20. v.to 2 3

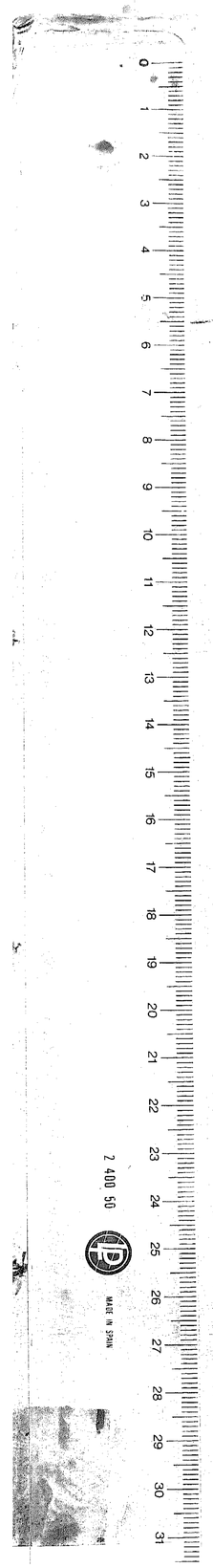

v.to 2-3

9
30-4401

Biblioteca Universitaria
Sala A
Estante 23
59

3

28 - 82

2 400 50
MADE IN SPAIN

20. v.to 2 3

9
30-4401

Biblioteca Universitaria
Sala A
Estante 23
Tabla
Número 59

3

28 - 82

DE DEIS GENTIVM LIBRI SIVE SYNTAGMATA XVII.

Quibus varia ac multiplex Deorum Gentium Historia, Imagines ac Cognomina, plurimáque simul multis hactenus ignota explicantur, clarissiméque tractantur:

LILIO GREGORIO GYRALDO
Ferrariensi Auctore.

POSTREMA EDITIO, QVA QVAE IN CAETERIS vel prætermissa vel breuius descripta separatim in Auctarium congesta fuerant, nunc in locum suum digesta fuere.

Omnium præterea, quæ toto Opere continentur, nominum ac rerum Index locupletissimus.

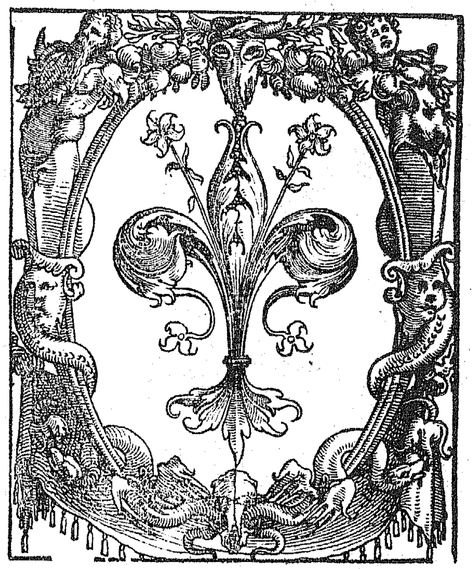

LVGDVNI,
Apud hæredes Iacobi Iunctæ.

M. D. LXV.

LECTORI.

Si tibi profuerint lector ſtudioſe libelli,
In medium pridem quos mea Muſa dedit:
Gaudeo, non fuerit noſter labor irritus omnis,
Quod ſic accendit noſtra lucerna tuam.
Sin ſecus acciderit, fructus nec carpſeris vllos,
Gaudeo ſic etiam: nam voluiſſe ſat eſt.
Hac ratione etiam hæc de Dis Syntagmata prodo,
Ne podagra ingenium, ceu mea membra, ſecet.

ILLVSTRISS. AC EXCELLENTISSIMO

HERCVLI ESTENSI II. FERRARIEN. DVCI IIII.

Cynthius Ioannes Baptiſta Gyrald.
S. P. D.

LILIVS GREGORIVS GYRALDVS, gentilis meus, vir totius eruditionis gnarus, Excellentiſſime Princeps, ob tua egregia in ipſum, & in omnem Gyraldorum familiam beneficia, tibi adeò addictus fuit, ea te obſeruantia proſecutus eſt, vt omnia ipſius ingenij monumenta tibi, veluti numini cuipiam, vouerit, ac dicauerit. Homo enim omnium gratiſſimus, ſemper aliquod grati animi teſtimonium apud te reponere ſtudebat. Ne verò hæc grata ipſius mens vel morte deſineret, cum extremum vitæ diem ſibi imminere cognoſceret, poſtremis tabulis, quibus me & Proſperum Paſethum, iuris vtriuſque conſultiſſimum, & in humanioribus literis optimè verſatum, hæredes ex aſſe reliquit, mandauit, quaſcunque ipſe lucubrationes reliquiſſet, ſiue denuò compoſitas, ſiue compoſitis additas, quæ adhuc vulgatæ non eſſent, nos hæredes tibi ſuo nomine offerremus. Nos verò, qui optimi ac doctiſſimi viri manes ſumma colimus pietate, & poſtremæ eius voluntatis cùm in omnibus, tum hac in re maximè rationem habemus: quæ ipſe vulgatis operibus ſuis, & præſertim Hiſtoriæ de Diis gentium (variæ ſanè, & ad totam antiquitatem noſcendam admodum neceſſariæ) longo ſtudio & multis vigiliis elaborata addidit, tibi offerimus. Sic enim & illius, & noſtram etiam erga te voluntatem apud te teſtatam fore cenſemus. Tu verò, Princeps optime, hoc quicquid eſt muneris boni conſule, vt Lilius noſter ab alto Cæli loco, vbi omnia tibi, generíque tuo fauſta, felicia ac fortunata precatur, ſibi gaudeat, te defuncti ciuis munus non aſpernari: Nos verò, qui munus hoc tibi offerimus, nobis gratulemur, eam beneuolentiam, qua ipſum, dum viueret, complectebare, ipſo licet extincto, in te ſuperuixiſſe. Ea etiam ſuperſunt edenda, quæ carmine compoſuit: Epigrammatum ſcilicet libri duo, Funebrium vnus: Hymnorum item in Chriſtum & cælites, vnus: quæ omnia propediem ſub tuis etiam auſpiciis in lucem prodibunt. Interea verò nos Deum optimum maximum rogamus, vt tibi ſemper, rebúſque omnibus tuis felix adſit, votis omnibus faueat, imperium fortunet, téque nobis incolumem quàm diutiſſimè conſeruet. Vale. Ferrariæ, quarto nonas Martij, M. D. L V.

LILIVS GREGORIVS GYRALDVS D. HERCVLI DVCI FERRARIAE FELICITATEM, ET S. P. D.

MIRVM est, Dux Maxime, quantum ab interitu Pici & Manardi, virorum in omni disciplinarum genere sine cõtrouersia eminentiss. me sensim & indies sentiam deficere, & paulatim interire. qua ex re fit, vt hac tam imbecilla omnium articulorum valetudine oppressus, nunquam ne tantulum quidem te mporis à meditando, vel aliquid in literarum studiis moliendo quiescam, vt me posteritati vtcunque vixisse ostendam: atque adeò omnium quæ habere possum, non modò veterum, sed nostrorum etiam temporum scripta auidus & curiosus euoluo. quorum equidem nonnullorum quædam ita perfecta, ac summo studio elaborata conspicio, vt proximè ad Antiquitatis elegantiam & doctrinam accedere videantur: quorum ego non modò assequi cultum & elegantiam non confido, sed neque æmulari, nedum imitari præsumo. Alios verò video ex eloquentiæ viretis frondes ac flosculos adeò studiosè colligere, vt aliud nihil in his offendas, quàm foliorum & florum versicolorum meram luxuriem: & si quando ex his fructus decerpere hi velle videntur, eorum tantummodo colores & exteriorem corticem excerpant, nihil certè saporis, aut interioris & maturi succi vt gustasse, vix libasse videantur. At plerique alij huc illuc vagantes, id agunt, vt monstrosas quasdam animalium formas effingant, quæ nusquam sint: vt mihi persimiles videri possint Chimæris & Hippocentauris: vel pictæ illi tabulæ, in qua Hercules Ioue satus monstra vitæ domare ac propellere fingitur. Inter hos & alij sunt, qui versus & poëmata pangunt, non theatris, aut illorum tabulis minus varia & prodigiosa: qualis certe Anthropographia, vel Zodiacus illorum, qui omnem vitam suis poëmatibus complecti voluerunt. Sed fortasse dicas, Princeps doctissime: Hui senex & æger Lilius delirat: quorsum nunc ista? Dicam sanè: Ego quoque dum volo hoc quicquid est reliqui cadentis ac propè iacentis vitæ producere, non valde horum dissimile Opus hoc tempore confeci: quo opere sum omnes omnium penè gentium de Deis superstitiosas religiones complexus. non genealogias Deorum dico, sed & nomina & cognomina, effigiésque, insigniáque, & quæ patria cuique est, sacra quoque atque cæremonias. quod Opus (quoniam illud tibi offerimus) si ita tibi visum fuerit, vt exscriptum edatur, & sub tuo nomine in vulgus appareat, in lucem dabo: vel supprimam potius, vt cum lucifugis blattis & tineis conquiescat. Vtcunque, nescio an hoc multi quidem studij, iugis lectionis, & laboris immensi libro testatus ero magis, me vixisse, an potius eo citius celeriúsque interiisse. Sed res cedat quomodocunque: liber tibi dicatus est. Igitur Princeps optime, hoc accipe qualecunque tuo nomini munus oblatum, nec ex re illud, sed ex voluntate, & animi in te mei propensione metire, magnum certè & ingens, si minus precio sum, ea ratione perpendes. Non illud tamen in hoc libro mireris volo, Dux eruditiss. quod non à Demogorgone illo famigerato meam de Deis narrationem sum scribere exorsus, quem vetustiss. Deorum putauit Buccatius, vnum (vt puto) secutus Lactantium, seu Lutatium grammaticum: nam quos cæteros citat, non minus mihi ignoti, quàm ipse est Demogorgon. Ergo Lactantius in commentario libri quarti Statianæ Thebaidos, ita scribit super ea poëtæ verba: Et triplicis, inquit, mundi summum: iuxta picturam illam veterem, in qua hæc tormenta descripta sunt, & ascensio ad Deum: Deum dicit Demogorgona summum, cuius nomen scire

scire non licet: infiniti autem philosophorum magnorum per se etiam confirmarunt, reuera esse præter hos Deos cognitos, qui coluntur in templis, alium principem, & maximè dominum, cæterorum numinum ordinatorem, de cuius genere sunt soli Sol atque Luna: cæteri verò qui circunferuntur, Astra nominantur, quæ eius claresc unt spiritu, maximis in auctoribus Pythagora & Platone, & ipso Tagete conuenientibus. hæc quidem Lactantius. Quibus verbis motus ipse mecum sæpe & diu cogitaui, quis hic magnus Deus Demogorgon, quem nusquam gentium inuenio, præterquam apud hunc vnum grammaticum, & illum secutum Buccatium, & post hos, recentes quosdam & minutos scriptores: cum tamen ideo omnes vel latinè vel græcè qui de Deis & Deorum natura scripserunt, euoluerim, & in primis M. Tullium, & Phurnutum, & cum his Platonis Dialogos, & simul nostros scriptores, qui contra gentium Deos scripsere, si qua fortè tam magni Dei sese mihi notitia offerret: nusquam Demogorgon iste, nusquam inquam apparuit. Quare mihi potius visum est Demogorgonis vocem in δημιόεργὸν conuertere, qua voce Plato cæteríque viri magni vsi sunt, Deum summum & opificem cunctorum significantes: cuius etiam Dei nomen & Hebræorum religio occultum, nec vulgatum esse volebat. nam quod Buccatius Gorgon ait terram significare, & Demon Deum, sua est ipsius Buccatij interpretatio, partim vera, & partim falsa, sed tota præpostera. Quo fit, vt sæpe miratus sim nescio quos, qui tantam illius Genealogiis auctoritatem impenderint, vt non illas modò in testimonium citent, sed etiam (vt audio) interpretati sint. Non tamen equidem inficias ierim, Ioannem Buccatium hominem fuisse studiosiss. & elegantis ingenij, vt ea ferebant tempora, ingeniosum etiam & eruditum, sed non in latinis, & eo minus in græcis is fuit, qui in proprio idiomate, hoc est in Hetruscis, patrio scilicet & vernaculo sermone, in quo soluta oratione omnes ante & post eum qui scripserunt, magno post se interuallo reliquit: vt veras illas esse credam ætatum conuersiones, & temporum periodos, quas philosophi quidam prodiderunt, quibus ad summum quæque perueniunt, & dein in præceps paulatim dilabuntur, & corruunt: quod non modò cæteris rebus omnibus, sed & in bonis artibus, & literarum, militiæque, planè contigisse videmus. Sed de his satis. Certè Demiurgum, non Plato solùm & Trismegistus Hermes, Irenæus, & alij, verùm etiam Latini vocem illam interpretantes, principem Deum, & opificem & fabricatorem Deum appellarunt, aliisque huiusmodi nominibus. Sed de his hactenus, mi Princeps optime, ne te pluribus obtundam.

Vale.

RERVM QVAE HOC LIBRO Continentur, Catalogus.

Tota hæc historia XVII *Syntagmatibus distinguitur: & Primo quidem summatim hæc continentur.*

De Deis in vniuersum, & qui primi deos colere instituerunt, & quàm variè de deis philosophi senserunt. Tum de deis Miscellaneis & Topicis, demum quàm varia & diuersa à priscis pro deis culta sunt: *Syntagma primum.*

De Ioue, Belo Ammone, & cæteris. *Syntag.* II.

De Iunone, Hymenæo, & Talassio. *Syntag.* III.

De Cœlo, Saturno, Rhea, Magna matre, de Bona dea, de Vesta, de Iano & Vertuno deis. *Syntag.* IIII.

De Neptuno, & vxore, & aliis deis aquaticis, itémque de Nymphis, déque Aeolo & ventis. *Syntag.* V.

De Plutone & Proserpina, cæterísque Inferorum deis. *Syntagma* VI.

De Apolline, & variis diuinationum generibus, & de Aesculapio & Musis, & Aurora. *Syntagma* VII.

De Baccho, & Osiride, & Priapo. *Syntag.* VIII.

De Mercurio, & Somno, &c. *Syntag.* IX.

De Marte, Bellona, Victoria, de Hercule, déque Martis & Herculis vxoribus. *Syntag.* X.

De Minerua. *Syntag.* XI.

De Diana, & Isíde, & Latona. *Syntag.* XII.

De Venere, Cupidine, Gratiis, Adonide & Vulcano. *Syntagma* XIII.

De Cerere, & Triptolemo. *Syntag.* XIIII.

De Dæmonibus, Genijs, Lemuribus, Laribus, Laruis, Pane, Satyris: Themide, Lamiis, cæteris. *Syntag.* XV.

De Fortuna, multiplicíque eius numine ac potestate, de Nemesi Rhamnusia, & Adrastea. *Syntag.* XVI.

De Sacrificiis, de templis, sacerdotibus, & festiuitatibus: item de expiationibus, supplicationibus, lectisterniis, aliísque eiusmodi: de mortuorum inferiis: demum particularis Sacrificiorum descriptio. *Syntagma vltimum.*

HISTORIAE DEORVM GENTILIVM SYNTAGMA PRIMVM, LILIO GREG. GYRALDO AVCTORE.

Ad D. Herculem Estens. II. Ferrariæ Ducem IIII.

INTER multos qui hac tempestate se Theologos nuncupari volunt, constans sanè opinio inualuit, vt eorum nullus qui se mansuetioribus Musis, hoc est humanitatis studiis addixerit, habeatur verus ac sincerus Christianę pietatis & religionis cultor: cùm tamẽ & hoc ipso tempore & esse plerosq;, & anteactis seculis plurimos fuisse videamus, qui huiusmodi professioni cùm addictissimi fuerint, in præclaros tum morũ tum sanctimoniæ splendore viros euaserunt. Sed ego cùm eius impietatis notam ne subirem, à teneris vsq; annis omni nisu conatúq; laborauerim: tum maximè nunc mihi cauendum video in hac mea iam ingraescẽte annis, & affecta morbis ætate, & hoc iniquo præsertim tempore, atque adeò hac scriptionis parte, qua Gentilium deorũ nomina & cognomina & imagines statásq; cærémonias rudi admodum & tumultuoso stilo, meo scilicet, collectas persequi instituí: quã quidem impietatis calumniã me duobus his argumentis facilè euasurum sum arbitratus. Et primò, quod tibi, Hercules, omnium quos nouerim principes, Christianę religionis obseruantissimo, nostrã hanc qualemcunq; lucubrationem dicamus, cuius vel solum nomen mihi erit pro Mineruæ clypeo: altero, quod paucioribus quàm per me fieri potuit, in prima libri fronte meam ascripsi, quam erga vnum Deum sententiam fidémque & nunc habeo, & ad vltimum vsque spiritum sum habiturus: quam etiam (quoniam homo sum) nihilominus moderandam corrigendámque censuræ piorum patrum, id est, Pontificum, subiectam esse volo.

Neminem adeò rudẽ, adeóq; feris moribus, & ab omni cultu tam alienum esse puto, qui in hoc omne quod cernitur oculos attollens ac intuens, Deum vnum sempiternũ increatúmq; eius totius conditorem & opificem gubernatorémq, nõ esse fateatur, ipsúmq; eundem vi sua ac immẽsa potestate cuncta regere & moderari: vnúmq; potius ad totius ipsius moderationem & regimen, quàm plures, quem Deum omnes vocauêre: Deũ, inquam, qui mens est æterna perfectæ absolutæque virtutis, cui nihil accedere, nihil decedere potest ad perfectionem, propterea; illũ optimum maximũ, & omnipotentẽ & esse, & quotidie pio instituto inuocari videmus. Et cùm vnus sit, nefas est existimare, alios apud alios esse deos, seu barbaros illos, seu Græcos atque Romanos. Sed vti Sol, Luna, Cœlum, Terra, Mare, communia sunt omnibus, licet aliis apud alios nominibus appellentur: ita eadem ratione vnus est Deus, cuius vbiq; vis est & prouidẽtia, omnia alit, sustinet, exornat: alij tamẽ apud alios sunt ritus, legibus instituti, aliæ cæremoniæ, alia nomina, alia symbola, obscurè quidem à primis auctoribus condita & consecrata, vni tamen supremo & præpotẽti, quæ aptari & conuenire debent, quorum omnium interpretationem & explicationem non facilè, nec sine periculo quilibet disquirere, vel præsumere potest: quod non pauci freti ingenio facere volẽtes, in varias superstitiones inciderunt. & vt huius ætatis ne meminerim, plures antiqui Deos confixêre, ita vt vsq; ad triginta milia haberi prodiderint, & inter hos 300 Iones. Hinc meritò Dionysius & Eusebius, aliíq; per modum negãdi Deum definiũt, vt nulla dicant mũdi opera Deũ esse, hoc est, neq; Cœlũ, neq; Aethera, neq; Solẽ, neq; Lunã, neque Stellarũ fulgores, neq; Elemẽta, neq; vniuersum deniq;, & quæ in eo sunt, mundũ deũ esse, sed Dei ipsius esse opera. Alij rursus πολυθεότητα, id est, plurium deorum impietatem fugientes, nimio inquirẽdi studio in ipsam impietatem, quasi in voraginem quandam delapsi sunt. Hoc certè modo Euhemerus, Messenius an Tegeates, nunc non quæro, & Abderites

Protagoras,ſimili modo & Theodorus Cyrenaicus,& Melius Diagoras peccauêre,& alij apud antiquos,vtinam & non plurimi hoc noſtro quoque tempore. Hunc igitur ego vnum Deum,quem dixi,qui totam molem iſtam cum omni elementorum inſtrumento, corporum, ſpirituum, verbo quo iuſſit, ratione qua diſpoſuit, virtute qua potuit de nihilo expreſſit, & colo & veneror. vnum inquam Deum, æternum patrem, poteſtate, ſapientia æternum filium à patre genitum, amore æternum ſpiritum ab vtroque procedentem,illúmque ipſum trinum & vnum,vel,vt ἐμφατικωτέρως & expreſſius dicam, ἕνα θεὸν ἐν τριάδι, καὶ τριάδα ἐν μονάδι, pio ac ſanctorum Chriſtianorum conſenſu tota anima & mente, & prædicabo, & continuè adorabo. Huius vnius Dei nobis nomen ſufficit ad diuinitatem, eiúſque maieſtatem implorandam & celebrandam: niſi cùm diſtinctionis interdum cauſa perſonas ipſas nuncupamus, Patrem & Filium,& Spiritum ſanctum,quod nomen CHRISTVS in ſacra expiationis ablutione diſcipulos inuocare docuit. nec Deo nos noſtro, vt gentes, tot nomina & numina impoſuimus: Vnus inquam, vnus Deus eſt: nec quòd nos πατέρα, καὶ λόγον, καὶ ἅγιον πνεῦμα dicimus, plures deos intelligimus, vt aduerſus nos calumniantur Hebræi. Vnũ deinde nomen filij veneramur,per cœleſtem nuncium matri Virgini ſignificatum, IESV: à ſacra & cœleſti regia vnctione Græcè CHRISTVS appellatus, à quo Chriſtianum nomen propagatum eſt: Hebraicè verò Meſſias,ſeu Meſchias. Sed quoniam deos Gentium ſcripturi ſumus, par videri poſſet, vt hoc loco ſubſignaremus, qua ratione noſtra religio ſanctiſſimæ Trinitatis, Patris & Filij & Spiritus ſancti nominibus vti conſueuit. Sed quoniam hæc à pleriſque prodita ſunt, & inter eos Iſidorus libro Etymolog. 7. commodè colligit, ea ipſe miſſa faciam: Hebræa tantum,& pauca quidem attingam, idque breuiſſimè, ne duris & ſtridentibus verbis te faſtidio afficiam & quòd ante me & alij hoc fecêre. Primum ergo & ſanctiſsimum Dei nomen apud Hebræos, ex quatuor eorum literis conſtat יהוה id eſt Iehuhe, quod nomen Hebræis nefas eſt ore pronunciari: ſed pro eo illud ſimiliter quatuor etiam literarum enunciare ſoliti ſunt אדני, id eſt Adonai, quod numero plurium effertur, ab Adon, id eſt Dominus. Verum enimuero ſanctum illud nomen & eſt & vocatur τετραγράμματον, ineffabile & inexplicabile: noſtra voce, id eſt humana, minus poteſt, quo enim modo Iehuhe in articulatam noſtram loquendi normam deducere poſſumus? Quidam tamen Ioua pronunciant, vnde & Iouis nomen volunt eſſe deriuatum: quos iurè & meritò ſanioris capitis homines rident. Alij rectius Iehoua enunciant, quod apud antiquos quoſdam Hebræos legimus hac figuratione notatum, tribus videlicet iod literis, quæ circulo concludebantur, ſuppoſito puncto, ſeu accentu chamez hoc modo, Sed poſtquàm de hoc nomine tetragrammaton aliquid dicere cœpimus, libet hîc tibi quædam afferre, quæ etſi neſcio quo modo ſuperſtitioſa videntur, quoniam tamen non ſunt à noſtris penitus aliena, non indigna viſa ſunt relatu. Antoninus vrbis Romæ Cos. an is poſtea Imperator fuerit ignoro, Rhabbenum quendam Haccados, tunc celebrem Hebræorum doctorem rogaſſe fertur, vt de quatuor literarum Dei nomine, & de duodecim, ac item de quadragintaduabus quid ſentiret exponeret. illi Rhabbenum reſpondiſſe ferunt, vt ſcribit doctor Nehumias Haccanæ filius, in epiſtola Arcanorum ad filium: Quod Antonine petis de veritate inſtrui, eius ſcilicet quod ſignificat nomen quatuor literarum, nomen duodecim, & nomen quadragintaduarum, tibi ſignifico: hæc ſcias velim arcana & diuina eſſe, quæ omnibus hominibus clam eſſe debent. Sed quoniam te ex iis eſſe intelligo, cui tutò arcana creduntur, conſentaneum ratus ſum, tui ſimilibus huiuſcemodi res patefacere (neque enim talibus hominibus arcana hæc occultanda ſunt.) Quare ſic habeto. Deum nomen nõ habere, cuius notionem nos mortales habere poſsimus: eius enim ſubſtantia nomen eſt ipſius, atque etiam è contrario. nam ſicut eius ſubſtantiæ notitiã habere nõ poſſumus, quoniam ſi eam cognoſceremus, ei ſimiles efficeremur: ita nec eius nominis cognitionẽ habere poſſumus. Scito tamen, eius nomina attributa eſſe: nomen enim quatuor literarum operationibus eius peculiare eſt, ideóque oſtendit eius notitiam neſcio quo pacto perfectiorem illíque magis accommodatam, prout noſter intellectus concipere facilius poteſt: quare ex hoc ipſo nomine, eius omnia procedunt nomina. Ideóque etiam Hebræo nomine Semhammemphoras vocatum eſt, non quòd nomen ſit ex ipſius ſubſtantia, ſed quod nos ita vocamus, prout noſtra facultas comprehendere poteſt, cùm altius penetrare non poſsit. Scire igitur debes, duo decim, & quadragintaduarum literarum

rarum nomina propriè non eſſe nomina, quæ illarum literarum numero conſtent, ſed quodlibet eorum ſunt verba diuerſa, quæ verum quidem oſtendunt. atq; hactenus Rhabbenus. Moſes verò Aegyptius in lib. More inſcriptus, Omnia (inquit) nomina creatoris & opificis in libris omnibus inuenta, ab effectibus deriuata ſunt, præter vnum illud Iehuhe, quod eſt nomen peculiare creatori altiſſimo: & propterea vocatur Semhammemphoras, id eſt, nomen expoſitum. Sed hoc planius idem qui ſuprà Rhabbenus in eo qui inſcribitur, Arcanorum reuelator: Attende inquit, nomen quatuor literarum, prout eius eſt ſcriptio (ſic enim noſtra Hebraica litera ſcribitur יהוה) Iehoua, vel Iehuhe, ipſum Deum generantem ſignificare. & quia non poteſt eſſe generans abſque eo qui generatur, neceſſariò amor à generante in generatum eſt, & contrà procedere debet: quoniam ſi hoc non eſſet, non generaret: & ſi non procederet amor à generato in generantem, & ſi diſtingueretur generatus à generante, duæ ſubſtantiæ eſſent. propterea nos volumus generantem & generatum vnam eſſe ſubſtantiam: & perinde neceſſe eſt, ex altero in alterum procedere amorem. Ea propter ex hoc Semhammemphoras deriuatum eſt nomen duodecim literarum, éſtque Pater Filius, & Spiritus ſanctus, quod nomen in lingua noſtra Hebraica duodecim literis ſcribitur. Quoniam verò non inuenitur aliquid in Deo, quod non ſit Deus, ex nomine duodecim literarum emanat nomen quadragintaduarum literarum, quod eſt, Pater deus, Filius deus, Spiritus ſanctus deus, Trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate (quæ in Hebræo, non Latino ſermone, ſunt quadragintaduæ literæ.) Notare autem debebis, hæc nomina eſſe ex diuinis arcanis, quæ à quibuſcunque occultari debent, quouſque veniat Meſſias, iuſtus noſter. Illa tibi patefeci, tu verò fortiter occule. hæc Rhabbenus. Sedenim apud Hebræos nomen duodecim literarum hoc modo profertur, Ab ben veruah haccados. quod ſic interpretatur, Ab pater, Ben filius, Veruah haccados & Spiritus ſanctus: vel vt alij pronunciant, veruah haccades, hoc eſt ſpiritus ſanctitatis, genere neutro, vt & Græci ἅγιον πνεῦμα. Verùm enimuero, vt nomine 12 literarum, quatuor literarum nomen exponere conſueuerunt antiqui Hebræi, ita nomen ipſum 12 literarum, exponebant nomine 42 literarum: id quod Moſes Aegyptius Maymonis filius pluribus oſtendit. ſed nos paucis contenti erimus, inter quæ & hoc ait: Nouit autem quicunque intellectu viget, non poſſe aliquo modo fieri, vt verbum vnum conſtet ex 42 literis. & paulò pòſt idem ſubdit: Dicebantur verò iſta verba multarum literarum vnum nomen, propter vnam rem quam ſignificabant. & mox idem: Erant autem hæc duo nomina magno adiumento homini ad cognoſcendum Creatorem. tum deinde ſubiungit: Quicunque eius nominis ſcientiam habet, & ſibi in illo cauet, mira ſortitur: quæ non eſt cur ego hîc repetam. Porrò nomen quadragintaduarum literarum quidam ſic interpretati ſunt, Pater Deus, Filius Deus, Spiritus ſanctus Deus, tres in vno, & vnus in tribus. Sed hanc de ſumma trinitate ſententiam ex his ſacris nominibus Athanaſium in Symbolo expreſſiſſe, veriſimile videtur. Habent præterea Iudæi & alia Dei immortalis nomina quatuor literarum, inter quæ & iſta ſunt: Adonai, vt diximus: Ehie, id eſt, qui fui, ſum & ero, licet noſtri aliter interpretentur: Agla, & alia quædam, ſed non arabaha othioth, vtipſi dicunt, id eſt, non tetragrammata. Scribit præterea Algazelus librum de nominibus Dei, aliiſque.

Eſt & Dei nomen Hebræis El, Eloha: vnde eſt Elohim in plurali. id eſt, Dei, vt ſæpe in ſacris literis legimus, quo trinitatis myſterium planè confirmatur: nam & cum ſingulari verbo coniungitur, vt illud ſtatim in fronte Geneſeos: In principio creauit Elohim, id eſt, Dij. ſed & huiuſmodi plura extant exempla in ſacra Hebræorum ſcriptura. Eſt & Μακὼμ Dei nomen, & locum ſignificat: quia Deus immortalis vbiq; locorum præſens eſt. Dayyan etiam Deus, id eſt, iudex, appellatus eſt: Czadik, hoc eſt iuſtus: item ſadai, id eſt, qui ſufficit, & nullo indigeat, omnibúſque ſuppetat: Hannum, hoc eſt gratioſus & pius vocatus eſt. Sed huiuſmodi ſylua Hebræorum nominum adeò eſt aſpera & ſenticoſa, vt admodum difficilis videatur noſtris hominibus: quare pauca de multis ſatis erit hîc tibi annotaſſe. Sunt & 72 Dei nomina, quæ iidem ipſi Hebræi ſe elicuiſſe gloriantur ex tribus Exodi verſiculis, cap. 14. vbi legitur, Et mouit ſe angelus deorum: vel vt alij conuerterunt, Et profectus eſt angelus Dei: vel vt vulgata habet editio, Tollénſque ſe angelus Domini, qui præcedebat. at verò Septuaginta interpretes ita, ἐξῆρε δὲ ὁ ἄγγελος ὁ θεὸς προηγούμενος. Sed enim de 72 his nominibus nos non loquemur, quoniam eorum magis mihi

commen

commenta videntur, qui Cabalæ operam nauant, quàm eorum qui piè Deum colunt, ac simplici castáque & pura mente venerantur. Nam & decem eorũ modos & figuras comminiscuntur, ita vt penè in infinitũ procedant, adeò (si fari liceat) vt magis insanire, quàm Deum docere velle videantur: quibus etiam 72 nominibus & Dauidis regis psalmorum versiculos singulos singulis annectunt. Quo mihi magis mirum videtur, nonnulla bene nata ingenia etiam nunc esse, & superioribus annis fuisse, qui in huiusce modi plusquàm labyrintheis Mæandris, vt sic dicam, desipere studeant, nisi quatenus Iudæis per suamet arma respondere possint. Sed iam mittamus has Hebræorum de Dei nominibus, vt aiunt ipsi, figurationes: & quanquam videretur fortè non abs re mihi Christiano, & sacris Christi, vtinam non immeritò, initiato, non alienum esse diuina nomina recensere, quibus nostra ecclesia vti consueuit, in præpotentem Deum appellando. Sed adeò in eis recensendis sudasse videmus, vt alios nunc mittam, Dionysium magnum illum Areopagitam, vt omnino mihi abstinẽdum duxerim. Te igitur, si curiosius fortasse scire desideras, ad ipsius Dionysij volumina, & eorum qui illa tum Græcè tum Latinè interpretati sunt, relego. Sed vnum illud præcipuum & mysticum est nomen apud nos tetragrammaton IESV, in quo omnis potestas & vis diuina significatur, cui omne genu flectitur, vt ait veritatis præco, cœlestium, terrestrium & infernorum.

Porrò nec illud te latêre velim, non modò Hebræis, Barbaris & Græcis: sed & Latinis & Christianis, & quibusque fermè nationibus, Dei nomẽ τετραγράμματον esse. & de Hebræis iam quidem dictum est, & Christianis: nunc plerosque commemorabo. A Latinis primùm Deus appellatus est, à Græcis Θεὸς, ab Aegyptiis Θωὺθ & Θὼθ, & per contractionem nonnunquam trium literarum Θὼθ, vt etiam apud Hebræos aliquando obseruatũ est. Persæ Ζὺρα Deum vocant: Tyrrheni, seu Hetrusci Ἰσὰρ, tametsi quidam cum diphthongo scribant, vt Hesychius & Annius. Magi Ἀρσὰ, Arabes Ἀλλὰ, Assyrij Ἀσσὰλ, Mahometes & Turcæ Ἀγὰθ. Populi nuper reperti Ζιμὶ. & si qui alij fortasse sunt, quorum nomina ad meam nõdum notitiam peruenerunt. Cæteris ergo missis, par esse videtur, nostram & Græcam vocem, hoc est Deus & Θεὸς, breuiter interpretari. Deum ex Latinis nonnulli à dando deductum nomen arbitrantur, quòd scilicet Deus omnia det. Alij, quòd ei nihil desit. Sunt qui ἀπὸ τοῦ δέος, hoc est à metu & timore inflexum velint: id quod Statius Papinius in Theb. & in Satyrico Petronius Arbiter innuere videntur, cùm ita canant: Primus in orbe Deos fecit timor, seu metus, vt alij legunt. Alij à Græca voce, id est Θὼς, deflexum putant. Sed enim θεῖν Plato in Cratylo, & eius interpres Proclus, ἀπὸ τοῦ θεῖν, hoc est à currendo deduci arbitrantur. nam cùm homines viderent Solem, Lunam, Astra, Cœlum ipsum currendo semper circumuolui, Deos esse arbitrati sunt: hoc est, vt Plato ait, ἀπὸ τούτης τῆς φύσεως τῆς τοῦ θεῖν, θεὸς αὖ[δὸς ὀνομάσθη]: hoc est, ab hac ipsa tali currẽdi natura deos nũcupauêre. Moschopolus ex Aristotelis sententia, ab eodem verbo deducit θέω. sed elementa ait semper currere. Alij θεὸς παρὰ τὸ θέομαι, quod speculor significat, quoniam in Deo ipso & diuinitate tanquam in speculo cuncta cernantur. Cornutus, seu Phornutus, ἀπὸ τῆς θέσεως deriuari scribit, hoc est, à positione. DEVS ergo, vt Seruius etiã notat, generale nomen est omnibus. nam, inquit, quod Græcè Θεὸς, Latinè timor vocatur, vnde Deus dictus est, quòd omnis religio sit timori. Nunc cùm Dei nomen exposuerim, addendum tibi, quibus vocabulis diuinitatis cultus appelletur, vt res tota constet. A Latinis primùm Religionem vocatam videmus: quod nomen, si M. Tullium sequamur, à relegendo deducitur, id est diligenter retractando: si Lactantium audiamus, à religando, quòd obstricti & religati Deo simus. Si verò Aur. Augustinum audire malumus, à religendo, quasi probè eligentes. Quòd si Massurio Sabino & Gellio stemus, à relinquendo deducitur, nam id religiosum esse statuunt, quod propter sanctitatem remotũ ac sepositum à nobis sit. id quod & Macrobius asserit, ex Ser Sulpitij sententia: A relinquẽdo, inquit, religio dicta, vt à carendo ceremoniæ ab aliis à Ceretanis dicantur. Transfertur hoc religionis vocabulum ad alia quæque, quæ summa animi integritate peraguntur, ad excessum vsque. Vocatur & sanctitas, & pietas, vt est in primo apud Ciceronem de Nat. deorum. hæc Græcè & εὐσέβεια & θεοσέβεια dicta est, vtpote à Thracibus Orpheo scilicet primùm in Græciam aduecta: quæ & à furore, notissima voce Orgia dicuntur, ab Orphicis primum & Bacchicis vsurpata. Sed & ex nostris quidam deorum cultum vocauêre, Græcam illam vocem referentes θεοσέβειαν. Est & vocabulum illud iam æquè Latinis & Græcis Christianis vsitatum, λατρεία, quæ Deo ipsi tantum

tantummodo debetur: ~~ἀποβλέπουσα πρὸς τὸ προσκυνούμενον καὶ λατρευομένη τῷ ὄντι θεῷ~~ has Theologi nostrates distinxêre, & λατρείαν, ὑπερδουλείαν & δουλείαν dixerunt, primam Deo attribuentes: alteram, id est, hyperdulian, Virgini matri: reliquam diuis, & sanctis. Est & Græcis frequens τελετὴ, qua voce & Latini nonnunquam vsi sunt. Est & nostris veneratio, & adoratio, & si quæ alia eiusmodi sunt. Sed iam quod instat agamus.

Cùm deos Gentium, & eorum cognomina hoc libro complecti proposuerim, quantum imbecilles & animi & corporis vires patientur, visum est non incongruum, nec abs re fore, si quædam altius repetam, quę de Deis antiqui viri doctissimi statuerunt, vt facilior via præpararetur ad ea quæ deinceps tractanda sunt. Diligentissimus ac probatiss. omniũ Græcorum consensu historiæ scriptor Diodorus Siculus: De deis, inquit, & qui eos primi colere docuerint, & quid de illorum immortalitate senserint, paucis propter rei difficultatem exprimi non potest. Verissimè quidem illi Diodoro & gentili, & in errorum tenebris versanti: sed verum Deum colentibus non ita difficilè, vt ex iis quæ Christiani nostri scriptores contra gentium religiones pridem docuerunt. Scribit D. Cyprianus in eo, quòd idola Dei non sint: Hoc (inquit) ita esse, Alexander magnus insigni volumine ad matrem suam scribit, metu suæ potestatis, proditum sibi à piis hominibus, à sacerdote secretum: quòd maiorum Regum memoria seruata sit, inde colendi & sacrificandi ritus inoleuerit. Hæc ille.

Cùm igitur deorum Gentilium nomina & cognomina non tam interpretari, quàm ridere vanitatem meditarer, variæ eorum opiniones sese mihi offerebant: quarum hîc nonnullas breuiter afferre placuit, ab eáque exordiri, quam in Asclepio Aegyptius ille Hermes ter maximus attulit, qua alios ait deos à Deo illo maximo & summo factos, alios ab hominibus: quæ verba qui audit, vt à me posita sunt, putare posset, dici de simulacris deorum: quia opera sunt (vt magnus vates & rex canit) manuum hominum. at ille visibilia & contrectabilia simulacra, velut corpora deorum: esse asserit, in quibus inesse quosdam spiritus inuitatos, qui aliquid valeant siue ad nocendum, siue ad desideria eorum nonnulla complenda, à quibus eis diuini honores & cultus obsequia deferebantur. Sed hæc ab Aur. Augustino in 8. de Ciuit. Dei redarguta & explicata sunt. quare nos Aegyptiorum theologia quid hac de re sentiret, potius afferamus: Aegyptiorum inquam, qui Platone teste, se aliorum antiquissimos haberi volunt. tametsi non desunt, qui id inficiantur, Græcósque in Aegyptum cùm alluuionis & cataclysmi temporibus, tum aliarum cladium causa transmigrasse prodiderunt. Hi ergo, vt Diodorus & Eusebius tradunt, deorum genus primùm apud se extitisse volunt, duósque deos in primis affirmabant, Osirin & Isin: illum solem, hanc lunam interpretantes. dein eorum cæteram turbam commenti, adeò vt non modò homines & rationis expertes animantes, sed & hortensia ipsa & holera pro deis habuerint & coluerint. Non dissimilia à Lactantio in secundo, & Herodoto, & Strabone, & Iuuenale, vt alios mittam, traduntur.

Aethiopes, qui & ipsi antiquissimi feruntur, se primos etiam deos coluisse affirmabant: quod verisimile etiam Diodoro videtur, quòd eorum sacra omnibus gentibus grata exiterunt: atque ideo Homerus quoque Iouem & deos cæteros induxit suo carmine, tum ad sacra quæ eis de more fiebant, tum ad odorum suauitatem commigrare solitos. Eadem sacrorum ratione illis à deis concessum existimabatur, vt semper liberi fuerint, neque vnquam bello victi, nec ab exteris regibus subacti. Sed quoniam Aethiopum fuit regio amplissima, varij idcirco apud ipsos deorum cultus & sacra fuêre. quidam enim apud eos sempiternos deos, alij mortalis & corruptibilis naturæ participes esse putauêre. mitto, qui nullos esse deos credidêre, vt præsenti nostro negotio alieni.

Ad hæc Phœnices de deis & rerum principio mirãda tradiderunt, quæ in eorum theologia leguntur, quam primùm Phœnicum lingua exquisitissimè conscripsit Sanchuniathon Berytius, vir inter antiquissimos connumeratus: quem vel ante tempora Troiana floruisse, prodidêrũt Porphyrius Tyrius philosophus, in 4 eorum quos aduersus Christianos lib. euomuit, & Eusebius Pamphili lib. primo Præparat. euang. Eam theologiam Philon Byblius, non ille Hebræus, in Græcam linguam transtulit: licet Cyrillus Alexandrinus in 6 eorum quos contra Iulianum Cæsarem scripsit, non Philonem, sed Iosephum Hebræum scribere videatur. verùm librariorum hoc erratum, non auctoris putauerim.

Certè

Certè multos Phœnicum deos legimus, Dagona, Chamum, &c.

Atlantides etiam, qui (vt notissimum est) Africæ populi sunt, tum pietate & religione insignes habiti sunt, tum & erga aduenas & peregrinos hospitalitate cõmendati fuerunt. hi ab se deorum genus manasse asserebant, idque credi volebant. Primum verò deũ οὐρανὸν, id est Cœlum, apud se regnasse prædicabant: & plures duxisse vxores, ex quibus 45 liberos sustulit, præcipuéque ex Titea 17, qui à matre Titanes vocati sint. Sed horum Atlantidum reliquam theologiam in 4 à Diodoro, & in 2 de Præp. euang. ab Eusebio leges. nos, vt contigerit toto hoc libro, nomina & cognomina recitabimus.

Augilæ, & ipsi Africæ populi, nullos deos putarunt præter defunctorum manes, à quibus responsa petere solebant, sepulcris incubantes, vt Mela aliique prodiderunt.

Phrygum item theologia de Deorum origine, his non valde absimilia asserebat, eodem Diodoro & Eusebio testibus; de qua, cùm Cybelis cognomina interpretabor, plura referam.

Persarum quæ de Deis fuerit sententia, afferamus. Persæ nec statuas, nec aras erigebant: deos verò, vt Strabo scribit, putabant, Cœlum, quem Iouem existimabant: Solem colebant, quem Mithran vocabant: de quo in Apolline, quæ multa collegimus, recitabimus. colebant item Lunam & Venerem, & Ignem, & Tellurem, & ventos, & aquam: quibus quomodo rem sacram facerent, cùm de sacrificiis agemus, pluribus disseremus.

Iudæi quoque, vt Cornelij Taciti verbis agã, mente sola, vnúmque numen intelligunt: profanos, qui deũm imagines mortalibus materiis in species hominum effingant: summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. igitur nulla simulacra vrbibus suis, nedum templis sunt; non regibus hæc adulatio, non cæsaribus honor. Sed quia sacerdotes eorum tibia tympanísque concinebant, hedera vinciebantur, vitísque aurea templo reperta, Liberum patrem coli, domitorem orientis, quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis: quippe Liber festos lætósque ritus posuit, Iudæorum mos absurdus sordidúsque. hæc quidem Tacitus, mendaciorum (vt ait Septimius) loquacissimus: cui & Plutarchum in Symposiacis paria scribentem videmus, rectè nec ne, nunc non est discutiendi locus.

Cæterum & Germani prisco tempore, vt idem etiam Tacitus scribit, nec deos cohibere parietibus, neque in vllam humanioris speciem assimilare, ex magnitudine cœlestiũ sas arbitrabantur. Sed de his hactenus, nimis quippe longus sermo foret, si omnium nationum omnes sententias hac in re afferre vellemus: & propterea nos incœpta nostra sequamur. Scribit Isidorus, apud Græcos Cecropen primum omnium Iouem appellasse, simulacra reperisse, aras statuisse, victimas immolasse, visis (inquit) nequaquã istiusmodi rebus in Græcia. At verò Didimus in libris ἐξηγήσεως παιδαγωγικῆς, colendorum deorũ auctorem primum fuisse Melissea Cretensium regem scribit, qui & illis primus sacrificauit, ac ritus nouos sacrorum ac pompas induxit. Hic autem Melisseus duas filias habuit, Amaltheam & Melissam, quæ Iouem infantem aluerunt: & dein Melissam Magnæ matri sacerdotem à patre constitutam, vnde & eiusdem matris antistes Melissea veteribus nuncupabatur. hæc quidem & Lactantius. de Melissa tamen, dum Nymphas scribemus, plura dicturi sumus. Alij Iouem ipsum fuisse volunt, qui rerum potitus in tantam insolentiam venerit, vt ipse sibi fana multis in locis constituerit: vt est in sacra Ennij historia traditum. Nam cùm ipse Iupiter terras circumiret, in quamcunque regionem veniret, reges & principes, vt eorum populos hospitio sibi & amicitia iungeret, cùm ab eis digrederetur, iubebat fanum construi hospitis sui nomine, quasi ita posset amicitiæ & fœderis memoria conseruari. Sic constituta sunt multa templa, ab amicis & hospitibus cognominata vt Ioui Athabyrio, Labradæo, Laprio, Casio, & aliis, vt mox referemus atque ita ille ambitiosus sibi diuinos honores comparauit, quæ copiosius à Lactantio prodita sunt.

Hoc quoque loco id tibi significandum duxi, quinam deorum filij à gentibus vocarentur: nam & in sacra Mosis historia, deorum filij dicuntur, & Dei filij, vario licet modo, quem nobis ingeniosè & piè explicat Augustinus vltimo cap. lib. 11. de Ciuit. Dei. Scribit verò Lactantius, de iis qui montium fluuiorúmve dicti sunt filij, non videri consentaneum ex rebus sensu carentibus posse generari: sed eos potius significari, qui nati sunt ex his

ex his hominibus, qui vel montibus, vel fluuiis, & locis nomina indiderunt. id enim fuit apud veteres maximè vsitatum. Hinc Atlas, Auentinus, Tiberinus, Inachus, & similia.

Fuerunt &, qui hos in dæmonas succubos & incubos retulerunt, quod scilicet potestas ea malis spiritibus ante CHRISTI aduentum permissa esset: sed & post Christum, vt aliqui astruunt, de Merlino, aliisque nonnullis. Minutius Felix in eo lib. qui Octauius inscribitur. Qui liber nuper impressus Romæ, sub nomine Arnobij perperam nuncupatus est. quod liquidò is cognoscet, qui Hieronymum, & Sophronium de viris illustribus, & Lactantium legerit. Eos ille ait, quorum virtutes miramur, ac eos qui repentinè aduenerint, de cœlo cecidisse dici: terræ autem, quòd ignotis parentibus natos, Terræ filios nominemus, quod & Tertullianus, & Fabius Quintilianus, aliique tradunt, variè licet, vt Politianus & Merula. Gellius præterea præstantissimos virtute, prudentia, viribus, appellatos Iouis filios: ferocissimos & immanes, & ab omni humanitate alienos, tanquam è mari genitos, Neptuni filios. Sed & Seruius Neptunum prodigiorum omnium patrem scribit: Hinc etiam fit, ait, vt quotiescunque desunt parentes, recidatur in generalitatem. Sic & peregrinos, Neptuni filios dicimus, quorum ignoramus parentes. Vnde autem singuli deorum extiterint, an cuncti semper fuerint, aut qua specie, hactenus (scribit Herodotus) ignoratum est, nisi nuper atq; heri, vt sic dicam. nam Hesiodus atq; Homerus, quos 400 non amplius annis ante me (ait Herodotus) opinor extitisse, fuêre, qui Græcis deorum sobolem introduxerunt, eósq; & cognomina & honores & diuersa officia & figuras attribuerunt, alij Orpheum existimauerunt, qui hos ætate antecesserit. Scribit D. Epiphanius, non modò vir sanctitate insignis, sed & eruditione, cùm primùm falsa religio per dæmonum maleficia innouata est, & deorum simulacra expressa, quémque pro artificij sui materia deos sibi effinxisse: figulum ex luto & argilla, fabrum lignarium ex ligno, aurificem ex auro, argentariũ ex argento, & cæteros simili ratione: amplius verò vnumquenque proprium affectũ ad formæ oculorũ similitudinem descripsisse, sanguinarium quendam virum, Martem: adulterum & adulterum, Pandemum: Venerem, id est, communem & vulgarem: tyrannum, Victoriam deam extulisse: sordidum autem, & huiusmodi rebus inhiantem, Saturni imaginem præscripsisse: effœminatos & molles, Cybelem & Rheam, propter fluxus multiplicis mixturæ à corporibus: gulosum verò, aut gulosam, Dianam venatricem proposuisse: bibacem & ebriosum, Bacchum: ærumnosum, Herculem: sectantes promiscuos coitus, Iouem & Apollinem, & eiusmodi reliquos.

Sed cùm eos nos qui se deos primùm coluisse existimauerunt, attulerimus, de industria silui, quæ in sacra historia Hebræorum & nostra pariter traduntur, ne fontanam limpidissimam cloacæ immitterem. Nostræ verò huic tractationi conuenire videtur, vt philosophorum etiam & eorum qui sapientes habiti sunt, sententias de deis breuiter recenseamus. Scribit Origenes libro aduersus Celsum quinto, Mundum quosdam vniuersum, deum esse affirmasse: & Stoicos quidem primum Deum esse mundum, & Platonicos secundum, ex cæteris Græcis aliquos tertium mundum dixisse. At nos hîc potius singulorum philosophorum quas opiniones & sententias legimus, afferamus.

Inter hos primus habitus Thales Milesius, qui Deum dixit mentem, qui ex aqua cuncta formauerit, nec principium nec finem habiturus. Huius Thaletis sententiam sic exprimit Minutius Felix in dialogo: Thales, inquit rerum initium aquam dixit: Deum autem eam mentem, quæ ex aqua cuncta formauerit, & altior & sublimior aquæ & spiritus ratio, quàm vt ab homine poterit inueniri, à Deo tradita.

Anaximander, & ipse Milesius, Praxiadæ filius, stellas & astra deos esse cœlestes putauit. nihil hic diuinæ menti attribuit, vt ait Augustinus. Sed Cicero in primo de Nat. deorum, eius ait opinionem fuisse, natiuos deos esse longis interuallis orientes, occidentésq;. Vt verò ait Epiphanius, infinitum voluit esse vniuersorum principium: ex hoc enim omnia fieri, & in ipsum resolui.

Anaximenes, Eurystatæ filius, & ipse Milesius, infinitum aëra dixit, cui omnes causas attribuit, & Deos ex aëre ortos, vt ait Augustinus. At M. Cicer. Aëra ipsum Deum statuisse scribit, alij æthera dixêre.

Democritus Abderites Deum existimauit mentem esse igneam, & mundi animam. Sed ab his diuersa Tullius, imagines & earum circuitus in deorum numero refert, ita vt imagines atomos intelligat. Democritus (inquit Arnobius) quamuis atomorum primus

inuentor, nónne plerunque naturam quæ imagines fundat, & intelligentiam, Deum loquitur?

Pythagoras Mnesarchi filius, Deum ita definiuit: animus, qui per vniuersas mundi partes, omnémque naturam commeans atque diffusus, ex quo omnia quæ nascuntur animalia vitam capiant. Sunt qui scribant, ipsum vnum tantum principium, & Deum ipsum esse. Plutarchus in Numa: Pythagoras, inquit, primum principium, neque sensui, neque perturbationi subiectum, sed mentem inuisibilem & increatam esse censuit. Eius quoque discipuli, Lysis & Philolaus, diuersa dixêre: alter numerum ineffabilem, alter (vt sic dicam) maximi intimíque numeri summitatem. communis certè omnium opinio tenet, eum in numeris Deum constituisse. & vt Origenes scribit, monada Deum putauit, & sine hac nihil factum esse.

Archelaus Apollodori, vel vt alij dicunt, Miltonis, Athenienſis physicus, ex terra omnia facta dicit, vt ait Epiphanius: eámque voluit vniuersorum esse principium.

Pherecydes quoque, eodem auctore tradente, terram dixit ante omnia factam fuisse.

Heraclitus Ephesius, deos exigne credidit, vt Varro & Augustinus tradunt. Origenes intelligibilem dixit ignem. Simplicius idem sensisse Hippasum Metapontinum tradit.

Anaxagoras, Hegesibuli filius, Clazomenius, discipulus Anaximenis, homœomerias rerum principia putauit, vt Lucret. cecinit, & notant cum Epiphanio alij plerique. hic & diuinum animum sensit omnium rerum quas videmus effectorem: ita quidem Augustinus. alij verò infinitam mentem Deum statuisse scribunt, quæ per seipsa moueatur. Hunc tamen, quod Solem lapidem ignitum dixisset, morte mulctarunt Athenienses.

Prodicus Ceus quatuor elementa deos statuit, & Solem & Lunam, vt Epiphanius scribit. ex ijs enim vitalem virtutem existere credebat.

Diogenes Apolloniates, Anaximenis alter auditor, aërem quidem dixit rerum esse materiam, de qua omnia fierent: sed aërem ipsum compotem diuinæ rationis, sine qua nihil ex eo fieri possit: Augustinus, pluta Simplicius. At verò Diogenes Babylonius, exponendi curam habuit: ante Iouis partum, & exortum Mineruæ: & hoc genus cæterarum rerum vocabula esse ait, non deorum, vt auctor est Arnobius.

Cleanthes Assius, Stoicus, æthera esse statuit summum Deum: vt verò Arnobius ait, mentem modò, animum modò, modò æthera, plerunque rationem Deum esse disseruit. Straton, Naturam statuit deum, vt idem prodit Arnobius.

Antisthenes Athenienſis, multos quidem esse ait populares deos, vnum tamen naturalem, summæ totius artificem.

Chrysippus Cilix (nam à quibusdam Solensis, ab alijs Tarsensis dictus) Stoicus, nunc naturalem vim diuina ratione præditam, nunc diuinam necessitatem Deum prædicabat. Zeno verò Cittieus, diuinam naturalémque legem Deum esse putauit, & simul (vt Arnobius tradit) æthera: interdúmque rationem vult omnium esse principium. Idem, interpretando Iunonem aëra, Iouem cœlum, Neptunum mare, ignem esse Vulcanum, & cæteros similiter vulgi deos elementa esse monstrando, publicum grauiter arguit & reuincit errorem. Vt verò scribit Origenes ἐν τῷ πρὸς φιλοσοφουμένους, hos Deum putasse principium omnium, corpus purissimum, & per omnia ipsius prouidentiam penetrare.

Xenophanes, Orthomenis filius, Colophonius, omne quod esset infinitum, adiuncta mente, Deum esse voluit, Theophrastus, vnum & vniuersum, omnéque, Deum Xenophanem dixisse prodidit, vt pluribus ostendit Simplicius in Physicis.

Parmenides, Pyretis filius, Eleates, commentitium quiddam coronæ similitudine efficit, quam στεφάνην appellat, continentem ardorem lucis, orbem qui cingit cœlum, quem Deum vocat, in quo neque figuram diuinam, neque sensum (ait Cic.) quisquam suspicari potest. nam bellum, discordiam, & cupiditatem, cæteráque generis eiusdem ad Deum reuocat, quæ vel morbo, vel somno, vel obliuione, vel vetustate delentur. Sed de Parmenide & Melisso ferè consentanea affert Simplicius in primo Physicorum, eorum etiam versus & verba ascribens. Idem & ex Alexandro ait, à Parmenide libros duos conscriptos, in altero de ente vno intellectibili obscurè & iuxta veritatem, in altero iuxta

iuxta vulgi opinionem plura statuit. Epiphanius Parmenidem ait statuisse, infinitum vnum esse omnium principium. Idem verò de Melisso ita retulit: Melissus, inquit, Ithagenis filius, Samius genere, vnum infinitum esse vniuersum, nihilque firmum esse natura, sed omnia corruptibilia in potentia. Leucippus eadem penè, omniáque imaginaria esse nihilque verè, sed apparere, vt remus in aqua inflexus.

Empedocles Agrigentinus, quatuor naturas, ex quibus omnia constare censet, diuinas esse voluit, quas & nasci & extingui perspicuum, & sensu omni carere, vt in primo de Nat. deorum tradit Cicero. Origenes verò ait, Empedoclem constituisse litem & inimicitiam, & vnitatis intelligibilem ignem, vniuersi principia. Simplicius vtraque commiscuit, hoc est quatuor elementa, & litem & concordiam: quo loco & eius versus affert Cicero, & Plato in Theæt. Eadem Diogenes Smyrnæus, vel Cyrenæus, vt ait Epiphanius. Idem & Theodorus, qui ἄθεος cognominatus est. dicebat enim nugas esse, qui de deis sermones habentur, nec eos esse: quare omnes ad furta, periuria & rapinas hortabatur. ac ne quidem pro patria mori: vnam enim patriam mundum esse. & felicem, bonum dicebat: infelicem fugiendum esse, etiam si sit sapiens: & fatuum diuitem præferendum. hæc Theodorus, vt ait Epiphanius.

Protagoras Abderita, negabat sese omnino habere de deis quid liqueat, sint, non sint, qualésue sint.

Xenocrates Chalcedonius libros scripsit de Natura deorum, in quibus nulla species diuina descripta est. Deos octo esse prodidit, quinque in stellis vagis, vnum qui ex omnibus sideribus, septimum Solem, octauum Lunam constituit. Ex Pyrrhone Elienſi nihil certi haberi potest, nec ab eius sectæ philosophis.

Plato Athenienſis, qui omnium eius sectæ philosophorum sapientissimus iudicatus est, planè monarchiam defendit, nec æthera, nec rationem, aut naturam, sed vt est, Deum appellat, ab eóque mundum hunc perfectum, mirabilémque esse fabricatum quem noster est secutus M. Cicero, & imitatus, vt alicubi de Nat. deorum, & de Legibus. quin & in consolatione sua de morte filiæ Tulliæ, Deum ita definit: Nec verò Deus ipse, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi potest, nisi mens soluta quædam & libera, & segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens, & omnia mouens. Nihilominus Platonis quoque sententiam variam fuisse cùm alij, tum in iis quæ Philosophumenon inscripsit, ostendit Origenes: certè & in dialogis varius est, pro varietate loquentium.

Xenophon Socraticus formam Dei veri negabat videri posse, & ideo quæri non oportere, vt prodit Arnobius: qui & Aristonem Stoicum similiter ait, Deum omnino comprehendi non posse, affirmasse.

Aristoteles Stagirites, non est Platonem doctorem secutus. nam secum ipse dissidere, & sibi inuicem repugnantia dicere & sentire videtur. in summa tamen, vnam mentem mundo præesse, & omnium causam statuit. Alia quidem Cicero: sed omnino certi aliquid de Deo, ab Aristotele afferre non possumus, licet in hoc multi laborauerint, inter quos Fr. Picus meus in libro de Prouidentia.

Speusippus, ex Platonis sorore natus, vim naturalem, animalem, qua omnia regnantur, Deum esse statuit, vt in octauo scribit Arnobius.

Alcmæon Crotoniates, Soli & Lunæ, reliquísque sideribus, animóque præterea diuinitatem dedit: qui, vt ait Cicero, non sensit, sese mortalibus rebus immortalitatem dare.

Ecphantus Syracusius, Deum mentem & animũ esse existimauit, vt Origenes scribit.

Epicurus Athenienſis, ex atomis deos suos constituit, & eos quidem corporeos putauit, ab hominibus tamen discretos, hominum tamen figura. Origenes ex Epicuri sententia sempiternos deos & incorruptos ait, sed nihil prouidere. M. Tullius libro secundo de Nat. deor. de deis ab Epicuro constitutis: Non sunt, inquit, de iis corporibus, vt aut casus, aut ictus extimescant, aut morbos metuant, ex defatigatione membrorum: quæ verens Epicurus, monogrammos deos dixit, quod semper iidem sint, nec ira lætitiáve mutari. tractum ab eo picturæ genere videtur, quod monochroma est, vnius semper coloris, de quo Plinius libro trigesimotertio & trigesimoquinto Natural. hist. vel vt Nonius Marcellus exponit, macie pertenues, ac decolores: tractum ait à pictura, quæ priusquam

priuſquam coloribus corporetur, lineis ex vmbra fingitur. Lucilius, Vix viuo homini, ac monogrammo. & idem alibi, Quæ pictas monogrammi. Quaſi id dicat Cicero, Deos qui ſemper ſint eiuſdem tenoris. & de deo Epicuri canit Lucretius: Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira: & reliqua, quæ ait idem poëta. Arriſit ita hæc monogrammi vox Eraſmo, vt in ſua Prouerbia induxerit.

Brachmanæ Indiæ ſapientes, Deum lumen dicebant, non vt Solem, vel ignem, ſed rationem, qua occulta myſteria ſapientibus videntur, vt ait Origenes.

Stoici vt plurimùm Deum diuinam ſubſtantiam, intelligibilem, & igneam eſſe decreuerunt, forma carentem, ſed tranſmutari in quæcunque velit, & aſſimilem fieri. Origenes quidem contra Celſum libro 4. videtur Stoicos dicere deos putaſſe corporeos. Iidem philoſophi aſtra & cœleſtia omnia quæ mouentur, deos putabant: quod & Lactantius ſcribit. M. Tullius in primo de Nat. deorum oſtendit quantum inter ſe diſſiderent, nec modò Zenonem ſecum ipſum, ſed & illius ſectatores, Ariſtonem Cleanthem, Perſeum, Chryſippum, & Diogenem Babylonium.

Ariſtoteles Ponticus, varia de Deo agens, vt ſcribit Arnobius. Sed rectius Minutius Felix, vt antè oſtendimus. Nam aliàs mundo, aliàs menti tribuit principatum.

Heraclides Ponticus, Platonicus, ſuos libros fabulis refersit, & tum mundum, tum mentem diuinam eſſe putauit, & mutabilem Dei formam eſſe voluit: quin & terram & cœlum in deos retulit. Arceſilaus Deum ſolùm dixit aſſequi poſſe veritatem, minimè verò hominem, vt ait Epiphanius.

M. Varro Terentius, Deum ait ſe arbitrari Animam eſſe mundi, ipſúmque mundum Deum eſſe. mox adiungit: mundum diuidi in partes duas, id eſt, in cœlum & terram: & cœlum ipſum quoque bifariàm, in æthera & aëra, terram verò in aquam & humum, è quibus ſummum eſſe æthera, ſecundum aëra, tertium aquam, infimam terram: quas omnes quatuor partes animarum eſſe plenas, in æthere & aëre immortalium, à ſummo autem circuitu cœli, vſque ad circulum Lunæ æthereas animas eſſe aſtra ac ſtellas, eáſque cœleſtes deos non modò intelligi eſſe, ſed etiam videri. Inter Lunæ verò gyrum, & nimborum ac ventorum cacumina, aëreas eſſe animas: ſed eas animo, non oculis videri; & vocari Heroas, & Laruas, & Genios. hæc quidem breuiter ex Varrone. Has itaque de deis opiniones philoſophorum, ex multis paucas collegimus. Sed Tertullianus Septimius, vir acutus & eruditus, longè paucioribus in Apologetico recenſuit: Inuentum, inquit, ſolummodo Deum, non vt inuenerant, philoſophi diſputauerunt, vt & de qualitate & de natura eius & de ſede diſceptarent. Alij (ait) incorporalem aſſeuerant, alij corporalem, vt tam Platonici, quàm Stoici, alij ex atomis, alij ex numeris, ſicut Epicurus & Pythagoras, alij ex igne, qualiter Heraclito viſum eſt. & Platonici quidem curantem rerum, contrà Epicurei ocioſum & inexercitum, & (vt ita dixerim) neminem humanis rebus, poſitum verò extra mundum. Stoici, qui figuli modo extrinſecus torqueat molem hanc intra mundum: Platonici, qui gubernatoris exemplo intra illud maneat quod regat.

Sed gentium deos commemoranti, liceat & Plinij ridiculam penè de deis ſententiam aſcribere. Is igitur libro ſecundo ita propémodum ſcribit: Effigiem formámque quærere, imbecillitatis humanæ reor. Quiſquis eſt Deus, ſi modò eſt alius, quàm ſcilicet Sol, & quacunque in parte, totus eſt ſenſus, totus eſt viſus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus ſui. Innumeros quidem credere, atque etiam ex virtutibus vitiiſque hominum, vt pudicitiam, concordiam, mentem, ſpem, honorem, clementiam, fidem, aut (vt Democrito placuit) duos omnino Pœnam & Beneficium, maiorem ad ſocordiam accedit. Fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit, infirmitatis ſuæ memor, vt portionibus coleret quiſque quo maximè indigeret. itaque nomina alia aliis gentibus, & numina in iiſdem innumerabilia reperimus: inferis quoque in genera deſcriptis, morbíſque & multis etiam peſtibus, dum eſſe placata trepido metu cupimus. & cætera non minus impia, quàm ridicula. Sed hic tibi Panegyriſtæ verba de Deo ſubſcribam, magis aliquanto pia quàm Plinij: Te, inquit, ſumme rerum ſator, cuius tot nomina ſunt, quot gentium linguas eſſe voluiſti, quem enim te ipſe dici velis, ſcire non poſſumus: ſiue in te quædam vis ménſque diuina eſt, quæ toto infuſa mundo, omnibus miſcearis elementis, & ſine vllo extrinſecus accidente vigoris impulſu, per te ipſe mouearis:

ris: ſiue aliqua ſupra omne cœlum poteſtas es, quæ hoc opus totum ex altiore Naturæ arce deſpicias: te inquam oramus, & reliqua.

Poëtarum verò opiniones hìc tibi non aſcripſerim, quoniam nec fixæ nec ratæ ſunt ſententiæ: nunc hanc, nunc illam, pro perſona vel tempore, aliáue occaſione, afferunt, vt ex Homero & Vergilio in primis, cæteríſque colligimus. Orpheus tamen & Muſæus, Heſiodúſque, aliíque pauci, vt in Poëtarum hiſtoria oſtendimus, nonnihil attuliſſe videntur, ſed ſubluſtri luce. At his omnibus mihi longè ſapientius Simonides Ceus, poëta lyricus, de Deo Hieroni Siciliæ tyranno reſpondiſſe videtur. cum enim de ipſo Hiero quæſiuiſſet, quid aut qualis Deus eſſet, deliberandi ſibi vnum diem poſtulauit, cum idem ex eo poſtridie quæreret, biduum petiuit, cùm ſæpius duplicaret numerum dierum, admiránſque Hiero quæreret, cur ita faceret: Quia quanto, inquit, diutius conſidero, tanto mihi res videtur obſcurior. atque ita tacendo Simonides mihi videtur ſapientius de Deo ſtatuiſſe, quàm cæteri philoſophi. Hanc tamen eandem ſententiam Tertullianus in Apol. Thaleti aſcribit, his verbis: Quid enim Thales ille princeps phyſicorum, ſciſcitanti Cræſo de diuinitate, certum renuntiauit? commeatus deliberandi ſæpe fruſtratus. Hactenus ille.

Sed vt inſtitutum de deis ſequamur, à me ſuſceptum, multa M. Cicero ex Stoicorum ſententia in ſecundo de Nat. deorum enumerat: inter quæ ea eſt repoſita ratio, quæ phyſica appellata eſt, ex qua plurima deorum multitudo effluxit, qui ſpecie humana inducti fabulas poëtis, ſi non & hiſtoricis, ſuppeditauerunt, & hominum vitam omni ſuperſtitione referſerunt: quæ vetus quidem opinio non modò Græciam, ſed & noſtros, & totum denique orbem oppleuit, vt procedente Opere oſtendemus.

Martianus libro ſecundo Nuptiarum, cùm animaduertiſſet M. Tullium in ſecundo de Diuinatione, ex Hetruſcorum diſciplina cœlum in ſedecim regiones diuiſiſſe, deos deáſque pleroſq; ex his 16 regionibus enumerat, quam particulam hìc ego aſcribam: aliò enim quàm Varro, quámue Hierocles, & alij, deos recenſet. ita ille igitur: In 16 (inquit) diſcernitur cœlum omne regiones, in quarum prima ſedes habere memorantur poſt Iouem dei Conſentes, Penates, Salus ac Lares, Ianus, Fauores, Opertanei, Nocturnúſque. In ſecunda itidem manſitabant, præter domum Iouis, quæ ibi quoque ſublimis eſt, vt eſt in omnibus prædiatus, Quirinus, Mars, Laris militaris: Iuno quoque ibi domicilium poſſidebat, Fons, & Nymphæ, deíque Nouenſiles. Sed de tertia regione vnum placuit corrogari. nam Iouis ſecundani, & Iouis opulenti, Mineruæque domus illic ſunt conſtitutæ. Sed omnes circa Iouem fuerant in præſenti. Diſcordiam verò, ac Seditionem, quis ad ſacras nuptias corrogarit? præſertim cùm ipſæ Philologiæ ſemper fuerint inimicæ. De eadem igitur regione ſolus Pluton, quòd patruus ſponſi eſt, conuocatur: tunc Lympha ſylueſtris, Mulciber, Lar cœleſtis, necnon Familiaris, & Fauor, ex quarta regione venerunt. Corrogantur ex proxima tranſuerſis domibus coniugum regum, Ceres, Tellus, Terræque pater, Vulcanus, Genius: vos quoque Iouis filij, Pales & Fauor, cum Celebritate Solis filia, ex ſexta poſcimini: nam Mars Quirinus, & Genius, ſuperius ſunt poſtulati: ſic etiam Liber, ac Secundanus, & Pales vocantur ex ſeptima. Fraudem quippe ex eadem poſt longam deliberationem placuit adhiberi, quod crebrò ipſi Cyllenio fuerit obſecuti. Octaua verò tranſcurritur, quod ex eadem cuncti ſuperius corrogati, ſolúſque ex illa veris fructus adhibetur. Iunonis verò Hoſpitæ Genius, accitus ex nona. Neptune autem, Lar omnium cunctalis, ac Nerita, túque Conſe, ex decima conueniſtis. Venit ex altera Fortuna, & Valetudo, Fauórque, Pauore & Manibus refutatis: quippe hi in conſpectum Iouis non poterant aduenire. Ex duodecima Sancus tantummodo aduocatur. Fata verò ex altera poſtulantur: cæteri quippe illic dei Manium demorati. Ex biſſeptena Saturnus, eiúſque cœleſtis Iuno conſequenter acciti, Veiouis ac dei publici ter quino ex limite conuocantur. Ex vltima regione, Nocturnus, Ianitoréſque terreſtres ſimiliter aduocati. Atque hactenus de 16 cœli regionibus, Martiani ipſius verbis potius, quàm vel noſtris, vel à Crinito interpolatis, vt ab eo deos quoſdam commemoratos videres, qui minimè ſunt ab aliis. Alij porrò Dei qui non eſſent in 16 his regionibus aſcripti, ab eodem Martiano & Seruio ἀζῶνοι vocati fuerant, quaſi non continerentur in his 16 zonis, id eſt, circulis: de quibus quidem deis alio loco non multò pòſt diſſeremus.

Fuerunt qui deos breuius hac diuisione notarent, Cœlestes, Terrestres, Infernos, Marinos, Fontanos, Fluuiales. Scævola verò, apud Romanos vir doctissimus, vt Augustinus in 4 de ciuitate Dei refert, deorum tria genera tradiait: vnum à poëtis, alterum à philosophis, tertium à principibus ciuitatis. Primum genus nugatorium fuisse dicit, quod multa de deis fingerentur indigna, &c. His commodè afferre possumus eam theologiæ diuisionem, quam M. Varro in libris Antiquitatum diuinarum humanarúmque rerum fecisse legimus apud Augustinum: Mythicon scilicet, hoc est, fabulosum: Physicon, id est, naturale: & πολιτικὸν, id est, ciuile. Primum ait mendacissimum, & turpissimum: secundum à populis remotum, parietibus inclusum: tertium ciuile & populare, ab antiquis institutum. primum pertinet ad theatra, secundum ad mundum, tertium ad vrbes & sacerdotes.

Scribit Dionysius Alicarn. libro 2 Antiquit. Romanos, videlicet veteres, poëtarum commenta de deis eiecisse, quibus Dei inter se pugnantes dissidentésque, & adulteria perpetrantes, eiusmodíque facere finguntur, quæ non modò de deis ipsis, sed nec de viris quoque probis digna essent vt dicerentur. Similia his & Eusebius Pamphili scribit in Præparatione euang. Aegrè fert M. Cicero libro secundo de Nat. deorum, sub persona Q. Lucilij Balbi, commentitios deos ita institutos. ita enim ait: Videtísne igitur vt à Physicis rebus bene atque vtiliter inuentis, ratio sit tracta ad commentitios & fictos deos? quæ res genuit falsas opiniones, errorésque turbulentas, & superstitiones penè aniles. Et formæ enim deorum nobis, & ætates, & vestes, & ornatus noti sunt: & cætera quæ subiungit. Quin etiam Varro, Antiquos ait simulacra deorum & insignia ornatúsque finxisse, quæ cùm oculis animaduertissent hi qui adiissent doctrinæ mysteria, possent animam mundi ac partes eius, id est, deos veros animo videre: quorum qui simulacra specie hominis fecerunt, hoc videri secutos, quòd mortalium animus, qui est in corpore humano, similimus est immortalis animi, tanquam si vasa ponerentur causa notandorum deorum: & in Liberi ædem œnophorum sisteretur, quod significaret vinum: per id quod continet, id quod continetur: ita per simulacrum, quod formam haberet humanam, significari animam rationalem, eo quòd velut vase natura ista soleat contineri, cuius naturæ Deum volebant esse, vel deos. hæc ex Varrone. Adhæc & suos colores deis, & ætates attribuebant, vt in secundo Plin. ostendit: quo loco irrisa deorum multitudine, alios ex eis creditos scribit grandæuos, sempérque canos, alios iuuenes atque pueros, atri coloris, aligeros, claudos, ouo editos, & reliqua. Porphyrius quoque philosophus, cùm Deus (inquit) lux sit, & ignem æthereum habitet, nullóque sensu capi possit, lucida quidem materia, aut crystallo, Parióue lapide ad comprehendendum lumen ipsius excipiunt. auro verò ignis, illáque immaculata natura intelligitur. multi autem nigris lapidibus inuisibile illius substantiæ significarunt. Hominis quidem formam deis attribuerunt, quoniam Deus ratio. Pulchros fingunt, propter eminentissimam & indeficientem illius pulchritudinem. Diuersis præterea figuris & ætatibus, & alios sedentes, & alios stantes, mares alios, alios fœminas, aut virgines, aut coniuges: diuerso quoque amictu simulacra constituebant, vt eorum diuersitates significarent. Quin & alio loco idem Porphyrius, quæ deis attribuantur, ea allegoricè interpretanda docet: quam rem & Eusebius Pamphili repetit. Sunt etiam qui tradant, gentes effingere solere suos deos, prout earum erant instituta & mores. vnde Lacedæmonij plerosque deos deásque armatos afformabant, quia ipsi armis delectarentur. Phœnices, quia mercimoniis & mercaturæ dediti erant, deos cum nummariis loculis effingere solebant, eò quòd ipsi pecuniosum beatum putabant: itaque cæteræ nationes. Atque adeò hinc est factum, vt mihi in Syntagmatibus his nonnihil laborandum sit, vt hæc de deorum habitu & ornatu, picturáque antiquorum, figmenta patefacerem, irridendi scilicet & exsibilandi causa: quanquam & vereor, ne & aliqui mihi (vt hoc nunc tempore permulti sunt, qui aliò res transferunt, piè institutas) vitio vertant, tot diuorum diuarúmque imagines, tot effigies, non in templis modò & sacrarum ædium parietibus parum honestè & sanctè confictas, sed passim etiam locis publicis & profanis, & irreligiosis. At de istiusmodi magis mutire possumus, quàm palàm loqui: & idcirco satius ea fuerit Harpocrati & Angeronæ consignare. Illud certè non prætermittam, nos dico Christianos, vt aliquando Romanos, fuisse sine imaginibus in primitiua, quæ vocatur, ecclesia. Nam Varrone teste, & Augustino referente, Romani plusquàm centum & septuaginta annos, deos sine simulacris coluêre: quod & Plutarchus in Numa ait. id quod tamen mihi non fit verisimile, si vera sunt quæ de Iani statua à scriptoribus Plinio, Macrobio & Suida traduntur. Sed & Origenes libro aduersus Celsum septimo scribit, Persas, Scythas & Lybi-os, atque Syros, neque statuas arásque, sed nec templa & simulacra intueri solitos: quo loco multa acutissimè disserit. At verò & illud quidam quærunt, quo pacto vana hominibus irrepserit religio, quæ homines deos & nominarit & coluerit. & quanquam alibi attigi, paucis tamen & hoc tibi loco ascribendum duxi, quòd eam Græci & Latini pluribus sunt executi. Rudes ergo & simplices homines cùm quosdam inter ipsos cernerent, qui magna & admiranda vel virtutum, vel cæterarum rerum præclara facinora efficerent, illos ipsos plusquàm homines, hoc est, deos putabant: vel vt fieri solet, interdum in admirationem præsentis potentiæ ac fortunæ, siue ob beneficia etiam quibus erant affecti, ac bene ad humanitatem compositi. deinde cùm reges ipsi his chari fuissent, quibus vitam composuissent, magnum sui desiderium mortui reliquerunt: vnde & simulacra primùm eorum finxerunt ad solatium. inde etiam defunctorum memoriam colere cœperunt, vt etiam in Sepulcralibus ostendimus. hinc Marcus Cicero de Natura deorum, inter alia & hoc: Suscepit autem vita hominum, consuetudóque communis, vt beneficiis excellentes viros in cœlum fama ac voluntate tolleret. Hinc (inquit) Hercules, hinc Castor & Pollux, hinc Aesculapius, hinc Liber. Hæc Cicero.

Sed illam quoque ethnicorum superstitionem tibi significandam, antequàm cætera aggrediar, duxi, qua existimabant singulas in homine partes, & membra, singulos deos obtinere, vt ait Placiades Fulgentius: Iouem caput, Mineruam oculos, Iunonem brachia, pectus Neptunum, cinctum Martem, renes & inguina Venerem, pedes Mercurium, sicut Democritus in Physiologumenis scripsit. vnde Homerus ait,

ὄμματα καὶ κεφαλὴν ὑπερμενεῖ δῖ' ἐνοσίφαιαν,
ἄρεϊ ἢ ζώνην, στέρνα δὲ ποσειδάωνι. hoc est,

Oculos & caput similis Ioui terpsicerauno,
Marti cingulum, & pectus Neptuno.

Nam & Tyberianus poëta in Prometheo fabula ait, deos singula sua homini tribuisse. Quin & Seruius in Bucolic. Vergilij etiam illud obseruat, ideo à poëta dictum, Cynthius aurem vellit, quia auris Memoriæ consecrata sit, quod & Plin. scribit: quam auris partem antestantes, seu attestantes (vtroque enim modo legimus) reo attingere solebant, dum in ius vocabant. quod apud Horatium notant grammatici, super eo versu, Magna Exclamat voce: & licet antestari? ego verò Oppono auriculam, rapit in ius. Meminit & Plautus in Persa & Curgulione. nos plura in annotatione osculi chytræ, quo aures attingebantur: quare ad nostra redeo. Consecrata & frons Genio. Hinc Deum venerantes frontem tangere, & ad frontem manu indita, numina adire solebant. Dextra Fidei consecrata est, vt in Fidei imagine dicam. Digiti Minervæ, genua Misericordiæ: vnde hæc rogantes tangimus. quæ idem repetit in tertio Comment. Aeneidos, ex Physicis excerpta. hinc etiam supplicantes, ad ea procumbere & amplecti moris fuit. quanquam & Græcos mentum attingere vna, & altera manu genua apprehendere aliquando solitos, accepimus. Sed enim alio modo Astrologi, hominum membra signis cœlestibus assignant, vt Firmicus, & Mar. Manilius. Sed & hunc & illum mecum rideas licebit. Versus hi sunt Manilij:

Nanque Aries capiti, Taurus ceruicibus hæret,
Brachia sub Geminis censentur, pectora Cancro,
Te scapulæ Nemeæe vocant, téque ilia, Virgo,
Libra colit clunes, & Scorpius inguine regnat,
Et femur Arcitenens, genua & Capricornus amauit,
Cruráque defendit iuuenis, vestigia Pisces.

Sic autem Firmicus attribuit, caput quidem Arieti, & ceruicem Tauro, humeros Geminis, cor Cancro, pectus Leoni, ventrem Virgini, renes Libræ, inguina Scorpio, femur Sagittario, genua Capricorno, tibias Aquario, pedes Piscibus. Addam & hoc curiositatis gratia, quod ab Hygino de hominis formatione scribitur, in libro Fabularũ quod Mythologicon

logicon poëticon inſcribitur, cap. c c x. Cura, inquit, cùm quendam fluuium tranſiret, vidit cretoſum lutum. Suſtulit cogitabunda, & cœpit fingere hominem. Dum deliberat ſecum, quídnam feciſſet, interuenit Iupiter: rogat eum Cura, vt ei daret ſpiritum, quod facile ab Ioue impetrauit. Cui cùm vellet Cura nomen ſuum imponere, Iupiter prohibuit, ſuúmque nomen ei dandum eſſe dixit. Dum de nomine Cura & Iupiter diſceptarent, ſurrexit & Tellus, ſuúmque nomen ei imponi debere dicebat: quandoquidem corpus ſuum præbuiſſet. Sumpſerunt Saturnum iudicem. quibus Saturnus ſecus videtur iudicaſſe: Tu Iupiter, quoniam ſpiritum dediſti, corpus recipito: Cura quoniam eum prima finxit, quandiu vixerit, Cura eum poſsideat. Sed quoniam de nomine eius controuerſia eſt, Homo vocetur, quoniam ex humo videtur eſſe factus. Licet Lactantius Firmianus non ab humo, ſed à ſimilitudine hominem dictum arbitretur. Potuiſſem hoc de hominis formatione, cùm de Prometheo & Vulcano agendum eſſet, ſcribere: verùm iam hoc loco appoſueram. Sed de his hactenus, licet etiam videri poſsint addita: quare iamdudum in viam redeo. Illúdque primùm tibi dixerim, Deum Iunoni innominabilem ab antiquis nuncupatum: hoc eſt, vt Plato ait, θεὸς ἀστόμαστος, καὶ ἄῤῥητος, καὶ ἀνωνύμαστος. hoc eſt, vt Apuleius interpretatur, incorporeus, indicibilis, & innominabilis. Eum etiam literis ſcribi non poſſe, Martianus oſtendit, qui ἀγράμματον illum appellat. Plato etiam in Parmenide, ait nullum Deo nomen eſſe inditum, non definiri poſſe, non ſcientia capi, non in ſenſus noſtros incurrere, nullam de eo haberi opinionem: quocirca neque nominari, neque dici, neque cogitatione comprehendi, neque cognoſci, neque ab vllo ente ſentiri. quin & ante Platonem Hermes Triſmegiſtus, & ipſe θεὸν ἀνώνυμον dixit. ita enim ſcribit, ὁ ὢν θεὸς εἷς ὀνόμαστος ἀεὶ καὶ προσλέγεται. ἔστι γὰρ ὁ ὢν ἀνώνυμος. hoc eſt, Deus vnus, hic autem vnus nomine non eget, eſt enim ens ſine nomine. Idem Triſmegiſtus alibi, ἃ τὸ ὄνομα ἃ δύναται ἀνθρωπίνῳ στόματι λεληθέναι. hoc eſt, Cuius nomen non poteſt humano ore efferri. qua ex re & Apollinis Delphicum oraculum ita cecinit, ἃ τὸ ὄνομα μιᾷδὲ λόγῳ χωρεύεται. hoc eſt, Cuius nomen nec oratione capi poteſt. Lactantius autem Firmianus: Deo, inquit, nomen non eſt, quia ſolus eſt. & paulò pòſt: Deo autem, quia ſemper vnus eſt, proprium nomen Deus eſt. D. Dionyſius verò, ἄῤῥητόν τε λόγῳ παντὶ τὸ ὑπὲρ λόγος, ἀγαθὸν. hoc eſt, omni ſermone ineffabile, ſuper omne verbum, bonum. & huiuſmodi mille alia. Libet hîc rem miram tibi afferre, fides ſit penes auctorem. Lactantius quarto Theb. comment. Hetruſcos confirmare ait, nympham, quæ cùm nupta fuiſſet, prædicaſſe, maximi Dei nomen exaudire hominem per naturæ fragilitatem pollutionémque fas non eſſe: quod vt documentis aſſereret, conſpectu cæterorum ad aurem tauri, Dei nomen nominaſſe, quem illicò vt dementia correptum, & nimio turbine coactum exanimaſſe: & reliqua. Sed vt rem noſtram planius patefaciamus, altius aliquanto repetam. Varro in iis libris quos Rerum diuinarum & humanarum ſcripſit, deos diuiſit in certos & incertos. nam trium extremorum librorum primum de deis certis abſoluit, alterum verò de deis incertis. In iis igitur ita ſcribit: De deis populi Romani publicis, quibus ædes dedicauerunt, eóſque pluribus ſignis ornatos no tauerunt, in hoc libro ſcribam: ſed vt Xenophanes Colophonius ſcribit, quid putem, non quid contendam, ponam. Hominis enim eſt, opinari: Dei, ſcire. Sic Varro. *Horum verò deorum etiã mentio facta eſt à Septimio Tertulliano, lib. primo aduerſus Marcionem.* Patet igitur, deos incertos vocaſſe, quorũ certa ratio reddi nõ poſsit, qui ſint, certos verò, de quibus nullo modo dubitari poteſt, Solẽ, Lunã, Cœlum, Terrã, &c. vnde Lucanus in Pharſalia, de Hæbreorum deo, Incerti Iudæa dei, dixit. Nec tamen incerti dei, & incogniti dei, iidẽ habebãtur, qui à Græcis θεοὶ ἄγνωστοι vocati ſunt, quorũ Pauſanias in Attica meminit, eorúmque aras celebrat, hoc eſt, θεῶν ἀγνώστων βωμούς, quæ aræ Epimenidis vatis Cretẽſis ſuaſione erectæ fuerũt. Cùm enim terra Attica peſtilentia laboraret, conſultum eſt ab Athenienſibus oraculum, quibus Pythia reſpondit, vrbémque & agros expiari oportere, non expreſſo cui Deo ſacra res eſſet facienda. Epimenides ab Athenienſibus per Niciam Nicerati filium accitus, iuſsit per agros oues nigras dimitti, ſacerdotéſque eas ſubſequi, & quo quæque loco conſtitiſſent, ibi Deo ignoto propitio immolari debere. Itaque ex eo tempore, vt ait Diogen. Laërtius, frequens per agros Atticæ, aræ ſine nomine Dei videbantur. id actum eſſe 27 Olympiade, idem ſcribit Diogenes: Suidas 42. niſi fortè duæ fuerint expiationes: nam ſenem Epimenidem eo fuiſſe tempore, Suidas ait,

ait, & Athenas expiaſſe ab ſcelere Cylonio, de quo ſcelere hiſtoriam recitat Thucydides, & poſt eum Cicero Heſychius, aliíque. Meminit & de deis ignotis Pauſanias in Eliacis. Ait enim, cum de aris magnis & paruis in Olympia, & Ioue Olympio, πρὸς αὐτῷ δὲ ἐστὶν ἀγνώστων θεῶν βωμός. Apud hunc, inquit, deorum ignotorum ara. Meminit & D. Lucas in Actis apoſtolicis, capite 17, ita de Paulo loquens: Præteriens & conſpiciens veſtros cultus, inueni & aram in qua erat inſcriptum, ἀνώνυμῳ θεῷ, id eſt, Ignoto Deo. Meminit & de deis ignotis Tertullianus aduerſus Marcionem. Sed nec illud intactum relinquam, deos nullis cognominibus cultos fuiſſe à Pelaſgis, vt Herodotus in ſecundo ſcribit. Nec id præterea te lateat velim, peregrinos & hoſpites deos, ipſos etiam Athenienſes (adeò erant religionibus addicti) coluiſſe, & iis aras feciſſe, quos & θεοὺς ξενικοὺς vocabant, vt Apollophanes ſcriptis prodidit, & notat Heſychius. Hos verò Deos Latinè Cicero aliegenas vocat. Suidas etiam de Xenicis deis cùm alibi, tum in Hye deo, quem ait ab Ariſtophane inter eos deos connumeratum. Meminit & Cicero ſecundo de legibus. Sed iam cætera exequamur. Cœlites dei ij dicti fuêre, qui à ſuperiore æthere ad Solem vſque demeant, & cauſarum latentium arcana componunt, ἀποθέῶſque perhibentur. Dei autem ſecundi, à Sole ad Lunam vſque: hi vaticiniis, ſomniis ac prodigiis, cæteríſque ſimilibus præeſſe credebantur. Fuerunt & dei reputari Maiorum gentium, vt eſt apud M. Tull. in Tuſc. & Lactantium in primo: qui & Maiores dei dicti fuerunt, vt puto, vt eſt apud D. Auguſt. ſicuti etiam Minuti, qui & Minores, & Minorum gentium vocabantur: qui & Minuſcularij dicti ſunt, vt eſt apud eundem Auguſtinum legere ex Varrone. tametſi in pleriſque exemplaribus non Minuſcularios, ſed Munuſcularios legatur, quaſi à Munuſculis, id eſt, paruis muneribus, quæ hominibus præſtent, appellentur. Alij ſunt Auguſtini codices, qui neutram prædictorum habent lectionem, ſed Numuſcularios habent, vocem (vt videtur) à numo deductam: quæ mihi vtcunque ſuſpecta eſt, donec apud idoneum aliquem ſcriptorem eam comprobem, Minorum verò gentium quos appellabant, ex hominibus in deorum numerum tralatos, qui & Aſcriptitij dici poſſunt. Hos Græci παρεγγεγραμμένους, & μετοίκους: illos verò, id eſt, maiorum gentium, ἐγγεγραμμένους vocitabant. nam & Lucianus ἐγγεγραμμένον Apollinem ait, id eſt, ſcriptum in 12 deorum albo. Conſentes & dei fuêre, quorum crebra mentio apud auctores: vnde & ſacra Conſentia, quæ tamen Feſtus exiſtimat conſentientium eſſe. Conſentes quidem deos, eos dicebant veteres, vt Auguſtinus in 4 de Ciuit. Dei ſcribit, qui in conſilium Iouis adhiberi putabantur. Hi & Penates, & Vrbani etiam dicti. duodecim hi fuerunt, ſex mares, & ſex fœminæ: quorum imagines auratæ ſtabant apud forum, vt Varro ait lib. 1. de Re ruſtica. Hos Ennius, vt Apuleius & Martianus ſcribunt, duobus verſibus complexus eſt:

Iuno, Veſta, Minerua, Ceres, Diana, Venus: Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Dicti Conſentes, quaſi conſentientes. De 12 his deis, quos in conſilium habet Iupiter, Anneus Seneca meminit libro ſecundo Quæſtion. Natural. ex Hetruſcorum diſciplina. Quod autem hi 12 dei, 12 menſibus præſiderent, docuimus in lib. de Annis & menſibus. Siquidem Ianuarij tutelam, vel (vt aiunt) pontificium habere Iuno credebatur, Februarij Neptunus, Martij Minerua, Aprilis Venus, Maij Apollo, Iunij Mercurius, Iulij Iupiter, Auguſti Ceres, Septembris Vulcanus, Octobris Mars, Nouembris Diana, Decembris Veſta. M. quoque Manlius mathematicus libro Aſtronomicõn ſecundo, eoſdem duodecim deos ſignis cœleſtibus eorundem menſium his verſibus aſſignat:

His anima duerſis rebus, quæ proxima cura
Noſcere tutelas, adiectáque numina ſignis,
Et quæ cuique Deo rerum natura dicauit,
Cum diuina dedit magnis virtutibus ora,
Condidit & varias ſacro ſub nomine vires,
Pondus vti rebus perſona imponere poſſit.
Lanigerum Pallas, Taurum Cytheræa tuetur.
Formoſos Phœbus Geminos, Cyllenie Cancrum,
Iuppiter & cum Matre deûm regit ipſe Leonem.

Spiciferæ est Virgo Cereris, fabricatáque Libra
Vulcano, pugnax Mauorti Scorpius hæret.
Venantem Diana virum, sed partis equinæ
Atque angusta fouet Capricorni sidera Vesta,
Et Iouis aduersum Iunonis Aquarius astrum est,
Agnoscítque suos Neptunus in æquore Pisces.

Hæc bis vates cecinit Manlius. Sed & 12 deos alios Consenteis agricolarum duces, hos Varro enumerat: primò Iouem & Tellurem, qui & parentes magni dicuntur, Iupiter scilicet pater, & Tellus mater: secundò Solem & Lunam, quorum tempora obseruantur: tertiò Cererem & Liberum, quòd ab his cibus & potio venit è fundo: quartò Robigum & Floram, quibus propitiis neque robigo frumenta, neque arbores corrumpit, neque non tempestiuè florent, vnde Robigalia & Floralia: tum Mineruam & Venerem, quarum vnius procuratio oleti, alterius hortorum, vnde & rustica Vinalia instituta: demum Lympham & Bonum euentum, quoniam sine aqua & successu misera est agricultura, & frustratio quædam. Duodecim præterea deorum apud Græcos crebra est mentio, Herodotum, Strabonem, Pausaniam, alios. quin & eis 13 adiectum, Alexandrum Macedonem, refert Diodorus Siculus in Alexandro, hoc est 17 lib. Bibliothecæ, quib. lib. (vt ait Plin.) desiit apud Græcos nugari Diodorus. Quidam hos maiorum gentium deos crediderunt. Sanè & hos duodecim deos in Italiam deportatos quidam scribunt, & Pisis aram habuisse communem, quæ Δώδεκα θεῶν βωμός, id est 12 deorum ara vocaretur.

Semidei etiam fuerunt, quos Græci ἡμιθέους vocabant, hi animas cœlestes credebantur gerere, sacrásque mentes, atque sub humana effigie in totius mundi commoda procreatos antiquitas existimauit. Hi quidem ab Heroibus, teste Labeone apud Aurel. Augustinum, diuersi, & antè positi putabantur. Heroes verò dicti sunt ἀπὸ τῆς Ἥρας, id est Iunone, vt communis opinio tenet. Augustinus libro 10, capite 21, ita scribit: Heroum nomen ab Iunone dicitur tractum, quòd Græcè Iuno Ἥρα appellatur: & ideo nescio quis filius eius secundum Græcorum fabulas Heros fuit nuncupatus. Martianus tamen: Heroes, inquit, nuncupati, quòd Heram veteres terram dixerunt. Idem & Græcus Theophilus, item Iamblicus, & vetus Homeri interpres, ἔρα ἡ γῆ, κατὰ διάλεκτον. ἐκ δὲ τῆς γῆς ἐπλάσθη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων. Heram inquit terram, secundum linguæ proprietatem: ex terra enim humanum genus effectum est. Plato tamen in Cratylo, ἀπὸ τοῦ ἔρωτος heroas vocatos ait, id est ab amore: quòd videlicet heroes, vel ex amore eorum erga mulieres humanas, vel amore virorum erga deas sunt geniti: vel, vt idem ait, si secundum priscam Articorum linguam hoc consideremus, reperiemus parum mutatum esse nominis gratia ex ἔρωτος, id est amore, vnde sunt heroes geniti. vel dicti, inquit, Heroes παρὰ τὸ ἐρεῖν, quod dicere significat: quòd Heroes facundi fuerunt, & ad interrogandum dicendúmque paratissimi. & reliqua, quæ summus philosophus exequitur, & quæ ex Proclo excerpta, Græca dicuntur scholia. Fuêre demùm qui Heroes ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, hoc est, à virtute nuncupatos dicerent, quòd scilicet virtute Heroes præditi essent. Hierocles quidem insignis philosophus, & ipse ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, vt Plato, heroas denominatos ait, non quòd amore sint geniti, sed quod ipsi planè amore pleni essent. Grammaticus porrò Seruius, potestates supernas existimauit corporibus sese humanis infundere, vnde procrearentur Heroes.

Indigetes dei antiquis vocati: Seruius in 12 Aeneid. duplici ratione indigetes dici assueuerat: vel secundum Lucret. quòd nullius rei egeant, quasi Nihil indiga curæ: vel certè (ait) indigetes dei sunt ex hominibus facti, & dicti indigetes. Alij, quasi in deis agentes, qui ex hominibus ad diuinitatem peruenissent. Fuêre qui indigetes putarent eos, quos indigitari, hoc est, vocari & nuncupari nefas esset: atque hos eos deos fuisse, in quorum custodia essent vrbes gentésque. Alij dicunt, si indigitare inuocare est, deos illos indigetes esse potuisse, qui inuocati faciles sint, & præstò adsint. Alij sunt qui putant indigetes appellari, quasi in loco vel geniti, vel degentes, & magis propitij patriæ, loco & ciuibus. Vergil. Dij patrij indigetes, &c. Lucanus, Indigetes fleuisse deos. Lege Decij deuotionem apud Liuium. Hinc & Aeneas Iupiter indiges dictus est, vt ait T. Liuius in primo. Ouid. in 14. Metamorphoseôn de ipso eodem

Aenea

Aenea à Venere genitrice expiato, & deo facto, ita cecinit:

Lustratum genitrix diuino corpus odore,
Vnxit, & ambrosia cum dulci nectare mixta
Contigit os, fecítque deum, quem turba Quirini
Nuncupat indigetem, templóque arísque recepit.

Tibullus lib. 2. ad Aeneam loquens:

Illic sanctus eris, cum te veneranda Numici
Vnda deum cœlo miserit indigetem.

Aeuiterni dei appellantur, quòd æuo sempiterno permaneant: qualis Iupiter, quem sic vocauit Ennius. Apuleius: Aeuiternos deos in sublimi ætheris vertice locatos, ab humana contagione procul discretos: & cætera. Seruius videtur Aeuintegros ab Ennio vocatos dicere. Elogium antiquum legitur, D. POT. ET GEN. AEVIT. D. quod Pet. Crinitus & Cœlius noster ita interpretati sunt: Deis potentibus & Genio Aeuiterno dicatum. Sed & Plin. de Aeuiterno deo meminit, in cuius sacris furuum bouem immolari mos fuit, quod est à Verrio Flacco notatum.

Selectos deos vocabant Romani præcipuos, & summates, qui habebant ampliorem potestatem, quíque celebriores, & in maiori haberentur cultu ac veneratione à D. August. ex Varrone viginti numerantur, duodecim videlicet mares, & 8 fœminæ: Ianus, Iupiter, Saturnus, Genius, Mercurius, Apollo, Mars, Vulcanus, Neptunus, Sol, Orcus, Liber pater: Tellus, Ceres, Iuno, Luna, Diana, Minerua, Venus, Vesta. Certè selecti alij erant à Consentibus, de quibus iam egimus, quod & Augustinus notauit in 4. ne & tu fortè fallaris, vt plerique, quos honoris causa non est cur nominem.

Semones deos dici voluerunt antiqui, vt ad Chalcidium scribit Fulgentius, quos nec cœlo dignos putabant, ob meriti videlicet paupertatem, sicut Priapus, Hippona, Vertumnus, nec terrenos eos reputare volebant, propter gratiæ venerationem. sicut Varro in Mystagogorum lib. ait: Semonéque inferius derelicto, Deum depinnato attollam orationis eloquio. Liuius dixisse videtur, Semoni Iano templum à Romanis dicatum fuisse: etsi sunt codices, qui Semonilano coniunctim, & per L proferant. verba Liuij hęc sunt lib. 8. ad V.C. Vitrubium in carcerem asseruari iussit, quo ad C o's. rediissent, tum verberatum necari: ædes eius quæ essent in Palatio, diruendas, bona Semoni Iano censuerunt confecranda: quódque æris ex eis redactum est, ex eo ahenei orbes facti, positi in sacello Semoni Iani aduersus ædem Quirini. Porrò Alexander Semoni Sango, alij Sabino Sango, vel Sancto legunt: de quo plura alibi dicturus. Legi & qui Semones interpretarentur quasi semihomines, quæ speciosa quidem interpretatio videtur. Porrò & Macrobius Semoniam inter eas, quæ fetrias nominatæ facerent, reponit. D. Augustinus Semonem Ianum præesse seminio, innuere videtur, cùm infans concipitur. Sunt qui & hos Patellarios vocent, quorum mentio apud Plautum: Dei me omnes magni minutiq; & patellarij. Hi etiam dici videntur parui dei, ab Horatio lib. 3. Carm. Patellarios, eruditi dictos existimant à pateris, vel patellis, quibus veteres deis his sacra faciebant. Ouidius in Fastis:

Fert missos Vestæ pura patella cibos.

Seruat ad nos vsque Patenæ nomen. Quidam & iis Medioximos conferunt, de quibus nobis agendum est copiosius in Genijs. A Semonibus deis alij sunt Sumanes; dei inferni, quorum meminit Martianus in secundo.

Nouensiles dei à Sabinis Romam deducti existimantur, atque ijs à Tatio rege ex voto ædes dicatæ fuerunt, quibus indigitamenta hæc ascribit Varro: Herculem, Vestam, Salutem, Fortunam, Fortem, Fidem: quæ voces quanquam Sabinorum linguam sapere videntur, ad Romanæ tamen linguæ speciem adornatæ sunt. Non desunt qui Nouensiles hos deos appellatos putent, quod nouissimè in deorum numerum recepti sint, quasi nouissimè, id est, nuper salientes: hoc est, in deorum numerum ascendentes. Sunt qui Nouensides appellent. De his post Varronem de lingua Latina, & T. Liuius meminit libro octauo ab Vrbe condita, in Decij pro legionibus Pop. Roman. deuotione: & Martianus in Nuptiis, eos in secunda regione cœli collocat, vt suprà meminimus. Sed de his deis libet aliquanto, quàm adhuc cæteri, locupletius differere, vt videas quàm ingeniosa fuerit antiquitas in falsis suis asse-

rendis

rendis deis. Nouenſiles Piſo deos eſſe credidit nouem, in Sabinis apud Trebiam conſtitutos. Hos Granius Muſas putat, conſenſum accommodans Aelio. Nouenarium numerum tradit Varro, quòd in nouandis rebus potentiſsimus ſemper habeatur, & maximus. Nouitatum, ait Cornificius, præſides, quòd curantibus his omnia nouitate integrentur & conſtent: deos nouem Manilius, quibus ſolis Iupiter poteſtatem iaciendi ſui permiſerit fulminis. Cincius numina peregrina, nouitate ex ipſa appellata pronunciat. nam ſolere Romanos, deos omnes vrbium ſuperatarum partim priuatim per familias ſpargere, partim publicè conſecrare: ac ne aliquid deorum multitudine aut ignorantia præteriretur, breuitatis & compendij cauſa vno pariter nomine cunctos Nouenſiles inuocari. Sunt præterea nonnulli, qui ex hominibus diuos factos, hac prædicant appellatione ſignari: vt eſt Hercules, Romulus, Aeſculapius, Liber, Aeneas. atque hactenus inuenio diſſentientes de deis his auctores, contra quos Arnobius in tertio aduerſus Gentes diſputat.

Diuipotes dei, quos vt Varro ſcribit, Augurum libri ſcriptos habent, ſunt pro his quos Samothraces vocabant, θεοὶ Δυνατοί, vel vt Latini codices habent, Thecodynatoe: hæc duo, cœlum & terra, anima & corpus, humidum & frigidum.

Materas deas cultas ab antiquis legimus, quibus haſtæ dicarentur, affigerentúrque. Aegyon quippe, ſiue Aengyon in Sicilia vrbs fuit, non magna, ſed valde vetuſta & celebris, harum dearum religione: quarum templum à Cretenſibus poſitum fuiſſe ferunt, vbi haſtæ quædam oſtendebãtur, & ex ære caſsides: & hæ quidem Merionis, illæ verò Vlyſſis inſcriptiones habebant, vt Plutarch. in Marcello prodidit. Matteres quoque Gallorum tela fuêre, vt in Annotationibus oſtendi.

Appiades deæ quæ dicantur ab Ouidio libro de Arte amandi tertio, video à multis quæri:

His Venus è templis multo radiantibus auro
Lætaviderlites, Appiadéſque deæ.

In ſecundo autem de Remed.

Turpe, vir & mulier iuncti modò, protinus hoſtes:
Non iſtas lites Appias ipſa probat.

Quidam deas quæ habebant templa apud aquam Appiam prope forum Cæſaris, & Venerem in primis intelligunt, Pallada, Pacem, Concordiam & Veſtam. nec tamen facit, quod affertur ab aliquibus ex epiſt. in tertio Famil. Ciceronis: Nõ ſolùm Pallada, ſed etiam Appiada nominabo. Illud verò Plinij ex 36, Entochi Appiades & Hermerotes; Herm. Barbarus ſe neſcire fatetur. Hippiades ſtatuæ mulierum equeſtres, cuiuſmodi Amazonum: alij Hippadas. Hippades ſacrificia quædam Athenis, quæ mittebant equites, hoc eſt, ἱππεῖς. Ego puto omnino ab Ouidio Viriplacam deam deſignari: ſed quare Appiades, adhuc nos latet.

ζωγόνοι, id eſt, animales geniti dei exiſtimati, teſte Proclo in Heſiodi commentariis, vitæ productores, quibus perennes aquæ & fluuij ſacrati credebantur. De deis quidem animalibus ego aliàs plura, cùm de dæmonibus agam, quin etiam Iouem ζωγόνην legi apud Heſychium, qui & eundem Phytalmion vocat, vt alibi dicam.

προδομέοι θεοὶ, Dei qui in præſtructionibus ædificiorum ab antiquis colebantur, de quibus mentio eſt apud Pauſaniam in Attic. vbi de Megarenſibus agit. ait enim: Oſtenduntur foci Deorum προδομέων, qui à Domitio veſtibulares, à Romulo præſtructores appellantur; quibus cum Alcathous murum condere inciperet, ſacra feciſſe dicit. Hinc & Prodomia Iuno, apud Sicyonios culta. hanc Phalces dedicauit, Temeni filius, ducem ſibi deam Sicyonem proficiſcenti futurum ſperans.

Ἀξιώνυμοι θεοὶ, eoſdem & communes deos Latini vocauerunt, de quibus ex Martiano antè meminimus. Sic verò de his propémodum Seruius: Dei, inquit, communes ſunt, vt alij dicunt, Mars, Bellona, Victoria, quòd ij in bello vtrique parti poſſunt fauere. Vt autem altioris ſcientiæ hominibus placet, dei communes ſunt, qui ἀξίωνυμοι dicuntur; id eſt, qui cœli certas non habent partes, ſed generaliter à cunctis coluntur. vbique enim eos eſſe manifeſtum eſt: vt Mater deûm, cuius poteſtas in omnibus zonis eſt. Alij communes deos volunt, Solem, Lunam, Plutonem, Martem, hi enim apud omnes inueniuntur, & ſunt in omnibus terris. hæc fermè Seruius. Vergilius:

In mediósque focos, & dis communibus aras.

Quare verò ſit communis deus Mars dictus, ſuo loco copioſe dicemus. Sed & hoc Eraſmus duxit in Prouerbiis.

Potniades deæ dictæ fuerunt, furorem facientes, hoc eſt μανιοποιοὶ. Non procul verò à Potniis Bœotiæ vrbe, puteum fuiſſe legimus, ex quo ſi aqua hauſta fuiſſet ab equis indigenis, furore agitabantur: vnde dearum nomen. Sed Heſychius Bacchas & Mænadas hoc vocari nomine ſcribit. A Potniis autem, vel Potnia ciuitate, Potniades equæ dictæ ſunt Vergilio in Georg. quem locum tamen velim conſideres, an rectè ſuccedat, vt Probus & Seruius comminiſcuntur. Verſus Vergilij hi ſunt in tertio Georg.

Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum,
Et mentem Venus ipſa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra abſumpſere quadrigæ.

His deabus ſtato tempore, vt ſcribit Pauſ. & alia patrio ritu faciunt ſacra: & intra eas ædes quæ Megara vocant, lactantes ſues mittunt: eas exacto anno, iiſdem ferè anniuerſariis diebus, apud Dodonam paſcere aiunt.

Pattaicos, ſiue Patæcos, vt ab aliquibus ſcribitur, deos Phœnices vocabant, quos in triremium proris circumferre ſolebant, Pygmæorum quadam (vt ait Herodotus) imagine. Sed Heſychius non duplici tt, ſed ſimplici enunciare videtur, & item Herodotus in Thalia. Ita verò ſcribit Heſychius: Pataici dei Phœnices ſunt, quos ij conſtituunt in proris nauium. Pitaici perperàm in Vallæ codice legitur: vnde anſa fuit, vt quidam malè enunciarent. Porrò & χυτρόποδες θεὸς etiam vſque in prouerbium deductus eſt, hoc eſt ollaris deus, in contemptibiles & humiles. meminit Ariſtophanes in Nubibus. Sumptum opinor ab antiquorum deis, qui vel Plin. teſte fictiles fuerunt, vel patellarij. Eraſmus in minutos deos, quales Silenos, Priapósue, deflexit. Prouerbij meminit & Zenodotus.

Καδμεῖοι θεοὶ, id eſt, puri Dei colebantur ab Arcadibus, quorum templum erat in colle Pallantio: ad quorum numen iuſiurandum Arcades habere ſolebant, horum Deorum nomina ſe neſcire fatetur Pauſan.

Cabiri dei habiti, vel miniſtri potius deorum, alij dæmonas exiſtimarunt: de quibus tam frequens eſt mentio Græcis, Orpheo, Apollonio, Straboni, cæteris. Fuêre qui Cabiros eoſdem & Corybantes facerent, vt in decimo docet Strabo. Teſtimbrotus Thaſius hos in Samothrace ſacra feciſſe ait, & dictos à Cabero Berecynthiæ monte. Cabirorum in Aegypto templum celebre legimus, quod ingredi quempiam fas non erat, ſacerdote duntaxat excepto: quod Cambyſem ingreſſum, prodit Herodotus, & omnia euertiſſe: quin & illud incendiſſe tradit. Fuit & Cabirorum ædes in agro Thebano, & item Caberiæ Cereris, quorum ea fuit religio, vt qui illi manus intuliſſent, deorum iram euadere non poſſent: id quod pluribus Pauſanias oſtendit, Mardonij Perſæ & Alexandri militum exemplis, quorum & Cereris ſacra ne proderet religione ſe prohibitum ſcribit. Ad Prometheum tamen, & Etnæum eius filium, Cabirorum gentis Cererem quondam accedentem, quædam illi tradidiſſe & apud illos depoſuiſſe dicit, ſed quæ neſciantur, nec fas ſit ea eloqui: tantum ait, Cabirorum iras ac indignationem hominibus eſſe inexorabiles. Pherecydes verò monumentis literarum prodidit, ex Cabera Protei filia, & Vulcano, tres Caberos & tres Caberidas nymphas procreatas, & vtriſque fuiſſe templa dicata: in Lemno verò & Imbro Caberos præcipuo honore habitos. Fuerunt & ſacra & telete Caberorum in Samothracia: nomina Mnaſeas memorat quatuor, Axieros, Axiocerſa, Axiocerſos, & Caſmilus. Alij Caberos appellatos putant à Cabiris Phrygiæ montibus, atque inde traductos. Quidam duos Cabiros tantummodò putauêre, Iouem & Dionyſium. Alij filios Electræ & Iouis, Dardanum & Iaſiona: quidam Iouis & Alliopes, vt Strabo. Acuſilaus Argiuus ortum Cabira & Vulcano Camillum refert, ex quo nati tres Caberi, & tres Caberides nymphæ, vt ex Pherecyde recitauimus. Mirandum illud de Cabiris traditur, ſi credere dignum eſt, quòd qui eorum ſacris initiati eſſent, omnem maris tempeſtatem euadere crederentur. Plura ex Græcis commentariis congerere poſſem, niſi me Cœlij dialogus Equitatio, quo etiam me loquentem hac de re introduxit, ab hoc labore ſuperſedere moneret: ad quem te legendum hortor, vt inde multam frugem colligas.

Curetes qui fuerint, vnde dicti, quæ primùm loca incoluerint, in quæ migrarint,

longa narratione & docta Strabo in decimo exequitur. Eos enim quidam Acarnanes, alij Cretenſes, nonnulli Aetolos, aliqui ex Eubœa genus duxiſſe prodiderunt: qua de re idem Strabo Homeri carmen altius & repetit, & exponit. Arthemathus quidem Eubœus Curetas Chalcidem incoluiſſe voluit, vnde & ipſi χαλκιδῆς vocati; ab armis æreis. Cùm verò Eubœi de Lelanto campo aſſiduè pugnarent, & hoſtes anteriorem captarent cæſariem, eóſque diſtraherent, ab occipite capillatos extitiſſe, à fronte detonſos, inde ἀπὸ τῆς κέρας, id eſt, tonſura, Curetes, hoc eſt, detonſi appellati ſunt. Autumant quidam dictos quòd velut κόραι, id eſt, puellæ, muliebres & longas ſtolas induerent: eo enim habitu cum primis Aetolos vſos fuiſſe legimus. Alij, quod κόροι, id eſt, curatores, κορογοφεῖν, id eſt, educarent Iouem. Sunt qui ab heroë quopiam denominatos putent. Sunt qui à Curio monte Pleuroni adiacente. Sunt & qui Theſtium Curetum ductorem tradant, qui Pleuroniam tenuerit. Alij Curetas dæmonas quoſdam fuiſſe opinantur, deorúmque miniſtros: inde & Iouis educatores traditi ſunt. Sunt qui eoſdem fuiſſe credant Curetas, Cabiros, Telchinas, Corybantes, & Idæos dactylos. Sunt & qui cognatos exiſtiment, nonnihílque differre, omninóque furore quopiam motos: quin & eoſdem non in Creta ſolùm, & Phrygia, ſed & in Samothrace fuiſſe, & Lemno, perhibent. Diodorus ait quoſdam exiſtimaſſe, Curetas progenitos ex Idæis dactylis: alios ex terra, & eos in montibus & conuallibus, tectáque ac indumenta quæ natura præberet habuiſſe, nondum repertis domibus. Sanè & Curetas Enopliam, id eſt, armatam ſaltationem, & Pyrrhichiam induxiſſe, teſtis eſt Strabo: & ἐνθουσιαστικὴν, & cærimoniarum ritum, quæ myſticè figurabantur armiſona ſaltatione, qua fingebant Saturnum filios vorare ſolitum, & Rheam cùm id noſſet, partus dolores diſſimulaſſe: & vt in lucem infans editus eſſet, illum per hos Curetas in loca abdita ablegaſſe: hos tympanis armorúmque inſtrumentis, ne infans agnoſceretur, abſtuliſſe, & in Ida monte nutriſſe ferunt. Fuêre qui Curetas luſores & ſaltatores dixerunt, alij tibicines & Phryges: alij terrigenas, & Chalcaſpidas, hoc eſt, qui ſcutis æreis vterentur. Eſt quoque in fabulis legere, Rheam in Idam montem ex fuga delatam, cùm puerperij tempus inſtaret, primam montis partem manibus apprehendiſſe, atque ita partu ſolutam: ex impreſſione verò palmarum Curetas prodiiſſe, qui & Idæi dactyli nominati: ſicut à pupillis oculorum, quas Græci κόρας appellant, vel à galearum cono, Curetas. Sunt qui non à Rhea, ſed ab Anchiale nympha id factum tradunt, vt Varro Attacinus canit:

Quos magno Anchiale partus adducta dolore,
Et geminis capiens tellurem Oaxida palmis, &c.

Porrò Curetas Diodorus ait, cùm prudentia eminerent, permulta ad vitam vtilia excogitaſſe. nam primi omnium greges coëgerunt, reliquáque manſuefecere pecora: mellis inſuper vſum, & ſagittandi venandíque modum induxiſſe perhibentur, hominúmque cœtus ad communem vitæ & legum diſciplinam inſtituiſſe, cæteráque quæ in Telchinis ſtatim referemus.

Telchines, vt Strabo in 14 tradit, ex Creta primùm in Cyprum venerunt: poſtmodum Rhodum, vnde & Rhodus ipſa Telchinis aliquãdo vocata eſt. hinc Ouid. 7. Metamorph.

Phœbeámque Rhodon, & Ialyſios Telechinas.

Telchines verò faſcinatores fuiſſe ferunt, & maleficos, quòd Stygiam aquam animalibus & ſtirpibus perniciei gratia inſpergerent: qua ex re calamitates, peſtes & fames conſequerentur. Horum nomina fuiſſe perhibentur, Actæus, Megaleſius, Ormenus, Lycus, Nicon, Mimon. quidam & hos Alaſtoras dixêre, & Palamnæos. ἄλη enim βλάβη, hoc eſt nocumentum: & παλάμη palma, quòd palmis & manibus Stygis aquam terris inſpergerent. Nonnulli tamen contrarium ſentiunt, & artibus illos excellentes & præſtantes fuiſſe volunt; atque ideo ab artificibus, qui ſimilia tentarent, inuidia habiti, qui eis hanc notam inuſſerunt. hi ferrum primi & æs fabricati ſunt, quin & falcem Saturno fecêre. Sunt qui in Rhodo Telchines nouem Rheæ comites ſtatuant, vt Strabo refert. Diodorus Telchinas ait primos Rhodum habitaſſe, Maris filios: eoſdem cum Calphurnia Neptunum nutriuiſſe. Datum illis ab Rhea fuiſſe, vt artium inuentores quarundam eſſent, permultáque vtilia excogitarent. nam & deorum ſtatuas primi fabricarunt, & ſigna quædam, eorum nomine appellata ſunt. Apud Lydios enim ideo Apollo Telchinius, & nymphæ Telchiniæ apud Ialyſios, & Iuno Telchinia apud Camiræos Rhodios appellata

appellata fuit. Sunt qui tradant Simonem & Niconem appellatos: & inde prouerbium ductum, Noui Simonem, & Simon me: hoc eſt, εἰδὼς σίμωνα, καὶ σίμωνά με: Suidas & Zenobius auctores. ab his Telchines Cretenſes dicti ſunt, & Creta ipſa Telchiona.

Idæi Dactyli, Magnæ matris miniſtri & aſſeſſores dicti fuerunt: ea autem ratione nuncupati, quòd ſub Ida habitarent. extremæ enim montium partes infrà pedes, ſuprà vertices dicuntur. omnis quippe mons Ida Matri deûm dicatus credebatur, vt ait Strabo. Idæos dactylos decem Sophocles exiſtimauit: quinque mares primùm natos, qui ferri fabricam excogitauêre, aliaque permulta: quinque horum fuêre ſorores. ab hoc numero dactyli, id eſt, digiti nuncupati. horum nomina, Hercules, Pæon, Epimedes, Iaſius, Idas. Iulius Pollux de manu loquens, libro ſecundo: Corybantes, inquit, dactylos etiam nuncupari tradunt plerique, propter numerum, quod ſcilicet quinque ſint: alij autem, quòd Rheæ adminiſtrarent omnia. Indéque manus dactyli, id eſt, digiti, artifices, & omnium rerum opifices dicti ſunt. Sunt qui Idæos quatuor tantùm numerent, Salaminum, Damnaneum, Herculem, & Acmonem. Leguntur Phoronidis carmina, quæ ab Apollonij enarratoribus afferuntur, in quibus tres tantùm Dactyli Idæi commemorantur, Celmis, Damnameneus & Acmon: qui fabricam ferream, & alia plura repererunt. Sed Celmis ab aliis reiectus dicitur, quòd Rheam deorum matrem violare voluiſſet. Scribit Zenobius in prouerbiis prouerbium apud antiquos fuiſſe, κέλμις ἑαυτὸν ὑφίδῃται: de iis qui ſibiipſis nimium credunt, ſéque fortes & manu agiles eſſe exiſtimant. Celmin in ferrum mutatum fabulæ ferunt, cuius rei Sophocles in Satyris meminit. Ouidius verò in libris Metamorphoſeôn, in adamantem conuerſum cecinit, hoc carmine,

Te quoque nunc adamas, quondam fidiſſime paruo Celme Ioui.

De hoc plura in Prouerbiis, tum Græcis, tum Latinis legere poteris. Scribit Plutarchus in lib. qui inſcribitur, Quomodo quis ſentiat ſe in virtutem proficere, hæc fermè verba: Nonnulli propriorum nomina digitorum ediſcunt, eíſque contra pauores vtuntur, tanquam ad auertenda mala remedium habeant, paulatim ſingulos recenſentes. quo loco Cœlius noſter non proprios digitos interpretabatur, ſed Idæos dactylos. Porrò quidam quinque & viginti Dactylos Idæos fuiſſe commemorant. Pherecydes verò duos & quinquaginta exiſtimauit, & ex iis duos & triginta læui dicti ſunt faſcinatores: reliqui autem dextri, dicebantur faſcinatoribus contrarij, vtpote qui maleficia diſſoluerent. Alij Idæ habitatores & inquilinos, magóſque & incantatores ac veneficos fuiſſe: quidam ab his ortos Curetas & Corybantes prodidêre. & in Creta centum fuiſſe, Idæos dactylos, Strabo. Diodorus quidem hos primùm circa Idam habitaſſe ſcribit. Ephorus ipſe 10 fuiſſe ait, ſic appellatos ob parem numerum digitorum manus. Alij cum Mygdono volunt ex Phrygia in Europam deueniſſe, qui & in Samothrace fuêre, vbi miranda fecerunt: à quibus Orpheus edoctus myſteria, & ſacras initiationes. Addit his Diodorus & ignis vſum, & ferri æríſque fabricam.

Corybantes, vt diximus, quidam Curetas, & Cabiros, & Telchinas eoſdem putauêre: inter quos Sceptius, vt ſcribit Strabo in 10. qui in Matris deûm ſacrificiis armati ſaltantes, caſti & puri ſunt aſſumpti. Pherecydes verò ex Apolline & Rhetia nouem Corybantes genitos prodidit. Alij Corybantes dæmonas quoſdam fuiſſe tradiderunt, Mineruæ & Solis filios: alij Saturni, quidam Iouis & Calliopes. Diodorus Corybantum Iaſionis & Cereris filium tradit, qui cum Dardano ſacra Matris deûm in Phrygiam detulit. Corybantes autem ſic appellati, quia inter ſaltandum capita iactarent. hoc eſt, κορυβαίτας ἀπὸ τῆς κορυπτόντας βάνειν. hinc qui capita iactant, & furiis ac numine agitantur, κορυβαντίζειν dicuntur. Aliqui hos dictos arbitrantur à vigilantia; quòd patentibus oculis dormirent, dum Iouem cuſtodirent infantem, παρὰ τὸ κορυβαντιάω. Sunt qui à galea dictos arbitrentur, quæ Græcè κόρυς dicitur. Obſeruat Suidas aliquos, hos decem voluiſſe: alios nouem, vt modò dicebam. Corybantes, βυτάρμονες ab Homero vocantur, vt etiam Strabo notauit. Homerus,

Δεῦτε δ' ἄγε φαίακων βυτάρμονες ὅσσοι ἄριστοι. hoc eſt,
Phæacum quicunque boni Betarmones adſint.

Corybantes, inquit Plato in Euthydemo, in myſteriis ſuis illum quem in ſacris initiaturi erant, in ſolio collocabant, variiſque iocis applaudebant, & choreas ducebant ac ſaltabant, eo modo expiantes, ac ſacris initiantes.

Ἀποπομπαῖοι θεοὶ, hoc est Emissarij dei, quidam à Græcis appellati sunt, de quibus Apollodorus libro sexto de Deis meminit, & Phauorinus. ij & Pompæi, teste Hesychio, vocati sunt: vnde dies in quibus eis sacra fiebant, iisdem scriptoribus tradentibus, hoc est Hesychio & Phauorino, ἀποπομπὰς nuncupati sunt. horum & Isocrates meminit. Sed enim dei mala auertentes, his etiam nominibus appellabantur, ἀλεξίκακοι, ἀποτροπαῖοι, λύσιοι, φύξιοι: hoc est, depulsores malorum, auertentes, soluentes, fugantes mala. Iulius Pollux auctor. Sunt quidem ἀποτροπαῖοι dei, qui mala auerruncant. Apud Pausaniam verò ἀποτρόπαιοι θεοὶ, Auerrunci à Romulo interpretati sunt. nonnulli eos deos existimant, qui à Latinis depellentes & depulsores dicuntur. Persius in Satyra, Diis depellentibus agnam. quo loco Cornutus grammaticus, seu Probus, nihil amplius ait, quàm deos depellentes amorem. Viri tamen quidam probè eruditi, ἀλάλκους, id est, Castores in eo Persei loco intelligunt. vnde & τὰ ἀνάκεια celebritas, id est, depulsoria dicebatur: de quibus, cùm de his agemus, plura dicturi sumus. Hinc & depulsoria sacra in vigesimoquinto Ammiani Marcellini appellantur, quæ deis depellentibus & mala auerruncantibus fiunt. Hos deos & Auersorios transtulit interpres Dionysij Alicarn. libro decimo: Apotropæorum verò deorum crebra mentio. Lysij verò dæmones & dei dicebantur, mala soluentes: vnde & Lysius Bacchus, de quo in Bacchi cognominibus agemus. hinc & λυσίωδοι, mimorum genus, vt in Poëtis diximus. Lysij autem vocati, quòd à Naxiis Thebani vitem redemerunt, quod ait Aristophan. vt est apud Athenæum. Sanè deos mala inferentes, Polluce auctore, Græci his nominibus appellant, ἀλιτήριοι, ἀλιτηριώδεις, προστροπαῖοι, & παλαμναῖοι: hoc est, exitiales, pestilentes, malitiosi, & homicidæ.

Τρόπαιοι θεοὶ, Hesychius ait, dei sunt signorum ac prodigiorum effectores.

Ὁμοχέτας θεοὺς, antiqui deos homochetas appellabant, qui in templi eiusdem ac sacrorum venirent participatum. meminit in quarto hist. Thucydides.

Δεύας, Deuas deos Magi vocabant, non malos, vt Hesychius ait.

Δριοδόνες, Driodones deos quosdam coluêre Lacedæmonij. Hesychius.

Ἄωοι dei, ex cursu traiicientes in Samothracem stagnum, & Cilices, ab Aoo Cephali præterfluentis fluuij. auctores Hesychius & Phauorinus. mihi verò hi parum comperti sunt dei.

Anculi & Anculæ, dei deæque ancillarum putabantur, vt ait Fest. quin & veteres Anculari, pro ministrare dixerunt, eodem Festo auctore. vnde fortè etiam ancillarũ nomen.

Antithei quidam mali dei, quos à magis confingi ait Arnobius, hique spiritus esse dicuntur, qui in actionibus humanis sæpe obrepant, séque deos fingant, & inscios mendaciis & simulationibus deludunt.

DEI EX HVMANIS ACTIONIBVS.

His ita in vniuersum à me commemoratis, singulos iam deos deásve existimatos subiungere par esse videtur: & eos in primis, qui vel à virtutibus in nos ipsos aliquid efficere, vel extra & circa nos putabantur, atque à Virtute ipsa, & Veritate, exordiemur.

Virtutem deam fecêre Romani, vt scribit Augustinus, cui ædem vouisse suo primo consulatu M. Marcellum legimus. eius filius ad portam Capenam dedicauit: Liuius, Val. Max. Plutarch. & Lactantius, auctores, Alteram C. Marius summissiorem extruxit, ne publicis auspiciis fortè officeret, & eam ideo Augures demoliri iuberent. Sed & M. Tullius lib. de Legib. secundo, Virtutem coli iubet. Iuuenalis, vt alibi citauimus,

Vt colitur Pax atque Fides, Concordia, Virtus, &c.

Plaut. in Amphit. prologo, in quo Mercurius introducitur, Virtutem deam commorat: Neptunum (inquit) Virtutem, Victoriam, Martem, Bellonam, &c. Sanè virtus à viro dicitur, quòd (teste Cicerone) virum virtus maximè honestet. Est autem virtus, vt Lactantius scribit, perferendorum malorum fortis ac inuicta patientia. Apud quem & illa Lucilij leguntur carmina:

Virtus est homini, scire id quod quæque habeat res.
Virtus, scire homini rectum, vtile, quid sit honestum:
Quæ bona, quæ mala, quid sit inutile, turpe, inhonestum.
Virtus, quærendæ rei finem scire, modúmque:
Virtus, diuitiis precium persoluere posse.
Virtus, id dare quod re ipsa debetur honori:

Hostem

Hostem esse atque inimicum hominum, morúmque malorum:
Contrà, defensorem hominum morúmque bonorum.

Hæc Lucilius. Breuius multo Horatius: Virtus est, vitium fugere. Sed dies me deficiat, si philosophos, poëtas, vel cæteros scriptores memorem, de virtute loquentes. Illud tantùm ex Claudiani Panegyrico quodam, cognitione dignissimum ascribam:

Ipsa quidem virtus precium sibi, soláque latè
Fortunæ secura nitet, nec fastibus vllis
Erigitur, plausúve petit clarescere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Diuitiis animosa suis, immotáque cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.
Attamen inuitam blandè vestigat, & vltrò
Ambit Honor: docuit toties à rure profectus
Lictor, & in mediis Consul quæsitus aratris.

Breuius ante Claudianum Silius, hoc versu,

Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces.

Virtutis verò delubrum antè positum fuisse, & pòst inde Honoris, vt ostenderetur, aditum non patere ad verum honorem consequendum, nisi per virtutem ipsam, cuius illud tantùm & est & habetur precium ac præmium, Honor scilicet: vnde & virtutem alatam interdum effinxêre veteres, propter gloriam & honorem, qui ex ea oriuntur. Sed hoc minimè te ignorare velim, deum non modò Honorem habitum, verùm illud etiam obseruatum à Plutarcho in Quæst. quod honori cùm diuinam rem Romani facerent, aperto fuisse capite: & honorem δίξαν, ἢ τιμὴν Græcè est interpretatus. An, inquit, quod splendidum quiddam sit honos, atque ob id etiam honestis viris & illustribus caput aperire solemus, & perinde ei deo caput aperiendum, cum sacrificamus. Scribit Plinius de Viris illustribus, quod Fab. Rutilianus primus instituit, vti equites Romani, iidibus Quintilibus, ab æde Honoris equis insidentes in Capitolium transirent: id quod & in Calendario nostro ex aliis auctoribus annotaui. de Honore verò planius infrà agemus. Sed enim virtutem variis imaginibus conformatam ab antiquis fuisse aduertimus: nunc enim matronali habitu honesto, inaffectatóque, nunc quadrato saxo insistentem. Vidi & ipse in M. Val. Acilij triumuiri peruetusto nomismate, hac forma: Mulier erat columnæ læuo nixa cubito, dextera serpentem tenebat. Vidi & in alio masculam Virtutem hoc pacto, in vno quidem Gordiani imperatoris, in cuius altera parte imago erat senis barbati stantis, nudi, clauæ innitentis, cum leonis pelle brachia aduoluta, cum hac inscriptione, VIRTVTI AVGVSTI. In altero verò Numeriani nomismate, eadem prorsus fuit imago senis, cum inscriptione: VIRTVS AVGG.

Extat porrò Luciani dialogus, si modò Luciani, in quo Virtus à Fortuna malè habita describitur, lacera & mœrens, vt quæ nec ad Iouis aspectum admitteretur: quæ profectò virtutis species nostræ ætati conuenire videtur, vt etiam hi ferendi sint qui peregrino eam habitu effinxêre. Porrò cùm à nostris vna voce animi & corporis virtus dicatur, à Græcis distinguuntur, altera ἰσχὺς altera ἀρετὴ nuncupatur.

Veritas dea existimata à gentibus, ἀλήθεια à Græcis vocata. Fingebatur, vt Philostratus in Amphiarao scribit, virgo niueis induta vestibus: quin & eodem auctore in Heroicis, Virtutis mater effingebatur. Hippocrates verò in quadam ad Philopœmenen epistola hoc modo describit: Mulierem pulchram, magnam, simpliciter ornatam, illustrem ac splendidam, cuius oculorum orbes puro lumine nitebant, vt astrorum ac stellarum fulgorem imitari viderentur. Idem ibidem & Opinionem, seu Opinationem mauis dicere, describit hoc pacto: Mulierem, quæ non mala videatur, sed audacior aspectu, & concitatior. Veritas Temporis filia, & Virtutis mater dicta. Plutarchus in Quæst. ait, Veritatis parentem ac deum Romanos Saturnum habuisse. Subdit causam: An, inquit, quòd vt plerique philosophi putant, Κρόνῳ χρόνῳ, hoc est, Saturnum tempus esse: veritas verò tempore inuenitur. an illud potius, quod Saturnus iustissimus fuerit, & veritatem in primis etiam, quod verisimile est, coluerit. Hanc in putei fundo delitere scripsit Democritus, & ab eo Lactantius. Gellius verò ex Plutarcho, solum Temporis filiam. nam vt est Græca sententia, ἄγει ὁ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνος. hoc est, In lucem agit veritatem

Ἀποπομπαῖοι θεοὶ, hoc eſt Emiſſarij dei, quidam à Græcis appellati ſunt, de quibus Apollodorus libro ſexto de Deis meminit, & Phauorinus. ij & Pompæi, teſte Heſychio, vocati ſunt: vnde dies in quibus eis ſacra fiebant, iiſdem ſcriptoribus tradentibus, hoc eſt Heſychio & Phauorino, ἀποπομπάς nuncupati ſunt. horum & Iſocrates meminit. Sed enim dei mala auertentes, his etiam nominibus appellabantur, ἀλεξίκακοι, ἀποτροπαῖοι, λύσιοι, φύξιοι: hoc eſt, depulſores malorum, auertentes, ſoluentes, fugantes mala. Iulius Pollux auctor. Sunt quidem ἀποτροπαῖοι dei, qui mala auerruncant. Apud Pauſaniam verò ἀποτρόπαιοι θεοὶ, Auerrunci à Romulo interpretati ſunt. nonnulli eos deos exiſtimant, qui à Latinis depellentes & depulſores dicuntur. Perſius in Satyra, Diis depellentibus agnam. quo loco Cornutus grammaticus, ſeu Probus, nihil amplius ait, quàm deos depellentes amorem. Viri tamen quidam probè eruditi, ἄνακες, id eſt, Caſtores in eo Perſei loco intelligunt. vnde & τὰ ἀνάκεια celebritas, id eſt, depulſoria dicebatur: de quibus, cùm de his agemus, plura dicturi ſumus. Hinc & depulſoria ſacra in vigeſimoquinto Ammiani Marcellini appellantur, quæ deis depellentibus & mala auerruncantibus fiunt. Hos deos & Auerſorios tranſtulit interpres Dionyſij Alicarn. libro decimo: Apotropæorum verò deorum crebra mentio. Lyſij verò dæmones & dei dicebantur, mala ſoluentes: vnde & Lyſius Bacchus, de quo in Bacchi cognominibus agemus. hinc & λυσίωλοι, mimorum genus, vt in Poëtis diximus. Lyſij autem vocati, quòd à Naxiis Thebani vitem redemerunt, quod ait Ariſtophan. vt eſt apud Athenæum. Sanè deos mala inferentes, Polluce auctore, Græci his nominibus appellant, ἀλάστορες, ἀλάστωρ, ἀλαστήριοι, ἀλαστόδαιμονες, προστρόπαιοι, & κακαμύναιοι: hoc eſt, exitiales, peſtilentes, malitioſi, & homicidæ.

Τρέφιοι θεοὶ, Heſychius ait, dei ſunt ſignorum ac prodigiorum effectores.

Ὁμοχέται θεοὶ, antiqui deos homochetas appellabant, qui in templi eiuſdem ac ſacrorum venirent participatum. meminit in quarto hiſt. Thucydides.

Δεῦας, Deuas deos Magi vocabant, non malos, vt Heſychius ait.

Δεισπόντες, Driodones deos quoſdam coluêre Lacedæmonij. Heſychius.

Ἄοοι dei, ex curſu traiicientes in Samothracem ſtagnum, & Cilices, ab Aoo Cephali præterfluentis fluuij. auctores Heſychius & Phauorinus. mihi verò hi parum comperti ſunt dei.

Anculi & Anculæ, dei deaque ancillarum putabantur, vt ait Feſt. quin & veteres Anculari, pro miniſtrare dixerunt, eodem Feſto auctore. vnde fortè etiam ancillarũ nomen.

Antithei quidam mali dei, quos à magis confingi ait Arnobius, híque ſpiritus eſſe dicuntur, qui in actionibus humanis ſæpe obrepant, ſéque deos fingant, & inſcios mendaciis & ſimulationibus deludunt.

DEI EX HVMANIS ACTIONIBVS.

His ita in vniuerſum à me commemoratis, ſingulos iam deos deásve exiſtimatos ſubiungere par eſſe videtur: & eos in primis, qui vel à virtutibus in nos ipſos aliquid efficere, vel extra & circa nos putabantur, atque à Virtute ipſa, & Veritate, exordiemur.

Virtutem deam fecêre Romani, vt ſcribit Auguſtinus, cui ædem vouiſſe ſuo primo conſulatu M. Marcellum legimus. eius filius ad portam Capenam dedicauit: Liuius, Val. Max. Plutarch. & Lactantius, auctores. Alteram C. Marius ſummiſſiorem extruxit, ne publicis auſpiciis fortè officeret, & eam ideo Augures demoliri iuberent. Sed & M. Tullius lib. de Legib. ſecundo, Virtutem coli iubet. Iuuenalis, vt alibi citauimus,

Vt colitur Pax atque Fides, Concordia, Virtus, &c.

Plaut. in Amphit. prologo, in quo Mercurius introducitur, Virtutem deam commemorat: Neptunum (inquit) Virtutem, Victoriam, Martem, Bellonam, &c. Sanè virtus à viro dicitur, quòd (teſte Cicerone) virum virtus maximè honeſtet. Eſt autem virtus, vt Lactantius ſcribit, perferendorum malorum fortis ac inuicta patientia. Apud quem & illa Lucilij leguntur carmina:

Virtus eſt homini, ſcire id quod quæque habeat res.
Virtus, ſcire homini rectum, vtile, quid ſit honeſtum:
Quæ bona, quæ mala, quid ſit inutile, turpe, inhoneſtum.
Virtus, quærendæ rei finem ſcire, modúmque:
Virtus, diuitiis precium perſoluere poſſe.
Virtus, id dare quod re ipſa debetur honori:

Hoſtem

Hoſtem eſſe atque inimicum hominum, morúmque malorum:
Contrà, defenſorem hominum morúmque bonorum.

Hæc Lucilius. Breuius multo Horatius: Virtus eſt, vitium fugere. Sed dies me deficiat, ſi philoſophos, poëtas, vel cæteros ſcriptores memorem, de virtute loquentes. Illud tantùm ex Claudiani Panegyrico quodam, cognitione digniſſimum aſcribam:

Ipſa quidem virtus precium ſibi, ſoláque latè
Fortunæ ſecura nitet, nec faſtibus vllis
Erigitur, plauſúve petit clarеſcere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Diuitiis animoſa ſuis, immotáque cunctis
Caſibus, ex alta mortalia deſpicit arce.
Attamen inuitam blandè veſtigat, & vltrò
Ambit Honor: docuit toties à rure profectus
Lictor, & in mediis Conſul quæſitus aratris.

Breuius ante Claudianum Silius, hoc verſu,

Ipſa quidem virtus ſibimet pulcherrima merces.

Virtutis verò delubrum antè poſitum fuiſſe, & pòſt inde Honoris, vt oſtenderetur, aditum non patére ad verum honorem conſequendum, niſi per virtutem ipſam, cuius illud tantùm & eſt & habetur precium ac præmium, Honor ſcilicet: vnde & virtutem alatam interdum effinxêre veteres, propter gloriam & honorem, qui ex ea oriuntur. Sed hoc minimè te ignorare velim, deum non modò Honorem habitum, verùm illud etiam obſeruatum à Plutarcho in Quæſt. quod honori cùm diuinam rem Romani facerent, aperto fuiſſe capite: & honorem λέγειν, ἢ τιμᾶν Græcè eſt interpretatus. An, inquit, quod ſplendidum quiddam ſit honos, atque ob id etiam honeſtis viris & illuſtribus caput aperire ſolemus, & perinde ei deo caput aperiendum, cum ſacrificamus. Scribit Plinius de Viris illuſtribus, quod Fab. Rutilianus primus inſtituit, vti equites Romani, idibus Quintilibus, ab æde Honoris equis inſidentes in Capitolium tranſirent: id quod & in Calendario noſtro ex aliis auctoribus annotaui. de Honore verò planius infrà agemus. Sed enim virtutem variis imaginibus conformatam ab antiquis fuiſſe aduertimus: nunc enim matronali habitu honeſto, inaffectatóque, nunc quadrato ſaxo inſiſtentem. Vidi & ipſe in M. Val. Acilij triumuiri peruetuſto nomiſmate, hac forma: Mulier erat columnæ læuo nixa cubito, dextera ſerpentem tenebat. Vidi & in alio maſculam Virtutem hoc pacto, in vno quidem Gordiani imperatoris, in cuius altera parte imago erat ſenis barbati ſtantis, nudi, clauæ innitentis, cum leonis pelle brachia aduoluta, cum hac inſcriptione, VIRTVTI AVGVSTI. In altero verò Numeriani nomiſmate, eadem prorſus fuit imago ſenis, cum inſcriptione: VIRTVS AVGG.

Extat porrò Luciani dialogus, ſi modò Luciani, in quo Virtus à Fortuna malè habita deſcribitur, lacera & mœrens, vt quæ nec ad Iouis aſpectum admitteretur: quæ profectò virtutis ſpecies noſtræ ætati conuenire videtur, vt etiam hi ferendi ſint qui peregrino eam habitu effinxêre. Porrò cùm à noſtris vna voce animi & corporis virtus dicatur, à Græcis diſtinguuntur, altera ἰσχὺς altera ἀρετὴ nuncupatur.

Veritas dea exiſtimata à gentibus, ἀλήθεια à Græcis vocata. Fingebatur, vt Philoſtratus in Amphiarao ſcribit, virgo niueis induta veſtibus: quin & eodem auctore in Heroicis, Virtutis mater effingebatur. Hippocrates verò in quadam ad Philopœmenen epiſtola hoc modo deſcribit: Mulierem pulchram, magnam, ſimpliciter ornatam, illuſtrem ac ſplendidam, cuius oculorum orbes puro lumine nitebant, vt aſtrorum ac ſtellarum fulgorem imitari viderentur. Idem ibidem & Opinionem, ſeu Opinationem maiuis dicere, deſcribit hoc pacto: Mulierem, quæ non mala videatur, ſed audacior aſpectu, & concitatior. Veritas Temporis filia, & Virtutis mater dicta. Plutarchus in Quæſt. ait, Veritatis parentem ac deum Romanos Saturnum habuiſſe. Subdit cauſam: An, inquit, quòd vt plerique philoſophi putant, Κρόνος χρόνος, hoc eſt, Saturnum tempus eſſe: veritas verò tempore inuenitur. an illud potius, quod Saturnus iuſtiſſimus fuerit, & veritatem in primis etiam, quod veriſimile eſt, coluerit. Hanc in putei fundo delitere ſcripſit Democritus, & ab eo Lactantius. Gellius verò ex Plutarcho, ſolum Temporis filiam. nam vt eſt Græca ſententia, ἥκει ἡ πρὸς φῶς τὴν ἀλήθειαν χρόνῳ. hoc eſt, In lucem agit veritatem dies.

dies. Pindarus tamen in quodam ad Agesidamum hymno, in Olymp. Iouis filiam facit. In sepulcro præterea Simandij insculptum fuisse iudicem legi, & primatum conuentum, sacris indumentis vestitos, ex quorum collo ad pectus pendebat suspensa Veritas, clausis subnutans oculis, & cætera quæ ex Diodoro Bapt. Leo in septimo, scriptum reliquit. Porrò ne superstitiosa ab hæreticis quibusdam, vti à Marco conficta, conticeam, Veritatis imago effingebatur ex literis Græcis, eius videlicet caput α & ω, collum verò θ & ϕ, & sic deinceps. Quæ superstitiosa si cui arrideant, legat Epiphanium: mihi hæc ostendisse satis supérque fuerit.

Prouidentia, quam Stoici προνοιαν, anum fatidicam faciebant, dea putabatur, vt Cicero de Nat. deorum meminit, & Martian. hæc mundum & mundi partes administrare tradebatur, vt optima & frugi materfamilias. Scribit Phurnutus, Prometheum ideo existimatum hominem è terra finxisse, quod Prometheus prouidentia animæ vniuersalis appellaretur, quam iuniores vocarint προνοιαν.

Mens à Romanis, vt Liuius & Cicero tradunt, consecrata, vt mentem ea bonam concederet: quod & D. Augustinus nõ semel asseruit, & ante eum Lactantius. Ouid. in Fastis,

Mens quoque numen habet, Menti delubra videmus
Vota, metu belli perfide Pœne tui. Propertius:
Mens bona, si qua dea es, tua me sacraria dono,
Exciderant surdo tot mea vota Ioui.

Philosophi quoque plerique νοῦν, hoc est, mentem, deam fecerunt, sed non eodem modo. nam Plato animatum esse mundum statuit, animámque illam & mundum esse deum: vt & Varro, teste Augustino in septimo de Ciuit. Dei credidit. Sed alium deum, quem mentem vocauit, hoc ipso priorem facit, & animæ mundi parentem. Stoici ferè cum Platone conueniebant, nisi quòd varia inter se sentiebant: vt alibi dixi, cùm philosophorum de deo opiniones recensebam. Sanè illud hoc loco admonere par est, quod à Lucilio Balbo dictum est apud Cic. in secundo de Nat. deorum, vt ea ipsa res deus nominetur, in qua vis est maior aliqua, & tanta est, vt sine deo regi non possit: vt Mens, vt Fides, quas in Capitolio (ait) dedicatas videmus proximè à M. Æmilio Scauro, vt idem Balbus ait, & Plutarch. de Fortuna Romanorum. T. Liuius: Menti, inquit, vouit Attilius prætor. Porrò mens nomen est tetragrammaton, vt θεὸς Græcis.

Iustitia, quam Astræam Græci à patre nuncupant, iuxta illud,

Vltima cœlestum terras Astræa reliquit. Δίκη etiam vocatur, teste Polluce, qui & deam & iudicium ea voce dici affirmat: vnde fortè & Latini Dicam dixerunt. Iustitiæ duos hymnos Orpheus composuit, alterum δίκην, alterum δικαιοσύνην. & vtrique adolet λίβανον, id est, thus. Sed hac de virtute nihil hîc à me expectes: à philosophis hanc require, ego institutum meum sequar. Hanc finxerunt astrologi signum in cœlo, Virginem: & Aratus in primis, quo in loco Græcus interpres super ea verba quibus ait, Spicam in manibus ferre splendentem: Quidam inquiunt, Astræum antiquum fuisse mathematicum, qui primus astrorum inuenerit appellationes, vnde & siderum pater dicitur. alij Astræam Iouis & Themidis filiam, vt Hesiodus. alij Astræi & Hemeræ, id est, diei filiam putauêre: vel ἡμέρης, id est, deæ mansuetudinis, quia iustitia mortales prima mansuetos reddiderit. Dea hæc ita describitur à Chrysippo in lib. περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, hoc est, de honesto & voluptate, primò (vt à Gellio lib. 14. scribitur, qui & Græca ipsius verba ponit: nos ipsius Gellij, quia breuius ea collegit, hîc apponemus) Imaginem, inquit, iustitiæ fieri solitam, forma, ait, atque filo virginali, aspectu vehementi & formidabili, luminibus oculorum acribus: neque humilem, neque atrocem, sed reuerendæ cuiusdam tristitiæ dignitate. Hæc Gellius, quæ pluribus Chrysippus disserit. Pausanias verò ita depictam ait in arca Cypseli: At formosa, inquit, illa mulier, quæ fœda facie alteram sinistra obstricto collo trahit, dextera fuste cædit, Iustitiam significat, qua iniuriam malè mulctat. Iustitiam apud Aegyptios sine capite fuisse, Alexander scribit. Eam autem effingebant per manum sinistram porrecta palma discapedinatam, propterea quòd sinistra, genuina pigritia, nulla calliditate prædita videtur, & ideo æquitati aptior quàm dextra, vt Philippus ait in Symbolis. Nostri nunc pictores examine lancis, vel stateræ, nunc & securium ac virgarum fasce, nunc his vel illis insigniunt. Vidi & qui iustitiam hoc modo effingerent, nudam virginem quadratum super lapidem sedentem, & æquatam manu

manu altera bilancem tenentem, exertum altera sub ala ensem quodammodo occulentem. quod figmentum cùm mihi arrisisset, propter eius significationem hic tibi quoque ascribendum duxi.

Fides dea à Romanis culta, testibus Cicerone, Lactantio, & August. Fidei ædes in Capitolio fuit, vt Plin. 35. Nat. hist. innuit. Mar. Cicero de Officiis libro tertio, Fidem ait vicinam Ioui in Capitolio. in secundo verò de Nat. deorum, ab Attilio Calatino consecratam ait. Sextus Pomp. ante etiam Romulum consecratam prodit, ab Aenea in Palatio: idque refert ex Agathocle. Dionys. Alicarn. in secundo Hist. libro, de Numa scribens: Primus, inquit, ipse omnium templum Fidei publicæ erexit, sacrificiáque ei statuit sumptu publico, sicut de aliis. Idem ferè Plutarchus. Eiusdem Fidei maximum statutum iusiurandum, cuius & Cicero in Officiis meminit. Tit. Liuius in primo, Numam Fidei solenne instituisse scribit, ad quod sacrarium Flamines rem diuinam facerent. ipsum lege. Meminit & Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum Imperatorem. vnde est Plauti illud in Aul. Nunc hoc mihi factu'st optumum, vt te auferam aula in Fidei fanum, ibi abstrudam probè, &c. Sine cæde verò & sanguine ipsi Fidei, velati Flamines albo panno, sacra faciebant. quin illuc curru arcuato, manu ad digitos inuoluta deferebantur, solenni pompa: quo argumento fidem dextris tutandam, & sacratam esse significabant, quod & dextra dextrę iuncta denarium numerum efficit, qui sacratissimus sit, & perfectissimus. Sanè Fides fingebatur duabus iunctis manibus interdum imagunculis duabus dextram dextræ iungentibus, vt in Concordia dicam. Statius primo Thebaid.

Iam pariter coëunt animorum in pignora dextræ.

Sic & Vergil. & T. Liuius: Dextra data fidem futuræ amicitiæ sanxerunt. Cor. Tacitus lib. 17. Misera ciuitas Lingonum veteri instituto dona dedit legionibus, & dextras hospitij insigne. Describitur fides, & templum eius, à Silio poëta libro Punic. secundo ita,

——Ad limina sanctæ
Contendit Fidei, sacratáque pectora tentat,
Arcanis dea læta, &c.
Et paulò pòst ad ipsam Hercules loquens, ait:
Ante Iouem generata, decus diuûmque hominúmque,
Qua sine non tellus pacem, non æquora norunt,
Iustitiæ consors, tacitúmque in pectore numen. & reliqua.

Seruius verò in primo, & item in octauo commentario Aeneidos scribit, quòd Fidei albo panno inuoluta, vel velata manu sacrificabatur: per quod ostendebatur, Fidem debere esse tectam & secretam. vnde & Horatius: Et albo Rara Fides colitur velata panno. Et ideo Cana Fides à Vergil. dicta cana, quòd in canis hominibus esse soleat: vel propter candorem. Acron verò ait, Albo panno caput velasse eos qui Fidei sacrificarent. Plura scribit Porphyrion, sed quæ nostro non ita conueniant instituto. Canis item albus symbolum esse putatur Fidei. vnde Picus meus cecinit,

Signa quibus subitò visum est ostendier albis
Ex villis animal, dominis domibúsque fidele.

Sic & Horatius catulos fideles in Odis dixit. Mira de fide canum Aelianus, Plinius, Solinus, cæteri naturæ interpretes prodiderunt. Nec nos pauca, vbi de Sacrificiis in vltimo Syntagmate agemus.

Spes etiam, vt dea à Romanis est culta, cuius ædes fuit in foro olitorio. Tit. Liuius in primo tertiæ Dec. ædem Spei, quæ in foro olitorio fuit, fulmine ictam fuisse. Idem libro quarto, Q. Fabio Cos. fil. & T. Sempronio Graccho Coss. incendio ait conflagratam. M. Cicero, Spem à Collatino consecratam, in Legibus prodidit. P. quidem Victor, seu quicunque tandem est, Spei nouum templum in septima Vrbis regione statuit, hoc est, in via lata. Origenes libro quarto aduersus Celsi. cùm Hesiodi Pandoram rideret: Ridiculum, inquit, quod de dolio dicitur, quòd olim viuerent in terra hominum tribus sine malis, & sine graui labore, & grauioribus morbis, quæ Parcæ mortalibus dederant: sed fœmina manibus magnum dolij operculum auferens, diffudit hominibus, & partita est curas malas: sola autem ibi Spes in tutissimis domibus intus relicta est sub dolij labris: nec extrà euolauit: prius nanque imposuit operculum dolio. & hæc Origenes. At verò Spei effigiem in Adriani Imperatoris aureo nomismate aliquando conspexi. Fœmina fuit

ſtans,inſtitæ laciniam ſiniſtra manu nonnihil attolens: dextra in cubitum elata pateram proferebat, in qua repoſitum inerat velut ciborium,id eſt vas in floris ſimilitudine, cum hac inſcriptione,SPES P.R. Quidam etiã Spem deam viridi inductam palla effinxerunt, & ſedentem ſupra dolium cum cornice:quidã etiam cum Nemeſi, de qua ſuo loco plura dicemus. Spei templum demũ etiam incenſum ſcribit Dion, Hiſt. libro 50. ante bellum Actiacum,cum aliis pleriſque ædificiis:quod factum quidam crediderũt libertorum opera. Pindarus,vt eſt apud Iuſtinum, philoſophum, & martyrem, itémq; Platonem, Spem γηροτρόφον appellauit quod etiam nos ſenes alat. Vnde ego meo quodam ad B.Riccium amicum chariſsimum Hendecaſyllabo ita cecini:

Ricci viuere quo putas tenore
Me,quem deſtituit virens dea illa,
Quam Dircæus olor canit ſenectæ
Altricem & comitem,aſſeclámq; vitæ,
Et ſemper meliora polliceri?

Theogonis quoque ait,Spem inter homines remanſiſſe, cæteris ſororibus in cœlum fugientibus. vnde ex Theognide amicus noſter:

Alma Fides dea magna abiit, Pietáſq; Pudórque,
Cum Nemeſi Charites Pax bona nudus Amor.
Spes dea,quæ gentes falſa dulcedine ſemper
Paſceret,in terris ſola relicta fuit: &c.

Pietas dea quidem & ipſa culta, qua & cæteros deos colebant antiqui: cuius ſacellum ab Attilio dicatum,in quo mulier habitaſſe dicitur,ea quæ vberibus patrem in carcere aluit:Feſtus. Ibíq; imago factum hoc indicans oſtendebatur, vt eſt in quinto apud Valerium Maximum. Plinius tamẽ libro ſeptimo, capite trigeſimoſexto non patrem,ſed matrem à filia nutritam ait:cuius verba libet afferre,ob pietatis ſingulare exemplũ: Pietatis, inquit,exempla infinita quidẽ toto orbe extitêre,ſed Romæ vnum,cui comparari cuncta non poſſint. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera, ſupplicij cauſa carcere incluſam matrem,cùm impetraſſet aditum à ianitore,ſemper excuſſa ne quid inferret cibi,deprehẽſa eſt vberibus ſuis alens eam:quo miraculo matri ſalus donata filiæ pietate eſt,ambæq; perpetuis alimentis, & locus ille eidem conſecratus eſt deæ, C. Quintio, M. Attilio Coſſ.templo Pietatis extructo in illius carceris ſede,vbi nunc Marcelli theatrum eſt.hæc Plinius. Sanè B.Aegius me monuit, in ſua Acceſſione, ſic eſſe legendum: Imò, inquit, ab Acilio prænomento Mario & L.Quinctio Flaminino,qui fuêre an.V.C. DCIV. Flaminino,non Flaminio:quod eſt nomen, non cognomen.Si ex marmoribus nuper in via effoſſis,vbi legitur L.Quinctius L.F.L.N.FLAMININ.id eſt, Flamininus: quod à familiæ nomine eſt diuerſum,vt Craſsinus, & multa huiuſmodi. M.autem, adiecta lineola, Manius interpretantur veteres grammatici,ad M.id eſt Marci differentiam. Sicut K. pro Cæſone: vt diuerſum ſit à C.quod Caiũ iudicat. Solinus tamen,quẽ videmus omnia fermè à Plinio ſuppilatum,patrem (vt Feſtus etiam ait) vberibus à filia nutritum. huius hiſtoriæ varietatem ex Valerio prouenire arbitramur, qui duo exempla hac eadem de re libro quinto adducit: Latinum quidem alterum,à quo Plinius penè etiam verba deſumpſit: Grecum alterum, vt & nomen oſtendit. Idem prædicatum, inquit, de pietate eius exiſtimetur, quæ patrem ſuum Cymona conſimili fortuna affectum,parique cuſtodiæ traditum, iam vltimæ ſenectutis, velut infantem pectori ſuo admotum aluit. Et mox ſubdit, tanquam ante oculos picturam: Hærent ſtupéntque omnium oculi, cùm huius facti pictam imaginem vident, caſúsque antiqui conditionem præſentis ſpectaculi admiratione renouant, in illis mutis membrorum liniamentis viua ac ſpirantia corpora intueri credentes. quod neceſſe eſt animo quoque euenire, aliquanto efficaciore pictura literarum vetera pro recentibus admonitos recordari. & hæc Val.Max. Iulius item Obſequens in Prodigiis,Pietatis ædem fuiſſe ait in circo Flaminio.Pietas, ait M.Cicer.primo de Nat.deor.iuſtitia aduerſus deos eſt, & cultus erga maiores, aut ſanguine coniunctos. D.Aug. Chriſtiano more loquens ita,in quarto de Ciuitate Dei: Pietas eſt verax veri Dei cultus, non cultus tot falſorum deorum quot dæmoniorum. T. Liuius libro decimo quartæ Decad. ſcribit: In foro olitorio ædem Pietatis dedicauit M. Attilius Glabrio duumuir,ſtatuámq; auratã,quę prima omniũ in Italia eſt ſtatua aurata, patris

patris Glabrionis poſuit. is erat, qui eam ædem vouerat, quo die cum rege Antiocho ad Thermopylas pugnaſſet, locauerátque idem ex S. C.

Pax, hoc eſt ἀφύτη, culta ab antiquis. Iuuenalis: Vt colitur Pax, atque Fides,&c. Scribit Plutarchus in Cimone, Athenis Pacis aram dicatam, cùm conditiones pacis Athenis Callias legatus à Perſis attuliſſet. Templum Pacis Romæ fuit magnificentiſſimum, foro proximum, quod Veſpaſianus à Claudio inchoatum conſtruxit: vt auctores ſunt Ioſephus, Plinius, Suetonius, & Dion.

In hoc templo ſunt qui tradant, D. Hieronymum ſecuti, vaſa & donaria templi Hieroſolymitani a Tito & Veſpaſiano repoſita fuiſſe. Frequentari verò aſſiduè ab ægrotis templum illud, vel è Galeno colligimus, ita in libro de Pulſibus ſcribente, cùm de vehementi agit: Quam cenſes pugnam fore? ánne talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipſos ægrotos conſpicimus, adeò vt etiam ad manum res veniat: tantum abeſt, vt turpi dicto abſtineant. Illud hoc loco non mirum videatur, quòd templa ab ægrotis & mendicis frequentarentur, cùm & hodie Romæ, & vbique gentium cernatur: ne te videlicet admiratio ſubeat, vt perito cuidam medico, ſe plus nimio angenti in his Galeni verbis exponendis, qui aliàs in re medica & cæteris diſciplinis Lynceo ipſo eſt oculatior. Scribit Herodianus, Commodo imperante Pacis templum incendio conſumptum, illúdque ſupra cætera maximum fuiſſe ædificium,pulcherrimum ac opulentiſſimum. Coluerunt & Pacem Athenienſes, vt cum alibi Pauſan. oſtendit,tum vbi de Prytaneo agit. Pacis quoque ſimulacrum ita effictum legimus, vt puerum Plutum manu geſtaret: quòd ſymbolum videri poteſt, non ex bello,ſed ex pace diuitias & opes comparari. Effingebatur verò Pax cum ſpicis. Tibul.

Interea Pax alma veni,ſpicámque teneto,
Profluat & pomis candidus antè ſinus.

Interdum etiam cum oliua, & nonnunquam cum lauro coronabatur: quin & cum roſa, vt in aliquibus veteribus nummis vidimus. Sed & nonnunquam ſolo caduceo ſignificabatur. Ariſtophanes in fabula Acharn. Pacem pulchram deſcribit aſpectu, ſociam verò Veneris & Charitum. Sed in eius nominis fabula longè plura, atque inter cætera ſacrificium,cum ſuis cæremoniis.

Concordia dea, id eſt, ὁμόνοια, ab antiquis culta, ſed in primis à Romanis qui & eius diuerſa templa habuêre, vt planè ex hiſtoriis cognoſcimus. Vnum Furius Camillus vouit, vt Plutarchus auctor eſt.meminit in Faſtis Ouidius:

Furius antiquum populi ſuperator Hetruſci
Vouerat,& voti fecerat ille fidem.

Poſtea verò Flauius ſcriba Appij Cæci, Annio libertino patre genitus, qui dies faſtos publicauit, æream fecit, in Græcoſtaſi, quæ tunc ſupra Comitium erat,incidítque in tabula ærea.eam ædem 304 annis poſt Capitolinam, dedicatam tradunt: ex quo apparet, ædem illam Concordiæ Capitolinam fuiſſe eam, quam iuxta templum Iunonis Monetæ Camillus vouerat, de qua Ouidius, vt ſuprà memini:

Candida te niueo poſuit lux proxima templo,
Qua fert ſublimes alta Moneta gradus.

T. Liuius prope finem noni libri ab v.c. Flauius, inquit, ciuile ius repoſitum in penetralibus pontificum euulgauit, faſtóſque circa forum in albo propoſuit, vt quando agi lege poſſet, ſciretur. Aedem Concordiæ in area Vulcani ſumma inuidia nobilium dedicauit. Alteram priorem idem Liu.libro ſecundo tertiæ Dec.votam ait à L.Manlio prætore in Gallia, ob ſeditionem militarem, quam biennio pòſt ſenatus locandam curauit.Certè & D. Auguſtinus in tertio libro de Ciuit. Dei, ait ædem diuæ Concordiæ poſt Gracchorum tempora conſtructam fuiſſe. Legimus & templum hoc inſtauratum fuiſſe ab Opimio Coſ.ſummo populi dolore: vnde noctu inſcriptum fuit, Opus Vecordiæ templum Concordiæ fecit. M. Tullius in oratione pro domo ſua ad Pontifices: Q. Martius, inquit, cenſor ſignum Concordiæ fecerat, idque in publico collocarat: hoc ſignum C. Caſſius cùm in curiam tranſtuliſſet, collegium veſtrum conſuluit, nunquid eſſe cauſæ videretur, quin id ſignum curiámque Concordiæ dedicaret: & cætera. Meminit & huius deæ Val. Max. Sempronium, inquit, Aſellionem pro æde Concordiæ ſacrificium facientem, ab ipſis altaribus fugere extra forum creditores coëgiſſe. Collapſam inſuper

Concor

stans,instítæ laciniam sinistra manu nonnihil attolens: dextra in cubitum elata pateram proferebat, in qua repositum inerat velut ciborium,id est vas in floris similitudine, cum hac inscriptione,SPES P.R. Quidam etiã Spem deam viridi inductam palla effinxerunt, & sedentem supra dolium cum cornice:quidã etiam cum Nemesi, de qua suo loco plura dicemus. Spei templum demũ etiam incensum scribit Dion, Hist. libro 50. ante bellum Actiacum,cum aliis plerisque ædificiis:quod factum quidam crediderũt libertorum opera.Pindarus,vt est apud Iustinum, philosophum, & martyrem, itémq; Platonem, Spem γηροτρόφον appellauit quod etiam nos senes alat. Vnde ego meo quodam ad B.Riccium amicum charissimum Hendecasyllabo ita cecini:

Ricci viuere quo putas tenore
Me,quem destituit virens dea illa,
Quam Dircæus olor canit senectæ
Altricem & comitem,assẽclámq; vitæ,
Et semper meliora polliceri?

Theogonis quoque ait,Spem inter homines remansisse, cæteris sororibus in cœlum fugientibus. vnde ex Theognide amicus noster:

Alma Fides dea magna abiit, Pietásq; Pudórque,
Cum Nemesi Charites Pax bona nudus Amor.
Spes dea,quæ gentes falsa dulcedine semper
Pasceret,in terris sola relicta fuit: &c.

Pietas dea quidem & ipsa culta, qua & cæteros deos colebant antiqui: cuius sacellum ab Attilio dicatum,in quo mulier habitasse dicitur,ea quæ vberibus patrem in carcere aluit:Festus. Ibíq; imago factum hoc indicans ostendebatur, vt est in quinto apud Valerium Maximum. Plinius tamẽ libro septimo, capite trigesimo sexto non patrem,sed matrem à filia nutritam ait:cuius verba libet afferre,ob pietatis singulare exemplũ: Pietatis, inquit,exempla infinita quidẽ toto orbe extitêre,sed Romæ vnum,cui comparari cuncta non possint. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera, supplicij causa carcere inclusam matrem,cùm impetrasset aditum à ianitore,semper excussa ne quid inferret cibi,deprehẽsa est vberibus suis alens eam:quo miraculo matri salus donata filiæ pietate est,ambæq; perpetuis alimentis, & locus ille eidem consecratus est deæ, C. Quintio, M. Attilio Coss.templo Pietatis extructo in illius carceris sede,vbi nunc Marcelli theatrum est.hæc Plinius. Sanè B.Aegius me monuit, in sua Accessione, sic esse legendum: Imò, inquit, ab Acilio prænomento Mario & L.Quinctio Flaminino,qui fuêre an.v.c. DCIV. Flaminino,non Flaminio:quod est nomen, non cognomen.Si ex marmoribus nuper in via effossis,vbi legitur L.Quinctius L.F. L. N. FLAMININ.id est, Flamininus: quod à familiæ nomine est diuersum,vt Crassinus, & multa huiusmodi. M.autem, adiecta lineola, Manius interpretantur veteres grammatici,ad M.id est Marci differentiam. Sicut K. pro Cæsone: vt diuersum sit à C.quod Caiũ iudicat. Solinus tamen,quẽ videmus omnia fermè à Plinio suppilatum,patrem (vt Festus etiam ait) vberibus à filia nutritum. huius historiæ varietatem ex Valerio prouenire arbitramur, qui duo exempla hac eadem de re libro quinto adducit: Latinum quidem alterum,à quo Plinius penè etiam verba desumpsit: Grecum alterum, vt & nomen ostendit. Idem prædicatum, inquit, de pietate eius existimetur, quæ patrem suum Cymona consimili fortuna affectum,paríque custodiæ traditum, iam vltimæ senectutis, velut infantem pectori suo admotum aluit. Et mox subdit, tanquam ante oculos picturam: Hærent stupéntque omnium oculi, cùm huius facti pictam imaginem vident, casúsque antiqui conditionem præsentis spectaculi admiratione renouant, in illis mutis membrorum liniamentis viua ac spirantia corpora intueri credentes. quod necesse est animo quoque euenire, aliquanto efficaciore pictura literarum vetera pro recentibus admonitos recordari. & hæc Val.Max. Iulius item Obsequens in Prodigiis,Pietatis ædem fuisse ait in circo Flaminio.Pietas, ait M.Cicer.primo de Nat.deor.iustitia aduersus deos est, & cultus erga maiores, aut sanguine coniunctos. D.Aug. Christiano more loquens ita,in quarto de Ciuitate Dei: Pietas est verax veri Dei cultus, non cultus tot falsorum deorum quot dæmoniorum. T. Liuius libro decimo quartæ Decad. scribit: In foro olitorio ædem Pietatis dedicauit M. Attilius Glabrio duumuir,statuámq; auratã,quę prima omniũ in Italia est statua aurata, patris

patris Glabrionis posuit. is erat, qui eam ædem vouerat, quo die cum rege Antiocho ad Thermopylas pugnasset, locauerátque idem ex S. C.

Pax, hoc est ἀρήνη, culta ab antiquis. Iuuenalis: Vt colitur Pax, atque Fides,&c. Scribit Plutarchus in Cimone, Athenis Pacis aram dicatam, cùm conditiones pacis Athenis Callias legatus à Persis attulisset. Templum Pacis Romæ fuit magnificentissimum, foro proximum, quod Vespasianus à Claudio inchoatum construxit: vt auctores sunt Iosephus, Plinius, Suetonius, & Dion.

In hoc templo sunt qui tradant, D. Hieronymum secuti, vasa & donaria templi Hierosolymitani à Tito & Vespasiano posita fuisse. Frequentari verò assiduè ab ægrotis templum illud, vel è Galeno colligimus, ita in libro de Pulsibus scribente, cùm de vehementi agit: Quam censes pugnam fore? ánne talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipsos ægrotos conspicimus, adeò vt etiam ad manum res veniat: tantum abest, vt turpi dicto abstineant. Illud hoc loco non mirum videatur, quòd templa ab ægrotis & mendicis frequentarentur, cùm & hodie Romæ, & vbique gentium cernatur: ne te videlicet admiratio subeat, vt perito cuidam medico, se plus nimio angenti in his Galeni verbis exponendis, qui aliàs in re medica & cæteris disciplinis Lynceo ipso est oculatior. Scribit Herodianus, Commodo imperante Pacis templum incendio consumptum, illúdque supra cætera maximum fuisse ædificium,pulcherrimum ac opulentissimum.Coluerunt & Pacem Athenienses, vt cùm alibi Pausan. ostendit,tum vbi de Prytaneo agit. Pacis quoque simulacrum ita effictum legimus, vt puerum Plutum manu gestaret: quòd symbolum videri potest, non ex bello,sed ex pace diuitias & opes comparari.Effingebatur verò Pax cum spicis. Tibul.

Interea Pax alma veni,spicámque teneto,
Profluat & pomis candidus antè sinus.

Interdum etiam cum oliua, & nonnunquam cum lauro coronabatur: quin & cum rosa, vt in aliquibus veteribus nummis vidimus. Sed & nonnunquam solo caduceo significabatur. Aristophanes in fabula Acharn. Pacem pulchram describit aspectu, sociam verò Veneris & Charitum. Sed in eius nominis fabula longè plura, atque inter cætera sacrificium,cum suis cæremoniis.

Concordia dea, id est, ὁμόνοια, ab antiquis culta, sed in primis à Romanis qui & eius diuersa templa habuêre, vt planè ex historiis cognoscimus. Vnum Furius Camillus vouit, vt Plutarchus auctor est.meminit in Fastis Ouidius:

Furius antiquum populi superator Hetrusci
Vouerat,& voti fecerat ille fidem.

Postea verò Flauius scriba Appij Cæci, Annio libertino patre genitus, qui dies fastos publicauit, æream fecit, in Græcostasi, quæ tunc supra Comitium erat,incidítque in tabula ærea.eam ædem 304 annis post Capitolinam, dedicatam tradunt: ex quo apparet, ædem illam Concordiæ Capitolinam fuisse eam, quam iuxta templum Iunonis Monetæ Camillus vouerat, de qua Ouidius, vt suprà memini:

Candida te niueo posuit lux proxima templo,
Qua fert sublimes alta Moneta gradus.

T. Liuius prope finem noni libri ab v.c. Flauius, inquit, ciuile ius repositum in penetralibus pontificum euulgauit, fastósque circa forum in albo proposuit, vt quando agi lege posset, sciretur. Aedem Concordiæ in area Vulcani summa inuidia nobilium dedicauit. Alteram priorem idem Liu.libro secundo tertiæ Dec.votam ait à L.Manlio prætor in Gallia, ob seditionem militarem, quam biennio pòst senatus locandam curauit.Certè & D. Augustinus in tertio libro de Ciuit. Dei, ait ædem diuæ Concordiæ post Gracchorum tempora constructam fuisse. Legimus & templum hoc instauratum fuisse ab Opimio Cos.summo populi dolore: vnde noctu inscriptum fuit, Opus Vecordiæ templum Concordiæ fecit. M. Tullius in oratione pro domo sua ad Pontifices: Q. Martius, inquit, censor signum Concordiæ fecerat, idque in publico collocarat: hoc signum C.Cassius cùm in curiam transtulisset, collegium vestrum consuluit, nunquid esse causæ videretur, quin id signum curiámque Concordiæ dedicaret: & cætera. Meminit & huius deæ Val. Max. Sempronium, inquit, Asellionem pro æde Concordiæ sacrificium facientem, ab ipsis altaribus fugere extra forum creditores coëgisse. Collapsam insuper

Concor

Concordiam,& à Conſtantino reſtitutam,antiquum epigramma oſten dit, quod & hodie legitur in Lateranenſi baſilica: D.N.Conſtantino Pio felici ac triumphatori ſemper Aug.ob amplificatam toto orbe rempublicam,factis conſiliis S. P. Q. R. ædem Concordiæ vetuſtate collapſam,in meliorem faciem,opere & cultu ſplendidiore reſtituit. Sed & aliam Concordiæ ædem Tiberius Cæſar dedicauit,quam eius mater Liuia conſtituerat,vt ex Ouidio & Suetonio liquidò colligimus. Dion quoque libro 56. In ſequenti anno Concordiæ deæ templum à Tiberio dedicatum eſt,in quo ſuum & fratris Druſi vita functi nomen inſcripſit.& Ouid.quidem de Tiberio ita:

Templáque feciſti,quam colis ipſe,deæ.
Hæc tua conſtituit genitrix,& rebus & ara. Idem:
Te quoque magnifica Concordia dedicat æde
Liuia,quam charo præſtitit illa viro.

Sed de ædibus Concordiæ iam nimis. Concordiæ ſacrificium Seneca in Medæa his verſibus explicat,

——Et aſperi
Martis ſanguineas quæ cohibet manus,
Quæ dat belligeris fœdera gentibus,
Et cornu retinet diuite Copiam,
Donetur tenera mitior hoſtia.

De Concordia dea & Iuuenalis ita meminit?

Quæque ſalutato crepitat Concordia nido.

Quo in loco grammatici diuerſa ſentiunt. Et Probus quidem vetus interpres: In tutela,inquit,Concordiæ ciconia eſt. Templum Concordiæ vetus fuit, in quo ciconia multa,&c. Merula de ciconia & ipſe multa affert, vt hoc aſtrueret, & eum ſecutus Britannicus,item Valla Georg. Politianus verò in Miſcellaneis cornicem non ciconiam intelligit: idque tum Aeliano auctore de Animalibus,tum quibuſdam antiquis numiſmatibus affirmat,quorum etiam ego nonnulla conſpexi. Sanè & in nuptiis, earum auium vocem hominis gratia repetitam,idem eſt auctor Aelianus,qui fermè ita ſcribit: In nuptiis olim veteres audio poſt Hymenæũ,cornicem inuocare ſolitos fuiſſe,hócque Concordiæ ſignum dare iis,qui liberûm quærendorum gratia conueniſſent. Sed & apud antiquos mala punica Concordiam ſignificabant,vt Hebræorum ſcriptores tradunt, in veſtibus ſacerdotalibus. Deam autem Concordiam præterea effingebant,dextra craterem tenentem, & læua nunc Cornu copię,nunc ſceptrum,ex quo fructus exire videntur: ſed & imaginibus duabus,dextram dextræ iungẽtibus,vt in Aur. Vero. Nunc duabus tantùm dextris, vt in quodam Neronis,id quod Fidei attribuunt alij,vt notãt grammatici. Diodorus Siculus in hiſtoria Philippi: Dimiſſo, inquit, Theſſalioni dextram porrexit, quæ res apud Perſas pro firmiſſima fide habetur. Ariſtides in oratione pro Concordia, Rhodienſibus ita hanc effinxit: Decoram, compactam, bene coloratam, gratioſam, & vndique per omnia ſibi quadrantem & congruentem, deorúmque diligentia ac benignitate in terram delapſam. Hanc eandem deam idem orator ait ab Ioue horas confirmare, ſolam obſignare cuncta,agros cultibus exornare,ſuarum cuiuſque rerum fructus aliarúmque poſſeſſionem præſtare, res vrbanas gerere pro voto, perquàm maturè nuptias tum dare tum accipere in quos ſibi & à quibus libeat, liberos educare atque erudire: & reliqua, quæ idem ſcriptor ſubiungit.

Diſcordiam deam exiſtimatam à gentibus. Concordiæ coniungimus, etſi diſiunctiſſimæ ſunt. Hanc in morem furiæ formauit antiquitas. Deſcribitur à Petronio Arbitro in Satyrico,cuius pars libri extat,quo loco bellum ciuile inter Cæſarem & Pompeium eruditè deteſtatur,ita enim de Diſcordia canit:

Intremuêre tubæ,ac ſciſſo Diſcordia crine
Extulit ad ſuperos Stygium caput. huius in ore
Concretus ſanguis,contuſáque lumina flebant:
Stabant irati ſcabra rubigine dentes,
Tabo lingua fluens obſeſſa draconibus ora,
Atque inter toto laceratam pectore veſtem,
Sanguinea tremulam quatiebat lampada dextra

Atque

Atque hæc Petronius. Vergilius verò in ſexto ait:

——Et Diſcordia demens
Vipereum crinem vittis innexà cruentis.

Idem in octauo:

Et ſciſſa gaudens vadit Diſcordia palla,
Quam conſanguineo ſequitur Bellona flagello.

Ariſtides etiam ita deſcribit, his fermè verbis: Diſcordia & Seditio,inquit, ſupino eſt capite, labris liuentibus, oculis ſtrabis, putridis, tumefactis, lacrymis ſubinde fluentibus, manibus incontinentibus mobilibúſque, gladium intus ad pectus ferens, tenuibus & obliquis innixa cruribus:& pedibus eam,ceu rete, caligo & tenebræ circumuoluunt:& reliqua, quæ idem ſcripſit. Illud quidem de hac ipſa dea notiſſimum, vt ſcilicet in conuiuio pomum iniecit in nuptiis Pelei & Thetidis,cùm ad eas nuptias ipſa non vocata fuiſſet: in quo pomo id erat inſcriptum,Pulchra capito: hoc eſt, ἡ καλὴ λαβέτω.

Furorem Diſcordiæ iurè ſubdidimus, quoniam ex diſcordia furentes fieri mortales videmus. Finxerunt verò antiqui Furorem, nunc vinctum cathenis, qualem his verbis P. Maro lib. 1. Aeneidos, Iouem inducit loquentem.

——Diræ ferro compagibus arctis
Clauduntur Belli portæ,Furor impius intus
Sæua ſedens ſuper arma,& centum vinctus ahenis
Poſt tergum nodis, fremit horridus ore cruento.

Interdum fingebant ſolutis vinculis & cathenis, qualis deſcribitur à Petronio Arbitro in eodem Satyrico, cùm ita canit:

Quos inter Furor abruptis ceu liber habenis,
Sanguineum latè tollit caput, oráque mille
Vulneribus confoſſa, cruenta caſſide velat.
Hæret detritus læuæ Mauortius vmbo
Innumerabilibus telis grauis, atque flagranti
Stipite dextra minax terris incendia portat.

Honor etiam deus putatus, vt eſt apud Lactantium & Auguſtinum, tametſi quidam Auguſtini codices Honorinum perperàm habent. De hoc deo M. Cicero ſecundo de Nat. deorum: Vides templum Honoris à M. Marcello renouatum, quod multis antè annis erat bello Liguſtico à Q. Max. dedicatum. T. Liuius lib. 7. Decad. 3. Marcellum, ait, aliæ atque aliæ obiectæ animo religiones tenebant, in quibus quòd cum bello Gallico ad Claſtidium ædem Honori & Virtuti nouiſſet, dedicatio eius à pontificibus impediebatur, quòd negabant vnam cellam duobus deis rectè dedicari, &c. C. etiam Marius & ipſe ædem conſtruxit Honoris & Virtutis, de qua, vt nunc alios mittam,ita Victru. in 7. Caius, inquit, Mutius magna ſcientia confiſus, ædes Honoris & Virtutis Marianæ cellæ, columnarúmque & epiſtyliorum ſymmetrias legitimis artis inſtitutis perfecit. id verò ſi marmoreum fuiſſet, vt haberet quemadmodum ab arte ſubtilitatem, ſic à magnificentia & impenſis auctoritatem, in primis & ſummis operibus nominaretur. Ego aliquando rogatus, quo modo effingerem deum Honorem, ita reſpondi: quod deam Virtutem ipſe fingerem præcedere, & dein ad eam Honorem à Cupidine duci. idque ex re ipſa elicui. Nihil enim aliud eſſe videtur honor, quàm quem ex virtute ipſa aſſequimur. nam & vidimus Honoris ædem poſt Virtutis templa poni ſolere. Alciatus tamen in Fide ſymbolo, Honorem purpurea veſte depingit, laurea coronatum. ita enim cecinit:

Stet depictus Honor, tyrio velatus amictu.

Ft hactenus quidem de Honore. nam de Virtute iam dictum eſt, cum qua etiam & de Honore nonnulla.

Miſericordiam cultam legimus: vnde ἐλάου βωμὸν, id eſt, Miſericordiæ aram Athenienſes habuêre, vt Pauſ. aliíque tradunt. Romani etiam Miſericordiæ templum aſylum vocauêre, de quo hîc mihi non eſt dicendi locus. nam quo verè loco Romæ fuerit, video variè tradi à ſcriptoribus. Seruius quidem in octauo Aeneidos: Poſtquàm Hercules migrauit è terris, nepotes eius timentes inſidias eorum quos auus afflixerat, Athenis ſibi primum aſylum, hoc eſt templum Miſericordię collocarunt, vnde nullus poſſet abduci. quod etiam Statius dicit, Herculeos fama eſt fundaſſe nepotes, &c. à cuius ſimilitudine &

Romulus

Romulus acer asylum retulit, vt ait Vergilius.

Clementiæ etiam numen venerati sunt antiqui. vnde Plutarchus scribit in Cæsare, eius Clementiæ templum non ab eius moribus abhorrens decretum fuisse. Cui deæ his proximè diebus, insigne sacrum HERCVLES Princeps fecisti, iudicio omnium bonorum, non Ferrariæ modò, sed totius Italiæ, cum summa tua clementia Maphronio ignotuisti, qui toties capiti tuo & tuorum insidias struxerat, & nonnullorum etiam neces fecerat, pro fermè tuæ vrbis mœnibus. De hac dea ita Claudianus cecinit:

Principiò magni custos Clementia mundi,
Quæ Iouis incoluit zonam, quæ temperat æthram
Frigoris & flammæ mediam, quæ maxima natu
Cœlicolum: nam prima chaos Clementia soluit,
Congeriem miserata rudem, vultúque sereno
Discussis tenebris in lucem sæcula fudit.
Hæc dea pro templis, & thure calentibus aris,
Te fruitur, &c. Idem alibi:
Nónne vides vt nostra soror Clementia, tristes
Obtundat gladios? &c.

Pudicitia dea culta est ab antiquis, cuius Romæ ædes fuit in foro boario, & hæc quidem patricia vocata: altera fuit plebeia, cuius ædicula in vico longo à Virginia posita: cuius, quia est cognitione digna, historiam à Liuio desumptam, hîc tibi ascribam. Insignem, inquit, supplicationem fecit certamen in sacello Pudicitiæ, quæ in foro boario fuit, ad ædem rotundam Herculis inter matronas ortum. Virginiam Auli filiam, patriciam plebeio nuptam, L. Volumnio COS. matronæ, quòd è patribus nupsisset, sacris arcuerant. breuis altercatio, inde ex iracundia muliebri in contentionem animorum exarsit: cùm se Virginia & patriciam, & pudicam, in patriciæ Pudicitiæ templum ingressam, & vni nuptam, ad quem virgo deducta sit, nec se viri honorúmue eius ac rerum gestarum pœnitere, verò gloriaretur. Facto deinde egregio magnifica verba adauxit. In vico longo, vbi habitabat, ex parte ædium quod satis esset loci modico sacello exclusit, arámque ibi posuit: & conuocatis plebeiis matronis, conquesta iniuriam patriciarum: Hanc ego aram, inquit, Pudicitiæ plebeiæ dedico: vósque hortor, vt quod certamen virtutis viros in hac ciuitate tenet, hoc pudicitiæ inter matronas sit: detisque operam, vt hæc ara, quàm illa, si quid potest, à sanctioribus & castioribus coli dicatur. Eodem fermè ritu & hæc ara, quo illa antiquior culta est, vt nulla nisi spectatæ pudicitiæ matrona, & quæ vni viro nupta fuisset, ius sacrificandi haberet. hæc Liuius. Hinc etiam Val. Maximus de Instit. libro secundo: Quæ vno contentæ matrimonio, corona pudicitiæ honorabantur: & reliqua. Festus Pudicitiæ simulacrum Fortunæ existimauit. ait enim: Pudicitiæ signũ in foro boario est, vbi familia edisset Herculis: eam quidam Fortunam esse existimant. Item via Latina ad miliarium, illic Fortunæ muliebris simulacrum nefas est attingi, nisi ab ea quæ semel nupsit. Plebeiæ etiam Pudicitiæ sacellum Romæ, vt cætera colebatur. hæc Festus. Propertius:

Templa Pudicitiæ quid opus statuisse puellis,
Si cuiuis nuptæ quidlibet esse licet.

Salus à Romanis dea, vt Græcis Hygeia, culta fuit: quin & Macrobius scribit ferias antiquitùs fuisse quoties quis Salutem deam nominasset, cùm Semoniam, Segetiam, & cæteras. Inde vocati salutigeri dei, ab Apuleio, qui Græcè σωτῆρες vocantur: etsi alios aliter sentire scio. Aedes Salutis à C. Iunio Bubulco censore locata fuit, vt in 9 ab Vrbe cond. prodit Liuius, quam COS. bello Samnitũ vouerat, mox idem dictator eam dicauit: eam ædem à Fabio Pictore depictam legimus. Mirum nonnullos pro Bubulco Bibaculum literis mandasse. Salutis templum P. Victor in sexta Vrbis regione, hoc est in Quirinali statuit. Scribit Festus, Salutarem portam Romæ appellatã, quòd prope ædem Salutis esset. Salus verò effingebatur ab antiquis, mulieris forma, in solio sedentis, pateram tenentis, penes quam ara erat: aræ anguis inuolutus, caput attollens. Hygeiæ verò simulacrum apud Sicyonios describit Pausan. vix videri potuisse, ad quod mulieres capillos dicabant, & in eius honore eos sibi resecabant: verùm de Hygeia & sororibus in Æsculapio agam. Porrò & Salutis augurium apud Romanos celebrabatur, quod intermissum, Augustum renouasse

renouasse legimus. De hoc Salutis augurio M. Cicero, Suetonius, Cornelius Tacitus, Festus, & Dion lib. Histor. 38. & Liu. Porrò & Antiochus, qui cognominatus est Soter, cùm aduersus Galatas pugnaret, nec satis pro voto res succederet, essétque in discrimine, vel vidit, vel vidisse simulauit per quietem, vt militum animos spe erigeret, Alexandrum Magnum illum, qui moneret vt Sanitatis symbolum proponeret, idque pro tessara tribunis daret, eorúmque vestibus insueret: ea re fore, vt victoria potiretur. Vnde & huius rei signum in veteribus Antiochi nomismatibus adhuc cernitur. Est autem triangulus triplex, inuicem insertus, ex lineis quinque constans, in quibus ὑγίεια inscribitur. Huius figuræ & Lucian. meminit in eo libello, vbi agit de eo qui lapsus erat in verbo inter salutandum. Hæc autem talis est figura. Græcè verò hæc figura, seu schema, πενταγωνον dicitur, qua voce & nostri vtuntur. Sed & Auxilium deum etiam legimus, quin ipsum Plautus inducit in Cistell. prologo.

Occasionem Latini deam fecêre, sicut Græci deum καιρὸν: qua ex re illi masculi nomine, vt nos fœminæ vtimur. Simili modo nostri Inuidiam, vt illi τὸν φθόνον. καιρὸν minimum filiorum Iouis scripsit Ion Chius poëta, in hymno quem in ipsum condidit, vt Pausanias in Eliacis tradit. Quare cùm Posidippus καιρὸν pulchrè Græcè describerit, & ab eo Ausonius Gallus Latinè Occasionem, visum est mihi vtriusque descriptionem hac nostri libri parte apponere, vt qui eorum imagines habere voluerint, habeant vnde facilè excerpere possint. Intelligo enim, illustres quosdam Principes his diebus id meditari. Hoc est ergo Posidippi epigramma, quod post Th. Morum, & Erasmum, viros summè doctos, ideo est à me ita conuersum, vel concinnatum potius, quòd Erasmus quidem quatuor addiderat versus, Thomas duos dempserat. Græcum si cupis, in 4 Epigrammatum leges. quod ita est à me refectum:

Vnde hic est plastes? Sicyonius. Ede age nomen.
Lysippus. Tu quis? Cærus ego, omne domans.
Cur summis instas pedibus? Semper rotor. Alas
Cur plantis gestas? Vt leuis aura feror.
Dextræ cur est inserta nouacula? Signum homini hoc est,
Vis conferri acie quod mihi nulla potest.
Cur coma fronte iacet? Venientem vt prendere possis.
Parte est cur caluum posteriore caput?
Quòd postquàm leuibus præceps effugero pennis,
Ne valeat tergo qui reuocare velit.
Talem vos propter me plastes finxerat hospes,
Pro foribus positus qui documenta darem.

Hoc Posidippi. nunc Ausonij subscribo: in quo ille, vt sibi visum est, ingeniosus esse voluit, ita vt etiam sibi non in nomine tantùm plastæ, sed & in syllaba quoque nimis indulserit. quis enim Phidiam non norit, prima intenta diphthongo pronunciandum? Epigramma hoc est:

Cuius opus? Phidiæ, qui signum Pallados, eius
Quique Iouem fecit, tertia palma ego sum.
Sum dea, quæ rara, & paucis Occasio nota.
Quid rotulæ insistis? Stare loco nequeo.
Quid talaria habes? Volucris sum: Mercurius quæ
Fortunare solet, trado ego, cùm volui.
Crine tegis faciem? Cognosci nolo. Sed heus tu,
Occipiti calua es? Ne tenear fugiens.
Quæ tibi iuncta comes? Dicat tibi. Dic rogo quæ sis?
Sum dea, cui nomen nec Cicero ipse dedit.
Sum dea, quæ facti non factique exigo pœnas,
Nempe vt pœniteat: sic Metanœa vocor.
Tu modò dic, quid agat tecum? Si quando volaui,
Hæc manet: hanc retinent, quos ego præterij.
Tu quoque dum rogitas, dum percunctando moraris,

Elapsam dices me tibi de manibus.

Hoc quidem Ausonij est. Porrò & Callistrati legimus ecphrasin, qui cum Posidippo de Cæro deo, & de loco conuenit, puerúmque ipsum leum fucit florulentæ pubertatis, formosum crinibus sparsis Zephyro, cæteráque corporis specie, vt Dionysio maximè similis esse videretur: & cætera denique fermè, quæ Posi lippus. Sed de Græco Cæro hactenus, & Occasione Latina satis: cùm & Erasmus in Prouerbiis nonnulla, & ante illum Politianus in Miscellaneis non inscitè scripserint.

Fraus ita effingitur à Dante Alligerio, & à Buccatio in Genea'. Faciem illius iusti hominis aiunt videri, corpus reliquum serpentinum, variis & maculis & coloribus distinctum: eius caudam terminari in scorpionis aculeum. Fraudem porrò per Cocyti vndas innare, nec eius nisi faciem apparere.

Calumniæ, quàm Græci Διαβολὴν nominant, & Impudentiæ aras Athenienses consecrasse, testis est Theophrastus apud Diogenianum. ita verò Apellem aliquando effinxisse Calumniam, testis est Lucianus in eo qui inscribitur, De non calumniæ temerè credendo. Cùm enim Antiphilus Apellis quidam æmulus, apud Ptolemæum Apellem esset calumniatus, quòd cùm Theodota consensisset, qui à rege rebellionem fecerat, & à quodam coniurationis conscio, qui capitis pœna tenebatur, regi innotuisset, Apellem omnino facinoris ignarum, & iniquè illum insimulari: tum Ptolemæus posito furore, sententiam mutauit: Apellem talentis centum donauit, eíque in seruitutem calumniatorem Antiphilum addixit. Tunc Apelles periculi memor, tali pictura Calumniam vltus est. In dextra quidem sedet vir permagnas habens aures, quales fermè Midæ feruntur: manum longè ille protendit accedenti Calumniæ: circum ipsum verò sunt mulieres duæ, ἄγνοια scilicet, & ὑπόληψις: hoc est, Ignorantia & Suspicio. Ex aduerso Calumnia, Διαβολὴ videlicet, mulier ornata & pulchra, sed aspectu ardens, & in iram & rabiem concita: læua facem accensam præferens, dextra adolescentem quendam per capillos trahere videbatur, qui manus ambas ad cœlum tendebat, superósque obtestabatur. Præcedebat vir pallidus, impurus, acutè intuens, his propemodum similis qui longiori morbo sunt confecti. hunc φθόνον esse, hoc est, Inuidiam, vel Liuorem, facilè cognoscas coniectura. Ponè duæ aliæ erant mulieres, Calumniam dirigentes & adornantes: altera quidem ἐπιβουλὴ, hoc est, Insidia: altera verò ἀπάτη, id est, Deceptio, vel Fallacia, seu Fraus. à tergo sequebatur Pœnitentia, hoc est, μετάνοια, pullas laceráque vestes induta, quæ retrò caput inflectens, flens ac lugens, pudore venientem Veritatem excipere videbatur. Hæc igitur pictura Apelles pictor Ephesius, eleganter suum est vltus periculum, vt Lucian. idem est pluribus executus. De Contumelia in Pudore etiam agemus.

Felicitas, quàm Græci εὐδαιμονίαν vocant, etiam antiquis dea existimata est. Plin. libro 35. huius deæ simulacrum Archesilao plastæ locatum à L. Lucullo HS. LX, cui mors vtriusq; inuidit. meminit huius deæ ædis alio loco & his verbis D. uguſt. Quid quòd & Felicitas dea est, ędem accepit, aram meruit, sacra ei congrua persoluta sunt: &c. & alibi: Si Felicitas dea est, cur non ipsa vna quæ coleretur constituta est, quæ posset vniuersa conferre, & compendiò facere felicem: & paulò pòst: Cur denique tam serò huic tantæ deæ, post tot Romanos principes, Lucullus ædem constituit? Lucius enim Licinius Lucullus anno ab V.C. DCLXVI. Cos. cum M. Cotta, construi curauit. Vidimus & ipsi in nomismatibus antiquis Felicitatis effigiem, & præcipuè in Iuliæ Mammææ Aug. in cuius tergo fœmina erat. in solio sedens, dextera caduceum, sinistra grande cornucopiæ tenens, cum hac inscriptione, FELICITAS PVBLICA. Scribit Dion libro Hist. 44. C. Cæsari dictatori senatum concessisse, vt senatum nouum construeret, quamuis curia Hostilia instaurata fuisset, & eius vice Felicitatis templum, quod etiam Lepidus magister equitum fecit. Cebes verò Thebanus in Tabula hoc modo descripsit: In eminenti quopiam arcis vestibulo Felicitatem in solio sedere, liberali ornatu (ait) comptã, sed non accuratè & florentissimo serto coronatam. Sanè & Macariã Herculis filiam apud Græcos cultã legimus, quæ cùm oraculum redditũ fuisset, Atheniẽses victoriã habituros, si ex Herculis liberis aliquis sponte oppeteret, Macaria id intelligens, seipsam iugulauit, qua ex re victoria Athenienſibus, & diuinitas ipsi Macariæ est cõparata. Lege Euripidis tragœdiã Heraclides, & Platonem.

Libertas in primis à Romanis dea habita & culta est, vt qui maximè ei studerent, ab eo videlicet tempore, quo in libertatem sese vendicauêre. Libertatis templum P. Victor in Auentino

Auentino constituit, & ibidem atrium Libertatis, cuius crebra apud scriptores mentio. Templum Libertatis Liuius ex mulctaticia pecunia cum æreis columnis, & statuis pulcherrimis à patre Tiberij Gracchi & conditum & dedicatum: cuius atrium ab Aelio Pæto & Corn. Cethego censoribus instauratum & auctum, demum & à Pollione restitutum, Suetonius scribit. At M. Cicero pro Domo sua ad Pontifices, scribit domum suam à Clodio Libertati cõsecratam, imò religionibus religasse: quo loco multa diuinitus perorat. Dion Historiarum libro 43, post victoriam, ait, Cæsari senatum tribuisse inter alia, vt patriæ liberator appellaretur, & publico decreto Libertatis templum construxerunt. Nec minus & Græci Libertatem, & Libertatis deos coluêre, ἐλευθερίαν, & θεοὺς ἐλευθέρους, de quibus sæpe in hoc libro, & præcipuè in Ioue, atque idem Liber, & Libera à nostris. Sanè notatum legimus, libertatis indicium pileum fuisse: vnde & qui serui libertate donabantur, pileum gestabant capite raso, vt notum est. hinc & legimus Brutos monetam cudisse cum pileo duobus pugionibus impositio.

Pecunia dea. Augustinus: Deæ Pecuniæ commendabantur, vt pecunioſi essent. idem alibi: Pecunia dicta est dea, quæ dat pecuniam. Iuuenalis tamen ait in prima satyra.

——Et si funesta Pecunia templo

Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras. Quo modo hoc verum? si non modò Pecuniam colebant antiqui, vt ait Augustinus, sed etiam, eodem teste, Aesculanum, & eius filium Argentinum, deos habebant, vt scilicet haberent ipsi æream argenteámque pecuniam? Nam ideo Argentini patrem Aesculanum posuerunt, quia prius ærea pecunia in vsu esse cœpit, pòst argentea. Subdit irridens Augustinus: Miror autem, quòd Argentinus non genuit Aurinum, quia & aurea moneta subsecuta est: & cætera. Sed quo tempore huiusmodi pecuniæ apud Romanos primùm excusæ fuerint, Plinius in primis docet, & ab eo cæteri, ne ab Hebræis & Græcis ista petamus. Libet tamen hoc loco tibi recitare elegantes quosdam Menandri senariolos, quos in quapiam ille fabula protulit, quoquo modo à me conuersos. ita enim ait:

Epicharmus esse dixit hos quidem deos,
Ventos, Solem, Terram, Ignem, Stellas, Aquam.
Ego vtiles verò deos esse arbitror
Nostros, & Argentum & Aurum maximè:
Istos quidem si dedices tua in domo,
Quicquid voles roges, tibi omnia aderunt,
Ager, domus, seruíque & argyromata,
Testes, amici, iudices, tantùm dato:
Ipsos habebis vel ministrantes deos. Hactenus Menander.

Sed quoniam Græcè venustiores sunt, hos si cupis, tibi habe ex Stobæi oratione, quæ inscripta est Pluti laus. Consonat his Petronij Arbitri pulchrum carmen, cui tale est initium:

Quisquis habet nummos, felici nauiget aura, &c. quod videtur è Menandro desumptum. Fuerunt ad hæc Lucrij dei, lucris præpositi, vt aduersus Gentes prodit Arnobius, à lucro denominati: quemadmodum apud Græcos κερδῶος Mercurius & Apollo, à lucro, vt suo loco dicam, denominati.

Inuidia etiam dea, quæ hominum pestis acerrima & acerbissima est. Græci hanc masculam effingunt, quippe qui hominis effigie malè habiti, & ex morbo nondum planè conualescentis effingant, vt videmus ex dialogo Luciani διαβολὴς, id est, Calumniæ. Nostri verò, fœminæ forma formarunt, vt pulcherrimè Ouid. in secundo Metamorpho. ostendit, vbi & Inuidiæ domum describit, & Inuidiam ipsam his versibus:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes,
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno:
Risus abest, nisi quem visi fecêre dolores,
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis:
Sed videt ingratos, intabescítque videndo,
Successus hominum, carpítque & carpitur vnà,
Suppliciúmque suum est.

Sed & Plutarchus in libello de Inuidia, multa. & elegans Hendeca syllabum inter poëmatia Vergilij: Liuor tabificum malis venenum: &c. Sanè antiqui Inuidiam anguilla designabant, quando ea natura esse feratur anguilla, vt omnibus piscibus inuideat; vt Contumeliam perdice, quæ sit contumeliosa valde. Illud quoque notandum, deorum eorundem genus variari à Græcis, & à nostris interdum, vt in hoc. Græci enim masculam Inuidiam pingunt, quoniam Græcè ὁ φθόνος. Itidem & κακέρωτα, iuuenem marem: nostri Occasionem fœminam faciunt, vt suprà diximus. Sic & alios nonnullos non notaui.

Fama ab Athenien sibus, teste Pausan. culta: dea verò describitur ab Hesiodo in ἔργοις καὶ ἡμέραις, Est dea Fama quidem, sunt ipsi numina famæ: hoc est, θεὸς νύτις ἐστὶ καὶ αὐτή. Scribit & Plutarch. in Camillo, templum etiam Famæ constructum fuisse. Sed enimuero copiosius Vergilius in quarto Aeneidos Famam ita describit:

Ex templò Lybiæ magnas it Fama per vrbes,
Fama malum, quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate viget, virésque acquirit eundo,
Parua metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingreditúrque solo, & caput inter nubila condit.
Illam terra parens, ira irritata deorum,
Extremam (vt perhibent) Cœo Enceladóque sororem
Progenuit, pedibus celerem, & pernicibus alis:
Monstrum horrendum, ingens, cui quot sunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi subter (mirabile dictu)
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot surrigit aures.
Nocte volat cœli medio, terræque per vmbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat vrbes:
Tam ficti prauique tenax, quàm nuncia veri.

Quis pictor quaso, aut plastes expressius effinxisset? si tamen & amplius quæras, quas ædes incolat, & quas mundi partes, lege primam partem duodecimi Metamorph. Ouidij. Fames verò describitur ab eodem in octauo. Porrò quoniam & mala est Fama, & Rumor, ideo eam antiqui aliquando alis nigris effinxerunt, iuxta illud Claudiani contra Alaricum,

Famáque nigrantes succincta pauoribus alas.

Pudor, & Fama, & Misericordia ab Athenien sibus cultæ, & Impetus. ipsi enim ἀιδῶς, φήμης, ἔλεος, καὶ ὁρμῆς βωμοὺς habuêre, quod Pausan. in Atticis in primis ostendit. idem etiam & ὕβριν καὶ ἀναίδειαν, id est, Contumeliam & Impudentiam coluerunt, vt idem Pausan. docet. M. Tullius libro secundo de Legibus: Nam illud, inquit, vitiosum Athenis, quòd Cylonio scelere expiato, Epimenide Cretensi suadente, fecerunt Contumeliæ fanum, & Impudentiæ. Idem & Theophrastus in libro de legibus, & Ister libro quarto. Quare mirum illud est, quod scribit Xenophon in Symposio, Pudorem scilicet esse deum, non Impudentiam, cùm de adolescentum amoribus ageret. quin Zenobius & Diogenianus, quos Erasmus sequitur, Impudentiam & ipsi deam faciunt, notissimo illo Græcorum prouerbio, θεὸς ἡ ἀναίδεια: id est, dea Impudentia. Sanè perdice designabatur, quia impudens admodum ipsa est auis. Sed enim Pudorem cum Nemesi in cœlum euolasse canit Hesiodus, æneo seculo. Pudoris ara Athenis fuit in Acropoli, vt ait Hesychius: qui & illud addit, Pudoris & φιλίας aram esse. nisi fortè legendum sit, pro φιλίας, ὑβρεως. Pudorem vir doctissimus Alciatus in quodam Emblemate ita describit:

Ergo sedens velat vultus, obnubit ocellos,
Ista verecundi signa Pudoris erant.
Queis sibi prælatum Icarius cognouit Vlyssem,
Hócque Pudori aram schemate constituit.

Atque hactenus Alciatus. id verò totum sumptum est ex Pausaniæ lib. 3. qui Laconica inscribitur. Decenter quidem à Græcis Pudor muliebri effictus est forma, vel propter Penelopes fabulam, vel quia apud Græcos generis est fœminini. Ego certè pueri forma effinxi, ob rationem quam in Occasione ostendi.

Caca

Caca dea culta Romæ, quæ Caci soror fuit, vt scribit Lactantius, quæ de furto boum Herculi fecit indicium. vnde etiam sacellum meruit, in quo ei per virgines Vestales res sacra fiebat, vt Seru. scribit libro 8. Aeneid. quod & ego in vita Herculis scripsi.

Tutullina dea celebrata à Varrone & Augustino, ad tutandas & custodiendas segetes collectas. Scriptum est apud Macrobium in Satur. apud veteres quisque qui nominasset Tutullinam, ferias obseruabat. Non. Marcellus, Tutanum & Tutellenam, ex Varrone citat. Tutanus in periculosis & subitis rebus inuocabatur, quòd is præsidium atque opem afferret, à tutando dictus meminit idem Varro de Lingua lat. Regionem Portius designat, cùm de Ennio scribens dicit, eum coluisse Tutullinæ loca. Tutellina, à tuendo quidam, & Tutullinam scribunt, vt in plerisque exemplaribus obseruauimus. A tuendo quoque, vel tutando, Tutelares dei dicuntur, qui vrbium & locorum patrocinium & curam gerere credebantur, quorum est crebra mentio: de quibus alibi.

Sunt & Dei Securi, si modò inscriptionibus antiquis stamus, qui securitatem afferre putarentur. Vnde Romæ in regione columnæ, in ædibus Vrsorum, hæc adhuc inscriptio visitur: DIVIS SECVRIS.

Seia dea fuit, vt ex Varrone tradit Augustinus, præposita quàm diu segetes sub terra essent: cùm verò iam essent supra terram, & segetem facerent, deam Segetiam vocabant. Sed enim Seiam, ait Plinius libro 18. à serendo, Segestam à segetibus appellabant, quarum simulacra in circo videmus. Sed idem libro 36, cap. 22. quidam Fortunam Seiam à Nerone appellatam, malè interpretantur, vt in Syntagmate de Fortuna dicemus. Segetiam verò Augustinus ait appellatam, cùm segetes iam natæ supra terram essent. Hæc esse videtur, quam Segestam vocat Plinius: meminit & Macrobius libro primo Sat. Apud veteres, inquit, quisq; qui nominasset Salutem, Semoniam, Seiam, Segetiam, Tutullinam, ferias seruabat. Hîc addamus quod in primo Georgicorum scribit etiam Seruius, ex Varronis sententia: Nomina numinũ in indigitamentis, id est, in libris pontificalib. inueniuntur, qui & nomina deorum & rationes ipsorum numinum continent: verbi causa, vt Occator deus ab occatione dicatur, à sarritione deus Sarritor, à stercoratione Stercutius, à satione Sator hæc Seruius. Arnobius verò Putam deam putationibus arborum præfuisse scribit, vt Petam rebus petendis. De Ope consiua, in Ope suo loco agendum.

Rusina dea fuit, cui rura committebant antiqui, vt ait D. Augustinus. quidam hanc Rurinam potius vocarunt.

Mellona dea mellificationis: idem in quarto Augustinus. Mellonia hæc ab Arnobio dicitur, quo loco de ea pluribus agitur.

Fornax dea etiam existimata, quoniam ante triticum, & eius vsum, farra fornacibus torrebatur. vnde est dea Fornax cõstituta, vt Festus & Lactãtius. plura in Fastis Ouidius:

Facta dea est Fornax, læti Fornace coloni
Orant, vt vires temperet illa suas:
Curio legitimis tum fornacalia verbis
Maximus indicit: nec stata sacra facit.

Videtur tamen alibi, hoc est libro sexto, Fornacalem appellare, cùm ait:

Et Fornacali sunt sua sacra deæ.

Hinc sacra Fornacalia dicta sunt, de quibus cùm alij, tum Festus, nec semel. ipse quoque in vltimo, vbi de Sacrificiis ex celebritatibus plurima collegi. Budæus in lege, Si fornicarius, legit & corrigit Fornacanus, à Fornace: & putat significare seruum pistrinarium, vel pistorem. Ego hac de re nil statuo.

Collina dea fuit, cui colles attribuebant: & Vallonia, cui valles & cõualles, vt est apud Augustinum. Non ab his absimiles nymphæ, de quibus omnibus in Neptuni Syntagmate agemus.

Proserpina dea credita, quæ germinantibus segetibus præfecta putabatur, vt Varro & Augustinus tradunt. Sed plura, cùm de Plutone agemus. Sit vna, nõ sit, nunc non quæro.

Nodotus deus dictus ab Augustino, ab aliis Nodinus, qui nodis geniculisque culmorum præfectus putabatur.

Lactucinam etiam deam colebant veteres, quæ lactescentibus frumentis ac segetibus præesset. Sunt qui Lacturnum apud Augustinum legant. Seruius certè libro primo Georgicorum, Lactentem deum ex Varrone commemorat.

Patalenam,eam deam existimabant,quæ præesset segetibus,cùm spicæ & folliculi patescunt,vt scilicet spicæ exire possint. Augustinus ex Varrone, Arnobius Patellanā vocare videtur,& Patellam, ex quibus vna est patefactis, altera patefaciēdis rebus præstituta.

Hostilina dea colebatur,cū segetes nouis aristis æquātur,vt Augustinus ait: quia hostire veteres æquare dixerūt. vnde & hostimentū,& hostoriū: vt Priscianus,& alij obseruāt.

Runcina dea tum placabatur,cùm frumenta runcanda essent,id est,à terra auferenda. Augustinus,& Varro de Lingua latina.

Spinensis autem deus, vt spinas ex agris eradicaret. idem August.

Nemestrinus verò deus nemorum præpositus,vt notat Arnobius.

Flora dea,florentibus frumentis præposita,ait Augustinus,& Varro. Fabula variè narratur. quidam in ędituum Herculis & scortum referunt: alij in Larētiam. & quanquam in nostro Hercule hāc recitaui,nihilominus hoc loco afferam,quid Lactantius libro primo, capite 20. hac de re sentiat. Florā & Faulā Lactantius distinguit. ita enim,cùm de Laurentia Faustuli locutus fuisset: Nec hāc solam Romani meretricē coluerunt,sed Faulam quoque, quam Herculis scortum fuisse, Verrius scribit. mox paulò subiungit: Flora cùm magnas opes ex arte meretricia quæsiuisset,Po. Rom. scripsit hæredem,certámque pecuniam reliquit,cuius ex annuo fœnore suus natalis dies celebraretur, editione ludorum quos appellabant Floralia: quod quia Senatui flagitiosum videbatur, ab ipso nomine argumentum sumi placuit, vt pudendæ rei quædam dignitas adderetur, deam finxerunt esse quæ floribus præesset,eámque oportere placari, vt fruges cum arboribus aut vitibus bene prosperéque florescerent. Eum colorem secutus in Fastis poëta,non ignobilem nympham narrauit, quæ Chloris vocitata: eámque Zephyro nuptam, quasi dotis loco id accepisse muneris à marito, vt haberet omnium florum potestatem. Lactantius ita. Romani igitur Floram deam finxerunt, quæ floribus præesset: eámque placabant, vt fruges cum arboribus & vitibus bene florescerent: & ludi ipsi Florales & Floralia nuncupati, in quibus omnes nequitiæ & lasciuiæ nudis mulieribus peragebantur. Notissima est historia de Catone, Florales ludos ingresso, qui ob seueritatem ac grauitatem est abire compulsus: à Fauonio monitus, non à Cotta, vt vir doctus memoria lapsus scripsit: Varro, & Martialis in primo,

Nosses iocosæ dulce cùm sacrum Floræ,
Festósque lusus,& licentiam vulgi,
Cur in theatrum Cato seuere yenisti?
An ideo tantùm veneras vt exires?

Sed historiam hanc copiosius in secundo libro recitat Val. Max. Floralia quarto Calend. Maij celebrabantur,& Cal. ipsis. vnde institutum adhuc viget vbiq; ferè gentium, vt eo Calend. die floribus omnes Maiuma celebrent, vt vocant Græci, & iureconsulti: hæc est Maij mensis celebritas, de qua etiam plura Suidas. Quidam eruditi cum Floralibus, ἀνθιστήρια Athenienſium coniungunt, non sanè rectè. sed de his, pluribus scripsi in lib. de Annis, mensibus, &c. P. Victor Floræ templum & circum, & Floralia in sexta vrbis regione collocat, hoc est, Quirinali: Fuit, teste Plutarcho, simulacrum Floræ in æde Castoris & Pollucis, à Praxitele summa industria formatum, multis coloribus, tunica indutum, in cuius deæ dextra flores fabarum & ciceris fuerunt. Scribit Porphyrion, in Floralibus Aediles cicer & fabam populo spargere solitos. Versicolor colos ideo Floræ attribuebatur, quia nullus color est qui in Floribus non reperiatur. Sanè Chloris, quam Ouid. Floram ait, meminit & Catullus, & ante hos Homerus in Odyss. Sunt item qui Laurentiam & Larentiam distinguant, vt altera Acca Faustuli fuerit, altera etiam meretrix: ambas tamen Firmianus sub vna recitat Lupa, Romuli & Remi nutrice. Certè Varro ab Acca Laurentia, Laurentalia celebritatem dictam ait. Angeronalia, inquit, ab Angerona, cui sacrificium fit in curia, & cuius feriæ publicæ Laurentinæ: is dies, quem diem quidā in scribendo Laurentalia appellant, ab Acca Laurentia nominatus, cui sacerdotes nostri publicè parent an. 6. die qui Acca dicitur, vel Atra, vt legitur. hæc Varro, & quæ sequuntur, parum mihi comperta. Festus & ipse: Laurentalia, ait, Laurentiæ Faustuli coniugis, Romuli Remíque nutricis festa fuêre. Ouid. verò in Fastis,

Non ego te tantæ nutrix Laurentia gentis,
Nec taceam vestras Faustule pauper opes,

Vester

Vester honos veniet,cùm Laurentalia dicam,
Acceptus Geniis illa December habet.

De Faula porrò Herculis scorto, quam ex Verrio, seu Ennio, deam nominat Lactantius,in Hercule diximus: licet Fauola sit scriptum ibi.

Pomona dea, quæ pomis & fructibus præerat,de qua Ouid. in Metamorphos. in fabula Vertuni, & item Propertius in eadem fabula. Hanc deam summa religione coluerunt gentes, vt poma & fructuum fœcunditas afforet: à qua flamen Pomonalis. Pomonal, ait Festus, fuit in agro Solonio, via Hostiensi,ad lapidem 12, diuerticulo à milliario octauo. Sed de Pomona etiam in Vertuno agēdum,ea parte qua Ianus describendus. Porrò cùm Pomona,Fructesam deam connumerat D. August. propter fructus.

Terram, & Tellurem, & Tellumonem, terræ deos, consecrauêre Romani: & Græci γῆν, γαῖαν, & ἄρουραν appellantes. hinc & ædes & templa eorum in historiis, cæteríque scriptis sæpe legimus. Hymnum deæ Terræ Orpheus composuit, cui omne genus semen pro suffimento adolet, præter fabam, & aromata. Alterum hymnum Terræ Statius concinuit: O hominum diuûmque æterna creatrix,&c. Terram verò etiam primam oracula dedisse,in Historia poëtarum tradidimus. sed & Matrem deûm eandem dixerunt, vt seorsum, cùm de ea suo Syntagmate agemus dicturi sumus. Quin & Seruius in 10. Aeneid. Terram, inquit, constat esse Matrem deûm: vnde simulacrum eius cum clauo pingitur. nam aperitur verno, hyemali clauditur tempore. Ea & Ops dicta, vt Varro ait de Lingua latina, quòd hîc omne opus, & hîc opus ad viuendum: ideo dicitur Ops mater, & Terra mater. Hæc enim terris gentes omnes peperit, & resumit denuò. Tellurem deam Scythæ sua voce Apiam appellauêre, vt Herodotus docet in quarto. De æde verò Telluris Romæ, quoniam frequenter à scriptoribus fit mentio, hîc breuiter agendum. P. Victor eam statuit in quarta Vrbis regione. Seruius, non à Carinis procul. Val. Max. in area ædiū Sp. Cassij, eius qui regnum affectauit. M. Cic. pro domo sua: Sp. Cassij domus ob eandem causam euersa est, atque in eodem loco ædes posita Telluris. Idem innuit Dionys. Alicar. Porrò & Telluris ædem Sempronium vouisse, his verbis L. Florus ostendit: Domiti hinc (ait) Picentes, sed caput gentis Asculum Sempronio duce, qui tremente inter prælium campo Tellurem deam promissa æde placauit. Sed & Tellurem & Tellumonem, Proserpinam quidam & Plutonem interpretantur. Augustinus libro 7 Tellurem, inquit, à vi fœminæ, Tellumonem à vi masculi dixerunt. Coniungit cum his Altorem & Rusorem: & Altorem quidem, quòd ex terra aluntur omnia quæ nata sunt: Rusorem, quòd rursus cuncta illuc reuoluuntur. & hæc ex Varrone. Noster verò Cœlius Rursorem hunc deum nuncupabat, præsidémque deum putabat rebus restituendis, reparandísque.

Pales, teste Festo, & Seruio, dea pastorum vel pabuli habebatur, cuius festa dicebantur Palilia: vel vt alij volunt, dicta Parilia, quoniam pro partu pecorum eidem sacra fiebant. Lege in Fastis Ouidium. Vergilius, Te quoque magna Pales, & te memorande canemus Pastor ab Amphryso, &c. Tibullus, Et placidam niueo spargere lacte Palem. Ouid. Et tepido lacte precare Palem. Palilia, inquit Varro, dicta à Pale, quod & ferię ei deę fiunt: vt Cerealia, à Cerere. Scribit Seruius, Palen ab aliis Vestam, ab aliis Matrem deûm existimatam: itémque genere fœmineo appellari, ab aliis masculino, vt Varrone. idem Arnobius, vt in diis Pœnatibus repetam. huic deæ sacra soluebātur 11 Calend. Maias: vel melius vt alij, 12. vt in Fastis notauimus.

Carna dea, quæ antiquis Romanis culta fuit, quam vitalibus humanis præesse putabāt, vt ex Macrobio in libro de Annis, mensibus, diebus, &c. scripsimus. ab eaq; petebatur, vt iecinora, & corda, quæq; sunt intrinsecus viscera, salua conseruaret. cui templū pulso Tarquinio Iunius Brutus in Cœlio monte construxit, Calendísque Iun. sacrum voti reus fecit. huic deæ pulte fabacea & larido res sacra fieri solebat. quin & Calendæ ipsæ Iuniæ, Fabariæ dicebantur. Cardinum etiam deam fuisse legimus, de qua in Fastis fabuloſe Ouid. D. August. Cardeam hanc appellare videtur, vt paulò pòst dicemus.

Rubigus deus, vt M. Varro de Re rust. & de Lingua latina, & Rubigalia dicta. Huic deó res diuina fiebat, ne rubigo occuparet segetes. Meminêre Plin. Fest. Ouid. Seruius & Augustinus. Dicimus & Robigo genere fœmineo, & Robigus genere maris. Gellius libro quarto, capite sexto. Verba s. c. Si quid succidaneis opus esset, Robigus accederet. Idem libro 5. cap. 12. In his autem deis, quos placari oportet, vti mala à nobis, vel à frugibus natis amoueantur.

amoueantur, Arungus quoque habetur, & Rubigus. hæc Gellius. Sanè eruditi quidam pro Arungo hoc loco Auerruncum legunt, de quo deo à me alibi actum est. hinc instituta sunt Rubigalia, quæ celebrantur ad auertendam rubiginem mense Aprili, hoc est, vt Fest. ait, 7 Cal. Maias, vt diximus de Annis, mẽsibus, diebus, &c. Sanè eorum inanis videtur esse obseruatio, qui rubiginem ferri dicunt, robiginem verò segetum: hoc est, alterum per o, & alterum per u: ita quod de vtraq; re canente in Fastis Ouidio, ad ipsam,

Parce precor, scabráq; manus à messibus aufer,
Néve noce cultis, posse nocere sat est.

Ne teneras segetes, sed durum amplectere ferrum. Vtrunq; enim vno vocabulo comprehendit. Rubigo genus etiã vitij, obscœnæ libidinis dicitur, vt ex Varrone Seruius ait, in primo Georgicorum.

Terminus deus: Numa Pompilius secundus Romanorum rex, cùm publicum agrum pop. Rom. & priuatum certis limitibus terminísq; definiuisset, sacellum erexisse Termino deo traditur in colle Tarpeio, cui nihil animatum sacrificaretur, sed liba tantùm, pultes, & frugum primitiæ, qua de re Dionysius Alicarn. lib. 2. Statuit, inquit, Numa, vt suo quisque contentus esset, nec aliena appeteret: hinc de definitionibus possessionum constitutio. Iussit enim vnumquenque fundos suos circunscribere, sacróq; finibus lapides apponere, lapides ipsos sacrauit Ioui Terminali, statuítq; eis sacra quotannis omnes die stata & constituta facere, super locum ipsum coëuntes: festo etiam die constituto valde honorifico, Terminalium deorum. Festum Romanè Terminalia, ἀπὸ τέρμωσι, id est termini vocant: finésq; ipsos vnius literæ mutatione à Græca nostra lingua proferentes, Términos appellant. quos si quis occuluisset, aut transtulisset sacrũ eum esse Dei lege statuit, ita vt volenti eum occidere tanquã sacrilegũ, & securitas adesset, & pollutionis expiatio. Estq; ius hoc non in priuatis modò possessionibus, sed in publicis quoque constitutum. & idem Dionysius paulò pòst: Sacrificántq; adhuc eis non animatum aliquid, (neque enim pium est cruẽtare lapides) sed pultes & liba, atq; alias quasdã fructuũ primitias. Causam Plutarch. inquirit: An, inquit, Numa Pompil. vir ciuilis ac iustus, & sapiens in primis agri terminos cum finitimis constituit & ipsis finibus Terminũ ominis causa nominãs, quasi ἐπίσκοπον & inspectorem amicitiæ, & pacis custodem ab omni cæde & sanguine incontaminatum conseruari oportere existimauit? Termino, inquit Festus, sacra faciebant, quòd in eius tutela fines agrorum esse putabant. Denique Numa Pomp. statuit, eum qui Terminum exarasset, & ipsum & bouem sacros esse. Saxum verò fuit hic Deus, vnde & termini agrorum publicorum & priuatorum, tales fuerũt: licet & postea stipes & arbor, & tegula etiam pro termino posita. Sed mox cùm Tarquinius Priscus templum vouisset in Tarpeia rupe angustum Ioui, Iunoni & Mineruæ, ac eius iacere fundamenta vellet, inuenit ibi deos alios dicatos à Numa & à Tatio, & aliis: vsus ipse consilio Accij Nauij augu ris, reperit reliquos omnes deos Ioui cedere, præter Terminum & Iuuẽtam, vt Plutarch. & Dionys. scribunt. Liuius, & Florus, & Seruius, à Tarquinio Superbo inaugurationem factam tradunt, non à Prisco. Existimat Lactantius in primo Terminum eum fuisse lapidem, quem pro Ioue deuorauit Saturnus (quem Græci βάτυλον vocant, Abadir Latini, vt Priscianus & alij scribunt. Priscianus: Abadir, inquit, deus esse dicitur, & lapis, quem Saturnus deuorasse dicitur pro Ioue, quem Græci βάτυλον dicunt. nam, vt Hesychius ait, βάτυλος dicitur saxum illud fasciis reuinctum, quod pro Ioue deuorasse dictus est Saturnus. Sachoniachthon in theologia Phœnicum, Bætylon non saxum tradit, sed Cœli & Rheæ, filium. Betylus postea τέρμων, id est Terminus dictus est.) Subiungit Lactantius eodem loco, Tarquinium, cùm Capitolium facere vellet, & multorum deorum in eo loco sacella essent, consuluisse, vtrum Ioui cedere vellent: & cedentibus cæteris, solus Terminus mansit, qui noluit cedere. vnde illum poëta Maro, Capitoli immobile saxum dixit, & pluribus Seruius. D. Augustinus in quarto de Ciuitate Dei, aliter recitat fabulam: quid enim dicam, historiam? Cum rex, inquit, Tarquinius Capitolium fabricare vellet, eúmque locum qui ei dignior aptiórque videbatur, à deis alienis cerneret præoccupatum, non audens aliquid contra eorum facere arbitrium, & credens eos tanto numini suóque principi volũtate cessuros, quia multi erant illic, vbi Capitolium constitutum est, per augurium quæsiuit, vtrum concedere locum vellent Ioui, atque inde ipsi cedere? omnes voluerunt? præter Martẽ, Terminũ, & Iuuentatem

tatem. Atque ideo Capitolium ita constructum est, vt etiam isti tres intus essent, tam obscuris signis, vt hoc vix homines doctissimi scirent. hæc quidem Augustinus, qui eiusdem libro cap. 29. Nam, inquit, illud quale est, quod paulò antè commemoraui, pulcherrimum auspicium fuisse dixerunt, Martem & Terminum & Iuuentatem nec Ioui regi deorum loco cedere voluisse. sic enim (inquiunt) significatum est, Martiam gentem, id est, Romanam, nemini locum quem teneret daturam: Romanos quoque terminos, propter deum terminum, neminem commoturum: Iuuentutem etiam Romanam, propter deam Iuuentatem nemini esse cessuram. Sed ex aliis addamus cætera. Facto Iouis templo, supra ipsum Terminum foramen fuit in tecto relictum, vt libero cœlo Terminus frueretur: quod & Seruius in nono Aeneid. commentario, & fabulosè in Fastis Ouid. tradiderunt. Aenigma est de Termino ex Varrone apud Gellium, quod inenarratum cùm reliquisset Gellius, Politianus me iuuene in sua Centuria est interpretatus, & ab eo ego in meis Aenigmatibus. Huic porrò deo sacrificabatur publicè ac priuatim, quasi deo custodi finium, vt dictũ est: qui non tantùm saxum & lapis fuit, sed interdũ stipes, vel tegula. Ouid. in Fastis:

Termine, siue lapis, siue es defossus in agris
Stipes, ab antiquis tu quoque nomen habes. Tibullus:
Nam veneror, seu stipes habet desertus in agris,
Seu vetus in triuio florida serta lapis. Huius dei sacra Terminalia, quæ mense Februario agebantur, res est nota. Græci quoque Iouem Horium, id est, Terminalem coluerunt. de quo in Ioue pluribus agemus.

Pitho, persuadendi dea ab antiquis Græciæ scriptoribus celebrata: Latini quidam Suadam, & Suadelam, quidam & Lepórem dixêre. huius deæ sacellum fuit apud Sicyonios, etsi nullum ibi simulacrum cerneretur, vt auctor est Pausan. qui in Corinth. pluribus historiam recenset Apollinis & Dianæ: qui post interfectum Pythona purgationis gratia Aegialeam contenderunt. sed cùm in iis locis pestilentia esset coorta, consulti vates quid facto opus esset, responsum datum est, placandos esse Apollinem & Dianam: tum Aegialenses septenos pueros puellásque ad Sythan fluuium miserunt, qui deos placarent. id cùm factum esset, Pithus deæ sacellum constructum fuit. Sed enim & antiquis ille mos fuit, vt cum Venere & πειθὼ & χάριτας, id est, Suadam & Gratias effingerent, vt significarent quale esse deberet connubium. Sed quod Pythò dea sessitare in Periclis labris à scriptoribus dicta sit, & Cethegus Suadæ medulla ab Ennio vocatus, plurib. in Miscellanea Politianus. Illud quoque apud Græcos vsurpatur, non aliud esse Suadelæ sacrum, præter orationem: quod Græcè dicitur ἐκ τῆς πειθοῦς ἱερὸ ἄλλο πλὴν λόγος. Legimus porrò apud Pausan. deam quandam consolandi cum Pitho factam fuisse à Praxitele, quæ παρήγορος, id est, consolatrix dicta fuit, & in Attica posita fuit. Sed & Diana πειθὼ cognomine dicta est, vt alibi prodemus.

Momus deus conuicij & maledicentiæ ac reprehensionis, Liuorem & Inuidiam Latinè dicere possumus. Momum Hesiodus in Theogon. natum ex Nocte cecinit, vnà cum Morte & Somno & Insomniis, cæterísque. Momum Lucianus inducit, nec semel taxantem cùm alia, tum deos ipsos: vt minus mirum sit, & illum sandalia & crepidas Veneris vituperasse: adeò vt inter prouerbia iam Momo locus sit. Apologus ille certè in omnium est ore, Momum reprehendisse Vulcanum, quod non fenestratum hominis pectus fecisset, quo eius cogitatus planè viderentur. res est nota, præcipuè apud Lucianum in Hermotimo & deorum concilio. Libet hîc Hesiodi versus apponere, vt videas à scopo quantum deuij sint, qui antehac transtulêre. ita enim Hesiodus:

Οὔ τινι κοιμηθεῖσα τέκε νὺξ ὀρεβρομὴ.
Δεύτερον αὖ μῶμον, καὶ ἀζηχῆ ἀλγινόεσσαν. hoc est,
Nox obscura parit, nulli commixta deorum,
Post primos Momum simul, Aerumnámque dolentem.

Describitur Momus in quarto Græcorũ epigrãmatũ: meminit & Pindarus in Olymp. Hipponam deam equorum & stabuli, antiqui venerati sunt. de hac dea Plutarchus in Parallelis meminit, & Apuleius libro tertio Asini aurei, & Tertullianus in Apologetico, & Fulgentius ad Chalcidium. eam enim inter deos Semones, qui vocantur, commemorat. Item & Hermolaus Barbarus libro quinto. Plin. castigat. capite 4. Iuuenalis quoque eandem intellexisse à plerisque putatur, in illo: Iurat Solam Hippò, & facies olida ad

præsepia

præſepia pictas: vt ſcilicet Hippò, & Hippona dicatur. Narratur hiſtoria de Fuluio quodam, qui equæ amore captus, cum ea rem habuerit, vnde nata ſit puella formoſiſſima, quæ Hippona appellata fuerit: quam tamen quidam, vt puto perperàm, Eponam vocitarunt. Porrò Ariſtocles libro Paradoxorum ſecundo conſimilem hiſtoriam ſcribit de Onoſcelia. ait enim nobilem quempiam iuuenem Epheſium Martis filium, Demoſtrati tamen exiſtimatum, cùm muliebrem ſexum eſſet exoſus, noctu ad paterna armenta profectum cum aſina concubuiſſe, quæ puellam pulcherrimam peperit, Onoſceliam ex re nuncupatam. Idem Strobæus repetit.

Comus, id eſt κῶμος, deus fuit conuiuiorum & comeſſationum. quidam ex Græcis ſcriptoribus cum Dionyſio coniungunt. eius imago à Philoſtrato deſcribitur pluribus. eum enim coronatum effingit, quo loca pleraque ſcitu iucunda ſubiungit.

Zephyrus ab eodem Philoſtrato in Hyacinthi imagine deſcribitur. illi enim humeros ſeu ſcapulas alatas attribuit, facie & aſpectu molli: coronam omnium florum genere ei in capite fuiſſe ait.

Myiagrus deus muſcarum dictus, cuius Pauſanias in Arcad. ita meminit, cùm agit de celebritate quæ Palladi Tritoni apud Arcadas agebatur: ἐν ταύτᾳ, ait, τῇ πανηγύρει μυιάγρῳ προθύσαντι. hoc eſt, In ea celebritate antè Myiagro ſacrificant: preces inter ſacra heroi effundunt, Myiagrum inuocantes: atque ita facientibus, nihil præterea moleſtiæ muſcæ inferunt. Mentio quoque eſt Myiagri in caſtigatis Solini exemplaribus, in quibus ita legitur: Sacellum (inquit) Herculis in foro Boario eſt, in quo argumenta conuiuij lætæ maieſtatis ipſius remanent. Nã diuinitùs illò neque canibus, neque muſcis ingreſſus eſt. etenim cùm viſcerationem ſacricolis daret, Myiagrum deum dicitur imprecatus: clauam verò in aditu reliquiſſe, cuius olfactu refugerent canes. hactenus Solinus. Idem ſcribit & Plinius, ſed dei nomen non apponit, id quod & in pleriſque Solini codicibus deeſſe videmus. Plinius libro 29, cap. 6, dum de alopeciæ remediis agit, non Myiagrum hunc deum, ſed Myiodem vocauit, ita de muſcis loquens: Nullum, inquit, animal minus docile exiſtimatur, minorísve intellectus. quo mirabilius eſt, Olympiæ ſacro certamine, nubes earum, immolato tauro deo, quem Myiodem vocant, extra territorium id abire. hæc ibi Plinius, qui tamen libro octauo capite vigeſimooctauo ſcribit quoque, Cyrenaicos inuocare ſolitos Achorem deum muſcarum, multitudine peſtilentiam afferente, quæ protinus intereunt quàm litatũ eſt. Greg. Nazianz. in prima in Iulianum Cæſarem oratione, non Achorem, ſed Acaron vocare videtur: Nõ amplius, inquit, muſcæ quærẽt deum Acaron, aut ſi quid muſca eſt ridiculoſius. hoc tamen planè ipſe non aſſero, quando mihi in præſentia non ſuppetit Græci codicis facultas. Alibi tibi retuli, apud Græcos Iouis eſſe cognomen ἀπομυίου, quem colebant, à fugandis muſcis appellatũ. Sed & deum muſcarum Hebræi Beelzebub vocarunt, quod mali dæmonis nomen Chriſtiani exiſtimant. Porrò Myiagrum, ſeu Myiodem vocitari ab aliquibus videmus Myiagyrum, hoc eſt muſcarum cõgregatorem. atque hactenus quidem hac de re tibi, vt ne quid vanitatis gentilium præteriremus. Myiagrus etiam ſcriptor Phoceus fuit, cuius Victruuius in tertio meminit.

Praxidicen dæmona quandam appellabant gentes, vt Heſychius tradit, quæ non modò iis quæ dicantur ſed & quæ agantur, finem imponat: & propterea capita habebat, & miracula. Suidas verò huius deæ ſolùm caput conſtitui ſolitum tradit. Soteren autem ex ſorore Praxidice filium habuiſſe finxêre Cteſium, ac filias Homonœam & Areten, quæ & à matre Praxidicæ dictæ fuerunt. Pauſan. in Bœoticis, Praxidicas ait deas ab Haliartiis vocatas fuiſſe, quarum templum erat ſub diuo, Tilphuſium mõtem verſus. Idem Pauſan. in Laconic. Menelaum ſcribit in Græciam reuerſum poſt Troiam captã, Praxidicæ erexiſſe ſimulacrum non procul à Veneris Migonitidis templo. Praxidicæ meminit & Orpheus in Argonauticis. Idem & in Hymno ad Proſerpinam, eam hoc eodem vocat nomine πραξιδίκαν. Praxidicen Aelianus vnam ex filiabus Lei vel Leontis dixit, vnde Lecorium delubrum dictum fuit, quod alibi pluribus dicemus. De Venere Praxis cognomenata, in Venere dictum. Porrò & Praxiergidæ orgia antiqui menſe Februario peragebãt, arcano ritu, deiecto prorſus vniuerſo templi ornatu, & ſimulacro obtecto: quaſi ſcilicet nos paſſionis Dominicæ tempore facere conſueuimus.

Ogenus præterea deus neſcio quis, priſcus & peruetuſtus fuit, à quo & priſci & peruetuſti homines ὠγυγίδαι & ὠγήνιοι dicuntur. Licet aliqui Ogygidæ & Ogygij libentius legant.

gant. mecum tamen facere videtur Eraſm. in Prouer.

MISCELLANEI DEI.

NVNC ad aliam deorum claſſem me conuertam, in qua miſcellaneos deos commemorabo, & eos in primis qui ad hominum generationem, aliáſque actiones quaſdam pertinere ab antiquis putabantur. Nam & Varronem à conceptione hominis eos narrare cœpiſſe legimus, & ad decrepiti vſque hominis mortem pertinentem perduxiſſe. Nos ergo à Virginenſi dea hanc Syntagmatis partem exordiemur.

Virginenſis dea adhibebatur in nuptiis à Romanis, quæ Virgini zonam ſolueret, vt Græcis Lyſizona Diana. De Virginenſi diuus Auguſtinus in ſexto de Ciuitate Dei. Ad hanc alluſit Catullus, cùm ait: Quòd zonam ſoluit diu ligatam. Sanè & Perficam & Pertundam deas etiam ſtatuerunt, vt Arnobius docet: & hanc quidem, quòd in cubilis præſtò eſſet, dum virginalem ſcrobem effoderent mariti: illam, quòd vòluptates perficeret inoffenſa dulcedine.

Subigus deus pater vocatus, qui adhibebatur, vt virgo à viro ſubigeretur.

De Hymenæo & Thalaſſio, ſimul alio loco agam.

Prema dea mater, culta, vt ſubacta virgo, ne ſe commoueret, cùm premitur.

Partunda dea parientium, Lucinam alio loco leges.

Virtunnus, & Sentinus, dei fuêre obſcuriſſimi, vt ait Auguſtinus libro ſeptimo, quorum alter vitam, alter ſenſus à puerperio largiri credebantur. meminit & alibi, cum ſcilicet de deis ſelectis ageret. Sentia etiam dea exiſtimata, quæ ſententias inſpirare dicebatur, vt idem Auguſt. ſcribit. Sunt qui hanc Sentam fuiſſe autument, quæ Pici filia fuerit.

Vagitanus deus, qui infantum vagitibus præeſſe credebatur, vt ex Varrone Auguſt. refert. Gellius tamen, hunc, neſcio an alium, Vaticanum nominare videtur, cuius hæc ſunt verba ex decimoſexto Noct. Att. Et agrum, inquit, Vaticanum, & eiuſdem agri deum præſidem appellatum acceperamus à vaticiniis, quæ vi ac inſtinctu eius dei in eo agro fieri ſolita eſſent. Sed præter hanc cauſam M. Varro in libris Diuinarum, aliam eſſe tradit iſtius nominis rationem. nam ſicut Aius, inquit, deus appellatus, aráque ei ſtatuta eſt, quæ eſt intima Noua via, quod eo in loco diuinitùs vox edita: ita Vaticanus deus nominatus, penes quem eſſent vocis humanæ initia: quoniam pueri ſimulátque parti ſunt, eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano ſyllaba eſt. idcirco vagire dicitur, exprimente verbo ſonum vocis recentis. Non me præterit, quoſdam hìc Gellium accuſare, quoſdam alios interpolare voluiſſe. Feſtus, Vaticanum collem dictum ait, quòd pulſis Hetruſcis, eo potitus ſit pop. Rom. vatum reſponſis.

Cunina dea, quæ infantes in cunis tueri credebatur, & faſcinum ſummouere: Lactantius. eadem penè Auguſt. ex Varrone, nec ſemel.

Leuana dea, quæ natos de terra leuat infantes? Auguſtinus. Moris verò fuit, vt natus infans ab obſtetrice in terra ſtatueretur, vt Macrobius ex Varrone docet. Seneca: Omnes infantes terra nudos excipit. Plin. Natura hominem tantùm nudum, & in nuda humo natali die abiicit. Statius in Syluis: Tellure cadentem Excepi, fouíque ſinu. Idem alibi, & à Statio Claudianus:

Quem prima meo de matre cadentem
Suſcepi gremio.

Rumina, vel Rumia dea, quæ mamma paruulo, vt ait Auguſtinus, immulgere dicebatur, quia rumam dixêre veteres mammam. Idem Plin. & Feſtus ante Auguſtinum. Varro item de Re ruſtica, & de Liberis educandis, apud Non. Marcellum: Hiſce manibus lacte fit, non vino, Cuninæ propter cunas, Ruminæ propter rumam. Idem quoque Varro de Re ruſtic. ſecundo. Non negarim, inquam, ideo apud D. Rumiæ ſacellum à paſtoribus ſatam ficum. ibi enim ſolent ſacrificare lacte pro vino, & lactentibus. Plut. in Probl. Quid eſt quod Ruminæ rem diuinam facientes, hoſtiis lac ſpargere & libare conſueuerunt, vinum autem non adhibent? an quod Latini rumam, mammam nominant: & ficum Ruminalem ideo dixerunt, quòd ſub ea lupa Romulo & Remo lac exhibuit? & cætera, quę toto Problemate leguntur. Idem repetit in Romulo, niſi quòd deam ῥωμιλίαν vocat. de Ruminali verò ficu, varia legito apud Seruium libro 8. Aeneidos.

Eduſa, & Potina, deę preſides exiſtimatę eduliis & potionibus infantũ, vt Non. ex Varrone legere videtur. Alij verò non Eduſam, ſed Edulicam deam hanc appellãt, vt Auguſtinus

nus,qui ait Edulicam deam vocatam,quæ escam præberet. Aelius verò Donatus in Terentiana Phormione,Edulicam & Poticam has deas vocauit.ita enim scribit: Vbi initiabunt quidam cibo & potu quidam sacris: vbi legitur apud Varronem initiari pueros Edu liæ & Poticæ & Cubæ,diuis edendi & potandi & cubandi.vbi primùm à lacte & à cunis transferunt.vt Vergilius:Nec deus hunc mensa,dea nec dignatur cubili est. hoc annotauit Probus.Sed Terētius Apollodorum sequitur,apud quem legitur in insula Samothracum à certo tempore pueros initiari,more Athenienſium: quod vt in palliata probandum est magis.hæc Donatus.Sed Edulicam potius,& Potinam,legit Augustin.in quarto & sexto de Ciuit.Dei. Sunt qui apud Donatum Educam legant,& Poticam.Arnobius tamen libro tertio contra Gentes: Victuam & Potuam sanctissimas victui potuique procurant.ô egregia numinum, & singularis interpretatio potestatum:nisi postes virorum adipali vnguine oblinerentur à sponsis,nisi virginalia vincula omnia feruentes dissoluerent, atque imminentes mariti nisi potarent & manderent,homines dei nomina nō haberent. & hæc quidem Arnobius.vt videas,quantum gentes insanierint.

Statilinus,vel vt aliqui legunt,Stabilinus,& Statanus, Dei præsides & assistentes: Lactantius.alij educationi ascribunt,eo videlicet tempore, cùm standi & consistendi potestatem habere incipiunt.Statanus,inquit,puerorum Deus apud Nonium. Varro libro 1. de Pueris educandis.

Fabulinus Deus dicebatur,cùm fari pueri auspicabantur.

Nascio,seu vt alij tradunt,Natio,dea quæ nascentibus præesse credebatur,de qua sic Cicero in tertio de Nat.deorum:Nascio quoque dea putanda est,cui cùm fana circumimus in agro Ardeatino,rem diuinam facere solemus:quę quia partus matronarum tueatur,è nascentibus Nascio nominata est.

Pauentiam deam antiqui constituerunt, vt auerteret ab infantibus pauorem: atque inde etiam appellata, autore Augustino.

Timorem quoque Lacedæmonij coluerunt, vt Plutarchus in Cleom.ostendit.apud eos enim non Timori tātùm,sed Morti etiam & Risui,aliisque huiusmodi affectibus templa dicata fuerunt. Timorem verò non sicut alios dæmonas venerabantur, quos tanquam noxios abesse procul à ciuitate volebant.Sed hoc Rempubl.maximè contineri arbitrabantur,&c.vbi multa de hoc deo Timore exequitur,quæ omnino diligenter in Repub. administranda obseruanda sunt.

Formido,seu Timor,hoc est φόβος,pingebatur cū capite leonino,vt in scuto Agamemnonis:Pausan.Legimus apud Lacedæmonios, Ephoros Timoris sacellum construxisse prope triclinium,quo ipsi tribunal habebant,vt essent cæteris maiori formidini.

Volupia dea existimata, quæ à voluptate (vt Augustinus ait) appellata est.de eadem Varrò & Macrob. meminêre. In Volupiæ ara simulacrum fuit Angeroniæ, quæ dea silentij apud Romanos habita est. Vidi qui Volupiam in throno effingeret, vt reginam, sed pallidiorem aspectu, & quæ virtutes subtus pedes habere videretur. Sed quantum scriptori illi, qui hoc literis mandauit, fidei habeam, non est vt hoc loco tibi prodam.

Libentina dea fuit, cui nomen factum à libidine, ait Augustinus. Varro tamen de Lingua lat.à libendo deducit, & Venerem esse significat, quæ &. Lubentinia dicta est: vt in Venere planius ostendam. Arnobius, Libentinam & Burnum, libidinum præesse tutelis scribit.ex his melius expones illud in secundo de Natu. deorum. Ciceronis, Quo ex genere Cupidinis & Volupiæ & Lubentinæ Veneris vocabula consecrata sunt: quàm ab iis fieri soleat,qui illud Ciceronis opus interpretati sunt.Plautus etiam Lubentiam dixit,vt in Asinaria: Vt ego illos lubentiores faciam quàm Lubentia est.Idem in Sticho: Itaque occlusum pectus porto lætitia,Lubentiáque.

Nixi dei dicti fuêre ab enitendo,id est pariendo, de quibus Festus ita (licet perperàm in plerisque codicibus legatur, Noxij dei) Nixi dei tria signa appellantur in Capitolio, ante cellam Mineruæ genibus nixa, velut præsidentes parientium nixibus: quæ signa, sunt qui memorię prodiderint,Antiocho rege Syriæ superato,M.Attilium subtracta populo Romano deportasse,atque ibi posuisse.

Prosa,vel Prorsa (vt legi contendebat Cœlius) & Postuerta, deæ fuêre apud Romanos celebratæ,quibus & aræ & sacra fuerant constituta, ob scilicet pariendi discrimina.

Prosa

Prosa enim præesse illis existimabatur, quæ rectum ac legitimum partum ederent:Postuerta verò,ab ægris & infirmis, & cùm præpostere partus edebatur. Sed & Postuerta à Macrob.& Anteuerta, alia ratione referuntur, quas libentius nonnulli antiquè pronunciant,hoc est Anteuortam & Postuortam.has enim ideo veteres coluêre, quòd ea omnia intelligi oportere existimarent,quæ pręterita ac futura essent.quà ex re comites diuinitatis eas appellauerunt,non secus ac Consilium & Prouidentiam,quibus humana omnia & diuina expenduntur & præuidentur.

Ossilago dea solidatrix ossium, vt ait Arnobius lib.4.qui & hoc addit: Nam quæ durat & solidat infantibus paruis ossa, Ossilago ipsa memoratur.

Mena dea fuit, quæ fluoribus menstruis mulierum præesse putabatur, vt Augustinus docet in septimo. Iouis filia hæc Luna credita,quippe Græcè μήνη Luna dicitur. Menam idem Augustinus priuignam Iunonis dixit.

Næniam deam funerum commemorat Festus. & Augustinus ex Varrone ita ait: Denique & ipse Varro commemorare & enumerare deos cœpit à conceptione hominis, quorum numeros exorsus est à Iano, eámque seriem perduxit vsque ad decrepiti hominis mortem, & deos ad ipsum hominem pertinentes clausit ad deam Næniam,quæ in funeribus senum cantatur.Sed & ego in Vario sepeliendi ritu de hac dea locutus sum,itémque & Libitina,& Epitymbia.Porrò Næniæ sacellum extra vrbem fuisse, non longè à Viminali porta, autores tradunt. Sed & Mortem deam veteres fecêre, quam variis modis effinxêre,Stat. In scopulis mors sæua sedet. Idem:

——Stygiis emissa tenebris
Mors fruitur cœlo,bellatorémque volando
Campum operit,nigróque viros inuitat hiatu,
Nil vulgare legens,sed quæ dignissima vita,
Funera præcipuos annis animísque cruento
Angue notat,&c.

Vergilius in vndecimo Aeneid.

Multa boum circa mactantur corpora Morti,
Setigerósque sues,raptásque ex omnibus agris
In flammam iugulant pecudes. Lucan.
——Ipsámque vocate.
Quem petat è vobis Mortem,tibi coge fateri.

Eadem penè forma & poëtæ Græci ὄιτον dixere, vt est apud commentatores Apollonij in 4.Argonauticôn, vt obseruauit B. Aegius. Quin & apud Gades templum Morti dicatum,Aelianus in Varia,& ab eo Bandelus,prodidere. Extat Mortis etiam,id est,θανάτου hymnus apud Orpheum,cui adoletur manna thuris.

Meditrina dea ab antiquis culta, vt Varro & Festus testantur,à medendo denominata: vnde & Meditrinalia, vt de Annis, mensibus, & diebus docuimus. Nam vt Varro & Flaccus tradunt, flamen Martialis dicere erat hoc die solitus, Vinum nouum & vetus libari & degustari medicamenti causa: quod, inquit Varro, facere solent etiam nunc multi,cùm dicant:Nouum vetus vinum bibo,nouo veteri morbo medeor.

Nundina dea antiquorum, vt scribit Macrobius, à nono nascentium die nuncupata, qui dies lustricus nuncupabatur, quo scilicet infantes lustrabantur, & nomen imponebatur:quod & Festus scribit,& Plutarchus in Quæstionibus,& nos vt suprà.

Febri etiam, vt deæ, multas aras Romani erexerunt, vt ex M.Tullio, Val.Maximo, Liuio, Plinio, Augustino, aliisque obseruauimus. Tullius quidem in tertio de Nat. deorum, & secundo de Legibus. Febrem verò, ait Val.Maximus, ad minus nocendum templis colebant, quorum vnum adhuc in Palatio, alterum in arce Marianorum, tertium in summa parte vici Longi: in eáque, remedia quæ corporibus ægrotorum innexa fuerant, deferebantur. Sanè illud sciendum est, quod apud Lactantium, Seruium, & Porphyrium philosophum legimus, aliquos deos cultos à veteribus vt prodessent, alios ne nocerent: vt Febris, Robigus, Orbona, quæ dea erat, ne nos orbos faceret. In huius Orbonæ tutela fuisse ait Arnobius, orbatos liberis parentes: cuius deę ara fuit, teste Plinio, ad Larum ædē. Larium verò ædes erat in summa sacra via, vt Solinus scribit. Et Auerruncus, qui auerruncaret, id est, auerteret mala. Item Deuerra, & reliqui. Audi quæso quid de hac

etiam re superstitiosa scribat M. Tullius: Illud, inquit, profectò confiteamini, longè aliter rem se habere, atque hominum opinio sit. eos enim qui Dei appellantur, rerum naturam esse, non figuras deorum: qui tantus error fuit, vt pernicios is etiam rebus non tantùm nomen deorum tribueretur, sed etiam sacra constituerentur. Febris enim fanum in Palatio videmus. hæc quidem Cicero. Sed me pudet pigétque dicere, nos quoque diuos quosdam hac ratione colere, quos magis plerique omnes venerantur quàm Christi proceres.

Aegeria deâ à mulieribus colebatur, quòd eam opitulari credebant partu egerendo, vt ait Festus. Aegeriæ nymphæ prægnantes sacrificabant, quòd eam putabant facilem conceptum aluum egerere. Sed de hac, plura in Nymphis agemus.

Iuturna etiam nympha culta, & à iuuando appellata: vt Varro & Seruius tradunt: de qua lege nostras Nymphas.

Quietem deam coluêre Romani, vt testis est Augustinus in quarto de Ciuitate Dei, quæ dea homines faceret quietos, vel quietem afferret. hæc dea extra portam Collinam ædem habuit Romæ. T. Liuius in quarto, Quietis fanum fuisse via Labicana prodit. Orcus etiam Quietalis dictus, vt alibi dictum.

Murcea, vel Murcia, dea desidiæ existimata: de qua plura dicturus sum in Murtia Venere. Huic contraria est habita.

Strenua dea, quæ & Strenia dici videtur, si codicibus credendum est. nam D. Augustinus à strenuè faciendo denominatam ait. Varro de Ling. lat. Hinc oritur caput sacræ viæ, ab Streniæ sacello.

Minutius etiam deus apud Romanos legitur: qualis autem fuerit, quod recorder, non legi. Festus quidem, deum ipsum commemorat. idem & alibi: Minutia, inquit, porta Romæ appellata, eo quòd proxima esset sacello Minutij. Hinc & Lampridius in vita Commodi imp. Herculis signum, inquit, fu dasse in Minutia per plures dies: quo loco vir doctissimus hoc parum obseruauit.

Pellonia dea, vt scribit Arnobius, pellendorum hostium potens credebatur, quo loco deos gentium irridet.

Agenoriam deam vocauerunt antiqui, quæ ad agendum excitaret, ab agendo dicta: August. de Angerona alio loco dictum est. Inuenio & Agonium deum dictum, qui præesset rebus agendis: & Agonalia festa, de quibus in sacrificiis plura dicemus.

Horta dea, cùm viueret Hersilia, nuncupata, vxor Romuli, quam ab hortando & incitando dictam, Labeo, vt Plutarchus docet, existimauit. Huius deæ ædem nunquam claudi solitam, idem Plutarchus tradit: ea scilicet causa, quòd semper aliquid præclari fieri hortaretur, nunquámque cessandum. Hæc mox vocata Hora, vt quidam putant, prouidentiæ dea, quæ negligentes socordésque esse non pateretur: atque ideo ab hortando & incitando Labeo denominatam putauit, vt Græca voce Plutarchus ait παραχμήν. Quidam hanc Hortam & Stimulam appellatam dixerunt, de qua diuus Augustinus, quę putaretur vltra modum ad agendum stimulare. de Hora Quirini, Ouidius, Gellius, & nos alibi.

Catius deus antiquorum, qui catos, id est, acutos homines faceret: Augustinus in quarto. Sunt qui libentius Cautium legant, quòd scilicet cautos homines faceret.

Volumnus deus, & Volumna dea, à volendo, vt reor, dicti, quòd bona vellent: dei nuptiales, vt bene coniungerentur. sunt qui coniugales deos existiment. sunt qui absque litera m, Volunus & Voluna legant: quorum sententiam non improbo. Fuit & Voltumna dea Hetruscorum, ad cuius fanum frequens Hetruscorum concilium aliquando factum, legimus apud T. Liuium. Videndum tamen, an potius Vertuna legendum sit, vt Vertunus eius deæ non semel idem Liuius meminit. Fuit & Volutina dea, folliculorum inuoluceris & inuolumentis segetum præposita: Augustinus.

Adeona, & Abeona, deæ cultæ fuerunt ab antiquis, quæ adeundi & abeundi facultatem præstarent. meminit August. in 4 & in 7 lib.

Vacuna, vacandi dea ab aliquibus dicta, ab aliis Victoria: & propterea nos de ea in Syntag. Martis, vbi de Victoria, pluribus agemus.

Numeria dea, quæ numerare docere credebatur, vel ad numeros pertinere. autor D. Augustinus.

Populonia,

Populonia, & Fulgora, nomina dearum apud Senecam in libro de Superstitione. meminit Augustinus libro 6. hæc, si coniectari licet, adhibebantur, ne populationes & fulgura fierent. nam & Fulgur Iupiter, & Populonia Iuno dicebatur, vt dicturi sumus.

Lateranus deus focorum creditus, & Genius: adauctúsque hoc nomine, vt prodit Arnobius, quòd ex laterculis crudis antiquis. aut ex quacunque materia focos fabricarent.

Panda dea dicta, vt idem scribit Arnobius, quòd Romulus, id est, Quirinus, in iaculi missione cunctorum præstiterit viribus. Pandam quoq; deam, seu Panticã apud eundem legi. quòd T. Tatio Capitolinũ vt caperet collẽ, viã pandere atq; aperire permissum fuerit.

Arculus deus, arcis & capsis præesse existimabatur.

Lauerna dea furum, qui (vt Festus ait) ob id lauerniones dicuntur. in huius deę loco obscuro abditóque furta prædásque diuidere solebant: hinc & Lauernalis porta vocata est. Lauernæ meminit Horatius primo Epistolarum ad Quintium: Pulchra Lauerna da mihi fallere. Ausonius Gallus:

Hic est ille Theon, poëta falsus,
Bonorum mala carminum Lauerna.

Non. Marcellus: Lauerna dea, cui supplicant fures, Plaut. in Aulul. Ita me bene amet Lauerna, te iam, nisi reddi mihi vasa iubes, Pipulo hic differã ante ædes. Lucilius libro 18. Si mẽses facis musas, si vendis Lauernæ. Meminit & Varro deæ, & portæ in libro de Ling. lat. Acron verò: Lauerna ait, via Salaria locum habet. est autem dea furum, & simulacrum eius fures colunt, aut qui consilia sua volunt esse tacita: dicta à lauando. nam fures Lauatores dicuntur. cum silentio preces eius exercentur. hæc ille. Porphyrion autem: Lauerna, inquit, dea furum, & latêre volentium. Quare videndum apud Acronem, ne potius legendum sit, dictam deam à latendo, quàm à lauando: & Lauerniones, nõ lauatores. B. Aegius potius ἀπὸ τοῦ λαβεῖν, hoc est, à capiendo dictam putat.

Furina dea ab antiquis culta, in cuius honorem feriæ Furinalia dicuntur: cui deæ flamen etiam Furinalis attributus fuit. vide Festum, & Varronem, qui ait vix suo tempore notam fuisse. Furinæ meminit & Martianus in secundo, & M. Cicero in tertio de Nat. deorum, Eumenidas commemorans: Quæ, inquit, si deæ sunt, quarum & Athenis fanum est, & apud nos, vt ego interpretor, lucus Furinæ, Furiæ deæ sunt speculatrices (credo) & vindices facinorum & sceleris. meminit & ad Atticum.

Bonus euentus ab antiquis cultus. Plin. 35. scribit: Euphranoris simulacrum Boni euentus, dextra pateram, sinistra spicam ac papauer tenens. Boni euentus meminit Varro in primo de Re rustica, inter Consentes diuos agricolarum, vt iam antè notaui. Praxitelem scribit Plinius huius simulacrum in Capitolio fecisse. Templi Boni euentus quędam etiam nunc vestigia Romæ cernuntur, inter Mineruam & S. Eustachiũ, vt à plerisq; creditur.

Fessonia dea colebatur, vt fessos iuuaret. & vt hostes depellerentur, Pellonia diua placabatur. vtriusque August. in quarto meminit.

Bonus deus, apud Græcos ἀγαθὸς θεὸς, cuius templum Pausan. in Arcad. commemorat, ad sinistram viæ quæ in Mænalum montem ducit. est & in poculis illud postcœnam, quod ἀγαθοῦ δαίμονος dicebatur, quod meracius erat cæteris, quem dæmona vel deum quidam Fortunam interpretantur. alij Liberum patrem: alij non vltimum poculum, sed primum scripserunt ἀγαθοῦ δαίμονος. ficuti etiam nonnulli, vltimum poculum non meracius, sed dilutius. sed hac de re & ego aliàs in Grypho ternario, & alij plura annotarunt.

Pœna & Beneficium, duo numina deorum, instituta à Democrito.

Necessitatis & Violentiæ sacellum in Acrocorintho, Pausan. quod ingredi nefas fuit, ἀνάγκης καὶ βίας ἱερὸν.

Risus simulacrum, vt dei, Lycurgum apud Lacedæmonios erexisse testis est Plutarch. Putabat enim ille, Risum laboris & modesti victus esse condimentum. Apud Apulcium quoque Risus, quod etiam interpres notat, mẽtio est. Hypatenses Thessali huic deo quotannis rem diuinam in summa lætitia faciebant. γελωῖος θεὸς, id est, dei Risus Pausan. meminit. Legitur encomion Risus Cælij nostri Calcagnini: quod cùm multa eruditione ac hilaritate refertum sit, hoc dignum duxi vt ascribatur.

Mœror abi, subeat Risus, mihi pectora Risus
Impleat, & læto saliant præcordia risu,
Risus enim diuũm atque hominum est æterna voluptas.

Nam si quid fidei magno præbemus Homero,
ἄσβεστος δ' ἀρήτοο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν.
Quin etiam fuerat sancitum lege Lycurgi,
Vt Lacedæmonij post bella exhausta litarent.
Lætitiæ,atque bono facerent solennia Risu:
Illius & lapide è Pario substruxerat aras,
Hic vbi post Mauortis opus gens aspera bello,
Ponebat vigiles curas,fuetósque labores,
Cùm faciem attritam galea,cùm puluere fœdos
Porrigeret vultus,& frontem nube leuaret,
Ipsa comes Risus aderat sine casside Cypris,
Et largos hilari fundebat pectore Risus.
Vos quoque Romulidæ,quondam vos inclyta rerum
Imperio soboles,genitabilis aura Fauoni
Cùm primùm duro concretas frigore terras
Laxabat,vernis intexens floribus arua,
Ardua magnarum soluistis pondera rerum
Risibus,& grandes mirata est Roma cachinnos:
Scilicet hæc populos,hæc magnum continet orbem
Temperies,grauitas simul,& lasciuia vitæ,
Et Risus curis,& nexa Modestia luxu.
Hæc quoque me procul à patria,aspectúque meorum
Per maria & terras tot tempestatibus actum
Soletur,diríque leuet dispendia fati,
Donet & optatos post longa incommoda risus. Hactenus Cœlius.

Amicitiam etiam deam,quàm Græci φιλίαν vocant, iure inter sua numina gentes collocauére.& quamuis eius aras non legamus,nec imagines,nuper tamen cùm Hebræas quasdam sententias interpretatas additis scholiis euoluerem, in hæc verba incidi: Apud Romanos,inquit,Amicitiam pictura antiquitùs pulchrè demonstrabat.Pingebatur enim iuuenis forma,detecto capite, quæ erat tunica rudi induta, in cuius fimbria scriptum erat, Mors & Vita:in fronte,Aestas & Hyems:habebátque latus apertum vsque ad cor, & brachium inclinatum,digito cor ostendens.ibi scriptum erat,Longè & Propè. Suberat & picturæ explicatio, quæ ita legitur: Forma iuuenilis indicat amicitiam semper recentem, nulláque temporis diuturnitate tepescentem. nudum caput, vt omnibus pateat, & amicus nullo vnquam tempore amicum publicè suum fateri erubescat.Rude autem indumentum ostendit,vt amicus nulla ardua, extremámque inopiam pro amico subire non recuset,Vita & Mors in vestimento scripta,quod qui verè diligit,vsque ad mortem amat. Aestas & Hyems, quia & in prosperis & in aduersis æquè amicitiam seruat. Latus apertum habet vsque ad cor,quia nihil amico celat. Brachium inclinat, & digito cor ostendit, vt opus cordi, & cor verbis respondeat. Longè & Propè quod scriptum est, quia verâ amicitia nullo tempore aboletur, nec locorum intercapedine diuungitur. Hæc fermè totidem verbis adscripsi, quæ exoticam scilicet sapientiam ac peregrinam redolere videntur. Porrò & Amicitiam post mortem durare, elegens Græcum epigramma ostendit, in quo Vlmus describitur arida,quam vitis opaca viridi coma complectitur:docétque, homines debere officij memores esse:exemplóque monet,tales nos quærere amicos,

Quos neque diuungat fœdere summa dies.

Fauorem deum etiam ab Apelle pulchrè effictum legi, quam picturam quia à nescio quo non infœliciter carmine descriptam inuenio,hîc illam tibi adscribam:

Pictor Apellea quid pingis ab arte Fauorem?
Vnde illi generis semina nota parum?
Hic genitum Forma,Fortunæ hic iactat alumnum:
Casu ille,ille animi dotibus esse satum?
Qui comes assiduus lateri? Assentatio.& ecquæ
Ponè subit lentis passibus? Inuidia.
Ecqui circumstant? Opulentia,Fastus,Honores,

Leges, & scelerum sæpe Libido parens.
Cur facis aligerum? Fortunæ elatus ab aura
Aduolat alta,imò nescius esse gradu.
Quare oculis captum pingis? non nouit amicos,
Improbus ex humili cùm petit alta loco.
Quid rotulæ insistit? Fortunam imitatur,& infert
Se socium,instabiles quà tulit illa pedes.
Cur timet,atque extra sese ambitiosius effert?
Occæcare animos fata secunda solent.

Preces etiam, hoc est τὰς λιτὰς, Homerus poëta libro Iliados nono, his fermè versibus expressit:

Nanque Litæ,soboles magni Iouis,& pede claudo,
Rugosæ,obliquóque oculo medeantur vt illi,
Terga sequuntur Ates,celeri prævertitur omnes
Illa gradu, & passim damnum mortalibus affert.
Hæ verò actutum sarturæ damna sequuntur,
Conciliántque suis cultoribus optima semper
Commoda,at exercent iram genitoris in hostes.

Easdem & Quintus Calaber in Paralipomenis commemorat. Sunt qui ita interpretentur: Deas quidem eas claudas, quòd qui precentur, genua flectant: item rugis obsitas, ad imbecillitatem designãdam. ad hæc & strabis esse luminibus, quòd conniuere videantur ad aliqua, sed postremò necessitate ad supplicationes deflecti. demum idem poëta Preces, vt ait Phurnutus, deas quasdam claudásque vocauit, quòd tardè & vix accedant ad eos supplicandos, quos antè iniuria affecerint. At verò rugosas & strabis luminibus, quod grauiter & ore parum hilari intueri queant, quos offenderunt, & à quibus veniam deprecentur. Iouis porrò filias ait, quòd venerabiles sint. & hactenus fermè Phurnutus. Cæterùm & Orpheus in Argonaut. ἡ γὰρ ἄτιμοι ἱκεσίη διὸς υἱὸς ἀέξει λιτάς. hoc est, Non etenim sine honore Icesij Iouis puellæ Preces: &c.

Pauor,& Pallor,dei à Tullio Hostilio figurati & culti, vt Lactantius scribit,& Augustinus his verbis: Hostilius certè rex deos & ipse nouos Pauorem atque Pallorem propicians non introduceret,si Felicitatem deam nosceret & coleret,& cætera. ita verò accidit, cùm commisso inter Romanos & Veientes prælio,nunciatum esset Tullio Hostilio regi, Albanos desciscere,palleréque & Pauere Romanos ob eam rem videret,ipse in re trepida templum vouit Pauori & Pallori. lege & Liuium in primo. Pauorem quoque, hoc est τὸ δείμα, à Corinthiis cultum fuisse,scribit Pausanias in Corinthiacis. nam cum Mermeros & Pheres Medeæ filij lapidib. obruti fuissent à Corinthiis, propter ea quæ à matre Glauce munera attulissent, vnde ex oracULO postea eis sacra facta sunt solennia, & Pauoris seu Terroris,hoc est δείματος imago dedicata muliebri ætate, habitu ad terrorem quàm maximè efficta.

Viriplaca dea culta à Romanis,quæ nomen à placandis viris assecuta fertur. nã vt Val. Maximus libro 2. scribit, quoties inter virum & vxorem aliquid iurgij intercesserat, in sacellum deæ Viriplacæ, quod etiam P. Victore teste in Palatio fuit, veniebant: qui ibi inuicem locuti quæ voluerant, contentione animorum depositâ, concordes reuertebantur. dignissimum sacrum institutum. Quis ergo miretur, vnde tanta fuerint populo Romano incrementa? nonnihil antè meminimus.

Forculus,vel vt alij,Forulus,& Cardea,& Limẽtinus,tres fuerunt existimati dei,ianuis ac ostiis præfecti: & Forculus quidem foribus datus, vt ait Augustinus: Cardea verò cardini hãc quidã libentius Carnam vocant,quæ(vt canit in sexto Fast. Ouid.)ab Iano compressa,acceperit cardinum potestatem,prius Crane nũcupata,dein per antistichon Carna. Hanc & Cardineam viri alioqui eruditi, inter quos Sipontinus, appellarunt. Verùm de Carna,quæ putabatur vitalibus præesse, & exta intranea conseruare,cuique in monte Cœlio sacrum constitutum, plura paulò antè attulimus.

Cloacinam deam T. Tatius rex consecrauit, cuius simulacrum (vt Lactantius scribit) in cloaca repertum. Cloacinæ meminit Cyprianus,& D. Augustinus nec semel, T. Liuius libro tertio ab v.c. Ac nutricem,inquit,propè Cloacinæ ad Tabernas. sed melius fortasse si

Cluacinæ legeretur,& Venerem intelligamus:de qua suo loco,hoc est in Venere agemus. Nam quidam alioqui eruditi,Cluacinam & Cloacinam confundunt.

Proteruiam sunt qui deam,& qui sacrificium potius fuisse dicant, cùm in conuiuio aliquid superfuisset quod comburetur.plura Macrob.in Satur.vnde iocus ille Catonis, in eum qui bona consumpsisset,eum proteruiam fecisse. Ausonius in Mosella:

Capripedes agitat cũ læta Proteruia Panes. Tametsi hoc loco põt intelligi pro lasciuia.

Picus Saturni filius,vt poëta in 7 Aeneid.rex Latij, ab vxore Circe in auem sui nominis conuersus,quòd Pomonam amaret: à Romulo inter deos connumeratus,vt Augustinus in 4 docet.vide Ouidium in Metamorph.Plutarchum in Quæst.Seruium grammaticum:qui ait, quòd ideo fingitur in picum Martium conuersum, quia augur fuerit, & domi picum habuerit, per quem futura noscebat: quòd & pontificiales indicant libri. Curinum & Verrundum deos Varro de Ling. lat. commemorat: sed nihil vltrà de his scribit, nisi quòd à T.Tatio cum cæteris deis Sabinis constituti sint.

Bubona dea nuncupata à bobus,vt scilicet boues fortunaret.Augustinus meminit.

Auerruncus deus, qui auertere credebatur mala.de quo Varro:Auerruncare, auertere.Pacuuius:Deus qui meis rebus præest,Auerruncus.itaque ab eo precari solent,vt pericula auertat. hæc fermè Varro de Lingua latina.

Intercido deus,licet quidam Intercidonam legant, apud Augustinum libro sexto, ab intercidendo securi.

Pilumnus deus,à pilo,quod far sine pilo non conficiatur,ait August.meminit & D.Cyprianus.Sed de Pilumno Seruius in nono Aeneid.commentario:Pilumnus, inquit, deus dictus,qui pilendi frumenti inuenit vsum.vnde à pistoribus colitur,& ab ipso Pilũ dictum est.Martianus libro secundo:Comminuendę frugis farrisq; fragmẽta Pilumno signat Italia.Non.Marcellus,Pilumnum,& Picumnum deos vocat præsides auspiciis coniugalibus Varro de Vita popul.Rom.libro 2.Natus si erat vitalis,ac sublatus ab obstetrice statuebatur in terra vt auspicaretur rectus,deisq;coniugalibus Pilumno & Picumno in ædibus lectus sternebatur.Pilumni fratrem Picumnum(si modo exemplar incorruptum est)facit, loco quo suprà.Pilumnus,inquit,& Picumnus,fratres fuerunt. horum Picumnus stercorandorum agrorum inuenit vsum,vnde & Sterquilinus dictus est: hunc tamen Lactãtius & Tertullianus Sterculium nuncupare videntur, qui stercorandi agri rationem primus induxit. Macrobius Saturnum Sterculium à Romanis vocatum ait, vt in Saturno dicetur, alij etiam Stercutum vocauêre.Plin.quidem lib.17.Stercutiũ:Stercutius,inquit, Fauni filius Italiæ rex,stercorationis agrorum in Italia inuẽtor,ob id donatus immortalitate.

Deuerra dea,à scopis deuerrendo,quia fruges non coaceruantur sine scopis: vide quæ in Syluano deo scribemus,ex Varrone & Augustino.

Iugatinus deus,vt in sexto de Ciuit.Dei, ex Varrone scribit Augustinus, cùm mas & fœmina coniugebantur,colebatur:vel vt idem in quarto ait,quòd coniuges coniungeret, vel quòd iuga committebantur.

Domiducus deus, eodem teste, cùm domum ducenda erat quæ nubebat, colebatur: quamuis & Domiduca eadem causa Iuno vocabatur,vt dicemus.

Domitius quoq; deus apud antiquos celebrabatur,vt esset in domo noua nupta. Idem auctor Augustinus,qui & illud etiam scribit.

Manturna dea adhibebatur,vt cũ viro maneret. Matura verò dea fuit, quæ maturescentibus frumentis præesse dicebatur:quã tamen quidam perperàm, vt puto, Matutam existimant,quæ potius Leucothoë est,de qua Plutarchus in Camillo,& in Problem. Plura & M.Cicero in tertio de Nat.deorum.legimus præterea Matutæ ædem ancillis Romæ nefas fuisse ingredi. vna introducebatur,& alapis cædebatur,& impellebatur, & fratrum filios ante singulos fratres in vlnis sub brachio ferebant,& circum sacrificia currebant, in signum eorum quæ in fabulis traduntur de Dionysio & Ino.ab hac Rom. matronæ bona filiis non optabant, sed nepotibus, quòd ipsa in filiis fuerit infœliciſſima. Scribit Plutarchus, Camillum templum vouisse matri Matutæ, si de Veiis victoriam retulisset. Notabile est illud in bello Latino exemplum deæ Matutæ. Cùm Satricum vrbs incenderetur, vt Liuius scribit in sexto ab v.c.nec aliud tectum eius vrbis supercesset, cùm faces pariter sacris profanisque iniicerentur, quàm matris Matutæ templum, inde eos nec sua religio, nec verecundia deũm arcuisse dicitur, sed vox horrenda edita templo cum tristibus minis,

nis,ni nefandos ignes procul delubris amouissent. Idem Liuius in quinta Decad. Eodem inquit, anno tabula in ædem matris Matutæ cum indice hoc posita est: Tib. Sempronij Gracchi Cos.imperio auspicióque legio exercitúsque P. R. Sardiniam subegit, &c. Matutam,ait Festus,antiqui ob bonitatem Matrem appellabant.P.Victor in octaua vrbis regione Matutæ ædem constituit.

Angeroniam & Tacitam silentij deas cum Harpocrate Aegyptio,his deis cõiugemus. Angeronam Macrob.in Satur.vbi de tutelari deo vrbis Romæ agit, inquit: Sunt qui Angeronam putent, quæ digito ad os admoto silentium denũciat.Angeroniæ rem diuinam faciebant Romani 12 Calend.Ianuarias,quod Solinus scribit. ab Angerona Angeronalia dicuntur teste Varrone. Macrobius verò,Pontifices ait, in sacello deæ Volupiæ sacrum fecisse.hanc Verrius Flaccus Angeroniam ideo appellari prodidit, quòd angores ac animi solicitudines propitiata depelleret. Massurius adiicit,simulacrum huius deæ ore obligato fuisse, atque signato: in ara Volupiæ propterea collocatum fuisse, quòd qui suos dolores anxietatésque dissimulant, perueniant patientiæ beneficio ad maximam voluptatem. Iulius Modestus ideo sacrificari huic deæ dicit, quòd popul. Rom. morbo & angina dicitur præmisso voto liberatus fuisse. hinc Angeroniam, & Angeronam quidam diuersas statuunt. Angeronam quidem deam Plinius in tertio,& Solinus, appellare videntur. ita enim Plin. Non alienum videtur inferere hoc loco exemplum religionis antiquæ, ob hoc maximè silentium institutæ.nanque diua Angerona, cui sacrificatur ad diem 12. Calend. Ianuarij, ore obligato obsignatóque simulacrum habet. Sempronius quoque in libro de Italiæ diuisione, cùm de deo egisset, in cuius tutela Roma esset: Quamobrem, inquit, & Angerona silentij dea ante Iani festos dies colitur præ foribus, vt ne cui liceat illud palàm efferre, quod ad salutem Reipub. veteres ore obsignato intra pectoris arcana voluerunt contineri: cuius violatæ religionis pœnas primus luit Soranus. atque hac de dea, quantum memini: de Ageronia verò alibi actum est. Nunc addam, & quæ de Tacita scribit in Numa Plutarch. Cùm enim Numam Pomp. religioni studuisse ex Pythagoræ fermè instituto ostenderet:, ait: Sed Numæ figmentum deæ, vel montanæ nymphæ amor,secretúsq; illius congressus, & communia cum Musis consortia.Plurima enim ex vaticiniis in eas referebat, quarum præcipuè vnam & insigniter Romanos venerari docuit, quam Tacitam appellauit, οἷον σιωπηλὸν, καὶ νέαν, hoc est, silentij studiosam & iuuenem: quod esse videtur non absimile à silentij mysterio, quod ἐχεμυθίαν Pythagoras suis discipulis præcipiebat. Mutam verò matrem Larũ fuisse,in Laribus meminimus.cuius & Ouid.in 11.Fast.copiosius fabulã explicat.Sed iam &Harpocratem apud Aegyptios deum silẽtij subiungamus, qui digito os obsignare videbatur. His proximè dieb. Aug.Rheginus magister theologus Franciscanus,mihi ostendit æneam imagunculam huius Harpocratis dei,nuper effosam ex Mutinensib.ruinis,quę imaguncula ita erat efficta.Puer erat imberbis,nudus qui dextræ indice digito os obsignabat, sinistra verò deorsum extenta sustinebat cornu Copiæ,sursum ad aurem pertingens,frugibus refertũ,inter quas eminebat nux pinea. Dei verò caput mitra Aegyptiaca redimi videbatur, quæ aliquantulum in altum erecta, desinebat in duas quasi volucres. Hunc verò Harpocratem scribit Plutarchus in lib.Isidis & Osiridis,genitũ fuisse post interitũ Osiridis, ex Isidę, vnà cũ Helitomeno, imbecillúmq; natũ membris inferioribus.alibi tamen ait idẽ auctor,nõ puerũ fuisse(vt fertur)imperfectũ,neq; aliquod leguminũ existimandum.sed deum iuuenilis adhuc imperfectę & inarticulatę orationis presidẽ ac moderatorem:ex quo,digito ori admoto ipsum effingebant,vtpote silẽtij & taciturnitatis symbolũ.huic deo mẽse Mesori,id est, Augusto, legumina afferentes,ita canere soliti erãt Aegyptij,τλῶα τὰ τύχη,τλῶα τὰ δαίμων.hoc est, Lingua fortuna,lingua dæmon.Hũc verò deum natũ,idem auctor est Plutarch.circa solstitiũ hybernum & brumam,vbi pro Harpocrate Carpocraten habẽt exemplaria: quem locũ eruditi quidam æmulantes,parũ animaduerterunt.Ei igitur deo & lentes, & primitiæ legumi num offerri solebant.Sed & perseam arborem huic deo dicauit Aegyptus, quòd eius arboris frondes linguæ,fructus autem cordi sit quàm similimus.Sanè ridet D.Epiphanius lib.3. Contra hæreses, sacra quæ huic puero deo suis etiam temporibus fiebant in ciuitate Aegyti Buto.Nam sacerdotes illum nutrire simulabant instar nutricum,&c.quæ sanctus doctor exequitur.Circumscribitur Harpocrates ab Ouidio illo versu in Metamorph.

Quíque premit vocem,digitóque silentia suadet.

Sed & Apuleius, & Martianus lib. 1. Verùm, inquit redimitus quidam puer ad os compreſſo digito ſalutari ſilentiũ cõmonebat. Idem in 7. At tunc oborto terrigenis muſſans tibi puer ille piceus, iuſſus admonere ſilentiũ. vbi notandum eſt, Piceum puerũ Harpocratem deum appellatũ, ex coloratis Aegyptiis. Scribit Tertullianus Septimius in Apolog. hunc ipſum Harpocratẽ eliminatũ, & Serapidem & Iſidem, Italia, c o s s. L. Piſone & Gabinio. meminit & huius dei Varro in lib. de Lingua latina & Catullus. Sed Artemidorus libro Oniro criticon. itẽ Plinius: Iam verò, inquit, Harpocratẽ, ſtatuáſque Aegyptiorum numinum in digitis viri quoque portare incipiunt. Meminit & Caſſiodorus in epiſtolis. Nõ deſunt inter ſcriptores, qui hũc deũ Sigaleona vocari exiſtimẽt ab Auſonio illo verſu:

Aut tua Sigaleon Aegyptius oſcula ſignet.

παρὰ τὸ σιγάω καὶ λεὼς, id eſt à ſilendo & populo, quòd ſcilicet populis ſilentium indicat. Illud hoc tibi loco de Silentij deo non ſilendum duxerim, libellum Cœlij noſtri extare, feſtiuiſſimum & eruditiſſimum illum quidem, in quo ille more ſuo, nõ modò quæ hìc ego ipſe ex hiſtoriis collegi, ſed per Apologi etiam figmenta luſit: quem vt legas, non minimum fuerit precium operæ. Viam enim ad eiuſmodi confingenda ſternet.

Aius Locutius deus à Romanis conſecratus, de quo ſic ait M. Cicero in libro primo de Diuinatione: Non multo, inquit, ante Vrbem captam, exaudita vox eſt à luco Veſtæ, qui à Palatij radice in nouam viam deuexus eſt, vt muri & portæ reficerentur: futurum eſſe, niſi prouiſum eſſet, vt Roma caperetur. quod neglectum, tum caueri poterat: poſt accepta illam maximam cladem, explicatum eſt. Ara enim Aio loquenti, quam ſeptam videmus aduerſus eum locum conſecrata eſt. hæc Cicero in priore libro de Diuinatione. T. Liuius verò libro 5. ab v. c. M. Ceditius, inquit, de plebe nunciauit Tribunis, ſe in noua via, vbi nunc ſacellum eſt ſupra ædem Veſtæ, vocem noctis ſilentio audiuiſſe, clariorem humana, quæ magiſtratibus dici iuberet, Gallos aduentare. id, vt fit, propter autoris humilitatem ſpretum. Tum mox eodem libro: Camillo, expiandæ etiam vocis nocturnæ, quæ nuncia cladis ante bellum Gallicum audita, neglectáque eſſet, mentio illata, iuſſúmque & templum in noua via Aio Locutio fieri. Plutarchus in libro de Fort. Rom. hanc hiſtoriam recitans. Aium Locutium φίμιον καὶ κλεδόνα vocauit, atque ideo eum locum Budæus ita latinè retulit: Furius porrò Camillus cùm Celticum ignem reſtinxit, Romámque oppenſam auri æquilibrio à librilance decuſſit, nec Pudentiæ nec Fortitudinis ędem, ſed Aij tantum Locutij in via noua extruxit: quo loco ante bellum Gallicum vocem à Marco Decio auditam noctu illac tranſeunte inquiunt, bellum illud inſtare denunciante. Quo loco videmus M. Decium nuncupatum illum quem T. Liuius, M. Ceditium vocauit. de hoc eodem deo Gellius libro 16. ex M. Varronis libro Diuinarum: Nam ſicut, inquit, Aius deus appellatus, aráque ei ſtatuta eſt, quæ eſt infima Noua via, quod eo in loco diuinitùs vox edita erat, &c.

Paupertas & Ars à Gadareis cultæ, vt Arrianus ſcribit, quòd videlicet paupertas ad artes comminiſcendas induſtriam & hominum ingenium acuit. Contrà Plautus in Trinum. Luxuriam deam inducit in prologo matrem Inopiæ: Sequere, inquit, me mea gnata, & paulò pòſt: Primum mi Plautus nomen Luxuriæ indidit, Tum mihi hanc gnatam eſſe voluit Inopiam. Vnde & Claudianus cecinit:

Et luxus populator opum, cui ſemper adhærens
Infelix humili greſſu comitatur egeſtas.

Ariſtophanes in Pluto πτωχίαν, id eſt Paupertatem ita deſcribit, vt pallida ſit, & furiæ perſimilis, niſi quòd facem non præferat.

Mephitim deam antiqui putauerunt odoris tetri, cuius templum ante Cremonẽſium mœnia fuit, loco ſeu numine defenſum, quo tempore Cremona Vitellianis Flauianíſque bellis exuſta eſt, anno poſteaquàm condita fuerat 286. T. Sempronio & Corn. c o s s. Annibale in Italia imminente: Cornelius Tacitus libro 19. Mephitis, ait Priſcianus libro 7. nomen proprium eſt, à Græco μεσίτης, vt quibuſdam videtur, mutatione σ in φ. Vergil. in ſeptimo: Sæuáque exhalat opaca Mephitim. vbi Seruius incertùs fertur, nunc deum coniunctum Leucothoæ, vt Virbius & Adonis Dianæ & Veneri: nunc Iunonem ait, quia ex aëre odores. tandem concludit, deam eſſe odoris grauiſſimi, nam propriè Mephitis eſt terræ putor, qui naſcitur ex aquis ſulphuratis. Perſius in Satyris:

——Atque albo ventre lauatur,

Guttur

Gutture ſulphuream lentè exhalante Mephitim.

Anna Perenna dea fuit à Romanis culta: quidam fabuloſe Annam ſororem Didonis putant. de qua Vergilius, & in Faſtis Ouid.

Ipſa loqui viſa eſt, Placidi ſum nympha Numici
Amne perennè latens, Anna perenna vocor.

Sunt qui Lunam putarint, quæ Anna vocaretur, quòd annus ex menſibus fiat. Alij vnã Atlantidum dixerunt, quæ Ioui vbera præbuerit. Alij Iò, quidam & Themin. Nonnulli hanc hiſtoriam recitant: Cùm plebs in Auentinum ſeceſſiſſet, Annam quandam vetulam ferunt quæ Bouillis oriunda erat, placẽtas quaſdam ruſticas plebi detuliſſe, cui commeatus defecerat, mox pace ſecuta, beneficij memores ſtatuerunt, vt perenne nomen eius coleretur: & Anna Perenna nuncupata. vtcunque, ſcribit Macrobius, primo menſe, hoc eſt Martio conſueuiſſe Romanos publicè & priuatim ad Annam Perennam ſacrificatum ire, vt annare & perennare commodè liceret.

Aeternitatem vt deam coluerunt antiqui, cuius imaginem tempus eſſe dixerunt Pythagorici, Plato, & Hermes Triſmegiſtus. eam enim per tempus intelligimus. Deſcribitur verò copioſè & luculenter à poëta Claudiano in Panegyr. de laudibus Stiliconis:

Eſt ignota procul, noſtræque imperuia menti, &c.

Boccatius carmen interpretatur in ſuis Genealogiis. legitur & paſſim in hanc eandem M. Marulli hymnus cognitione digniſſimus.

Tempeſtatis etiam ædes M. Marcello extra portam Capenam conſtructa fuit. cùm enim in Corſicam & Sardiniam nauigaret, & tempeſtatem paſſus eſſet, liberatus ædem hanc conſtruxit. Meminit Ouid.

Te quoque Tempeſtas meritam delubra faten tur,
Cùm penè eſt Corſis obruta puppis aquis. & reliqua.

Noctem etiam cultam legimus, quam Aratus poëta ἀρχαίαν νυκτὰ, id eſt, antiquam noctem aepellat, vt interpres ait, ex Heſiodi ſententia, quòd ſit deorum antiquiſſima, illi quoque ſacra facta. Et vt in præſentia mittam quæ Orpheus & Heſiodus tradunt quorum alter Noctem Chaùs filiam, matrémque Aetheris & Dieiaſſerit: alter illi hymnũ cum ſuffimento factum concinit, eámque matrem vocat deorúmq; hominúmq;, & geneſim omnium. apud Latinos etiam Statius Papinius lib. 2. Theb. ad Noctem hymnum & ipſe concinuit:

Nox, quæ terrarum cœlíque amplexa labores,
Ignea multiuago tranſmittis ſidera lapſu,
Indulges reparare animum cùm proximus ægris
Infundat Titan agiles animantibus ortus,
Tu mihi perplexis quæſitam erroribus vltrò
Aduehis alma fidem, veteríſque exordia fati
Detegis, aſſiſtas operi, tuáque omnia firmes:
Semper honoratam dimenſis orbibus anni,
Te domus iſta colet, nigri tibi nigra litabunt
Electa ceruice greges, luſtraliáque exta
Lacte nouo perfuſus edet Vulcanius ignis.

Quo loco Lactantius grammaticus ait: Finitis annis ſingulis anniuerſarium illi ſacrum Adraſtum polliceri, & luſtralia exta, id eſt, pinguia. Noctem veteres mulieris formâ effinxêre, nigris expanſis alis, quæ volare videretur. Manilius libro quinto:

Et mentita diem nigras nox contrahit alas.

Noſtro verò tempore, ſtellatum cœlum obſcuratum cùm Luna effingunt, quæ noctis ſymbolum putatur. Pulchra eſt apud Pauſ. in Eliacis deſcriptio Noctis, Mortis, & Somni, his verbis: In altero verò arcæ latere, quod eſt à læua, ordinem operis in orbem oculis perſequenti, fœmina expreſſa eſt, puerum conſopitum læua album ſuſtinens, nigrum dextera: & hunc dormientis effigie, diſtortis vtrinque pedibus, indicant inſcriptiones. quod facilè tamen, vt nihil ſcriptum ſit, coniicere poſſis, eorum puerorum vnum Mortem eſſe, alterum Somnum: mulierem illam Noctem, vtriuſque nutricem. Multis verò cognominibus nuncupata, præcipuè poëtis, ἀμφιστολὴ, μήτηρ ὀνείρων, τέρπνη, ἐγκύκλια, ὑπναλόγειρα, ἀλάστη. hoc eſt, lætitia, mater ſomniorum, iucunda, circulatrix, ſomnidatrix, & benè obuia, ſeu occurrens, appellatur: & multis aliis nominibus, quorũ plura collecta

leges

leges in hymno Orphei. Phurnutus etiam Noctem ait, ὑπερβόλιον nuncupatam, hoc est prudẽtem propterea quòd eo tempore melius sapere videamur. nã & Epicharmus dixit, εἰ τετίφκασι ζῆλος σοφῶν, ἁ νυκτος χὠυμικτέων. & omnia etiam studiosa nocte magis scrutantur. Plautus in Amphit. Nocturnũ vocat noctis deum, cùm ait, Credo ego hac noctu Nocturnum obdormiuisse ebrium. nisi fortè νύχιον, id est Bacchũ intelligamus. Porrò & Noctis & Diei & Meridiei simulacra ab Antiocho Ephiphane facta, prodit Athenæus.

Falacer diuus pater, vt ait Varro, vnde & eius flamen (ait) à diuo patre Falacre ego ingenuè fateor, me nescire quis deus fuerit Falacer. Falacrẽ tamen pomorum deum scribit Alexander libro 6. Sed malè Varronis verba considerauit ex lib. de Lingua lat.

Herem Marteam antiqui accepta hæreditate colebãt, quę à nomine appellabatur hæredum, & esse vna ex Martis comitibus putabatur. Festus.

Stata mater antiquis culta, cuius simulacrum in foro colebatur, postquàm id colustrauit nelapides igne corrumperentur, qui plurimus ibi fiebat nocturno tempore. magna pars populi, in suos quisque vicos retulerunt eius deæ cultum. auctor Festus

Rediculus deus à Romanis cultus, cuius extra portam Capenam fanum constructum fuisse accepimus. nam cùm secundo bello Punico Vrbem oppugnaturus Annibal accessisset, à deis iniecto metu rediit, quando & campum Rediculi, & dei fanum Romani appellauerunt, vt scribit Festus.

Ἄτη, Ate dea, vel dæmon potius, existimata à plerisque, ex Homeri versibus Iliad. 19, qui ita traducti leguntur:

Protinus abripuit specioſis crinibus Aten,
Iuppiter, adiurátq; instinctus sanctius ira,
Haud iterum posthac stellantis culmina cœli
Scansuram esse deam quoniam esset noxia cunctis,
Ilicet hoc dicto superis ibi feruidus Aten
Sedibus exturbat mortalia lapsa lacessit.

Aten nostræ religionis auctores φωσφόρον, id est Luciferum interpretantur, vt præcipuè Iustinus philosophus ac martyr, Suidas, & alij, sed & Bessarion in libris aduersus Platonis calumniatorem. Solon philosophus in elegia pulcherrima quæ apud Stobæum legitur, in oratione περὶ δικαιοσύνης, ita canit:

ἄτη δ' ἐξ αὐτῶν ἀναφάνεται, ἣν ὁπόταν ζεὺς
πέμψῃ τισομένην, ἄλλοτε τ' ἄλλος ἔχει. hoc est,
Ex illis Ate apparet, quam vbi Iuppiter ipse
Miserit, vltricem, tunc aliam alter habet.

Pindarus verò in hymnis Pyth. ἀνάτλῳ ἄτᾳ nuncupauit, more Aeolico. dicitur & ἀάτη, παρὰ τὸ ἀάομαι, hoc est lædo. ἀάτη igitur per interiectionem ν, ἀνάτη vt ἀὴρ pro ἀήρ. Pindarus ad Hieronẽ: ἀλλά νιν ὕβρεις ὀλ ἀνάτλῳ ὑπερφίαλον ὤρσε, hoc est, Sed ipsa Contumelia ad damnum insigne impulit.

Ἐκεχειρία dea, induciarum pręses, vt vox ipsa indicat. huius simulacrum positum fuisse in Olympia, testis est Paus. in Eliacis: quod coronã accipere videbatur. Sed si eiusmodi apud Græcos deos deásque colligere voluissem, nostra nimis in longum oratio produceretur.

TOPICI DEI.

TOPICI denique dei vocabantur non à Græcis modò, sed & à Latinis, qui locorum, regionum, vrbium peculiarem tutelam gerebant: quos & interdum latinè appellatos videmus Tutelares, Genios, & custodes. Vergilius: Custos Soractis Apollo. Idem, Geniúmne loci scribit Seruius septimo Aeneid. quòd dei Topici non transferuntur ad alias regiones: & ideo cauendum, vt de Laurente Marica, quæ Minturnensium erat. sed aliqui sunt dei communes, vt dictum est. Tertullianus in Apologetico nõnullos commemorat, quos & ego curiositatis causa non præteribo, & pleroſque addam ex diuersis auctoribus.

Fuit ergo Astarte Syriæ dea, Arabiæ Diasares, vel vt apud Stephanum legimus, Dusarus. Arrianus, Arabiæ duos deos ait, Cœlum & Dionysium. apud Noricos colebatur Tibilenus, apud Africanos Cœlestus, qui à Lactantio dicitur Vranus. Fuêre Mauritanis reguli sui. Crustuminensium deus fuit Deluentinus, Narniensium Viridianus, Asculanorum Ancharia, Vulsinensium Nursia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia, Valiscorum fuit in honore pater Curis, vnde accepit nomen Iuno. Eodem modo

do Latini Faunum coluêre, Sabini Sancum, vel Sanctum: Romani Quirinum, qui est Romulus. Marica dea fuit Minturnensium, Fellenus Aquileiensium. Externos aliquos etiam addamus. Orchomeniorum deus Laphystius fuit: Molpadia, quæ & semidea Choroneri sium: Tenes Tenediorum, Alabandus Alabandensium, Minerua Athẽniensium; Samiorum & Argiuorum Iuno; Paphiorum & Cypri Venus; Lemniorum Vulcanus, Naxiorum Dionysius, Delphorum Apollo, Laginia dea Carum. Tanfana verò Germanorum: item Velleda & Aurinia, de quibus est facta mentio à Tacito. Tuiſconem etiam Germanorum antiquum deum apud Tacitum & Berosum legi; quem terra editum ferunt: & Mannum filium, à quibus vulgaria Germanorum nomina quę nunc quoque in vsu habentur, Tedescus, & Alamannus: tametsi quidam à Lemano lacu & legant, & deriuent. Pſaphon apud Libycos pro deo cultus, cùm despicatissimus esset, is vocales aues verba hæc conari edocuit, Magnus deus Pſaphon, hoc est, μέγας θεὸς ψάφων: quibus inter nemora dimissis, & à rudibus his verbis auditis, pro deo Pſaphon cultus est, vt Apostolius scribit. id & in Adagia traxit Erasmus, meminit & Cœlius. Simile exemplum refert Aelianus in vltimo de Varia historia, de Annone: Annon, ait, Carthaginensis præ nimio fastu humanis terminis non contentus, cupiebat maiora, & quæ sunt supra hominem, de se prædicari. Nam cùm aues multas ex iis quæ modulationibus in cantu vtuntur, emisset, nutriuit eas in obscuro loco, docuítque id vnum dicere, Annon Deus est. cùm autem aues vnam hanc vocem auditam percepissent, aliam aliò dimisit, ratus carmen illud, quod aues edocuerat, aliis etiam in locis diuulgatum iri: quæ tamen opinio eum fefellit. nam aues semel solutæ, & ad propria & consueta loca profectæ, priores & naturales cantus, quíque ad aues spectant, edebant: contempto Annone, & iis disciplinis quas captiuæ edidicerant.

Carmelus deus, & mons, ita libro 17. à Cornelio Tacito describitur: Est inter Iudæam Syriámque Carmelus, ita vocant montem, deúmque: nec simulacrum deo, aut templum, sic tradidêre maiores: aram tantùm, & reuerentiam, & reliqua de eius sacerdote Basilide, qui Fl. Vespasiani imperium prædixit.

Amanus, & dei & montis nomen, de quo agemus in Anaitide Venere.

Enenth scir, vt Græci & Latini efferunt, Enenthius deus, vel dæmon fuit Phœnicum. Lampridius in vita Heliogabali: Pallia, inquit, deo Euanthio fudisse, vel (vt ego legendum puto) Euenthio. huius dei Sachoniathon in historia Phœnicum meminit, & Philon Byblius, vt docet Eusebius in Præp. euang. Existimauit vir doctissimus apud Lampridium legendum, Pallia vino œnanthio, id est, Maroneo, ab Oenanthe Maronis patre.

Euhadnes verò qui in Chaldea de mari exisse dicitur, Astrologiam interpretatus est.

Epies, maximus deorum apud Aegyptios interpres. huic deo attribuebant accipitris caput; aliáq; permulta superstitiosa, vt meminit Zoroastres, & pluribus ostẽdit Eusebius.

Derceto dea Syrorum fuit, quam in quarto Metamorph. Ouidius sub forma patronymica Dercetis appellasse visus est. nam Δερκετὼ quidẽ vocabatur, vt Διδὼ & alia, hinc Δερκετὶς deduxit poëta. ita enim canit,

Illa quid è multis referat (nam plurima norat)
Cogitat, & dubia est, de te Babylonia narret.
Derceti, quam versa squamis velantibus artus,
Stagna Palæstini credunt mutasse figura.
An magis, vt sumptis illius filia pennis,
Extremos altis in turribus ægeret annos.

Quo loco duplicem tangit fabulæ Dercetus opinionẽ. Scribit igitur (vt hinc exordiar) Athenagoras philosophus in oratione pro Christianis ad M. Antonium & Commodum de Derceto, hæc verba à me è Græco ita expressa: Et enim, inquit, Dercetus filia fuit Semiramis, lasciua mulier, & homicida, quæ dea Syria est existimata, & propter Dercetõ & columbas & Semiramin colunt Syrij. hoc enim fieri non potest, vt mulier in columbam mutata sit. fabula hæc à Ctesia traditur. & hactenus quidem Athenagoras. Dercetus meminit & Plin. 5. Natur. hist. libro, vt beneficio Hermolai didicimus, cap. 23. Banibyce, quæ alio nomine Hierapolis vocatur, Syris Magog: vbi prodigiosa Atergatis (Græcis hæc Derceto dicta) colitur. Strabo verò: Trans Euphratem, inquit, est Bambyce, quam Edessam, & Hierapolin vocant, in qua Atergatin Syriæ deam colunt. Illud hoc loco admonendum duxi, antiqua omnia Ouidij exemplaria, non Derceti, sed Derce habere:

quæ

quæ lectio non est spernenda. quippe Theon, siue quisquis alius est qui in Aratum Græca scripsit commentaria, vbi de piscibus agit, ita scribit: Quidam (ait) Λίγκλω Veneris filiam dixêre, quæ in mare prolapsa, à piscibus seruata est; vnde in eius honorem deæ Syrij piscibus abstinent. Diodorus verò libro tertio, iuxtà Ascalonem vrbem lacum esse scribit, vbi templum insigne fuit deæ, quam Syri Δερκετὼ vocabant, quæ dea muliebri facie fuisse perhibetur, reliquum autem corpus figura piscis: cuius filia Semiramis à columbis fuit educata, quæ aues ideo Syris sacræ. scribit & Strabo in 16 libro parte extrema: Nominum mutationes pleraſque fuisse etiam antiquis, vt inquit Atergaten Atharan dictam. quam Ctesias Dercetò vocauit. Subdit eodem loco Diodorus, Venerem aliquando obuiam factam Dercetò, amorem cuiusdam adolescentis sibi sacrificantis iniecisse: ex quo, cùm filiam dea suscepisset, sui erroris pudore affecta, adolescentem ab se amouisse, & filiam in deserta & saxosa loca, vbi columbarum erant ingentes turmæ, exposuisse: quæ columbæ puellam enutriuerunt. Derceto pudore ac dolore actam, se in stagnum abiecisse, & in piscem conuersam: quare, inquit, Syri piscibus abstinent, & templum in stagni littore constituerunt, Dercetò facie quidem formosæ mulieris, reliqua parte piscis simulacrum coluerunt. Porrò, quòd Syros piscibus abstinere scribant tot autores, in aliam causam referunt. Manilius in Astronomicôn lib. 4. & Hyginus in Astronomico: ille his versibus,

Scilicet in piscem sese Cytherea nouauit,
Cùm Babyloniacas summersa profugit in vndas,
Anguipedem alatos vngues Typhona ferentem,
Inseruitque suos squammosis piscibus ignes.

Et eodem lib. paulò pòst,

Piscibus Euphrates datus est, vbi piscis amator,
Cùm fugeret Typhona Venus, subsedit in vndis.

Fabulam etiam Ouid. in Fastis attigit. Hyginus quoque his, vbi de piscibus agit, priore quidem loco: Diogenetus, inquit, Erythracus ait, quodam tempore Venerem cum Cupidine filio in Syriam ad flumen Euphraten venisse, & eodem loco repentè Typhona giganta apparuisse: Venerem autem cum filio in flumen se proiecisse, & ibi figuram piscium forma mutasse: quo facto, periculo esse liberatos. Itaque postea Syros, qui in iis locis sunt proximi, destitisse pisces esitare: quod vereantur eos capere, ne simili causa, deorum præsidia impugnare videantur, aut eos ipsos captare. Eratosthenes autem ex eo pisces natos homines dicit. Idem etiam Hyginus in pisce notio: Hic (inquit) piscis notius appellatur, qui videtur aquam ore excipere à signo aquario, qui laborantem quondam Isin seruasse existimatur, pro quo beneficio simulacrum piscis & eius filiorum inter astra constituit. Itaque Syri complures pisces non esitant, & eorum simulacra aurata pro deis penatibus colunt. Nigidius etiam aliam in Commentariis Latinis in Arati Phænomena fabulam recitat. Hos, inquit, pisces dicit in flumine Euphrate fuisse, & ibi ouum inuenisse miræ magnitudinis, quod voluentes eiecerunt in terram, atque ita columbam insedisse, & post aliquot dies exclusisse eam Syriæ quæ vocatur Venus, maximéque misericors ad homines pertinebat, quæque multa quæ ad vtilitatem hominibus verterentur, ea dicitur inuenisse: quæ quoniam Iupiter sæpius à Mercurio laudari nominarique audiret, quòd in deos religiosa, in homines officiosa diligenter fuerit, rogata à Ioue, quid sibi optanti tribui postularet: illa ait, vt pisces qui suam originem seruassent, immortali præmio afficerentur: Iupiter in duodecim signis pisces siderum splendore decorauit, vnde hodie quoque Syri neque hos pisces edunt, & columbas potestate decorant, & hæc quidem ex Nigidio in ipsis commentariis. Demum nec desunt qui scribant, piscem boreum hirudinis habere caput, ea videlicet ratione, quod piscis chelidon nuncupetur, qua voce græcè hirundo, vt notissimum est, vocatur. Sunt etiam qui scribant, Dagon eandem esse cum Dercetò. vnde & eius templum Bethdagon dicitur. Dagon verò piscem significat. plura de Atagarte suo loco dicemus.

Adad nomen dei apud Assyrios summi, qui vnus interpretatur, quem solem esse Macrobius ostendere nisus est. Huic deo subiungebant deam nomine Adargatim: quibus duobus deis omnem cunctarum rerum potestatem attribuebant, Solem videlicet & Terram intelligentes. ADAD simulacrum tale formantes, radiis inclinatis: quibus monstrabatur, vim cœli in radiis esse solis, qui in terrã demittũtur. Adargatis verò simulacrũ, sursum

sum versum reclinatis radiis, monstrans radiorum vi supernè missorum enasci, quæcunque terra progenerat. sub eodem simulacro species leonum sunt, eadem ratione terram monstrantes, qua Phryges finxêre, Matrem deûm, vt in ea dictum est, id est, terram, leonibus vehi. Hæc quidem fermè ex Macrobio. Non contraria Macrobio Phurnutus de deis scribit, vbi tamen aduertendum, in impressis ἀρτακὰ legi pro ἀταργάτις, & ita est in exemplari meo manuscripto, & castigato. Legitur etiam in Commentariis latinis in Arati Phænomena, à nonnullis existimatam Adargatin, quam Virginem inter signa vocamus. Virginem, aiunt, nonnulli esse Cererem dixerunt, eo quòd spicas teneret. alij Adagartin, quidam verò Fortunam, quoniam sine capite astris infertur. Sed quam ij Adagartin deã, hanc Græci alij, atque in primis Athenæus, Atergatin nominant, de qua Antipater Tarsensis Stoicus in libro περὶ Δεισιδαιμονίας quarto, dici à quibusdam ait, quòd Gatis Syrorum regina fuerit, quæ per præconem edixit, ne quis piscem absque Gatide vesceretur, per ignorantiámque ideo plerosque ipsam Atergatin vocare, atque piscibus abstinere, quod & in Pythagoræ symbolis meminimus. Mnaseas verò in secundo de Asia: Mihi, inquit, ita videtur, Atergatin reginam adeò intolerabilem fuisse. & duriter multa populis suis imperasse, vt etiam lege iusserit, ne piscem aliquem comederent, sed ad se afferrent, eò scilicet, quòd ipsa libenter iis vesceretur: hinc quoque in sacrificiis solenne hoc permansit, vt quoties deam precarentur, pisces illi argenteos atque aureos offerrent. at sacerdotes tota die pisces veros in mensa deæ paratos, coctósque, tum assos, tum elixos apponere, quos sacerdotes mox ipsi absumerent. Xanthus autem Lydus ait, Atergatin à Mopso quodam Lydo captam, simul cum Ichthye filio in lacu Ascalone contumeliæ causa summersam, & à piscibus deuoratam fuisse. Iustinus ex Trogo, Arathen quandam Syrorum deam fuisse ait, quæ vxor Damasci regis fuerit: nisi si literæ vitio (vt putat Hermolaus) permutatæ sunt, pro Athara, quæ (vt docebimus) Atergatis fuit. Hesychius quoque videtur falli, nisi codex sit mendosus. nam ἀτ|αράθιν legit, pro ἀτόργατιν. at verò illud rectè subdit, quæ ἀθάρη dicitur à Xantho, cuius modò est facta mentio. Alij sunt, vt est apud Lucianum de dea Syria, qui rem hanc in Semiramidem & Dercetò referunt, qua de re tota iam actum in Derceto. Strabo etiam Atergaten deam Syriam dixit, lib. opinor 15.

Astarte dea Sidoniorum, vel Syriorum, Venus à multis existimata. de ea ideo in Veneris cognominibus agemus, & simul de Astroarche. fuit & ζωοθὰς deus Sidoniorum nescio quis, vt Hesychius ait.

Anaitis Venus, vel Diana, apud Persas, cuius historia in Venere describetur. Variè enim refertur. cum hac dea, dei à Persis colebantur, Amanus & Anandatus, vt scribit Strabo in vndecimo.

Adramus deus in tota colebatur Sicilię insula, cui Adranum ciuitas sacra fuit, vt in Parallelis auctor est Plutarchus.

Conisalus deus Athenienſium peculiaris. Strabo his propè verbis: Priapum, inquit, Hesiodus non nouit, & Orthanę & Conisalo & Tychoni, & eiusmodi Athenienſium deis persimilis est. quibus verbis videmus & hunc, & Orthonam, & Tychona deorum nomina esse, qui obscœni essent.

Cabrus deus Phaselitarum, quæ vrbs Pamphyliæ fuit: Suidas etiam insulam facit. huic deo Phaselitæ rem sacram faciebant de piscciculis sale conditis. vnde prouerbium emanauit, sacrificium Phaselitarum, vt Suidas & Zenobius scribunt. quanquam Suidas nomen dei Calabrum pro Cabro legat, & Erasmus Caprum.

Taraxippus deus cultus ab Eleis, cuius ara erat in stadiodromo, & quem aurigæ colebant. eius enim numen esse putabatur, ne turbaret equos currentes, vt vox ipsa planè indicat. author Pausanias in Eliacis, qui sic fermè scribit: In eo, ad ipsum aggeris exitum ara est, figura rotunda. Ad eam deus colitur, quem Taraxippum, ab incutiendo equis pauore, nuncupant. Solent enim iniecto terrore, circa aram hanc equi tam vehementer consternari, vt incertum, vnde coorta trepidatione, sæpe illisis curribus affligantur aurigæ. Quo igitur æquo & propitio vtantur Taraxippo, ad eam aram aurigæ vota nuncupant. Variæ verò de hoc Deo sententiæ à Pausania scribuntur. Nam sunt, inquit, qui indigenæ hominis sepulcrum illud esse dicant, præstantis equos regendi scientia. Olenium nomen produnt, à quo sit in Eleorum finibus Olenium saxum appellatum. Alij Dameonẽ fuisse, qui in Augeę expeditionis Herculi socius, à Cteato Actoris filio, vnà cum equo, quo vehebatur, sit

interfectus. Ab Eleis eo in loco & ipsi & equo inanis habitum sepulcri honorem. Non desunt, qui hoc inane monimentum Heroicum, illud ipsum esse autument, quod Mirtylo Pelops posuerit, cum à se perempto parentaret, quo eius iram placaret. Taraxippum verò vocasse, quòd Mirtyli dolo Oenomai equæ consternatæ fuerint. Plerique etiam Oenomaum illum esse dictitant, qui in curuli certamine equos & aurigas illo exagitet pauore. Audiui etiam, qui Porthaonis filium Alcathoum esse dicerent: qui cùm inter procos Hippodamiæ ab Oenomao fuisset occisus, & eo ipso in loco humatus, iniuriæ suæ, quam in ipso curriculo passus esset, atrox & infestus vindex obequitãtibus exoriatur. At Aegyptius quidam Pelopem aiebat, acceptum nescio quid ab Amphione eo in loco defodisse, cuius arcana vi conterriti fuissent Oenomai equi, & omnes deinde equi eodem afficerentur modo. & censebat ille quidem Amphionem & Orpheum (etsi Thrax diceretur) Aegyptios fuisse. Propterea verò alteri feras allicere, alteri verò saxa ad muros extruendos mouere attributum, quòd vterque magorum scientia excellerent. Mea verò sententia eorum est maximè probabilis oratio, qui Taraxippum cognomen esse dicũt Neptuni equestris. Est etiam in Isthmo Taraxippus, qui Glaucus fuit, Sisyphi filius, ab equabus discerptus ludis funebribus, quos patri suo fecit Acastus. In Argiuorum Nemea nullus omnino est herois genius, qui equis Pauorem immittat. Saxum tantũ eminet in ipso curriculi flexu, colore rutilo: cuius fulgore concitantur equi haud aliter multo, quàm si immissis ignibus iniecta esset trepidatio. Sed qui ab olympico existit Taraxippo, longè est acerrimus terror. Et hactenus Paus. ex verbis Romuli.

Tanais dea colebatur ab Armeniis, de qua Strabo in libri vndecimi calce: Templa, ait, ferè omnia habent, quæ Persæ: sed Tanaidis præcipuè in vrbe Acilesina, vbi seruos seruásque dedicant. quod ideo minus mirum ipsi Straboni videtur, quòd nobilissimi etiam filias ei dedicarent: quibus lex erat, vt diu apud deam prostitutę essent, donec nuptui darentur, nullo renuente talibus coniungi. Est & Tanais fluuij notissimum nomen.

Σωσίπολις dæmon, seu genius, cultus fuit ab Eleis, quòd vrbem ab Arcadibus seruauerit: vnde illi nomen. Pausan. in Eliacis alteris. nam cùm bellum esset inter Eleos & Arcadas, & Eleos Arcades vrgerent, fortè accidit imminentibus Arcadibus, mulier cum infante se Eleis obtulit, séq; monitam ait, vt eis cum infante, quem sinu gerebat, opem ferret: eíque puerulum exhibuit, quem illi prima campi parte deposuêre. irruentibus verò Arcadibus, eis visus is non puerulus sed serpens. qui territi, retrò cedere cœperunt. Insequentes verò Elei Arcadas fuderunt, & victoria potiti sunt. hinc pòst ab Eleis templum excitatum est, vbi sese serpens visus est recipere, & deus ab euentu liberatæ vrbis Sosipolis deus vocatus est. Sed & ibidem Ilithiæ ara erecta est, ceu ab ipsa Sosipolis esset productus, quem puerili specie effingebant, chlamyde stellata indutum, & manu altera cõtinens Cornucopię, quale scilicet Fortuna gestare solet. Sosipoli rem diuinam eius templi antistes faciebat, caput & faciem albo obtecta velamine, solâque ipsa templi adytum ingrediebatur. Huic deniq, deo maxima omnia sua negocia deferebant, maximúmque eis iusiurandum erat. Porrò de Ioue Sosipoli nuncupato, Strabo libro decimoquarto, & ipse in Ioue agam.

Erechtheus rex cultus ab Atheniẽsibus, vnde & Erechthidæ ipsi vocati. Erechthei etiã filiæ in numero deorũ habitæ, vt M. Cicero scribit. Fuit verò Erechtheus Aegyptius genere, qui sacra mysteria & opertanea Atticos docuit, quæ Eleusinia dicta sunt, translata quidem ex Aegypto. hic quidẽ Proserpinæ filias immolasse dictus est, pro Athenarum salute: qua causa pro deis & ipsæ habitæ sunt. Eudanemi ara Athenis etiam fuit in Ceramico, & vt ait Arrianus in tertio Hist. quisque initiatus in Eleusiniis, in Hecatompedo sita nouit.

Canopus deus cultus ab Aegyptiis, cuius originem Suidas, & Ruffinus libro vndecimo Ecclesiasticæ historiæ commemorant. Ferunt enim, quòd Chaldæi per varias orbis regiones ignem suum circumferebant, & cum omnium nationum deis contendebant, vt qui deus vicisset, ab omnibus crederetur. quare cum dei qui ex ære, auro, argento, ligno, vel alia quauis materia constabant, igne omnino absumerentur: Chaldæorum deus locis omnibus præstabat, hæc cùm Canopi sacerdos audisset, quiddam contra ignem callidum excogitauit. Solebant in Aegypto fictilia vasa quædam fieri, quæ hydriæ vulgò appellantur, minimis quibusdam foraminibus pertusæ, quibus turbida aqua limpidissima & defecatissima effluit. harum ille vnam cæra foraminibus obturatis cepit, variis coloribus vndique depictam, aqua repletam, ac vt deum statuit: & excidens veteris simulacri caput, quod Menelai

Menelai gubernatoris ferebatur, imponens diligenter simulacro aptauit. adsunt posthæc Chaldæi, itur in conflictum, circa hydriam ignis accenditur, cæra dissoluitur, qua foramina erant obturata: diffluente aqua, ignis extinctus est. astu igitur sacerdotis Canopus deus victor dei Chaldæorum euasit, & ex eo deus cultus est, centúmque & vno stadio distat à Canopo. Addit præterea Ruffinus & ipsius Canopi simulacrum, quod tale fuit: pedibus exiguis, attracto collo, & quasi fugillato, ventre tumido in modum hydriæ, cum dorso æqualiter tereti. ex hac persuasione, velut victor deus omnium colebatur ab Aegyptiis. Sed de Canabo Menelai gubernatore, qui, & quo pacto perierit, vulgatius est, quàm vt nunc plura scribam: déque Nili ostio.

Palmytius etiam Aegyptiorum deus, vt est apud Hesychium.

Alabandus deus, quem Alabandij coluerunt. Stephanus: Alabandum, inquit, Callirhoes filium dicunt, qui ab equestri pugna nomen adeptus est. Alam quippe Cares equum appellant, Banda verò victoriam: ex quo vocatus Alabandus, & Alabanda Cariæ ciuitas. Alabandum, ait M. Cicero, Alabandẽses sanctius colunt, à quo est vrbs illa condita, quàm quenquam nobilium deorum. apud quos non inurbanè Stratonicus, vt multa, cùm quidam ei molestus Alabandum deum confirmaret, Herculem negaret: Ergo, inquit, mihi Alabandus, tibi Hercules sit iratus. Hic autem Stratonicus citharœdus fuit perurbanus, cuius & Strabo & Eustathius in Dionysij commentariis meminerunt, cùm de Cauniis agitur, pestilenti aëre notatis.

Tenes deus Tenediorum, Cicerone teste: qui Verrem scribit, Tenem ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus deus habebatur, & vrbem illam condidisse dictus est, surripuisse. Tenes verò, à quo dicta est Tenedos, Cycni filius, qui vita functus inter deos relatus est. Plutarchus verò in causis Græcorum aliam historiam scribit: aítque Tenem ipsum occisum ab Achille. atque ideo institutum, vt in Tenis templo nomen Achillis non audiretur, nec tibicen intraret: quod copiosius idem Plutarch. recitat. Strabo lib. 13, putat fabulam: In hac, inquit, de Tene conficta fabula narratur, à quo insula nominata est: & de Cycno, qui genere Thrax fuit. & Tenis pater, vt quidam volunt. Plura leges inter prouerbia Erasmi, τενέδιος ἄνθρωπος: vt Seruium mittam.

Coronis quæ dea esset, non explicuit Pausan. tantùm illud scripsit, deam Coronida in Sicyonia cultam fuisse, cuius statua nullum habebat templum: sed cùm esset ei sacrificandi tempus, ipsam in Palladis templum deferre soliti erant. Nam de Coronide Aesculapij matre non crediderim, quæ narratur duplex in Metamorph. Ouidij.

Theagenes à Thasiis, & Cleomedes ab Astypalæis, athletæ pro deis culti fuêre, de quibus extant oracula apud Plutarchum, & Eusebium, & historiæ à Pausania in Eliacis referuntur.

Damia & Auxesia deæ fuerunt, quas peculiari religione Epidaurij coluerunt, de quibus legimus in quinto libro Herodoti, quòd cùm infructuosa esset Epidaurus, in calamitate ciues Delphicum oraculum consuluerunt. quibus Pythia respondit, eis tum demum bene futurum, si Damiæ & Auxesiæ simulacra erigerent. petentibus ciuibus, Vtrúmne ex ære aut ex lapide facienda: responsum, E neutro, fuit, sed ex oleagino ligno. at cùm vix vsquam gentium ea tempestate oleæ, præterquàm Athenis, inuenirentur, Epidaurij rogarunt Athenienses, vt fas sibi esset oleam ex eorum agro incidere, ea lege Atheniẽses permisere, si quotannis illi Mineruæ Poliadi & Erechtheo sacra dona mitterent: quæ cùm perfecta fuissent, & Epidauria tellus fructifera, ac sacra quotannis reddita: & cætera, quæ multa scribit Herodotus. Pausan. tamen in Corinth. ait, χιβοβολίαν appellatum festum, quod in earum dearum fieret celebritate. Nam hæ in Trœzeniorum seditione lapidatæ fuerũt. Illud mirum, quod apud Pausaniam, non Damiam, sed Lamiam legi: nec id à quoquam annotatum.

Drimachus dux fugitiuorum, à Chiis vt deus cultus: hic senex puero se iugulandum dedit: sepultus à Chiis, sacello erecto. In somniis sæpe de fugitiuis Chios monuit. herois propitij fanum quidam dixerunt. Athenæus.

Amphiarus, Argiuus vates, pro deo cultus post mortem, qui & oracula reddebat per somnum. nam post purgationẽ, & perfectis sacrificiis iis deis quorum in ara nomina sculpta fuerant, & mactato ariete cuius pellis substernebatur, vbi incubantes captabant somnia, ex quibus interpretatis futura prænoscebant. Templum Amphiarao Oropij con-

ſtruxerunt ex marmore candido, in quo nulli Thebano fas erat obdormire, aut vaticinari. Fuit in eo fons, ad quem qui accepto oraculo morbo leuati fuerãt, ſignatam pecuniam mittere ſolebant: vt pluribus in Attica Pauſan. docet. Deſcribitur & Amphiarai ara apud Oropios, in hunc fermè modum, vt quinque partes haberet. prima pars Ioui, Herculi, Appollini Pæoni dicata fuit: altera heroibus, ac heroum vxoribus: tertia Veſtæ, Mercurio, Amphiarao, Amphilochíque liberis (nam Alcmæoni ob ſcelus in matrem, locus inter eos datus non fuit:) quarta Veneri, Panaceæ, Iaſio, Hygiæ, Mineruæ Pæoniæ: quinta Nymphis, Pani, & amnibus Acheloo & Cephiſo. Plura verò ſi de Amphiarao cupis, leges apud Statium in Thebaide. Et de Celſo philoſopho apud Origenem in tertia. Exinde non ſecus nos facere, qui comprehenſum & mortuum colimus, pro eius ſententia Celſus exiſtimat, ac Getæ faciunt, qui Zamolxin adorant & colunt, & Cilices qui Mopſum, & Acarnanes qui Amphilochum, & Amphiaraum Thebani, & Lebadij Trophonium.

Amphilochus in Oropo Atticæ pro deo vates cultus, vt T. Liuius in quinto libro Decad. 5. ſcribit. Templúmque vetuſtum fontibus riuíſque habuit, ad quod viſendum Paulus Aemylius victor prodiit. meminit & Strabo, & Pauſan. qui & eius aram Athenis deſcribit. Item in Mallo Ciliciæ vrbe, cuius oraculum Pauſan. ſua ipſius ætate cætera omnia ait ſuperare. Thucydides lib. ſecundo Hiſt. Amphilochum ſcribit Amphiarai filium, poſt bellum Troianum cùm domum reuerſus eſſet, Argos exoſum domicilium, condidiſſe in ſinu Ambraciota vrbem, quam de nomine primæ vrbis & ſuo Argos Amphilochiũ appellauit.

Ogoas nomen dei apud Caras, qui Milaſan incolebant, in cuius dei templo maris fluctus, & procella apparebat, & perinde terrorem incutiebat. Hoc ex collectis ex Pauſan. Leonici, Idem legi fieri in nonnullis Neptuni templis.

Ariſtæus Apollinis & Cyrenes Hypſei filiæ filius, Autuchi frater, vt in ſecundo commentariorum Apollonij Rhodij legimus. Autuchus quidem in Libya, Ariſtæus verò in Cea inſula mellificij artificium primus inuenit, oleíque confectionem. addunt & alij paſtoritiam artem, vt pluribus in Pyth. oſtendit Pindarus, & longè pluribus illius commentatores. nam & Iupiter Ariſtæus vocatus fuit, & Apollo ἀγρεὺς & νόμιος, id eſt, Agreſtis & Paſtoralis. Diodorus verò Siculus: Cùm Cyrene, inquit, Hypſei filia apud Peleum virgo educaretur, Apollo eius forma captus, raptam virginem in Libyam detulit, hic vbi condita pòſt eſt vrbs Cyrene, & ex ea natum Ariſtæum nymphis nutriendum tradidit: à quib. triplici nomine vocatus, Nomius, Ariſtæus, Agreus, ab eiſdem nymphis didicit, lactis, mellis & olei confectionem: & quoniam hæc primus in mortalium vſum exhibuit, vt deus cultus fuit. mox in Bœotiam deueniens, Autonoen vxorem duxit, ex quibus natus Actæon: qui laceratus à canibus, miſer interiit. Deinde in Ceam Ariſtæus profectus, peſtilentiam ſedauit. deinde in Sardiniam cùm iuiſſet, eam inſulam aliquandiu incoluit, & ibi filios Carinum & Callicarpum genuit. in Sicilia quoque aliquo tempore moratus, cùm multa hominum vitæ vtilia docuiſſet, pro deo habitus, in Thraciam ad Dionyſium trãſgreſſus eſt: vbi orgia edoctus, diu ibi verſatus, tandem nõ comparuit, deorúmque honores ab omnibus eſt aſſecutus. hæc & plura Diodorus. Sed enim Pindarus in Pyth. Cyrenem puellam, vt antè dixi, ait ex Apolline cõcepiſſe, & Ariſtæum peperiſſe. quo loco Scholiaſtes, & ipſe quoque tradit, Iouem & Apollinem Ariſtæum nominatos, & vtrunque ἀγρέα & νόμιον. quam rem cùm Probus grammaticus in Georg. Vergilij attingat, in vulgatis codicibus eius perperàm Aegros legitur, pro Agreus: id quod etiam in Ioue Icmæo oſtendemus. Iuſtinus ex Trogo libro decimotertio, vbi Cyrenes hiſtoriam explicat, quatuor ex Cyrene filios Apollinem ſuſtuliſſe prodit, Ariſtæum, Nomium, Eutochum, Agreum. Pherecydes verò & Aræthus tradunt, puellam ipſam Cyrenem cycnis deuectam in Libyam. At verò Agrætas libro primo Libycorum, illam in Cretam Apollinem deduxiſſe, & inde in Libyam. Soror quidem Cyrenes Lariſſa, cuius cognominis eſt ciuitas in Theſſalia. Alij produnt Cyrenem filiam fuiſſe Penei fluuij: ſed ij malè ſentiunt. nam apud ipſum quidem fluuium greges pauit, non autem eius filia. Mnaſeas ex propria ſententia in Libyam profectam eſſe ait, non ab Apolline deuectam. Sed enim Aceſtor, in iis, quos de Cyrene libros ſcripſit, ait Cyrenem in Libyam delatam tempore regis Eurypyli: & cùm eam regionem leo vaſtaret, præmium Eurypylum propoſuiſſe interfectori leonis. Cyrenem leonem ſuſtuliſſe, & regnum cepiſſe. Phylarchus autem ait, ipſam cum pluribus in Libyam veniſſe, comitéſque in venationem miſiſſe, & vnà cum eis iuiſſe, & ibi leonem interfectum,

regnúmque ea cauſa accepiſſe; duóſque filios ex Apolline peperiſſe, Autuchum & Ariſtæum. Sunt porrò qui Ariſtæos quatuor fuiſſe tradant, vt Bacchylides: qui primum quidem Caryſti, alterum autem Cheronis, tertium Terræ & Cœli, & vltimum hunc Cyrenes filium prodidit. De Ariſtæo Vergilius in primo Georg. intellexit, cùm cecinit:

——Et cultor nemorum, cui pinguia Ceæ
Tercentum niuei tondent dumeta iuuenci.

quod & Probus & Seruius notant. Sed & ab hac Ariſtæi hiſtoria, idem poëta vltimam Georgicorum partem commentus eſt.

Zamolxis deus cultus à Getis, quibus & leges tulit, vt in quarto Herodotus prodit: nonnulli opinantur eundem eſſe qui Beleizen. Fuit verò Zamolxis Pythagoræ diſcipulus, qui in patriam reuerſus, Thraces Ionicos mores docuit, & vitæ inſtituta, religionémque de quo quoniam plura ſcripſimus in noſtris Sepulcralibus, ideo hîc parcius retulimus. Fuit & per tempora Auguſti Ceneus quidam Geta, qui cum magicis artibus deditus eſſet, diúque inter Aegyptios verſatus, auguriorum peritiam eſt adeptus: hinc deorum oracula enunciabat, ideo breui in deorum numerum relatus, pro deo habitus vt Zamolxis: quod ſcribit Strabo in ſeptimo.

Heliogabalus deus peregrinus fuit in primis Phœnicum, cuius Baſſianus Antoninus, cognominatus Heliogabalus Imp. in monte Palatino Romæ templum conſtruxit, quo loco prius Orci ædes fuerat, in quo nõ modò Romanorum ſacra, ſed & Iudæorum & Chriſtianorum etiam transferre ſtudioſe curauit, vt auctor eſt Lampridius. Plura Herodianus lib. Hiſt. 5. qui & hoc ſcribit: Et quidem, inquit, Baſſianus annos natus erat circiter 14. Alexianus autem decimum iam annum attigerat: ſacerdotes ambo Solis, quem maximè indigenæ colunt, Phœnicum lingua Heliogabalum vocitantes: templúmque illi maximum conſtructum habent, auro argentóque plurimo, ac lapidum eleganti magnificentia exornatum: nec ſolùm indigenæ deum illum venerantur, ſed vicini quoque ſatrapæ, regéſque Barbari certatim quotannis ſplendida offerunt munera. Simulacrum verò nullum Græco aut Romano more manufactum, ad eius dei ſimilitudinem: ſed lapis eſt maximus, ab imo rotundus, & ſenſim faſtigiatus, propémodum ad coni figuram: niger lapidi color, quem & iactant cœlitùs deciditſſe. eminent in lapide quædam, formæque nonnullæ viſuntur, ac ſolis imaginem eſſe illam affirmant, minimè humano artificio fabrefactam. atque hæc quidem de Heliogabalo deo. Cui deo Romæ quoque Baſſianus, qui & Antoninus Heliogabalus, vt dictum eſt, templum in Palatio conſtruxit, vt paulò pòſt idem ſcriptor Herodianus oſtendit. Sanè inter eruditos meritò pridem connumeratus Egnatius, Lunum Heliogabalum hunc deum his verbis exiſtimauit: De Luno deo, quem Heliogabalum Phœnicum lingua dicerent.

Crephagenetus, κρηφαγένητος, deus Thebæorum in Aegypto, qui immortalis colebatur. ſoli enim, teſte Plutarcho, nullum deum mortalem venerabantur.

Theleſphorus quoque vt deus à Pergamenis cultus fuit, ex oraculo ſic nuncupatus: quem vt Pauſan. ait, Epidaurij Aceſion vocabant, Sicyonij Euameriona. non deſunt qui Teleſphorum vatem inter pretentur perfectum, aut engaſtrimython, id eſt, vẽtriloquum. de quo genere vatum alibi plura locuturi ſumus, cùm de Pythio Apolline ſcribemus.

Sangus, Sabinorum deus: Dionyſ. Alicarn. lib. 2. ait, Portium Catonem ſcriptum reliquiſſe, Sabinorum gentem eſſe nominatam à Sabino, filio Sangi dei gentilis, qui etiam dictus eſt Piſtius. Sagi genij ſacellum vrbis ſeptima regione ſtatuit P. Victor. Lactantius verò: Sabini, ait, colunt Sangum, vt Romani Quirinum. Quædam Lactantij exemplaria Sancum, non Sangum habent. Sanci meminit Feſtus: Propter viam fit ſacrificium, quod eſt proficiſcendi gratia Herculi: aut Sanco, qui ſcilicet idem eſt deus. quidam non Sangum, nec Sancum legunt, ſed Sanctum, quòd ita Hercules ſit vocatus: vt in Hercule dicam. Ouid. de Fidio deo:

Quærebam nonas Sancto, Fidióne referrem,
An tibi ſemipater, tunc mihi Sanctus ait:
Cuicunque ex illis dederis, ego numen habebo,
Nomina terna fero, ſic voluêre Cures.

quo fit, vt non omnino illi malè ſenſiſſe videantur, qui Sabinorum deum ſanctum dixerunt. Propertius:

Sancte pater ſalue, cui iam fauet aſpera Iuno.

Idem:

Sic ſanctum Tatiæ compoſuêre Cures.

Silius:

Et læti pars Sanctum voce canebant, Auctorem gentis.

Sed de Sancto in Hercule.nunc Sancũ prosequamur, cuius Martianus nec semel meminit, à quo deo sancire verbum, & sagmina quidam deducunt. Dionys. Alicarn. lib. 4.cum Tarquinius sancit pacta cum Sabinis:Huius autem,ait, iurisiurãdi monumentum Romæ positum fuit in templo Iouis Pistij, quem Romani Sanctum vocant (sic Lapus interpretatur)Sanctos enim deos ab antiquis vocatos legimus, vt planius in Hercule ostendemus.Sed si multorum recitandæ sunt opiniones,& lectiones variæ,Lactantij ex libro 1. verba quidam ita legunt:Sabini colunt Sabum, vt Romani Quirinum. Sunt & alij peruetusti codices,qui nec Sabum,nec Sangum,nec Sancum,nec Sanctum, sed Xanthum habeant,quo pacto & D.Augustinus libro decimooctauo de Ciuit.Dei,cuius verba ex capite decimonono, ita passim leguntur: Sabini etiam regem suum primum Xanthum, siue (vt aliqui appellant) Xanthium retulerunt in deos. hæc D. Augustinus. quem Lactantij verba imitatum videmus, vel Varronis vtrunque potius. Ego nihil statuo in tanta varietate:satis fecisse ratus,aliorum recitasse opiniones.Certè circumfertur M. Portij Catonis Originum fragmentum,in quo ita legitur: Sabini à Sabo conditi, Sabatio Sangi gentili edito.& paulò pòst:Sangi gentilẽ Sabi pronunciant Sabini,Sanctum Romani,Sagam barbari,à quo & sagi primi Thusci,id est,põtifices,& sacri expiatores. quæ si Catonis legitima hæc sint, omnis tollitur fermè ambiguitas. His & Sillius lib.Punicorũ consentit, ita canẽs,

Et læti pars Sanctum voce canebant
Auctorem gentis,pars laudes ore ferebant
Sabes tuas, qui de patrio cognomine primus,
Dixisti populos magna ditione Sabinos.

Quirinus Romulus deus peculiaris Romanorum,vnde Romani ipsi Quirites appellati. Sic verò vocatus,siue quod hasta Quiris priscis Sabinorum lingua dicebatur: siue quòd Romanis iunxerat ille Cures: Siue suo regi nomen posuêre Quirites, Multáque Romulea bella parata manu:vt canit Ouid.Non desunt tamen,qui Quirinum vocatum dicant, quasi κοσμοκράτορα, id est, dominum. Romulus autem Romus prius, vt ait Seruius, nuncupatus: vt autem pro Romo Romulus diceretur, blandimenti gratia factum est,quòd diminutione gaudet. Vt verò putatur,dictus à ficu Ruminali. Alij,quòd lupæ ruma, id est, mamma nutritus. quem credibile est à virium magnitudine, item fratrem eius appellatos. Alij dicunt à virtute, id est, robore:Festus.Sed de Romulo quid nos plura? cùm plena de eo sint volumina Dionysij, Plutarchi,Liuij, cæterorum. Romulus item Altellus dictus est, quasi altus in tellure: vel quòd tellurem suã aleret,siue quòd aleretur telis: vel quod à Tatio Sabinorum rege postulatus sit in colloquio pacis,& alternis vicibus & audierit & locutus sit, ita vt ab alterno Altellus dictus sit. Plura Festus.Iubam quoq; regem Mauritaniæ in Africa deum factum & existimatum à Mauris legimus.quòd cùm alij tradũt, tum scribit Tertullianus in Apologet.&Arnobius his verbis in vltimo:Nisi fortè,inquit,post mortẽ fingitis deos, & peierante Proculo deus Romulus,& Iuba Mauris volentibus deus est, & diui cæteri reges,qui consecrãtur non ad fidem numinis, sed ad honorem emeritæ potestatis.

Tages deus habitus apud Hetruscos, aruspicinæ inuentor, vt Lucanus,& Val.Max. ac M.Cicero in libro de Diuinatione ostendunt.In agro enim Tarquiniensi, cùm terra ipsa paulum araretur,sulcíq, altiores imprimerẽtur,Tages quidam repentè extitit, qui aratorem ipsum affatus dicitur.is autem Tages puerili effigie apparuit, & si prudentia quidem senili fuit.verum cùm ad eius aspectum bubulcus obstupescceret, voce territa vt fit maximè inclamauit: quo euenit vt breui tempore magno quidem concursu permulti ex Hetruria ibidẽ conuenerint.tum Tages idem multis audientibus complura locutus est, quæ diligenti cura excepta sunt,ac literis commendata. neq; aliud Tagetis verba continebãt, quàm aruspicinæ disciplinã:quæ multis subinde obseruationibus aucta, atq; amplior facta est,sic vt in ea fulminum,fulgurúmq; & ostentorum scientia traderetur. quod & Plutarchus alibi,& Isidorus, aliíque plures explicant. sed & Ammianus Marcellinus Tagetis in hist oriis libros citat,quibus prodigia quædam ac portenta possent interpretari, & expiari.Scribit præterea Fulgentius Placiades,Antistium Labeonem, virum in iure pontificio & veterum doctrina reliqua eruditissimum,libros Tagetis exposuisse quindecim voluminibus. Ouidius libro decimoquinto Metamorph. de Tagete ita cecinit:

Haud aliter stupuit,quàm cùm Tyrrhenus arator

Fatalem

Fatalem glebam motis aspexit in aruis,
Sponte sua primùm,nullóque agitante moueri,
Sumere mox hominis,terræque amittere formam,
Oráque venturis aperire recentia fatis:
Indigenæ dixêre Tagen,qui primus Hetruscam
Edocuit gentem,casúsque aperire futuros.

Festus:Tages nomine,Genij filius,nepos Iouis, puer dicitur disciplinã aruspicij dedisse duodecim populis Hetruriæ.Meminit & Seruius lib.præsertim 8.Aeneid.his verbis:Sciendum,secũdum Aruspicinæ libros & sacra Arũtia,quæ Tages composuisse dicitur,fata differri posse.Quare videndũ apud Arnobiũ lib.2.an Acherõtios libros,an Aruncios potius sit legendũ, cũ scribit: Neq; quod Hetruria libris in Acherõticis pollicetur, certorũ animalium sanguine numinibus certis dato diuinas animas fieri, & à legibus mortalitatis educi.

Albunea dea fuit Tyburtinæ regionis,præses fontis cognominis. alij nympham faciũt, vt Acron & Porphyrion Horatiani interpretes,in eo versiculo ex primo Carminũ: Quã domus Albuneæ resonantis. Vergilius in 7.Lucúsq; sub alta Consulit Albunea,nemorum quæ maxima. Huius inter Sibyllas memini,lib.2.Histor.poëtarum.Scribit Seruius,Albuneam in altissimis montibus cultam Tyburtinis, sic appellatam à qualitate aquæ, quæ in fonte Albuneæ est.vnde inquit,etiam nonnulli ipsam Leucotheam volunt. Albionarum verò lucus trans Tyberim,vbi alba bos mactabatur.

Feronia dea,culta plerisque in locis Italiæ, sed in primis prope Terracinam: quæ quoniam reputata est à multis Iunõ,ideo à me inter Iunonis cognomina referetur.

Marica dea Minturnensium:Aurel.Augustinus 2.de Ciuit.Dei, cap.23, meminêre Cicero,Lactant.& Plutarch.in Mario.Seruius in 7.Aeneid.commentario, deam dicit Maricam littoris Minturnensium,iuxta Lirim fluuium. Horatius: Innantem Maricæ littoribus tenuisse Lirim.quo loco idem Porphyrion,qui & eius lucum celebrat. Vergilius,

Hunc Fauno & nympha genitum Laurente Marica.

Seruius per poëticam licentiam dictum ait Laurente,pro Minturnense, Sunt alij, qui per Maricam Venerem intelligant, cuius sacellum fuit iuxta Maricam, in quo erat scriptum νηὸν ἀφροδίτης. Maricæ meminit & Velleius.

Palicus deus,quem perperàm,vt puto,quidam Palicum vocant,qui deus esset, doctissimè Macrobius ostendit libro 5.Sat.carmina illa Vergil.exponens ex libro 9.Aeneid. de Arcentis filio:

——Genitor quem miserat Arcens,
Eductum Martis luco Cymethia circum
Flumina,pinguis vbi placabilis ara Palici.

Sed enim hunc numero plurium efferunt. Colebantur verò hi dei in Sicilia, de quibus & Aeschylus Siculus meminit,& Callias,& Polemon,sed & Xenadoras (quem Anagorã vocat Macrobius)in suis historiis. Tradunt enim,nympham Thaliam grauidam Ioue, Iunonis metu optasse vt sibi terra dehiscceret: quod & factum est.Statuto verò partus tempore,ex Thaliæ aluo duo infantes emersere,dicti Palici, ἀπὸ τῆς πάλιν ἥκειν, quasi denuò reuersi. nec inde longè lacus breues,sed profundi fuêre, vbi scaturigines ebullientes,quos crateres vocabant indigenæ,Dellos nomine.hos Palicorum fratres putabãt: vbi fuit iusiurandum maximum,& in primis circa furta,quod periurus non euadebat. Ferunt, cùm aliquando sterilis annus Siculis fuisset, Palicos consuluisse, vt heroi cuidam sacrificium facerent: quod vbi fecissent, vbertas Siculis rediit.qui beneficij memores, omne frugum genus in ara Palicorum congessere:vnde etiam ex re Pinguis ara dicta est à Vergilio. Sed enim nõ Thaliam Seruius,& Lactan.in 12.Theb.sed Aethnam appellarunt,vt etiam Silenus.& hos Seruius ait primò humanis victimis placari solitos: sed postea quibusdam sacris mitigati, eorum sunt immutata sacrificia. atque ideo à Verg. Placabilis ara Palici dicta est. Sed & Stephanus in lib.de Vrbib.non pauca hac de re prodit, quo loco de fonte, iureurando, déque tabellis quæ in aquam deiiciebantur, quæ si non falsum fuisset iuramentum, emergebant: sin minus, euanescebant. quod miraculum etiam Arist. in Admirandis naturæ recensuit.

Antinous,ex Bithynia iuuenis formosissimus, ab Adriano Cæsare admodum amatus, cùm in Aegypto periisset,deus est ab Imperatore factus,& oraculum ei constitutũ,& vrbs

de eius nomine pro sepulcro condita,& stella in cœlo vel visa,vel per adulationem confi cta. De hoc plura Dion histor. & Aelius in histor. Adrian. ex nostris Eusebius, Athanasius,Hieronymus,Origenes,Prudentius aliíque permulta tradidêre. Pausan. hunc Antinum vocare videtur,quem secuti ex Latinis quidam aberrarunt.

Ferentina dea fuit,vnde & Ferentini, ab oppido Latij Ferento. T.Liuius Ferentinæ meminit nec semel in prima Decade.Fuêre & eiusmodi dei plurimi ,quos omnes collegisse,infiniti propémodum laboris esset.Sicuti & dei,qui ab hæreticis inducti sunt,barbaris & inconditis nominibus:de quibus cum ab aliis,tum maximè à viris sanctissimis Irenæo & Epiphanio facta est mentio,vt deus ille Abraxas,seu Abrasax, quem spiritum sanctum Basilides existimauit.item Iadalboth,quem Irenæus deum summum ab impiis hæreticis existimatum ait.tametsi Epiphanius Iadalbaoth,nec semel in suis de Hæreticis libris scriptum reliquit.Fuit etiam Nun,quem ab Iadalbaoth natum prodiderunt in figura serpentis contortum.Fuit & Hystera, quam conditricem cœli & terræ confixerunt, vt iidem auctores tradunt.Inuenio & Demiurgon deum fabricatorem appellatum. Fuit & Barbelo,& Achamoth,& Iao,& Iaioth, aliáque huiuscemodi plura portenta potius, quàm nomina:quæ colligere superuacaneum est minúsque operæprecium. Nam & qui Astaroth deam vel deum dixerunt,variè scribunt.Ego id tantùm nunc affero, quod & vsus mẽtio fit in sacris literis,& sic Epiphanius in libris de Hæreticis prodit.inquit enim, Heraclan ab aliquibus patrem vocatum esse Melchisedec, matrem verò Astaroth, quæ & Asteria Græcè dicta est,sed de Asteroth Hebræi plurima confingunt.

Porrò de his hæreticorum deis vel potius laruis confictis, addere voluissem non modò ex Irenæo & Epiphanio & Athanasio:sed & de nostris latinis, Hieronymo, Augustino,Philagrio & aliis,longè plura connumerare potuissem.

Bessas, siue Besas deus,qui oracula quondam dabat, de quo his fermè verbis Ammianus libro decimonono: Oppidum, inquit, est Abidum, in Thebaidis parte situm extrema,hic Bessæ dei localiter appellati oraculum quondam futura pandebat,priscis circumiacentium regionum cæremoniis solitum coli,&c.

Colunt Tartari pro deo,numen quoddam ab illis confictum ,quod Natagai vocant: putántque illud deum esse terræ,qui curam de ipsis, & filiis eorum , de fructibus atque gregibus pecorum gerat.de quo & alia multa leguntur in iis libris qui de Nouo orbe inscribuntur.nam & eius effigiem,& sacra commemorant,quæ breuitatis causa prætereo.

Libet verò hanc extremam huius Syntagmatis partem concludere, de stulto & prorsus inani priscorum erga deos cultu,& falsa opinatione. Homines qui antiquissimi fuerunt,hastas colere cœpisse,aut ligna delibrata corticibus pro deis veneratos accepimus. quin etiam,vt Iustinus scribit,per tempora Romuli,reges hastas pro diademate habuisse feruntur ,quas Græci sceptra dixêre. Nam & ab origine rerum pro deis immortalibus, veteres hastas coluêre:ob cuius religionis memoriam adhuc, vt idem ait, deorum simulacris hastæ addi consueuêre.tametsi antiquissimos Romanorum 170 annis sine deorum imaginibus vixisse , nonnulli doctissimi testati sunt: quod & antè notauimus. Indi quicquid colere cœperunt , præcipuè maximas arbores,deos putauerunt,illásque pro omnibus venerati sunt,quas ferro violasse capitale fuit. Ex quibus nonnulli draconem quinque iugerum,velut Liberi patris simulacrum coluerunt.Persæ & Massagetæ Cœlum,Iouem:Solem verò deum maximum dixerunt,equósque illi sacrauerũt:quibus interdictum erat,ne quem præter Solem deum colerent. Quicquid verò quernis arboribus nascebatur,è cœlo missum putabant.Iidem Soli & Lunæ,Telluri & Igni,aquæ ac ventis sacrum facere instituerunt: quos omnes deos,Ignem verò præcipuum duxerunt,quæ etiam Magorum opinio fuit,qui ignem tam religiosè coluerunt , vt cremare corpora ducerent nefas,ne contagio cadaueris deorum maximum violarent. Multos comperi persuasum habuisse,Martem peruigilem deũ fuisse,& præsentiss. numen:quare Neuri qui iuxta Borysthenem fuêre,enses pro Martis simulacro adorabãt:& vt Damis ait apud Lucianum, Scythæ acinacem,cui & sacrificabant. Cheronæi verò sceptrum Iouis coluerũt, Aethiopes diem,Cyllenij pharetram,columbam Assyrij.fuêre qui arbitrarentur viscо, quod in querna arbore nascebatur,nullum præsentius numen æstimari.hi verò fuerunt Druidæ, quorũ vana superstitio inter mortales præcipua fuisse traditur. Alij mari porrectum collem,velut præsentẽ deũ coluerunt,quod eo occlusa vallis,æstu Oceani nõ inũdaret.Cappadoc

padocibus quoque mons deus habitus est,Cilices quoque Amanum montem coluêre, & Phryges Mæandro & Marsyæ fluuiis sacrificabant. Saxones columnam ligneam sub dio collocatam colebant,quam Irminsul , vel Irmenseul dicebant : fuit enim vel Mercurij statua,vel commune profugium, & omnium asylum.Scythæ illi inhospitales , qui in intimas solitudines acti sunt , super sarmentorum fascibus vetustissimo collato acinaci , velut Martis simulacro , annuis hostiis litabant. Apud Aethiopes gens (Nubas quidam vocant) & in Africa Ptoembari fuêre , quibus regis vice canis dominabatur , quem mirificè obseruabant. ex illius enim motu & nutu imperia , & quæ essent placita augurabantur. Persis quoque(vt auctor est Aristophanes) aliquando gallus præfuit , & imperauit. Sed & illud à Tyriis obseruatum legimus , vt deorum simulacris annecterent vincula , ne fortè hostili carmine euocari possent. Phœnices Solem nigro lapide effingebant , ab imo rotundo , qui paulatim in cuneum attenuabatur. iidem singulis deis singulas alas addebant. Pæones discum breuem longo ligno appositum, pro Sole colebant. quidam humana cum brutis iungebant , & quæ in natura dissimilia erant, vt ait D. Athanasius , deos suos fecerunt: Cynocephalos , Ophyocephalos , Onocephalos, Criocephalos: hoc est , qui canis , serpentis , asini , & arietis essent capitibus. alij corporis partes verendas.nec Anubin modò canis facie , sed & canes ipsos in tota Cynopolitana præfectura coluêre: vti oxyrrhynchum piscem , deum habuit Oxyrrhynchitana ciuitas & præfectura , latum piscem , & lepidotum , accipitrem , lupum, murem, araneum. Fuêre præterea , qui vicatim pro deo dextrum humerum colerent: aliis è regione habitantibus, finister humerus deus fuit : aliis dimidia pars capitis , alij poculum fictile , aut tryblion, vel catinus , vt apud Lucianum Damis. ne nunc commemorem hortensia etiam culta , porrum , cepe, aliáque eiusmodi. Pœni , Soli & Lunæ vniuersi sacrificabant. Syri occæcatis animis , pisces & columbas deos sibi consecrarunt. Troglodytæ testudines , Heliopolitani bouem , Memphitæ vaccam , Leontopolitani leonem , capram & hircum Mendesij , Thebani aquilam , Lycopolitani lupum , Babylonij verò cephum , ab his veluti propicio numine petita accipere arbitrantes. Cyrenaici Acorem , magnum deum muscarum existimarunt. Arabes ad Memnonium , cercopithecum cœlo dicarunt , illius opem in rebus afflictis implorantes. Mitto reliquam Aegyptiorum superstitionem , & falsarum opinionum ineptias , qui Apim præcipuo honore venerati , solùm responsa dare, & prosperos euentus aut futuras calamitates præmonstrare fabulabantur:modò Isim, modò Osiridem, modò Serapin: & quod dicere piget , crocodilos , à quibus hominem deuorari , tanquam à deo expetitum , magni muneris habebatur loco: modò ichneumones , ibes, & fœda animalia, aliáque ludibria religionum,velut deorum numina colentes: ita vt gentes aliquas quæ felem auream , & alias quæ scarabeos pro deis habuerunt , circa Syenem fuisse legamus. Germani Solem , Vulcanum , & Lunam , solos deos quos cernebant , opinati sunt : quæ Anaximandri opinio fuit , vt cœlestia sidera deos esse crederet. Quinetiam Aegyptij Solis simulacrum diplomatibus consignatis adorabant , quem Horum nuncupabant , illúdque precibus & votis frequentabant assiduè. Arabes Iouem & Bacchum : Aethiopes ex deis vnum mortalem , alterum immortalem putabant : nonnulli Pœnam & Beneficium. Assyrij & Persæ , vnum bonorum largitorem, alterum malorum : Callaici gens moribus effera , cultu inhumano & fero , neque more , neque iure viuentes fuêre. Numidæ Ammonem in desertis harenis , magnis honoribus frequentabant. Celtiberi cuipiam deo , cuius etiam nomen ignorabant , plena luna , nocturnum sacrum facere , & ante cuiusque fores saltibus indecoris pernoctabant. Addam & hoc loco Arnobij viri doctiss. verba,quæ licet parum castigata, cognitione tamen digna videntur. Ridetis,inquit,priscis temporibus Persas fluuios coluisse, informem Arabas lapidem, acinacem Scythiæ nationes, ramum Proconnesij *athespios , lignum Carios pro Diana indolatum , Pessinuntij silicem pro Matre deûm , pro Marte Romanos hastam , Varronis vt indicant Musæ : atque vt Ethedius memorat ante vsum disciplinámque fictorum , puteum Samios pro Iunone. hæc quidem Arnobius. At alij fuêre, qui nullos crederent esse deos : cæci illi & excordes , omniáque agi fato , animásque cum corporibus interire vnà. Inter hos Diagoras Melius , Theodorus Cyrenæus , Euhemerus Tegeates , Callimachus , ac Prodicus Ceus , aliíque plures , qui ἄθεοι dicti sunt. hæc ferè collegimus ipsi.

SYNT

SYNTAGMA SECVNDVM,

DE IOVE, BELO, AMMONE, &c.

AD V. C. PROSPERVM

Pasethum.

CVm te, Prosper Pasethe, V. Cl. aliquo vellem nostrorum horum de Deis gentium Syntagmatum donare, nullum mihi videbatur magis tibi conuenire, decentiúsve mitti debere, quàm hoc, quo de Ioue egimus. nam si illum veteres à iuuandis rebus, Latinè Iouem dici voluêre: & Græcè ζῆνα quòd vitæ auctorem esse putarent: iurè & merito tibi, qui imbecillam hanc meam valetudinem (quid enim vitam dicam?) foues, assiduéque iuuas, hoc de Ioue Syntagma dicamus. quod ea saltem ratione accipias velim, vt tibi me memorem beneficiorum vtcunque esse declarem. Vale.

IVPITER.

CVm superiore libro, seu, vt magis appellare libuit, Syntagmate, quid de Deo vno præpotenti & immortali ipse sentirem, breuissimè docuerim, mi Pasethe: déque ipsius Dei nomine quæ nostri & Græci Hebræique tradant, & an scribi possit, nonnulla attulerim: philosophorum quoque antiquorum de deis opiniones, sententiásque, déque variis deorum appellationibus multa collegerim: & miscellaneos præterea deos, & topicos, aliáque plurima, vt mediocres ingenij vires tulerunt, ne imbecillis corporis dicam, quo continuè morbis articularibus ita affligor, vt non modò è cubiculo, sed nec è cubili exire, aut pedem efferre detur: in hoc secundo Syntagmate de Ioue agam, déque eius imaginibus & cognominibus. Igitur ἐκ Διὸς ἀρχόμεσθα, vt Aratus ait: quem noster æmulatus Maro, Ab Ioue principium, dixit. ita & nos hoc Syntagma exordiemur ab Ioue, siquidem Iouem vniuersitatis rectorem gentes existimabant. Quinimò, vt Cornutus ait, sicut anima corpus regit, ita Iupiter mundum. atque ideo eum mundi sapientes cùm vnum quidem putarent, pluribus tamen nominibus cognominibúsque appellabant. Iouem quippe Latini à iuuandis rebus vocabant: Græci ζῆνα, quod vitæ auctorem esse putarent. Dictus item aliis penè infinitis cognominibus, quæ tibi hoc nostro libro pro viribus & ingenij mediocris facultate explicabimus. Principiò igitur de Ioue scripturus, M. Tullij Ciceronis verbis vtar, quæ in tertio de Natura deorum leguntur: Ioues, inquit, tres numerant ij qui Theologi nominantur. ex quibus primum & secundum, natos in Arcadia, alterum patre Aethere, ex quo etiam Proserpinam natam ferunt, & Liberum: alterum patre Cœlo, qui genuisse Mineruam dicitur, quam principem & inuentricem belli ferunt: tertium Cretensem, Saturni filium, cuius in illa insula sepulcrum ostenditur. & hæc quidem apud M. Tullium pontifex Cotta. Verumenimuero, non tres tantùm Ioues, vt Cicero, Varro, & à Varrone alij, sed trecentos memorant: adeò in confingendis deis fœcunda fuit antiqua superstitio. Scribit enim Eusebius Cæsarienſis libro Euang. præpar. III, nationes fermè omnes deum sibi Iouem constituisse, diuerse nominibus nuncupatum, eundémque apud se natum dixisse: quod idem Phœnicum theologi tradunt, idem & Aegyptij, idem & Cretenses, idem & Atlantes, quod & ante Eusebium ostendit Diodorus Siculus. Sed his in præsentia omissis, præstat versus quosdam Orphicos ascribere, quos ex Apuleio, Proclo, & aliis collegimus. hos igitur sic Latinè vertit Apuleius, quibus multiplicem Iouis potestatem declarat:

Iuppiter omnipotens, est primus & vltimus idem,
Iuppiter est caput, & medium: Iouis omnia munus,
Iuppiter est fundamen humi, ac stellantis olympi,
Iuppiter & mas est, & nescia fœmina mortis.

Spirit

Spiritus est cunctis validi vis Iuppiter ignis,
Et pelagi radix, Sol, Luna, est Iuppiter ipse.
Omnipotens rex est, rei omnis Iuppiter ortus,
Nam simul occubuit, rursum extulit omnia leto,
Corde suo è sacro, consultor lumine rebus.

Hos versus cùm Græcè apud Apuleium probè legi non posse viderem, neque in iis quę Orphei nomine in manibus habentur, inueniantur, eos ego longo demũ studio apud Eusebium Pamphili comperi, & in Græcis quibusdã commẽtariis: quare eos hîc tibi ascripsi.

Ζεὺς πρῶτος γένετο, Ζεὺς ὕστατος, ἀργικέραυνος.
Ζεὺς κεφαλή, Ζεὺς μέσα, Διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται.
Ζεὺς πυθμὴν γαίης τε καὶ ἀστερόεντος Ὀλύμπου.
Ζεὺς ἄρσην γένετο, Ζεὺς ἄμβροτος ἔπλετο νύμφη.
Ζεὺς πνοὴ πάντων, Ζεὺς ἀκαμάτου πυρὸς ὁρμή,
Ζεὺς πόντου ῥίζα, Ζεὺς ἥλιος, ἠδὲ σελήνη.
Ζεὺς βασιλεύς, Ζεὺς ἀρχὸς πάντων, ἠδὲ τελευτή.
Πάντας δὲ κρύψας, αὖθις φάος ὄβριμον ὀλυγκθεὶς,
Ἐξ ἱερῆς κραδίης ἀνηγέναστο μέρμερα ῥέζων.

Citantur porrò & alij versus his consimiles à Proclo, aliísque Platonicis, quos curiositatis gratia ascribam. nam plerisque mecum sentiẽtibus, quid de huiusmodi Orphicis statuendum, parum adhuc liquet: præsertim cùm neque Aristoteli, nec M. Ciceroni satis notus fuisse Orpheus videatur, vt qui de eo ambigue statuant. Versus verò hi sunt:

Οὕνεκα σὺν τῷ παντὶ Διὸς πάλιν ἦντος ἐτύχθη,
Αἰθέριος οὐρὴς, ἠδ' ἀστερόεις ἄγλαος ὑψοῦ,
Πόντος τ' ἀτρυγέτης, γαίης τε ὀρμώδεος ἐυρὺ,
Ὠκεανός τε μέγας, καὶ νήετα τάρταρα γαίης,
Καὶ πολλαμοὶ, καὶ πόντος ἀπείρατος, ἀλλά τε πάντα.
Πάντες τ' ἀθάνατοι μάκαρες θεοὶ, ἠδὲ θέαιναι,
Ὅσσα τε ἔην γεγαῶτα, καὶ ὕστερον ὅσσα ἔμελλεν
Γίγνεσθαι, ζωὸς δ' ἐν ταὐτῷ σεσὰ πεφύκει.
Ζεὺς πρῶτος γένετο, Ζεὺς ὕστατος, ἀργικέραυνος,
Ζεὺς κεφαλὴ καὶ μέσα, Διὸς τε πάντα τέτυκται,
Ζεὺς πυθμὴν γαίης τε, καὶ ἀστερόεντος.
Ζεὺς βασιλεὺς, Ζεὺς αὐτὸς ἅπάντων ἀρχιγένεθλος.
Ἓν κράτος, εἷς δαίμων γένετο, μέγας ἄρχος ἁπάντων.
Ἐν δ' ἑνὶ δαίμονι βασιλεύοντ', ἐν ᾧ τάδε πάντα κυκλεῖται,
Πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ γαῖα, καὶ αἰθὴρ, νύξ τε καὶ ἦμαρ.
Πάντα γὰρ ἐν Ζηνὸς μεγάλῳ τάτε δώματι κεῖται. Hoc est:

Intra nanque Iouem cùm toto constitit ipse
Aether, quàm latus, sublimi & vertice cœlum,
Immensíque maris tractus, terræque iacentis,
Ingénsque Oceanus, depressáque Tartara terræ,
Fluminaque, & Pontus sine fine, & cætera cuncta,
Immortales omnes díque deæque beati,
Quæque fuêre exorta, & quæ ventura sequentur,
Hæc in ventre Iouis rerum compago manebat.
Iuppiter ipse fuit primus, supremus & idem.
Iuppiter est caput, & medium. Iouis omnia munus.
Iuppiter est fundamen humi, ac stellantis Olympi,
Iuppiter idem rex cunctorum, principiúmque,
Vna potestas, & deus vnus, magnus & auctor:
Vnum & regale est corpus, quo cuncta tenentur,
Ignis, aqua, & tellus, ac æther, nóxque, diésque:
Omnia nanque Iouis sunt ædibus ista reposta.

Hæc quidem nos vtcunque ex Orpheo vertimus. Nunc quædã de eius pictura ac imagine subiungam. Iouem variis modis antiqui effingebant, pro diuersa illi potestate attributa. Sed eius illud in primis simulacrum sedere fingebatur, vt stabilis virtus & incommutabilis ostenderetur, nuda verò superiora & aperta habere videbatur, quoniam ipsum conspicuũ esse existimabant, in intelligentiis quæ dicuntur, & cœlestibus mũdi partibus: inferiores

feriores autem Iouis partes velatas,& obtecta τὰ κρύφια, quia minus apparêre, nec planè videri putabant, ab iis scilicet qui creati sunt in partibus inferioribus. Continebat verò læua sceptrum, quia in sinistra corporis parte,vt volunt Physici, extum maximè princeps & spiritale subsistit,Cor. Rex enim mundi,& opifex νοῦς,hoc est intellectus,vel mens. Dextra verò nunc aquilam protendere videbatur, nunc Victoriam. Et quidem aquilam, quòd Iupiter ita superioribus & cœlestibus imperet, vt aquila cæteris auibus: Victoriam verò,quoniam omnia ei subiecta atque deuicta sint.hæc quidem partim ex Porphyrio & Phurnuto philosophis, partim ex Eusebio, & Græco deorum imaginum scriptore,itémque ex Theophilo,& Suida.Pausanias verò in Eliacorum priore, Olympium Iouem sic describit: Sedet in solio ex auro & ebore factus. corona capiti imposita est, ad oleagineæ frondis imaginem.dextera victoriam, & ipsam ex ebore & auro præfert, cum tænia & corona. Læua sceptrum tenet affabre expolitum, & omnium metallorum varietate distinctum.quę auis sceptro incumbit,aquila est. Aurei sunt Deo calcei: pallium item aureum.in eo cùm diuersa animalia,tum ex omnibus florum generibus lilia in primis cælata sunt.Solium ipsum auro & preciosis præfulget lapidibus,neque in eo vel ebur vel ebenum desideratur:animalium verò formis intercurrente pictura exornatur. Alia addit Paus.quæ ad ornatum potius quàm ad statuã pertinent.Nonnihil quoque in Olympio Ioue nos dicturi sumus.Sed enim aquilam Ioui attributam fabulosè Lactantius Fir. & Latinus Arati interpres,seu hic sit Bassus,seu Cæsar,ex Aglaosthene ita tradunt.Cùm Iupiter ex insula Naxo contra Titanas proficisceretur, & sacrificium faceret in litore, aquilam ad eum aduolasse ferunt, auspiciúmque fecisse. Hinc ergo victor, bono omine aquilam acceptam tutelæ suæ Iupiter subiugauit. Quin & sacra etiam historia gentium, illi quoque in capite consedisse refert, Iouíque regnum portendisse. Seruius verò ait, quòd dimicanti Ioui contra Gigantes,fulmina ministrarit aquila. quod ideo fictum est, quoniam ales ipsa calidissima sit,adeò vt & oua quibus incubat, coquere possit, nisi lapidem admoueat,quem alij Gagaten,alij Aetiten vocant, qui sit frigidissimus: vt testatur Lucanus,Fœta tepefacta sub alite saxa,&c.ne hoc loco tibi fabulosum catamiti raptum commemorem. Illud certè mirum est, quod Aelianus prodit,inter aquilarum g nera vnum esse,quod Iouis aquila appelletur,nec carnes voret. nec attingat, sed ei ad victum herba sufficiat.Mirum & id quod scribit Plutarch. in Isidis & Osiridis libro, Cretenses Iouis simulacrum effinxisse,quod auribus careret, & iis mutilum esset: id significantes, dominatorem omnium audire debere neminem,sed æquè omnibus paulas offerre aures.Contrà Lacedæmonij, summum Iouem cum quatuor auribus depingere solebant, eum vndique & omnia audire inuentes.Heliopolitæ quoque Iouem Heliopoliten cognominatum ita formabant, teste Macrobio simulacrum aureum effingebant, specie imberbi,dextra instans eleuata cum flagro, in aurigæ modum, læua tenebat fulmen & spicas.sic Iouem Heliopolitæ.Phurnutus verò ait, Iouem effingi solere ætate hominis perfecta,non efflorescente,nec deficiente: vnde & illi τέλεια, id est perfecta & adulta sacrificare solebant.sceptrúmque illi attribuit,quod potestatis est symbolum:& aquilam. Anaxarchus sophista apud Arrianum in quarto Hist.antiquos ait Ioui assistentem Iustitiam fecisse ea ratione,quod quæcunque reges facerent,vt iusta & æqua putarentur: tametsi eam interpretationẽ Arrianus ipse nõ satis approbet.eadem ratione Phurnutus, Iouem Iustitię patrem creditum ait,Gratiarúmque & Horarum.Martianus lib.primo de Nupt. ita in senatu deorum Iouem effinxit:in capite flammantem coronam habuisse ait, & super ea velamen rutilum Mineruæ manibus confectum,& vestem candidam habuisse, indutum hyalinos amictus crebris quibusdã stellis interstinctos:manu dextera duos orbes porrigentem,aureum alterum,ex electro alterum.qua figura, rotunda scilicet, virtutem prouidẽtem atque viuificam significari, testis est Porphyrius. Læua verò chely enneaphthongo inniti videbatur,calceos in pedibus habere virides, & calceis fuscinã premere. hac figuræ imagine Martianus totius naturæ præsidẽ Iouẽ significasse videtur. Sedenim & pro varia illius, quam habere veteres potestate existimabant, variè formabant. aliter enim Fulgens & Fulgurator Iupiter:aliter Tonans,& Fulminator, & Stator, effingebatur:& plerunque pro arbitrio principũ,vatum,& pictorum. Quos ego nõ inficias ierim, aliquando me,vt videbis,inter scribendum esse secutum. Coronabatur porrò interdum Iupiter quercu,aut olea.vnde etiã factũ,vt inuicẽ inter se hę arbores inimicitias exercere dicantur

dicantur.Phurnutus,oliua tantùm Iouem coronari ait, quòd ea sit semper virens,id est, ἀειθαλὴς:& pinguis, & multæ vtilitatis,id est,πολύχρηστος, & glauci coloris & cœlestis similitudinem habere videatur.Audi quæso antequàm cætera subiungam, quæ breuissimè Arnobius prodidit de Ioue in varias formas mutato,vt sua perficeret furta: Modò, inquit, in aurum versus,modò in satyrum ludicrum, in draconem, in alitem, in taurum, & quod omnia genera contumeliarum transiliat,in formiculam paruulam,vt Clytorim videlicet filiam Myrmidonis redderet apud Thessalos matrem.hæc ille.Sed iam ipsa nomina & cognomina interpretari moliamur.

Pater in primis dictus est Iupiter,ob eam quam erga omnia creata & condita beneuolentiam,ac omnium rerum prouidentiam habere existimabatur,vt Diod.ait,quòd singulorum summa cum beneuolentia curam haberet,& veluti dux esset rectè piéque viuendi. Varro:Iupiter ideo, inquit, dictus, quia mortales atque arbores herbásque omnes iuuet. Ennius,Diuûmque hominúmque pater rex. Pater verò,quod patefaciat semen:&c, quæ Varro.Val.Soranus:

Iuppiter omnipotens rerum,regúmque,deûmque
Progenitor genitrixque deûm,deus vnus & omnes.

Et non modò à nostris Pater Iupiter vocatus est,sed & à Græcis,vt notum ex Orphei, & Homeri;& reliquorum poëtarum carminibus, vt in illo,πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε: id est, pater hominúmque deûmque. Quinimò & γενέτωρ quoque vocatus est, vt in commentariis Arati Theon obseruat. Idem & πατρῷος, id est, patrius appellatus,vt idem Theon, Harpocration, Phurnutus, & alij scribunt, vt & in Apolline Patroo copiosius dicemus. Sed & ideo Pappam, & Pappæum,Iouem appellatum legimus. Arrianus in Bithyniacis ait, Bithynos ipsos montium cacumina ascendere solitos,& Iouem Pappã salutare.Scythę verò Iouem Pappæum,Herodoto & Origene auctoribus,nuncupabãt.at Pappã patrem significare,nec Græci, nec Latini negant. vnde & in Romani antistitis peculiare apud nostros cognomen vulgò deductum est,cùm antea & in cæteros præsules vsurparetur. Sed enim & ἀντίπαπος Iupiter cognominatus, quòd Saturno patri hostis fuerit. meminit Theocritus.Iouis autem nomen à iuuando primùm factum, iam dictum est: quod etiam in recto casu,non modò in obliquis,apud idoneos auctores legimus.mox cum patre iunctum, Iupiter vocatus est,quasi iuuans pater.Scribit D.August. in quarto, Iouem omnes deos in se,id est,in eius nomine continere:vt non repetam quæ ex Orpheo iam retuli.

Rex etiam Iupiter dictus,vt Vergilius ex Homero & Ennio, ac item ex Orpheo vocauit.Iouis etiam regis sacra in Lebadia celebrabantur, vt ex Aristocliæ formosissimæ puellæ historia cognoscimus.quæ ei rem diuinam factura,nuda est à Stratone visa, qui in eam exarsit,antè etiam à Callisthene amatam.hæc verò nuptiarum die in amantum manibus discerpta est:quorum posthæc alter sibi manus consciuit, alter aufugit, nec vnquam amplius visus fuit. Xenophon etiam Iouis regis meminit in tertio & octauo Pædiæ, ne plura inculcem.Ait enim,Cyrum Sardianam vrbem ingressum,Vestæ & Ioui regi sacrificasse. Vocatus est etiam Iupiter omnipotens, à potestate summa. Vergilius, Iuppiter omnipotens precibus si flecteris vllis. Soranus: Iuppiter omnipotens rerum,regúmque, &c. Græci similiter παντοκράτορα vocant, vt Orpheus & Homerus. alij παγκρατῆς Ζεὺς.etiam ab Atheniensibus ideo appellatus est, vt ait Hesychius,& Phauorinus.

Iupiter Optimus Maximus cognominatus, quod velit & possit omnibus prodesse. & optimus quidem,antequàm maximus: quia maius est certè, gratiúsque prodesse, quàm magnas opes habere.hoc ait M.Cicero.Pliniúsq;,ac cæteri. Templum Iouis OPT. MAX. Tarquinius Priscus vouit,Tarquinius Superbus à fundamentis,deinde XL argenteis mil. impendit:sed regno eiectus,anno pòst ipsum Horatius Cos.dicauit.vt hæc vetus epigraphe ostendit: M. Horatius Cos.ex lege templum Iouis Opt. Max. dedicauit, anno pòst reges exactos à Coss. postea ad dictatores, quia maius imperium erat, solenne claui figendi translatum est. Porrò Homerus & Pamphus poëtæ Græci, hoc idem cognomen Maximi,Ioui dederunt,vt notat Philostratus.Sanè & Iupiter pro stella illa salutifera capitur interdum,quæ inter errantes secunda est,quę & Phaëthon dicitur,vt alibi dicendũ. interdum etiã ponitur pro aëre.Horat.poëta,Manet sub Ioue frigido. & quia Græcè διὸς, dius etiam & diuus dicitur,pro eodem aëre.vnde est,sub dio,& sub diuo, vt notat Varro.

Victor Iupiter cognominatus,quòd omnia vincere putaretur,vt scribit T.Liuius lib.x.

ab.v.c.Papyrium in ipso discrimine,quo templa deis immortalibus voueri mos erat, vouisse Ioui Victori, si legiones hostium fudissent,pauxillum mulsi, priusquàm temetum biberet,sese facturum:id votum deis cordi fuit. Ioui verò Victori diem festum Romani celebrarunt Idibus Aprilis:qua de re Ouidius in Fastis,

Occupat Apriles idus cognomine Victor
Iuppiter,hac illi sunt data templa die.

Ioui Victori templum votum à Q.Fabio bello Sabino fuit,in Palatino monte constructum.meminit P. Victor in x vrbis regione. Græci etiam Niceum Iouem vocauêre, nescio an à Victoria, id est, νίκης dictum, an à loco.meminit T. Liuius in v Decad. de Cetio monte agens, & Epiro: Aliò rex Perses profectus, altero (inquit) die ad templum Iouis, quem Niceum vocant,posuit castra.

Inuictus Iupiter nuncupatus est,& cultus à Romanis, vt diuus Augustinus in septimo de Ciuitate Dei testatur. Inuicti Iouis idus Iunij dies festus agebatur.

Imperator Iupiter apud Prænestinos celebratus,cuius simulacrum apud ipsos cùm esset,Romam translatum fuit: in v I I I verò Vrbis regione collocatum, vt P. Victor testis est.Liuius lib. sexto ab v.c. Titus,inquit, Quintius semel acie victor, binis castris hostium nouem oppidis vi captis,Prænestе in deditionem accepto,Romam reuertit,triumphánsque signum Prænestе deuectum Iouis Imperatoris in Capitolium tulit: dedicatum est inter cellam Iouis & Mineruæ,tabuláque sub eo fixa, monumentum rerum gestarum. M. Tullius in v I Verrin.Iouem Imperatorem,inquit,quanto honori in suo templo fuisse arbitramini,colligere potestis.Iouis Imperatoris simulacra præter hoc Prænestinum, idem M. Tullius eodem loco commemorat, vt illud ex vrbe Syracusana ablatum: Quid? inquit, ex æde Iouis, religiosissimum simulacrum imperatoris,quem Græci στρατιον nominant, pulcherrimè factum,nónne abstulisti?tum de altero paulò pòst, quod ex Macedonia captum in Capitolio posuerat Flaminius.Etenim tria ferebantur in orbe terrarũ signa Iouis imperatoris, vno in genere pulcherrimè facta:vnũ,illud Macedonicum, quod in Capitolio videmus:alterum,in Ponti ore,& angustiis:tertium,quod Syracusis ante Verrem prætorem fuit:& reliqua, quæ ibidem ait Cicero. στρατιος dictos meminit & Arrianus ἐν περίπλῳ Ponti Euxini: ait enim,quòd inter Bosphorum Thracium, & vrbem Trapezontem, templum fuit Iouis Vrij,quod à Byzantio distabat centum & viginti stadiis. Stephanus in libro de Vrbibus etiam meminit, his verbis:Et Menippus,inquit, ἐν περίπλῳ Bithyniæ, à fano ait Iouis στρατίου, & ab ore Ponti sinistra habenti continentem, & nauiganti Chalcedona vrbem, sunt stadia c x x.

Custos Iupiter quoque appellatus est, & in primis cultus à Romanis. Custodis Iouis Apuleius meminit in libro de Mundo,& Seneca lib.2.Quæst.nat.de Ioue agés: Eundem, inquit,quem nos Iouem,intelligunt custodem rectorémque vniuersi.Sunt qui putent Iouis custodis templum,ex Suet. Tranquillo, à Domitiano imperium adepto in Capitolio conditum fuisse,qua de re Cornel.Tacitus libro 19.vbi Capitolium describit à Vitellianis captum, in initio principatus Vespas. Domitianus, inquit, in prima irruptione apud ædituum occultatus, solertia liberti lineo amictu turbæ sacricolarum immixtus, ignorantúsque, apud Cornelium primum paternum clientem iuxta Velabrum delituit, ac potiente rerum patre, disiecto æditui contubernio, modicum sacellum Ioui conseruatori, arámque posuit, cassúsque suos in marmore expressit: mox imperium adeptus, Ioui custodi templum ingens,séque in sinu Dei sacrauit.hæc Tacitus. Extant præterea nomismata quædam Neronis Cæs.in quibus à tergo ita Iupiter est effictus:in solio sedet,dextra fulmen habet,læua hastam,cum hac inscriptione, IVPITER CVSTOS.

Capitolinus Iupiter Romæ in Capitolio summa veneratione cultus,& summo honore habitus: de quo nõ est cur ego plura scribã,cùm nõ modò Latinis,sed & Græcis scriptoribus sit celebratissimus, vt cui ex toto terrarũ orbe donaria preciosissima mitterentur, vt Cicero,Plutar.Liuius,& alij ostendunt. at si breuissimè videre velis, quando conditum Capitolium,quando dicatum,quoties incensum & instauratum,& de eo cætera, Cornel. Tacitum lege lib.19.Sed enimuero Capitolium,ait Arnobius,dictũ est à capite Toli.Quis, inquit, ignorat Capitolium Toli esse sepulcrum Vulcentani:& paulò pòst: Quòd si planũ fieri testimoniis auctorum postulatis,Sammonicus, Granius, Valerianus,& Fabius vobis indicabunt,cuius Tolus fuerit filius,gẽtis & nationis cuius, vt à Germani seruulo vita fuerit

rit spoliatus,& lumine.Et demum sic cõcludit:Nec erubuit ciuitas maxima,& numinum cunctorum cultrix,cùm vocabulum templo daret,ex Toli capite Capitoliũ, potius quàm ex nomine Iouio nuncupare.hæc Arnobius.At verò Capitolium (inquit Varro) dictum, quòd hîc cùm fundamenta foderentur ædis Iouis,caput hominis inuentum dicitur: hic mõs antè Tarpeius dictus,à virgine Vestali Tarpeia,quæ ibi à Sabinis necata armis, & sepulta:eius nominis monumentum relictum, quod etiam nunc eius rupes Tarpeium appellatur saxum.hæc Varro. Quòd autem ibi caput inuentum,eam imperij arcem,rerúmque caput fore interpretatum fuit. Saturnium primùm montem Capitolium vocatum fuisse,mox Tarpeium legimus,à Tarpeia,quæ hostibus illum prodiderat.hinc & Tarpeius Iupiter vocatus.Propertius in 4.

Tarpeiúsque pater nuda de rupe tonabat. Ouid.in Fastis:
Iunctáque Tarpeio sunt mea templa Ioui.

Amm.Marcellinus:Quicquid erat primùm eminere,inter alia cuncta spectabat Iouis Tarpeij delubra,quantum terrenis diuina præcellunt.vt mirandum illud sit quod scribit Plinius lib.35.Nat.historiç:Turrianum à Fregellis accitum,cui locaret Tarquinius Priscus Iouis effigiem in Capitolio dicandam,fictilem eam fuisse,&c. Sanè quidam Capitolinum Iouem,& Opt.max. eundem fuisse arbitrantur, propter hæc M.Tullij verba: Quo circa te Capitoline,quem propter beneficia pop.Rom.Optimum,propter vim Maximum nominauit.Vnum hoc tibi quoque addam, non solùm Capitolinum Iouem Romæ cultum fuisse,sed in aliis etiam vrbibus,vt Corinthi,de quo Pausan.in Corinth. Supra theatrum, inquit,Iouis est templum,qui Romana voce Capitolinus vocatur:lingua verò Græca Coryphæus dici posset.hoc quidem Pausan.Legimus & Antiochiæ fuisse.Liuius lib.1.quintæ Decad.Et Antiochiæ, ait, Iouis Capitolini magnificum templum, non laqueatum auro tantùm,sed parietibus totis lamina inauratum.Fuit & Tolosæ in Hispania Capitolium,vt in sacris annalibus obseruaui.fuit & Capuæ Capitolium arx munitissima: item Capitoliũ aliud Beneuenti,quod notauit Alexander.Pausan.præterea,& Stephanus, aliíque Græci,Capetolinum per e enunciant.

Fulminator Iupiter dictus est à Latinis, teste Apuleio: κεραύνιος Græci appellauêre, licet Hesychius dicat hoc nomine in Seleucia Iouem vocitatum.Sic verò dictus, vt ait Pausan. post Oenomai domum fulminatam. Orpheus in Fulminatorẽ Iouem hymnum composuit,cum suffimento styracis. Meminit & Ceraunij Phurnutus de Deorum nat. Eadem etiam causa cognominatus est ἀρχικέραυνος, quasi tu dicas coruscans fulmine,vt est apud Orpheũ,& Pindarum in Olymp.Alicubi etiã ἀρχικέραυνος dictus,id est,fulminũ princeps. Sed & ἐγχεικέραυνος ζεὺς nũcupatus est,quòd videlicet pro hasta fulmine vti diceretur τερψικέραυνος præterea Iupiter cognominatus,quòd fulmine scilicet gaudeat: vnde est Cœlij nostri carmẽ,

Perfringit,penetrat,cremat omnia fulmen adactum,

Iuppiter hinc nomen τερψικέραυνος habet. in Argonauticis tamen Orpheus τερπικέραυνον vocare videtur,& item quædam Homeri exemplaria, sed & Hesychius, aliíque. hinc interpretari possumus,quòd fulgura & fulmina vertat.At Fulminantem Horatius libro tertio Carm.Iouem illo versiculo appellat:Nec fulminantis magna Iouis manus. Fulgur Iupiter videtur etiam appellari apud Festum,vt cùm scribit: Præuersum fulgur appellatur, quod ignoratur noctu an interdiu sit factum.Itaque Ioui Fulguri & Summano fit, quod diurna Iouis,nocturna Summani fulgura habentur.

Fulguratorem ex nostris etiã quidam dixêre,cùm Græcum vocabulum ἀστροπαῖος Latinè exprimere voluerunt, & ἀστροπιστὴς, quo & poëtæ,& Lucianus vsus est in Timone, quo loco multa Iouis cognomina enunciat: id quod & Aristoteles in lib. de Mundo. M.Marullus hymnum in Iouem Fulguratorem composuit. Illud est ab Appiano in Syriaco proditum: cùm à Seleuco Seleucia vrbs conderetur,quæ ad mare vergeret,fulgure ictam fuisse, fulgúrque ipsum deum creditum, solitósque mortales choreas ducere, ipsúmque Fulgur hymnis & canticis prosequi, quoties cœlum fulgeret.Porrò & στροπηφόρος ζεὺς vocatus, quasi συναγέιρων τὰς ἀστραπὰς, hoc est fulgura & coruscationes congregans, vt exponit Hesychius.Fuit & Iupiter Serenator:sic enim qui Græcè est αἴθριος, Apuleius in libro de Mundo reposuit.

Tonans Iupiter ab auguribus primùm appellabatur, & fulgens, vt testis est M. Cicero libro secundo de Natu.deorum.ita enim Balbus: Hunc etiam augures nostri, cum

dicunt Iouem Fulgentem, Tonantem. dicunt enim, Cœlo fulgente & tonante. Deinde, Tonantem Iouem Augustus Cęs. post Cantabricum bellum in Capitolium constituit: vnde & aliquando Capitolinus Tonans vocatus est, qui tamen alius est ab Ioue Capitolino, de quo iam suprà actũ est. qua in re grammatici quidam decepti sunt. Vidi ego nomismata vetera Augusti, cũ Iouis Tonantis inscriptione. De hoc templo Iouis Tonantis ab Augusto facto, sic fermè Dion lib. histor. 54. Dedicauit, inquit, & templum Iouis Tonantis, de quo hæc quidam duo feruntur: alterum, quòd in eius dedicatione ingentia facta fuêre tonitrua: alterum, fuit ipsius Augusti somnium. nam tum ingẽs multitudo ad dedicationem conuenerat, tum propter nominis & rei nouitatem, tum quod ab Augusto templum positum esset, tum maximè quòd in Capitolium ascendentibus primùm offerebatur. Visus verò fuerat videre Iouem Capitolinum sibi in templo iratum, qui illi diceret, eum Tonantem Iouem habiturum defensorem: & reliqua, quæ hac de re Dion prodit. Porrò Augustus, cùm dies exorta esset, Ioui statuæ tintinabulum appendit, quo Romani vti solebant, cùm custodias gererent. huius verò templi & somnij meminit subobscurè Suetonius Tranquillus. Verumenimuero à Græcis hac tonitrus ratione ἐρίγδουπος, & ἐρίγδουπος ζεὺς appellabatur. post poëtas meminêre Lucianus & Phurnutus. Sed & βρυτάμος ab Orpheo, & item Phurnuto dictus: quem Tonitrualem Apuleius, vt solet, licenter interpretatus est, sed & in Homerum grammatici, & in Aratum. Legitur Romæ in marmore, in atrio Paulinæ domus, IOVI BRONTONTI. Eadémque ratione βροντησέφαντος, & ἀολοβρόντης ζεὺς nuncupatus est. & quod ab alto strepat, ἀερσιτύπος ζεὺς: & βαρύγδουπος, quòd grauiter sonet. hinc & ὑψιβρεμέτης ζεὺς, hoc est Altitonans, qua voce & Latini vsi sunt. Næuius.

Panditur interea domus altitonantis Olympi, vt Minutianus citat: quem versum & æmulatus est Maro. hinc eadem penè ratione ὀρυσπής, & poëtis frequentius, hoc est latè sonans: vt est illud Orphei, ἐκ δ' ἀρόης γένετ' αὐτὸς ἄναξ ὀρυσπὰ ζεὺς, id est, ex Saturno gẽitus rex ipse altisonans Iupiter. Similiter & Homerus & Hesiod. Idem & βαρυσπὴς cognominatus, aliisque, ne nimius sim. Porrò & Tonantis Iouis ædem in cliuo Capitolino P. Victor statuit: in Capitolio Plinius, vbi & statuam collocat à Leocrate factam, ante (vt ait) cunctas laudabilem.

Feretrius Iupiter à Romanis cultus, & appellatus. alij quidem à ferendo cognominatum putant, alij à feriendo: id quod Propertius in quarto ostendit, vbi de Ioue Feretrio eruditam elegiam scripsit, cuius hoc initium,

Nunc Iouis incipiam causas aperire Feretrij,
Armáque de ducibus trina recepta tribus.

Quæ & spolia opima dicebantur, & vt Varro scribit, ab opibus appellata: vel vt Plutarchus, ab opere rei gestæ: vel ab Ope Saturni vxore, id est, terra. Propert. in Eleg.

Nunc spolia in templo tria condita, causa Feretrij,
Omine quod certo dux ferit ante ducem:
Seu quia victa suis humeris hæc arma ferebant,
Hinc Feretri dicta est ara superba Iouis.

Plutarchus, à feriendo hostem ait. Festus: Feretrium dictum putat, quòd pacem ferre putaretur, cùm ex templo eius sumerent sceptrum, per quod iurarent, & lapidem silicem quo fœdus ferirent. Prima autem spolia opima Romulus Ioui statuit, Acrone Ceninensium duce interempto, & Feretrij nomen & templum: vt Liuius, Plutarchus. Dionys. Alicarn. in secundo, & alij tradunt. altera spolia opima Cor. Cossus de Tolumnio rege Hetrusco tulit. tertia M. Marcellus ex Viridomaro Gallorum rege Ioui suspẽdit, de his Vergilius in sexto Aeneid.

Tertiáque arma patri suspendet capta Quirino.

Vbi Seruius post prædicta & hoc subiunxit: Possumus &, quod est melius, secundum legem Numæ hunc locum accipere, qui præcepit prima opima spolia Ioui Feretrio debere suspendi, quod iam Romulus fecerat: secunda Marti, quod Cossus fecit: tertia Quirino, quod fecit Marcellus. Quirinus autem est Mars, qui præest paci, & intra ciuitatem colitur. Nam belli Mars extra ciuitatem templum habuit. Ergo aut suspendet patri, id est, Ioui: aut patri, id est, Quirino. Variè de hoc loco tractant commentatores, Numæ legis immemores, cuius facit mentionem Liuius. Libet hoc loco particulam Alicarnassei tibi ex secundo Hist. recitare, vt videas quàm exiguis initiis res Romana creuit. Post pompam

pam (inquit) triumphali, & sacrificium. Romulus extructo templo in vertice Capitolini collis, Ioui, quem Feretrium Romani vocãt, nec magno ipso (ibi enim seruatur adhuc vestigium vetus, cùm minora quinum pedum latera habeat, maiora denum) Ceninensium in eo regis sua manu interfecti spolia consecrauit: hunc autem Iouem Feretrium, cui arma Romulus consecrauit, siue quis velit τροπαιοῦχον, siue vt quidam censent, σκυλοφόρον: siue quia omnes excellit, omnémque in circuitu comprehendit naturam rerum, & motum, ὑπερφερέστατον, non aberrabit à vero. & hæc quidem ille. Sed enim & Persæ cœli circulum, hoc est τὸν κύκλον τοῦ ἀέρος, Iouem vocabant, vt Herodotus scribit in primo, & Origenes in quinto contra Celsum. alij, cœli ambitum: Valla, cœli gyrum interpretatus est. Origenes: Putant, inquit, Persæ Ioui sacrificia facere, vbi celsissimam montis speculam conscenderint, cœli circulum Iouem nuncupando. Idem paulò pòst: Persæ igitur cœli ambitum omnem vocitant Iouem.

Latialis Iupiter cognominatus, cuius crebra apud scriptores mẽtio. Lucanus in primo,

Et residens celsa Latialis Iuppiter Alba.

Lactantius videtur dicere, Latialem Iouem cultum fuisse humano sanguine: quod & Athanasius. ita enim: Veteres, inquit, Romani Iouem, quem Latialem vocant, humanis hostiis colebant. Sedenim à Latialis Iouis sacro Latinæ feriæ dictæ sunt. Libet hac de rẽ totam Dionysij Alican. particulam ex libro quarto ascribere, vt est à Lapo interpretata. Tarquinius, inquit, designare templum statuit Romanis Latinísque commune atq; Hernicis & Volscis, eis quidem qui in societatem scripti erant, vt conuenientes quotannis in designatum locum nundinarentur, vnáque vescerentur, ac de communibus extis partem quiq; eorum caperent: gratè autem suscipientibus rem omnibus, locum designauit, vbi conuentum facerent, in medio maximè gentium earum positum, montem celsum, qui Albanorum superstat vrbi, in quo nundinas quotannis agi, & inducias esse omnibus erga omnes lege statuit, sacrificiáque perfici communia Latiali Ioui: epulas idem quoque statuens, quas exhibere oporteret ad sacrificia vnamquãque vrbem, & quam partem vnamquanque accipere. quæ verò participes erant huius solennitatis & sacrificij, vrbes fuêre tribus demptis quinquaginta. Has autem solennitates & sacrificia Romani vsque ad hæc nostra tempora perficiunt, Latinas ferias eas vocantes: ferúntque in eas hæ quæ participes sunt sacrorum vrbes, aliæ agnas, aliæ caseos, aliæ lactis mensuram quandam, aliæ his simile aliquod molæ genus: vno autem tauro communiter ab omnibus immolato, statutam partem vrbs quæque accipit. Sacrificant enim pro omnibus, principatúmque sacrorum Romani habẽt. hactenus Dionys. qui & alibi de Latinis feriis meminit. Varro de Lingua latina. Similiter Latinæ ferię dies cõceptiuus, dictus à Latinis populis, quibus ex Albano monte ex sacris carnẽ petere fuit ius cum Romanis, à quibus Latinis Latinæ dictæ. Fuit & Latiar, vt Macrobius scribit, Latinarũ solenne. Latiarem præterea Iouem alicubi legi. Festus in Oscillo: Latinus rex, inquit, prælio quod ei fuit aduersus Mezentium, Ceritum regem, nusquam apparuit, iudicatúsque est Iupiter factus Latiaris. Porrò Propertius libro secundo Latium Iouem Capitolinum vocat, eo versu:

Assuescent Latio parta trophæa Ioui,

Stator Iupiter, quem Græci tum στάσιον dixêre, tum ἐπισταίσιον. M. Cicero in oratione Priusquàm in exilium iret: Téque, inquit, Iupiter Stator, quem verè huius imperij statorem maiores nostri nominauerunt, cuius in templo hostilem impetum Catilinæ repuli à muris, cuius templum à Romulo victis Sabinis in Palatij radice cum Victoria est collocatum, oro atque obsecro, ferte opem pariter Reipub. cunctæque ciuitati, meísque fortunis. At verò Liuius in primo ab v. c. ex verbis Romuli, suis fugientibus: At tu Pater deùm hominúmque, hinc saltem arce hostes, deme terrorem Romanis, fugámque fœdam siste: hìc ego tibi templum Statori Ioui, quod monumentum sit posteris, tua præsenti ope seruatam Vrbem esse, voueo. Quibus verbis Liuius innuit, à sistendo Statorem vocatum. D. tamen Hieronymus, Iouem Statorem stare dixit, non quòd ideo Statorem dictum putet, quòd rectus stet: sed quod Iupiter Tonans, vt annotauit Hermolaus Barb. sic fingatur in antiquis signis: Stator verò, stans, tanquam erectus ad ferendum. D. Augustinus in tertio de Ciuit. Dei, à stando similiter deriuauit. Hic enim, inquit, Romulus de suorum iam virtute desperans, Iouem rogauit, vt starent: atque ille hac occasione nomen Statoris inuenit. Seneca in quarto de Beneficiis, cur Stator

appellaretur, altiorem causam attulit. ita enim scribit: Non quemadmodum historici tradiderunt, ex eo quòd post votum susceptum acies Romanorum fugientium stetit: sed quòd stant beneficio eius omnia, Stator, Stabilitórq; est. Non attinet hoc tibi loco referre, quantas turbas grammatici cum Valla faciant. Vidi ego aliquot nomismata vetusta tum Antonini Pij, tum Gordiani, aliorúmque veterum, à tergo quorum erat imago nuda stans, dextrà hasta nitens, sinistra fulmen habens, cum hac inscriptione, IOVI STATORI. Illud præterea in x, ab v. c. apud Liuium legimus: M. Attilium Cos. cùm aduersus Samnites atrox bellum esset, manus ad cœlum tulisse, voce clara, ita vt exaudiretur, templum Ioui Statori vouisse, si cõstitisset à fuga Romana acies. Porrò quinto Calend. Quintilis festus dies Iouis Statoris à Romanis celebrabatur. Ouid. 6. Fastorum,

Tempus idem Statoris erit, quod Romulus olim
Ante Palatini condidit ora iugi.
Tot restant de mense dies, quot nomina Parcis.

Victruuius in tertio, cùm de Periptero æde agit, Statoris Iouis ædem eiusmodi fuisse scribit in porticu Metelli. Varro libro octauo Rerum diuinarum, vt Macrobius in tertio Sat. citat, delubrum ait alios existimare, in quo præter ædem sit area, assumpta deûm causa, vt est in circo Flaminio Iouis Statoris.

Pistor Iupiter à Romanis cultus, cuius ara in Capitolio fuit, vt in sexto Fastorum scribit Ouidius. Lactantius Firmianus lib. 1. quo tempore Galli Capitolium obsidebant, Ioui Pistori ara posita fuit, quod Romanos deus in quiete monuisset, vt ex omni frumẽto quod haberent, panem facerent, & in hostium castra iactarent: eóque facto, soluta est obsidio, desperantibus Gallis inopia subigi posse Romanos. Meminit & Liuius, & Frontinus. Non confutanda futilis eorum opinio, qui Mariforium Romæ appellatum signum, Pistoris Iouis esse putant: ne hac parua temporis vsura abutar, cùm & alij id iam fecerint. Versus Ouidij de Ioue Pistore hi sunt:

Nomine quàm precio celebratior arce Tonantis,
Discant Pistoris quid velit ara Iouis.

Idem:

Posse fame vinci spes excidit, hoste repulso,
Candida Pistori ponitur ara Ioui.

De Pistio verò Ioue mox agemus.

Lapis, qui & ab aliquibus Lapideus Iupiter, apud Romanos sanctissimum iusiurandum: Gellius. M. Cicero in Fam. ad Trebatium in septimo, Iouem Lapidem iurare. Apuleius de Deo Socr. Quid igitur iurabo, per Iouem Lapidem: Romano vetustissimo ritu. dictus verò videtur, vt nonnulli existimant, ab ipso lapide Ioue vocato, qui Saturno oblatus fuit ab Ope. nam & Eusebius in Chron. ait, In Creta regnauit Lapis. Lapidem Iouem interpretantur quidam, qui per tempora fuerit raptæ Proserpinæ. vel certè dicitur à lapide silice, quẽ in sanciendis fœderibus iuraturi tenebant, vt Festus docet, ea verba dicentes: Si sciens fallam, me Diespiter salua vrbe arcéque bonis eiiciat, vt ego hunc lapidem. Quidam antiquitatum studiosi, hęc concepta verba ita castigant & efferunt: Si sciens fallo, qui me despicit, salua vrbe arcéq;, is me eiiciat, vbi ego hunc lapidem. De hoc verò iuramento multa scribit Erasmus in Prouerbiis, Iouem Lapidem iurare. Est & apud Pausaniam Iouis illud cognomentum Laætæ, quasi dicas lapidei Dei. Notissimum est enim, apud Græcos λάας ἡ λαὸς lapides & saxa vocari. vnde & populi fabulose à lapidibus Deucalionis & Pyrrhæ iactis diĉi sunt. Laætę verò Iouis & Neptuni signa posita fuisse in Olympia, testis est Pausanias in Eliacis lib. priore. Vir doctus Iouem & Neptunum plebeios interpretatus est. Videor operæprecium facturus, si iusiurandum illud ascripsero; quod primo fœdere inter Romanos & Carthaginenses factum scribit Polybius in 3. Hist. quòd in tabulis æneis inscriptum ædiles in Iouis Capitolini templo diligentissimè asseruandum posuerunt. hoc ipsum est: Si rectè ac sine dolo malo hoc fœdus atque hoc iusiurandum facio, dei mihi cuncta felicia præstent: sin aliter aut ago, aut cogito, cęteris omnibus saluis, in propriis patriis legibus, in propriis laribus, in propriis templis, in propriis sepulcris, solus ego peream, vt hic lapis è manibus meis decidet. Nec plura locutus, manu lapidem deiecit. hæc Polybius. Scribit T. Liuius lib. 1. tertiæ Decad. hunc iurandi modũ Carthaginensibus fuisse inducitur enim Hannibal agnum læua manu, dextra silicem lapidem retinens: Si falleret, Iouem cæterósque precatus deos, ita se mactarent, quemadmodum ipse agnum mactasset. & secundum precationem

cationem, caput pecudis saxo elisit. Consueuerunt quoque Athenienses, vt Aristoteles in Repub. Athenien. & Philochorus prodiderunt, ad lapidem quendam iuramenta facere. Demosthenes in oratione in Cononem, καὶ πρὸς λίθον ἕστωτες, καὶ ἐξορκοῦντες, id est, ad lapidem agentes, & eiurantes: quod idem obseruat Harpocration. Colebatur & in fœderibus sanciendis apud Græcos ἔνορκιος ζεὺς, à iuramento videlicet appellatus. Scribit Laërtius in Pythagora, ὄρκιον εἶναι τὸ δίκαιον, id est, iusiurandum iustum esse. & propterea Iouem ὅρκιον nuncupari. idque aspiratè pronunciat, contrà alij. Pausanias in Eliacis auctor est, in Olympiæ βουλευτηρίῳ, id est, senatu, Iouis simulacrum fuisse, cognominati ὅρκιος, quod vtraque manu fulmen continebat, quasi vlturus omnino fulmine, qui falleret iuramentum, & violaret. iuxta hoc simulacrum, qui ad certamen descendebant, eorúmque parentes & fratres, super immolati exta porci conceptis iurare solebant verbis, nihil se fraudis, nihil deceptionis ad certamen attulisse, aut secus quàm leges paterentur Olympiæ commisisse. Hesychius φόρκιον δία, id est, Ephorcium Iouem, in Titanum ordine fuisse scribit. Porrò & hoc moris fuisse Græcis legimus in sanciendis fœderibus, vt ferrum candens tenerent, & vt fœdus tam diu perduraret, deos precabantur; quando it mydrus latuisset (id enim ferro ignito ac candenti nomen) statímque in mare mydrum præcipitabant. moris huius mẽtio apud Sophoclem, & Callimachum, & grammaticos.

Pistius Iupiter dictus, vt docet Dion. Alicarn. lib. 4. quem (vt ait) Romani Sanctum dicebant: ad quem Tarquinium Romanorum regem iuramẽtum fecisse post deuictos Gabios; idem auctor est Dionys. qui & in secundo de Curibus Sabinorum vrbe agens, Sangum ait à quibusdam Pistium vocari, vt in Sanco & Sango dictũ. Hunc eundem ferè crediderim, quem in nono, idem auctor Fidei sponsorem appellauit. Latinum codicem citaui, cum Græci copia non sit. Ita enim Lapus interpretatus est: In vrbe autem templũ Iouis Fidei sponsoris Sp. Posthumius Cos. alter nonis Iuniis in Capitolino colle dedicauit, extructum ab ipso rege vltimo Tarquinio, nec per illum legitima apud Romanos potitum consecratione. hæc Dionysius, quæ nos etiã in Fastis retulimus. Sanè ego aliquando existimaui, Pistium Græcè dictũ pro deo Fidio latinè, cùm Sanctus & Fidius, Ouidio teste; sint iidem. nam vt πίστις Græcè fides, ita πίστιος καὶ πίστος Fidius latinè interpretari commodè possumus, præsertim id etiam syllaba comprobante. si enim Fidius pro filio diceretur, contumax syllaba repugnaret, quæ longa esset: & tamen in Fidio, vt in Fide corripitur. vt in illo Nasonis in Fastis:

Quærebam nonas Sancto, Fidióne referrem.

Hæc quidẽ nostra coniectura est, quam tibi, non vt rata sit, cõtulerim, multis præcipuè reclamãtibus. Adhæc & in antiquitatibus Romanis Fidij simulacrũ ita effictũ aliquando conspeximus. marmor erat in fenestræ modũ formatũ, in quo tres imagines effictę fuerãt. Dextra quidã virilis, habitu pacifico; sinistra verò muliebris erat, eodẽ habitu, coronã in capite ex lauro gestãs. quæ dextrã dextræ iungebat, cum priore imagine. in medio harum duarũ, ingenui pueruli effigies cernebatur, cuius supra caput hæc duo verba legebantur, FIDII SIMVLACRVM. apud imaginẽ dextrã virilem, HONOR. in sinistra imagine muliebri, VERITAS. legebatur. Sed & Græci Ephestiõ Iouẽ coluêre, cuius mẽtio est apud Sophoclẽ in Aiace Mastigophoro, id est, flagellifero: quẽ cohabitantẽ & domesticũ interpretãtur, qui Scholia in ipsum poëtam scripserũt: & item apud Lucianũ in Timone. ἐφέστιος enim inter multa significata & eũ designat, qui domi deos rogat, hoc est, ἐφ' ἑστίας. Citat Stephanus Demosthenẽ in nono Bithyniacôn, νέας ἀπὸ δ' ἀρταμίσιος ἐφεστίου ἀσπαλιεῖσιν. Sic enim ibi, inquit, Venus vocatur in Artace. ex eadẽ fermè origine ἑστιάχος ζεὺς ab Ionibus cultus fuit, vt Hesychius est testis, quasi procurãtor & domus dominus & familiæ. Coluerunt & Græci Philiũ, φίλιον Iouem, cuius frequentissima mẽtio scriptoribus, Platoni, Apuleio, Luciano, aliis. quidã amicitiæ pæsidem, alij amicabilẽ interpretati sunt. Hunc Diodorus Sinopæus, parasiticam artem inuenisse ridens dixit. Sodalitatis quoque deum Iouem venerati sunt antiqui, quem ἑταιρῆον vel vt alij & melius scribunt, ἑταιρεῖον appellabant: de quo & Athenæus, & Hesychius, qui ipsum ait in Creta in primis cultum fuisse. Theophilus verò Hetærium Iouem ideo appellatum scribit, quòd mortalibus iuuans pater sit, vel propter vtilitatem quæ ex ipso prouenire putabatur: eius etiam meminit Aratus interpres. Ioui præterea Hetærio Iasonem legimus Hetæridia, vel Hetæria celebritatem instituisse in Magnesia, quam etiam postea Macedonum reges diu conseruarũt: hinc patet eos falli, qui & Iouem

Hetæridion nuncuparunt. Sanè Horodotus in primo Historiarum, Iouē ἑπίσιον, & ἑταιρήϊον simul commemorat, cùm Crœsus intellexit Adrastum hospitem filium suum interemisse incautè venando. quo loco ἑπίσιον Valla interpretatur hospitalem, & ἑταιρήϊον familiarem.

Aliterius etiam Iupiter vocatus fuit, & Ceres Aliteria, quòd in publica fame seruassent molitores, ne farina diriperetur: quod in Aristophane notant grammatici. Sed qui propriè dicantur Aliterij (nam varia legimus significata) lege Plutarch. de Curiositate, id est περὶ πραγματείας, & item eiusdem Problemata, Iulium Pollucem, sed & Erasmi prouerbia.

Diespiter Iupiter: Varro de Lingua lat. Nam olim Diouis & Diespiter dictus, id est dici pater: à quo dei dicti, qui inde dius, & diuus: vnde sub dio, diuo, Dius Fidius. Macrob. verò Sat. primo: Cretenses, inquit, διὰ τὴν ἡμέραν, id est Iouem diem vocant. Ipsi quoque Romani Diespitrem appellant, vt diei patrē. Gellius quoq;, quòd dici & lucis pater sit. alij διὸς, ἢ διὸς pater dictum putant. D. autem Augustinus in quarto: Diespiter, ait, qui partū perducit ad diem. Horatius libro Carm. Nanque Diespiter, Igni corusco nubila diuidens. Idem alibi, Sæpe Diespiter neglectus incesto addidit integrum. meminit & Festus, vt modò in Lapi de Ioue diximus. Nescio vnde in mentem Lactantio venerit, libro primo vt scriberet: Pluton latinè est Diespiter; alij Orcum dicunt. nisi fortè secutus hæc Varronis verba: Idem, inquit, hic Diespiter infimus, qui est coniunctus terræ, vbi omnia oriuntur, vbi obruuntur, quorum quod finis ortus, &c. Lactantium in hoc Isidorus secutus est.

Lucetius Iupiter. Seruius Honoratus in nono in Verg. comment. Lucetius, inquit, linguâ Osca Iupiter dictus à luce, quam præstare hominibus dicitur. ipse est enim nostra lingua Diespiter. Gellius verò libro quinto: Lucetius, inquit, dictus Iupiter, quòd nos die & luce quasi vita ipsa afficeret, & iuuaret. Lucetium autem Iouem Cn. Næuius in libris belli Punici appellat. Macrob. lib. Sat. Namcùm Iouē accipiamus lucis autorem, vnde & Lucetium Salij in carminibus canunt, & Cretenses διὰ τὸν ἡμέραν, id est Iouem diem, (sic enim legendum potius, quàm διὰ τὴν ἡμέραν, id est Iouem mansuetum: vel φιλοφεγγῆ, vt alij, id est, luciferum: nihil enim conuenit cum Lucetio & Diespitre) Lucetium inquit Festus, Iouem appellabant, quòd eum lucis esse causam credebant. Lepreatæ etiam Iouem Leucæum coluêre, & apud se eius templum, vt Pausan. in Eliac. tradit. hoc est, γνώσεσθε δὲ οἱ λεπρεᾶται σφίσιν ἔλεγον ἐν τῇ πόλει λευκάτα διὸς ναόν. Sed & Heraclitus philosophus Aethrium Iouem appellauit, à splendore & luce, vt Strabo notat in primo: vbi Guarinus, eius hæc verba, καὶ τῆς ἀρετῆς ἕνεκα αἰθρίου διὸς, ita interpretatus est, Et pro vrsa sereni Iouis terminus. Dictus ab æthra æthrius, vt ab æthere ætherius, & æthereus.

Pluuius Iupiter à nostris vocatur. Tibullus: Arida nec pluuio supplicat herba Ioui. à Græcis ὄμβριος ζεὺς dictus, cuius in primis meminit Pausanias, & Phurnutus, & Pindari comment. Iouis Pluuij simulacrum Athenienses venerabantur, & arā, quæ in monte Hymettio posita fuerat: vnde cùm opus fuerat, ab Ioue pluuiā comprecabantur. & propterea Iupiter ipse Hymettius cognominatus, vt alibi ostendam. Sed in monte Parnete Iupiter Ombrius cultus fuit, qui & ἀπήμων, id est innoxius: item ὑέτιος, id est pluuius, vel pluuialis, ab eadem causa cognominatus fuit. meminit & Phurnutus. Et ὗς quoq;, vt Hesychius notat, dictus est. Tertullianus hæc sacra Aquilicia vocat, in Apolog. Aquilicia, inquit, Iouī immolatis. & in tertio aduersus Marcionem, Aquilicem vocat, qui aquam ipsam elicit. Indi quoque & ipsi eadem causa Iouem Pluuium colebant, vt Strab. lib. 15. docet.

Elicius Iupiter, ab eliciēdo dictus, vt Varro ait: cuius ara in Auētino fuit. Ouid. iij. Fast.

Eliciunt cœlo te Iuppiter, vnde minores,
Nunc quoque te celebrant, Eliciúmque vocant.

Et Plinius libro secundo, vbi de fulminibus euocandis agit: Elicium quoque, inquit, Iouem accepimus. Ridenda certè legitur ex secundo historiarum Antiatis fabula, quo pacto artem Iouis eliciendi edoctus, Numa fuerit, quæ lectione digna videtur: Numā, inquit, illum regem, cùm procurandi fulminis scientiam nō haberet, essétque illi cupido noscendi, Aegeriæ monitu castos duodecim iuuenes apud aquam celasse cum vinculis, vt cùm Faunus & Martius Picus ad id locorum veniissent hausturn (nam illis aquandi solenne iter huc fuit) inuaderent, constringerent, colligarent. Sed quo res fieri expeditius posset regem pocula non parui numeri vino mulsóque cōplesse, circáque accessus fontis insidiosam venturis opposuisse fallaciam: illos more de solito bibendi appetitione correptos, ad hospitia nota veniisse. Sed cum liquoribus odoratis offendissent fragrantia pocula, vetust

vetustioribus antepositis esse res nouas, inuasisse auiditer, dulcedine potionis captos hausisse plus nimio, obdormiuisse, factos graues: tum bis senos incubuisse sopitis, iniecisse maniculis vincla, expergitósque illos statim perdocuisse regem, quibus ad terras modis Iupiter posset sacrificiis elici. & accepta regem scientia, rem in Auentino feciisse diuinam, elexisse ad terras Iouem, ab eóque quæsisse ritum procurationis. Iouem diu cunctatum: Expiabis, dixisse, capite fulgurita. regem respondisse, Cæpitio? Iouem rursus Humano: retulisse regem, Sed capillo? Deum contrà, animali. subiecisse Pompilium, piscis. Tunc ambiguis Iouem propositionibus captum, extulisse hanc vocem: Decepisti me, Numa: nam ego humanis capitibus procurari constitueram fulgurita, Numa capillo cępitio: quoniam me tamen tua circumuenit astutia, quem voluisti habeto morem, & his rebus quas pactus es, procurationem semper suscipies fulguritorum. Hactenus Arnobius in quinto, ex Antiate. T. Liuius lib. ab v. c. primo, cùm pontificem à Numa Martium, M. F. lectum scripsisset, vt ipse edoceret sacra & cæremonias, tum subdit: Quæque prodigia fulminibus alióue quoquis modo missa susciperentur atque curarentur, ad ea elicienda ex mentibus diuinis, Ioui Elicio aram in Auentino dicauit. Sanè quoniam Liuius prodigia scribit à pontifice curari, vt expiarentur, & prodigialem Iouem legimus apud Plautum: Sed mulier, inquit, postquàm experrecta est, Prodigiali Ioui mola salsa aut thure comprecatam oportuit: quidam καταβάσιον interpretati sunt, vt etiam Apollo, eadem ratione. alibi verò de Catabate Ioue actum est. Sanè Plutarchus Elicium Iouem videtur à Græca voce ἰλάω, id est, propitio, deducere. ipsum in Numæ vita legito. Legimus & apud Hesychium, in Cypro ἀλάτιον Iouem cultum.

Vimineus Iupiter, M. Varro: à quo Viminalis collis Romæ nuncupatus, inter Exquilias. Sic autem Vimineus Iupiter appellatus, quod eius aræ in colle essent, vbi vimina multa nata essent. in hoc colle Fagutal sacrū fieri ab antiquis, alicubi me legisse recordor. Fagutal verò à fago nuncupatum: vnde etiam Iouis Fagutalis, quòd ibi eius sacellum esset. Idē Varro. Plin. lib. 16. capite 10. Fagutali, inquit, Ioui etiam nunc est, vbi lucus Fageus fuit. Festus: Fagutal, inquit, sacellum Iouis, in quo fuit fagus arbor, quæ Ioui sacra habebatur. P. quoque Victor in hac eadem regione, hoc est quinta, Iouis Viminei aram commemorat, propè Mineruam Medicam.

Veiouis, qui & Veiupiter dicebatur, & Vedius à Gellio, & Martiano, à ve particula, quæ in compositione nunc minuit, aliàs auget: vt vehemens, vestibulum: quasi paruus Iupiter nuncupatus. vel quòd nocendi vim habere crederetur, vt Gellius libro quinto docet. quidem Veiouem Apollinem esse crediderunt: Martianus Plutonem putauit. Ouid. in Fast. Iouem paruum, sine fulmine. Veiouis simulacrum in æde fuit, quæ sita erat inter arcem & Capitolium. Sagittas tenebat, quæ videlicet paratæ viderentur ad nocendum: quapropter (vt dixi) plerique Apollinem esse tradiderunt, illíque immolabatur ritu humano capra, eiúsque animalis figmentum iuxta simulacrum stabat, vt Gellius testatur. Caput Veioui cornutum scribit Alexander.

Maius Iupiter à Thusculanis cultus, vt Macrobius scribit, à magnitudine & maiestate sic appellatus.

Inuētor Iupiter cognominatus & cultus à Romanis, cuius ara fuisse dicitur prope portam trigeminem: ab Hercule verò instituta, inuentis bobus. in hac iuuencus immolabatur adultus. Eidem & in nuptiis sacra fiebant: auctores, Dionys. in primo hist. Plut. Liuius, Suet. Lactantius.

Arbitrator Iupiter etiam Romæ cultus: cuius pentapylon: hoc est quinque columnarum porticum vel potius quinque portarum, nisi pentastylon fortè legeretur, in Palatina regione fuisse ait P. Victor, in libello, quem de Vrbis Romæ regionibus scriptum reliquit. nisi mentitur inscriptio, vt nonnulli asserunt.

Prædator Iupiter cognominatus, non quòd præesset prædatoribus, sed quòd ei è præda aliquid deberetur. huius sic Seruius grammaticus meminit in tertio Aeneid. comment. Romanis, inquit, moris fuit, vt bella gesturi, de parte prædæ aliquid numinibus pollicerentur: adeò vt Romæ fuerit vnum templum Iouis prædatoris, non quod prædæ præest, sed quod ei aliquid ex præda debeatur. Ad quod respexisse videtur Vergilius, cùm ait,

——Ipsúmque vocamus
In prædam, partémque, Iouem.

Adultus

Adultus Iupiter cognominatus, vt etiã Iuno adulta. Nam præcipuè in cõnubiis deos quinque inuocabãt, Venerem, Suadelam, Dianam, & hos duos, Iouem Adultum & Adultam Iunonem. Plutarch. in Probl. sed Græcè, τέλειον & ζῆνα, καὶ τὴν ἥραν legitur, de quibus suis locis locupletius agemus. Hos quidam, Perfectorem & Perfectricem interpretati sunt.

Opitulus Iupiter, & Opitulator dictus, ait Festus, quasi opis lator, vel (vt ait Augustinus) quod opem indigentibus ferret. Appellatus præterea Impulsor, Stabilitor, Centumpeda, Supinalis, Tigillus, Alumnus, vel potius Almus & Ruminus: quod haberet impellendi, stabiliendi, resupinandi potestatem: & vt scribit Diuus Augustinus libro 7. Centumpeda cognominatus à stabilitate. nam eo firmius res consistere dicuntur, quo pluribus nituntur pedibus. Tigillus autem dictus, quod mundum continere existimaretur, & sustinere. Almus vel Alumnus, quod aleret omnia. Ruminus, quod ruma, id est mamma aleret animalia: & cætera, quæ eodem libro executus est idem Augustinus, irridens gentilium ineptias. Sanè quod Tigillum Iouem vocatum tradunt, fulcrũ ac sustentaculum totius machinæ significare videntur: vt illud est Orphei, quod ex Orpheo Apuleius conuertit, à principio à me recitatum, Iupiter est fundamen humi, & reliqua.

Dapalis Iupiter, à Latinis vocatus. dictus verò videtur, quod ei sacra dapali epulo fierent. Sicuti enim dicimus cœnam dapalem, Marcello teste, quæ amplis dapibus plena est: ita & Iouem dapalem appellatũ existimamus. M. Cato in libro de Re rustica. Dapem, inquit, hoc modo fieri oportet, Ioui Dapali culignam vini quantamuis polluceto: eo die feriæ bubus & bubulcis, & qui dapem facient. cùm pollucere oportebit, sic facies: Iupiter Dapalis, quod tibi fieri oportet in domo familiáque mea, culignam vini dapi eius rei ergô. Idem paulò pòst, Iupiter Dapalis macte istace dape. ἐλαπεναῖος etiam ζεὺς colebatur à Græcis, hoc est, vt arbitratu meo interpreter, conuiualis, vel dapalis Iupiter. ἐλαπένη enim magnificum & splendidum conuiuij apparatum significat, vt est apud Athenæum, Eustathium, alios.

Vltor Iupiter à Romanis cultus, vt etiam Mars vltor, quòd sceleratorum impia facta vlciscerentur. Plinius libro 36. cap. 15. Pantheon, inquit, Ioui Vltori ab Agrippa factum. Hocidem & nomismata quædam, si rectè remetior, significant: quorum in præsens nulla est mihi copia.

Iam pleraque Iouis nomina & cognomina, Latina & Romana, pro virili mea sum executus. nunc ad penè innumerabilem Græcorũ syluam, & barbarorum nonnullorum me conuertam, meum interim seruans institutũ, vt quandocunque contigerit, Latinis peregrina conferam: vt si qui nostra fortè legerint, faltè id ferãt vtilitatis, ne longus sit eis quærendi labor, omniáque vt exposita & collecta in manibus habere videãtur. Nomen igitur Iouis, vt ab hoc superstitioſè exordiar, à Græcis plusquàm decem monosyllabis efferri obseruamus, ζεὺς, ζῆν, δεὺς, βδεὺς, ζῆρ, ζῆς, ζῆτ, δῖς, δῖν, δῆρ, & δζεὺς Aeolicé.

Et ζεὺς quidem, vt Phurnutus ait, propterea dictus, quòd causa sit τοῖς ζῶσι τοῦ ζῆν, id est, viuendi viuentibus. alij παρὰ τὸ ζέειν, hoc est feruere, quod Iouem supremum æthera putarent, scribit Lactantius: ζεὺς siue ζῆν Iupiter appellatus est, non (vt isti putant) à feruore cœlestis ignis, vel quod vitæ sit dator, vel quod animantibus inspiret animas, & cætera: sed quod primus exliberis Saturni maribus vixerit. Δεὺς verò, ἀπὸ τοῦ δεύειν, hoc est ab irrigãdo deducitur, quod scilicet (vt ait Phurnutus) terrã irriget, aut vitalem humorẽ mortalibus contribuat. vnde Verg. ait, Coniugis in lætæ gremium descendere: pro pluuia videlicet.

Dictæus Iupiter vocatus à Dicto, vel Dicte mõte Cretæ. vtroque enim modo dicitur, & promõtorium est quod vergit in Libycũ pelagus. Fuit & Dicteũ spelæum dicti montis, quod genere neutro etiam prolatũ legimus. Aratus, δίκτῳ ἐνευώδεα: id est, In Dicto odorifero. super quæ verba Theon, si Theon est: Dicton, ait, promontoriũ est Cretę, Idę mõti proximum, vbi lucus erat Iouis Alysij, cuius & alibi memini. Sanè Zenodotus, δίκτῳ apud Aratum pro dictamo intelligit: & ideò ἐνώδεα, id est odorifero. Dicton verò quidã dictũ interpretatur, à δίκη καὶ τοῦ τίκτω, quòd ibi natus est Iupiter. Agathocles verò genere fœminæ Dictæũ montẽ putauit. Alij δίκτυον insulã esse aiunt, à piscatoribus deriuatã δικτύων. vbi imberbe Iouis simulacrũ fuit, quod Dictæũ dicebatur. Strabo quidem in decimo, de Creta agens: In hoc, inquit, tractu Dictæi Iouis templũ. nam Dictæ proxima est, nõ montis Idæi vicina, vt ait Aratus: nã Dictæ ab Ida ad orientẽ solẽ stadijs mille abest. Seruius autẽ lib. 3. Aeneid. Dictæus, inquit, mõs Cretę est, dictus à Dicte nympha, quæ ibi colebatur, in quo mõte dicitur

citur altus Iupiter: vt Dictæo cœli regem pauere sub antro. & in Georg. secundo: Ante etiam sceptrum Dictæi regis. quo etiam loco idem Seruius replicat.

Idæum Iouem quidam ab Ida Phrygiæ, alij ab Ida Cretæ cognominatum credidêre, vbi Iouis incunabula & sepulcrum: de quo Martial.

Iuppiter Idæi risit mendacia busti. Et Statius,

Mentitáque manes Creta tuos.

Et Callimachus in hymno ad Iouem:

Ζεῦ, σὲ μὲν ἰδαίοισιν ἐν ἄντροισί φασι γενέσθαι. hoc est,

Iuppiter, Idæis genitum te in montibus aiunt.

Sed quæ de ara ipsius Iouis Idæi, apud Celænen Phrygiæ oppidum à Mida rege constructa, vt ex Callisthene lib. secundo Metamorph. Plutarch. recitat, paucis vt potero adscribam: Cùm inquit, χάσμα, id est, vorago apud Celænen plures tum domos, tum mortales absorpsisset, Midas oraculo monitus, preciosa quæque in eo nihil proficiens coniecit. Anchurus verò eius regis filius, patre & vxore Timothea salutatis, nihil preciosius anima cognoscens, cum equo in eam voraginem se coniecit: quo facto, in priorem faciem terra reuersa est. Tum rex Midas eodem loco Iouis Idæi aram constituxit: quo loco lapis gignitur, qui ad præstitutam diem aureus videtur. Hæc verò meis verbis potius, quàm interpretis, tibi exposui. hanc eandem historiam post Plutarch. repetit Ioan. Stobæus in oratione σωφροσύνης: id est, de prudentia: nisi quòd non Anchurum, sed Aegisteum Midæ filium vocat, nec lapidis mentionem facit.

Aegiuchus, Græce αἰγίοχος ζεὺς, ἢ αἰγιόχος, frequens apud Græcos cognomen Iouis, de quo ita Lactantius libro 1. Cretici, inquit, Iouis quid aliud, quàm quo modo sit aut subtractus patri, aut nutritus, ostendunt? Capella enim Amaltheæ nymphæ, quæ vberibus suis aluit infantem, de qua Germanicus Cæsar in Arateo carmine sic ait,

——Illa putatur
Nutrix esse Iouis, si verè Iuppiter infans,
Vbera Creteæ mulsit fidissima capræ,
Sidere quæ claro gratum testatur alumnum.

Huius capellæ corio vsum esse pro scuto Iouem, contra Titanas dimicantem, Musæus auctor est: vnde à poëtis Aegiochus nominatur. Hactenus ex Lactantio. Hyginius verò: Euhemerus, inquit, Aegam quandam fuisse Panos vxorem, eam compressam à Ioue peperisse, quem viri sui Panos diceret filium. Itaque puerum Aegipana, Iouem verò Aegiochũ dictum, &c. Pindarus in Nem. νιῶ γὰρ αἰγιόχῳ ἀλλ' ἀγλαοφῶλλον. Scribunt Græci grammatici, quòd post Iouis natiuitatem, ipse sit in Creta à Capra inuentus, quæ illi τὸν θῶλον, id est, nutrimentum exhibuit, postquàm occultatus fuisset, ne eum Saturnus pater voraret, cuius capræ cornu sit Amaltheæ datum. Vel Iupiter Aegiochus appellatus est, quod ægida haberet, hoc est capellæ pellem, quæ illum ablactasset. eóq; modo Aegiochus dictus est, quasi ἀιγίθοκος, id est, ægida habens, θ litera ablata. Aegis verò quæ sit, cùm Græcis, tum Latinis notius est, quàm quod vt hîc pluribus recitemus, necesse sit. Effingebatur verò ex materia preciosa, ad capræ vel ouinæ pellis similitudinem. Sunt qui à Vulcano in Iouis gratiam factam dicant. Alij, inter quos Arpocration, ægidas esse volunt nexus & plicaturas è coronis, & retia coronis implicata. atque hinc sunt qui nomen deductum esse opinentur. Sed coniecturis his missis, vnum illud addam, quod magis verisimile videtur: non à capra videlicet, neque à coronæ nexu, Iouem Aegiuchum nuncupatum, sed à ventorum & turbinum conuersionibus, quas ipse Iupiter commoueat, Græcè ἀιγίδας, & καταιγίδας appellatas: vt ex iis patet qui Meteora scribunt, & interpretantur. Sed enim Phurnutus ἀπὸ τοῦ αἴσσειν Aegiuchum dictum ait, quod scilicet impetu feratur. Meminit & Aegiochij Iouis Orpheus, & Nicander in Theriacis,

Μῶσαι ὀλυμπιάδες κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο. id est,
Musæ cœlestes natæ Iouis Aegiochij.

Sed satis superque de hoc.

Milichius, μειλίχιος ζεὺς, id est, iucũdus Iupiter, vt Domitius interpretatur, alij mitem Iouem dicunt, cùm apud cæteras Græciæ ciuitates, tum apud Athenienses colebatur, in cuius celebritate extra vrbem in totius populi conuentu victimas non veras Athenienses immolabant, sed commodè & pro tempore assimilatas & fictas, vt in primo Hist. Thucydides

dides scribit. Vidi tamen vetustum codicem qui sic habet, ᾧ ἡ πανδημεῖ θύσει πολλοὶ ἀλλ ἑκατόμβαια μόνῳ, ἀλλὰ καὶ θυμέλαι ἐπιχώριαι. hoc est, in quo totius populi celebritate multi sacrificant non victimas modò, sed & sacrificia, vel ludibria indigena. quod cùm Cylon olympionica Athenienſis malè ex oracvlo intellexiſſet, voto fruſtratus est. Est & apud Pausan. in Corinth. Iouem Milichium & Dianam Patroam nulla fabrefactos arte fuiſſe. nam Milichius Iupiter pyramide, Diana columna efficta fuerat. Fuit & apud Argiuos διὸς μειλιχίου simu lacrum, Polycleti, vt idem tradit Pausan. opus: qui & alibi Milichij Iouis templum commemorat, vbi Theseus à morte latronum Scinis & aliorũ, à Phytali nepotibus lustratus ac expiatus fuit. De Milichio Ioue & Leon philosophus libro primo Epigram. μὴ ἢ νοίσω, Ζηνὸς μειλιχίοιο λαχὼν θρόνον ἀνέρος οἶτον. id est, Ne quidem intelligam Iouis Milichij sortitus solium, hominis perniciem. meminit & Phurnutus, & interpretatur. Porrò etiam legimus apud Myoneam vrbem, non procul à Naupacto sitam, lucum & aram fuiſſe in montis vertice θεῶν μειλιχίων, quibus nocturna sacra fiebant, & antequàm sol exoriretur, omnes sacrificij carnes absumebantur.

Sthenius σθένιος ζεὺς, hoc est, potens & robustus Iupiter apud Argiuos cognominatus est, vt in Musica Plut. scribit. nam cùm apud Argiuos Sthenia celebritas tibiis celebraretur, & certamen perageretur, quòd in Danaum priscum illum referebatur, mox in διὸς σθενίου honorem mutatum fuit. meminit & Pausan. in secundo, hoc est, in Corinthiacis.

Φράτριος ζεὺς, hoc est, tribulis, vel contribulis Iupiter. huius dies celebris erat secunda Apaturiorum, quæ ab effluxu cruoris hostiarum ἀναῤῥύσις vocabatur, qua de re in Apaturiis rem totam explicabimus. φράτριον καὶ πάτριον δία eundem facit Phauorinus. Plato diuersum in Euthyphrone: Iupiter, inquit, Patrous nobis non vocatur. Herceus tamen & Phratrius dictus est, & Minerua Phratria.

Alysius Iupiter cultus in dicto promontorio Cretæ, vbi lucus & templum habuit celebre: Græcus Arati commentator. dictus παρὰ τὸ παρακέλευσιν ἐκεῖ ὄρος ἄλυσις. Sed & Dictæus Iupiter cognominatus ab eodem monte, vt alibi docui. dictus est etiam Iupiter ἀλεξίτωος, hoc est malorum depulsor. Sophocles in Oedipo Epicolono, ζεῦ ἀλεξίτωος τίς ποθ' ὁ πρέσβυς. id est, Iupiter malorum depulsor, quisnam hic senex?

Μοιραγέτης ζεὺς, hoc est, Iupiter Parcarum dux: colebatur enim vnà cum Parcis. vel ideo dictus, quòd mortalium Parcas & fata regat. Cultus verò in primis in Olympia, & apud Arcades & Phocenses. Meminit Pausan. in Arcad. & Phocaic. vbi duas tantùm Parcas fuisse tradit, tertiúmque Iouem ipsum earum ducem, hoc est Mœrageten.

Aegyptius, & Nilus Iupiter vocatus fuit, vt in Græcis commentariis legimus. Parmenes citatur his verbis, ἀεγύπτιε ζεῦ νᾶλε. & Pindarus, νειλοῦ πρὸς πίον τέμενος κρονίδα, id est, Nili ad templum Saturnij. Sed quare Nilus dictus, & aliis etiam pluribus nominibus, Zezes Isaacius apud Lycophronem ostendit, & Diodorus Siculus, & apud Pindarum interpretes: ne plura hoc loco congeram, quæ à Pico referuntur in Hymnorum suorum commentariis.

Tarsos Iupiter appellatus apud antiquos, vt est apud Eustathium in Commentariis Dionysij Afri: qui tamen & in hoc citat Eratosthenem, à quo vrbi Ciliciæ celebri nomen Tersos, & mox Tarsus impositum, eo enim loci in primis colebatur. Duorum hæc inter alios patria insigniũ, Pauli scilicet Apostoli, & Hermogenis rhetoris. Multa de Tarso traduntur, quæ vt referam, nostri non est instituti.

Πλόσιος ζεὺς, id est Plusius & diues Iupiter, hoc cognomine colebatur à Græcis, cuius templum legimus fuiſſe apud Lacedæmonios, vt auctor est Pausanias.

Ὑποδέξιος ζεὺς, Hyperdexius Iupiter, & Hyperdexia Minerua: dicti sunt, vt Stephanus tradit, à regiuncula Lesbi: & ita Hyperdexion dicimus, vt Byzantion.

Hecatombæus Iupiter in Gortyna, vt Hesychius ait, appellatus & à Caribus & Cretensibus. Sunt qui putent primum Græcorũ mensem Hecatombeona vocatum ab Ioue, vt docuimus in lib. de Annis & mensibus, &c. Sed & hoc nomine Apollo nuncupatus ab Athenienſibus, quin Arpocration, aliíque libentius mensem ipsum Apollini attribuunt.

Ηλεῖος ζεὺς, hoc est Eleus Iupiter, teste Stephano, licet in vulgatis codicib. scribatur ἀλεῖος, vbi de Eli ciuitate agit. nam Doricè η in α vertitur. Sic & Pindarus in quodam Isthm. ζωὸς ἀλέυ, pro ἠλέυ, vt etiam notat Græcus interpres. Dicitur & ἅλιος interdum, & cum afflatu ἥλιος, in eisdem commentariis Pindaricis. Latini ferè omnes Elæus cũ diphthongo scribere

scribere consueuerunt: quàm rectè, nescio. Propertius in tertio,

Nec Iouis Elæi cœlum imitata domus.

Statius: Atticus Elæi senior Iouis. Elæus ergo Iupiter, qui & Olympius vocabatur, oraculo prius, mox ludis publicis celebratissimus fuit in agro Pisano apud Elin: vnde illi nomen. cuius templum refertissimum donariis fuit. ibi enim solidum ex auro ipsius Iouis simulacrum, & Phidiæ eburnea statua, incredibilis magnitudinis. Plin. Strabo, alij. Colebatur & in Cypro Elæus Iupiter, vt auctor est Hesychius: qui & illud tradit, quod etiam à Thebanis ἁλιεὺς ζεὺς, id est, Elieus Iupiter colebatur. nunc verò de Olympio agendum.

Olympius Iupiter, vt Stephanus scribit, celebrabatur in Olympia, quæ prius dicebatur Pisa, vnde & certamen Olympicum vocatum est. Olympiorum verò quis institutor fuerit, variæ sunt sententiæ. quæ magis recepta, in Herculem refertur: qua de re in commentariis in Pindari Olympia copiosè agitur, & ab Isaacio in Lycophronem. Sed de Olympio Ioue Paus. in Attica, & in Eliacis. Pomponius verò Mela lib. secundo: In Achaia, inquit, quondam Pisæ Oenomai, Elis, & numen delubrúmque Olympij Iouis, certamine gymnico, & singulari sanctitate, ipso quidem tamen simulacro, quod Phidiæ opus est, maximè nobile. Plin. de Ioue Phidiæ Olympio, quem nemo (inquit) æmulatur, propter scilicet excellentiam. & alibi, hoc est lib. XXXVI: Phidiam, inquit, clarissimum esse per omnes gentes, quæ Iouis Olympij famam intelligunt, nemo dubitat. Fuerunt qui Olympium Iouem à monte dictum putarunt. Diod. Siculus in quarto, eum cognominatum prodit, ab Olympo præfecto, qui Iouem erudiuit. Hinc & Latini Olympum aliquando pro Ioue ceperunt. Vergilius: Panditur interea domus omnipotentis Olympi. Et Nęuius, à quo desumpsit Vergilius: Panditur interea domus altitonantis Olympi: quod Cæcilius Minutianus obseruauit. Sed enim de Ioue Olympio omnia plena nam nõ modò poëtæ, sed & cæteri scriptores, vt Victruuius, vt Strabo, vt Val. Max. Sed illud hoc loco te ignorare nolo, & alibi locorum Olympium Iouem cultum fuiſſe, & templa habuiſſe. nam T. Liuius libro quarto Dec. III. scribit, apud Syracusanos Olympij Iouis templum celebre fuiſſe. & idem Decadis quintæ lib. primo: Magnificentiæ verò, inquit, in deos, vel Iouis Olympij templum Athenis in terris vnum inchoatum pro magnitudine Dei potest testis esse. Fuit & apud Megarẽses Iouis Olympij seu Olympici celebre & lucus & templum, in quo sic proditum est, ipsius Iouis Olympij simulacrum fuiſſe non affabrè elaboratum, in quo πρόσωπον, id est, os seu facies ebore auróque constabat, reliquum verò corpus luto & gypso: opus, vt testantur, Theocosmi Megarensis, adiutore Phidia. Supra Iouis caput Horæ erant, & Parcæ. vni enim Ioui fata parêre notissimum est, eundémque tempus vbi opus sit distribuere. Sanè & in conuiuiis primum poculum, seu primus crater Ioui Olympio, & deis Olympiis, vt Pollux scribit, libabatur. Sed hac de re non est cur plura scribam, ne de via exeam. Olympius igitur Iupiter, Pisæus etiam dicebatur, id quod Theocriti interpres in quarto Eidyllio testatur: qui & Pisam ait appellatam à Piso Apharei, vel à Pisa Endymionis. Pisæi Iouis & Pindarus, & Pindari commentatores in Olymp. meminêre.

Physicus Iupiter etiam ab antiquis appellatus est, vt Theon testatur, & pro aëre tum interpretabantur.

Panomphæus Iupiter cognominatus, quòd omnium voce ac lingua coleretur, παρὰ τὸ πᾶν καὶ ὀμφὴ, hoc est, ab omni voce: quòd scilicet omnes voces exaudiat, & omnium voce colatur: quod scribit Eustathius apud Homerum in Iliade. Phauorinus Iouem Panomphæum ideo secundum allegoriam vocari ait, quòd in eum omnis vox feratur. Omnis enim vocis causa est aër. est enim vox aër percussus. At verò iuxta fabulam Panomphæus dicitur, quòd omnis vaticinij causa sit. cæteri enim alij omnes ὑποφῆται, id est, subuates Iouis sunt, siue dei illi sint, siue homines. Panomphæum ait Hesychius, & item Suidas, ᾧ πᾶσα ὀμφὴ καὶ μαντεία ἀναφέρεται: hoc est, quo vox omnis & vaticinium monstretur, vel appareat. Ouid. in Metamorph.

Ara Panomphæo vetus est sacrata tonanti.

Orpheus in Argonaut. ζηνὶ πανομφαίῳ καὶ ἐπακτίῳ ἀπόλλωνι. meminit & Homerus.

Caræus Iupiter, vt scribit Hesychius, à Bœotiis nuncupabatur, quod altus ac celsus sit, παρὰ τὸ κάρα, καραιὸς, id est, à capite Caræus. Inuenitur & καρίος ζεὺς, vt scribit Stephanus, qui à Mylasensibus colebatur. dictus verò à Caria regione. meminit & Carij Iouis Herodotus libro primo, qui ait, eius delubrum vetustissimum fuiſſe, quo communiter & Lydi vte-

bantur, vt qui inter se germani haberentur, & fratres.

Hoplosmius Iupiter ab antiquis cultus, vbinam gentium, nõ succurrit legisse. Hoplosmij Iouis sacerdos cùm occisus fuisset, nec à quo sciretur: quidam dixerunt se de ipso audiuisse, cui caput fuerat præcisum: sæpius dicente, Virum super virum Cercidas occidit. per eam prouinciam diu satis quæsitus hoc nomine homo, & inuentus, & in iudicium adductus. Fuit & apud Elidem in honore Hoplosmia Iuno.

Ascræum etiam Iouem cognominatum legimus apud Plut. in eo lib. qui inscribitur, Vtrum animæ an corporis affectus sint peiores: hoc est, πότερον τὰ τῆ ψυχῆς ἢ τὰ τῆ σώματος πάθη χείρονα. Non Ascræo, inquit, Ioui Lydiorum fructuum primitias afferentes. Ab Ascra verò, vt coniectura ducimur, nuncupatus esse videtur.

Στρατίος ζεὺς hoc est, Militaris Iupiter: variis verò in locis hoc nomine colebatur Iupiter. In Caria quidem, meminit Herodotus. à Caribus enim eum cultum prodidit. Ait enim, Cares victos à Persis ad Labrandam in Iouis Stratij templum (militaris Valla interpretatur) se recepisse. Item Strabo libro XIIII, vbi totam eam regionem describit. Plin. libro XVI, cap. nouissimo: In Ponto, inquit, circa Heracleam aræ sunt Iouis, Stratij cognomine. sic castigat Hermolaus ex Iul. Polluce, cum antea Statiui legeretur: ibíque quercus duæ ab Hercule satæ. Iouis Stratij etiam meminit Appianus in Mithridatico: quo loco & describit, post recuperatam Cappadociam quomodo Mithridates Muræna eiecto, in montis vertice ei sacrificium fecerit.

Morius Iupiter cognominatus ea causa, quòd cùm satæ fuissent Athenis in Academia oliuæ sacræ, quæ ab illis Moriæ appellabantur, & diris ac deuotionibus eos insecuti essent, si quis læsisset, quòd scientes Lacedæmonij, in agrum Atticum irruentes illis pepercerunt: qua ex re Iupiter cognomẽ inuenit Morius, cui & ara erecta fuit in Academia. Moria autem ea de causa olea dicta est, quòd ex ea oleũ daretur Panathenæa vincentibus. est enim nomen illi à cæde, quæ græcè μόρος dicitur: cùm Halirrhothium Neptuni filium Mars interfecisset, vt est apud Paus. meminit Plin. in VII. item Hellanicus, & in declamationibus Libanius rhetor.

Expiator, seu Expiatorius Iupiter, hoc est, qui à Græcis κατάρσιος ζεὺς dictus est: huius meminit in primis Herodotus in primo, vbi filium Crœsi in venatione interfectum ab Adrasto scribit, qui Sardis eo tempore iuerat, vt se à cæde expiaret, cui rex ignouit: ille nihilominus se super bustum necati transfodit. ipsum lege. Catharsij etiam Iouis ara fuit in Olympia, vt Paus. scribit. Pollux verò Solonem permisisse ait, in Plynteriis & eiusmodi diebus, deos treis iurare: καθάρσιον scilicet, hoc est expiatorem: ἱκέσιον, id est, supplicem: & ἐπικαθάρσιον, id est, depulsorem.

Ἀπόμυιος ζεὺς. id est, Muscarius Iupiter, sic cognominatus à fugandis pellendísque muscis. Ferunt, cùm Hercules in Olympia rem diuinam faceret, & multitudine muscarum infestaretur, Ioui Apomyio sacrificasse: qua re illicò vltra Alpheum fluuium muscæ omnes facto agmine euolarunt. quin & Elei ibidem rem sacram Apomyio Ioui facere consueuêre, vt in nostro Hercule scripsimus. Repete & in hoc, quæ alibi de Myiagro deo prodidimus.

Κτήσιος ζεὺς id est, locuples, vel vt Domitius apud Paus. interpretatur, opulentus Iupiter, quem potuissemus cõiungere commodè cum πλούτῳ. colebatur verò Ctesius Iupiter summo cultu ab Athenien sibus, cui & ambrosiam in dedicatione afferebant, non herbã illam quidem: sed vt docet Athenæus, omnigenas fruges cum oleo & latice. Ctesij Iouis meminit & Phurnutus, & Hyperides in oratione ad Apellæum, qui ait ἐν ταμίοις, id est, in cubiculis statui. meminit & Menander in falso Hercule, & Suidas, & Harpocration. Quidam quæstuarium transtulerunt.

Νικηφόριος ζεὺς nuncupatur ab vrbe Mesopotamiæ Nicephorio: ex cuius responso, vt Aelius Spartianus auctor est, Adrianus imperator imperium sibi futurum intellexit. Sed & in nomismatibus vetustis sæpe Iouem Nicephorion conspeximus, id est, victoriam gestantem. quin & ita fingi, ab huius Syntagmatis principio diximus, Nicephorij etiam mentio fit apud T. Liuium de bello Macedonico, vbi lib. secundo de conditionibus agit Attali regis legatus: Naues captiuósque, quæ ad Chium nauali prælio capta essent, & Nicephoriũ, Veneríque templum quę spoliasset, vastasséque. & deinde paulò pòst: Nam, inquit, quod ad Nicephorium Veneríque templi restitutionem attinet, &c. quidam hoc loco intelligunt de Nicephorio luco, ad Pergamum in Asia ab Eumene rege sato, cuius in XIII. Strabo

Strabo meminit. nam aliud est Nicephorium, quod Plin. ait ex vico in vrbis formam ab Alexandro Macedone conditum, ex argumento victoriæ insignis ibi partæ. videndum verò an νικατόριον Strabonis idem sit: & an Constantia, quæ sic etiam à Stephano traditur. ego nihil statuo, vt cuique integrum sit: cùm plerunque nec loca, nec tempora congruãt.

Ἄλτιος ζεὺς, Altius Iupiter cognominatus est, vt Pindarici expositores interpretantur, quod Altis lucus sit sacer Ioui. Aristodemus verò locum circa Olympiam hoc nomine vocari prodidit, vnde sit Iupiter vocatus Altius. Sunt qui Altin adytum exponant apud Poëtam, aliqui templum. Alia verò plura de templo & simulacro Iouis Altij traduntur, quæ libens ipse prætereo.

Ἀγέτωρ ζεὺς, hoc est, Martius Iupiter, vel pugnax, vt exponit interpres apud Plut. Sic à Sophocle in Philoctete vocatur, quem omnes inuocant, ac ei supplicant: vt scribit Plut. in vita Pyrrhi. Huic deo Epirotarum reges peracta re sacra in Passarone Thesprotidis, Epirotis iurare solebant, iurè se regnaturos: Epirotæ verò, illud se iurè seruaturos. Pausanias verò lib. v. Areum Iouem ab Eleis coli scripsit: Ferunt, inquit, Oenomaum, quoties filiæ procis currule certamen proponeret, Areo Ioui rem sacram facere solitum. Sed & ἀρείαν Mineruam, id est, Martiam vel pugnacem, legimus, cuius suo loco à nobis fit mentio.

Palæsten Iouem vocauit Lycophron, quasi tu dicas palæstritam cùm enim, vt ferunt, Olympicum certamen Hercules instituisset, quod quinquagesimo quoque mense celebrabatur, paucíque in palæstram descendere viderentur, Iupiter mutata forma luctatorem simulans, cum Hercule certauit: dúmque anceps videretur victoria, se filio Iupiter manifestauit, atque ex ea lucta illi cognomen Luctatoris inditum est.

Μελισσαῖος ζεὺς, Melissæus Iupiter, à nympha nominatus, quæ ipsum Iouem aluisse dicta est, vt copiosius alibi meminimus. alij ab apibus nuncupatum volunt, quæ μέλισσαι vocantur. nam Amalthea & Melissa sorores, Iouem puerum caprino lacte & melle nutriuerunt: qua ex re, confictum de apibus. Sed Melissam Matri deûm sacerdotem primùm fuisse accepimus, à qua deinceps reliquæ sacerdotes eodem nomine fuêre nuncupatæ. Sed & ad alios deos tralatæ, vt Pindarus ostendit. Nam & Cereris sacerdotes eodem nomine fuêre. Nymphæ item quædam Melissæ appellatæ, quas & Melias quidam dixerunt. Sed de his omnibus inter Nymphas abundè agemus.

Μαιμάκτης. Mæmactes Iupiter dictus, à quo Mæmacterion quintus Athenien sium mensis, qui est hyemis initium, cùm iam aër turbatur. nam μαιμάκτης furentem, confusum ac perturbatum significat, vt est apud Arpocrationem. Non repeto quæ scripsimus in libro de Annis, mensibus, &c. nam secutus Gazam, ibi non quintum, sed quartum prodidi, allatis simul & aliorum sententiis.

Hercæus Iupiter, ἑρκεῖος ζεὺς cognominatus, quod aræ eius intus in sepio ædium, præsertim optimatum, erigerentur. περίφραγμα enim, id est, circuitum & septum, ἕρκος vocant Græci, vt Arpocration scribit super ea Dinarchi oratoris verba, ex oratione aduersus Moschionem: Si tribulis, inquit, illi & aræ Iouis Hercæi & Apollinis patrij sunt. Nam cùm de ingenuitate suorum Athenienses agerent, inter cætera & hoc interrogabant, an ipsis esset Iupiter Hercæus, & Apollo patrius, & quædam quæ ad rem nostram non faciunt. hoc idem scribit & Pollux lib. VIII, de nouem principibus vrbis agens. Dionysius Alicarnas. in primo Hist. existimari ait ab aliquibus Hercæos deos esse, qui & Patrij & Genethlij vocantur. Sed de deis Hercæis, quos nos Penetrales & Penates dicimus, plura aliàs. De Hercæo Ioue meminit in Ibin Ouidius, Priamum significans, Cui nihil Hercæi profuit ara Iouis.

Apud Argiuos in templo Mineruæ, Iouis signum trium oculorum fuisse scribit Pausanias in Corinth. his fermè verbis: In æde Mineruæ, inquit, cùm alia signa posita sunt, tum Iouis ligneum, oculos habens duos, qua in parte homini eos natura locauit, tertium verò in fronte. hũc illum esse Iouẽ patriũ tradunt, qui in Priami Laomedontis filij regia sub diuo positus fuit, ad cuius arã dicitur Priamus capto Ilio cõfugisse. obtigisse verò eũ in diuisione prędæ Sthenelo Capanei filio, hócq; ipso in loco ab eo in rei memoria dicatũ habere autẽ eũ tris oculos iccirco cõiicere quis possit, quòd cõmunis omniũ hominũ sermo regnare in cœlo Iouẽ prædicat. Quòd autẽ idẽ etiã sub terris imperet, Homeri versu testatũ est: Iupiter infernus, atque inclyta Persephonea.

Aeschylus quidem Euphorionis filius, ipsum maris etiam regem Iouem appellat. quare hac ductus ratione, quicunq; illum fecit, tris ei oculos attribuit, vnum & eundẽ significans

Deum,tribus,quas Dei tres sortiti inter se dicuntur mundi partes,imperare. atque hactenus Pausanias. Quod & innuunt Latini,cùm Plutonem Iouem Stygium & infernum, & Neptunum secundum Iouem nuncupant:tertium verò supremum & cœlestem. Scribit Arrianus,Alexandrum magnum Priami manibus ad aram Iouis Hercæi parentasse, vt illos placaret. Lucanus in x, Hercæas monstrator (ait) non respicis aras. Meminit & Seruius secundo Aen.& Vergilius cùm canit,Ingens ara fuit,iuxtáque veterrima laurus, Incumbens aræ,&c. Scribit Porphyrius, seu quicunque ille est in Homerum, quod antiqui ædium partes deis consecrabant, interiorem partem Ioui Hercæo attribuebant, in cuius medio & aram erigebant,atque ideo ἀπὸ τοῦ ἕρκειν,id est,à sepiendo & circundando Herceus dicebatur.inde & ἕρκος, hoc est septum. Plato in Euthydemo: Iupiter, inquit, Patrius à nobis non vocatur: Herceus autem,& Phratrius, & Phratria Minerua, &c. Quare nescio vnde illi in mentem venerit, vt protectorem vrbis, & curatorem tribus apud Platonem transtulerit. Sunt etiam qui Erceum Iouem sine afflatu scribendum putent,quo pacto & in plerisque Græcorum codicibus inuenitur:ab arcendóque deductum nostri quidam arbitrantur,quòd scilicet mala arcere crederetur.Sed græca vocabula etymologiam latinã non habent,vt nosti.Ab Herceo Meserceos deducitur, quod & Hesychius, & idem Porphyrius Iouis epitheton esse tradiderunt. Proditum est à Pherecyde lib. Historiarum XII,cùm Danaës & Persei historiam enarrat? Acrisium,cùm animaduertisset Danaën filiam peperisse, & puerum iam trium annorum esse,vel quatuor, Danaæ nutricem interfeciſſe: Danaën cum puero,ad Iouis Hercei aram adduxisse, ipsámque interrogasse, Cuiúsnam puer filius esset?Danaën respondisse,Iouis.Hoc idem& in commẽtariis in Argon. Apollonij Rhodij legitur. Sanè & ἕρκαιος ζεὺς,ab Hesychio appellatur, Iupiter scilicet aëreus.

Xenius Iupiter,id est,hospitalis,colebatur apud antiquos summa religione. Vergilius.

Iuppiter,hospitibus nam te dare iura loquuntur.

Vt notat etiam Seruius in primo Aeneid. Ouidius in x. Metamorph.

Ante fores horum stabat Iouis hospitis ara.

Cicero in oratione pro rege Deiotaro: Si veneno, Iouis illius quidem Hospitalis numen nunquam celare potuisset, homines verò fortasse celauissent. Scribunt Apollonij interpretes in secundo Argon. quod in Genetæo promontorio apud Tibarenos Scythiæ populos, Xenius Iupiter colebatur, quem & ab ipso promontorio Apollonius alio loco Genetæum appellauit. Val.Flaccus Apollonium æmulatus,ita canit in quinto:

Inde Genetæi rupem Iouis,hinc Tibarenum
Dant virides post terga lacus.

Hoc loco possem multos Apollonij versus ex libro secundo afferre,quos consultò omisi.hos tantùm afferam,incultè meis verbis expressos:

Hícque Genetæi Iouis alta cacumina flectunt. Idem & paulò suprà.
Hic propè versantur dites pecorum Tibareni,
Vnde Genetæam Iouis hospitis aspicis arcem.

Sanè Hospitalis Iupiter tãta religione & cultu ab antiquis colebatur, vt piaculum maximum esse duceretur,hospitium violare: vt non modò apud poëtas, verumetiam historiæ scriptores & philosophos facilè videmus.Plato in VIII de Legibus, eam de terminis & finibus legem statuit,vt si quis paruum lapidem iureiurando à deis firmatum, quo amicitiæ & inimicitiæ terminantur,mouerit.alterius enim Iupiter ὁμόφυλος, id est, contribulis: alterius Xenios,id est,hospitalis, est testis. apud Herodotum πρόξενον Iouem hospitalem, vt alibi ostendimus,Valla interpretatus est. Is præterea mos antiquis fuit,vt dimidiatam tesseram hospitibus darent, quo hospites inuicem agnoscerentur: quod ius etiam ad posteros transisse legimus. De hospitali tessera apud veteres mentionem factam, in Plauti Comœdiis videmus: hinc & xenia, munera quæ hospitibus dabantur, dicta fuerunt, quorum etiam iureconsulti meminêre, vt Politianus docet in Miscellaneis, & eum sequutus Budæus: quos, si fortè hac de re plura quæris, legito. Porrò & illud notandum quoque, Lautia, quæ à Romanis munera legatis dabantur, quorum est historicis frequens mentio, sed in primis Liuio, & à Plutarcho in Quæstionibus Romanis sunt interpretata, à Græcis xenia etiam appellabantur, vt fit à Demosthene in oratione De legatione. Xenia enim Philippi regis legatis Athenienſium data sic vocauit, id quod & alicubi Plutarchus. quin & eodem modo vsus est Appianus,cùm scribit, Phameam, qui cum Scipione nauigauerat,

gauerat,à Senatu susceptum, xeniisque plurimis donatum, purpureáque veste, & fibula aurea, & equo phaleris aureis ornato.Sed & eiusdem vocis vsum in Pandectis reperimus, si modò rectè legantur:quo tamen loco viri doctissimi genuinam & legitimam vocem restituerunt,reiecta adulterina ac supposititia.

Dodonæus Iupiter celebris,à Dodona Epiri. Pomponius Mela libro secundo: In Epiro,inquit, Dodonæi Iouis templum,& fons ideo sacer, quòd cùm sit frigidus, & immersas faces,sicut cæteri, extinguat, vbi sine igne procul admouentur, accendit. meminit & Solinus: Tertius,inquit, Europæ sinus incipit à Ceraunii s montibus,desinit in Hellespontum:in eo apud Molossos,vbi Dodonæi Iouis templum est,Tomarus mons est,&c.Idem & Plinius in principio quarti lib. Dodonæi Iouis & Strabo lib. quinto meminit, & Stephanus in Dodona,T.Liuius,Asc.Pædianus,Hyginus, alij.in Priap. Dodona est tibi Iuppiter sacrata.

Molossus Iupiter,à Molossis Epiri populis & Chaoniæ cognominatus, apud quos oracula quercus reddebant. Statius in tertio Theb.

——Non Cirrha deum promiserit antro
Certius,aut frondes,lucis quos fama Molossis
Chaonias sonuisse tibi.

Vnde & Molossum quoque pedem dictum quidam volunt,quod in templo Iouis Molossi odæ hoc metro & pede canerentur, in honorem Molossi Andromaches filij: vnde etiamnum dicta sunt Molossia festa: tametsi Diomedes grammaticus pedem hunc ipsum existimauit,quod eo in bello Molossi populi vterentur.

ἰθωμάτης, vel Doricè ἰθωμάτας cognominatus Iupiter, vt scribit Stephanus,ab Ithome vrbe Thessaliæ Pelasgica.est & Messenæ,vbi nutritum, à quibusdam proditum est, Iouem fuisse,ab Ithome & Neda,quarum altera monti & vrbi nomen dedit, altera fluuio, quod in Messen. à Paus.scribitur. Fuerunt & ἰθωμάτια festa ibidem celebrata. Stephanus tamen ab Ithomo rege, non à nympha,Ithomen vocatum scribit.Clemens Alexandrinus in lib. quo ad veritatem gentes adhortatur: Aristomenes, inquit, Messenius Ioui, quem illi appellant Ithometen, trecentos homines sacrificauit.hoc idem scribit Eusebius in Præparatione euang.& Cyrillus in lib.contra Iulianum Cæsarem.Longa est apud Paus.mentio de bello ipso Messeniaco, & de oraculo à Pythia reddito, déque tripodibus, qui circa aram Iouis Ithomatæ fuerunt, & de Ithome Halosi, & excidio, déque Ithomatæ Iouis simulacro, quod Ageladæ opus fuit: &c. De hoc Ioue Theodoritus in oratione de Sacrificiis.

Τροπαιοῦχος ζεὺς, Tropæuchus Iupiter cognominatus, quòd trophæis præesset, vnde & illi nomen: cuius Græci frequenter meminerunt, vt est apud Dionysium Alicarnas. & Plutarchum in historia Othryadis & Posthumi Albini, & Phurnutum de Natura deorum.nos quoque nonnihil in Ioue Feretrio suprà retulimus. Quinetiam Paus.in Lacon. Tropæi Iouis templum commemorat, quod factum ait quodam bello à Dorienſibus. Simili fermè ratione & Trophæa Iuno,quam Græci libentius τροπαίαν ἥραν nuncupant.

Ἀταβύριος ζεὺς, Atabyrius Iupiter vocatus à monte Rhodi insulæ Atabyro, vt ait Stephanus: vel Atabyri, vt Strabo, qui montem eius insulæ altissimum affirmat. mons verò sic appellatus est ab Atabyro quopiam Telchine. De Ioue Atabyrio Pindarus meminit in Olymp. Diagoram Rhodium victorem celebrans:quo loco Scholiastes ex Timæi sententia, Atabyrion etiam in Sicilia montem ait.Quin illud etiam,in Atabyrio oues æneas fuisse inquit,quæ mugirent,quoties iniqui ibi quippiam fierent. Lactantius Firmianus lib. primo, non à monte Iouem Atabyrium nuncupatum prodit, sed ab Atabyrio hospite, & adiutore bellorum: sicut & Labradæus. Iouem enim scribit rerum potitum, in tantam venisse insolentiam, vt ipse sibi fana multis in locis constitueret: & quamcunque in regionem veniret, reges ac populorum principes sibi hospitio & amicitia copulabat.& cùm ab eis digrederetur, fana sibi, sui & hospitis nomine iubebat erigi, ratus id amicitiam & fœderis memoriam diutius conseruare. sic,inquit, Atabyrius appellatus, Labradæus,Laprius Cassius, Molion, & eiusmodi alia, ab hospitum vocabulis. Hinc manifestè deprehendas,perperàm legi in Appiani historia Mithridatica,Tabyrium Iouem, pro Atabyrio: idque nec semel. Sed & in V Diodori Siculi, quèm sextum fecit in tralatione Poggius, Achamarium vocauit pro Atabyrio:Athamenes,inquit,in eam Rhodi oram abiit,quæ Camiros dicitur, suprâq; Atabyrum montem Ioui templũ construxit, Atabyrium appellatũ.

Ἀπεσάντιος ζεὺς, Apesantius Iupiter, quem Callimachus in Iambis ἀπέσας vocauit, vt Stephanus notauit. οὐχ ὧδ' ἀφείωμεν τῷ ἀπέσαντι πατρὶ διὶ ἐθύσομεν ἀρκάδας ἵππους. dictus verò Apesas, siue Apesantius Iupiter, à monte Nemææ: vt Pindarus & Callimachus, ab Apesante quopiam heroë, qui ei regioni imperauit: vel propter missionem curruum, hoc est, διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁρμάτων. vel leonis: illic enim ex luna leo cecidit, vt Stephanus. Achilles verò in Arati commentariis, cùm de luna agit, in qua habitationes esse, & flumina, & quæcunque alia sunt in terra: tum illud subdit, καὶ τὸν λέοντα, τὸν νεμειαῖον ἐκεῖθεν πεσεῖν μυθολογοῦσιν. hoc est, Et leonem Nemiæum inde cecidisse fabulantur. Paus. verò in Argolicis, de Nemea agens, ita subiunxit: & mons Apesas est super Nemeam, vbi tradunt Persea Ioui Apesantio primùm sacrificasse. quod & Statius Papinius in tertio Theb. ita canens testatur:

Mons erat audaci seductus in æthera dorso,
Nomine Lernæi memorant Apesanta coloni,
Gentibus Argolicis olim sacer, inde ferebant,
Nubila suspenso celerem temerasse volatu Persea.

Mox addit, in oratione, quam ibi Amphiaraus ad Iouem habet:

Iuppiter omnipotens, nam te pernicibus alis
Addere consilium, volucréque implere futuri,
Ominâque & causas cœlo deferre latentes Accipimus, &c.

Quo in loco non æquè est audiendus Lactantius grammaticus. parum enim probata affert: Quidam libentius cum afflatu scribunt, Apheſas & Apheſantius.

Ἀφλύστιος ζεὺς, si quidem græcum Herodoti codicem legimus: in Latinum verò à Valla conuersum, Laphystius, quem ex nostris plerique secuti sunt. in commentariis autem in secundo libro Argon. Apollonij ita legimus: Dipsacus Phyllidis filius Bithyniæ & indigenæ cuiusdam nymphæ filij, Phrixum Athamantis filium fugientem cum ariete hospitio susceptit. aiunt verò, in Colchos cùm venisset, Ioui Laphystio ibi arietem iugulasse. & diu legem extitisse Phrixi posteris, eidem Ioui sacra facere. Herodotus autem lib. VII, qui Polymnia inscribitur, historiam ipsam copiosius executus est. ait enim, de templo Iouis Laphystij, ab indigenis hæc narrari: Athamantem Aeoli filium inito cum Ino consilio, necem Phrixo machinatum: deinde Achæos ex oraculo tale certamen illius posteris proposuisse, quod & subscribit. tu cætera lege. Paus. quoque Laphystium collem in Bœotia describit, in quo Iouis Laphystij lucus fuit, à Coronia X distans stadiis, vbi cùm Athamas Phrixum & Hellen esset immolaturus, arietem aurei velleris ab Ioue missum fabulantur, cui arieti insidentes ambo aufugerunt. Sunt & qui Laphystium Bacchum nuncupent, vt alibi dicetur.

Trophonij Iouis oraculum in Lebadia Bœotiæ, in IX describit Strabo. ait enim, constructum ibi eius oraculum, quod hiatus subterranei descensum haberet. descendebat autem, qui suscepturus esset oraculum. T. Liuius quinto quintæ Decad. libro, de Paulo Aemylio loquens: Lebadiæ quoque, inquit, templum Iouis Trophonij adiit. ibi cùm vidisset os specus, per quod oraculo vtentes scisciatum deos descendunt, sacrificio Ioui Hercynnæque facto, quorum ibi templum est: & reliqua, licet parum probè scripta. Sed enim Trophonij oraculi celebris & frequens apud scriptores mentio, M. Tullium in Tusculanis, Herodotum in Clio: Philostratum in Apollonij Tyanei vita, Pausaniam, Lucianum, & contra Celsum Origenem. sed & Homerus meminit in Apollinis hymno. Horúmque nullus Iouis Trophonij, præter vnum Strabonem, & alterum T. Liuium, nomine nuncupauit. quin & alibi quoque Strabo, non Iouis, sed simplici Trophonij nomine protulit. Si tamen de Trophonio plura concupiscis, præter supra citatos lege Suidam, Phauorinum, commentarios in Aristophanem: & his longè plura qui collegit, Erasmum in Prouerbiis, qui Trophonij oraculum (Deus bone) D. Patricij Scoti puteo contulit. Sed de Trophonio & Agamede historiam scribit Paus. in Bœoticis, déque omni ritu & cæremoniis sciscitandi Trophonij oraculum.

Labradæus, vel Labrandænus Iupiter cognominatus, siquidem Strabonem sequamur, & Stephanum: si Plut. & Lactantium, Labradæus. de hoc igitur sic Plut. in Quæstionib. Quid est, inquit, quod in Caria Labradæi Iouis simulacrum securim, non sceptrum aut fulmen tenet? quia, ait, Hercules interfecta Hippolyte, cùm præter alia securim quoque illi eripuisset, Omphalæ dono dedit, quam Lydorum postea reges per manus tradentes, sicut alia sacra, ferre consueuerunt: donec Candaules indignum censens, vni ex sociis ferendam tradidit. sed postquàm Gyges ab eo descisens bellum Candauli intulit, Arselis ex Myleis auxilia Gygi adduxit, & Candaulem sociúmque eius occidit, & vnà cum reliquis spoliis securim in Cariam detulit, ibíque extructo Iouis simulacro, securim in illius manu dedit, & Labradæum Iouem appellauit. nam Lydi securim vel bipennem λάβρυν vocant. Plut. hactenus. Lactantius tamen Firmianus libro primo, cap. XXII, Labradæum Iouem ab hominis nomine proprio deduci, his verbis ait: Sic sunt constituta templa Ioui Atabyrio, Ioui Labradæo. Atabyrius enim, & Labradæus, hospites atque adiutores Iouis in bello fuerunt. Aelianus verò: Labradæus, inquit, Iupiter nominatus est, quòd permultum pluisset. ab eodem & hoc proditum est, quòd in Iouis Labradæi fons fuit limpidus, in quo essent pisces mansueti, qui monilibus & inauribus auratis forent ornati, quod quidem templum LXX stadia ab vrbe Mylesia distabat. Ex huius Iouis Labradæi statua gladius nomine Carius appensus fuit, qui ideo venerationem habuisse dictus est, quòd Cares primi belli officinas instituerunt, pecunia & mercede militarunt, loris clypeos appenderunt, & cristas galeis accommodarunt. Cares autem appellati à Care Ioue Cretensi. hæc ferè Aelianus. Strabo lib. XIIII ab his diuersa scribit, Mylesij, inquit, duo Iouis templa habẽt: eius qui Στρατηγὸς, & eius qui Labrandænus vocatur. hoc quidem in vrbe, Labranda verò vicus est in monte. Idem & Stephanus.

Κάσιος ζεὺς, Casius Iupiter, nuncupatus à Casio monte, & vrbe Aegypti, de quibus sic Stephanus: Casion mons & vrbs Aegypti, ante Pelusium. dicitur autem à Caso, vna Cycladum insula, vel à Caso Cleomachi filio, à quo & Casij Iouis fanum. Strabo verò lib. XVI: Casius, inquit, est mons quidem accumulatus in promontorij modum, aquarum inops. in eo magni Pompeij corpus iacet, & Casij Iouis templum: & non procul inde Magnus iugulatus fuit, & ab Aegyptiis dolo interemptus. Hinc Lucanus de Pompeij sepulcro: Et Casio præferre Ioui. meminit & Procopius historiarum libro quarto. Lactantius Firmianus, Casium Iouem denominatum ait, à Casio Iouis hospite & adiutore, vt de aliis paulò antè scripsimus.

Triphylius Iupiter, hoc est, τριφύλιος ζεὺς, dictus est à Triphylia, de qua Strabo lib. VIII. Triphylij, inquit, ideo vocati sunt, quia illis contigit, vt tria φύλα, id est, tres tribus seu nationes in vnum congregatæ conderent: principiò quidem Apeorum: deinde Minyarum, qui accolæ superacceſſerunt: & postremò Eleorum, qui victores, loci compotes extiterunt. Sunt qui pro Minyis Arcades dicant. Stephanus tamen Triphylian Elin esse ait, qui & τριφύλοι vocantur. dicti verò ἀπὸ τῶν τριῶν φύλων, id est, à tribus tribubus, quot condita vrbs est. vel ἀπὸ τῶν φυλῶν, tribus pylis vrbis, seu portis: vel potius à Triphyle Clytij matre. De Ioue verò Triphylio Lactantius lib. primo: Antiquus, inquit, auctor Euhemerus, qui fuit ex ciuitate Messana, res gestas Iouis & cæterorum qui dei putantur, collegit, historiámque contexuit ex titulis & inscriptionibus sacris, quæ in antiquissimis templis habebantur, maximéque in fano Iouis Triphylij, vbi auream columnam positam esse ab ipso Ioue titulus indicabat: in qua columna gesta sua perscripsit, vt monumenta essent posteris rerum suarum. Hæc & plura Lactantius, quæ & retulimus in tertio dialogo de Historia poëtarum, cùm Euhemeri vitam explicaremus.

Triphylij Iouis meminit & Diod. Siculus in quinto, quem V I Poggius fecit. aitque, non in Græcia, sed in Arabia Felice insulam fuisse, in qua & mons & templum Iouis Triphylij in campo, item vrbs Panara, regio Panchæa dicta. Sed & Eusebius libro secundo Præparationis euangelicæ, licet in Latino exemplari Trapezuntij Georgij hoc loco, vt aliis penè innumerabilibus, multa desiderentur.

Arboreus Iupiter, hoc est (vt Græci dicunt) δενδρίτης ζεὺς, & cultus & nuncupatus à Rhodiis. Hesychio & Phauorino testibus. eodem nomine & vocatus Dionysius, à Bœotiis.

Sardessius Iupiter, hoc est, Græcè σαρδιάτης ζεὺς, vt Stephanus scribit, colebatur in Sardesso Lyciæ, vrbe, quæ à Lyrnesso non multum distabat.

Chrysaoreus Iupiter, Græcè dictus χρυσαορεὺς ζεὺς, cognominatus, vt Strabo in XIIII notat, in Caria. in agro Stratonicensium duo fuerunt templa: alterum Hecatæ apud Laginos, vt in Hecate dicemus, alterum prope vrbem Iouis Chrysaorei, Caribus omnibus commune. quò illi sacrificaturi & de communibus rebus deliberaturi conueniebant, qui conuẽtus Chrysaoreus vocabatur, ex vicis cõstans: in quo qui plures vicos attulissent,

jin ſuffragiis antecellebant.quemadmodum Ceramietæ,id eſt,ex Ceramo Cariæ vrbe: & Stratonicenſes, quanquam propriè non eſſent Carici generis, de conuentu tamen Chryſaorei participabant. Porrò vt rem planius teneas, Stephanus Chryſaorida vrbem ait fuiſſe Cariæ,quæ mox Adrias nuncupata ſit.Apollonius vrbem hanc primùm à Lyciis cõditam ſcribit,vnde fiat gentile nomen Chryſaoreus. Epaphroditus verò totam Cariam Chryſaorida vocitatam prodidit.

Chthonium etiam Iouem legimus.nam & deos Chthonios vocamus, vt ſuo loco exponemus Chthonius tamen Ζεὺς ab Heſychio,Pluto ſcribitur.At Pauſ.in Eliacis, inter cæteras aras quæ in Olympia fuerant,& Διὸς χθονίου aram reponit.

Ταραντῖνος Ζεύς, Tarantæus Iupiter,non à Taranto Italiæ,ſed à Taranto vrbe Bithyniæ, quæ maſculo genere enunciatur,vt apud Stephanum in libro de Vrbibus, vel potius in eius Epitome ab Hermolao Conſtantinopolitano confecta, legimus:quæ vrbs & per Δ, id eſt Darandos,etiam profertur.Taranti,vel Tarantæi Iouis,Demoſthenes lib.ſecundo Bithyniacôn meminit.

Ἀργαῖος Ζεύς, Ariſtæus Iupiter vocatus,& Apollo ἀργεὺς καὶ νόμιος. ſic notant Apollonij Rhodij interpretes,in 2.Arg.qui cùm non aliud tradant, niſi quæ pertinent ad Ariſtæi hiſtoriã,quam ipſi multiplicem narrant & Probus & Seruius apud Verg. itẽ Pindari expoſitores,nõ viſum eſt mihi de Ariſtæo hoc loco plura cõgerere.ipſum enim ſeorſum deſcripſi.

Ἰκμαῖος Ζεύς, hoc eſt,Icmæus & humidus Iupiter,in Ceo inſula cultus, vt pluribus in ſecundo Argon.canit Apollonius,de Ariſtæo agens,vbi hoc carmen legitur: Atque aram fecit magnam Iouis Icmæi: hoc eſt,καὶ βωμὸν ποίησε μέγαν Διὸς ἰκμαίοιο.quo loco multa quidem commentatores. Sed ea præſtat latina audire ex Probo grammatico, qui eadem fermè in verſu hoc Vergilij ex primo Georg.recitat,Et cultor nemorum,cui pinguia Ceæ,&c. Inſula eſt,inquit,Cea in Aegæo mari,in qua ſunt vrbes quatuor, Iulis, Carthea, Phoceſſa,Coreſſa.ibi exiſtimatur fuiſſe peſtilentia pecorum & armentorum grauis, propter interitum Actæonis.Ariſtæus,monſtrante Apolline patre,profectus eſt in eam inſulam,& ibi ſacrificio facto,aram Ioui Icmæo conſtituit: qui placatis flatibus & æſtu,qui necabant & armenta & pecora, liberauit eam.ipſe autem poſt exceſſum vitæ, imperante oraculo,ab immorantibus eam inſulam relatus in numerum deorum, appellatus eſt Nomius & Aegoros: quòd & agreſti ſtudio, & cura pecorum armentorúmque, non mediocriter profuerit hominibus. Traditur hæc hiſtoria de Ariſtæo, in corpore Argonautarum à Varrone Atacino.hæc Probus.Sanè non Aegoros legit Apollonius, ſed ἀγρεὺς: & expoſitores cauſam afferunt,quam & in Pindari commentariis legimus.

Φύξιος Ζεύς,hoc eſt,Fugitiuus Iupiter,vt in quarto Argon.ſcribunt Apollonij interpretes. Phyxius verò nuncupatus,quòd fugientibus auxilietur,& ad quem confugiant ij quibus eo loci mors immineat.iidem tamen interpretes libro ſecundo, ſuper ea verba,

Τὴν μὲν ἔπειτ' ἐρύεξεν ἑῆς ὑποθημοσύνῃσι,

Φυξίῳ ἐν πάντων κρονίδῃ διΐ. id eſt,quem vtique poſtea ſacrificauit ſuis monitis.Phyxio ex omnibus Saturnio Ioui,ſic tradunt:Phyxius Iupiter à Theſſalis,ſiue quòd tempore Deucalionis effugerunt diluuium,ſiue quòd Phryxus in ipſum confugit. addunt iidem alibi: quòd fugiens Phryxus in terram Colchiam, ſeruatus eſt, vbi arietem aureum Ioui Phyxio ſacrificauit, quoniam effugiſſet inſidias nouercæ.Idem & Iſaacius in Lycophronem ſcribit,Pauſ.tamen in Attica:Cui deo (ait) Phryxus arietem dicauerit,non liquêre.ſed vt coniectare licet,is eſt,quem apud Orchonemios Laphyſtium nuncupant, de quo paulò pòſt plura. Porrò & Philoſtratus in heroicis ait,Phyxium etiam Apollinem cultum, id eſt fugæ præſidem, vt in Apolline dicemus commodè. Quidam mihi inſulſè videntur Phryxium, à Phryxo nuncupare. Apollonius etiam in primo Argon. appellat φύξιον Mortem φυξίον, quòd fugæ faueat: vel à fugienda violentia Martis.

Ὕψιστος Ζεύς, id eſt,altiſſimus Iupiter,& excelſus. Thebis verò colebatur. ſic autem appellatus ab Hypſiſta porta,quæ inter Thebanas portas quinta fuit. & quoniam ſuper ipſam Iouis templum erat,ideo ita cognominatum Iouem ferunt. Legi & eodem cognomine in Olympo monte Iouem cultum fuiſſe: tametſi perpetuũ etiam ſit Iouis hoc cognomen.

Ὁμόλοιος Ζεύς, Homoloius Iupiter dictus eſt,& ὁμόλωος: in Bœotia colebatur, vt Stephanus in libro de Vrbibus ſcribit,vbi de Homole agit.Heſychius & Suidas,eum Iouẽ cultũ fuiſſe Thebis,ſed & in aliis Bœotiæ vrbibus.alij Homoloian vatem Ennyus filiam dixerunt, quam

quam Ariſtophanes in Thebaicis 1, ait miſſam fuiſſe Delphos: & ab eo Iupiter cognominatus. Iſter autem, apud Aeoles ait ὅμολον concordem ac pacificum ſignificare, vnde factum ſit Ioui cognomen Homoloius. Culta fuit etiam Thebis Ceres Homoloia. Sanè ſeptima Thebarum porta Homoloia,teſte Pauſ.dicta fuit: vnde & Homoloides portæ, teſte Statio,nuncupatæ fuêre. Statius lib.7.Theb.

——Quàm celſus ahena
Sphinge peringentes Homolaidas exeat Hemon.

Id etiam atteſtatur Lactantius grammaticus, qui eas portas ſeptem fuiſſe ait: vnde & Thebana ciuitas Heptapylos dicta eſt.

Hymettius Iupiter, & Parnethius, à montibus Atticis cognominatus fuit,vt Pauſ.ſcribit,& Heſychius: qui & Apollinem ait Hymettium, quòd ibi coleretur. Parnethius verò Iupiter in eodem monte æneus fuit. Itémque ara Iouis Semalei, id eſt, σημαλέος, quaſi qui ſigna demonſtret. Heliconius quoque Iupiter, vt Heſiodi in Theogonia expoſitores tradunt,dictus eſt,ſuper ea Heſiodi verba, καὶ βῶμον ἐρίηρε Διὸς κρονίωνος: id eſt,& aram potentis Iouis in Helicone. vbi eius ſedes erat, vnde eſt Heliconius. Cronion verò, id eſt, Saturnius, vt Latini: & Cronia, Saturnalia. Fuit & Heliconius Neptunus, vt alio loco dicam, à Peloponenſi vrbe Helice.

Σαώτης Ζεύς, Saotas Iupiter Theſpiis cultus, cuius ſimulacrum apud Theſpios viſebatur. hac autem de cauſa hoc illi cognomen fuit. Cùm draco vrbem vaſtaret, Iupiter mandauit,vt adoleſcentem ſorte eductum ſingulis annis ſerpenti immolarent. Sors Cleoſtrato obtigit.quare Meneſtratus eius amator machinatus eſt thoracem æneum, ſinguliſq; thoracis ſquammis hamum ſurſum verſus connexuit, & eo ſe thorace induit,ſéque vltrò feræ obtulit, vt vnà & ipſe & draco interirent:quare Theſpienſes Saotæ Ioui ſimulacrum erexêre. Legimus porrò, & Dionyſium hoc cognomine apud Trœzenios aram habuiſſe. Pauſ.auctor.

Hypatus,id eſt,ſupremus Iupiter. Orpheus, χαῖρε ἄνα πρωπάτωρ Ζεὺς ἄφθιτε, χαῖρ' ὕπατε Ζεῦ. Deorum enim ſupremus Iupiter. Pauſ.tamen ait, Hypaton montem fuiſſe in Bœotia, ſupra Gliſſantem, vetuſtam eius loci vrbem: quo in monte Iouis Hypati templum fuit, idem auctor in Attica ſcribit, Iouis Hypati aram fuiſſe in ἀσταλῷ,id eſt, veſtibulo delubri, quod Erechthion appellabant,ad quam aram nihil animatum immolabant. Sed id ibi inſtituti fuerat,vt varij generis πέμματα,id eſt,bellaria, vel libamenta apponerent, abſque vino. In Arcadicis verò,Cecropem ait omnium primum Iouem ὕπατον, id eſt, ſupremum vocaſſe. Pelani autem placentæ genus,ex flore farinæ confecti, item guttæ ſeu lacrymæ thuris & gummi:item obolus offerebatur, qui mercedis gratia vati dabatur.

Τριόφθαλμος Ζεύς, hoc eſt, Trioculus Iupiter, ſic ideo appellatus, quod ſcilicet cœleſtis, terreſtris, & marinus ſit.nam διὰ vocant poëtæ Iouem, Neptunum, & Plutonem. Huiuſmodi Iouis ex ligno ſtatuam habuiſſe Priamum,ſcribit Pauſ. quæ tres oculos haberet: quorum vnus eſſet in fronte,reliqui verò ea parte qua cæteri. Erat autem ſtatua hæc ſub diuo poſita, in aulæ medio,ad quam confugit Priamus in vrbis Troiæ direptione. Cùm verò ſpolia inter ſe Græci diuiderent, Sthenelus ſimulacrum illud Argos abſtulit. Sed & idem, quod omnia videre & inſpectare crederetur, ἐπόπτης, id eſt, ſpectator,teſte Heſychio, vocabatur.Hinc & Phurnutus ait,quòd Iouis oculus πάντ' ἐφόρᾳ, καὶ πάντ' ἐπακούει: id eſt, omnia cernat,omniáque audiat.quod & de ſole Homerus canit, & ab eo poëtæ cæteri, quod ait & Plin.in ſecundo.Quin eadem item ratione ἐπόψιος Apollo nuncupatus.Sed & ab Athenienſib. ἐπόπτης etiam cognominatus,quod proſpiciat & præſit.

Anchеſmius Iupiter,vel vt legit Domitius, Antheſmius,dictus à monte Atticæ Anchеſmo,non ſatis magno.

Epidotas Iupiter apud Lacedæmonios cultus,vt eſt apud Heſychium, Pauſ.verò Mantinenſibus Epidotæ Iouis templum fuiſſe prodidit, ea ratione nuncupati, quòd mortalibus bona daret,alio quoque loco idem Pauſ. ἐπιδόσεις numero plurium commemorat,cùm ait: Antonium virum ſenatorium Aeſculapij balnea conſtruxiſſe, & deorum templum, quos Epidotas vocabant.

Πολιεὺς Ζεύς, Polieus Iupiter,id eſt,ciuilis, vel vrbis præſes,aut cuſtos,ab Atheniẽſibus cultus fuit,cuius ſimulacrũ Leochares fecit, vt eſt à Pauſ. proditum. Huic deo hæc ſacra impendebant.Hordeum tritico mixtũ in eius ara,nulla cuſtodia,appoſitum ſeruabatur.Bos autem

autem, quæ ad sacrificium illuc accedebat, quo ad sacrificium frugésq; pertractabat, ex sacerdotibus vnum βούφονον, id est bouicidam vocabant: hic securim iniiciebat, extemplóque fugiebat. ita enim mos fuit sacri peragendi. Alij eius facti auctorem se ignorare simulãres, securim ipsam ad iudicium agebant. quade re alibi ita comperio, quod in foro ad Prytaneum ferro rebúsque omnibus ἀψύχοις, id est inanimatis iudicia exercerẽt. quod ex ea causa manasse existimatur quòd Erichthone Athenién̄sibus imperante, tunc primùm bouem ad huius dei aram Buphonus mactauit, securíque ibi relicta ex finibus Atticis aufugit. Securis ipsa fuit à iudicibus absoluta: quod genus iudicij vsque ad Pausaniæ, hoc est Adriani tempora quotannis celébrabatur. Poliei Iouis meminit & Phurnutus de Nat. deorum, item Stephanus de Vrbibus, quo loco agit de Poli Aegypti vrbe. πολιέα Iouem, ait, ideo sic vocari, quòd à genitiuo πόλις formetur, vertendo ι in ο. Colebatur & Polias Minerua, vtidem scribit in Alalcomenio. Illud præterea notari Hesychius, quod διὶ πολιέᾳ celebritat ea fuit, quæ Athenis agebatur, ab Ioue Polieo deducta, cui Athenienses rem sacram faciebant in memoriam molæ & bouis. Sic quidem Græcus codex habet, ἐς μνήμην τῆς τελετῆς καὶ τοῦ βοός. ego, ἢ τελέων, id est securis, emendo: propter ea quæ suprà ex Pausania retulimus.

Panhellenius Iupiter cognominatus ea de causa, quòd eius templum Græcis omnibus esset commune. meminit Pausan. in primo & secundo. Adrianus imperator Athenien-sibus διὸς, id est Iouis πανελληνίου, & item Iunonis templum condidit, C & XX marmoris Phrygij columnis insigne. Dictus est & Hellenius Iupiter, vt est apud Pindarũ, quo in loco multa græcus interpres recitat: quòd scilicet Aeacus à suis rogatus, ab Ioue patre pluuiam in magna siccitate impetrarit. Idem & Pausan. refert his verbis: In Moluridis montis vertice Iouis Aphesij, id est, vt Domitius interpretatur, Dimissorij, templum fuit. Ferunt enim cùm siccitas Græciam inuasisset, post peractum ab Aeaco sacrificium Ioui Panhellenio in Aegina, Iouem quæ oblata acceperat dimisisse, atque ita dimissorium appellatum Iouem. Hæc fermè Pausanias.

Fuit & in Aegina Panhellenij mons.

Legimus & Liberum vocatum Panhellinon, concessúmque Athenien̄sibus, vt eius nominis templum construerent, vt tradit Dion.

Scotinas Iupiter, vt Stephanus scribit, vel vt Paus. Scotitas, nisi prauè legatur: sic cognominatus à loco, qui fuit in Laconia, ab Hermis vico veniẽtibus, arboribus constitus, cui nõ arborum densitas tenebras faciebat, attamen ipse Iupiter sic vocatus dicitur ἀπὸ τοῦ σκάτος.

Ambulius Iupiter, cultus apud Laconas in quod ã loco, in quo porticus fuêre quadrangulares. ibidem & Ambuliæ Mineruæ ara, & Castorum, eodem cognomine. Pausan.

Euanemi Iouis similiter apud Laconas fuisse legimus simulacrum, à bono videlicet ferendo vento, vt vox ipsa declarat. Paus. auctor.

Cappotas Iupiter nuncupatus hac ratione. scribit Paus. trib. fortasse stadiis à Gytheo vrbe Laconica saxum fuisse, in quo sedens Orestes, furore ac insania liberatus sit. quare, inquit, lapis ipse lingua Dorica Iupiter Cappotas dictus est.

Homogynus Iupiter in Aegio versus mare templũ habuit, quo loco Agamemnonem ferunt Græciæ principes collegisse, vnde nomen est deductum: inibíque eum deliberasse de bello Priamo inferendo, vt vlcisceretur Helenæ rapinam. ὁμόγνιος, Homognius verò Iupiter, id est gentilis, vel cognatus, quem fratres, quíque eiusdem generis fuerant, colebant. Meminit Phurnutus, & Arati Græcus interpres, aliíque.

Εἱλαπεναγὴς ζεύς, hoc est, vt arbitratu meo interpreter, conuiualis Iupiter (εἱλαπένη quippe, magnificum & splendidum conuiuij apparatum, apud Athenæũ, & Eustathium, & alios significat) fortè cùm Dapali Ioue latinorum conuenit, de quo iam egimus.

Splanchnoromos etiam Iupiter in insula Cypri cultus fuit, appellatus ab incisione interanеorum & viscerum. meminit in quarto Athenæus.

Γαμήλιος ζεύς, hoc est, nuptialis Iupiter, quòd nuptiarum & matrimonij curam habere putaretur. Huius meminit & Chrysippus, & D. Hieronymus in Iouinianũ: Ridiculè, inquit, Chrysippus ducendam vxorẽ sapienti præcipit, ne Iouem Gameliũ & Genethliũ violet. isto enim modo apud Latinos ducenda vxor nõ erit, quia Iouem non habent nuptialem. Gameliam quoque Iunonem cultam legimus, qua de re in Iunone satis, vt spero, disserẽmus. Porrò Genethlium Iouem Græci vocarunt, quòd ei cura foret liberũm gignendorũ.

Τελεῖος

Τελεῖος ζεύς, hoc est perfectus, vel adultus Iupiter: sic & Iuno τέλεια crebra est & frequẽs horum memoria Græcis scriptoribus. Scribit Diodorus, Teleo Ioui omnes sacrificasse, & Teleæ Iunoni, quoniam hos primos nuptiarum duces, ac inuentores omnium existimarunt antiqui. At verò Tegeatæ, vt Pausan. tradit, διὸς τελείου aram in foro habuere, statuámque quadrangulare illi statuere, qua figura ipsi gaudent. τέλειος, inquit Hesychius, τελεσιέργος, καὶ ὁλόκληρος: hoc est, perfector & integer Iupiter. hic & in nuptiis colebatur, & ἥρα τέλεια: vnde & nubentes τέλειοι vocati sunt. De Iunone τέλεια suo loco agemus. Sciendum verò illud quoque, προτέλεια, dici, & προγάμεια non modò sacra quæ ante nuptias fiebant, sed & munera quæ antè offerebantur. Porrò & illud attendendum, de poculorum lege, quæ religiosè antiquis fuit obseruata, & de ea multa à Græcis scriptoribus in primis traduntur. Poculum illud quod Ioui Seruatori propinabatur, id est, Soteri, & τελείῳ appellabatur.

ἀρότριος ζεύς, Aratrius Iupiter apud Phœnices cultus, Cœli filius ab eis existimatus, & Saturni frater: cui Dagoni nomen fuit, cuius in sacra historia Hebræorum crebra mentio est. Aratri verò inuentor ab illis existimatus, vnde & ἀρότριος cognominatus: de quo Philon Byblius in iis quæ ex Sachoniathone transtulit, teste Porphyrio philosopho, & Eusebio in primo Præparationis Euang. Porrò de Dagone in primo Regũm, cap. 5. multa leguntur: cum in eius templo captam arcam Domini Palæstini, id est, Philistæi, reposuerũt, magno suo periculo, & maiore miraculo. meminit & Suidas. hunc Phœnices frumenti & aratri inuentorem putabant.

Hecalesius Iupiter à Theseo constitutus in terra Attica, à nomine anus Hecales, de qua in Priapeis:

Aequalis tibi, quam domum reuertens,

Theseus repperit in rogo iacentem. cui & sacra instituit. Plut. alij. Stephanus, ἑκάλη ait populum fuisse Leontidis tribus Atticæ, vnde sit dictus Iupiter Hecalius. Hesychius verò, ἑκάλης (inquit) ζεύς, quem Hecale erexit. sed hac de re multi multa: quorum tamen Politianum inter eos primum fuisse videmus, qui de Hecale permulta scripsit.

Enæsimus Iupiter in Coronea cultus, ait Hesychius. ἡσύμιος verò, mitis, suauis, officiosus & bonus est. nam αἴσιμον bonum, verum & honestum significat: αἰσίμου autem, decens & fatale. Sanè Aenęsius etiam Iupiter colebatur in monte Cephaleniæ insulæ, teste Strabone in decimo, de quo & comment. Apollonij in secundo Argon. quo loco scribunt: Aenus mons est Cephaleniæ, in quo Aenæsij Iouis templum est, cuius & Leon meminit in πορίπλῳ, & Demosth. ἡγλιμέσι. item Hesiodus hoc carmine,

ἠνθ' οἵγε εὐχετόωντο ἀενναίῳ ὑψιμέδοντι. hoc est:

Fundebántque preces Aeneio altitonanti. ab Aeno enim Aeneius deflexit. Demum & Enæmium Iouem etiam cognominatum innuit Hesychius, quasi dicas cõsanguineum & cognatum. sed & hoc alibi.

Athous Iupiter etiam appellatus, & cultus in summitate & vertice montis Atho, vbi celebre eius fuit templum. Fuit & Hynnaeus Iupiter vocatus ab Hynnario monte, vt scribit Hesychius.

Lycæus Iupiter à Lycaone dictus, vt Paus. in Arcad. tradit, cui deo & Lycæa certamen instituit. dictus etiam Lycaon in lupum à Ioue conuersus, quòd infantem immolasset. alia tamen apud Ouid. legitur fabula in Metamorph. alia item apud Suidam: quæ cùm cognitione digna sit, hîc subscribere non grauabor. Lycaon, inquit, Pelasgi filius, Arcadum rex, patris instituta summa æquitate seruabat: sed vt subditos ad iustitiam seruandam quoque pelliceret, Iouem boni malíque inspectorem in hospitis forma ad se sæpe venire simulabat. quare cùm se sacra facere velle, vt deum accepturus, dixisset, eius diuersis ex vxoribus procreati liberi nosse volentes, an deus nec ne venturus esset, pueri clàm cæsi carnes carnibus sacrificij miscuêre, cogitantes deum id minus cogniturum. mirum diuina prouidentia factum, vt coorta repentè tempestate, fulminibus ij omnes interirent, qui puerum interfecerant. Paulò diuersa traduntur ab Hygino in libro Fab. cap. CLXXVI. vnde mox Lycæa instituta, quorum cùm alibi Pindarus meminit, tum in Olymp. ad Diagoram Rhodium. In Arcadia, inquit, Lycæa ludi in honorem Iouis Lycæi agebantur, in quibus præmia arma ærea fuêre. Sunt qui Lycæam montem Olympum in Arcadia tradant, quem & plerique sacrum verticem, hoc est, ὑψηλὸν κορυφὴ

κορυφαῖον appellant: vnde & Iouem Coryphæum, sunt qui nuncupatum putant. in eo autem vertice Iupiter educatus, ab Arcadibus traditus est. Nympharum nomina, quæ illum educarunt fuêre, Thisoa, Neda, & Agno. Fuit & fons prope Iouis Lycæi templum à nomine nymphæ cuius aqua à sacerdote sacris peractis querna virga permota, nescio qua superstitiosa illusione, hymbrem largum cœlo educebat. Quin & ibidem miracula alia fieri, Græca prodit historia. vt verum illud sit quod scribit Plinius libro 8. Nullum, inquit, tam impudens mendacium est, vt teste careat. Itaque Copas, qui Olympionica scripsit, narrat, Demarchum Parrhasium in sacrificio quod Arcades Ioui Lycæo humana etiam cum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum se conuertisse: eundem decimo anno restitutũ athleticæ, restitisse in pugilatu, victoremque victoria Olympia reuersum. de Lycæo Ioue & Strabo, item Callimachus, & in eũ Scholia, & Hyginus in Vrsæ descriptione: In Iouis, inquit, Lycæi templum qui accessisset, mors pœna erat, Arcadum lege. meminit idem alibi, nec semel. Sed mirum est, quod ex Trogo scribit Iustinus, libro 43. In Palatini, inquit, montis radicibus templum Lycæo, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, constituit: ipsum dei simulacrum nudum, caprina pelle amictum est, quo habitu Romæ (ait) Lupercalibus decurritur. hæc ille. Sed de Lupercalibus, in eo quod est de Sacrificiis, vltimo Syntagmate plura dicemus.

Ammon Iupiter, à nostris, & Græcis in primis, ab arena deducitur: ἄμμος quippe arena vocatur, quod & Plin. lib. 12. innuit, cùm de ammoniaco ita scribat: ergo Aethiopiæ subiecta Africa, ammoniaci lacrymam stillat in harenis suis, inde etiam nomine Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor. Sanè ex nostris plerique cum afflatu scribunt, inter quos Sextus Pompilius, qui libro VIII, hoc est, in aspiratis, ita scribit: Hammo cognominatus, quia in harena putatur inuentus, quæ græcè hoc nomine ἄμμος appellatur. cui cornua affiguntur arietis, à genere pecoris, inter quod inuentus est. Sed quoniam certiora dicere videntur Aegyptij, quæ ipsi tradunt, etiam afferamus. Amun, aiunt, Iouis est nomen, quod etiam Plutarch. notat in libro Isidis & Osiridis: notat & Iamblichus. Hinc græci & latini parum mutantes, Hammonem vocamus. Manethus quidem Aegyptius, eo nomine arcanum occultúmque significare tradit. Hecathæus verò vocem fuisse ait, cùm deum inuocabant: eáque vti solebant, cùm præcipuè incognitum arcanúmque vocabant: qua factum ratione, vt Deum illum summum rerum conditorem, vt abditum arcanúmque, ea voce appellarent. Diodorus Siculus, Ammonem regem Libyæ prodidit, qui Rheam Cœli filiam duxerit vxorem, & Amaltheam adamarit, filiúmque ex ea Dionysium sustulerit: & quæ apud ipsum cætera leguntur. Hyginus tamen in lib. Fab. Liberum ait in Indiam proficiscẽtem, cum siti laboraret, Iouem rogasse, vt arietem qui ei aquam monstrauerat, in cœlum collocaret: quod cum factum fuisset, ibi Liber Ioui templum construxit, quod Iouis Ammonis vocatum est. cætera apud Hyginum ipsum legito. Herodotus de Ammone libro quarto multa, & Origenes cõtra Celsum, quæ & Arrianus in tertio. Idem verò Herodotus libro secundo ait, quòd Iupiter cùm nollet ab Hercule cerni, ab eo tandem exoratus, id commentus est, vt amputato arietis capite, pelléque villosa quam illi detraxerat induta, sese ita Herculi ostenderet. atque inde factũ, vt Aegyptij Iouis simulacrũ arietina facie cõfingerent, & ab Aegyptiis Ammonios aiunt accepisse. Ab aliis Ammon traditur, quod in bellis vsus sit galea, cuius insigne caput fuerit arietis: vnde orta sit fabula. Sunt qui ipsum tradãt cornua in vtroq; tẽpore paruula habuisse, ac propterea Dionysiũ ipsius Ammonis filiũ eodem fuisse aspectu. Cognominatus est & eadẽ ratione κεραόφορος, hoc est corniger. vnde Phestus poëta græcus, Ζεὺς λιβύης ἄμμωνι κερατηφόρε κλυθί μάντι. hoc est, O Libyę vates exaudi corniger Ammon, Iupiter. Sic & Lucanus, id est cornigerũ vocauit: & Statius. Fuêre qui Ammonẽ arietẽ Phrixi & Helles putarent, vt Pherecydes prodidit. Eustathius in Dionysiũ de Situ orbis, cõsimlia Herodoto scribit. Seruius grãmaticus ideo arietino capite ait cõfingi, quod eius essent inuoluta responsa. quin ea nutu & renutu aliisq; signis dabantur, quod & Strabo & Eustathius prodidêre. Arãti interpres latinus, qui ab aliquibus Bassus, ab aliis Cæsar fuisse existimatur, quod alibi diximus arietẽ cœleste signũ Iouẽ esse scribit, qui Liberũ ducentẽ exercitũ per Africã, sitientem ad aquam duxerit. itaque ibi à Libero templũ constructum, & oraculũ: & cætera, penè eadẽ quæ Seruius & Lactan. grãmaticus in 3. Theb. super ea verba, Licet aridus Ammon Inuideat. Hinc etiã Catullus cecinit, Oraculũ Iouis inter æstuosi. Porrò & multa Hyginus in Astronom. poëtico, & in

& in lib. Fab. cap. CXXXIII. At verò alij nonnulli in Theoëan quampiam mulierem oraculum retulêre. Martianus: Ammon, inquit, apparuit cum cornibus arietinis, & vestimento lanicio, ac sitientibus vndam fontis exhibuit: De quo & Sidonius in Hendecasyllabo ad Felicem:

Non hic Cyniphius canetur Ammon,
Mitratum caput eleuans harenis.

Sed si plura de Ammone cupis, lege Q. Curtium in 4, & Diodorum Siculum lib. XVII, & Arrianum in tertio, qui Alex. Maced. de Ammone historiam copiosè executi sunt.

Assabinus Iúpiter ab Arabibus dictus, auctore Plinio. nam vbi de cynnamo & cynnamomo lib. XII, ita propémodum scribit: Gignitur quidem in planis, sed densissimis in veprib. rubísque, difficilis collectu. metitur non nisi permiserit deus. Iouem hunc intelligunt aliqui. Assabinum illi vocant. XLIIII boum caprarúmque arietum extis impetratur venia metendi, non tamen aut ante ortum solis, aut post occasum licet. Sarmẽta hasta diuidit sacerdos, deóq; partem ponit. atque de Assabino hucusq;. Fuit & Sabis deus apud Arabas, de quo Plin. eodẽ lib. de thure agens: Thus, inquit, collectũ Sabotam camelis conuehitur, porta ad id patẽte, digredi via capitale leges fecêre: ibi decimas deo, quẽ vocãt Sabin, mẽsura, nũ põdere sacerdotes accipiũt. Ruellius hęc verba desumẽs Theophrasto ascribit, & Sabin Solẽ interpretatur, & quidẽ Solis delubrũ Theophrastus, sed non Sabin vocauit.

Anxyrus, vel Anxurus Iupiter cognominatus in Italia, in tractu Campaniæ, habitu pueri imberbis, cuius est mentio in octauo Vergil.

Circæúmque iugum, quis Iupiter Anxurus aruis

Præsidet. quo loco Seruius: Circa tractũ, ait, Campanię colebatur puer Iupiter, qui Anxurus dicebatur, quasi ἄνευ ξυρέως, id est, sine nouacula, quia barbam nunquam rasisset, Ἐλευθέριος Ζεὺς, quem apud Latinos tum Liberatorem, tum Liberalem, & libertatis auctorem interpretatũ legimus. Pleriq; Græca libentius voce dixerunt, Iouem Eleutheriũ vocantes. de eo sic tradit Hesychius: quòd Medis effugientibus, Eleutherius Iupiter erectus est, quem & aliqui σωτῆρα vocauerunt, id est, seruatorẽ. Hic & Syracusis cultus fuit, & à Tarentinis, & à Platæensibus, & in Caria. Hyperides orator: O viri (inquit) iudices, hæc quidẽ Iouis appellatio facta est, vt Eleutherius vocetur, propterea quod ἐλεύθερόν, id est, liberti porticũ construxêre propinquam. Didymus tamen & Arpocration grammatici falli Hyperidem asserunt, quod ideo vocatus sit Eleutherius: sed quòd contrà à Medis deus Athenienses liberauit, & quod inscriptio quidem σωτὴρ, id est, seruator fuit: Eleutherius autem, id est, liberator nuncupatus sit, id quod & Menander manifestè ostẽdit. Et certè Plato in Theage, Athenis Eleutherij Iouis porticum fuisse ostendit, cum ibi Socratem & Demodocum colloquẽtes inducit. Templi verò, imò etiam porticus mentio est in Oeconomico Xenophontis. Sed & illud non te fugiat, duas in primis porticus Athenis fuisse, alteram Iouis Eleutherij, hanc scilicet: alteram, quę βασίλειος, id est, regia vocabatur, vt Arpocration est auctor. porrò & tertiam porticum legimus, quæ ἀνάκτειος quidem dicta, cognominata verò ab imaginum varietate ποικίλη, Pœcile. Verùm ne à proposito recedam, Thucydides libro secundo Histor. in oratione legatorum Platæensiũ, de Ioue Eleutherio apud Platæas ita meminit: cùm Pausaniam ait, Cleombroti filium, post Græciæ liberationem à Medis ἐν ἀγορᾷ δὴ ἐλευθερίῳ θυσαι ἅλωσι, id est, in foro sacra facientem Ioui Eleutherio, conuocatis omnibus sociis, & agrum & vrbem Platæensibus reddidisse. Et Strabo lib. IX. scribit, apud Platæas eo loci, quo Græci Mardonium cum trecentis Persarum milibus occidione deleuerunt, Eleutherio Ioui templum constructum fuisse, & certamen gymnicum cum coronis institutũ: ludósq; ipsos Eleutheria, id est, liberatoria appellata. Pausan. quoq; in Bœoticis, Eleutherij Iouis aram nõ longè à communi Græcorũ sepulcro describit, quod ad Platæę ingressum fuit, quo loco quinto quoq; anno certamen celebrabatur. Idẽ Paus. in Attica, Eleutherio Ioui cùm Adriano statuas erectas fuisse meritas ait. quin & post Macedonũ victoriã, in qua præclarè cùm fegessisset, Leocritus Protarchi filius occubuit, Eleutherio Ioui statuam erexere. Longior omnino sim, si tibi multa, quæ collegi, afferre hoc loco voluero. Vnum illud nõ mittã, quod apud Dionem historicũ legitur. Cùm Thrasceas philosophus iussu Neronis, abscisis venis sensim extingueretur, manu extẽsa exclamauit, Iupiter liberator hunc tibi sanguinem libo. hoc est Græcè, Ζεῦ ἐλεύθερε, σοὶ τοῦτο αἷμα σπένδω. Sunt qui hoc Senecæ attribuãt. Nam Cor. Tacitus lib. 15, Senecam scribit, cum vi veneni perire

non posset stagnum calidæ aquæ introiisse, & respersisse proximos seruorum, addita voce, libare se liquorem illum Ioui Liberatori.

Σωτὴρ, hoc est, Seruator Iupiter, vt diximus, à Græcis cognominatus, quod à Medis eos liberauit. Iouis Seruatoris tamẽ aram multò antè erectam fuisse ab Hercule, Amphitryon ait apud Euripidem in Hercule Furente, ex deuictis Minyis. Sed nos quanto hoc rectius cognomine IESVM CHRISTVM dominum nuncupamus, qui nos suo benignus cruore in veram æternæ vitæ libertatem asseruit? Strabo lib. 9. ait, in Piræeo templum Seruatoris fuisse, in cuius porticu mirabiles fuêre tabulæ celeberrimorum artificum. Arrianus lib. 8, de gestis Alexandri, tradit ipsum Alexandrum, vbi intellexit Nearchum & classem totam suam seruatam, Ioui σωτῆρι, cæteríq; deis malorum depulsoribus, & marinis, ludos gymnicos & musicos edidisse, celebrémque pompam induxisse. Sed & σωτῆρος Iouis meminit Phurnutus, & Hesychius. Illud certè tibi vt recitem par visum est: Aristotelem philosophum legasse suo testamento in Stagira Ioui Soteri, & Mineruæ Soteræ, animalia lapidea quatuor cubitorum, quod Laërtius scribit ex voto nũcupato pro Nicanoris salute. Vnde est mirum, nescio quos scripsisse pro Minerua Sotera, id est, Seruatrice, Iunonem Sospitam reposuisse. Sed enim præter Iouem, & alios quoque deos Soteres nuncupatos hoc toto opere offendes. quin & M. Cicero hãc vocem interpretatus est, Seruatorem dicendo. Quare etiam non mirum tibi videri debet, si Conseruator etiam Iupiter cognominatus est, vt memini me legere in vetustis nomismatibus: vt in Diocletiani quidem vno, in cuius priore facie ipsius effigies, in posteriore verò Iouis imago stãs. dextera duas sagittas, vel potius duo fulmina, sinistra hastam habet eiectam, cum his literis, IOVI CONSERVATORI. In altero quoque eiusdem C. Val. Diocletiani, à tergo cuius idem erat Iupiter, dextra Victoriolam porrigens, sinistra verò hastam erectã habet: Inscriptio, IOVI CONSERVATORI ORBIS: quod & suprà in Ioue custode diximus.

Σωτὴρ πόλεως etiam Iupiter cognominatus, hoc est vrbis seruator. scribit Strabo libro 14, de Anaxenore citharœdo, Magnesio agens, qui propter eam artem in theatris erat celebratus: sed multo magis, quòd ei quatuor vrbium tributa vt acciperet, concessit M. Antonius, & milites. quin etiam illum patria auxit satis, quæ illum sacra purpura Sospolidis Iouis induit, vt eius imago & inscriptio testatur in foro posita. quo loco mihi videtur Strabo, ciues, & Anaxenora, M. quoque simul Antonium irridere.

Κόνιος ζεὺς, id est, vt Domitius apud Pausaniam interpretatur, puluereus Iupiter, cuius templum Athenis fuit sine tecto.

Λαρισσεὺς ζεὺς, Larisseus Iupiter, vt Strabo & Stephanus scribunt, à Larissa dictus: cuius nominis multæ sunt, quas ambo colligunt. quidam tamen λαρίσιον ὄλσα, alij λαρισσαῖον vocant. Sed tamen supra oppidum ad Caystri campum Larissam vnam esse, scribit Strabo, aquarum & vinetorum rerúmque cæterarum præstantia insignem, vnde Ioui nomen. Sed & Larissenus Apollo dictus, vt Steph. notat, à pago Ephesi, vt alibi dicemus.

Κλωνὸς ζεὺς, Iupiter Cenæus. Aeschylus in Glauco Põtio, vt est apud Strabonẽ in decimo,

Εὐβοϊὰ καμπὴ ἀμφὶ κλωνίου διὸς
Ἀκτὴ, κατ' αὐτὸν τύμβον ἀθλίας λίχα. hoc est,
Qua flexus Euboicus, ad Cenæi Iouis
Actam, penes sepulcrum infelicis Lichæ.

Ouid. in nono, de Hercule:

Victor ab Oechalia Cenæo sacra parabat,
Vota Ioui.

Seneca in Tragœd. Qua templa tollens ara Cenæi Iouis. apud Sophocl. in Trachiniis notat interpres, Herculem post captam Oechaliam, ducta Iole peruenisse ad Eubœæ promontorium Cenæum, ibíque ædificasse Iouis Cenæi templum. Stephanus verò Canæum appellare videtur, à Canis: quod oppidum fuit nõ solùm Euboicum, sed & aliarum regionum. Quin & duplicin interdũ ait scribi, hoc est Cannæ. aduocat & Strabonem in tertiodecimo Georg. qui Cannas describit, vnde Cannæus Iupiter est nuncupatus. In codice tamen Aldi, κνὰ per iota proferri videtur.

Aeneſius Iupiter, hoc est Græcè, αἰνήσιος ζεὺς, dictus est ab Aeno mõte Cephaleniæ, in quo ipsius Iouis fuit fanum, cuius meminit Leon in περίπλῳ, hoc est in lib. Nauigationis, & Demosthenes ἐν τοῖς λιμέσιν, id est, in portib. Strabo quoque in decimo huius meminit, cum de

Cephale-

Cephalenia agit. Sed & grammatici apud Apollonium Rhodium in secundo Argon. vbi de Strophadibus & Plotis insulis loquitur, de Aenesio Ioue multa: inter quæ & Antimachum in Lyde poëmate aduocant, & Hesiodi istud,

Ἐνθ' οἵγ' ὀλχέσθην αἰνησίῳ ὑψιμέδοντι. hoc est,

Hícque preces fundunt Aeneio altiregenti. Vbi vides Aeneium vocatum, pro Aenesio. Legimus insuper apud Hesychium, ἡγέσιμον Iouem in Coronea nuncupatum: quasi dicas, mitem, decentem, officiosum, vtilem, & veracem. Est & apud eundem ἥμιμος ζεὺς, id est, sanguineus, nisi codex nos fallat. significat autem ἥμιμος & viuum hominem, & cognatum, & sanguine plenum: id quod tamẽ & Phauorinus notat. de his etiam suprà dixi mus.

Ἀγοραῖος ζεὺς, id est, (vt interpretatur & Valla, & Domitius, hic apud Paus. ille apud Herodotum) Iupiter forensis, pluribus verò in locis cultus: sed in primis, Paus. & Hesychio testibus, apud Athenienses. hunc Euripides in Heraclidarum tragœdia copiosè describit. Legimus & Mercuriũ, Mineruam & Dianã hoc cognomine nuncupatos, vt suo loco dicemus.

Ἀλιγιφάρος ζεὺς, hoc est, Capriuorus Iupiter, ait Phauorinus, est cognominatus. citat Nicandrum in Theriacis: mihi tamen non succurrit, apud eum id nomen legisse. Iunonem certè Capriuoram legi apud Pausaniam, vt in Iunone dicemus.

Messapeeus, hoc est μεσσαπεὺς ζεὺς, cognominatus est, vt Steph. scribit, à Laconiæ regiuncula μεσσαπέα, vnde gentile nomẽ est Messapeeus, & Iupiter ipse Messapeeus, vt Theopompus ait, lib. 57. Pausanias quoque in Lacon. scribit, lucum fuisse Iouis Messapeei in via, quæ ducebat ad montem Taygetum.

Καταβάτης ζεὺς, Catæbates Iupiter, id est descensor, sic cognominatus, vt meminit Pausan. in Eliacis, cuius ara erat in Olympia, vbi & Themidis fuit, & primum Terræ oraculum. Videtur verò Catæbates appellari παρὰ τὸ κατὰβαίνω, descendo, in quo interdum iota interponitur: vnde & κατάβα]ος pro κατάβα]ος dicitur. aliquando & κατάβασια, quæ signa sunt cœlitus ad terram demissa, & prodigia. Vnde & Apollo καταβάσιος, quasi prodigialem dicas: sic & Iupiter Prodigialis, vt ex Plauto antè dixi. Sunt qui sic ideo appellatum tradant, vel propter fulmina, vel quod è cœlo sæpe descendisse putaretur, ad amores potiendos. Illud ridiculum scribit Aristophanes in fabula ἀηδόνι, scarabeum esse huic deo in tutela datum κατα]αβάτου δι]ός meminit & Phurnutus, vbi Iouis cognomina colligit. Meminit & Pollux in nono, item Orpheus.

Citharonius Iupiter, teste Pausania in Bœoticis, cognominatus à monte Bœotiæ Citharone, qui Ioui Citharonio sacer erat: ipsum verò montem à Platæensium rege Citharone denominatum, idem scribit Pausan. ait enim Iunonem Ioui iratam in Eubœam secessisse: Iouem verò, quoniam Iunoni persuadere non posset, ferunt ad Citharonem profectum, qui tum imperabat Platæensibus, nulli sapientia secundus. Hic ergo Iouem iubet, vt statuam ligneam vestibus obtectam bobus plaustro veheret, dicerét que se Platæam Asopi filiam vxorem ducere. id quod cùm ex admonitione Citharonis fecisset Iupiter, & confestim id Iuno credidisset, illuc statim accessit: & appropians plaustro, statuæque vestes discindens, sensit dolum: simulacrúmque pro sponsa puella comperiens, placata & Ioui reconciliata est. Hinc ob eam rem festa Dædalea: quæ duplicia fuerant, maiora & minora instituta, de quibus latè Paus. in nono. quæ inde nominata, quoniam prisci Zoana, id est, statuas Dædala nuncupabant, etiam longè prius quàm Dædalus Palamaonis Athenis huiusce modi statuas faceret. & huius quidẽ rei gratia in templo Iunonis percelebri, quod apud Platæenses fuit, duæ in primis Iunonis statuæ fuerunt: alterius quidem rectę, & stantis, τελείας ἥρας, id est, Iunonis adultæ, seu perfectæ: alterius verò sedẽtis, νυμφευομένης, id est, nubentis, de quibus in Iunone latius agemus. Recitat hanc fabulam quoque Eusebius tertio Præparationis Euang. quam commodius in Iunone referemus. Cæterùm Iunonẽ Citharoniam etiam legimus apud Plut. in vita Aristidæ: Vota enim Ioui & Iunoni Citharoniæ, Paníque, &c. nuncupauit ex oraculo, contra barbaros pugnaturus.

Croceates, κροκεάτης Iupiter dictus, vt Paus. scribit, cuius & simulacrũ celebrat. dictus ab vrbe Laconica, quæ vt Stephanus prodit, vna fuit ex centũ eius regionis vrbibus. Paus. tamẽ vicũ facere videtur, vbi marmora effoderẽtur, & ante vicũ ipsius Iouis signũ cõstituit.

Ἄρβιος ζεὺς, Arbius Iupiter, testé Stephano, dictus est ab Arbio monte Cretæ, vbi colebatur. Arbius verò tam pro monte capitur, quàm pro incola. fuit & Arbis Indiæ fluuius: vnde gentile nomen Arbius, & Arbitæ.

Ἄσιος Ζεύς, Asius Iupiter, cuius vetustissimum phanum in Creta fuit, vt Stephanus prodit. dictus verò ab Aso oppido Cretæ, quo in loco cultus fuit Iupiter.

Temilius, qui & Biennius Iupiter, dictus, vt Stephanus tradit, à Biennio vrbe Cretæ, quam aliqui denominatam putant à Benno, vno ex Curetis: vel ab eo, quòd vis facta fuerit Marti, hoc est, ἀπὸ τῆς περὶ τοῦ ἄρκ γιγνομένης βίας, inibi (vt ferunt) ab Otho & Ephialte Neptuni filiis. vnde vsque ad tempora Stephani, hoc prodentis, sacra Hecatomphonia, quæ dicebantur, Marti peragebantur. De quibus Paus. in Messeniacis ita prodidit: Fecit, inquit, Aristomenes Ioui sacrum, quæ Hecatomphonia vocant, quasi centicidium dicas. Id sacrum fieri patrio instituto traditum ab his, qui in pugna hostes cẽtum occidissent. Ex quibus colligimus, non Marti modò, sed Ioui aliisque Deis hæc sacra fieri solita.

Δολιχαῖος Ζεύς, Dolichæus Iupiter, scribit Stephanus, à Dolichene vrbe Commagenes, vnde fit Dolichæus gentile nomen, & inquilini Dolicheni dicuntur. nam Doliche insula fuit Lyciæ adiacens, vt Callimachus de insulis canit. Alexander verò in περίπλῳ, id est, in nauigatione Lyciæ, Dolichisten ipsam vocat. vnde Dolichesteus deducitur, gentile nomen. Est & in marmore Romæ Dolichenus Iupiter.

Χάρμωνος Διὸς, Iouis cognomine Charmonis templum commemorat Paus. in Arcadicis, non longè ab Epaminondæ tumulo, vno stadio.

Ταμυναῖος Ζεύς, Tamynæus Iupiter, cognominatus ab vrbe Tamyna Eretriæ, vt Stephanus scribit. citat Strab. in decimo, Dicitur & numero plurium Tamynæ, vbi colebatur Iupiter. citat Stephanus Paus. in vndecimo, περὶ Ἠλίσεως, qui liber à nobis non habetur. decem enim tantũ in manibus habemus Græcos, opera Aldi & Musuri editos. audio tamen virum eloquentissimum, Romulum nostrum Amasæum, olim & hoc vertisse latinè, & ante illum Calphurnium Brix. Sed neutrius mihi cõpia nec visa nec facta, & propterea vix creditum. Atticam quidem antea Domitius Veronensis, aliiq; nonnulli concisè deflorarũt.

Aetnæus Iupiter. Pindarus in Neme. Ζηνὸς Αἰτναίου, Iouis Aetnæi, vbi interpretes multa afferunt, cur cognominatus sit Aetnæus, & in eo templum Iouis fuisse produnt.

Σκύλλιος Ζεύς, hoc est, Scyllius Iupiter cognominatus. in Creta enim in monte Scylletio colebatur, quo in loco ferunt Curetas Iouem infantem occultasse. Stephanus auctor. Scilletia Minerua dicetur suo loco.

Hermonthites, id est, Ἑρμωνθίτης Ζεύς, colebatur in Aegypto, sic nuncupatus ab vrbe Hermonthi: quæ ita appellabatur, vt Momemphis, Menuthis, Terenuthis. In eadem & Apollo eodem nomine colebatur, vt ex Strabone Stephanus scribit. Ibidem & Isidis templũ fuit. Quin & νόμος, id est, præfectura quæpiam ab ipsa vrbe Hermonthite vocata fuit.

Lycoreus Iupiter cognominatus à Lycorea vico in Delphis, cuius meminit Callimachus. dicta quidem Lycorea, ab eius rege Lycoreo: quãquam Paus. in Phocaicis aliter sentiat. ait enim, Lycoream vrbem conditam in Parnassi summitate ab iis, qui in Deucalionis alluuione luporum vlulatibus, hoc est, λύκων ὠρυγαῖς seruati sunt. Subdit tamen, & alium esse sermonem hac de re. & ait, ex nympha Corycia Apollinem genuisse Lycoron, à quo sit vrbs denominata, & Lycoreus ipse Apollo.

Maleæus Iupiter, à Malea promontorio ad Peloponnesum, cuius non modò poëtis, sed & historicis, aliisque scriptoribus frequens mentio. cuius deriuata nunc μαλεάτης, nunc μαλιᾶτης, nunc μαλειεῦς esse collegimus. vnde μαλειεῦς Ζεύς, vt Stephanus notat. Sanè in primitiuo interdum μαλέα, hoc est penultima breui, & μάλεια, dicitur eadem producta: quod Latinorum quidam parum obseruantes, inscitiam suam in poëtis nostris fassi sunt.

Ὅριος Ζεύς, quem Latini Terminalem quidã ex Græco conuerterunt, alij terminorũ præsidem, alij conterminum deum, religiosè ab antiquis colebatur, in terminis ipsis conseruandis, adeò vt in octauo legum Plato primam in victus ratione & agriculturæ legem, Διὸς ὅρια, id est, Iouis præsidis terminorum, esse statuerit. Meminit & Demosthenes in oratione περὶ τῆς ἁλονήσου, & Iul. Pollux lib. nono Iouis Hororij, & φύλης ἐφορίας, hoc est, columnæ Terminalis. Dionys. item Alicarn. lib. 2. vbi de Termino agit, ait Numam Ioui Terminali terminos sacrasse, vt plenius in Termino dictũ est. de ὁρίῳ verò, in Ioue Imperatore actũ est. Neptunum etiam cultum apud Delphos hoc Orij cognomẽto, legimus apud Paus. in Phocaicis. Hinc Iupiter Omarius, de quo sic obseruat diligentissimè B. Aegius. sic enim ait: Omarius Iupiter à loco, quo de Stephanus: Omarion vrbs Thessaliæ, vt Theopomp. scribit in Philipp. ἐφ' οὗ τιμᾶται Ζεὺς, καὶ ἀδωνεῖ. τὸ ἐθνικὸν ὁμάριος καὶ ὁμαρεύς. De Ioue Omario Polyb. hist. lib. 11. quem

quem locum sic vertit Sipontinus: Siquidem Crotoniatæ (tametsi Crodematæ in vulgatis codicibus scriptum sit, tam Latinis quàm Græcis) Sybaritæ, Cauloniatæ, compositis inter se vnanimiter rebus, primo Omarij Iouis templum publicè constituerunt, vbi & conciones fieri & cum populo agi posset. hæc ille. Sed nihil hic ad Polybium, ni fallor, Omarius Iupiter facit. Proinde pro Omarij, Omorij scribendum censeo. siquidem ex græco ὁμορίου Διὸς, quasi contermini Iouis legitur, quæ vera est & genuina lectio. nam sic illæ clarissimæ ciuitates in communis regionis terminis, confinióue, pro loci commoditate Iouis huiusce templum construxerunt. hactenus Aegius.

Tomarios, & Tmarios (vtroque enim modo apud Hesychium legi) Iupiter cognomi-
10 natus in Dodona. meminit Claudianus Tomari Iouis. scribit Stephanus, montem Tomarum Dodonæ, quem & aliqui Tomurum vocant: vnde gentile nomen Tmarius. quidã etiam montis incolas τομάρους, & τμάρας nuncupant. Phauorinus verò & ipse τόμαρος legit, aitque sub ipsum esse templum in Dodona apud Thesprotian, qua ex re Tomuri sunt à poëta nuncupati hypophetæ, id est, vates Iouis ἀνυποδήτους, καὶ χαμεύνας, hoc est, qui illotis essent pedibus, & humi dormirent. Item τόμαρα, mulieres vates.

BELVS Iupiter existimatus est à Babyloniis & Assyriis, cuius non modò in gentium
20 historiis mentio, sed in sacris. quare visum est, aliquanto altius ex variis scriptorib. quæ de eo comperi, repetere. Scribit in primis Seruius, Beli nomen ratione non carere. Eliquippe Assyriorum lingua Solem significat, vnde aspiratione adiecta Græcè Ἥλιος est vocatus. alij non Assyriorum lingua, sed Phœnicum putant Hel solem vocari, vnde Helius deducatur, qui mox & Belus dictus sit. Quin & Seruius tradit, quòd Hal Punica lingua deus dicitur. apud Assyrios verò Hel dicebatur, quadam sacrorum ratione Saturnus & Sol. Sanè non vnus fuit Belus. nam super ea Vergilij verba ex primo Aeneid.

——Cælatáque in auro
Fortia facta patrum, series longissima rerum,
Per tot ducta viros, antiqua ab origene gentis.

Per tot, inquit, ducta viros, à Belo primo Assyriorum: vt, Ab antiquo durantia cinnama Belo. Ab eo vsque ad Belum patrem Didonis, qui & ipse Assyrius fuit. hinc est, Quam Belus & omnes à Belo soliti. Ergo hæc est, generis series: Iupiter, Epaphus, Belus pri-
30 scus, Agenor, Phœnix, Belus minor, qui & Metres, mox Dido & Pygmalion. Sachoniaton autem in Phœnicum theologia, Belum inter Saturni filios connumerat, & Iouem fuisse asserit: id quod & Eusebius. Legimus & alterum Belum Iouis nepotem, Epaphi regis Aegyptij filium, qui & alium Belum genuit. Porrò & Belus prior, Iupiter Babylonius post consecrationem dictus est. Hunc puto Belum, scribit Plin. sideralis scientiæ inuentorem fuisse, eíque Assyrios gemmam dicasse, quæ Beli oculus vocetur. Cyrillus verò libro tertio contra Iulianum Cæs. Belum etiam Arbelum nuncupatum prodit, & primum à subditis hominem dei nomen accepisse, eíque Assyrias gentes & finitimas sacrificia impendisse, coluisséque: quod & Eusebius scribit in Chronicis. M. Cic. in lib. de Nat. deorum, Herculem, qui quintus ab eo connumeratur, in India Belum vocatum affirmat.
40 Vt hoc loco mittam, quæ à Beroso, Metasthene, & Archilocho traduntur, auctoribus mihi suspectis: ab aliquibus tamen ita cultis, vt eorum quosdam videam ita in eorum lectione insenuisse, vt etiam commentarios in eos plerunque monstrificos composuerint. Sed ad Belũ redeo. Scribit Diodorus Siculus in histor. Osirim multas colonias deduxisse, Belúmque colonum in Babyloniam traduxisse, Neptuni & Libyes filiũ, qui propter Euphratem sedem posuerit, & sacerdotes Chaldæos instituerit. Hesychius quoq; Belum Neptuni filiũ cum circumflexo accentu asserit, cum graui verò limen & viam domus. Templum autem Beli amplissimum ac magnificentissimũ alio loco describit Diodorus, & Herodotus in primo: quod tamen non legi in Vallæ codice, sed in Græco, quod in medio vrbis Babylonis
50 constructum fuit. eius meminit & Arrianus lib. hist. 3. Sed locupletius multo lib. 7. quo loco describit à Xerxe dirutum, ab Alexandro instaurari demandatũ fuisse. Legimus apud Dionem in hist. in Apamea Syriæ Iouem etiam Belum cultum fuisse, qui Seuero imperatori, cùm adhuc priuatus esset, responsum dederit ex Homerico versu, eum imperaturum quin & imperium iam adepto, ex eodem poëta etiam respondisse, quæ apud ipsum Dionẽ leguntur. Philo Byblius, nõ ille Hebræus, & Eusebius, scribunt Iouem à Phœnicibus nuncupatum Beelsamen, quod nomen nostram linguam interpretatum significat cœli domi-

num. Hieronymus libro primo in Oseam, Semiramin ait, cùm Zoroastrem magum Bactrianorum regem prælio superasset, in tantam peruenisse gloriam, vt patrem suum Belum referret in deum, qui hebraicè dicitur Bel, & in multis prophetis, maximéque in Daniele. Hunc Sidonij & Phœnices, inquit, appellant Baal, qui idem sit qui Belus. vnde & Didonem Sidoniam regij generis, cùm Aeneam suscepisset hospitio, hac patera vina libasse apud poëtam legimus, qua Belus & omnes à Belo soliti. Baal autem Græce ἔχων, Latine habens interpretatur: vnde Baalim, me habens. Ad hęc & Beelphegor habemus in sacris literis Moabitarum deum, quem quidam Priapum deum interpretati sunt, vt Isidorus libro octauo, quo loco multa de Belo scribit. Sed & Theophyl. in Osea, de Beelphegor multa effert, & ipse Priapum fuisse existimat. a ij Saturnum & Beel quidē dei ipsius nomen phegor verò loci, vbi coleretur. Belem etiam deum Aquileiensium, cultum summa religione, qui Apollo crederetur, auctor est Herodianus in hist.

Νεμέητης ζεὺς, Nemeetes Iupiter, vt scribit Steph. vocatus à Nemea regione Elidis, vbi habitarunt Dryopes. Suidas quoque in dictione νέμεος: Nemeos, inquit, qui in Nemea Locridis, est significatur. Nam qui apud Elin Nemeæ ciuis, Nemeus scribitur, & Nemeæus: quin & νεμείτης, vt manifestum est ex Ioue Nemeete. Hunc eundem crediderim esse, quem Nemeæum Paus. nominat in Argolicis. ita enim scribit, de Cleone postquam locutus esset: In his, inquit, montibus leonis adhuc specus ostenditur, & Nemea regiuncula abest fermè inde stadiis 15. in ea verò Nemei Iouis templū spectaculo dignū, præterquàm quantum discissum est. tectum & simulacrum nullum relictum: lucus est circa templum ex cupressis: & ibidem Ophelten in herba è nutrice positum, & à serpente interfectum ferunt. Subiungit & alia quædam, de sacrificio & celebritate, quæ ibi ab Argiuis celebrabantur, & de Opheltæ sepulcro, quæ lucem afferunt iis quæ à Statio in Theb. & Strab. in octauo scribuntur. Scribit Thucydides in tertio, & cùm statiua in templo Nemeæi Iouis habuisset, quo templo fertur Hesiodus poëta ab incolis interemptus, cùm oraculum accepisset se in Nemea hoc esse passurum.

Elacatæus Iupiter, qui & ἐλακατεύς, teste Stephano, vocatus est. à monte verò Thessaliæ Elacatæo denominatus fuit.

Mechanei etiam Iouis statuam legimus apud Pausan. sed eius mentionem habitam alibi non succurrit, nisi in Corinth.

Βαγαῖος ζεὺς, Bagæus Iupiter Phrygius, vti Hesych. & Phauorinus scribunt. Bagæus significat tum magnum, tum multum ac velocem.

Κώμυρος ζεὺς, Comyrus Iupiter, ait Phauor. in Alicarnasso colebatur.

Στάμνιος ζεὺς, Iupiter Stamnius videtur appellari ab Aristophane, vt à Phauorino notatur, cùm inquit, σταμνίου ὑὸς id est, Stamnij filius, Iouis scilicet. sub his enim verbis intelligimus vinum in vase. Dionysius, enim, Iouis filius. Stamnos quippe vas est, hoc est ὑδρία, πάλπη, χάλαθος. quin etiam stamnia, vasa vinaria.

Asbameus Iupiter dictus, cuius Ammianus Marcel. lib. 23. histor. his verbis meminit: Apud Asbamei Iouis templum in Cappadocia, vbi amplissimus ille philosophus Apollonius traditur natus, apud oppidum Tyanam, stagno effluens fons cernitur, qui magnitudine aquarum inflatus sese resorbens, nunquam extra margines intumescit. Sanè pro Asbameo Ioue, quidam Apameum legunt. de hoc aliud mihi non succurrit.

Marnas Iupiter dictus apud Gazæos in Phœnicia, & cultus, vt D. Hieronymus scribit in Esaiam. significat autem Marnas Cretensibus virginem.

Cynetheus Iupiter sic cognominatus, quoniam venationem Arcades, vtpote rudes, antiquitùs exercebant. venandi verò ars κυνηθίη & κυνηγετική Græcè vocatur, & κυνητὴς & κυνηγὸς venator. quare Cyriegetes Iouis potius cognomē ipse putarim, quàm Cynetheum: licet id libentius docti quidam scriptis suis asserant, & Dionysius Alicar. lib. 1. Antiquit.

Hicetesius Iupiter, hoc est, ἱκετήσιος ζεὺς, deprecabilis videlicet, & qui supplicum preces audit, & familiaribus miseretur: Hesychius. hinc ἱκετήσια dicuntur, quæ ipsæ sunt supplicationes, & supplicandi modus: & ramus insuper oleæ, lana obuolutus, quo in his supplicationibus vtebantur antiqui, qualis fermè ἀγοιτήριον. Sanè idem Iupiter & ἱκέσιος etiam appellabatur, vt est apud Euripidem in Hecuba, vbi ei à Polyxena supplicatur. De Ioue Icesio etiā mentio fit apud Phurnutum, & Græcain Aratum Commentaria, & Lucianum, si rectè memini. Orpheus in Argon. ἱκετὴς ζηνὸς κέρσαι λιτάς, id est, Hicesiique Preces natæ Iouis.

Apollo

Apollonius in secundo, ἱκεσίῳ πρὸς ζηνὸς, id est, Hicesium ante Iouem. Iulius Pollux in octauo, Solonem scribit tres iurare deos in Plynteriis permisisse, ἱκέσιον, καθάρσιον, & ἀλεξητήριον: hoc est, supplicem, expiatorium, & depulsorium. Catharsij Iouis mentio est apud Pausaniam in Eliacis, cuius aram describit in Olympia, prope deos ignotos. ab aliquibus Piacularis Iupiter interpretatus est.

Cosmetas, κοσμητὰς ζεὺς, quem Imperatorem & Principem Iouē interpretari possumus, à Lacedæmoniis cultus, cuius templum (vt Paus. scribit) non longè à porticu fuit, quæ ad meridiem vergebat.

Salaminius Iupiter colebatur in Salamina Cypri, cuius templum, vt Cor. Tacitus scribit, Teucer Telamonis, patris ira profugus posuit.

Ἐπάκριος ζεὺς, Iupiter qui in summitatibus montium coleretur: Hesychius. In montibus enim Ioui, & aliis plerisque deis aras vt plurimùm veteres statuebant. quin & legimus in sacra Hebræorum historia id sæpe reprehendi. ab ἐπὶ & ἄκρος dictus, hoc est, in vertice.

Ἐπικάρπιος ζεὺς, id est, fructifer, seu frugifer Iupiter: colebatur verò in Euboea, vt Hesychius scribit. vnde ἐπικαρπία, fructuum copia. Epicarpij Iouis & Phurnutus meminit.

Taramis Iupiter dictus à Barbaris, qui vt grammatici obseruāt, humano sanguine placabatur. Lucanus in primo,

Et Taramis Scythicæ non mitior ara Dianæ.

Alij legunt, Taranis, & cum th aspirato ab aliis scribitur, & in Cypro coli aiunt: ego certè comperti nihil habeo.

Mandragoras Iupiter, teste Hesychio, dictus. est & herbæ genus, quod vinum & somnū inferat, hoc est, ἀγχιτὸν & ὑπνωτικόν. Inde etiam Mandragoritis Venus appellata.

Abretani Iouis templum in Mysia fuisse legitur. in quo suem comesse, aut mactasse, piaculum fuit. meminit Strabo.

Phaëthon Iouis stella appellatur, Ciceroni, Apuleio, Martiano, aliis: μολοβάβα à Chaldæis dicta, teste Hesychio.

Laprius Iupiter etiam cognominatus, vt Lactantius in primo docet, à Laprio Iouis comite. Elaphrum tamen in Creta cultum fuisse, apud Hesych. legimus.

Velsurus Iupiter: Velsuri Iouis fanum antiquissimum barbarorum, vt puto, Thraciæ, sanctissimúmque, M. Cicero à L. Pisone direptum scribit, in ea oratione quæ in L. Pisonem dicta est. De eo præterea nihil aliud comperi.

Sunt & plura alia Græca Iouis cognomina, quæ sparsim inter legendum apud scriptores offendes. nos tibi hîc penè nuda subsignabimus, etiam vtcunque à me latinè relata, ne tibi vel lectori detur interpretandi labor, nisi vbi ego fortasse (ὃ μὴ ἀεὶ γρηγορέω) dormitauero. Quis enim tam oculatus Lynceus, qui longè interdum à signo & scopo non aberret, nedum collimet?

Νεφεληγερέτης ζεὺς, hoc est nubium coactor, vel nubes congregans Iupiter, παρὰ ἀγείρω καὶ νέφη, quod videlicet nubes cogat: & vt quidam transtulêre, Nubicoga: huius mentio frequens est apud Homerum, Hesiodum, & Poëtas cæteros. idem exponit Phurnutus. Sunt qui non ab ἀγείρω, sed ab ἀείρω potius deducant, hoc est, quod nubes excitet. meminit & Lucian. in Timone.

Μαιήτης ζεὺς frequenter à poëtis appellatus, hoc est consultor, vel consiliator Iupiter, quia rebus cōsulere creditus: vnde & prouidus quoq; à Cretensibus cognominatus, id est, παροχεύς, vt Diodorus notat, & cōsultor. hinc & à Phurnuto & Paus. in Attica βουλαῖος dictus.

Ὅριος ζεὺς, Vrios Iupiter appellatur, qui à Latinis imperator dicitur, de quo suprà diximus. tu, quæ illic scripsimus, repete.

Ὑμμέδων ζεὺς, etiam cognominatus, quod superiora regat, & curet. nam cùm μεδέω, tum μέδω, imperare, regere, curaréque significat.

Gragus Iupiter in Lycia, Drymnius apud Pamphylios dicebatur, Promantheus apud Tyrios, Aethiops & Gyrapsius: vt est apud Lycophronem, ὁ δρύμνιος δέσποινα, προμανθεὺς, ἀιθίοψ, γυρά̣πιος. id quod & Isaacius interpres obseruauit. sed Strabo & Eust. Crangum montem faciunt, qui tauri partum significet, vnde potuit Iupiter appellari.

Ἐξακεσήριος Iupiter, & item Iuno: ab Hesychio cognominati, quasi qui sanandi seu curandi vim gerant, παρὰ τὸ ἰάομαι.

Ἔμπνους ζεὺς in Delphis dictus, ἔμπνους in Chio, & vtrunque videtur à facili inspiratione.

vtriusque & Hesychius meminit, quem si audiamus, hunc ἔφιπνον dicemus, illum εὔπνοον, hoc est bonum somnum inducentem. nam & ipsum somnia immittere, alibi ostendimus. Porrò & in Chio quoque eodem actore παλωνάτης Ζεὺς colebatur.

Ἐπιρρύτιος Ζεὺς in Creta cognominatus, Hesychio: vbi & ἐπισατήριος etiam colebatur, hoc est qui magistratibus præesset. & ἐπισάριος ibidem, teste Phauorino, nisi corruptè legatur. & παλαῖος Ζεὺς, qui in miseriis succurrit.

Μηδιωνὺς Ζὰς, Medineus Iupiter à Lydis cultus. Idem, ait Hesychius, & παλλάντιος Ζεὺς in Pontica Trapezonte: & πανόπτης, hoc est cuncta videns, & oculatus Iupiter, in Achaia: & ἐπικοίνιος Ζεὺς, hoc est promiscuus, in Salamine.

Ἐπιδήμιος Ζὰς, id est, qui in sublimi altari vel tribunali esset: cultus verò in Siphno insula. μαιμάκτης Ζεὺς verò & cultus & nuncupatus à Phrygibus. Item ab Athenien sibus ἐπόψιος, & ἐπωπετὴς, παγκρατὴς & πάνσχαρος, & ἐξακεσήριος Ζεὺς, id est depulsorius: Pollux.

Ἐκαλίδης Ζεὺς, item & ζητὴρ Iupiter, in Cypro dictus.

Ἔρρος Ζεὺς, quasi dicas liberator, & seruator Iupiter. item ἔρυμος.

Εὔφημος Ζεὺς, idem & δυσφήμιος, Iupiter boni nominis & famæ: quasi dicas inculpatus. ἐκαλήμης Ζεὺς in Rhodo, Θαλάσσιος verò in Sidone cultus, in Co ἐπικηρύδης. atque hæc ferè ex Hesychio: vti etiam ἐπικλόπιος Iupiter, quasi tu dicas fur & dolosus. Item μαρτῶος, & ἐπικηλίδιος Ζεὺς, quæ cognomina vt plurimum apud Hesychium, & Phauorinum, & Suidam etiam leges aliqua.

Σινωπίτης Ζεὺς apud Dionysium de situ orbis, μέμφιος. nam Sinopion mons est Memphidis: vel à Sinope vrbe Pontica Eustathius ibidem. vel à Sinope flumine. B. Aegius: Item pestus, tonans, quasi hyemalis & nimis tempestiuum appellatur à Statio Theb. II. Contrà Vergilius, cum clementiam verni temporis vellet ostendere, dixit:

Iupiter & læto descendit plurimus imbri.

Hæc Lactantius Thebaidos enarrator, & B. Aegius. Sed &, quanquam plerunque in malum, Alastora etiam, illum nuncupatum legimus, vt apud Phurnutũ & Hesychium: & item παλαμναῖος, vt alibi notauimus.

Alastor etiam, & Palamnæus Iupiter, teste Phurnuto dictus, quòd videlicet delinquentes puniret. vnde & Palamnæi & Alastores, παρὰ ἀλαστῶσι, de quibus alibi etiam scripsimus, ex Polluce.

Iupiter Syllanius. Plut. in Lycurgo, B. Aegius. Paganicus etiam in vetustis marmoribus. in inscriptionibus. sicut Assisij, quod oppidum in Vmbria, visitur: IOVI PAGANICO SACR. EX INDVLGENTIA DOMINORVM SVCCESSVS PVBLICVS MVNICIPVM ASISINATIVM SER. AMOENIANVS AEDEM CVM PORTICIBVS A SOLO SVA PEC. FECIT. ITEM MENSAM ET ARAM D. D.

Si verò tibi fortè PROSPER V. C. visus ero leuissima quæque sectari in his deis interpretandis, ne mirum videatur. Renunciatum enim mihi est, nescio quem virum, illum quidem eruditum, editionem hanc meam suo quodam libro anteuertisse. Ego autem omnibus, nedum illi, vt audio, etiam legum perito, facilè concedo facundiam & eruditionem etiam: cura verò & studio haud ita multis herbam, vt dicitur, dederim. Legitur ille quidem, diúque legatur, vix à me per amici nostri B. Barbulei diligentiam visus.

Noster etiam, vt spero, rerum saltem copia, si minus eruditione & eloquentia, tibi in primis, & per te etiam studiosis, fortasse non erit ingratus. Quare me ad cæteros deos describendos conuerto, Iunonémque Iouiiurè coniungam, fratríque tuo Paulo Pasetho dono mittam, vt sicuti vos & sanguine & amore fratres, ita deos fratres iunctos sub nomine vestro in lucem dare constitui.

SYNT

SYNTAGMA TERTIVM,

DE IVNONE, HYMENAEO, ET TALASSIO: AD D. PAVLVM Pasethum C.

CVm superiore Syntagmate de Ioue, eiúsque imaginibus nonnullis permulta collegerim, illúdque fratri tuo Prospero, V. Clariss. ob illius erga me merita, beneuolentiámque singularem dicauerim: nunc cùm de Iunone Iouis sorore sim acturus, quantum in ingenij mei mediocris facultas tulerit, tibi hoc Paule Pasethe, qualecunque sit munus, dare constitui, vt omnibus testatam facerem mutuam nostram inter nos, nec vulgarem beneuolentiam, qua vinculo etiam bonarum disciplinarum iungimur, & sacrarum in primis literarum: in quibus tu ita inuigilas, & tales progressus facis, vt paucos in hac tua iuuenili ætate senes & proiectos, pares in eis interpretandis habere videaris: nimirum, vt qui ex ipsis fontibus haurias, hoc est, ex Hebræis literis, quas multo studio & sudore es assecutus, nullos prætermittens labores, nullis etiam sumptibus parcens. Sed isthæc missa nunc faciam, tuo pudori ac modestiæ consulens, cum & longè re ipsa præstes. Atque adeò Iunonem ipsam aggrediar. Ne tamen hæc ipsa ludicra & leuia à seriis tuis studiis auocent, nisi tantisper, dum aliquando animum recreare ac remittere libuerit. Vale: votísque tuis aspiret, qui hodie corda discipulorum suo numine afflauit.

IVNO.

IVNO, Græcè Ἥρα vocatur: Iouis, vt inquit Varro, coniunx. & is Cœlum, hæc Terra, quæ eadem Tellus: & ea dicta, quod vnà cum Ioue iuuat. At Cicero in secundo de Nat. deorum ait: Aër, vt Stoici disputant, interiectus inter cœlum & mare, Iunonis nomine consecratus. Quin & Græci Ἥρην ipsum aëra interpretantur, vnde & Iunonis templum Ἡραῖον vocatur. & Macrobius, Iunonem aëriam dictam scribit, quòd ipsa aër putaretur: vel quod in eo regnaret, vt ait Martianus. Iuno Iouis ideo coniunx, vt Placiades interpretatur, quòd aër igne feruescat. nam & Theopompus in Cypriaco carmine, & Hellanicus in Διὸς φιλολογίᾳ, quam describit, ait Iunonem ab Ioue vinctam catenis aureis, & degrauatam incudibus ferreis: illud nihilominus dicere volentes, quòd aër igne cœlesti coniunctior, duobus deorsum elementis misceatur: id est, aquæ & terræ, quæ elementa duobus superioribus grauiora sunt. Idem interpretatur & Phurnutus. id verò ex Homero sumptum, cuius hi sunt versus ex XV Iliad. rhapsodia, vtcunque à me expressi,

An memor es, cum de sublimi pendula, iunxi
Incudes geminas pedibus, manibúsque catenas
Ex auro solido, tibi sic per nubila cœli
Suspensæ potuere dei haud succarrere quicquam:

Et reliqua, vt ad propositum redeam. Finxerunt præterea ipsius Iunonis idolon, vt æream forficem præferret, sumpta tralatione ac metaphora ab incidente capillos forfice; & purum corpus ostendens. Memini etiam me videre aureum pulcherrimum Neruæ imp. nomisma, in cuius tergo matrona erat, cum radiata corona, in throno sedens, læua sceptrum, dextra forficem præferebat. ego Iunonem iudicabam. literæ tamen quæ in eo legebantur, hæ fuerunt: FORTVNAE P.R. Tu videris, quare id factum. Dicta verò Ἥρα, vt in Cratylo Plato scribit, quasi ἐρατή, id est, amabilis, propter amorem quo ab Ioue afficitur. Fortè etiam ad sublimia spectans, qui hoc nomen primùm instituit, ἄδηλα Ἥρην nuncupauit, & obscurè loquutus est, ponens iu fine principium: quod tibi quidem patebit si nomen illud frequenter pronunciaueris. ita enim apud Platonem Socrates est locutus,

cutus. Sed vt facile tibi Platonis scrupus eximatur, ἥλιος si primam literam in fine posueris, ἥλιος fiet. hinc Arnobius in III. doctè scribit: Nam si Iuno aër est, quemadmodum vos ludere ac dictitare consuestis, Græci nominis posteritate repetita, nulla soror & coniunx Iouis reperietur. Alij porrò ἥρωον dictam scripsere, quasi ἱερὸν, id est sacram, quod sacris præsit nuptiis. Iunonem, Apuleius in x ita effinxit: Mulierem honesta forma, habentem in capite candidum diadema, & sceptrum manu gestantem. Coronabatur interdum lilio: Iunonis enim flos lilium, & rosa Iunonia vocabatur: id quod à fabula infantis Herculis, ab Iunone ablactati deductum, in nostro Hercule scripsimus. Ad hæc & pyleones serta legimus apud Spartanos, quibus Iuno coronabatur. Calceos in pedes Iunonis aureos cum Hesiodo cæteri poëtæ inducunt: Pulchrè etiam Iuno Argis efficta legitur. vite enim, vt Callimachus ait, ornata: qua de re ita in li. de Corona Tertullianus: Argis, inquit, Iunonis signum palmite redimitum, subiecto pedibus eius corio leonino, insultantem ostentans nouercam de exuuiis vtriusque priuigni, Bacchi scilicet & Herculis. Sed iam præstat huius deæ cognomina interpretari. Et quoniam in primis Iuno, vt dixi, nuptiis præesse putabatur, quæ illi ea de re cognomina attributa sunt, afferemus: & ea primum, quæ quapiam imprecatione in nuptiis Mercurij Martianus commemorat. Iuno pulchra, inquit, licet aliud tibi nomen consortium cœleste tribuerit, & nos à iuuando Iunonem, vnde & Iouem dicimus, nominemus: siue te Lucinam, quod lucem nascentibus tribuas, ac Lucetiam conuenit nuncupari. nam Fluoniam, Februalémque, ac Februam, mihi poscere non necesse est, cùm nihil contagionis corporeæ sexu intemerata pertulerim: Iterducam, & Domiducam, Vnxiam, Cinxiam, mortales puellæ debent in nuptias conuocare, vt & earum itinera protegas, & in optatas domos ducas: quæ cùm postes vngent, faustum omen affigas: & cingulum ponentes in thalamis non relinquas: Socigenam te, quas vel in partus discrimine, vel in bello protexeris, precabuntur: Populonam plebes, Curitim debent memorare bellantes. Hic te Aëriam potius, ab aëris regno nuncupatam voco. Hæc quidem Martianus. hæc etiam de Iunone Arnobius cognomina: Nulla, inquit, soror & coniunx omnipotentis reperietur Iouis, nulla Fluuionia, nulla Pomona, nulla Ossipagina, nulla Februalis, Populonia, Cinxia, Caprotina, & cætera. Hesychius porrò Iunonem à Babyloniis vocari tradit ἀλλὰ, à Tyriis vero ἀτέα, ab aliis quibusdam βηλέθης, licet hoc nomine alij Venerem interpretentur.

Ὑπερχερείαν ἥραν, id est, superfluentem Iunonem appellatam apud Lacedæmonios, legimus in III. lib. Paus. Hypercheriæ (inquit) Iunonis delubrum ex oraculo ædificatum, cum agrum Eurotas latè diluisseto: peris antiqui signum, Veneris Iunonis appellant. ad eam pro filiarum nuptiis sacra facere matronas solenne est.

Lucina igitur Iuno dicebatur, quanquam & Diana, vt dicemus, quod lucem nascentibus dare crederetur: vnde etiam Lucetia. Varro de Lingua lat. cùm de Proserpina ageret, quæ & ipsa Iuno inferna dicta est: Ideo verò videtur, inquit, à Latinis Iuno Lucina dici, vel quòd est è terra, vt physici dicunt, & lucet: vel quòd ab luce eius qua quis conceptus, vsque ad eam qua partus quis in lucem vnà viuat, donec mensibus actis produxit in lucem: facta à iuuando & luce Iuno Lucina, à quo parentes eam inuocant. Lucina enim nascentium dux, quod menses huius hoc vidisse antiquas apparet, quòd mulieres potissimùm supercilia sua attribuerunt ei deæ. Hic enim maximè debuit collocari Iuno Lucina, vbi à deis lux datur oculis. Hęc Varro. Festus quoque: Supercilia, inquit, in Iunonis tutela esse putabant, quòd iis protegantur oculi, per quos luce fruimur, quam tribuere putabant Iunonem, vnde Lucina dicta est. Plin. tamen in XVI. Nat. hist. dictam ait à luco, vbi eius ædes condita fuit, vbi lotos fuit miræ vetustatis. Ouid. in Fastis vtranque opinionem his carminibus attigit:

Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucus,
Vel quia principium tu dea lucis habes.

Lucina Iuno fingebatur, si antiquis nomismatibus credendum, hoc modo, vt est in Faustinæ Aug. Pij. Aug. Fil. In cuius tergo matronæ stolatæ imago stans cernitur, quæ dextera pateram, sinistra hastam tenet, his literis ascriptis, IVNONI LVCINAE. Opigena Iuno, teste Sex. Pomp. quod in partu opem ferat, etiam appellata fuit. Natalis etiam Iuno videtur à Tibullo dici, quod natali die coleretur. Ita enim canit,

Natalis Iuno sanctos cape thuris aceruos,

Quos

Quos tibi dat tenera docta puella manu.

Idem quoque poëta Genium Natalem cognominauit, dum ad eum ita cecinit,

At tu Natalis quoniam deus omnia sentis.

Ita verò dixisse videtur, vt Græci γενέθλιον, quo nomine non Iouem modò, sed & Lucinam & Genium cognominant.

Egeria quoque à mulieribus colebatur, quod eam partui egerēdo opitulari credebant: auctor Festus. id quod alio loco etiam retulimus.

Iuga Iuno appellata, vel quod Iuges, vt ait Pompeius, sunt eiusdem iugi pares, vnde & coniuges, vel vt scribit Seruius in quarto Aeneid. super ea Didonis verba, Ne cui me vinclo vellem sociare iugali. Iugali, inquit, propter iugum quod imponebatur matrimonio coniungendis, vnde etiam Iuno Iugalis dicitur. Iugæ Iunonis ara fuit Romæ in vico, qui ideo Iugarius dictus erat, vt Festus ait. Scribunt alij, quòd ad hanc aram veteri ritu nubentes vinculis iungebantur, in omen futuræ concordiæ. Existimauerim Iunonem hanc Iugam, illam esse quam Græci ζυγίαν appellant, cuius in V I suæ Metamorphos. meminit Apuleius, in Psyches apprecatione ad Iunonem. ita enim ait: Quam cūctus oriens Zygiam veneratur. quo loco interpres, vir doctissimus, ariolatur quidē nescio quo pacto cognomen hoc Iunonis esse, sed nihil præterea. nos id apud Dionysium Alicarnas. vbi artem scribit nuptialis orationis, deprehendimus. cuius verba, non vt amicus meus interpretatus est, elegantissimè quidem, sed parum ad propositum nostrum. Sic ergo Alicarnas. Enimuero Iupiter & Iuno primi coniungentes dei sunt, & copulantes: atque hic quidem Pater omnium vocatur, hæc verò Zygia, quòd fœminam mari coniungeret. hoc est, ἀπὸ τῆ ζεύγνυσθαι τὸ θῆλυ τῷ ἄῤῥενι. Hæc quidem Alicarnas. Nam rectè quidem amicus meus Iugam transtulit, verùm in re præsenti non congruebat. Interpres quoque Pindari in Neme. vbi fit mentio de τέλεια Iunone, ita scribit: Iuno enim ipsa est γαμηλία, καὶ ζυγία. atque hac de re satis.

Γαμηλία ἥρα, hoc est nuptialis Iuno, in nuptiis colebatur. Pluta rchus in præceptis connubialibus ait, Iunoni Gamelię rem sacram facientes, cum reliquis sacris fel non consecrant, sed eximentes post aram proiiciunt. id scilicet significante legislatore, neque quid bilis, neq; iracundiæ in nuptiis esse oportere. meminit & Eusebius in tertio Præparat. euang. Scribit Phauorinus, Cecropem (qui Diphyes ideo dictus est, id est, naturæ duplicis, quòd Athenis primus nuptias instituit) Gameliam etiam Iunonem statuisse, & Gameliona mensem: quod & Charax scribit. Gameliæ quoque Iunonis, vt paulò antè meminimus, Græcus Pindari interpres mentionem facit. Gamelium præterea Iouem inter Iouis cognomina retulimus. Nec tibi illud hoc loco præteribo, γαμηλίους θεοὺς, καὶ γενεθλίους θεοὺς, hoc est Nuptiales & Natales deos coluisse veteres, quod vel in primis ostendit Dionys. Alicarnas. vbi de nuptiali oratione præcepta perscribit.

Τέλεια ἥρα, hoc est perfecta Iuno, vel vt Poggius vertit apud Diodorum, Perfectrix, vel potius Nuptialis: nam Iu. Pollux in tertio ait, & matrimonium vocari τέλειον, & τέλειοι qui matrimonium ineunt. quin & ipsa coniunctionis actio ἱερὰ τέλεια: ab Iunone præside nuptiarum, quā in primis virgines ante nuptias sacrificiis placabant. Pindarus in Nem. in hymno ad Thiæum Vliæ filium Argiuum, de Hebe Herculis vxore loquens, τέλειαν, id est, Iunonem Hebes matrem vocat. vbi Græcus enarrator inter cætera & hoc ponit: τέλειον δὲ ὁ γάμος, διὰ τὸ τελειότης βίου κατασκευάζειν. hoc est, τέλειον autem nuptiæ, propterea quòd perfectionem vitæ præparant. Citat & hoc Aeschyli, ἥρα τέλεια ζηνὸς εὐνέτις δάμαρ, id est: Iuno Telea Iouis vxor cubiculi. Narratur in Commentariis Theocriti hæc fabula, desumpta ex cuiusdā Aristotelis libro, qui scriptus fuit de templo Hermiones. Iupiter cùm insidiaretur Iunoni, vt cum ea iaceret, eam conspexit procul à cæteris deis (adeò parum tutæ solæ vagantur virgines) mutatus in coccyga, id est, in cuculum, in monte consedit, qui prius Thronax dicebatur, postea ex re Coccyx dictus est. quin & κόκκυξ, id est, cuculus Iupiter, ipse & cultus & nuncupatus fuit Argis. Cuculus ergo Iupiter tempestatem simul commouit: vbi cùm sola in monte Iuno esset, ea parte qua postea constructa est Teliæ Iunonis ædes, cuculus Iupiter, ob tempestatis horrorem in virginis Iunonis gremium deuolauit: quem Iuno miserata veste contexit. tum verò Iupiter suam indutus formam, Iunonem est amplexatus. illa matris metu abnuebat, donec pollicitus connubium obtinuit. post verò ab Argiuis Iuno maximè culta, in cuius templo ibidem constructo simulacrum

hac

hac ſpecie poſitum fuit. Ipſa Iuno in ſolio ſedens, manu ſceptrũ tenebat, in cuius ſummitate cuculus fuit. hæc fermè in commentariis: Et in Pauſ. Corinthiacis. Homerus in Iliade huius concubitus meminit: quare à Socrate apud Platonem culpatur. nã ſtatim humi cum dea Iupiter concubuit. ac ne in cubiculum quidem ingredi ſuſtinuit, in terram eſt collapſus, ea locutus quæ mortales amore capti ſolent. Super quem Homeri locum in eius defenſionem aduerſus Socratem Proclus, & Procli magiſter Syrianus, vt putatur, multa ſcripſere, quę ego miſſa facio. Sanè & de Telia Iunone aliàs fabulam legimus. Temenum ferunt Pelaſgi filium in Arcadia apud Stymphalum habitaſſe, quo in loco Iunonem educauit, atque triplex inde dea, & ſacrum cognomen adepta eſt. Nam παρθένος, id eſt virgo primùm vocata eſt: dein cùm Ioui nupta fuiſſet, τέλεια, id eſt adulta & perfecta. cúmque demum cum Ioue diſſideret, χήρα, id eſt vidua appellata eſt. Stephanus quidem, apud Hermionem Iunonis παρθένου celebre fuiſſe templum affirmat. Pauſan. apud Platæenſes templum fuiſſe ſcribit cùm magnitudine, tum ſtatuarum ornatu inſigne. ingredientibus ſiquidem Rhea in ſaxo cernebatur, enixa Iunonem faſciis inuoluere, quam ex Saturno concepiſſet. Iunonis verò ſtatuam τέλειαν vocabant, recta magnitudine. & conſpicua erat ſtatua ex lapide penteleſio. inibi etiã inerant Praxitelis opera. Alterũ porrò erat ſimulacrum Iunonis ſedentis, quod Callimachum feciſſe aiunt: ea νυμφευομένη θεὰ dicebatur, id eſt, Iuno nubens: cuius hiſtoriam plenius in Ioue Cithærone retuli: vnde, ſi libet, repete & in Cithæronia Iunone nõnulla dicenda. Sanè & ſororiam Iunonem nuncupatam lego, vt apud Feſtum in Sororio tigillo, vbi de eius ara agit, & Iani Curiatij.

Interduca, & Domiduca Iuno, vocabatur à Romanis, quòd ad ſponſi ædes ſponſa comitabatur, vel earũ iter protegeret. meminit Martianus, vt oſtendimus. D. etiam Auguſtinus libro ſeptimo de Ciuitate dei. Hæc tamen eſt, inquit, Interduca pueris, & opus facit cum deabus ignobiliſſimis, Abeona & Adeona. tum etiam paulò pòſt ſubiungit: Ponitur autem Iuno, quia interduca eſt, & domiduca, quaſi proſit quicquam iter capere, & domum duci.

Vnxia Iuno cognominata, teſte Martiano. ea vero cauſa videtur, quòd vetus Romanorum mos fuit, vt nouæ nuptæ mariti domum intrantes, axungia poſtes vngerent. ea enim religione tenebantur, vt axungia putarent pleraque mala arceri. Seruius grammaticus libro quarto Aeneid. morem fuiſſe ait, vt nubentes puellæ ſimul cùm veniſſent ad mariti limen, poſtes antequàm ingrederentur, ornarent laneis vittis, & oleo vngerent. & inde ſunt vxores dictæ. Sed Plinius, & Maſſurius, non oleo, aut axungia, ſed lupino adipe poſtes inungere moris fuiſſe, prodiderunt: ne ſcilicet malum aliquod medicamentum inferretur.

Cinxia Iuno, vt idem ſcribit Martianus, quod cingulum puellæ ponentes in thalamis, à Iunone protegantur. At Feſtus: Cinxiæ, inquit, Iunonis nomen ſanctum habebatur in nuptiis, quod initio coniugij ſolutio erat cinguli, quo noua nupta erat cincta. Vnctionibus, inquit Arnobius in tertio, ſupereſt Vnxia, cingulorum Cinxia replicationi. Porrò de cinguli ſeu zonæ ſolutione, in Lyſizona Diana copioſius agemus.

Socigena item Iuno, vt idem tradit Martianus, cognominata, quòd nubentes aſſociet ac copulet.

Populona, ſeu Populonea Iuno etiam cognominata, quam populus ſeu plebs precabatur, vt innuit Martianus. In Papyriano etiam iure relatum eſt: Aræ vicem præſtare poſſe menſam dicatam, vt in templo Iunonis Populoneæ auguſta menſa eſt. meminit & Macrobius in tertio Sat. Quidam Populoniam vocant, quod ex nuptiis populi procreentur. Populoniæ præterea & Fulguræ mentio eſt apud Auguſtinum libro ſexto de Ciuitate dei, ex Seneca, quod alibi etiam retulimus.

Magna Iuno, id eſt μεγάλη Ἥρα cognominata, vt obſeruat Macrobius libro Saturnaliũm tertio ex Caſsio Hemina: Samothracas deos ait eoſdem eſſe Romanorum penates, & pro priè dici θεοὺς μεγάλους, & θεὸς χρηστὸς, & θεὸς δίκαιος. Secũdum quam doctrinam ait Vergilium loquutum, quum cecinit: Iunoni magnæ primùm prece numen adora, τῇ μεγάλῃ nominaſſe videtur Ouidius in Faſtis,

Monte ſub exquilio multis incæduus annis
Iunonis magnæ nomine lucus erat.

Sanè & maxima Iuno dicta eſt. Verg. in 8. Tibi enim tibi maxima Iuno, Mactat ſacra ferens

ferens. quo loco Seruius varias eius poteſtates fuiſſe ait, vt Curetis, Lucina, Matrona, Regina, dicatur. & dicunt theologi ipſam eſſe Matrem deũm, quæ terra dicitur, vnde ei etiã porca ſacrificatur. Porrò & Bona vocata fuit Iuno. Vergilius: Adſit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno. τῇ χρηστῇ vocaſſe videtur, & τῇ δικαίᾳ, cùm ait, Dominámque potentem, vt Macrobius etiam obſerua t.

Regina Iuno à Latinis cognominata, quòd ſoror & coniunx Iouis, deorum atque hominum regis: quæ, vt Camillus dictator in oratione ſcripſit, quam ad Popul. Rom. habuit, tranſuecta à Veiis fuit in Auentinum, & celebri die ſummo matronarum ſtudio dedicata. Scribit etiam P. Victor, templum Iunonis Reginæ à Camillo D.D. Veiis captis in Auentino, hoc eſt, in XIII regione vrbis. Hanc hiſtoriam his verbis Liuius in V. ab v. c. narrat: Cùm iam humanæ opes egeſtæ à Veiis eſſent, amoliri tum deũm dona, ipſóſque deos, ſed colentium magis, quàm rapientium modo, cepêre. nanque delecti ex omni exercitu iuuenes, purè lautis corporibus, candida veſte, quibus deportanda Romam regina Iuno aſſignata erat, venerabundi templum iniere, primò religioſe admouentes manus, quod in ſignum more vetuſto, niſi certæ gentis ſacerdos attrectare non eſſet ſolitus: deinde cùm quidam ſeu ſpiritu diuino tactus, ſeu iuuenili ioco, víſne Romam ire Iuno? dixiſſet, annuiſſe: cæteri, Romam conclamarunt. inde fabulæ adiectum eſt, vocem quoque dicentis, Velle, aũditam. motum certè ſede ſua, parui molimenti adminiculis, ſequentis modò accepimus, leuem ac facilem tranſlatu fuiſſe, integrámque in Auentinum, æternam ſedem ſuam, quò vota Romani dictatoris vocauerant, perlatam, vbi templum ei poſtea idem qui vouerat Camillus, dedicauit. Frequens verò Reginæ Iunonis apud ſcriptores mentio. vide & Plutarchum in vita Camilli, qui rem copioſe deſcribit. Libet hoc loco eiuſdem Liuij verbis referre ſacrum illi deæ peractum: Ab æde, inquit, Apollinis boues fœminæ duæ albæ porta Carmentali in vrbem ductæ, poſt eas duo ſigna cupreſſea Iunonis reginæ portabantur: tum ſeptem & viginti virgines longam indutæ veſtem, carmen in Iunonem Reginam canentes ibant, illa tempeſtate forſitan laudabile rudibus ingeniis, nunc abhorrens & inconditum, ſi referatur. Virginum ordinem ſequebantur Decemuiri, coronati laurea, prætextatíque: à porta iugario vico in forum venêre, in foro pompa conſtitit, per manus veſte data, virgines ſonum vocis pulſu pedum modulantes inceſſerunt. inde vico Thuſco, Velabróque, per boarium forum in vicum publicum atque ædem Iunonis Reginæ perrectum: ibi duæ hoſtiæ à Decemuiris immolatæ, & ſimulacra cupreſſea in ædem illata. adhuc Liuius. Templum etiam Reginæ Iunonis habuiſſe Capitolium, teſtis eſt idem ipſe Liuius, quod à Cn. Flaminio bello aduerſus Ligures vouerat, meminit & M. Cicero ad Equites Rom. in oratione antequàm in exilium iret. Decet etiam non fileri, vt Plinij verbis agam, Et Ardeæ templi Iunonis reginæ pictorem, præſertim ciuitate donatum, ibíque carmine, quod eſt in ipſa pictura, his verſibus:

Dignis digna loco picturis condecorauit
Reginæ Iunonis ſupremæ coniugis templum,
Marcus Ludius Elotas Aetolia oriundus,
Quem nunc & pòſt, ſemper ob artem hanc Ardea laudat.

Quos verſus ego eo libentius aſcripſi, quo & ipſe agnoſcas antiquitatem, quàm ſimplici & incondita vteretur dicendi figura. Addit & Plin. eos verſus ſcriptos fuiſſe antiquis literis latinis: quas quæ eſſent, aliàs oſtendi. Reginæ Iunonis etiam Virgilius in illo meminit:

Aſt ego quæ diuûm incedo regina, Iouíſque
Et ſoror & coniunx.

Quo loco notandum, vſum poëtam verbo Incedo, quod ei deæ propriè cõuenit. Quin & ab hoc prouerbium Græcum factum eſt, βαδίζειν ἡρῴου ἐκπεπλεγμένου. hoc eſt, incedere Iunonium complicatum, ſcilicet gradum. meminit Athenæus libro XII. Horatius in Sermonibus, Vt ſi Iunonis ſacra ferret.

Moneta Iuno, à Romanis cognominata. nam cùm nõ multo ante vrbẽ captam à Gallis, terræmotus factus eſſet, ferũt vocem extitiſſe è Iunonis templo, quod erat in arce, vt de ſue plena fieret procuratio. quocirca ait Cicero, Iunonẽ illam appellatã Monetã, à moneo videlicet verbo denominatam. Monetæ Iunonis crebra eſt ſcriptoribus mẽtio. Lucanus,

Numina miſcebat caſtrenſis templa Monetæ.

Ouidius Monetam à Camillo factam cecinit:

Arce quoque in ſumma Iunoni templa Monetæ
Ex voto memorant facta Camille tuo.

Scribit Macrob.cal.Iunij ædem Iunonis Monetæ dicatam fuiſſe. T. Liuius in VII. ab v.c.ait, L.Furium creatum dictatorem contra Auruncos, quòd bellum ab repentina populatione ereptum erat,inter ipſam dimicationem ædem Iunoni Monetæ vouiſſe, cuius damnatus voti victor fuit. Senatus ædem faciendam iuſſit, locus in arce deſtinatus, quæ area ædium M.Manlij Capitolini fuerat:anno pòſt quàm ædes vota erat, Monetæ dedicata fuit.Lactantius verò lib.ſecundo Inſtit.ait,Iunonis Monetæ ſimulacrum,cùm captis Veiis vnus ex militibus ad eam transferẽdam miſſus, iocabundus ac ludens interrogaret, vtrúmne Romam migrare vellet?reſpondit, velle:addit Val. Max. eam deuectam Romã. Sunt qui in Auentino monte collocatã,ſunt qui in Capitolio memorent.Eſt& ab aliis traditum, repoſitam in tertia vrbis regione, vt apud P.Victorem eſt videre.Nec deſunt,qui, quæ de dea Moneta traduntur,in deum Aium Allocutium referant: qui redarguuntur ex iis quæ in Aio deo ſcripſimus,& ante me à Crinito.atque ideo hîc parcius. At mihi hoc tibi nequaquàm prætereundum duco, T.Liuium lib.quinto ab V. C. referre, non Monetam è Veiis aduectam, ſed reginam Iunonem: id quod planius oſtendemus. Seruabantur verò in æde Monetæ libri lintei,qui dicebantur,in quibus imperij Rom. fata continebantur. Vidi& in quibuſdam nomiſmatibus ãntiquis,ipſam à tergo eorum effictam,cum hac inſcriptione, DIVAE MONETAE. Suidas de Moneta aliam recitat hiſtoriam, quam vt à Græco ſcriptore acceptam refero. ait enim:Cùm Romani pecunia indigerent in bello contra Pyrrhum & Tarentinos, Iunonem oraſſe: quæ illos monuit, ſi iuſtitiæ armis vterentur, pecuniam eis non defuturam. quod cum Romanis rectè contigiſſet, Monetam Iunonem veneratos eſſe eius rei ſignum fuiſſe,quod nomiſma,id eſt, moneta inſcripta in eius templo aſſeruabatur.

Soſpita Iuno Lanuuij in primis colebatur, magno cultu,vt docet Liuius: cuius ſimulacrum fingebatur cum pelle caprina, & haſta& ſcutulo; & cum calceolis repandis, vt de Nat. deor. ſcribit Cicero. Liuius quidem lib. VIII. ab v.c. Lanuuinis, inquit, ciuitas data, ſacráque ſua reddita cum eo, vt ædes lucúſque Soſpitæ Iunonis communis Lanuuinis municipibus cum Po,Ro eſſet. Idem in IX. Decad.III. In æde, ait, Iunonis Soſpitæ Lanuuij, cum horrendo fragore ſtrepitum editum.P.verò Victor in X vrbis regione,hoc eſt in Palatio, ædem Matris deûm commemorat, cui fuerit conterminum delubrum Soſpitæ Iunonis. Meminit & M.Cicero in oratione pro Muræna, cui ait Coſs. ſacrificare ſolitos. Sil. lib. XIII,

Lanuuio generate,inquit,quem Soſpita Iuno
Dat nobis Milo,Gradiui capẽ victor honorem
Tempora murali vinctus turrita corona.

Soſpitæ autem Iunonis delubrum dicatum lib.2.Faſt.cecinit Ouid.vt alibi notaui, cal. Feb.Siſpitem Iunonem,inquit Feſtus,quam vulgò Soſpitem appellant,antiqui vſurpabãt, cùm ea vox ex Græco videatur ſumpta, quod eſt σῴζω. Illud præterea par eſt vt te moneam, cùm de Soſpita agunt ſcriptores,pro Lanuuio, Lauinium plerunq; perperàm ſcribi,repugnante ſyllaba: vt apud Ouid.in Faſt.& Silium lib. XIII, non multò antè notaui. Offendi etiam modò qui Soſpitam Iunonem, pro Sotera Minerua in Ariſtotelis teſtamento repoſuerit,quod eſt apud Laërtium.

Matutam Iunonem etiam cognominatam videmus.T.Liuius lib.quarto de bello Maced.Aedes,inquit,eo anno aliquot dedicatæ ſunt: vna Iunonis Matutæ in foro olitorio vota,locatáque quadriennio ante à Cn.Cornelio C. o. s. Gallico bello, Cenſor idem dedicauit.Quidam arbitrantur Romæ fuiſſe ad Capitolij radicem,vbi hoc tempore diui Andreæ eſt templum in Mentuza,pro Matuta. Sed hæc coniectamus. Certè P. Victor in XI regione vrbis ædem Iunonis Matutæ conſtituit in foro olitorio,vbi & Pietatis ædes.Fuit cùm ego vererer,ne mendum eſſet in T. Liuio, & fortaſſe pro Matuta Soſpitam ſcribendum,præſertim quod eadem Decad. lib.II, votam ædem Iunoni Soſpitæ ab ipſo Cornelio legamus bello Gallico,quo ex voto victoriam reportauit.

Nouella Iuno calabatur à pontificibus, id eſt, vocabatur in menſium calendis, vt ex Varrone & aliis oſtenſum in noſtro de Annis,mẽſibus,&c. Hinc & Calendaris etiã dicta.

Calendaris Iuno vocabatur ab antiquis, quoniam omnes calẽdas ipſi attributas exiſtimabant:

mabant:in primíſque Laurentes patriis religionibus ſuis ſeruabant, qui & hoc cognomen Calendaris Iunonis cæremoniis, vt Macrobius ſcribit, addiderunt, & omnibus calendis huic deæ ſupplicabant. Sed & Romæ quoque pontifex minor in curia Calabra Iunoni rem ſacram faciebat, & regis vxor, id eſt, ſacrorum regina porcam, vel agnam in regia Iunoni immolabat.

Februalis Iuno, quæ & Februata, & Februla, ſeu Februa nuncupabatur, vt ex Sex. Pomp.in lib.de Annis& menſibus,&c.diximus, quòd ipſi eo menſe ſacra fiebant: eiúſque feriæ erant Lupercalia, qua die mulieres februabantur à lupercis amiculo Iunonis, id eſt, pelle caprina. Martianus præterea ita Iunonem: Februalem ac Februam mihi poſcere non eſt neceſſe,cùm nihil contagionis corporeæ ſexu intemerata pertulerim.

Caprotina Iuno à Romanis culta.huius dies feſtus nonæ ſcilicet Iuliæ ancillarum erat, quo die liberæ pariter & ancillæ ſacrificabant ſub arbore caprifico, in memoriam Benignæ Virtutis,quæ ancillarum animis pro conſeruatione publicæ dignitatis apparuit.Nam poſt vrbem captam cùm ſedatus eſſet Gallicus motus, res verò publica eſſet ad tenue deducta, finitimi opportunitatem inuadendi Romani nominis aucupati, præfecerunt ſibi Poſthumium Limium Fidenatium dictatorem, qui mandatis ad Senatum miſſis poſtulauit,vt ſi vellent reliquias ſuæ ciuitatis manere,matresfamiliæ ſibi & virgines dederentur. cúmque patres eſſent in ancipiti deliberatione ſuſpenſi, ancilla nomine Tutela,vel Titula, ſeu Philotis(ſic enim variè legimus) pollicita eſt,ſe cum cæteris ancillis ſub nomine dominarum ad hoſtes ituram.habitúque matrumfamiliâs & virginum ſumpto,hoſtibus cum proſequentium lacrymis ad fidem doloris ingeſtæ ſunt. quæ cùm à Liuio in caſtris diſtributæ fuiſſent, viros plurimo vino prouocauerunt, diem feſtum apud ſe eſſe ſimulantes. quibus ſoporatis,ex arbore caprifico,quæ caſtris erat proxima, ſignũ Romanis dederunt. qui cùm repentina incurſione ſuperaſſent,memor beneficij ſenatus,omnes ancillas manu iuſſit emitti,dotémque eis ex publico fecit,& ornatũ quo tunc erant vſæ geſtare cõceſſit, diémque ipſum nonas Caprotinas nuncupauit, ab illa caprifico ex qua ſignum victoriæ ceperunt: & Caprotina culta Iuno, ſacrificiúmque ſtatuit annua ſolennitate celebrandum, in quo lac quod ex caprifico manat,propter memoriam facti adhibebatur.hiſtoriæ meminit Plut.diem Ouidius in Arte deſignat:

Porrige & ancillæ,qua pœnas luce pependit
Luſa maritali Gallica veſte manus.

Varro de Ling.lat.Nonæ,inquit,Caprotinæ,quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres ſacrificant,& ſub caprifico faciunt,& è caprifico adhibent virgam.

Curis Iuno à Sabinis nuncupata, & deinde à Romanis,nam haſtam curin Sabini appellabant.Cato in Originibus(ſi quæ legũtur fragmenta,legitima ſunt)Quirinalis,inquit, collis à Iunone Sabinorum dea,quam illi Curitim, id eſt, haſtatam Iunonem vocant. etenim haſtam curim & curinam proferunt,quia his ſimul & Hetruſcis non eſt litera Q, ſicut Romanis. Idem & Feſtus, ſcribit. Hinc etiam à priſcis inſtitutum legimus, vt nubentium caput haſta comeretur, quam Cœlibarem vocabant, quòd eſſent in Iunonis tutela nubentes conſtitutæ. Meminit etiam his verbis Arnobius, vir antiquitatis doctiſs. lib. contra Gentes II. Cùm inquit, in matrimonia conuenitis, toga ſternitis lectulos, & maritorum Genios aduocatis, nubentium crinem cœlibari haſta mulcetis, puellarum togulas Fortunam defertis ad virginalem. De cœlibari etiam Plut. in quæſtionibus Romanis,& in Faſt. Ouid.Feſtus: Cœlibari,inquit,haſta caput nubentis comebatur,quæ in corpore gladiatoris ſteriſſet abiecti, occiſique, vt quemadmodum illa coniuncta fuerit cum corpore gladiatoris, ſic ipſa cum viro ſit: vel quia Matronæ Iunonis Curetis in tutela ſit, quæ ita appellabatur à ferenda haſta, quæ lingua Sabinorum curis dicitur: vel quòd fortes viros genituras ominetur: vel quòd nuptiali iure imperio viri ſubiicitur nubens,quia haſta ſumma armorum & imperij eſt: quam ob cauſam viri fortes ea donantur, & captiui ſub eadem veniunt, quos Græci δορυαλώτους, καὶ δορυκτήτους. Sanè Græci κυρετίαν ἥραν vocant. Nam Stephanus, κῆρες, ait metropolis Sabinorum, vnde gentile Cyrites,& poſſeſſiuum Cyretius, & Cyretia Iuno. Ineptè Seruius in primo Aenei.ſcribit Iunonem Curetim dictam, quod curru veteretur & haſta: vt eſt,inquit, Hic illius arma, Hic currus fuit. Sed iam de Curiti Iunone ſatis:cætera quæ reſtant de Iunone,ſequamur.

Zeuxidia Iuno Argis culta.nam cùm Argis in Aegyptũ Apis rex migraſſet, boues illuc tranſm

transmisit, & seminandi rationem: quam rem cum iunctis bobus rex effecisset, Iunoni Zeuxidiæ templum ex re constituxit, & spicas flores Iunonis vocauit.

Tropæa Iuno à Lycophrone est appellata, quod illi trophæa dicarentur, vt notant grammatici: vti etiam Ioui Trophæo, & Tropæucho. vt iam notatum est, in Ioue.

Lacinia Iuno, sic cognominata ab Italiæ promontorio. Verg. Attollit se diua Lacinia contrà. Quo loco Seruius ita scribit: Lacinium templum à rege conditore dictum, secundum quosdam à latrone Lacinio, quem illic Hercules occidit, & hoc loco expiato iuueni templum constituit. Strabo libro VI. post Iapygium promontoria tria, deinde Laciniũ Iunonis templum, superiore ætate locupletiss. donariis frequentiss. refertum, cuius depredati templi historiam legimus apud T. Liuium, Val. Max. Lactantium, & alios. Liuius libro quarto tertiæ Decad. Vrbs, inquit, Croto murum in circuitu patentem XII. mil. pass. habuit, ante Pyrrhi aduentum in Italiam. Post vastitatem eo bello factam, vix pars dimidia habitabatur. Flumen, quod medio oppido fluxerat, extra frequentia tectis loca præterfluebat muros, procul iis qui inhabitabantur. sex milia aberat ab vrbe nobile templum, ipsa vrbe nobilius, Laciniæ Iunonis, sanctum omnibus circa populis. Lucus ibi frequenti sylua, & proceris abietis arboribus septus, læta in medio pascua habuit, vbi omnis generis sacrum Deę pascebatur pecus sine vllo pastore, separatimque egressi cuiusque generis greges nocte remeabant ad stabula, nunquam insidiis ferarum, non fraude violati hominum. magni ergo fructus ex eo pecore capti, columnáque inde aurea solida facta & sacrata fuit: inclitúmque templum diuitiis etiam, non tantùm sanctitate fuit. Hactenus Liuius. Ex hoc templo Fuluius censor tegulas marmoreas cùm sustulisset, quibus ædem Fortunæ equestris, quam Romæ fecerat, tegeret, mente captus est, & amissis duobus filiis in bello consumptus est. hoc scribit in primis Lactantius in II. & T. Liuius libro secundo quintæ Decad. plenius totam historiam exequitur duobus in locis. Idem T. Liuius III Decad. scribit, ad Hannibalis recessum ex Italia, delubrum Iunonis Laciniæ violatum à cæde fuisse. nam Italici generis milites, qui eum sequi in Africam abnuerant, qui in id confugerant, in ipso fœdè trucidauit. Scribit Plin. in secundo, apud auctores reperiri, in Laciniæ Iunonis ara sub diuo sita cinerem immobilem esse, præflantibus vndique procellis.

Feronia Iuno à plerisque credita Seruius enim grammaticus ait: Apud Circeios & Rutulos Iuno virgo colebatur, quę Feronia dicta fuit. Feroniæ verò templum summo cultu fuisse, testis est historia. Scribit T. Liuius, Hannibalem diuitiis & donariis illud spoliasse, intactum ob religionem ad id tempus. Idem quoque auctor ait, cùm prodigia procurarent, statutum fuisse, vt libertinæ mulieres, vnde Feroniæ donum daretur, pecuniam pro facultatibus suis conferrent. Dionys. Alicarn. in secundo scribit, cùm Lacedæmonij quidam ob duras Lycurgi leges Lacedæmone excessissent, vbi multum mari agitati fuissent, quod deis vouerunt, in quamcunque primùm terram incidissent, sedes in ea se posituros: cùm circa Pomentinos primùm constitissent, Feroniam ab æquorea latione locum nominauerunt. fanúmque Feroniæ deæ construxêre, cui vota nuncuparunt: quam quidem, inquit, vnius nunc literæ detractione Feronam vocant, hæc fermè Alicarnass. qui & libro tertio, cùm de bello agit, quod aduersus Sabinos Tullus rex gessit, ita scribit: Post hoc, inquit, bellum aliud Romanis astitit ex Sabinorum gente. Principium autem & causa eius fuit huiusmodi. Fanum est communiter à Sabinis & Latinis honoratum, sanctum maximè inter cætera, eius deæ quæ Feronia vocatur, quam vertentes in Græcam linguam alij quidem ἀνδροφόρου, alij φιλοστέφανου, alij etiam φερσεφόνιαν vocant: & cętera quę subdit. Sed enimuerò scribit in VIII Aenei. comment. Seruius, Feroniã deam libertorum fuisse, cuius in templo raso capite pileum accipiebant, cuius rei meminit & Plautus in Amphitryone. Hinc clarius tibi constare potest, cur Romani, quod modò dixi, iusserint libertinas pecuniam pro facultatibus conferre, vnde Feroniæ deæ daretur. Feroniæ meminit & Verg. in VII, Et viridi gaudens Feronia luco. quo loco idem Seruius, Feroniam ait Iunonem virginem existimatam, veluti Iouem Anxurum, id est, sine nouacula, & perinde nondum abrasum: qui colerentur Terracinæ, quæ etiam aliquando Anxur dicta fuit. Strabo verò lib. V, de Feronia vrbe agens, quæ altera videtur, eam sub montem Soractis collocat, quo (inquit) Feronię nomine & dea quædam nuncupatur, quam finitimi miro dignantur honore: quo in loco ipsius templum est, mirificum sacri genus habens. nam qui eius numine afflantur, nudis pedibus prunas, & copiosum inambulant sub hac dea nulla læsione cinerem.

eò

eò ingens mortalium multitudo confluere solebat ad celebritatem, quæ quotannis ibi agebatur. atque hæc de Feronia. Extat Iani Pannonij elegia de Feroniæ fonte, in qua tamen non videtur rem satis intellexisse:

Sacri fontis aue mater Feronia, cuius
Felix Pæonius Narnia potat aquas.

Non enim apud Narniam, sed Terracinam potius, vt liquidò ostensum est. & Horatius Sermonum libro secundo:

Ora manúsque tua Feronia lympha,
Millia tum pransi tria repsimus, atque subimus
Impositum saxis latè candentibus Anxur. Et Silius libro XIII Punicorum:
——Itur in agros
Diues vbi ante omnes colitur Feronia luco,
Et sacer humectat fluuialia rura Capenas.
Fama est intactas longæui ab origine Fauni
Creuisse in medium congestis vndique donis,
Immensum per tempus opes.

Demum & in regis Desiderij decreto, quod Viterbi habetur, hæc verba leguntur: Et Petram Sanctam Olim Fanum Feroniæ. ex quibus omnibus planè videmus, diuersis in locis Italiæ huius deæ fuisse fana. qua de re noster F. Leander Bononiens. non patriæ suæ tantùm illustrator, vt qui de ea iam alteram Decada perscribat, sed & totius Italiæ, cuius exactæ descriptioni extremam iam manum imposuit, propediem eam editurus.

Αἰγοφάγου ἥρη, Capriuora Iuno, à solis (ait Paus.) Lacedæmoniis & cognominata est, & culta: cui & capras sacrificabant. id quod Herculem tradunt constit isse, ipsúmque capras primùm immolasse, cùm aduersus Hippocoonta & eius filios pugnaret: cùm aliam nullam in promptu victimam haberet, & inter cæteros deos Iunonem propitiam sibi cognouisset. Pausanias in Laconicis.

Samia Iuno nuncupata, à Samo insula notissima: quæ Cariæ apposita, Parthenia, aliisq; nominibus est appellata, teste Stephano. Verg.

Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam,
Posthabita coluisse Samo.

Scribit Paus. in Achaicis, Iunonis templum in Samo ab Argonautis conditum. Dicunt autem Samij, Iunonem apud se natam penes Imbrasum fluuium: vnde & Imbrasia vocata, vt diximus. sub λύγῳ verò planta edita, id est, vitice, quæ diu in eius templo permansit. Templum à Smilace coætaneo Dædali factum fuit. Samum scribit Varro prius Partheneam nuncupatam, quòd ibi Iuno adoluerit, ibíque etiam Ioui nupserit: itaque nobilissimum & antiquissimum templum eius fuit Sami, & simulacrum in habitu nubentis figuratum, & sacra eius anniuersaria nuptiarum ritu celebrabantur. Hæc fermè ex Varrone Lactantius in primo Diuinarum institutionum meminit & Diodorus.

Imbrasia Iuno, id est, ἥρη ἰμβρασίη, apud Nicandrum in fine Alexipharm. eadem vid tur esse quæ & Samia, ab Imbro insula Sami: sed mea quidem sententia, ab Imbraso fluuio Sami, cuius meminit Strabo libro X, qui antea Parthenius dicebatur. Perperàm verò legitur apud Stephanum ἰάμβρασος, cùm Imbrasos legendum sit ἴμβραφος, inquit, Samos à flumine dicta: gentile, Imbrasius & Imbrasia. de Samia porrò Iunone, iam copiosius actum est.

Argiua Iuno ab Argis denominata, quo loco ἡραῖα & Iunonis sacra celebrabantur, in quibus Hecatombe, id est, ex centum bobus sacrificium fiebat. huius quidem celebritatis præmium fuit æreum scutum, & ex myrto corona: id quod in comment. in Pindarum legimus. Argiuæ quoque Iunonis signum à Pausania describitur hoc ferè modo: Deæ, inquit, signum in solio sedet eximia magnitudine, auro & ebore fabricatũ, Polycleti opus, corona capiti imposita. ea Gratias & Horas egregiè factas habet. Dea manu altera punicum malum, altera verò sceptrum tenet. Quæ de malo punico arcanis consignata sunt sacris, silentio prętereo. Cuculum verò auem iccirco sceptro aiunt impositum, quòd virginis Iunonis amore captus Iupiter, in eam se auem verterit, quam puella tanquam ludicrum captarit. qua de rẽ & suprà in Telia Iunone copiosè dictum est. Annotat Strabo lib. IX, Homerum hoc versu Iunonem & Mineruam iunxisse,

Ἥρη τ' ἀργείη, καὶ ἀλαλκομενηὶς ἀθήνη. id est,

Iunóque Argiua,& Alalcomeneis Athena.

Propterea quod Iuno Argis nata feratur, & Minerua Alalcomenis: & per vtriusq; patriam coniunxisse. Verùm mox, vt est apud Pausaniam, Eurydice Lacedæmonis filia, vxor Acrisij Abantis filij, Iunonis Argiuæ templum in colle condidit. à quo non multo longè fuit & sacellum ὑπαρχείας Iunonis, eodem Paus. auctore. Hesychius sacrificium ab Argiuis Iunoni factum, λεχέγνα ait vocari. Homerus etiam Argiuam Iunonem facit. Quidam putauêre Argiuam eandem esse cum Pelasga, apud Propertium libro secundo,

An contempta tibi Iunonis templa Pelasgæ.

Pelasgos enim aiunt Argos tenuit, vnde Argiui Pelasgi. Ego tamen secutus Eustathium, Samiam Iunonem intelligo. nam de ea agens inquit: Samus Pelasgia dicta est, à Pelasgis quibusdam, ex quibus & Iuno Pelasgia culta: quæ insula adeò est ferax, vt Lacgallinæ, inde prouerbium factum sit: eodem Eustathio & Strabone auctoribus. Porrò & apud Argiuos templum fuisse legimus Iunonis Anthiæ, id est, floridæ, id quod scribit in secundo Pausanias. Porrò & Iunonis Argiuæ celebritatem Palæphatus in incredibilium historia commemorat: quo loco & de duobus fratribus historiam legimus, qui currum subierint, quo mater de more ad sacra perficienda pergeret. Idem scribit Herodotus, & Valerius Maximus, alij. Horum nomina, Cleobis & Biton. Sanè & apud Hyginum in Fab. poëticis, vbi de his qui primi ludos fecerunt, agit: Sextò, inquit, Argis facti sunt à Lynceo Aegypti filio Iunoni Argiuæ, qui vocantur ἄσπιδες ἢ * ἀσπίδες. quibus ludis qui vicit, accepit pro corona clypeum: ideo quòd Abas Lyncei & Hypermestræ filius nunciauit Danaum parentibus perisse: cui Lynceus de templo Iunonis Argiuæ detraxit clypeum, quod Danaus in iuuenta gesserat, & Iunoni sacrauerat, & Abanti filio muneri dedit. In his ludis qui semel vicit, & iterum descendit ad certamen: vt nisi iterum vincat, sæpe descendat. Hoc verò loco Hyginus commemorat, ludos diuersos factos à diuersis, numero XV, quos breuitatis causa prætereo. Nam & Romanorum ludos potuissem, si tantum ocij fuisset, apponere.

Prosymna Iuno, ab vrbe Argolica vocata, vt Strabo scribit. Papinius Statius in Thebaid. Hinc celsæ Iunonia templa Prosymnæ. Pausan. in Corinth. cùm ἡραῖον, id est, Iunonis templum describit apud Mycenas, tres ait fuisse nutrices Iunonis, Eubœam, Prosymnam, & Ascræam: à quibus sunt nomina indita locis proximis, ipsi Herææ, tréisque has Asterionis fluuij filias ait. Porrò & templum describit, & in eo hanc Iunonis statuam, Polycleti opus. ea ingens erat: capiti corona fuit imposita, ita efficta, vt Horas & Gratias haberet: in altera manu punici mali pomum, altera sceptrum ferebat. scepto cuculus insidebat: quippe Iunonis desiderio Iouem ferunt in hanc auem conuersum, quod in τέλεαν planius retulimus. Sanè Olen vetustorum hymnorum poëta apud Pausaniam cecinit, ab Horis Iunonem educatam, quæ Martem atque Heben liberos suscepit.

Alea Iuno, ἀλέα ἥρα. Menæchmus Sicyonius in Græcis commentariis in Pindari Nemea, scribit, quòd Adrastus frater Pronactis, fugiens iuit Sicyonem, & Polybi aui materni, id est, μητροπάτορος regnum adeptus est, & Iunonis Aleæ nuncupatæ templum erexit: quod ita appellatum tradunt, quòd à fugiente Adrasto erectum sit. quidam enim φυγεῖν, id est, fugere, ἀλᾶσθαι dicunt.

Hoplosmia Iuno apud Elidem culta fuit, quin etiam vnà Iupiter Hoplosmius: quorum cùm sacerdos esset occisus, nec à quo id factum sciretur, fuerunt qui assererent, se audiuisse ab ipso capite sacerdotis occisi, fuisse quempiam Cercidam. qua de re in præsentia plura quæ afferam, non habeo.

Fluonia Iuno appellata fuit, quòd fluoribus mēstruis adesset: & proinde ei fœminæ sacra faciebant. Fluoniam, scribit Festus, mulieres colebant, quòd eam sanguinis fluorem in conceptu retinere putabant.

Λευκώλενος ἥρα, Iuno cognominata à poëta, quòd albas vlnas & albos haberet lacertos. sed non poëtæ modò hoc epitheto vsi sunt, vt etiam Hesiodus in Theogonia, sed & Lucianus in Charidemo, vbi de pulchritudine agit, si modò legitimus sit Luciani liber.

Acrea Iuno vocata, cuius vetustum admodum oraculum (ait in octauo Strabo) fuisse inter Lecheum & Pagus in Isthmo. scribit libro secundo, IIII. Decad. T. Liuius: Promontorium est aduersus Sicyonem Iunonis, quam vocant Acream, in altum excurrens, &c. Acreæ Iunonis & Paus. in secundo meminit. & Euripides quoque in fabula Medea eam inducit,

inducit, filios cæsos ad ædem Iunonis Acreæ deferre, ne quis eos violaret. Tertullianus in lib. ad vxorem: Acreæ, inquit, Iunoni apud Aegium oppidum virgo sortitur. Legimus etiam Acream Fortunam, id & apud Plin. notat Herm. Barb.

Bunæa Iuno, teste Paus. in Corinth. nominata fuit à Bunæo filio Mercurij, qui ei deæ Corinthi fanum construxit.

Pharygæa Iuno cognominata, vt Strabo & Stephanus ostendunt, ab vrbe Pharygis, quæ fuit in Locride: quæ prius, si Straboni stamus, Scarphe dicebatur: si Stephano, hanc Homerus Tarphen vocauit. Iunonis verò Pharygææ fanum à Pharygis constructum, in Argiua terra. nam & Argiuorum colonia dicitur.

Dirphya Iuno, denominata (vt Stephanus scribit) à Dirphy monte in Eubœa, vt Euphorion meminit: à quo gentile nomen Dirphyus.

Parthenos, id est, virgo Iuno nuncupata fuit, vt in Telea, id est, connubiali & perfecta Iunone exposuimus. Sed quia tunc non succurrebat, etiam cognominatam παρθενίαν, id est, Virginalem, à Pindaro in hymnis Olymp. ad Agesiam Syracusanum, vel Stymphalium Olympionicam in hoc loco retuli: tametsi expositores potius à Parthenio monte Arcadiæ Iunonem Partheniam declinent. quamuis & Parthenie Samos insula appellata est, vt in Samia Iunone dictum est.

Ἱπνόντις, ἢ ἱπνυσία ἥρα, id est, Ipnuntis vel Ipnusia Iuno, similiter à Sami regiuncula denominata est, vt Stephanus prodit. In ea quippe regiuncula templum fuit Iunonis celebre.

Καυδρινὴ ἥρα. Candrena Iuno, nomen sumpsit (vt Stephanus scribit) à Candara vrbe Paphlagoniæ.

Citharonia Iuno, celebri memoria apud Plut. legitur in vita Aristidę, nec semel: de qua in Ioue Citharonio egimus, & historiam ex Pausania recitauimus. quā cum aliqua ex parte aliter Eusebius in tertio Præparationis euang. recitet, hîc referre nō grauabor. Dicitur, inquit, Iunone irata, dissidentéque ab Ioue, mœstus ipse ea de causa nimium fuisse. quem Alalcomenes indigena docuit, vt alteram ducere simularet. ita consilio eius, ex quercu simulacro mulieris confecto, quod Dædalon appellarunt, nuptias præparare fingebant. Nymphæ igitur Citharonides, & vniuersa Bœotia confluebat. quibus rebus Iunonem commotam, à Citharone descendisse, & Platæensium multitudine mulierum sequente, ad Iouem peruenisse, simulationéque patefacta, summa cum lætitia reconciliatam fuisse. Honorem autem simulacro tantum fecisse, vt Dædala nomine ipsius diem festum instituerit: quod tamen ex zelotypia, quamuis omni anima expers esset, cremauit. Hæc quidem fabula, quam (vt dixi) Pausanias diuersè recitat: non enim dicit Alalcomenem simulare nuptias Iouem docuisse, sed Citharonem regem: qui etiam à monte & Ioui & Iunoni nomen dedit. Hoc præterea addit Eusebius ex Plutarchi sententia, quod & allegoriam affert. ait enim: Huius fabulæ talis ratio est. Iunonis ac Iouis bella & dissidia nihil aliud quàm elementorum intemperiem significant, quæ nisi certis proportionibus contemperentur, natura rerum soluta magnam perniciem afferunt. Si ergo Iupiter, id est, calida virtus ac ignea nimium excesserit, siccitate omnia pereunt: sin verò Iuno, humida scilicet & ventosa natura, Iouē aspernata superauerit, magna vis pluuię delata diluuio cuncta vastabit, quod illis temporibus factum Bœotiam maximè regionem proluit, quæ multitudine aquarum tecta fuisse dicitur. quia quamprimùm tempestate transacta terræ apparuerunt, deorum reconciliatio facta fingitur. prima verò arborū omnium quercus effloruit, quæ non modò piis hominibus, (vt Hesiodus ait) verùm etiā diluuij reliquiis opitulata est, cùm glādes ramalia ferāt, & apes cùm tegat truncus. Hactenus vel Plutarch. vel Eusebius.

Ammonia Iuno, id est, arenaria, culta in Græcia ab Eleis, de qua Pausan.

Βοῶπις ἥρα, cognominata in primis ab Eupoli, quòd pulchros & magnos haberet oculos. Hesychius, aliique. aliqui & Mineruæ attribuunt.

Bethlæ Iunonis templum apud Platæenses.

Europia, id est, εὐρωπία etiam Iuno cognominata: Hesychius.

Telchinia Iuno, à Telchinis dicta. nam vt plurib. à Diod. traditur, Telchines inter cætera quæ multa reperêre, etiam deorum statuas fecerunt, quæ & ab illis nonnullæ nuncupatæ sunt: vt à Camireis Iuno Telchinia, & Telchinius Apollo à Lydis. Cętera, vbi de ipsis agemus, tractabimus.

Cypra Iuno nuncupata. Catellum scribit Strabo in quinto, Piceni emporium fuisse,

ponè quod templum fuit Cypræ Iunonis, à Tyrrhenis conditum & consecratũ: illi quippe Iunonem Cyprã nuncupabant: hinc apud Silium Italicum in octauo quidã ita legunt,

Et quis littoreæ fumant altaria Cypræ propter scilicet sacrificia Iunonis Cypræ: etsi alij Cuprælibentius per u pronunciant, quod antiqui in vsu habebant. De Iunone Cupra extat epigraphe pulcherrima apud B. Aegium, virum & bene doctum, & quem ideo ego summo amore prosequor.

Gabinam præterea Iunonem vocat poëta libro Aeneid. 7. quòd summo cultu à Gabinis coleretur.

——Quíque, inquit, arua Gabinæ
Iunonis gelidúmque Anienem, & roscida riuis
Hernica saxa colunt.

Apud Gabios igitur colebatur religiosissimè Iuno, quod etiam ibidem Seruius notat: & Silius lib. 12. cùm ait,

——Nec amœna retentant
Algida, nec iuxta Iunonis tecta Gabinæ.

Est & Romæ Iunonis Gauiæ inscriptio, pro Gabinæ (vt opinor) propter literam græcam β.

ῥησκυνθὶς ἥρα, Rhescynthis Iuno cognominata est, à monte Thraciæ. Nicander in Theriacis, ἐκὰς ῥησκυνθίδος ἥρης: id est, procul à Rhescynthide Iunone. montem esse Thraciæ aiunt. & ipsius deæ templum, vnde dea Rhescynthis est appellata. quo eodem loco Cytimus Apollo colebatur.

Anthiæ Iunonis mentio fit à Paus. in Corinth. quæ Florida latinè dici potest, cuius templum celebrat, ante quod earum mulierum sepulcrum fuit, quæ cum Dionysio aduersus Argiuos depugnarunt.

HYMENAEVS, THALASSVS.

QVoniam, vt à principio huius Syntagmatis docui, Iunonem non modò Græci, sed & Latini nuptiis præesse putarunt: ideo congruum esse existimaui, Hymenæum & Thalassum, & ipsos deos nuptiales, tibi post Iunonem ascribere, vt dispositè atque ordinatè procedamus. Hymenæus igitur, qui & Hymen dictus est, nuptiarum deus à Græcis habitus est, vt à Romanis Thalassus, quibus tamen nominibus & nostri vsi sunt. Hymenæi verò numero multitudinis, pro nuptijs ipsis, tam à nostris quàm à Græcis dicuntur, quod notissimum est. at Hymenæa eodem plurium numero, sed neutro genere, sacra nuptialia dicta sunt, vt Suidas notat: vnde illud est Ouidij, Hymenæa canunt. & Martiani in Musica,

Instaurare iubet tunc Hymenæa Venus.

Quare eorum manifestum errorem nosse potes, qui Hymenæa accusatiuum singularem & interpretati sunt, & suis etiam versibus vsurparunt. Pingebatur Hymenæus, vt ex Catullo facilè colligimus, coronatus floribus & amaraco, dextra facem tenens, sinistra flammeum, (lutei velamin s id genus) in pedibus croceos soccos habens. Seneca verò in Medea sic effinxit his versibus: Asclep.

Et tu, qui facibus legitimis ades,
Noctem discutiens auspice dextera,
Huic incede gradu marcidus ebrio
Præcingens roseo tempora vinculo.

Claudianus verò in quodam Epithalamio ita de Hymenæo canit:

Hunc musa genitum legit Cytheræa, ducémque
Præfecit thalamis: nullum iunxisse cubile
Hoc sine, nec primas fas est attollere tedas.

Et post illum idem poëta describit:

Dulce micant oculi, niueas infecerat igni
Sólque Pudórque genas: dubiam lanuginis vmbram
Cæsaries intonsa tegit, &c.

Dictus autem est Hymenæus, vel Hymen, ἀπὸ τῆς ὑμένος, id est à membrana, quæ & Eugion dicitur, quæ cùm sit claustrum virginitatis, in nuptijs rumpitur. Alij dictum putant ἀπὸ τῆς ὁμοῦ ναίειν, hoc est à simul habitando, quia vir & vxor cohabitant. Alij Hymen

Hymenæum iuuenem fuisse volunt, qui nuptiarum die ruina oppressus interierit. inde ad expiationem institutum, vt eius nomen in nuptiis frequentaretur. Sunt quibus magis placet, vt ab hac historia quam Lactantius grammaticus libro Thebaidarum tertio commemorat deducta res videatur. Hymenæus, inquit, puer Athenienſis fuit, is cùm annos puerilis ætatis excederet, neque adhuc virum posset implere; ea pulchritudine præditus fuisse dicitur, vt fœminam mentiretur. Hunc cùm vna ex ciuibus suis virgo nobilis adamasset, ipse mediocribus ortus parentibus, quia nuptias desperabat, quòd poterat tamen puellam extrema amoris linea diligens, animum solo satiabat aspectu. cúmque nobiles fœminæ cum virginibus sacra Cereris Eleusiniæ celebrarent, subitò piratarum aduentu raptæ sunt: inter quas etiam Hymenæus, qui illo & amatam fuerat subsecutus, & ipse puella creditus. Quum igitur per longinqua maria prædam piratæ vexissent, ad quandam regionem tandem delati perueniunt; ibíque somno oppressi, ab insequentibus sunt interempti: Hymenæus relictis ibi virginibus reuersus Athenas, pactus est à ciuibus dilectæ nuptias, si eis filias suas restituisset. quas vbi pro voto restituit, exoptatam accepit vxorem. quod coniugium quia felix fuerat, placuit Athenienſibus, nomen Hymenæi nuptiis miscere. Hæc quidem Lactantius, seu Lutatius grammaticus. Donatus verò in Adelphis fabula Terentij, & Seruius in primo Aeneid. commentario nonnihil ab hac historia euariant. ipsum enim Hymenæum tradunt puellas liberasse, cùm piratas somno fatigatos interfecisset. Hymenæum Catullus noster Vraniæ filium dicit. Alij, vt in Musis retulimus, Clius tradidêre. Asclepiades verò, ex Calliope & Apolline tres filios susceptos prodidit, Ialemum, Orpheum, & Hymenæum. Hinc Claudianus & Martianus, Musa genitum cecinerunt. Hoc Martiani carmen est,

Tu quem psallentem thalamis, quem matre Camœna
Progenitum perhibent copula sacra deum. & cætera. Sunt qui non Apollinis, sed Magnetis filium putent, ipsúmque à Thamyra amatum, vt in secundo de Poëtarum historia scripsimus. Seneca in Medeæ tragœdia, Bacchi filium Hymenæum, alij Bacchi & Veneris prodiderunt.

Thalassium, & Thalassium, & Thalassionem latinè rectè dicimus, deum nuptiarum. Martialis,

Nec tua defuerint verba Thalasse tibi. Idem: Quid, si me iubeas Thalassionem. Catullus: Lubet iam seruire Thalassio. Festus ex Varrone, hanc dictionem sine aspiratione in prima syllaba enunciare videtur. Hæc Festi verba: Thalassionem in nuptiis, Varro ait signum esse lanificij. Thalassionem enim vocabant quasillum, qui alio modo appellatur calathus, vas vtique lanificiis aptum. Hanc eandem sententiam & Plutarchus affert: quin & hodie Græci τελαναιεργίαν lanificium vocant, & τελαναΐαν. Scribit Titus Liuius, Romæ in raptu Sabinarum, virginem vnam longè ante alias specie & pulchritudine insignem, à globo Talassij cuiusdam raptam fuisse, multíque scisitantibus cuinam eam ducerent, identidem, ne quis eam violaret, Talassio ferri clamitatum: propter quod nuptialem hanc vocem factam. Plutarchus & alij non absimilem historiam afferunt. Seruius in primo Aeneid. Apud Romanos, inquit, Talassio inuocatur. cùm enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret, ne ei auferretur ab aliis, Talassionis eam ducis esse simulauit, cuius nomine fuit puellæ tuta virginitas. plura si cupis, Plutarchum lege in Romuli vita. Sanè & in connubiis Romani ex ritu quinque deos inuocabant: τέλειον scilicet Iouem, hoc est adultum: τέλειαν Iunonem, id est, adultam: Venerem: πειθὼ, id est, Suadelam: & Dianam, vt Plutarchus docet. Hos deos intelligere videtur Lucanus in secundo, cùm Martia Catoni loquitur, post Hortensij obitum ad ipsum priorem virum rediens, ait enim,

Fœdera sola tamen, vanáque carentia pompa
Iura placent, sacríque deos admittere testes.

Et quoniam hi dei quinque fuerant, ideo etiam quinque tantùm cæreos, nec plures nec pauciores in nuptiis accendi mos fuit, vt in causis Romanis Plutarchus testatur. Hos deos D. Augustinus libro tertio de Ciuitate Dei, Nuptiales vocauit, vel vt eius alia habent exemplaria, Coniugales: Deis, inquit, coniugalibus quid opus erat commendare nubentes, vt bene coniugarentur?

SYNT

SYNTAGMA QVARTVM, DE SATVRNO, RHEA, VESTA, IANO, VERTVNO: AD CL. V. BERNARD. BARBVLAEVM.

Hos tibi mitto deos, coluit quos prisca vetustas,
Qui testes nostri & pignus amoris erunt.
Non hîc inuenies pictæ tectoria linguæ,
Nec phaleras, cùm sit sermo didascalicus.
Si tamen hos quisquam viroso dente lacesset,
Dic, aliena premat, qui meliora facit.

Amaui ego te, mi frater Bernard, Barbulæe, à primis vsque nostræ adolescentiæ annis, cùm ambo nos operam daremus bonis literis & moribus, sub doctiß. & integerrimo viro Bap. Guarino. ex cuius ludo tot ex omni fermè Europa viri excellentes in omni literarum & optimarum disciplinarum genere, tanquam ex equo (quod dicitur) Troiano effluxerunt. At nostrûm vterque in humanitatis studijs tantum profecit, quantum vel natura nostra, & ingenij vires patiebantur: vel quantum tenues admodum facultates permisere, & angusta domi res, quibus quidem difficultatibus haud facilè homines (vt ait poëta) emergunt, & virtutibus insignes ac illustres euadunt. Hinc est, quod nos nostra gloriola contenti, quam in Mustaceo (vt ait Cicero) quæsiuimus: donec tu quidem hîc Ferrariæ subsistens, iuuentutem cum Cœlio nostro instituisti, adeò vt tu dignus iudicarere qui sacerdotio diui Petri præficereris. Ego verò procul à patria peregrè profectus, eam de me expectationem concitaram, vt omnes me crederent in aliquem procerum sacrorum ordinem cooptandum: & præsertim sub Leone, Adriano, & Clemente, pontificibus: apud quos mea ita domestica familiaritas accepta visa fuit, vt à me nihil vnquam ab eis frustrà petitum sit, quinimò & pleraque vltrò oblata: præcipuè meo in humanis adhuc agente alumno & discipulo Hercule Rangonio, Romæ diuæ Agathæ Diacono. Post cuius immaturum obitum, & vrbis direptionem, ita reflantem habui fortunam, vt ab eo tempore non tantùm res meæ deteriore loco esse cœperint, sed & corporis vires ita debilitari, vt in eam articulorum omnium aduersam valetudinem inciderim, vt non modò ambulare (vt tu quidem frater optime nosti) sed nec etiam in latus decumbere possim, nisi sim à valente aliquo ministro adiutus. Nec tamen cùm ita morbis affligar, cesso, quin aliquid indies per amanuensem puerum vel scribam, vel dictem. Sicut superioribus his diebus faciebam, cùm de Deis gentium magnum Opus confeci: cuius tibi duo Syntagmata mittere constitui, in quorum altero Saturnum, & Magnam deûm matrem, & Vestam, tum etiam Ianum & Vertunum, sum complexus: in altero Neptunum, & deos cæteros marinos, nymphásque varij generis: adhæc & Aeolum & ventos. Accipe igitur amantiß. frater ab egroto tuo Lilio, & penè conclamato, qualecunque munus: non quod ex me aliquid tibi ignotum & reconditum habere possis, vel quod ex tua illa refertißima de omni librorum genere Bibliotheca non facilè haurire queas: sed ea duntaxat ratione, omnibus vt constet, mutuam inter nos amicitiam ex multo fuisse tempore constitutam. Dij faxint, vt & per scripta nostrûm vtriusque nomen posteritati notum esse contingat. Vale.

SATVRNVS, RHEA, VESTA, IANVS, VERTVNVS.

SATVRNVS itaque Cœli filius, vt de Natura deor. scribit M. Cic. Ennius: Quem Cœlus genuit. idem tradit & Lactantius, & Seruius in illo poëtæ Vergilij: Vnde genus ducis. Arnobius Cœli quidem filium ait, & Hecates. Cœlus verò Græcè οὐρανὸς vocatus est, à quo frequens Græcorum patronymicum οὐρανίων, id est Vrani filius, aut nepos. Vranus ergo, seu Cœlus, vt Phurnutus scribit, dictus est, quasi ὁρῶν, hoc est conseruator omniũ quæ suprà sunt: & ὁρίζων, hoc est finitor, vel terminus naturæ. Sunt qui tradant ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν, vel ὀρέγειν deduci, hoc est, quod & cũcta videat, & cõseruet. Alij porrò ἀπὸ τοῦ ὁρᾶσθαι ἄνω deriuãt, hoc est, quod suprà cernatur. Ex poëtis etiã quidam Οὐρανὸν filium dixêre, id obscurè significantes,

τὸ ἄνω μένειν τε καὶ ἀφορᾶσθαι: id est, quòd dum circumfertur, sit indefessus: seu quòd sit incorruptibilis dicimus quippe κεκμηκέναι, id est, opus absoluisse, qui iam fato functi sunt. Theocritus in Alarum poëmatio valde ingenioso, Vranum, seu Cœlum videtur significare, cùm obscurè ait, ἔνακτ' ἀκμονιάδαν, regem scilicet Acmonis filium Vranum. nam, vt interpretes aiũt, terra peperit Acmonem, ex Acmone natus Vranus, id est, Cœlus, qui Terminus, &c. Porrò & Acmona inter Idæos Dactylos ab aliquibus repositum, iam in primo libro dictum est. Cultus verò fuit Vranus multis in locis, humanis etiam victimis, & præcipuè in tota Africa, & Libya. Sed nos de Saturno, quod cœpimus, prosequamur. Saturnus, vt ex Trogo Iustinus scribit, Aborigínum rex, tantæ iustitiæ fuisse dicitur, vt neque seruierit sub illo quisquam, neque quicquam priuatæ rei habuerit, sed omnia communia & indiuisa omnibus fuerint, veluti vnum cunctis patrimonium esset. ob cuius exempli memoriam cautum est, vt Saturnalibus exæquato omnium iure passim in conuiuiis serui cum dominis recubarent. Itaque Italia regis nomine Saturnia appellata fuit, & mons quẽ inhabitabat Saturnius: in quo veluti à Ioue pulso sedibus suis Saturno, Capitolium est. Et hæc quidam fermè vel Trogus, vel Iustinus. D. verò Cyprianus: Ab Ioue, inquit, Saturnum fugatum esse, manifestum est: inde Latium de latebra eius nomen accepit. hic literas imprimere, hic signare nummos in Italia primus instituit, vnde ærarium Saturni vocitatur. nam & rusticitatis hic cultor fuit, vnde ferens falcem pingitur. Saturnum tamen sic Saxones effingebant, cui nomen κρόνῳ, senem in pisce stantem, qui rotam vnámque tenebat: quod symbolum erat apud ipsos arcanum, vt in eorum historiis legimus. Saturnus autem à Latinis dictus est: à Græcis verò κρόνος, quasi temporũ pater. χρόνος enim tempus. M. Cicero libro secundo de Nat. deor. Saturnum, inquit, esse voluerunt, qui cursum & conuersionem spatiorum ac temporum contineret, qui deus Græcè id ipsum nomen habet: κρόνος enim dicitur, qui est idem spatium temporis. ita Cicero. Idipsum & Macrobius primo Sat. Saturnus, inquit, ipse auctor est temporum. & ideo à Græcis immutata litera κρόνος, quasi χρόνος vocatur. Plato: κρόνος quasi κόρος τοῦ νοῦ, hoc est, mentis satietas, dici putauit. Hinc teste Plutarcho κρονολόγοι dicti senes, garruli & ætate decipientes, quasi Saturni modò delirantes. Phurnutus tamen κρόνον dictum ait ἀπὸ τοῦ κεράννυμι, id est, à commiscendo. At verò Saturnus dictus, vel à satu, quod stercorationi agrorum & agriculturæ præesse putabatur: vnde & cum falce pingebatur. Alij Saturnum dictum volunt, παρὰ τὸ σάθιον, qua voce membrum virile significabant antiqui, propter scilicet generationem, hinc & Satyri appellati. Macrobius auctor. M. Cicero & Lactantius dictum Saturnum tradunt, quòd annis saturetur, quippe qui tempus sit. Fulgentius verò: Propter annonæ, inquit, erogationem ad se populos attrahens, à saturando dictus est Saturnus. Ops quoque eius vxor, eo quòd opem esurientibus ferret, dicta est. Citat idem Apollophanem in epico carmine scribentem, Saturnum quasi sacrum νοῦν, aut satorem νοῦ, quasi creantem sensum & mentem. Varro de Lingua latina, Saturnum Cœlum facit his verbis: Quare quòd cœlum principium, à satu dictus est Saturnus: & quòd ignis, Saturnalibus cærei superioribus mittuntur. Verùm de cæreis cur in Saturnalibus mitterentur, Macrob. & alia, & hoc scribit: Alij, inquit, cæreos non ob aliud mitti putant, quàm quod hoc principe ab incomi & tenebrosa vita, quasi ad lucem & bonarum artium scientiam editi simus. Saturnum aiunt abscidisse Cœli patris pudenda, quibus in mare deiectis Venerem procreatam, quæ à spuma, id est, ἀφρῷ, vnde coaluit, Aphrodite nomen accepit. Isidorus, patris abscidisse genitalia dicit, quia nihil in cœlo de feminibus nascitur. Cæterùm & apud Orpheum Iupiter Saturno patri insidias melle struxit. Leguntur Orphei versus hac de re:

Vt primùm spectabis eum sub quercubus altis,
Dulci quod comportat apum grex melle madentem,
Constringas ipsum vinclis.

Ebrius igitur melle Saturnus ab Ioue ligatus castratur, vt Cœlus. quare, vt Porphyrius scribit in spelunca Homerica, theologus (inquit) Orpheus innuit, diuinas essentias voluptate captas quodammodo ligari, & in generationem detrahi. Fulgentius autem: Saturnus, inquit, Pollucis filius dicitur, Opis maritus, senior, velato capite, falcem gerens, cuius virilia abscissa & in mare proiecta Venerem genuêre. Phurnutus tamen, Saturnum ait de Cœlo descendisse, Terræque commixtum, donec Iupiter illum castrauit, & in Tartarum præcipitauit. Alij dicunt, Saturnum ab ipso Ioue in compedibus positum.

tum. Verrius Flaccus cauſam ſe ignorare dicit,ſed Macrobius ex Apollodoro hanc recitat.Saturnum,inquit,alligari per annum laneo vinculo,& ſolui ad diem ſibi feſtum,id eſt menſe decembri. atque inde prouerbium ductum, Deos laneos pedes habere. Significari verò,decimo menſe ſemen in vtero animatum,in vitam grandeſcere:quod donec erumpat in lucem, mollibus naturæ vinculis detinetur. Sacrum ſuo etiam tempore D. Epiphanius, quod ab Aegyptiis fieret,irridet. quoſdam ait ſe vinculis ferreis includere, comam prolixam nutrire, veſtitum ſordidum detritúmque geſtare, annulóque naſum includere,ac perforare,in Saturni honorem:& reliqua,non minus ridicula,quæ vir ſanctus colligit. Plutarchus etiam Saturnum ait in inſula quadam fortunata in ſpecu dormire, ſaxa complexum aurea,ſomnúmque ex vinculis Iouis contingere, & cætera quæ in libello leges De facie in orbe lunæ apparente.Redeo ad noſtra.Falcem quidam Saturno putãt attributam, quod tempus omnia metat, execet, & incidat: vel propter agriculturę rationem,cuius ipſe repertor fuit,& proinde Falcifer cognominatus à poëtis.Ouidius,

Cauſa ratis ſupereſt,Thuſcum rate venit ad amnem,
Ante pererrato Falcifer orbe deus.

Ab eadem falce,quæ Græcè δρέπανον dicitur, Pauſ.promontorium dictũ ait. alij vrbem, quam variè tamen ſcriptores recenſent,quidam Siciliæ, quidam Bithyniæ, alij alibi:Strabo,Stephanus, Seruius.quin etiam Zancle eadem ratione appellata.Nicander,

Καί τοι καὶ Ζάγκλης ἐδλάκη δρεπανηίδος ἄστυ. hoc eſt,
Necnon & Zancles didicit Drepaneidos vrbem.

Saturnum præterea aiunt filios ſuos ſolitum deuorare eoſdémque rurſus euomere:per quod ſimiliter ſignificatur, eum, vt diximus, tempus exiſtimatum fuiſſe, à quo per vices cuncta gignantur,abſumantúrque, & ex eo denuò renaſcantur, Hinc & in vrbibus quibuſdam homines illi liberos ſuos immolabant, vt alibi dictũ, & à noſtris pluribus irriſum eſt. Sed Rheam vxorem ferunt eum fefelliſſe, lapidémque pro Ioue marito porrexiſſe, ipſúmque Iouẽ Corybantibus clàm nutriendum dediſſe:qua de re alibi plenius locuti ſumus. Saturnum demùm ab Ioue pulſum filio,quid aliud ſignificat, quàm tempora ſeneſcẽtia ab iis quæ pòſt nata ſunt,depelli? Vinctum autem,quòd certa lege naturę connexa ſunt tempora: vel quod omnes fruges quibuſdam vinculis nodíſque alternentur. Nam & falcem volunt fabulæ in Siciliam decidiſſe, quod ſit inſulæ illius terra vel maximè fertilis. Huic etiam deo inſitiones ſurculorum, pomorúmque educationes, & omnium eiuſmodi fertilium rerum tribuebant diſciplinas. Cyrenenſes etiam cùm rem diuinam ei faciebant,ficis recentibus ſe coronabant, placentáſque mutuò miſitabant. Melllis inſuper & fructuum repertorem Saturnum veteres putauêre. Hunc Rom.etiam Sterculium vocabant,quòd primus ſtercore fœcunditatẽ agris comparauerit.Sed de Sterculio & Stercutio,alibi diximus,in Pilumno videlicet. Huic deo ex inſtituto antiquo & peregrino,ſacrum aperto capite faciebant. hoc ait Macrob.primo Sat.cap.x.Idem tamen cap. viii.Illic,inquit, græco ritu capite operto res diuina fit, quia primò à Pelaſgis, pòſt, ab Hercule ita factitatum putant. Sed plenius hoc in Syntagmate de Sacrificiis tractandum. Scribit Theopompus,& repetit Plut.in lib.Iſidis & Oſiridis, quoſdam qui occidentem habitant, hyemem Saturnũ appellaſſe, æſtatem Venerem,ver Proſerpinam. ex Saturno autem & Venere cuncta eſſe generata.Sed Phryges,exiſtimantes deum per hyemem ſomno vacare,ęſtate euigilare, & hyeme quidem dormitationes,id eſt κατακλασμὸς, ęſtate verò ἀνεγέρσεις, hoc eſt vigilias,bacchantes diſcurrentéſque deo peragebãt.At verò Paphlagones, Saturnum deum coërceri vinculis per brumã, vere autem moueri atque reſolui aſſerebãt,&c. Nunc, etſi quo pacto fingeretur Saturnus ab antiquis, ex his quæ ſuprà narrata ſunt, elicere poſſumus:nihilominus & quo modo à Martiano eſt deſcriptus,hîc tibi etiam apponã.Verùm,inquit,Sator (Satoris enim nomine Saturnus quoque eſt appellatus) greſſibus tardus ac remorator incedit,glaucóq; amictu tectus caput,prætẽdebat dextera flammiuomũ quendã draconẽ caudæ ſuæ vltima deuorantẽ,quem credebãt anni numerũ nomine perdocere:ipſius autẽ canicies pruinoſis niuibus cãdicabat, licet etiã ille puer poſſe fieri crederetur.hæc ille ſuis verbis.Macrob.verò ſcribit Ianum,cùm Saturnus ſubitò nõ comparuiſſet,ſimulacrũ illi conſtituiſſe cũ falce,meſſis inſigne.Porrò & illud legimus,Saturnũ podagroſum ab antiquis effictũ,& oculis lemis lippientibus.vnde & Græcis prouerbium, κρονικὰ λῆμαι, hoc eſt Saturniæ lemæ. Lema quippe pituita eſt in oculis,vel humor quidam

concretus,vt medici docent. Pythagorici verò ſymbolo quodam Saturni lacrymam mare dicebant,quod Plutarch.ſcribit in Iſi & Oſiri.Maris enim aqua non ſalſa ſolùm & amara, ſed & craſſa & impura eſt.Saturnalia huic deo ſacra fiebant, de quibus in primis Macrob. Lucianus, & nos nonnihil de Annis & menſibus. Hæc, κρόνια à Græcis dicebantur. Et primò vno die tantùm, id eſt, decimoquarto Calend. celebrari ſolita: ſed pòſt in triduum propagata, primùm ex adiectis à Cæſare huic menſi diebus, deinde ex edicto Auguſti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit. à 16 igitur cœpta, in 14 deſinebant, quo ſolo fieri antè conſueuerant. ſed Sigillariorum adiecta celebritas, in ſeptem dies diſcurſum publicum & lætitiam religionis extendit. Sed plura hoc loco de Saturnalium celebritate commentari ſuperuacaneum videtur, & præter inſtitutum, Verſus tantùm L.Accij,antiquiſſimi poëtæ,ex ſuis Annalibus afferam:

Maxima pars Graiûm Saturno,& maximè Athenæ,
Conficiunt ſacra,quæ Cronia eſſe iterantur ab illis,
Cúmque diem celebrant per agros,vrbéſque ferè omnes
Exercent epulis læti,famulóſque procurant
Quiſque ſuos, noſtríque itidem: & mos traditus illinc,
Iſte,vt cum dominis famuli tum epulentur ibidem.

Saturnalibus bellum ſumere nefas, pœnas à nocente exigere piaculare fuit. Templa huic deo Romæ variè referuntur extructa.Macrobius ait ſe inueniſſe, Tullum Hoſtilium fanum ex voto Saturno conſecrauiſſe, & Saturnalia tum primùm Romæ inſtituta. Varro in libro de ſacris ædibus ſexto, L.Tarquinium regem dixit ædem locaſſe ad forum faciendum: T. verò Largium dictatorem conſecraſſe. Gellius ait,ſenatum decreuiſſe ei rei L.Furium Trib.Mil.præfectum. Aedem verò Saturni ærariũ Romani eſſe voluerũt,quòd nullum ſit furtũ in eius finibus commiſſum,aut quia ſub illo nihil erat cuiuſquam priuatũ:

Nec ſignare quidem,aut partiri limite campum
Fas erat, in medium quærebant.

Plutarch.in cauſis Rom.ideo ait, quòd eo regnante non fuit auaritia, nec improbitas, ſed iuſtitia. D.Cyprianus ait ea cauſa,quòd primus in Italia nummos inſtituit ſignare, & propterea Saturni ærarium vocari. Ianum ait Macrobius ſic æra ſignaſſe: in vna parte ſui capitis effigies, in altera Saturni nauis expreſſa eſt. qua de re plenius in meis Nauigiis. Feſtus ærarium propè Saturni ædem fuiſſe ſcribit. Seruabantur porrò in ærario, præter pecuniam,etiam tabulæ,& libri elephantini,in quibus continebantur 35 tribus vrbis.Item libri rationum,aliáque.

Saturno hymnum concinuit Orpheus, cum ſtyracis ſuffimento, cuius hoc initium eſt, Ἀιδαλὴς μακάρων τε θεῶν πάτερ, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν. in quo hymno Saturnus diuerſis cognominibus inuocatur,& his præcipuè: ἀμίαντον, id eſt,impollutus,incontaminatus: μεγαθυμος, id eſt, magni roboris ac virium: γηγένεθλος, id eſt,generationis princeps:in illo,

Ὃς νάιεις κόσμου πάντα μέγα κράτος γηγένεθλα. hoc eſt,
Omnes qui partes habitas,mundíque genarcha. Et idem,
Ὃς πάντας μὲν ἔπαντα, καὶ ἄνδρεις ἔμπαλιν αὖτος. id eſt,

Abſumis qui cuncta, idem qui rurſus adauges. ἀγκυλομήτης ab eodem, id eſt, verſutus cognominatur,quem Homerus & Heſiodus ſecuti ſunt:quin & Proclus in ἔργοις interpretatur,eadem in re Plutarch. aduocans. meminit & Phurnutus, & exponit: licet quidam hallucinati,Ioui hoc epitheton attribuant. Inuocat & illum Orpheus aliis nominibus,quæ ego conſultò prætereo, quòd latino ſermoni, niſi circumſcripta comprehendi nõ poſſunt.

Vitiſator Saturnus à Vergilio in 7. Aeneid.cognominatur.nam & ſuprà diximus, eundem & Satorem appellatum.Vergilij verſus hi ſunt,

Vitiſator curuam ſeruans ſub imagine falcem,
Satur núſque ſenex,Ianíque bifrontis imago,
Veſtibulo aſtabant.

Vbi Seruius: Vitiſator,inquit,non inuentor vitis,ſed qui genus vitis Italis demonſtrauit populis.ſanè ex Critolao, qui Phænomenon lib.ſcripſit, Plutarchus ſcribit Saturnum hoſpitio ſuſceptum ab agricola quopiam, cuius filiam Oenotriam vitiauit, quo partu nati ſunt filij quatuor, quibus Saturnus pater ſerendæ vitis & conficiendi vini rationem demonſtrauit, & vt alios hoc idem edocerent permiſit.hinc igitur Vitiſator.

tum. Verrius Flaccus cauſam ſe ignorare dicit,ſed Macrobius ex Apollodoro hanc recitat.Saturnum,inquit,alligari per annum laneo vinculo,& ſolui ad diem ſibi feſtum,id eſt menſe decembri. atque inde prouerbium ductum, Deos laneos pedes habere. Significari verò,decimo menſe ſemen in vtero animatum,in vitam grandeſcere:quod donec erumpat in lucem,mollibus naturæ vinculis detinetur. Sacrum ſuo etiam tempore D. Epiphanius,quod ab Aegyptiis fieret,irridet. quoſdam ait ſe vinculis ferreis includere, comam prolixam nutrire,veſtitum ſordidum detritúmque geſtare,annulóque naſum includere,ac perforare,in Saturni honorem:& reliqua,non minus ridicula,quæ vir ſanctus colligit. Plutarchus etiam Saturnum ait in inſula quadam fortunata in ſpecu dormire, ſaxa complexum aurea,ſomnúmque ex vinculis Iouis contingere, & cætera quæ in libello leges De facie in orbe lunæ apparente.Redeo ad noſtra.Falcem quidam Saturno putãt attributam, quod tempus omnia metat, execet, & incidat: vel propter agriculturę rationem,cuius ipſe repertor fuit,& proinde Falcifer cognominatus à poëtis.Ouidius,

Cauſa ratis ſupereſt,Thuſcum rate venit ad amnem,
Ante pererrato Falcifer orbe deus.

Ab eadem falce,quæ Græcè δρέπανον dicitur, Pauſ.promontorium dictũ ait. alij vrbem, quam variè tamen ſcriptores recenſent,quidam Siciliæ, quidam Bithyniæ, alij alibi:Strabo,Stephanus, Seruius.quin etiam Zancle eadem ratione appellata.Nicander,

Καί τοι καὶ Ζάγκλης ἐδμὴν δρεπανηΐδος ἄστυ. hoc eſt,
Necnon & Zancles didicit Drepaneidos vrbem.

Saturnum præterea aiunt filios ſuos ſolitum deuorare eoſdémque rurſus euomere:per quod ſimiliter ſignificatur, eum, vt diximus, tempus exiſtimatum fuiſſe, à quo per vices cuncta gignantur,abſumantúrque, & ex eo denuò renaſcantur, Hinc & in vrbibus quibuſdam homines illi liberos ſuos immolabant, vt alibi dictũ, & à noſtris pluribus irriſum eſt. Sed Rheam vxorem ferunt eum fefelliſſe, lapidémque pro Ioue marito porrexiſſe, ipſúmque Iouẽ Corybantibus clàm nutriendum dediſſe:qua de re alibi plenius locuti ſumus. Saturnum demùm ab Ioue pulſum filio,quid aliud ſignificat, quàm tempora ſeneſcẽtia ab iis quæ pòſt nata ſunt,depelli? Vinctum autem,quòd certa lege naturę connexa ſunt tempora: vel quod omnes fruges quibuſdam vinculis nodíſque alternentur. Nam & falcem volunt fabulæ in Siciliam decidiſſe, quod ſit inſulæ illius terra vel maximè fertilis. Huic etiam deo inſitiones ſurculorum, pomorúmque educationes, & omnium eiuſmodi fertilium rerum tribuebant diſciplinas. Cyrenenſes etiam cùm rem diuinam ei faciebant,ficis recentibus ſe coronabant, placentáſque mutuò miſitabant. Melllis inſuper & frúctuum repertorem Saturnum veteres putauêre. Hunc Rom.etiam Sterculium vocabant,quòd primus ſtercore fœcunditatẽ agris comparauerit.Sed de Sterculio & Stercutio,alibi diximus,in Pilumno videlicet. Huic deo ex inſtituto antiquo & peregrino,ſacrum aperto capite faciebant. hoc ait Macrob.primo Sat.cap.x. Idem tamen cap. viii. Illic,inquit, græco ritu capite operto res diuina fit, quia primò à Pelaſgis, pòſt, ab Hercule ita factitatum putant. Sed plenius hoc in Syntagmate de Sacrificiis tractandum. Scribit Theopompus,& repetit Plut.in lib.Iſidis & Oſiridis, quoſdam qui occidentem habitant, hyemem Saturnũ appellaſſe, æſtatem Venerem,ver Proſerpinam. ex Saturno autem & Venere cuncta eſſe generata.Sed Phryges,exiſtimantes deum per hyemem ſomno vacare,æſtate euigilare, & hyeme quidem dormitationes,id eſt κατευναμοὺς, æſtate verò ἀνεγέρσεις, hoc eſt vigilias,bacchantes diſcurrentéſque deo peragebãt. At verò Paphlagones, Saturnum deum coërceri vinculis per brumã, vere autem moueri atque reſolui aſſerebãt,&c. Nunc, etſi quo pacto fingeretur Saturnus ab antiquis, ex his quæ ſuprà narrata ſunt, elicere poſſumus:nihilominus & quo modo à Martiano eſt deſcriptus,hîc tibi etiam apponã. Verùm,inquit,Sator (Satoris enim nomine Saturnus quoque eſt appellatus) greſſibus tardus ac remorator incedit,glaucóq; amictu tectus caput,prætẽdebat dextera flammiuomũ quendã draconẽ caudæ ſuæ vltima deuorantẽ,quem credebãt anni numerũ nomine perdocere:ipſius autẽ canicies pruinoſis niuibus cãdicabat, licet etiã ille puer poſſe fieri crederetur.hæc ille ſuis verbis.Macrob.verò ſcribit Ianum,cùm Saturnus ſubitò nõ comparuiſſet,ſimulacrũ illi conſtituiſſe cũ falce,meſſis inſigne.Porrò & illud legimus,Saturnũ podagroſum ab antiquis effictũ,& oculis lemis lippientibus.vnde & Græcis prouerbium,κηρὸν καὶ λῆμα, hoc eſt Saturniæ lemæ. Lema quippe pituita eſt in oculis, vel humor quidam

concretus,vt medici docent. Pythagorici verò ſymbolo quodam Saturni lacrymam mare dicebant,quod Plutarch.ſcribit in Iſi & Oſiri. Maris enim aqua non ſalſa ſolùm & amara, ſed & craſſa & impura eſt.Saturnalia huic deo ſacra fiebant, de quibus in primis Macrob. Lucianus, & nos nonnihil de Annis & menſibus. Hæc, κρόνια à Græcis dicebantur. Et primò vno die tantùm, id eſt, decimoquarto Calend. celebrari ſolita: ſed pòſt in triduum propagata, primùm ex adiectis à Cæſare huic menſi diebus, deinde ex edicto Auguſti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit. à 16 igitur cœpta, in 14 deſinebant, quo ſolo fieri antè conſueuerant. ſed Sigillariorum adiecta celebritas, in ſeptem dies diſcurſum publicum & lætitiam religionis extendit. Sed plura hoc loco de Saturnalium celebritate commentari ſuperuacaneum videtur, & præter inſtitutum, Verſus tantùm L.Accij,antiquiſſimi poëtæ,ex ſuis Annalibus afferam:

Maxima pars Graiûm Saturno,& maximè Athenæ,
Conficiunt ſacra,quæ Cronia eſſe iterantur ab illis,
Cúmque diem celebrant per agros,vrbéſque ferè omnes
Exercent epulis læti,famulóſque procurant
Quiſque ſuos, noſtríque itidem: & mos traditus illinc,
Iſte,vt cum dominis famuli tum epulentur ibidem.

Saturnalibus bellum ſumere nefas, pœnas à nocente exigere piaculare fuit. Templa huic deo Romæ variè referuntur extructa.Macrobius ait ſe inueniſſe, Tullum Hoſtilium fanum ex voto Saturno conſecrauiſſe, & Saturnalia tum primùm Romæ inſtituta. Varro in libro de ſacris ædibus ſexto, L.Tarquinium regem dixit ædem locaſſe ad forum faciendum: T. verò Largium dictatorem conſecraſſe. Gellius ait,ſenatum decreuiſſe ei rei L.Furium Trib.Mil.præfectum: Aedem verò Saturni ærariũ Romani eſſe voluerũt,quòd nullum ſit furtũ in eius finibus commiſſum,aut quia ſub illo nihil erat cuiuſquam priuatũ:

Nec ſignare quidem,aut partiri limite campum
Fas erat, in medium quærebant.

Plutarch.in cauſis Rom.ideo ait, quòd eo regnante non fuit auaritia, nec improbitas, ſed iuſtitia. D.Cyprianus ait ea cauſa,quòd primus in Italia nummos inſtituit ſignare, & propterea Saturni ærarium vocari. Ianum ait Macrobius ſic æra ſignaſſe: in vna parte ſui capitis effigies, in altera Saturni nauis expreſſa eſt. qua de re plenius in meis Nauigiis. Feſtus ærarium propè Saturni ædem fuiſſe ſcribit. Seruabantur porrò in ærario, præter pecuniam,etiam tabulæ,& libri elephantini,in quibus continebantur 35 tribus vrbis.Item libri rationum,aliáque.

Saturno hymnum concinuit Orpheus, cum ſtyracis ſuffimento, cuius hoc initium eſt, Ἀιδαλὶς μακάρων τε θεῶν πάτερ, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν. in quo hymno Saturnus diuerſis cognominibus inuocatur,& his præcipuè: ἀμίαντον, id eſt,impollutus,incontaminatus: μεγαδυνὴς,id eſt, magni roboris ac virium: γενάρχης,id eſt,generationis princeps:in illo,

Ὃς νάεις ἠδὴ πάντα μέρη κόσμοιο γενάρχα. hoc eſt,
Omnes qui partes habitas,mundíque genarcha. Et idem,
Ὃς πλατανᾶς μὲν πάντα, καὶ ἄνξεις ἐμπαλιν αὐτὸς. id eſt,

Abſumis qui cuncta, idem qui rurſus adauges. ἀγκυλομήτης ab eodem, id eſt, verſutus cognominatur,quem Homerus & Heſiodus ſecuti ſunt:quin & Proclus in ἔργοις interpretatur,eadem in re Plutarch. aduocans. meminit & Phurnutus, & exponit: licet quidam hallucinati,Ioui hoc epitheton attribuant. Inuocat & illum Orpheus aliis nominibus,quæ ego conſultò prætereo, quòd latino ſermoni, niſi circumſcripta comprehendi nõ poſſunt.

Vitiſator Saturnus à Vergilio in 7.Aeneid.cognominatur.nam & ſuprà diximus, eundem & Satorem appellatum.Vergilij verſus hi ſunt,

Vitiſator curuam ſeruans ſub imagine falcem,
Satur núſque ſenex,Ianíque bifrontis imago,
Veſtibulo aſtabant.

Vbi Seruius: Vitiſator,inquit,non inuentor vitis,ſed qui genus vitis Italis demonſtrauit populis.ſanè ex Critolao, qui Phænomenon lib.ſcripſit, Plutarchus ſcribit Saturnum hoſpitio ſuſceptum ab agricola quopiam, cuius filiam Oenotriam vitiauit, quo partu nati ſunt filij quatuor, quibus Saturnus pater ſerendæ vitis & conficiendi vini rationem demonſtrauit, & vt alios hoc idem edocerent permiſit.hinc igitur Vitiſator.

OPS, RHEA.

RHea(quæ Ops latinè vocatur, & Cybele, & deûm mater,& vt Strabo colligit, dea Phrygia,magna mater, Vesta, Idæa, Dindymene, Pylena, Pesinuntia, Cybele, aliísq; nominibus: quæ nos seorsum, prout commodius se obtulerint,interpretabimur)filia fuit, vt in hymnis canit Orpheus, Protogoni. Scribit verò Cornutus, ideo Rheæ tympana & cymbala adhibita fuisse, item faces & lampades, propter tonitrua & fulgura, quæ pluuiis præuia esse solent. ipsam enim Rheam pluuiarum causam tradit. Sed de his plura in Magna matre dicemus. Huic etiam deæ cor sacrificabant, significantes, hanc causam esse viuificæ generationis. Propter quod circa eius pectus alij quidam typi apponi consueuere, omnium rerum & colorum, quæ tamen obscurè Phurnutus explicat, propter quæ videtur naturæ, vel Isidis imaginem significare, cuius etiam in Iside meminerimus. Cybele, quæ & duplici ll scribitur, id est, Cybelle, apud poëtas(vt Claudianum in primo de rap. Turrigerámque petit Cybelem. & paulò pòst, Adytis gauisa Cybelle Exilit)res est notissima. Nam & Seruius idem in decimo Aeneid. annotat in eo, Quas alma Cybelle Numen habere maris,&c. ait enim, Bacchium esse pedem, qui constat prima breui & duabus longis. Cybele ergo Saturni vxor à gentibus existimata(de qua tamen variæ traduntur opiniones, quæ suis locis hoc toto capite referentur) dicta est Cybele, à monte Phrygiæ, vt Stephanus scribit: vt Strabo, à loco: vt Suidas, à montibus: vt verò Festus & Seruius, ἀπὸ τῆ κύβεσθαι τὴν κεφαλὴν, id est, à capitis rotatione, quod proprium fuerat eius deæ sacerdotum, qui per furorem motu capitis comam rotantes, vlulatu futura prænunciabant. Hinc Lucanus:

——Crinémque rotantes
Sanguinei populis vlularunt tristia Galli.

tametsi in vulgatis Festi codicibus, dictã legamus ἀπὸ τῆ κύβε, quam lectionem & ex doctis plerique secuti sunt. quin & eadem ratione κύβη, id est, cubus, ei ab antiquis dicabatur. Addit Seruius in tertio, Alios dicere Cybelum sacerdotem eius deæ primum fuisse, & ab eo Cybelem dictam. Sosides Atticus in libro Theologumenon, vbi ait, Atym florem significare, scribit, Matrem deûm in modum potentiæ poni: vnde, inquit, Cybele dicitur, quasi κύβελα βαλὼν, id est, gloriæ firmitas, vt recitat Placiades Fulgentius. Κύβελα, scribit Hesychius, montes Phrygiæ, vbi antra & thalami Cybeles matris deorum. Hæc quidem dea curru vehi dicebatur, quia ipsa credebatur terra, vt ait Seruius, quæ pendet in aëre. Ideo rotis sustineri dicebatur, quia mundus rotatur, & volubilis est & eidem subiugabantur leones: vt ostenderetur, maternam pietatem omnia posse superare. Inde Corybantes eius ministri cum suis gladiis esse fingebantur, vt significaretur, omnes pro terra sua debere pugnare. quod autem turritam gestaret coronam ostendebat, superpositas terræ esse ciuitates, quas insignitas turribus esse videmus. Sanè quoniam de Cybele agimus, rideamus & nos cum Origene contra Celsum philosophum Epicureum, eam fabulam, quam ille recitat libro secundo: Aegyptius præterea(inquit) quispiam, qui Mosi rebus mirabiliter gestis nihil fidei præbeat, credi potest & Rhapsimythum illum mox producturus, ita vt eum affirmet ad inferos descendisse, & aleam lusisse cum Cybele, & aureum velum retulisse, in signum, ad inferos se peruenisse, & inde remeasse ad superos. Et hæc quidem Origenes, qui & eandem fabulam alibi recitat. Sed iam satis hac de re.

Dindymene etiam Cybele dicta fuit. Catullus: Simul ite Dindymenæ dominæ vaga pecora. Strabo & Hesychius putant, à montibus Phrygiæ, vel Troadis(vt Stephanus) Dindymis nuncupari. Idem Catullus: Dea Dindymi domina procul à mea Tuus sit furor omnis hera domo: Alios age incitatos, alios age rabidos. Horatius libro primo Carm. Non Dindymene, non adytis quatit Mentem sacerdotum incola Pythius. Apollon. primo Argon. μητέρα Δινδυμίλλω πολυπότνιαν ἐγκαλέοντες. id est, matrem Dindymiam valde venerabilem inuocantes. Dindymen etiam, & Dindymenem Hesychius vocare videtur. Diodorus Siculus, à nomine matris dictam innuere videtur, quæ Dindymene vocaretur. ita enim scribit: Asserunt (inquit) incolæ Phrygiæ Libyæque, antiquum regem fuisse Meonem, qui vxorem Dindymene m duxit. (caue ne fallaris, latinis factis codicibus. Hæc enim inuersa leguntur non modò apud Diodorum, sed Eusebium etiam de Præparatione Euang.) Ex iis nata est fœmina, quam mater educare nolens, exposuit in monte Cybello, vbi ferarum vberibus nutrita fuit. puellam hanc mulier quædam pecora pascens cùm vidisset, facto

facto stupens abstulit, atque à loco Cybelem nominauit. aucta ætate forma, ingenióque ac prudentia excelluit. fistulam enim calamis compactam,& cymbalum, tympanúmque prima adinuenit, puerorum insuper & pecorum morbis remedia excogitauit. qua ex re factum est, vt mater ab omnibus appellaretur. Cætera quæ de Marsyæ & Apollinis amore erga illam, déque eorum certamine,& Atyos castratione & nece, in Phrygum theologia ex Diodoro & Eusebio leges. Nunc ea prodamus quæ Pausanias in Achaicis, vbi de Mineruæ templo agit in Dymæis, & de simulacro vetustissimo. Et aliud est, inquit, templum in Dymæis Dindymenæ matri & Attæ confectum. qui verò hic esset Attes, cùm id arcanum foret, comperire nequiui: verùm ex Hermesianacte elegiarum scriptore ita traditum est, quòd videlicet Attes Calai Phrygis filius fuit impotens generandi (si rectè vertimus, & τεκνοποιὸς) à matre genitus. qui cùm adoleuisset, in Lydiã demigrauit, & Matris deûm orgia apud Lydos peregit. quare cùm ab eo in honore esset, Iupiter inuidit, suémque immisit, qui Lydorum labores & opera diripiebat. & cùm alios plurésque interemisset, tum & ipsum Atten. vnde &, quod iis consentaneum est, Galatæ Pesinunta habitantes, sues non attingunt. neque enim existimant ita de Atte, sed de eo alius est apud eos sermo indigena. Iouem ferunt in somnis semen in terram effudisse, quæ in tempore dæmona edidit duplici pudendo, hoc est virili & muliebri, nominéque illi imposuit ἀγδίστιν. verùm dei hunc ἀγδίστιν metuentes, illi virile pudendum abscíderunt. atque exinde nata amygdala: quæ matura cùm facta esset, Sangarij fluuij filiam aiunt cepisse, & in sinum posuisse, tum statim fructus euanuit: ipsa autem puella prægnans facta, cùm peperisset, hircus puerum expositum curauit. Sed supra hominem cùm formosus adoleuisset, pueri amor Agdistin cepit. adultum autem iam Atten propinqui Pesinunta miserunt, ad regis filiam. canebatur Hymenæus, instat Agdistis: Attes verò furore correptus, sibi virilia amputauit. amputauit & rex, qui filiam illi dabat. Porrò pœnitentia Agdistin cepit ob ea quæ fecerat, & ab Ioue impetrauit ne quid corporis Attes putresceret, néue liquesceret. hæc fermè quidem Pausanias. Sed enim totam hanc fabulam longè copiosius cùm ex aliis scriptoribus, tum maximè ex Timotheo, antiquo theologo, Arnobius in quinto aduersus gentes explicat. ait enim: In Phrygiæ finibus, inauditæ per omnia vastitatis petra est quædam, cui nomen est Agdus: ex ea lapides sumptos, vt Themis mandauerat, in orbem mortalibus vacuum Deucalion iactauit,& Pyrrha. ex quibus cum cæteris & hæc Magna quæ dicitur informata est mater, atque animata diuinitùs. Hanc in vertice ipso petræ datam quieti & somno, incestis Iupiter cupiditatibus appetit. Sed quum obluctatus diu, id quod sibi promiserat, obtinere nequiuisset, voluptatem in lapidem fudit victus. Hanc petra concepit, & mugitibus editis multis prius, mense nascitur decimo, materno ab nomine cognominatus Agdestis. Huic robur inuictum, ferocitas animi intractabilis insana & furialis libido & ex vtraque sexus vi rapta deuastare, disperdere, immanitas animi quò duxerat, non deos curare, non homines, nec præter se quicquam potentius credere, terras, cœlum & sidera contemnere. Longa est historia. ait enim: Ex eius sanguine humi fuso, natum malum Punicum, cuius Nana regis filia mali in sinu positi attactu prægnans facta. pater puellam claudit, vt inedia intereat. Pomis sustentatur à matre. ipsa paruulum enititur, quem rex exponi iubet. à quodam inuentus, hircino lacte nutritur. Hinc Atys dictus, quoniam Phryges hircos Atagos nuncupant. Reliquam huius Agdestis fabulam ex Arnobio collige, ex cuius & Pausaniæ verbis, rectius ea percipies quæ à Strabone scribuntur libro duodecimo, vel græca, vel latinè exposita. ita enim ego illa meis verbis: Pesinus verò est emporium eorum qui sunt in regione, templum maximum habens Matris deorum, magnæ religionis: vocant autem illam Angidistin. Crediderim ego Agdistin legendum. Lucianus quoque de dea Syria varias recensens opiniones: Alius, inquit, sermo fertur, quem ego à viro sapiente audiui, quod Rhea ipsa sit, & templum Attes opus. Attes quidem Lydus fuit, primus qui sacrorum ritus, quibus Rhea coleretur, prodidit: & quibus Phryges, Lydi,& Samothraces in sacris vterentur, ea ab Atte omnia accepisse. nam vbi Rhea ipsum castrauit, virilem vitam agere desiit, & muliebrem formam assumpsit, & vestes. itaque per orbem terrarum obambulans, vbique sacra faciebat, & quæ ipse passus fuerat narrabat: & cætera, quæ ille multa narrat. Sanè Attis, non Attes, apud Suidam & Lucianum legimus. Diodorus Pappan etiam Atyn dictum ait. nostrorum plerique Atyn, vt Catullus & Persius, aliíque ferè omnes. Macrobius Attinem vocat, ita enim scribit: Similiter Phrygiæ fabulis

circa Matrem deûm & Attinem eadem intelligunt. quis enim negat, Matrem deûm terram haberi? hæc dea leonibus vehitur validis, impetu atque feruore animalibus. & paulò pòſt: Attinem verò ornant & fiſtula, & virga. Sed de hac fabula, præter iam dicta alia poëtæ, vt Catullus, & Ouidius in Faſtis: alia quoque Diodorus, qui & hoc ait, Cybelen clàm cum Aty concubuiſſe: parentes id cùm intellexiſſent, Atym & nutrices interfecêre, & inſepultos abiecêre: Cybelem inſanam factam, ſparſis capillis vrbem ſolam pſallendo circuiſſe, & eam ſequi ſolitum Marſyam. hæc fermè Diodorus. qui non multo pòſt ſubdit: Phrygas à morbo occupatos, adeò vt nec terra fructus redderet, ſciſcitatos eſſe propterea oraculum. quibus illud reſponſum, vt Atys corpus ſepelirent, & Cybelem deam venerarentur. verùm Atys corpore non inuento, eius ſimulacrum Phryges effecêre, & Cybelis aram, ad quam rem diuinam facerent. Quare verò Atys ſe caſtrauerit, lege allegoriam apud D. Auguſtinum libro ſeptimo de Ciuitate Dei, ex Porphyrij ſententia. Euſebius autem in tertio de Præparatione Euang. Atys, inquit, maximè flores ſignificat, qui antequàm ad fructum veniant, defluunt, quapropter pudenda ei fuiſſe inciſa feruntur: quoniam flores defluxi, ſemina producunt. Fulgentius etiam in Mythologico, Atym florem ſignificare interpretatur: & ſuper id citat Soſidem Atticum. Sanè quæ de Atti myſtica & arcana celebrabantur, ea ſcriptis Anthes manifeſtauit, vt eſt apud Arpocrationem. Initia & myſteria deæ Cybelis Catullus crotalum & tympanum fuiſſe oſtendit, ita canens, Niueis citata capit manibus breue crotalum, Leue tympanum Cybelle tua mater initia. Lucretius quoque tympana & cymbala adhibet, ídque pluribus verſibus. Sed & Ouidius in quarto: atque id à Corybantibus & Curetibus per imitationem acceptum. Varro tamen, & Auguſtinus libro ſeptimo de Ciuitate Dei, per tympanum ſignificari orbem terræ, per cymbalorum ſonitus ferramentorum ictus: quæ in Magnæ matris interpretatione dicenda. Vergilius de his ſacris mollibus:

——Ite (ait) per alta
Dindyma, vbi aſſuetis biforem dat tibia cantum,
Tympana vos buxúſque vocat Berecynthia matris
Idææ, ſinite arma viris, & cedite ferro.

Hinc noſter Picus hæc ridens in hymno ad Virginem:

Semiuiri iam non vlulata ad Dindyma Galli,
Nec Cybeles gemini coëunt ad frena leones,
Vt dominam Matrémque deûm cum turribus altis
Excipiant, fictóque vehant per inania curru.

Romæ vetuſtum epigramma legitur, cuius hi duo primi verſus:

Qui colitis Cybelem, & qui phryga plangitis Atyn,
Dum vacat, & tacita Dindyma nocte ſilent,
Flete meos cineres, &c.

De eiſdem item Lactantius: Ab hoc, inquit, genere ſacrorum non minoris inſaniæ iudicanda ſunt publica illa ſacra, quorum alia ſunt Matris deûm, in quibus homines ſuis ipſi virilibus litant. amputato enim ſexu, non viros ſe, nec fœminas faciunt. Tibullus ad hæc ſacra reſpicit, cùm canit:

Idææ currus ille ſequatur Opis.
Et ter centenas erroribus impleat vrbes,

Et ſecet ad Phrygios vilia membra modos. Ouidius:

——Molléſque miniſtri
Cedunt iactatis vilia membra comis.

Hinc & ipſa dea à furore vocata eſt interdum Enthea. Martialis:

Cùm ſectus vlulat matris Entheæ Gallus.

Orpheus etiam φιλοιστρομανῆ, id eſt, œſtro furentem cognominauit in hymnis, & τυμπανοδόπφ, id eſt, tympani crepam. His quidem inſanis ac furentibus miniſtris & ſacerdotibus ſtipes & æra petere moris fuit, vt manifeſtè monſtrat Lucretius, eodem quo ſuprà loco, in quo de Magna matre agit:

Ergo cùm primùm magnas inuecta per vrbes,
Munifica tacita mortales muta ſalute,
Aere atque argento ſternunt iter, omnia mirum

Largifi

Largifica ſtipe ditantes, &c. Ouid. in Faſt.

Dic inquam parua cur ſtipe quærat opes?
Contulit æs populis, de quo delubra Metellus
Fecit, ait, dandæ mos ſtipis inde manet.

M. Cic. in libris de Legibus, Præter Idææ matris famulos, eóſque iuſtis diebus, ne quis ſtipem cogito. ſubdit quare: Stipem ſuſtulimus, niſi eam quam ad paucos dies propriam Idææ matris excepimus. Implet enim ſuperſtitione animos, & exhaurit domos. Auguſtinus etiam libro ſeptimo: De mollibus, inquit, eidem matri Magnæ contrà omnem virorum mulierúmque verecundiam conſecratis, qui vſque in heſternum diem madidis capillis, facie dealbata, fluentibus membris, inceſſu fœmineo per plateas, vicóſque Carthaginis, etiam à populis vnde turpiter viuerent, exigebant: & reliqua, quæ multa eo loco D. Aurelius. Vide de his etiam apud Apuleium plura, libro octauo Metamorphoſeos. Hos porrò ſacerdotes Gallos vocatos fuiſſe, notiſſimum eſt: qui & Semiuiri dicti, quia caſtrati & execti. & Galli quidem à flumine Phrygiæ, auctore Feſto: quia qui ex eo bibiſſent, in eo furere incipiebant, adeò vt ſe virilitatis parte priuarent. Alij id feciſſe dixerunt, ne fieri poſſent parentes, violato patris matríſue nomine. quidam tamen Gallum puerum ipſum putauêre, qui contracta offenſa deæ ſe execuerit, & ſimul fluuio nomen dederit. Horum verò ſacerdotum antiſtites Archigalli nominabantur, vt in antiquis elogiis aduertimus. Epitaphium eſt Romæ in S. Martina in montibus, dignum vt hîc aſcribatur: D. M. C. Camerius Creſcens Archigallus Matris Deûm Magnæ Idææ & Attis Po. Ro. Viuus Sibi Fecit & Camerio Eucratino Lib. Suo. Cæteris autem Libertis Vtriuſque Sexus Loca Singula Sepulturæ Cauſa. H. M. H. N. S. Plinius libro vigeſimoquinto, de picturis Parrhaſij: Pinxit, inquit, & Archigallum, quam picturam amauit Tiberius princeps, atque, vt auctor eſt Decius, Eculeo LX-HS æſtimatam cubiculo ſuo incluſit. Eſt item Archigalli mentio apud Villium, ſeu vt vulgò dicitur, Iul. Firmicum. Ridet Tertullianus his verbis eũ qui pro Cæſare precabatur, qui iam defunctus erat: M. Aurelio, inquit, apud Sirmium reipublicæ exempto, die decimoſexto Calend. April. Archigallus ille ſanctiſſimus die nono calend. earundem, quo ſanguinem impurum lacertóſque caſtrando libabat, pro ſalute Imp. Marci iam intercepti. D. Auguſt. libro 2. de Dei ciuit. cùm ridet quæ in ſacris turpia agerentur à gentibus: Adoleſcentes, inquit, ſpectabamus arreptitios, Gallos puto: audiebamus ſymphoniacos ludis turpiſs. qui deis deabúſq; exhibebantur: oblectabamur, cœleſtíque virgini Berecynthiæ matri deorum omnium, &c. Cur virginem appellet, neſcio. Subdit ipſe Auguſtinus: Ante cuius lecticam die ſolenni lauationis eius talia per publicum cantitabantur à nequiſſimis ſcenicis, qualia non dico matrem deorum, ſed matrem qualemcunque ſenatorum, vel quorumlibet honeſtorum virorum, imo verò qualia nec matrem ipſorum ſcenicorum deceret audire, &c. his verbis Auguſtinus attingit pompam ſacrorũ, quæ à Gallis ſacerdotibus ad Almonẽ fluuiũ quotannis agebatur, qui fluuius non procul ab vrbe Tiberino miſcetur, cuius Vibius Sequeſter ad Vergilianum filium meminit his verbis: Almon, ait, vbi Mater deûm, v I. calend. Aprilis lauatur. Ammianus libro XXIII. Diem, inquit, ſextum calend. quo Romæ matri deorum pompę celebrantur annales, & carpentum quo vehitur ſimulacrum Almonis vndis ablui perhibetur. Abluebatur verò Magnæ matris ſimulacrum, quod è Peſinunte allatum fuerat. hinc Lucanus in primo,

Et lotam paruo reuocant Almone Cybellem. Ouid. in Faſtis:
Eſt locus in Tiberim quo lubricus influit Almon,
Et nomen magno perdit in amne minor.
Illic purpurea canus cum veſte ſacerdos
Almonis dominam ſacráque lauit aquis. Val. Flaccus VIII Argon.
Sic vbi Mygdonios planctus ſacer abluit Almo,
Lætáque iam Cybele. Et Claudianus:
Prælatóque lauas Phrygios Almone leones.

Quod autem turpia ac obſcœna paſſim iactarentur, etiam Herodianus in hiſt. Commodi teſtatur. ita enim ſcribit: Veris initio ſolenníque die pompam Matri deûm Romani celebrant, in ea quæ apud quenque ſunt diuitiarum præcipua, ſupelléxque, pleraque imperatoria materiæ aut artis ſpectandæ, præferri ante deam ſolent, paſsímque omnibus ludendi licentia permiſſa, ſic vt per ſonas induant, quas cuique libitum: nullámq; non magi-

ſtratum quoque imaginem, prout cuiuſque ſtudium, repræſentent, ſicut non temerè à falſis veros dignoſcas. Hactenus Herodianus. Sed par eſt, vt hoc etiã loco tibi exponam varias de Gallis ſacerdotibus ſententias, quæ leguntur. Feſtus: Galli, inquit, qui vocãtur Matris magnæ comites, dicti ſunt à flumine, cui nomen eſt Gallo: quia eo qui biberent, in hoc furere incipiunt, vt ſe priuent virilitatis parte. Ouidius in IIII,

Inter, ait, viridem Cybelen, altáſque Celænas
Amnis it, inſana nomine Gallus aqua.
Qui bibit inde, furit: procul hinc diſcedite, queis eſt
Cura bonæ mentis: qui bibit inde, furit.

Attribuuntur autem Galli, vt Lucretius canit in ſecundo:

Gallos attribuunt, quia numen qui violarint
Matris, & ingrati genitoribus inuenti ſunt,
Significare volunt indignos eſſe putandos,
Viuam progeniem qui in oras luminis edant.

Aliam inſuper ex Varrone Auguſtinus recitat opinionem, quam in Magnæ matris interpretatione referam: aliam quoque huius deæ & Atys allegoriam Fulgentius Placiades in tertio Mythologicôn confingit, quam, vt iam modum faciam, nunc ipſe miſſam facio.

Magna mater, & Mater deûm, Græcè μεγάλη μήτηρ, καὶ θεῶν μήτηρ, καὶ μῆτρα: Orpheus, μήτηρ μήτηρ θεῶν, πάλε θνητῶν ἀνθρώπων. id eſt, Hæc vna eſt hominum matérque deorum. Orpheus quidem ſeorſum tres hymnos concinuit, quorum primum Rheæ dixit, cum aromatibus: alterum Telluri, cum omni genere ſeminum, præter fabas & aromata: tertium Matri deûm, cum variarum rerum ſuffitu. Idem tamen Orpheus, teſte Diodoro, Terram omnium matrem dixit, diuitias & opes largientem: vel, vt diximus, quòd remedia multis non modò pecorum, ſed & hominum, in primis puerorum morbis excogitarit: quod idem Diodorus prodit. Seruius grammaticus Matrẽ deûm appellari putat, quòd ipſa ſit ex iis deis, qui ἄχωροι dicuntur: id eſt, qui cœli certas non habent partes, ſed vbique generatim ab omnibus coluntur, vt Mater (inquit) deûm, cuius poteſtas in omnibus zonis eſt, & communis eius eſt poteſtas. Hæc ille, & alia præterea. Magna mater ſic à Martiano confingitur: Grandæua, corpulentáque Mater, quamuis fœcunda circumfuſáque partubus, tamen floridam diſcolorémque veſtem herbida palla contexuerat, in qua totus gemmarum metallorúmque cenſus, atque omnium prouentus, frugúmque & ſationum, larga admodum vbertate ferebantur. hæc quidem Martianus. Qui allium guſtaſſent, arcebantur procul ab huius deæ templo, vt Athenæus ſcribit. De Magnæ matris templo legimus, quòd non manibus, ſed precibus aperiebatur: vnde vult Seruius illud à Sibylla dictum in VI, Ceſſas in vota precéſque, &c. Sic verò de Magna matre Varro apud Auguſtinum in VII de Ciuit. dei: Tellurem eandem dictam eſſe Magnam matrem ait: quòd tympanum habeat, ſignificari eſſe orbem terræ: quòd turres in capite, oppida: quòd ſedes figatur circa eam, cùm omnia moueantur, ipſam non moueri: quòd Gallos huic deæ vt ſeruirent fecerunt, ſignificat eos qui ſemine indigeant, terram ſequi oportere, in ea quippe omnia reperiri: quòd ſedes apud eam iaceant, præcipitur (inquit) qui terram colant, ne ſedeant, ſemper enim eſſe quod agant. Cymbalorum ſonitus, ferramentorum ictus iactatorum, ac manuum, & eius rei crepitus in colendo qui fit, ſignificat, quòd ferramenta illa erant ideo ex ære, quòd eam antiqui colebant ære, antequàm ferrum eſſet inuentum. quin teſte Heſychio, ab eo æris ſonitu, dea ipſa χαλκώπις & à Græcis nuncupata eſt. Sequitur Auguſtinus: Leonem, inquit, adiungunt ſolutum ac manſuetum, vt oſtendant, nullum eſſe genus terræ tam remotum, ac vehementer ferum, quod non ſubiici cuique conueniat. deinde adiungit, & dicit Tellurem, & Matrem, & nominibus plurimis & cognominibus nominatam, & reliqua quæ Varro, imò Auguſtinus ipſe ſcribit. Addit Iſidorus libro VIII, quòd ſimulacrum eius cum claui fingebatur, quia hyeme tellus clauditur, vere aperitur, vt fruges naſcantur. Sed & de Magna matre extat Lucretij præclarum carmen lib. ſecundo de Rerum natura, quod & antè citaui, ad quod examinandum vel hoc te principium inuitat.

Quare magna deûm mater, matérque ferarum,
Et noſtri genitrix hæc dicta eſt corporis vna:
Hanc veteres Graiûm docti cecinêre poëtæ,
Sedibus in curru biiugos agitare leones, &c.

Ne

Ne nimius ſim. Plus enim quàm ſex & XL verſus ea de re expoſuit doctiſſimus poëta. Sed iam ad reliqua redeo, quæ inſtitueram de BONA DEA dicere. Cornel. Labeo & ipſe hanc Magnam matrem, & terram, & Maiam eſſe exiſtimabat, vt oſtendere Macrobius laborat: quod ſus prægnans ei mactaretur, quæ propriè terræ hoſtia fuerat. Idem Labeo, & hanc Maiam Bonæ deæ nomine nuncupatam aſſerit, & ei Kalend. Maij ædem fuiſſe dicatam. ait inſuper, Bonam deam & terram ex ipſo ritu occultiore ſacrorum eandem eſſe doceri poſſe. quin & eandem, Bonam, Faunámque, & Opem, & Fatuam, pontificum libris indigitari ſolitam fuiſſe. Bonam, quòd omnium nobis ad victum bonorum cauſa eſt: Faunam, quòd omni vſui animantium fauere putaretur: Opem, quòd ipſius auxilio vita conſtare crederetur: Fatuam verò à fando, quod infantes partu editi non prius vocem edere crederentur, quàm terram ipſam attingerent. Putabat Varro hanc Dryadem fuiſſe, Fauni filiam: vel vt Plutarch. refert, vxorem. nonnulli Græcorum ex Liberi nutricibus fuiſſe, quam ne fari liceat exiſtimabãt. vnde & mulieres cum ei feſtos dies peragebant, tabernacula vitiligineis intexebant ramis, ſacrúmque draconem deæ ſecundum fabulam erigere ſolebant, vt ait Plutarch. Sunt qui deam hanc affirment Iunonis potẽtiam habuiſſe, ideóque regale ſceptrum in ſiniſtra manu ei additum. Eandem alij Proſerpinam crediderunt, porcáq; ei rem diuinam fieri ſolitam: quia ſegetes, quas Ceres mortalibus tribuiſſe ferebatur, porca depaſceret. Alij Hecaten Chthoniam, Bœotij Semelem credebant. Plerique Fauni filiam dixerunt, quæ obſtiterit in amore patris voluntati lapſi, ita vt virga myrtea ab eo verberaretur, cùm deſiderio patris nec vino preſſa ceſſiſſet. demum tamen pater in ſerpentem ſe transfiguraſſe, & cum filia coiiſſe creditur. Horum hoc tale proferunt indicium, quòd virgam myrteam in eius templo haberi nefas fuerit, & quod ſuper caput eius extenderetur vitis, qua maximè cauſa eam pater decipere tentauerit: quòd vinum in templum eius non ſuo nomine ſoleret inferri, ſed vas in quo vinum inditum eſſet, mellarium nominarẽtur, & vinum lac: quódque ſerpentes in eius templo nec terrentes, nec timentes apparerent. Sex. Clodius, qui græcè ſcripſit, vt recitat Lactantius, prodit, hanc vxorem Fauni fuiſſe: quæ quia contra morem decúſque regium clam vini cllam ebibiſſet, & ebria facta eſſet, virgis myrteis à viro vſque ad mortem cæſa eſt. poſtea cùm regem facti ſui pœniteret, & vxoris deſiderium ferre non poſſet, diuinum illi nomen detuliſſe fertur, idcircóque in ſacris eius obuolutam vini amphoram poni ſolitam. hæc Clodius, vel potius Lactantius. Plutarchus in Probl. ita hanc hiſtoriam recitat: Flauij diuinatoris vxorem fuiſſe, quæ clàm cùm vinum largius biberet, à marito deprehenſa, flagris cæſa eſt. atque inde factum, vt myrtus in eius deæ ædem non inferretur: vinúmque cùm mulieres ebiberent, non vinum, ſed lac appellarent. Conſiderandum in Plutarchi Problem. id eſt, Romanis capitibus male latinè ſcribi: Quid eſt, inquit, quòd Floræ, quam Bonam deam nominant, omni florum genere templum exornantes, &c. cùm pro Flora Gynæceæ deæ ſcribendum ſit, quam Bonam vocant: quod alia probatione non indiget, cùm ita certè Græcè, vt nos expoſuimus legatur. Tum etiam ibidem paulò pòſt, cùm Floram Flauij vatis vxorem latinus interpres dicat, perperàm factum eſt. nam Floræ nomen vtique additum eſt: id quod pleriſque viris etiam eruditis errandi cauſam præſtitit, vt Bonam deam eandem cum Flora fecerint, cùm ſecus ſit omnino, & eius nihil omnino Plutarchus tradiderit. Quidam præterea deam hanc Medeã putauêre, quòd in eius æde omne genus herbarum eſſet, ex quibus antiſtites plerunq; medicinas exhiberẽt: & quòd templum eius virum introire non licebat, propter iniuriam, quam ab ingrato viro Iaſone ipſa perpeſſa fuiſſet. Hæc θεὸς γυναικεία, vt Plutarchus & Macrobius oſtendũt, dicebatur, κυβέρνας nomine, vt ait Heſychius. Gynæcea verò, quam quidam ineptè Geneſiam vocant, dea exiſtimata fuit, quæ ex corruptibilibus generationẽ facere putaretur. Cui cùm res diuina fiebat, optabant nemini bonum euenire, qui domi naſceretur. ſtulta & vana precatio. Sed hæc Geneta, id eſt, γενέτα, in Græco Plutarchi exemplari dicitur. ait enim: Cur Genetę nuncupatę ſoli canẽ immolãt? quod ſacrũ alienũ mihi eſſe videtur à Bona dea. Fuit & Cynetia dea, de qua in Neruene actũ eſt: ſed ſequar de Bona dea. quam Varro Fauni filiã dixit, adeò pudicã, vt extra gynęconitin nũquã tradatur egreſſa, neq; nomẽ eius in publico fuerit auditũ, nec virũ vnquã viderit, vel à viro viſa fuerit, propter quod nec vir tẽplũ eius ingrediebatur. Hãc hiſtoriã, ſi nõ potius ſuperſtitioſam cęremoniã, cùm aliter recitet Lactãtius ex eiuſdẽ Varronis ſententia, me exiſtimare facit, in Macrobij codicibus erratũ eſſe: quod vt quiuis ex ſe

percipere posit, Lactantij verba apposui: Eandem, inquit, Faunam Varro scribit tantæ pudicitiæ fuisse, vt nemo eã quoad vixerit(præter virum suum) mas viderit: nec nomen eius audierit. Idcirco, vbi mulieres in operto sacrificabant, Bonam deam nominabant. hinc dictum est ab Iuuenale,

Nota Bonæ secreta deæ. & à Tibullo:

Sacra Bonæ maribus non adeunda deæ.

Quæ tamen à P. Clodio violata fuerunt, vt in primis de Aruspicum responsis M. Cicero, & Plut. & alij prodiderunt. qua de re & Seneca in Epistolis ita: Credat, ait, aliquis pecuniam esse versatam in eo iudicio, quo reus erat Clodius, ob id adulterium, quod cum Cæsaris vxore in operto cõmiserat, violatis religionibus eius sacrificij, quod pro populo fieri dicebatur: sic semotis extra conspectum omnibus viris, vt picturæ quoque masculorum animalium contegerentur. ita inquam viri his sacris arcebantur, vt cùm in Italia cum bobus Geryonis Hercules sitiẽs transiret, & ei petenti aquam, mulier respondisset, se ei præstare non posse. quod fœminarum deæ dies celebraretur, nec ex eo apparatu viris gustare liceret: execratus hoc sacrum, & ipse à suis sacris mulieres arcendas Pinario & Potitio sacrorum suorum custodibus præcepit. Macrobius auctor, & ex parte Athenæus, Plutarchus: sed copiosissimè & elegantissimè Propertius libro quarto Elegiarum ad Herculem.

Idæa mater etiam Cybele dicta fuit, vel ab Ida Cretæ, vel potius ab Ida Phrygiæ: vtrobique enim culta fuit, vt ostensum est. Lucretius libro secundo,

Hanc variæ gentes antiquo more sacroru m,
Idæam vocitant matrem. Vergil.
Alma parens Idæa virum, &c. Ouidius in Fastis:
Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, & Idææ festa parentis erunt. Item alio loco Vergilius:
Buxúsq; vocat Berecynthia matris Idææ.

Illi verò hic mons Ida consecratus, à quo & ipsa vocata est: quoniam à longe & procul ἑκὰς ἰδεῖν, id est, videre est, cùm tempestates & pluuiæ fiunt. quin etiam Montana ipsa cognominata, id est, ὀρεάς, est, vt Phurnutus ostendit.

Aedes deæ Cybeles in Ida pulchrè describitur à Claudiano poëta, de Cerere loquente, in primo de Raptu Proserpinæ:

Sic ait, & fuluis serpentibus attigit Idam.
Hic ædes augusta deæ, templíq; colendi
Religiosa silex, densis quam pinus obumbrat
Frondibus, & nulla lucos agitante procella,
Stridula coniferis modulantur carmina ramis.
Terribiles intus thyasi, vesanáq; mixto
Conuentu delubra gemunt, vlulatibus Idæ
Bacchatur, timidas inclinant Gargara syluas.
Postquàm visa Ceres, mugitum tympana frenant,
Conticuêre chori, Corybas non impulit ensem,
Non buxus, non æra sonant, blandíque leones
Summisere iubas: adytis gauisa Cybelle
Exilit, & pronas intendit ad oscula turres. Et hæc Claudi anus.

Notissima verò est historia apud Lactantium, Liuium, Valeriũ, Augustinum, & alios, Claudiæ virginis Vestalis: cùm ex libris Sibyllinis Idæa mater esset Romam accita, & nauis qua vehebatur vado hęsisset: Claudia, quę ex nimio cultu impudica habebatur, suo cingulo eam nauem facillimè traxit: quod miraculum consimile accidisse ferunt de Herculis statua, quæ è Tyro rate Erythras aduecta est, vt in Hercule dicetur. Scribit diligentiss. antiquitatum Romanorum auctor Dionysius Alicarnasseus lib. secundo Historiarum sacrificia Idææ deæ quotannis, & certamina pretores Romanos agere solitos fuisse, Romanis legibus. sacra tamen ea non Romani peragebant, sed vir & mulier Phryges, qui illa per vrbem circunducebant, congregantes matronas (qui mos fuit illis) imagines pectoribus annectantes, decãtantésque ipsi à sequentibus matronalibus carminibus, tympana tenentes. Romanorum autem indigenarum nec matronas vllus congregans, neque cantibus tibiar

tibiarum septus per vrbem incedebat, variam indutus stolam, neque colens deam Phrygiis cæremoniis. Hæc fermè Dionysius: ostendens, Romanos peregrinis externísque religionibus minus studuisse. id quod tamen Satyrici poëtæ identidem illis obiiciunt. Libet ex libro IX. Decad. III, Liuij particulam ascribere, de ipsius deæ aduentu in vrbem. Nam cum pauloante ex Sibyllinis versibus legatos quinque ostendisset in Asiam missos ad Attalum, vt ex Pessinunte Romam deferrent, & id Rex ipse procurasset, ita subinfert: Eò, inquit, accessit consultatio de matre Idæa accipienda, quam præterquam quòd M. Valerius vnus ex legatis regressus, actutum in Italia fore nunciauerat, recens nuncius aderat, Terracinæ iam esse. tunc haud paruæ rei iudicium senatum tenebat, qui vir optimus in ciuitate esset. veram certè victoriam eius rei sibi quisque mallet, quàm vlla imperia, honorésue suffragio seu patrum, seu plebis delatos. P. C. P. Scipionem Cn. filium, eius qui in Hispania occiderat, adolescentem nondum quæstorium, iudicauerunt in tota ciuitate virum optimum esse. id quibus virtutibus inducti ita iudicauerint, sicut traditum à proximis memoriæ temporum illorum scriptoribus, libens posteris tradiderim: ita meas opiniones, coniectando rem vetustate obrutam, non interponam. P. Cor. cum omnibus matronis Ostiã ire iussus obuiam deæ, ísque eam de naue acciperet, & in terram elatam traderet ferendam matronis. postquàm nauis ad ostium amnis Tyberini accessit, sicut erat iussus, in salum naue euectus, à sacerdotibus eam accepit, extulítque in terram. Matronæ primores ciuitatis, inter quas vnius Claudiæ Quintię insigne est nomen, accepêre: cui dubia, vt traditur, antea fama, clariorem ad posteros tam religioso ministerio pudicitiam fecit. eæ per manus succedentes, deinde aliæ aliis, omni effusa ciuitate obuiam, thuribulis ante ianuas positis, quà perferebatur, atque accenso thure, precantibus, vt volens propitiáque vrbem Romam iniret, in ædem Victoriæ, quæ est in Palatio, pertulêre deam pridie idus Aprilis, ísque dies festus fuit. populus frequens dona deæ in Palatio tulit, lectisterniúmque & ludi fuêre, Megalesia appellata. Hactenus quidem de aduentu in vrbem, deæ. Libro verò de bello Macedon. sexto. Per idem, inquit, tempus ferè ædes matris magnæ Idææ dedicata est, quam deam is P. Cornelius aduectam ex Asia, P. Cornelio Scipione, cui pòst Africano fuit cognomen, P. Licinio Coss. in Palatium à mari detulerat. locauerant ædem faciendam M. Liuius, C. Claudius, cẽsores, M. Cornelio, T. Sempronio Coss. decimotertio anno postea quàm locata erat, dedicauit eam M. Iunius Brutus. ludíque ob dedicationem eius facti: quos primos scenicos fuisse, Valerius Antias est auctor, Megalesia appellatos.

Berecynthia mater deorũ dicitur, & Phrygia, vt in primis docet Strabo. Verg. in sexto,

——Qualis Berecynthia mater
Inuehitur curru. Phrygias turrita per vrbes,
Læta deûm partu, centum complexa nepotes. Berecynthus, inquit Seruius, castellum est Phrygiæ iuxta Sangarium fluuium, vbi mater deûm colebatur. Fulgentius verò in tertio ait, quod ea Berecynthis montibus præesset. Cynthos enim, vt idem scribit, Attica lingua flos nuncupatur: vnde & hyacinthus dicitur, non vt ipse interpretatur Fulgentius, quasi solus flos, sed violæ flos, vt ego arbitror. Agatharchides in lib. Phrygiacon, ait Berecynthum primum fuisse Matris deûm sacerdotem, qui monti nomen dederit. Putat Hesychius, Phrygiam prius vocatam Berecynthiam, & absque afflatu scribit: tum etiã genus quoddam Phrygum Berecynthas fuisse ait: id quod & Strabo testatur in X, quo loco de Rhea & Berecynthia agit. Subiungit Hesychius, & tibia Berecyntia: aliáque insuper addit, quæ ad rem non faciunt. Idem tamen alibi Berecyndas per d, scribit, & eo nomine ait Phrygas dæmones nuncupari. & βρῖκες etiam Phryges, vel barbaros, vel solœcistas, hoc est inconditè loquẽtes. Iuba verò, à Lydis dicere videtur Briga Liberum significare. Phrygia quoque hæc dea vocata, vt cùm alij, tum etiam Phurnutus scribit, quod celebri cultu apud Phryges celebraretur.

Δαμία, Damia, vt Festus scribit, Bona dea cognominata est, & eius sacerdos δαμίας. vnde & Damium, eodem auctore, sacrificium, quod in operto fiebat in ipsius Bonæ deæ honorem. dictum videtur à contrario, quòd minimè esset δημόσιον, id est, publicum. n enim litera nonnunquam apud nos in a conuertitur. Sanè Bonæ deæ ædes Subsaxanæ, in XII regione vrbis fuit: P. Victor.

Metragyrtes, μητραγύρτης, Magna mater à Grœcis vocata, eiúsue sacerdos, vt in tertio scribit Iulius Pollux: & μητρεάζειν, festũ huius deæ celebrare. hinc Plut. in Cleomenis vita (quan-

quam

quam Latinus interpres malè expoſuerit) quo loco Ptolemæum irridens Plut. Metragyrtem nuncupat, quaſi mollem & effœminatum: ad Cybelis, vel ſacerdotum eius ſimilitudinem ille mitratum interpretatus eſt. Legimus Metragyrtæ ſtatuam Athenis fuiſſe, qui cum mulieres Matri deûm initiaret, ab Athenienſibus necatus eſt. Budæus μητραγύρτας & ipſe interpretatur, Matris deûm ſacerdotes ſtipem cogentes, tympanáque geſtantes. Origenes quoque libro primo contra Celſum, de Metragyrte meminit, licet perperàm in peruulgatis codicibus legatur. quare mirum eſt, virum doctiſſimum Eraſmum allucinatum in hoc vocabulo. nam à Mithra Perſarum deo vocabulum deduxit, in prouerbio, Mitragyrtes non Daduchus.

Cybeca, κυβήκη etiam mater deûm vocata fuit, teſte Heſychio. Sed & Venus hoc nomine fuit: & vt alij dicunt. Diana etiã, & βένδις, vt in Dianę cognominibus oſtenſum. Idem ſcribit & Phauorinus. Strabo etiam Cyben vocatam hanc deam ſcribit, vt ſuprà retuli.

Paſitheam etiam Cybelen nuncupari quidam exiſtimant, quòd deorum omnium mater vocaretur. illúdque aſſerũt Catulli: Trepidantem eum recepit dea Paſithea ſinu. quaſi πᾶσι θεοῖς μήτηρ, id eſt, omnibus deis mater. Porrò Paſitheam Homerus inter Gratias, id eſt Charites commemorat. Itémque inter Leonis tres filias, vt in Gratiis oſtendimus.

Iſodroma mater à nonnullis vocatur, Strabo lib. x. de Lariſſæ nomine: Vrbibus ſupra oppidum ad Cayſtri campum, qua per mediterraneum itur ad Iſodemees matris templum, ſitum habens ſimilem, locíque virtutem ipſi quam dicimus penſili Lariſſæ, &c.

πυργοφόρος, hoc eſt Turrigera & Turrita à Græcis vocata Magna mater, vt in Græco libello legimus in quo deorum antiquorum imagines conſcribũtur, vbi de ſimulacro agit turrim ferente, vbi ita meis verbis legitur: Priſci terram vocabant Cererem, quoniã ἕδρα, id eſt ſedes eſt totius ciuitatis terra. & quoniam etiam contineat ciuitates, πυργοφόρος vocatur: ſed & Latini Turritam & Turrigeram appellant. quin & eius adhuc marmoreæ ſtatuæ tales cernuntur, hoc eſt turritas coronas in capite gerentes. Propertius,

Claudia turritæ rara miniſtra deæ. Papinius:
Ille Phryges lucos matri penetralia cædit Turrigeræ. Vergil.
Inuehitur curru Phrygias turrita per vrbes.

Tradit Phurnutus, quòd πύργωτος στέφανος, id eſt turrita corona adhiberi ſolita ſit huic deæ, propter vrbes & arces, quæ in ſummitate montium fiebant antiquitus: & quę cætera dicit. Porrò & hanc eandem legimus querna coronari corona, quod Apollodorus prodidit, & in Apollonij commẽtariis referunt. quin etiam pinu aliquando, quæ illi dicata exiſtimabatur, coronabant. vnde apud Martialem pinus loquitur,

Poma ſumus Cybeles procul hinc diſcede viator,
Ne cadat in miſerum noſtra ruina caput.

Tametſi Cõſtantinus Cæſar in libro Geoponon aliter ſcribit, vt in Pane deo referam.

Mygdonia mater etiam Cybele vocata fuit, vel à Mygdonia Phrygiæ, vbi colebatur: vel à Mygdono, de quo ſic ferè Diod. Nonnulli, inquit, volunt Idæos dactylos ex Ida, quæ eſt in Phrygia, extitiſſe, indéque cum Mygdono tranſcendiſſe in Europam, diuinandi arte peritos cantum docuiſſe initiationes & myſteria. Val. Flaccus,

Mygdoniæ Pan iuſſa ferens ſæuiſſima Matris. Idem lib. viii.
Sic vbi Mygdonios planctus ſacer abluit Almo,
Lætáque iam Cybele, feſtæque per oppida tedæ.

Eadẽ ratione & Phrygia dicitur, vt ex poëtis & Strab. & Cornuto videmus in primis.

Antæa, ἀντάια Rheam vocat Apollonius Rhodius in primo Argon. vt interpretes ſcribunt, propterea quòd Telchinibus facta ſit contraria. Orpheus quoque in hymnis, ei hymnum matri Antææ dedicat, cum thymiamate aromaton,

Ἀντάια βασίλεια, θεὰ πολυώνυμε μῆτερ,
Ἀθανάτων τε θεῶν, ἠδὲ θνητῶν ἀνθρώπων. hoc eſt: Antæa regina, dea multinomia mater, immortaliúmque deûm, mortaliúmque hominum, &c. Opis, vel potius Ops, dicta eſt coniunx Saturni, ait Feſtus: per quam voluerunt terram ſignificare, quia omnes opes humano generi terra tribuit. vnde & opulenti, terreſtribus rebus copioſi: & hoſtiæ opimæ, præcipuè pingues: & opima, magnifica & ampla ſpolia Hinc etiam Opalia dies feſti dicebantur, quibus Opi ſupplicabatur, eodem Feſto auctore. Opalia quidem Macrobius cõmemorat inter Saturnalia menſe Decẽb. Et quoniã vxor Saturni credebat

debatur, agrorum cultoris, à ſatu nominati, & cum falce fingebatur, inſigne agricolæ, ita & illa quoque cognominata Conſiua eſt, & terra exiſtimabatur: ideóque in regia colebatur. De Ope verò Conſiua Varro de Ling. lat. his verbis: Ope Conſiua dies, inquit, ab dea Ope Conſiua, cuius in regia ſacrarium: quod ideo actum, vt eò præter virgines veſtales & ſacerdotem publicum introeat nemo: is cùm eat, ſuffibulum haud habeat. ſcriptum id dicitur, vt à ſuffiendo ſubligaculum. Sanè quidam libentius pro Saturni vxore Ops legunt. Ops enim Diana eſt, vt dicemus. Auſonius in monoſyllabis,

——Prima deûm Fas,
Quæ Themis eſt Graiis: poſt hanc Rhea, quæ Latiis Ops.

Et Varro: Terra, inquit, Ops, quod hic omne opus, & hic opus ad viuendum. Ideo dicitur Ops mater, quòd terra mater: quæ Ops in obliquis primam corripit. Tibullus,

Idææ currus ille ſequatur Opis.

Idem Varro apud Auguſt. vii. de Ciuit. dei: Tellurem, inquit, putant eſſe Opem, quòd ope fiat melior: Matrem quòd plurima pariat: Magnam, quòd cibum paret: Proſerpinam, quòd ex ea proſerpant fruges: Veſtam, quod veſtiatur herbis. Huic deæ ſedentes vota concipiebant, terrámque de induſtria tangebant, demonſtrantes ipſam matrem terram. Philochorus, Saturno & Opi primùm in Attica aram ſtatuiſſe Cecropem ſcribit.

Titea inter Cœli, id eſt, ἠφανοῦς vxores fuit, ex qua xvii filios ſuſtulit, qui Titanes, à matre dicti ſunt, vt in Atlantidum theologia legitur. Titea, cùm prudentia plurimùm mortalibus profuiſſet, poſt obitum in deorum numerum relata, & terra cognominata eſt. filias etiam duas habuit, βασιλέαν, id eſt, reginam, vt Diodorus ſcribit: & Rheam, quam Pandoram vocabant. βασιλέα annis, prudentia & virtute præſtantior, fratres in matris gratiã educauit ideóque Magna mater eſt appellata. hæc patre defuncto, & facto deo, de fratrum conſenſu regnum adminiſtrauit, nulli adhuc nupta: ſed cùm liberos ſuſcipere cuperet, Hyperionem fratrem virum accepit, ex quo duos filios peperit, Solem & Lunam: quorum formam prudentiámque admirantibus omnibus tradunt, reliquos fratres prolis inuidia actos, veritóſque ne aliquando imperium ad Hyperiona veniret, ſceleſto excogitato facinore fratrem communi conſilio obtruncaſſe: Solem adhuc puerum in flumen Eridanum proiectum, ſuffocatúmque fuiſſe. qua re vulgata, Luna præter modum fratrem diligens, ex tecto ſe præcipitem dedit. Matri quærenti iuxta flumen corpus, cùm in ſomnum incidiſſet, viſum ei per ſomnium eſt, à Sole ſe conſolari, ne lugeret: homicidas pœnas daturos. dicente ſe cœleſtem ignem, id eſt, ἥλιον futurum: ſororem verò μῆνα, Lunam, id eſt, σελήνην vocandam eſſe. ſomno experrecta, rem vulgaſſe dicitur, & filios deos conſecraſſe, & innupta poſthac vixiſſe: & facta inſana, tympana cymbaláque quatiens, per vrbem ſparſis paſſim cinibus erraſſe. Tandem coorto hymbre & iactis fulminibus reginam euanuiſſe, nec viſam amplius fuiſſe ferunt. quam rem populus cernens, ἥλιος καὶ σελήνης nomina ad aſtra tranſtulit, Reginámque deam & Matrem vocitauit, & ſacra illi cymbalis & tympanis celebrata peregit. Sanè & idem Diod. alio loco de Titea nonnihil euariat, ex Cretenſium videlicet hiſtoria. Porrò Aramæi Titheam & ipſi aiunt, quoniam mater erat Aretia, id eſt, terra dicta, poſt mortem Veſtam vocauerunt. Sed hæc nimis ſuperſtitioſa, curioſis mittamus, qui Titheam volunt eſſe Iani vxorem: & Ianum ipſum Nochũ, id eſt, Noac arbitrãtur. Commentatores etiã Apollonij in primo Argon. ſcribunt ex Menãdri ſentẽtia, Mileſios, cùm Rheæ ſacrificarẽt, prius Titiæ rem ſacrã facere ſolitos fuiſſe: ſubiũgítq; & de heroë Titio, qui Iouis filius fuerit: vel vt alij, inter Mariandyni Cimmerij liberos ſeniorẽ.

Peſinuntia dea, quę à pleriſq; corruptè Peſimõtia dicta eſt, Magna deûm mater vocata eſt, de qua breuiſſimé referã, quæ pluribus ab Herodiano lib. i. Hiſt. traduntur. Simulacrũ, inquit, è cœlo cecidiſſe ferũt in quẽdam Phrygiæ agrum, qui ab eo caſu Peſinus appellatus eſt: alij licet aliter referant. In hoc igitur loco Peſinunte Phryges orgia ipſi deæ agitabant, apud Gallum fluuium, à quo & ſacerdotes appellati. ſed cùm Romani rerum potirentur, oraculum acceperunt, res ſuas in dies magis auctum iri, ſi Peſinuntiam deam ad ſe tranſtuliſſent. Proinde legatos petitum miſerunt: ac facilè id impetrarunt. deuectum ſimulacrum ex Phrygia, & magnificè ac religioſe collocatum eſt, vt ex Liuio alibi locupletius recitaui. Ammianus Marcellinus lib. hiſt. xxi, quo loco de Iuliano Cæſ. agit, alia quædam recenſet, inter quæ & hoc: Quamobrem hoc nomine oppidum ſit appellatum, variant rerum ſcriptores. Quidam enim figmẽto deæ cœlitus lapſo πέσαντος, quod cadere nos dicimus,

vrbem

vrbem asseuerare cognominatam. alij memorant, Ilum Trois filium Dardaniæ regem, locum sic appellasse. Theopompus non Ilum, sed Midiam affirmat Phrygiæ quondam potentiss. regem. & hæc fermè Ammianus, quæ & confirmantur ab Arnobio in secundo aduersus Gentes, ita scribente: Quid, inquit, Phrygiam matrem, cuius esse conditor iudicatur vel Midas, vel Dardanus, & cætera.

Phasiane, hoc est φασιανθεὸς, describitur ab Arriano in Periplo Ponti Euxini. ait enim, quòd ingrediẽtibus Phasin fluuium, in dextra est erecta dea Phasiane, quam ille subueretur ex eius figura an dea Rhea sit. Nam in manu (inquit) cymbalum tenet, & leones sunt sub eius throno: & ita sedet, vt in μητρῴῳ, id est, in templo Matris deûm Athenis, quæ à Phidia fabrefacta fuit. neque de Phasiane dea plura memini me legere.

Lemnus mater deorum antiquitus nuncupata, vt Stephanus scribit, cui & virgines sacrificare soliti fuerant, & ab ipsius deæ nomine Lemnus insula nuncupata fuit. hanc verò primùm Thraces incoluêre, qui Sinties vocabantur, qui & Sapæi: de quibus varia traduntur à scriptoribus, Strabone, Hellanico, & grammaticis, L. Tharræo & Theone. Sed hæc non nostri sunt instituti.

Andirina mater deũ cognominata à loco, de quo Strabo lib. XIII. Sub Andira, inquit, templum est Matri deûm Andirinæ sacrum, & subterraneum antrum Palean vsque. est verò Palea habitatio quædam, sic appellata, quæ ab Andiris distat stadiis CXXX. subterraneum hunc meatum torrens quidam, os eius incidens, aperuit, qui postera die à pastore quodam ad sacrificium eunte apud Andira fortuitò repertus fuit.

Asporina etiam mater deûm nuncupata, eodem Strabone teste, eodem libro, ab Aspo rino monte vrbi Pergamo proximo, aspero & sterili, à quo & dea Asporina, & templum Asporinum nuncupatum fuit.

Ma Rhea vocabatur à Caribus, vt scribit Stephanus: vnde & Mastaura vrbs Lydiæ nuncupata fuit. huic Ma Iupiter dedit Dionysium alendum. quare Ma ab Iunone rogata, cuius ille esset infans: ea, ἄγεσος, id est Martis respondit. vnde & apud Care Dionysius Masares nuncupatus est. vt in Bacchi nominibus retulimus: & Rhea ipsa, Má. & illi taurus sacrificatur à Lydis: vnde Mastauræ nomen vrbis, quam interfluit Chrysaorus fluuius. Sanè & Má Bellonæ nomen fuisse inuenimus, vt alibi dicemus.

VESTA.

VEstam, quam ἑστίαν Græci vocant, cum Rhea connumeramus, quoniam cum ea à Strabone cõiungitur, vt in huius Syntagmatis exordio retulimus. hãc tamẽ cũ Cerere describit Phurnutus, & vtranque ait non videri aliam à Terra. Vesta verò ab antiquis fuit multa veneratione culta, nunc eam ignem, nunc terram existimantibus, vt docet Diuus Augustinus, libro quarto de Ciuitate dei. Ouid. in Fastis,

Vesta eadem est, & Terra: subest vigil ignis vtrique:
Significant sedem terra focúsque suam. Idem paulò pòst:
Stat vi terra sua, vi stando Vesta vocatur.

Alij non à vi stando, sed à vestiendo, quòd terra variis tum herbis, tum plantis, cæterísque vestiatur. nam & Plato pro terra sumere ἑστίαν videtur, cùm ita scribit, μένει δὲ ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη. hoc est, manet autẽ Vesta in deorum domo sola: quòd scilicet terra immobilis, vt Macrobius exponit, intra domum deorum, id est, intra mũdum. Sic & Euripides, πρὸ γαῖας μήτηρ, ἑστίαν δέ σ' οἱ σοφοὶ βροτῶν καλοῦσιν, ἣ μένει ἐν αἰθέρι. id est, Et terra mater, Vestam quam sapientes homines vocant, quæ sedet sub æthere. Orphæus quoque in hymno, ἣ μέσον οἶκον ἔχεις πυρὸς ἀενάου μεγίστου. hoc est, quæ mediam domũ habitas ignis perpetui maximi. Vestam autem ait Phurnutus διὰ τὸ ἑστάναι διὰ πάντων. vocarunt antiqui; hoc est, quòd per omnia constet, vel quòd in ipsa tanquam in fundamento totus stet orbis. Alij alia dicunt. Quod verò pro igne ponatur, Ouidius idem in Fastis:

Nec tu aliud Vestam, quàm viuam intellige flammam,
Natáque de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit, & comites virginitatis amat.

Phurnutus: Ignis, inquit, semper viuens Vestæ attribuitur, quòd & ipsa videatur existens esse. Fortè verò, quod inde ignes nutriantur, qui sunt in mundo, & per ipsam subsistant. aut quod ζέοντος ἄγεσα est, id est fœcunda tellus, & animaliũ mater, quibus vis ignea viuen

viuendi in causa sit. Virgo porrò Vesta inducitur, quòd continua motio nihil gignat. & idcirco hæc dea à virgine custodiebatur, vt Phurnutus ait. M. Tullius secundo de Nat. deorum: Vestæ, inquit, nomen à Græcis ea enim est, quæ ab illis ἑστία dicitur. vis autem eius ad aras & focos pertinet. Idem in lib. de Legibus: Vestam, ait, quasi focum vrbis, vt Græco nomine est appellata, quod nos propè idem Græcum interpretatum nomen tenemus. Quare mihi mirum valde est, Philelphum octauo Pædiæ Xenophontis illud vertisse latinè, Lari Cyrum sacrificasse, &c. quod est Græcè πρῶτον μὲν ἑστίᾳ ἔθυσε. id est, primum quidem Vestæ sacrificauit. Disputat longo orationis ductu Dionys. Alicarnas. lib. secundo Historiarum, de Vesta Romanorum dea, à quo primùm instituta, Romulóne an Numa: déque Vestalibus, Sex Vestæ sacerdotes, scribit Festus, constitutæ erant, vt populus pro sua quisque parte haberet ministrum sacrorum, quia ciuitas Romana prius in sex erat distributa partes: sed pòst tamen plures fuisse legimus. Scribit Gellius, quòd virgo dum à pontifice caperetur, Amata appellabatur: ea ratione, quòd quæ prima capta fuit, hoc nomine fuerit. Plut. tamen in Numa, primò Geganiam, & deinde Beremiam & Camillam & Tarpeiam captas, dicere videtur. Sed tu si scire cupis, virgo Vestæ quid ætatis, ex quali familia, & quo ritu, quibúsque cæremoniis & religionibus, quo cognomine à Pont. Maximo caperetur, & quo statim iure esse inciperet, simulatque capta esset: quódque nec intestato cuiquam, nec eius intestatæ quisquam iure hæres esset, lege Gellium lib. primo, qui Antistio Labeone & ex aliis pleraque omnia retulit. Vestam de numero penatum deorum, Macrob. in tertio esse ait, aut certè eorum comitem, adeò vt & Consules & Prætores & Dictatores cùm inirent magistratum, Lauinij rem diuinam faciebant Penatibus pariter & Vestæ. hinc Vergilius ex persona Hectoris dixit,

Sacra suósque tibi commendat Troia Penates. Mox adiecit:
Sic ait, & manibus vittas, Vestámque potentem,
Aeternúmque adytis effert penetralibus ignem.

Sed cùm Vesta ignis putaretur, Virgo etiam dicebatur: vnde & virgines eius iure ministerio adhibebantur, quæ sacrum ignem custodirent, Vestales (vt diximus) appellatæ: quas detonderi solitas, vt nunc quas Moniales appellat vulgus, ex eo plerique arbitrati sunt, quòd XVI Nat. hist. Plin. scribit. Antiquior, inquit, lotos est, quæ capillata dicitur, quoniam virginum Vestalium ad eam capillus defertur. quibus verbis id astruere conantur, nec ego reclamo: præsertim etiam cùm Gellius de Diali flamine illud citet, Vnguium Dialis & capilli segmina subter arborem felicem terra integunto. Sextus etiam Pomp. Festus, Capillarem arborem ea ratione dictam existimauit, quòd in ea attonsus capillus suspenderetur. Vestam, vt Alexand. ait, virginis ore tympanum gestantis, quòd scilicet ventos terra contineat, quidam effinxêre. at alij templum cum ara in eius medio, & igne accenso. Sed hæc à me parum probantur. Inter Vestales verò, quæ leuiter deliquisset, verberibus à Pont. Max. cædebatur. Sin parum casta fuisset, & conuicta, viua defodiebatur, nec igne absumebatur, vt pluribus Plut. in Quæst. ostendit. Nam sandapila ad portam Collinam, ceu mortua efferebatur, cum propinquorum suorum luctu, sequentibus mœsto cum silentio pontificibus & sacerdotibus. Prope portam locus fuit subterraneus, in quem scalis quibusdam descendebatur. in eum locum solam virginẽ demittebant, & scalæ auferebantur, locúsque ipse occludebatur, in quo ne fame necari videretur, panis, lactis, & olei nonnihil apponebatur, vnáque ardens lucerna: quibus peractis, sacerdotes aliíque discedebãt. eo die iustitium erat in vrbe, & mœror pauórq; non exiguus: magnum enim aliquod malum ciuitati portendere putabant, Vestalium supplicium. Scribit Seruius lib. vndecimo Aeneid. Imperatores & virgines Vestæ in ciuitate sepultos fuisse, quòd legibus non teneretur. Idem & Plut. in causis. quinetiam, ait Seruius, nocentes virgines licet viuæ, tamen intra vrbem in campo Scelerato obruebantur. Illud etiam apud scriptores proditum obseruaui, extincto igne Vestales à pontifice verberari solitas. quibus mos erat, tabulam felicis materię tam diu verberare, donec ignis conciperetur, qui cribro aheneo in ædem à virgine deferebatur: quotannis tamen & nouus ignis excitabatur à Vestalibus, sicut & à nostris in cærei Paschalis (qui dicitur) consecratione. Ouidius in Fastis,

Adde quod arcana fieri nouus ignis in æde
Dicitur, & viris flamma refecta capit.

Sed ad Vestam ipsam reuertamur. Scribit Diod. in Bibliothecæ lib. quinto, vbi Cretica

explicat,ex Saturno & Rhea sex natos filios, Vestam,Cererem,Iunonem:mares, Iouem, Neptunum,& Plutonem.Idem in Fast.Ouid.

Ex ope Iunonem memorant,Cererémque creatam,
Semine Saturni,tertia Vesta fuit,&c.

Orpheus quoq; in hymno ipsius,cui adolet aromata, Vestam filiam canit potentis Saturni.harum vtiq; Vesta fertur structuram domus inuenisse.Martianus, Vestam ait Magnæ matri adhæsisse,quòd Iouis nutrix fuerit,suóque illum sustentasse gremio,cùm à matre occultatus nutriretur. Sed Lactantius ait Vestam Vrani,id est,Cœli vxorem, his verbis: Legi in Sacra historia,Vranum potentem virum Vestam habuisse coniugem,&c.quibus verbis quidam duas Vestæ nomine fuisse credunt.At verò Fabius Pictor(si legitimus, vt alibi dixi,liber est,qui legitur) Vestam tradit Iani vxorem fuisse, quæ prima sacrorum regina,sempiternum sacrificiorum ignem virginibus credidit.Myrsilus verò Lesbius,Vestam ait Labith horchiam dictam, Tyrrhenorum lingua.Labiti quoque,ait Herodotus, à Scythis vocata est. Quo magis mihi mirum visum est,in Commentariis in poëticam Horatij, qui Parrhasij nomine editi sunt, ita scriptum esse: Scythæ Gongosiron Apollinem vocãt,Neptunum Thagesmana,Venerem Argem pasam,vel Artim pasam, vt in aliis codicibus legitur.Extat & inscriptio apud B.Aegiũ græca, in qua bis ΑΡΤΙΜΠΑΣΑ vocatur. Vestam Tamuti. cùm legendum sit: Scythæ Oetosyrin Apollinem vocant, Neptunum Thagymasa, Venerem Arginipasa, Vestam Labiti. atque ita rectè Græco & Latino legi codice.Sed huiusmodi errata sunt in editorem,quàm in auctorem,referenda potius:tametsi & apud Origenem libro sexto, simili modo corrupta legantur. Scribit Phurnutus in fabulis traditum, Vestam è se primam genitam, & postremam, quoniam ex terra cuncta nata,& in terram resoluuntur.& propterea Græci ab ipsa sacra incipiebant, & in eam desinebant. Sed enim non Romanos modò, sed aliquot alias nationes sacrum ignem publicè custodisse legimus. Nam Athenis in Prytaneo ignis sempiternus asseruabatur, non à virginibus,sed(vt ait Plut.)à mulieribus iam matrimonio solutis. Strabo libro nono, Poliadis Mineruæ templum in saxo vetustum scribit,in quo lychnus inextinguibilis,& virginum domus, id est, παρθενών, quam Ictinus condidit,vbi Minerua Phidiæ opus eburneum fuit.Aegyptij quoque ignem seruabant,vt testatur Diod.Quin etiam Delphis.Persę quoque summa religione,vt notum est,ignem custodiebant,& venerabantur. qua de re contentus ero verbis Procopij historici, ex secundo libro belli Persici, cum Cosdroë in Romanorum agrum inuadere cõstituisset per Persarmenios, ita subdit:Hic magnum Pyreũ est,quòd Persæ deorum maximè venerantur, vbi ignem perpetuum custodiunt magi: ac alia quidem diligẽter sacrificantes,cum vaticinio in rebus maximis vtuntur. Hic est ignis, quem Vestam olim Romani vocabant.hæc quidem Procopius. Strabo verò lib. decimoquinto,de Cappadocia agens,scribit, apud eos magos fuisse multos, quos Pyrethos vocabant.tum illud subiungit:Súntque Pyrethia septa ingentia,in quorum medio ara est:in ea magi & cinerem multum,& ignem inextinguibilem seruant,quò quotidie ingressi imprecationes faciunt. Illud in commentariis Græcorum legitur, ignem cœlitus in agrum Argiuum primùm decidisse, qui in Apollinis templo seruabatur, quod Argis fuerat in foro constructũ:in quo si quando extingueretur,vt Athenis accidit Aristone tyranno,& Delphis templo à Medis incenso,& Romę Mithridatico & ciuili bello:tum verò fas nõ erat ex altero igne succendere, sed nouum elicere oportebat. ex sole accendebatur flamma pura: certáque ratione vasa scaphia parabant, cauata, in quæ solis radij excepti, in fomite arido ignem iniiciebant.Sed & aliàs elicitur ignis ex sole & speculo, vel ex vitrea phiala, aqua gelida plena.& de his satis.

Βουλαία ἑστία, hoc est,consiliatrix Vesta cognominata est, cuius ita Dinarchus orator meminit μαρτύρομαι τὴν ἑστίαν τὴν βουλαίαν.id est, testor deam Vestam cõsultricem. Dicta verò, quòd in senatu,hoc est, ἐν τῇ βουλῇ esset constituta. Val.Arpocration. Thræcia,id est, θρᾴκια, Vesta etiam,teste Hesychio,est appellata.

Pingebatur verò Vesta mulieris forma sedentis, & gestantis tympanũ, quòd terra ventos intra se contineat.Et Romani eius ædem rotundam construxêre, in cuius medio seruaretur ignis,qui & à plerisque in terræ medio esse traditur. Phurnutus & ipsam Vestam rotundè effingi solitam prodit, atq; ita per medios humeros constitui, quòd & ipsa taliter statuatur constricta, vel coagulata. vnde & χθών, terra vocatur: fortè quod terra capiat omnia,

omnia,hoc est,ἀπὸ τῆ χᾶσθαι, siue ἀπὸ τῆ χωρεῖν. Porrò & albis & candidis sertis coronari dicebatur, eadem ratione, quòd terra vndique ab albissimo elemento ambiatur, aëre scilicet. Sunt qui deam supra pinnaculum templi statuãt,vt scribit Albricus, qui auctor mihi proletarius est,nec fidus satis. Porrò duas Vestæ nomine quidam statuunt, alteram Saturni vxorem,alteram filiam:hanc ignis,illam terræ symbolum gerere,vt antè meminimus.

Libet in fine huius capitis de Vesta & Vestalibus,quod nunc succurrit,tibi ascribere de Cassandræ templo, quod in Italia fuit propè Salpem paludem, & oppidum Dardanium dictum, vt ait Lycophron:in quo templo si quæpiam virgo accola,virginitatis amore nuptias spreuisset,siue ob deformitatem, siue aliam ob causam virum perosa confugisset, sui posthac iuris erat,& inde inuitam abducere summum fuit nefas.Hæc postmodum comas detondebat,atrásque vestes induebatur,faciémque coloribus quibusdam deturpabat, vt deformior esse videretur,atque ita in virginitate perseuerabat. Hoc ea causa ascripsi, vt nos nostrarum sacrarum virginum pudeat, quæ plerunque inuitæ in claustra & septa coërcentur,nedum sponte ipsæ illuc confugiant.

IANVS, VERTVNVS.

IAnus antiquissimus Italiæ deus habitus, & Latij rex: vnde Ianiculum collem & oppidum dictum,notius est quàm vt hîc pluribus referamus. Hinc Vergilius,

Hanc Ianus pater,hanc Saturnus condidit vrbem:
Ianiculum huic,illi fuerat Saturnia nomen.

Dictus verò Ianus,vt Cicero & Macrobius tradunt,ab eundo, quòd cœlum & tempus semper eat:vel quod ianuis præsit,vt Ouidius docet.Festus,vbi Chaos ex Hesiodo describit: Chaos,inquit,ex eo quod χάνειν Græci,id nos hiare dicimus: vnde Ianus detracta aspiratione nominatur,id quod fuerit omnium primum, cui primò supplicabant velut parenti, à quo rerum omnium factum putabant initium. Arnobius quoque inter multa: Incipiamus,inquit,& nos ab Iano patre,quem quidam ex vobis mundum, annum alij, solem etiam prodidêre nonnulli. & paulò pòst: Quem ferunt Cœlo & Hecate procreatum, in Italia regnasse primùm, Ianiculi oppidi conditorem, patrem Fonti, Vulturni generum, Iuturnæ maritum,quémq; in cunctis anteponitis precibus. Martianus tamen Argionam vxorem Iani dixit,Græci verò Camesen sororem & vxorem scribunt,quos secutus Leon, ex ea prodit Clisthenen filiam sustulisse: tametsi Cato & F. Pictor Camesen principem cũ Saturno commemorent. Sed auctor hic vterque non modò suspectus,sed & apocryphus. Effingebatur Ianus ab antiquis variè.nam & biceps, & quadriceps, vt ostendam, formabatur:vnde & eius quædam deducta cognomina. Plinius libro trigesimoquarto, Ianum à Numa rege dicatum ait,digitis ita figuratis, vt CCCLXV nota per significationem anni, temporis & æui, se deum indicaret. Plinij quædam exemplaria CCCLV tantùm lectionem habent. Sed cùm Macrobius de hac eadem,vt opinor,statua agat in primo, & idem CCCLXV legat, plura hîc non comminiscar, cùm multa possem. Macrobij hæc sunt verba:Inde,inquit, plerunq; Iani simulacrum fingitur manu dextra trecentorum, & sinistra sexaginta & quinque numerum tenens, ad demonstrandum anni dimensionem, &c. ex Plinij verbis,& Macrobij,planè percipimus,ita figuratum Ianum fuisse,vt manibus & digitis,hoc est,eo numerandi ordine qui per articulos manus fit, ab vnitate vsque ad nonagesimumnonum, manu sinistra numeratur:à centenario verò numero dextra computatur,vt planius ex Beda & Isidoro, aliisque cognoscimus, sed & nostro nos Annotationũ dialogo primo ostendimus.non igitur Ianum ipse intelligas in manu habuisse has Græcas numerorum literas,τ' dextra,& sinistra ξε,sed ita compositis & complicatis manuum articulis,vt id significaretur.qua in re viri alioqui eruditi quidã decepti, qui ea causa ideo fortasse hallucinati, quòd Ianuarij simulacrum cùm Suidas describat,perperàm ab eis exponitur. Ita ergo Suidas, meis verbis: Ianuarius simulacrum quadriforme,propter quatuor τροπὰς, id est, anni conuersiones, seu partes. Alij autem effingunt ipsum, in dextra manu tenentem clauem, vt temporis principium, ac anni recluforem, ianitorémque: alij verò in dextra CCC, sinistra quinque & sexaginta continentem, vt annum significet. hæc Suidas. quibus quidem verbis non subinfertur, quod illi putant, quòd has numerorum notas manu contineret: sed eum numerum, quem nos ostendimus, per manuum articulos exprimebat. quandoquidem & Macrobius planè ostendit,tribus his modis, & pluribus etiam, Ianum ab antiquis effingi solere. Obseruamus & apud F. Pictorem, Ia-

num etiam ſic formatum,vt in manu virgam & clauem,& ſub pedibus biſſenas aras haberet.Idque ideo factum,quòd primus valuas,ſeras & claues excogitarit: & ab eo propterea dictas ianuas. Duodenas etiam colonias dederit, & totidem pomœria, aráſque ſacrarit. Macrobius etiam cum claui & virga effictum ait, quaſi portarũ eſſet cuſtos, & rector viarum. Porrò deſcribitur Iani templum à Procopio in hiſtoriis ad ſua vſque tempora, hoc eſt Iuſtiniani Cæſ.Imp.Vnde & Ianum quidam in throno ſedentẽ ſtatuunt,& ante ipſum templum nunc clauſum,nunc apertum. Ianum quoque coronarum inuentorem veteres exiſtimauêre,id quod Dracon Corcyræus apud Athenæum pluribus docet, & nos ab eo in noſtris Nauigiis. Porrò & ab Iano,Ianualis porta Romæ dicta fuit: de qua poſt Feſtum Valturius libro 9.

Bifrons,& quadrifrons,Ianus & fictus & nuncupatus. Vergilius in duodecimo Aeneid.

——Mare,ſidera,iuro,
Latonæque genus duplex,Ianúmque bifrontem.

Et quidem bifronti Iano, Seruius ait,Romulum & T.Tatium,cùm in fœdera conuenirent, ſimulacrum duplicis frontis effeciſſe, quaſi ad duorum populorum imaginem. Dictus eſt etiam Ianus Geminus,quòd præterita & futura reſpicere exiſtimaretur.Ouid.

Iane biceps,anni tacitè labentis imago,
Solus de ſuperis,qui tua terga vides.

Quin & in vetuſtis quibuſdam nomiſmatibus adhuc biceps cernitur. Sed & Plutarch. cur biceps effingeretur,in cauſis Romanorum capitum pluribus ediſſerit. ait enim, cùm ipſe Ianus Perrhæbus eſſet, pòſt cùm in Italiam veniſſet, linguam & viuendi rationem immutaſſe: vel quod Italos,cùm agreſtes ac barbari eſſent, eos ad manſuetiorem vitam, & rempub. adminiſtrandam pellexiſſe. Seruius item in illo poëtæ Vergil. libro ſeptimo, Sunt geminæ belli portæ,&c. Sacrarium, inquit, hoc Iani Numa Pompilius fecerat circa imum Argiletum,iuxta theatrum Marcelli,quod fuit in duobus breuiſſimis templis. duobus autem, propter Ianum bifrontem.poſtea captis Faliſcis, ciuitate Thuſciæ, inuentum eſt ſimulacrum Iani cum frontibus quatuor.vnde,quod Numa inſtituerat,tranſlatum eſt ad forum tranſitorium,& quatuor portarum vnum templum eſt inſtitutum.

Quadrifrons ergo, & Quadriceps Ianus vocatur, id quod & Mart. innuit illo hendecaſyllabo:

Et lingua pariter locutus omni. Nam omnes de duobus, ait Seruius, non dicimus. Scribunt, Plutarch. & Critolaus, qui Phænomenon lib. compoſuit, Saturnum à Latino quopiam agricola hoſpitio ſuſceptum,eius filiam Oenotriam vitiaſſe: quo partu natos ferunt,Ianum,Hymnum, Feſtum, & Felicem, quibus Saturnus pater ſerendæ vitis & vini conficiendi rationem oſtendit,eiúſque muneris vt aliis auctores eſſent, permiſit.hinc ergo finitimi agricolæ, cùm vinum guſtaſſent,inconſuetæ potionis vi diu graui ſomno preſſi iacuêre.mox expergefacti,& ſibi venenum propinatum ſuſpicantes,Ianum eius inuentorem ſaxis & lapidibus obruerunt. cuius filiæ puellæ patris interitu mœrore percitæ, laqueo vitam finiuêre: quas in cœlum omnes ſuſtuliſſe Saturnum tradunt, appellatáſque προτρυγητίδες, quòd earum ortus vindemiam præcedat.verùm multo pòſt tempore laborantibus peſtilentia Romanis, Apollinis oraculum reſpondit: Non antea peſtilentiam ſedandam, quàm Saturni ira expiaretur, quam ex filij nece conceperat. hinc Lutatius Catulus ædem Saturno in rupe Tarpeia conſtruxit, Ianúmque ſacrauit quadrifrontem: ſeu à puellarum numero,quæ patri laqueo & ſpiritu parentauerant: vel à quatuor anni temporibus. Alij ideo Ianum quadriformem dictum prodiderunt, quòd vniuerſas orbis partes ſua maieſtate complexus ſit ipſáſque conſpiciat. plura Macrobius in Saturnalibus, & D. Auguſtinus in ſeptimo de Ciuitate Dei. Seruius,captis Faliſcis,vt diximus antè,tale ſimulacrum inuentum tradit.

Sed audi vanitatem longè etiam Iano Romano vaniorem. Iudæorum rex Manaſſes ſtatuam ſibi quinqueformem,hoc eſt, vt Græci ſcribunt, τετραπρόσωπον poni curauit. Sanè quadrifrontem Ianum Romæ in Velabro eſſe,exiſtimant antiquitatum eruditi, non quidem à Numa erectum, ſed poſtea reformatum. fermè enim integrum hoc tempore cernitur,cuius teſtudo,quatuor columnis pilatis ſuſtentatur,quatuor peruiis ianuis, in ſingulis verò loculamenta 12, tanquam feneſtellæ, in quibus ſtatuæ reponerentur. has quidam exiſtimant 12 menſium habere ſignificationem, quòd & Ianum annum ipſum ſignificare iam

iam ſuprà dictum eſt. Varro quoque in lib. Humanarum ſcribit,duodecim aras antiquos poſuiſſe Iano,pro totidem menſibus. Quin & Ianus item Iunonius dictus fuit, quòd omnium menſium ingreſſum teneret,vt etiam Iuno. Libet hîc tibi annotatiunculam meam aſcribere,vt ſcriptorum aliquot loca,quàm hactenus expoſita, melius intelligantur. Verba hæc Suetonij ſunt in Domitiano: Ianos, inquit, arcúſque cum quadrigis & inſignibus triumphorum,per regiones vrbis extruxit.hęc Suet.T.Liuius libro primo quintæ Decad. Et forum,inquit,porticib.taberníſque claudendum,& Ianos tres faciendos.quib.ſcriptorum verbis id ſignificari videtur,quod & hoc tempore in celebritatib.& pompis à regibus & principibus,Rebúſque publicis fieri conſpicimus.vt his ipſis,quib.hæc ſcribimus, diebus Hercules 11.Ateſt.Dux noſtræ vrbis 1111. egit in lætitiam,dum PAVLVM 111.P.M. hoſpitio ſuſcepit. Qua de re ego,eo ſpectaculo priuatus ob articularis morbi infirmam valetudinem,quodam ad Barth.Riccium hendecaſyllabo inter cætera ita luſi:

Non vrbis mihi templa, non theatra,
Non prætoria celſa ſpes videndi,
Non arcus,tibi,peruióſque Ianos,
Qui nunc Maxime PAVLE conſtruuntur,
Non pompam,reliquum nec apparatum,
Vt hac magnificè hoſpiteris vrbe. &reliqua.

Vocantur igitur Iani numero plurium,huiuſmodi ædificia quadriformia & peruia,ſeu ſtata illa & lapidea,ſex ex materia pro tempore excitata,vt ex ſuprà recitatis Liuij & Suetonij verbis audiuiſti. Sed & M.Ciceronem attende lib.de Nat.deor.2.Cúmque, inquit, in omnibus rebus vim haberent maximam prima & extrema, principem in ſacrificando Ianum eſſe voluerunt, quod ab eundo nomen eſt deductum: ex quo tranſitiones peruiæ Iani, foréſque in liminibus profanarum ædium ianuæ nominantur.hæc Cicero. P.Victor in octaua vrbis Romæ regione,hoc eſt in foro Romano: Iani, inquit,duo celebris mercatorum locus.nam argentarij ac numularij, cæteríſque eiuſmodi in Ianis nuncupatis, qui & ab aliquibus Vertuni dicti ſunt, ſuam artem exercere ſolebãt, vt ex diuerſis auctoribus colligi poteſt.Horatius:Poſtquàm res mea Ianum Ad medium fracta eſt. Idẽ: Ianus ſummus ab imo Perdocet. Ouid. Cum tot ſint Iani. & illud: Ad medium Ianum ſedentibus. M.Cic.Philippica ſexta,ſtatuam ridens poſitam,L.Antonio cum hac inſcriptione, L.ANTONIO, IANO MEDIO, PATRONO PO. ROM. XXXV Trib.Pot.Non poſſem, inquit,ſine riſu dicere,L.Antonio Iano medio patrono. Itáne? Ianus medius in L. Antonij clientela ſit?quis vnquã in illo fano inuẽtus eſt,qui L.Antonio M. nummûm ferret expẽſum?Aliqui tamen fœneratorũ locũ ſignificare autumant: ſed omnino ad verſuram faciendã,& res contrahẽdas ſpectabãt.ideo P.Victor, mercatorũ celebrẽ locum appellauit.

Clauiger Ianus appellatus eſt,vt ſuprà oſtenſum eſt,quòd cum claue & virga formaretur. Cluſius præterea Ianus,& Patulcius,& Conſuuius cognominatus eſt.Ouid.in Faſtis:

Nomina ridebis,modò nanque Patulcius idem:
Et modò ſacrifico Cluſius ore vocor. à claudendis videlicet, & patefaciendis Iani portis,de quibus poëta in ſeptimo Aeneid.

Sunt geminæ belli portæ (ſic nomine dicunt)
Religione ſacræ,& ſæui formidine Martis.
Centum ærei claudunt vectes,æternáque ferri
Robora,nec cuſtos abſiſtit limine Ianus.
Has,vbi certa ſedet patribus ſententia pugnæ,
Ipſe Quirinali trabea,cinctúque Gabino
Inſignis reſerat ſtridentia limina conſul.
Ipſe vocat pugnas,ſequitur tum cætera pubes. Idem libro primo:
——Diræ ferro & compagibus arctis
Claudentur belli portæ,Furor impius intus
Sæua ſedens ſuper arma,& centum vinctus ahenis
Poſt tergum nodis,fremet horridus ore cruento. Hinc audio,hoc anno,quo omnia bello feruent inter Cæſarem & Gallorum regem,Romæ Paſchillum,templum hoc Iani recluſum effinxiſſe, & catenis ſolutum Furorem præcipitem exire, hinc inde poëtis de more vaticinantibus. Porrò hoc Iani templũ ter conſtat fuiſſe clauſum, vſq; ad tempora

aduentus Christi seruatoris:primùm regnante Numa Pompilio, deinde post bellum Punicum secundum,tertiùm post bella Actiaca,quæ confecit Augustus. Huius autem aperiendi vel claudendi ratio varia refertur. Alij dicunt,Romulo contra Sabinos pugnante, cùm in eo esset vt vinceret,calidam aquam ex eo loco erupisse,quę fugauit exercitum Sabinorum. hinc ergo tractum morem, vt pugnaturi aperirent templum, quod in eo loco fuerat constitutum,quasi ad spem auxilij pristini. Alij dicunt, Tacium & Romulum facto fœdere hoc templum ædificasse. vnde & Ianus ipse duas facies habuisse dictus,quasi oste deret duorum regum coitionem: vel quòd ad bellum ituri,debeant de pace cogitare. Aliã meliorem affert Seruius rationem,quòd ad prælium euntes,optant reuersionem.

Consuuius Ianus dictus est, vt Macrobius tradit, à conserenda scilicet propagine generis humani,quæ Iano auctore conseritur.

Quirinus etiam pater Ianus vocatus est,quasi bellorum potens, ab hasta quam Sabini curin vocabant. hinc & Curitis Iuno, vt pluribus suo loco dicemus. Quin etiam & Iunonius Ianus dictus est,teste Macrobio: quòd ita huic deo Iano omnis ingressus est dicatus, vt Calendæ omnes mensis Iunoni. Sed & Varro lib. 5. Rerum humanarum, Iano ait duodecim aras pro totidem mensibus dicatas: quas aliter tamen, vt paulò antè diximus, F. Pictor interpretatur. Scribit Macrobius, quòd Iano primus anni mensis à Numa rege attributus sit,quòd prospiciat & respiciat præterita & futura.

Matutinus deus etiam Ianus dictus est ab Horatio, in hoc,

Matutine pater, seu Iane libentius audis,
Vnde homines operum primos, vitæque labores Instituunt.

Sic verò dictus,quòd sit diei dominus, vt ait Seruius, in quo ortus & occasus. Pater autem est appellatus, vt etiam Macrobius notat, quasi deorum, vt ait, deus. A Græcis etiam dictus προπάτωρ, vt in illo hymno qui κοινὸς, id est, cõmunis dicitur, χαῖρ' ἴανε προπάτωρ ζεῦ ἄφθιτε, &c. Nolo tibi nunc recensere, quæ Ioannes Annius commẽtus est, de Vadimone, & aliis nonnullis, quoniam eius hominis scripta mihi nescio quo pacto doctrinam exoticã, ne superstitiosam dicam, redolere videntur. quis enim Nochum, seu Noa, Ianum fuisse existimet? & Ianum quis vitiferum, vel viniferum, significare putet? At Ianuã Hesychius nunc Græcam, nunc Helenam est interpretatus.

Vertunus etiam Ianus dictus est, si F. Pictori credimus: si quidem, qui eius nomine circumfertur liber, legitimus est. sic enim scribit: Imus Argiletus est, vbi Ianus quadrifrons, qui & Vertunus, in fine vici Thusci, &c. Idem fermè & Varro, & P. Victor, Asc. Pæd. in vltimo thurario tradit. Ouid. in 1. Fast. ita canit:

Quicquid vbique vides, mare, cœlum, nubila, terras,
Omnia sunt nostra clausa, paténtque manu.
Me penes est vnum vasti custodia mundi,
Et ius vertẽdi cardinis omne meũ est. Licet de Iano dictũ sit. Tibullus in vltimo:
Talis in extremo felix Vertunus olympo,
Mille habeat formas. Vel vt alij legunt,
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

Non constitutum habeo, an apud Festum legendum sit pro Portunno, Vortunnum, cùm cætera Iano vel Vertunno conueniant, vt clarius in Portunno dicam. Vide integrã de Vertunno elegiam Propertij libro quarto, in qua poëta recenset doctè, quis deus esset Vertunus, & qualis, & vnde nuncupatus. quo in loco interpretes, Beroald. & Volsen. ex variis auctoribus plura attulerunt, quæ hìc ego consultò prætereo. Meminit præterea Varro, & Horatius, qui à Iano diuersum facere videtur in 1. Epistolarum,

Vertunnum, Ianúmque liber spectare videris.

Putauit Acron, Vertunnum deum fuisse, qui præesset sensibus. scribit verò Donatus in Terentij commentariis emanasse ab hoc deo illud quod dicimus, vel bene, vel male vertat. Vertunnus, inquit, deus dicitur, qui rebus ad opinata reuertentibus præest. Sæpe autem malè cedit quod bonum putatur, & hoc est malè vertisse: vt ille gladius qui muneri datus, adminiculum fuit reginæ pereunti. de quo Vergilius,

——Ensémque recludit
Dardanium, non hos quæsitum munus in vsus.

Hæc quidem ille in Adelphis, qui nec procul, nec absimilia repetit. Huius dei vxorem fuisse

fuisse Pomonam, de qua alibi sum locutus, fabulati sunt poëtæ. Non defuerunt qui Vertunnum Hetruriæ regem prodiderint. ille se Volsinium vocat apud Propertium:

Thuscus ego, Thuscis orior, nec pœnitet, inter
Prælia Volsinios deseruisse focos.

Fuit & Voltunna, vel Vulturna, celebris Hetruscorum dea, ad cuius fanum frequens Hetruscorum concilium haberi solebat. eius non semel meminit T. Liuius in prima Decad. cuius tamen exemplaria variant. Huius deæ fanum prope Volscinios non procul à Ciminio monte & lacu fuisse, viri antiquitatum periti existimant, quo facilior esset aditus toti Hetruriæ. A Vertunno quidem Vertunnalia dies festus, qui mense Octobri celebratur, Vertunni feriæ, vt ait M. Varro.

SYNTAGMA QVINTVM,

AD EVNDEM D. BERNARDVM BARBVLAEVM.

NEPTVNVM à nubendo dictum putauit Varro, quòd nubat, id est, operiat terras: quod idem scribit Arnob. At M. Cicero à nando vocatum existimauit. à Græcis ποσειδὼν dictus, quòd pedibus terram quatiat: à πὲς videlicet, id est, pes: & σείω, quatio: & δὼ, pro γῆ, doricè, id est, terra. Socrates verò apud Platonem in Cratylo, nunc dictum ait quasi ποσὶ δεσμὸν. hoc est, pedibus vinculum: quia pedibus eunti, maris natura ne procedat, impedit: nunc quasi πολλὰ ἐδὼρ, id est, multa videns. vel, inquit, fortassis ab eo quod dicitur σέεφ, id est, quatere. σέωρ, enim, id est, quatiens est nominatus, cui π ac δ fuit adiectum. Alij dictum putant à πόσις, id est, à potione, quod Neptunus symbolum gerat aquæ, quę mortalibus prima potio fuit. Sed & Fulgentium audiamus (quamuis hic auctor non omnino mihi, vel fide rerum, vel loquendi proprietate satis probatus, vtcunque tamen audiendus:) Neptunum, inquit, tertium aquarum esse voluerunt elementum, quem ideo Græci & ποσειδᾶνα nuncupant, quasi πολὺν ἐδλὺν, quod nos latinè facientem imaginem dicimus: illa videlicet ratione, quod hoc solùm elementum imagines in se formet spectantium, quod nulli alij ex quatuor competat elementis: quamuis specula & specularia imagines repręsentent, alia (vt creditur) ratione. Tridentem verò ob hanc rem ei fortè appingunt, quòd aquarum natura triplici virtute fungatur: id est, liquida, fœcunda, potabili. Hinc & Neptuno Amphitriten in coniugium deputant. ἀμφὶ enim Græcè circumcirca dicimus, eo quòd omnibus tribus elementis aqua concluſa sit: id est, sit in cœlo, sit in aëre, item in nubibus & in terra, vt fontes, putei. & hæc fermè Placiades. Scribit Herodotus in secundo, Neptuni nomen, id est, Posidonos, ab initio non fuisse apud Aegyptios: ídque nomen ab Africanis eos audiuisse, deúmque putasse, verùm nullo honore cultum. Fuit autem Neptunus maris deus creditus: vnde illum poëticè Liquidum deum Propertius illo versu vocauit:

Quæ voluit liquido toto subire deo.

Vidi & qui Posidona est interpretatus, terræ maritum. Sanè & Neptuni amores fabulosi quidam referuntur, vt quos Ero commemorat apud Ouidij Heroidas:

At tibi flammarum memori Neptune tuarum,
Nullus erat ventis impediendus amor.
Si neque Amymone, nec laudatissima forma
Criminis est Tyro fabula vana tui.
Lucidáque Alcyone, Ceycéque, & Alymone nata,
Et nondum nexis angue Meduſa comis.
Flauáque Laodice, cœlóque recepta Celeno,
Et quarum memini nomina lecta mihi:

Has certè pluréſq; canunt Neptune, poëtæ,
Molle latus lateri conſeruiſſe tuo.

Sed & alios huius dei amores quos legimus, miſſos facimus: vt quos ridet Arnobius, Amphitrites, Hippocoontis, Menalippes aliarum. Sed hoc loco libet tibi recenſere, quæ de Amymone in Fab. traditur hyſtoria, ab Hygino in Mythologico poëtico, cap. CLXIX: Amymone, inquit, Danai filia, miſſa eſt à patre aquam petitum, ad ſacrum faciẽdum. quę dum quærit laſsitudine obdormiit. quã Satyrus violare voluit. illa Neptuni fidem implorauit. quod cùm Neptunus fuſcinam in Satyrum miſiſſet, illa ſe in petram fixit. Satyrum Neptunus fugauit: qui cũ quæreret in ſolitudine à puella, illa ſe aquatũ miſſam eſſe dixit à patre, quam Neptunus compreſsit. pro quo beneficium ei tribuit, iuſsitque eius fuſcinam de petra educere. quę cum eduxiſſet, & tres Silani ſunt ſecuti, qui ex Amymonis nomine Amymonius fons appellatus eſt. ex qua cõpreſsione natus eſt Nauplius. Hic autem fons Lernæus eſt poſtea appellatus. Hucuſq; Hyginus. qui etſi alibi hanc eandẽ fabulã recitat, atque alij plerique, volui tamẽ eam repetere, ea de cauſa, quòd tres Silanos cõmemorat: quòd eſt vocabulum parum multis cognitum, vt in quadam mea Annotatione oſtendi in Lucretium & Corn. Celſum, ſed ad reliqua, quæ de Neptuno reſtant, accedamus. Scribit Gellius, antiquos vocaſſe Neptuni filios, immanes ac feroces homines, ab omníque humanitate alienos, tanquam è mari genitos: cui & Seruius in tertio Aeneid. ſubſcribit. ait, enim, de Harpyis agens, Neptunum prodigiorum omnium patrem: & perinde etiam factum, vt quotieſcunque deſunt parentes, redeamus ad generalitatem. Sic & peregrinos, Neptuni filios dicimus: quorum ignoramus parentes, vt etiam antè retulimus, Iouis & terræ filios. Sed enim & Phurnutus ait, propter maris violẽtiam omnes violenti & audacioris animi homines Neptuni filij vocati ſunt: vt Cycoples, Leſtrygones, & Aloidæ. Donatus Neptunum ſcribit, quia medius eſſe putaretur inter cœlum & inferos, vtriuſque regni participem fuiſſe, habuiſſéque elemẽtorum potiorem partem. ideóque tridentem habere, pro numero elementorum: vnde & τριαινύχον, hoc eſt Tridentifer. quod & Proclus refert in Cratylum Platonis, vbi de fratrum trinitate agit. Phurnutus tamen in maris impetum retulit: ipſum lege. Pingebatur Neptunus & ipſe variis modis, nũc placatus & tranquillus, nunc commotus, vt in primis in Homero & Vergilio poëtis videmus: nunc nudus etiam cum tridente & concha, quomodo ipſe conſpexi: nunc in veſte cærulea, id eſt cyanea, vt Phurnutus ait. Lucianus in Sacrificiis, cyaneis capillis & nigris effingit. Sic tamen à Philoſtrato in Imaginibus, cum equis ſcilicet & cetis in mari tranquillo incedere. Sed & cum Buccino & fuſcina, qualem marmoreũ vidi. Scribit in Delphino Hyginus: Qui Neptuno, inquit, ſimulacrum faciunt, delphinum aut in manu aut ſub pede eius conſtituere videmus, quòd Neptuno gratiſsimum eſſe arbitrantur. Scribit Plato in Critia, vel Atlantico, templum amplitudinis eximiæ, & ſtructuræ admodum mirandæ: deúmque ipſum Neptunum curru inſiſtentem, & tenentem equorum alatorum habenas, laquearia alta ceruice tangentem. Hunc circa Nereidas delphinis inſidentes cẽtum: tot enim eſſe putabantur. Martianus verò ita expreſsit: Maritima, inquit, inundatione viridior, coronam albidi ſalis inſtar candidam, atque ſpumarum caniciei concolorem habens. Nomiſmata ipſe duo conſpexi, alterum Veſpaſiani, alterum Adriani quæ ambo habebant à tergo has literas, NEPT. RED. hoc eſt, Neptuno reduci. pulchra verò erat imago nudi ſtantis, in læui humeri tergo propendebat amictus, dextera trilorem ſcuticam, læua elatum tridentem tenebat. A Neptuno porrò Neptunalia dicta. huius enim dei VI feriæ, ait M. Varro. Græci verò octauum cuiuſque menſis diem Neptuno ſacrum eſſe voluerunt, vt Plutarchus in Theſeo, & nos in Faſtis retulimus. Sed iam ipſius dei nomina interpretemur. Secundus Iupiter aliquando Neptunus vocatus eſt. Statius: Dextrámque ſecundi, Quod ſupereſt, complexa Iouis. Vt Iupiter tertius, Pluto dictus eſt.

Βασιλεὺς ποσειδῶν, id eſt Neptunus rex cognominatus eſt apud Trœzenios. nã cum inter Neptunum & Pallada certamen ortum eſſet de Trœzeniorũ regione, Iupiter ſtatuit, vt amborũ cõmunis eſſet ditio: qua ex re Neptunus rex, & vrbana Minerua, id eſt, πολιὰς ἀθήνα, item fortis, id eſt Sthenias, dicti ibi fuêre. hiſtoriam in 2. Pauſ. pluribus exponit.

Tridentifer, & Tridentiger deus Neptunus dictus eſt Ouid. in 11 Metamorphoſeos,

Cúmq; tridentigero tumidi genitore profundi.

Hinc τριαινύχου Græci nuncupant, id quod & in Scholiis Procli in Cratylum Platonis ſcrib

ſcribitur. Sed & δίτριαινος interdum dictus eſt, hoc eſt, tridente & fuſcina bonus. Quare verò fuſcina Neptuno attribuatur, præter quæ iam ex Fulgentio aſcripſi, pluribus etiam oſtenditur. vel quòd ea piſcatores vtantur, vel quod aptum ſit inſtrumentum ad mouendam terram. Iidem præterea Græci Neptunum ὀρσοθρίαναν, id eſt, Tridente furentem vocant. Pindarus, & ἀγλαοτρίαναν, hoc eſt illuſtrem fuſcina. Legi & his diebus Græcum elegãs epigrãma, quod Corinthi in Iſthmo poſitũ fuit, quo & τριαινοκράτορα appellatũ obſeruauimus.

Μυκέταν Neptunum appellatum apud poëtas, & Phurnutum, & grammaticos legimus, à mugitu, & maris, vt ſic dicam) boatu. quin & mare ipſum ſonorum vocant, & perſtrepens, ἀγάστονον, & πολύφλοισβον, ab ipſo ſtrepitu, quem non abſimilem à boum mugitu ipſum mare edere videtur. Sed & huic deo ταύρους παμμέλανας, id eſt, tauros valde furuos nigróſue immolabant, vt etiam in De ſacrificiis Syntagmate dicemus. Hoc quidem loco Phurnutus ait, propter maris colorem. vnde etiam, ait, & illum κυανοχαίτην appellabant, quod cyaneas & cæruleas iubas haberet. Sed & fluuios ταυρώπους καὶ κερασφόρους, id eſt, cornigeros & tauriformes interdum, eadem ratione appellatos videmus: tametſi aliter in Baccho relaturi. Quin & ſi Heſychio ſtamus, Neptunus ipſe ταῦρος & ταυρεὼς nuncupatus eſt, & ταυρία ipſius dei celebritas, quod & Phauorinus probat. At verò in Scholiis ſcuti Herculis Heſiodi, ſuper eo verſu, καὶ ταύρεος ἠνοσίχθων, ſcribitur: ταύρεος epitheton Neptuni, Bœoticè, quòd ei deo tauri mactabantur in Helicone: vel vt alij dicunt, in Onchesto: ídque vel propter vndarum fluctuúmque ſonitum, ex quo etiam ταυρόκερων, id eſt, Tauriceps dictus eſt. Porrò & ab eadem Onchesti vrbe, idem Onchestius, vt Pauſan. docet, cognominabatur. Homerus,

ὀγχηστόν θ' ἱερὸν, ποσιδήϊον ἀγλαὸν ἄλσος. hoc eſt,

Onchestúmque ſacrum, Neptuni ſplendida templa.

Proſclyſtius Neptunus hac de cauſa cognominatus eſt. Cùm enim Iuno & Neptunus de agro Argiuo contenderent, Inachus & alij electi iudices ipſum Iunoni adiudicarunt. at Neptunus grauiter commotus, agrum ipſum inundauit: qua ex re Iuno Neptunũ rogauit, vt alluuionem reduceret: quod cùm ſororis precibus Neptunus delinitus feciſſet, Argiui in huius rei memoriam templum Neptuno conſecrarunt, quem ex re προσκλύστιον appellarunt. hiſtoria pluribus à Pauſan. recitatur.

Tænarius Neptunus dictus, vt Suidas & alij tradunt. Tænarus Laconiæ eſt promontorium, vbi ad inferos aditum eſſe putarunt veteres: in quo etiam fuit Aſphalij Neptuni templum, ad quod cùm Hillotes, id eſt, ſerui Lacedæmoniorum ſupplices confugiſſent, eos Lacedæmonij nihil verentes, interemerunt: qua ex re impij habiti ſunt, & ſcelesti, quòd templi religionem violaſſent. Hiſtorię meminit in primo Thucydides. vnde prouerbium, Tænarium malum, factum eſt, cùm maximum malum ſignificatur: quoniam atrociſſimè Lacedæmonij ſe geſſerunt aduerſus Hillotas ſupplices. A Tænaro etiam, vt Heſychius ſcribit, celebritas Tænarias: & Tænariſtæ, qui in ea exercebantur. Hinc igitur Tænarius deus Neptunus dictus. Poëta in Priapeis:

Vnde Tænarus, æquoríſque regi. Propertius:
Non ſic Aemonia Salmonida mixtus Enipeo
Tænarius facili preſſit a more deus.

ποντομέδων, id eſt, Ponti rex, Neptunus cognominatus frequenter à Græcis, à noſtro verò poëta Ouidio rector pelagi ideo vocatus. ita enim canit: Mulcet aquas rector pelagi. Neptunus verò iratus Aeolotus Aeolo & ventis libro primo Aeneidos apud Vergilium,

Non illi imperium pelagi, ſæuúmque tridentem,
Sed mihi ſorte datum, &c.

Tenedius Neptunus. Strabo lib. 10. Tenus quoque, inquit, vrbem non ſanè magnam habet, verùm Neptuni fanum ingens in luco extra muros, ſpectatu dignum, in eo capaciſſima diſcumbẽtium conuiuarum ædificata triclinia: illud ſignũ eſt, abundantẽ finitimorũ multitudinem eò conuenire ſolitam, qui vnà Neptuni ſacrificia celebrantes epularentur.

Elytius Neptunus, & item Elymnius cognominatus, in Lesbo & in Eubœa inſulis, vt Heſychius teſtis eſt. Stephanus verò: Meſopontius, inquit, Neptunus, qui & Ereſius. Sic enim in Ereſo vrbe Lesbi colebatur, vt Callimachus in primo ἰάτλων ſcriptum reliquit.

Conſus Neptunns à Romanis, qui & equeſtris, vocatus eſt, vt Liuius ſcribit. vnde dicta Conſualia, quæ primùm dicebantur, mox Circenſes, & ludi magni, & Romani, quorum

apud

apud ſcriptores crebra mentio habita. Conſum quidam conſilij deum ſcribunt, à quo Romulus conſilium de rapiẽdis Sabinis acceperit. & ideo etiam Auguſtinus in quarto de Ciuit. Dei, Conſum à conſilio dando denominatum ait. Et D. Cyprianus: Conſus, inquit, quem deum fraudis, velut conſiliorum deum coli Romulus voluit, poſtquàm in raptũ Sabinarũ perfidia peruenit. Arnobius in tertio, Conſum dictum putat, quòd ſalutaria & fida conſilia noſtris ſuggerat cogitationibus: & in contrarios exitus cur aſſiduè vertitur placitorũ inopinata mutatio? Sed quòd Conſus Neptunus ſit, Auſonius oſtendit in Monoſyll.

Tum Iouis, & Conſi germanus, tartareus Dis.

Idem alibi:

Cænea mutauit proles Saturnia Conſus.

Cuius Cænei fabulam habemus in Ouidij Metamorph. Sed de Conſo cætera proſequamur. Plutarch. cùm alibi, tum maximè in Romulo, Romulum ait cuiuſdam dei aram conditam ſub terram in Circo inueniſſe, eíque deo indidiſſe nomen Conſo, ſiue à conſilio, quòd conſiliarius foret, ſiue Neptuni equeſtris. arámque ipſam reliquum tempus latêre, in equeſtribus verò certaminibus aperiri. Sic verò & Dionyſius Alicarn. in primo Hiſtor. Dedicarunt, inquit, & Romani Neptuno equeſtri templum, atque diem illum ſolennem quem Arcades Hippocratia, Conſualia Romani vocant, iidem conſtituêre. quo in die apud Romanos ex conſuetudine ceſſant ab operibus equi, & muli redimiti floribus capita. Varro, Conſualia dicta ait à Conſo, quod tum feriæ publicæ ei deo, & in Circo ad aram eius à ſacerdotibus fiunt ludi illi, quibus virgines Sabinæ raptæ. Conſuales ludos ait Feſtus celebrari mulis ſolitos eſſe in circo maximo, quod id genus quadrupedum primò currui vehiculíſque adiunctum putetur. Idem tamen alibi, mulos Lunæ aſcribit. Sed enim de Conſo & Neptuno idem Alicarn. Dionyſ. lib. 2. clarius locutus eſt, cùm de Sabinarum raptu ageret. Sacratam autem, inquit, illam ſolennitatem nunc etiam Romani celebrant, & Conſualia vocant, in qua etiam ara ſubterranea conſtructa iuxta Circum maximum circunfoſſa terra, ſacrificiíſque, & igneis ſolennitatibus colitur, curſúſque equorum iunctorum agitur, & non iunctorum. vocatur autem is deus, cui hæc ſacra peraguntur, Conſus à Romanis, quem quidam interpretantes in linguam Græcam, ποσειδῶνα & σεισίχθονα eſſe dicũt, hoc eſt Neptunum & Terriquaſſorem: ac propterea ſubterranea coli ara eum tradunt, quòd hic deus terram habeat. Ego verò, ſubdit idem Alicarn. alterum quoque ſermonem audiui, quòd hi quidem dies feſti Neptuno agantur, quódque curſus & equites etiam huic deo fiant: ara verò poſtea genio cuidam arcano conſtructa fuerit, occultorum conſiliorum duci atque cuſtodi. Neptuno enim incerto, non domitori deo terræ, neque à Græcis, neque à Barbaris ara vſquã erigitur. hæc Dionyſius. Quidam ideo Conſum à Neptuno diſtingunt, ex his Dionyſij verbis, quòd ara quidem Conſo dicata fuerit, Neptuno verò templum. Ego nihil ſtatuo. memini tamen, cùm ego ingratis Romæ ætatem tererem, ad Palatij radices pone Anaſtaſiæ templum, ſacellum effoſſum fuiſſe, quod tum plerique Conſi putarunt, id eſt Neptuni, propter frequentes conchas marinas ibi repertas. vbi & effigies albæ aquilæ cum criſta rubra in ſacelli fornice ſeu teſtudine, quod tum plerique conſilij ſymbolum interpretabantur. & certè P. Victor in hac vrbis regione vndecima, id eſt in Circo maximo, ædem Conſi ſubterraneam ſtatuit. Sed & de hoc deo Seruius in octauo Aeneid. Conſus, inquit, deus cõſiliorum, qui ideo templum ſub tecto in Circo habet, vt oſtendatur, tectum debere eſſe conſilium: hinc eſt quòd Fidei panno velata manu ſacrificabatur, quia fides tecta eſſe debet, & velata. Ideo autem dicato Conſi ſimulacro rapuerunt Sabinas, vt tegeretur initum de rapto cõſilium: vnde etiam in eius honorem Circenſes celebrantur. Conſualia hoc loco Seruius Martio menſe ſtatuit, Plutarch. Auguſto vt in Faſtis noſtris notaui.

Ἵππειος, ἢ Ἵππιος ποσειδῶν, Hippius Neptunus, id eſt equeſtris: cùm alias cauſas ab aliis fuiſſe exiſtimatas, in Achaicis dicat Pauſanias. Ego, inquit, ſic puto cognominatum, quod τῆς ἱππικῆς, id eſt equitationis inuentor fuerit. nam & Homerus in equorũ certamine Menelao ab dei huius appellatione adhibuit iuramentum, quod equis conueniret.

——Γαιήοχον ἢν νοσίγαιον
Ὄμνυθι, μανδ' ἑκὼν τὸ ἐμὸν δόλῳ ἅρμα πεδῆσαι.

Pampho verò, qui Atheniẽſibus antiquiſſimos hymnos fecit, eſſe dixit Neptunũ Ἵππων τε δοτῆρα νεῶν τ' ἰδυκραδέμνων, nõ aliunde niſi ab equeſtri appellationem deflectens. In Arcadicis autem

autem idem Pauſanias ex Neptuno ait, in equum mutato Cererem peperiſſe filiam, cuius nomen nõ eſt profanis enunciandum, & Arionẽ equum. quare ſubdit: Neptunus primùm apud Arcadas Hippios cognominatus eſt. Fuit quoque templum huic deo apud Haleſum montem Mantineæ, quod qui ingredi auſus fuiſſet, vndarum aſperſione occæcabatur, nec multo pòſt moriebatur, ſi rupto filo, quod Agamedes & Trophonius in aditu templi addiderant, qui eius templi fuerant conſtructores: filum enim tranſilire aut ſubire oportebat. quam rem contemnens Aegyptus, & filum confringens, periiſſe dictus eſt. Adrianus Cæſ. Imp. & his amplius addidit, ne intus introſpiceretur, neu quid auferretur. Hactenus fermè ex Pauſan. Poſſumus hîc conferre quæ paulò antè ſcripſimus de Conſi ara ſubterranea, cùm & Conſus & Hippius equeſtris iidem ſint, quod facilè ex T. Liuio & Feſto cognoſcimus. Hippius Neptunus & Damæus vocatus eſt, at alibi dicendum. Legimus & Hippium Martem, & Hippiam Iunonem & Mineruam. Sed & aliorum quorundam ſcriptorum opiniones hîc ſubſcribam. Diodorus Siculus de Cretenſibus agens: Addunt, inquit, etiam Neptunum equos primùm domuiſſe, artémque equitandi ab illo traditam, ex quo Hippius ſit appellatus. Val. Probus in commentariis. Vergilius ſuper ea in Georg. verba:

——Túque ô cui prima frementem Fudit equum tellus, &c.

Campi, inquit, in Theſſalia ſunt Petræi, in quibus locus Petra nomine, percuſſus tridẽte Neptuni equum, qui Scyphius vocatus eſt, edidit. Romani autem Neptunum equeſtrẽ vocant, Græci Ἵππιον ποσειδῶνα, quod exiſtimetur princeps originis equorum: &c. Feſtus quoque ita: Hippius, id eſt, equeſter Neptunus dictus eſt, vel quòd Pegaſus ex eo & Pegaſide natus ſit: vel quòd equuleus, vt putant, loco eius ſuppoſitus Saturno fuerit, quem pro Neptuno deuorauit: vel quòd tridentis ictu terra equum excierit, cui ob hoc in Illyrico quaternos equos iaciebant nono quoque anno in mare. hæc Feſtus. At verò Iſidorus de Circenſibus ludis agens: Itaque, inquit, Caſtori & Polluci deputantur hæ ſpecies, quibus equos à Mercurio diſtributos hiſtoriæ docent: ſed & Neptunus equeſtris ludis præeſt, quem Græci Ἵππιον appellant: ſed & Marti & Ioui in ludis equeſtres ſunt conſecrati, & ipſi quadrigis præſunt. Porrò & Phurnutus inter cætera & hoc ait, quòd ideo Hippius dictus eſt Neptunus à velocitate nauigationis maritimæ, quódque naues in mari quaſi equi eſſe videntur. Hippij Neptuni meminit & Artemidorus in primo Onirocriticon.

Hippocronius Neptunus cognominatus fuit, cuius & Thebis ſacrum celebrabatur, vt Pindarus in Iſthm. itémque in Nem. manifeſtat. legi & Hippocurium Neptunum alicubi nuncupatum.

Aſphalius, qui & Aſphalion aliquando dictus, id eſt, Tutelaris. Neptuni cognomen fuit, cui (vt ait Phurnutus) vbique ſacra antiqui faciebant: ſed in primis Lacedæmonij, vt Pauſ. docet. Suidas quoque Tænarum promotorium ait Laconiæ, vbi aditus eſſet ad inferos, & Neptuni ſacellum Aſphalij cognomine, ad quod Hillotes confugientes, nihilominus à Lacedæmoniis, vt ſuprà dictum eſt, trucidati fuêre. Scribit Strabo lib. 1. Rhodios mari imperantes, capta fiducia ad loca circa Theram & Theraſiam nauigantes, templum Tutelari, id eſt, Aſphalio Neptuno in inſula ædificaſſe. Porrò & apud Patrẽſes in Achaia Neptuni hæc fuiſſe cognomina legimus, Aſphaliæus, Pelagæus, & Hippius. Sed & Macrob. Sat. lib. 1. non mirum eſſe debere ait, ſi deorum gemini effectus variis nominibus celebrantur, cùm alios quoque deos ex contrario in eadẽ re duplici cenſeri & poteſtate accipiamus, & nomine: vt Neptunum, quem aliàs Ennoſichthona, id eſt, terram mouentem: aliàs Aſphaliona, id eſt, ſtabilientem vocant. hæc Macrob. Sanè ridiculus eorum eſt error, qui vbi Phurnutus ait, Aſphalio Neptuno ſacrificari, ipſi neſcio quid repoſuerunt, & talpas interpretati ſunt. Sed hæc codicib. parum ſynceris, vt alibi diximus, imputanda ſunt.

Iſthmius Neptunus dictus ab Iſthmo Corinthi, vbi nauigia tranſuectabantur. ibi fuit Neptuni fanum, vt Strabo libro octauo ſcribit: In Iſthmo, inquit, Neptuni quem Iſthmiũ vocant templum eminet, picearum arborum luco circunclúſum, vbi ludos Iſthmios decertatos Corinthij celebrare ſoliti erant. Stephanus verò: Alicarnaſum vrbem Cariæ Iſthmum vocatam ait. & mox ſubdit: Eſt & Corinthi Iſthmus, in qua eſt Iſthmius Neptunus, & victoria Iſthmia, &c. Sed de Iſthmiis ludis, qui ibi celebrabantur, & Syracuſiis, lege in Pindarum commentaria: ne te in re nota ſermonis prolixitate demorer.

Samius Neptunus dictus, vt Strabo teſtatur. huius templum fuit apud Lepræũ, in quo

(vt

(vt est apud Homerum) Telemachus Pylios offendit,dum rem sacram faceret. Sic enim Homerus,interprete nostro Guarino:

Deuenêre Pylum Nelei turribus altam,
Hic maris ad littus solennia sacra fiebant,
Mactabántque nigros Neptuno in littore tauros. Hesychius quoque cultum ait à Samiis ἐπακταίου ποσειδῶνα,quem interpretari possumus littoralem, quod in acta templum haberet:à Bœotiis ἐπακμόνιος, eodem Hesychio auctore, dictus est.

Petræus Neptunus,hoc est πετραῖος ποσειδῶν.huius meminit Pindarus in Pyth.in hymno ad Arcesilaum Cyrenæum.vbi interpres:Petræus, inquit, colitur Neptunus à Thessalis, quoniam is deus discidit montes Thessalicos, dico Tempe,& per ipsos fluuium deduxit, qui prius per vrbem fluebat,& maximam eius regionẽ corrumpebat. vnde Callimachus, φεύγει ὁ κὰι πάλαι ἐλιαδμὸν διὰ τεμπέων.hoc est, Fugit Peneius per Tempea Thessala flexus. Quin & hanc rem asserere videtur Herodotus in septimo,cùm ad hunc locum, eius visurus situm,Xerxes Persarum rex accessit. Meminit & de Petræis campis Probus grammaticus in primo Georg.vt antè dixi.Sunt & qui tradant hunc in modum hãc fabulam, quòd Neptunus aliquando dormiens in petra quapiam, per somnum Venere pollutus sit:quod effusum semen terra suscipiens, equum primum exhibuit vocatum Scyphion. Alij dispositum fuisse certamen scribunt Petræo Neptuno,in eo loco, vbi primus equus ἐξαπάδησεν,egressus est:propter quod & Hippius Neptunus est dictus.de quo alia,& diuersa ex aliis,suprà retuli.

Heliconius Neptunus vocatus est ab vrbe Helice, quæ ab Aegio XL stadiis distabat versus mare:& hæc quidem Helice irato Neptuno, vt ait Paus.quòd supplices Iones de templo abegissent,& interfecissent,terræmotu conscissa corruit.Meminit etiam Strabo libro octauo.Heliconio Neptuno festa celebrabantur, quæ Panionia vocitata fuerunt, vt idem Strabo & Herodotus in primo prodiderunt.Sedenim & Heliconius Iupiter ab antiquis cultus fuit,de quo in Ioue iam dictum est.

Nisyreus Neptunus cognominatus ab insula Carpathij & Cretici maris, cuius & Homerus meminit:Quique colunt Nisyron celsam,& cętera.hęc Telo confinis est ab Aquilone, ab ea verò stadia circiter sexaginta distans,rotunda,celsa,saxosa,molaribus abundans lapidibus.finitimis igitur vrbibus ex ea molarum suppetit copia. Sui etiam nominis habet oppidum, & portum, calidarum aquarum & thermarum scaturigines, fanúmque Neptuni Nisyrei,cuius ambitus est stadiorum octoginta. Fama est, Nisyrum fragmentum Coæ insulæ fuisse.additur rei fabula: Neptunum gigantem quempiam Polyboten persequentem,ab insula Co tridente suo frustum auulsisse, ínque illum iaculantem fragmentum,ipsum proiectum insulam mansisse,appellatámque Nisyrum, ibíque gigantem sepultum.hæc ex Strabonis libro decimo.

Phythalmius Neptunus nuncupatus fuit. quòd Trœzeniorum precibus deus motus, non amplius aquam salsam fructibus eorum & plantis inspergeret.cuius dei templũ propter eorum mœnia celebre fuit,vt Pausan.docet in Corinth. Phurnutus verò & Phytalion,seu φιτάλιον cognominatum scribit, si peruetusto codici credimus. Phythalmius igitur,seu Phytalmius,seu Phytalios legere malumus,ea humoris vis est, quæ causa antiquis putabatur,vt quæcunque è terra producuntur,germinarent.

Σωτὴρ ποσειδῶν, hoc est Seruator Neptunus,Valla & liberatorem in septimo Herodoti interpretatus est:nam Græci cum audiuêre classem Xerxis naufragio periisse,factis Ioui Seruatori primùm libationibus, ad Artemisium profecti, iterum stationem habuêre ad templum Neptuni Seruatoris:quod nomen ab illis inditum,ad hoc vsque tempus (ait Herodotus) perdurat.

Δωματίτης ποσειδῶν, Domatites, vel cubicularis Neptunus, teste Pausan. cognominatus,quòd eius templum esset inter platanos arbores ferè obtectum:vnde etiam illi nomen datum putatur.

Portunum etiam Neptunum appellatum videmus à Latinis, interdum à Palæmone seorsum.Martianus in quinto,eo carmine:

Portuni trifidam suspirans flagitat hastam.

Idem in primo,cùm Mercurius de ducẽda vxore cogitat: Nec solùm superûm regem attestabatur vxorium,ídque etiã Diti propositũ,ídque Portuno.M.quoq; Cicero in lib. de Nat

de Natura deorum, cùm ait Neptunum à nando,Portunum à portando dictum: de Neptuno agens. Arnobius quoque in tertio:Per maria, ait,tutiss.præstat Portunus cõmeantibus nauigationes,sed cur insanum mare tam frequentes exposuit crudelium naufragiorum ruinas? Apuleius etiam in quarto de Asino aureo,parum licet animaduersum ab interprete in fabula Psyches:Et Portunus, inquit, cærulis barbis hispidus, & grauis piscoso sinu Salacia,auriga paruulus delphini Palęmon,iam passim maria perfulcantes.Tritonum cateruæ, hîc concha sonaci leniter buccinat, ille serico tegmine flagrantiæ Solis obsistit, inimici, aliàs sub oculis dominæ speculum prægerit. Vide vt hoc loco Portunum à Palæmone diuersum facit,eíque Salaciam adiungit, quæ Neptuni vxor fuisse dicitur, vt Varro, Gellius, Augustinus,Seruius & Martianus ostendunt. Sed de Palæmone,qui à nostris Portunus dictus est,alibi etiam nonnihil agam,à quo Portunalia dicta,vt ait Varro, & feriæ institutæ,cùm eius ædes in portu Tiberino facta fuit.Festus: Claudere,ait,& clauis,ex Græco κλέω καὶ κλεῖς descendit: cuius rei tutelam penes Portunum esse putabant, qui clauem manu tenere fingebatur, qui deus putabatur esse portarum.hæc Festus: quibus verbis parum mihi constat,an pro Portuno Vortunum legendum sit,cùm plerique Ianum & Vortunum eundem fecerint,& ei deo sit clauis attributa,vt alibi etiam dixi.

Epoptes Neptunus etiam cognominatus, cuius templum apud Megalopolin in Arcadia,vt testis est Pausan. Dictus verò quasi ἐπόπτης,id est,inspector,& vrbis tutelaris.

Ἁλικλύων,hoc est mari inclytus Neptunus, à Sophrone in Mimis cognominatus. memi-
nit Hesychius.

Aegæus Neptunus cognominatus est ab Aegis Eubœæ insulæ, vt notat Strabo in nono.In his verò fuit Neptuni templum Aegæi.meminit & Pherecydes,& Phauorinus.

Cenchreus, id est, κέγχρεος ὁ ποσειδῶν dictus, vt Stephanus ait,à filio Herois Cenchreo. Fuêre autem Cenchreæ diuersis in locis vrbes: vna Troadis, vbi diuersatum Homerum fuisse legimus, vt ediscret quæ ad Troiam pertinerent: altera fuit ciuitas & nauale non longè à Corintho,vnde Cenchreus vocatus est deus:tertia fuit Italiæ vrbs.

Canobus Neptunus nuncupatus est, teste Stephano. est verò Canobus, vel Canopus, ciuitas c & x x stadiis distans ab Alexandria, pedestri via. dicta verò à Canobo Menelai gubernatore,qui ibi periisse fertur,& templum Posidonis Canobi, & insula. Sedenim de Canobo deo iam actum est pluribus in deis localibus,in primo libro.

Erechtheus insuper Neptunus ab Athenienſibus & cultus & dictus, teste Hesychio: & à Cyrenæis Pellanius nuncupatus. Delubrum Erechthei Neptuni nuncupati, in Achaia hoc memorabile habuisse traditur, vt aqua in eius puteo austro flante fluctuaret, cæteris autem ventis perflantibus immota manebat.

Damæus Neptunus,idem & Hippius vocatus,vt suprà proditum,quòd videlicet equos domuerit, παρὰ τὸ δαμάζω. Sed hac de re in Hippio & Petræo Neptuno iam dictum est.

Κυανοχαίτης ποσειδῶν, hoc est cyraneis, seu cæruleis iubis siue capillis Neptunus. frequens verò hoc epitheton est Græcis,Orpheo,Homero,Hesiodo, aliis: ipsúmque Phurnutus & grammatici interpretantur de aquæ maris colore.

Ἐνοσίχθων,ἐνοσίγαιος,σεισίχθων,& τινακτοραγὰιος,eadem penè ratione Neptunus nuncupatus est, vt Phurnutus notat,qui & eorum causas exponit:hoc est, Terriquassor, & Tellurimotor, vt apud Gellium in secundo Theod. Gaza expressit, Ammianus Marcellinus libro decimoseptimo histor.Ideo,inquit,humentis substantiæ potestate Enosigæum & Sisichthona poëtæ veteres & theologi nuncupauerunt:de terræ motibus differens,qua ratione fierent. meminit & Macrobius Saturnal.libro primo. Sanè Ennosigæus duplici nn aliquãdo scriptum inuenimus,apud poëtas in primis,propter syllabæ moram.nam cum ἔννοσις prima breui enuncietur,ad carminis normam aliquando litera duplicatur: quod non modò à Græcis fit,sed & apud Latinos. Iuuenalis,

Ipsum compedibus qui vinxerat Ennosigæum. res est notissima.

Γαιήοχος, & θεμελιοῦχος etiam Neptunus sæpius nuncupatur, teste Phurnuto,quòd terram quatiat,eiúsque fundamenta contineat.hinc poëta Verg.

Neptunus muros,magnóque emota tridenti
Fundamenta quatit.

Quo loco Seruius ait,Neptuno fundamenta consecrata esse. Variè tamen hęc cognomina exposita legimus:sed vt mihi magis quadrare visa sunt,retuli.

Νυμφαγέτης Neptunus ab aliquibus cognominatus est, vt scribit Phurnutus, quasi dicas Nympharum & aquarum actor. vnde etiam κρηνοῦχος appellatus, quod fontibus & aquis præesse crederetur.

Pelagæus, etiam in Achaia dictus est Neptunus, vt Pausanias & Hesychius docent.

Γενεσία ποσειδῶνος, id est, Genesij Neptuni est mentio facta à Pausania in Corinth. cum de vico Genesio ageret: Vbi, inquit, in littore Neptuni Genesij ædes est, non ea sanè magna, non longè à Lerna.

Εὐρυβίας ποσειδῶν à Pindaro aliisque poëtis Neptunus cognominatus est, hoc est, qui latæ amplæque violentiæ sit, & potentiæ. vt illud est, καλέων εὐρυβίαν: id est, inuocans Neptunum. tametsi quidam εὐρυβίας potius velint legere, hoc est latè reboans. Sed de boatu & mugitu maris antè sum locutus: nunc de violentia agendum, quæ quanta sit, maris præsertim, non est cur multis commemorem, quum non hinc multum Ferraria distantes Adria, Cymachium, & Clodia, insignes olim vrbes, hoc tempore maris violentia ac æstu sub aquis obrutæ cernantur. Quare etiam Neptunus ideo εὐρυμέδων, & εὐρυμεδόντης à poëtis sæpe vocatus est, hoc est latè regnans, seu imperans: & interdum etiam εὐρυσθενὴς dictus, quod latè robustus sit, & valens. εὐρύστερνος etiam ποσειδῶν cognominatus, Phurnutus notat, quòd latum, & perinde robustum pectus haberet, & latum sit æquor pelagi. vnde etiam illud frequens apud Homerum, ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης: hoc est, per latos humeros maris. Vocatus etiam ab Hesiodo in Theogon. ἐρικτύπος, à sonitu, γνωσίδης δασυμάσσα verò à Scythis, vt in quarto hist. Herodotus scribit, licet Tagesmana perperàm ex Latinis scribant. Hesychius etiam Neptunum appellat σιρίπιον.

Salacia Neptuni vxor. Augustin. in quarto de Ciuit. dei: Salaciam inferiorem maris partem vocatam ait. in septimo verò: Iam vtiq;, inquit, habeat Salaciam vxorem Neptunus, quam inferiorem aquam maris esse dixerunt. Festus quidem: Salaciam, inquit, dicebant deam aquæ, quam putabant salum ciere, hoc est mare mouere. vnde Ouidius, Nymphæq; salaces, dixit: quo vocabulo poëtæ pro aqua vsi sunt. Pacuuius: Hinc sæuitiam Salaciæ fugimus. Varro quoque à salo Salaciam deduxit. Seruius ab aqua salsa Salaciam dictam ait, vxorémque ipse Neptuni facit. Meminit præterea Gellius & Martianus. Salaciam tamen alteram puellam ex Ophionide lego, quæ vt Alexander apud Stephanum ait, ferre solebat sacra deo Apollini in Pataris. Priorem quidem Salaciam nonnulli eandem esse putant, quæ Amphitrite Græcè dicitur. Amphitriten porrò Hesychius pro toto mari interpretatur, à timore & formidine dictam, qua ij vndique circundantur, qui per mare nauigant. Scribit Oppiani interpres, Amphitriten dictam ἀπὸ τῆς ἀμφοτέρωθεν τριτὼ τάξιν ἔχειν, quòd videlicet vtrinque tertium obtineat ordinem. æther enim, aër, aqua: & rursus infrà erebus, terra, aqua. alij dictam volunt ἀπὸ τῆς ἀμφιτρέχειν, hoc est à circumterendo, quod mare terram vndique terat. alij ἀπὸ τῆς ἀμφιτρεῖν, quod significat circumterere, quòd mare vndique terrore nauigantes afficiat. Sunt qui dicant ἀπὸ τῆς τρεῖν, id est, à terendo, quod nauigantes mare ἀμφοτέρωθεν terat. Fabulantur Græci, hanc perpetuam deis virginitatem vouisse: sed cùm à Neptuno solicitaretur, ad Atlantem confugisse, vbi à delphino persuasa, Neptuno assensit. Vnde est illud poëtæ,

Neptunum gremio complectitur Amphitrite: Claudianus:
Margine terrarum porrexerat Amphitrite: Ouid.

Pro, mare. hoc nomine duas fuisse, inter Nymphas annotabimus.

MARINI DEI.

CVm de Neptuno, eiúsque vxore iam dixerim, supereſt vt de Marinis reliquis deis dicam. Marini igitur dei à Græcis vocantur θαλάσσιοι θεοὶ, vel ἅλιοι, vt à Luciano. Ingens horum turba fuit: quorum princeps Neptunus, & eo antiquiores Nereus & Oceanus. Fingebantur verò dei marini cani & senes, propter maris spumas: ipsíque colore cæruleo, qui color est pelagi. eorum nonnulli in piscem desinebant, vt Glaucus, & Triton, aliíque. Alij fuêre in hoc numero littorales dei, qui à Græcis αἰγιάλιοι nuncupantur. Catullus:

Neque vlla vota littoralibus deis sibi esse facta.

Sanè hoc loco est à nobis ascribẽdum, quomodo Dei fluuiorum ab antiquis pingerentur. Vidimus enim nos sæpe Romæ marmoreos fluuiorum deos effictos: sicuti Nilum in forma, qua Philostratus & alij scripserũt: & Tyberim cũ lupa & Romulo ac Remo, aliósq; nõnullos peregrinos fluuiorũ deos. Sed præstat apponere verba Aeliani ex lib. 2. de Varia historia,

historia, scribentis: Fluuiorum naturam, illorúmq; fluxus cernimus, nõnulli tamen eorum qui ipsos honorant, statuáque ipsorum effingunt, informes fecere: alij bobus similes esse voluerunt. Stymphalij Erasinum & Metopen, Lacedæmonij Eurotam, Sycionij & Phliasij Asopum, Argiui Cephissum, bobus assimulant. Psophilij Erymanthum, Alpheum Heræenses: Cherronesij, qui à Gnido profecti sunt, & ipsi eundem fluuium viris assimularũt. Athenienses Cephisum sub virili specie honorant, cornua tamen præferentem. In Sicilia Syracusani Anapum viro assimularunt, Cyanem verò fontem muliebri imagine decorarunt. Aegestæi Torpaca, Crinissum, & Telmissum virili forma honorant. Agrigentini eiusdem nominis fluuium formoso puero assimulantes sacra faciunt: iidémque puerilem statuam ex ebore sculptam Delphis sacrarunt, & infrà fluuij nomen inscripsere. Atq; hæc quidẽ Aelianus. Porrò quòd flumina plerunq; cornuta fingerentur, planius ostendemus, cũ de Baccho Bugene agemus, vbi & de Epidio rhetore ex Trãquillo historiã repetemus.

Nereus ergo ex Mari & Terra natus, grandæuus & senior dictus, Græci ἁλιογήροντα vocant, Nereidum nympharum pater, mirificè laudatus ab Hesiodo in Theogonia. Huic hymnum Orpheus concinuit, cum myrrhæ thymiamate. vxorem Dorida habuit. dictus ἀπὸ τῆς νήσεσθαι, vt ait Phurnutus: hoc est, à natando.

Oceanus, deus & ipse maris, dictus Græcè ὠκεανὸς, ab ὠκὺς, id est, à velocitate: Cœli & Terræ filius ab Hesiodo dictus. vir verò Tethyos, pro toto mari à poëtis capitur: totum qui circuit orbem, vt ait Catullus. Oceanus, inquit Phurnutus, ἀκαλαβέτας nuncupatur, quòd lenis, & tranquillus eius sit fluxus, vt solis motum imitari videatur. Vocatur idem & βαθυδίνης, quod citò & à profundo moueatur. Tauriceps etiam dictus est, hoc est ταυρόκερων, vt etiam Neptunus meminit in Oreste Euripides. Tethys autẽ vxor eius appellata, quòd pura omnia & splẽdida efficiat, réſq; cõtrarias cõcordi ac mutuo nexu decenter copulet.

Proteus deus marinus & ipse à gentibus existimatus, CERES ab Aegyptiis, vt Diod. ait, dictus: hic sese in varias figuras mutare solitus erat, vt Homerus & Vergilius poëtæ cecinêre, & historici insignes, Herodotus & Diod. vt alios mittam. hic in insula Pharo apud Aegyptum, si Homero credimus, regnauit: vnde est aliquando Pharius cognominatus.

Hyginus verò in fabulis de Proteo ita tradit; In Aegypto Proteus senex marinus diuinus dicitur fuisse, qui in omnes se figuras conuertere solitus erat. Quem Menelaus Idotheæ filię eius monitu catenæ alligauit, vt sibi diceret quando domum repetitionem haberet. quem Proteus edocuit, iram Deorum esse, quòd Troia esset deuicta. ideóque id fieri debere, quòd Hecatombe græcè dicitur, cum centum armenta occiduntur. itaque Menelaus hecatomben fecit. tunc demum post octauum annum, quàm ab Ilio discesserat, cum Helena in patriam redit.

Ponticus Heraclides ait, Proteum in formem rerum materiam è poëtis symbolicè nuncupari, sub figmẽto. & declarat, quare ita vocaretur, & in varias formas mutari diceretur, Idotheámque illius filiam, eius prouidentiam esse arbitratus est: & cætera, quæ idem exequitur in lib. Homericarum allegoriarum. Proclus quoque in his quæ pro Homero aduersus Socratem scribit in Platonis legibus, Proteum mentem ait angelicam ordinis Neptuni habentem, & in se complectentem omnes rerum formas in mundo genitarum: subiicitúrque illi Idotheo anima, scilicet dæmonia quædam diuinæ Protei menti iuncta conuenienter, & cogitationes suas eius intelligibilibus formis connectens. hæc & alia subtilius Proclus. Alij Proteum sophistam interpretati sunt, qui apparentibus argumentis hominibus illuderet. Alij eum veritatẽ dixêre, sese haud omnibus passim ostentãtem, sed paucis duntaxat, his qui probè eam arripere norint. Alij Protei historiam ad regum Aegyptiorum insignia retulerunt, quæ diuersa & varia fuerint: quibus etiam moris fuerit, ea subinde immutare, nunc leonis specie, nunc tauri, nunc & cæterorum, quæ docet historia. Quid dicam, & aliquos fuisse qui saltatorem Protea interpretati sunt? quid, & alios fuisse qui hanc subesse Physicam rationem putarũt? dicentes, hominẽ in libidinẽ habere stultitiam, ferocitatem, dolum: quæ dum inuicem in vno homine vigẽt, pars illa quæ vicina est diuinitati, id est, prudentia, non apparet: quæ tunc potest suas vires tenere, cùm fuerint illa religata. id est, cùm quis omnibus vitiis caruerit. Sed hæc non nostri sunt instituti, nisi cùm se sponte offerunt. Scribit Isaacius in commentariis in Lycophronẽ, Proteum genere Aegyptiũ fuisse, sed ex Aegypto migrasse Phalagram Pallenes, vxorémq; duxisse Toronem, ex qua Tmolum & Telegonum filios sustulerit, qui hospites occiderent. ab eis Proteus aufugit,

Neptuni ope,qui ſubterraneam ei cauernam præparauit, ex qua ſubtus mare in Aegyptũ vſque penetrauit. pòſt verò Hercules in Thraciam perueniens, Tmolum & Telegonum interemit:quorum interitu pater neque lætatus, neque fleuit. hinc Pallenius Proteus cognominatus eſt,& Phalagræus,ex iam recitata fabula dictus item Pharius, ſed & Carpathius. Seruius:Carpathos,inquit,inſula eſt contra Aegyptum,à qua vicinum pelagus Carpathium appellatum eſt. hîc aliquando regnauit Proteus, relicta autem Pallene ciuitate Theſſaliæ:ad quam tamen reuerſus eſt poſtea,quod oſtendit etiam Vergilius cùm ait,Patriámque reuiſit Pallenem. Statius ideo Carpathium appellauit, eundem & Neptuni paſtorem,in Achilleide. Vergilius verò de Proteo ſic,vt ſemper,diuinè:

Eſt in Carpathio Neptuni gurgite vates,
Cæruleus Proteus,magnum qui piſcibus æquor,
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Aemathiæ portus,patriámque reuiſit
Pallenem: hunc & nymphæ venerantur,& ipſe
Grandæuus Nereus:nouit nanque omnia vates,
Quæ ſunt,quæ fuerunt,quæ mox ventura trahuntur:
Quippe ita Neptuno viſa eſt,immania cuius
Armenta,& turpes paſcit ſub gurgite Phocas. Hæc poëta.

Sed & Orpheus hymnum compoſuit,cui & ſtyraca adoleuit,eundémque Ponti claues tenere,& totius naturæ exordia, & multiformibus ſpeciebus materiam mutare. Poſſem & plura de Proteo afferre:nam & eius vſque nomen in prouerbia deductum eſt. Cognominatus præterea Cæruleus à Vergilio. Ambiguus ab Ouidio.Horatius verò ait,

Quo teneam vultus mutantem Protea,nodo.

Triton Neptuni filius,& Amphitrites,vt canit Heſiodus:Seruius tamen,Salacię.vt putare poſſimus,quod iam ſcripſimus in Salacia,eandem eſſe Amphitritem & Salaciã. Iſaacius in commentariis in Lycophronem,Tritonem & ipſe Neptuni & Amphitrites filium ſcribit,à ſuperiori parte ad vmbilicum hominis effigie, ab vmbilico ad caudam delphini: tanquam,ait,ſi dicas ex piſce centaurus,hoc eſt,ἰχθυοκένταυρος. Phurnutus tamen Tritonem ita deſcribit:Biformis inquit) fuit hominis partem habens,partem ceti,propter duplicem liquoris vim,alterum quidem vtilem, alterum verò noxiam.dictus ἀπὸ τοῦ τρέφειν, Triton vel ἀπὸ τοῦ ῥύσεως,id eſt,fluxu,τ litera ſuperiuncta: vel ἀπὸ, vt in Amphitrite dictum eſt,per antiphraſin, quòd non timeat. Triton elegantiſſimè ita in Metamorph.ab Ouidio deſcribitur,

Cæruleum Tritona vocat,concháque ſonanti,
Inſpirare iubet,fluctúſque & flumina ſigno
Iam reuocare dato,&c.

Et ab huius forma Vergilius in x Aeneid.nauem effinxit,

Hunc vehit immanis Triton,& cærula concha
Exterrens freta,cui laterum tenus hiſpida nanti,
Frons hominem præfert,in priſtin deſinit aluus.
Spumea ſemifero ſub pectore murmurat vnda.

Tubicen Triton à poëtis Neptuni fingitur.huius Hyginus in Cancro meminit, & poëta Claudianus. Macrobius hunc in Saturni templorum faſtigiis poni ſolitum tradit. Dicimus & Tritones,numero pluriũ. Vergilius:Tritonéſque citi, Phorcíque exercitus omnis. Sanè ſciendum,quòd Nilus Aegypti fluuius Triton quoque dictus eſt, Lycophrone teſte. quo loco interpres ideo Tritonem illum appellatum obſeruat propter eius tria in primis nomina. Primò enim Oceanus dictus eſt:deinde Aëtos,id eſt aquila,ab eius curſus velocitate:demum Nilus, ἀπὸ τῆ νέαν ἄγειν ἰλὺν, quòd ſcilicet nouum limum agat. Sed de Nili nominibus aliàs memini à me,x i i eſſe collecta. Fuit & Triton fluuius alius Libyæ,ſeu palus, vnde Tritonia & Tritogenia,vt in Pallade abũdè dicturi ſumus.Scribit Plinius in Nat. hiſtoria, Tritonẽ ſuo tempore viſum fuiſſe. Idem ſcribit & Pauſ.qui ait,à ſe viſum apud Tanagręos in Bœotia:& item alterũ Romæ inter miracula habitum,Tanegræo minorẽ: eóſque commixtam habuiſſe hominis ſpeciẽ cum piſce.caput enim capillis cõtectum fuiſſe, neque facile diſcerni potuiſſe:colore eo fuiſſe quo eſſe videntur ranæ paluſtres in dorſo: nares humanas habuiſſe,branchias ſub aures,os reſciſſum latúmque, ferinos dẽtes,glaucos oculos, manus cum articulis ad humanã effigiem,vngues oſtreorum conchis perſimiles,reliquum porrò

porrò corpus paruulis ſquamis contectum, & in piſcem deſinere non diſſimilem extremis delphinorum partibus. Tanagræum vino captum prodit Pauſ. poſitum in templo Bacchi conſpiciendum. Demonſtratus in lib.de Piſcatione, conditũ Tritonẽ in oppido Tanagra ad ſpectaculum ait,cætera(inquit)fictis & pictis ſimilem. Scribit verò Alex.Neapolitanus, ſuo quoque tempore viſum hominem marinum,& melle ſeruatum,ex Mauritania in Hiſpaniam delatum. Notiſſima etiam hiſtoria,noſtra ætate in Epiro vnum eiuſmodi laqueis captum,qui puellis inſidiaretur,dum ad fontem aquatum proficiſcerentur.de hac eadem re plura in Aeliani additamentis P.Gilius.

Phorcus, qui & Phorcys, Ponti & Terræ filius, vt canit Heſiodus in Theog.ex quo & Cetone Grææ natæ dicuntur, quæ natæ ſtatim canæ factæ ſunt:quia vnda colliſa breuib. canentes ſpumas faciat. Grææ autem,quaſi γραῦς, id eſt,anus appellatæ.Sed de Græis aliàs. Illud ſanè te ſcire velim,Phorcum dici;& Phorcyn,& Phorcynum, Homero & Heſiodo in primis,vt eſt in x i i i Odyſ.de Phorcyni antro, quod Porphyrius philoſophus eſt doctiſſimè interpretatus.Seruius verò:Phorcus,inquit,Thooſę nymphæ & Neptuni filius:vt autem Varro dicit,rex fuit Corſicæ & Sardiniæ,qui cùm ab Atlante rege nauali certamine cum magna exercitus parte fuiſſet victus & obrutus,finxerunt ſocij eius, eum in deum marinum eſſe conuerſum.

Saron deus marinus,qui nauticæ arti prçeſſe exiſtimabatur, à quo datum eſt mari nõmen,vt Græci ſcriptores meminêre, & qui de Situ orbis ſcripſerunt, vt Strabo. Ariſtides rhetor hęc fermè in Themiſtocle ſcribit: Nec vti per omne tempus in mari habitent, quemadmodum aiunt Glaucum Anthedonium,& Saronem mari cognominem eius. & Pauſ.in Corinth.meminit,qui Althepiæ regioni imperauit. hinc & prouerbiũ apud Græcos, σάρων & ναυτικώτερος.

Glaucus deus marinus,de quo Seruius: Glaucus,inquit, piſcator fuit de Anthedone ciuitate,qui cùm captos piſces ſuper herbam poſuiſſet in littore,& illi recepto ſpiritu rurſus mare petiſſent,ſenſit quandam herbarũ potentiam,quibus eſis conuerſus eſt in numen,& deum marinũ. Fabulã copioſè Ouid.eſt in Metamorph.executus:& Auſonius in Moſella,

Sic Anthedonius Bœotia per freta Glaucus,
Gramina guſtatu poſtquàm exitialia Circæ
Expertus,captas moribundis piſcibus herbas
Sumpſit,Carpathium ſubiit nouus accola pontum.
Ille hamis & rete potens ſcrutator operti
Nereos,æquoream ſolitus conuertere Tethyn,
Inter captiuas fluitauit prædo cateruas.

Sed & Oppianns in Halieutico, Strabo præterea, & Athenæus in ſeptimo copioſius, Pauſ.lib.9.de Glauco verò propiora ſcribit: Eſt,inquit,præterea ad mare locus, quẽ Glauci ſaltum nuncupant. Piſcatorem Glaucum & repentè herba quadam guſtata inter maris deos receptum,& futura prædicere,cùm alij credidere,cum præcipuè nauiculatores multa quotannis de eius diuinatione memorãt. quæ cum Anthedonij Pindarus & Aeſchylus accepiſſent,illi quidẽ curæ non fuit multa de Glauco verſibus ſuis mandare,cum Aeſchylus totius fabulæ argumentum à Glauco deduxiſſet. Palæphatus in lib.Incredibiliũ, fabulæ huius allegoriã explicat, Glaucúmque Anthedoniũ vrinatorẽ fuiſſe ait:qui aliquando natans per aliquot dies delituerit,& propterea ab hominibus deus factus exiſtimatus, &c. quæ ille de eius etiam morte interpretatur: déque altero, itémque altero Glauco,hoc eſt Siſyphi & Minois filiis. Porrò Nicanor Glaucum Melicertam fuiſſe credidit. Nicander verò in primo Aetolicorum, Apollinem à Glauco diuinandi ſcientiam accepiſſe voluit. Glaucus à Philoſtrato ita in Imaginibus effingitur:Liquidi ſunt Glauco barbæ cirri, cæruleo aſpectu,comarum cincinni graues,in humeros diffluentes,denſa & arcuata ſupercilia, inuicem ſe contingentia,ita vt vnum eſſe videantur:brachia habet natantia, pectora habet inſperſa herbis marinis,fuco ſcilicet,& alga: venter reſtrictus, reliquo corpore piſcis, cauda ad lumbos reflexa:illum circumuolant alcyones,&c.

Portunus deus & ipſe marinus,vt ait Seruius, qui portubus præeſt. Plautus in Rudent. Sed ô Palæmon ſancte Neptuni comes.huius nota eſt fabula:Athamas poſt furorem à Iunone immiſſum,cùm occiſo Learcho,qui etiam Clearchus dictus,Melicertam alterum filium cum i no vxore ſua perſequeretur,& illi ſe in mare prçcipitaſſent,voluntate numinũ

in deos versi sunt. Melicerta in Portunum, qui Græcè Palæmon dicitur: Ino in matrem Matutam, quę Græcè dicitur Leucothea. si copiosius fabulam quęris, Ouid. in quarto Metamorphos. legito, & Lactan. grammaticũ in Theb. Statiana, & Hyginum in fabulis: sed & Græca & Latina prouerbia, Inus dolores, hoc est ἰνὸς ἄχη. Leguntur ad hæc & duo Orphei hymni, alter Leucotheæ cum thymiamate aromatum, alter Palęmoni cum manna thuris: ex quibus hymnis eos aduertimus, hoc est matrem & filium, Dionysij educatores, id quod & in Dionysio repetam. In x i vrbis Romæ regione, id est, in circo maximo, qui Conso, hoc est Neptuno equestri dicatus fuerat, duæ ædes fuêre Portuni, vt P. Victor scribit: altera ad pontem Aemilij, olim sublicij appellati: altera inter Apollinem cœlispicem, & Herculem oliuarium. Palæmon verò cognominatus est à Verg. in quinto, Leucotheæ imago describitur in secundo Iconum lib. à Philostrato. Leucotheam Orpheus ait succurrere nauibus, & perinde etiam earũ esse seruatricem, id est, σωτῆρα. hinc Propertius in secũdo,

Ino etiam prima terras ætate vagata est,
Hanc miser implorat nauita Leucotheam.

Megarenses verò, vt scribit Pausanias, aiunt Inus cadauer in regionem suam maritimã cecidisse. ídque à Cleso & Tauropoli Clesonis filiabus, Lelegis filij, inuentum ac sepultum: appellatámque fuisse Leucotheam apud se primum, cui quotannis sacrificant. Sanè Portunum pro Neptuno à Latinis interdum desumi, suprà à nobis iam ostensum est.

Aegæon etiam deus fuit marinus, si Græco Eumelo & nostro Ouidio stamus. nam alij gigantem faciunt, vt Homerus. Ouid.

Cæruleos habet vnda deos, Tritona canorum,
Proteáque ambiguum, balenarúmque prementem
Aegæona suis immania terga lacertis.

Hesiodus, Cœli & Terræ filium Aegæona ait. Eumelus, & ipse poëta vetustissimus, Aegæonem in Titanomachia Terræ & Ponti filium fuisse ait, & in mari habitasse, indéque Titanibus opem tulisse. Lucillus Tarrhæus Aegæonem gigantem fuisse prodidit, atque ex Eubœa in Phrygiam peruenisse, ibíque decessisse. Conon autem in Herculea scribit, Neptunum hunc ipsum Aegæonem deuicisse, & in mari demersisse.

Scyllam & Charybdin hic breuissimè ascribam, quamuis notissimæ sint potius vt institutum prosequar, quàm vt opus esse existimem. sequar igitur eos Græcos, qui interpretati sunt physicè fabulas Homeri: quæque à nostris poëtis traduntur, & grammaticis, in præsentia mittam, plurima enim conculcarem. Scylla in antro obscuro & horrendo describitur. terribili illa est latratu, canũ videlicet simili, pedes habere dicitur x i i, colla sex longa, capita totidem, & dentium triplicem ordinem, ex quibus virus stillare videtur. Capita verò assiduè in mare porrigit, ac circunspicit è scopulo, an inde nauis aliqua circumnauiget, vt ex ea saltem tot deprædetur, quot ipsius sunt Scyllæ capita. ac totidem ex Vlyssis sociis abstulisse, ac diripuisse, poëta dixit. Scyllam sic describit Hyginus in Fabulis, de Vlysse agens: Inde ad Scyllam Typhonis filiã venit, quæ superiorem corporis muliebrem, inferiorem ab inguine piscis, & sex canes ex se natos habebat. eáque sex socios Vlyssis naue abreptos consumpsit.

Charybdis verò tantum à Scylla distat, quantum est sagittæ iactus. Hæcter in die sub caprificum delitescens, aquas absorbet, térque inde reuomit. Hinc euasit Vlysses, vt Homerus canit.

NYMPHAE.

NYmpharum vocabulum apud Græcos varia & diuersa significare videmus. nam & alatæ formicæ, nymphæ vocantur: & item vermes quidam alati, qui in apum aluearijs, quíque circum calyces rosarum strepunt. Hinc Plin. lib. xi. Apes aliæ in vermiculo, aliæ in nympha esse perhibentur. Idem paulò pòst: Nymphæ, inquit, nominantur. Sed & nouæ sponsæ hoc nomine dicuntur, vnde est παρανύμφιος, & νυμφεύτεια, & νυμφοκόμος: hoc est apud nos, pronubus & pronuba. Est & nympha inter astra, capra Amalthea, de qua mox agemus. Ea præterea particula, quæ est à mento & inferiori labro concaua media, nympha dicitur. Nymphæ quoque Musæ nuncupatæ, vt in Musis dictum. Nympha item pudendi pars, quę ad virilis interdum membri similitudinem excrescit, & arrigitur, vt Iul. Pollux scribit. Nymphas denique, veteres, animas vocabant. Porphyrius: Fontes, ait, & flumina cum nymphis aquarũ numinibus propria sunt, tum multo magis nymphis animis,

(animas

(animas enim veteres, nymphas vocabant quas olim peculiari vocabulo Melissas appellabant, videlicet quòd sint voluptatis auctores in nobis. Hinc Sophocles non impropriè de animis dixit, Bombos edit examen defunctorũ. quin & mulieres Cereris sacerdotes tanquam inferorum antistites, olim Melissæ sunt vocatæ: & Cereris filia μέλιττα, hoc est Proserpina. hæc quidem Porphyrius, Tyrius philosophus. Interpretes etiam Pindari in Pyth. Melissas nymphas interpretantur, quæ sacris & mysteriis præsunt. Hinc Pindarus, Melissæ oraculum Pythię intellexit. Mnaseas verò Patarensis Melissas nymphas ait mellis vsum reperisse in Peloponneso, ex fauo. Quidam & Melias putauêre, de quibus paulò pòst agemus. Sed his missis, nos de toto Nympharum genere hac parte tractabimus. Nam si Mnesimachum Phaselitem in Δωσιθέμιδος audire volumus, Nympharum sunt genera multa. aliæ enim sunt cœlestes, id est, ἐφήμεραι: aliæ terrestres, hoc est ἐπίγειοι: aliæ fluuiatiles, id est, ποτάμιοι: aliæ lacustres, vel stagnorum, hoc est λιμνᾶιαι, quę & λιμνάδες dictæ sunt: aliæ demum θαλάσσιαι, id est, marinæ. Seruius verò grammaticus in Verg. commentariis ita commemorat: Nymphæ, inquit, montium Oreades dicuntur, syluarum Dryades, quæ cum syluis nascuntur Hamadryades, fontium Napææ vel Naiades, maris Nereides, de quibus seorsum agemus: tametsi Phurnutus Nymphas dicat fuisse fontes aquarum dulcium, seu potabilium, quas dictas ait ἀπὸ τῆ ἀεὶ νέας φαίνεσθαι, id est, ab eo quòd semper iuuenes appareant: aut ἀπὸ τῆ φαίνειν quòd splendeant. quare ideo & sponsas, nymphas vocant, quòd tunc primùm appareant, ad illud vsque tempus occultatæ. Sed nobis plura de Nymphis philosophari haud conuenit, cùm Porphyrius in commentario antri Homerici ex Odyss. plurima afferat, & exquisitè interpretetur. Nostri certè nymphas putant appellatas, vnius literæ mutatione, quasi Lymphas, vnde & Nymphæa lauacra dicta fuêre.

Vraniæ igitur, id est, cœlestes nymphæ, appellatæ à gentibus animæ, & cœlestes mentes, quæ sphæris cœli præsunt, quas & Musas & Sirenas etiam vocauêre, vt Plato, Macrobius, alij dixêre & Proclus in primis. Nec hîc illud congruit, quod aliqui ex sacris literis asserunt: Aquæ quæ supra cœlum sunt, & cætera.

Ἐπίγειοι nymphæ, quæ in terris versantur, nuncupatæ sunt. Harum aliquæ in montibus degebant, quæ Oreades dicebantur, & Orestiades. Homerus, νύμφαι ὀρεστιάδες κοῦραι Διὸς, id est, nymphæ Orestiades natæ Iouis. hæ & Orodemniades, & Agrostinæ, ab Hesychio vocatæ sunt, qui ait: ὀρεσθρεμνιάδες nymphæ & Melissę dicuntur ἀπὸ τῆ ὄρους τῶν δενδίλλων, quòd in cubilibus montium quiescerent. vel dictæ ἀπὸ τῶν ὀρεσδενδράδων, qui rami sunt & germina stirpium. Idem scribit & Phauorinus.

Λειμωνιάδες, Lemoniades nymphæ frequenter à Græcis appellatæ, quæ in pratis versarentur & campis, vnde illis nomen. Sophocles in Philoctete, νύμφαί τ' ἠγυιέρυοι λειμωνιάδες: id est, Nymphæque liquentes Lemoniades, hoc est, campestres, seu pratenses. hoc idem affirmat Hesychius, qui inquit, quoniam hæ Nymphę ἐν λειμῶσι, hoc est in campis versantur. Orpheus in Hym. Horas Limoniades appellauit. Decipitur Boccatius, qui has Hymniades dixit, cum suo nescio quo Theodotione.

Limnades verò nymphæ dictę, quæ in stagnis, & lacub. versarentur, vt modò dicebam. per has iurat Theocritus in Edyllio v. ἃ μὰν, ὅτ' ἀυτὰς τὰς λιμνάδας, ὦ γεῶτε, νύμφας. id est, Nõ per, nõ per ipsas Limnadas, ô bone, nymphas. hæ & Limnææ à Græcis dicuntur. vnde manifestus est scripturæ error in commentariis Apollonij & Phauorini, qui pro λιμνᾶιαι scriptum habent λιμνᾶιαι. Hæ & λιμνακιάδες interdum dictæ sunt. Hinc Ouid. libro quinto Met. nymphæ nomen deduxit:

Edita Limniace vitreis peperisse sub vndis Creditur.

Nymphæ faciles plerunque appellatæ sunt. Vergilius:

Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello. in Bucol. Idem in Georg.
Faciles venerare Napæas.

Sic & D. Augustinus lib. vi. de Ciuit. dei. Sic & Theocritus statim post citatum carmen,

Αἴ τέ μοι ἵλαοί τε καὶ εὐμενέες τελέθοιεν. hoc est,
Hæque mihi faciléque & mites, sic rogo, fiant,

Sed de Nymphis illud hoc loco in vniuersum dixerim, Nymphas apud poëtas appellatas, non eas tantùm quas suprà dixi, sed à fluminum nominibus, vt apud Ouid. à Tiberi Tiberiades, & à Pactolo Pactolides. Sic noster Vida Seriades à Serio, & A. Naugerius Naucelides à Naucelo: id quod nec sibi denegatum putarunt Pontanus & Sanazarus,

ne nunc plures commemorem.

Napææ nymphæ conuallium, seu saltuũ, quãuis Seruius fontiũ dicat ἀπὸ τῆς νάπης denominatæ. Harum apud auctores crebra est mentio: vt, Faciles venerare Napæas. Napæus etiam Apollo cognominatus, & in Lesbo cultus fuit, vt in Saturn. scribit Macrobius.

Dryades & Hamadryades nymphæ syluestres, ἀπὸ τῆς δρυὸς nuncupatæ, quod generale nomen arborum est, & speciale quercus. vnde & Querquetulanæ nymphæ, ait Festus, præsidentes querceto viresceti, quod genus syluæ indicat fuisse intra portam Romæ, quæ ab eo dicta fuit Querquetularia. Hamadryades verò nymphas scribit Mnesimachus dictas, quod ἅμα τῇ δρυΐ, hoc est simul cum arboribus nascantur. vel simul interire viderentur. Pherenicus Hamadryada nympham fuisse scribit, quæ cum Oxylo concubuerit, & inde natæ sunt filiæ, Carye, Balanus Craneum, Orea, Aegirus, Ptelea, Ampelus, & Syce, quæ à nomine matris Hamadryades dictæ fuêre. Idem recitat Athenæus in tertio Dipnosoph. Charon Lampsacenus de Rhœco & eiusmodi Hamadryada, fabulam narrat: cui cùm Paræbij pater parcere noluisset, dicenti μὴ τεμεῖν, hoc est, ne incideret, id quod mox illi mortis causa extitit: quã fabulam pluribus versibus est executus Apollonius Rhodius in secundo Argon. ex verbis Phinei & Iasonis. Alterum tamen Rhœcum apud Paus. legi, qui Samius fuit, & cum Theodoro primi fuderunt formarúntque statuas. Porrò & fabulam similem aliam recitat elegantissimè in octauo Met. Ouid. de Erisichthone.

Ephydrides nymphæ appellatæ sunt, quæ in aquis versantur, vt & nomen ostendit. de his Artemidorus lib. secundo ὀνειροκριτικῶν. item Alexãder Aetolus, αὐτὸς δὲ ὃν νύμφαις ὤχετ' ἐφυδριάδεσσι: hoc est, Hic inter nymphas degit Ephydriadas. meminit & Parthenius.

Nereides nymphæ, quæ & Nerinæ dicuntur, ex Nereo deo marino & Doride natæ, à qua & Dorides nonnunquam dictæ sunt. Ouid. Doridáque & natas, quarum pars nare videtur. Nereides verò quinquaginta ab Orpheo in hymnis & à Pindaro in Isthm. dicuntur. connumerantur verò ab Hesiodo in Theogonia, cuius versus à me expressos vtcunque hic subscribam, ne corrupta nomina earum in aliis fortè offendas. versus hi sunt:

Protóque, Eucratéque, Saóque, Amphitritéque,
Eudoréque, Thetísque, Galenéque, Glaucéque,
Cymothoë, Speóque velox, Thaliéque benigna,
Et Melite speciosa, atque Eulimene, hinc & Agaue,
Pasitheéque, Eratóque, Eunece, & pulchra lacertos
Dotóque, Plotóque, Pherusáque, Dynamenéque,
Neseéque, atque Actæe, cum Protomedea,
Dorísque & Panope, spectabilis & Galatea,
Hippothoëque cupita, atque Hipponoë alba lacertos,
Cymodoce, hæc est quæ fluctus per cærula Ponti,
Ventorum & celeres flatus, cum Cymatolege,
Mitigat, & talis spectabilis Amphitrite.
Cymóque, Eionéque, & serto ornata Halimede,
Glauconoméque hilaris risu, quæque æquora tranat,
Leagoréque, atque Euagore & tu Laomedea,
Pulynoméque, atque Autonome, & tu Lysianassa,
Forma Euarne & natura inculpabilis vna.
Et Psamathe grata aspectu, & tu dia Menippe,
Nysóque, Eupompéque, Themistóque, Pronoëque,
Nemertésque: hæc patris mentem habet immortalis.

Ne verò mireris, quod bis inter has Amphitrite cõmemorari videatur: diuersæ enim sunt, id quod & syllabarum ratione ac tempore dignoscimus. prior enim penultimam & antepenultimam corripuit: altera verò producit, quo nomine Neptuni vxor vocatur, de qua cum Neptuno actum est. sic Ouidius:

Margine terrarum porrexerat Amphitrite. Claudianus,
Neptunum gremio complectitur Amphitrite.

Oceanitides, quæ & Oceaniæ appellatæ sunt, nymphæ Oceani & Thetyos filiæ, in quas & hymnus Orphei legitur, cum suffimento aromatum, harum nomina ex Hesiodo qualiacunque carmine expressimus, sic:

Pith

Pithóque, Adhmetéque, Ianthéque, Electráque,
Doríque, Primnóque, atque Vranie cœlestis,
Hippóque, Clymenéque, Rhodeáque, Callirhoëque,
Zeuxóque, Clytiéque, Idyiáque, Pasithoëque,
Plexauréque, Galaxauréque, & amica Dione,
Meloboside, Thoëque, & pulchra nimis Polydore,
Et Cerceis amabilis, & bona lumine Pluto,
Perseíque, Ianera, & Acaste, flauáque Xanthe,
Petræe dilecta, Menesthóque, Européque,
Metis, & Eurynomóque, Telestho, & lutea Peplo,
Chrysióque, Asiæque simul, suauíque Calypso,
Eudoréque, Tichéque, atque Amphiro, Ocyroëque.
Et Styx, est quæ cunctarum præstantior vna.
Hæ nymphæ, Oceanum Tethynque habuêre parentes,
Antiquæ mage: porrò alia est, sed plurima turba,
Sunt ter mille quidem pedibus fuscæ Oceaninæ.

Has etiam Vergil. & alibi, & in quarto Georgicorum commemorat:

Drymóque, Xanthóque, Ligeáque, Phyllodocéque,
Cæsariem effusæ nitidam per candida colla,
Nesæéque, Spióque, Thaliáque, Cymodocéque,
Cydippe, & flaua Lycorias, altera virgo,
Altera tum primùm Lucinæ experta labores,
Clióque, & Beroë soror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ,
Atque Ephyre, atque Opis, atque Asia Deiopeia,
Et tandem positis velox Arethusa sagittis:
Inter quas curam Clymene narrabat inanem, &c Idem poëta:
Oceanúmque patrem rerum, nymphásque sorores,
Centum quæ syluas, centum quæ flumina seruant.

Vbi Seruius ait, aut ducẽtas nymphas asserit, aut finitus est numerus pro infinito. nam & ipse paulò antè ex Hesiodo ter mille attulli. Sanè Cymothoë Neptuno à Vergilio ascribitur, vt in primo Aeneidos,

Cymothoë simul & Triton adnixus acuto,
Detrudunt naues scopulo.

Dicta ἀπὸ τῆς θέας τοῦ κύματος, vt ait Seruius. alij ab vndarum velocitate, hoc est, ἀπὸ τῆς κύματος. Naiades, quæ & Naides, fontium nymphæ vocabantur, παρὰ τὸ νάω, quod fluo significat, hæ & ποηγαῖαι & κρηωπαῖαι dicuntur. Homerus, νύμφαι κρηωπαῖαι κοῦραι Διὸς. hoc est, Fontanæ nymphæ natæ Iouis. Naiades verò Porphyrius in commentatione in Homeri antrum, dictas ait ἀπὸ τῶν ναμάτων, id est, ab aquis & fontibus. His etenim appellari existimat potentias aquis præsidentes: olim autem, & animas communiter omnes, quæ ad generationem descendere putabantur. Existimabãt enim animas assidere aquæ diuinitus afflatæ, vt inquit Nummenius. Hac de causa volunt & Prophetam dixisse, Spiritum Dei ferri supra aquam. Sed ab his ego libenter abstineo.

Potamides nymphæ etiam appellatæ, id est, fluuiales, quas & fluminibus præesse tantummodo putauit antiquitas. meminit Lactantius in tertio Theb. Dictæ, quia ποταμός, fluuius dicitur.

Meliæ inter nymphas numerabantur, vt est apud Hesiodum, & Apollonij interpretes. Dictæ verò à Melia Oceani, vt Callimachus cecinit in hymno Deli: tametsi eius scholiastes id parum percepisse videatur, super hæc poëtæ verba,

Ἠΐ' ὑποδλιμνάδεσσα χορὸς ἀστεπάσατο νύμφη, Αὐτόχθων μελίη. id est,

Ipsa autem Melie indigena acta dolore quieuit,
Nympha choro.

Sedenim ex Meliis nymphis homines natos fabulati sunt, quòd vel sub arboribus nasci contigerit: vel quòd ibi exponerentur, vt Proclus in Hesiodum notat. Palæphatus ὦν ἀπίστους, eos ridet qui dicunt genus hominum ex fraxino, hoc est, ἐκ τῆς μελίας

proge

progenitum.nam à Melo,inquit,potius dicti,vt ab Ione Iones.Fuit & Melia nymphæ nomen, Iſmeni ſoror, Temeni mater, cuius Pindarus meminit, & eius interpretes. Heſiodus in Theogon. Melias nymphas natas ex amputatis teſticulis Cœli à Saturno, vna cum Erinniis & Gigantibus ait,

Νύμφας θ' ἅς μελίας καλέεσσ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν. hoc eſt,

Nymphas quas Melias vocitant telluris in oras,

Quo loco Proclus ait, animalia rationis expertia ex arboribus eſſe. Io. Zezes grammaticus nomina Meliarum in Cõmen. Heſiodi hæc eſſe ait: Helice, Cynoſura, Arethuſa, Ide, Crime, Britho, Celęno, Adraſtea, & Glauce. Idem alibi videtur Melias cum Oreſtiadib. & Hamadryadibus cõiungere. Porrò nimphę etiã ἐπιμελιάδλοι eadem ratione vocatę fuêre, item μελιάδλοι vt Heſychius notat: & vt Phauorinus ſcribit, μελίδλοι Doricè & μελιάδλοι.

Caberides nymphæ à Cabiris nominatæ vt Argiuus Acuſilaus prodit, & Pherecydes. hic ex Cabera Protei filia & Vulcano tres Cabiros, totidémque nymphas Caberidas ortas ſcribit: ille ex eodẽ Vulcano & Cabera Camillum natum ait, ex quo Caberi nati ſunt, & è quibus Caberides nymphæ. Idem & Strabo ſcriptum reliquit, & nonnihil ipſe in Caberis attigi. Parum mihi liquet, an eædem ſint quæ Telchimiæ nymphæ dicebantur, quarum apud antiquos mentio inuenitur.

Dodonides nymphæ à Dodona Epiri nuncupatæ ſunt, vbi oracula notiſsima reddebantur. Sacerdotes hæ ibi fuerunt, & miniſtræ, quas ita effingit Philoſtratus in Imaginibus, vt rigida ac ſacra quadam ſpecie eſſe viderẽtur. nam & ſuffitus & libamina exhibere, & miniſtrare propè videbantur. ipſum lege Philoſtratum. Ab Hygino proditum eſt, ex Pherecydis ſententia ſeptem Hyadas, de quibus paulò poſt agemus, Dodonidas nymphas appellatas.

Cithæroniades nymphæ, à Cithærone monte Bœotiæ nuncupatæ, in quo oracula dabantur. hæ & Sphragitides dicebãtur, ab antro quod in eo mõte fuerat, vt Pauſ. in Bœot. ſcribit, in quo hæ nymphæ reſpõſa reddebant. Quidã huius montis ſummitatẽ Sphragitin nuncupant. Harum quoque nympharũ Plut. in vita Ariſtidæ meminit, quin eis etiam ſtata ſacra ex Aeantide tribules quotannis peragere ſolebant. hæ, vt puto, & Sphragiæ ab Orpheo in hymnis dicuntur.

Corycides, quæ & Coryciæ nymphæ, à Corycio antro mõtis Parnaſsi vocatæ, vt idem docet Pauſ. de his & poëta Ouid. cùm in ſexto libro Meta. tum etiam in epiſtolis mentionem facit. Memoratur & celebre alterum Corycium antrum in Cilicia, à Mela, & aliis.

Anigrides nymphæ ab Anigro flumine nuncupatæ, teſte Strabone & Pauſ. in Ele. Anigridum nympharũ in Samico ſpecus fuit, haud procul à flumine Anigro, in quem ingreſſi vitiliginibus laborãtes, huiuſcemodíque cęteris morbis, ſi nymphis his ſacra ſpopondiſſent, Anigrúmque fluuium innataſſent, ſanabantur: ſi credere dignum eſt. Fuerunt & Agriades nymphæ quarum mẽtio apud Heſychium: niſi ſit mendum in codice, vt ſunt in eo plurima, vt pro Anigrides, Agriades ſcriptum ſit.

Iſmenides nymphæ dictæ ſunt ab Iſmeno Bœotiæ celebri flumine, quarum templum, vt Pauſanias docet in Attica, fuit apud Myrrhinuſios Atticæ populum. Ouidius Metamorphoſeos libro tertio,

Thuráq; dant, ſanctáſque colunt Iſmenides aras.

De Iſmenio verò Apolline, agemus in Apolline.

Sithnides nymphæ Megarẽſes, vt idem Pauſ. ſcribit. Erat, inquit, in vrbe Athenarum fons, quem ædificiis Theagenes conſtruxit, cuius filiã Cyloni Athenienſi nupſiſſe ferunt: Cylo rerum potitus fontem ædificio ornauit, egregij ſanè ſpectaculi amplitudine, columnarúmque multitudine, in eum fontẽ aqua illabebatur, quam σιδνίδλων νυμφῶν nuncupabant, quas Megarenſes populares ſuas eſſe affirmabant: & cum vnius earum filia Iouem concubuiſſe, & inde Megaram natam Deucalionis tempore, qui diluuium euaſiſſe dictus eſt in montem Geraniam, cum eo tempore nondum ſic eo nomine vocaretur: ſed quòd ad γεράνων, id eſt gruum ſuperuolantium clangorem ille enatarit, inde Gerania eſt monti nomen inditum.

Amniſiades, & Amniſides, nymphæ nuncupatæ ſunt à Cretenſi ciuitate Amniſo, vt Stephanus auctor eſt.

Ionides nymphę, teſte Pauſ. ab Ione Gargetti filio denominatæ, quarũ noĩa fuêre Calliph

liphæa, Synallaxis, Pigæa, & Iaſis. harum fons & templum fuit apud amnem Cythæron, in agro Eliorum. Huius fontis virtus, vt ſi ægroti in eũ deſcenderẽt, ſanarentur à langoribus.

Luſiades nymphæ appellatæ ab aquis, apud quas homines frigoris captandi gratia diuerſari ſoliti eſſent.

Pteridas nymphas quaſdam Heſychius commemorat, ab herba quapiam quæ πτέρις dicitur Græcè, Latinè filix.

Heliades nymphæ, quæ & Phaëthontiades appellatæ ſunt, quòd Phaëthontis ſorores eſſent, & in arbores populos conuerſæ. Ouid. fabulam explicat in Metamorph. à ſole dictæ, qui ἥλιος dicitur. Vergilius in Bucolicis,

Tum Phaëthontiades muſco circundat amaræ Corticis.

Fabula eſt notiſſima Græcis & Latinis ſcriptoribus: & has in Imaginibus graphicè effinxit Philoſtratus: vti etiam Centauridas nymphas, Centaurorum filias vario equorum colore aſſimilatas, libro ſecundo.

Hereſides nymphæ quædam, dictæ ἀπὸ τῆς Ἥρας, id eſt, à Iunone: quæ Iunoni lauacra miniſtrabant, vt ſcribit Heſychius.

Themiſtiadæ nymphæ, à Themide nuncupatæ, eodem Heſychio auctore, leguntur.

Gorgones tres fuêre ſorores, Phorcynis filiæ: Euryale, Stheno, & Meduſa. quarũ capita draconum ſquamis obſita fuiſſe dicuntur, dentes maximi ſuum inſtar, item manus & alæ quibus per aëra ferri dicebantur, & in ſe intuentes in ſaxa vertere. ex tribus verò Meduſa mortalis fertur fuiſſe, ideóque à Perſeo decollata: reliquæ duæ ſorores immortales Perſeum nequiuêre conſequi, quòd Orci galea obtectus, vt ait Hyginus, non cernebatur: hinc illæ tandem eum proſequi deſiuêre. Gorgonas Seruius, in extrema Africæ circa Atlantem montem fuiſſe ſcribit, vnúmque omnes oculum habuiſſe, quo inuicem vterentur. Serenus tamen ait, puellas eas fuiſſe vnius pulchritudinis: quas cùm vidiſſent adoleſcentes, ſtupore torpebant. vnde fingitur, quòd ſi quis eas vidiſſet, vertebatur in lapidem. Harum allegoriã in primo explicat Fulgentius, & eo ſubtilius Io. Zezes grammaticus in commentario in Heſiodum. Scribit Pauſ. in ſecundo, vbi de Argiuis agit: In foro, inquit, Argiuorum tumulus terræ conſurgit, in quo conditum ferunt Meduſæ Gorgonis caput. De qua nullam vt fabulæ rationem habeamus, hæc memoriæ prodita ſunt: Phorci eam filiam fuiſſe. patre mortuo, acceptum ab illo regnum eorum populorum qui Tritonidem paludem accolunt, tenuiſſe: ſolitam in venationes & pugnas exire cum Afrorum, quibus imperabat, manu. quare cum Perſei copiis, quas illò lectiſſimas ex Peloponneſo adduxerat, acie occurriſſet, noctu per inſidias oppreſſam. Mortuæ pulchritudinem admiratum Perſeum, præciſum caput, vt ſpectaculo eſſet, in Græciam reportaſſe. At Proclus Carthaginenſis Eucratis filius, veri fortè ſimiliorem hiſtoriam literis mandauit: in Africæ deſertis beſtias gigni multas mirabili ſpecie, atque inuſitata: feros inter eas viros ac fœminas. ac virum ſe Romam illinc deportatum vidiſſe teſtatur. Coniicere itaque ſe, ex illis fœminis vnam fuiſſe Meduſam, quæ cum à ſuis gregibus aberrãs veniſſet ad Tritonidem paludem, ciues accolas male mulctaſſe, vſque dum à Perſeo eſt occiſa. adiutricem verò Perſeo Mineruam fuiſſe, iccirco proditum, quòd qui ſtagnum illud accolũt homines, Mineruæ ſacri ſunt. Sanè & Gorgona Cyrenaici Pallada vocabant.

Grææ quoque Phorci filiæ in nympharum numero habitæ fuêre, tres, Pephredo, Enyo, & Dinon: ſic nuncupatæ, quòd ſtatim vt natæ ſunt, anus fuiſſe ferunt: & vnicum tribus oculum, vnicúmque dentem, quibus viciſſim inter ſe vterentur.

Sirenes ab aliquibus etiã inter nymphas connumerãtur, quæ & à patre Acheloides vocatę fuerũt, de quibus Homerus in Odyſſ. x i i. & Orpheus in Arg. itémque Apollonius in quarto (ne Latinos commemorem) in commentariis Zezes in Heſiodum, quod & ipſe in Muſis retuli. Sirenes filiæ dicuntur Terpſichores, ſeu Melpomenes, & Acheloi. Seruius tamen Calliopes ait. Hyginus in fabulis ita ſcribit: Vlyſſes peruenit ad Sirenes, Melpomenes Muſæ & Acheloi filias: quæ partem ſuperiorem muliebrem habebant, inferiorem autem gallinaceam. Harum fatum fuit, tamdiu viuere, quamdiu earum cantum mortalis audiens nemo præteruectus eſſet: & cætera, quæ poëtæ narrant. Sed & de his idẽ Hyginus, in eodẽ lib. cap. c x l i plura, nec multo aliena à ſupradictis. narrat enim à Cerere dea mutatas, & inſuper addit earum fatum. Quidam tres commemorant, Parthenopen, Leucoſiam, & Ligiam: alij Aglaophemen, Thelxiepiam, Piſionem & Ligiam: alij duas tantùm,

tantùm,& sine nomine,vt Eustathius notat.alij quatuor:nec qui quinq; scripserint defuêre.Græci tradũt grãmatici,Sirenas à pectore habuisse ad superiora γρῦς ὄρν, id est passerum speciem,inferiora verò mulierum.De his ita propemodum Seruius: Sirenes secundũ fabulam tres in parte virgines fuerunt,& in parte volucres, Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filiæ harũ vna voce,altera tibiis,alia lyra canebat.& primò iuxta Pelorum, pòst in Capræis insula habitauerũt:quæ illectos suo cantu,in naufragia deducebãt. Secundũ veritatem,meretrices fuerũt,quæ transeuntes quoniã ducebant ad egestatem, his fictæ sunt inferre naufragia.has Vlysses contemnendo deduxit ad mortem. Buccatius ex Albrico ignobili scriptore,eis virgineũ corpus vmbilicotenus attribuit, & gallinaceos pedes.quidam eas in pratis,vbi multa essent mortuorum corpora,statuerunt: vel,vt Verg.cecinit,

Iámque adeò scopulos Sirenum aduecta subibat,
Difficiles quondam,multorúmque ossibus albos.

In Bœot.est à Paus.proditũ,Sirenas ab Iunone impulsas,vt cũ Musis canẽdo certarẽt: quas cũ cãtu facilè Musæ vicissent,eis pennas euulserũt,sertáq; sibi ex iis effecêre. Stephanus & Apterã vrbẽ in Creta ex re appellatã scribit,quo loco certamẽ fuit.Strabo de Sirenis lib.primo agit,déque earum sacello,& Sirenusis insulis,quæ've loca ipsæ incoluerint. Prætermitto quæ traduntur à Palæphato,& à Fulgẽtio,ne nimius sim:si vacat,eos legito.

Hyades quoq; quæ & Pleiades dicuntur,à nostris verò Vergilię & Succulæ:sunt à Phe recyde Atheniẽse nymphæ Dodonides dictæ,quarũ hæc nomina prodit: Ambrosia, Eudora,Pedile,Coronis,Polyxo,Phyleto,Thyene.Aratus verò his duobus versibus earum nomina protulit, quem & nostri secuti sunt:

Alcyone,Meropéque,Celænóque,Electráque,
Taygete: Steropéque simul,venerandáque Maia.

Musæus Hyadas ex Atlante & Electra Oceani filia genitas ait: vnde & Atlantides cognominatę sunt,quarũ frater fuit Hyas,à quo illis nomẽ est inditũ.hoc licet perperã apud Hyginũ legatur.Scribit Zezes grãmaticus in Hesiodi cõment. Atlantis filias fuisse 7 (licet corruptè 12,codices habeãt)& filiũ vnũ Hyanta,qui serpentũ venationẽ exercebat,à quo Hyades dictæ.Aliosidẽ dicit ab Y elemẽto,hoc nomẽ deriuare.Sed & alij ab ὕω, pluo deducũt.Pleiades verò nũcupatæ,vel à Pleione,vel q; plures fuerint,vide Hyginũ. In Commentariis verò in Theocritũ,harũ nomina ita legimus,Coccimò,Glaucia,Protis,Parthenia,Maia,Stonychia,& Lãpadò. Alij has dicunt:Electrã,ex qua Dardanũ: Maiam,ex qua Mercuriũ: Taygetã,ex qua Lacedæmona Iupiter procreauit: Alcyonẽ,ex qua Neptunus Irea:& Celænò,ex qua Lycum & Nyctea,idem Neptunus sustulit: Steropẽ,ex qua Mars Oenomaũ:& vltimã Meropen,quæ Sisypho nupsit.Cõsimilia ferè traduntur ab Ouid.in Fast.Hæ autẽ post ver exoriũtur,occidunt hyemis initio.plura Hyginus in Tauro, aliíq;. Hoc loco illud addere visum est,quod idẽ Hyginus in Fab.cap.CXCII scribit.ait enim: Alij existimant Meropen conspici erubescere quia mortalem virum acceperit, cùm cæteræ deos haberent.ob eámque rem de choro sororum expulsa,mœrẽs crinem solutum gerit,quæ cometes appellatur,siue Lonchodes,quia in lõgitudinem producitur: siue Xiphias,quia gladij mucronis effigiem producit.ea autem stella luctum portendit.

Thyiades Nymphæ quædam ab Hesychio scribuntur,furentes & bacchantes. sed & hoc eodem nomine sacratæ quædam Proserpinæ mulieres dicebantur. quin & idem auctor ait,bacchantium vocem Thyiada dici.Thyadas verò bacchas vocari, notissimum est,& Thyas numero vnius.

Nyseides,& Nysiades nymphæ,à Nysa mõte,in quo nutritus,& vnde appellatus Dionysius,quæ tamen variis in locis fuisse traditur, nam & in Bœotia,& India,& Arabia à scriptoribus reponitur.Ouid.

Inde datum nymphæ Niseides antris
Occuluêre suis,lactíque alimenta dedêre. Cætera in Baccho dicta.

Proselenides nymphæ Arcadicæ nuncupatæ,quo modo Arcades ipsi προσέληνοι dicti, vt auctor est Hesychius.

Mycalesides nymphæ Samiæ dictæ.Callimachus in Deli hymno, γέγονοθι ἀκτιάς μυκαλησσίδες ἀξένιαται. hoc est, Vicinæ Ancæi Mycalesides exceperũt. Denominatæ verò à mõte Mycalesso,qui Samo è regione positus est, vt Steph.scribit:qui præterea & Mycalẽ Cariæ describit,& Mycalessum vrbem mediterraneã Bœotiæ,cuius & Thucydides in septimo meminit

nit.dicta quidem, quòd ibi bos Cadmi ἐμυκήσατο, id est,emugiuerit. Fuit & alia in Caria,teste Ephoro in tertio.

Lelegeides nymphæ,in primis à populis nuncupatæ:Ouid.in Metamorph.

Libystatides quædam nymphæ connumerantur ab Hesychio:ex loco nomen.

Glyphiæ nymphæ,à Glyphio antro & monte dictæ.

Callistephani nymphæ,denominatæ à Callistephano olea,teste Pausania.

Ἀβαρβαλάϊαι nymphæ quædam nuncupatæ. nam & ἀβαρβαρέα nomen fuit nymphæ.

Thurides & Musæ & Nymphæ,à Macedonibus. Idem hoc scribit Hesych.

Goniades nymphæ, quarum templum fuit apud Cytherim fluuium, vt scribit Strabo in octauo quod non multum aberat ab Heraclea.

Ἐννησιάδλοι nymphæ à Lesbiis nuncupatæ: & ἡνιλιάδλοι nymphæ quædam in Cypro, vt Hesychius testatur.

Pyrsanides quoque nymphæ, vt idem scriptor commemorat, quæ à facibus vel igne, hoc est ἀπὸ τῆ πυρσοῦ nominantur,qui dari solet in signum.

Phruxonides etiam nymphæ à Columella quædam appellantur, quæ Melissas, id est, apes educasse dicuntur.

Commitiæ nymphæ,teste Varrone,vocatæ fuerunt ad lacum Cutilienſem,à Commatu scilicet dictæ, quòd ibi insula in aqua commoueretur. sic etiam à lacu Velino, dea vel nympha Velina.

Nunc de plerisque aliis nymphis singularibus agendum, seorsum ab his quas antè ex Hesiodo recitaui.

Amalthea & Themis nymphæ fuerunt, vt ex Musæo refert Hyginus,quibus à matre Ope Iupiter alendus est traditus. Amaltheam autem ferunt habuisse capram in deliciis, quæ Iouem aluisse dicitur.Parmenisçus verò Amaltheam capram dixit regis Melissei,cuius lacte,cùm aliud non haberent ad puerum alendum,nutriuere:qua de re tot sunt fabulæ Græcis & Latinis confictæ scriptoribus, adeò vt eam in cœlo vsque collocarint. Lege Diod.Siculum,& Strabonem,qui hac de re non pauca scripserunt. Palæphatus etiam fabulam exposuit.Quidam has nymphas Adrastiam & Idam dixêre,Melissei filias.aliter tamen recitat Ouid.lib.5.Fast.

Nais Amalthea,Cretæa nobilis Ida,

Dicitur in syluis occuluisse Iouem. lege cætera. Sed & cornu Amaltheæ in proverbium deductum est,de quo Erasm.inter cæteros. sed Amaltheę etiam pellem, quæ diphthera dicta est,Iupiter accepit,in qua res humanas perscriberet.Plutar.eandẽ & Adrastiam Iouis nutrices ait: Iunonis verò vnam,Eubœam: Apollinis duas,Alethiam & Corythalan:Bacchi plures. quod non absque mysterio factum ait, quia scilicet multa aqua ad vini mixtionem conueniat.

Aega & Helice,nympharum nomina,quæ ex Oleno natę,& ipsę Iouis nutrices ferunt,vt Hyginus,aliíque prodiderunt. quidam Aegam Panos vxorem dixêre, vt alibi docuimus, à qua & Aegis dicta. Plura Hyginus.alij Helicem & Cynosuram dixêre.Hyginus in secundo,alij.

Aegle etiam nymphę nomen: Maro in Bucol. Aegle Naiadum pulcherrima, &c. Solis & Neæræ filia. ἀγλὴ Latinè splendor dicitur.est & lunæ nomen:item ludi genus,& placentæ,vt apud Græcos obseruamus. Aegles præterea viri proprium,qui mutus cùm esset, repentè vocalis factus est: vt Val.Maximus & Gellius scribunt.

Acamarchis nymphæ nomen,filiæ Oceani,apud Diodorum.

Amphithoë quoque nymphæ nomen,à circumcurrẽdo appellata,& velocitate: quemadmodum à circumfluendo Amphirrhoë,& Amphinome à circumpascendo.plura interpretes Hesiodi.

Eunica,Malis,& Nychia,nympharum nomina in 13.edyll.Theocriti, quæ Hylam Herculis puerum rapuerunt.

Cassotis nomen nymphæ,quæ nomen dedit fonti qui apud Delphos erat, de quo Paus. in Phocaicis, his verbis: Vbi lapidem spectaueris,si pedem retuleris quasi ad fanum reditурus,fontem videas cui nomẽ Cassotis. murus ei obiectus est.per murũ ad fontem ascenditur.aquã credũt eius fontis sub terrã mergi. in templi penetrali fatidicas fœminas versibus aiunt responsa dare,quę fonti nomen dederũt,fuisse de nymphis vnã Parnassi accolis.

Thetis nympha ex Nereidum numero, mater Achillis: de qua cùm cæteri poëtæ adeò fabulati ſunt, tum maximè Homerus, qui in primo Iliados eam ait Iouem defendiſſe, cùm dei cæteri contra illum conſpiraſſent:

Illum cùm vellent alij conſtringere vinclis
Diui, Iuno, Neptunúſque, & Pallas Athena. quam fabulam interpretatur Phurnutus, quo loco agit de Briareo, qui & Aegæon dictus eſt. hanc præterea nympham Iouem optaſſe, & poëtæ narrant: ſed oraculo deterritum abſtinuiſſe. Ouidius, alij: inter quos Hyginus in Fab. cap. LIIII.

Calliſthò nymphæ nomen, Lycaonis filiæ, quæ cùm Dianæ comes eſſet, ab Ioue compreſſa filium Arcada genuit: ambóque, hoc eſt mater & filius, in cœlum relati: ipſa Arctos, id eſt, vrſa: Arcas verò, Arctophylax, dicti ſunt. lege Ouidium, & quæ multa in ſecundo libro Aſtronomici poëtici ab Hygino ſcripta ſunt, & quæ ab Arato, & quæ in Aratum, tam Græcè quàm Latinè ſcripta ſunt commentaria.

Argyra nomen nymphæ fuit, cuius amore cùm Selemnus adoleſcēs torqueretur, obiit eius nimio deſiderio. qui à Venere in cognominē fluuium mutatus fuit: cuius aquā amantibus prodeſſe ad amoris remedia, fuit opinio. in ipſo enim amantes flumine abluti, deſiderij obliuionem concipere putabantur. At verò Argyram ipſam & fonti & vrbi Argyræ nomen dediſſe, Pauſanias tradit.

Daulis nymphæ nomen, Cephiſi filiæ, quę vrbi nomen dedit: quæ vel Terei & Philomelæ ac Prognes fabula notiſſima eſt. vide Pauſ. in Phocaicis.

Crenis, Crenidis nymphæ nomen, teſte Priſciano grammatico in ſeptimo, & Ouidius in Metamorphoſ.

Echidnam etiam nympham Heſiodus facit in Theog. dimidia ſui parte puellam ſpecioſam, quæ in quaſcunque partes oculos flecteret: dimidia verò altera parte, qua ſerpens immanis erat, in cauerna diuerſans, & cruda mandens. hæc cum Typhone mixta, peperit Orthum canem, Cerberum, & Hydram. cætera notiora ſunt, & ex noſtris lege. Echenais quoque nympha, vel Daphnidis amore cognita: de qua; fabula legitur apud Parthenium.

Salmacis nympha, Cœli & Terræ filia molliſſima, fertur fuiſſe cauſa fontis Alicarnaſſi aquæ appellandæ Salmacidis: quam qui bibiſſet, vitio impudicitiæ molleſceret. ob eam rem, quòd eius aditus anguſtatus parietibus, occaſionem largiebatur iuuenibus petulantibus puerorum puellarúmque violandarum, quia non patebat effugium. inde Ennius: Salmacidas ſpolia ſanguine & ſudore. Hæc Feſtus. meminit M. Cicero. vide Victruuium libro 2. cap. 8. Ouidius quarto Metamorph.

Vnde ſit infamis, quare male fortibus vndis,
Salmacis eneruet, tactóſque remolliat artus,
Diſcite: cauſa latet, vis eſt notiſſima fontis.

Idem libro decimoquinto:

Cui non audita eſt obſcœnæ Salmacis vnda?

Thiſoa, ſeu Theſoa, Neda, & Agno, nympharum nomina apud Arcades, quæ & ipſæ Iouem aluiſſe dicuntur, vt Pauſ. in Arcad. Theſoa quidem vrbi nomen dedit apud Parrhaſios, Neda fluuio, Agno fonti in monte Lycæo. meminit harum & Marullus in hymnis, & Nedæ Callimachus in Iouis hymno. Nedæ & Ithomes in Ioue Ithomate mentionem fecimus. Porrò Pauſ. in eodem libro paulò pòſt, vbi de Creſio monte agit, inquit: Aram Mineruæ tradunt erectam à Melampode Amythaonis filio. aræ inſiſtunt Rhea & Oenoë nympha, paruulum Iouem complexæ, vtrinque quaternis aſſiſtentibus nymphis: ab vna parte, Glauce, Neda, Thiſoa & Anthracia: ab altera, Ida, Agno, Alcinoë, & Phrixa.

Aſia nympha, quam inter Oceanitides commemoraui, de ea etiam Varro de Lingua Lat. Aſia, inquit, dicta à nympha, à qua & Iapeto trahitur Prometheus. Legimus & ab hac tertiam orbis partem appellatam, vt ab Europa Agenoris alteram, tertiam à Libya: de quibus plura in Annotationibus.

Acacalis nymphæ nomen, quæ ab Apolline compreſſa in Creta, filios edidit Phylacidem & Philandrum. Pauſ. meminit, & Apollonius in Argon.

Lotus nympha, quæ in plantam ſui nominis cōuerſa dicitur, cùm eam fugientem Priapus comprimere vellet: Ouidius,

Orphne nympha Auernalis, de quo Ouid. quinto Metamorph.

Solúſ

——Solúſque ex omnibus illud
Aſcalaphus vidit, quem quondam dicitur Orphne,
Inter Auernales haud ignotiſſima nymphas,
Ex Acheronte ſuo furuis peperiſſe ſub antris.

Mintham nympham, in mentham herbam mutatam à Proſerpina, pluribus oſtendi in Iunonis Syntagmate, quare illinc repete.

Cyane nymphæ nomen, quæ Proſerpinæ comes fuit, quam, ea rapta, nimio eius deſiderio in fontē delituiſſe, teſtis eſt Ouid. in Metamorph. meminit eius & Claudianus. Lactantius grammaticus in 5. Theb. commēt. hāc ab Anapo amatam tradit, & aliā recitat fabulā.

Melinoë ab Orpheo nympha Chthonia, id eſt, terreſtris dicta eſt, ita enim ad hāc hymnum cum thymiamate aromatum exorditur:

Μηλινόὲω καλέω νύμφω χθονίαν, κροκόπεπλον. hoc eſt,
Melinoëm vocito croceā quæ veſte niteſcit,
Nympha inter Chthonias.

Sagaritis nomen nymphæ, à Phrygiæ fluuio denominatæ. Ouid. in 4. Faſt.

Fallit, & in nympha Sagaritide deſinit eſſe,
Quod fuit: hinc pœnas exigit ira deæ.

Sanè fluuius σαγγαρίου in Græcis ſæpe legitur, vt in eo Heſiodi in Theogon. Σαγγάριόν τε μέγαν: & Apollonium in ſecundo. Sangarius verò fluuius (vt dixi) Phrygiæ eſt, quem Marlianus Sangarum vocat. Hermogenes verò in eo quem de Phrygia ſcripſit, Sangam quendam fuiſſe ait, impium erga Rheam, quem illa in hanc aquam immutarit; vnde eſt hic fluuius Sangarius, prope quem Oreæ Cereris templum fuit, vt in Cerere etiam repetam.

Bolina nomen nymphæ virginis, quam Apollo amauit: illa autem amātem deum auerſata, ſe in mare proieciſſe fertur: verùm Apollinis beneficio immortalis eſt redditа. ab hac ergo & vrbs, & fluuius, nomina ſortiti ſunt in Achaia. hæc ex Pauſ. & Stephano, ac Rhiano deſumpta.

Iuturna nympha, vt Varro ſcribit in libro de Lingua latina, quæ iuuaret: itaque multi ægroti propter id nomen, hanc aquam petere à fontibus ſoliti. Iuno verò apud Vergilium in duodecimo ait, Nympha decus fluuiorum. & paulò ſuprà:

Extemplò Turni ſic eſt affata ſororem
Diua deam, ſtagnis quæ fluminibúſque ſonoris
Præſidet: hunc illi rex ætheris altus honorem
Iupiter, erepta pro virginitate ſacrauit.

Quo loco inter cætera Seruius: Iuturna, inquit, fons eſt in Italia ſaluberrimus, iuxta Numicum fluuium, cui nomen à iuuando inditum eſt de hoc autem fonte Romam ad omnia ſacrificia aqua afferri conſueuerat. hæc quidem adhuc Seruius. Porrò tradunt alij, Iuturnam in lacu fuiſſe ſummerſam, cui ipſa nomen indiderit. Colebatur quidem à Romanis. Ouid. in Faſt.

Te quoque lux eadem Turni ſoror æde recepit,
Hic vbi virginea campus obitur aqua.

Quæ ędes erat ad aquam virgineam, vt ait P. Victor, in regione circi Flaminij. Quibus poëtæ verbis oſtenditur, Iuturnam in campo Martio prope Virgineam aquam cultam fuiſſe. Variè tamen ab antiquariis hoc tempore de Iuturnæ aqua traditur. quidam enim eam ſtatuunt in eo loco, qui nunc vulgò Treglio appellatur, qui non infirmis rationibus aguntur: alij alio loco, prope forum ſcilicet, non procul à Circo, quo loco memini me ſæpe cùm Sanga & Iul. Sadol. & aliis deſcendiſſe, vt fontem conſpicaremur.

Aegeriam etiam nympham Numæ Pompilij regis, vt aiunt, vxorem Romani coluêre, eíque ædem conſtruxêre. cum hac congreſſus Numam habere ſolitum Grœci ac Latini hiſtorici prodiderunt. quin & Aegeriæ lucus illi dicatus fuit, quem (vt ait Liuius) medium ex opaco ſpecu fons perenni rigabat aqua: quem lucum Camœnis ſacrum, in noſtris Muſis retulimus. Dionyſius Alicarn. libro ſecundo Hiſt. nympham ſcribit Aegeriam Numam Pompil. adiiſſe aſſiduè, docentem regiam ſapientiam. alij non nympham ipſam, ſed Muſarum vnam: atque hoc dicunt omnibus manifeſtum fuiſſe, & cætera quæ ſubdit: quibus in vtranque partem diſputat, deáne an non fuerit. Plutarchus quoque in Numa, multa de Aegeria ſcribit, quæ & ab aliis traduntur. Sed illud præterea addit, quomodo huiuſmodi dearum congreſſus fieri cum hominibus exiſtimarentur à gentibus. Feſtus verò, Aegeriæ lucum

lucum iuxta portam Capenam constituit. Ouid. in tertio Fastorum:

Aegeria est quæ præbet aquas, dea grata Camœnis,
Illa Numæ coniunx, consiliúmque fuit.

Idem poëta lib. quintodecimo Metamorphoseos, eã mutari inducit in font ẽ à Diana:

——Donec, inquit, pietate dolentis
Mota soror Phœbi, gelidum de corpore fontem
Fecit, & æternas artus tenuauit in vndas.

Fuerit porrò ne hęc, an altera, Egeria non satis liquet, quæ à mulieribus coleretur, quòd eam opitulari credebant partu egerẽdo: vnde & illi nomen, de qua & in primo Syntagmate meminimus. Huic etenim prægnantes sacrificabant, quòd eam putarent facilem conceptum egerere.

Egnatia nympha in Apulia celebrabatur, à qua & loci nomen, vbi deam cultam fuisse proditum est: in cuius ara lignis superpositis extructísque, ignis sua sponte excitari accendíque ab antiquis existimabatur. Plin. lib. 2. miraculi meminit, non autem nymphæ.

Philyra, quæ in tiliam arborem conuersa est, nympha fuit Oceanine, de qua post alios ita scribit Hyginus in lib. Fab. cap. CXXXVIII. Saturnus, inquit, Iouem cum quæreret per terras in Thracia, cum Philyra Oceani filia, in equum conuersus concubuit: quæ ex eo peperit Chironem cẽtaurum, qui artem medicam primus inuenisse dicitur. Philyra postquam inusitatam speciem se peperisse vidit, petit ab Ioue, vt se in aliquã speciem commutaret. quę in arborem philyram, hoc est tiliam commutata est. Porrò & Chiron ipse à Vergilio cæterísque poëtis Phillyrides vocatus est. Tithorea nympha, vna ex his quæ cum aliis arboribus, tũ maximè quercubus, à Poëtis genitæ fingũtur, quę & Dryades & Hamadryades dicũtur. ab hac verò Tithorea & ciuitas & iugũ Parnassi nũcupatũ, ait Paus. in vltimo.

Legimus & alia propè innumerabilia nympharum nomina apud vtriusque linguæ auctores, quæ infiniti sit laboris omnia collegisse: vt non modò verum sit quod Seruius scribit, cc fuisse nymphas: sed quod etiam scripsit Hesiodus in Theogonia,

Τρεῖς χίλιαι εἰσὶ ταυύσφυραι ὠκεανῖναι. hoc est,

Nam nymphæ tribus extant millibus Oceaninæ.

Quare ideo ad alia me conuertam.

CASTORES, VEL DIOSCVRI.

CAstor & Pollux, Castores dicti, & Græcè Dioscuri, Iouis filij, de quibus ita M. Cicero de Natura deorum: Dioscuri, inquit, apud Graios multis modis nominantur. Primi tres qui appellantur ἄνακες, Athenis ex rege Ioue antiquissimo & Proserpina nati, Tritopatres, Eubuleus, Dionysius. Secundi, Ioue tertio nati, ex Leda, Castor & Pollux. Tertij dicuntur à nõnullis, Aleo, Melampus, & Eumelus, Atrei filij, qui Pelope natus fuit. Hæc quidem M. Cicero. Quos ita natos scribit Hyginus in Fabulis: Iupiter Ledam Thestij filiam in cygnum conuersus, ad flumen Eurotam compressit, & ex eo peperit Pollucem & Helenam: ex Tyndareo autem, Castorem & Clytemnestram. Sed communis opinio Dioscuros Castorem & Pollucem, vt diximus, vocauit: qui & Castores & Tyndaridæ dicuntur. Castoris, inquit Varro græcũ, & Pollucis à Græcis in Latinis literis veteribus nomen quod est inscribitur, vt πολυδεύκιος, Polluces: non vt nunc, Pollux. Sanè Castor & Pollux, vt idem testatur Varro, ab aliquibus Samothraces dei existimati. Castorũ igitur alter pugil, alter equũm domitor, vt est apud Homerum. Certè & Theocritus eos ἀεθλητῆρες nuncupauit, in eidyllio peculiari. Item Pollucem ἀεθληφόρον, & Castora ἱππόδαμον, cognominatos inuenimus. Isidorus lib. x. agens de ludis Circensibus: Itaque, inquit, Castori & Polluci deputantur hę ludorum species, quibus à Mercurio equos distributos historiæ docent. Et Pollux quidem pugil fuit. nam & eum legimus, cum in Castorem fratrem quendam obloquẽtem audiuisset, eum pugnis interemisse, vt tradit Isidorus. Hyginus, qui Augusti libertus fuit, multos reliquit libros à se scriptos, quorum plerique desiderantur. inter eos, qui habentur, est Fabularum liber, in quo de Polluce ita legimus: Amycus Neptuni & Melies filius, Bebriciæ rex. in huius regna qui venerat, cæstis cogebat secum contendere, & deuictos perdebat. Hic cùm Argonautas prouocasset ad cæstus, Pollux cum eo contendit, & eum interfecit. Sed fabulam hanc poëtę, qui Argonautica scripsere, & eorum interpretes, pluribus prodidere. Sanè idem Hyginus hanc Pollucis & Castoris fabulam commemorat: Idas, inquit, & Lynceus, Apharei filij, ex Messenis habuerunt sponsas, Phœben & Ilairam Leucippi filias.

filias. Hæ autem formosissimæ virgines cùm essent, & esset Phœbe sacerdos Mineruæ, Ilaira Dianæ, Castor & Pollux amore incensi, eas rapuerunt. Illi amissis sponsis, arma tulerunt, si possent eas recuperare. Castor Lynceum in prælio interfecit: Idas amisso fratre, omisit bellum & sponsam, cœpítque fratrem sepelire. Cum ossa eius collocaret in pila, interuenit Castor, & prohibere cœpit monumentum fieri: quòd diceret, se eum quasi fœminam superasse. Idas indignans, gladio quo cinctus erat Castori inguina traiecit. Alij dicunt, quemadmodum ædificabat pilam, super Castorem impulisse: & sic interfectũ. Quod cùm annunciasset Polluci, accurrit, & idem vno prælio superauit, corpúsque recuperatum sepulturæ dedit. Cum autem ipse stellam ab Ioue accepisset, & fratri non esset data, ideo quòd diceret Iouis, Castorem semine Tyndarei & Clytemnestram natos, ipsum autem & Helenam Iouis esse filios: tunc deprecatus est Pollux, vt liceret ei munus suum cum fratre communicare. cui permisit: ideóque dicitur alterna morte redemptus. vnde etiam Romani feruant institutum, cum desultorem mittunt, vnus duos equos habet, pileúmque in capite, & equo in equum transilit, quod ille sua & fratris vice fungatur. atque hæc quidem Hyginus. Ex quibus, & Vergilij & Propertij, aliorúmque poëtarum loca multa interpretari possumus. Sedenim amicus meus Thylesius gloriari solebat, se primum comperisse & prodidisse, ideo amphitheatra ouali forma constructa, quòd Polluci deo pugili ea dicata essent, qui deus ex ouo editus fuisset. etenim in amphitheatris ludi gladiatorij, &c. athletarum certamina fieri solebant. Speciosa interpretatio Thylesij. Alij tamen, quòd facilius ea forma multitudo spectantium contineretur, & quòd ex duplici theatro constare videantur. circum tamen soli, alij Neptuno, alij alij dicatum prodiderunt. Castores igitur sub forma duorum fratrum effingebantur, robusti, formosi, in capite pilea habẽtes: vnde & pileati fratres vocati, vt infrà dicam: auctores, Catullus & Festus. Supra caput flammam igneam etiam habere videntur, qualem eis apparuisse canit Orpheus. Apuleius in x, cassides in capite gestare scribit, stellarum apicibus insignes: quales & superiores, & hos etiam posteriores in veterib. numismatib. aliquando conspexi. Suidas tamen, auctore Aeliano, horum effigies ita fermè describit. Duo enim simulacra eorum fuisse ait, pari iuuentute, quæ genas haberent imberbes, forma similia, & in humeros chlamydem habentia, & enses sub chlamyde, & hastas erectas, quæ per dextram & sinistram extollebantur. Scribit Plut. in eo qui περὶ φιλαδελφίας, id est, de amore fraterno inscribitur: quòd Spartiatæ antiqua Dioscurorum ἀφιδρύματα, hoc est, simulacra dedicata, δόκανα vocabant. Erant verò duo ligna parallela, duobus obliquis coniugata: id quod putabant fraterno Deorum amori oblationis proprium esse, id est, ἀναθήματος commune & indiuisibile, sic: Fuerunt Castores etiam interdum equis albis sedentes efficti, quales apud Sagram Locrensium in notissimo prouerbio celebrati: & quales P. Vacieno, cùm è prætura Reatina Romam veniret, noctu apparuerunt, dicentes, Persen regem illo die captum, quod ille Senatui nunciauit: qua de re Cic. in tertio de Nat. deorum plura. Scribit enim, apud Regillum in silice apparere tanquam vestigium vngulæ Castoris equi: & in foro ab A. Posthumio ædem Castori & Polluci dedicatam. Historia à pluribus est recitata. Quæritur hoc tempore à plerisq;, qua fori parte esset hæc Castorum ædes. Quidam D. P. Cosmi & Damiani templum Castorum existimarunt: alij, iuxta Iuturnæ fontem, quod innuere videtur Ouidius in Fastis, ita canens:

Fratribus illa dies, fratres de gente deorum,
Iuxta Iuturnæ composuêre lacus.

Qui de vrbis Romæ antiquitatibus & regionibus scripsere, & ipsi inter se dissentiunt, cùm tamen frequens sit eius templi mentio Ciceroni, Liuio, Plut, Horatio, Catullo, Varroni, Dionysio, Plinio, aliis: ita tamen, vt mihi non vnum, sed plura fuisse videantur. Feruntur & aliquando apparuisse peregrino habitu, vt Simonidem ex conuiuio cùm vocarunt. Historia est notissima Ciceroni, Valerio Maximo, F. Quintiliano. Sed & Phormioni Lacedæmonio eorum ædes possidenti, à quo cùm patrem ædium non accepissent, in qua eius filia virgo custodiebatur, abiisse ferunt, ac postridie nec puellam inuentam, nec comites. Sed iam nomina interpretemur.

Castores igitur interdum dicti, vt ex iam scriptis ostensum est, & interdum etiam Polydeuces. Quin etiam Decastores vocati sunt, ni Arnobij impressus codex mentitur. Hæc eius sunt verba ex primo aduersus gentes: Tunc clari Decastores, equos vnus domitare

consuetus, alter pugillator bonus, & crudo inexpugnabilis cœstu. Alij tamen codices legunt, Tyndaridæ Castores.

Dioscuri quidem Græcis, Iouis pueri, vel filij, à nostris dici possunt. Sed præter ea quæ ex Cicerone citaui, Theocritus poëta edyllium reliquit, Dioscurorum titulo inscriptum, cuius hoc est initium,

Ἐγκωμιάζομεν Λήδας τε καὶ Αἰγιόχω διὸς υἱώ,
Κάστορα, καὶ φόβης πολυδεύκεα, &c. hoc est,

Cantamus Ledæ natos, Iouis Aegiochíque,
Castora, Pollucémque trucem.

Sed tamen Philo & Eusebius ex Phœnicum theologia ita scribũt: E Saturno & Selech natos Dioscuros, & deinde Dioscurorum posteros nauigia fabricantes nauigasse aiunt. At nos hæc exotica, & à nostris & Græcis aliena, mittamus. Pausanias in Attica, Nemesin Helenes matrem Græcos tradere ait, Ledam verò nutricẽ, patrem Ioue, non Tyndarum. Hyginus quoque ita ferè: Iupiter in cygnũ conuersus, cùm Nemesi Oceani filia in anserem mutata concubuit: quæ cùm ouũ peperisset, id in palude reliquit. quod cùm pastor nescio quis inuenisset, Ledæ attulit: ea verò in arca seruauit, quousque ex eo nata est Helena, quã vt propriã educauit. Hyginus autẽ in Astron. poëtico, hãc aliter recitat, in Olore. ait enim, Iouem, cùm Nemesim, vt secum cubaret, flectere nõ posset, iussisse Venerem, aquilã simularet se in olorem versum insequi: quo facto, ipse fugiens aquilam Venerem, in Nemeseos gremium confugit: quem non auersata, & consopita, ab Ioue compressa est: statutóq; tempore ouum peperit, quod Mercurius in gremium Ledę proiecit, ex quo nata Helena. Sunt etiam qui tradant, Iouem in formam stellæ mutatum, Ledam vitiasse, & Castorem atque Pollucem genuisse: deinde Helenam, vt suprà dictum est. Tradunt alij, Iouem in cygnum conuersum, Ledæ congressum, & nocte eadẽ Tyndarũ: ex Ioue Pollucẽ & Helenã natos, ex Tyndaro Castorem: mortalem hunc, illos autem immortales. Sed mẽdose, vt puto, Hesychius: Dioscuros ait Helenæ fratres: Zethũ & Amphiona, Διοσκόρους nũcupatos, & stellas quæ nauigantibus apparerent, & signũ ἀνέμων. Porrò & Dioscuria festum fuit Castorum.

Tyndaridæ etiam frequenti cognomine vocati sunt Castor & Pollux, quo modo Amphitryoniades Hercules: hoc est à marito matris, non à parente Tyndaro. Ouidius:

Vos quoque Tyndaridæ, quos hæc colit insula, fratres,
Mite precor duplici numen adeste rati.

Illud hoc loco tantùm, quod de ouo fabulantur, cæteris missis, afferam. Quidam enim vnum id tantùm tradunt, alij duo. quidam & triplex, vt Auson.

Triplex Helenæ cum fratribus ouum. Idem:

Istos tergemino quos nasci cernis ab ouo.

Sanè quidam exponunt, quòd ᾠὸν non modò ouum aliquando, sed superiorẽ etiam domus partem, id est ὑπερῷον, hoc est cubiculum & thalamum, vt Homerus primo Odyss. ait, Penelopes ὑπερῷον. hinc facta fabula, cuius rei & Athenæus meminit.

Therapnæi fratres dicti Castor & Pollux, à Therapne vico Laconiæ, vt Pindari interpretes in Pyth. tradũt, itẽ Isocrates in Helena. Stephanus tamẽ Theramnen, aliíq; nõnulli libẽtius legũt. Theramnæi etiam fratres vocati sunt. Isocrates, & Statius noster in Theb.

——Cùm iam damnata sororis
Igne Therapnæi fugerunt carbasa fratres.

Oebalij fratres interdum etiam dicti sunt eadem ratione, qua Therapnæi & Amyclæi: hoc est, ab Oebali parte Laconiæ. Statius idem:

——Proferte benigna
Sidera, & antennæ gemino considite cornu,
Oebalij fratres, longè nymbosa sororis
Astra fugate precor, totóque excludite cœlo.

Hoc est, Helenam fugate. nam, vt Sosibius monumentis prodidit, Helenam mali, Castorem verò & Pollucem boni causa apparere existimarunt antiqui. qua de re pluribus capite nono in Re naũtica ægi.

Anachæ, qui & Anaces, Castores appellati sunt, quòd tempestates depellant. idem & ἄνακτες dicti sunt, παρὰ τὸ ἀνέχειν ἀνωλέθρους, vt φυλάττειν φύλακας, μαχέσασθαι μαχητάς: vel dicti quasi ἀναύους, quòd benignè & humanitùs Athenienſibus affuerunt: vel quòd nauigantes seruare crederentur: stellæ

stellæ ipsæ apparentes suprà & longè, hoc est, ἄνω καὶ ἐκτός. vnde Attici componentes, ἀνακῶς dixerunt. Eustathius ἀπὸ τῆς ἀναχῶς ἔχειν dictos existimat. Fuit & celebritas apud Græcos, quæ τὰ ἀνάκεια dicebatur, quasi depulsoria dicas. Sed de hisce plura in eodem capite nono differui amplius, & Theocritus in edyllio Dioscuris inscripto, & Horatius libro primo Carminum:

Dicam & Alciden, puerósque Ledæ,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit.
Defluit saxis agitatus humor,
Concidunt venti, fugiúntque nubes,
Et minax (quod sic voluere) ponto
Vnda recumbit.

Idem alibi Horatius:

——Tyndaridæ sidus ab infimis
Quassas eripiunt æquoribus rates.

Hinc & Seruatores, hoc est σωτῆρας, nuncupati sunt: tẽste Artemidoro lib. secundo Onirocriticôn: & Orpheo ad Musæum, cùm ait,

Καὶ μεγάλους σωτῆρας ἐμοὶ διὸς ἄφθιτα τέκνα. hoc est,

Et magni Seruatores Iouis optima proles.

Et Theocritus in suprà citato poëmate eos Soteres, Equites, Citharistas, ac Athletas nuncupat. Σωτῆρας nonnulli seruatores, alij salutares interpretati sunt. Scribit Diodorus Siculus, Orpheum, cùm tempestate vnà cum cæteris Argonautis agitaretur, deis Samothracibus vota fecisse pro salute ac incolumitate: & extemplò sedatam tempestatem, cùm duo astra supra Pollucis & Castoris capitibus cecidissent, deorúmque se prouidentia seruatos credidêre. Vnde, inquit, factum est, vt qui tempestate deprehensi forent, Samothracibus deis vota facerent, astráque apparẽtia Castori & Pollucí attribuerentur. Hæc fermè Diodorus. Sed enim Aelianus scribit in quarto de Varia historia, quòd Mnestheus Potei filius gratus fuit erga Tyndaridas. ij enim eiectis Thesei filiis, & Aethra Thesei matre captiua facta, regnum Mnestheo tradidere. atq; ideo Mnestheus primus ipsos ἄνακας, id est, reges, vt quidam interpretantur, & seruatores, id est, σωτῆρας appellauit. Scribit Orpheus ipse in Argon. quòd cùm essent Argonautæ tempestate & procellis agitati, arrepta lyra tum cantare cœpisse: quo cantu mare pacatum, igneúmque splendorem supra Castoris & Pollucis capita affulsisse: quod & Val. Flaccus repetit. Iouem enim ita in primo inducit:

Dixit, & ingenti flammantem nubila sulco
Direxit per inane facem, quæ puppe propinqua
In bifidum discessit iter fratréque petiuit
Tyndareos, placida & mediis in frontibus hæsit
Protinus amborum, luménque innoxia fudit
Purpureum, miseris olim implorabile nautis.

Ἐπιδρομέους Castorem & Pollucem Homerus vocauit, hoc est, qui alternis diebus fata subirent: & vt canit Vergilius in sexto,

Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque reditque viam toties. quo loco Seruius: Helena & Pollux de Ioue nati, immortales fuerũt. nam Castor Tyndari filius fuit, cuius mortem suo interitu fraterna pietas redemit. quod ideo fingitur, quia horum stellæ ita se habent, vt occidente vna, oriatur altera. hæc Seruius. Alij Geminorum signum adeò amplum esse dixerunt, vt altero oriente, alter latêre videatur. Sed quos Homerus Heteremeros vocauit, hos Pindarus ἀμφαμάρ, hoc est per diem, vel interdiu prope Therapnes domos, nunc in Iouis aula viuere in Pyth. dixit. Porphyrius tamen in Homerum, si modò Porphyrius ea scripsit, in 3. Iliad. Idam & Lynceum scribit Apharei filios, Leucippidum amatores, ad nuptias Tyndaridas aduocasse Castorẽ & Pollucem, qui sponsas Phœbẽ & Ilairã rapere conati sunt. hinc orto certamine, Ida Castorẽ occidit: sed hac re iratus Iupiter, Idã fulminauit. Pollucíq; optionẽ dedit, vtrũ immortalitate solus vti vellet, an cũ fratre vitã cõmunicare. Ille cũ fratre maluit alternis viuere. Proinde apud superos nũc Castor, nũc Pollux, & cõtrà apparêre videtur.

tur. hinc Homer. ἐτεθριμμένους ait eos viuere,& mori. Pausanias tamen in Lacon. eos scribit, 40 anno postquàm pugnassent aduersus Idam & Lynceum in deorum numerum fuisse relatos. Illud quoque annotatione dignum est, quod in Quæstionibus scribit Plut. Mixarchageuam Castorem vocatum ab Argiuis, quem apud se humatũ affirmabant. iidem Pollucem vt cœlestem colebant.

Geminiquoque Latinè dicti sunt,& Græcè διδυμοι, vt notissimum est ex iam recitatis vel fabulis, vel historiis: imò etiam gemelli nuncupati. Catullus: Séque dedicat tibi gemelle Castor,& gemelle Castoris.

Ambulij etiam cognominati à Laconicis, vt Pausanias prodit, quorum etiã ara fuit eo in loco, vbi & Iupiter & Pallas eodem cognomine colebantur, vt in Ioue scripsimus.

Laperse Castores cognominati, à λαῖ ciuitate Laconica, cuius Stephanus & Lycophron meminêre,& copiosius Paus. Hesychius dictos ait à Laperse vrbe, quam Homerus Laan dixit: οἵτε λάαν ἔχον: id est, Quique Laan habitant. Sic verò appellata, quòd in petra excelsa sita esset. Lan Strabo scribit à Castore & Polluce per obsidionem expugnatam: monumentis relatum esse, inde illos Lapersas appellatos. Sophocles,

Νὴ τὼ λαπέρσα, νὴ τὸν εὐρώταν.τελίτην,
Νὴ τὼδε γῆν ἄρηα, καὶ κατασπάρτιν θεώς.

Senarij sunt, quos ego ita pro tempore,
Per & Lapersas,& per Eurotam, per &
Iam tertium Argis & prope Spartam deos.

Apheterij Castores etiam appellati sunt, vt Pausanias ait in Lacon. Aduersus, inquit, principium sunt Dioscuri ἀφετήρια, quasi quòd in carceribus templum haberent.

Amyclæi præterea fratres nuncupati sunt, ab Amyclis notissimo Laconiæ oppido, vbi nutriti dicuntur. hinc poëta in tertio Georg.

Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis Cyllarus.

Atqui, inquit Seruius, Castor domitor equorum fuit: sed fratrẽ pro fratre posuit, poëtica licẽtia. vt, Quas illi Philomela dapes: pro Progne. item, Reuocato à sanguine Teucri: pro Dardani. aut certè ideo Pollucẽ pro Castore posuit, quia ambo licenter & Castores & Polluces vocantur, nam & ludi & templum & stellæ Castorum vocantur, Amyclæ verò dicuntur, vt Pausan.& Stephanus tradunt, ab Amycla Lacedæmonis filio.

Pileati postremò fratres dici videntur à Catullo in hoc scazonte:

A Pileatis nona fratribus pila. nam pilea Castori & Polluci antiqui dedêre. Quin Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare mos fuit, vt Festus scribit. Sunt qui pileum scribant vinctum fuisse foliis arundineis, atque hactenus de Dioscuris.

AEOLVS, VENTI.

AEolus deus ventorum, Iouis filius, ex Acesta filia Hippotæ Troiani, à quo, vt ab auo, Hippotades est appellatus: non quod Hippotæ filius fuerit, vt plerisque placuit, inter quos Ioan. Zezes grammaticus in Hesiodum. nam & ipsum mathematicum fuisse scribit: Homerus in Odyss.

Αἰόλῳ ἱπποτάδῃ φίλῳ ἀθανάτοισι θεῖσι. id est,
Aeolus Hippotades dis cœli carus amicus.

Ouidius vndecimo Metamorphos.

Aeolon Hippotaden cohibentem carcere ventos.

Vt verò Seruius scribit, ex Varronis sententia, Aeolus cùm apud insulas Siciliæ & Italiæ propinquas temporibus Iliacis regnaret, ex consurgentibus nebulis futuras tempestates predicebat, ita vt à rudibus hominibus crederetur eas in sua potestate tenere. quod & Strabo etiam notauit. Plinius hunc ait ventorum rationem inuenisse. de hoc ita poëta in primo Aeneidos, de Iunone agens:

Nimborum in patriam, loca fœta furentibus austris,
Aeoliam venit, hic vasto rex Aeolus antro
Luctantes ventos, tempestatésque sonoras,
Imperio premit, ac vinclis & carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis,
Circum claustra fremunt: celsa sedet Aeolus arce,
Sceptra tenens, mollítque animos, & temperat iras.

Ni

Ni faciat, maria ac terras, cœlúmque profundum
Quippe ferant rapidi secum, verrántque per auras. & reliqua.

Item paulò pòst, ——Tenet ille immania saxa,
Vestras Eure domos: illa se iactet in aula
Aeolus,& clauso ventorum carcere regnet.

Quæ tamen omnia ferè desumpta sunt ex 10. Odyss. lib. & vterque poëta physica ratione vsus. nam motus aëris, id est, Iunonis, ventos creat, quibus Aeolus præest. Diodorus Siculus scribit, Aeolum senescente Liparo, cum sociis quibusdam ad eum deuenisse, eiúsque filiam vxorem duxisse,& post Liparum socerum Vulcaniis insulis, quæ ab Aeoli nomine postea Aeoliæ nuncupatæ fuerunt, imperasse, piúmque fuisse ac iustum regem: quin & erga hospites perhumanum,& velis nautas vti docuisse: ex ignis etiam diligenti obseruatione, qui venti futuri essent, prædicere solitum. vnde & illum fabulæ ventorum potentem ac regem finxêre,& ob eius pietatem & iustitiam deorum amicum existimatum. Hęc quidem ex Diod. Hinc ab Homero in Odyss. & à Vergilio ventorum deus confictus est. Palæphatus in lib. Incredibilium, rem ita explicat: Aeolum ait astrologum fuisse, qui tempora nosset, quibus venti flare debent: atque ideo deum ventorum existimatum. Ciuitatísque suæ mœnia ex ære construxisse dictus, quòd scilicet armatos haberet homines in eius præsidio. Homeri interpretes quidam Aeolum allegoricè annum interpretati sunt: & eius duodecim filios, 12 menses. Strabo verò ex Polybij sententia: Aeolus, inquit, in ipsius freti locis, in quibus est maris reciprocatio, & nauigationis difficultas, per fluxus atque reflexus aggrediendi signa prænonstrauit. itaque ventorum custodem atque regem creditum fuisse tradit. Legimus verò in Græcis commentariis, Aeolum vxorem habuisse Teleporam Læstrygionem, quam quidam Leopatram vocãt: ex qua liberos duodecim, sex mares,& totidẽ fœminas sustulit. mares sunt hi, Iocastus, Phalacrus, Chrysippus, Pheremon, Androcles,& Xuthus. Diod. verò hos ita enumerat: Astyochus, Xuthus, Androcleus, Pheremon, Iocastes, Agathyrsus.& quibus in regionibus imperarunt,& nomina dederunt, exequitur. fœminæ autem hæ feruntur, Iphthe, Aeole, Peribœa, Dia, Hephestia, Astycrate. Sanè duos Aeoli nomine fuisse legimus, qui & interdum confunduntur. nam vt est apud Diodorum,& Direchiden, itémque Seruium, prior Aeolus Hellenis filius fuit, posterior Hippotæ. Alij aliter, vt à principio dicebam. nam ex Ioue natum tradunt, & ex Acesta, vel Segesta, filia Hippotæ Troiani: vnde est Hippotades, vt dictum est, cognominatus. Plutarch. etiam in Parallelis, Aeolum Tyrrhenorũ regem facit, qui ex Amphithea filias sex,& totidem mares susceperit. eorum Macareus natu minimus, vnius amore, quã Canacem noster vocauit Ouidius, incensus, eam vitiauit: vnde ex nato infante res est cognita. pater iratus ensem filiæ misit, quo se infelix puella occidit. id mox Macareus intelligens, sibi quoque ipsi manus conscíuit, vt Sostratus libro secundo rerum Tyrrhenicarum prodidit. In hoc loco illud tibi significandum duco, Aeolum Tyrrhenorum regem appellatum à Plutarcho & Sostrato: quia antiqui totum illud mare Tyrrhenum dixêre, quod Italiam & Siciliam alluit. Hinc qui Plutarchum est interpretatus, rectius fecisset, si Tyrrhenorum, vt Græcè habet, non Thuscorum vertisset, quod ansam præstitit aliquibus, vt hallucinarentur. Audio & hac de re compositas Tragœdias. Sed nos de ventis sequamur. Quidam & Ventos ipsos deos fecerunt, vt in primis ostendit Orpheus, qui hymnos eis adolet cum libano, id est, thure, Boreæ scilicet & Zephyro ac Noto. sed & Herodotus in Polymnia, ait inter cætera quæ ex oraculo Græci fecêre ad arcendam & expiandam deorum iram in Persarum descensu in Græciam, eos Ventis aram in Thyia statuisse, eo loco vbi Thyiæ Cephisi filiæ fanum fuit. Sed & ventos antiqui coluerunt. Vnde legimus, Phœnicem Vsonem ventis templa posuisse,& illis sacra fecisse: id quod & Eusebius ex eorum theologia repetit in Præparatione Euangelica. Vergilius etiam Aeneam inducit, pecudem Zephyris felicibus albam immolasse. Legimus & Augustum vota Circio fecisse vento, ne Galliam infestaret: & votum sacrúmque exoluisse. cuius venti plerunque tanta vis erat, vt tecta auferret. Calabri quoque in Iapygia,& Apuli, Atabulo vento: Athenienses Scironi, Pamphilij Gagnæo vota facere consueuerunt, ne incolas tabe afficerent, néue arua depopularentur. Thurij quoque magno affecti beneficio, sacra Boreæ fecerũt, quod Dionysij classem, quam in eorum perniciem parauerat, funditùs euertisset ac disiecisset. Hac eadem ventorum ratione & Anemotis Minerua cognominata fuit, à ventis,

vt

vt in Minerua planius ostendam. Scribit in Corinth. Pausanias, in Titanes colle apud Sicyonios, ventorum aram positam fuisse, in qua quotannis sacerdos nocte vna ventis sacrificabat, & ad quatuor scrobes alia multa peragere solebat arcana mysteria, ad placandam & mulcendã ventorũ vim ac feritatẽ: Medeæ etiam simul carmina concinuisse. Alia pleraque hic ex Homero & Apollonio, & aliis Græcis Latinisque poëtis afferre possem: sed eorum quædam in sacrificiorum Syntagmate comprehẽdam. Nunc ventos ipsos commemorabo. Venti igitur, Astræi filij dicti fuêre, qui vnus fuit de Titanibus, qui contra deos arma sumpserunt. Hic cum Aurora concubuisse dicitur, vnde nati sunt venti, vt scribit Hesiodus: quem secutus est Seruius. Ex quo exit illud Vergilij,

Tantáne vos generis tenuit fiducia vestri?

Sanè & hoc annotatione dignũ videtur, tres, non quatuor ventos fecisse antiquiores, vt Orpheũ in hymnis, Boream, Zephirum & Notou: Acusilaus quoque, vt est apud Ioan. Grãmaticum, tres tantùm ab Hesiodo positos ait, vt etiam ab Orpheo: nam Argesten dicit epitheton esse Zephiri. Sed Homerus Argesten Leuconoton vocauit, & Apelioten Eurum. Sed enim iam vẽtorum ipsorum nomina tibi breuissimè & regiones subsignabo. In primisque quatuor primores statuam, vt videmus ingeniosè in primo Metamorphoseon Ouidium fecisse: quos & alatos finxêre Gentes, nedum Hebræi, quorum rex & poëta in Lyricis carminibus cecinit,

ἐπετάσθη ἐπὶ πτέρυγων ἀνέμων. Idem & alibi,
πτερύγεσσιν ἐπὶ πτέρυγων ἀνέμων. hoc est, volauit super alas, vel vt alij reponunt, super pennas ventorum. Nec alatos modo finxêre sed & tumentibus buccis, inflatis ac spirantibus. Certè Notus sic graphicè describitur ab eodem Ouidio,

——Madidis, inquit, Notus euolat alis,
Terribilem picea tectus caligine vultum,
Barba grauis nymbis, canis fluit vnda capillis.
Fronte sedent nebulæ, rorant pennæque, sinúsque. & reliqua.

De Zephyri pictura à Philostrato prodita, in primo diximus, vbi de Como deo agebamus. Sunt autem hi: Ab oriẽte brumali, Eurus, Vulturnus, Syrochus, vulgò. Ab oriente æquinoctiali, Apeliotes, Subsolanus, vulgò Leuantes dictus. Ab oriente solstitiali, vel æstiuo, Cecias, Iapyx, vulgò Græcus appellatus. Contrà, ab occidente brumali, Libs, Africus, Garbinus nautis vulgò vocitatus. Ab occidente æquinoctiali, Zephyrus, Fauonius, Ponentes vulgari sermone dictus. Ab occidente solstitiali, vel æstiuo, Argestes, Olympias, Chorus, Sciron, vulgò dictus Maestro. A septentrione, Aparctias, Septentrio, à nautico vulgò Tramõtana nũcupatus. A dextro latere versus occidentẽ, Thrasceas, Circius nunc populari sermone Prouencialis appellatus. A sinistro versus orientem, Boreas Aquilo Meses, A meridie, Notus, Auster, vulgò dictus Ostro. A latere dextro versus occidentem, Libonotus. A latere sinistro versus orientem, Phœnicias, Euronotus, & Phœnix. Sũt inter eruditos, qui in viginti quatuor nomina, & regiones distinguunt. Sunt & qui in plura, sed non aptis vocibus. Ad cognitionem igitur & ipse 24 commemorabo, & quadripartito senario diuidam, exordiárque à Septrentrione, vt à cœli vertice nobis sublimi. Primus est Septentrio, qui & ἀπαρκτίας: secundus, Gallicus: tertius, Supernas: quartus, Boreas, vel Aquilo: quintus, καικίας: sextus, χίρρας. Secundus deinde senarius est ab ortu æquinoctiali, cuius primus est ἀπηλιώτης, Subsolanus: secundus, ἀφηλιώτης: tertius, χειρίας: quartus, εὐρος: quintus, Vulturnus: sextus, Leuconotus. Tertius porrò senarius, meridies: primus, νότος, id est Auster: secundus, Altanus: tertius, Libonotus: quartus, λίψ, vel Africus: quintus, Subuesperus: sextus, ἀργέστης. Quartus postremò senarius, ab occasu. primus, ζέφυρος, qui & Fauonius: secundus, quæ ἑσπερία vocantur: tertius, κίρκιος: quartus, ὀλυμπίας, vel Chaurus: quintus, λίπυξ, & Chorus: sextus & vltimus, θρασκίας. Sunt demum, qui ita de ventis statuant, vocabulis etiam Opicis ac Barbaris, à meridie exordientes, Auster, Notus, Altanus, Libycus: ab austro, Libonotus, Libyci, Garbinus, Africus, Libs, Subuesperus, Libycius, Occiduus, Fauonius, Zephyrus, Cinelidonias, Chaurus, Magister, Chorus, Argestes, Sciron, Olympias, Circius, Hellespõtias, Gallicus Thrasceas, Mese, Græcus, Septentrio, Arpactias, Tramontanus, Charbas, Græcus, ab occidente, Aquilo, Boreas, Prodromus, Etesiæ, Supernas, Ornithiæ, Syrochus: ab oriente, Cæcias, Subsolanus, Apeliotes, Oriens Syrochus, Vulturnus, Eurus, Phœnix, Euronotus, Euroauster, Syrochus, ab Austro Leuconotus. Hæc sunt quæ

quæ breuissimè collegi. Si verò quæ amplius traduntur ab auctoribus, Aristotele, Theophrasto, Victruuio, Strabone, Plinio, Vegetio, Isidoro, aliisq; requiris, omnia fermè collecta leges apud Valturium in libris de Re militari. Nos ideo hæc pauca attigimus, ne deorũ gentium partem vllam præteriisse videremur. Hunc verò laborem omnem exegi 17 calend. Nouembris, 1543. Quam diem semper acerbam, semper honoratam (sic Dei voluistis) habebo, vt de patris Anchisæ interitu Aeneas ait apud poëtam:

Summus honos tibi sancta Deas, quæ numine trino
Vna viges, & cuncta foues, tua gloria tota est,
Quæ mihi defœto morbis annisque, benignè
Qualescunque animi vires robúrque ministras,
Ne viuens taceam lingue & sine voce cadauer.
Salue æternùm, salue, & quassam dirige cymbam:
Dirige, ne disiecta vagis sit flatibus austri.

SYNTAGMA SEXTVM, DE PLVTONE, PROSERPINA, ET CAETERIS DEIS INFERIS, AD NICOLAUM VICENTIUM.

Pluto & Persephone, dei silentum,
Et Parcæ, & Furiæ, deique Manes,
Omnis denique cœtus inferorum,
Hoc Syntagmate sunt breui notati.
Quod munus tibi Nicolaë mitto,
Hoc fratri tamen antè destinaram:
Sed postquàm irremeabiles tenebras
Hunc Orci Libitina adire iussit,
Tu qui hæres suus es, tibi hoc habeto:
Nexum sic quoque nominum duorum
Vno hoc munere, Nicolaë, soluam.

Magna fuit Benedicti Vicentij fratris tui indoles, magnúmque optimarũ artium studium, tum omnis liberalis & digna homine ingenuo ab eo perquisita doctrina. sed, prô inuida fata, quo tempore in hac florentiß. vrbe, sub hoc Illustriß. & prudentiß. Principe, inter nos florere maximè poterat, caruit omnino rebus humanis. Vt enim de eo mittam illud, τρῶτον μὲν αὐ & ἄξιον τιθανιὸν, compactámque totius corporis ad commensum compagem, quibus rebus omnibus fermè vrbanis adolescẽtibus antecellebat. Sed quid dicam? quo studio eloquentiam cæteráque disciplinas, qua denique animi propensione doctißimos quosque & eruditißimos prosequebatur, Varinũ, Alex. Cœlium Calcagninum, aliósque? quo denique animo me post longiß. meam peregrinationem, velut alterum pelago eiectum Vlyssem, naufragúmque, nõ destexit, sed vnà cum iam dictis (vt tu, omnium eius consiliorũ actionúmque conscius, probè nosti) connumerabat, & liberalitate sua, quantũ iuuenilicebat, alebat, sustẽtabat? Quin audio, cùm extremus illi dies instaret (præsens ego propter aduersam articulorum & totius corporis imbecillitatem adesse nequiui) me ita tibi Nicolaë commendasse, vt tu post eius immaturum & mihi semper acerbum interitum, à te sim assiduè aliquo indies subsidio & ope perbenignè adiutus, licet ea tibi cum fratribus tempora contigerint, quibus fortunæ iniquitate, iactura esset facultatis maxima facienda, quæ tamen elementißimi benignißimique Principis mansuetudine, & in suos ciues beneuolẽtia, & emendata est, & mitigata. Quantum igitur Benedictus, dum in viuis ageret, mihi detulerit, ipsi mihi sum optimè cõscius, & tute (vt dixi) probè nosti. Quare cùm hoc Syntagma de Plutone & Proserpina, cæterísque deis Manibus in lucẽ apertúmque daturus essem, putaui me non paruam apud optimos quosque gratiam initurũ, hac ipsa grati animi mei significatione, si eius nomini & tuo, idipsum, qualecũque est, darem. Accipe igitur, Nicolaë, exiguũ hoc licet, munus: nõ voluntatis tamen exiguæ, at beneuolæ, & penè dixerim immẽsæ. cui si ita corporis vires manúsq; suppeterẽt, vt merita vestra exposcũt, hic nõ iã libellus esset, sed magna potius Ilias, ne dicã magnũ illud Opus Antimachi, vobis mitteretur. Fraternorũ manium, meique memor Vale. Ferrariæ.

PLVT

PLVTO, ET CÆTERI INFERORVM DEI.

PLVTONEM, & deos inferorũ cæteros Manes, hoc Syntagmate tibi Nicolaë Vicenti dum scribere meditor, charis. & amantissimi fratris tui Benedicti & discipuli mei studiosissimi memoria non animo tantùm, quo mihi semper insidet, sed ipsos etiam ob oculos eius imago obuersari videtur. nam quo ille maximè vita dignus erat, eo citius illum mors importuna intercepit, & in ipso adolescentiæ cursu rapuit, nósque adeò certis. spe, non iam indole frustrata est. Sed eius lugendi modum facere, vel illud in primis nos monere potest quòd ea tempora post eius obitum nobis succedere, vt potius illi æternam quietem inuidere, quàm eum lugere videremur. Quare ne præterita refricem, & obductæ penè cicatrici vngues iniicere videar, iam deos ipsos Inferos interpretandi institutum aggrediar.

Igitur quem nos Latini Ditem patrem, & si Lactantium audiamus, & Isidorum, Diespitrem vocamus, Græci Plutonẽ & Haden: & qui eius imperio subesse putabantur, deos, hoc Syntagmate cõmentabimur. Ditis verò nomine, vt ait M. Cicero, nuncupatus, quòd terrena vis omnis ac natura ipsi dicata putaretur, nam & omnia in terras recidunt, & ex iis oriuntur. Alij tamen, vt est apud F. Quintil. ideo Ditem vocatũ volunt, quod minimè diues sit, mortui enim omnibus exuti bonis sunt crediti. Tertius verò Saturni filius ex Ope, id est Rhea fuit, cui inferorum regna obuenêre: vnde & Infernus Iupiter à poëtis sæpe cognominatus est, vt etiam Proserpina Iuno inferna, vt paulò mox planius ostendam. Plutonem scribit Diod. & ab eo ipse in Sepulcralibus retuli, fuisse funerum, sepulcrorum, & cæterorum quæ defunctis impenduntur inuentorem, & propterea existimatum inferis præesse. hinc & silentum, id est, mortuorum rex dictus est. Claudianus:

Rex ille silentum Lethæo vehitur curru.

Quem currum quadrijugum idem poëta his versibus ostendit:

Orphneus crudele micans, Aethónque sagitta
Ocyor, & Stygij crudelis gloria Nycteus
Armenti Ditisque nota signatus Alastor.

Hi ergo Plutonis equi. Nõ ignoro, alios quosdã tres tantũmodo cõmemorare, nõ inscitè solùm, sed barbaris etiã nominibus. Homerus quidẽ Clytopolon Plutonẽ cognominauit, à pullis, id est equis generosis. Sanè à physicis & gentiũ antiquis theologis, omnis aëris à luna diffusio, sub Plutonis potestate consistere putabatur: & luna, quę huic aëri propior est, Proserpina, quæ & ipsius cõiunx credebatur. quod & Martianus scribit, à quo & ita (vt eius verbis agã) describitur: Pluto lucifuga inũbratione palleſcẽs, in capite coronã ex hebeno tartareæ noctis obscuritate furueſcẽs. Alij tamẽ cupresso arbore illũ delectari scribũt, q̃ ipsa sit arbor funesta. nã & cupressus funeribus adhibebatur, vel q̃ cæsa nõ repullulat: vel quòd per eã funestatæ ostendebãtur domus, sicut lætus etiã hoc tẽpore festæ indicãt frõdes. M. Varro tamẽ pyras ait ideo cupresso circũdari solitas, propter grauẽ vstrinæ odorem, ne eo offenderetur populi circũstantis corona: & cætera, quæ in Sepulcralibus diximus. Phurnutus tamen, Ditẽ coronari ait phasganiis, sic appellatis, hoc est ensiculis: nisi fortè pro phasganiis σαφγανοῖς vel σαφσανιοῖς legendũ sit, id est fasciis. Nam & ita effectum me vidisse, ni fallor, aliquando remetior. Aliqui & adianto herba coronabant. quin & Alibanta fabulantur, διὰ τὴν ἀλιβάδα & ἀμυδρὰν νεκρῶν, hoc est, quòd minus amœnitatis vita functi participes sint. Sed & narcissus propriè defunctis conuenire existimabatur, & eo Erinnys coronabatur, vt idem ait Phurnutus: quæ, & alia pleraque, desiderantur in editis Aldinis & Germanis codicibus. Pindarus præterea Plutoni virgam attribuit, qua mortuos deducat ad inferos. Nunc etiam curru vehi, nunc solio sedere, finxit antiquitas. Sic verò à Claudiano poëta ex Parcæ verbis lepidè describitur:

——O maxime noctis
Arbiter, vmbrarúmque potens, cui nostra laborant
Stamina, qui finem cunctis & semina præbes,
Nascendíque vices aliena morte rependis,
Qui vitam letúmque regis. nam quicquid vbique
Gignit materies, hoc te donante creatur,
Debetúrque tibi certis ambagibus æui.

Et quæ sequuntur. Sed enim Placiades Fulgẽtius ita describit. Plutonem enim ait ideo terrarum præsidem existimatum, quòd πλοῦτος Græcè diuitiæ dicuntur, & solis terris credebant veteres diuitias deputari. Hunc etiam, inquit, tenebris addictum dixêre, quòd sola terræ materia sit cunctis elementis obscurior. Sceptrum quoq; manu gestare putabant, quòd regna solis cõpetant terris. Tricerberũ verò canem eius subiiciebant pedibus, quòd mortalium iurgiorum inuidiæ ternario cõflentur statu, id est, naturali, casuali, & accidentali, vt Fulgentij ipsius verbis vtar. Alij verò sic tradunt: Sceptrum breue, quod gestare fingebatur, inferioris regni symbolum fuisse: canis autem, frugum à terra partium tripartito, in proiectionem, arationem, & germinationem diuidi, notabat. Fuêre qui clauem illi tradidêre, quòd qui apud inferos concluderentur, haud ab eo redire possent amplius, id quod in Eliac. ostendit Pausanias. nam vt ait Maro,

——Facilis descensus Auerni:
Sed reuocare gradum, superáque euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est.

Plutoni etiam galeam dedêre, de qua & Homerus libro quinto Iliad. sed & Hyginus in Astron. poëtico, de Perseo agens. Præterea galeam, qua indutus, ex aduerso non poterat videri. Itaque Græci ἀΐδης κυνέην, id est, Orci galeam dixerunt esse, non vt quidam inscientissimè interpretantur, eum Orci galea vsum, quæ res nemini docto potest probari. sic quidem Hyginus. Eusebius verò tertio Præpar. euang. Plutonis, inquit, raptoris galea caput tegitur, quod occulti verticis symbolum est. Alij galeam Plutonis, nubem seu nebulam interpretantur, qua Dei obuoluerentur, quoties videri nollent. hoc pluribus ait Phauorinus. meminit & Plato libro decimo de Republica, & Origenes primo contra Celsum lib. & alij, inter quos præcipuè Erasmus in Prouerbiis.

Hades verò, hoc est ἅΐδης, plerique, vt Socrates ait apud Platonem, mihi videntur interpretari, quasi ἀειδὲς, id est, triste, vel tenebrosum. & proinde timentes hoc nomen, Plutonem vocarunt, quam tamen sententiam idem mox impugnat: siquidem, ait, plurimi quotidie illum subterfugerent, nisi fortissimo vinculo eos qui illuc descendunt, ligaret. tum subinfert, cupiditate validissima eos Haden illigare, qui illuc descendunt, quòd nullus reuertatur. & propterea illum tanquam doctissimum sophistam Euergetem, id est, beneficium esse dicit, qui ingentia, his qui penes ipsum habitant, conferat beneficia: vtpote qui vsque adeò diuitiis abundet, vt inde Pluto sit nuncupatus. Atq; ita etiam paulò pòst subdit: ᾅδης igitur minimè, quasi ἀειδὲς, id est, triste vel tenebrosum, sed potius ἀπὸ τοῦ πάντα τὰ καλὰ εἰδέναι, quòd noscat omnia pulchra. At verò Phurnutus ait Haden appellari, quòd videri minimè possit, quasi ἀόρατον. Hinc & per diæresin ἀΐδια vocarunt. vel per contrariũ, ceu ἀγλαὸν ἦμαρ τὴν θανάτου, hoc est, morte nobis placens. Alij ab ἀ & εἰδῆσθαι, id est, non videndo, deriuant, quod & Gaza notat, licet denso spiritu proferatur. vnde & Vergilius dicit,

——Sine sole domos.

Hinc & ἀΐδιος dictus est.

Aidoneus etiam Pluto cognominatus est, ab ἄδης, quæ vox scripta per propriam diphthongũ, sine afflatu apud Græcos legitur, per impropriam verò diphthongum, hoc est ᾅδης, afflatur. Sic & Aidoneus, de quo sic Philochorus in Atthidis libro secundo, & Eusebius in Chronicis: Fabula Proserpinæ, quam rapuit Aidoneus, id est, Orcus, rex Molossorum, cuius canis ingentis magnitudinis, Cerberus nomine, Perithoum deuorauit, qui ad raptum vxoris cum Theseo venerat: quem & ipsum iam in mortis periculo constitutum, aduenientes Hercules liberauit. & ob id quasi ab inferis receptus dicitur. Eandem fabulam Plutarchus in Theseo recitat: sed Cererem Aidonei vxorem & Proserpinam filiam dicit. cætera penè eodem modo. Sanè & Plutoni pallacem, id est, concubinam Minthen, ascribit in primis Iulius Pollux in sexto, & ante Pollucem Strabo in octauo, sed & vtroque antiquior Nicander poëta in Alexipharmacis.

Καὶ χλοάρεα ἀπὸ μίνθης φυλλάδιόν, ἢ μελίσσης. id est, Viridia minthæ folia, siue melissæ: quo loco & Scholiastes fabulã recitat. Quin & poëta noster Ouidius in Metamorphosi eam in plantam mutatam innuit, cum ita in decimo canit:

——An tibi quondam

Fœmineos artus in olentes vertere minthas
Persephone licuit.

Vide & Oppianum post Ouidium, libro tertio Halieuticôn, qui copiosius hanc fabulam est executus. plura Cœlius, & Ruellius de mentha.

Agesilaus Pluto cognominatus, παρὰ τὸ ἄγειν τοὺς λαούς, quod scilicet populos agat. est enim inferorum & mortuorum deus existimatus à gentibus. huius meminit in primo Lactantius Firmianus: & Callimachus, qui ait, φοιτῶσι μεγάλῳ ἀγησίλαῳ. hoc est, Ad magnum pergunt Agesilaum. de Agesilao Plutone, ex Methodio & Aeschylo, plura Athenæus. Sunt tamen qui apud Lactantium, pro Agesilao Agelastum legant, quod sine risu deus sit, sed luctuosus. Legimus quippe Agelastum Plutonem vocari: & Agathalyum, quòd mortalium bona soluat.

Ἀγήτας quoque Pluto cognominatus est Pindaro, quòd (vt exponunt eius interpretes) πάντας ἄγει λαούς, id est, omnes agat populos.

Axiocerses Pluto cognominatus est in Cabirorum & Samothracum sacris, sicut legimus in Comment. in Apoll. Rhodium, & à me alibi pluribus relatum est.

Ἀγραμαῖνις verò ἀίδης apud Persas, teste Hesychio, dictus. Arimanes quidem, & Plutarchus aliique meminêre, sed non Plutonem expressè dixerunt.

Eubulus, & Eubulius, καὶ εὐβουλεύς Pluto cognominatus, quòd mortalibus consulere crederetur, sinémque curis ac laboribus cæterisque morbis afferre, vt in Alexipharmaco Nicandri interpretes exponunt. Præter Nicandrum, & Orpheus in hymnis hoc cognomine est vsus, & Phurnutus interpretatur. alium tamen Eubulium videtur Cicero facere in libro de Natura deorum.

Clymenon etiam Plutonem cognominari sunt qui scribant: quia sit causa τοῦ κλύειν. ictus enim aër, vox est. Aër autem qui animas excipit, ἀΐδης, διὰ τὸ ἀϊδὲς, ex obscuritatis ratione ab aliquibus dictus, vt superius ex Platone dictum. Idem scribit & Phurnutus. Lasus Hermionensis poëta in principio hymni quem in Cererem composuit,

Δήμητραν μέλπω, κόραν τε πλυσιμήλου ἄλοχον. hoc est, Cererem cano Proserpinámque Plutonis coniugem. De Clymeno Plutone, & Suidas quædam in ea voce scribit. Sed & in tertio Epigrammatôn libro duobus in locis Clymeni Plutonis mentio habetur. Quin & Pausanias lib. 2. vbi de Hermionensibus agit, de Plutone Clymeno plura scribit, quæ nunc consultò prætereo. Legi etiam alicubi κλύμενος ἄδης: quod an rectè scriptum, haud definio.

Leptynis Pluto, si nõ potius Proserpina: dicta est, quòd mors ac interitus corpora mortalium attenuet.

Chthonius Iupiter Pluto vocatus ab Orpheo, in hymno Eumenidum. eas enim magni Iouis Chthonij filias, & Proserpinæ, cecinit. Vocatur idē à Trismegisto Hermete in Asclepio, Plutonius Iupiter.

Ἰσοδέτης, Isodetes (inquit Hesychius, & Phauorinus) ab aliquibus Pluto. alij putant nomen dæmonis, vt in Dæmonibus dicetur. Ab aliis Plutonis filius vocatus est. πυλάρτης etiã cognominatum ab Homero ait Phurnutus, quòd portas habeat, quas nullus non ingrediatur. Iam nunc ad eius Latina nomina transeamus.

Orcus frequenter pro Plutone ipso, & inferis capitur, ab vrgendo: tametsi quidam ex nostris Græcum potius putauêre, ab iuramento deductum, & cum afflatu scribunt Horcum. alij, aspirationem additam in posteriore syllaba volunt, vndè sit deductum nomen proprium Orchius, & lex Orchia apud Macrobium. Nos Festum potius audiamus, ita scribentem: Orcum quem dicimus, ait Verrius, ab antiquis Vragum, quod etiam u literæ sonum pro o efferebant, & pro C, G literæ formam vsurpabant. Sed nihil affert exemplorum, vt ita esse credamus, nisi quòd is deus nos maximè vrgeat. tãtum ait Festus. Catullus.

At vobis malè sit, malæ tenebræ,
Orci, quæ omnia bella deuoratis. Vergil.
Vestibulum ante ipsum, primísque in faucibus Orci.

Ab Orco, Orcinius libertus ab Iureconsl. dictus, is qui sit ipsius testatoris defuncti & in Orci familiam ascripti. Vlpianus: Qui directam, inquit, libertatem acceperunt, Orcinij erunt liberti. Non me fugit aliter alios, & quidem eruditos, sentire. Legimus & apud Martialem, illo scazonte, Orciniana qui feruntur in sponda: dici pro feretro, & sandapila. de Orci verò galea iam actum est.

Summa

Summanus Pluto vocatus, quasi summus manium, cui (vt Plinius scribit) attribuebantur nocturna fulmina. In templi Iouis opt. max. fastigio Summanus fuit, vt M. Cicero in libro de Diuin. scribit: Nónne, inquit, cùm multa alia mirabilia, tum illud in primis, cùm Summanus in fastigio Iouis opt. max. qui tum erat fictilis, cœlo ictus esset, nec vsquam eius simulacri caput inueniretur, haruspices in Tiberim id depulsum esse dixerunt: idque inuentum est eo loco, qui est ab haruspicibus demonstratus. De Summano & in quarto D. August. Sic enim, inquit, apud ipsos Rom. legitur. Romani veteres nescio quem Summanum, cui nocturna fulmina tribuebãt, coluerunt magis quàm Iouem, ad quem diurna fulmina pertinebant. Sed postquàm Ioui templum insigne ac sublime constructum est, propter ædis dignitatem sic ad eum multitudo confluxit, vt vix inueniatur, qui Summani nomen, quod audire iam non potest, se saltem legisse meminerit: & reliqua. Quod ignobilis iam factus esset, innuit & Ouid. sexto Fastorum,

Reddita, quisquis is est, Summano templa feruntur,
Tunc, cum Romanis Pyrrhe timendus eras.

Varro de Ling. Lat. ait, à Tito Tatio inter cæteros deos Summanum repositum. Summani & Martianus meminit, & Festus. Sed & Plautus in Bacchid. ita inquit: Me Iupiter, Iuno, Ceres, Minerua, Latona, Spes, Ops, Virtus, Venus, Castor, Polluces, Mars, Mercurius, Hercules, Summanus, Sol, Saturnus, deique omnes ament. Fuit prope Circum maximum Summani ædes, ait Plinius, Prope fanum Iuuentatis, cui canes supplicia annua pendũt. Sacellum verò in Capitolio. Summanes demum apud Martianum deos legimus, qui alij sunt quàm qui Semones dicebantur, de quibus suo loco disseruimus.

Soranus Pluto à Sabinis nuncupatus, ex quo & Hirpini, Sorani dicti, quasi Plutonij lupi: vel quòd is deus ibi coleretur, vel quòd rapto ex responso viuerent. Quo de nomine talem legimus fabulam in vndecimo Aeneidos, super illo,

Summe deũm sancti custos Soractis Apollo:

Soractes, inquit Seruius, mons est Hirpinorum, in via Flaminia collocatus. In hoc autem monte cùm aliquãdo Diti patri sacrũ persolueretur (nã Manibus cõsecratus est) subitò venientes lupi exta rapuerũt: quos cùm diu sequerẽtur, delati sunt ad quãdã speluncam, halitũ ex se pestiferũ emittentẽ, adeò vt iuxtà stantes necaret. & inde orta pestilentia est, quia fuerãt lupos secuti. de qua respõsum fuit, posse sedari, si lupos imitarentur: hoc est, si rapto viuerẽt. quod posteaquàm factũ est, dicti sunt populi Hirpini, Sorani. nã lupi, Sabinorũ lingua, hirpi vocati. Sorani verò, à Dite. nã Ditis pater, eadẽ lingua Soranus dicitur.

Postulio etiam Pluto vocatus, vt Varro docet de Ling. Lat. de Curtio lacu loquens: A Porcilio, inquit, delatum in eo loco dehisse terram, & id ex S. C. haruspicis relatum esse responsum, deum manium Postulionem postulare. Non desunt qui redarguant, si dis placet, hoc loco Varronem, vel magis mendosum codicem putent, Postulationémque legant: qua voce significari tradunt sacrum ad prodigium, vel deũm iram auertendam & amolliendam, vt quadam oratione innuit M. Cicero. Sed & Græcis, vt Phurnutus scribit, Pluto πολυδέκτης, καὶ πολυδέγμων, καὶ πολύαρχος cognominatus est, quòd multis dominetur.

Februus deus Pluto appellatus ab antiquis, à purgationibus & lustrationibus funerum. Multa Ouidius in Fastis, & nos plura in libro de Annis & mensibus.

Quietalis etiam Pluto dictus est, quia omnibus pausam afferat. Quietalis, inquit Festus, dicebatur ab antiquis Orcus. Vocatus insuper & Stygius Iupiter. Ouidius,

Sæpe tibi est Stygij regia visa Iouis.
Verg. Sacra Ioui Stygio.

Eadem ratione & sæpe Infernus Iupiter. Claudianus: Inferni raptoris equos. Dictus idem Niger Iupiter. Silius libro octauo:

Nigro fortè Ioui, cui tertia regna laborant.

Vedius præterea, & Veiouis etiam appellatus, vt alio loco notauimus. Dux erebi etiam dictus est à poëtis, & Rector profundi, & Elysij, & huiusmodi aliis plerisque, vt ab aliis colligitur, qui hac parte studiosis literarum consuluerunt.

Beelzebub ab Hebræis & Chaldæis Pluto dicitur, eadem penè qua Latini ratione Iouem Stygium, & Infernum Iouem appellant: quippe Beel, vt diximus, Belus, fuit illis, qui Iupiter est. quidam Bahalzebub muscarum deum interpretantur. Sed ipse de hoc deo plura iam tibi collegi. Mammona alij appellant, vt nos Ditem, & Græci à diuitiis Plutonem.

Serapin iurè cum Plutonis nominibus coniungimus. nam idem cum Plutone existimatus est, vt Plutarchus in libro de Isi & Osiride docet, & Archematus Eubœus, qui non alium Serapin quàm Plutonem, nec aliam Isin quàm Proserpinam esse scribit. Quin & Ponticus Heraclides oraculum, quod celebre Serapidis fuit, Plutonis fuisse asserit. quod consulenti cuidam Aegypti regi, quisnam se esset beatior, ita respondisse fertur:

Principiò Deus est, tum Verbum, his Spiritus vnà est,
Congenita hæc tria sunt, cuncta hæc tendentia in vnum. hoc est Græcè:

πρῶτα θεὸς, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς,
Σύμφυτα δ' ἤτρια πάντα καὶ εἰς ἓν ἰόντα. Quod ideo tibi retuli, vt videas, à Plutone Trinitatis mysterium assertum esse. Cæterùm & Porphyrius in libro Responsorum, Serapin affirmat apud Aegyptios deum esse, qui apud Græcos Pluto nuncupetur: vnde etiam reponitur inter ea nomina, quæ Græcè ἑπταγράμματα dicta sunt, id est, septem literarum, & ideo abominanda ait: ὀργίλον, & σκληρὸν. Cuius etiam symbolum canis est, triceps ille scilicet, qui in aqua, terra & aëre, tribus his elemẽtis versatur, pernicioſissimus dæmon, vt ait Porphyrius. Sed Serapis quamuis proprius & peculiaris esset Aegyptiorũ deus, nihilominus & in Græcia multis in locis cultus fuit, & in primis Athenis, vt Pausanias scribit: & Romæ, in circo Flaminio, nona vrbis regione, vt Pub. Victor docet, cuius & adhuc nonnulla extant vestigia. Catullus de Varri amica, quæ ad Serapidis templum deferri volebat octophoro. Nam volo, inquit, ad Serapin deferri: lepidissimum est epigramma. Serapidis autem originem Corn. Tacitus Histor. libro vigesimo planè describit: ait enim, Ptolemæum Lagi à deo monitum per quietem fuisse, vt in Pontum mitteret, eámq; dei effigiem acciret: futuram inclytam sedem, quam simulacrum illud accepisset. post multa tandem regem illuc misisse, & demum à Sinopensium rege impetrasse, templúmque Alexandriæ magnificum construxisse. Plutarchus in præcitato Isidis & Osiridis libro, in hac historia recensenda nonnihil euariat: non enim Ptolemæum Lagi id feciſſe, sed Soteram scribit. & à Sosibio regem admonitum. Eustathius tamen cum Tacito congruit: regémque non somnio, sed ex dæmonis apparitione monitum tradit. Alij tamen, vt idem Tacitus prodit, à Seleucia vrbe Syriæ, non à Sinope deuectum deum putant, & à Ptolemæo tertio: quod, inquit, parum conſtat. Alij non Alexandriam aduectum, sed Memphim: vtcunque. idem subdit Tacitus, deum ipsum à multis Aesculapium existimatum, quòd ægris corporibus mederetur. Ab aliis Osirin, antiquissimum illis gentibus numen. A plerisque Iouem, vt rerum omnium potentem: à plurimis Ditem patrem, ex insignibus ipsius dei, quę in ipso manifesta, aut per ambages coniectabant. hæc quidem ex Tacito. Diodorus quoque Serapin tum dici asserit Osirin, tum Dionysium, tum Ammonem, tum Iouem, & Plutonem demùm. Eusebius item libro quarto Præpar. euang. ex Porphyrio de Serapide pleraque recitat. principem enim malignorum dęmonum scribit. & ex eiusdem Eusebij sententia Bapt. Leo. libro sexto, Serapin ait symbola edidisse, quibus dæmones expellerentur, docuisséque quo pacto dæmones assumpta brutorum figura insultarent. Ita porrò hic deus effingebatur à Macrobio: Calathum, inquit, eius capiti affingunt, & simulacro signum tricipitis animantis adiungunt, quod exprimit medio, eodémq; maximo capite Leonis effigiem. in dextra parte caput canis exoritur, mansueta specie blandientis: pars verò læua ceruicis rapacis lupi capite finitur, eásque formas animalium draco connectit, volumine suo capite redeunte ad dei dextram, qua compescitur monstrum. Quidam tria tempora interpretantur, præsens leoni, præteritum lupo, futurum cane blandiente. & hæc fermè Macrobius. Sanè longè aliter historiam de Serapide, Eusebius, Augustinus, Suidas, & Ruffinus recitant. Sic propemodum Eusebius in x Præparat. Euang. Apis, inquit, Argiuorum rex, vt Aristippus in primo Arcadicæ historiæ scribit, Memphim in Aegypto condidit, quem Aristæus Argius Serapidem appellatum tradit hunc ab Aegyptiis diuinos honores consequutum, non ignoramus. Nymphodorus autem Amphipolitanus in tertio de Asiaticis legibus, Apin taurum mortuum, in soro Græcè, quod Latinè arcam dicimus, positum, Sorapin primò, ac deinde Serapin appellatum fuisse contendit. Hæc Eusebius. Augustinus verò lib. XVIII. de Ciuitate dei: His temporibus, inquit, rex Argiuorum Apis nauibus transuectus in Aegyptum, cùm ibi mortuus fuisset, factus est Serapis omnium maximus Aegyptiorum deus. Nominis autem huius, cur non Apis etiam post mortem, sed Serapis appellatus sit, facillimam rationem Varro reddidit. quia enim arca, in qua mortuus ponitur,

nitur, quod omnes iam σαρκοφάγον vocant, σορὸς dicitur Græcè, & ibi eum venerari sepultum cœperunt, priusquàm templum eius esset extructum, velut σόραπις primò, deinde vna litera (vt fieri solet) commutata, Serapis dictus est. Constitutum est etiam de illo, vt quisquis eum hominem fuisse dixisset, capitalem penderet pœnam. Et quoniam ferè in omnibus templis vbi coleretur Isis & Serapis, erat simulacrum quod digito labiis impresso admonere videretur, vt silentium fieret (is erat Harpocrates, de quo sepositio loco iam actum est) hoc significare idem Varro existimat, vt taceretur, homines eos fuisse. Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta Aegyptus, in honorem eius deliciis affluentibus alebat, quoniam eum sine sarcophago viuum venerabantur, Apis, non Serapis vocabatur: quo boue mortuo, quoniam quærebatur & reperiebatur vitulus coloris eiusdem, hoc est, albis quibusdam maculis similiter insignitus, mirum quiddam diuinitùs sibi procuratum esse credebant. tantum Augustinus: Nunc Suidam meis verbis audias: Sarapis, inquit, cuius simulacrum in Alexandria Theophilus archiepiscopus sustulit, Theodosij magni tempore: hunc aliqui Iouem esse dicebant, alij Nilum, propterea quòd modium haberet in capite, & πῆχυν, id est, cubitum, hoc est aquæ mensuram. Alij autem Ioseph: alij vero Apin quendam hominem fuisse beatum & regem in Memphide, ciuitate Aegypti, qui facta fame Alexandrinis, ex propriis facultatibus nutrimenta præbuerit. eo verò defuncto templum constituerunt, in quo bos nutriebatur, symbolum gerens agricolæ, & quasdam habens coloris notas: qui ex appellatione ipsius, & ipse Apis vocabatur. & σορὸν, id est, arcam ipsius Apidis, in qua eius corpus iacebat, Alexandriam transtulerunt, & ἀπὸ τῆς σορᾶς καὶ ἄπιδι compositum nomen fecerunt, & vocarunt, Sorapin, & postea Sarapin. huius templum ab Alexandro valde magnificum conditum fuit, & valde clarum. & adhuc Suidas. De hoc eodem deo Ruffinus non absimilia, & plura in Ecclesiastica Eusebij historia, quo loco describitur, & simul præstigia eius sacerdotum, & ipsius templi demolitio, quæ fermè eadem etiam in Tripartita historia referuntur. Porrò Serapeum inuenio templum hoc nuncupatum, de quo Strabo, & post eum Ammianus in hist. ita ait, vbi mirabilia Aegypti connumerat: His accedunt altis suffulta fastigiis templa, inter quæ eminet Serapeum, quod licet minuatur exilitate verborum, atriis tamen columnaribus amplissimis, & spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita est exornatum, vt post Capitolium, quo se venerabilis Roma in æternùm attollit, nihil orbis terrarum ambitiosius cernat. & hæc Marcellini verba sunt. Sedenim de hac subuersione templi librum composuit Sophronius, vt ait Hieronymus. Libet insuper Ruffini verba subtexere, quæ de Serapidis origine leguntur in historia: Alij, inquit, Iouem putant, cuius capiti modius superpositus, vel quia cum mensura modóque cũcta indicet moderari, vel vitam mortalibus frugum largitate præberi. Alij virtutem Nili fluminis, cuius Aegyptus opibus & fœcunditate pascatur. Quidam in honorem nostri Ioseph formatum perhibent simulacrum, ob dimensionem frumenti, qua famis tempore subuenit Aegyptiis. Alij repertum in historiis Græcorum veteribus ferũt, Apin quendam patremfamiliàs seu regem in Aegypto Memphi positum, cùm famis tempore frumenta apud Alexandriã defecissent, ex proprio affatim ciuibus alimenta præbuisse: &c. quæ recitauimus ex Suida. Plutarchus tamen hanc de σορῷ, id est, arca Apidis opinionem damnat, & cum ea Philarchum: eámq; potius ipse comprobat, quæ talis est, quòd Deus ipse sit vniuersi motus auctor, ita enim ait, κυβερνήτορα γὰρ τὸ σεῖσαν, καὶ τὸ σῶσαν τὴν ἅπαντος ἅμαξαν ὑπόνοια. Subiungit idem, fuisse sacerdotum Aegyptiorum, qui Apin & Osirin eundem assererent: nos, inquit, docentes Apin animam esse Osiridis, & cætera. Tum & illud adiungit: At ego, cùm Sarapidis Aegyptium nomen sit, lætitiam & hilaritatem significare autumo. inde coniecturam ducens, quòd τὰ χαρμόσυνα, id est, Hilaria festa Aegyptij appellant σάραπα, & reliqua quæ subdit. sed nos pro re satis. Illud quoque annotarim, Serapin, & Sarapin, hoc est, per e & per a in prima proferri, illud à Latinis, hoc à Græcis sæpius. Sanè mirandum succurrit, cùm pro deo Apis primam semper intendat, cur Martianus in Serapi primam & alteram corripuerit, in illo,

Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Osirim.

Sed in eo auctore, vt linguæ nitorem, ita etiam maiorem syllabarum cognitionem desideró: Sed par est, quoniam de Apide nonnihil antè retulimus, vt cætera quæ restant de eodem, subiungamus, & præsertim verbis Plinij, qui libro octauo de Api boue Aegyptiorum ita ait: Bos in Aegypto etiam numinis vice colitur, Apin vocant: insigne ei

in dextro latere candicans macula, cornibus Lunæ crescere incipientis: nodus sub lingua, quem cantharum appellant. non est fas, eum certos vitæ excedere annos: mersúmque in sacerdotum fonte enecant, quæsituri luctu alium, quem substituant: donec inueniant, mœrent, derasis etiam capitibus. nec tamen diu vsquam quæritur, inuentus deducitur à sacerdotibus Memphim. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant thalamos, auguria populorum: alterum intrasse, lætum est: in altero dira portendit. Responsa priuatis dat, è manu consulentium cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est, haud multò pòst extincti: cæterò secretus, cùm se proripit in cœtus, incedit, summoto strepitu lictorum, gréxque puerorum comitatur, carmen honori eius canentium. Intelligere videtur, & adorari velle. hi greges repentè lymphati, futura præcinunt. fœmina bos semel ei anno ostenditur, suis & ipsa insignibus, quanquam aliis: sempérque eodem die & inueniri eam, extinguíque tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem à figura vocant Phialam: omnibus annis ibi auream pateram argenteámque mergentes diebus, quos habent natales Apis. Septem hi sunt: mirúmque, neminem per eos à crocodilis attingi: octauo, pòst horam diei sextam, redire belluæ feritatem. hæc ex Plinio. Quæ subiungam, sunt ex verbis propè Diodori Siculi: Addamus, inquit, quæ circa sacri tauri, quem Apin vocant, curam fieri percepimus. mortuo Api, magnificéque sepulto, quærunt ad id delecti sacerdotes vitulum priori persimilem: inuento, populus luctum finit. sacerdotes quibus ea imminet cura, primùm in ciuitatem Nili vitulum perducunt, in qua eum nutriunt diebus quadraginta: deinde in nauim contectam, habitaculum aureum habentem, introducentes, & ad Memphin, vt deum ducentes, in Vulcani fano locant. his diebus solæ mulieres taurum vident, quando eius faciem astantes, vestibus sublatis ei abrasum femen ostendunt, reliquo tempore prohibentur in conspectum ipsius dei accedere. Honoris boui impensi causam nonnulli eam tradunt, quòd defuncti Osiridis anima in bouem transmigrasset, quæ deinceps ad posteros fuerit transfusa. Alij, verò Osiride à Typhone interfecto, Apim ferunt eius membra collegisse, collecta in bouem ligneum corio bouis albo circumtectum conieciisse, ideóque ciuitatem Busiriden appellatam. Hæc ex Diodoro Siculo. Tibullus:

——Pubes
Barbara Memphiten plangere docta bouem. Ouidius:
Et comes in pompa corniger Apis erat. Statius:
——Aut quo se gurgite Nili
Mergat adoratus trepidis pastoribus Apis.

Porrò Apis, inquit Herodotus, ab Aegyptiis, à Græcis Epaphus appellatus. quod his propè verbis negat Aelianus: Apis, inquit, apud Aegyptios, deus magnus & pollens credebatur, ex vacca quæ fulgure afflata concepisset. Epaphum Græci vocant, & ipsius antiquã stirpem repetunt Io Argiuam Inachi filiam eius matrem fuisse: sed hunc sermonem Aegyptij vt mendacem reiiciunt, & vetustatem testem citant. Epaphum quidem multis pòst seculis extitisse tradunt: & reliqua. Habet verò Apis hæc signa. toto corpore est niger, in fronte habens candorem figuræ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos. ita Herodotus in tertio. Aelianus verò ait, Insignes eius notas Herodotus atque Aristagoras explicant, quibus Aegyptij non assentiuntur: nouem enim & viginti eas huic sacro boui aptas aiunt, & consentaneas. Cætera quæ Aelianus ipse ex Aegyptiorum sententia exequitur, missa facio, ne nimius sim: pompas, celebritates, tripudia, pueros diuino afflatu concitatos, futura saltantes prædixisse. At nõster Mela Pomponius: Apis, inquit, populorum omnium (Aegyptiorum videlicet) numẽ est. bos niger, certis maculis insignis, & cauda linguáque dissimilis aliorũ: rarò nascitur, nec coitu pecudis (vt aiũt) sed diuinitùs & cœlesti igne conceptus: diésque quo gignitur, genti maximè festus est. Illud etiam est in historiis annotatum, Cambysen regem Apidis sacra violasse. Quin & scribit Epiphanius, à Cambyse Assyriorum rege gladio in femur Apin percussum fuisse, vt scilicet si flueret sanguis, deprehenderetur ipsum non esse deum. Aelianus quoque scribit, à Serapidis sacerdotibus asinum odio haberi, atque detestari, quòd Ochus Persa Apim bouem sacrum interfeciisse dicitur, & asinum consecrasse, & Aegyptios iussisse vt illum colerent summo cultu. Sed & Ochus pœnas dedit, vt etiam Cambyses. Scribit ad hæc Strabo libro decimoseptimo, sicuti Memphitæ Apim bouem sacrum habuêre, ita & Heliopolitanos pòst Solis templum Mneuin bouem pro deo habuisse, qui in septo quodam

dam nutriretur. Ammianus quoque Marcellinus inter multa quæ de Apide scribit lib. XXII hist. & hoc ferè ait: Inter animalia ab antiquis consecrata Neumis & Apis reponuntur. Neumis quidem soli, Apis verò lunæ dedicatus: qui diuersis notarum figuris expressus, &c. quare considerandum, an Mneuis, pro Neumis, legendum apud Marcellinum, apud quem & longè plura inuenies. Est enim, inquit, Apis bos diuersis genitalium notarum figuris expressus, maximéque omnium cornicularis lunæ specie, latere dextro insignis, &c. quin, vt Aelianus scribit, & Veneri Vraniæ vaccam sacram custodiebant in Hermopoli præfectura, in loco Scussa nuncupato, vt alibi relatum est.

PLVTVS.

DE Plutone quidem, Inferorum deo credito à gentibus, satis puto à me perscriptum. nunc subiungere visum est de Plutõ, ipso diuitiarum deo, quem & plerique cum Plutone eundem crediderunt, cùm diuersissimus sit. Extat quidem particula apud Græcos elegans & erudita ex anonymo auctore de Pluti comparatione, & Virtutis, in qua hic deus Plutus se gloriatur & iactat, mortalium necessitates dirigere ac emendare, & eorum desideria perficere: seorsúmque singula commemorat, quæ homini suppetit. quam particulam si fortasse desideras, apud Stobæum legere poteris, in eo Sermone qui inscribitur ἔπαινος πλούτου, id est, Pluti laus. Sed & Theognis poëta de hoc eodem ita canit, σὲ μάτην ὦ πλοῦτε θεῶν τιμῶσι μάλιστα: hoc est, Non frustra te Plute colunt, ô maxime diuũm. De hoc ergo deo sic fabulantur, & in primis Hesiodus, circa finem Theogoniæ: Iasium, ait, heroëm amatum à dea Cerere, quæ illi coniuncta genuit Plutum, in Tripoli Cretæ insulæ: qui fortunatissimus fuit terra marique, vt & alios fortunare soleret. hoc in allegoriam Scholiastes refert. ait enim decenter fieri, vt Cereris & Iasij Plutus filius dicatur. quoniam, inquit, terra Ceres est, Iasion verò agricola: qui conuenientes in agro Tripoli, hoc est propter cultum terræ decentem, nascitur Plutus. Sedenim Hermippus, qui de sideribus scripsit, vt est apud Hyginum in Astronomico, Cererem ait cum Iasione Leous filio concubuisse: quamobrem fulmine percussum, complures cum Homero dixerunt. meminit & Alicarnasseus Dionysius in primo historiar. Ex his, vt Petellides Gnossius historiarum scriptor demonstrat, nascuntur filij duo, Philomelus & Plutus, quos negant inter se conuenisse. nam Plutum, qui ditior fuerit, nihil fratri suo de bonis concessisse: Philomelum autem necessariò adductum, vt quodcunque haberet, ex eo boues duos emeret. & inde primum plaustrum fabricatum esse. Itaque arando & colendo agros, ex eo se aluisse. cuius matrem iratam, inuentum vt arantem eum inter sidera constituisse, & Booten nominasse. hæc fermè Hyginus. Philostratus autem in Imaginibus, in ortu Mineruæ Plutum hunc deum ita effingit: Dæmon, inquit, volucris vt è nubibus, aureus autem à materia in qua apparet: pictus autem & oculatus, iis scilicet quibus ex prouidentia accessit, vt Rhodiis, quibus aurum depluit. Pacem verò manu tenentem Plutum effinxit Cephisiodotus, vt in Bœot. Pausan. scribit. Plutum etiam puerum in Fortunæ manibus. alio loco diximus. Sed planè Plutus hic deus in cognomine eius fabula describitur ab Aristophane. Cæcus enim & claudus, interdum contrà oculatus & celer. cùm enim ad malos mittitur, celerrimus est, & cæcus: cùm verò ad bonos, sanè claudus. Acrem quidem videndi vim Plutum habere existimauit antiquitas, cum bonis diuitiæ conferuntur, qui probè eis vterentur. nam diuitiæ si affluant, non illis esse cor apponendum, rex Psaltes cecinit: quin ita illis vti decet, vt de Herode Attico sophista legimus, qui cùm ditissimus esset, opibus benè ac magnificè vtebatur. hinc illi non cæcus, sed oculatus erat Plutus deus. Prô Deus, quotus nunc quisque est, qui hac virtute polleat? quæ, quo vitæ degendæ magis est opportuna, eo inter mortales rarior habetur. Sed mittamus quæ conclamata, & reliquum nostræ fabulæ potius exequamur. Sanè & hic deus δειλὸς, id est, timidus dictus primùm quidem ab Euripide, δειλὸν δ' ὁ πλοῦτος καὶ φιλόψυχον κακόν. hoc est, res timida Plutus, & amicum vitæ malum. & Aristophanes, ἀλλὰ λέγουσι πάντες, ὡς δειλότατόν ἐστ' ὁ πλοῦτος. hoc est, Sed dicunt omnes, quàm timidissimus est Plutus. Idem ferè & in Timone Lucianus. Hinc adagium commentus est Erasmus, non insulse. Theocriti expositores in decimo Edyllio referunt, cur Amor & Plutus cæci fingantur: sed non pauciora Erasmus in illo, ἄγαλμα πλούτου, quod finitimum putat illi, ὁ τυφλὸς πλοῦτος. In vna omnium vrbium, ait Plutarchus, quæ sub sole sunt, Sparta, diuitiarum deum seruari & cæcum, & iacentem, vt picturam inanimatam ac

immobilem. Citatur ex scholio cantico Timocreo ntis poëtæ hæc particula in diuitias, quam hìc vobis meis verbis referam: Vtinam ô cæce Plute, neque in terra, neque in mari, neque in continenti apparuisses: sed Tartarum & Acheronta incoluisses, per te nãque omnia hominibus mala. Sic verò græcè habetur: ὄφελε ὦ τυφλὲ πλοῦτε, μήτε ἐν γῇ, μήτ' ἐν θαλάττῃ, μήτε ἐν ἠπείρῳ φανῆναι, ἀλλὰ τοὺς ταρταρούς τε νάειν καὶ ἀχέροντα διὰ σὲ τὸν πάντ' ἀνθρώποις κακά. Porrò de Pluto etiã Diodorus ex Cretensium historiis: Plutum, inquit, natum tradunt in Tripoli Cretæ, ex Cerere & Iasione, vt etiam paulò suprà ex Hesiodo recitaui. eius genus tamen bifariàm explicat. Nam quidam (inquit) volunt, cùm Iasion terram sereret, adhibita culturæ diligentia adeò vberem percepisse fructum, vt qui id conspexerunt, à messium fertilitate Plutum illum nominarint. vnde & à posteris is cui census supereſſet, Plutum habere existimatus sit. Alij Cererem ac Iasionem puerum genuisse Plutum volunt, qui cultum vitæ pecuniásque coaceruare, ac in vsus custodire primus monstrasse existimatus est. Pluti Cereris & Phurnutus meminit: Quoniam, inquit, frumentum & hordeum Plutus optimus, id est diuitiæ. id quod Græcè bellè hoc versu dicitur,

Σῖτα καὶ κριθὰς, ὦ νήπιε, πλοῦτος ἄριστος. id est,

Hordea frumentúmque, puer, sunt munera Pluti.

Sanè & nostris & Græcis obseruatum est, vt Iasius & Iasion appelletur. Quidam demum ex nostris, Mammona, Chaldæam seu Syram vocem, volunt Plutum hunc deum significare, de qua multa Hieronymus, cæteríque sacri scriptores, qui diuitias vel lucrum interpretantur. Sed enim & Irenæus, vir doctissimus libro quarto, capite septimo, iuxta Iudaicum sermonem, inquit, quo & Samaritas vti ait, cupidum, & plusquàm oportet habere volentem significare: iuxta verò Hebraicam proprietatem adiunctiuè dicitur. Mam, vel gulosum, id est qui non possit à gula contineri. sanè & Mathmon aliquando legimus pro thesauris poni, vt in Iob & Genesi inuenitur: quibus omnibus facilè illud Dominicum notissimum. vnde nescio quo modo in mentem venerit amico, viro eruditissimo, in quadam sua epistola ita scribere: Nam Mamon, seu Mamona apud Hebræos, non proprium, sed generale est verbum, significátque præfectum & præsidem, &c. ne Cabalistica hìc tibi afferam.

PROSERPINA.

PRoserpinæ fabula notissima est ex Claudiani carmine, & Ouidij Metamorph. Fastísque, atque ideo ab eius ego narratione supersedi: allegoriam tantùm, quam ex Varrone D. Augustinus in septimo de Ciuitate dei affert, breuiter recitabo. In Cereris, inquit, sacris prædicantur illa Eleusinia, quæ apud Athenienses nobilissima fuerunt: de quibus Varro nihil interpretatur, nisi quod attinet ad frumentum, quod Ceres inuenit: & ad Proserpinam, quam rapiente Orco prodidit. & hanc ipsam dicit significare, fœcunditatem seminum: quæ cùm defuisset quodam tempore, eadémque sterilitate terra mœreret, exortam esse opinionem, quòd filiam Cereris, id est ipsam fœcunditatem, quæ à proserpendo Proserpina dicta esset, Orcus abstulerat, & apud inferos detinuerat: quæ res cùm fuisset luctu publico celebrata, quia rursus eadem fœcunditas rediit, Proserpina reddita, exortam esse lætitiam, & ex hoc ei solennia instituta. dicit deinde multa in mysteriis eius tradi, quæ nisi ad frugum inuentionem non pertineant. hæc Augustinus. Hinc apud Phurnutum legimus, quòd semẽtis tempore Proserpinæ festa celebrabantur. Cum verò messis esset Cereri sacra, ferebant herbam virentem, cum ludo & lætitia: in illa raptam, in hac repertam significantes Proserpinam. Eusebius item in tertio Præparationis Euangelicæ: Proserpina, inquit, seminum virtus est: Pluto verò sol, qui tempore hyemis remotiorem mundi partem perlustrat. idcirco raptam ab eo Proserpinam dicunt, quam Ceres sub terra latentem quæritat. Sed huiusmodi cætera, suis locis. Nunc eius nomina & cognomina explicare conabor, si eius tamen de se ipsa respõsum prius ascripsero, quod Porphyrius philosophus & Eusebius attulêre:

Naturæ triplicis dicor, Lucina, puella,
Taurica: itémque triceps, missa è cœlo aurea Phœbe,
Quàm multæ variant formæ, quàm trináque signa,
Quæ terna & simulacra fero, terræ, aëris, ignis.
Quippe meis atris terrarum est cura molossis.

Proserp

Proserpina igitur, à Latinis dicta, vt scribit Varro, quòd hæc vt serpens, modò in dextram, modò in sinistram partem latè mouetur. Serpere & proserpere idem dicebant, vt Plautus, qui scribit, Quasi proserpens bestia. A Græcis verò σωφροσφόνη, & σωφροσφονέια dicitur, quibus & Latini interdum vtuntur. Tibullus,

At mihi Persophone nigram denunciat horam.

Cicero de Nat. deor. secundo: Proserpina ea est, inquit, quę σωφροσφόνη Græcè nominatur, quam frugum semen esse, absconditámque quæri à matre volunt. Varro, Proserpinam lunam esse voluit, ex Epicharmi & Ennij sententia. D. Augustinus ait: Proserpinam deam existimatam frumentis germinantibus. alibi tamen, eam ait terræ inferiorem partẽ. Proserpina dicitur & σωφεφονέια à Lacedæmoniis, vt notat Hesychius. Legi & Persephasan ab aliquibus appellari. Sed & φερεφάτ'α, vt cum Platone Proclus notat in Cratylo. φερέφατ'αν & Apollinem (inquit Plato) nominare nonnulli verentur, propterea quòd illis ignota est nominum rectitudo. Etenim permutantes Pherſephonem ipsam considerant, grauéque id illis apparet. hoc autem deę ipsius sapientiam indicat. sapientia vtique est, quæ res fluentes attingit, & assequi potest. Quamobrem Pherepapha meritò dea hæc nominaretur, propter sapientiam & ἐπαφὴν, id est, contactum, φρομένε, id est, eius quod fertur, vel tale aliquid. quocirca adhæret illi sapiens ipse Pluto, quia ipsa talis est. Nunc autem nomen hoc declinant, pluris facientes prolationis gratiam, quàm veritatem, vt Pherephattam nominent. hactenus quidem Plato. Arnobius libro quinto, de Cerere à Ioue delusa in tauri forma: Parit, inquit, mensem post v 11, luculenti filiam corporis, quam ætas mortalium consequens modò Liberam, modò Proserpinam nuncupauit. quam cùm verueceus Iupiter beneualidam, floridam, & succi esse conspiceret plenioris: &c. mox subdit: In draconis terribilem formam migrat, ingentibus spiris pauefactam colligat virginem, & sub obtentu fero molis. ludit atque adulatur amplexibus. fit, vt & ipsa de semine fortissimo compleatur Iouis: sed non eadem conditione, qua mater. nam illa filiam reddidit lineamentis descriptam suis, at ex partu virginis, tauri specie fusa Iouialis monumenta pellacię. auctorem aliquis desiderabit rei, tum illum citabimus Tarentinum, notúmque senarium, quem antiquitas canit, dicens: Taurus draconem genuit, & taurum draco. ipsa nouissimè sacra, & ritus initiationis ipsius, quibus Sebadiis nomen est, testimonio esse poterunt veritati. In quibus aureus coluber in sinum dimittitur consecratis, & eximitur rursus ab inferioribus partibus, atque imis. hæc quidem eruditè Arnobius. Porrò & Eusebium audiamus, de eadem loquentem: Ceres, inquit, Persephonem peperit, educatur puella, κόρη scilicet. Pherephattem nonnulli appellant: cui Iupiter, qui genuit, draco factus coniungitur. vnde in Sabaziorum mysteriis draco in spiram inuolutus, in sacrificiis, ad factorum memoriam, imò verò in testimonium tantæ turpitudinis, vt sic dixerim, adhibetur. Peperit & Pherephatte tauriformem filium, vnde poëtæ quoque nonnulli taurum laudant draconis patrem, & draconem rursus tauri patrem. & in montem arcana hæc facta ducẽtes, pastoralem stimulum celebrant: pastoralem (vt puto) stimulum, ferulam, quod ligni genus bacchantes ferunt, appellantes. Sed nequeo latius huius Pherephattæ sacra enarrare, quasillum, rapinam Edoneæ, terræ hiatum, sues Eubolei, quas eodem hiatu simul & duas deas absorptas fuisse aiunt. vnde Megarenses in Thesmophoriis sues immittunt. Quæ sacra variis modis mulieres, quoniam hæc fabula variè narratur, per ciuitates Græciæ celebrant, Thesmophoria, σκιροφόρια, & ἀποῤῥητοφόρια vocantes, & multis modis Pherephattæ rapinam complorantes. Hæc verò Eusebius. hinc & sacra Pherephattia Proserpinæ dicta inuenimus, quæ & Theogamia, & Antheſphoria vocata, vt in Luculli vita Plutarchus innuit. Sed & Hesychius Pherſephoneam ait appellari, quasi φέρσαν τὸ ἄφυτον, hoc est ferentem diuitias, propterea quòd fructus afferat vtilitatem. Vocatur etiam eodem auctore χειροτονία, quòd scilicet manuum opera fructus terræ gignantur. Κόρη etiam, id est, puella, Proserpina dicta est frequenter à Græcis, etsi alicubi Artemidorus diuersam facere videtur, de Interpretatione somniorum. Ita tamen in secundo scribit: Bona est, inquit, Ceres ad nuptias, & alias omnes res aggrediendas, per se conspecta: non autem pari modo κόρη, propter historiam quæ de ipsa fertur. hæc enim sæpe etiam oculis somniantis periculum adduxit, propter nomen κόρη. etenim etiam in oculo pupillam significat. Phurnutus verò, vbi de Cerere agit: Non virgo, inquit, Ceres, quæ κόρῳω perperit, tanquam τὸν χόρτον, id est, satietatem.

Nam

Nam dea Ceres, ipsa materia putabatur, quæ ad satietatem vsque nutriret. Sed & in Cratyli scholiis, quæ Proclo ascribuntur, de Core multa habentur. hæc & ἄῤῥητα κόρη, teste Hesychio & Euripide in Alexandra, dicta est.

Azesia Proserpina, præcipuè à Trœzeniis culta & cognominata fuit, vt in Amæa Cerere scripsimus. Vnde prouerb. Amæa ad Azesiam. Chthonia præterea dea cognominatur, & Hecate, vt pluribus ostendimus in Hecate Diana. Sed nostri poëtæ Iunonis nomine frequentius nuncupant: nunc Stygiam appellantes. Papinius, Stygiæque seueros Iunonis thalamos. nunc Auernam: Silius, Comite, Iunonis Auerne. nunc profundam: Claudianus, Caligantésque profundæ Iunonis thalamos. Interdum infernam & inferam. Vergil. Iunoni infernæ dictus sacer. Et Statius, Iam complexa manu crinem tenet infera Iuno.

Deois Proserpina cognominata est à Δηὼ, id est Cerere, forma patronymica. Ouid. in libro Metamorph. sexto,

Mnemosynem pastor, varius Deoida serpens.

Ausonius in Cupidine:

Virgineas inter choreas Deoida raptam.

Libera etiam vocatur, vt in Libero dictum est. Sed M.T. Ciceronis verba hoc saltem loco afferam, ex sexta in Verrem act. Vetus est, inquit, opinio (iudices) quæ constat ex antiquis. Græcorum literis atque monumentis, insulam Siciliam totam esse Cereri & Liberæ consecratam. hoc enim cæteræ gentes sic arbitrantur: tum ipsis Siculis tam persuasum est, vt animis eorum insitum atque innatum esse videatur. nã & natas esse in his terris deas, & fruges in ea terra primùm repertas arbitrantur, & raptam esse Liberam, quam eandem Proserpinam vocant, ex Ennensium nemore. qui locus quòd in media est insula situs, vmbilicus Siciliæ nominatur. & hæc totidem verbis Cicero.

Cyzicorũ dea dicta est Proserpina, teste Stephano. hoc clarius multo etiã Plutarch. in Luculli vita ostendit. ait enim, ipsum Lucullũ Cyzico appulisse, quo tẽpore Proserpinæ sacra instabãt, vbi & miraculũ nigræ bouis, quæ quotãnis illi mactabatur, cõmemorat. hinc ergo Poëta in Priapeis,

Raptam Cyzicos ostreosa diuam.

Sanè rapta etiam Proserpina cognominata est. Variè verò de loco legitur, in quo rapta sit. Plures ex Sicilia. Bacchylides ex Creta, Orpheus ex locis prope Oceanum, Damias in conuallibus, hoc est ἐν νάπαις, vt Scholiis in Hesiodum legi. Pausanias verò in Corinthiis ait, à Lerna non longè, vbi fluuius Chimarus labitur, septum esse lapideum, in quo Proserpinam ferunt à Plutone raptam, ad inferos descendisse, alij septum hoc supra Megaram tradunt, quo in sepro lucus, in quo arbores quidem aliæ permultæ, sed & olea & πρῖνος, quam ilicem plures interpretantur, quæ ex eadem radice coortæ credebantur.

Locrẽsis Proserpina, à Locris Italiæ cognominata, de qua & Valerius Maximus & Lactantius, sed copiosius T. Liuius lib. 9. tertiæ Decad. in nobili illa Locrensiũ oratione: Fanum est apud nos (inquit) Proserpinæ, de cuius sanctitate tẽpli, credo aliquã famã ad vos peruenisse, Pyrrhi bello, qui cùm ex Sicilia rediens Locros classe præterueheretur, inter alia fœda, quæ propter fidem nostrã erga vos in ciuitatẽ nostram facinora edidit, thesauros quoq; Proserpinę intactos ad eam diẽ spoliauit, atq; ita pecunia in naues imposita, ipse terra est profectus. Quid ergo euenit, P. C? Classis postero die fœdissima tempestate lacerata, omnésque naues, quæ sacram pecuniam habebant, in littora nostra eiectæ sunt: qua tanta clade edoctus tandem deos esse superbissimus agnouit Rex, pecuniámque omnem conquisitam in thesauros Proserpinæ referri iussit, meminêre & alij scriptores.

Axiocersa Proserpina dicta putabatur in Cabirorum sacris, & Samothracum, vt copiosius alibi ostendimus.

Δέσποινα, id est domina, Proserpina cognominata fuit, licet confundere videatur Pausanias in Arcad. tamen mox manifestè ostẽdit Proserpinam significare, & præcipuè cùm duas statuas seorsum describit, Cereris & Despœnæ. Sed & Vergilius in sexto, Dominam eadem ratione illo versu intelligii,

Hi dominam, Ditis thalamo deducere adorti.

Sedenim Δέσποιναν Arcades non Iouis, sed Neptuni filiam asserunt, & in huius deæ templo de omnibus arborum fructibus primitias offerre consueuerant, exceptis malis punicis, id scilicet innuentes, quod ideo matri nõ restituta fuisset Despœna, id est Proserpina, quia

quia grana punica gustasset, Ascalapho deferente: qui in bubonem ideo deformatus, vt est in primis in Metamorphosi Ouidij.

Θήρα, id est, Fera, cognominata Proserpina, vt Pausan. in Bœoticis notat.

Πρωτογόνη, id est, Primogenita eadem dicta est, teste eodem in Attica. quin & Arcades Soteram, id est, Seruatricem Proserpinam vocabant. Pausanias, Σώτειρα etiã vocata: Hesychius. Et μελιτώδη, quod etiam repetit Cœl. Rhod.

Δάειρα, quæ & Δᾶρα propter metrum, & per syncopem legitur, Proserpinæ nomen fuit, vt Apollonij Rhodij interpretes in tertio Argonauticôn obseruant, super carmen illud,

Δάειραν μενογένειαν ἐΰδμητόν τε Δέμητρα ἰκμάνοντο. quo loco & Timosthenes & Aeschylus pariter citãtur.

Quin etiam videmus eandem & Vnigenam, hoc est μενογένη vocatam: de qua repete quæ in Hecate scripsimus. A Δάειρα verò Δαειράτης deducitur, id est Proserpinæ sacerdos, vt Pollux innuit. Eadem & νυχία, hoc est nocturna vocabatur.

Cotytto Proserpinam dictam quadam coniectura ducti putauêre nonnulli, sic canente Iuuenale:

Talia secreta coluerunt orgia tæda,
Cæcropiam soliti Baptæ lassare Cotytto.

Sacra enim hæc videntur conuenire mysteriis secretis Cereris & Proserpinæ, celebratis ab Athenienſibus, quæ Cotyttia à dea dicerentur. vnde in poëmatiis Vergilianis illud,

Non me vocabis pulchra, at Cotyttia,
Ad feriatos fascinos, &c.

Et Horatius in Canidiam:

Inultus vt tu riseris Cotyttia.

quo loco Porphyrion ait, sacra esse inferorum. Sed ridiculè ait, forsan deduci à Cocyto fluuio inferorum. Quin & Merula Cocyton in Iuuenale Proserpinam interpretatus est, illud perperàm citans, Raptam Cocytos ostreosa diuam. quare etiam Domitium meritò & illum ridet Politianus, qui Baptas ait, sacerdotes eius deæ nuncupatos, vnde nomen fabulæ factum, &c. quæ cap. decimo Miscellaneorum doctissimè est executus. Sed miror, illum Hesychium non allegasse, qui de Cotytto ita scribit: Cotytto, inquit Eupolis, propter odium quod aduersus Corinthios habebat, dæmonem hunc odiosum & inimicum induxit. hinc Cotyttia celebritas, quæ & κοτυτ῀ις. de quibus sic apud Plutarchum, si modò Plutarchi liber ille Prouerbiorum, ἁρπαγὴ κοτυτ῀ιδος, Rapta Cotyttiis. κοτυτ῀ις, inquit, ἑορτή τίς ἐστι σικελική, ἣν ἔνιοι περὶ τινας κλάδους ἐξάπτοντος, τόπανα καὶ ἀκρόδρυα ἐπέργεσθαι ἁρπάζειν. hoc est, Cotyttis festum erat quoddam apud Siculos, in quo placentæ & arborum fœtus ramis alligabantur, eáque diripienda proponebantur. putauerim ergo id institutum propter Proserpinæ raptum in Sicilia. Porrò Suidas Cotyn dæmonem fuisse scribit Corynthiorum: alij Thracum, in rebus turpibus. Strabo libro decimo, Bendidia & Cotyttia simul enumerat, item deam Cotyn. item & Synesius in Epistolis.

PARCAE.

Μοῖρα, καὶ αἶσα vocata Græcè, & κλὼ interdum. Parcæ verò à nostris dicuntur, ἀπὸ τοῦ ἀντίφρασιν, hoc est, per contrarium. vt ait Seruius, quòd nemini parcant. Parcas tres existimabant veteres: vnam loqui, alteram scribere, tertiam fila deducere. propterea Parcas, scribas ac librarias superûm vocat Martianus: Clotho, inquit, Lachesis, Atropósque, quoniam sententias Iouis orthographæ studio veritatis excipiunt, vtpote librariæ superûm, archiuíque custodes. Sic & eas Ioui Phurnutus tribuit, Plutoni verò Fulgẽtius: Tria, inquit, ipsi Plutoni destinant Fata, quarum prima Clotho, secunda Lachesis, tertia Atropos. Clotho enim Græcè, euocatio Latinè dicitur, Lachesis verò sors nuncupatur, Atropos quoque sine ordine dicitur: hoc videlicet sentire volentes, quòd prima, sit natiuitatis euocatio: secunda, vitæ sors, quemadmodum quis viuere possit: tertia, mortis conditio, quæ sine lege venit. Sedenim hæc Fulgentij theoria cum his quæ à Græcis traduntur, parum consona videtur. Illi enim μοίρας, id est, Parcas, à diuidendo & distribuendo vnicuique sua, dictas arbitrantur. & Clotho quidem, παρὰ τὸ συνειλῆσθαι καὶ ξυνέρχεσθαι, quod scilicet reuoluat & contrahat omnia. Lachesis verò, παρὰ τὸ λαχάνειν τὸ περιῳλόφιον, id est, quòd fatum sortiatur. Atropon autem, quoniam ἄτροπος, quasi inuertibilis sit, & incommutabilis. Sunt verò qui Parcas ita interpretentur. per Clothon septem planetas, per Lachesin res sublimares: per Atropon autem Aplanen, id est, inerrantem sphæram. Alij Clotho præsenti tempori, Lachesin futuro, Atropon præterito, vt ait Aristoteles. Porrò ne à

nostris

notris recedamus,sunt qui eas ita statuãt, vt vna colum teneat,altera fusum,tertia filum rumpat: vitæ cursum statúmque designantes. & hoc versu id innuunt:

Clotho colum retinet,Lachesis net,& Atropos occat.

Hesiodus poëta Parcas Nocte & Herebo natas cecinit, propter occultam & abditam fatorum vim. Lycophron, Maris puellas dixit,ob feram & immitem fatorum legem. Illud certè mirum videri potest, cur ab Hesiodo in Theogonia bis Parcarum generationem factam legamus. Nam non longè à principio, μοίρας τε κῆρας ἐγέναντο νηλεοποίνους,de Noctis & Herebi filiis loquens. non longè verò à poëmatis calce, Iouem dicit stabilito regno post Titanum bellum, Themidem duxisse vxorem. ex qua inter cæteros filios genuit,

Μοίρας θ' οἷς πλείστην πόρε μοιρίδιος τιμὴν,
Κλωθώ τε λαχεσίν τε, καὶ Ἄτροπον. hoc est,
Parcas, Iuppiter his dederat rex plurimùm honoris,
Clothóque,& Lachesin, simul Atropon.

Sed quoniam Parcas diximus ex eruditorum sententia appellatas, quòd minimè parcant: Varro tamẽ apud Gellium libro tertio, nomina Parcis antiquos ait fecisse à pariendo,& à nono atque decimo mense. nam Parca,inquit,immutata litera vna,à partu nominata. item Nona & Decima,à partus tempestiui tempore. Cesellius autem Vindex in lectionibus suis antiquis: Tria,inquit,nomina Parcarum sunt, Nona, Decima, Morta. Et versum hunc Liuij antiquissimi poëtæ ponit ex Odyssea,

Quando dies adueniet quem profata Morta est.

Sed homo minimè malus Cesellius, Mortam quasi nomen accepit,cùm accipere quasi μοῖραν deberet. atque hæc quidem ille. Alij Parcarum hæc nomina esse voluerunt, vt recitant Marsil. Ficinus in Platonem, & Socinus Bentius medicus & Philosophus, in eo qui est de Felicitate: Vestam, Mineruam, & Martiam, vel Martem. Effingebant eas antiqui tanquam anus, niueis velleribus redimitas, quibus & narcissum attribuebant florem. Sed elegantissimè à Catullo finguntur his versibus, in Pelei & Thetidis epithalamio:

Cùm interea infirmo quatientes corpora motu:
Veridicos Parcæ cœperunt edere cantus.
His corpus tremulum complectens vndique vestis,
Candida purpurea talos incinxerat ora,
Et roseo niueæ residebant vertice vittæ,
Aeternúmque manus carpebant ritè laborem.
Læua colum molli lana retinebat amictam.
Dextera tum leuiter deducens fila, supinis
Formabat digitis, tum prona in pollice torquens
Libratum tereti versabat turbine fusum. &cætera, quæ apud ipsum poëtam doctiss. leges. neque enim eas quisquam pictura magis graphicè formare potuisset. Parcarum verò numerus, vt Eusebius ait,& nomina ipsarum,& fusus,& glomeratũ in eo filum, cæteráque huiusmodi, ineuitabilem determinationem causarum ostendere arbitrabantur. hinc Plato in decimo de Repub. Alias autem,inquit,tres Necessitatis filias æquali inui cẽ interuallo in throno sedere, Parcas vestibus albis capite coronato, Lachesin, Clotho, Atropon. quæ ad Sirenum harmoniam canant, Lachesis quidem, præterita, præsentia Clotho, Atropos verò futura:& cætera, quæ multa eo loco de Parcis, & earum matre diuus philosophus differit: quæ si quãdo otium suppetit, legere poteris. De Parcis plura itidem leges in libris de Legibus apud eundem Platonem. item Chrysippus multa scripsisse dicitur, vt à Diogeniano reprehenditur apud Eusebium. Fatum dicit, dictum quoddam, determinatúmque diuinitus esse: Parcas autem è contrario, quoniam nemini parcant: Sortes quia ita sortitũ vnicuique sit. Atque ideo tres esse Parcas arbitrabantur quia tria sunt tempora, quibus omnia inuoluuntur: Lachésinque dictam esse,quia λαγχάνειν Græcè euenire per sortem designat: Atropon, quia verti non possit: Clothon, quoniã contorta & coordinata omnia teneat; &c. quæ contra fatum disputat Eusebius in sexto Præpar. Euangelicæ.

Aesan etiam, hoc est αἰσαν, diximus Parcam vocari: hoc est, latentem & minus notam eorum quæ fiunt causam. αἶσα vero nuncupata est, vt Phurnutus innuit, quasi ἀεὶ ὖσα, id est semper existens.

Εἱμαρ

Εἱμαρμένη etiam Parca, & Fatum dicitur. sed cuius verbis potius eam describemus, quàm M. Tullij? qui Velleium inducit ita loquentem: Hic,inquit, nobis existit primùm illa fatalis necessitas, quam ἀμαρμένην dicitis, vt quicquid accidat, id ex æterna veritate, causarúmq; continuatione fluxisse dicatis. Sed de Imarmene etiam plura Phurnutus de Deorum natura, item Aristoteles,& Apuleius de mundo. Proclus in Commentariis Hesiodi in Ἔργοις, Stoicos ait appellare Imarmenen Διὸς νόον, super ea Hesiodi verba, ὅτι πᾶσι τοῖς Διὸς νόον ἔξαλέασθαι, id est, nusquam est Iouis mentem aufugere. Chrysippus: Imarmene,inquit, sempiterna quædam & indeclinabilis rerum series, & catena, sese voluens & implicans per æternos consequentię ordines, è quibus connexa est. His conformia scribunt & Phurnutus,& Boëtius in Topicis. ἀμαρμένην verò dicta, διὰ τὸ εἱρεῖν τε καὶ χωρεῖν ἀκολόθως, id est, quoniam trahat & cedat consequenter. Hesychius ait, Imarmenen à Cretensibus vocari ἀμβρόν. Plurimi etiam ἀνάγκην, id est, necessitatem, cũ Imarmene describunt, inter quos Phurnutus, qui ait: Anance est, quam cogere aut vincere non possumus, si quidem ei omnia vt ad causam referuntur. Varro, Fatum à fando dictum ait, quòd pueris Parcæ constituant fando, dictum Fatum,& res fatales: quidam & Parcarum manes dicunt.

Ὄπις quoque Parca dicta est ἀπὸ τῆ λανθάνειν ὄπισθεν, id est, à retro occultando,& obseruando nostra facta,& quæ punienda sunt, puniendo.

Περωμένη verò dicta, διὰ τὸ περάτων ἅπτα πάντα, id est, quòd omnia terminata sunt,& nihil sit in iis quæ sunt in infinitum.

Lanificæ Parcæ à nostris cognominatæ sunt, quòd pensa & stamina vitæ humanæ trahant candida, vel argentea, id est, felicia, vel ferrea & pulla: vel nigra, id est, infelicia. Martialis:

Si mihi lanificæ ducunt non pulla sorores
Stamina.

Tetricæ Parcæ,& Sorores etiam vocantur, quod nemini parcant. Idem Martialis,

Ruperunt tetricæ cùm mala pensa deæ.

Hinc & à Græcis ἀμειλίκτοις dicuntur, id est, inconuertibiles.

Adrastiam & Nemesin cum his coniungit Phurnutus. Sed ipse in eo, in quo de Fortuna egi, eas copiosè sum executus. Tu inde petas.

FVRIAE.

Quas Latini Furias appellauêre, Græci Erinnyies, & Eumenides in primis dixêre. has & Plutoni deseruire, prodidit antiquitas. Hinc Verg.

Hæ Iouis ad solium, sæuíque in limine regis
Apparent, acuúntque metum mortalibus ægris,
Si quando lethum horrificum, morbósque deûm rex
Molitur meritis, aut bello territat vrbes. &cætera. Hisdem etiam veteres commotę mentis affectus adumbrabant, propterea áque furoris deas existimabant. Semper verò virgines etiam prouerbio dictæ, quòd cùm malefactorum vltrices sint, facilè corrumpi non possint, quin etiam pœnas de delinquentibus sumunt: Suidas auctor. Cicero pro Roscio Amerino: Nolite putare, quemadmodum in fabulis sæpenumero videtis, eos qui aliquid impiè sceleratéque commiserint, agitari & perterreri Furiarum tædis ardentibus: sua quenque fraus,& suus terror maximè vexat. & paulò pòst: Hæ sunt impiis assiduæ domesticæque Furiæ, quæ dies noctésque parentum pœnas à conscelerat is. filiis repetant. Idem Cicero in primo de Legibus: Agitant & infectantur impios Furiæ, non ardentibus tædis, sicut in fabulis, sed angore conscientiæ. Suet. de Nerone: Sæpe confessus exagitari se materna specie, verberibus Furiarum, ac tædis ardentibus. Sed omnis hac de re plena est Tragœdia. Erinnyies quidem ideo sunt vocatæ, quasi ἐρινύς νῆς, hoc est mentis lis. Eumenides verò per contrarium εὖ καὶ μένος, quasi non bona mens. Erinnyias Hesiodus natas fabulatur ex sanguinis guttis pudendorũ Cœli, in terram cadentibus. quidã Notis & Herebi filias dixêre, vt Lactãtius ait in Theb. Alij Acherontis. Orpheus in Hymno,

Ἀγνὰς θυγατέρας μεγάλοιο Διὸς χθονίους.

Περσεφόνης τε. id est, Castæ filiæ magni Iouis terrestris, & Persephones. Furiæ verò frequentissimè in tragœdiis introducuntur. vnde Aristophanes in Pluto, de Paupertatis dea, πῶς ἂν ἰσως δρυνὺς σπερεῖ τραγῳδίας. hoc est, Fortassis est Erinny, ex tragœdia Paupertas. Propertius, Tum mè vel tragicę vexetis Erinnyies. scribit Strabo lib. Georg. 4. apud Cassiteri-

das insulas homines esse colore fusco,tunicis ad talos demissis,cingulo pectus incinctis,baculósque manu gestare,Furiis persimiles.quibus ex verbis Furiarum habitum colligimus. Horrendum aspectum furiis Phurnutus ascribit, & igne ac flagello impios & noxios insequi. Furiis primus Aeschylus dicitur, crines anguibus implicitos affinxisse, quas Cerastas poëtæ appellent.Claudianus de Alecto:

Mollia lambentes finxerunt membra Ceraſtæ. Idem:
Alecto ſtetit in medio,vulgúſque tacere
Iuſſit,& obſtantes in tergum reppulit angues,
Pérque humeros errare dedit.

Hinc etiam ab Orpheo ὀφιοπλόκαμοι dicuntur, quasi dicas serpenticomæ. Idem scribit & Phurnutus.sic à Vergilio Alecto describitur,

Luctificam Alecto dirarum à sede sororum,
Infernísque ciet tenebris,cui tristia bella,
Iræque,insidiæque,& crimina noxia cordi:
Odit & ipse pater Pluton,odere sorores
Tartareæ monstrum,tot sese vertit in ora. & cætera,quæ sequuntur.De Tisiphone verò Ouidius:

Nec mora,Tisiphone madefactam sanguine sumit
Importuna facem,fluidóque cruore rubentem
Induitur pallam,tortóque incingitur angue.

Mox comites illi adiungit,Terrorem,Pauorem,& Insaniam. plures addit Claudianus in Ruffinum,& item Statius in Theb.quorum versus,ne nimius sim,missos facio. Hæ verò Furiæ,tres sorores dicuntur,Alecto,Tisiphone,& Megæra.quidam & quartam addũt, Lyssam, id est, Rabiem. vnde Euripides in Hercule furente, Irin inducit Iunonis iussu Lyssam adducere quæ Herculi furorem ac rabiem iniiceret.Est autem Lyssa dea,vt idem ait,Noctis filia,ex Cœli sanguine.hæc rabiem immittere fingebatur,& centum serpentum capitibus sibilantibus caput incinctum, manu verò stimulum gestare. Sic verò de Furiis scribit Isidorus: Aiunt & tres Furias antiqui, fœminas crinitas serpentibus, propter tres effectus,qui in animis hominum multas perturbationes gignunt, & interdum cogunt ita delinquere,vt nec ad famam, nec ad periculum sui respectum habere permittant Ira,quæ vindictam cupit. Cupiditas,quæ desiderat opes. Libido,quæ appetit voluptates. quæ ideo Furiæ appellantur,quòd stimulis suis mentem feriant,& quietam esse non sinant. De Furiis verò Fulgentius ita:Prima,inquit, est Alecto.Alecto enim Græcè impausibilis dicitur, παρὰ τὸ α, καὶ λήγομαι, quod non desinat. altera, Tisiphone. Tisiphone autem,quasi τίσεως φωνή, id est, istarum vox, inconcinna mihi quidem videtur etymologia. nam potius à τίσις καὶ φόνος deducitur, hoc est, vndicta & cæde. quod & Vergilius ostendere videtur,cùm ait,

Continuò fontes vltrix accincta flagello
Tisiphone quatit insultans,toruósque sinistra
Intentans angues.

Sequitur Fulgentius:Primùm est ergo,nõ pausando Furiam concipere: secundum est, in vocem erumpere:tertium,iurgium protelare.quæ interpretatio, licet mihi parum arrideat,ascribere tamen eam placuit.est enim vulgarem secutus humanæ naturæ rationem. Megæra verò dicta ab odio & inuidia, quæ mortalibus iniicit. μεγάιρω quippe id significat. Orpheus duos hymnos his deis concinuit, quorum tamen prior in vetustis & manuscriptis codicibus hanc habet ἐπιγραφὴν, ὑμνῳδία τριῶν καὶ μόνων. licet in impressis aliter. alter verò habet, συμπλοκὴ ὑμνῳδιῶν ἀρώματα. In priore, earum trium nomina vno versu explicat,

Τισιφόνη τε,καὶ ἀληκτὼ,καὶ δία μέγαιρα. id est,
Tisiphone,necnon Alecto,& dia Megæra.

Ideo verò Furiæ apud inferos esse dicuntur, quoniam causæ parum notæ plerunque, vt ait Phurnutus, in occulto sunt, nec videntur, & iis in primis qui meriti sunt. Porrò vt est apud Aelianum,turtures aues Furiis ab antiquis dicatæ putabantur,sed & Parcis,ac Veneri,& Cereri.

Eumenides Furiæ nuncupatæ, vt dictum est, per contrarium, quod minimè beneuolæ sint,& mites.in has Orpheus hymnum composuit,vt antè meminimus: vltricésque vocat homi

hominum impiorum & iniustorum, hoc est, ἀσεβουμένων, τῶν τ' ἀδίκων τιμωροί. Seneca: Adeste sceleris vltrices deæ. Cognominantur & κυανόχρωτοι. quod obscuro corpore fingantur, & βλεσυγοννύχιαι φοδόρῶποὶ, quòd & vnguibus & aspectu terribiles sint. Scribit M.Cicero, Athenis Eumenidum fanum fuisse, vt planius dicam ἓν σεμνὰις θεοῖς. Has quidam & μανίας vocant, id est, furentes, vt ait Pausanias. Legimus Maniarum templum fuisse apud Messenios. Eumenides plerunque cum facibus finguntur, vt apud Tragicos videmus.hinc Vergilius, Eumenides tenuêre faces. Idem:Ferreique Eumenidum thalami.quo loco Seruius scribit: Furiæ nunquam nupserunt,vnde igitur thalamos accipimus?Sed accipiendum, in quibus natæ sunt,&c. Eumenidum sacerdotes λίτεσθαι dictæ sunt,vt Hesych.notat.

Σεμνὰι θεαὶ dicuntur Erinnyes. Arpocration scribit, Athenienses sic vocare,quasi dicas deas castas,& incorruptas.Pausan.in Corinth.ait, Semnas à Sicyoniis,Eumenidas dici ab Atticis.in Attica tamen etiam ait: Iuxta dearum, inquit, templum quas σεμνὰς vocant.Sophocles de his multa,præcipuè in fabula Oedipi Epicolono.has vocat Hesiodus in Theogonia Erinnyes de Semnis deis, & Phurnutus, & Apollonij interpretes. Semnis his deis oues prægnantes immolabant, & melicratum. Philemon poëta comicus diuersas Eumenidas & Semnas fecit in fabulis.

Palæstinas deas Furias cognominatas ab Ouidio, docti quidam arbitrantur.ita enim ille canit in quarto Fast.de Aty furente:

Et modò tolle faces remoue modò verbera,clamat,
Sæpe Palæstinas iurat adesse deas.

Palæstæ quidam locus Epiri apud Oricum, vt Lucanus in quinto Pharsaliæ innuit:

Inde rapi accepêre rates,atque equora classem
Curua sequi,quæ iam vento,fluctúque secundo
Lapsa,Palæstinas vncis confixit arenas,&c.

Cæsar in Comment.ciuilibus: Ad eum locum qui appellatur Palęstæ,omnibus nauibus ad vnam incolumibus milites exposuit.etsi exemplaria pleraque pro Palæstæ,Pharsalia legunt. Eum verò locum Palæste dictum aliqui putant,quoniam geminæ columbæ fatidicæ è Syria Dodonam euolauerunt, quæ Palæstinæ sunt appellatæ. in illis quoque fuisse inferorum ostium ferunt,item Acherusiam:item de Aidoneo,id est, Plutone quæ traduntur, & Proserpina. Sed & quidam Herculem ea parte Cerberum traxisse prodiderunt. hinc eruditi coniectura ducti,Palæstinas deas Furias interpretati sunt. Sed & Marsus ait, se à Græco accepisse,in commentariis peruetustis legisse, Furiarum templum in Epiro fuisse: itémque in altero Græco codice vetustissimo. Ego verò nihil vltra, nisi quòd lego apud T.Liuium in quintæ Decad.libro tertio,Penestiam regionem ac terram esse Illyrici. Tertio,inquit,die ad Vscana Penestianę terræ,ea maxima vrbs est.tum paulò infrà: Vscanensibus Illyriísque venditis in Penestiam exercitum Perseus reducit.Item alibi,Penestas. Vide verò tu an Penestinas deas legendum sit, potius quàm Palæstinas. Non me præterit, & Ph. Beroaldum de his suam potius opinionem quàm sententiam attulisse. Palæstinas enim deas ait,deam Syriam, & Phrygiam Cybelem: nec absurdum esse,ex D. Augustini sententia multas deas ad vnam reuocare, vt non tam sint deæ multæ, quàm multa vnius nomina.hinc putauit Beroaldus, Ouidium deas appellasse Palæstinas, perinde ac Furias, quòd scilicet in Syria Palæstini sint.

Harpyiæ,seu Furiæ,seu fabulosæ deæ quædam dicuntur: Vergil.

Virgineus quibus est vultus,fœdissima ventris
Proluuies,vncæque manus,& pallida semper
Ora fame.

Tres fuerunt,Aello,Ocypete,& Celeno:licet quidam quartam addiderint,Thyellam. Apollonij tamen interpretes,Thyellas,procellas & procellosos flatus interpretantur. Hesiodus & Apollonius duas tantùm nominant Harpyias, quas Iridis sorores fabulati sunt antiqui,Thaumantis filias,& Electræ Oceani.Sic enim canit Hesiodus in Theogon.

Θαύμας δ' ἠμεαυσίῳ βαθυῤῥείταο θυγατρὶ,
Ἤγαγε τ' ἠλέκτρῃ,ἣδ' ὠκείαν τέκεν Ἶριν,
Ἠυκόμους δ' Ἅρπυιας,Ἀελλώ τ',ὠκυπέτην τε. hoc est, Thaumas filiam Oceani profundi Electram duxit,quæ grauida peperit Irin,& pulchricomas Harpyias,Aello & Ocypeten,&c. Idem apud Lycophronem Isaacius refert. harum suo more Fulgentius allegoriam com-

miniſcitur:ex illo eam repete,ne plura inculcem. Hæ &rapaces aues dicuntur,ait Phauorinus, Phinei filiæ, Geraſia & Harpyria,cibaria rapientes ex ore ſenis. Alij Harpyias ventorum conuerſiones interpretantur,& ventos ipſos:alij Neptuni filias & Terræ ſcribunt. Seruius grammaticus, Ponti & Terræ:& ideo ait eas inſulas habitare, partem terræ, partem maris tenentes. quidam eas aues & volucres dixêre, vnde illis Vergilius & Apollonius plumas addunt:vt illud,

Sed neque vim plumis vllam,nec vulnera tergo Accipiunt.quod tamen dictum Donatus interpretatur,quòd Stygiæ eſſent,& propterea inuulnerabiles. quam interpretationẽ non recipit Seruius. Alij Harpyias Iouis canes dictas volunt, quos ſequitur idem Seruius in tertio Aeneidos comment.inquit enim,cùm Zetus & Calais Boreę filij eas inſequerentur ad Plotas vſque inſulas, Irin eis apparuiſſe, quæ illos moneret, vt canes Iouis inſequi deſiſterent.hoc eſt, vt his verbis canit in ſecundo Apollonius:

Non fas,ô nati Boreæ,vos enſibus alti
Harpyias vrgere canes Iouis.

Sed neſcio quo pacto longè dulcius Græcè ſonat:

Οὐ θέμις ὦ υἱεῖς Βορέος ξιφέεσι φέλασθαι
Ἅρπυιας, μεγάλοιο Διὸς κύνας.

Illud tamen hoc loco notandum,quod Apollonij commentatores ſcribunt, decentius Irin miſſam nunciam filiis Boreæ,vt deſiſterent:vel quòd ipſa nuncia ſit, vel potius quòd ipſarum Harpyiarum ſoror eſſet.nam alij Mercurium miſſum aiunt,inter quos eſt Heſiodus. ab ea verò conuerſione, Zeti ſcilicet & Calais, inſulæ Plotæ, Strophades appellatæ ſunt: quod iidem poëtæ Apollonius & Vergilius, & ante eos Antimachus in poëmate Lydes cecinit. Hyginus verò in libro Fabularum Zetem & Calaim ita deſcribit: Hi capita pedéſque pennatos habuiſſe feruntur, crinéſque cæruleos, peruio aëre vſi ſunt. Sanè & Furiæ exiſtimatæ ſunt,vnde Celæno apud Vergilium:

Vobis furiarum ego maxima pando.

Quare palàm eſt,& canes appellatas eſſe Furias. Lucanus:

——Stygiáſque canes in luce ſuperna Reſtituunt. Vergil.
——Viſæque canes vlulare per vmbram,
Aduentante dea.

Horat.in Sermonibus: Viderit infernas errare canes. Illud inſuper addit Seruius,apud inferos Furias dici,& canes:apud ſuperos diras,& aues:vt ipſe idẽ Vergilius in 12. In mundo verò Harpyiæ dicuntur. eas item ait καμψώνυχας, hoc eſt vncungues. & vt Vergilius ait, vncæque manus:æmulatus Apollonium, qui in ſecundo cecinit χερσὼν τ' ἄπο γαμψὼνυχες σωνεχέως ἥρπαζον. id eſt,manuum curuitatibus continenter rapiebant. Canit & hoc idem Poëta, fugatas Harpyias à Zete & Calai,& ſe in ſpecum abdidiſſe in inſula Creta ſub Arginunte,vt etiam Neoptolęmus & Pherecydes prodiderunt.Porrò Harpyiarum nomen in prouerbium tractum eſt,de rapacibus,& iis qui plus iuſto opes per fas & nefas exigunt.

Diræ quidem apud ſuperos dicuntur. Vergilius:

At procul vt diræ ſtridorem agnouit,& alas,
Infelix crines ſcindit Iuturna ſolutos. Idem:
Dicuntur geminæ peſtes,cognomine Diræ,
Quas,& tartaream Nox intempeſta Megæram,
Vno eodémque tulit partu.

Plutarchus in vita M.Craſſi,Acteium ſcribit his verbis diras imprecatum eſſe: Acteius, inquit,in vrbem citato gradu accurrens, in via per quam Craſſus iter facturus erat, ſuccenſam cratem conſtituit.cúmque in eum locum Craſſus peruenìſſet,aſſiſtens Acteius,& ſacra quædam ac libationes faciens, diras admodum atque horrendas execrationes obnunciauit,deos quoſdam inauditos antea & horrendos nomine compellans.has imprecationes Romani diras appellant,quas nunc quaſi vetuſtate obſoletas,eam vim obtinere dicebant,vt qui illis obnoxius fuiſſet, grauiſſimas pœnas dare cogeretur, & maximo infortunio affici:&c.quæ idem Plutarch.exequitur.

Obſcœnæ etiam volucres,Furiæ dicuntur à poëtis.Idem Vergilius:

Iamiam linquo acies,ne me terrete timentem,
Obſcœnæ volucres,alarum verberа noſco.

Appellan

Appellantur & Luctificæ,& Importunæ,aliíſque huiuſmodi epithetis, quæ diligentius ab aliis collecta habentur. Hyginus in lib.Fabularum has ita depinxit: Hæ,inquit, fuiſſe dicuntur capitibus gallinaceis,pennatæ,aláſque & brachia humana,vnguibus magnis,pedibúſque gallinaceis,pectus album,feminá que humana.

Furor,Furiarum ſi non frater,conſanguineus certè à poëtis confingebatur: quem graphicè effingit Petronius Arbiter in carmine de Bello ciuili,vt pictor nemo melius.

Furina etiam colebatur à Romanis, teſte Cicerone libro tertio de Natura deorum, vbi Eumenidas commemorans:Quæ,inquit,ſi deæ ſunt,quarum & Athenis fanum eſt,& apud nos,vt ego interpretor,lucus Furinę.meminit idem ad Atticum.ſed & ego in primo Syntagmate aliquanto plura, de Furore & Furina recenſui. Legimus etiam Forinam deam,quæ ſi eadẽ ſit cum Furina, incompertum habeo. Certè in Romanis antiquis marmoribus ſic legitur:

P. POETELLIVS P. L. -- SVRVS -- LANISTA
AD. AR. FORIN -- AR. ROM. DD.
VIX. -- ANN. XLIIX. H. S. E.

Et ibidem altera Tranſtib.in ædicula SS. XL.

I. O. M. H. AVG. SACR. V.
GENIO FORINARVM ET CVLTORIBVS HVIVS LOCI. TERENTIA. NICE CVM TERENTIO DAMARIONE FILIO SACERDOTE. ET TERENTIO DAMARIONE IVN. ET FONTEIO ONESIMO FILIO SACRORVM SIGNVM ET BASIM VOTO SVSCEPTO DE SVO POSVIT LVSTRO EIVSDEM DAMARIONIS. B.Aegius.Sanè apud Feſtum Pompeium Foria ſtercora liquidiora ſunt. Pomponius Macco: Conforiſti me. Diomedes Lauerius in Panificis:Storiolum eſſe videris,in coleos cacas.Foriolus,qui fores facile emittat, ſoluti ſcilicet ventris. Sed cum reliquam infernorum deorum, hoc eſt, θεῶν νεκρικῶν & Manium turbam explicabo,Vergilianúmque illud interpretabor,

Dei quibus imperium eſt animarum,vmbræque ſilentes,
Et Chaos,& Phlegethon,loca nocte ſilentia latè,
Sit mihi fas audita loqui.

Variè philoſophi de deis inferis dixêre.nã per alios exiſtimabant animas ad inferos deduci:vt,

——Hac animas ille euocat Orco
Pallentes,alias ſub tartara triſtia mittit. item per alios tranferri:vt,
Nauita ſed triſtis nunc hos,nunc accipit illos. per alios purgari:vt,
Aliæ pandũtur inanes Suſpenſæ aduentos. per alios verò ad ſumma reuocari: vt,
Lethæum ad fluuium Deus euocat agmine magno.

Sed nos his miſſis,ſeorſum diſcutiamus,primúmq; qui propriè Manes dicerẽtur à gentibus,oſtendamus. Manes,vt Aelius Stilo ait, dei inferi, quaſi boni dicuntur à ſuppliciter eos venerantibus,propter metum mortis:vt Immanes quoq;,pro valde non bonis dicuntur. Manes verò ab auguribus inuocabantur,quòd per eos omnia manare credebãt, eóſq; deos ſuperos atq; inferos dicebant. Feſtus:Manalem,inquit,etiam lapidem putabant eſſe oſtium Orci, per quod animæ inferorum ad ſuperos manarent, qui dicuntur manes. alij Manalem lapidem vocabant petram quandam,quę erat extra portã Capenam,iuxta ædẽ Martis:quam cùm propter nimiam ſiccitatem in vrbem pertraherent, ſequebatur ſtatim pluuia,eúmque quòd aquas manaret,Manalem lapidem dixerũt.idem feſtus auctor. Manias quoque idem Aelius Stilo dici ait,ficta quædam ex farina in hominũ figuras, quia turpes fiant,quas alij Maniolas appellabant. Manias autem,quas nutrices minitentur pueris, eſſe Laruas,id eſt,Manes deos deáſq; putabant, quóſq; ab inferis ad ſuperos emanare credebant.aut Mania eſt eorum auia,matérue. Sunt enim vtriuſq; opinionis auctores. hinc etiam putarim ipſe hodie,dum terrere volũt infantes, Orcũ nutrices vocare,Sed ridicula iſta ſunt,quin & nocumenta plerunque infantibus & puellulis terriculamenta iſta afferũt. Deorum etiam Manium mundum Cereris eſſe putabant, qui mundus quid ita diceretur, retulit Cato in Commẽtariis Iuris ciuilis: Mundo,inquit,nomen impoſitũ eſt,ab eo mundo,quiſupra nos eſt.forma enim eius ex iis qui intrauêre,cognoſci potuit aſſimilis illi. atq; eius inferiorem partem, veluti conſecratam deis Manibus.hunc autem Cereris mundum

ter in anno patêre putabant his diebus, postridie Vulcanalia, & ante diem tertium Non. Octobris, & ante diem sextum Id. Nouembris. Inferiorem enim eius partem cõsecratam deis manibus, arbitrantes clausam omni tempore præter supradictos dies: quos dies etiam religiosos iudicauerunt eam ob causam, quod iis diebus ea quæ occulta & abdita religionis deorum Manium essent, in lucem adducerentur, & patefierent: nihilque eo tempore in Repub. geri voluerunt. Itaque per hos dies non cum hoste manu conserebatur, non exercitus scribebatur, non comitia habebantur, non aliud quicquam in Repub. nisi quod vltima exegisset necessitas, administrabatur. hæc ex Sex. Pomp. commentariis. Vergilius cùm cecinit, Quisque suos patimur manes: Seruius exponere videtur pro Geniis, vt in geniis pluribus ostendimus. Martianus verò: Manes, inquit, corpori humano præsules attributi sunt, qui parentum seminibus manauerunt, qui sub Plutonis potestate sunt: qui ideo Summanus dicitur, quasi Summus manium. idem auctor paulò pòst, Verùm manes quoniam corporibus illo tempore tribuuntur, quo fit prima conceptio, etiam post vitam iisdẽ corporibus delectantur, atque cum iis manentes appellantur Lemures: qui si vitæ prioris adiuti fuerint honestate, in Lares domorum, vrbiúmque vertuntur: sin autem deprauantur ex corpore, Laruæ perhibentur, ac Maniæ. Manes igitur tam boni quàm truces constituti, quos ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς δαίμονας memorat Graia discretio. In his autem sunt Manes, eorúmque præstites Mana & Mantuona, dei etiam cum his quos Aquilos dicunt, item Fura, Furináque, & mater Mania: &c. quæ Martianus est executus. Sed præstat etiam audire, quæ de his Apuleius scribit de Deo Socratis, cũ de Dæmone & Genio locutus fuisset. ita enim subiungit suis verbis: Animus humanus exutus & liber, stipendiis vitæ corpori suo obiuratis, hunc vetere Latina lingua reperio Lemurem dictum. ex hisce ergo Lemuribus, qui posteriorum suorum curam sortitu pacato, & quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris: qui verò propter aduersa vitæ merita, nullis bonis sedibus, interuagatione, seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, cæterum noxium malis, hunc plerique Laruam perhibent: cùm verò incertum est quæ cuique eorum sortitio euenerit, vtrúmne Lar sit, an Larua, nomine Manem deum nuncupant, & honoris gratia vocabulum additum est. hæc Apuleius. Lemures, quos iam dixi, inter inferorum vmbras & manes, Porphyrion Horatij interpres recenset in eo versu, Nocturnos Lemures. Lemures, inquit, putant hominum esse post mortem vagantes vmbras, dictos quasi remores, à Remo, cuius occisi vmbras frater Romulus placare cùm vellet, Lemuria instituit. Vnde Ouid. in Fast. de Romulo loquens,

——Lucémque Lemuria dixit,
Illam, qua positis iusta feruntur auis.
Aspera mutata est in leuem tempore longo
Littera, quæ toto nomine prima fuit.

Mox etiam lemures animas dixêre silentum. Idem,

Ritus erit veteris nocturna Lemuria sacri,
Inferias tacitis manibus illa dabunt.

Sed de his plura in nostro de Annis & mensibus, &c. Varro de vita pop. Rom. apud Nonium: Quibus temporibus in sacris fabam iactant noctu, & dicunt se Lemures domo extra ianuam eiicere. Augustinus lib. nono de Ciuitate Dei, dicit quidem animas hominũ dæmones esse, & ex hominibus fieri Lares, Laruas, & Manes. Lares, si meriti boni sunt: Lemures seu Laruas, si mali. Porrò Tauri ludi dicebantur, qui deis inferis fiebant. Fest.

Charon deus infernus, dictus per antiphrasin, quasi Acheron. alias tamen Phurnutus etymologias adducit, quas non satis probo. Describitur probè à Vergilio in sexto Aeneid.

Portior has horrendus aquas & flumina seruat,
Terribili squalore Charon, cui plurima mento
Canicies inculta iacet, stant lumina flamma,
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus,
Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,
Et ferruginea subuectat corpora cymba,
Iam senior, sed cruda deo viridisque senectus.

De hoc lectum est in Orpheo, quòd quando Hercules ad inferos descendit, Charon territus eum statim suscepit, ob quam rem anno integro in compedibus fuit. Atque ideo ipse

ipse apud Verg.

Nec verò Alciden me sum lætatus euntem Accepisse lacu.

Portitor Charon dictus à Græcis Porthmeus, vt in nostris Nauigiis ostendimus. Iuuenalis:

Tetrúmque nouitius horret Porthmea.

Nauita etiam nuncupatus: vt,

Nauita quos iam inde vt Stygia prospexit ab vnda. Item:
Nauita sed tristis nunc hos, nunc accipit illos.

Cerberus Plutonis canis, qui triceps fingebatur, & propterea Tergeminus dictus, & Trifaux: vt,

Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci Personat.

Natus traditur ex Geryone & Echidna. hic fertur tractus ab inferis, vt in Herculis vita scripsimus, ab Hercule. Hinc Vergilius de Hercule in sexto,

Tartareum ille manu custodem in vincla petiuit,
Ipsius à solio regis traxítque trementem.

Cuius fabulæ hæc ratio traditur, quia Hercules omnes cupiditates & cuncta vitia terrena contempsit & domuit. nam Cerberus dictus quasi κρεοβόρος, hoc est carnem vorans. vnde & lectum de eo est,

——Ossa super recubans.

Cerberus Medusæum monstrum appellatus ideo est, quòd villos ac pilos serpentinos habere diceretur. Ouid.

Terna Medusæi vincirem guttura monstri.

Describitur sic à Tibullo:

Nec canis anguinea redimitus terga caterua,
Cui tres sunt linguæ, tergeminúmque caput.

Sed & à Seneca in tragœdiis, Ianitor Cerberus etiam vocatus. Vergil.

——Ingens ianitor antro
Aeternum latrans exangues terreat vmbras.

Minos præterea, Aeacus, & Rhadamanthus, tres inferorum iudices, Iouis & Europæ filij, vt Diod. scribit. alij tamen Aeacum ex Aegina natum prodiderunt, vt pluribus à Pindaro est proditum. Plato verò ait, Europæos ab Aeaco iudicari, à Rhadamantho Asianos, à Minoë porrò diiudicari si quid ambiguum occurrisset. Minos Cretẽsis quæsitor cognominatus, iustissimus fuisse proditur. Quæsitor Minos vrnam mouet, ait poëta. Plato verò, vt puto, in Gorgia: Hæc peccata Aeacus baculum tenens, sicut & Rhadamanthus, iudicat: Minos autem aureum sceptrum gestans, solus sedet, vtriusque iudicium considerans, censénsque, &c.

Rhadamanthus Gnossius vocatus est, vt Vergilius:

Gnossius hæc Rhadamanthus habet durissima regna,
Castigátque audítque dolos, subigítque fateri.

Scribit Hesychius, Rhadamanthia iuramenta dici, veluti per anserem & canem, vt iurare solebat Socrates: & per caparin, vt Zeno, & eiusmodi. Rhadamantheum verò iudicium, de incorrupto & seuero dici, ait Erasmus. Alciatus ex Platone, de iudicio quod iuramẽto finitur, vel quod incorruptè & absque mora terminetur, quod (prô Dei) hoc tempore minus seruatur.

Styx palus inferorum. Vergilius,

——Stygiámque paludem,
Dei cuius iurare timent, & fallere numen.

Idem scribit & Hesiodus in Theogon. & Ausonius:

Quæque piat diuûm periuria nocticolor Styx.

Et hoc propter Victoriæ fauorem, Stygis filiæ, quæ bello Gigantum astitit: pro cuius rei remuneratione, statuit Iupiter, vt si quis fefellisset eius numẽ, vno anno & nouem diebus ab ambrosia & nectare prohiberetur. ratio, quia tristitia contraria æternitati, & lætitia mœrori. plura Seruius. Sanè Seneca de situ & sacris Aegyptiorum, paludem tradit apud illos fuisse, locum tutissimum, vbi Isis Osiridis membra occisi sepeliuit. & ibi breuis insula ἄβατος, id est, inaccessa erat. Lucanus:

Hinc Abatos, quam nostra vocat veneranda vetustas.

Palus verò Styx vocabatur, vbi sacra quæpiam fieri consueuerant, quorum Seruius, & nos in Sepulcralibus meminimus. Pausan. verò in Arcadicis, aquam Stygis limpidam esse describit. quo loco & Hesiodi, & Lini, & Epimenidis poëtarum carmina expendit, quibus Stygem alio modo exponit, quam nostri grammatici. Dein affert ex Homero, de Deûm iureiurando, & cætera. Tum demum quæ de aqua Stygis à scriptoribus traduntur, perniciosissima ascribit, quæ nullo alio vase cuiusuis materiæ contineri potest, præterquam vngula equi, vel (vt alij scribunt) mulæ: cuius aquæ veneno, sunt qui Alexandrum Macedonem magna Aristotelis infamia periisse scribant.

Acheron inferorum fluuius, quasi sine gaudio interpretatus. Vergilius in sexto Aeneidos.

Dicitur & tenebrosa palus Acheronte refuso.

Legimus tamen Acheronta pluribus in locis fuisse, vt in Tænaro, vbi ab Hercule Cerberus est ab inferis detractus. Alij in Epiro. Sed constat inquit Seruius, locum esse haud longè à Baiis, vndique montibus septum. Idem Vergilius,

Hinc via, Tartarei quæ fert Acherontis ad vndas,
Turbidus hic cœno, vastáque voragine gurges
Aestuat, atque omnem Cocyto eructat arenam. Idem,
Cocytúsque sinu labens circumfluit atro.

Dictus verò Cocytus παρὰ τὸ κωκύω, lugeo. Fuit & Acherusia palus, cuius crebra mentio scriptoribus, Diodoro, Seruio & Phurnuto, aliisque.

Auernus lacus de quo idem Vergilius:

Spelunca alta fuit, vastóque immanis hiatu
Scrupea, tuta lacu nigro nemorúmque tenebris,
Quam super haud vllæ poterant impune volantes
Tendere iter pennis: talis sese halitus atris
Faucibus effundens, supera ad conuexa ferebat:
Vnde locum Graij dixerunt nomine Auernum.

Sanè plerique apud Vergilium legunt Aornon, sed & in Græcis ἄορνος & λίμνη dicitur: hinc & poëtæ pro inferis sæpe Auernum posuêre. Lacum ipsi aliquando vidimus, tetrum & horridum. Seruius super ea verba, Tuta lacu nigro: Tuta, inquit, quia hinc lacu, hinc cingitur syluis. dicit autem locum, quem nunc Doliola vocant, apud Cumas.

Lethe fluuius qui & Lethæus amnis, ab obliuione dictus est. Sanè Plato libro decimo de Republica, Campum Lethæum dicit, & fluuium ἀμέλητα per eum labi. Quare decipiuntur, qui hunc fluuium Amelitam appellant, cùm Ameles dicendum sit. in quarto enim casu Ameleta apud Platonem est. παρὰ inquit, ἀμέλητα ποταμόν. huius verò & Ficinus meminit, & Socinus meus in sua de Felicitate ἀναγώγεσι.

Phlegethon, & Pyrphlegethon, quòd igne ardeat, appellatus.

De Tantalo, Sisypho, Tityo, Ixyone, Phlegya, Salmoneo, cæterisque qui dant pœnas apud inferos, nihil dicemus: quia non sunt inter deos connumerati, & nostri ideo non sunt negotij.

SYN

SYNTAGMA SEPTIMVM,

DE APOLLINE, AESCVLAPIO, MVSIS,

AVRORA, AD CYNTHIVM IOAN. Bapt. Gyraldum.

GREG. GYR.

Senex & æger Lilius,
Dono suo dat Cynthio,
Hoc quicquid est voluminis:
Orans Deos Nouensiles,
Vt hoc velint plus seculo
Manere amoris mutui,
Sit testis vt perennior.

IVRE tibi, charissime Cynthi, nostrum de Apolline Syntagma mittimus, vt sub tuo nomine in vulgus prodeat, non tantùm vt dem tibi cognominem deum Cynthium: verùm quòd eius etiã dei partes omnes, cum summa tua, & vrbis huius laude, impleas. Nam primum quantus sis in omni poëtica, poëmata tua iam edita facilè declarant: tum verò in Philosophia, & Medicinæ facultate, in primis tuæ adolescentiæ annis & florenti ætate tale præbueras specimen, vt inter nostræ vrbis, atque adeò tota Italia, eius scientiæ professores esses non postremum locum habiturus. Memini senes doctissimos ac sapientissimos Ioan. Manardum, & Lud. Bonactiolum de te ita prædicare solitos, vnum scilicet te medicam facultatem maximè illustraturum, si in ea colenda perstitisses. Sed Cœlij nostri Calcagnini, viri eruditissimi interitus, minimè hoc tempore patriæ opportunus, te ab hac excellentis expectationis speculà deduxit, nec ea permisit te perficere, quæ in ea fueras nauiter aggressus. Namcùm in Cœlij locum vnus aliquis esset subrogandus, in publicè prælegendis & interpretandis Latinæ linguæ auctoribus doctor, te nullum aptiorem idoneúmque magis, ciuiũ suorum, totiúsque ditionis amantissimus prudentissimúsque Princeps noster HERCVLES Secundus censuit: id quod gratissimum fuisse nonnullis medicæ artis professoribus intellexi, qui tuæ surgenti, & iam propè volitanti vbique gloriæ inuidebant. Verùm hæc missa facio, nostrúmque potius incœptum prosequor. Auguror enim, & præuideo, non falsus (opinor) vates, te non minus in hac palæstra lauream consecuturum, inuidiámque superaturum, atque in illa iam fueras: tantùm, quod saxum indies voluere cœpisti, ne te ab eo sudor & labor deterreat, sed magis ac magis enitere, vt ego, quem vides & ætate & morbis propè cadentem, in tua virtute florescente conquiescam. Ita rea hanc nostram qualemcunque lucubrationem, cupio vt aliquando ea perlegas ratione, non quidem vt aliquid addiscas ex ea, sed vel vt emendes: vel certè vt videas, quantum seni & languenti studia hæc nostra, qualia qualia sint, molestias, & vitæ tædia leuent. Vale: & liberos quæso tuos, per eam quam tu mi suauiss. Cynthi strenuè teris semitam, ducas, vt ex nostra familia nouam aliquod patriæ decus subinde exoriri videatur.

APOLLO, AESCVLAPIVS, ET MVSAE.

APOLLINEM, quem deum gentes existimabant, quatuor in primis artibus præfuisse legimus, idque etiam ex Homeri & Orphei hymnis colligimus, Nam citharœdum primùm, ac citharœdorum deum putauit antiquitas: deinde Medicinæ inuentorem, ac ipsum etiam medicum constituit: tum iaculatorem, & sagittarium: postremò vatem, & vaticinij deum existimauit. ex quibus quidem quatuor rebus, multiplicia ei sunt attributa cognomina. qua ex re & Cotta apud Ciceronem in III de Natura deorum, Apollines quatuor celebrat: quorum antiquissimus, is qui ex Vulcano natus, Athenarum

custos

custos dictus est:alter,Corybantis filius,natus in Creta,cuius de illa insula cum Ioue ipso certamen fuisse traditur:tertius Ioue tertio natus,& Latona,quem ex Hyperboreis Delphos ferunt aduenisse:quartus,in Arcadia, quem Arcades Nomionem appellant, quòd ab eo se ferunt leges accepisse. Hæc vel Cotta,vel potius Cicero. Sed enimuerò Arnobius,quinque Solis nomine commemorat in quarto aduersus Gentes,hoc ordine: Sol,inquit,primus Iouis filius dicitur,& Aetheris habetur nepos:secundus, Regina & Hyperione proditus genitore:tertius,Vulcano,non Lemnio,sed Nili qui fuerit filius: quartus, Ialysi pater,quem Rhodi peperit Heroicis temporibus Achanto: quintus, Scythici regis,& versipellis habetur Circes. Quæ tamen verba parum castigata videntur,& sumpta ex M.Cicer.secundo de Natura deorum, vt paulò pòst ostendam. Diuersos quoque & varios idem Arnobius,Apollinis amores recẽset:Arsinoas,Chrysas, Hypsipylas, Marpessas, Zeusippas,& Prothoas,Daphnas,& Steropas:ne Branchos dicam,& Hyacinthos. Sedenim his missis,Apollinis nomen pro diuersis ponitur significatibus:nunc pro sole, nunc pro deo nunc pro vate diuino,nunc pro mundo,nunc pro significatione humanæ vocis: cui ideo & nouem Musæ iungũtur,vt in Musis pluribus docebo. Porrò iuxta Porphyrij librum,quem Solem appellauit,triplicem constat verè esse Apollinis potestatẽ & eundem esse Solem apud superos,Liberum patrem in terris, Apollinem apud inferos. vnde etiam tria insignia circa eius simulacrum effingebant: lyram, quæ cœlestis Harmoniæ imaginem monstrabat:gryphon æneum,vel clypeum,vt in quinto legit Buccatius, quod terrenum numen ostendat:& sagittas,quibus infernus deus & noxiu indicabatur.vnde & Apollo ἀπὸ τ᾽ ἀποβάλλειν dictus,ab iaciendo.Hinc est etiam quod Homerus eundem tam pestilentiæ dicit,quàm salutis auctorem.& Horatius ait,

Condito mitis placidúsque telo
Supplices audi pueros Apollo.

Sanè quoniam de gryphe Apollini dicato,est modò facta mentio,id videtur in Fulgentio castigandum,quod est in calce primi libri Mythologicôn: His inquit, Tryphum quoque Apollini adiiciunt &c. Ego aliquando legendum Tripodem putaui: nunc verò Gryphen lego,quod cùm parum animaduertisset Polymathes interpres,Tryphonem ipse castigauit. Sedenim non modò gryphes huic deo ascripsit antiquitas, sed & coruum, vt docet Aelianus in Historiis animalium,vnde ab Ausonio, Phœbeius oscen, coruus dicitur:cuius fabulam & Ouidius exequitur,& Hyginus. Phurnutus tamen hoc abnuere videtur. Coruum enim ait à Phœbo alienum esse,quòd vel ipso colore profanus ac impurus sit habitus,id est μιαρὸς: illíque potius cycnum auem attribuit, μουσικώτατον καὶ λυκώτατον ὄρνεον, quòd scilicet auium sit maximè musicus,& candidissimus. Sanè & Apollini quidam eruditissimi attribuunt accipitris genus,quod perdicoteros dicitur, vt ministret illi: vt ossifragam & harpan Mineruæ,columbarium verò Mercurio sacrum esse tradunt, Iunoni autem tanysipteron,buteonem Dianæ,Matri deûm morphnon,itémq; alias aliis deis: vt Lunæ ibim.Porrò & huic deo Aegyptij accipitrem dicabant,vt Aelianus ait, quẽ sua lingua thaustum appellabant,& deum ipsum Horon, vt planius alibi ostendam. Quin etiam huic eidem deo Græci laurum attribuerunt,non tam ob Daphnes fabulã,quàm ob ipsius plantæ virtutem,de qua nonnulla Phurnutus dixit,& Parthenius.Sed & ego plura, quadam mea annotatione. Tripus etiam huic deo dicatus fuit,propter numeri ternarij perfectionem: vel propter tres cœli circulos,quorum vnum secat Sol, annuum cursum perficiens.Qua verò forma tripus esset,variè proditur.Quidam mensam,vas alij, pleriq; perforatum sedile tradidêre. Quid si aliqua ex parte omnes vera prodidêre? Sed & tripus certantibus præmium dari solitus, id quod Pindarus & Horatius ostendunt. Buccatius insulse tripodem putauit lauri speciem. Legimus & saltationis genus fuisse, quod à mulieribus in Apollinis & Dianæ honorem perageretur, βαβύλικα nuncupatum. Nec illud tibi reticuerim,quod est annotatione dignum: Lacedæmonios aliquãd Apollinis simulacrum τριέωτον effinxisse,hoc est,cum quatuor auribus, quod grammaticus Aristoteles annotauit: & simul vt quatuor haberet manus, quòd (vt Sosibius scripsit) ea specie visus fuisset,cùm apud Amyclas pugnarẽt.vnde etiam prouerbium emanauit,τριέωτον ἄκουε. hoc est, quadriaurem audi: hoc est, prudentem & industrium. Sed iam institutum inchoemus. Scribit Arnobius libro secundo,quòd Apollinis nomen apud Romanos, indigitamenta Pompiliana nesciuerunt. Macrobius Apollinis omnia cognomina à solis ferè

ferè virtute deducta, demonstrare nititur. Ego autem non modò quæ ille perscripsit, breuiter afferam, sed & quæ ipse ex varia scriptorum lectione collegi: atque ab ipso primum exordiar Apollinis nomine. Apollo igitur, vt Plato scribit, dictus est, ἀπὸ τοῦ ἀπάλλειν τὰς ἀκτίνας, hoc est, à iaculando radios. quin & idem Thessalos ait non Apollinem dixisse, sed ἄπλουν, propter vaticinia, in quibus τὸ ἀληθὲς τὲ καὶ ἁπλοῦν, ταὐτὸν γάρ ἐστι: quòd scilicet verum & simplex idem sit. Id quod & Phurnutus cum aliis multis recitat. At verò Chrysippus Apollinem dictum ait, ab ἀ, τὸ ἄνευ, id est, non, particula priuatiua, καὶ πολλοὶ: quòd non multi, sed solus claritatem obtineat. quo modo & Latini Solem dixêre, quòd solus luceat. Nam & Varro ait in libro de Lingua Latina, Sol, vel quòd ita Sabini, vel solus ita lucet. Speusippus autem existimat, quòd ex multis ignibus eius vis constet, ὡς ἀπὸ πολλῶν ὀσίων πυρὸς ἀυτῶν συνεστῶτος. Sed Cleanthes, quòd ab aliis atque aliis locorum declinationibus faciat ortum: hoc est Græcè, ὡς ἀπ᾽ ἄλλων καὶ ἄλλων τόπων τὰς ἀνατολὰς ποιούμενος. Cornificius verò Apollinem nominatum arbitratur, ἀπὸ τ᾽ ἀναπολεῖν: quia intra circuitum mundi, quem Græci πόλον appellant, impetu latus, ad ortus refertur. Sunt qui dictum putent, ὅτι μὴ μία τὰ πολλῶν συναριθμεῖται: id est, quòd non cum multis connumeratur. Hinc etiam Sol dictus est, vt ait M. Cicero secundo de Natura deorum: vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus: vel quia cùm est exortus, obscuratis omnibus solus appareat. Iam verò Cotta Balbo respondens, ait: Cúmque tu Solem, quia solus esset, appellatum esse dicas, Soles ipsi quàm multi à theologis proferuntur? vnus eorum Ioue natus, nepos Aetheris: alter, Hyperione: tertius, Vulcano, Nili filio, cuius vrbem Aegyptij volunt esse eam quæ ἥλιος πόλις appellatur: quartus, is quem Heroicis temporibus Achanto Rhodi peperisse dicitur, auum Lalysi, Cameri, & Lindi: quintus, is qui Colchis fertur Aeetan & Circem procreauisse.hæc Cicero,& Arnobius. Sanè Hesiodus in Theogonia, Solis & Lunæ matrem Theian nominat. quem secutus est Pindarus in cuiusp iam hymni principio, μάτερ ἀελίου πολυώνυμε θεῖα. hoc est, mater solis multinomia Theia. Alij Apollinem nominatum putant, quòd exanimet & perimat animantes, ὡς ἀπολύοντα τὰ ζῶα, cùm scilicet caloris intemperie pestem immittit: vt in Phaëthonte ait Euripides, & innuit Archilochus apud Macrobium. Denique & inustos morbo ἀπολλωνοδλήτους ἢ ἡλιοβλήτους, quasi insolatos dicas, appellant. & quia sunt Solis effectibus effectus Lunæ in iuuando nocendóque similes, ideo fœminas certis afflictas morbis σεληνοβλήτους καὶ ἀρτεμιδοβλήτους, quasi Luna ac Diana percussas vocant. Fuit cùm putarem,quæ suprà dicta sunt nomina, ita enunciari debere, vt μεσολίπους, νυμφολίπους. Hinc etiam factum, vt arcu & sagittis Apollinis simulacra prædita sint: per sagittas, vt intelligatur vis emissa radiorum.Porrò & ipse idem Apollo auctor est publicæ sospitatis, quam creditur Sol animantibus præstare temperie: sed quia perpetuam præstat salubritatem, & pestilens ab ipso casus rarior est, ideo Apollinis simulacra manu dextera Gratias gestant,arcum cum sagittis siniſtra: quòd ad noxam sit pigrior, & salutem dextera manus promptior largiatur. Hinc est quòd eidẽ attribuebatur medẽdi potestas:quia temperatus solis calor,morborum omnium fuga est. vnde Apollinem quidam, quasi ἀπελλῶντα, hoc est propellentem & auertentem morbos, cognominatum putarunt:quę sententia congruit cum iis,qui Latinè ab appellendo deducunt, id est, procul pellendo. nam & Appellinem pro Apolline veteres dixisse, testis est Festus. Hinc & Athenienses ἀλεξίκακον appellabant, de quo Pausanias in Attica: Duo, inquit, Apollines pro templo, ex quibus alterum Leochares, alterum Alexicacum nomine Chalamis effinxit. id deo nomen inditum aiunt, quòd pestilentiæ morbus cum bello Peloponnesiaco in Attica grassabatur, oraculo Delphis reddito populum liberauit,vnde est illi nomen factum. Quidam malorum depulsorem interpretati sunt, vt Apud Arrianum in VIII gestorum Alexandri. Pausanias in Eliacis, Alexicacum vocatum ab Athenienſibus, apud Eleos Acesium nuncupari, eundémque esse. Acesius autem παρὰ τὸ ἀκέσασθαι, id est denominari, videri potest, quæ verba mederi & curare significant. Sed & Lindij colebant λοίμιον Apollinem,hoc cognomine finita pestilentia nuncupatum. eadem opinio Sospitalis & medici dei in Romanorum quoque sacris habebatur. nanque virgines Vestales ita indigitabãt: Apollo ἰήιε, id est,medice, Apollo Pæan.Cũ ergo solis sint duo maximi effectus:alter, quo calore temperato mortalium vitã iuuat:alter, quo iactu radiorum nonnũquam pestiferũ mortalibus immittit virus: duo eadémq; cognomina vtriq; effectui apta esse videntur, vt sit ἰήιος, id est, medicabilis: qua voce & Orpheus in hymnis inuocat,

& Sopho

& Sophocles, ἀπὸ τ ἰᾶσθαι, id est à sanando: & Pæan, ἀπὸ τ πάυειν τὰς ἀυίας, hoc est à sedando molestias, & in malo rursus ἴκυ@, ἀπὸ τ ἱέναι. id est ab immittendo βέλος, id est sagittas: & Pæan, ἀπὸ τ πάιειν, hoc est à feriendo, vt ait Festus, quòd sagittarum ictu eum nocere putabant. est enim, vt dixi, πάιειν ferire. Alij, quòd remedium afferens morbis, finem faceret telis grauatus. Phurnutus quoque, Pæana ait ideo vocari, siue κατ' ἀντίφρασιν ἱλαστικῶς, id est deprecatiuè, ne morbos immitat, néve immissum ab eo aëra inficiat. siue quòd sit ipse sanitatis corporis causa, ob bonam temperiem ipsius ambeũtis aëris. Obtinuit tamen apud gentes vsus, vt cùm sibi dari sanitatem precarentur, ἰὴ παιάν, per η Græcam literam enunciarent: ac si dicerent, medere Pæan. cùm autem ἰὲ Pæã, per epsilon literam dicerent, cum aspiratione prioris literæ, significabãt hoc dici in aliqua aduersa precatione, quasi dicerent, immitte Pæan, vel iace Pæan: qua voce ferunt Latonam vsam, cùm Apollinem hortaretur impetum in Pythona serpentem facere, ipsúmque sagittis incessere, qua de re in nostris Poëtis non adeò diuersa ex Athenæo & Terentiano attulimus. hinc Claudianus,

Implorat Pæana suum conterrita Delos.

Sed hoc loco præstat afferre, quæ Macrobius de eisdem dei cognominibus persecutus est. hanc vocem, hoc est ἰὴ παιάν, confirmasse fertur oraculum Delphicum, Athenientibus petentibus opem dei aduersus Amazonas, Theseo adhuc regnante. nanque initurosbellum, his ipsis verbis semetipsum auxiliatorem inuocari, hortaríque dixit. Apollodorus verò libro decimoquarto, de deis, ἴκυιον Solem scribit appellari, quòd per orbem Sol feratur, & eat: hoc est, ἀπὸ τ κατὰ κόσμιον ἴεσθαι καὶ ἰέναι. ἴκυ@, ait Hesychius, cum afflatu, Apollo dictus, ἀπὸ τ ἀφέσεως, id est, missione sagittæ: cum tenui verò, ἀπὸ τ ἀσεως, id est à medela. medicus enim deus est. Orpheus ad Musæum, καὶ ἴκιε φοῖβε. Sophocles quoque in Oedipo tyranno, chorum inducit ita exclamantem, ἴκε Delie Pæan. Sed & Bacchus hoc nomine dictus apud Athenæum libro octauo.

Οὔλιον etiam Apollinem, ait Macrobius, deum præstantem salubribus causis appellabant, id est sanitatis auctorem. Menander scribit, Milesios οὔλιῳ Apollini pro salute sua immolasse. Pherecydes Theseum ait, cum in Cretam ad Minotaurum duceretur, vouisse pro salute & reditu suo Apollini Vlio, & Diane Vliæ. Scribit verò Strabo in XIIII, οὔλιον Apollinem vocatum à Deliis & Milesiis salutiferum, & Pæonium. nam οὖλος idem est quod valeo, Hinc & οὐλὴ, cicatrix. Homerus in Odyss. ω. ἕλκός τε καὶ μέλαν χάρε. hoc est, vale atque valde salue. Sanè cõtrario sensu Mars Vlios etiam dici videtur in Herculis scuto, ἔνθ' ἢ καὶ αὐτὸς ἐναριφόρ@ οὖλος Ἄρης id est, ibi & ipse spolia ferens Vlius Mars.

Libystinus seu Libyssinus Apollo, apud Pachinum Siciliæ promontorium summa religione cultus. nam cùm Libyci essent Siciliam inuasuri, ad id promontorium appulerunt: Apollo qui ibi colebatur ab incolis inuocatus, immissa hostibus peste, cunctis penè subita morte interceptis, Libystinus Apollo cognominatus est. Romanorum quoque continetur annalibus, similis eiusdem dei præsentiæ maiestas. nam cùm ludi primo Romæ Apollini celebrarentur ex vaticinio Martij vatis, carminéque Sibyllino, repentino hostis aduentu plebs ad arma excitata hosti occurrit, eóque tempore nubes sagittarum in aduersos visa ferri quæ hostes fugauit, & victores Romanos ad spectacula dei Sospitalis reduxit. hinc existimat Macrobius victoriæ, non pestilentiæ causa, ludos institutos Apollinares: oblitus quòd dixerat prius, ludos inchoatos, cùm ab hostibus aggrederentur.

Loxias etiam cognominatus est Apollo, tradente Macrobio ex Aenopidis sententia, quod per obliquum circulum ab occasu ad orientẽ pergit: hoc est, ὅτι ἐκποδεύεται τὴν λοξὴν κύκλῳ ἀπὸ δυσμῶν ἐς ἀνατολὰς κινούμενος: quod etiam Phurnutus copiosius scribit. aut vt Cleantes ait, quod flexuosum pergit iter: vel quòd trãsuersos in nos à meridie immittit radios, cum ad ipsum nos simus septẽtrionales. Scribit verò Isaacius in Lycophronis fermè calce quòd λοξὴν φωνὴν, id est obliquam vocem & oracula nobis edat. eandémque simul, quam primo loco Aenopidis tradidimus, sententiam affert. Sedenim alij fermè omnes in oraculorum obliquitatem & perplexitatem referunt, inter quos Seruius, item Synesius de Somniis, & Pindari interpretes in Pyth. & Phurnutus.

Delius quoque Apollo cognominatus est, vt ait Macrobius, quod Sol luce sua cuncta τὰ δῆλα, id est clara & manifesta faciat. vel dictus à Delo insula notissima, in qua & natus & cultus, & oracula habita certissima reddebat. Tibullus in Eleg.

Fulserit hic niueis Delius alitibus.

Sanè

Sanè in limine Apollinis Delij inscriptos fuisse versus legimus, quibus edocerentur homines, qua herbarum compositione aduersus omnia venena vterentur. Delos autem insula inter Cyclades celeberrima est, vt apud Apollonium Rhodium notant interpretes, sacra in primis Apollini, quæ & Asterie nuncupata à figura, item Ortygie à sorore Latonæ: tametsi in hoc variant scriptores. Delos & Cynthius vocata fuit, teste Stephano, vnde & Cynthius Apollo. dicta verò à Cyntho, Oceani filio. Quidam & montem Cynthum scribunt, vt Festus & Seruius, à quo & Cynthia Diana. Legitur præterea Callimachi poëtæ hymnus in Delum, vbi de Delio Apolline multa, inter quæ & hoc:

Delius ex me, sed posthac dicetur Apollo.

Fuit & Epidelius Apollo, à vico prope Maleam nuncupatus, vbi Epidelij fuit templum, de quo hanc historiam legimus: Cùm Menophanes Mithridaticę classis præfectus Delum euertisset, expilatis donariis, & Deliis in seruitutẽ abductis, barbarus inter eos quidam simulacrum dei in pelagus abiecit, quod ad Peloponnesi littora peruenit, & à Lacedæmoniis susceptum honorificè, nuncupatum est Apollinis Epidelij, quasi ex Delo venientis: Phanæum etiam Apollinem nuncupatum videmus, vel ab apparitione, vel quòd eo nomine coleretur à Chiis: cuius Achæus meminit in Omphale, & Hesychius. Stephanus quidẽ φάνεα promontorium Chij scribit, vnde Phanæus dicatur: sic verò ἀναφανῆσαι, hoc est, quòd illic apparuerit Delos Latonę. Macrobius ἀπὸ τ φαίνειν deducit, quòd quotidie Sol nouus appareat. Seruius grammaticus in secundo Georg. Phanæum montem ait vitibus consitum in promontorio Chij, dictum à Phanæo rege, cuius & Lucilius meminit. Sanè Phurnutus Apollinem scribit Delium & Phanæum denominatum, ἀπὸ τ δηλοῦσθαι, id est, à manifestando, quòd videlicet omnia illustret quæ sunt in mundo: sicut & Phanæi Apollinis fanum constructum, ἀναφαίνοντος, id est, illustrantis omnia. huic verò id subsequitur, & Delon & Anaphen sacratas esse ipsi deo. Sanè in manuscripto Phurnuti codice Anaphæus Apollo scribitur, id quod conuenire perbellè videtur.

Phœbus appellatur, vt ait Cornificius, ἀπὸ τ φοιτᾶν βίᾳ, quòd scilicet vi feratur. pleriq; autem à specie & nitore dictum putant: alij quòd à sordibus corpora purget. φοιβέω enim est purgo, vnde φοιβὸν τὸ καθαρόν, à quo Phœbus Apollo, vt Phurnutus, & in 11 Argon. Apollonij scribunt interpretes. Alij Phœbum quasi φῶβον dictum arbitrantur, à φῶς & βίος, id est, à luce & vita. Sunt qui à Phœbe matre Latonæ deriuant, id quod in allegoriis Homeri redarguit Heraclides Ponticus. Quod verò quidam tradunt, huic deo (quòd ipse imberbis esset) primam barbam & capillum consecrari solitum, non eo inficias id aliquibus cõtigisse, non omnibus. nam Achilles apud Homerum Sperchio fluuij deo vouerat. Sanè κερσοτρόφος Apollo dicebatur, cui adolescentes capillos primùm attondebant.

Αἰγηνέτης Apollini Camarinenses, qui sacram Soli insulam incolebant, rem sacram faciebant, vti deo, qui semper exoriens gignitur, quíque ipse generat vniuersa seminando, fouendo, producendo, alendo, augendóque. Quidam non Aigeneten, sed Argeneten vocarunt, vel Archeneten potius. Thucydides libro sexto, vbi de Sicilia agit: Græcorum autem primi Chalcidenses ex Eubœa transeuntes, cum Theocle illius deductore coloniæ Naxum incoluerunt, & Aram Apollinis Archegetæ, quę nunc extra vrbem visitur, extruxerunt: vbi quoties è Sicilia soluunt, oracula petituri, primùm sacrificant. Hæc ex Thucydide.

Lycij Apollinis plures accepimus cognominis causas. Antipater Stoicus Lycium Apollinem nuncupatum scribit ἀπὸ τ λευκαίνεσθαι πάντα φωτιζόντ@ ἡλίου: id est, quòd omnia albescant illucescente sole. Cleanthes Lycium Apollinem appellatum notat, q̃ veluti lupi pecora rapiunt, ita ipse quoque humorem radiis rapit. Philostratus inducit in primo de Imaginibus, Palamedem loquentem contra Vlyssem, qui iusserat lupos occidi: ille negabat, quòd ipsos vt præludium pestis Apollo immitteret. quare, inquit, Lycio ac Phyxio luporum & fugæ præsidi Apollini preces afferamus, vt feras suis tollat sagittis. Prisci quoque Græcorum primam lucem, quæ præcedit solis exortum, λύκην appellauêre, ἀπὸ τ λύκος, id est, à lupo. hodie quoque Lycophos dicitur: eandem & λύκην Homerus nec semel appellauit. quin & Latini videntur lucem à λύκη deriuasse. Quin idem ipse Homerus eam lucem, cùm iam tum cernens lupus se in viam dare solet, ἀμφιλύκην νύκτα appellare videtur. Theon verò Amphylicen Solis exortum interpretatur. Sed & solem vocari hoc nomine λύκος, Lycopolitana Thebaidos Aegypti ciuitas testimonium esse potest, quæ pari religione Apollinem,

itémque lupum, hoc est λύκαν colebat: in vtroque Solem venerans, quia hoc animal rapit & consumit omnia in modum solis: ac plurimum oculorum acie videns tenebras nocturnas euincit. ipsos quoque λύκους à λύκη, id est, luce appellatos, aliqui putant. Pausanias varius est in Lycio Apolline interpretando. nam in Attica dictum ait à Lycio Pandionis filio, cui & Lycium sacrum Athenis fuit. In Corinth. verò, Cùm Danaus (inquit) cum Gelanore de Argorum imperio contenderet, Argiui eum lupo compararũt, & lupus taurum occidit: ideo Danaum sortitum fuisse Argiuorum dominatum, & existimasse Apollinem lupum sibi misisse, & propterea Lycij Apollinis templum construxisse. quam rem ille pluribus explicat. Idem tamen Pausanias vbi de Lyceo Athenarum agit: Lycius, inquit, deus appellatus est primum in Telmisses, ad quos Lycus cùm Aegeum fugeret, primùm venit, vnde Lycij appellati dicuntur. Scribit Diodorus Siculus, Lycum cùm in Lyciam venisset, templum Lycij Apollinis penes Xanthum fluuium erexisse. Porrò hic Lycius Apollo, Atticus. λύκειος cum diphthongo in penultima à Stephano & Paus. scribitur. Fuit & Lycei Apollinis templum apud Sicyonios, hac causa constructum. Cùm lupi eorũ greges infestarent, ita vt nullum inde fructum perciperent, deus vbi lignum aridum fuerat, prædixit, vt eius ligni cortex cum carne lupis præponeretur: quod vbi fecissent, feræ gustantes interîere. & propterea Lyceo Apollini templum cõstructum fuisse, Paus. in Corinth. tradit. Lycij Apollinis, ait Festus, oraculum in Lycia maximæ claritatis fuit, ob luporum interfectionem. Lycij meminit Vergilius,

Lyciæ iussere capessere sortes. Idem,
Qualis vbi hybernam Lyciam, Xanthíque fluenta, &c. Propertius,
——Lycio vota probante deo.

Quidam Pataræum etiam vocant.

Λυκόκτονος, Lycoctonos Apollo appellatus, hoc est, Lupicida, ex lege quapiam ab Atheniensibus lata, qua cauebatur, vt quiin Attica lupi catulum occiderẽt, talento donaretur: qui lupum ipsum, duobus. quod Aristophanis interpres scribit. Meminit Sophocles in Electra, & Hesychius. Aristarchus existimabat, quem etiam sequitur Phurnutus, hunc deum sic nuncupatum, quia Nomius sit, id est, pastoralis, & pascuorum custodiam ipse deus gerat, dum scilicet lupos interimit. Est enim lupus Apollini sacer: id quod obseruandum est, cùm lupum alij Marti attribuant, vnde & Martius à Vergilio est dictus.

Λυκηγενέτην, Lycegeneten Apollinem vocat Homerus, non quod in Lycia generatus sit, (nam recens admodum est fabula, vt ait Heraclides Ponticus in Allegoriis Homeri, neque temporibus Homeri adhuc innotuerat) sed vti diẽ ἡμερήσιον vocat, propterea quòd τὸ ἦῷ, hoc est diluculum generet: ita solem λυκηγῆ dixit Homerus, quòd matutinæ lucis ac splendoris auctor ipse sit. vel quòd λυκάβαντα progeneret, hoc est annum, quem cõficit Sol suo per XII signa Zodiaci cursu. Sed & aliam de anno Lycabante, seu Lycobante sentẽtiam ex Aeliano & Macrobio in Annis & mẽsibus, &c. docuimus: quæ vt hîc repetatur, id monet, quod ibi parùm emendatè legatur. Annum Græci λυκόβαντα vocant, ídq; ea ratione, vt scribit Aelianus, quòd erga lupum Sol amorem habere dicatur: eóq; animali Apollinem delectari ferunt, quod ipse in lucem editus feratur ex Latona in lupæ speciem imaginémq; conuersa. cuius sanè rei & Homerus meminit, cùm Apollinem vocat λυκηγενέτην: ob eámq; rem lupi simulacrum in Delphico templo ex ære positum fuisse legimus. Alij nõ id propterea ibi positũ aiunt, sed cùm donaria ac oblata ex templo direpta fuissent, ea demum à sacrilegis defossa lupus indicauit: qui intra templum ingressus, vnum ex sacerdotibus, mordicus vestẽ eius trahens, ad locũ deduxit, vbi thesauri defossi fuerant, atq; ita pedibus scalpens effodit. Porrò, versus Homeri, cuius meminimus, hic est, Εὔχου δ' ἀπόλλωνι λυκηγενέτῃ κλυτοτόξῳ. id est, Precare Apollinem Lycegenetem, arcu inclytum.

Λυκωρεὺς etiam Apollo vocatus, vt Diodorus scribit, & meminit Apollonius. Sed & Orpheus in hymno ad Apollinem,

Ἐλθὲ μάκαρ παῖαν τιτυοκτόνε φοῖβε λυκωρεῦ. hoc est,
Sancte veni Pæan Tityoctone Phœbe Lycoreu.

Legimus & Lycoreum Iouem, apud Stephanum.

Cœlispicem Apollinem à Latinis inuenio nuncupatum, vel quod Cœlum, vel Cœlium conspiceret. nam à P. Victore in vrbis descriptione ad ædem Portuni Apollo Cœlispex constitutus est, in vndecima regione.

Latous

Latous Apollo à matre vocatus, & Latoius, & Latonigena, & Latonius: sicut etiam Diana: Horat. primo Carminum,

Frui paratis & valido mihi Latoë dones. Catullus,
O Latonia maximi Magna progenies Iouis.

Vocatus & Latoides, Statius:

Tenuit reuerentia cædis Latoiden.

Sunt exempla horum apud poëtas, & in primis apud Ouidium in Metamorph.

Opsophagus Apollo, cultus ab Elæis: ac si dicas obsonatorem, & manduconem. Huius facta est mentio à Polemone in epistola ad Attalum.

Epicurius Apollo, id est, auxiliator, apud Phygaliam in Arcadia cultus, cui nomen inditum, quòd in pestilentia tulisset opem. sed & alibi cultus, qua de re copiosius in Parrhasio.

Spodius Apollo Thebis cultus, cuius ara ex cineribus sacrificiorum constructa fuit, supra lapidem Sophronestera nuncupatum, vnde nomen illi: ibidem & oracula reddebantur. Paus. in Bœot.

Delphinius Apollo cognominatus, cui Theseus, vt Plut. scribit, Marathonium taurum immolauit. Delphinius verò appellatus, quod Castalio Cretensi coloniam deducẽti se obtulit ducem, delphini sub imagine. quin & nauem ei vsque ad Cryssæum Phocidis sinum præcessit: vnde Delphi etiam dicti, qui locum ab eo munitum tenuêre. vel dictus, quòd Pythona Delphina appellatum interemit. Sed & Delphinia Diana appellata fuit, & culta, vt apud Iul. Pollucem legimus. ait enim lib. octauo, Delphinum constitutum ab Aegeo fuisse Apollini Delphinio, & Dianæ Delphiniæ, in eóque primum Theseum iudicatũ fuisse, &c. Quare miror quosdam doctos non Dianam Delphiniam, sed Bellonam, scriptis prodidisse. Paus. in Attica de templo Delphinij Apollonis, cùm conderetur, & Theseo, historiam recitat nec multò pòst idem Paus. In Delphinio, inquit, iudicium fuit de iis qui se iure interfecisse contendebant, in quod Theseus descendit, & absolutus est, cùm Pallantem filiósque res nouas molientes interfecisset. nam ante Theseiabsolutionem, aut fugiendum, aut talionem subeundum fuit. Plutarchus in eo quo agit, terrestriáne an aquatica prudentiora: Delphinium ait Apollinem vocatum, quoniam delphinem tum emiserit, quem secuti sunt Cretenses Cirrham vsque. Fuit & apud Aeginetas Delphinius mensis, Apollini Delphinio sacer, quo etiam mense ei sacrificium & rem diuinam faciebant. quísnam verò mensis is fuerit, non memini me legere: & propterea de eo scribere supersedi in nostro de Annis, mensibus, &c. Sed fortassis Thargelion erat, qui cadit in nostrum Aprilem. Porrò quidam Delphion & Delphinion eundẽ faciunt. Delphion autem Apollinem ita describit Macrob. ideóque Delphion vocatũ ait, quòd quæ obscura sunt, claritudine lucis ostendit, ἀπὸ τῆς δηλώσεως φανῶ. aut, vt placuisse scribit Numenio, quasi vnum & solum. ait enim, prisca Græcorum lingua δέλφυν, vnum vocitari. vnde & frater, inquit, ἀδελφὸς dicitur, quasi iam nõ vnus. Quam ob rem tamen eũ nonnulli reprehendunt. nã fratres dictos aiunt, quoniam ex eadem sint vulua & matrice nati: est enim δελφὺς ἡ μήτρα, id est, vulua, vt Hesychius, Suidas, alij tradunt: nec Pollux tacuit. Aristotel. de Animalibus, interprete Gaza: Pars vuluæ interior, loci, & vterus appellatur, vnde vterinos dici fratres scimus. sic Græcè, καλεῖται ἡ τέτρωρ τὰ μὲν ὕστερα καὶ δελφὺς, ὅθεν καὶ ἀδελφὸς προσαγορέυεσι. Arpocration Delphij, seu Delphinij potius Apollinis templum & iudicium constituit ex Demosthenis auctoritate. Pollux libro octauo Delphinium legit, quem plerique omnes secuti sunt. In eo iudicium primum Thesei habitum est, dum ille fateretur ab se quidem latrones interfectos, sed iurè cæsos, &c. Tertium enim tribunal legimus fuisse ex Demosthenis sententia, Athenis in Delphinio, vbi ius dicebatur iis qui cædem commisisse non negarent, sed iurè eam feciisse contenderent.

Delphicus etiam Apollo est cognominatus. Ouid.

Placuit tibi Delphice certè. Orpheus in hymno,

Τρισσὲ καὶ σμινθεῦ. πυθοκτόνε δελφικὲ μάντι.

Dictus verò à Delphis est, qui Pythius, orbis vmbilicus, vt legitur in Priapeis. Hinc apud Varronem antiquus poëta: O sancte Apollo, qui vmbilicum certũ errarum obtines. quod tamẽ impugnat & exponit Varro pluribus in lib. de Ling. lat. & Phurnutus: sed & Strabo, quare dictus sit orbis vmbilicus, & Pindarus, & Lactantius grammaticus in Theb. & Claudianus, quòd pluribus in nostris Annotationum dialogis sumus executi. Delphicus igitur

Apollo, à Delphorum oraculo notissimo: quod quomodo cœperit, primùm scilicet à capra ostensum, tum à pastoribus, demum à Pythia virgine tandiu oracula reddita, quoad ab Echecrate vna violata, statutum est, vt à vetere muliere, in habitu tamen puellæ, rederentur, in tripode sedente, lege XVI Diodori Siculi Bibliotheces librum, qui hanc omnem historiam copiosè describit. Delphicum verò hoc oraculum multis thesauris donarijsque refertiss. legimus, adeò vt à Barbaris & Gallis in primis deprædatum fuerit. & sæpe etiam arsisse. & ter quidem à Thracibus concrematum, prodit Eusebius. Herodotus etiam ab Amasi rege restitutum ait Delphici Apollinis templum toto orbe terrarum celeberrimum, quinquies extructum, ac restauratum ad sua tempora, scribit Pausanias: & primum quidem ex lauri ramis è Thessalia deuectis, in specus modum exædificatum. Secundò ab apibus, ex cæra & alarum membranulis, ex quo πίσφαξ nuncupatum: alij, à viri nomine πίσφακ. Tertiò æneum conditum aiunt: quod mirum non videri debere scribit, cùm & eiusmodi alia legantur, & Chalciœcus Pallas. quo consumpto, quartum ex quadrato lapide Trophonius & Agamedes LI Olympiade extruxêre. Quintò ab Amphictyonibus instauratum, ex sacra pecunia, architecto Spintharo Corinthio, quod suo tempore Paus. durare scripsit. Libet hîc Statij versus afferre, vbi de Amphiarai interitu agit, lib. 8. Theb.

Quicquid es, æternus Phœbo dolor, & noua clades
Semper eris, mutísque diu plorabere Delphis,
Hæc Tenedon Cirrhámque dies, partúque ligatam
Delon, & intonsi claudet pene tralia Branchi:
Nec Clarias hac luce fores, Didymæáque quisquam
Limina, nec Lyciam supplex consultor adibit.

Quos versus libentius attuli: nam de Apolline plura continent.

Triopius Apollo appellatus etiam, à Triopio (vt ait Stephanus) vrbe Cariæ, quæ à Triopo patre Erisychthonis denominata fuit. dicitur & Triopia. Hellanicus etiam Triopa dixit, à Triops, vnde posset aliquis commodè nomen deflectere, à voce vel aspectu triplici. Scribit tamen Diod. Sicul. Triopum Solis filium in Cariam ex Creta profectum, & ab eo promontorium Triopium nũcupatum. Ad Triopij quidem templum & celebritas & certamen celebrabatur, teste Herodoto in primo, ad quod è finitimis Dorien sibus nemo admittebatur: quin etiam & populares, si quando sacri legem transgrederentur, à communicatione ludorum excludebantur. In certamine quidem Triopij Apollinis victoribus ærei tripodes donabantur: quos tamen haud licebat victores asportare, sed deo ipsi in loco dono dare. Quare Agasicles Alicarn. victor spreta lege, cùm tripodem extulisset, eius patria Alicarnassius ex Hexapolis participatu amota fuit, & ex Hexapoli Pentapolis constituta.

Ismenius Apollo dictus, teste Paus. in Bœot. ab Ismeno colle ad dextram portam Thebarum, ad cuius ingressum Minerua & Mercurius erant, qui πρόναοι appellabantur, id est, pro templo positi. horum alterum Phidias, alterum Scopas fecisse dicuntur. Est & fluuius Ismenus, ab Ismeno Apollinis & Meliæ filio dictus. Ad Apollinis Ismenij ingressum lapis fuit, δίφρος μαντὸς, id est, Currus Mantus dictus, super quo Manto Tiresiæ filiam sedisse tradunt, vt est apud Pausan. Stephanus Apollinem Ismenium vult appellatum fuisse à fluuio, non à colle. meminit & Hesychius. Scribit lib. primo Herodotus, ad suam ætatem in templo Apollinis Ismenij fuisse Crœsi regis donaria ex auro solido. Idem libro quinto, ait se in eodem templo vidisse Cadmeas veteres literas, in tripodibus quibusdam incisas. eius verò templi sacerdos, vt Pausanias scribit, Daphnephorus, hoc est laurifer cognominabatur, quem forma & genere insignem quotannis sacrabant.

Ptous Apollo cognominatus, à Ptois Thebanis montibus, qui à Ptoo Athamantis & Themistus filio dicti sunt, vt Asius poëta cecinit apud Paus. dabatur verò ibi responsa certissima. Ptoi Apollinis meminit Herodotus in septimo: Ad fanum, inquit, Apollinis Ptoi, quod Thebanorum est, situm supra paludem Copaiden ante montem, prope vrbẽ Acrephiam. Meminimus & nos in tertio de Poëtis dialogo. Ptoon quoque Lycophron Apollinem appellauit, cuius filium dixit Hectorem. Idem Stesichorus, & Alexander Aetolus. Quidam non à monte nomen inditum Ptoo putant, sed ex formidine à fero sue Latonæ iniecta, cùm Dianam & Apollinem peperisset: vnde Ptous Apollo, & Ptoa Diana vocati sunt, vnà cum matre, ὅτι ἐπτοήθη, id est, quòd pertimuit. De Ptoo verò monte tricipite, scribit Strabo lib. IX. Homerúmque aduocat ita dicentem,

Καὶ

Καὶ ποτε τὴν τελεσάγορον τῶν ὠκυθεμώνα κατέσχε.

Κερδῶον quoque, id est, Lucriorem Apollinem seorsum à Mercurio cognominatum lego, quòd oracula ad lucrum daret. Certè legimus etiam Pythiam pecunia corruptam, oracula reddidisse & Philippo, & aliis.

Πατρῷον, id est, Patrium Apollinem cognominauerunt antiqui, non propria gentis vnius aut ciuitatis regione, sed vt auctorem, quòd progenerandis omnibus præbuerit causam, vt apud Macrobium canit Orpheus,

Πατρὸς ἔχοντα νόον, καὶ ἐπίφρονα βέλεμν. hoc est,
Consilium prudens & mentem patris habentem.

Scribit in Attica Pausanias ædem huius dei Athenis fuisse, iuxta quam multæ erant picturæ historiarum ab Euphranore pictæ. Est & apud Arpocrationem huius dei mentio. ait enim, Athenienses hunc venerari communiter ab Ione, qui Atticam incoluit, vt dicit Aristoteles, & ab eo Athenienses Iones appellatos: & Apollinem patroum apud ipsos cognominatum. Plato in Euthyphrone: Cæteris, inquit, Athenien sibus est patrous Iupiter. Non est, inquam, apud Ionas talis cognominatus, neque apud eos qui ex hac vrbe manarunt, neque apud nos, sed Apollo patrous propter Ionis generationẽ, &c. Aristophanis verò interpres Patrium Iouem, Patriúmque Apollinem ideo Athenienses cognominasse ait, quòd omnium primi eos deos & ea regione exceperint, illísque per singulas tam curias quàm populos & cognationes sacra fecerint: & Apollinem quidẽ vt patrem cultum, quòd Creusam Erechthei filiam vxorem duxisset, ex qua natus est Ion, à quo ipsi Iones appellati. Patroi Apollinis & Apollonius meminit. Et huc quoque Vergilium respexisse volunt, cùm cecinit, Patriásque obtruncat ad aras. alij tamen potius Iouis Hercei designari à poëta aram putant, vt ibi dictum est.

Nomium Apollinem cognominarunt antiqui, ait Phurnutus & Macrobius, non ex officio pastorali, vt habet fabula, per quam fingitur Admeti regis pecora pauisse: sed quia sol pascit omnia quæ terra progenerat. vnde non vnius generis, sed omnium pecorum pastor canitur: vt apud Homerum non modò boum pastor, sed & equorum fingitur. Eius præterea ædes, vt omnium pastoris, fuerunt: apud Camirenses ἐπιμηλίς, id est, opilionis: apud Naxios ποιμνίς, id est, pastoralis: itémq; deus ἀρνοκόμης, id est, agnorum custos colebatur, & apud Lesbios νομεύς. & pleraque eius cognomina fuerunt per diuersas ciuitates & gentes, ad pastoris officia pertinentia: quapropter vniuersi peco ris antistes, & verè pastor ab antiquis putabatur. Sed enim magis poëtæ, & poëtarum interpretes ei adhæsere opinioni, vt Nomius appellaretur Apollo, quòd Ameti regis, diuinitate priuatus, armenta pauerit: παρὰ τὸ νέμω (vnde & Vergilius, Pastor ab Amphryso) est nuncupatus, quam opinionem Callimachus in hymno etiam est executus. Phurnutus etiam à pastorali cura Nomium nuncupatum tradit. interpretes verò Pindari à cantu, id est, à νόμῳ, dictum putauerunt. Sunt qui ideo Nomium vocatum tradant, ob legum nimiam seueritatem, quam Arcadiæ rex illis populis intulerit, vt Cic. in tertio de Nat. deorum: & Nomionem, non Nomium dicere videtur. Sanè & Agræum, ἀγρέως, id est, agrestem Apollinem vocatum, etiam legimus in commentariis Pindari, & item apud Paus. & in comment. in Apollonium ἀργέα, quod & in Aristæo scripsimus.

Pythius Apollo nuncupatus, vt notissimum est. Propertius:

Pythius in longa carmina veste sonat.

Dictus à Pythone serpente, Apollinis sagittis cõfecto, cuius fabula ab Ouidio in Metamor. planè descripta est. Et perpulchrè ab Hygino in Fabulis cap. C L. Sed Aelianus in Varia scribit: Ferunt apud Thessalos Apollinem Pythium ex Iouis mandato seipsum expiasse, cùm Pythonem draconem sagittis occidisset, adhuc Delphos quidem custodientem, cũ illic esset oraculum. hæc Aelianus in III qui & in secundo sic scribit: Apollinem Pythium, inquit, Aristoteles à Crotoniatis Hyperboreum appellari. Et illa addit, quòd eodem die, eodémque tempore Metaponti visus est à multis, & Crotone in certamine surrexit, vbi & Pythagoras alterum femur aureum ostendit. Sanè Hyperborei Apollinis meminit & Ser. lib. III. Aeneidos, his fermè verbis, super eo carmine Vergiliano,

Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

Hic versus, inquit, Homeri est, quem & ipse ex Orpheo sustulit: item Orpheus ex oraculo Apollinis Hyperborei. Porrò & Abarim vatẽ ab Apolline Hyperboreo sagittam accepisse

cepisse legimus,qua miracula conficiebat:vt planius ostendimus ex diuersis auctoribus,in tertio de Poëtis dialogo. Sed à Pythio quidem Apolline,Pythia vates Phœbas dicta,quæ oracula & responsa dabat.de qua præter alios,Diod.Siculus libro decimosexto Bibliothecæ copiosè disserit.Si verò quo pacto numen cõciperet,vis scire, lege Iamblichum, & Origenem in septimo aduersus Celsum Epicureum,id maximè ridentem, mulierem numen concipere per eas partes,quas conspicere nefas pudens vir ducat. Ioan.autem Chrysostomus: Traditur,inquit,hæc Pythia fœmina fuisse,quæ in tripode sedens, expansa malignũ spiritum per inferna emissum, & per genitales partes subeuntem excipiens,furore repleretur,ipsáque resolutis crinibus debaccharetur,ex ore spumas emittens,& sic furoris verba loquebatur. Libet tamen hoc tibi loco altius repetere,quæ de Pythia aliàs notaui.Scribit igitur Plutarchus,stultum esse,& admodum puerile,putare deum ipsum, sicut ἐνσταξιμύθους,id est, ventriloquos spiritus, Eurycleas quondam, nunc Pythones appellatos, subire corpora vatum & diuinantium,& ore ipsorum & vocibus,vt organis,id est, instrumentis vtentes respondere:qui si sese misceret vsibus humanis grauitati parceret,neque seruaret dignitatem,& virtutis suæ magnitudinem.Hęc fermè Plut.De Euryclia etiam Aristophanes in Vespis,μιμοσάμενος τὴν εὐρυκλέους μαντείαν καὶ διάνοιαν:Imitans,inquit,Eurycliæ vaticinium & sententiam,in alienos ventres immittẽs,comœdias multas fundi.meminit & Eurycliæ Plato in Sophista. Hesychius ita fermè scribit: ἐγγαστρίμυθος, hunc (inquit) aliqui ἐνσταξίμαντιν, seu γαστρομάντιν vocant,quòd ventre scilicet & pectore vaticinetur,qualis fuit Euryclea.vnde & vatum genus Eurycleis dicũtur,& ἐνσταξῖται.Erasmus in suis prouerbiis videtur Eurycleæ ἐγγαστριμύθους legisse, ab astris videlicet futura & vera prædixisse, cùm ἐνσταξιμύθους potius legendum sit. Sed incidisse ipsum puto in deprauatos codices, pòst tamen se ex Suida videtur corrigere.Hermolaus peius errare visus est in suis in Pliniũ Castigationibus,qui γαστέρα pro vase accipit:& de ea diuinatione intelligit,quæ per vasculum etiam hodie à superstitiosis fiat, qualis Lecanomantia, & Coscinomantia. Sed præter ea quæ de Engastromythis ex Plutarcho & aliis dicta sunt,sacra quoque Hebręorum hist.lib.Regum primo,vbi LXX interpretes nec semel, quod latinè scriptum est, mulier quæ spiritum Pythonis haberet, γυνὴ ἐνσταξιμύθου habent. D.Augustinus,& alij,Ventriloquos vocant. Sed quid vetat,postquàm in hęc incidimus,in studiosorum adolescentum gratiam,hîc nuda nomina breuissimè ascribere, quæ de eiusmodi superstitiosis vaticinantium generibus aliàs collegi? Post hos inquam ventriloquos, legimus & Thymomantes, qui & Psychomantes vocantur ab Hesychio,qui animi furore vaticinantur: item Thyoscopos, qui per sacra quædam diuinant. Sunt & qui per ignem,qui Pyromantes vocantur:& Pyromantia, Ignispicina dicta, cuius auctor Amphiaraus, si non potius malus dæmon. Fuerunt & qui per ignes incederent,vt vates Eueclus:qui ideo ἐμπυρόβατοι cognominati sunt, vt & in Italia Hirpini. Diuinatio verò quę per aquam fiebat,si non & hoc tempore fiat,Hydromantia nuncupata est: quæ ex fontibus, ὑδρομαντία,& ex his vates ὑδρομάντεις & νυμφόλυπτοι dicuntur.est & quæ per farinam & eiusmodi alia fiat,Aleuromantia & Alphitomantia dicta:& quæ punctis & lineis quibusdam,quæ Geomantia,itémque quæ ex speculis, Catoptromantia. addunt & nonnulli Astragolomantiam, quæ ex astragolorum iactu exercetur:& quæ ex caseo, eiúsque dispositione fit,Tyromantiam.& quæ ex fumo fiebat, καπνομαντίαν.ex auibus,hoc est Auguria & Auspicia, οἰωνοσκοπίαν,& Alectryomantiam.& ex extis,qua maximè Hetrusci in Italia valuerunt,Haruspicinam,& Extispicium. Item per cibra diuinationes, quæ Græcè Coscinomantia:& ex securibus.quæ dicta est Axinomantia:& ex pelui, quæ Lecanomantia: & ex herbis quæ βοτανομαντία, & in primis hæc sagarum & veneficarum mulierum est:item ex mortuis & cadaueribus,vmbrísq;,Necromantia & Necyomantia & Sciomantia: ex astris quoque & stellis,Astronomia,& Asteroscopia,in quibus Chaldęi peritissimi fuisse traduntur:ex aëre,Aëromantia.ex Nubibus,Nephelomantia: id est, ex imaginibus quæ in nubibus plerunq; videntur,qua re aliquos vsos,in secundo de Poëtarum historia prodidi. Fuit ex aspectu præterea,& fronte, totóq; corporis filo & natura, Metoposcopia, & Metoposcopia,Physiognomia Prosoposcopiáq;.ex manuum lineis,signísque,Chiromantia. item ex numeris,quæ Arithmantia vocatur:de qua in Poëtis,in Nicomachi vita,pleraque.præterea ex piscibus, Ichthyomantia: quæ & Apuleio obiecta fuit, vt ex Apologiis eius videmus,& ex Aeliano. Ex palpitatione quoque membrorum, & particularum, cùm scilicet saliunt,quod palmicum augurium vocatur. Fit & diuinatio ex insomniis, & somniorum conie

ctura ac iudicio, quæ Oniromantia,& Onirocrisis,in qua Telmissei excelluêre: vnde Onirocritici libelli,Artemidori & Synesij. & cætera,diuinationum genera,quæ pertinent ad visa,portenta,ostenta,omina,prodigia,fulgura,fulgetras,& fulmina: item quæ ad sternutamenta.de quibus omnibus ad hæc vsque tẽpora,in tanta fidei nostræ luce,si Deo placet, reperiuntur qui operam & dent assiduam,& in his etiam libros edant. Sed iam de his plus etiam quàm satis. Ad Pythium Apollinem redeo, à quo & ludi dicti Pythia, in victoriæ memoriam instituti,ita Ouidio canente:

Hunc deus Arcitenens,&c.
Perdidit effuso per vulnera nigra veneno,
Néue operis famam possit delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos,

Pythia perdomiti serpentis nomine dictos. & reliqua. His verò ludis prẽmium pecunia primùm,deinde corona fuit. Sed & non vno in loco Pythia agitata fuisse comperi.nam & apud Megarenses & Sicyonios instituta legimus, in commentariis Pindaricis. Sanè nec te lateat,Pythonem hunc serpentem etiam Delphinum vocatum,vt Aelius prodit. Alij, inter quos Callimachus poëta est,serpentem aiunt oraculum custodiuisse: vnde & Apollo ipse Delphinius dictus est,vt alibi ostensum. Illud præterea addo,Pytho & Delphos eandem vrbem significare:vnde & Pythius deus,& Delphicus. Sed cùm plurima de Pythone physicè tradantur,ego hìc breuiter ex Macrobio desumpta nonnulla referam. Latonæ igitur pariturę Iuno dicitur obstitisse.sed vbi tandem partus effusus est, draconẽ ferunt,qui Python vocitabatur,infantium cunas inuasisse, Apollinémque in prima infantia sagittis belluam confecisse.quod ita intelligendum est. Post Chaos, cùm primùm cœpit confusa deformitas in rerum formas & elementa nitescere, terráque adhuc humida substantia in molli atque instabili sede nutaret, conualescente paulatim æthereo calore, atque inde seminibus in eam igneis defluentibus,hæc sidera esse edita antiqui illi gentium philosophi credidêre:& Solem maxima caloris vi in superna raptum, Lunam verò humidiore & velut fœmineo sexu,naturali quodam pressam tepore,inferiora tenuisse, tanquã ille magis substantia patris constet, hæc matris. Siquidem physici Latonam volunt terram videri, cui diu interuenit Iuno,ne numina quæ dicta sunt,ederentur; hoc est aër, qui tunc humidus adhuc, grauísque obstabat ætheri, ne fulgor luminum per humoris aërei densitatem, tanquam ex cuiusdam partus progressione fulgeret. Sed diuinæ prouidentiæ vicit instantia,quæ creditur iuuisse partum. Ideo in insula Delo,ad confirmandam fidem fabulæ,ædes Prouidentię,quam νάου προνοίας appellabant,adhibita religione celebrabatur: & propterea ea insula Delos vocata, quia ortus & quasi partus luminum omnia facit δῆλα, id est,aperta & clara.hinc Plutarch. in Problem.apud Delphos, ait, tres Enneateridas celebratas fuisse, quarum vnam σπαθήφορον vocabant,quæ in imitatione pugnæ videbatur, quam Apollo aduersus Pythonem habuisse dicitur.alteram Heroidem,tertiam Charilam vocabant:de quibus omnibus ipsum lege Plutarch.qui eas tres celebritates exponit. Sedenim vt rem nostram sequamur, ratio quæ de nece Pythonis est, qui ἀπὸ τῆς πυθέσθαι, id est, à putrescendo dictus est,naturalis existimatur, vt scribit Antipater Stoicus.nam terræ adhuc humidæ exhalatio, in superna meando volubili impetu,atque inde sese, postquàm calefacta est instar serpentis mortiferi in inferiora reuoluendo,corrumpebat omnia vi putredinis, quę non nisi ex calore & humore generatur:ipsúmque Solem densitate caliginis obtegendo,nebula videbatur quodammodo lumen eius eximere. Sed diuino radiorum feruore tandem velut sagittis incidentibus extenuata, exiccata, enecta, interempti Pythonis ab Apolline fabulam fecit,quam Ouidius luculenter in Metamorph.exequitur, & Claudianus in præfatione his versibus in Ruffinum,

Phœbæo domitus Python cùm decidit arcu,
Membráque Cyrrhæo fudit anhela iugo,
Qui spiris tegeret montes,hauriret hiatu
Flumina,sanguineis tingeret astra iubis,&c.

Hinc ab Orpheo in hymnis Apollo est cognominatus πυθόκτονος, id est, Pythonicida. Sunt & aliæ aliorum rationes,quas ego ne prolixior sim, missas faciam :sed te vt varietatè detineam,ex diuersis etiã etymologiã recensebo. Pythium igitur,quidã, quos inter Phurnutus est,dictum autumant,ἀπὸ τῆς πυνθάνεσθαι,hoc est,ab interrogando & perscrutãdo,quòd

videlicet ad Pythium deum scitandi oraculi gratia mortales proficiscerentur. Quam opinionem Macrobius impugnat: Non, inquit, Apollo Pythius ἀπὸ τῆ πυθέσθαι, id est, à consultatione oraculorum dictus à Physicis existimatur. sed ἀπὸ τῆ πύθειν, id est, à putrescendo, quod nunquam sine vi caloris efficitur. Alij dictum putant à loco seu vrbe Πύθωνι, apud Delphos, vel Delphis ipsis, quæ primò Nape, dein Petroessa, postea Crissa, denique Pytho appellata est: qui locus, ait Phurnutus, dictus est ὀμφαλὸς τῆς γῆς, id est terræ vmbilicus, iuxta illud in Priapeiis.

Delphi Pythius orbis vmbilicus. quod tamen Varro & simul Phurnutus impugnant, quod ὀμφὴ, id est, diuina vox ibi funderetur, à qua voce & Panomphæus Iupiter dictus, vt in Ioue & Delphico plenius ostensum est. Porrò Phytius, id est φύτιος, Sol ac Iupiter dicti, teste Hesychio, nisi corruptè legatur. sanè & Pythæum Apollinem etiam cognominatum apud Hermionenses legimus, vt Pausanias auctor est, qui ait Pythæi nomen ab Argiuis acceptum. nam ad hos Apollinis filium peruenisse memorant, id quod est à Telesilla poëtria proditum. Sed demum quoniam hæc Pythica Apollinis sententia habetur, Cognosce te ipsum: hoc est, γνῶθι σ' αὐτὸν: libet etiam hic in studiosorum gratiam afferre, quæ ex Stobæo didici, ex Porphyrij philosophi excerptis. ait enim, illud sacrum fuisse præceptum in Pytho, quod siue (inquit) Themonoë hoc ad omnes res humanas vtilissimum deprompserit, siue Panathea Delphi filia, siue Biantis, vel Thaletis, vel Chilonis, seu anathema quodpiam ex inspiratione diuina e fusum: siue, vt Clearchus tradit, Pythius ipse deus Chiloni ita respõderit, interroganti quidnam tandem hominibus optimum esset: siue etiam ante Chilonem in templo illud ipsum inscriptum fuerit, vt Aristoteles aliique plures existimant. vnde subdit, certissimum esse, hanc ipsam sententiã à Deo quidem vel ortam esse, vel non sine Deo. & hæc quidem breuiter ex Stobæo, meis verbis.

Cynthius Apollo vocatus, vt notissimum est, à monte Deli, vt Festus scribit. dicta est & Cynthia Diana: vt illud est poëtæ,

Cynthius impositis temperat articulis.

Atque ideo hæc paucis explicui, quoniam poëtis cantatissima.

Didymæus quoque Apollo dictus, multáq; veneratione cultus. idem & Milesius, quod eius celebre fuerit fanum apud Miletum. Orpheus in hymno,

Βάκχιε, καὶ διδύμευ ἑκαβόλε, λοξία, ἀγνέ.

Scribit Macrobius Didymæum appellatum, quòd geminam speciem sui numinis præferre putaretur, illuminando formandóque Lunam. nam Δίδυμοι gemini dicuntur. etenim ex vno fonte lucis, gemino sidere, spacia diei & noctis illustrantur. vnde & Romani Solem sub nomine & specie anni, Didymæi Apollinis appellatione venerabantur, vt ait Macrobius. Pomponius Mela de Ionia agẽs: Primùm, ait, à Possideo promontorio in sexum inchoans, cingit oraculum Apollinis, dictum olim Branchidæ, nunc Didymi. Strabo item libro decimoquarto: Post Possideum, inquit, in Asia fuisse Milesium oraculum Apollini Didymæo sacrum, apud Branchidas, ad octodecim stadia ascendenti: idque à Xerse incẽsum fuisse vti etiam reliqua templa omnia, Ephesio excepto. & paulò pòst subdit: Hoc loco de Brancho & Apollinis amore conficta est fabula. vnde mirum est, virum doctum & polyhistora, Didymæum hunc Apollinem appellasse. Sozomenus in historia, vbi de Licinij interitu agit, huius oraculi ita meminit: Denique etiam Græci dicunt, tunc eum expertum diuinationem Milesij Didymæi Apollinis, eique consulenti de bello, respondisse deum per hos Homeri versus:

O senior, seruat iuuenis te miles in armis,
Te durè excipiet senium, & tua vita soluta est.

In vulgatis Sozomeni excerptis pro Milesij & Didymæi, Latinus interpres parum hoc tenens, Miletij & Gemini interpretatus est. Milesij quoque oraculi Apuleius meminit in quarto de Asino, in Psychæ fabula. Apulei verba apposui, parum aptè ab interpretibus exposita, hæc autem sunt: Sed infortunatissimæ filiæ miserrimus pater, suspectatis cœlestibus odiis, & iræ superûm metuẽs, dei Milesij vetustissimum percunctatur oraculum, & tanto nomine precibus & victimis ingratæ virgini petit nuptias & maritum. Sed Apollo quanquam Græcus & Ionicus, propter Milesię conditorem sic Latina sorte respondit. Hæc ille. Non refello interpretes, sed ego ita expono: propter Milesiæ conditorem, nõ dictum de vrbe intelligo, nam cur ideo Latinè respondisset: sed ad fabulã Milesiam refero, quam

quam scribebat Apuleius, vt ille statim à principio Operis proposuit: & ad Apulei personam refero, qui Latinè Milesiam fabulam scribebat. Citatur verò & hoc oraculum cùm ab aliis, tum etiam à Lactantio Firmiano libro quarto, super Christo.

Hecatombæus Apollo ab Athenienſibus dictus, à quo Hecatombæa celebritas, & certamen, vt Hesychius scribit. de Hecatombæone verò, primo Athenienſium mense, abundè in lib. de Mensibus, annis & reliquis actum est, item & in Iouis cognominibus.

Μίτρας καὶ μίτρης apud Persas Sol, & eorum primus deus, vt ait Hesychius. Mithras, vt Osthanes, & ab eo Lactantius grammaticus, in antro colebatur, cuius simulacrum fingebatur leonis vultu, habitu Persico cum tiara, ambabus manibus reluctantis bouis cornua retẽtare: quo significabatur, Lunam ab eo lumen accipere, cùm incipit ab eius radiis segregari. ipsa enim indignata sequi fratrem, occurrit illi, & lumen subtexit, obscurátq;. ideóque in antro esse dicitur, quia eclipsin patitur, id est, Mithras: ideo leonis vultu, quia Sol leonẽ signum principale habet: vel quòd, vt leo inter animalia, ita Sol inter sidera excellit. Luna verò, quòd tauro propius adhæreat, vacca, id est, boue figurabatur. Sed hæc confusè licet & implicitè, pluribus tamen explicare visus est Lactantius, in eius hymni extremis versibus ad Apollinem, qui legitur in primo Statianæ Thebaidos:

Adsis ô memor hospitij, Iunoniáque arua
Dexter ames, seu te roseum Titana vocari,
Gentis Achemeniæ ritu, seu præstat Osirin
Frugiferum, seu Persæi sub rupibus antri
Indignata sequi torquentem cornua Mithran,

Claudianus ita quoque cecinit:

——Defixæque hospite pulchro
Persides, arcanum suspirauêre calorem,
Thuris odoratæ cumulis, & messe Sabæa
Pacem conciliant aræ, penetralibus ignem
Sacratum rapuere adytis, ritúque iuuencos
Chaldæo strauêre magi: rex ipse micantem
Inclinat dextra pateram, secretáque pelli,
Et vaga testatur voluentem sidera Mithram.

Mithræ meminit Strabo & Suidas, item Martianus ad Solem: Memphis, inquit, veneratur Osirin, Dissona sacra Mithran. In Persidis montib. Zoroaster primus antrum floridum Mithræ dicasse fertur, prope fontes: ex quo pòstea mansit religio, vt vbicunque coleretur, antrum vel specus similiter eius templi loco statueretur. Scribit D. Hieronymus ad Athletam: Ante paucos annos propinquus vester Gracchus nobilitatem patriciam sonans nomine, cùm præfecturam gereret vrbanam, nónne specum Mithræ & omnia portentosa simulacra subuertit? Porphyrius quoque in commentario antri Nympharũ ex 13 Odyss. Primum, inquit, Zoroastres apud Persas, vt narrat qui Mithræ historiã multis voluminibus scripsisse traditur Eubulus, naturalem speluncam & fontibus scatẽtem in proximis Persidis montibus consecrauit in honorẽ rerum omnium auctoris, parentísque Mithræ, vt per speluncam quidem mundum significaret fabricatum à Mithra: per alia verò quædam intus cõgruis interuallis disposita, elementa & plagas mundi deliniaret. & paulò pòst subiungit: Mithræ verò congruum assignare locum ad æquinoctia: quapropter gladiũ fert arietis, qui Martium animal est: inuehitúrque tauro Venereo, quòd scilicet taurus, sic & Mithras generationis dominus sit. hæc ibi Porphyrius philòsophus. Scribit Origenes Adamantius libro sexto, aduersus Celsum, de Mithræ sacris, ipsius Celsi verba afferens in hunc modum: Hæc quidem Persarum disciplina ostendit & Mithræ sacra, quæ apud hos sunt, & in his duplex circumactio stellarum prætenditur, fixarum, errantiúmque, & per has animæ transitus. cuius in rei argumentum scala erigitur altior, in ea septenæ sunt portæ: ex plumbo prima, secunda ex stanno, tertia ex ære, ex ferro quarta, quinta ex nomismatis corio, ex argento sexta, septima ex auro constat. Primam Saturni esse statuunt, plumbo astri tarditatem significante: Veneris secundam, cui & stanni quum splendorem, tum molliciem comparant: tertiam Iouis, vt æreis gradibus solidissimam: Mercurij quartam, operum enim omnium & negotiorum tolerantissimum, lucráque factitantem, callidum insuper & eloquentem, Mercurium dicunt:

Martis

Martis quintam,ob inæqualem admixtionem, & varium: sextam Lunæ, argenteam: Solis septimam,quæ aurea sit,perinde atque astrorum hæc imitetur colorem & cœli. Hæc vel Celsus vel Origenes,qui & alibi huius dei Mithræ meminit. Porrò à Mithra, Mithriaca sacra dicuntur apud Lampridium in vita Commodi: quæ qualia essent,dum explicare Crinitus satagit, mihi causa fuit,vt historiam altius multo repeterem. Suidas: Mithram, inquit, existimant Persæ solem esse, cui & multas consecrant hostias,neque quisquam eius sacris initiari potest, nisi per quosdam gradus conuicij: quibus ostendat se & sanctum, nec perturbationibus affici. Consona Tertullianus in libro de Corona scribit.ait enim: Mithræ miles cum initiatur in spelæo, in castris verè tenebrarum coronam interposito gladio sibi oblatam,quasi munus martyrij, &c. D.quoque Gregorius Nazianzenus in priore in Iulianum Cæsarem oratione Mithræ meminit, quo loco qui Græcè eius collegit historias: Mithra,inquit,id est Sol cui celebritates fiunt,& in primis à Chaldæis: cui deo qui volunt initiari, duodecim contumeliis afficiuntur & per verbera,calorem,frigus & alia huiusmodi vnde à Theologo, inquit, hæc contumelia vocatur ψιλιν & κόλασις, quòd scilicet iustè ea pœna afficiantur. verba hæc sunt: Neque Mithræ apud nos cruciatus, & iusta supplicia, his quibus talibus sacris persuadentur. Mithræ meminit & Procopius. Hæc igitur ipse sacra Mithriaca puto,quæ homicidio Commodus polluit,vt est apud Lampridium. Zoroaster,vt est apud Plutarchum in Isidis & Osiridis libro, tres in primis deos constituit: primum Oromazon, bonum: alterum Aramanum,malum:illum luci,huic obscuritati similem: tertium verò, id est μεσίτην, quem Mithran appellauit. Agathias libro secundo histor. de Persarum moribus & religione agēs, inter multa quæ recensēt, eos ait duos deos, vt Manichæos,constituere,quibus & barbara nomina pro sua lingua imposita sunt. Bonum nanque deum,siue creatorem Ormisdatin dicunt: Arimanes,pernicioso ac malo dæmoni est apud hos nomen. Sedenim apud Stobæum lego nomen huius dei, non Oromazen, sed ὡρομάγδαν. Maximum enim deorum Magos ait vocare Oromagdan, cuius aiunt corpus luci simile, animam verò veritati. Sed vt ad Mithram redeam, scribit Duris in septimo histor. apud Athenæum, Persarum regibus vno tantùm die permitti,vt ebrij fiant,quo die Mithræ deo sacra fierent. Est & apud Dionem in histor. Tiridaten regem Neroni dixisse, se perinde ac Mithran eum adoraturum. Xenophō in Oeconomico ita Cyrum iurantem inducit: Iuro,inquit, tibi ô Lysander per Mithran,quem nos omnium deorum maximum habemus. D. etiam Epiphanius in lib. contra hæreses 3 de Marcione agens,qui sacram scripturam corrumpebat: Dixit,inquit,quidam proprius ipsorum poëta,Cretenses semper mendaces,malæ bestiæ,ventres pigri: per quæ verba Epimenidem indicat veterem philosophum,& tempi Mithræ,siue Solis apud Cretenses sacerdotem,hoc quidem Epiphanius. quibus ex verbis colligimus,non apud Persas solum, & Chaldæos, sed aliubi etiam Mithram cultum fuisse. quin & Mithræ quoque templum fuisse Alexandriæ,& sacra summo cultu exhibita: id quod notauimus in Triparticæ hist. libris.

Philesius Apollo etiam nuncupatus, vt scribit Lactantius in commentario lib. octaui Theb. cui templa consecrata fuêre, qui ab osculo dicta sunt Branchi pueri Apollinis dilecti: siue,vt alij dicunt,filij. nam prægnantem matrem per quietem vidisse, Solem se inserentem ei per fauces ferunt,qui pòst per ventrem exierit,vnde puero factum fuit nomen: siue à certamine basiorum puerorum, Philesia nuncupato, Philesius dictus est. Meminit & his verbis Macrob. Apollo Philesius à Physicis dictus,lumen eius exoriens amabile,amicissima veneratione osculorum consalutamus. Plinius verò Nat. hist. 34. Canachus, inquit, Apollinem nudum, qui Philesius cognominatur,in Didymæo Aeginetici aëris temperatum fecit. Sed si plura de Brancho,& Branchiadon oraculo,& Philesio legere cupis ex Varronis lib. diuinarum, Lactantium eodem libro legito, itémque tertio. meminit & Terentianus,& Strabo: sed & Lucatius, qui nactus Lactantij codicem minus lacunosum fabulam in quinto suarum Geneal. explicat.

Smintheus Apollo dixit. Ouid. in Fast.

Consulitur Smintheus,lucóque operatus opaco,
Hos non mentito reddidit ore sonos.

Frequenter & in poëtis græcis, Homero, Orpheo, aliis. cognominatus verò à muribus. Causa variè proditur. Crinis Apollinis fuit sacerdos. is cũ dei sacra neglexisset,à terrestrib

restribus muribus agrorum fructibus est priuatus. cuius detrimento damnóque commotus Apollo,bubulco cuidam Hordæ nuncupato iussit,vt Crinin sacerdotem moneret, illũ debere consueta sacra peragere. quod sacerdos cùm fecisset, Apollo mures sagittis confecit: hinc Apollo Smintheus cognominatus est. Sminthas enim Cretenses mures vocant. Aelianus de Animalibus id tradit,mures adorari ab his qui Troadis Amaxitum incolunt: vnde Apollinem qui apud eos maxima religione fuit, Sminthiũ appellabant. mures enim, Aeoles & Troiani Sminthes nuncupant: sicut Aeschylus in Sisypho testatur,cùm ait,Sed agrestis qui èst Sminthius. tum verò apud eos Sminthas cicures alunt, eísque victus publicè præbetur, atque infra altare, vbi degunt, latebras habent. Apud etiam tripodem Apollinis mus fuit, de quo etiam fabulam idem Aelianus recitat. Strabo verò libro 13. aliam historiam seu fabulam, vt ipse ait, recensēt: In vrbe, inquit, Chrysa est Apollinis Sminthei delubrum & simulacrum,quod nominis veritatem seruat. nam mus quidem pedi statuæ subiacet. hanc statuam Scopas Parius fecit. Historia siue fabula, quæ de muribus narratur, huic loco congruit. nam Teucris è Creta profectis (de quibus primò Callinus elegiæ poëta tradidit,pòst multi secuti sunt) datum erat oraculum, ibi eos sedem posituros,vbi terrigenæ eos adorirentur. id circa Amaxitum dicunt contigisse,maximámque agrestium multitudinem murium noctu exortam, quicquid armorum & vtensilium ex corio inuenissēt,corrosisse,& Teucros ibi mansisse, atque Idam ab Ida quæ in Creta est, appellasse. Heraclides Ponticus auctor est, mures ibi circa templum abundare,& sacros existimari: simulacrum autem ita instructum esse, vt murem pedibus premat. Quidam tamen Smintheum, quasi ζεῶν θεῖν, hoc est, quòd feruens currat, ad Solem respicientes, appellatum volunt. Sanè in locis pluribus Smintheus Apollo cultus fuit, nec templa solùm illi posita, sed & loca aliquot Sminthia ait appellata, ille idem Strabo. Porrò antiquos videmus à paruis rebus plerunque deis cognomina imposuisse, vti à muribus Apollo Sminthius dictus: à culicibus Hercules,quos Oetæi conopas vocant,Conopæus: & Ipoctonus, à vermiculo ipe, vineis infesto, vt in Hercule diximus. Rhodij quoque à rubigine, quam ἐρυθίβιν vocant, Apollinem Erithybium appellauêre: & Bœotij Pornopionẽ itidem Apollinem coluêre, quoniam illi πορνόπας culices vocant. At verò Pausanias sic propémodum in Attica, Parnopium Apollinem tradit: Extra, inquit, templum quod Parthenona nuncupant, est Aeneus Apollo, quem à Phidia factum dicunt. Parnopium vocant, quòd se Deus Parnopas, qui totum agrum magna afficiebant calamitate, extra fines pulsurum dixisset. & pulsos quidem sciunt: quo autem modo, non dicunt. Scio equidem ter in Sipylo monte deletos parnopas, non vno tamen modo. Nam vehemens aliquando, & subita procella eos eiecit: iterum acri æstus vapore, qui statim est imbres subsecutus, enecti sunt: iam tertiò repentino frigore oppressi, perierunt. Atque hæc quidem quæ de abolitis parnopis memoraui, ætate mea acciderunt. Porrò Pronopium Domitius interpretatur culiciarium, à culicibus videlicet, quos Pronopas vocari existimabat. Alij verò Parnopas locustas, mea quidem sententia, melius interpretantur. Sunt & qui bruchos, qui tamen nonnihil à locustis differre videtur. Explosa pridem eorum sententia, qui Murinum interpretati sunt pro Smintheo, apud Martialem illo versiculo,

Campis diues Apollo sic Murinis.

Sunt & qui putant de Apolline illud Plinij intelligi: Fecit Praxiteles & Apollinem puberem, subrepenti lacertæ cominus sagitta insidiantem, quem Sauroctonon vocant, hoc est lacerticidam. Sed iam ad alia transeamus.

Παρράσιος Apollo, quasi totus Parius, teste Phauorino, cognominatus à Pariis & Pergamenis.

Horus etiam Apollo dictus est ab Aegyptiis, quod pluribus ostẽdit Plutarchus in Isi & Osiri. vnde & eo nomine Sol etiã ab iisdẽ vocatus, teste Macr. & Censorino in lib. de Die natali: à quo Horæ dictæ diei partes & anni tẽpora, vt plenius in nostro scripsimus de Annis, mẽsibus, &c. Videtur tamẽ Plutar. Horos duos cõstituere: primũ quidẽ antiquiorẽ, ob tenebas cæcũ, qui Arueris dictus, natus secũdo die, cùm necdũ mũdus esset perfectus, sed mũdi simulacrũ erat & effigies quædã: alterũ autẽ Horũ perfectũ & absolutũ, cuius simulacrũ in Copto vrbe tradunt fuisse, altera manu Typhonis pudenda cõtinere. Hori sacerdotes, scribit Epiphan. in 1111 de Hæres. lib. & Harpocratis, capite rasos, ferre impudẽter seruile ac detestabile puerile signum: &c. quæ ridet idẽ D. scriptor. sed & alia plura de hoc

Horo

Horo Apolline produntur,quæ ad occultam rerum interpretationem & naturæ pertinere credebant,qu: nostri non videntur esse instituti. Diodorus Siculus Aegyptiorum deos commemorans, Horum ait Isidis filium per insidias à Titanibus interfectum, inter aquas inuentum, à matre ad vitam reuocatum, factúmque immortalem. Hunc Apollinem interpretatur, medendíque & vaticinandi peritissimum fuisse. Sanè & ab Hermionensibus Horius, hoc est Ἄμυκλος Apollo, id est Terminalis & dictus & cultus fuit. Vt enim coniectatur Pausan.cùm aliquando Hermionenses de finibus vel bello vel iudicio contenderent,& victores facti essent, Ἀπόλλωνι ἀρίστῳ rem sacram fecêre, & templum aramque cõstruxerunt. Sunt nonnulli,qui quòd deus sit διαιτητικὸς θεός, id est maximè dialecticus,ideo Horium appellatum arbitrati sunt. Porrò & Græcorum & Latinorum quidam Orum Apollinem,sine afflatus nota scribunt.

Platanistius Apollo cognominatus, teste Pausan.cuius templum fuit via Trœzenia, quæ ad Hermionem ducebat,secus petram,quæ prius Sthlenij Iouis ara dicebatur, mox verò Thesti dicta fuit.

Thearius Apollo colebatur apud Trœzenos,cuius templum Pausaniæ ætate vetustissimum habuit simulacrum,ab Aulisco dedicatum. Legimus & Θεώριον, apud Hesychium, Apollinem nuncupatum.

Tortorem etiam Apollinem à Latinis nominatum videmus, vt apud Suet.notatur. quin & in vrbe colebatur, vt Domitius testatur.

Hyperionides,& Hyperion etiam cognominatus est Sol, & id quidem frequenter, non modò Græcis sed & Latinis poëtis.nam Hyperionis Titanis filius fuisse fingitur, vt in Titea meminimus.quin etiam Titan ideo appellatur Sol. Scribit Pausan.in Corinth. in Sicyonia Titanis lucum fuisse,qui Solis frater existimatus ea sit ratione, quòd in obseruandis anni opportunitatibus admodum solers fuerit, vnúsque optimè omnium norit, quibus quæ semina, quásque stirpes temporibus, quos item fructus Sol facile augeret & coqueret. Sed & Hesiodus eius genus recensetin Theogonia. Vel si ad rem physicam referas,vnde dictus traditur ab eruditis, παρὰ τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς εἶναι, quòd videlicet super nos eat. Diod.tamen scribit:Hyperion reuera solis,lunæ,& cæterorum astrorum motus horásque primum summa cura obseruauit,& à se percepta cæteris quoque popularibus noscenda prodidit:ideo horum parens dictus est.

Φαεσίμβροτος Apollo ab Homero cæterísque poëtis cognominatus, à φάος lumen. & βροτὸς mortalis,quod sua luce mortalia iuuet. quidam & φωσίβροτος apud Pindarum eadem ratione legunt.

Ἐπιτρόπιος Apollo,teste Dionysio Alicarn.in quarto histor.à Doribus cultus. cui templum eo apparatu struxerant,vt in eo conuenirent ad cõsilia,cæteráque negotia obeunda.Sed & Episcopon aliquando legimus cùm apud alios,tum apud Phurnutum: μεσαγέτης, inquit, Apollo vocatus est,& ἐπίσκοπος,& cum Musis ludere existimatus est.

Μαλλόεις Apollinis cognomen, ait Hesychius. Malloëntis Apollinis festum celebrasse Mitylenæos extra vrbem accepimus, cùm totius ciuitatis frequentia: vt in tertio testatur Thucydides.

Maleaticus Apollo vel Maleates,vt Pausan.ait,à Maleo nuncupatus est, qui Tyrrhenorum rex,vt in quarto Theb.scribit Lactantius, primus tubam inuenit, cum piraticam exerceret.Sed cùm mare tempestatibus agitaretur,montem insedit,quem de suo nomine Malean,& Maleaten,seu Maleaticum Apollinem in eo nominauit.

Ἡμεροδρόμος,id est Cursor diurnus Sol & Phœbus cognominati, quòd videlicet diurno cursu sol mũdum omnem peragrat,vnde & illi nomen.meminit verò & Pollux in primo.

Bel, seu Beles Apollo dictus est ab Aquileiensibus Italiæ,de quo Herodianus libro octauo hist.Cærerùm,inquit nonnulla quoque oracula ferebantur, patrij cuiusdam numinis victoriam promittentia:Belem vocant indigenç,magnáque cum religione colunt; Apollinem interpretantes,cuius etiam speciem pro vrbe ipsa pugnantem quidam è militibus Maximini visam sibi in cœlo affirmabant.

Ἑκατηβελέτης,& ἑκατηβόλος,& ἑκαβόλος Apollo cognominatus,quibus nominibus & Græci & Latini vsi sunt à longè iaciendo vel radios,vel sagittas,deduci videntur. Certè Homerus in primis, & Orpheus,cæterique poëtæ ita nuncupant,vt est videre,& vt etiam grammatici obseruant.notissimus est versiculus apud Suetonium,

Noster

Noster erit Pæan ille Hecatebeletes.

Macrobius in primo Sat. Sagittarum,inquit, nomine non nisi radiorum iactus ostenditur:qui tunc longissimi intelliguntur,quo tempore altissimus Sol diebus longissimis, solstitio æstiuo conficit annuum cursum,vnde ἑκηβόλος dictus Apollo, & ἑκατηβόλος,id est, longè iaciens,& è longissimo altissimóque radios in terram vsque demittens. Phurnutus ἑκατηβόλος Solem & Lunam appellatos prodit, quòd vterque radios longè iaculetur. Proclus in Cratylum Platonis: Hecatebeletes,inquit,ideo dictus, ὅτι χορηγὸς ὢν, καὶ ἀζηκρόμενος ἐπὶ πάντας ποιεῖ τὰς ἐνεργείας. id est,cùm sit choragus,& eximius in omnes efficit energias & efficacias.

Ἑκάεργος, Hecaërgus Apollo à poëtis,& in primis Homero cognominatus,teste Heraclide Pontico in Allegoriis,non ab Hecaërge,quæ ab Hyperboreis in Delum venit,vt fabulantur:sed quod à longè operetur:hoc est, ὅτι τὰ ἑκάθεν ὀργιάζομενος. vel,vt ait Hesychius, ὅτι μακρόθεν ἔστω τοῖς βέλεσιν. vel, vt in Pyth. Pindari notat interpres, quòd procul spargat radios, & eminus operetur.quo loco Pindarus inducit Cyrenen nympham, admirantem Apollinẽ, quòd sagittis leones conficeret: & eum etiam εὐρυφαρέτραν appellat, à lata scilicet pharetra, qua ceu venator per iuga Cynthi feras transfigat,vel morborum iacula iaciat. Sed & Hecaërges Diana cognominata est,vt suo loco dicemus. Scribit Phurnutus Hecaton solem, & Hecaten lunam appellari, παρὰ τὸ ἑκάθεν διεῦρο ἐφιέναι καὶ ἀποστέλλειν τὸ φῶς, à longa scilicet missione lucis. Sunt qui his aliam afferant etymologiam,quòd scilicet Hecato & Hecatæ nomina imposita sint,cùm preces effunderent:hos deos rogabant,vt mala auerterent. Nam interdum aëra inficere putabant, ac pestilentias inducere, vt est apud Homerum in primo Iliados. Adhæc in quarto scribit Strabo,quod ἑκατὸς Apollo est:vnde Hecatonnensi, quasi Apollinensi,quod per totam eam regionem Apollo coleretur, circa Lesbum & Troiam. quo loco illud docet,ex instituto antiquorum literam nn geminari in his nominibus, Hecatonnesus Peloponnesus,Proconnesus,Chersonnesus,& cæteris.

Pagasæus Apollo etiam cognominatus est. Hesiodus in Aspide, τῶν δ' ἄλσος καὶ βωμὸς ἀπόλλωνος παγασάου. id est, Totum verò nemus Pagasæi & Apollinis ara.dictus autem, vt Apollonij Rhodij commentatores scribunt, quòd Pagasis templum haberet in promõtorio Magnesiæ, quo loco compacta fuit nauis Argo. Eadem fermè Phauorinus, & Callimachus apud Hyginum. Scepsius tamen à πηγαίς,id est, fontibus, quòd multi in illis locis fluere dicuntur, dictum existimauit. Hunc παγασίτιον Apollinem ab Achæis & Thessalis appellari, ait Hesychius.

Ἄναξ, id est,rex Apollo nuncupatus fuit, Aristophanes in Pluto, ἄναξ ἀπόλλων καὶ θεοί, Rex Apollo & dei. Sic & frequenter Homerus. Solon quoque in ea pulcherrima elegia, quæ apud Stobæum legitur de iustitia,ita canit,

Ἄλλον μάντιν ἔθηκεν ἄναξ ἑκάεργος ἀπόλλων. hoc est,
Rex alium vatem statuit iaculator Apollo.

Dicimus & ἄωναξ, pro ὦ ἄναξ.Orpheus,

ὦναξ πυθῶνος μεδιέων ἑκατηβόλε μάντι. hoc est,
O rex Pythonis dominans Hecateuole vates. Item.

Ὦναξ παιάν, ὦ βασιλεῦ, δηναὲ πάναν ἄπολλον. vt exponit Hesych.id est,
O rex Apollo,qui mala quiescere facis.

Notant grammatici, quod ἄναξ dicitur ab ἄκος, quòd medelam curámque significat: & anaces, quòd curam habeant, vt Plut. & Eustathius testantur. primi autem hoc nomine Castor & Pollux dicti sunt,quòd nauigantium curam gererent. Sed & cæteri dei Anaces dicti,præter Iouem qui βασιλεὺς vocatur.

Clarius Apollo dictus à Claro vrbe Asiæ, vt Mela Pomp.ait, vbi Clarij,inquit, Apollinis fanum,quod Manto Tiresiæ filia fugiens victores Thebanorum Epigonos statuit. Plinius verò libro secundo:Colophone, ait, in Apollinis Clarij specu lacuna est, cuius potu mira redduntur oracula,bibentium breuiori vita. Nam,vt Iamblichus etiam scribit, ibi epota aqua oracula reddebantur;quod etiam noster Picus. Illud ibi traditur,non fœminam, vt Delphis, sed certis è familiis sacerdotes, aut ex Mileto accitos,& plerunque literarum ignaros, hausta fontis aqua vaticinia referre. Sedenim in Claro regnauit Rhacius, vt Pausan. in Achaicis scribit, ex quo & Manto natus est Mopsus. Clarus verò, vt scribit Eustathius, Colophonis nauale fuit, ἀπὸ τῆς κλήρου, id est, à sorte, quòd per sortem Apollini obtigerit: vbi ipsius dei oraculũ fuit. Sed enim Isaacius Lycophronis interpretes, Clarum

montem & vrbem, non longè à Colophone ponit, vbi fuerit Clarius Apollo. Apollonij item interpretes Clarum ciuitatem propinquam Colophoni scribunt, Apollini sacram, vbi oraculum ipsius dei à Manto Tiresiæ filia constructum fuit. Alij ferunt ab heroë quopiam Claro, vt Theopompus prodidit. Nearchus verò ait, à sorte, id est, ἀπὸ τῆς κλήρου. Sed si plura hac de re fortè scire cupis, eosdem legito interpretes, qui ex iis qui Thebaida scripserunt, plura collegêre. Rhacij enim historiam, & Mantus, omnem perscribunt, quo scilicet pacto in Asiam peruenerunt.

Ἐπιβατήριος, id est, conscensor Apollo cognominatus apud Trœzenios, in quo loco fuit conseptum Hippolyti. Inibi quoque templum quod à Diomede dicatũ fuit, ἐπιβατηρία Apollinis, id est, adiuuantis ascensum, post eam tempestatem, qua post Troianum excidium Græci quassati sunt. auctor est Pausan. in Corinth. de Embasio pòst agendum est.

Thyrxeus Apollo etiam cultus: cuius oraculum, hoc est vt scribit Paus. χρηστήριον ἀπόλλωνος Θυρξέως, fuit apud Cyanæos, qui ad Lyciam fuêre. ex quo aqua habebatur Cyaneis: in cuius fonte si quis intueretur, quæcunque volebat intuebatur. Mouet me vocis similitudo, vt hîc subiungam & Thyreum Apollinẽ nũcupatum Græcis, vt Nigidius & Macrobius scribunt: eiúsq; dei aras ante fores statuebant, eum deum significantes introitus & eius potentem, ἀπὸ τῆς θύρας, id est, ab ianua nuncupatum. Eiusmodi & Anthelij dei habebãtur, qui proforibus ædium statuebantur: sic enim antiqui subdiales statuas, quæ soli essent expositæ, vocabant, vt scribit Hesychius, ab ἀντὶ καὶ ἥλιος. Septimius Florens Tertullianus in libro de Coronis: At enim, inquit, Christianus nec ianuam suam laureis infamabit, si norit quãtos deos etiam hostis diabolus finxerit, Ianum à ianua, Limentinum à limine, Forculum & Carnam à foribus & cardinibus, & apud Græcos Thyræum Apollinem, & Anthelios dæmonas. hæc quidem Tertullianus doctè & eruditè.

Προστατήριος Apollo cognominatus, quòd ante ianuas statueretur, quod in Electra Sophocles innuit. quidam Prostatium interpretati sunt. Pausan. verò in Attica, ait, ex descensu è foro per viam εὐθεῖαν, id est, rectam, ad dextram templum fuisse Apollinis Prostaterij. Prostaterij etiam Hesychius Apollinis expositionem attulit.

Διραδιώτης, Deradiotes Apollo cognominatus fuit: quidam λέσχας quendam esse locum tradunt. Val. Arpocrat. λέσχαδιόν populum esse Leontidis, à quo popularis λεσχαδιώτης formetur. alij λέσχας Argiuam regionem esse prodidêre. Pausanias verò, Diradioten ait Apollinem à loco dici, cuius vaticinium etiam sua tempestate durare asseruit: eóque ritu fieri, vt à viro mulier fecubaret, & singulis mensibus noctu, vt de agno rem sacram faceret, cuius agni sanguine epoto, numinis Apollinei instinctu responsa daret.

Dicæum etiam, si non Dircæum, Apollinem Plin. lib. 24. cap. 8. vocasse videmus, vbi de Leontio statuario agit: Fecit, inquit, item Apollinem citharœdum, serpentémque eius confici sagittis, qui Dicæus appellatus est: quoniam cùm Thebæ ab Alexandro caperẽtur, aurum à fugiente conditum, sinu eius celatum esset, &c. Dicæum tamen, id est, iustum, Hermol. Barbarus interpretatur: quoniam & Menander γῆδιον δίκαιον dixerit, id est, iusta terra, quæ reddat quod accepit.

Palatinus Apollo à Romanis appellatus, qui in Palatio ab Augusto dicatus fuit, cũ porticu & bibliotheca, post Actiacam pugnam, deuictis prælio nauali M. Antonio & Cleopatra: quà de re erudita extat Propertij elegia, cuius initium est,

Musa Palatini referamus Apollinis ædem.

Sueton. meminit cùm alibi, tum in eo: Templum, inquit, Apollinis in Palatio struxit. Plura Dion lib. hist. 53. Horatius item in Epistolis:

Scripta Palatinus quæcunque recepit Apollo. Item in Odis lib. 1.

Quid dedicatum poscit Apollinem vates. Et ibidem Porphyrion. hic idem Palatinus & Naualis dictus, à Propertio:

Hic vbi Nauali stant sacra Palatia Phœbo,
Euandri profugæ procubuêre boues.

Plinius à Scopa Palatinum Apollinem factũ scribit. Idem & Palatinam Venerem memorat, libro 36. Ammianus autem Marcellinus lib. 23. Comæum Apollinem ex Seleucia Romam delatum scribit, collocatúmque in ædem Apollinis Palatini. qua de re alibi.

Actius, & Actiacus, & Actęus Apollo vocatus variis de causis: in primis tamen ab Actio promontorio, & ciuitate Arcananum, vt Stephanus scribit, qui & à Magnesiæ vrbe Actę

Actium

Actium & Epactium eundem deum cognominatum tradit. Callimachus apud Hyginum, de Argo, in finibus Magnesiæ ad Actij Apollinis templum, quod Argo nautæ proficiscentes statuisse existimãtur, Argon constructam fuisse dixit. Legimus, cùm Apollini Actio celebritas ageretur, id miraculi cõtingere solitum, vt cùm Leucadij bouem immolassent, muscæ eo sanguine distentæ omnes euanuerunt. Tum sine muscis deinde festum peragebatur. Apollonius verò, & eius interpretes, duos boues immolari dicunt: alterum Apollini Actio, alterum Apollini Embasio. Sed memini me in lib. de Nauigiis mentionem fecisse Apollinis Embasij, & Epactij. Sunt qui Actium & Epactium littoralem interpretentur, ab acta, id est, littore, vt apud Orpheum & Apollon. in Argonauticis: vt in eo,

Ζεὺς πανομφαίῳ καὶ ἐπακτίῳ ἀπόλλωνι.

Sed ab Actio denominatio celebris, ob victoriam Augusti contra M. Antonium, & Cleopatram reginam. Vergilius,

Actius hæc cernens arcum tendebat Apollo. Propertius:

Actius hinc traxit Phœbus monumenta, quod eius
Vna decem vicit missa sagitta rates.

Qua Elegia totam historiam complexus est, quæ apud scriptores est celebratissima. Idem & Leucadius deus dictus est. Idem Propertius:

Leucadius versas acies memorabat Apollo. Ouid.
An quæ Leucadio semper amata deo.

A Leucate scilicet promontorio, Leucadius deriuatus est. Dion lib. 50. & Strabo lib. 7. de Actio Apolline, de ludis, déque cæteris copiosè agunt. sed & libro decimo, déque Leucadio Apolline. Ex his, vt puto, versus in 13 Metamorph. Ouidij intelliges, qui existimantur difficillimi.

Præter erant vecti certatam lite deorum
Ambraciam, versíque vident sub imagine saxi,
Iudicis, Actiaco quæ nunc ab Apolline nota est.

Per ἀντίλυμψιν enim hanc historiam poëta exprimit: Lite deorum, inquam, quoniam ex parte Augusti dei Romani, & Apollo in primis: Antonij verò & Cleo patræ, dei Aegyptij, Anubis, Osiris, Isis. Sed quod Aeneas in Ambraciam & ea loca peruenerit, copiosè describit Dionys. Alicarn. Iudicis verò, quia iustam Apollo Augusto causam iudicauit. atq; ideo nota ab Actiaco Apolline. vel Indicis, nam & sic legitur, totúmque hoc scriptum à poëta ingeniosissimo in Aug. gratiam, quo modo & à Vergil. sæpe.

Theoxenius Apollo vocatus, hoc est hospitalis deus, à Pellenensibus in Achaia, apud quos eius dei templum fuit, ad quod certamen nomine Theoxenia celebrabatur, victorię cuius præmium argentum fuit, vt Pausanias docet. Pindari tamen interpretes in Olymp. non argentum, sed χλαίναν scribũt (genus id vestis, παρὰ τὸ χλαίνειν, id est, calefacere, teste Polluce) Instituta Theoxenia à Castore & Polluce, iidem interpretes alibi asserũt, à deorum hospitio & commercio vocata. de Theoxenio & Strabo meminit.

Hysius Apollo dictus ab Hysia Bœotiæ ciuitate: in huius templo puteus fuisse fertur, ex quo aqua epota sacerdos verissima responsa reddebat: vt de Clario iam dictum est.

Phaëthon etiam aliquando, non modò pro Eridano, id est, Solis filio capitur, sed etiam pro ipso Sole: vt, ἥλιος φαέθων apud Homerum, aliósque poëtas. vnde & Phaëthontiades filiæ, vel sorores Phaëthontis. Quod nomen etsi trisyllabum est per regulam, nonnunquam tamen & bisyllabum inuenimus: id quod antè alij annotauêre, atque ideo nunc ab exemplis supersedeo.

Parrhasius Apollo, qui & Epicurius, in Arcadia & cultus & cognominatus fuit, cuius templum in monte Lycæo ad orientem positum fuisse legimus, qui & Pythias dicebatur: cui quidem deo quotannis agnum in foro mactabãt, festum diem celebrãtes, appellabántque propterea deum auxiliarem ac propitium, hoc est Græcè ἐπικούριον. cúmque victimam mactassent, actutum cum pompa in templum deferebant Apollinis Parrhasij, sacri missionem facientes. Plura Pausanias in Arcadicis. Epicurij verò fanum in Basse villa fuit Arcadica: sic cognominati, quòd populis illis auxiliatus fuisset in auertenda peste, quemadmodum apud Athenienses in bello Peloponnesiaco Alexicacus: Pausanias.

Agyieus Apollo, qui & Agyiates vocatus est, teste Stephano. à viis cognomentum deductum est: quippe ἀγυιὰ, à qua voce ἀγυιεὺς deflectitur, viam & vicũ significat, vt Græci scribunt

bunt grammatici,& apud nostros Macrobius. Idem etiam Phurnutus,qui ait, quòd vias illuminet, vbi ille erigebatur. Hinc per contrarium illud dicitur:

Sol cecidítque,vmbratæ omnes sunt vndique agyiæ.

Sophocles in Hermione, ἀγυιεὺς pro locali nomine accipit,non pro deo. Sunt item loca in vrbibus,deambulationibus apta,quæ agyiea dicuntur, vt Stephanus obseruat. Scribit Pausan. in Arcad. Agyieo Apollini Tegeæates simulacra erexisse, cùm Apollo & Diana orbem circumirent, vt eos vlciscerentur,qui matrem Latonam vterum ferentem non recepissent:& reliqua,quę multa scribit. Apud Latinos meminit Agyiei Horat.libro.4. Carminum:

Phœbe,qui Xantho lauas amne crines,
Dauniæ defende decus camœnæ,
Læuis Agyieu. Et vnà Acron & Porphyrion exponunt,licet admodum ambo sint deprauati. meminit & Pollux in 9.& Suidas,& Arpocratiõ,ex quibus plura poteris excerpere. Fuerunt & seorsum dei Agyiei vocati, vt in Commentariis Aristophanis legimus. Agyieis deis, quos ineptè quidam sanè docti vestibularios interpretantur,si quid monstri apud Athenienses nunciatum fuisset,sacra faciebant,ad ea amolienda. Est & alicubi apud Paus.legere Agyleus,nisi mendosus sit codex. Sunt & qui columnam erectam in eius dei honorem, Agyiea vocent:aras quoque Agyiatidas.

Pataræus Apollo. Horatius lib.3.Carminum,

Qui rore puro Castaliæ lauit
Crines solutos,qui Lyciæ tenet
Dumeta,natalémque syluam,
Delius & Pataræus Apollo.

Vbi notandum,ab Horatio παταρεὺς trisyllabum proferri,non quadrisyllabum. De hoc sic Mela Pomp.in primo,de Lycia agens: Atque, inquit, vt multa oppida,sic præter Patarам non illustria. Illam nobilem facit delubrum Apollinis,quondam opibus & oraculi fide Delphico simile. Salaciam puellam ex Ophionide ferre sacra Apollini Pataræo, scribit apud Stephanum Alexander: quæ & qualia, apud ipsum lege. Scribit Seruius quarto Aen.lib.constare,Apollinem sex mensibus hyemalibus apud Pataram Lyciæ dare responsa,vnde Pataræus Apollo dicitur:& sex æstiuis apud Delum. Hinc illud Vergilij: Qualis vbi hybernam Lyciam, Xanthíque fluenta Deserit,ac Delum maternam inuisit Apollo.

Myricæus Apollo cognominatus.fuit verò in Lesbo Apollo,ramos tenens myricæ: vnde deductum deo cognomen,qui & Myricinus dictus est.Scribit Archæus, visum fuisse in somnis deum Apollinem cum myricæ ramo. Myricam verò vetustissimam esse plantam, illud satis declarat,quod in Aegyptij Iouis pompa,corona myricea coronabantur. plura quidem hac de re leges, déque oraculis per myricæ ramos,in commentariis in Theriaca Nicandri,& apud Picum nostrum in hymnorum commentariis. de Myrino Apolline in Grynæo dictum. In Myrensi quoque sinu Lyciæ Apollinis templum fuisse, prodit Aelianus,ad cuius sacerdotem vitulinas carnes distrahentem, orphi pisces adnatare solebant, tanquam conuiuæ ad epulas inuitati.

Amiclæus Apollo dictus est,vt Polybius & Strabo scribunt. Polybius quidem lib. quinto hist. Amyclæ,hic (inquit) locus est in agro Spartano, omni arborum ac frugum genere refertissimus,distátque à Lacedæmone ad xx stadia,vbi est Apollinis templum, inter cætera eius regionis templa opere diuitiísque præcipunum,situm in ea vrbis parte, quæ mare aspicit.& hæc quidem Polybius.Meminit verò in octauo Strabo,& Thucydides lib. quinto,vbi societas inter Athenienses & Lacedæmonios initur, Lacedæmoniis Athenas euntibus sub Dionysia, Athenienſibus Lacedæmona sub Hyacinthia: erecto apud vtrosque saxeo tituló, vno quidem Lacedæmone iuxta Apollinem in Amyclæo. sed & Athenæus id scribit,quòd cùm Lacedæmonij Apollinis Amyclæi simulacrum inaurare vellent, nec per ea tempora aurum in Græcia inueniretur,oraculum Apollinis consuluêre, quid facto opus foret: respondisse ferunt, vt ad Crœsum in Lydiam proficiscerentur. & quòd Hieron Syracusarum tyrannus, nec ex Sicilia & Italia & Græcia potuerit habere, vt tripodem Delphico Apollini consecraret. fuit adeò per ea tempora auri penuria, vt & Romani egrè ex mulierum ornamentis aliquando vota persoluere possent,vt Val.& Plut. aliíque testantur.

Κύτινος,

Κύτινος, Cytinus etiam cognominatus est Apollo, vt legimus in commentariis in Theriaca Nicandri. cuius templum fuit in monte Rhescyntho Thraciæ:à quo Iuno Rhescynthia,vt suo loco meminimus. Quoniam verò κύτινοι, vt notum est, primi sunt flores qui decidunt ex malo punica,inde videtur dei nomen esse deductum.

Cynnius quoque vocatus Apollo apud Hesychium,vnde & Cynnidæ genus Athenis, quo sacerdos Apollinis Cynnij creabatur.

Daphnęus Apollo cognominatus,quasi tu Laureus latinè dicas:vel vt alicubi apud nostros legas, Lauriger. Daphnæi Apollinis templum Antiochus,Epiphanes dictus,rex struxit,vt Marcellinus libro historiæ xxiii tradit. Arsit verò Iuliani Cæsaris tempore. Apollinis item Daphnæi mẽtio est in primo Græcorum epigrammaton, vbi Thetis Telephum alloquitur. Eius etiam mentio est, si rectè recordor, in Tripartitæ historiæ scriptoribus. Fuit & Daphnites Apollo,à Syracusanis sic appellatus,vt scribit Hesychius. Aristophanes verò δαφνοπόλεα vocauit.

Corypæus, id est, κορυπαῖος Apollo, sic à Nicandro cognominatus in Theriacis. de myrica enim agens, ait:

ἢ ἀὲρ ἀπόλλωνι μαντείας κορυπαίου ἐδήματα καὶ θέμιν ἀνδρῶν.

Quo loco Græci expositores multa de myrica, déque eius vaticiniis,oraculísque, quorum nonnulla in Myricæo Apolline paulò suprà recitauimus,tum & hoc subinferunt:Corype verò Thessaliæ ciuitas,vnde Corypæus Thessalicus. Sed & hoc loco Nicandri, alij legunt ὀρόπαιος. nam Oropea ciuitas est Bœotiæ,quo in loco notabilissimum fuit Apollinis sacrarium,vt ibidem notant expositores. Stephanus verò (si non potius Hermolaus grammaticus Constantinopolitanus,qui Stephani Epitomen confecit) locum hunc Nicandri nonnihil euarians, citat & interpretatur ex Theone, Plutarcho, & Phalereo Demetrio, expositoribus:Nicander,inquit, Oropæon Apollinem, ignorat autem quòd Amphiarai templum est Apollinis:Oropæon verò,ab Orope legit. Orope,inquit,Eubœæ ciuitas, vbi Apollinis notabilissimum sacrarium. Prius tamen idem scripserat, Coropen vrbem esse Thessaliæ,vnde esset Coropæus ciuis,& Apollo Coropæus. Sanè & κάριος Apollo legitur, vt in Pausaniæ Attica,quem Verticosum interpretatus est Domitius.

Hylata Apollo,ab vrbe Cypri Hyla cognomen accepit, cuius Lycophron & interpres meminêre:à qua ciues Hylatæ,& inde Apollo:qui & Tembrius quoque dicitur, quod coleretur in eiusdem insulæ oppido Tembro.quod & Hermolaus in Plin. Natur. histor.lib. v.annotauit.hi sunt versus Dionysij ex iii Bassaricôn, vt apud Stephanũ lego in ἐρυσθίαι, quæ est vrbs Cypri,

Οἵτ' ἔχον ὑλάταο θεοῦ ἕδος Ἀπόλλωνος
Τέμβρου, χρυσοθέαιρα τε, καὶ ἐναλίῳ ἀμαμαχθῳ. hoc est,

Quíque tenent Hylatæ dei sedem Apollinis Tembron, Erystheánque, & maritimam Amamassον. Meminit Hylatæ Apollinis in eisdem nominibus locorum id Stephanus.

Tegyreius Apollo etiam cognominatus. Stephanus, Tegyran ait Bœotiæ ciuitatem,in qua aiunt Apollinem natum fuisse. nam & Semus Delius de Apollinis natiuitate inquit: Alij quidem in Lycia fuisse, alij in Delo, alij in Sostere Atticæ, alij porrò in Tegyra Bœotiæ, vnde Tegyreius Apollo cognominatus. Meminit & Callisthenes in iii Hellanicôn. Sanè à Tegyra, Tegyræus deriuatur,& Tegyrius,& Ionicè Tegyreius.Plut.verò in vita Pelopidæ de Apolline Tegyræo,déque eius templo miranda scribit, & de Delo monte ibidem propinquo,ac de oliua & palma:qua de re tota in iuuenili quadam annotatione aliàs memini plura collegisse.

Βοηδρόμιος, Boëdromius Apollo ab Athenienſibus cultus fuit, vt Græci grammatici tradunt. nam cùm bellum inter Athenienses comparatum esset,Ion Eleusinius eis opem tulit,ob cognationem.inde victores facti Athenienses,de voce currentis exercitus ad vrbẽ, Apollinem βοηδρόμιον dixerunt, & solennitatem βοηδρόμια,& mensem βοηδρομιῶνα, qua de re & in libro de Annis,mensibus & cæteris plura scripsimus. Suidas βοηδρόμια Athenienſium festum scribit, quo die Xuthus summa festinatione Athenienſibus opem tulit, cùm ab Eumolpo Neptuni vrgerentur, Athenis regnante Erechtheo. Plut.in Theseum retulit, cùm victoriam de Amazonibus reportasset: Sedenim Apollinis Boëdromij. & Callimachus meminit in hymno,

Phœbe Boëdromion multi te nomine dicunt,

Complures Clarium, tibi multum est vndique nomen:
Aſt ego Carneum patrio te more vocabo,
Hoc est, ſi Græcè mauis,
ὦ πόλλων, πολλοίσι βουλεφόριον καλέσσι.
Πολλοὶ ἦ κλάζιον. πάντῃ δέ τοι ὄνομα πολύ,
Αὐτὰρ ἐγὼ καρνεῖον, ἐμοὶ πατρῴιον, &c. quæ de Carneis ſubdit

Μεταγειτνίων, & μεταγείτνιος Apollo, itidem cultus & nuncupatus ab Athenienſibus, cuius & celebritas μεταγείτνια vocitata celebratur, & ſecundus ab eis menſis dictus Metagetnion, qua de re Hyperides in oratione quæ pro Xenippo dicta eſt. idem ſcripſit & Lyſimachides, in libro de Athenienſium menſibus: item Plut. in libello de exilio. Sed & Val. Arpocration, & Suidas, & nos ab eis de Annis & menſibus, &c.

Abæus Apollo cognominatus ab vrbe Phocidis Abæ, vbi templũ fuit Apollinis, in quo dabantur oracula, priuſquàm in Delphis darentur, vt Stephanus ſcribit. Huius templi meminit & Pauſanias in Phocaicis: Abæ, inquit, vrbs dicta, ab Abante Lyncei & Hypermeſtræ filio nuncupata, quæ Apollini dicata fuit. erat in ea vetuſtiſſimum Apollinis oraculũ, quod ab exercitu Xerxis conflagratum eſt.

Litheſius, λιθέσιος Apollo, in Litho Maleæ conſtitutus, vt Rhianus in tertio Iliacôn. meminêre Suidas & Stephanus.

Geruntius Apollo apud Thracas, de quo T. Liuius libro octauo quartæ Dec. Eo die, inquit, ad Hebrum fluuium peruentum, inde Aeniorum fines præter Apollinis, Geruntium quem vocant incolæ, templum ſuperant.

Telchinius Apollo cognominatus, teſte Diodoro, à Telchiniis Rhodi habitatoribus, qui cum Calphurnia Oceani filia nutriuiſſe feruntur Neptunum, à Rhea illis alendum datum, clàm Saturno. Fuerunt autem Telchines, licet de ipſis alibi copioſius, artium nonnullarum artifices, & inuentores peritiſſimi. nam & ipſi deorum ſtatuas excogitarũt, quæ & ab eorum nomine Telchines vocabantur: vti fuit apud Lindios Apollo Telchinius, apud Ialyſios Iuno & nymphæ Telchiniæ, item apud Camirænos Iuno Telchinia. Pauſanias in Bœot.

Καρνειὸς, Carneus Apollo, cuius crebra mentio apud auctores. Huic deo Carnea celebritas, non modò apud Lacedæmonios peragebatur, ſed tota fermè Græcia, & alibi quoque gentium, vt Pindarus in Pyth. oſtendit, & elegãtiſſimè in hymno ad Apollinem Callimachus. De carniis ſacris Athenæus in quarto ex Demetrio Sceptio plura perſcribit, moremque in eis ſeruatum. Ab hac celebritate, vel à deo potius, modos Carneos nuncupatos exiſtimo: quibus delectatum Timotheum Mileſium, in hiſtoria Lyricorum poëtarũ ſcripſimus: quod & in Laconicis Apophth. Plutarchus. Pauſanias etiam Terpandrum ſcribit, ex Hellanici ſententia, primum omnium Carnea viciſſe. Sanè Carneum Apollinem quidam à Carno genere ex Acarnania, vocatum exiſtimant: alij à Carno Iouis & Europes filio, quod Praxilla poëtria ſcripſit, & Heſychius recitat, qui ab Apolline & Latona fuerit educatus, quidam à Carno vate denominatum putant, qui vnus ex Heraclidis fuerit: ex cuius nece peſtilentia concepta ſedari non potuit, niſi Carnea Apollini inſtituerentur. Plura Pauſanias. Sunt qui ideo Carneum Apollinem vocitatum autument, quòd cùm in Ida Græci cornum arborem ſuccidiſſent, quam κρανεᾶν illi vocant, ex luco Apollinis, ad equum fabricandum, deum ea re iratum, & nominatum Carneũ, literæ vnius inuerſione. lege Pauſaniam in Laconicis, & quem dixi Callimachi hymnum, & in eum Scholia. Hinc etiam Carneatæ deducti, qui tenera ætate per ſortem eligebantur, ad hæc ipſa ſacra miniſtranda. auctor eſt Heſychius. Porrò Carnia, ſeu Carnea, nouem diebus celebrabantur: & militaris cuiuſdam conuictus ſpeciem præ ſe ferebant, ſub tentoriis enim, quæ σκιάδια, id eſt vmbracula dicebantur, nouem in ſingulo quoq; vmbraculo deſcribebant à trinis delecti tribubus, ibíque facilis ac ſine lautitia, militaris in modum conuictus fuit, atque omnia ſub quodam modo imperio, vt in caſtris mos fieri, erat.

Myſtes Apollo cognominatus à populis Lydiæ, de quo hæc fermè Artemidorus Epheſius, qui ſe Daldianum vocari maluit, in lib. ſecundi calce Onirocriticôn. Ne quid ergo mirum ſit, Apollinem in Daldia, quem ipſi patria voce Myſten nuncupamus. Sanè hoc nomine Græci ſacerdotem vocant.

Genitoris, id eſt, γενέτορος Apollinis ara Deli fuit, de qua Cloatius Verus Ordinatorum libro

libro ſecundo & Cenſorinus in lib. de Die natali, ſcribunt, quòd apud eam hoſtia nulla cęderetur, ſed tantùm ſolenni die prece eum venerabantur. idem tradit & Timæus. Verba verò Cloatij hæc ſunt: Deli ara eſt Apollinis γενέτορος, in qua nullum animal ſacrificatur: quam Pythagoram velut inuiolatam adoraſſe produnt. id pluribus Laërtius atteſtatur. De hac ara Vergiliũ intellexiſſe exiſtimat Macrobius, cùm cecinit, Da pater augurium. Meminit & huius aræ M. Cato de Liberis educandis, in hæc verba: Nutrix hæc omnia faciebat in verbenis ac tubis, ſine hoſtiis, vt Deli ad Apollinis Genitiui aram. vbi Genitiui vocabulum notandum eſt.

Ἀκερσεκόμης, id eſt, intonſus Apollo dictus fuit, vt Pollux in ſecundo de tonſoribus, & Philoſtratus in Heroicis. At Heſychius, ἀκερσεκόμης, inquit, ὁ ἄκαρτος (non vt paſſim in vulgatis exemplaribus legitur, ἄκαρπος) id eſt, intonſus comas. ex quo indicatur τὸ ἄπηνθὲς, quòd minimè lugubris ſit: & propterea Phœbus Apollo dicitur, quòd ab omni πάθος & affectu purus ſit. Hæc Heſychius. hoc verò cognomine Homerus, & Orpheus, aliíque poëtæ appellant Apollinem. Pindarus etiam ἀκειρεκόμης, παρὰ τὸ μὴ κείρω κόμας, quod non tondeat comas: noſtri ideo Intonſum vocant. Propertius in tertio:

Dum petit intonſi Pythia regna dei.

Ἀκειρεκόμαν etiam Phurnutus appellat. Latinorum quidam interpretum exiſtimant, illud apud Iuuenalem in octauo,

Si nemo tribunal Vendit Acerſecomes.

Accipi pro puero intonſo & comato, qui in deliciis haberetur:

Eutreſites, εὐτρησίτης Apollo cognominatus fuit, cuius fanum & oraculum valde illuſtre Stephanus commemorat: dictus verò à pago Eutreſi, cuius & Homerus meminit. erat autem propter viam quæ ducebat ex Theſpiis Platæas, quam cõſtruxerat Zethus & Amphion. vocata verò Eutreſis, propterea quòd multis ῥύμαις ante eam vterentur. meminit & Strabo in nono.

Acræphius Apollo nominatus, vt Stephanus teſtatur, ab Acræphia Bœotiæ vrbe, quæ & Acræphion neutro genere à Strabone & Pauſania effertur, quam Athamas condidit: vel vt alij tradunt, Acræpheus, filius Apollinis, & mons, vocatus à Ptoo, filio ipſius & Euxippes: vel dictus, quoniam Latona ibi dum vellet párere, ἐπτόησε, id eſt pertimuit, vt ſuprà copioſius relatum eſt ex Iſaacio, in Ptoo Apolline.

Halei Apollinis templum in Italia, iuxta Crotonam, conſtruxit Philoctetes, erroribus ſuis finem ſtatuens. in eo arcum & ſagittas depoſuit.

Ἐμβάσιος, & ἐκβάσιος, Apollinis cognomina: hoc eſt, Inſcendens, & deſcendens nauim. Apollinem docuimus in noſtro de Nauigiis, diuerſis cognominibus ex re nautica à veteribus nuncupatum fuiſſe. Nam ἐμβάσιος dictus eſt, ab ingreſſu nauis: cui Iaſon cùm Argò nauem eſſet conſcenſurus, rem ſacram fecit, vt pluribus in primo docet Apollonius. Eidem quoque cùm è naui exirent, ſacrificabant: qua ex re ἐκβάσιος, hoc eſt egrediens eſt nuncupatus, vt idem docet Apollonius. Deilochus tamen non Ecbaſium, ſed Iaſonium vocauit. Socrates verò his cognominibus Cyzicenum Apollinem vocatum ſcribit De littoraliquidem, id eſt, Actio & Epactio, antè iam ſcripſimus. vocabatur & Epibaterius, vt antè docuimus.

Comæus Apollo, vel vt alij ſcribunt, Cumæus, colebatur in vrbe Seleucia, de quo ſic Ammianus Marcellinus libro XXIII. hiſtoriæ ſuæ: Poſt hanc (inquit) Seleucia, ambitioſum opus Nicanoris Seleuci, quæ per duces Veri Cæſaris, vt antè retulimus, expulſa, auulſum ſedibus ſimulacrum Comæi Apollinis, perlatúmque Romam in æde Apollinis Palatini deorum antiſtites collocarunt. Fertur autem, quòd poſt direptum hoc idem figmentum incenſa ciuitate, milites fanum ſcrutantes, inuenêre foramen anguſtum, quo reſerato vt precioſum aliquid inuenirent, ex adyto quodam concluſo à Chaldæorum arcanis labes primordialis exiluit, quæ inſanabilium vi concepta morborum eiuſdem Seueri Marci Ant. temporibus, ab ipſis Perſarum finibus ad vſque Rhenum, per Gallias, cuncta contagiis polluebat, & mortibus. hæc ille: cuius verba, vt res ipſa, monſtroſa mihi videntur. Comæi Apollinis meminit Athenæus in lib. Dipnoſophiſton. Sedenim quoque ſcribit Bapt. Leo Albertus, ex Iulij Capitolini hiſtorici ſententia, apud Babyloniam in Apollinis templo arculã inuẽtam auream peruetuſtam, ex qua aër corruptus incluſus, cùm ea infringeretur, ſeſe effudit: qui non ſolũ præſentes interemit, ſed

nutus: vtque legimus apud Orpheum & Homerum, & alios. Vocatur & eadem ratione χρυσοχάιτης. Dicitur & à nostris crinitus, vt Cicero in Academ. Intendit crinitus Apollo arcum. Pindarus in Pyth. χάιτηϛ, quasi iubatus & comosus. Repete ea quæ dicta sunt in Acersecome.

Χρυσάωρ Apollo dictus, quòd ensem ferat aureum, vt ego interpretor, propter radios aureos Solis, Orph. in Argon. de Bute, ἴκελ' χρυσάορι φοίβῳ. id est, similis Chrysaori Phœbo. Hesiodus,

Φοῖβον ἀπόλλωνα χρυσάορον, ὃν τέκε λητὼ. hoc est,
Latona hunc Phœbum Chrysaoron edidit alma.

Vtitur & Homerus.

Leschecorius, λεσχηνόϛ Apollo. λέσχη, nugæ & sermones dicuntur: hinc Apollo cognominatus, cùm in coronas viri ad fabulas eunt. Vide Suidam.

Λεσχηνάριον ἀπόλλωνα etiam vocatum ait Phurnutus, propterea quòd interdiu nugæ fiant, & inuicem homines sermocinentur, noctu verò quiescant. λέσχη enim nugas significant.

Orchestes Apollo à saltatione nuncupatus, à Pindaro. Idem etiam innuitur in hymnis Homeri. Quin etiam eadem ratione ab Orpheo in hymno χορσποιὸϛ vocatur.

Phyxius Apollo cognominatus, de quo Philostratus in Palamedis imagine: quem fugæ præsidem existimabant veteres, eique rem sacram faciebant. Commentatores tamen Theocriti in Edyllio VII, super ea verba, τὰν ἐπὶ φύξαϛ. φύξα aiunt populum esse Coi, vel locum sic nominatum, ab Herculis fuga de Cois, in quo tradunt Apollinis templum fuisse, qui à re Phyxius. Paulò pòst iidem subinferunt, à φύξα etiam φύξιον Apollinem appellari, & Pana. de Phyxio verò Ioue plura diximus suo loco.

Napæus Apollo dictus, vt Stephanus scribit, cuius hæc sunt verba νάπη, inquit, vrbs Lesbi. Hellanicus in secundo Lesbicôn, ciuis Napæus, & Apollo Napæus. Sunt & Napæi continentis. est & pars montis νάπη & Napæus, qui ex eo est. Napæi porrò Apollinis, grammatici Latini quidam meminêre, vt Macrobius.

Telmissius Apollo, vt idem scribit Stephanus, appellatus fuit à Telmisso, qui ex Hyperboreis venit, & in Caria constitit, vbi Telmissij fanum Apollinis construxit. Telmissum aliqui Apollinis filium scribunt ex Themisto Zabij Hyperboreorum regis filia: & fratrem Galeotæ, qui in Sicilia oracula obtinuit: vnde Galeotæ dicti in Sicilia, eius successores.

Ἐνθουσιαστὴϛ Apollo, id est Intritus, vel deliciose paratus, ab Athenien sibus nuncupatus, vt ait Hesychius & Arpocration. ἐνθουσιάσματα enim bellaria dicuntur, deliciose parata, quæ in sacris inferebantur: vnde fortè Apollini nomen inditum. Vtrunque lege, qui plura docent.

Thornax Apollo dictus, & eodem nomine ipsius deitemplum, vt Hesychius scribit. est autem θόρναξ mons Laconiæ, vt in quarto Nicolaus prodidit, & Stephanus. eadem vox, teste Hesychio, scabellum, seu suppedaneum denotat.

Προόψιος Apollo, id est præuidens, vel præsagus, vt in Attica Pausan. interpretatur Domitius.

Δεκατηφόρος Apollo, vt idem interpretatur Domitius. Decumanus Apollo, qui cognominatur, Aegyptiorum simulacris persimilis fuit: vt is quem Archogeneten vocitabant, & in Aegineticis operibus videtur ex ebeno confectis. lege Paus. in Attica.

Λαριασηνὸϛ ἀπόλλων, Lariss enus Apollo denominatus fuit à vico Ephesi, vbi colebatur, non procul à Tmolo, in cãpis Caystri: sicut Strabo & Stephanus tradunt. dicitur & Lariss æus.

Polio Apollini nuncupato priscis temporibus, ait Pausan. in Bœot. tauros Thebani immolabant. πώλιοϛ verò dictus est canus, non quòd imberbis hoc loco fingeretur, sed canus & capillatus.

Amazonius Apollo, sic dictus apud Lacedæmonios, quoniã in agro Pyrrhichio Amazones contra Græcos pugnare desierant. vnde ibi Astrateæ Dianæ sacellum cõstructum fuit, Amazonij Apollinis & Paus. in Laconicis meminit.

Stobæus Apollo, cuius oraculum fuit apud Abas, locum Phocidis: Hesychius.

Tilphossius Apollo, sic appellatus à mõte & fonte, vt Strabo docet in nono. Pausanias tamen Tilphusam vocat, cuius aqua epota Tiresias expirasse proditur. Sunt & qui Telphusium vocant. meminit & Homerus in hymnis.

Phylleus Apollo, nuncupatus à Phyllo, in terra Phthiotica: cuius fanum celebrat Strabo eodem libro nono. Stephanus legit Phyllus Phyllũtis, eam vrbẽ in Thessalia reponẽs. & loc

& locum hunc ex hoc Strabonis libro aduocat, sed dei non meminit. Citat Rhianum, qui Phyllum fœminino genere dixerit, lib. nono Thessalicorum, οἵ θ' ἅφαρ ὁπλισθέντοϛ ἴσαν ηϱϛαι ἀλὺ ποτὶ φύλλαν.

Tarrhæus Apollo cognominatus est, teste Stephano, ab vrbe Tarrha in Creta. nam & aliæ fuerunt & hoc nomine: altera in Lydia, & alia colonia Cretensium apud Caucasum montem. à Cretensi ergo vrbe & Apollo Tarrhæus dictus, & Lucius (quem & Lucillum legimus) Tarrhæus grammaticus, qui libros tres de prouerbiis optimos reliquit, & de literis, & quæ ad artem pertinent, λαφυϱώτατα. Leguntur & eius quædam in Apollonium Rhodium scholia erudita, & valde vtilia.

Selinuntius Apollo celebratur à Strabone lib. X, illiúsque oraculum.

Salganeus Apollo, teste Stephano, nuncupatus à ciuitate Bœotica, quę post Chalcidem est, attingẽs Euripum, quæ Salganeus vocata fuit: cuius habitator Salganius, & Salganites, vnde Salganeus Apollo.

Musagetes Apollo, cognominatus (ait Phurnutus) quòd Musarum ductor coleretur, vt in Musis diximus, & in Hercule Orpheus in hymnis. Sed & Proclus in Plat. Musagetes, inquit, Apollo colitur, & est vnitas ad harmoniam in vniuerso. Hic autem est chorus Musarum totius numeri nouenarij, ex quibus duobus, mundus totus indissolubilibus vinculis colligatur: & reliqua, quæ ibi multa scribuntur, & in Musis retulimus.

Marmarinus Apollo, denominatus à Marmario, quod vicinum Carysto fuisse, ostendit Strabo libro decimo. Insigne verò ibi templum habuit Apollo.

Ἀλσυϱομώτηϛ Apollo etiam dictus, teste Hesychio, propterea quòd & farinis, id est, ἀλεύϱοιϛ fiebant vaticinia. nam ἄλσυϱα frumentacea & triticea, ἄλφιτα verò hordeacea dicitur, vt est apud eundem, tametsi apud Galenum & Paulum confundantur.

Tragius Apollo nuncupatus, vt ait Stephanus, à Tragæa vrbe in insula Naxo. Eupolis scribebat per epsilon, sine diphthongo, Tragea. Fuit & alia Tragea prope Cycladas, ex qua fuit Theogeton Peripateticus philosophus, Aristotelis familiaris.

Ixius Apollo Rhodi cultus fuit: appellatus verò, vt ex Artemidoro scribit Stephanus, ab Ixis Rhodi regiuncula, quæ ab Ixo portu denominata fuit.

Lathrẽus Apollo cognominatus, vt in decimo Strabo testis est, qui eius prope Calydonem templum celebrat.

Styracites Apollo cultus & nominatus: Styracion enim mons Cretę fuit. inde qui eum incolunt, Styracitæ appellati sunt: Stephanus.

Illeus Apollo in Troia dicitur, ab eodem Stephano.

Aegletus Apollo cultus ab Anaphe, quæ non multùm à Creta distat, vt Strabo auctor est. De quo & Apollonius lib. IIII. Argonauticôn. In ea fuit Aegleti Apollinis templum. meminit Callimachus hoc carmine,

Αἰγλήτιον ἀνάφην κελαινωπὸν γείτονα θήρης.

Inuenio & Egretum alicubi nuncupatum. Phurnutus quidem Anaphæum Apollinem nominat, sed nescio an Aegletum intelligat, qua de re suprà in Delio & Phanæo differui.

Mantous etiam à vaticiniis Apollo nominari videtur, si rectè Plutarchi verba de animi tranquillitate, id est, εὐθυμίᾳ consideremus.

Δωμάταν, Apollinem Theopompus & Hesychius vocarunt: qua voce & Latini vsi sunt, pro præfecto regionis alicuius. hinc & Dynastia, ipsa præfectura.

Cataonis Apollinis Strabo ita meminit; de Melitena & Cataonum campis. Habet, ait, etiam Apollinis Cataonis delubrum, quòd in tota colitur Cappadocia. Porrò Cataoniam ad extremam Tauri montis partem constituit Stephanus.

Ἐνθουσιαστὴϛ ab Athenien sibus Apollo dictus, teste Suida. est verò θοδουσιάσμα cibi genus, aut placentæ, aut intriti.

Cillæus Apollo, cuius Strabo nec semel meminit in XIII. In agro, inquit, Adramitteno est Chrysa & Cilla: nunc quoque prope Thebam est locus quidam Cilla appellatus, in quo Cillæi Apollinis templum est. Hunc locum Cillæus amnis præterlabitur, ex Ida monte delatus. Idem non multò pòst: Est etiam Cillæus mons inter Gargara & Antandrum. testis est Daës Colonæus, apud Colonas Cillæi Apollinis templum ab Aeolibus è Græcia nauigantibus ædificatum esse. dicunt etiam Chrysæum Apollinem Cillæum esse. Non longè porrò à Cillæi Apollinis templo Cilli monumentum fuit, ingens quidam tumulus:

Cillum

Cillum verò Pelopis aurigam,& ducem Locrorum dicunt.

Cirrhæus etiã nuncupatus Apollo ab vrbe Cirrha,vt Strabo ait sub Cyrphi rupe Delphica.Non ignoro secus à grãmaticis tradi.Statius in octauo Theb.de Amphiarao rapto,

Hæc Tenedon Cirrhámque dies,partúque ligatam
Delon,& intonsi claudet penetralia Branchi.

Ἥλιος,Helius,vt notissimum est,Græcis Sol vocatur,ab ἅλλομαι,quod eat.vnde Heliades dictæ,quæ & Phaëtontiades,Apollinis sorores nymphæ.Vocatur & interdum ἥλιος, sed & Doricè ἅλιος.quin & Cretenses vt scribit Hesychius,ἁλίλιον nuncupabant.Persæ verò κῦρον Solem nuncupabant: vnde quidam Cyrum, qui à cane nutritus est, dictum putauêre, eodem Hesychio auctore. τάλος item Sol dictus & Samasa, ab Arabibus.Stephanus. σαῶς verò Sol à Babyloniis: Hesychius. Scythæ autem Oetosyron vocant: Herodotus & Hesychius.

Erisatheus Apollo dictus: idem Hesychius,in Attica.

Ἔναυγος Apollo,ab aura (vt videtur) deductus: Hesychius.

Cassius Apollo à Menãdro vocatus cuius ara in comœdię scena statuta fuit.Cœl.Rho.

Astypalæus Apollo ab insula,& Odrysseus à fluuio.Strabo lib.XI & XII.

Σείριος,Sol ab Archilocho,alij caniculam,Ibycus verò eo nomine astra omnia appellauit, vt Hesychius notat.

Ἐυβύαλος,Apollo etiã dictus,quòd latè & vbique luceat,emicétq; : idẽ auctor Hesychius.

Σωτεύτας Apollo in Argo,à loco dictus,idem qui suprà: in Corintho verò nuncupatus fuit Apollo ζωστηρίου. Legimus insuper θρεπτήριον cognomentum fuisse Apollinis,sed & Iouis apud Hesychium, & θρέπτου ἀπόλλωνος. Item in Mileto, θυίου ἀπόλλωνος. item θόαξος. Appellatus est etiam interdum ab artificibus,vt apud Pausaniam in Attica, Dionysiodoti. vnde mirum est Domitium, alioqui virum doctum,ita vertisse : Phlyenses autem Myrinusij habent aras Apollinis ductoris,Bacchi & Dianæ luciferæ. Cùm Apollonis Dionysiodoti legendum sit,& Dianæ Selaphoræ.

Thecmius etiam Apollo cognominatus,& in Olympia cultus , vt in Eliacis idem Pausan.est auctor.

Corynthus etiam Apollo cognominatus est, de quo sic Pausan.in 4.A Corone,inquit, stadia propè octoginta progressis Apollinis templum in ora maritima est, magna religione percelebre.nam & omnium esse antiquissimũ,autumant Messenij,& Deus ipse (quem Corynthium Apollinem nuncupant)certam laborantibus morborum opem impertit.

Oetosyrus Apollo vocatus à Scythis,vt Herodotus & Hesychius cõsentiunt. quo magis mirum mihi visum,Parrhasiũ in poëtica Horatij scripsisse,Scythas Gongosiron Apollinem vocasse.

Sciallius Apollo:vide Macrobium.Sosianus,vel Susianus Romam aduectus:Plinius.

Aperca Apollo, quòd patente cortina responsa præberet : Festus.

Sed age, Heliopolitani Apollinis simulacrum nostris his nugis ex Macrobio ascribamus: Aureum simulacrum,inquit,specie imberbi instat dextra eleuata cum flagro in aurigæ modum,læua tenet fulmen & spicas. Vehebatur simulacrum hoc ferculo, veluti deuehebãtur in pompa ludorum Circensium , deorũ imagines, & subibant plerique prouinciæ proceres raso capite,longi temporis castimonia puri:ferebántq; diuino spiritu,nõ suo arbitrio,sed quò deus propellebat,consulebant autem hunc non solùm præsentes,sed absentes,missis diplomatibus consignatis;qua de re historiã de Traiano consulente,idem affert Macrobius.Sed nos ad alios recẽsendos deos properamus.Duo tamen, antequàm finiam,prius exponam:& solis equos videlicet,& Apollinis cognomina miro artificio per capita literarum & Acrostichia Græci alphabeti carmine , vt Bacchi etiam ,consignata. Nunc igitur equos Solis,quos illi poëtæ cæterique scriptores ascribunt,tibi assero, vt pictoribus & statuariis nonnullam opem,his nostris Syntagmatibus afferamus. Ouidius in primis, vt ab hoc exordiar,hos nominat in secundo Metamorphoseos,libro:

Interea volucres,Pyrois,Eous,& Aethon,
Solis equi,quartúsque Phlegon,hinnitibus auras
Flammiferis implent.

Eosdem & commemorat Lactantius in III commentario Theb.Dicti illi quidem,Pyrois,qui inflectitur,vt Simois.hinc Valerius Flaccus,

Et for

Et formidantem patrios Pyroënta dolores.

Ἀπὸ τῆ πυρὸς , ab igne scilicet: Eous, ab ἠοὼς , id est, ab aurora: Aethon , ab αἴθω, ardeo vel curro:ab vtroque enim declinari potest. Phlegon verò, à φλογὸς , id est, flamma, quòd naribus flammas efflare fingatur. Martialis tamen duos solum commemorat,his versibus:

Quid cupidum Titana tenes?iam Xanthus & Aethon Frena volunt.

Et Xanthus dicitur quasi flauus, à flammæ videlicet colore. Fulgentius& ipse Solis equos his verbis conscribit in primo Mythologicô n: Vnde,inquit, & ipsius Solis equis cõdigna sic nomina posuerunt,id est, Erythræus, Actæon, Lampos, Philogeus. Erythræus Græcè rubens dicitur, quòd à matutino Sol lumine rubicundus exurgat. Actæon,splendidus dicitur , quòd tertiæ horæ momentis vehemens insistat, & lucidior fulgeat. Lampos verò, dum ad vmbilicum diei & contra arcticum conscenderit circulum. Philogeus Græcè terram amans dicitur , quòd hora nona procliuior vergens, occasibus pronus incumbat. Porrò & commentator Arati Latinus , quisquis is fuit , eosdem cum Fulgentio commemorat,& simul etiam nominum causas afferre nisus est, quas ideo apud ipsum leges:conueniunt enim adeò,vt vnus ab altero manifestè accepisse videatur. Hyginus quoque in lib.suarum fabularum ca.CLXXXIII , hos solis equos ita commemorat: Eous , per hunc cœlum verti solet: Aethiops quasi flammeus est,concoquit fruges. Hi funales sunt mares:Fœminæ,Locarię Brõte, quæ nos tonitrua appellamus:Sterope,quæ fulgetra.Huic rei auctor est Eumelus Corinthius.item quos Homerus tradit,Abrax,Aslo, Therbeeo.

Synhodus Apollo inscriptione marmorea Lanuuij legitur, quæ à M. Aurelio Augusto posita fuit.

Acrostichia icosipentasticha,vt Gręci dicunt,ingeniosissima,quę Latinè verti non potest,cuius hoc primum carmen est,

Ingentem Pæana cano,tua nomina,Apollo:

Ὑμνέω παιάνα μέγαν θεὸν ἀπόλλωνα,
Ἀβρότομ , ἀγλαόμορφον , ἀκόρσεκόμιλλ , ἀβροχάιτιλ,
Βεστιώσομ , βασιλῆα , βελεαιχαρῆ , βιοδώτιλ,
Γιδόσιωσ , γελόωντα , γιγαντολέτιλ , γλυκύδυμον,
Διογενῆ , διόπαιδα , δρακοντολέτιλ , δαφνογενῆ,
Ἐύλαλον , εὐρυβίλ , ἑκατηβόλον , ἐλπιδοδώτιλ,
Ζωογόνον , ζάθεον , ζηνόφρονα , ζιωοδοτῆρα,
Ἤπιον , ἠδιεπῆ , ἠδύδρομον , ἠτιόχειρα.
Θηροφόνον , θαλόρον , θελξίφρονα , θελγεσίμυθον,
Ἰαφέτιλ , ἱμερτὸν , ἰήιον , ἱπποκορυστιὴν,
Κοσμοπλόκον , κλάριον , κραταρόφρονα , καρπογένεθλον,
Λητογενῆ , λάρον , λυρογενῆα , λαμπετόωντα,
Μυροπόλον μάντιν , μεγαλήτορα , μυριόμορφον,
Νεβροχαρῆ , νοσφὸν , νηπυθέα , νηφαλέοντα,
Ξιωοχαρῆ , ξιωὸν , ξιωάρρονα , ξιωοδοτῆρα,
Ὄλβιον , ὀλβιόδρομον , ὀλύμπιον , ὀρεσιφοίτιλ,
Πρηὺν , παναλκῆ , παναπήμονα , πλουτοδοτῆρα,
Ῥυσίπορον , ῥοδόχρων , ῥιγξιλώρα , ῥιξικέλευθον,
Σιγαλόεντα , σοφὸν , σελαγογένειλ , σωτῆρα,
Τοξοφόρον , τιτᾶνα , τελέσορα , τιμήεντα,
Ὑμναγόρλ , ὕπατον , ὑψαύχενα , ὑετόεντα,
Φοῖβον , φοιβάζοντα , φιλοσέφανον , φερεσογενῆ,
Χρυσομαγόρλ , χρύσεον , χρυσόχροα , χρυσοβέλεμνον,
Ψαλμοχαρῆ , ψάλτιλ , ψυσίζυγα , ψυχοδοτῆρα,
Ὦνυπον , ὠκυεπῆ , ὠκύσκοπον , ὠρεσιδρόμιλ.

AESCVLAPIVS.

Æsculapius medicinam primus,ab Apolline patre institutus,mortalib.inuexisse, seu inuenisse dicitur,ipse siquidem perfectam,& numerisuis omnibus absolutam adinuenit:mox illius successores ab eo Asclepiadę nuncupati,velut hæreditariã acceptam,per manus traditam excoluêre,posteríq; subinde inuulgarunt,vsque ad Hippocratem, qui eã consummauit. Sed ista Medicis mittamus:nos nostrum institutum prosequamur. Aesculapius à Græcis ἀσκλήπιος dictus est, Apollinis & Coronidis, vt Diodorus scribit,filius,medicinæ præses,plurima valetudini mortaliũ vtilia adinuenit.adeò autem excelluisse in ęgrotorum curatione dictus , vt mortuos ab inferis excitare crederetur:quare apud Iouem ac-

Cillum verò Pelopis aurigam,& ducem Locrorum dicunt.

Cirrhæus etiã nuncupatus Apollo ab vrbe Cirrha,vt Strabo ait sub Cyrphi rupe Delphica.Non ignoro secus à grãmaticis tradi.Statius in octauo Theb.de Amphiarao rapto,

Hæc Tenedon Cirrhámque dies,partúque ligatam
Delon,& intonsi claudet penetralia branchi.

Ἥλιος,Helius,vt notissimum est,Græcis Sol vocatur,ab ἵημι,quod eat. vnde Heliades dictæ,quæ & Phaëtontiades,Apollinis sorores nymphæ.Vocatur & interdum ἥλιος, sed & Doricè ἅλιος,quin & Cretenses vt scribit Hesychius,ἅλιον nuncupabant.Persæ verò κῦρον Solem nuncupabant: vnde quidam Cyrum, qui à cane nutritus est, dictum putauêre, eodem Hesychio auctore. τάλος item Sol dictus & Samasa, ab Arabibus.Stephanus. σαῶς verò Sol à Babyloniis: Hesychius. Scythæ autem Oetosyron vocant: Herodotus & Hesychius.

Erisatheus Apollo dictus: idem Hesychius,in Attica.

Ἔναυρος Apollo,ab aura (vt videtur) deductus: Hesychius.

Cassius Apollo à Menãdro vocatus cuius ara in comœdię scena statuta fuit.Cœl.Rho.

Astypalæus Apollo ab insula,& Odrysseus à fluuio.Strabo lib.XI & XII.

Σείριος,Sol ab Archilocho,alij caniculam, Ibycus verò eo nomine astra omnia appellauit, vt Hesychius notat.

Εὐρύαλος,Apollo etiã dictus,quòd latè & vbique luceat,emicétq;: idẽ auctor Hesychius.

Σωτείρας Apollo in Argo,à loco dictus,idem qui suprà: in Corintho verò nuncupatus fuit Apollo Ζωστηρίου. Legimus insuper Δρεπανίου cognomentum fuisse Apollinis,sed & Ionis apud Hesychium, & Δρέστου ἀπόλλωνος. Item in Mileto, Δυσὶν ἀπόλλωσι. item Δύσι. Appellatus est etiam interdum ab artificibus, vt apud Pausaniam in Attica, Dionysiodoti. vnde mirum est Domitium, alioqui virum doctum,ita vertisse: Phlyenses autem Myrinusij habent aras Apollinis ductoris,Bacchi & Dianæ luciferæ. Cùm Apollonis Dionysiodoti legendum sit,& Dianæ Selaphoræ.

Thecmius etiam Apollo cognominatus,& in Olympia cultus, vt in Eliacis idem Pausan.est auctor.

Corynthus etiam Apollo cognominatus est, de quo sic Pausan.in 4.A Corone,inquit, stadia propè octoginta progressis Apollinis templum in ora maritima est, magna religione percelebre.nam & omnium esse antiquissimũ,autumant Messenij,& Deus ipse (quem Corynthium Apollinem nuncupant)certam laborantibus morborum opem impertit.

Oetosyrus Apollo vocatus à Scythis,vt Herodotus & Hesychius cõsentiunt. quo magis mirum mihi visum,Parrhasiũ in poëtica Horatij scripsisse,Scythas Gongosiron Apollinem vocasse.

Sciallius Apollo:vide Macrobium.Sosianus,vel Susianus Romam aduectus:Plinius.

Aperca Apollo, quòd patente cortina responsa præberet: Festus.

Sed age, Heliopolitani Apollinis simulacrum nostris his nugis ex Macrobio ascribamus: Aureum simulacrum,inquit,specie imberbi instat dextra eleuata cum flagro in aurigæ modum,læua tenet fulmen & spicas. Vehebatur simulacrum hoc ferculo, veluti deue hebãtur in pompa ludorum Circensium, deorũ imagines, & subibant plerique proũinciæ proceres raso capite,longi temporis castimonia puri:ferebántq; diuino spiritu,nõ suo arbitrio,sed quò deus propellebat,consulebant autem hunc non solùm præsentes,sed absentes,missis diplomatibus consignatis:qua de re historiã de Traiano consulente,idem affert Macrobius.Sed nos ad alios recẽsendos deos properamus.Duo tamen, antequàm finiam,prius exponam:& solis equos videlicet,& Apollinis cognomina miro artificio per capita literarum & Acrostichia Græci alphabeti carmine, vt Bacchi etiam, consignata. Nunc igitur equos Solis,quos illi poëtæ cæterique scriptores ascribunt,tibi assero, vt pictoribus & statuariis nonnullam opem,his nostris Syntagmatibus afferamus. Ouidius in primis, vt ab hoc exordiar,hos nominat in secundo Metamorphoseos,libro:

Interea volucres,Pyrois,Eous,& Aethon,
Solis equi,quartúsque Phlegon,hinnitibus auras
Flammiferis implent.

Eosdem & commemorat Lactantius in III commentario Theb.Dicti illi quidem,Pyrois,qui inflectitur,vt Simois.hinc Valerius Flaccus,

Et for

Et formidantem patrios Pyroënta dolores.

Ἀπὸ τ πυρὸς, ab igne scilicet: Eous, ab ἠὼς, id est, ab aurora: Aethon, ab αἴθω, ardeo vel curro:ab vtroque enim declinari potest. Phlegon verò, à φλογὸς, id est, flamma, quòd naribus flammas efflare fingatur. Martialis tamen duos solum commemorat,his versibus:

Quid cupidum Titana tenes?iam Xanthus & Aethon Frena volunt.

Et Xanthus dicitur quasi flauus, à flammæ videlicet colore. Fulgentius& ipse Solis equos his verbis conscribit in primo Mythologicõn: Vnde,inquit, & ipsius Solis equis cõdigna sic nomina posuerunt,id est, Erythræus, Actæon, Lampos, Philogeus. Erythræus Græcè rubens dicitur, quòd à matutino Sol lumine rubicundus exurgat. Actæon,splendidus dicitur, quòd tertiæ horæ momentis vehemens insistat, & lucidior fulgeat. Lampos verò, dum ad vmbilicum diei & contra arcticum conscenderit circulum. Philogeus Græcè terram amans dicitur, quòd hora nona procliuior vergens, occasibus pronus incumbat. Porrò & commentator Arati Latinus, quisquis is fuit, eosdem cum Fulgentio commemorat,& simul etiam nominum causas afferre nisus est, quas ideo apud ipsum leges:conueniunt enim adeò,vt vnus ab altero manifestè accepisse videatur. Hyginus quoque in lib.suarum fabularum ca.CLXXXIII, hos solis equos ita commemorat: Eous, per hunc cœlum verti solet: Aethiops quasi flammeus est,concoquit fruges. Hi funales sunt mares:Fœminæ,Locarię Brõte, quæ nos tonitrua appellamus:Sterope,quæ fulgetra.Huic rei auctor est Eumelus Corinthius.item quos Homerus tradit,Abrax,Aslo, Therbeeo.

Synhodus Apollo inscriptione marmorea Lanuuij legitur, quæ à M. Aurelio Augusto posita fuit.

Acrostichia icosipentasticha,vt Græci dicunt,ingeniosissima,quę Latinè verti non potest,cuius hoc primum carmen est,

Ingentem Pæana cano,tua nomina,Apollo:

Ὑμνέω παιᾶνα μέγαν θεὸν ἀπόλλωνα,
Ἄβροτον, ἀγλαόμορφον, ἀκόρετον ὁμίλῳ, ἁβροχάιτην,
Βελτιώονα, βασιλῆα, βελεσιχαρῆ, βιοδλώτην,
Γηθόσυνον, γελόωντα, γιγαντολέτην, γλυκύθυμον,
Διογενῆ, διόπαιδα, δρακοντολέτην, δλαφυγενῆ,
Ἐύλαλον, εὐρυβίην, ἑκατηβόλον, ἐλπιδοδώτην,
Ζωογόνον, ζάθεον, ζηνόφρονα, ζιωοδοτῆρα,
Ἥπιον, ἡδιεπῆ, ἡδύδρομον, ἠπιόχειρα.
Θηροφόνον, θαλερὸν, θελξίφρονα, θελγεσίμυθον,
Ἰαφέτην, ἱμερτὸν, ἰήιον, ἱπποκορυστὴν,
Κοσμοπλόκον, κλάριον, κραδρόφρονα, καρπογένεθλον,
Λητογενῆ, λάρον, λυρογηδέα, λαμπετόωντα,
Μυροπόλον μάντιν, μεγαλήτορα, μειλιόμορφον,
Νεβροχαρῆ, νοδρὸν, νηπυθέα, νηφαλέοντα,
Ξιωοχαρῆ, ξιωὸν, ξιωόφρονα, ξιωοδοτῆρα,
Ὄλβιον, ὀλβιόδρομον, ὀλύμπιον, ὀρεσιφοίτην,
Πρηὺν, παιηλδρκῆ, παναπήμονα, πλουτοδοτῆρα,
ῥυσίπορον, ῥοδόχρων, ῥηξιμόρα, ῥηξικέλευθον,
Σιγαλόεντα, σοφὸν, σελαηγενέτην, σωτῆρα,
Τοξοφόρον, τιτᾶνα, τελέτορα, τιμήεντα,
Ὑμναγόρην, ὕπατον, ὑακίνθινα, ὑετόεντα,
Φοῖβον, φοιβάζοντα, φιλοστέφανον, φρεγενῆ,
Χρυσομαγόρην, χρύσιον, χρυσόχρωτα, χρυσοβέλεμναν,
Ψαλμοχαρῆ, ψάλτην, ψευσίφυγα, ψυχοδοτῆρα,
Ὦνυπον, ὠκυεπῆ, ὠκύσκοπον, ὠρεσιδλώτην.

AESCVLAPIVS.

Æsculapius medicinam primus,ab Apolline patre institutus,mortalib.inuexisse, seu inuenisse dicitur,ipse siquidem perfectam,& numeris suis omnibus absolutam adinuenit:mox illius successores ab eo Asclepiadę nuncupati, velut hæreditariã acceptam,per manus traditam excoluêre,posteríq; subinde inuulgarunt,vsque ad Hippocratem, qui eã consummauit. Sed ista Medicis mittamus:nos nostrum institutum prosequamur. Aesculapius à Græcis ἀσκλήπιος dictus est, Apollinis & Coronidis, vt Diodorus scribit,filius,medicinæ præses,plurima valetudini mortaliũ vtilia adinuenit.adeò autem excelluisse in ęgrotorum curatione dictus, vt mortuos ab inferis excitare crederetur:quare apud Iouem ac-

cusatus,fulmine ictus est.quamobrem iratus Apollo,Cyclopas fulminis fabricatores interemisse dicitur. Ideóque Iupiter Apollinem homini seruire iussit.hæc Diod. Cicero verò Aesculapij nomine tres fuisse commemorat.primum Apollinem filiũ, quem Arcades colebant: qui speculum inuenisse, primúsque vulnus dicitur alligauisse. secundum, secundi Mercurij, Valentis & Pheronidis filij fratrem: is fulmine percussus dicitur, humatúsque esse Cynosuris.tertium, Arsippi & Arsinoæ,qui primus purgationem alui,dentísque euulsionem, vt ferunt,inuenisse dictus est:cuius in Arcadia non longè Lusio flumine sepulcrũ & lucus ostendebatur. hæc fermè Cicero. Dictus verò Aesculapius, teste Phurnuto, ἀπὸ τῆ ἐσκλῆσθαι καὶ ἀναβάλλεσθαι τὸν τοῦ θανάτου γινομένου ἀπόκλησιν. hoc est, ab excludendo & reiiciendo factum per mortem interitum. Codices Phurnuti impressi non ἐσκλῆσθαι, sed ἐτῶσθαι habent, quasi quòd casset mortis accessum. Sed parum consona videtur deriuatio.quare alij dictũ putant παρὰ τὸ τὰ ἀσκελῆ τ νοσημάτων ἴπποις ποιεῖν. hoc est, ab eo quòd quæ morborum aspera sunt, mitia faciat.quidam etiam ab ἄσκλλω καὶ ἴπιος deducunt. Phurnutus & alij scribunt, Aesculapium nutritum à Chirone centauro,medicinam verò edoctum ab Hepio: quod nomen non ociosè positum esse videtur, siquidem sedet turbationes, διὰ τῆς τῦ ἤπιος φαρμακείας, id est, propter medicamenti mitigationem. Sed vide quæso ne decipiare mendoso Phurnuti codice. Quippe Naso poëta noster lib.11. Metamorph.non Hepion,sed Ocyroën vocat Chironis filiam,quæ in ἵππῳ, id est,equam conuersa sit. Sanè ἠπιόνην vxorem fuisse Aesculapij testis est Paus.sic scribens:fanũ est Aesculapij in quo ipsius Dei & Epiones signa erãt. Epionem vero vxorem fuisse Aesculapij memorant. Alibi verò idem scribit Paus. In luco ædes est Dianę cum simulacro,Epiones cognomento,ex eo fortasse,quòd morbos mitigare hoc numen credatur. Xenophon in lib.de Venatione, de Chirone & Aesculapio multa eleganter prodidit. Nolim hoc loco tibi reticere verba Hygini, ex Mythologico poëtico;quæ cognitu digna sunt. Chiron centaurus Saturni filius, artem medicinam chirurgicam ex herbis primus instituit. Apollo autem artem ocularíam medicinam primus fecit.tertio autem loco Aesculapius Apollinis filius Clinicen reperit. Antiqui obstetrices non habuerunt:vnde mulieres verecundia ductæ interierant. Nam Athenienses cauerant,ne quis seruus aut fœmina artem medicinam disceret. Agnodice quedam puella virgo concupiuit medicinam discere:quæ cùm concupisset,demptis capillis,habitu virili se Hierophilo cuidam tradidit in disciplinã.quę cùm artem didicisset,& fœminam laborãtem audisset ab inferiore parte,veniebat ad eam.quæ cùm credere se noluisset, æstimãs virum esse: illa tunica sublata, ostendebat se fœminam esse, & ita eas curabat.quod cùm vidissent medici,se ad fœminas non admitti, Agnodicen accusare cœperũt: quòd dicerẽt, eum glabrum esse, & corruptorem earum, & illas insimulare imbecillitatem. Quo, cùm Areopagitæ consedissent, Agnodicem damnare cœperunt:quibus Agnodice tunicam aleuauit,& se ostendit fœminam esse.& validius medici accusare cœperunt.quare tum fœminæ principes ad iudicium conuenerũt,& dixerunt: Vos coniuges non estis, sed hostes: quia quæ salutem nobis inuenit,eam damnatis.Tunc Athenienses legem emendarunt, vt ingenuę artem medicinam discerent.atque hactenus Hyginus. Sed nos cætera sequamur. Tarquitius de Viris illustribus, vt Lactantius Firmianus refert, Aesculapium incertis parentibus natum ait,& expositum,à venatoribúsq; inuentum,canino lacte nutritum, Chironi traditum didicisse medicinam:fuisse autem Messenium,sed Epidauri habitasse. Pausanias verò lib.secundo, triplicem affert de Aesculapij origine opinionem:& primùm quidem Phlegiam ait, cùm Peloponnesum peragraret, Coronide filia grauida ex Apolline comitatus,peruenisse in Epidauri montem,cui à re nomen mox inditum Titheum, à papilla scilicet.ibi enim expositus infans, capræ papillis est nutritus, cuius custos gregis canis comesserat. Aresthanes autem pastor,dum capram canémque perquireret,cum eis infantem reperit, è cuius facie fulgor resplenduit. hic velut numen eum adorauit: atque ex eo Epidaurus tota Aesculapio est consecrata,quo loco Pausanias & templum eius & simulacrum describit. Altera verò opinio est: Coronide iam prægnante, cum Ischiæ Elati filio concubuisse.ob id interemptam à Diana,quòd illa Apollini factã contumeliam vlcisci voluit. Ardente verò rogo,è media flamma puerum à Mercurio ereptum. Tertia autem opinio,quam Paus.fabulosam putat,eiusmodi est: Aesculapium Arsinoe Leucippi filia natum. qua de re paulò pòst plura afferam, in eius Aesculapij cognomine Coronides. Pausanias id quidem falsum esse,ex eo Apollinis oraculo,quod tale est,ostendit:

Asclepij

Asclepij auxilium cunctis mortalibus almum
Felia,quem Phlegiæ peperit mihi iuncta cubili
In campis Epidaure tuis formosa Coronis.

Iulianus verò Cæsar παραστάτης cognominatus,Aesculapium ait ex Ioue natum ex νοητοῖς, id est,si rectè interpretamur,mentalibus: quia ex diuina mente super terram apparuisset, per fœcundi solis vitam:& Epidauri,Pergami,Tarenti,& Romæ versatus. Contra Iulianum disputat in primis Cyrillus Alexandreus,& eius fabulas confutat.Hermes Trismegistus in Asclepij dialogo,Aesculapiũ ostendit Aegyptium fuisse, quod etiam scribũt Diod. & Eusebius. Trismegisti verba in Asclepio hæc sunt: Auus,inquit,tuus ô Asclepi, medicinæ primus inuentor, cui templum consecratum est in monte Libyæ,circa Crocodilorũ littus,in quo eius iacet mundanus homo:& quæ alia subiungit. Theodoretus Cyri vrbis episcopus scribit, quòd Homeri tempore nondum esset Aesculapius in deorum numero habitus. Nam ipse Homerus, vulnerum Martis curatorem non Aesculapium facit, sed Peæona. cúmque de Machaone Aesculapij filio loquitur,hominem eum vocat, Aesculapij absoluti medici filium. Apollodorus in libris quos de Deis scripsit,Aesculapium prodit diuinationibus & auguriis præfuisse: nec mirum,cùm & medicum oporteat de ægroto ea dicere quæ sunt,quæ fuerint,quæ mox ventura sequantur,vt ait Hippocrates. Sed Aesculapij quoque mortis causa variè traditur. Pindarus in Pythiis, quopiam hymno ad Hieronem,quem & Tertullianus & Cyrillus, aliíque sequuntur, ab Ioue fulminatum cecinit:quòd auro victus,Hippolytum in vitam reuocauerit. Alij non Hippolytum,sed Tyndareum, alij Capanea,alij Glaucum, Minois filium.qua de re in Ophiucho plura Hyginus in Astronomico poëtico, & his versibus poëta Claudianus in victoria Stiliconis contra Alaricum.ita enim canit:

Cretáque,si vera narratur fabula,vidit,
Minoum rupto puerum prodire sepulcro,
Quem senior vates auium clangore repertum,
Gramine restituit.miræ nam munere sortis,
Dulcia mella necem,vitam dedit horridus anguis.

Qui verò Orpheum sequuti sunt, Hymenæum dixerunt: alij Androgeum. Stesichorus, propter Capaneum & Lycurgum dixit. Alij, inter quos Polyanthus, quod Prœti filias sanitati restituerit, quas Phylarchus Phinidas, id est, Phinei filias dixit. Telesarchus quidem Fulminatum Aesculapium ait, quòd Otiona voluerit in vitam reuocare. Pherecydes porrò id tradit,quòd qui Delphis interirent,vitæ redderet.D.Epiphanius in Ancorato:Euclees,inquit,ab Aesculapio resuscitatus.Quidam legunt, Euricleas.nam sic Pythia prius dicebatur, vt in Pythio Apolline dictum. Staphylus tamen nullum ab inferis ab Aesculapio excitatum scripsit, sed tantùm sanatum Hippolytum, ex Trœzene fugientem. Adeò Græcis fabulari placuit. Variè quoque eius simulacra effinxit antiquitas.Pausanias, Aesculapij simulacrum ex auro & ebore à Thrasymede Pario elaboratum describit. Is in throno sedebat,virgam tenens in manu: supra verò draconis caput manum alteram habebat,cui etiam canis assistere videbatur. Hæc Pausanias: qui & alibi, hoc est apud Sicyonios, Asclepieum fuisse ait, hoc est, Aesculapij templum, in cuius vestibulo imberbis erat Aesculapius, ex auro atque ebore confectus, Calamidis opus, sceptrum vna,altera verò manũ domesticæ pinus pomum tenebat. Dicebant ipsum, in draconis speciem ad se ex Epidauro mulorum bigis vectum, ídque factum fuisse à Nicanora, fœmina Sicyonia, matre Agasiclei, Echetimi vxore. Adeò non Romanis tantùm serpens Epidaurius est impertitus.Eusebius etiam simulacris Aesculapij in manu baculũ attribuit,quasi(vt ait) ægrotantium sustentaculum. Serpentem verò inuolutum, animæ & corporis salutare signum: quo loco multa Eusebius de serpentibus tradit, vt spiritualibus,ex recondita disciplina. Hinc & Macrobius, Aesculapij simulacrum ait, draconem salutis symbolum subiungi: idem & Phurnutus,qui & cur baculum gerat,exponit. Sed & Hyginus in Astronomico,de baculo & angue,seu dracone,ita in Ophiucho scribit: Cùm Aesculapius Glaucũ cogeretur sanare,inclusus quodam loco secreto,bacillum tenens manu,cùm quid ageret, cogitaret,dicitur anguis ad bacillum eius arrepsisse:quem Aesculapius mente commotus interfecit,bacillo fugientem feriens sæpius. Postea fertur alter anguis eôdem venisse, ore ferẽs herbam,& in caput eius imposuisse:quo facto,loco fugisse. quare Aesculapium vsum

esse herba eadem, Glaucum reuixisse: itaque anguis in tutela Aesculapij esse dicitur. Apud Aelianum hoc etiam notaui, Parian serpentem, quam Apollodorus paruã vocabat, igneo esse colore, & acerrimo oculorum visu, ore largo: ex quo fit, vt nihil mordendo noceat. Quin etiam mitis esse dicitur, & propterea (inquit) deorum humanissimo Aesculapio ipsum consecrarunt, eiúsque ministerio dedicarunt. hæc fermè ille. Sed de draconum natura cùm alij multa, tum Philostratus in Imaginibus. Vnde etiam thesauros custodire poëtæ dixêre, vt Hesperidum hortos, & vellus aureum apud Colchos. Plinius, aliíque, dracones ad salubritatem referunt. Macrobius, eos etiam annuas exuuias ponere ac renouare ait. Quod verò acutissimè cernant ac intueantur, & ad medicum pertinet, & ad custodiam. Nam & eius nominis etymologia argumentum esse potest. Dracones enim dicuntur ἀπὸ τῆ δέρκεσθαι, hoc est, ab acutè videndo. At cum dracone etiam gallum Aesculapio attributum legimus, propter vigilantiam: de quo ipsi res sacra fiebat. Quin & Socrates apud Platonem moriturus, suo testamento ei deo gallum reliquit. Plinius in Naturali historia libro trigesimoquinto, Aesculapio quatuor filias assignat: Cum Aesculapio (inquit) filiæ, Hygeia, Aegle, Panacea, Iaso: de Socratis picturis agens. Aristophanes etiam has quatuor Aesculapij filias nominat, vt Hermolaus notat. Hippocrates in Iuramento duas tantùm commemorat. Hermippus in Trimetris senariis, hos Aesculapij filios ex Lampetia Solis filia tradit, Machaonem, Podalirium: & quas modò nominaui, Hygeiam, Panaceam, Aeglen, Iaso. His ab aliquibus adduntur, Ianiscus & Alexenor. Particulam hoc loco tibi libet ascribere, qua Cyrillus Iulianum Cæsarem apostatam redarguit, antequàm huius cognomina interpreter. Arroganter (inquit) dixit Iulianus, ex Ioue in mentalibus natum esse Aesculapium, apparuisse autem in hominis forma. Omnium siquidem sermone dicitur ex Coronide & Apolline natus, quæ à sacerdotibus (vt verisimile) in Apollinis templo vitiata fuit. Sed Iulianus de illo honestum & sublime quiddam & sentit & loquitur, semper nimium mendax: quamuis apud Græcorũ sapientes plurima & absurda de illo scripta sint. Etenim cùm Apis Aegyptius, non obscurus inter eos qui illic erant templi ministros, & naturalis philosophiæ scientiam adeptus esset: hunc ferunt primùm artem medicam exquisiuisse, & tradidisse felicius, quàm eos qui ipsum præcesserant, communicasséque Aesculapio. hic vbi in ea disciplina profecit, noluit vlterius in Aegyptiorum vrbibus morari, sed lucri cupidus, & consiliis turpibus obnoxius, omnem (vt ita dicam) circuiuit orbis regionem, ab omnibus lucra petens, & venale studium suum languentibus exhibens. Inflatúsque ob scientiam, & superbiens, se etiam deum nominabat, & mortuos se ab inferis excitare posse delirans asserebat. veniénsque ad Epidaurios, & ibi summam sibi gloriam arrogans quendam se esse deum, fulmine ictus est, pœnam illi dignissimam Deo inferente: qua ex re per id quod passus est, declarauit, se nihil aliud esse quàm terram ac puluerem. Sed & quæ de illo odarum conditor Pindarus cecinit, videre est operæprecium: Vicit & illum superbi animi aurum in manibus apparens, manibus autem Saturnius per vtraque præcordia traiectum deiecit ocyus: flagrans verò fulmine, mortem intentauit. Quinetiam tragicus Euripides dixisse Apollinem contendit: Iupiter auctor mortis filij mei Aesculapij, pectoribus est iniecta flamma. Hactenus ex Cyrillo. Porrò pluribus in locis cultus Aesculapius, non modò in suprà nominatis, sed & Romæ, præcipuè in insula Tiberina, quæ & ab aliquibus Lycaonia dicta est: quæ biremis formam habere videtur, & formam accepisse eius nauis qua Aesculapius Romam est aduectus. Historia est nota. Ouid. in Fastis:

Accepit Phœbo nymphaque Coronide natum,
Insula, diuidua quam premit amnis aqua.

Nunc quoque in D. Bartholomæi hortis nauis marmorea cernitur, in cuius nauis sponda serpentis reptantis imago efficta est, in rei memoriam. Quare autem in insula Aesculapius & extra vrbem templa habuerit, cùm alij, tum Plutarchus ostendit in causis Romanis, scribit & in hunc modum Sex. Pompeius: Aesculapio ædes facta fuit in insula, quod ægroti à medicis aqua maximè sustentantur. Eiusdem esse tutelæ draconem, quòd vigilatissimum sit animal, quæ res ad tuendam valetudinem ægroti maxima est. Canes adhibebantur eius templo, quòd is vberibus canis sit nutritus. Bacillum habet nodosum, quod difficultatem significat artis. Laurea coronatur, quod ea arbor plurimorum sit remediorum. Huic & gallinæ immolabantur. adhuc Eestus. Sed iam nimius in his videri possum, quare ad interpretanda cognomina me accingam: hoc prius addito,

addito, quod Hippocrates tradit; Aesculapium etiam scripsisse libellum in re medica, cui Nauiculæ nomen fecit. Legi in antiquitatibus marmoreis, in primisque in Auximi oppido Italiæ, Aesculapij signum marmoreum hac forma: indutus esse videbatur subucula græcanica, & amiculo succinctus, dextra quidem duos gallos continebat, sinistra verò in amiculi lacinia fructus nescio quos tenere videbatur.

Phœbigena igitur in primis cognominatus est Aesculapius, à patre Phœbo. Vergilius:

Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad vndas.

Lactantius tamen grammaticus in tertio Thebaid. Pœnigenam legere videbatur, id est, per pœnam matris natum. Nam eius matrem Coronidem Apollo sagittis peremit, quia cum Ischy concubuerat: quem fulminatum quidã scribunt, alij ab Apolline occisum.

Coronides etiam cognominatus à matre, qua de re lege fabulam apud Ouidium lib. 2. Metamorphos. quæ ita incipit:

Pulchrior in tota, quàm Larissea Coronis,
Non fuit Aemonia, placuit tibi Delphice certè, &c.

Quo loco Coronis Larissea ab omnibus legitur, ab vrbe Lariſſa. Ego verò ex tertio hymno Pyth. Pindari, Lacerea legendum puto, ab vrbe, cuius post Pindarum Hellanicus etiam & Stephanus meminêre. Sanè pulchrè hanc fabulam totam in eodem modò citato hymno Pindarus ad Hieronem explicat, Aesculapiíque matrem Arsinoën ait, Phlegyæ filiam, & paulò pòst etiam Coronida: quo loco Græci Pindari interpretes ex Asclepiadis & Aristidis sententia scribunt, Arsinoën quidam vocant, sed Leucippi filiam. & quidem Aristides in eo quem scripsit de Gnido condita: Arsinoë, inquit, cùm adhuc virgo esset, Coronis dicta, Leucippi filia, Amycli filij, qui fuit Lacedæmonis. Asclepiades verò & ipse Leucippi filiam duxit, ex qua Aesculapius & Eriopis nati. vt in hoc,

Ἠλλ' ἔτεκεν μεγάροις ἀσκληπιὸν ὄρχαμον ἀνδρῶν
Φοίβῳ ὑποδμηθεῖσα, ὑπολόκαμόν τ' ἐριῶπιν.

Homerus in hymnis, & Hesiodus in Theog. χορωνὶν vocant, & Phlegyæ filiam, vt etiam Pindarus. Oraculum legitur apud Pausan. quo id Apollo negat Apollophani, id ab eo scitanti.

Triccæus Aesculapius, cognominatus ab vrbe, vt Strabo scribit. vnde & ipse de se ipso:

Natus ego ex sacra Tricca, cui tota medendi
Ars debet, simul atque omnis sapientia debet.

Hoc apud Porphyrium legimus in libro de Responsis. Sed & Heliodorus poëta & medicus meminit apud Cl. Galenum: huius versus in tertio de Poëtarum historia attulimus. Triccam verò vrbem Thessaliæ, Stephanus scribit denominatam à Tricca Penei fluuij filia, cuius & Homerus in quarto Iliad. meminit.

Epidaurius etiam Aesculapius vocatus est, ab vrbe notissima Peloponnesi, in sinu Saronico, ex qua & Romam adductus in serpentis imagine: historia est notissima, Ouid. in Fast. & in Metamorph. Propertius in Eleg. lib. 2.

Et Deus extinctum Cressis Epidaurius herbis
Restituit patriis Androgeona focis.

Epidaurum verò vrbem variis nominibus appellatam, tradit Stephanus, inter quæ Hæmeram commemorat, dictam videlicet à sanguine, id est, αἵματος, ob ea quæ frequentissimè Aesculapio fierent sacrificia ex victimis. T. Liuius libro quinto, quintæ Decad. de Paulo Aemylio agens: Sicyonem, inquit, inde & Argos, nobiles vrbes adit: inde haud parem opibus Epidaurum, sed inclytam Aesculapij nobili templo, quod quinque milibus passuum ab vrbe distans, nunc vestigiis reuulsorum donorum, tum donis dives erat, quæ remediorum salutarium ægri mercedem sacrauerant deo. hæc Liuius. Pausanias Epidaurum appellatam scribit ab Epidauro Pelopis filio, vt Elij tradunt: vt verò Argiui, ab Argo Iouis filio: quod & Stephanus ait. Subiungit Pausanias de Phlegyæ filia, quæ patrem secuta cùm esset, ibi Aesculapium peperit, & ab auo infans est expositus in monte Tittheo, à capra nutritus, à cane custoditus, demum ab Arestbane pastore repertus, & seruatus ob radios, & vultus splendorem.

Archagetes Aesculapius & dictus & cultus fuit, cuius templum apud Tithoream Pausanias scribit in Phocaicis. Sed & idem cognominatus Philolaus, hoc est populi amicus, cuius templum celebre fuit apud Aesopum in Laconia, vt idem est auctor Pausanias.

esse herba eadem, Glaucum reuixisse: itaque anguis in tutela Aesculapij esse dicitur. Apud Aelianum hoc etiam notaui, Parian serpentem, quam Apollodorus paruã vocabat, igneo esse colore, & acerrimo oculorum visu, ore largo: ex quo fit, vt nihil mordendo noceat. Quin etiam mitis esse dicitur, & propterea (inquit) deorum humanissimo Aesculapio ipsum consecrarunt, eiúsque ministerio dedicarunt. hæc fermè ille. Sed de draconum natura cùm alij multa, tum Philostratus in Imaginibus. Vnde etiam thesauros custodire poëtæ dixêre, vt Hesperidum hortos, & vellus aureum apud Colchos. Plinius, aliíque, dracones ad salubritatem referunt. Macrobius, eos etiam annuas exuuias ponere ac renouare ait. Quod verò acutissimè cernant ac intueantur, & ad medicum pertinet, & ad custodiam. Nam & eius nominis etymologia argumentum esse potest. Dracones enim dicuntur ἀπὸ τῆ δέρκεσθαι, hoc est, ab acutè videndo. At cum dracone etiam gallum Aesculapio attributum legimus, propter vigilantiam: de quo ipsi res sacra fiebat. Quin & Socrates apud Platonem moriturus, suo testamento ei deo gallum reliquit. Plinius in Naturali historia libro trigesimoquinto, Aesculapio quatuor filias assignat: Cum Aesculapio (inquit) filiæ, Hygeia, Aegle, Panacea, Iaso: de Socratis picturis agens. Aristophanes etiam has quatuor Aesculapij filias nominat, vt Hermolaus notat. Hippocrates in Iuramento duas tantùm commemorat. Hermippus in Trimetris senariis, hos Aesculapij filios ex Lampetia Solis filia tradit, Machaonem, Podalirium: & quas modò nominaui, Hygeiam, Panaceam, Aeglen, Iaso. His ab aliquibus adduntur, Ianiscus & Alexenor. Particulam hoc loco tibi libet ascribere, qua Cyrillus Iulianum Cæsarem apostatam redarguit, antequàm huius cognomina interpreter. Arroganter (inquit) dixit Iulianus, ex Ioue in mentalibus natum esse Aesculapium, apparuisse autem in hominis forma. Omnium siquidem sermone dicitur ex Coronide & Apolline natus, quæ à sacerdotibus (vt verisimile) in Apollinis templo vitiata fuit. Sed Iulianus de illo honestum & sublime quiddam & sentit & loquitur, semper nimium mendax: quamuis apud Græcorũ sapientes plurima & absurda de illo scripta sint. Etenim cùm Apis Aegyptius, non obscurus inter eos qui illic erant templi ministros, & naturalis philosophiæ scientiam adeptus esset: hunc ferunt primùm artem medicam exquisiuisse, & tradidisse felicius, quàm eos qui ipsum præcesserant, communicasséque Aesculapio. hic vbi in ea disciplina profecit, noluit vlterius in Aegyptiorum vrbibus morari, sed lucri cupidus, & consiliis turpibus obnoxius, omnem (vt ita dicam) circuiuit orbis regionem, ab omnibus lucra petens, & venale studium suum languentibus exhibens. Inflatúsque ob scientiam, & superbiens, se etiam deum nominabat, & mortuos se ab inferis excitare posse delirans asserebat. veniénsque ad Epidaurios, & ibi summam sibi gloriam arrogans quendam se esse deum, fulmine ictus est, pœnam illi dignissimam Deo inferente: qua ex re per id quod passus est, declarauit, se nihil aliud esse quàm terram ac puluerem. Sed & quæ de illo odarum conditor Pindarus cecinit, videre est operæprecium: Vicit & illum superbi animi aurum in manibus apparens, manibus autem Saturnius per vtraque præcordia traiectum deiecit ocyus: flagrans verò fulmine, mortem intentauit. Quinetiam tragicus Euripides dixisse Apollinem contendit: Iupiter auctor mortis filij mei Aesculapij, pectoribus est iniecta flamma. Hactenus ex Cyrillo. Porrò pluribus in locis cultus Aesculapius, non modò in suprà nominatis, sed & Romæ, præcipuè in insula Tiberina, quæ & ab aliquibus Lycaonia dicta est: quæ biremis formam habere videtur, & formam accepisse eius nauis qua Aesculapius Romam est aduectus. Historia est nota. Ouid. in Fastis:

Accepit Phœbo nympháque Coronide natum,
Insula, diuidua quam premit amnis aqua.

Nunc quoque in D. Bartholomæi hortis nauis marmorea cernitur, in cuius nauis sponda serpentis reptantis imago efficta est, in rei memoriam. Quare autem in insula Aesculapius & extra vrbem templa habuerit, cùm alij, tum Plutarchus ostendit in causis Romanis, scribit & in hunc modum Sex. Pompeius: Aesculapio ædes facta fuit in insula, quod ægroti à medicis aqua maximè sustentantur. Eiusdem esse tutelæ draconem, quòd vigilatissimum sit animal, quæ res ad tuendam valetudinem ægroti maxima est. Canes adhibebantur eius templo, quòd is vberibus canis sit nutritus. Bacillum habet nodosum, quod difficultatem significat artis. Laurea coronatur, quod ea arbor plurimorum sit remediorum. Huic & gallinæ immolabantur. adhuc Festus. Sed iam nimius in his videri possum, quare ad interpretanda cognomina me accingam: hoc prius addito,

addito, quod Hippocrates tradit, Aesculapium etiam scripsisse libellum in re medica, cui Nauiculæ nomen fecit. Legi in antiquitatibus marmoreis, in primisque in Auximi oppido Italiæ, Aesculapij signum marmoreum hac forma: indutus esse videbatur subucula græcanica, & amiculo succinctus, dextra quidem duos gallos continebat, sinistra verò in amiculi lacinia fructus nescio quos tenere videbatur.

Phœbigena igitur in primis cognominatus est Aesculapius, à patre Phœbo. Vergilius:

Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad vndas.

Lactantius tamen grammaticus in tertio Thebaid. Pœnigenam legere videbatur, id est, per pœnam matris natum. Nam eius matrem Coronidem Apollo sagittis peremit, quia cum Ischy concubuerat: quem fulminatum quidã scribunt, alij ab Apolline occisum.

Coronides etiam cognominatus à matre, qua de re lege fabulam apud Ouidium lib. 2. Metamorphos. quæ ita incipit:

Pulchrior in tota, quàm Larissea Coronis,
Non fuit Aemonia, placuit tibi Delphice certè, &c.

Quo loco Coronis Larissea ab omnibus legitur, ab vrbe Larissa. Ego verò ex tertio hymno Pyth. Pindari, Lacerea legendum puto, ab vrbe, cuius post Pindarum Hellanicus etiam & Stephanus meminêre. Sanè pulchrè hanc fabulam totam in eodem modò citato hymno Pindarus ad Hieronem explicat, Aesculapiíque matrem Arsinoën ait, Phlegyæ filiam, & paulò pòst etiam Coronida: quo loco Græci Pindari interpretes ex Asclepiadis & Aristidis sententia scribunt, Arsinoën quidam vocant, sed Leucippi filiam. & quidem Aristides in eo quem scripsit de Gnido condita: Arsinoë, inquit, cùm adhuc virgo esset, Coronis dicta, Leucippi filia, Amycli filij, qui fuit Lacedæmonis. Asclepiades verò & ipse Leucippi filiam duxit, ex qua Aesculapius & Eriopis nati. vt in hoc,

Ἠδ' ἔτεκεν μεγάροις ἀσκληπιὸν ὄρχαμον ἀνδρῶν
Φοίβῳ ὑποδμηθεῖσα, εὐπλόκαμον τ' ἐερώπιν.

Homerus in hymnis, & Hesiodus in Theog. χορωνίν vocant, & Phlegyæ filiam, vt etiam Pindarus. Oraculum legitur apud Pausan. quo id Apollo negat Apollophani, id ab eo scitanti.

Triccæus Aesculapius, cognominatus ab vrbe, vt Strabo scribit. vnde & ipse de se ipso:

Natus ego ex sacra Tricca, cui tota medendi
Ars debet, simul atque omnis sapientia debet.

Hoc apud Porphyrium legimus in libro de Responsis. Sed & Heliodorus poëta & medicus meminit apud Cl. Galenum: huius versus in tertio de Poëtarum historia attulimus. Triccam verò vrbem Thessaliæ, Stephanus scribit denominatam à Tricca Penei fluuij filia, cuius & Homerus in quarto Iliad. meminit.

Epidaurius etiam Aesculapius vocatus est, ab vrbe notissima Peloponnesi, in sinu Saronico, ex qua & Romam adductus in serpentis imagine: historia est notissima, Ouid. in Fast. & in Metamorph. Propertius in Eleg. lib. 2.

Et Deus extinctum Cressis Epidaurius herbis
Restituit patriis Androgeona focis.

Epidaurum verò vrbem variis nominibus appellatam, tradit Stephanus, inter quæ Hæmeram commemorat, dictam videlicet à sanguine, id est, αἵματος, ob ea quæ frequentissimè Aesculapio fierent sacrificia ex victimis. T. Liuius libro quinto, quintæ Decad. de Paulo Aemylio agens: Sicyonem, inquit, inde & Argos, nobiles vrbes adit: inde haud parem opibus Epidaurum, sed inclytam Aesculapij nobili templo, quod quinque milibus passuum ab vrbe distans, nunc vestigiis reuulsorum donorum, tum donis dives erat, quæ remediorum salutarium ægri mercedem sacrauerant deo. hæc Liuius. Pausanias Epidaurum appellatam scribit ab Epidauro Pelopis filio, vt Elij tradunt: vt verò Argiui, ab Argo Iouis filio: quod & Stephanus ait. Subiungit Pausanias de Phlegyæ filia, quæ patrem secuta cùm esset, ibi Aesculapium peperit, & ab auo infans est expositus in monte Tittheo, à capra nutritus, à cane custoditus, demum ab Arestbane pastore repertus, & seruatus ob radios, & vultus splendorem.

Archagetes Aesculapius & dictus & cultus fuit, cuius templum apud Tithoream Pausanias scribit in Phocaicis. Sed & idem cognominatus Philolaus, hoc est populi amicus, cuius templum celebre fuit apud Aesopum in Laconia, vt idem est auctor Pausanias.

Pergamenus,& Pergameus,nuncupatus à Pergamo celebri vrbe Asię,Galeni medicorum principis patria,vbi summo cultu venerabatur.Martialis:

Pergameo potuit dona sacrata deo. id est,Aesculapio.

Papinius Statius de Pergamo:

Pergameas intrasse domos,vbi maximus ægris
Auxiliator adest,& festinantia sistens
Fata,salutifero mitis deus incubat angui.

Q.Serenus poëta & medicus,sic etiam in libri sui inuocatione:

Túque potens artis,reduces qui tradere vitas
Nosti,atque in cœlum manes reuocare sepultos,
Qui colis Aegeas,qui Pergama,quíque Epidaurum.
Qui quondam placida tectus sub pelle draconis,
Tarpeias arces,atque inclyta templa petisti,
Depellens tetros præsenti numine morbos,
Huc ades,& quicquid cupido mihi sæpe rogatus
Firmasti,cunctum teneris expone papyris.

Tacitus lib.Ann.3. Apud Pergamum,inquit,Tyberij principis temporibus, Aesculapij templum compertũ asylũ fuisse ait.hinc & Paus.in Corinth.scribit, Archiam Aristæchmi filium à conuulsione membrorum sanatum,qua inter venandum apud Pindasum correptus fuerat,Dei religionem Pergamum traduxisse. Acceptã à Pergamenis deinde Smyrnęos templo consecrasse.quod nostra(ait ille)ætate Aesculapij nomine ad mare est.Quin & quòd colitur Balangris apud Cyrenæos Aesculapius, medici cognomento ex Epidauro sumptus est: ad Cyrenaici quidem similitudinem factum est id Aesculapij templum, quod Lebenæ,quæ est Cretensium vrbs,extat.dissimilis in eo sacri ritus, quòd Cyrenaici capras mactant,cum ab Epidauriis traditum hoc omnino non fuerit.

Καῖσιος Aesculapius vocatus,à pago in Arcadia,terræ Telphusiæ,qui dictus est καῖσις: vnde gentile nomen Causius,quo nomine appellatus est Aesculapius, qui ibi colebatur: auctores Paus.in 8.& Stephan.de Vrbibus.

Demænetus Aesculapius cognominatus,à Demæneto eius templi conditore.

Gortynius etiam ab vrbe, vt Paus.in Corinth. Sic enim ait: E marmore verò Aesculapius cognomento Gortynius, ad angues quidem Deo sacros quo minus accedant homines,terror obstat. cibum illis in primo aditu apponunt: neque amplius quidquam eorum causa satagunt. Item dictus Cotylæas.

Παίων quoque nuncupatus ab Artemidoro Daldiano, in 2. Oniroer. Idem & Pæon. Pæona alium Homerus facit,vt paulò antè dictum est,ab Aescul.

Ἡπιολότης Aesculapius ab Orpheo vocatus,in poëmate ad Musæum:quasi tu dicas, mitis dator.alij ἠπιόλωφ potius existimant,quòd blandè dona sua impartiatur.

Ἀγλαόπης verò Aesculapius à Lacedæmoniis est appellatus, teste Hesychio: quasi tu dicas, aspectus splendidi. A medendi quoque peritia ἰατρός, hoc est medicus, vocitatus est.

Colatos insuper Aesculapius cognominatus. Eustathius Mercurium, ni fallimur, ait: cuius simulacrum in Cyllene vico positum fuisse tradit.

Hagnitas cognomen est Aesculapij,cuius templum fuit apud Laconas, ad curriculi seu stadij dexterã.Hagnitas verò appellatus ab ἄγνος,id est,à salice amerina,quòd ex eius materia illic delubrum constabat.quare mirum est, quosdam sine afflatu hoc nomen scribere.

Cotylæus Aesculapius apud Eurotam Laconiæ fluuium cultus fuit, cuius templum ab Hercule positum legimus,cùm ex vulnere in cotile,id est,manus concauitate sanatus fuisset,quod in prælio contra Hippocoonta & filios acceperat.Pausanias.

Ἀγλαὸς Aesculapius etiam dictus,Hesychio & Phauorino testibus.

Salutifer etiam Aesculapius ab Ouidio dictus,libro Metamorphos.secundo. item Opifer,libro decimoquinto:

Cùm deus in somnis Opifer consistere visus.

Quanquam & Apollo eodem cognomine dictus,ab eodem poëta.

Aulonius etiam Aesculapius appellatus est, teste Pausania in Quarti fine: Ad Aulonẽ, inquit,delubrum est,cum signo Aesculapij Aulonij.

Alia

Alia etiam eius sunt præter hęc cognomina,quorum nõnulla habes in hymno Orphei, quem cum manna thuris illi adoleuit.vt ἀυξιδαλὴς,id est,augens semina:& ἀπαλεξίκακος, id est, propulsor malorum.

Hygeia, & cum patre, & cum sororibus culta: interdum & seorsum, vt apud Græcos obseruamus,cum sorore Panacea.Hippocrates in iureiurando. Hygeiæ simulacrum Pausanias apud Sicyonios fuisse ait, quod vix apparere videbatur:cui mulieres capillos dicabant,& in eius honore sibi tondere ac resecare solebãt.De Hygia suprà in hoc Syntagmate meminimus, vbi Aesculapij filios, filiásque recensui.Huius peculiaris hymnus Orphei legitur,cum thymiamate mannæ thuris, cui pulcherrima cognomina etiam ascribit. Sed de Hygeia Pallade suo loco actum est.in primo quoque Syntagmate de hac Hygeia actum est,vbi Salus Romanorum est descripta.

AVRORA.

AVrora à nostris, ab aura vocatur dea, vnde & aurea cognominata est,vt illud,

Aurea fulgebat roseis Aurora capillis.

Quæ solem præcedere putabatur.imò & nuncia,hoc est, vt ad eã canit in hymno Orpheus, ἀγγελίαν θεὸς τιτᾶν. Græcè ἠὼς & ἕως vocata,vnde Eous & Heous deducitur,nunc breui,nunc producta syllaba.& cum afflatu in prima, si ab ἕως deducitur: & sine eo, si ab ἠὼς. Græcorum tamen quidam sunt,qui ita tradant, ἠὼς communi lingua dici, Ionicè verò ἕως, Doricè autem ἀὼς: & Aeolicè ab hoc ipso, Dorico videlicet, αὔως. licet Seruius hæc parum obseruarit. Sanè antiqui cuique parti temporis ac diei suum Genium & deum proponere solebãt,quod apud Homerum grammatici notant.Ergo Aurora dea primæ partis diei, qua gaudet mortale genus,vt canit Orpheus:

Nec cernere quisquam est, Qui vultus fugiátve tuos,&c.

Fuit Aurora Hyperionis filia, & Thiæ, vt Hesiodus ait in Theogon. Alij Pallantis dicunt.vnde à patre Pallantias nuncupata.Ouid.

Tradendum Phœbo Pallantias inficit orbem. Idem:
Sextæ Pallantidos ortus Italiam tenuit. Et illud ex Vergilij poëmatibus,
Roscida puniceo Pallantias exit amictu.

Alij Titani & Terræ filiam tradidêre. At verò hæc curru per cœlum vehi putabatur, qui Pegaso alato equo trahebatur: & manu lampada ferre. Quare λαμπαδηφόρος etiam vocata est. Tradunt enim, post excussum ex Pegaso Bellerophontem,ipsum equum ab Ioue Auroram impetrasse. Homerus illi tamen equos ascribit,Lampum & Phaëthonta, in vigesimotertio Odisseæ. Poëtæ præterea finxêre, Auroram Tithonum Laomedontis filium formosum in primis adolescentem,amasse eundémq; rapuisse, vnde natus sit Memnon.demum tandem Tithonum ob nimiam eius senectutem,in cicadam mutatum ferũt, adeò vt vsque in prouerbium eius nomen deductum sit, vt apud Lucianum & Suidã legimus.M.quoq; Cicero in Catone de Senectute,ait Aristonem Chiũ Tithonum ideo, quia senex fuisset,introduxisse de senectute loquentem:quem tamẽ,vt fabulosum, Cicero ipse in Catonis personam mutauit.Hinc & Aurora ipsa Tithonia nuncupata est.Vergilius:

Te potuit lacrymis Tithonia flectere coniunx. Idem:
Tithoni croceum linquens Aurora cubile. Statius:
Trepidas subitò Titonia nubes Discutit.

Auroram & Cephalum amasse fabulantur, de quo Ouid.septimo Metamorphos. item in Arte:

Nec Cephalus roseæ præda pudenda deæ.

Sed & Plutarchus alíque meminêre.

Memnonis mater Aurora vocata est à poëtis, à filio Memnone. fabula notissima: vt illud,

Memnonis vt genitrix infecerat humida cœlum. Et Ouidius:
Memnona si mater, mater plorauit Achillem,&c.

Lutea etiam Aurora cognominata est: vt illud,

Aurora in roseis fulgebat lutea bigis. Et illud,
Inficit & cœlum lutea sidereum.

Roscida,& Rosea Aurora,diuersa ratione cognominata:hæc quidem à colore, illa à rore.vt in illo,

Roſcida puniceo Pallantias exit amictu. Item:
Et roſeis manibus ſidera diſpulerat.

Crocea quoque aurora vocatur, & in veſte crocea deſcribitur, vnde à Græcis κροκόπεπλος vocata eſt. hinc noſter Maro, dum experimenta facit ingenij,

Aurora Oceanum croceo velamine fulgens. Et illud,
Titoni croceum linquens Aurora cubile.

Quin etiam legimus ἐανηφόρος ἠὼς, vt ab Antimacho appellatur ab Eano veſte lucida & tenui, quia ἐανὸς dicitur ab Homero peplos, quod & Heſychius notauit.

χρυσόθρονος ἠὼς, ita Homerus in hymno Veneris, & alibi appellauit: hoc eſt, auream ſedem habens Aurora.

Ἀθηλέια, id eſt nuncia dei Titanis, dicitur ab Orpheo in hymnis.

Præuia verò, in experimentis Vergilianis:
Præuia flammiferi currus Aurora rubebat.

Rhododactylos Aurora, ab Homero & aliis cognominata eſt, quaſi roſeos digitos & manus habere videatur. vt Vergil.
Et roſeis manibus ſidera diſpulerat. vt antè dictum.

Pudoricolor Aurora à Næuio poëta vetuſtiſſimo, in fabula Alceſtidis nuncupata eſt, teſte Gellio, pro rubente. Sic enim ſæpe vocata eſt. vnde illud,

Vix Aurora ſuo rubefecerat æthera curru. Item,
Et bijugis vecta rubebat equis.

Putarim epithetum illud Orphei exprimi, ῥοδαινομένη.

Ἥμερα etiam interdum à Græcis appellari videtur, vt eſt in Attica Pauſaniæ, vbi de Cephali fabula mentio. Nam præter Tithonum, ſcimus & deam hanc Cephalum amaſſe, vt notiſſima eſt fabula, vel in primis ab Ouidio, vt paulò ſuprà oſtenſum eſt.

Auroræ præterea hymnus ab Orpheo concinitur, cum thymiamate mannæ libani, id eſt thuris: quo loco λαμπροφανὴς, id eſt ſplendida, inter cætera Aurora vocatur.

MVSAE.

MVſarum Syntagma, Cynthi ſuauiſſime, vt noſti, multo antè iuuenis compoſui, in quo de Muſis ex varia lectione pleraque collegi, quæ præſenti inſtituto conuenire poſſunt. Nunc ea tantùm, quæ ad earũ cognomina pertinent, tibi afferam, vel quæ omiſſa in priore fuerunt. Muſarum igitur in primis duo genera fuerunt: antiquarum, quas Cœli & Terræ filias dixêre: & iuniorum, de quibus paulò pòſt agendum. Mnaſeas quidem & ipſe auctor eſt apud Arnobium, Muſas eſſe filias Telluris & Cœli, Iouis cæteri prædicant, ex Memoria vxore, vel Mente. Has quidam virgines, alij matres fuiſſe conſcribunt. Libet verò hîc paucis tibi referre, quæ idem ſcribit Arnobius: Ephorus, inquit has numero eſſe treis effert, Mnaſeas (quem diximus) quatuor. Myrtilus inducit ſeptem, octo aſſeuerat Crates. ad extremum Heſiodus nouem, cum omnibus prodit deis, cœlum & ſidera locupletans, &c. Cæterùm & Granius apud veteres homo doctiſs. Nouenſiles, qui dei dicebantur Sabinorum, Muſas exiſtimauit, à numero videlicet nouem denominatos: vt alibi, hoc eſt in primo Syntagmate, planius oſtendi. Porrò Myrtilus Macari filias Muſas dixit, ita tradente Arnobio: Nunquid ex nobis eſt, inquit, Myrtillus auctor, qui Macari filias, Megalconis ancillulas, profitetur fuiſſe Muſas? Sed vt paradoxa hæc mittamus, inſuper & alia afferemus. Eumelus Corinthius poëta, vt Ioan. Zezes grammaticus ſcribit in Heſiodum, tres eſſe dixit Muſas filias Apollinis, Cephiſon, Apollonida, & Boriſthenida. Sed Aratus in quinto ἀρχείων, quatuor Muſas putauit, Iouis Aetheris filij & Pluſię nymphę, ἀρχὼ, μελέτη, θελξινόη, ἀοιδή. Quidam & quinque Muſas fuiſſe tradiderunt, & nomina quinque ſenſuum habuiſſe. Epicharmus autem in nuptiis Hebes, ſeptem Muſas commemorauit, Pieri filias, & Pimpleidos nymphas, Nilum, Tritonem, Aſopum, Heptapolen, Acheloida, Tipoplun, & Rhodian. Ab Heſiodo verò nouem in Theogonia dicuntur, & ſimiliter ab Homero & Orpheo. Et tres quidem, vt idem Zezes ait, propter tres tonos, tres accentus, tria tempora, tres perſonas, & tres denique Græcorum numeros, & pleraque alia. Quatuor autem dicuntur, propter quatuor dialectos, id eſt linguas Græcorum, Ionicam, Atticam, Doricam, Aeolicam: & propter alia multa. Quinque verò Muſæ dictæ ſunt, propter quinque ſenſus, & cætera eiuſmodi. At ſeptem, propter ſeptichordem lyram, & propter ſeptẽ zonas, ſeptémq; ſtellas, & inter hæc ob ſeptẽ vocales, & quædam

quædam alia. Nouem poſtremò dictæ, propter nouem ipſarum inuenta. Clio enim hiſtoriam inuenit: Thalia φυτεργίαν, hoc eſt plantarum artem: Euterpe tibias: Melpomene oden, id eſt, cantilenam: Terpſichore χορείαν, id eſt, tripudium: Erato nuptialia, & ſaltationem: Polymnia agriculturam: Vrania aſtrologiam: Calliope poëſin. atque ob hæc inuenta deas Muſas fuiſſe, fabulati ſunt antiqui. Alij aliter dicunt, inter quos Phurnutus, in his rebus perſcrutandis diligens & accuratus. Duæ, inquit, Muſæ dicuntur, propter theoricen & & practicen. nam & diſciplinæ in ſpeculatione & actione conſiſtunt. tres verò, propter ternarij numeri perfectionem, ſeu quod tribus ſpeculationum generibus philoſophiæ ratio perficitur. Tot certè Muſas, Sicyonios conformãdas locaſſe tribus artificibus legimus. At verò quatuor aut ſeptem exiſtimatæ, quod apud antiquos tot voces muſica inſtrumẽta habuiſſe feruntur. Porrò quòd nouem creditæ fuerunt, idem ait Phurnutus, quòd tetragonos, id eſt, quadratos ac perfectos, vt quidam dixit, eos faciant, qui cum eis verſantur. Talis enim eſt numerus, qui nouem dicitur, vt qui ex ſeipſo conſtat, & primi propter perfectionem participare à nonnullis exiſtimatur. Alij quidam, ait Zezes, has primas nouem fuiſſe Muſas prodiderunt, Callichorem, Helicen, Eunicen, Thelxinoën, Terpſichoren, Euterpen, Enceladen, Dian, & Enopen. M. quidem Tullius in tertio de Natura deorum, tria Muſarum genera recenſet: Iam, inquit, Muſæ quatuor, natæ Ioue altero, Thelxiope, Mneme, Acede, & Melete: ſecundæ, Ioue tertio, Pierio natæ & Antiopa, quas Pieridas & Pierias ſolent poëtę appellare, iiſdẽ nominibus, eodémq; numero quo proximę ſuperiores. Muſæ verò dictæ ab inquiſitione, hoc eſt, ἀπὸ τῆς μώσεως. ſicut illud eſt vetus: Mollia ne inquiras. ne aſpera habeas. hoc eſt: Græcè, μὴ τὰ μαλακὰ μώσῃ, μὴ τὰ σκληρὰ ἔσχῃς. Vel dictæ παρὰ τὸ μυέω, quod initio & inſtituo ſignificat. Muſæ, puellari & nympharum habitu indutæ finguntur, cum variis & diuerſis muſicis inſtrumentis. nam ex marmore quidem peruetuſtas Romę in ſepulcro effictas, diuerſas ab his quas in ſubſcriptis carminibus leges Coronabantur verò variè & florum frondium coronis: ſed & interdum palma, vt Phurnutus ait, propter nominis ſimilitudinem, quia Phœnices literas inueniſſe ferũtur. Quin & literæ Phœniceæ appellatæ ſunt, vt in Poëtis diximus. Sed & coronas interdum geſtare Muſæ finguntur, ex pennis verſicoloribus, non modò propter Pieri filias ab his ſuperatas, & in picas conuerſas, ſed etiam ob Sirenas deuictas, vt alibi dictum eſt. Certè harum ſigna hodie quoque peruetuſta Romæ viſuntur, quæ pennam habent in vertice affixam, vt ipſe ſæpe conſpexi, quæ Sirenum eſſe creduntur. Muſæ igitur plurimorum conſenſu Iouis & Mnemoſynes, id eſt, memoriæ filiæ dictæ ſunt: quod Orpheus duobus hymnis oſtendit, altero ad Muſas ipſas, altero ad Mnemoſynen, cui & thymiama adolet libani, id eſt, thuris. Solonis quoque pulcherrimæ principium hoc eſt elegiæ, quam apud Stobæum legimus:

Μνημοσύνης καὶ Ζηνὸς ὀλυμπίης ἀγλαὰ τέκνα,
Μοῦσαι πιερίδες κλῦτε μοι ἠχομένῳ.

Mnemoſynes & Iouis Olympij ſplendida proles, Muſæ Pierides, audite me precante: vel vt carmine ludamus,

Mnemoſynæ & Iouis ætherei inclyta proles,
Muſæ Pierides, vota tenete mea.

Sanè nec hoc loco prætermiſerim, Mnemoſynem & Iouem parentes Muſarum propterea exiſtimatos, quòd qui operam nauant in re literaria, oportet intelligendi & memoriæ poteſtate præditos eſſe. Iupiter quippe ab antiquis τὸ νοητικὸν putabatur afferre, & Mnemoſyne τὸ μνημονικὸν. Ad hæc & fons Mnemoſyne fuit non longè à Trophonij antro: qui ita appellabatur, quòd aqua ex illo videbatur afferre memoriam omnium quæ in ipſo antro vidiſſent. Comites verò Muſæ Apollinis dicuntur, vt denarius numerus compleatur: quia humana vox vt perfecta ſit, nouem fulcitur adiumentis. primò quatuor dentibus, & duobus labris, linguáque, & palati concauitate, & gutturis fiſtula, ac pulmone, vt folle aërio. Si enim ex his aliquid defuerit, vox perfecta non erit. Sed & Phyſica naturæ ratione Muſæ Apollini iunguntur. Sicuti enim terreſtris muſicæ μέση, id eſt, media principatum in omni tropo tenet: ita Sol harmoniæ cœleſtis, quæ nouem ordines habere dignoſcitur, propter ſcilicet planetas, octauámque ſphęram cœleſtem, atque ipſam terram, quæ totius conſonantiæ informitas, vocúmque materiæ proportionem poſſidet. Vnde iuxta allegoriæ leges quidam hoc Muſarum vtuntur ordine. primo loco Vraniam

niam poſuêre, id eſt humanæ intelligentiæ ſublimitatem. deinde Polymneiam, id eſt capacitatem memoriæ. tertiam numerauêre Euterpen, id eſt voluntatis delectationem: nam intelligentia memoriæ iungitur, & voluntati. Inde Erato ponitur, hoc eſt amabilis: nulla enim re plus voluntas delectatur, quàm ſimilium collatione: hoc autem ſine profunda cogitatione fieri non poteſt, ideo ſubſequitur Melpomene. huic Terpſichore, quaſi artium delectatio aſſociatur: cogitationum etenim perfectio ſine diſciplinarum exercitatione fieri nõ poteſt. His omnibus omnis humanæ locutionis venuſtas gignitur, quæ Calliope deſignatur. Inde Clio, hoc eſt bona fama & gloria naſcitur. Sub qua Thalia, quæ in vltimo loco poſita eſt, hoc eſt germinatio virtutum: omnis enim virtus per pulchram appetitur famam & gloriam. Ideóque albo alite, id eſt, cygno ſuſtollitur ſtagníſque mox deponitur: quia gloriæ & bonæ famæ ſemina in altum & ſublime elata, dein per humum, hoc eſt inter mortales & per ora hominum diſſeminantur, atque diffunduntur. Alij porrò ad ipſius Muſices referunt conſonantias. Thaliam enim Muſam dicũt concentum non habere, ſilentio & terræ eam aſcribẽtes. Clio verò eum Luna, hypodorium modum & chordam proſlambanomenon mouent. Calliope & Mercurius, hypophrygium modum, & chordam hypatehypaton poſſident. Terpſichore cum Venere, hypolidian parhypatehypaton continent. Melpomene cum Sole, dorium & lichanohypaton coaptant. Erato cum Marte phrygium cum hypate meſe cuſtodiunt. Euterpæ & Ioui Lydius & parhypate meſe conueniunt: Polymneia & Saturnus Mixolydium & lichanon meſon ſeruant. Vraniæ & Cœlo ſtellato hypermixolydius modus, & meſes chorda aſcribuntur. Et haſtenus hæc quidem de Muſis dicta, quoniam in peculiari altero Syntagmate noſtro de Muſis notata non fuêre: cætera in eo require. Quoniam verò in Græcis Epigrammatibus carmen legitur, in quo ſingularum Muſarum officia à noſtris & ſuprà ſcriptis nonnihil varia ac diuerſa continentur, hìc tibi illud meis vtcunque verbis referam. Nec te admiratio capiat, quod Græcum decaſtichon cùm ſit, ipſe nouem verſibus concluſerim. Duos enim de Polymneia verſus in vnum ſum cõplexus, vt verſuum numerus Muſarum numero reſponderet.

EPIGRAMMA.

Calliope heroi monſtrauit carminis artem,
Clio dulciſonæ citharæ modulamina prompſit,
Euterpea chori tragici reſonabile carmen,
Melpomene dulci concentu barbita mouit,
Gratáque Terpſichore calamos inflare parauit,
Aſt Erato diuûm iucundos repperit hymnos,
Harmoniam numeris, ſaltúſque Polymnia iunxit,
Vraniæ aſtrorúmque chorum, cœlíque rotatus,
Comica vita Thalia tibi eſt, moréſque reperti.

Nunc attende, quantum meis præſtent Græca, & elegantia & venuſtate: ſed Græcè neſcientibus, opem qualicunque modo ferre iuſtum fuit.

Καλλιόπη σοφίῃ ἡρωϊδῶ εὗρεν ἀοιδῆς,
Κλειὼ καλλιχόρῳ καθάρης μελιηδέα μολπῆς,
Εὐτέρπη τραγικοῖο χορῷ πολυηχέα φωνῆς,
Μελπομένη θυητοῖσι μελίφρονα βάρβιτον ἧρε,
Τερψιχόρη χαρίεντα πόρεν τεχνήμονας ἀυλούς,
Ἔμμορε ἀθανάτων ὄρατὼ πολυτερπέας ἐυρῆς,
Τέρψιας ἀρχηθμοῖο πολύμνια πάνσοφῶ εὗρεν,
Ἁρμονίῃ πάσῃσι πολύμνια ἀοιδαῖς.
Οὐρανίη πόλον εὗρε· καὶ ἀστερίων χορὸν ἄστρων.
Κωμικὸν εὗρε θάλεια βίου τε καὶ ἤθεα πεδνὰ.

Sed & Latinum hoc quoque eſt epigramma, quod inter Vergilij poëmatia legitur:

Carmina Calliope libris heroica mandat.
Clio geſta canens, tranſactis tempora reddit.
Dulciloquis calamos Euterpe flatibus vrget.
Melpomene tragico proclamat mœſta boatu.
Terpſichore affectus citharis mouet, imperat, auget.

Plect

Plectra gerens Erato ſaltat pede, carmine, vultu.
Signat cuncta manu, loquitur Polyhymnia geſtu.
Vranie cœli motus ſcrutatur, & aſtra,
Comica laſciuo gaudet ſermone Thalia.
Mentis Apollineæ vis has mouet vndique Muſas.
In medio reſidens complectitur omnia Phœbus.

Sed iam Muſarum cognomina, quorum frequens apud auctores mentio, paucis recenſeamus. Sunt igitur in primis Muſæ nymphæ nuncupatæ, quòd Acron notat illo Horatij verſiculo:

Vidi docentem, credite poſteri,
Nymphaſque diſcentes.

Item Vergilius, Nymphæ noſter amor Libethrides. Huc adde, quæ de nymphis Lydorum traduntur, quæ & Lydiæ Muſæ dictæ ſunt. Cùm enim Carius Iouis & Torrebiæ filius, errabundus vagaretur, ad paludem quandam, quam ipſe ex matris nomine Torrebiã appellauit, peruenit: ibíque Nympharum quas indigenæ Muſas vocabant, auditos cantus edidicit, Lydióſque modos edidit, vt Nicolaus prodidit, & Stephanus.

Virgines etiã, id eſt, παρθένοι Muſæ dictę ſunt, quoniã diſciplinæ, vti virgines, abditæ, & nõ fuco comptæ eſſe videntur, natiuo ſcilicet decore contentæ: id quod & de bonis literis dicere cõſueuimus, quæ ideo interiores, abditæ & reconditæ à Cicerone in primis appellantur. ſed & Lucianus quodã Dialogo eas Virgines, id eſt, παρθένους vocat: id quod & Zezes in commentariis in Heſiodum. Sed quo modo virgines, ſi Clius & Magnetis, Ialemus & Hymenæus filij fuêre? Euterpes autem & Aſtrymonos Rheſus, vel ſecundum alios Terpſichores? Apollinis verò Carbantis & Thaliæ Palæphatus? Vraniæ & Apollinis, vel Pieri terrigenæ Linus? Melpomenes quidem, vel iuxta alios Terpſichores & Acheloi Sirenes? Terpſichores verò, vel Melpomenes & Lini Apollinis, vel ſecundum alios Lari, Melpus? Erato & Aethlij Endymionis, vel Philamonis, Thamyris? Polymniæ verò, & Celei, ſiue Chimarrhi Martis, Triptolemus? Calliopes & Oeagri, Orpheus? quibus & allegorias ſubiungit perbreues, idem qui ſuprà, Ioannes Zezes.

Camenæ vocantur & Muſæ, quaſi Canienæ, à cano, vt plures exiſtimant. Varro tamen Caſmenas primùm dictas ait, inde Carmenas, poſtremò ablata r litera Camenas.

Heliconiades, ab Helicone Bœotię mõte, in quo primi Otus & Ephialtes Muſis ſacra fecêre, eúmq; mõtem Muſis ſacrum eſſe voluêre. ſed & Heliconem fluuiũ quidã eſſe voluerũt, qui per ſeptuaginta ſtadia lapſus ſub terrã fluit, inde erũpit, & pro Helicone Baphyras dictus. Quidã rem in Orphei necẽ retulerũt, ne homicidæ mulieres Cicones ſe abluerent. Nicandri interpretes Heliconẽ etiã Meliſſum appellãt. Sed enim ſunt inter ſcriptores, qui Heliconiadas Muſas ab inſtrumẽto muſico deriuãt, cuius inſtrumẽti mẽtio eſt apud Ptolemæũ in muſica. Fuit & Helicon ſtatuarius artifex, cuius eſt in Græcis prouerbiis hiſtoria.

Parnaſſides Muſæ appellantur à Parnaſſo Phocidis regionis monte, qui & Larnaſſus vocatus, Stephano & Tarrhæo Lucil. teſtibus, à larnace, id eſt, ab arca Deucalionis, quæ eò delata fuit. poſt diluuium verò longè à Parnaſſo heroë montis incola Parnaſſus vocatus eſt, vt Hellanicus ſcripſit. Alij à Parnaſſo Cleodoræ nymphæ & Neptuni, ſiue Cleopompi filio. In Parnaſſo alternis annis Bacchanalia, id eſt Trieterica agebantur, vbi Satyrorum frequens cernebatur cœtus, & frequentius voces exaudiebantur, & cymbalorum crepitus id quod & Macrob. poſt Pauſ. annotauit. Sanè Higynus in lib. Fab. de trietericis ita prodit: Liber cum in Indiam exercitum duceret, Nyſo nutricio ſuo, dum ipſe inde rediret, regni Thebani poteſtatem tradidit. Sed poſteaquam inde reuerſus eſt Liber, Nyſus regno cedere recuſauit. Liber cum nutricio contendere noluit, paſſúſq; eſt eum regnum obtinere, dum occaſio ſibi regni recuperandi daretur. itaque poſt annum tertium cum eo redit in gratiam, ſimulátque in regno ſe ſacra facere velle, quæ Trieterica dicuntur, quæ poſt annum tertium fiebant: militéſque muliebri ornatu pro Bacchis introduxit, & Nyſum cæpit, regnúmque ſuum recuperauit.

Aonides Muſę, ab Aonis mõtibus frequẽtiſſimè dictæ, qui mõtes & Aones dicti: vt illud,

Aonas in montes vt duxerit vna ſororum.

Bœotia quoque regio & ipſa Aonia denominata eſt, à cuius etiam populis Hyantiis, Hyantiæ ſorores Muſæ dictæ ſunt. Vnde magis mirum, viros alioqui eruditos illud

adhuc

adhuc apud Statium malè enunciare, Et Pæan & Euantiæ sorores: cùm Hyantiæ legendum sit, syllaba id etiam manifestante, quæ in hoc breuis, in illo producta est.

Citheriades quoque nuncupatæ à Cytheronæ monte, qui à rege antiquo Cythærone, teste Pausdictus fuit: vel vt alij à Cithara.

Pierides, vel Pieriæ Musæ, cognominatæ à Piero monte, vt Festus ait, & Cicero. Stephanus autem Pieriam ciuitatem & regiunculam nominat. sed Apollonij Rhodij interpretes, Pieriam montem Thraciæ asserunt, in quo versatus sit Orpheus. Græci Hesiodi expositores Pieriam Macedoniæ montem esse tradunt, in quo genitæ sint Musæ, qui mons Thraciam vsque attingere dictus est. quod ea ratione fictum arbitramur, quoniam primus apud Græcos & sapiens & poëta & theologus Orpheus in hæc loca diuersatus est. vel si Ouidio poëtæ credimus, Pieriæ Musæ dictæ sunt à Pieri & Anippes filiabus, quæ cum veris Musis ausæ sunt decertare, vnde victæ in picas mutatæ fuerunt. Pierum etiam vetustissimum poëtam legimus, à quo Græcorum nonnulli Musas aiunt lepidis adeò carminibus celebratas, vt ab eo etiam Pieriæ nuncupatæ sint. Alij verò, quòd Pierus Macedo, à quo mons cognominatus est, cùm Thespias profectus esset, primus Musas nouem statuerit, id quod in Bœoticis scribit Pausanias, & ipse in Poëtarum historia retuli.

Pegasides insuper Musæ nuncupatæ, vt Festus docet: à fonte quem Pegasus ictu vngulæ fingitur aperuisse. ob quam causam & fons Hippocrene, & Musæ ipsæ Hippocrenæ dictæ: cuius fontis aquas vocales fuisse, plurimi poëtarum cecinêre. Sidonius,

Texerunt vitreæ vado Hippocrenes,
Tunc hac mersus aqua loquacis vndæ. Et reliqua.

Statius Papinius in epithalamio Stellæ poëtæ:

Et de Pieriis vocalem fontibus vndam.

Pindari commentator fabulam in allegoriam refert, quo scilicet poëtæ soliti essent canere carmina: vel propter musicam quæ fit ex aqua, cuius & nos alibi meminimus, in Musis scilicet. hinc & Hydraulica musica, & Silani.

Aganippides etiam Musæ ab eodem fonte appellatæ sunt, qui fons etiam Aganippe vocatus est. alij in Helicone fontem statuunt, sic ab Aganippe Termessi fluminis filia. fuit autem Termessus, vt Pausan. ait, fluuius circum Heliconem. Multa hic cõsultò prętereo, quæ de Pegasi equi fabula afferre possem.

Ilissides, quæ & Ilissiades, Musæ nuncupatæ sunt ab Atticæ flumine Ilisso, vt in Attica Pausanias docet. Stephanus tamen ab vrbe Ilisso dictas existimauit, testémque vocat Apollodorum.

Thespiades verò Musæ vocantur, non vt quidam putant, à Thespia matre vel nutrice, quod nusquam apud idoneos auctores compertum: sed à Thespia, vel Thespiis (vtroque enim modo dicitur, vt ait Stephanus) ciuitate Bœotiæ, vbi præcipuè Musæ colebãtur. Si quis tamen scire desiderat, quo nomine vocata fuerit Musarum nutrix, is in primis Hyginum legat in Astronomico poëtico & in Aratum. Latina commentaria, quæ in Basilum à quibusdam referuntur. vtrique enim eam Euphemen vocant, quæ Crotonem filium habuit: qui Musarum precibus, quod inter eas est versatus, & ab eis musicam edoctus, ab Ioue est inter sidera collocatus, & sagittarij nomen habet. Huius quidem Euphemes statuam Pausan. in Helicone positam fuisse ait ad Musarum lucum.

Libethrides à Magnesiæ fonte Musis ipsis consecrato, Musæ nuncupatæ sunt, cuius Plin. & Solinus meminêre. Strabo in nono, Libethri etiam meminit: Hoc in loco, inquit, consecrata est Musis ædes, fónsque Caballinus, & Libethridum spelunca nympharum. Vergilius Musæ noster amor Libethrides. Sedenim Libethrium montem 30 ab vrbe Corona stadiis Pausanias distare scribit, in quo & fons, & Musarum Libethriadum simulacra fuisse traduntur. Fuit & Libethra ciuitas in monte Olympo, vel Dionysij oraculo memorabilis, de non eruendis à sue ossibus Orphei. qua de re multa in Poëtarum historia retulimus. Hinc emanasse quidam volunt illud, ἀμισότροφον λειβηθρίων: hoc est, Libethriis inelegantior.

Pimpliæ Musæ dictæ sunt in Macedonico Olympo, à fonte Pimplia, vt Hesychius tradit. vel vt ait Porphyrion, à monte vel fonte eiusdem regionis: vt verò Apollonij Rhodij interpretes scribunt, à Pimplia regione, quæ fuerit prope Pieriam. Literarum tamen quidam, vt videtur, parũ gnari Pipleades potius quàm Pimpleades vocitãt. Græci certè

certè quorum hoc est vocabulum tum πίσπλεια, tum πίμπλια, hoc est, cum i diphthongo in penultima, & sine, enũnciant, non πίπλια. Videtur tamen Varro de Lingua lat. Pipleades nuncupare, sicuti etiam Acron: qui eas ab aliquibus à peplo vestis genere dictas ait, vel ab Orchomeniorum monte Pimpleo. Non desunt inter grammaticos, qui hic meras nugas confingant, quæ prætereundæ à nobis potius quàm adscribendæ sunt.

Castalides Musæ nominatæ sunt à Parnassi fonte Castalia, cuius aqua potu suauis fuisse traditur: quanquam apud Stephanum, Castalia sit Ciliciæ ciuitas. Nicephorus in interpretatione Synesij, fontem esse prope Antiochiam Syriæ, vbi oracula redderentur, testatum reliquit. Idem multo ante Nicephorum scripsere Clemens Alexandreus, & Eusebius Pamphili. Mythologi quidem Castaliam ferunt virginem quampiam fuisse, quam cùm ardentius Apollo deperiret, eíque vim inferre studeret, sese in fontem ipsum præcipitasse, à cuius nomine fons Castalius cognominatus est. Idem Cœlius Lactantius, vel Lutatius grammaticus. At verò Probus: Castalius, inquit, fons est Delphis in Apollinis oraculo, qui abluit ipsam arã dei, dictus à Castalio Delphici Apollinis filio. alij à Castalio patre Thyiæ, vnde Thyiades Bacchæ nymphæ vocatæ sunt. Panyasis vetus poëta Græcus, Castaliam hoc versu Acheloida vocat,

Castaliam aduenit, diuinam Acheloidos vndam.

(Sic enim ego ex tempore lusi) quo fit, vt nõnulli Acheloi filiam Castaliã existimarint.

Corycides adhæc Musæ appellatæ sunt à colle, vel antro potius Corycio, in Parnasso, Delphis proximo, cuius meminit & Laërtius in vita Pherecydis, & Apollonij Rhodij commentatores: qui nuncupatum illud aiunt à nympha Corycia, cuius & Apollinis Lycoreus filius fuit, à quo Delphici incolæ Lycores nuncupati sunt. aliæ sint licet de iis populis opiniones, quæ nostri nunc non sunt instituti. Alterum prætereà antrum Corycium memorabile in Cilicia fuit, de quo Mela & Solinus. Fuit & eo nomine vrbs, vt Herodotus & Strabo prodiderunt. quin & Stephanus multis in locis vrbes eius nominis commemorat.

Mnemosynides Musæ quoque vocatæ fuêre, à matre Mnemosyne, quæ est memoria.

Pateidas, ait Festus Pompeius, Musas appellatas, à fonte Macedoniæ, propter liquoris eius vnicam subtilitatem.

Ligiæ etiam Musæ dicuntur, vt in Phædro scribit Plato: siue propter speciem cantus, siue propter musicum genus canorum, quod Ligium nuncupatur.

Olympiades & Varro Musas nominat, ab Olympo monte, carmen illud afferens,

Musæ, quæ pedibus magnum pulsatis Olympum.

Quod quidem carmen ab Homero deductum videtur, qui Musas aliquoties inuocat Olympia tecta habitantes, hoc carmine,

Οὔπετε νῦν μοι μῦσαι, ὀλύμπια δώματ' ἔχουτες. cuius etiamnum hemistichium cùm apud alios, tum apud Hesiodum legitur. Sed & Olympiadas Terentianus Musas hoc versu vocat,

Carmen summè dedistis Olympiades mihi Musæ.

Item Hesiodus in Theogonia,

Μῦσαι ὀλυμπιάδες κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο.

χρυσάμπυκες Musæ etiam à Pindaro in Isthm. vocatæ sunt, quòd videlicet ornamentum aureum in capite gestarent. παρὰ τὸ χρυσίου & ἄμπυξ, qui ornatus est capitis muliebris.

Ardalides adhæc Musæ cognominatæ, ab Ardalo Vulcani filio, qui cùm ad Trœzenios tibias & Musas detulisset, eas ita à nomine suo appellauit, auctor Plut. in Symposio, & Stephanus, qui ita scribit: Ardalides & Ardaliotides in Trœzene coluntur Musæ: sic ab Ardalo dictę quopiam, vel à loco. Addit amplius Paus. fuisse apud Trœzenios aram veterem, super quam Musis & Somno diuinam rem faciebant, quòd scilicet Musis somnum conuenire arbitrabantur.

Mæonidas demum Musas interdum vocat Ouid. à Mæonia, vt putatur, regione: vel ab Homero, qui Mæonius dictus est, à Mæone magno patruo & tutore: vel à Mæone Lydorum rege, qui Homerum aluit, vt in eius vita legitur apud Plutarchum. Sunt tamen qui apud Ouidium in Metamorph. Myonias legant, vt quædam habent exemplaria, à Myonia Phocidis vrbe, de qua Pausan. & Stephanus.

Hæc sunt Musarum cognomina, quæ collegi. Si de Musis forsan nosse plura desideras, nostrum lege, si vacat, de Musis Syntagma.

SYNTAGMA OCTAVVM,

DE BACCHO, PRIAPO, ALIIS, AD ILLVSTRISSIMVM HERCVLEM Bentiuolum.

Cui dono damus hos duos libellos,
Incultos licet,& parùm politos,
Hercules,tibi: qui columna ſolus
Nunc es Bentiuolæ domus relicta.
Et quidem tibi iurè,qui Gyraldi
Soles nonnihil æſtimare nugas.
Dianam & Bromium hîc deos habebis:
Hunc ſcenæ patrem,& Enthei furoris:
Venatrix alia eſt dea,& remota.
Hos legas,rogo,poſt tuas Camœnas,
Vel quæ Lydia,vel Latina cantant,
Culto(Iuppiter)aureóque plectro.
Quare hoc,quicquid id eſt,tibi dicatum,
Di faxint maneat,precor,perennè,
Noſtra nota fides ſit vt perennis.

PErmulti ſunt Illuſtriſſime Hercules Bentiuole, qui modò bene comptam & ornatam habeant familiam, & equos bene curatos, & ſtratos pulchris epiphiis, & canum omnis generis turmas, itémque ædes magnificas, aulæis & peristromatis ornatas, nihil præterea curant, ac optant, etiamſi ipſi indocti ac imperiti & ſint & habeantur. quibus id iurè dici poteſt, O viri qui præſtantes eſſe vultis, veſtræ quidem domus & familiæ & iumenta rectè ſe habent; cæteráque domeſtica: vos autem, ſi per voſmetipſos quàm deformes ſitis, & ſordidati, videre poſſetis, iurè ac rectè illud de vobis dici poſſe videretis, quod de huiuſmodi hominibus, prudentiſſimus & eloquentiſſimus Demoſthenes, & philoſophus Diogenes dicere ſolebant: quorum alter vos oues aureo vellere opertas vocabat, quæ diuites quidem eſſent operimento, cæterùm ipſæ ſine ratione: ſic eiuſmodi homines ipſi rudes ſunt,& ignari. alter verò, caprificis in præcipitiis & altiſſimis ruinis ortis, ſimiles hos ipſos arbitrabatur, quorum ficus non homines, ſed corui & graculi decerpant & paſcantur. Sic hoc tempore plurimos, mi doctiſſime Hercules, videas, qui diuites & nobili loco nati, nihil aliud curant, nihil ſatagunt, quàm videri tales. Tu verò nec illa ſpreuiſti, ſed te intus longè magis ornare ſtuduiſti: non veſtibus dico(id quanquàm nec negligis pro dignitate, & domus ſplendore) ſed virtutibus, ſed literarum ſtudiis, & his artibus omnibus, quæ ſunt libero homine digniſſimæ. quod veriſſimum eſſe iudicabit, qui te in omni muſices genere canentem audierit, & qui literarum tuarum elegantiſſimas notas conſpexerit. At quid hæc ipſe commemoro? quæ nec tu libenter audis? vt qui potius laudanda facere velis, quàm coràm laudari. Nam & iſta iam pleriſque omnibus nota ſunt, quæ tu vel Latino, vel Italico vernaculo, id eſt, Hetruſco ſermone ſcribis: quorum etiam pleraque in lucem data apparent, vt ſunt Comœdiæ, Satyræ, Epigrammata, & permulta alia. Quibus de rebus omnibus duo hæc mea Syntagmata tibi dono dare conſtitui, vt ſub tuo nomine in vulgus prodeant: in quibus Syntagmatibus Dionyſij & Dianæ fabulas recenſui, & eorum cognomina: quorum hæc venationi, ille furori poëtico, & toti ſcenæ apud gentes præfuêre. Quo vtraque re tu delectaris: & venatione quidem, vt corpus exerceas, ad eius tuendam valetudinem: & poëtica, vt animum exornes, & quamplurimis prodeſſe poßit. Accipe igitur Illuſtriſſime, ac doctiſſime Hercules, hæc noſtra, ita vt in tua tutela ſuſcipias: néue maledicorum venenis pateant, tuæ correctionis antidotum eis adhibere velis. Vale: & me, quod facis, tuo amore foue.

Ex grabatulo noſtro.

BACCHVS, DIONYSIVS, ALII.

BAcchi, ſeu Dionyſij cognomina antequàm explicemus, prius diſquirendum videtur, quot hoc nomine fuerint. nam quamuis de omnibus ſimul agendum, nonnihil tamen lucis ipſa tibi diſtinctio afferre poterit. Philoſtratus ergo in Apollonij Tyanei vita, Dionyſios tres fuiſſe ait, Thebanum, Indicum, & Aſſyrium. Diodor. itidem Siculus proditum ait, tres diuerſo tempore fuiſſe. primum Indum, ex Ammone & Amalthea genitum, qui barbatus Dionyſius dictus eſt, quòd Indorum more barbam nutriret: & Lenæus, quòd vinum ex racemis in torculari exprimere docuerit. alterum Dionyſium Ioue natum & Proſerpina, vel Cerere, quem primum ferunt boues ad aratra iunxiſſe. tertium Thebanum, Ioue item & Semele natum. At verò noſter M. Cicero lib. de Nat. deorum tertio, quinque connumerat: Multos, inquit, Dionyſios habemus: primum, Ioue & Proſerpina natum: ſecundum Nilo, qui Nyſam dicitur condidiſſe (ſunt tamen qui Nyſum, non Nilum hoc Ciceronis loco legant:) tertium Caprio patre, eúmq; Aſiæ regem præfuiſſe dicunt, cuius Sabazia ſunt inſtituta: quartum Ioue & Luna, cui ſacra orphica putantur confici: quintum Nilo natum, & Thyone, à quo Trieterides conſtitutæ putantur. hæc ferè Cicero. Quod autem Dionyſium primum ait ex Proſerpina & Ioue natũ, idipſum & Orpheus in hymno teſtatur, canens, διὸς καὶ περσεφονείης ἀῤῥήτοις λέκτροισι γενυάδεος. hoc eſt, Iouis & Proſerpinę ineffabilibus lectis genitus. Communis tamen poëtarum opinio, Bacchum Iouis & Semeles filiũ facit. hinc Bacchus ipſe in priore in Dionyſium hymno, vt aliquando è Græco conuerti:

Ipſe ego ſum Dionyſius Eribromus, edidit ipſa
Me mater Semele, ſummo commixta Tonanti.

Qua de re conſentiunt Diod. & Euſeb. & quidem pluribus, quæ nos ita breuiſſimè repetimus. Cadmum ij tradũt Agenoris filium, ex Phœnicia ad quęrendam Europam, quæ fuerat ab Ioue rapta, à rege miſſum fuiſſe: & cùm non inueniret, tandem in Bœotiam deueniſſe, ibíque Thebas condidiſſe. cúmque Harmoniam Veneris filiam duxiſſet vxorem, Semelem & ſorores eius genuiſſe. Ioue autem Semelis amore capto, & ea multis artibus potito, Iunonis fraude, Semele Iouem tandem exorat, vt ad ſe, vti ſolitus eſſet, ad Iunonẽ accederet: illam non tuliſſe fulgura & tonitrua, exanimatámque conflagraſſe. edito abortu infante, Iouem femori ſuo puerum aſſuiſſe, perfecto partus tempore fœtum edidiſſe, in Dracano nubiloſo, vt canit Theocritus. ita enim ſcribit in Bacchis, ſeu Lenis poëmate:

——Quem Dracano in nebuloſo
Iuppiter, exoluens ingens femur, edidit altus.

Hoc quidẽ de Iouis femore Tireſias aliter interpretatur apud Euripidẽ in Bacchid. multis verſibus. Addũt prẽterea fabulę, Parcas ipſum anguibus cinxiſſe, illis quidẽ immanibus, innoxiè tamen pueri ora lambentibus. Vnde eſt illud poëtæ Catulli de Bacchi comitibus:

Pars ſeſe tortis ſerpentibus incingebant.

Beatus etiam Epiphanius libro tertio contra Hæreſes, hos Bacchi ſerpentes ridet, vt in Euan dicam. Poſt hæc Mercurius ab Ioue traditum puerum ad Nyſæ ſpecum detulit, nymphis Nyſæis educandum, quo in loco Dionyſium nuncupatum ferunt, de patris & Nympharum nomine. In eodem loco ferunt vitis & vini vſum, & plantandi rationem docuiſſe: potionem prætereà ex hordeo decocto confectam, quam zython Græci, noſtri ceruiſiam, aliíſque nominibus appellant. Ipſum dein cum exercitu non virorum ſolùm, ſed & mulierum, terrarum orbem luſtraſſe aiunt, impiis ac iniuſtis hominibus, atrociſſimè pœnis & ſuppliciis affectis. hactenus meis verbis, quæ illi pluribus diſſeruêre. Sed enim & μέθη, id eſt, temulentia vel ebrietas, comitari dicitur Bacchum: cuius ebrietatis ſignum Pauſiam pictorem feciſſe his verbis ſcribit in ſecundo Pauſ. μέθη, inquit, ab eodem Pauſia facta, bibit ea è vitrea phiala. expreſſa ita eſt in tabula vitrea phiala, vt per eius perſpicuitatem muliebre ſe os oſtendat. Porrò illud notamus, noctuam auem inuiſam fuiſſe huic deo, vtpote cui vitem denegarit, ſolámque à ſuis racemis abegerit, quòd mortalibus vinum criminata ſit. Quin & illud proditum eſt, ſi infantes noctuæ oua aſſumpſerint, perpetuò vinum odiſſe, & id non modò non bibere, ſed & temulentos formidare, vt Philoſtratus auctor eſt. Bacchus igitur vocatus ἀπὸ τῦ βαχέειν, hoc eſt, ab in-

compositè vociferando: quidam à coronæ genere, quæ Bacche dicebatur, deriuant. Baccha, inquit Varro, vinum in Hispania. Eustathius dici voluit ἀπὸ τῆ βαχχᾶν, quod significat vlulare, & inconditè clamare, vt bacchæ facere solebant. mox κ litera addita fuit, vt maior ac sonantior fieret, terribiliórque vocis expressio: quo modo & nonnulli etiam in Iaccho contigisse putant. Græci aliquot Bacchum non dei nomen esse tradunt, sed sacerdotis Dionysij nomen, & rami cuiusdam, quo in eius dei sacris vterentur, in quibus & βακχεῖβακχος acclamabatur, vt Hesychius prodidit: & perinde etiam βακχεύω, fureo & insanio: & βακχεία Dionysij celebritas, quæ à nostris Bacchanal, & Dionysia Bacchanalia dicuntur. Sed ex rixis quidem & contentionibus, quæ vino supra mensuram hausto seminantur, & clamoribus ex ebrietate fusis, facta sunt etiam illa huic deo cognomina: ἀερσιόνης, ἐλεύθερος, & ἐλευθερεύτης, de quib. seorsum agemus. ἔρις enim, vt nosti, rixam & litem significat. Sed & Enyalius, id est, Martius, hic deus cognominatus est, teste Macrobio. Colebatur etiã apud Lacedæmonios Liberi patris simulacrum hasta insigne, nõ thyrso. Sanè thyrsus hasta fuit, cuius mucro hedera lambente protegebatur: quod significabat, inquit Macrob. vinculo quodam patientiæ obligandos impetus furoris. habet enim hedera vinciẽdi obligandíque naturam; vini verò calor ad furorem sæpe hominem propellit. Phurnutus quidem thyrsum ideo Baccho ait attribui, quòd ebriorum pedes suum officium haud planè peragant. Alij putant, quòd rarò compotationes sine rixa & lite finiantur, vt Lapitharum & Centaurorum fabulæ declarant. Notissima est fabula de Lycurgo, qui Baccho insidiabatur, apud Homerum, ab Ouidio aliísque repetita. Sed ab Hygino in Fab. latius explicata. Phurnutus hanc ita interpretatur. Bacchum, ait, fugientem Lycurgi insidias ad mare peruenisse, eúmque à Thetide seruatum. vites interpretatur Bacchi nutrices, Lycurgum vindemiatorem, vinum autem marina aqua mixtum conseruari. Nunc quæso rem ridiculam audi, quam conuiua Vlpianus, vt puto, narrat in cœnis apud Athenæum, de Bacchi origine. Ignorare, inquit, mihi videmini conuiuæ, auum Dionysij Cadmum cocum fuisse. illis autem tacentibus, Euhemerus (ait) Cous in tertio sacræ historiæ libro ita prodidit, auctoritate Sidoniorum, Cadmum regis cocum fuisse, qui sumpta Harmonia tibicine regis aufugit. hæc ille. ex quibus præter rei nouitatem, Coum etiam videmus appellatum Euhemerum, cùm Messenium, vel Tegeaten aliàs: id quòd in eius vita, in Poëtarum historia ostendimus. Puderet me hoc loco fabulam referre, nisi eam vir sanctus Arnobius recitaret lib. v. aduersùs Gẽtes: Cùm, inquit inter homines esset adhuc Nysius & Semeleius Liber, nosse inferos experiuit, & sub Tartari sedibus quídnam rerum ageretur inquirere. Sed cupiditas hæc eius nonnullis difficultatib. impediebatur, quòd quà iret ac pergeret, inscitia itineris nesciebat. Prosumnus quidam exoritur, ignominiosus amator dei, atque in nefarias libidines satis pronus, qui se ianuam Ditis atq; Acherusios aditus pollicetur indicaturum, si sibi gereret morem deus, atque vxorias voluptates pateretur ex se capi. Deus facilis, iurat potestatis futurum ac voluntatis se eius, sed cùm primùm ab inferis compos voti atque expeditionis rediisset. viam comiter Prosumnus edisserit, atque in limine ipso prostituit inferorum. Interea dum Liber Stygem, Cerberum, Furias, atque alias res omni curiosa inquisitione collustrat, ex viuentium numero index inde decidit, atque ex more sepelitur humano: emergit ab inferis Euhyius, & recognoscit extinctum ducem: qui vt fidem compleret pacti, & iurandi solueret religione se iuris, locum pergit ad funeris, & ficorum ex arbore ramum validissimum præsecans, dolat, runcinat, læuigat, & humani speciem fabricatur in penis. Figit super aggerem tumuli, & postica ex parte nudatus accedit: subdit, insidit. lasciuia deinde luxuriantis assumpta, huc atque illuc clunes torquet, & meditatur ab ligno pati, quod iamdudum in veritate promiserat. hactenus Arnobius. qui & ideo Ithyphallos erigi institutum asserit, & in hoc non Heraclitum solùm, sed totam contestatur Græciam. Fabulam hanc eandem comperio in Græco libello, qui inscribitur ἐξόδια τῆ φώτων. Item apud Hyginum, dum coronam Ariadnæ describit, ex his qui Argolica scripserunt: sed hominis viam ostendentis, nomen non Prosumnus vocatur, sed Hypolinnius, vel vt alia exemplaria habent, Hypolipnus. Polynpnon appellat Greg. Nazien. in priore contra Iulianum. In Græco verò libello περόσυμνος etiam, & cum Arnobio conuenit, υ Græca litera in u nostrum conuersa, vt frequentissimè antiqui faciebant. & hoc etiam addit Hyginus, quod Bacchus ab Ioue patre impetrauit ad inferos descendere, vt inde Semelen matrem reduceret. & de hac fabula satis. Iam ad reliqua venio.

nio. Effingebatur item variis modis Bacchus, aliquos ego attingam. Simulacra, inquit Phurnutus, nuda fiebant, vt vini naturam ostenderent, quæ secreta reuelat. vnde illud est quod dici solet, In vino veritas. Effingebatur & puer imberbis. hinc Tibul.

Solis æterna est Phœbo Bacchóque iuuenta,
Nam decet intonsus crinis vtrunque deum. Ouid. in Metamorph.
Tibi enim inconsumpta iuuenta, Tu puer æternus, tu formosissimus, &c.

Item cum corniculis in fronte. Ouid. in Sappho,

Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

Sed de cornibus Bacchi dicam in Bugene plura. Interdum puer, & lætus, quòd vinum modicè sumptum hilares & lætos homines faciat. Senex etiam aliquando, & caluus, propter scilicet immodicam bibendi intemperiem, & quòd ex ebrietate arcana plerunq; retegantur. Indi etiam senem barbatum, vt dixi, Dionysium coluêre: hinc Macrob. in 1. Sat. Liberi, inquit, patris simulacra partim puerili ætate, partim iuuenili fingebantur. præterea barbata specie, senili quoque, & reliqua. Coronabatur pampinis, hedera, & ficulneis frondibus: pampino quidem, & ficu, ex memoria nympharum Staphylæ & Sycæ: hedera verò, Cissi pueri, qui fuerant in has plantas conuersi. Effictus est aliquando in curru pampineo, & triumphans qui pantheris modò, modò tigribus ac lyncibus trahebatur. Silenus pando asello propter astans, bacchis & Satyris thyrsos & ferulas vibrantibus, cæteróque bacchãtium comitatu tum præeunte, tum subsequente. Nam vt scribit Strabo lib. x. ministri & assectæ Dionysij putabantur, Sileni, Satyri, Bacchæ, Lenæ, Thyiæ, Mimallones, & Naiades, & Nymphæ, & Tityri. Porrò addit & Phurnutus, σκιρτὰς, Scirtus, & σκιρτύλας, tum Panes, & Syluanos, & Bassarides: & nos Mænades addamus, & si quæ alia huiusce modi sunt fabulamenta potius quàm numina. Atque hic Ariadnæ chorus dictus, vt puto, quem Dædalum statuarium effinxisse ferunt in Cnoso, ex albo marmore: cuius in Iliade meminisse videtur Homerus, in illo, ἐν ὃ χορὸν ποίκιλλον. Quem chorum etiam designasse videri potest Propertius in 2 Elegiarum:

Egit vt euantes dux Ariadna choros.

Philostratus Bacchi etiam imaginem in naui, elegantissimè descripsit, qua Tyrrhenis nautis furorem immisit, eósque demum in delphinos conuertit. Memini me has effictas nugas spectasse pulcherrimis ex musino opere figuris in templo olim Bacchi Romæ, nunc diuæ Agnæ dicato. Fabulam Homerus in hymnis, & Ouid. copiose, ante alios retulêre. atq; de his hactenus. Porrò ab Indis Bacchus deus Saron nominabatur, qui vini confector interpretatus dicitur, vt Chares Mitylenæus ait. Sed iam institutum sequamur.

Dionysus, & Dionysius, Bacchus appellatus, à patre Ioue, & Nysa vrbe Arabiæ. nam post fulminatam Semelem, ait Diodorus, Iupiter ipsum infantem absconditum in femur cùm continuisset, partus tempore in Nysam Arabiæ vrbem nymphis Nysæis educandum dimisit: atque inde ex Ioue & Nysa, id est, à Διὸς καὶ νῦσα, vocatus Dionysius. Paus. tamen in Laconicis, Inò Dionysij nutricem tradit. quod & Ouid. Quin etiam antrum ostendi ait, in quo fuerit nutritus, vt alibi est copiosius relatum. Hesiodi interpres dictum ait, quasi διεδοίνυσον, à διδόναι videlicet τὸν οἶνον, quia sit dator vini: quòd ante ipsum & Plato prodiderat. Phurnutus tamen: Dionysius, inquit, ἤτοι διόνυξ ὤρ, quasi nos adaperiens. ἤτοι διάνυσις, παρὰ τὸ διανύειν ἡμᾶς ἡδέως, quia nos iucundè ac suauiter itriget. vel dictus quasi διάνυσος, inuersione a in o, & i in n, quòd curas soluat modicus, vt nimius animũ. vnde & Alysius dictus, & Lyeus. Sedenim Macrob. Dionysius, inquit, à Physicis dictus, quasi Διὸς νῦς, hoc est Iouis mẽs. Orpheus dictũ innuit ἀπὸ τῆ διινεῖσθαι, καὶ περιφέρεσθαι, id est, quòd circumferatur in ambitũ, cùm ait,

πρῶτος δ' ἐς φάος ἦλθε, Διώνυσος δι' ἐπικλύδην
Οὔνεκα διινεῖται κατ' ἀπείρονα μακρὸν Ὄλυμπον. hoc est:
Prodiit in lucem primus dictus Dionysius,
Quod super immensum & latum versetur olympum.

Cleanthes verò dictum ait ἀπὸ τὸ διανύσαι, hoc est à perficiendo. Dionysium enim solem Physici interpretati sunt, qua in re & Macrobius multũ laborat. Artemidorus lib. II. Oniroriticôn, & Suidas, etiam ipsi ἀπὸ τῆ διανύσαι deducunt. Sanè & Nysæum, & Nysium Dionysium dictum plerique arbitrabantur, à Nysa Cythæronis, seu Heliconis monte: alij à Nysa Arabiæ. Arrianus verò, & Q. Curtius, & Philostratus, à Nysa Indiæ tradunt. quibus & Pomp. Mela his verbis subscribit, de India agens: Vrbium, inquit, quas incolũt (sunt autem

tem plurimæ)Nyſa eſt clariſſima & maxima,montium Meros Ioui ſacer:famam hinc præcipuam habent,quòd in illa genitum, in huius ſpecu Liberum arbitrantur eſſe nutritum. vnde Græcis auctoribus, vt femori Iouis inſutum dicerent, aut materia ingeſſit, aut error. hæc Mela. At Stephanus,huius Nyſæ nomine vrbes decem collegit, inter quas in Eubœa decimam retulit, vbi ait vna eadémque die vitem florere, & racemos maturos producere. Porrò à Nyſio Baccho Nyſeides,& Nyſiades nymphas legimus apud Ouidium, alióſque poëtas:

Liber pater Bacchus dictus eſt. Tibullus:

Candide Liber ades,ſic ſit tibi myſtica vitis,
Sic hedera ſemper tempora vincta feras.

Vocatus autem Liber eſt,vel à linguæ licentia, vt plerique putant: nam vini potu magis liberi mortales fiunt. vel potius, quòd animum curis liberet, & pellat triſtitiam. Ouid. in Arte:

Cura fugit multo,diluitúrque mero:
Tunc veniunt riſus,tunc pauper cornua ſumit,
Tunc dolor & curæ, rugáque frontis abit,&c.

Nec hac de re pauciora Horatius. Liber,inquit Seneca,non ob licentiam linguæ dictus eſt inuentor vini:ſed quia liberat ſeruitio curarum animum,aſſerit,vegetátq;, & audaciorem in omnes conatus facit. Sunt qui dicant,quòd in liberis ciuitatibus coleretur: quin & earum ſymbolum eſſet. vnde Marſyas, eius miniſter,in ciuitatibus libertatis fuit indicium. Scribit Diod. Dionyſium in Bœotia iuſſiſſe,in patriæ ſuæ gratiam omnes vrbes liberas eſſe,condita de ſuo nomine ciuitate,quã ideo Eleutheras nuncupauit. Plut. in probl. ait,Cur bacchum liberũ vocant? An quòd bibentibus libertatis cauſa ſit? fiunt enim pleriq; potu licentiores? An quòd libationẽ inuenit? An verò,ſicut Alexander ait,quòd pro Bœotiæ libertate pugnauit,& ipſe etiam ἐλευθέριος, id eſt,Liber & Liberator cognominatus eſt. Pauſ. etiam in Attica,commemorat templum non magnum Bacchi ἐλευθέρου, id eſt, vt exponit Domitius,Liberatoris. Heſychius etiam eodem nomine cultum ſcribit. D. Auguſtinus Liberum appellatum ſcribit,quòd mares in coëundo per eius beneficium emiſſis ſeminibus liberentur: quod etiam agere in fœminis Liberam dicunt. Ob hoc Libero virilem corporis partem in templo poni,fœmineam Liberæ. lib. verò VI. cap. IX idem ſcribit Auguſtinus: Liberum,inquit,à libramento appellari volunt,quòd mares in coëundo per eius beneficium emiſſis ſeminibus liberentur. hoc idem dicunt in fœminis agere Liberam, quã etiam Venerem putant, quod & ipſam perhibeant ſemina emittere: & ob hoc, Libero eandem virilem corporis partem in templo poni; fœmineam Liberæ: & ob hoc addunt, mulieres attributas Libero, & vinum propter libidinem concitandam. atque hæc Auguſtinus. M. verò Cicero lib. II. de Nat. deorum,his ſuperius dictis,quàm exponatur, melius intelligetur. Cùm enim alium eſſe dixiſſet Liberum Bacchum Semele & Ioue natum, à Libero quem Romani cum Libera & Cerere auguſtè ſanctéque conſecraſſent, ait, quod quale ſit,ex myſteriis intelligi poteſt. Sed quod ex nobis natos liberos appellamus, idcircò Cerere nati nominati ſunt Liber & Libera,quorum trium deorum templum Cor. Tacitus in ſecundo Annal. Romæ apud Circum max. conſtructum ait, ab A. Poſthumio dictatore vótum, à Tib. Cæſ. inſtauratum. T. Liuius lib. I. Decad. V. Supplicatio, inquit, ad Cereris Liberi Liberæque fuit, quòd ex Sabinis terræmotus ingens cum multis ædificiorum ruinis nunciatus erat. Meminit Liberæ & Cereris, ſed & Liberi, ſed non ſimul, Ciceron in VI. Verr. Sanè Diuus Auguſtinus Liberam modò Venerem, modò Cererem dictam innuit. hæc eius verba in VII: Confert hoc idem quæ Ceres, ſeu Venus, vt etiam in Cerere meminimus. Idem alibi: Ridet porrò ſacra Liberi, quæ cùm alibi, tum Lauinij fierent impudentiſſimè, pudendorum virilium: libro. ſeptimo, capite viceſimoſecundo. Porrò qui Liberum à verbo labi dictum putarunt,vt Liber quaſi Laber dicatur, valde labi videntur.

Thyoneus etiam appellatus. Hor. lib. I. Carm. Nec Semeleius cum Marte confundet Thyoneus. à Thyone verò matre dictus, vt Diod. & Heſych. docent, & Cœl. Lutatius grammaticus in eo Stat. Theb. lib. V.

Tunc primùm ſeſe trepidis ſub nocte Thyoneus Detexit.

Idem ſcribit & Porphyrion in Horat. Ouid. Indetonſúmque Thyoneũ,dixit. Sunt qui Thyo

Thyonem non matrem Bacchi,ſed nutricem faciant, vt poëta Panyaſis lib. Heracleię tertio. Sed hac de re plura Iſaacius in comment. in Lycophronem. Alij Thyoneum, à θύω, hoc eſt ſacrifico deducunt,propter orgia & myſtica ſacra: vel impeto, propter Bacchas & Mænades. A Thyoneo Thyonianus,Catullus dixit,in illo:

Migrate,hic meus eſt Thyonianus.

Acron tamen contra aliorum opinionem ita ſcribit: Thyoneus filius Liberi fuit, qui in Chio inſula regnauit,pater Thoantis regis,cuius filia fuit Hypſipyle,quæ coniuratione facta aduerſus viros, ſola parentem ſeruauit. quam fabulam Statius narrauit ſuo carmine. Videtur tamen hic erratum eſſe, & pro Chio, Lesbo legendum. Thyonem quidam terram, vt eſt apud Diodor. in quarto: alij Semelem etiam Thyonem vocatam tradunt. Sanè & Græci θύονυ, vt ait Heſychius, Dionyſium vocauêre, vnde videri poteſt Thyoneus dictus, quaſi Theœnius. Porrò & Thyonidas à Rhodiis dictus Bacchus.

Dithyrambus Dionyſius cognominatus,quòd bis natus eſſe crederetur,ex matre ſcilicet Semele, & mox ex patris femore: quaſi, vt aiunt, duabus ianuis egreſſus. vel quòd in ſpecu ſit nutritus,quòd δίθυρον eſſet,quod plenius in primo de Poëtica dialogo declaratum eſt. Sed in antro nutritum quidem Dionyſium, ait Pauſ. in Lacon. ab Ino etiam campum ante ipſum vocari διονύσου κῆπον, id eſt, Bacchi hortum. Vel fortè Dithyrambus dictus, vt eſt apud Diod. Origenem, & Euſebium: quòd Dionyſius ipſe ex Ioue & Cerere natus diſcerptus à Titanibus,& decoctus,à matre ſecundò compoſitus & refectus, reuixiſſe dicitur, ἀπὸ τῆ δὶς εἰς θύραν ἀναβάνειν, hoc eſt, à bis in ianuam ingrediendo. qua de re & Auſonius in epiſtola ad Paulum de Centone: Ne,inquit, in ſacris & fabulis aut Thyonianum mireris, aut Virbium,illum de Dionyſio,hunc de Hippolyto reformatum. Quin & ab eodem, de Libero patre agente, Græcè vocatur τιτανολύτης διόνυσος, hoc eſt à Titanibus diſcerptus Dionyſius. de hoc & Arnobius contra gentes: Et tamen,inquit, iſti qui hominem nos colere morte functum ignominioſa ridetis, nónne & Liberum vos patrem membratim à Titanibus diſſipatum,fanorum conſecrationi aptatis? Idem item in V. ſic inquit: Sed & illa deſiſtimus Bacchanalia altera prædicare,in quibus arcana & tacẽda res proditur,inſinuatúrque ſacratis, vt occupatus puerilibus ludicris, diſtractus ab Titanibus Liber ſit: vt ab iiſdem membratim ſectus, atque in ollulas coniectus vt coqueretur, quemadmodum Iupiter ſuauitate odoris illectus, inuocatus aduolarit ad prandium, compertáque re graui graſſatores obruerit fulmine,atque in imas tartari præcipitauerit ſedes: huius rei teſtimonium, argumentúmque fortunæ ſuis prodidit carminibus Thracius Orpheus, & adhuc Arnobius. Libet hic tibi referre, quid hac de re tradat Macrob. ex Orphica theologia, de Libero, ſeu Dionyſio agens: Ideo, inquit, in illorum ſacris traditur, Titaneo furore in membra diſcerptus, & fruſtis ſepultis rurſus viuus & integer emerſiſſe,quia νῦς,quem diximus mentem vocari, ex indiuiduo præbendo ſe diuidendum, & rurſus ex diuiſo ad indiuiduum reuertendo, & mundi implet officia, & naturæ ſuæ arcana non deſerit. hæc quidem Macrobius. Phurnutus eandem fabulam ad vuas vindemiatas,& in vinum conuerſas transfert, & quidem ſubtiliter, quod & Diod. in quarto. Planiora nunc afferamus. Sunt qui tradant, ideo Dithyrambon appellatum, quòd ebrij ac temulenti minimè arcana conſeruent, quódque ſecreta & credita ex pectoris penetrali primùm, & deinde ex oris ſermone depromant: quoniam, vt ait Phurnutus, vinum τὸ φρόνιμα διθύρου facit: quod & in primo de Hiſt. poëtarum dixi. Phyſici quoque ita interpretantur, vt in vitium naturam referant, quæ ex Ioue & Cerere, id eſt, cœleſti hymbre & ex terra racemos proferat, ex quibus vinum exprimatur. alia ab aliis traduntur, & quædam in quarto à Diod. Hinc ergo & à Græcis διμάτωρ, & in primis in hymnis ab Orpheo, & à noſtris Bimater vocatus eſt Ouidius 4. Metamor. & hoc, & alia multa Bacchi nomina commemorat, quę tibi hìc adſcribam, ne ea ſæpius repetere ſit neceſſe, ait igitur.

Thuráque dant,Bacchúmque vocant,Bromiúmque,
Ignigenámque,ſatúmque iterum,ſolúmque Bimatrem.
Additur his Nyſeus,indetonſúſque Thyoneus:
Et cum Lenæo,genialis conſitor vuæ:
Nycteliúſque,Eleleúſque parens,& Iacchus,& Euan,
Et quæ præterea per Graias plurima gentes
Nomina Liber habes.

Cicero quoque in oratione pro L. Flacco, hæc Bacchi nomina commemorat, cum à Græcis laudari Mithridatem dixisset: Mithridatem deum, inquit, illum patrem, illum conseruatorem Asiæ, illum Euhyum, Bromium, Nysium, Bacchum, Liberum nominabant. quæ nomina, & cætera, in hoc operis contextu inter pretabimur.

Dictus & θρίαμβος, id est triumphus. Varro de Lingua Latina, sic triumphare appellatum, quod cum Imperatore milites redeuntes clamitabant per vrbem in Capitolium eunti, Io triumphe. id à θριάμβῳ Græco Liberi patris cognomento potest dictum esse. dictus autem θρίαμβος, ἀπὸ τοῦ θροεῖν, id est ab accinere, ἢ ἰαμβίζειν, id est maledicere. vnde & in bellicis triumphis multis anapæstis conuiciantes vti consueuerunt: & κίτταν, id est picam auem nugacem huic deo consecrarunt, vt Phurnutus prodit. quin & primus Liber triumphum bellicum duxit.

Meliastes Dionysius nuncupatus, teste Pausan. in Arcad. à fonte Meliastarum, qui prope Mantineam fuit spacio stadiorum VII. in cuius dei atrio orgia & sacra ab indigenis celebrabantur.

Mæonius etiam Bacchus vocatus, à regione vbi coleretur, & vites fœcũdissimæ essent. Vergil. Cape Mæonij carchesia Bacchi.

Mæonia verò, Lydia: vnde Bacchus Mæonius, Lydius, teste Seruio.

Ligyreus Dionysius nuncupatus, quòd coleretur à Ligyreis Thraciæ populis, apud quos adytum fuit Libero patri consecratum, ex quo oracula reddebantur, mero copiosè epoto. Macrob. auctor, qui super hoc citat Aristotelis Theologumena.

Bacchepæan Dionysius, de quo sic Macrob. Præterea, inquit, barbata specie, seniliq; Dionysius, vti Græcis eius quẽ Bacchapæan, item quem Brissea appellant, & vt in Campania Neapolitani celebrant, Hebona cognominantes. Citatur hac in re illud Euripidis, ἰὼ Βακχεπῶλαι. Scribit & Phurnutus vocatum ἰὸβακχον, vt suprà memini.

Lysius Bacchus in primis à Thebanis cultus fuit, templum habens prope theatrum. vt est apud Pausan. in Bœot. spectabátque ad portas Prœtidas. ideo verò Lysius nuncupatus, quòd Thebanos à Thracibus vinctos soluerit, hoc est ἔλυσεν, παρὰ τὸ λύω. nam deus Thracibus soporem immisit, quo illi sunt à Thebanis occisi. λυσίς Bacchi hymnus est apud Orpheum. Lysij item mentio apud Pausan. in Corinth. vbi de Dianæ Ephesiæ foro agit. Scribit & Plut. in septem sapientum conuiuio quod & Diocles inscribitur, Lysium Bacchum cognominatum ex Biantis philosophi verbis. hunc & Alysion appellare videtur Phurnutus in Bacchо. Sanè & Lysiphobon Iouem antiqui coluêre, quòd metum soluerent. meminit Alicarnas. in VI. hist. Sed & Lyæus quoque Bacchus vocabatur, quòd curis scilicet hominum mentes soluat. Ouid.

Cura fugit multo, diluitûrque mero.

Quin & eadem ratione Lysius etiam appellabatur, vt est apud Orpheum & Pausaniam: & vtrunque παρὰ τὸ λύω, soluo, denominatum videmus. Illud etiam addit Hesychius, quòd & sacerdotes eius, Lysij nuncupabantur. Sunt qui tradunt, Lyæum vel Lysium ideo dictum, quòd non solùm membra soluat, sed quod etiam ex intemperanti potu sæpe rixæ atque discordiæ oriantur, hominúmque communitas soluatur. Nonnulli & Alysium vocant, si modò sani sunt codices: vt est apud Phurnutum. Sanè Cœlius noster ad me de ludis scribens, Lydos nationem olim fortem atque inuictam, ludos ait inuenisse, & hinc deum Lydium religiosè cultum à veteribus, quem (inquit) alij Lysium à soluendis curis appellare malunt.

Cephalena Dionysium Methymnæi colebant, oraculo moniti. cùm enim aliquando piscatores iactu retis oleaginum caput cepissent, Apollinem consuluerunt, cuius vel heroïs vel dei esset capitis imago? responsum à Pythia acceperunt, Dionysij Cephalen: & exinde ipsum coluêre. Pausan. in Phocaic.

Lenæus Bacchus cognominatus, quòd leniat mentem, vt putauit Donatus. quem ideo Seruius damnat in Georg. nam, vt inquit, verbum Græcum non potest latinam etymologiam recipere. Eusebius & Diodorus, aliíque ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, id est torculari, deductum affirmant. Vergil.

Huc ades, ô Lenæe pater, &c. Tibullus,

Odit Lenæus tristia verba pater.

Orpheus in hymnis, ἐπιλήνιον vocat, eadem ratione, quòd vindemiis & torcularibus

præsit. Scribit Hesychius, Lenæum ambitum seu circuitum, id est, περίβολον magnum in vrbe, id est, Athenis habuisse, & in ipso fuisse Lenæi templum, in quo Athenienses certamina sua peragebant, antequàm esset theatrum constructum. Considerandum, an in Limnæis legendum. nam sic ferè semper scriptum comperi in Græcis, vt infrà dicemus. A Lenæo, Lenæon mensis denominatus. Videndum, an lenæ Bacchæ à Lenæo, an contrà dictæ sint. Extat Theocriti Edyllium inscriptum, λῆναι, ἢ βάκχαι.

Cressius Bacchus dictus videtur, quòd defunctam Ariadnam Cretensem sepeliuerit apud templum ipsi deo dicatum. vide Pausan. in Corinth.

Melanægis Dionysius ex historia cognominatus est. nam cùm bellum esset inter Athenienses & Bœotios, de Celænis vico in confiniis posito, Xanthius Bœotius Chimœten Athenienſiũ regẽ prouocauit: quo recusante, Melanthus Messenius à Periclymeno Nelei filio origenem ducens, imperij causa pugnaturum se recepit. quare cùm pugnarent singulari certamine, quidam nigra hircina pelle indutus, post Xanthij terga Melantho apparuit, ipsúmq; iniqua facere dixit, quòd secundus veniret: quo dicto, respicientem Xanthium interemit. qua ex re & festum Apaturia, à deceptione cognominatum fuit, de quo alibi diximus: & Dionysij Melanægidos, hoc est nigricaprini templum constructum fuit, in rei memoriam. Melanægidi ergo Dionysio, Musarum, natandi, & nauium annua fiebant certamina: quod Pausscribit, & Suidas in Apaturiis.

Aesymnetes cognomentum Dionysij fuit, qua de re sic legimus: quod Eurypylus Euæmonis filius in Troiana direptione sit sortitus arcam, Vulcani (vt ferebatur) opus, donum ab Ioue datum Dardano. alij, Aeneam hanc arcam aiunt reliquisse, dum fugeret. alij Cassandram tradunt, capsam ipsam abiecisse, futuram perniciem inuenienti. Vnde eam cùm Eurypylus reclusisset, insanire cœpit per temporis interualla. consultus Apollo pro remedio, respondit, Eurypylum ire debere ad Tricliniam Dianam, vbi virgo mactaretur, quod cùm fecisset, & ipse furore, & populus ille liberatus est ab humana hostia: & is qui præterlabebatur fluuius, pro ἀμειλιχίῳ μειλιχίου, id est, fausto nomine pro infausto nuncupatus. historiam pluribus in Achaicis Pausest executus. Sunt qui scribant hoc contigisse, quo tempore Hercules Ilium cepit: nec Thessalo Eurypylo Euæmonis, sed Dexameni regis Olenio contigisse. Deus autem qui in Arca, Aesymnetes, id est, rex vel præfectus Dionysius est dictus: cui nouem è populo selecti, totidémque mulieres, sacra quotannis faciebant.

Hygiates Dionysius, id est, Salutaris colebatur: quid enim vino modico & temperato salubrius? Lege Galenum, Plinium, & Athenæum. eo verò nomine Pythia coli præcepit, vt notum est.

Σωτὴρ, id est, Seruator Bacchus cognominatus à Græcis, quoniam eos seruarit in Mysia, cùm ibi grassaretur Telephus, cum vitem obiecissent: quæ res ex dolo eius generis Sphaltes est appellata. Est & Soteris Bacchi mentio apud Plinium, sed ob aliud.

Enorchus Bacchus etiam appellatus, quòd eius sacra cum tripudiis & saltationibus agerentur: hoc est, παρὰ τὴν ὀρχίσεως. vel quòd quum Thyestes cum sorore concubuisset, natus ex eo coitu filius eo nomine, vnde deo inditum cognomen. Enorchon verò Dionysium ait Hesychius in Samo appellari. Sanè ὄνορχα, quæcunque non castrata, & cum testiculis, significant: vnde fortè etiam Baccho nomen, quippe qui & Taurus dicitur, vt alibi diligentius est à nobis notatum.

Morychus Bacchus cognomento dictus est à Siculis, παρὰ τὸ μορύξαι, quod inquinare & polluere & fœdare significat, de quo in nostris Poëtis scenicis etiam scripsimus. Sumptum verò inde videtur, quoniam in vindemiis plerunque musto faciem deturpabant non modò antiqui, sed & nostro hoc ipso tempore.

Problastum etiam eundem vocatum legimus, quoniam ex germinantibus vitium palmitibus, qui βλαστοὶ dicuntur, illi sacra fierent: vel quando primum putabant.

Erebinthius verò Dionysius in contumeliam & derisum dicebatur. quin & in prouerbium transiit, à cicere videlicet legumine. vel à pudendo, quando id vtrunque ἐρεβίνθου indicat. Hesychius, ὀρεβίνθου διόνυσον vsurpat pro eo, qui nullius rei homo sit, nec dignus: iuxta (inquit) prouerbium, Cicerinum ius, hoc est, ἐρεβίνθινος ζωμός, cùm tamen ad multa medici vtantur. Sunt qui Erebinthion Dionysion ideo dictum putent, quòd ex leguminibus, ab antiquis conficeretur, sicut zithus Aegyptiorum, celia Hispanorum, ceruisia Gallorum.

lorum.qui potus,inopia vini repertus fuit in his regionibus, quæ minus vitem ferunt.

Syciten Dionysium scribit Sosibius cultum à Lacedæmoniis,quasi tu dicas siculneum. Hesychius tamen Sycaeten legere videtur.ideo verò sic appellatum: nam & ab eo ficum repertam tradunt.quo etiam argumẽto Milichius aliquando dictus est, quod & milicha ficus appellata sit. Nam & Naxij, Dionysij simulacra ita effingebant, vt ora nunc ex vite,nunc ex ficu conformarent. Quin & Baccho Aegyptij diem quendam festum agebãt, vt Herodotus in secundo scribit, sine porcis: sed eius loco phallorum siculneorum à collo pendentium statuæ cubitales è neruis compactæ,quas fœminæ circumferebant: & reliqua, quæ Herodotus exequitur. Sed & interdum legimus præter hederam, & pampinis & siculneis ramis latè frõdentibus, Bacchum coronatũ, atque ita deuictis hostibus triumphasse. Hedera verò ideo sacra Baccho,quia contra ebrietatem facere putatur: vel quia Cissus puer fuisse in eius comitatu dicitur, qui cùm saltaret cum Satyro, humi lethaliter afflictus, ab eo deo est in hederam transformatus,quæ & κισσὸς Græcè vocatur, vt Constantinus in Geoponicis scribit. Sed quod hedera coronaretur, illud etiam palàm facit, quòd Corymbifer dictus est.hinc illud Ouid.

Festa corymbiferi celebrabat Græcia Bacchi.

Hinc & Dionysion vocata est species hederæ quædam. Ouid. verò lib. Fast. sexto, Baccho hederam ideo attributam ait, quòd Nysiades nymphæ puerum quærente nouerca, hanc frondem cunis circumposuisse ferantur.

Sabazion Bacchum etiam vocitatum inuenimus, à tripudiis & saltationibus, quæ à bacchantibus & furentibus fieri in eius dei sacris consueuêre. nam & σαβάζειν etiam barbari σαβάζειν dicunt, teste Suida: vnde sauazare iuxta Italicum idioma vir doctus deflexum putauit, cùm alij à vasare & conuasare deducant, quæ Latina sunt, & vsitata vocabula. Sunt qui Sabas vetustos Thraciæ populos fuisse scribant, vnde Sabazius sit appellatus: quod videtur sensisse Eustathius. Porrò & Phryges à Thracibus coloniã & sacra traxisse, vt pluribus testis est Strabo. quare non mirum, eadem sacra apud eosdem fuisse. Hesychius de hoc deo sic propémodum: Sabazius cognomen, ait, est Dionysij. Sed aliqui filium putant, & nonnunquam etiam vocatum Sabon legimus. Fuit verò Phryx Sabazius, qui & alibi Hyeum ipsum vocat, vnde & Semele Hye est appellata: id quod & Suidas & Phauorinus. De Sabazio præterea, vt deo peregrino, déque eius sacris Sabaziis, Strabo in x. & Diodorus libro quarto, qui in Latinis est quintus. ita enim scribit: Traditur quoque & alter multa prior ætate fuisse Dionysius, quem ferunt ex Ioue & Proserpina natum, à nonnullísque appellatum Sebazium, cuius genus, sacra, honores, propter pudorem nocturna occultáque agunt. hic dicitur propter ingenij acumen, primus boues ad iugum iunxisse, eorúmque opera iacta semina frugem reddidisse, qua ex re illum cum cornibus finxerunt. de hoc hucusque Diod. Sabazio quidem hymnum cecinit Orpheus, cui aromata in suffimentum addidit. ita enim ait:

Κλῦθι πάτερ πρόγονε ὑιὲ σαβάζιε χθόνιμε ἄλαιμον.

In Sabaziis quidem cur serpens præferebatur dicemus in Pherephatte, id est Proserpina. Val. autem Arpocration: σαβοὶ, inquit, Demosthenes pro Ctesiphonte. Quidam aiunt σαβοὶ dici, sacra Sabazio agentes, hoc est Dionyso: vti Bacchos. Eundem verò esse Sabazion & Dionysion, cùm alij. tum Amphitheus in secundo Heracleæ. sic enim quosdam aiunt Græcos, Bacchos σαβοὶς vocare. Mnaseas verò Pataræus, Sabazion filium esse ait Dionysij. Atque hæc quidem Arpocrat. Phauorinus verò ait, Sabazium Thraces Dionysium vocant, & σαβοὶ eius sacerdotes: & cætera, quæ plura scribit. Sed & hoc loco illud addamus de Sabis, quæ esse volunt huic deo consecrata loca, quin & Bacchos ipsos, hoc est sacerdotes, sic vocabant, quos & duplici ββ Plut. in Symposiacis scribere videtur, si exemplaribus credendum. Quin & illud ridiculum affert, Sabbatum Hebræorum inde deflecti. Theophilus ab ὀλοὶ σαβοὶ. & Strabo in x. Hucusq; distuli M. Tullium, Apuleiúmque & Macrobium citare, qui de hoc deo meminêre: Cicero quidem in secundo de Legibus, Apuleius in octauo Metam. Macrob. in primo Sat. ea ratione, quòd non Sabaziũ. sed Sabadium per d, nõ per z proferunt: etsi antiqui eas literas interdum cõmutabant, vt Medentius Mezentius. Macrobius igitur de Libero agens, quẽ & Solem intelligi vult, ita scribit: Itẽ in Thracia eundem haberi Solem atq; Liberũ accepimus, quem Sabadium nuncupantes, magnifica religione celebrãt; vt Alexander scribit: eiq; deo in colle Cilmisso ædes dicata

dicata est, specie rotunda, cuius medium interpatet tectum. rotunditas ædis monstrat huiusce sideris speciem, summóque tecto lumen admittitur, vt appareat Solem cuncta vertice summo lustrare lucis immissu, & quia oriente eo vniuersa patefiunt. tantum Macrobius. Apuleius quoque in Asino, hoc eodem Sabadij nomine vocauit. Porrò libro secundo de Legibus Cic. Nouos vero deos, & in his colendis nocturnas peruigilationes, sic Aristophanes facetissimus poëta veteris comœdiæ vexat. vt apud eũ Sabeius, & quidam alij dei de Peregrinis iudicati, è ciuitatibus eiiciantur. Sabeius quidem passim legitur, sed doctiores Sabadium legunt, Politianus, Beroaldus, alij: & ita Ciceronis locum castigant. ego aliquando ex suprascriptis, etiam Sabum legi posse putaui. Longior fui in huius dei cognomine, ne tibi, vt mihi, diutius in perquirendo laborandum foret. Videtur Iupiter Sabazius dici, si valerio Probo stamus in lib. de Notis antiquorum, vbi Ioui Sabazio legimus.

Hyes quoque vocatus est Dionysius, vt in lib. de Iside & Osiride notauit Plut. quòd videlicet dominus sit humidæ naturæ. Suidas, ὗες ὗς, hoc est Hyes Hyæ, Dionysij est epitheton, sicuti Clidemus ait: quoniam, inquit, illi sacra perficimus per id tempus, quo deus pluit. Pherecydes verò ait, quoniam Hyen sit appellata Semele, & Dionysij nutrices Hyades. Aristophanes verò Hyen inter peregrinos deos connumerauit. Strabo quoque libro x. de Sabaziis agens, à Phrygibus in Thraciam tralatis, inter cætera quæ in iis concinnebãtur, & ὗς reponit, quod nomen est Bacchi, vt ἀνοῖ, σαβοὶ, ἰὼ, ὗε, & ἄττης. Cæterùm & Gnostici hæretici Iao principem confixêre in primo cœlo, vt docet & irridet Epiphanius: cuius Iao nominis rationem, & idem contra Valentinum & Ggnosticos, qui eum Terminum dicũt, exsibilat. at verò Hesychius & Phauorinus, Hyeus, id est, ὑεὺς, Sabazius interpretantur. quibus ex verbis lux nonnulla infertur verbis illis Macrobij in Sat. 1. nam cùm illud Orphei carmen citasset, in quo vnum ait esse Iouem, vnum Plutonem, vnum Solem, vnúmque Dionysium, hoc est,

Εἷς ζεὺς, ἓς ἀΐδης, ἓις ἥλιος, ἓις διόνυσος.

Ita subinfert: Huius versus auctoritas fundatur oraculo Apollinis Clarij, in quo aliud quoq; numen Soli adiicitur, qui in iisdẽ sacris versibus inter cætera vocatur ἴαος. Sed cùm in ὑάγε, ego Hyeus, id est, ὑεὺς, vel ὗς legerem, repetítque idem nomen & paulò infrà ἴαος, & in quarto casu ἰάγε, bis compositum videamus, videtur ὑαεὺς in recto pronunciandum, secundum Atticos.

Phausterium Bacchum cognominatum legimus, quia cum lampadibus, & cum luminibus nocturna eius sacra agerentur: vt etiam infrà in Lamptere dicetur.

Choopotes Dionysius cognominatus, cui Choës sacrum instituit Themistocles: à mensura, seu vase & potu vocabulum deflexum videtur.

Methymnæum deum etiam Bacchum vocari, testis est Athenæus lib. 8. Dipnosoph. hęc enim eius sunt verba, vbi de conuiuiis agit: σὺμποσίας, inquit, vocabant non ἀπὸ τῆς ὀχῆς; quod est nutrimentum: sed ab eo quod est εὖ ἔχειν, id est, à bene habendo. in has enim coëuntes, diuinitatem venerantes, & ad lætitiam & ἄνεσιν ipsos adducentes, μεθύοντες, potum quidem μέθυ, id est, ebrietatem, deum verò hæc ipsa largientem Methymnæum, & Lyæum, & Euion, & Ἴακχον appellabant. Hæc à me quidẽ durè expósita, quo loco non modò Methymnæum vides Bacchum cognominatum, à μέθυ, id est, ebrietate, non autem à Methymna Lesbi: quanquam & non incongruè ab ea vrbe, vbi optima vina prouenirent, diceretur: sed etiam Ἴακχον. quo nomine Bacchum, cùm non appellatum adhuc legerim, libentius ego λυναῖον vel εὐῖον eo loco suppósuerim, donec certius aliquid inueniamus. Sanè Ἴακχος Apollo quidem cognominatus est, vt planè suo loco docuimus: qui dei tamen, Macrobio docente, iidem credebantur.

Maronæus est Bacchus cognominatus à Tibullo, illo heroico ad Messalam:

Victa Maronæo fœdatus tempora Baccho.

Videtur & Cratinus, vt est apud Pollucem, μάρωνα pro Baccho & vino posuisse, illo sanariolo,

Nec curaui tantùm Marona nec bibi.

De Marone verò & vino Homer. in primis in Odyss. & Philostrat. in Imaginibus, & Plinius, Athenæus etiam, vt alios mittam.

Iacchus mysticus, Bacchi & nomen & cognomen, qua voce frequentissimè & Græci & Latini vsi sunt. Vergilius, Et mystica vanus Iacchi. & Claudianus libro primo de Raptu:

Ecce

Ecce procul ternis Hecate variata figuris
Exoritur,lætúsque simul procedit Iacchus,
Crinali florens hedera,quem Parthica tigris
Velat,& auratos in nodum colligit vngues,
Ebria Mæoniis figit vestigia thyrsis.

Herodotus lib.8.scribit, Theocidem virum Athenienſem,vnà cum Demareto Lacedæmonio apud campum Thryasium Atticæ,ingentem vidisse puluerem ab Eleusine, & cum puluere audiuisse vocem quæ videretur Iacchus mysticus,&c. Arrianus Nicomedensis libro 2.de gestis Alexãdri: Sed tradit,inquit,Herodotus apud Aegyptios Herculem vnum ex duodecim deis haberi,sicuti ab Athenienſibus Bacchum Iouis & Proserpinæ filium coli alium ab hoc Dionysio,& Iacchum mysticum huic Dionysio, non Thebano cantari.Quare qui mysticum nomen Bacchi putãt, falluntur. Est etiam epithetum Iacchi,nec Galenus aliter intelligitur.Catullus:

At pater ex alia florens volitabat Iacchus.

Legimus epitaphium vetus: Dis manibus Fabiæ Aconiæ Paulinæ Cer. filiæ, Aconis Catullini, v.c. ex præfec.etiam conſ.ord.vxori Vettij prætextati v. c. præf.& coſ.deſignati.ſacratæ apud Eleusinam deo Iaccho, Cereri, & Coræ: ſacratæ apud Lernam deo Libero & Cereri & Coræ:ſacratæ apud Aeginam deab.Tauro, Polæ, Sicæ, hierophantæ deæ Cereris,Heſychius non ſolum ait Iacchi nomine Bacchum vocari,ſed & mysteriorum diem vnam,in qua in mysteriis Iacchum ferebant,& canticum inſuper quod concinebatur.Herodotus verò Iacchi & ipſe nomen fuiſſe ait,Eleusiniis deabus ita familiare, vt Dianæ Virbius,Adonis Veneri, Atys Cybeli. Meminit & huius Artemidorus de Inſomniis.Dictus autem à verbo ἰαχέω, quod est clamo & vociferor.ab Iaccho ἰαχαγωγός,id est Iacchi ſacerdos,& qui initiatus iis mysteriis,vt Pollux ſcribit in primo. Alij tamen Iacchum viri nomen ebrij & potatoris esse exiſtimarunt, apud Athenæum, ex Athani auctoritate: animal etiam quod vino delectatur.

οἶνος Græcè,vt noſti,vinum ſignificat.est & nomen proprium, & Dionysium ſignificat.obſeruat id Proclus in Platonis Cratylum. citat illud Orphei, οἴνῳ ἀτρομέϋκτα κέδνα λύσας. Idem,& qui theologi Græci dicuntur, tradunt. hinc etiam θεόινος Bacchus vocatus, & θεόινια Bacchanalia ab Athenienſib.dicta,vt est apud Heſychium.θέοινος,ipſe Dionyſius,ait Arpocration: Aeſchylúmque in hoc & Iſtrum citat.vnde θεόινια, apud Lycurgũ oratorem.

Mænoles Bacchus nominatus, vt Euſebius de Præp.Euang.obſeruat, quaſi totus furens.vnde & illi Orgia ſacra,quæ etiam idem vult à furore deducta esse, hoc est παρὰ τὴν ὀργήν. Phurnutus quoque eadem ſentit: quin & Mænades eadem ratione appellatas ait. Mænalam & Origenes in tertio contra Celſum,Dionyſiũ vocat & muliebri habitu amictum ait.ſed & eadem cauſa deus ipſe Bacchus μανικὸς,ab Orpheo in hymnis dictus eſt.

Eraphiotes Dionyſius dictus, vt Theophilus & Heſychius tradunt.ἐραφιώτης autem dictus eſt, παρὰ τὸ ἐῤῥάφθαι, quòd ſcilicet aſſutus Iouis femori fuerit. vel παρὰ τὸ ἑρέφεσθαι,quod ſignificat coronari. vel dictus, quòd à lacte caprino nutritus, hoc est ἀπὸ τῆς ἔριφος, id est hœdo. alij ἀπὸ τῆς ἐρίδος, id est à lite & contentione, quæ in vino & potu fieri ſolet, vt alibi diximus,hinc & ἐριβρόμιος,& ἐριβρεμέτης.Sunt qui aſſerant hæc Bacchi extrema duo nomina deriuari ab ἐρὶ particula intentiua, & quæ augmentum in compoſitione afferat.ergo Eribromus,id est perſtrepens & multiſonus:& Eribremetes, id est intonans, Baccho cognomina optimè conueniunt. Orpheus in hymno Bacchi Sabazij.

Ὃς βάκχον, Διόνυσον, ἐριβρόμιον, ἐραφιώτην,
Μηρῷ ἐγκατέῤῥαψας.&c. Et Bacchus ipſe in Homerici hymni calce,
Εἰμὶ δ' ἐγὼ Διόνυσος ἐριβρόμιος, ὃν τέκε μήτηρ
Καλλιόπη σεμέλῃ, Διὸς ἐν φιλότητι μιγεῖσα. hoc est,
Ipſe ego ſum Dionyſos Eribromus,edidit ipſum
Me mater Semele,ſummo commixta tonanti.

Bugenes, βούγενὴς Διόνυσος, id est boue genitus, Bacchus ab Argiuis colebatur. hinc & Græcorum plerique ταυρόμορφον id est tauriformem Bacchum, & ταυροκέφαλον, id est Tauricipitem, item ταυρῶπον ab Orpheo effingebant, & appellabant: natúmque ex Perſephone, vt Clemens in Strom.& Euſebius in ſecundo Præpar.Euang.tradunt,vt alios mittam.Quinimò etiam Taurus dictus eſt.& illi cornua attributa,& cognomen etiã factum

ταυροκέρως, id est, Tauriconis, vt est apud Nicandri comment. in Alexipharm. Idem & ab Orpheo in hymnis βυκέρως & δικέρως vocatus,id est, bucerus & bicornis.hinc Ouid.

Accedant capiti cornua,Bacchus eris.

Ideo autem cornua Baccho ſunt attributa, vt Diodorus in quinto tradit, quia primus boues iugo iunxerit,& Bacchus idem ſit & Oſiris, vt mox dicemus. Idem tamen in quarto, idcirco cornutum Dionyſium prodidit,quòd Ammonis filius fuerit,qui arietino capite cum cornibus fuiſſe dicatur. Sunt qui cornua pro audacia ſumant,vt Phurnutus,quòd audaces vinum faciat:& ideo cornutus & corniger formatur.quod in Arte Ouidius etiam innuere videtur, Tunc pauper cornua ſumit. Scribit Porphyrio in 2.Carm.Horatij, ſuper ea verba, Aureo cornu decorum: Cornua, inquit, Libero patri & nonnullis aliis aſſignantur, quoniam ſcilicet vinolentia proteruitatem & contumaciam addere ſolet, quæ per cornua ſignificaretur. Cornua,inquit Feſtus, Liberi patris ſimulacro adiiciuntur, quem inuentorem vini dicunt,eo quòd homines nimio vino truces fiunt. Sunt qui & ſcribant cornua criſtas vocari.vt in illo Verg.12.Aeneid.Et rubræ cornua criſtæ: hoc eſt,comæ, quas Græci κέρατα nominant, vnde & κείρειν tondere dicunt.& cornua hi volunt cincinnos esse, ac ideo Moſen cornutum Hebræis viſum putant, vt etiam Lyſimachum regem in eius nomiſmatibus videmus.ſed Armenios adhuc & Lydos ſacerdotes cum huiuſmodi cincinnis & capillis Romæ conſpeximus. Porrò & illud item apud Athenæum & Nicandri in Alexiphar.interpretem legimus, veteres cornu bouis pro poculo vſos fuiſſe: & inde factum esse,vt non ſolùm cornua Dionyſio finxerit antiquitas, ſed etiam Taurus ipſe diceretur, & Tauriformis,id est, ταυρόμορφος in Cyzico coleretur,& κερᾴος, id est, cornutus dicatur à Nicandro. Verùm quòd cornibus antiqui biberent,illud etiamnum indicio esse poteſt, quod Græci κρᾶσαι dicũt miſcere, videlicet à cornu vocabulum deflexum, & κρατὴρ,quaſi κράτηρ, à κεράς,quod cornu ſignificat. Nec illud te latêre velim, quod est ab Higyno in Mythologico poëtico literis commendatum: Craſſum quendam fuiſſe, qui vinum cum Acheloo flumine in Aetolia miſcuit: vnde miſcere κρᾶσαι est dictum: vnde fortaſſe illud Maronis in Georg.

Poculáque inuentis Acheloia miſcuit vuis.

Illud inſuper annotandum duxi, quòd flumina etiam plerunque non modò apud pictores, ſed & ſcriptores, cornigera & tauriformia ſint ſolita effingi, vt in Deis marinis plenius annotauimus: vt Padus,& Aufidus,Vergilio,Horatio,Ouidio,aliis.Quin & hiſtoria idem comprobare videtur. Scribit Suet.Tranquillus, Epidium Rhetorem prædicare ſolitum,ſe à C. Epidio ortum fuiſſe, quem ferunt olim præcipitatum in fontem fluminis ſecuri. paulò pòſt cum cornibus extitiſſe,ac ſtatim non comparuiſſe, in numeróque deorum habitum.

Διοσάρης, Duſarcem vocabant Nabathæi Bacchum, vt ex Iſid. ſcribit Heſychius, & à Pœconibus Δύαλος Dyalus dictus fuit.idem est auctor.

Oſirin plerique omnes Aegyptium Dionyſium esse voluerunt,vt pluribus Plutarch. & Diodorus oſtendunt.Tibullus quoque cum Baccho coniunxit. Sed quid vetat, quin eius tibi lepidiſſimum carmen ex primo libro recitem?ita enim ille de Meſſala:

Te canit,atque ſuum pubes miratur Oſirim,
Barbara Memphitem plangere docta bouem.
Primus aratra manu ſolerti fecit Oſiris,
Et teneram ferro ſollicitauit humum.
Primus inexpertæ commiſit ſemina terræ,
Pomáque non notis legit ab arboribus.
Hic docuit teneram palis adiungere vitem,
Hic viridem dura cædere falce comam.
Illi iucundos primùm matura ſapores,
Expreſſa incultis vua dedit pedibus.
Ille liquor docuit voces inflectere cantu,
Mouit & ad certos neſcia membra modos.
Bacchus agricolæ magno confecta labore
Pectora triſtitiæ diſſoluenda dedit.
Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert.

Crura licet dura compede pressa sonent,
Non tibi sunt tristes curæ, nec luctus Osiri,
Sed Chorus & cantus, sed leuis aptus amor,
Sed varij flores, & frons redimita corymbis,
Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.
Et tyriæ vestes, & dulcis tibia cantu,
Et leuis occultis conscia cista sacris:

Huc ædes, &c. Idem ergo Dionysius & Osiris est. hinc & Chenosiris hedera dicta est, hoc est Osiridis planta. Ab aliis tamen Sol existimatur, & propterea Eusebio & Diodoro tradentibus, πολυόφθαλμον, id est, multioculus Græcè interpretari potest. nam vt Plutarch. scribit, os apud Aegyptios multum significat, & ὄψις oculum. Obseruat Macrobius, Aegyptios, quoties solem exprimere volebant, sceptrum, & in sceptro ipso oculi effigiem insculpsisse: per sceptrum, potestatem significantes: per oculum verò, quod cuncta perlustret. tum etiam Solem ipsum, Iouis oculũ existimatum. lege Macrobiũ, & Plutarchi librũ Isidis & Osiridis. ex quo libro etiam colligimus, Osirin Nilum quoq; vocatum, & nigro fuisse corporis colore: & Hellanico teste, ὕσιριν à sacerdotibus appellatum. proprio verò nomine Arsaphen dictum, quod parum probat Plutarchus. qui eum dictum ait, ἀπὸ τοῦ ὁσίου ἀφῃρῆσθαι, id est, ex sacrosancto. Fuit autem Osiris frater & vir Isidis, vt planè ostendit Diodorus in primo. Ait enim, gigantes in eum insurrexisse, vt & in Iouem. vnde cùm ipsos deuicisset Aegyptios, lege sanxisse, præter communem cæterorum omnium morem, fas esse sororem à fratre vxorem duci: exemplo Isidis motos quæ fratri Osiridi nupsisset. Quare nescio quo pacto deceptus Lactantius sit in primo, cùm Isidis sacra describeret, vt Osirin Isidis filium dixerit: quem locum parum castigatum crediderim. nam & ibidem hemistichium Ouidij Lucano ascripsit, Nunquámque satis quæsitus Osiris. Sed memoriæ hoc sit erratum. Porrò quod per fraudem sit Osiris à fratre Typhone occisus, & in partes plures dissectus, déque virili membro, cætera plura ex Diodoro, Luciano, & Plutarcho. Nam quòd Saturni filius fuerit, iidem ostendunt: alij Pamilan quampiam ferunt, quæ Thebis è Iouis templo aquatum egressa audiuerit vocem iubentem, vt proclamaret, magnum regem & benefactorem Osirin natum esse, & ea hac spe acta Osirin educauit, ex cuius rei memoria celebritas Pamiliorum instituta fuit, Phallophoriis valde similis, in qua simulacrum proponebatur, ac circumferebatur, cui tres testiculi inerant, propterea quòd id deus generationis principium esse putabatur omnium, quæ à generatione proueniũt: quin & Priapo deus similis, Pameles, teste Hesychio dicebatur, vt paulò mox ostendam. cætera de Osiri notiora sunt, quàm vt pluribus, hîc ego explicem. Illud ex Plut. non reticuerim, Osirin humana forma effictum cum genitali arrecto, ob videlicet generationem, educationémque. amictus verò eius φλογοειδὴς, id est, flammeus. Si his præterea plura cupis de Osiride, bella, peregrinationes, inuenta, vltionem, sacra, lege in primis Diodorum, qui & hanc eius columnæ inscriptionem adscribit: Mihi pater Saturnus, deorum omnium iunior: sum verò Osiris rex, qui vniuersum peragraui orbem, vsque ad desertos Indorum fines: ad eos quoque profectus sum, qui Septentrioni subiacent: vsque ad Istri fontes: item alias orbis partes adiui, vsque ad mare Oceanum: sum Saturni filius antiquior, germine ex pulchro & generoso ortum, cui non semen genus fuit, neque vllus est in orbe, ad quem non accesserim, locus: omnes docens, quorum ipse inuentor fui. Osiridis demum hæc nomina, Hysiris, Arsaphen, Nilus, Ammon, Dionysius, Serapis, Pluto, Iupiter, Pan, Sol multioculus. Porrò scribit Hesychius, apud Aegyptios, mulieres subuentanea párere, quæ Osiris nomine appellentur.

Taurophagus Dionysius appellatus est à Sophocle, ea ratione, vt ait Scholiastes, quòd bos daretur dithyrambicis poëtis in victoriæ præmium. Alij crudelem & immanem interpretantur, animalis tauri naturam respicientes. Alij ad vinolentiam referunt, vt paulò antè notaui. Meminit & Taurophagi Bacchi Hesychius, & Suidas: sed & taurus membrum virile significat. vnde Lastaurus dictus, qui mentulatior est, vt in Hercule docui.

Hebona, Bacchum significantes, Neapolitani in Campania, vt Macrob. scribit, celebrabant. Legimus & in elogiis antiquitatum veterem Epigraphen huic deo ab Iunio Aquila positam, quæ talis est:

ΗΒΩΝΙ ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΑΤΩ ΘΕΩ ΙΟΥΝΙΟΣ ΑΚΥΛΑΣ ΝΕΩΤΕΡΟΣ ΣΤΡΑΤΕΥ

ΤΕΥΣΑΜΕΝΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΣΑΣ ΔΗΜΑΡΧΗΣΑΣ. Hoc est, Heboni illustrissimo deo Iunius Aquila iunior, miles, procurator, tribunus. Pontanus Iouianus libro primo suæ Vraniæ, certè hæc cecinit, de Neapoli agens:

Hæc annis florentem, oculísque & crine decentem
Hebonem venerata, suos ritus, patriúmque
Instituit morem, & sacris iam ritè peractis,
Vrbs Hebona salutat, agríque Hebona frequentant,
Hebona & referunt simul antra, & littora & amnes:
Hic etenim florem ætatis, robúrque iuuentæ
Et speciem deus, & formæ dat habere decorem,
Oráque luminá que, & moderantes corpora sensus.

Videtur verò Hebo vocari, sicut Hebe, hoc est, ἀπὸ τῆς ἥβης, id est, à lanugine, & tenera mollíque ętate, vt etiam hi Pontani versus innuere videntur. Sanè & Aegyptij Hebonem Typhonem appellarunt, vt Manethus & Plut. scribũt, quæ vox κάθεξιν ἢ κώλυσιν significat.

Λαμπτῆρος Dionysij cognomen fuit, cuius templum fuit apud Pallenenses, in quo celebritas agebatur, quam ab eo deo λαμπτηδείαν vocabant, à facibus & splendore scilicet, hoc est, ἀπὸ τῆς λαμπῆδος, id est, à facie & lumine. Noctu enim ea solennitas celebrabatur, facésque ad templum ferebant, atque ita bene poti, crateres per totam vrbem statuebant, quo melius quisque deum coleret. Pausanias auctor.

Acratophorus Dionysius, ἀκρατοφόρος dictus & celebratus in primis Phigaliæ, ab inferendo videlicet ἄκρατον, id est, purum ac merum vinum. nam pugnis ludebant, cùm nondum haberent brachiale lorum, sed milichis certabant. Sunt autem μίλιχαι tenuissima ex crudo coria, inuicem innexa, implicitáque, vt in Arcad. docet Paus. Sanè Varro acratophoron vinum in primo de Re rustica vocat: Ea, inquit, minus sumptuosa vinea, quæ sine iugo ministrat ἀκρατοφόρον οἶνον, id est, vinum purum.

Μιτρηφόρος, Mitrephorus, hoc est mitratus, Dionysius vocatus est, ea ratione, vt putatur, quòd si quando ex nimio potu ipsius bibentis caput agitaretur, vel (vt fit) nutaret, mitra caput ligabatur. ex qua re, vt putat Diod. fuit vocatus μιτρηφόρος. repetit idem & Euseb. in secundo Præparat. Euang. Orpheus in hymnis, νυκτέλιον βάκχον μιτρηφόρον, ὀργιαστήν. Hinc apparet, & Thyrsianacta Bacchum etiam appellatum, hoc est, qui Thyrso regnet.

Biformis, hoc est δίμορφος, vocitatus est Dionysius, vt docet Diod. quoniam duo Dionysij fuerunt. prior barba promissa fuit, qui antiquo more barbam nutriuit: posterior alter speciosus iuuenis, & delicatus. quidam duplicem illi formam tributam volunt, quoniã vinum & hilares homines reddat, & iracundos. hinc illum in hymno δίμορφον nomine salutat Orpheus: alio loco, διφυῆ λυσεῖον ἴακχον nuncupat, hoc est, duplicis naturæ Lysium Iacchum, in hymno videlicet ad μίσλαν διόνυσον.

Διθυραμβάδα Dionysium vocauit Anacreon poëta, vt notat Hesychius, alij vinum interpretantur, sed vtrunq; à colore nigro & igne. alij Dianã etiam hoc nomine vocãt, Aethiopiã, Polites, & Axites, Dionysij cognomina scribit in Arcad. Pausan. Heræus enim Lycaonis filius, vrbem de suo nomine Herçensem in Arcadia cõdidit, ad Alphei fluminis dexteram ripam, vbi duo fuêre Dionysij templa, alterius Polites nominati, alterius Axites.

Phleona etiam Dionysium appellatum videmus, παρὰ τὸ φλύειν, τὸ πολυκαρπεῖν: seu φλύειν, vt etiam Aelianus scribit, hoc est à multo ferendo fructu. est enim Dionysius fructuum deus. quin & ab vua & vindemiis appellatus est Protryges, Staphilites, & Omphacites; aliíque ab iis rebus, nominibus. Sed & Corem, id est, Proserpinam vel Cererem, matrem videlicet Liberi, Phlæan vocabant Lacones. scribit Clemens, Iouem in serpentem conuersum Pherepattæ, hoc est Proserpinæ vim intulisse, & inde natum Dionysium, qua de re etiam in mysticis Sabasiorum serpens præferebatur, in orbem complicatus. & perinde poëtæ serpentem tauri parentem dixêre, symbolicè hoc ipsum significantes.

Phlyus Dionysius appellatus fuit, vt in primo Apollonij Rhodij interpretes notant, ἀπὸ τοῦ φλύειν τὸν οἶνον, δ' ἐστι, ἀναβλύειν, hoc est, quòd vinum lætum faciat. Quamuis sint qui ab Aræthyræa Peloponnesi ciuitate, posita in montibus Sicyoniis, quæ mox Phlyusa à Phlyunte dicta est, Dionysij & Chthenophyles filio appellatum velint. Paus. à Phliante derivari existimauit, id quod etiam testatur Steph. Lacedæmonij Phliasium mensem eum numerant, in quo fructus vigent. Sed de Phliasiis in Corinthiacis Paus. longè plura.

Rectus,id est, ὄρθιος, Dionysius cultus Athenis. Amphyction enim Athenienſium rex, vt ſcribit Philochorus,omnium primus à Dionyſio edoctus,merum diluit:quo factum eſt, vt homines prius mero incurui,mox recti facti ſunt.quare factum eſt, vt in Horarum æde recto,id eſt, ὀρθῷ, Dionyſio ara erigeretur.Quin & Pauſ.in Bœot.Scyllam,ait,ſimulacrum Dionyſij recti,Myronis opus,conſecraſſe.

Eubulus etiam Dionyſius dictus. εὐβουλεύς Orpheus vocauit,quẽ Macrobius eſt interpretatus,boni conſilij deum præſtitem.Idem Orpheus in hymno ad Proſerpinam,μῆτερ ὀρθριβρεμέτης πολυμόρφου εὐβουλῆος: Mater intonantis multiformis Eubuli,id eſt.Bacchi. quo eodem tamen nomine & Plutonem vocatum, iam oſtendimus. Sed & idem Orpheus in hymno ad Dionyſium,εὐβουλον inuocat.

Calydonius Dionyſius cognominatus,cuius ſimulacrum poſt Calydonis direptionem delatum Patras fuiſſe fertur.huius dei Coreſus ſacerdos,antequàm Calydon euerteretur, Calirrhoës virginis amore captus,cùm eam nullo pacto flectere poſſet,deum precatus eſt, vt ſibi adeſſet. Sacerdoti deus annuit,& Calydoniis furorem immiſit: quibus conſulentibus Dodonæum oraculum,reſponſum dedit, Coreſum debere Calirrhoën Dionyſio immolare,aut offerentem ſe aliam pro ea: nulla verò ſe offerente, Calirrhoën ad aram ſtatuerunt. Tunc Coreſus ſe pro ea interfecit.paulò pòſt, & illa ſibi manus conſciuit,vt longo ſermonis ductu Pauſ. prodit. Adeò pro Anterotis numine pœnas vindex Nemeſis repoſcit.

Εὐιὸς Bacchi cognomen. Orpheus in hymno ad Dionyſinm, cum ſuffimento ſtyracis, εὐιοῦ ἅγνου. & in Lyſio Lenæo hymno,εὐιε βάκχε. & Euripides in Bacchis, Euion Baccheua dixit. Perſius,

Euion ingeminat,reparabilis aſſonat Echo. Quo loco Probus,ſeu Cornutus grammaticus: Euius, inquit, Liber pater dictus eſt, eo quod in bello giganteo cùm non apparuiſſet, eum pater credidit diſcerptum à gigantibus: & dixit, heu, quæ vox gementis eſt: deinde adiecit, ὑιὸς, id eſt, filius. Acron tamen in Horat. ait, Bacchum mutatum in leonem,gigantem interfeciſſe,& tunc Iouem,ô bone fili dixiſſe, id eſt, εὖ υἱέ. hinc & Euhyias baccha ab Horatio tertio Carm. E ſomnis ſtupet Euhyias. ſanè Euhyion, vel Euhyius, impropria eſt diphthongus,quæ ſyllabam producit:breuiter tamẽ effertur.Horatius, Monet Sithoniis non leuis Euhyius. Idem, Diſſipat Euhyius curas edaces.Statius lib.primo:

Et tuſit forte dies noto ſignata tonantis,
Fulmine prærepti cùm te tener
Euhyie partus Tranſmiſere patri.

Vtitur Lucretius & Columella. Sunt tamen qui εὐχιον libentius legant,& ab εὐχὴ deriuãt. Phurnutus certè manuſcriptus, dum Dionyſij nomina recenſet, cùm de Alyſio & Lyæo prius dixiſſet, βρόμιον, καὶ βάκχον, καὶ ἴακχον, καὶ εὐιον, καὶ Βαβακτὴν, καὶ ἰοβάκχον καλεῖται. vbi Babactes & Iobacchius etiam vocatur: quæ verba volui recenſere, ne codex impreſſus Græcus, & qui eum interpretati ſunt, te fallant, vbi Bromium tantùm referunt, ſatis confuſe & incondite, & nullo penè ſenſu. Sed in hoc auctore huiuſmodi errata penè infinita, ſi cum antiquis conferas,inuenies.

Euan etiam pro Baccho accipitur apud Ouidium in quarto,illo verſu:

Nyctelíuſque,Eleúſque parens,& Iacchus,& Euan.

Statius in Syl. Baſſaridum rotator Euan.Idem Theb.5. Et à ſummis auditus montibus Euan,quod nomen factum à voce bacchantium,vnde etiam Bacchæ ipſæ, Euantes dictæ. Vergilius:

Illa chorum ſimulans,euantes orgia circum Ducebat Phrygias.

Quo loco Seruius,Euantes,inquit,bacchantes,à Libero,qui Euan dicitur. Propertius,

Egit vt euantes dux Aridana choros. Silius in primo:

Non ille euantis Maſſyllæ palluit iras.

Sed hoc loco non reticuerim,quod à viro cùm ſanctiſſimo, tum doctiſſimo Epiphanio ſcribitur libro contrà hæreſes tertio,in ſacris Dionyſij, qui ſerpentibus,coronati clamantes ac euantes Væ væ, illam adhuc Euam à ſerpente deceptam inuocãtes: Aut, inquit, per aſpiratam vocem ex Hebræorum lingua, ſerpentem ad ſuum errorem acclamantes. Eua enim abſque afflatu, Hebræis mulierem ſignificat:cum aſpiratione verò, ſerpentem. hæc quidem ille, quæ in deriſum potius afferri puto à viro ſancto, quàm conſentanea

Græcis. Sanè Priſcianus Euan Euantis declinat: cùm & alij Euan, indeclinabilem velint eſſe vocem bacchantium. Heſychius tamen ait, Euan hederam ab Indis appellari. alibi verò Euas Dionyſium vocari prodidit. hinc Orpheus, vt puto, vocauit in hymno ad Hippam Bacchi nutricem εὐάδια, quaſi dicat Dionyſiacam:

Inuoco nutricem Bacchi Hippan,Euada nympham.

Neſcio quàm rectè verti: Græce ſic,

Ἵππαν κικλήσκω βάκχου τροφὸν,εὐάδια κέρην.

Hippam vocat Heſychius Iunonem.vetus certè Orphei codex Hiptam, non Hippam habet.

Baſſareus, Dionyſius cognominatus eſt. Orpheus in hymno βάσσαρον vocat. Ita enim ad illum,hymnum exorditur,

Ἐλθὲ μάκαρ ἰλύουσε πυρίσπορε,ταυρομέτωπος βάσσαρε. Id eſt,

Huc fœlix Dionyſie veni,ſate fulminis igne,Baſſare tauriformis.

Horatius,

Non ego te candide Baſſareu Inuitum quatiam.

Quo loco Acron & Porphyrion conſentiũt,quòd Baſſaris ſit veſtis genus.hoc amplius addit Acron, vſque ad pedes demiſſa.dicta à Baſſara loco Lydiæ, vbi ſit. vnde & Bacchæ Baſſarides dictæ. Cornutus quoque grammaticus in eo Perſij verſu,

Baſſaris & lyncen Mænas flexura corymbis.

Baſſarides, inquit,omnes Bacchę dictæ ſunt:ſed & ipſe Liber pater Baſſareus.vt Horatius, Non ego te candide Baſſareu Inuitum quatiam. Quibuſdam videtur à genere veſtis,qua Liber pater vtitur,demiſſa ad talos,quam Thraces baſſaram vocant.Quidam à vulpibus, quarum pellibus Bacchæ ſuccingebantur,vt & lyncum pantherarúmque pellibus. Vulpes inde Thraces,baſſares dicunt. Sanè Pollux & Heſychius baſſarum veſtem eſſe affirmãt. Phurnutus tamen ἀπὸ τῆ βάλλειν, id eſt, à dicendo, vel clamando deriuat,& ſimplici ſ ſcribit. Fuit & Maſſaris Bacchi nomen, vt infrà dicam.

Narthecophorus Dionyſius à ferula dictus, quæ νάρθηξ Græcè dicitur, & illi attribuitur, & eum ſectantibus, vt Sileni ſunt Bacchæ, Satyri alij. Vtitur Orpheus in hymnis hoc Dionyſij epitheto. Sanè quoniam ad fu ciendos & ſuſtinendos vacillantes greſſus ferula idonea eſt,ideo Baccho Silenióque ac cæteris attribuitur, vtpote vino titubantibus, hinc & illud apud Plat. in Phœdone, ἐοικὸς γὰρ λέγουσιν οἱ περὶ τὰς τελετὰς, ναρθηκοφόροι πολλοὶ, βάκχοι δέ γε παῦροι. hoc eſt: Sunt enim, quod aiunt, qui de religionibus tractant, narthecophori, id eſt, feruligeri multi,pauci verò Bacchi.quod miror in ſua prouerbia non tranſtuliſſe Eraſmũ,cùm tamen elegantiſſimè de iis dicatur, quæ admodum rara ſunt inter multos: vt ſi vnum Homerum dicas,inter poëtas penè innumerabiles. Porrò ναρθηκοφόρου Bacchum Euſebius in ſecundo Præp. Euang. ideo vocatum his verbis ait: Ferulam Baccho in manu tradunt, quia cùm non permixtum aqua vinum homines biberent,& in furorem verterentur, alter alterum baculis ferirent, indéque pleriq; morerentur, pro lignis his baculis, ferulis vti perſuaſit: & ex eo nomen factum videtur. De ferulis etiam Phurnutus, & quare nonnulla his ſimilia protulit.

Bromius Bacchus cognominatus eſt,& hoc Orpheus vſus eſt in hymnis.Diod. Siculus à ſonitu tonitrus ac fulminis in ortu Bacchi vocatum ſignificat. βρομάω quippe reſono, & βρόμος ſonitus, & ignis crepitus. Meminit & Teleclides apud Heſychium. Euſebius, Bromium ait vocatum ἀπὸ τῆ βρόμου, id eſt, ignis ſonitu: qui cum abortu ederetur, inſonuit.Magis mirum illud eſt quod Proclus, aliíque in Heſiodi commentariis de Reruſt. ſcribunt, vbi de Lenæone menſe agitur. βρόμιος, vt tradunt, Dionyſius eſt: vnde brumalia, quæ celebritas fuit, quæ in bruma, atque adeò menſe Lenæone agebatur: quæ tum in noſtro Decembre, tum Ianuario peragebatur:qua de re in noſtro de Annis,menſibus,&c.Sedenim & Dianam βρομίαν Orpheus in hymnis nominat.de Bromio & Phurnutus, qui à voce cantium vinum in torculari,cum aliis deducit nominibus.

Aegobolus, αἰγοβόλος Dionyſius, apud Potniam colebatur, de cuius rei nomine hiſtoria hæc prodita eſt. Cùm ibi Dionyſia celebrarent, ita in contumelias acti ſunt, & furorem, ob ebrietatem, vt Bacchi ſacerdotem interemerint: quare dei ira graui peſtilentia affecti ſunt. Ciues hac de re Apollinem conſuluêre: à quo reſponſum acceperunt, vt deo formoſiſſimum puerum immolarent. quod cùm Potnienſes per multos annos feciſſent, ca-

pram demum à deo edocti pro puero suppositum. vnde deo cognomen, à capra videlicet suppositâ, factum videtur.

Eleleus apud Ouid. Bacchi nomen existimatur, cùm canit in 4. Metamor.

Nyctelióque, Eleleúque parens, & Iacchus, & Euan.

Sed ἐλελεῦ aduerbium est, exclamatio bellica, vt notat Hesychius: vel vt alij putant, quæ dã ante pæana exclamatio, hoc est vt Græcè dicitur, προοιμιαφώνησις παιανισμοῦ. Vsus est Aeschylus in Promotheo in vinculis. Etiam in miseratione putat Ouidij interpres ἐλελεῦ aduerbium hortantis esse, quo procedentes ad orgia celebranda, & ad conferendam pugnam vterentur. Sanè Ouidij versum quidam ita legunt, Nyctelius, Libérque parens, &c. quod parum placet. alij Eleus legunt, & à misericordia, id est, ἐλέης, vel ἵλεως deriuare contendunt. nam ab Eleleo & Eleleides denominatæ apud Ouid. bacchæ, & Eleides.

Ignigena Bacchus etiam ab Ouidio cognominatus, secundum fabulam quidem à fulminata Semele: aliqui à vini natura ignea, vnde & à Græcis πυριγενὴς vocatus. Strabo lib. 13. loca commemorat in Lydia, seu Mysia, exusta, quæ tamen optima vina proferant. Idem & tradi ait apud Catinam: vnde (inquit) perurbanè atque eleganter Bacchum ignigenam dicũt. Pyrigenes Bacchus in Semele, effingitur elegãtissimè à Philostrato in Imaginib. πυριγενὴς etiã Bacchus nec semel ab Orpheo in hymnis cognominatus est, hoc est, igne satus.

Zagreus, ζαγρεὺς Dionysius cognominatus, is qui ex Proserpina natus est, qui & aliter Iacchus vocabatur, vt Græci in Pindarum comment. exponunt: qui quoniam in mysteriis cum Cerere & Proserpina colebatur, ideo παρεδρεύων, id est, assessor Cereris à Pindaro dicitur in hymno Isthm. ad Strepsiadem Thebanum. quod cùm parum Latinus enarrator, imò Germanus, animaduertisset in suis scholiis, hoc conticuit. Sed Zagrei Dionysij præter Pindaricos expositores & Plut. meminit, in eo qui περὶ τοῦ εἶ τοῦ ἐν Δελφοῖς, hoc est, de ê quod erat in Delphis. nam cum non solum quæ in Delphis sacra essent Apollinis, sed & occulto quodam sermone significari ait, Διόνυσον ὃ καὶ ζαγρέα, καὶ νυκτέλιον, καὶ ἰσοδαίτην αὐτὸν ὀνομάζουσι. Hesychius quoque: Zagreus, inquit, Dionysius. videtur verò Iupiter mixtus fuisse Proserpinæ, ex quo Chthonius, id est, terrestris Dionysius: quod idem manifestius etiam Suidas.

Isodætes Bacchus dictus est, vt ex modò allegato Plutarchi loco colligimus. Hesychius tamen, Isodæten ait ab aliquibus Plutonem dici, ab aliis Plutonis filium. Isodætæ & Hyperides meminit, in ea quam de Phryne oratione composuit: quo in loco Val. Arpocration interpretatur, hospitalem quempiam genium, quo popularia festa muliebria, & non satis modesta peragantur. De Isodæte & in Dæmonibus agemus.

Iyngies, ἰυγγὶς Dionysius cognominatus, vt Hesychius notat. Hinc ego putarim Pindarum quodam hymno Pyth. ad Arcesilaum Cyrenæum iynga auem ideo Bacchi nuncupasse, quo loco de aue multa Græcus interpres, sed de Baccho nihil. De hac verò aue & Theocritus in Pharmaceutria, & eius item interpretes, Suidas & Hesych. aliique. aiunt autem, Iynga filiam fuisse Echus, alij Pithûs, quæ suis carminibus Iouem in Iûs amorem pellexerit: quare à Iunone in hanc auem conuersa fuit, quæ sisopygis etiam, à nostris autem motacilla nuncupatur. Addit Hesychius, cinædion etiam appellatam.

Limnæus Bacchus cognominatus à Limnis Atticæ vico, vt comment. Aristophanis testatur in Ranis, & Phauorinus. Callimachus, λιμναίῳ ὃ χορεταὶ ἄγον ἑορτὰς, hoc est, Limnæo peragebant solennia sacra. Arpocration: Limnæ, inquit, locus est Athenis, in quo Dionysius colitur. Meminit & Isæus orator, & Hesychius.

Edonius Bacchus ab Ouidio nuncupatus, à populis Thraciæ Edonis, qui ab Edono fratre Mygdonis dicti sunt, teste Stephano. Vnde & Edonides, & Edonæ, bacchæ. Horatius secundo Carm.

Non ego sanius bacchabor Edonis.

Laphystius Bacchus, à monte Bœotiæ, vnde & bacchæ Laphystiæ. Sed de Ioue Laphystio, suo loco egimus. Cœl. Rhod. lib. 27.

Euergetes, εὐεργέτης etiam Bacchi cognomen, à benefaciendo: vt etiam Eleutherus, vt notat Hesychius.

Bacchi colonatæ ædes apud Lacedæmonios fuit, de quo Paus. sic: Eregione est locus, quæ Colona, id est, iugum dicitur, & Bacchi Colonatæ, ac si iugalis dicas, ædes.

Gorgyieus, hoc est γοργυιεὺς Dionysius, cultus & appellatus est à Gorgyia loco in Samo, vt ex Duride Stephanus obseruat. In eadem Samo & Elygeus Dionysius cultus, vt Hesychius

sychius scribit.

Masares à Caribus vocatus fuit Dionysius, nescio an à Ma quapiam, quæ Rheam sectabatur. cui Iupiter Dionysum, vt scribit Stephanus, nutriendum dederit. Sed cùm à Iunone interrogata esset, cuius infans ille esset? illa, ἄρεως, id est, Martis respondit. quin & Rhea ipsa μὰς nuncupata est. vnde ego coniector μάσαρις Baccho nomen fuisse, quasi μὰς καὶ ἄρης. Scribit quoq; Pausanias in Achaicis, Dionysij simulacra fuisse apud Patrenses, quorũ fuêre cognomina hæc: Antheus id est, floridus: & Areus, id est, Martius, & Mesadeus.

Melpomenos Dionysius, Pausan. in Attica. Domitius vertit Latinè, Bacchus canens, colebatur verò ea parte, qua Hederaceus, id est, Cisseus Dionysius etiam, & Apollo Agyieus.

Colonatas Dionysius, nuncupatus à loco Spartanæ regionis, teste Pausania in Lacon.

Hyalicus Dionysius, vocatus deus Comus, id est, comessationum, vt notat Hesychius.

Nyctelius Bacchus, meminit Plutarchus in eo qui inscribitur de ê quod erat in Delphis. & Ouid. quarto Metamorph. item in Attica Paus. Nyctelius verò dictus à verbo νυκτελέω, quod significat in nocte perficio: quoniam Bacchi sacra, nocte agebantur, de quibus Vergilius:

Vbi audito stimulant Trieterica Baccho
Orgia nocturnúsque vocat clamore Cithæron.

Psila Dionysius, sic vocatus, ait Pausanias, quòd Dores Psila pennas nuncupant: siquidem vinum non minus homines effert, ac tollere videtur, quàm penna aues.

Anthias, ἄνθιος, id est, floridus Bacchus Athenis cultus fuit. Patrenses quoque Anthei Dionysij simulacrum habuêre: vt Pausanias docet. Catullus:

At pater ex alia florens volitabat Iacchus.

Vnde & illi anthinæ vestes, vt Phurnutus & Diod. notant, ascribuntur. Sedenim quidam anthinas vestes variè interpretantur. quidam mulieres: vnde & Herculem aliquando anthina veste indutum, ex Plut. scripsimus. quidam purpureas, à colore florum: vnde & Ianthinæ, & hyacinthinæ appellantur. alij barbaricas, & Damascenas, quæ nũc vocantur, quod floribus herbarum impictæ intextæque sint.

Oreos, Liber pater, ait Festus, & Oreades nymphæ appellantur, quòd in montibus frequenter apparerent. à monte verò nomen vtrunque deducitur. hinc Phurnutus ait, quosdam dicere, in monte Nysio Iouem primùm vitem produxisse, vnde nomen Dionysius. Caue ne te impressi codices hoc loco fallant, vt alioqui alios nonnullos.

Consitor vuæ etiam dictus ab Ouid. in quarto Metamorph.

Genialis Consitor vuæ.

Vitisator Bacchus, qui vitem seuerit. Actius, O Dionyse pater optime vitisator Semele genitus Euchia. hac voce Vergil. pro deo vtitur in septimo Aeneid. vt nonnulli putant.

Περικιόνιος Διόνυσος, Pericionius Bacchus cognominatus, cuius cùm alij meminêre, tum ei in primis Orpheus hymnum concinuit, adolens aromata. Pericionij Bacchi & in nostris Musis ex Platonicorum sententia meminimus. Pericionij verò nomen deductum est, à περὶ καὶ κιονίσκα, id est, ταφυλλίῳ, hoc est ab vua.

Ἀμφιετὴς Διόνυσος, & huic hymnus ab Orpheo concinitur, præter thus, cæteris adhibitis suffimentis, & in altero eius etiam est facta mentio. Existimauerim verò ipse, anni tempora significare, quæ circum annum euoluantur, ab ἀμφὶ & ἔτος. Nam vt etiam Macrobius scribit, Liberi patris simulacra partim puerili ætate, partim iuuenili fingebantur. præterea & barbata specie, & senili quoque, quæ ætatum diuersitates anno & soli conueniunt, ita vt paruulus videatur hyemali brumalíque solstitio, qualem Aegyptij proferebant ex adyto die certa, quòd tunc breuissimo die veluti paruus & infans videretur. Exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio vernali, simulatque adipiscitur vires, figura iuuenis ornabatur. postea eius ætatis statuebatur plenissima effigie barbæ. solstitio æstiuo, quo tempore annus & sol summum sui consequitur augmentum: tum demum per diminutiones, veluti senescenti quarta forma deo figurabatur. Idem sanè Orpheus ἀλφιετῆρα etiam nuncupauit, in Trieterico Baccho.

Brisæus Dionysius dictus, vt Stephanus scribit, à Brisa promontorio Lesbi, vbi colebatur. Sunt qui βρισέα scribant, παρὰ τὸ βρίθω, τὸ βαρῶ, id est, grauo. βρισεὺς à βρίσω, futuro videlicet eius verbi, quòd vini potus aggrauet caput. nonnulli παρὰ τὸ βρίζω, quod præ potu

& cibo dormio significat. Alij ἀπὸ βρύειν, id est à madefaciendo & irrigando. Alij ab vrbe Laconiæ Brysæum deduci existimant. alij etiam à byrsa, id est corio vel pelle, Byrseum. Sed præstat audire quæ Cornut. in Persium: Est, inquit, Briseus Liber pater cognominatus, siue (vt quibusdam videtur (à mellis vsu, eo quòd ipse inuenisse dicitur mel, & ex fauis exprimere. Bris enim iucundum dicimus: vnde etiam quidam Briseida existimãt dictam, quòd Achilli iucunda fuerit. vel certè, vt aliis videtur, ab vua, quòd vuam inuenerit, & expresserit pedibus. brisare enim dicimus exprimere. vel certè Briseum dictum ex nomine nymphæ, quæ eum nutrisse dicitur. Idem paulò pòst: In Græcia, inquit, duæ fuerũt Liberi patris statuæ: vna hirsuta, quæ dicebatur Briseï: altera leuis, id est sine pilis, quæ dicebatur Lenæi. hactenus ille. Persius:

Est nunc Brisæi quem venosus liber Acti.

Briseus ideo, quia barbatus colitur Liber pater, eo cognomine. meminit & Macrobius.

Hedereus, hoc est κισσοῦς Διονύσου, teste in Attica Pausan. cognominatus, quòd in ea Atticæ regionis parte, Acharnis videlicet, primùm hederam visam tradunt. vnde ab Antipatro poëta ἀχαρνίτις hedera cognominatur. Nibíque μελπομένη, id est canentis & hederei erant simulacra. κισσόβρυος ab Orpheo Dionysius cognominatus, & κισσεὺς dicitur Apollo, qui & Bacchus ab Æschylo apud Macrobium. Homerus in altero ad Dionysiũ hymno, ipsum κισσοκόμην Διόνυσον ἐριθρεμμον vocat, id est hedericomam.

Πατρῶος, id est Patrius Dionysius cultus, cuius templum Polyidus Cœrani filius construxit in Attica, in quo simulacrum Patrij Bacchi positum fuit, cui Satyrus assistebat, opus Praxitelis è Pario marmore: altera statua Dasyllij Bacchi, quam ferũt positam fuisse ab Euchenore filio Polyidi Cœrani.

Omadius, ὠμάδιος Dionysius, cuius nec semel mentio est apud Orpheum, Eusebius verò Pamphili libro Præp. Euang. quarto; Dionysio, inquit, Omadio apud Chios appellato, homo crudeliter discerptus sacrificabatur.

Bactes Bacchi nomen, ἀπὸ τοῦ βάζω, hoc est clamo & vociferor. quidam & Bruntinũ etiam appellant, fortè à tonitru, id est à βρόντης.

Μίσης Dionysius, Orpheus in hymno ad ipsum cum thymiamate styracis:

Inuoco legiferum Narthecophorum Dionysum,
Laudatum Eubuli semen cui nomina multa,
Sacratum castúmque Misen, dominúmque verendum.
Qui mas & mulier, duplex Lysæus, Iacchus,
Seu te sacratæ templum delectet Eleusis,
Seu Phrygia cum matre deûm mysteria tractas,
Seu Cypri Cytherea tenet te compta capillos,
Seu de frugiferis campis lætaris honestè,
Matre dea tecum nigrifera Isside casta,
Aegypti prope flumen,

Asalaminius Bacchus cognominatus est ab Aristophane, quasi dicas imbellem, à naue illa Athenienſium Salaminia, qua in difficilibus rebus vtebantur, de qua in nostro de re Nautica pluribus egimus.

Licnites, λικνίτης Dionysij est epitheton, ductum ἀπὸ τοῦ λίκνου, id est à cunis, in quibus infantes recubant, vt ait Hesychius. Licet Licniten quidam cistam interpretentur apud Plut. in Iside & Osiride. In Licniten est hymnus apud Orpheum, cum suffimento mãnæ thuris, cuius hoc initium,

Licniten Dionysum nunc in vota vocamus:

Λικνίτην Διόνυσον ἐπ' εὐχαῖς τὰς δε κικλήσκω

Λεβὴν, Lebenus quoque dictus est Dionysius, vt notat Hesychius: nec de hoc amplius comperi.

Ὀυροτάλτ, Vrotalt Dionysius ab Arabibus nuncupatus, vt scribit Herodotus in tertio. Valla Oratal transtulit: Quòd fœdus, inquit, & ipsi qui amicitiam contraxerunt, seruare iustum censent Dionysium, quem Oratal, & Vraniam, quam Alilat appellant, solos deorum esse arbitrantur, &c. quibus ex Herodoti verbis videmus male expositum Arrianum in septimo de gestis Alexandri: Acceperat, inquit, Arabas duos tantum deos colere, Cœlum scilicet ac Dionysium. non Cœlum videtur legẽdum, sed Οὐρανίαν. nam Venus eo

eo nomine dicta, vt docui. Sunt etiam apud Hesychium hæc Dionysij nomina, Ἀγρεύς, Ἀναλὸς, Θεοδλέσιος, & Ἰαβάκχου: apud Orpheum verò, Τέλειος, Ἄναξ, & alia pleraque. Legitur epigramma iambico dimetro constans, quod Ausonij Galli poëtæ est, quo ita inscribitur vulgò, Miohobarbum, Liberi patris signo marmoreo in villa nostra, omnium deorũ argumẽta habenti. Sed cùm Miohobarbum vox sit parum nota, & quid significet nullus explicet, & (vt audiui) vetustus admodum codex Mixobarbum retineat, videámque id etiam ita à viro docto & æquè eleganti citari Mixobarbarum: nec minus ipse quoque, antiqua dum euoluerẽ Græciæ elogia, à Cyriaco Anconitano collecta, epigraphen reperi in Isthmo Corinthiaco positam, in qua inter cætera hæc verba leguntur, μιξοβαρβάρων δ' ἐώων τ' ἐθνῶν ἀρχηγὸς, hoc est, Mixobarbarorúmque orientaliúmque gentium ductor: inde facilè colligere possumus, μιξοβάρβαρον significare, quod ex barbaris & non barbaris mixtum est: sicut & hoc Ausonij epigramma, in quo & Græca & Latina, ac etiam barbara sunt ipsius dei nomina. Sunt præterea qui mixobarbaros statuas dicant fuisse. citant Pausan. in Bœot. Cœlius Rhod. existimat Medeæ filios Mixobarbaros appellatos. Hæc verò tibi omnia cõfuse retuli. nam omnino mihi hac in re non satis placeo. Epigramma igitur Ausonij dimetrum iambicum tale est:

Ogygia me Bacchum vocat,
Osirin Aegyptus putat,
Myſi Phanacen nominant,
Dionyſon Indi existimant,
Romana sacra Liberum,
Arabica gens Adoneum,
Lucaniacus sed Pantheum.

In quo Mixobarbaro illud mihi indulsi, propter hos tres eiusdem poëtæ versus, qui sic leguntur alibi:

Αἰγύπτιός μὲν ὄσιρις ἐγὼ, μυσῶν ὁ φανάκης,
Βάκχος ἐν ζώοισιν, ἐν φθιμένοις ἀϊδωνεύς,
Πυρογενὴς, διπέρωος, τιτανολύτης Διόνυσος.
Aegypti quidem Osiris ego, Mysónque Phanaces:
Inter viuentes, mortales, Bacchus, Adoneus,
Igne satus, Diceros, Titanolytes, Dionysius.

Sanè Adoneus sic scribi videtur ab Origene lib. 4. aduersus Celsum, sed cum Ioue nominatur, nec quidem semel. quin & ab Adonai alicubi idem deflectere videri potest, cùm alias ego ab Adoni deduci dixerim.

Extat item in Græcorum epigrammatum volumine heroicum poëma, quinque & viginti versuum, cuius (primo duntaxat excepto) Acrostichis, id est, primorum versuum apex, omne Græcum conficit Alphabetum, hoc est ipsas Græcorum quatuor & viginti literas, singulorúmque versuum verba ab eiusdem versus primo incipiunt elemento: qua ex re factum est, vt è Græco Latinè commodè verti ne possit. atque ideo ita Græcè vt legitur, hîc tibi ascribendum duxi. Primùm igitur hoc est,

Cantemus regem, Philenion, Eraphiothen: hoc est,

Μέλπωμεν βασιλῆα, φιλήνιον, ἐραφιώτην,
Ἀβροκόμαν, ἀγροῖκον, ἀοίδιμον, ἀγλαόμορφον,
Βοιωπὸν, βρόμιον, Βακχεύτορα, βατροχάϊτην,
Γηθόσυνον, γανόωντα, γιγαντολέτην, γελόωντα,
Δαφνήϊν, δίκερων, δίθυραμβογενῆ, Διόνυσον,
Εὐΐον, εὐχάϊτην, εὐάμπελον, ἐγρεσίκωμον,
Ζηλήμον, ζάκοτον, ζηλήμονα, ζηλοδοτῆρα,
Ἥπιον, ἡδυπότην, ἡδύθροον, ἠπόροπᾶα,
Θυρσοφόρον, θρῄκιον, Διασώτην, θυιολέοντα,
Ἰνδολέτην, ἱμερτὸν, ἰοπλόκον, ἐραφιώτην,
Κωμαστὴν, κόραν, κισσοστέφανον, κελαδεινὸν,
Λυσῖον, λιμναῖον, λαθικηδέα, λυσιμέλιμνον,
Μύστην, μαινόλιον, μεθυστὴν, μελιόμορφον,
Νυκτέλιον, νόμιον, νεβρώδεα, νεβριδοπέπλον,
Ξυσοβόλον, ξυνὸν, ξυνοδοῖτην, ξανθοκάρηνον,
Ὀργῖλον, ὀδεσιμάβυλον, ὀρέσκιον, ὀρεσιφοίτην,

Πελυπότιω, πλαγκτῆρα, πολυτέφανον, πολύκωμον,
ῥηξίνεον, ῥαδινὸν, ῥικνώδεα ῥίωαχορῆα,
Σκίρτη τιὼ, σάτυρον, σεμεληγρέτιω, σεμελῆα,
Τόρπνόν, ταυρωγὸν, τυρῥίωολέτιω, ταχύμιμον,
Ὑπνοφόβην, ὑγρὸν, ὑμεναίον, ὑλίγυια,
Φηρομανῆ, φεκτὸν, φιλομειδέα, φοιταλιώτιω,
Χρυσόκρωα, χαρίγυια, χαλίφρονα, χρυσεομίτρεω,
Ψυχοπλανῆ, ψέυτιω, ψοφομηδέα, ψυχοδαίκτιω,
Ὦρεον, ὠμηστὴν, ὠρεσίτροφον, ὠρεσίλοιγον.

PRIAPVS.

PRiapus deus naturalis membri, & sobolis ac prolis. scribit Diodor. Priapum Græci, hircum Aegyptij, propter eam corporis partem, à qua sit omnium ortus, inter deos retulisse traduntur. vnde & Orpheus in hymno Protogoni, hoc est primigenij hymno, Priapi etiam nomine Protogonon ipsum inuocat. Phurnutus Priapum deum describit, & quid membri pudendi magnitudo significet, & cur sinũ habeat omni genere fructuum refertum, cur horti & vineæ custos, quid falx in dextera, quæ omnia naturæ totius conuenire ostendit: & alia addit de bono dæmone, de quo alibi agendum erit. Fabulam Apollonij interpretes de Priapi natiuitate recitant, in primo Argon. quo loco de Abarni vrbe Pariana poëta agit. Cùm Dionysi, aiunt, amore Venus capta esset, illi est commixta. eo verò in Indicam profecto expeditionem, cum Adonide mixta est. Sed vbi Dionysius redit, coronam sibi faciẽs, ei obuiam processit: & coronatam illi ministrare suaue erat. propterea quòd iam illi nupta fuerat. Verùm ad Lampsacum sedens, eum quem vtero gerebat edere infantem volebat. Iuno verò zelotypia acta, maleficiis vsa, eius ventrem manu attigit, effecitque vt puerum páreret cùm cætera informem, tum maximè ob virilis membri immanitatem, quem Priapum appellauit: quem videns Venus, indignum rata est vt tolleret, cùm propter alia inuisum illum habẽs, tum maximè propter membri suprà quàm par erat, indecentiam. quapropter Venus ipsum suum esse abnegauit. atque hoc est ἀπαρνηθῆναι, & inde Aparnis vrbs vocata, quæ postea literæ immutatione dicta est Abarnis. hæc illi. eadem & Stephanus, sed paucioribus explicat. Hanc enim fermè fabulam Suidas recitat: illúdque amplius adiungit, quòd puerum informem exposuerit Venus: atque abiecerit in montem, in quo à pastore nutritus sit. & cùm membrum haberet ad nates erectum, vocatus sit Italorum lingua Priapus, atque à pastoribus cultus: cuius imago pueruli fuit, qui arrectam mentulam teneret. hęc Suidas. At verò Seruius: Priapus, inquit, fuit de Lampsaco ciuitate Hellesponti, de qua pulsus propter virilis membri magnitudinem, pòst in numerum deorum receptus, meruit numen esse hortorum. Hinc Vergilius in IIII. Georg.

Et custos furum atque auium, cum falce saligna,
Hellespontiaci seruet tutela Priapi.

De hoc etiam Horatius,

——Nam fures dextra coërcet,
Obscenóque ruber porrectus ab inguine palus.

Sed de hac re plura in Ithyphallo & Phallo, paulò mox agemus. nunc cætera de eius genere. Scribit Strabo: Priapus & portus & vrbs in Hellesponto condita vel à Milesiis, vel à Cyzicenis, (variè enim traditur) nomen habuit à Priapo qui apud eos colitur, siue ex Orneis, qui apud Corinthum fuêre, vnde Orneates ipse deus, vt pòst dicemus, nuncupatus. Priapus ergo, Liberi patris filius, quia ea regio, & Lampsacus, vineis abundat. hinc & Xerxes rex Themistocli in vinum Lampsacum dedit. res nota ex Strabone & Stephano, qui etiam ait ex Demosthenis sententia, ob scilicet vini bonitatem, Priapi opus, seu possessionem eam vrbem esse: qui Priapus Veneris & Dionysij filius existimatus est. Pausan. idem ait. At Diodorus: Priapus, inquit, vt fabulantur antiqui, Dionysij ac Veneris filius fuit, quòd qui vino indulgeant, sint natura ad venerem procliuiores. Addit & hoc quoque Paus. Priapus, inquit, & alibi, & vbi sunt caprarũ ouiúmq; pascua, apúmq; examina colitur. nostri etiam & hortos & pomaria, vt ex Priapeiis poëmatib. facilè colligimus. Existimauit Strabo, vir doctissimus, à iunioribus deum habitum esse, nõ à vetustioribus: nam Hesiodus, inquit, Priapum non nouit. & Orthanæ & Conisalo & Thyconi, & eiusm

eiusmodi Athenienſium deis perſimilem fuiſſe prodidit. Atqui ô Strabo, ſi Heſiodus Priapum non nouit, vt ais, at nouit Orpheus Heſiodo antiquior, qui in πρωτογόνῳ hymno cum myrrha, inter alia ita cecinit,

Ἀπὸ δ' σεφάνητα κικλήσκω, ἠδὲ πρίηπον ἄνακτα. id eſt,

Ex quo téque Phaneta vocabo, atque Priapum regem.

Euſtathius Priapum ac Silenum Bacchi ideo comites eſſe ſcribit, quòd ebrij ac ſalaces eſſent. quòd tamen ita ego intelligẽdum reor, non reipſa vino oppreſſos: tunc enim ebrij, vt ſæpe vidimus, non veneri, ſed ſomno rem ſacram facere conſueuêre, vtpote parum ſui compotes. Lucianus in eo qui περὶ ἀρχήσεως inſcribitur, Priapum vnum ex Titanibus, vel Idæis dactylis ſcribit, quem Iuno Marti dederit, puerum adhuc rudem, ſed multa præditum virilitate: eúmque non prius à Marte armorum diſciplina peritum, quàm ſaltatorem bonum factum. vnde & illi merces ab Iunone conſtituta fuit, vt ab eo decimam ſpoliorum partẽ in bello reciperet. Rem planius Lucianus prodit. Ab Aegyptiis Priapi ſimulacrum, quem illi Horum & Typhonem appellabant, humana effingebatur forma. dextera manu ſceptrum tenebat, quod ab ipſo terram & mare in lucem edita exiſtimarent: Læua ſuam ipſius mentulam arrectam, quòd ſemina humo tecta in apertum emittat. Pennæ autem, motus indicabant celeritatem: & diſci, orbis circumferentiam ſignificabant. eundem enim eſſe, qui & Sol, opinabantur. Suidas auctor. Noſtri Priapum effingebant in agricolæ arrecti ſpeciem. Tibullus: Agricolam ponimus ante deum. Idem: Libatum agricolam ponitur ante deum. Falx illi dabatur, Terreat vt ſæuas falce Priapus aues. vel vt Phurnutus ſcribit, quòd ea ad putandas vites vtamur: vel quia cuſtodientem fas eſt habere arma, quibus eas tueatur: vel quia qui inducit ac profert quæ ſunt, eius debet eſſe virtutis quæ incidere ac perdere ea poſſit. Lego apud virum doctum, hunc deum cognominatum ideo Auiſtuporem. ita enim lib. VII Architecturæ ſcribit: Non enim ſtatuas ponemus, quales in hortis ridiculas illius Auiſtuporis dei, &c. Nos vulgò Spantachium, quaſi pauorem auium appellamus, ad earum ſcilicet terrorem. Coronabatur verò Priapus ex iis quæ hortenſia eſſent. Lac & liba præterea Priapo efferebantur. Scribit Seruius, cum conſideratione à Vergilio illud dictum eſſe,

Sinum lactis, & hæc tibi liba Priape quotannis
Expectare ſat eſt, cuſtos es pauperis horti.

Suprà inquit Dianæ cum veneratione locutum eſſe, apud numen ſeuerum: contrà hic, inquit, iocatur, quia loquitur numini, quod iocis gaudere manifeſtum eſt, quia deus eſt, qui hortos tuetur.

Bonus dæmon, ſeu Genius, vocatur etiam Priapus, vt Phurnutus teſtatur, quòd omnia omnibus diſtribuat ac diuidat: vnde & τεχνίτης, & σωτὴρ domeſticarum rerũ appellatur. hinc etiam illi cornu Copiæ, id eſt, Amaltheæ attribuebant. qua de re plura idem Phurnutus.

Phallus Priapus vocatur, & veretrũ ſignificat. quare cùm Herodotus ait, in ſacris Dionyſij fuiſſe phallos, Priapos intelligimus: hoc eſt veretra, quæ è collo propendebant. Diod. in ſacris Aegyptiacis pudendum Oſiridis phallum vocauit, & in eius rei memoriam cubitales ſtatuæ factæ eodem nomine dicebantur, quæ præcinente tibia circumferebantur. Herodotus in II, huius ſacri ritum exponit: Melampúmq; oſtendit Græcis id ex Aegypto monſtraſſe. Lucian. Phallos pro foribus deæ Syriæ fuiſſe ſcribit, quos ait poſitos ab ipſo Dionyſio nouercæ Iunoni. Alij phallos eſſe dicunt ligna longa, quæ in ſummo pudenda haberent. A phallo πολυφαλλία, celebritas & pompa quæ Dionyſio agebatur ex phallis, dicta eſt, teſte Heſychio: quæ & φαλλαγωγία, vt Theodoretus & Phurnutus aiunt, dicebatur, id eſt, dies & feriæ Priapo dicatæ. vnde & Phallouitroboli nuncupati, ex vitro Priapi, quamuis & ex alia materia fierent: ex ebore, auro, & (ſi Dis placet) ex ſerico, & panno lineo, quibus mulieres vtebantur, & fortè nunc etiam vtuntur, ad explendam Veneris pruriginem. ab hoc Ithyphallus etiam deus ipſe Priapus vocatus, cui eſt carmen Phallicum, & Ithyphallicum dicatum: de quibus & Græci & Latini, & nos præterea in Poëtis egimus. Ἰθύφαλλος verò eſt interpretatus, arrectus Priapus, qui & ab Aegyptiis quotannis ſumma inquiſitione & cultu celebrabatur. lege Diodorum, Lucianum, & Herodotum in ſecundo: vt alios mittam. Ponebatur porrò Ithyphallus in hortis, propter generationem vbertatémque eorum. iis enim præeſſe dicitur, propter fœcunditatem, cuius ipſe ſymbolum putabatur. Nam, vt ait Seruius, cum alia terra ſemel creet aliquid, horti nunquam ſine fructu

fructu sunt. hinc ergo Columella in carmine de Hortis ait,

——Sed truncum fortè dolatum
Arboris antiquæ, numen venerare Ithyphalli.

Et Vergilius, vt antè dictum,

Hellespontiaci seruet tutela Priapi.

Horatius in Sermone de Priapo,

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Cùm faber incertus, scamnum facerétne Priapum,
Maluit esse deum: deus inde ego furum, auiúmque
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,
Obscœnóque ruber porrectus ab inguine palus.
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetátque nouis considere in hortis.

Quod Horatius ex ficulneo trunco dixit confectum Priapum. idem & Theocritus in epigrammate de eodem deo,

Σύκινον ἔνδισεις ἀρτιγλυφὲς ξόανον. hoc est,

Ficulneam inuenies, quæ modò sculpta, statuam. Posset & referri ad fabulam, quam ex Arnobio in Baccho retuli, vnde & origo putatur Ithyphalli: id quod eo loco planius ostendi. Dicebatur & custos ruber. Vergil. in Priap.

Sed ruber hortorum custos membrosior æquo. Tibullus:
Pomosísque ruber custos ponatur in hortis,
Terreat vt sæua falce Priapus aues. Ouidius in Fastis:
——Et ruber hortorum custos.

Sed hac de re, id est, de Ithyphallo, & deo & carmine, plura scripsimus in Mecœnatis vita, cùm de Priapeiis poëmatibus ageremus, quæ non sunt hîc repetenda. eos enim Dialogos iampridem edendos M. Isingrinio, accurato ac diligenti typographo, tradidimus. Vnum illud de Ithyphallis ex XIIII Athenæi hoc loco, quod ibi nõ ascripseram. tantùm afferam: Ithyphalli, inquit, ebriorum personam gestabant, & coronabantur, κατάλας, id est manicas habentes ἀνδινὰς, id est floridas, siue purpureas, semialbísque tunicis vtebantur. & subtili ad talos vsque tegebantur amiculo. cum silentio autem per porticũ ingressi, vbi in mediam peruenêre saltationẽ, ad theatrũ se conuertebãt, dicentes, Recedite, deo locum date: vult enim deus rectus sublimísque per medium incedere. hæc fermè Athenæus.

Typhonem Priapum ab aliquibus cognominatum, scribit Diodor. Siculus. Priapum, inquit, quidam Ithyphallum, alij Typhonem nominant. nõ solùm autem in vrbium templis, sed in agrestibus quoque locis, tanquam vinearum atque hortorum custos colebatur, fructuum fures castigans: id quod etiam ex Priapeiis, & Columella, & paulò antè nostris citatis poëtis facilè intelligimus. Sanè nõ solùm in Dionysij cæremoniis & orgiis adhibebatur, sed & aliis plerisque sacris cum risu ludóque. imò & matronæ eum circumferebant, & alia inhonesta facere solebant, vt in sequentibus ostendemus. Porrò nunc etiam hymnus Orphei in Typhonem legitur, quem in subterraneis ædibus habitare, aliáque canit, quæ Plutoni conuenire videntur. Plura de Typhone Plutarchus in Isida & Osiri prodit, cui & Nephthyn adiungit, de qua in Venere dictum.

Fascinum pro Priapo positum, apud auctores sæpe vidimus, & diuus Augustinus in lib. de Ciuit. dei, nec semel. vt cùm in sexto ait: Quid hoc dicam? cùm ibi sit & Priapus, nimium masculus, super cuius immanissimum & turpissimum fascinum sedere noua nupta iubebatur, more honestissimo & religiosissimo matronarum. Vergil.

Prædicabere fascino pedali. Idem,
Priape quod tento grauis sis fascino. Item,
Ruber sedere cum rubente fascino. Vtitur & Horatius:
Minúsve languet fascinum.

Quo loco ait, Porphyrion, quod fascinãdis reb. hæc membri deformitas adderetur. Donatianus quoq; de Ithyphallico carmine ita scribit: Dictũ est autẽ inde, q; in mysteriis Liberi Athenis vates stipitẽ rectũ in modũ fascini tenebãt. id quod etiã in Poëtis annotaui. Sunt qui putẽt, ad auertendũ fascinũ. nã & Auguſt. in VII, ait à matrona honestissima imponi illi coronã ad auertendũ fascinũ frugibus. Acron, fascinũ esse ait, virilem penem. lingua

guà verò detersa fronte, mulieres amputare se infantibus putant fascinũ. Plin. lib. XXVIII. cap. quarto: Religione mutatur & fascinus. Imperatorum quoque, non solùm infantium custos: qui deus inter sacra Romana à Vestalibus colitur, & currus triumphantium sub his pendens defendit, medicus inuidiæ, iubétque eosdem recipere. hæc concisè Plinius. Sed de fascino, qui vel oculis vel lingua fieri dicitur, non est cur hîc scribam. aliàs ex philosophis & medicis seorsum annotationem conscripsi.

Muto Priapus etiam dictus à Latinis: vnde mutoniatus, mentulatus. res notior est, quàm vt pluribus interpremur. Idem dicitur & mutinus, vt habetur in Priapeiis, Rubricato minare mutino. Tertullianus in Apolog. legere videtur Mutinus. ita enim ridens Romanorum religionem: Sterculus, inquit, & Mutunus, & Laurentina prouexit imperium, &c. Arnobius item in quarto: Etiámne inquit, Mutunus, cuius immanibus pudendis, horrentíque fascino vestras inequitare matronas & auspicabile ducitis, & optatis. At verò Lactantius Firmianus in primo: Sterculius, qui stercorandi agri rationem induxit: & Mutinus, in cuius sinu pudendo nubentes præsident, vt illarum pudicitiam prior deus delibasse videatur. Augustinus etiam in quarto, Mutunum & Tutunum legere videtur. tametsi in codicibus Lactantij quibusdam, nunc Futinus legatur, & Tutunus.

Orneates Priapus deus cognominatus est, ab Orneis prope Corinthum populis, vt Strabo auctor est, cuius dei res Euphronius poëta carmine perscripsit, vt in tertio de Poëtarum historia scripsimus, Ornea quoque sacra, sunt qui scribant, appellari Priapi sacra, quæ à nymphis iuxta Colophonem celebrarentur.

Lampsacus quoque, & Lampsacenus deus, Priapus vocatus est, vt Val. Flaccus docet. Scribit Seruius, quòd Priapus ex eo oppido fuerit. vnde in Priapeiis poëta,

Mortales tibi Lampsa cùm dicarunt. Item,
Ille tuus ciuis Lampsace Gallus ero.

De Priapo verò oppido iam locuti sumus.

Pammyles deus apud Aegyptios, teste Hesychio, non quidem Priapus, sed Priapo similis, cuius Cratinus iunior in Gigantibus fabula meminit: ὡς σφοδρῶς ἡ αἰγυπτία ἑορτὴ σώκαρις παμμύλης. licet in peruulgatis Hesychij codicibus, παμμύλης passim legi à doctis etiam quibusdam videamus. Sed nos de Pammyliis sacris, quæ & qualia essent, in Osiri plura prodidimus.

SYNTAGMA NONVM, DE MERCVRIO, IRIDE, SOMNO, INSOMNIIS, AD ALBERTVM LOLLIVM.

Lolli, Lollia quo domus superbit,
Hunc nostrum tibi dedico libellum,
Est quo Mercurius deus repostus.
Hunc tu suscipias, legas, & ornes,
Qua polles nitida elocutione,
Cultus prodeat vt virûm per ora.

INuitasti tu me sæpe, Lolli chariſsime, tuis literis, & muneribus illis quidem mihi gratiſsimis, vt meorum aliquid ſcriptorum tuo nomini darem, quod noſtræ inter nos amicitiæ omnibus teſtimonio eſſet. Ego verò cùm aliis plurimis de cauſis, tum hac hucuſque diſtuli, quod mea ſcripta non talia ſunt, vt aliquid tibi vel dignitatis, vel nominis ad poſteritatem addere poſſint: cùm ſatis id tibi vtrunque, vel generis nobilitate, vel ſtudio optimarum artium comparatum ſit. Quis enim Lolliorum familiam ignorat, à priſcis vſque temporibus illuſtrem extitiſſe? & ad noſtram vſque ætatem viros ſubinde præclaroscùm domi foríſque, hoc eſt, & literarum ſtudiis, & negotiis gerendis, tum armis etiam & militia protuliſſe? Commemorarem ex diuerſis temporibus aliquos, atque etiam qui hoc ipſo tecum florent: niſi tu hanc partem eſſes

esses præclarè executus, qui à Cæsaris & Augusti vsque ætate, & suprà etiam, seorsum permultos historia eleganti stilo à te perscripta (vt audiui) complexus es. Tu verò à teneris vsque pueritiæ vnguiculis ita literis & moribus, præcipuè M. ANTONIO ANTIMACHO, *viro in vtraque lingua eminentißimo profecisti, vt inter ciues nostros tibi & eloquentia & eruditione honestum locum compararis. Sed quando video te indies id à me efflagitare, statui te tuo desiderio diutius non frustrari, & me hoc iugo nexu absoluere. Composui his diebus multi studij & lectionis de Deis & eorum cognominibus pleraque Syntagmata, quorum quod de Mercurio confeci, tuo nomini dare constitui, his præcipuè de causis. Nam cùm is deus existimatus sit à gentibus, non literarum modò, & studiorum ac eloquentiæ, sed & opum & thesaurorum præses: & tu in his omnibus non parum, bonorum iudicio emineas: sic vt quantum literis & eloquentia vales, tantundem etiam in administranda familia, & in facultatibus vel tibi à maioribus traditis, vel abs te auctis, diligens ac splendidus in ista adhuc iuuenili & florenti ætate paterfamilias existimeris. Accipe igitur hoc ipsum, quod diu optasti, nostrum qualecunque Syntagma: in quo videbis, qualis à gentibus fuerit existimatus deus Mercurius. Sed magis, quod vereor, audaciam meam videbis, qui homo cùm sim tam imbecillium virium, penè conclamatæ valetudinis, & mediocris (si non etiam multo infrà) literaturæ, ausus sim tantum onus subire. nam omnem penè antiquitatem euoluere necesse fuit, in tanta explicanda materia. Sed in tam longo articulorum morbo, & podagræ otio, quid agendum fuit? Sinerémne me penitus confici doloribus? Volebam in his etiam videri me vixisse, nec penitus interiisse. An assecutus id fuerim, tu cum Ferino, & cæteris Academiæ tuæ eruditis, & candidè censentibus, iudicatote. Ego certè, quantum potui, effeci: & indies etiam plura efficiam, ne totum me dolores & infortunia abstulisse videantur. Vale.*

MERCVRIVS.

MErcurius à Latinis dictus, à Græcis ἑρμῆς vocatur, sermonísque deus ab antiquis credebatur. Mercurius enim dictus medicurrius quidam, vt ait Arnobius, hoc est, quasi medius currens: quòd sermo medius inter homines sit. & ideo ἑρμῆς Græcè, id est, interpres nuncupatus: vnde & interpretatio, ἑρμηνέα, quæ propriè ad sermonem pertinet. Quam ob rem fuerunt, qui Mercurium scripserint, vel maximè ob hanc causam diuinum habitum, quòd nullo manus aut pedum officio indiguerit: sed solis verbis, quæ vellet, ita diceret, vt ab omnibus planè intelligeretur. Et propterea etiam mercibus præesse putabatur, quia inter vendentes & ementes sermo sit medius. Ideo & Festus ait: Mercurius, à mercibus est dictus. hunc etenim negotiorum omnium existimabant esse deum. hac ratione alas ei in capite & pedibus antiqui assignauêre, id scilicet significare volentes, volucrem per aëra ferri sermonem. Ideóque & Nuncius dictus, quoniam per sermonem omnia cogitata enunciantur: auctor August. in septimo de Ciuit. dei. Ammianus verò scribit, Iulianum Cæsarem nocte dimidiata semper exurgentem extapete & xysira, quam vulgaris simplicitas Susurnam appellat, occultè Mercurio supplicasse, quem in mundo velociorem sensum esse, motum mentium suscitantem, theologicæ prodidêre doctrinæ. Mercurios quinque M. Cicero in tertio de Nat. deorum enumerat, quem & Arnobius est secutus: Vnus, inquit, Cœlo patre, Die matre natus est, cuius obscœnius excitata natura traditur, quòd aspectu Proserpinæ commotus sit. alter Valentis & Phoronidis filius, is qui sub terris habetur: idem Trophonius. tertius Ioue tertio genitus, & Maia, ex quo & Penelope Pana natum ferunt. quartus Nilo patre, quem Aegyptij nefas habent nominare. quintus, quem colunt Pheneatæ, qui argentum inuenisse, & Argum dicitur interemisse, ob eámque causam Aegypto præfuisse, atque Aegyptiis leges ac literas tradidisse. hunc Aegyptij Θῶθ appellant: eodémque nomine primus anni mensis apud eos vocatur. hæc quidem Cicero. Lactantius tamen grammaticus in Thebaid. libro quarto, ex Carbilij sententia quatuor tantùm Mercurij nomine numerat, vnum Iouis & Maiæ filium, alterum Cœli & Diei, tertium Liberi & Proserpinæ, quartum Iouis & Cyllenes, à quo sit Argus occisus: quem ob hanc ipsam causam Græci profugum dicunt, Aegyptiis verò literas demonstrasse. Non hîc refero Hermeten, id est, Mercurium Trismegiston, quia eius vitam inter Poëtas retuli. Scribit Fulgentius: Mercurium veteres dici voluêre, quasi mercium curam. Plato verò in Cratylo, & eum exponens Proclus, ἑρμῆν, ab eo quod est ἐρεῖν καὶ μῆσασθαι, quòd loqui excogitauerit & machinatus sit, interpretati sunt, quasi εἰρέμην. Nunc verò

verò nos, ait Proclus, vt est videre, nomen adornantes, ἑρμῆν vocamus. nam & Iris ipsa videtur nuncupata, quòd nuncia sit. hæc illi pluribus, quos & Phurnutus secutus, & hoc amplius: vel dictus, inquit, ἀπὸ τῆς ἑρμαικῆς εἶναι, καὶ οἷον ἀχίρωμα, hoc est, ab eo quòd sit nobis propugnaculum, seu munimentum. Phauorinus ἑρμῆν dictum ait, ἀπὸ τῆς ἔρω, quod est annuncio, ex quo ἑρμὴς nomen, vt ἀνέας: & adiectione μ, ἑρμέας, ex quo ἑρμῆς. nam plerunque Græci μ assumunt literam, in informationibus vocabulorum, vt ille pluribus exemplis ostendit. Ideo verò Maiæ & Iouis filius dictus est, hoc est, τῆς νοῦ καὶ τῆς φρονήσεως, quòd videlicet ex vtroque, mente scilicet & prudentia, oratio ducatur: vel vt Phurnutus ait, ideo Maia natum, id est, ex speculatione inquisitione ve. nanque μαῖα, hoc est obstetrix, quæ obstetricandi officium parturientibus gerit, ea ratione appellata est, quòd scrutando & inquirendo fœtus in lucem producat. Iuniorem quoque effingebant antiqui Mercurium, quoniam non senescit oratio: & quadratum, propter firmitatem, & veri sermonis robur. Galenus etiam Pergamenus in Suasoria (si libellus est legitimus) Mercurium, inquit, vt orationis parentem, & artium omnium auctorem, in aliam effigiem quàm fortunæ effinxerunt, tum pictores, tum plastæ. effingunt enim iuuenem formosum, non tamen fucatum, aut comptum, sed natiua quadam virtutis specie, vultu hilari, acribus oculis, in basi quadrata, quæ stabilitatis & firmitatis figura est: tum cætera, quæ in eius dei commendationem, & asseclarum comitúmque subiungit. Sanè Plutarchus in Isi & Osiri, Mercurium scribit corpore esse γαλεάγκωνα, quam vocem Galenus apud Hipp. in lib. de Artic. sic interpretatus: Galeancones, inquit, dicuntur, qui à primo natali die humeros habent breuiores. dictos videri ait, à γάλως, id est, felis seu mustelæ similitudine quanquam non laborandum putat in vocabulis, dummodo eorum sensa teneamus. Miror Cœlium nostrum quodam suo opusculo de rebus Aegyptiacis inscripto, γαλιαγκῶνα ἑρμῆν exposuisse albicubitum, grammatici quoque nonnulli galiancona interpretantur, qui iusto breuiorem habeat cubitum. Sed cur hîc non addam, variè me de hac voce notasse? nam & Galeanchena quidam, alij Gylianchena legunt, vt in Gylio Hercule attingam, & copiosius in Carcini poëtæ vita monstraui. Vidi in libro Antiquitatum, Mercurij imaginem hoc modo effictam: filo quidem corporis iuuenili, facie imberbi, cum alis supra aures. nudus verò totus, præterquàm quod in dorso palliolum habere videbatur. dextera marsupium continebat, quod supra caput hirci iacebat. sinistra verò caduceum præferebat, ad pedes illius gallus & hircus suberant. Lucro insuper & mercimoniis Mercurium præfecerunt antiqui. vnde illi cognomina, ἐμπολαῖος, & (vt etiam aliqui) ἐμπορεύσιος, & κερδῶος. quin etiam ἑρμαῖα, καὶ ἑρμαῖα, lucra vocantur & thesauri, qui præter expectationem contingunt, quomodo in Sophistis Philostratus, & Phurnutus in Mercurio accipere videntur. Quin & de inuentis thesauris participem Mercurium facere veteres soliti fuêre. Huic deo Romani mense Maio rem diuinam faciebant, eiúsque statuæ plerique marsupium suspensum adhibebant, vt Macrobius & Suidas notant. Literas etiam Mercurius inuenisse dictus est, vt M. Cicero & Aristides tradunt. Tertullianus Septimus quoque in libro de Coronis: Mercurius, inquit, literas enarrauit, necessarias (confitebor) & commercij rebus, & nostris erga deum studiis: sed & si neruos idem in sonum strinxit, non negabo, & cætera. Addit & Diodorus, pondera & mensuras, & quæstum ex mercatura facere instituisse: id quod & ipse apud Plautum ostendit. Ad hæc Homeri quidã expositores in penultimo Odyss. non modò literas Mercurium inuenisse tradunt, sed & musicam, & palæstram, & geometriam. Ideóque τετράγωνον in gymnasiis veteres effinxisse, qua de re infrà nonnihil dicemus. Palæstram insuper ipsius filiam fuisse legimus, de qua sic apud Lactantium: Cùm aliquando, inquit, Mercurius somnum caperet, quidam dormienti tetendit insidias: qui conata peregisset, nisi eum filia Palæstra excitasset. qui cùm odio terræ, migrasset ad cœlum, creditus est obiisse, quo facto iniuriosam meruit sepulturam: vnde Statius libro secundo Theb.

Pollutámque suo despectat Phocida busto.

Porrò hanc Mercurij filiam Palæstram, Philostratus in Arcadia luctam inuenisse scribit. Sed & in palæstris Mercurius, vt ait Phurnutus, cum Hercule colebatur: quod cum ratione fortitudo moderanda sit. Qui enim vi corporis sola nituntur, rationémque, quæ artes in vita inuexit, negligunt, his admodum illud quispiam decenter, dixerit, δαιμόνιε, φθείσει σε τὸ σὸν μένος: hoc est, Dæmonie, perdet te robur tuum. Sed & ipsum deum furandi artis, & furti inuentorem legimus. vnde & illi cognomentum κλέπτης, vt docet Phurnutus,

κλῶπα etiam ideo nuncupatum ait Suidas. Idem & δόλιον dictus, id est, doli & fraudis artifex. Prudentius,

Expertes furandi homines hac imbuit arte
Mercurius Maia genitus.

Hoc idem & Fulgentius. Horatius in eo hymno quem ex Alcęo extuliſſe ferunt, in quo de Mercurio agit elegantiſſimè,

Mercuri facunde nepos Atlantis.

Quem totum non modò legere, ſed etiam ediſcere, valde eſt precium operæ. Sunt & qui addunt, eundem præſtigiatorum artem excogitaſſe: ſed & rebus nomina impoſuiſſe, & verba in ordinem redegiſſe, & deorum cultum & ſacra inſtituiſſe, aſtrorum & ſiderum curſus obſeruaſſe, numeróſque excogitaſſe, & medicinam, teſtudinem, id eſt, chelyn: ſed & fidium tres voces, acutam, grauem, & mediam, à tribus anni Aegyptiorum partibus, æſtate, hyeme, & vere. Quare cùm in vita tot & tanta inuenerit, Græci κοινὸν ἑρμῆν, id eſt, communem Mercurium vocauêre. Hinc Lucianus in votis: Ergo, inquit, quod maximè in promptu ſit, communem Mercurium dicunt. Sed & eodem nomine illum appellarunt Ariſtides orator, & Plut. item Phurnutus & Heſychius. In prouerbium enim exiit κοινὸς ἑρμῆς, de iis qui aliquid in commune inueniunt: quod & Eraſmus notauit. Sed & in ducendis ſortibus, primam ait Heſychius huius dei nomine duci. Quin & in carnibus etiam diſtribuendis ac diuidendis, prima pars Mercurij ſors, id eſt, ἑρμᾶς κλῆρος appellabatur, vt Iul. Pollux lib. v 1. ſcriptũ reliquit. Sed qui dei communes, quíve deus communis dicerentur, referemus in Martis cognominibus. Addamus & hoc loco de pictura aliquid. Iuuenis effingebatur hic deus. hinc Lucianus in libello de Sacrificiis, eum pubeſcentem deſcribit, & primam ducentem lanuginem: quod & paulò antè ex Galeno dixi. Ad hæc ei & talaria & alas in pedibus, id eſt, πτέδιλα adhibuêre, ea cauſa (vt Phurnutus ait) quòd ſermo aëra tranat. vnde & Homerus τὰ ἔπια πτερόεντα, hoc eſt, alata verba dixit. & Orpheus in eius hymno, πτηνοπέδιλον vocauit: hoc eſt, qui alata talaria haberet. Sed Fulgentius: Pennata, inquit, talaria habet, quòd negotiantium pedes vbique pergendo quaſi pennati ſunt. Pingitur præterea cum galero alato, & cum talaribus, & petaſo in pedibus. caduceúmque in manibus interdum fingitur, nunc virgam, nunc falcatum gladium habens, id eſt, Harpen, & (vt antea dixi) marſupium plerunque attribuêre. Lucius Apuleius de Aſino aureo, Mercurium ita libro decimo effingit. Puer, ait, luculentus, nudus, niſi quod ephebi chlamyde ſiniſtrum tegebat humerum, flauis crinibus conſpicuus: inter comas eius aureæ pinnulæ ſimul coniunctæ prominebant, cum caduceo & virgula. Vergilius planè & ipſe in quarto Aeneid. ita effingit:

Ille patris, inquit, magni parêre parabat
Imperio, & primùm pedibus talaria nectit
Aurea, quæ ſublimem alis, ſiue æquora ſupra,
Seu terram rapido pariter cum flamine portant,
Tum virgam capit, hac animas ille euocat Orco
Pallentéſque, alias ſub triſtia tartara mittit.
Dat ſomnos, adimítque, & lumina morte reſignat:
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila.

His non diſſimilia Stat. Papinius primo libro Theb. ſed vterque ab Homero deſumpſit. Huic deo porrò gallum attribuêre, quòd literati & negotiatores vigilare habent neceſſe, Nec totam ſomno fas eſt conſumere noctem. Mercurij inſuper ſtatuis viatores ſolebant lapidum aceruos accumulare, vt ſinguli ſingulos adiicerent: id innuentes, vt ait Phurnutus, vel ita deum honorare, re ſcilicet ea, quæ ad præſens ſit in promptu, & obuia: vel quòd ita viam videantur repurgare, ne ad lapides cæteri viatores offendant: vel quòd eo lapidum cumulo ſtatua dei notior prætereuntibus fieret. Alij in orationem ipſam referũt, quæ ex minimis particulis conſiſtat. Sedenim & paſtores Mercurium curare, teſtis in Corinth. Pauſ. qui illius ſtatuam ait æneam fuiſſe apud Lecheum ſedentem, & iuxta eum arietem: nam, inquit, Mercurius præter reliquos deos curare, & opibus augere videtur paſtores: ſicuti & Homerus in Iliad. teſtatur, & Heſiodus, vt in Nomio Mercurio pluribus dicam. Sed & illud hoc tibi loco cur non ſignificem? quòd chemicæ artis profeſſores

res ſibi perſuaſere, Mercuriúmque vocauêre viuum argentum, quod Græci hydrargyron, id eſt, liquidum argentum appellant, propter eius mobilitatem. notiſſimum quippe eſt, metalla omnia ab ipſis chemiæ artificibus planetarum vocabulis vocitari. Nam plumbum Saturni nomine nuncupant, ſtannum Iouis, ferrum & chalybs Martis, aurum Solis, æs Veneris, argentum Lunæ. Verùm non modò ab his, ſed & à Platonicis: id quod in Timæo obſeruant, nonnihil tamen euariantes. Quare cùm ex ipſo Mercurio, id eſt, hydrargyro, maximos ſibi auri & argenti theſauros ſpondeant, ego in epiſtola ad Ant. Thebaldeum, qua amicos meos poſt Vrbis direptionem mihi non adeſſe poſſe ſum conqueſtus, de Ant. Viſdomino, viro erudito, eius artis ſtudioſo, ita cecini:

Nec mihi Viſdominus, Muſis qui ſæpe relictis
Demere Mercurio talaria, ne vagus erret,
Nititur, & croceo corpus perfundere luto.

Sed hac de re ſatis. Quinarium porrò numerum ſcribit Bapt. Leo, diuinum hac re potiſſimum eſſe, & Mercurio artiúmque deis attribui: cùm tamen antiquiores ſcriptores tetrada, id eſt, quaternarium huic deo adſcripſerint, vt cum aliis docet Martianus.

Cyllenius in primis Mercurius dictus eſt, à Cyllene monte Arcadiæ, quod in vltimo Odyſſ. grammatici notant, in quo monte & nutritus & diuerſatus eſt: à Philoſtrato tamen in Olympi vertice natus deſcribitur, & eius ibidem furta, boum in primis: qua de re & Horatius apud nos, & Ouidius. Vel ideo Cyllenius eſt appellatus, quòd ſomnum animantibus conciliet, vt qui poteſtatem κυλλίσθαι habeat. κυλάδια enim particulæ ſunt, quæ ſub oculis ſunt. vnde & Attici κυλοιδιᾶν dicunt, cùm palpebræ ſeu oculorum genæ intumeſcunt, id quod prouenire ſolet ex nimio, vel item ex minimo ſomno. Sed hac de re Græci plura habent. A Vergilio Cyllenius ales, in quarto appellatus eſt:

Hic primùm paribus nitens Cyllenius alis.

Item Cyllenia proles: vt,

Materno veniens ab auo Cyllenia proles.

Cyllius etiam vocatus Mercurius, per ſyncopen, pro Cyllenio, vt qui de gentibus ſcribunt apud Græcos teſtantur, & Stephanus in primis. Cyllenius, inquit Feſtus, Mercurius dictus eſt, quòd omnem rem ſermo ſine manibus conficiat: quibus partibus corporis qui carent, κύλλοι vocantur. Ideóque quadratum eum fingebant. Alij volunt ſic appellatum, quòd in Cyllenia via ſit nutritus. Alij, quòd in monte Arcadiæ Cyllene. Alij, quòd à Cyllene ſit nympha educatus. Sed & à regione Arcas à noſtris dictus eſt. Statius,

Vocalis citharæ repertor Arcas. Martialis:
Cum quibus Alcides, & puer Arcas erat.

Caducifer etiam Mercurius cognominatus eſt. Ouidius,

His ſe ſuſtulerat paribus Caducifer alis.

Idem in Faſtis,

Tartara iuſſus adit ſumptis Caducifer alis.

De quo & Arnobius ait: Caduceator ille Cyllenius, in Algido fuſus monte, verborum excogitator, & nominum, & nundinarum, mercium & commerciorum mutator, &c. A caduceo verò, quo vti fingebatur, dictus, cuius formam aptè Macrob. eſt executus.

Quin & κῆρυξ θεῶν, id eſt, præco deorum, teſte Phurnuto, dictus eſt: eáque annunciare aiunt mortalibus, quæ ab ipſis ſunt deis. Et quidem κῆρυξ, id eſt, præco, vel caduceator, quoniam per vocem editam, ea auditui aſſiſtant, quæ per orationem ſignificantur. κήρυκιον verò appellari, Pollux ait libro octauo, à Ceryce Mercurij filio, & Pandroſæ, Cecropis filiæ. Hinc fit κηρυκεῖον, id eſt, caduceus. hinc & caduceatores dicti legati, qui de pace mittuntur: & caduceus interdum inuenitur pro pacis ſymbolo, in antiquis præſertim nomiſmatibus. Plura de caduceo Phurnutus, & Hyginus in Lyra, quam (ait) Mercurius cùm boues abegiſſe deprehenſus eſſet, Apollini dedit, & ab eo (inquit) virgulam quandam muneri accepit: quam manu tenens Mercurius, cùm proficiſceretur in Arcadiam, & vidiſſet duos dracones inter ſe coniuncto corpore alium, alium appetere, vt qui dimicare inter ſe viderentur, virgulam inter vtrunque ſubiecit, itaque diſceſſerunt. quo facto, eam virgulã, pacis cauſa dixit eſſe conſtitutam. Nonnulli etiam cùm faciunt caduceum, duos dracones implicatos virgula faciunt, quod initium fuerat Mercurio pacis. vnde Martialis,

Cyllenes cœlíque decus, facunde minister,
Aurea cui torto virga dracone nitet.

Hinc & Mercurij exemplo athletas, & in reliquis eiusmodi certaminibus virgula vsos fuisse antiquos legimus. Sanè de Mercurij virga nos alibi plura. Isidorus certè & ipse ita scribit: Mercurius virgam tenet, quæ serpentes diuidit, id est, venena. nam bellantes & dissidentes interpretum oratione sedantur: vnde legati pacis Caduceatores dicti. Iamblichus quoque in epistola ad Deuxippum: Reuera, inquit, deus quispiam fuit, qui hominibus dialecticam ostendit, & è cœlo demisit: vel, vt quidam dicunt, eloquens Mercurius, qui in manibus dialecticæ symbolum gestat, serpentes scilicet se inuicem inspicientes, &c. Idem repetit & Stobæus in sermone de Literis, id est, περὶ γραμμάτων.

Ἄγγελος θεῶν ἑρμῆς, id est, deorum nuncius, Mercurius appellatus est, teste Phurnuto, quoniam deorum consilia cognoscimus ex iis affectibus & energiis, quæ per orationem nobis inferuntur. hinc Orpheus ad Musæum, ἀλλ' ἄγγελον ἑρμείαν κέρυκα. Huic deo hymnum etiam Orpheus concinuit, cum thuris suffimento, cuius hoc est initium, κλῦθί μοι ἑρμεῖα διὸς ἄγγελε. hoc est, Audi me Mercuri Iouis angele. Idem & ὁ ἀγγελος dictus est, vt obseruat Hesychius. idem & διάκονος, id est, minister, quo modo & Latini quoque appellant. Sanè apud Pindarum in quopiam Olymp. hymno Mercurij etiam filiam ἀγγελίαν legimus, quod & interpretes notant.

Χρυσόῤῥαπις ἑρμῆς, hoc est, auream virgam gestans Mercurius cognominatus est, teste Phurnuto. vt enim in huius libri initio diximus, virga Mercurio attribuitur. de qua sic in Odis Horatius:

Tu pias lætis animas reponis
Sedibus, virgáque leuem coërces
Aurea turbam, superis deorum
Gratus, & imis.

Et Vergilius in quarto Aeneid. ex Homero:

Tum virgam capit, hac animas ille euocat Orco.

Et cætera, vt suprà meminimus. Hæc verò virga pulcherrimè fabrefacta dicebatur, quòd χρυσὸς plerunq; non modò aurum significat, sed vt Athenæus & Hesychius tradunt, pulchrum denotat: vt Chryses, id est, aurea Venus: & χρυσάνιος Apollo, qui pulchras haberet habenas, à precio & pulchritudine ipsius metalli, cuius metalli & dæmon χρυσὸν (teste Hesychio) vocabatur. Addit & Athenæus alia ex Pindaro, cùm ait: Iustitiæ facies & oculus aurei. Sanè sunt qui Chrysorrhapin interpretentur, ab alapa & flagello, propter ea Phurnuti verba: ὅτι τιμώτιμός ἐστι, καὶ ὁ δι' αὐτοῦ ῥαπισμός. hoc est, quoniam honorificus est, & ex ipso flagellatio, seu correctio.

Acacesius Mercurius etiam cognominatus. Homerum tradunt in sermone de Arcadibus scripsisse, Acacum fuisse Lycaonis filium, à quo Acacesium Arcadiæ vrbs, vt ait Paus. & Stephanus. Fuit verò Acacesij Mercurij templum spectabile in vrbe Megalopoli, iuxta Philippi porticum. Sed & Acacesius collis, sub quo vrbs ipsa Acacesium, & Mercurij Acacesij simulacrum ex lapide. Arcades enim constanter affirmant, ab Acaco Mercurium educatum. Sanè & ἀκάκητος inde vocatum puto, de quo sic Phurnutus. Et hoc nomine Acaceton ipsum dicunt, cuius quidem hoc sit signum, quòd non ad male faciendum & nocendum, sed ad seruandum potius, factus est sermo. vnde & Hygiea, id est, Salus, illi cohabitare dicitur. quibus ex verbis patet eos hallucinatos esse, qui secuti Aldinum Phurnuti codicem, legerunt ac scripserunt ἀκώκυτος, & cuspidatum & mucronatum interpretati sunt. Cùm verò mihi occurit interdum, vt tales errores castigem, ne tunc à me quæras illorum nomina, quos accuso. libenter enim, homo cùm sim, magnis viris parco. Ingenui quippe hominis esse duco, parcere personis, dicere de vitiis.

Stilbon, Mercurij stella à splendore cognominata, vt M. Cicero, Martianus, Apuleius, cæterique asserunt. στίλβω enim splendeo est, & niteo. hanc stellam indicat Vergilius in illo,

Quos ignis Cœli Cyllenius erret in orbes.

Sanè Stilbontis & Stilbonis casu patrio rectè dicimus: hinc etiam Stilba lucernæ species, quæ supra candelabrum poni solet, vt ex Phœnissis Aristophanis Iul. Pollux in decimo declarat. Hoc lucernarum genere ex orichalco hoc tempore ferè studiosi literarum vti consueuêre.

Maleuo

Maleuoli Mercurij signum, id est, statuam, appellabant ideo, quòd in nullius taberna spectabatur: quod Festus scribit.

Τετράγωνος ἑρμῆς dictus ab antiquis, id est, quadratus, vt paulò antè meminimus, quòd quatuor eius inuenta putabantur: vel, vt Phurnutus scribit, ea forma fingeretur ab antiquis, quòd sine manibus & pedibus quadratus facilius consistat. & per hoc stabilitatem orationis, & constantem, non fluxam & mutabilem esse debere, ostendit. Macrobius verò de his: Pleraque, ait, simulacra Mercurij quadrato statu figurantur, solo capite insignita, & virilibus arrectis. quam etiam speciem in solem transfert ipse Macrobius: illuc enim omnia numina deflectit. Sanè quod virilibus arrectis, ait, id etiam in Artemidori lib. Onirocriticôn primo legimus: Cùm, inquit, aliquando in Cyllene essem, Mercurij simulacrum vidi, nihil aliud quàm pudendum naturali quadam ratione confectum: & reliqua. Sed & Phurnutus de hac eadem re ita: Prisci, inquit, seniores & barbatos Hermas, habentes recta pudenda, faciebant: iuniores verò, & nondum barbatos, deiecta. quin etiam Herodotus in secundo historiarum: Primi è Græcis (ait) Athenienses, à Pelasgis edocti, statuas Mercurij erecta tenera pudenda factitauerunt. Porrò hæ statuæ ἀποδλῆτες καὶ ἀχειροδλῆτες, id est, sine pedibus & manibus, Hermæ vocantur: quarum & adhuc multæ conspiciuntur in antiquitatibus, quas vna nocte deiectas Thucydides in sexto, & Plutarchus in Alcibiade, ac item in Nicia, & Aemylius Probus in Alcibiade, prodiderunt. quæ res Alcibiadi negotium non paruum factitauit: in eum enim id crimen coniectum fuit. Hermocopidas vocatos tradit Pausanias grammaticus, qui caput, seu collum & pudenda Hermis statuis præcidissent. Ad has mutiles statuas satyricè certè allusit Iuuenalis in octauo, cùm quosdam Athenienses taxans, sola nobilitatis inani ambitione nixos, & nulla virtute præditos, his comparat:

——At tu, inquit,
Nil nisi Cecropides truncóque simillimus Hermæ.

Sed vt rem planius, agnoscas, de Hermis & illud attende, quòd antiqui Athenienses virtutis ergô huiusmodi largiebantur, quæ publicè per vrbem totam, & priuatim ponebantur: cuius post iam citatos, Demosthenes meminit in oratione κατὰ μειδίου, & ibi pluribus Vulpianus rhetor. Sanè & apud Ciceronem nec semel obseruamus, ex Mercurio & Minerua statuas confectas, quæ ad bibliothecarum ornamenta ponerentur: vocat ille ἑρμαθήνας. Illud demum & Græci prodiderunt, à Pisistrato & Hipparcho Hermas tota vrbe erectas esse. vnde ἱππαρχείοι ἑρμαὶ dicti. Sed & ἀναλωτικὸς ἑρμῆς ad hoc conuenire videtur. Porrò & ἑρμέρωτας etiam legimus, de statuis ex Mercurio & Cupidine confectis, quorũ mentio apud scriptores. hinc & Hermæ Penteliciani à Cicerone dicti, è marmore Attico, cuius meminerunt Strabo, Plutarchus, & Theophrastus, sed & Plinius.

Τριπρόσωπος ἑρμῆς, idem qui & τριπρόσωπος, id est, Triceps Mercurius, ab antiquis vocitatus, cuius meminit Lycophron in Alexandra: Nonacriates tricephalus lætus deus. Sic verò dictus, vt interpretes scribunt, quòd cœlestis sit deus, & maritimus, & terrenus. Sed & Seruius tres Mercurios posuit, terrenum, superum, & infernum, Ciceronis auctoritate nixus. Sunt qui Tricephalum putent, quoniam nonnunquam Hermæ ita tricipites fiebant, ad vias ostendendas. in his enim suberant subscriptiones, quò scilicet via illa ferret, & quò alia, & alia. Memini & me tales videre ex marmore peruetustas: nam capita ad eam viam versa erant. Philochorus & Isæus orator de his meminit, & grammaticus Harpocration. Existimant etiam nonnulli, inter quos Hesychius, & Phauorinus, comicè lusisse Aristophanem, cum ait ὢν τριφάλητι, παρόσον τῇ βακίφαλος ἑρμῆς ὢν τῇ τριόδῳ. hoc est, quantum quadriceps Mercurius in triuio. Traxit & hoc in sua prouerbia Erasmus. ait enim, τριπλοῦς ἑρμῆς dictum videri in ambiguos & ancipites, aut vehementer astutos.

Ἄμυκτος ἑρμῆς, hoc est, non initiatus, vel profanus Mercurius. hoc nomine, teste Phauorino, Athenienses in acropoli, hoc est in arce statuerunt. Erasmus in Prouerbiis protulit hoc modo, ἑρμῆς ἀμύητος, id est, indoctus, vel infans: ipsúmque prouerbium existimat, vbi quis fingit se rudem eius artis, cuius est doctissimus, propterea quòd Mercurius eloquentiæ & disciplinarum parens: vel quòd mystagogus, & mysteriorum præfectus fuerit.

Ἀργειφόντης ἑρμῆς, hoc est, Argicida Mercurius cognominatus est, cùm ab aliis poëtis, tum in primis ab Orpheo & Homero: non quòd Argum, Iùs Inachidis custodem interemerit, vt fabulis est proditum: sed à sermonis potius, cui præesse existimatur, perni-

citate. ἀργὸν enim significat tum velocem, tum tardum, vt grammatici obseruant, oratione verò ac sermone nihil velocius. nam & ideo Homerus ἔπεα πτερόεντα hoc est, alata verba dixit, atq; ideo huic deo talaria & petasum antiqui attribuerunt. At Macrobius in Satur. Argiphontes, inquit, cognominatus est, nõ quòd Argum peremerit, quem ferunt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus ornatum, custo lisse Iunonis imperio Io Inachi filiam, eius deæ pellicem, conuersam in bouis formam, quam fabulam in primis Ouidius est executus: sed sub huiusmodi fabula Argus est cœlum, luce stellarum distinctum, quibus inesse videtur vis quædam cœlestium oculorum, & cætera. Fulgentius existimat Argum hominem quempiam fuisse, à multis aliis hominibus custoditum: astutis videlicet, & vigilantibus. Pausanias Argicidam dictum ait, qui & ὀφιοκτόνος fuerit, id est, serpenticida, quod ἄρεως serpens sit: vel quasi ἀργὸς ἀπὸ τῆ φονεύειν, id est purus ab occidendo. nam & deus est pacificus. Phurnutus autem seu Cornutus, ad Georgium puerulum in libro de Nat. deorum: Argiphontes ait, dictus est, quasi ἀργεφόντης, ab eo quòd alba omnia faciat apparere, & perspicua. Album enim, ἀργινὸν vocabant antiqui. Vel à velocitate dictus, per antiphrasin etenim & ταχὺν ἀργὸν dicitur. Proclus apud Hesiodum in Ergis, ἀργεφόντης, inquit, ὅτι ὁ ἥμερος ἀργὸς φαίνεται. pacificus enim deus est, & ἀφιλόνικος. Recentiores verò, ὅτι ἀργὸς ἐφόνευσεν, τὸν πανόπλιον, quòd scilicet Argum occiderit, totum oculeum. Nisus verò Chius, ἀπὸ τῆ διάγειν τὰς τῶν τελευτώντων ψυχὰς, quòd deducat animas defunctorum. Alias Hesychius opiniones recitat: quòd scilicet vel in Argo primùm apparuit, vel quòd absoluit neces, vel citò & manifestè apparuit. hæc enim vtraque ad deũ ipsum pertinent. propter enim nominum facultatem τὸ ταχέως, id est citò: propter verò diuinitatem, hoc σαφῶς, id est perspicuè & manifestè interpretata est. ἑρμῆς enim nuncupatus est, propterea quòd pacificator quidam sit, quia paci imperet, quod est dicere. Mercurius enim sermo est, & ratio. Illud item Pausanias in Lexico ait, Argiphontem cognominatum, quòd serpentem occiderit, qui ἀργὸς appellaretur. Sed cùm non ascribat quomodo, & quando, hoc mihi nugatorium videtur. Sed de Argiphonte, quàm putaram, plura dixi.

Harpedophorum Mercurium etiam appellatum legimus, ab Harpe falce, qua Argum mactasse ferunt. de Harpe Ouidius, Hyginus, alij.

Strophæus, στροφαῖος Mercurius cognominatus, quòd negotia bene vertat, & versuræ præsit & mercimoniis: vel quòd subdolus sit, & versipellis, quomodo illum Plautus indu cit. Hesychius & Phauorinus aiunt, quòd ante ianuas statueretur, propter scilicet ianuæ cardines: quòd & in Pluto Aristophanis annotauimus, παρὰ τὴν θύραν στρόφιον ἱλλιτραδᾶ με: Pone ianuam Strophæum me statuat: ea videlicet ratione, vt fures fur deus abigat. quo loco & alia sunt Mercurij cognomina. Pollux etiam Strophæum in carcere constituere videtur, si modò rectè eius verba expendimus.

Thoth Mercurius dictus est ab Alexandrinis, ait Eusebius de Præparatione Euangelica: ab Aegyptiis verò Thoyth, quod & Plato & Cicero affirmant. à quo & primus mensis, id est September appellatur, vt plenius diximus in libro de Annis & mensibus, & cætera. Plato in Phædro, quo loco Socrates loquitur: Audiui equidem, inquit, circa Naucratem Aegypti priscorum quendam fuisse deorum, cui dicata sit auis, quam Ibim vocant, deo autem ipsi nomen Theuth. hunc primum numerum & computationem inuenisse, geometriam & astronomiam, talorum insuper alearúmque ludos, literas: & cætera quæ subdit, ne nos nimij simus. Quin & idem Plato de eodem in Philebo agit. Sedenim & Thaautus, seu Thautus vocatur à Phœnicibus, vt copiosius in Lactantij quapiam annotatione ostendimus. Cæterùm Theutates etiam à Gallis & Barbaris dictus est. Lucanus,

Et quibus immitis placatur sanguine diro
Theutates, horrénsque feris altaribus Esus.

Hesus quidam apud Lucanum cum afflatu scribunt, & Martem interpretantur, vt alibi dicemus. Lactantius in primo: Galli Esum atque Theutatem humano cruore placabant. Hinc ego putarim, id quod scribit Cornelius Tacitus de Germanis, Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostiis litare fas habent: de Theutate intelligi, quia priscis tẽporibus ex parte, Galli fuerãt Germani. Porrò quod scribit Cic in tertio de Natura deorũ: Qui si deus est, & Orpheus & Esus dei sunt, matre Musa nati. Et quanquã docti eam lectionẽ probẽt, ego tamen emẽdarim, & legerim libentius

tius pro Eso, Rhesum. nam vt in Musis nostris retulimus, Rhesum quidam Euterpes, quidam Terpsichoræ filium scripserunt. Theutatem & Esum suppressis nominibus Tertullianus in Apolog. describit. ita enim ait, de humanis victimis agens: Maior ætas apud Gallos Mercurio prosecatur. Cæsar libro sexto de bello Gallico, mores eorum populorum describens, cùm de humanis victimis egisset, ita subinfert: Demum maximè Mercurium colunt, huius sunt plurima simulacra, hunc omnium inuentorem artium ferunt, hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quæstus pecuniæ mercaturáſque habere vim maximam arbitrantur. T. etiam Liuius libro sexto, tertiæ Decad. in oppugnatione nouæ Carthaginis, ita scribit: Quod vbi Scipio in tumulum obuersus, quem Mercurium Theutatem appellant, aduertit multis partibus nudata defensoribus mœnia esse, &c. Porrò de Mercurio Aegyptio, & quæ ab eo reperta sint, leges apud Diodorum Siculũ lib. 1, Biblioth.

Ἀγοραῖος ἑρμῆς, id est, forensis Mercurius, multis in locis colebatur, vt passim apud auctores legimus, atque in primis in Attica, vt Pausanias docet, & Philochorus apud Hesychiũ. Idem Thebis à Pindaro consecratus, vnà cum Apolline Boëdromio: de quo aliàs locuti sumus. De Agoræo Mercurio & Phurnutus de Natura deorum. ait enim: Mercurius primus decenter dicitur ἀγοραῖος, ἐπίσκοπος γὰρ ἀγοραζόντων ἐστίν. Lucianus in Ioue comœdo, ait eius templum fuisse apud Variam, id est, ποικίλῳ porticum. Fuit Pharis Achaiæ vrbe in medio foro Mercurij barbati simulacrum, quod fuit à Simulo Messenio, vt inscriptio indicat, dicatum. Vocatur verò à foro ἀγοραῖος, iuxta quem fuit oraculum tale. Ante simulacrum ἑρμᾶ, id est, focus situs erat ex lapide, cui adhærebant plumbo detentæ æneæ lucernæ. qui autem oraculum petebat, vesperi illud adibat, & thure suffibat, & lucernæ oleo complebantur. simulacríque ad dexteram chalcum (denarij id nomen) in ara ponebat: tum ad dei aurem quicquid volebat, insusurrabat, & simul manibus, ambabus obturatis auribus, discedebat. hinc foro dilapsus, ab auribus manus amouebat: & quamcunq; ille vocem audiuisset, id sibi oraculum fuisse arbitrabatur. Fuit & apud Aegyptios eiusmodi Apidis oraculum, apud eius dei templum. Agoræum ideo in foro Mercurium positum putat Eustathius, quòd ibi diuinum quiddam sit, & consultationi sacrum destinatum. Sanè & Suidas notat, non modò Mercurium forensem ἀγοραῖον significare, sed & hominem qui in foro versetur. & cum acuto accentu in antepenultima, diem signat, in qua concio habetur. Porrò & νὺξ ἀγοραία, mentem exilem denotat, inconsideratam, minúsque secretam ac tectam. Fuit & Agoræus Iupiter, vt dictum est, item Agoræa Diana.

Ἀγώνιος ἑρμῆς, Mercurius præses certaminum, hoc nomine appellabatur, vt in Isthmiis Pindarus, quo loco Græci expositores id obseruant, & Hesychius. Idem & ἀγωνίου cognominatus est, vt est apud Orpheum in hymnis, & in Pythiis Pindari id tradunt grammatici, quòd non solùm gymnasiis & ludis præsit, sed etiam lucri deus sit. vnde vtraque ratione illi Enagonij cognomentum conuenit. Sed & Dij Agonij apud Platonem, vt ait Pollux libro tertio, qui præessent (vt puto) certaminibus.

Ταμίαν τῶν ψυχῶν, id est, quæstorem animarum Mercurium, teste Laërtio, Pythagoras dicere solebat: atque ideo etiam vocari. πομπέα, & πυλαῖον, & χθόνιον, hoc est (vt interpretatur diuus Ambrosius) emissarium, ianitorem, & terrenum: quòd ipse ex corporibus, & ex terra & mari animas immitteret, & puras quidem & purgatas in excelsum: & cætera. lege Laërtium. Phurnutus quoque ideo ψυχοπομπὸν nuncupatum scribit. At verò Theophilus Pompea vocatum scribit, παρὰ τὸ πέμπω, id est, mitto, eadem ratione.

Chthonius Hermes, à plerisque infernus Mercurius, ab aliis terrenus interpretatus, vel terrestris. Vnde medicis quibusdam iniectus est scrupulus in libello Hippocratis de Somniis, cùm sacrificandum ait deis Chthoniis, quos deos significet. Plutarchus in Quæstionibus, Argiuis morem fuisse tradit, vt statim post luctum Apollini sacrificent, XXX verò Mercurio terreno. nam vt à terra mortuorum corpora, sic animas à Mercurio susci pi, putabant antiqui. Mercurium quidem cùm alij, tum Homerus in Odyssea, & Lucianus, apud inferos statuerunt. Notissimum quippe est, Mercurium & in cœlo & apud inferos potestatem habere. Hinc est illud Claudiani:

Atlantis Tegeæe nepos, commune profundis
Et superis numen, qui fas per limen vtrunque
Solus habes, geminóque facis commercia mundo.

Chthonij præterea & Suidas in χίτρα memini t. de deis Chthoniis plenius alibi, hoc est

in

in Dæmonibus,locuti sumus. Mercurij Chthonij hymnus apud Orpheum extat, cum thymiamate styracis, cui omnia attribuit quæ Mercurio inferno. Vnde fortè verba illa M. Ciceronis in tertio de Natura deorum, cùm de secundo Mercurio agit, quem ait sub terris haberi, & Trophonium eum esse: de Chthonio intelligemus,tametsi quidam Triphonium legant.

Κεμοφόρος ἑρμῆς, hoc est arietem ferens Mercurius,à Tanagræis hoc nomine cultus fuit. huius cognominis ratio ista. Mercurij simulacrum erat, arietem in humeris ferens,quod Chalamis antiquus artifex effecerat. Tradunt enim,quòd circa vrbis muros Mercurius arietem gestens, Tanagræos pestilentia liberarit: quæ gestandi arietis consuetudo in eius celebritate seruabatur. Nam formosissimus iuuenis circum vrbis mœnia agnum humeris ferebat,vt Pausan.auctor est. Fuit & deus quispiam κεμοφάτος nominatus, vt tradit Hesychius,cui de arietere sacra fiebat. Nihil de hoc præterea comperi.

Πρόμαχος ἑρμῆς, id est propugnator Mercurius,ab iisdem Tanagræis & cultus, & cognominatus fuit,cuius & sacellum habuerunt. Cùm enim aliquando aduersus Eubœos belligerarent Tanagræi,is deus visus est pro eis pugnare,vt idem auctor Pausan.tradit.

Propylæus Mercurius cognominatus, quod eum Socrates philosophus cum Gratiis confecit,vt idem scribit Pausanias. posuit & in Propylæo Athenis,in arcis ingressu.

Pronaus etiam Mercurius,id est Protemplaris dictus est, quòd ante templum Apollinis Ismenij positus esset, simul cum Pallade.

Nonacriates etiam Mercurius vocatus est,ab Arcadiæ vrbe Nonacria. Lycophron in Alexandra, νωναχριάτης τριπέφαλος φιλήρης θεὸς, hoc est, Nonacriata triceps hilaris deus. Meminit & Stephanus in lib.de Vrbibus.

Διάκτορος ἑρμῆς, id est internuncius Mercurius, quòd per orationem sermonémque nostros sensus aliis edisseramus. Dictus autem, ait Phurnutus, ἀπὸ τοῦ διάτονον εἶναι καὶ τραχύν, id est, vocalis & disertus. siue ἀπὸ τοῦ διαλέγειν τὰ νοήματα ἡμῶν εἰς τὰς τοῦ πλησίον ψυχάς: id est, quòd sensa nostra referat in eorum animos qui prope sunt.& vt Ioan. Grammaticus in commentariis in Hesiodum ait, quòd explicet animæ mentísque cogitationes,hoc est, τὰς τῶν ψυχῶν, καὶ τῶν νοημάτων. Propter quod illi linguas sacrificabant. διάκτορον etiam nonnunquam à poëtis vocatum legimus,& ab Homero in primis.

Posygius Mercurius, cui deo Herculem clauam suam dicasse perhibent, quæ ex oleastro confecta fuit, & posteà etiam pullulasse fertur. Sed & alia tamen de Herculis claua traduntur, quorum quædam in Hercule retulimus. Sunt verò qui eam aheneam scribãt, & ὁλόχαλκον, & χαλκοβαφὲς ῥόπαλον vocitent.

Camillus Mercurius ab Hetruscis vocatus,id est minister, vt Seruius apud Vergilium docet,& Plutarch.in Numa. Pindari tamen & Lycophronis commentarij καδμίλον Mercurium vocatum aiunt, à Bœotiis. Sed in commentariis sanè eruditis in Apollonij Argonautica, Casmilus appellari videtur.idem Varro de Lingua latina. Hinc Casmilus nomi natur in Samothracum mysteriis,deus quidam administer deis magnis. Verbũ Græcum arbitror,quod apud Callimachum in poëmatis eius inueni.hæc Varro,& alia. Festus tamen ait,vocari nũc sacrorum ministrum Camillũ, nunc puerum ingenuum, nunc etiam vas nuptiale. Ita enim scribit in tertio:Cumeram vocabant antiqui, vas quoddam, quod opertum in nuptiis ferebãt,in quo erant nubentis vtensilia:quod & Camillum dicebant, eo quòd sacrorum ministrum κάμιλλον appellabant. Idem in sexto: Flaminius, inquit, Camillus puer dicebatur ingenuus patrimus & matrimus,qui flamini Diali ad sacrificia præministrabat.antiqui enim ministros Camillos dicebant. A lij dicunt, omnes pueros ab antiquis Camillos appellatos,sicut habetur in antiquo carmine, cùm pater filio de agricultura præciperet: Hyberno puluere,verno luto,grandia farra Camille metes. Nec illud reticuerim, Isaacium manifestè dicere, Mercurium Cadmum appellatum à Bœotiis: quod & Lycophronis versus innuit. Statius Tullianus de Vocabulis rerum libro primo, ait dixisse Callimachum, Thuscos Camillum appellare Mercurium, quo vocabulo significant præministrum deorum. vnde ait Macrobius tertio Sat. Vergil.

Metabum Camillam appellasse filiam.
Dianæ scilicet præministram. &c.

Μηλοσκὸς ἑρμῆς, hoc est, ouium custos & seruator Mercurius, quòd deorum greges custodire & augere credatur:id quod & in Iliad.Homer.innuit.

Ἐριούνιος

Ἐριούνιος ἑρμῆς cognominatus, quòd valde prosit hominibus ad lucra. ὀριούνιος enim, valde vtilis interpretatur. Aristophanes in Ranis inducit Euripidem & Aeschylum de tragœdia certantes, vbi & Eriunij Mercurij mentionem fecit. hinc Phurnutus ait eum sic appellatum, ab eo quòd μεγαλοφελὴς quidam sit, hoc est, magnus auxiliator: & per hyperbolen. ἀπὸ τοῦ ὀνεῖν, id est, ab iuuando τοὺς χρωμένους αὐτῷ. hinc & σωίκος cognominatus, id est, vt idem interpretatus est Phurnutus, quòd seruator existat domorum: vel vt quidam aiunt, vt robustus & potens.& ἀκάματος, quia sermo non ad malum, nec ad nocendum, sed ad seruandum potius inuentus est. vnde & illi Hygeia coniuncta dicebatur, vt dictum est.

Hodius Mercurius cognominatus à viis & semitis, hoc est, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, teste Stephano, & Hesychio, quòd in eis statueretur, ad semitas monstrandas. vnde & Enhodius etiam nuncupatus, iisdem & Phurnuto testibus. quin etiam eodem nomine in Paro insula nuncupatus erat, vt notat Hesychius. apud Phurnutum tamen, in Aldi codicibus, non Enhodium, sed Euhodium legimus. quod si sic est, qui viam bonam paret, interpretabimur. Porrò & Enhodia Diana gentibus culta est, vt suo loco ostensum est.

Ἡγεμόνιος ἑρμῆς, quòd ducatum præstet, vt Priamo eunti ad Achillem, vt est apud Homerum. vel vt Phurnutus ait, ὡς αὐτῷ θέον εἰς πᾶσαν πρᾶξιν ἡγεμόνι χρῆσθαι, quòd eo duce opus sit in omni actione vti: & cætera quæ idem subiungit.

Ἐμπολαῖος, & κερδῶος, & κλέπτης, & δόλιος ἑρμῆς: Et Empolæus quidem, quòd in auctionibus & mercimoniis præsit: ἔμπολος enim mercator, & ἐμπολαῖος mercatorius & negotiator vocatur, cauponatorem sunt qui vertant, vt apud Plutarchum in eo qui inscribitur, An principem oporteat maximè philosophum disserere. Ita enim ait meis verbis: Sed inelegantia & inexperientia communem Mercurium, & Empolæum & mercenarium factum esse. Empolæi præterea meminit Phurnutus, & Hesychius. κερδῶος autem,id est, Lucrio dictus, alij quæstuosum interpretantur, quòd lucro præsit, vt iam ostensum est. eius meminit Plutarchus libro de Tranquillitate, & Phurnutus. vnde & Orpheus eum κερδέμπορον nuncupat. κλέπτης, id est, fur, est etiam cognominatus, quòd oratio quasi furari videatur: adeò tacitè in animos hominum surrepit, & influit, vt eos quocunque velit trahat, & ab eis quod velit extorqueat. Mitto fabulam de gregibus sublatis Apollini, & sagittis. Porrò δόλιος vocatur, quòd impostura & præstigiorum repertor existimatus est, quod & supra est dictum.

Nomius Mercurius, teste Phurnuto, vocatus est, ἀνόμιος, id est, lege, quòd sicut imperat quæ in hominum societate facienda sunt, ita etiam interdicit quæ non facienda sunt: atque ita per quandam homonymian transiuit & in orationum diligentiam. vel Nomius, quoniam & pastorum deus. Quin & ei bucolicum carmen consecratum à quibusdam est, quòd Donatus in commentariis ait, vt Daphnidis patri pastorum principi. Sed & Hesiodus in Theogonia, Mercurium cum Hecate stabulis præficit,

Ἐσθλὴ δ' ἣν ταθμοῖσι σὺν ἑρμῆι κτίδ' ἀέξειν,
Βουκολίας τ' ἀγέλας τε, καὶ ἀσπόλια πλατέ' αἰγῶν,
Ποίμνας τ' ἠρεσίπους γ' ὄϊων, θυμῷ γεθέλησα,
Ἐξ ὀλίγων βριάει, καὶ ἐκ πολλῶν μείονα θῆκεν.

Hoc est, vt Mombricius Mediolanensis reddidit:

Quid quòd Mercurio comes it, stabulísque capellas,
Armentúmque ferax, & oues augere putantur,
Ex modico multum, ex multo facit ille pusillum,

Παράμμων ἑρμῆς, Parammon Mercurius, nomen videtur deductum esse ex harenis: cultus quidem in Libya, sed tamen & ei rem sacram Elei in Peloponneso faciebant, vt Pausanias etiam tradit. Quidam secuti exemplaria parum castigata, Paramnon vocant: atque hi ex nostris.

Σφηνοπώγων ἑρμῆς, Mercurius appellatus est, vt est apud Artemidorum Daldianum libro secundo Onirocriticôn, quod scilicet cuneatam habere barbam fingeretur. quem imitari plerosque hoc tempore videmus, in nutriendo barbitio promisso & cuneato.

Ales, & Alipes etiam à nostris, propter talaria vocatus est: vt est illud in Priapeiis,

Sub tunica virgam num deus ales habet?

Ouid. Alipedis de stirpe Dei. Eadem quoq; ratione volucer appellatur, vt in illo Statij,

Tegea

Tegeaticus ales.&, Volucer Tegeæus.Claudianus,Atlantis Tegeæ nepos. Hinc & Arcas.Statius quarto Thebaidos,

——Virgáque patenti
Nubilus Arcas agat.

Et Atlãtiades vocatus,ab auo:& à matre Maia,Maijugena.& hæc in poëtis notissima. Χαριδοτὶς ἑρμῆς,hoc est gratiæ dator.Plutarchus in Quæstionibus Græcis: Quid est, inquit,quod Samij Mercurio Charidotæ rem diuinam cùm faciunt, furari & latrocinari volenti permittunt? Quia oraculo relicta insula Mycalen cùm migrassent, præda ac rapina decem annis vitam duxerunt: deinde in insulam reuersi Samij, hostes superauerũt. Atque inde Mercurio Charidotæ nomen impositum.

Ψιθυρίστης ἑρμῆς,id est susurro,seu nugax Mercurius, sic Athenis & vocatus & cultus, cuius Demosthenes meminit in oratione Neæræ: si ea legitima sit, vt Harpocration scribit. Colebatur & Athenis etiam Λιθυρὸς,id est loquax Venus, & eodem nomine Cupido, vt idem ait Harpocration.

Γαλιάγκων ἑρμῆς ab Aegyptiis nuncupatus est, vt Plutarch. scribit, quem noster Cœlius est interpretatus Albicubitum. Sed ego in prima huius tractatus parte,ex Galeno,qui Galliancones dicantur,exposui.

Φιλήρης καὶ λευκὸς ἑρμῆς, id est hilaris & albus,à Bœotiis est cultus Mercurius, vt testis est Pausan.qui & à Megalopolitis coli ipsum tradit,nomine ἀγήτορα,quasi ἀγητὸν,vt puto,id est admirabilem.Vnde ἀγητόρειον celebritas denominata est.

Cynosurium qui Mercurium appellauêre,decepti esse videntur ex verbis, quæ citant, Stephani.ipse enim Cynosura vocari ait verticem seu arcem Arcadiæ,à Cynosuro Mercurij filio.Notissima enim ea loquendi figura non modò Græcis,sed Latinis etiam, vt apposito patris nomine filius subintelligatur.

Alychmius Mercurius dictus est ab Alychme, vbi colitur, vt Stephanus prodit.ab Alychme vero gentile nomen deflectitur, vt ἀλυχμὴ ἀλυχμιος, sic & Alychmius.Fuerunt & hæc Mercurij cognomina,de quibus aliud nihil accepimus,nisi quæ ex scriptoribus Græcis nostra lectione collegimus,& præcipuè Hesychij.

Ἔννιος ἑρμῆς ; Ennius Mercurius in Chio cultus & nuncupatus.
Ἐπιδαλαμίτης ἑρμῆς, id est Nuptialis in Eubœa cultus.
Ἐπάκλιος ἑρμῆς, à Samiis cultus,tu littoralem possis dicere.
Ἐπιτέρμιος ἑρμῆς, quasi Terminalem dicas.
Ἔυκολος Mercurij etiam cognomen, Dyscolo contrarium.
Λόγιος etiam nuncupatus,quòd eloquentiæ præesse putaretur.
Παιδικὸς ἑρμῆς,à Metapontinis cultus.Est & Mercurij & mensis cuiusdam nomen φλυήσιος.Et item Candaulas Mercurij quidam, alij Herculis cognomentum putauêre. Legimus & Langobardos proprio & peculiari cognomine Mercurium vocasse Vuoda, vt est apud P.Diaconum.Qui verò ex nostris Cynosurium Mercurium vocauêre,& ab eo Cynosuras Arcadiæ denominatas,mihi falli videntur,cùm se Stephano niti scribãt.ille enim Cynosurum Mercurij filium,à quo Cynosura summitas vel arx Arcadiæ dicta sit.

Perseus Mercurius cognominari videtur à Papinio in quarto Theb.cùm ait Tiresias:

——Tu separe cœtu
Elysios Persee pios,virgáque potenti Nubilus Arcas agat.

Quo loco grammaticus Placidus Lactantius: Quare autem Persee, inquit,est ratio. Quidam autem volunt non Iouis filium Mercurium, sed Pyræ: in qua opinione etiam Hesiodus versatur,in his libris quos de Theogonia scripsit:quidam Persei. hæc ille. Quæ verba mihi valde obscura,vel mendosa videntur.non enim quæ ex Hesiodo ait ipse,comperio:nec Perseum dictum crediderim,quia Persea casu vocãdi potius puto, & Hecaten significari,quæ (vt alibi ostendimus) Persea vocatur.

Anubis quoq; ab Aegyptiis Mercurius vocatus est, atq; hoc ideo loco de eo nonnihil agendũ.Inter multa & varia quæ de illo legimus,Plutar.in lib.de Isi & Osiri:Isin, ait,cùm Osirin occisum intellexisset,caput totondisse, & lugubrẽ stolam induisse,& eius corpus vbique gentium quæsiuisse:omnésq; nõ modò maiores natu interrogasse, sed & pueros,si quid de Osiri cõperissent? Ab iis ferunt rem cognouisse,vnde & pueris esse aiunt diuinationẽ.mox & ea verba subdit:Sunt,inquit,qui puerũ,ex quo Isis Osiridis necem cõperit, sub

sub Anubis nomine coli putent, quem natum Nephthe tradunt.& ipsam quidem Naphthe timore Typhonis perculsam, ante maturi tempora partus puerum eiecisse, potius quàm peperisse: atque eum ita deis custodem additum,ceu canes ad mortalium custodiam adhibentur.hæc fermè ille,qui & alio loco eiusdem libri,Anubin & Hermanubin sic distinguere videtur,ὁ ἀναφαίνων τὰ ἐρώμενα,καὶ τὴν ἀναφρομένων ἄνοδος,λόγος.ἔστι ὅτε καὶ ἑρμάνουβις ὀνομάζεται. hoc est, Ratio cœlestia, & quæ superius feruntur ostendit Anubis, est & quando Hermanubis vocetur. quibus ex verbis videtur corrigendum apud Eusebium in tertio Præp. Euang.Græcum & Latinum exemplar, vbi legitur, Vis Mercurij in vniuerso, quam appellant Hermanubin: non autem Hermopin. Subdit & Plutarch. Et illud quidem iis quæ superius,hoc verò vt iis quæ inferius feruntur,conuenit:propter quod & sacrificabant illi quidem album gallum,huic verò croceum.alba enim sincera & lucida, crocea autem varia & mixta existimant. Apuleius Anubin ita describit: Ille superûm commentor & inferûm,nunc atra,nunc aurea facie sublimis,attollens canis ceruices arduas Anubis,læua caduceum gerens,dextra palmam virentem quatiens.hæc ille. At Vergil.in octauo:

Omnigenúmque deûm monstrat,& latrator Anubis.

Quo loco Seruius: Hunc volunt, inquit, esse Mercurium. ideo capite canino pingitur, quia nihil est cane sagacius. Tertullianus, & diuus Augustinus, videntur Cynocephalum pro Anubi deo ponere, quòd scilicet capite sit canino.non enim pro cynocephalo,fero animali & indomito,ab ipsis desumitur, ab hoc in secundo de Ciuitate Dei,ab illo in Apologetico. Lucanus de hoc deo intellexit,sic locutus:

Nos in templa tuam Romana accepimus Isin,
Semicanésque deos,& sistra mouentia luctum.

Et Sedulius poëta Christianus,in heroicis Paschalis operis:

Quis furor est,quæ tanta animos dementia ludit,
Vt volucrem turpémque Iouem,toruúmque draconem,
Semihominémque canem supplex homo pronus adoret?

Sunt qui tradant, Anubin secutum esse in expeditione bellica patrem Osirin, & canem pro insigni gestasse, qua ex re canina facie illum Aegyptij coluêre. Meminit & Eusebius libro secundo Præp.Euang. Diod. Siculus:Canis, inquit,& in venatione, & ad custodiam prodest,propterea deus qui Anubis vocatur,capite canino figuratur, quare significatur Anubin fuisse custodem corporis Osiridis & Isidis. Tradunt quidam, Isidis canes, quo tempore Osiris quæsitus erat,& feras & obuios omnes amouisse, vnáque Osiridis corpus inuestigasse.ideóque in solennitatibus Isidis pompam præisse,vetusto more.

Trophonium Cic. Mercurium vocatum dicere videtur, quem secundo loco commemorauit. Sed de Trophonio vate in Ioue scripsimus. In hoc loco ingenuè fateor,me Trophonium alibi vocatum Mercurium non legisse: etsi nescio quid de Triphono comminiscitur Boccatius,vt suus est mos, & conuertibilem interpretatur, παρὰ τὸ τρέφω videlicet, id est,à vertendo:quòd,inquit, aptissimè mercatorum est, sese ad mores quarumcunque nationum, ad quas pergunt,vertere.paulò pòst tamen Tryphon vocat.

Ἑρμῆς τελσμένιος,hoc est Mercurius ter maximus,quamuis non is deus fuit,sed sapiens,& de quo inter nostros Poëtas in secundo Dialogo plura attuli. ne tamen eum penitus hoc loco præteream, tantummodo quæ Suidas scribit,afferam. Floruit hic in Aegypto, ante Pharaonis tempora. Ideo verò Ter maximus appellatus, quoniam de trinitate ediderit oracula, Dominum in trinitate vnũ esse diuinitate,his verbis: Erat,inquit,lumen intellectile ante lumen intellectile, & erat semper mẽs mentis illuminãs,& nihil aliud erat quàm horum vnitas, & spiritus omnia continens.extra hunc non deus,non angelus, neque vlla alia substãtia:omniũ enim Dominus,& Pater,& Deus:& omnia sub ipso,& in ipso.nã verbum eius perfectum existens,& fœcundũ,& opifex,lapsum in fœcunda natura,& aqua fœcunda prolifica,fecit aquã.hæc ille. subdit tamẽ:Et hęc locutus orauit,dicẽs, Adiuro te cœlum, Dei magni sapiens opus,adiuro te vocem patris quam protulit ipse primã cùm omnẽ mũdum stabiliuit,obtestor te per vnigenitum Verbum,& Patrẽ qui continet omnia, esto propitius.hęc tamen verba apud Iustinum philosophum & martyrẽ Orpheo ascripta legi.

IRIS.

Mercurio Irin ea ratione subiunximus,quòd & ipsa, vt Mercurius, deorum nuncia sit habita:quod omnes propè poëtæ docent,sed in primis in Theogonia Hesiodus.

Sed ad pacem vt plurimum Mercurius, vnde & ἀρωνποιὸς & pacificator ideo dictus: Iris verò ad lites & dissensiones, vt aiunt: quamuis nec hoc perpetuum sit. atque Irin ideo dictã arbitratur Seruius, quasi ἔρις, id est, contentio & lis. Plato tamen in Cratylo, & eum secutus Proclus, dictam videri volunt à verbo ῥέω, quod loqui significat, quia ipsa sit etiam ἄγγελος, id est, nuncia, vt Mercurius, deorum: & in primis, cùm sermone nunciare soleamus. Eam fingebant antiqui habitu muliebri, versicolore veste, in obsequium expeditã. nonnũquam & croceo, vt apud poëtas est legere. Vergilius, Ergo Iris croceis. Fuisse verò filia dicitur Electræ & Thaumantis, vt Hesiodus scribit. hinc à patre Thaumãtias vocata. Ouidius:

Roratis illustrat aquis Thaumantias Iris.

Idem & Thaumanteam vocat cùm alibi, tum libro Metamorphoseôn decimoquarto,

Nec mora, Romuleos cum virgine Thaumantea
Ingreditur colles: &c.

Quare autem sit Thaumantis dicta filia, Cicero docet de Natura deorum tertio: Cur non, inquit, arcus species in deorum numero reponatur? Est enim pulcher: & ob eam causam, quia speciem habeat admirabilem, Thaumante dicitur esse nata, &c. παρὰ τὸ θαυμάζω, quod miror significat. Sed de arcu, id est, Iri, quomodo fiat, Philosophi, in primis verò Aristoteles, nec vno in loco, & ab eo alij pluribus tradiderunt. Sed hoc nostrum non est: neque enim nunc physica excutimus. Porrò & Iris in oculo dicitur, vt apud Galenum, Paulum, Aëtium, & alios.

Aërea verò Iris cognominatur, à colore. nam & crocea vocata est. Vergil.

Aëream cœlo nam Iupiter Irin Demisit.

Imbrifer arcus Iris à Tibullo dicta, illo versiculo:

Venturam admittat hymbrifer arcus aquam.

ἠλὼ Iris cognominatur à Græcis, teste Hesychio.

Διδύμη Iris cognominata est ab Arato, in illo:

Ἢ διδύμοι ἔχωσι δία μέγαν ἄγγελον ἶριν.

Quo loco Theon interpres, de Iride multa differit, quando scilicet sola apparet, & quãdo gemina: vnde est appellata διδύμη. Item & quando nocturna, & quare non vnicolor: atque hæc omnia quidem physicè.

Ἀελλόπους Iris etiam à Græcis cognominata est, quòd velox sit, & pernix. Vnde etiam ποδήνεμος ἄγγελος, hoc est Latinè, Ventipes nuncia, Hesychio & Phurnuto testibus.

SOMNVS, INSOMNIA.

SOmnum deum habuerunt antiqui, cui & præsidem statuebant Mercurium, vt qui virga pro arbitrio somnũ mortalibus inferre & auferre putaretur, vt paulò antè in Mercurio ostendi. Hinc & mihi congruè visum est hunc cum Mercurio coniungere, cum eóque simul tibi mittere, vt & hoc ipso munusculo amoris ac beneuolentiæ meæ erga te locupletius extaret monumentum. Accipe igitur, mi Alb. Lolli ornatissimè, & hoc qualecũque est, eo vultu, læto ac hilari, quo me hac infirma valetudine affectum sæpè inuisere soles, & munus ex animo metire. Somnus ergo à nostris, à Græcis ὕπνος. Hunc deum existimatum ab antiquis videmus. nam & illi Orpheus hymnum composuit, cui cum papauere thymiama adoleuit. Hymni hoc est initium,

Somne deũm rex cunctorúmque, hominúmque cadentum,
Cunctorum & tellus quæcunque animalia nutrit, hoc est Græcè:
Ὕπνε ἄναξ μακάρων, πάντων θνητῶν τ' ἀνθρώπων,
Καὶ πάντων ζώων, ὁπόσα τρέφει εὐρεῖα χθών. &c. quæ toto hymno exequitur. hinc amicus noster ad eundem transtulit in elegia:

Somne potens superûm, cunctorum rex animantum.

Somnus Noctis filius fuit, vt in Theogonia Hesiodus canit. nã de Noctis filiis agẽs, ita ait,

Νὺξ τέκε δ' ὕπνον, ἔτικτε δ' ὀνείρων φῦλον ἀνέρων.

Nox peperit Somnum, genuítque Insomnia vulgò.

Ab eodem & Mortis frater dicitur, quod & ab Homero in XIIII. Iliad. ita enim ait:

Occurrit Somno, qui Mortis frater habetur. hoc est,

Ἔνθ' ὕπνῳ ξύμβλητο κασιγνήτῳ θανάτοιο.

Hinc & Spartani, vt Pausan. tradit, simulacra eorum simul posuerunt, quos & ipsi ex Homeri sententia fratres arbitrabantur. Plura Pausan. Gorgias quoque Leontinus, vt est apud

apud Aelianum in Varia historia, cùm ad supremam senectam peruenisset, à quadam valetudinis infirmitate detentus, in somnum delapsus est: cúmque ad eum quidam ex familiaribus accessisset, quæsissétque quid ageret? dixisse fertur: Iam me somnus incipit fratri tradere. Sed Verg. somnum mortis consanguineum ait, illo versu:

——Et consanguineus læti sopor.

Ouid. verò noster, Somnum Mortis imaginem ibi ait,

Stulte quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

Idem ita ad Somnum:

Somne quies rerum, placidissime Somne deorum.

Et Seneca in choro furentis Herculis:

Túque ô domitor Somne malorum,
Requies animi, pars humanæ melior vitæ,
Veris miscens falsa, futuri
Certus, & idem pessimus auctor.

Et reliqua, quæ si vacat legas. Iuuenis à Statio illo poëmate fingitur:

Crimine quo merui iuuenis placidissime diuûm,
Quóue errore, miser donis vt solus egerem
Somne tuis.

Idem virgam illi attribuit:

Lætior extremo me tange cacumine virgæ.

Eidem & cornu attribuitur. Silius libro decimo:

——Curuóque volucris
Per tenebras portat medicamenta papauera cornu. Et paulò pòst:
Quatit inde soporas.
Deuexo capiti pennas, oculísque quietem
Irrorat, tangens Lethæa tempora virga.

Statius idem sexto Thebaid.

Et cornu fugiebat Somnus inani.

Quo loco Lactantius grammaticus ait: Inani cornu dixit, quia illud noctis tempore totum diffuderat. quod idem poëta superius manifestius asseruit, dicens: Cornu perfuderat omni. nam & sic à pictoribus similatur, vt liquidum somnium è cornu super dormientes videatur effundere. sic Ennius:

Cùm somno sese exiccet Romana iuuentus.

Vnde irrigare dicimus somnum, quod frequens est poëtis, vt Fessos sopor irrigat artus. Sunt qui dicant ideo cum cornu pingi Somnum, quòd cornu attenuatum translucidum sit, propter raritatem. nam & somnia quę vera sunt, cornea dicuntur. Describitur Somnus à Philostrato ita in imagine Amphiarai: Facie, inquit, resoluta esse videbatur, candidam vestem habebat supra nigram, quasi diem & noctem indicaret. Cornu in manu tenere videbatur, cùm vera somnia immittit. Illud & ego hoc loco addiderim, cùm vana denunciat, ebur, & elephantis dentem, vnde & geminę Somni portę finguntur, de quibus in sexto Aeneid. & Macrobius plura. Sed Tibullus lib. 2. illi alas fuscas attribuit, cùm ait:

Póstque venit tacitus fuscis circundatus alis,
Somnus, & incerto Somnia nigra pede.

Sic autem Ouidius in Metamorph.

In medio thorus est, ebeno sublimis in antro
Plumeus, vnicolor, pullo velamine tectus,
Quo cubat ipse deus membris langore solutis,
Hunc circum passim varias imitantia formas
Somnia vana iacent.

Sed & Orpheus ὀνείρῳ, id est, Somnio deo hymnum composuit cum aromatibus, cui & fuscas alas attribuit, ταναοπτέρυγά τε cognominat. Tres deinde Ouidius inter plurimos filios ascribit. primum Morphea, artificem simulatorémque figuræ; μόρφη quippe formam & figuram significat. alterum verò Icelon vocat, à forma & imagine dictum. At alter, inquit,

Fit fera, fit volucris, fit longo corpore serpens,
Hunc Icelon superi, mortale Phobetora vulgus Nominat.

Nam φοβίτωρ, terrificus, vel terrefactor dici potest.

——Est etiam diuersæ tertius artis,
Phantasos: ille in humum, saxúmque, vndámque, trabémque,
Quæque vacant anima fallaciter omnia transit.

Sic autem dictus, quòd imaginatio, phantasia, & phantasma, & phasma quoquomodo dici potest: & φαντάζομαι verbum, imaginor. Sanè Artemidorus Daldianus, qui de Somniorum interpretatione libros, qui in manibus habētur, reliquit, somnia & insomnia tantum attulit: itaque differre ait, vt illa quidem futura significent, hæc verò præsentia. alia item Synesius in suo de Insomniis. Sedenim apud Latinos Macrobius in quinque genera dispescit. Aut enim est, inquit, ὄνειρος, quod Latini somnium vocant: aut ὅραμα, quod visio rectè appellatur: aut χρηματισμὸς, quod oraculum nuncupatur: aut ἐνύπνιον, quod insomniū dicitur: aut est φάντασμα, quod Cicero visum vocauit. Sed hæc subtilius indagare, nostri non est instituti. Si quis tamen de geminis Somni portis, præter ea quæ Seruius in sexto Aeneid. desiderat, legat Macrobium, & Porphyrium philosophum, qui in commentariis suis hæc in eundem locum dicit, ab Homero sub eadem diuisione descripta. Quin somnia, inquit, à deo immitti existimantur. καὶ γὰρ ὄναρ ἐκ Διὸς ἐστὶ, vt ait Homerus. quin & insomnia διόπεμπτα dicta sunt, hoc est à Ioue missa: & θεῖαι ὀμφαὶ, hoc est diuinæ voces, & Διὸς ἄγγελοι, id est Iouis nuncij, vt ait Homerus. & vt Phurnutus ait, θεῶν δ' ἄγγελοι καὶ οἰόνεγροι. Est & apud Theocritum poëma, quod Piscatores inscribitur, id est, ἁλιεῖς, in quo multa de insomniis: inter quæ illud, Mentem, optimam esse somniorum interpretem ac magistram. Et ibidem paulò pòst idē, pares ait mendaciis visiones: hoc est, ἴσαι ψευδέσιν ὄψεις. Ibidem & illud exprimit, quod moralis noster (quicunque tandem ille fuit) poëta,

Somnia ne cures, nam mens humana quod optat,
Dum vigilat, sperat, &c. Quod etiam Claudianus illa elegante elegia,
Omnia quæ sensu voluuntur vota diurno,

Tempore nocturno reddit amica quies: & cętera, ne omnia hîc colligam. Somnium Homerus in Iliade in Lemno sedem habere ostendit. Iunonem enim inducit, in Lemnum insulam profectam, Somno occurrisse. Porrò vt in Lemno Somnum habitare finxit Homerus, ita Ouid. lib. Metamorph. 11. apud Cimmerios Italiæ, vel Scythiæ populos, Somni domum luculentissimè describit. Cimmerij quippe à scriptoribus vtrobique traduntur obscuri atque vmbrosi, vtpote ad quos penè solis radij non penetrent, ita vt vsque in prouerbium peruenerint. Cimmeriæ tenebræ. Somnum Paus. in Corinthiacis, apud Sicyonios fuisse scribit, sopientem leonem. dictus verò Epidotes nomine. Fuit & apud Trœzenios Ardali vetus ara, super qua Musis & Somno deo rem diuinam faciebant. Somnum affirmantes esse Musis deum valde amicum. Sed de Ardalo in Musis, ex Pausania & aliis egimus.

Brizo dea apud Græcos existimata, quæ vaticiniis per somnia præesse credebatur. in primis verò Deli culta, cui scaphas offerre consueuerant, omnium rerum refertas, piscibus duntaxat exceptis. Quidam eam dictam existimant παρὰ τὸ βρίζω, dormio. Brimo verò alia fuit, vt in Hecate ostendimus. Vergilius in sexto Aeneid. de vlmo Somniorum scribit:

In medio ramos, annosáque brachia pandit,
Vlmus opaca, ingens, quam sedem Somnia vulgo
Vana tenere ferunt, foliísque sub omnibus hærent.

Vbi Seruius: Qui de somniis, inquit, scripserunt, dicunt, quo tempore folia de arboribus cadunt, vana esse somnia: quod per transitum tetigisse ait Vergilium. Somnus præterea irriguus dicitur à poëtis sumptum à cornu, quo mortales irrigare Somnus dicitur, vt superius dictum. Ferreus somnus dictus à Vergilio libro duodecimo Aeneid.

Olli dura quies oculos, & terreus vrget
Somnus. Quod de morte dici videtur. vnde & subdit,
In æternam clauduntur lumina noctem.

Notat eodem loco Seruius, quòd ab Homero cognominatus sit etiã somnus deus λυσιμελέσμων, quòd curas & labores mortalibus soluat. Vtitur & Orpheus in hymno. Somnum quoq; æreum dictum, hoc est χάλκεον ὕπνον, notãt eruditi: & Homerum æs potius quàm ferrũ nominasse. & perinde æris vsum ante ferrum fuisse. Sed hæc nihil ad Somnũ, vel Somnia.

SYNT

SYNTAGMA DECIMVM

DE MARTE, HERCVLE, BELLONA, VICTORIA, HEBE, AD ILLVST. COMITEM, HERCVLEM

Contrarium.

Quos belli coluit deos vetustas,
Hoc Syntagmate sunt breui reposti.
Quod munus licet HERCVLES pusillum,
Est tamen tibi iurè nuncupatum,
Quod virtute tua hos refers peræquè:
Nec paruum est, bona quod dedit voluntas,
Ingens quæ precium solet mereri.
Nec quidem puto liberalitati
Me tuæ paria his referre nugis:
Præ te censeo quas eo minoris,
Quo tu es stemmate viribúsque maior.
Quare quod tibi, quicquid est, dicamus,
In partem accipias bonam rogamus.

Qvotiescunque illustriß. HECVLES *Contrari, mecum cogito (cogito autem sæpissimè) tua erga me beneficia, totus pudore suffundor, quòd tot tuis tantísque meritis nihil adhuc gratiæ retulerim. Nam etsi gratiam habere, & eius debitionem fateri, penè est referre: nihilominus, quoniam tu promerendi nunquam finem facis, eo ego magis vt ingratus pudore afficior. Cùm enim mecum reputo, in hoc meo diutino articulorum morbo, te quotidie non familiares solùm tuos, ac domesticos mittere solitum, vt me inuisant, tuóque nomine salutent: sed tu quoque ipse plerunque benignè adire soles, & si quibus me rebus indigere videas, vltrò nullo petente ac rogante, afferre iubes. Quamobrem cùm cuperem aliquo saltem exili munere (ne leuidense potius dicam) tibi gratiam referre, aliquáue ratione hoc tantùm tecum nomen expedire, ne perpetua ingrati nota inurerer: cœpi scripta mea, & schedas euoluere, si fortè inter eas aliqua adespota, hoc est sine domino, & nulli nuncupata forent. ac fortè incidi in Syntagma, id est tractatum, in quo de Marte, Bellona, & Victoria, déque Hercule, deis gentium, historiam conscripseram: qui dei non incongruè tibi naturæque tuæ conuenire visi sunt. Nam quis, quæso, te fortior, ac animosior in bello? qui à primis annis tuæ adolescentiæ in omni omnium armorum genere ac disciplina versatus es? Quis concitatior in prœliis, tanquam Bellonæ flagello perculsus, in aciem prodiuit? Quis plures victorias (vt audiui) est assecutus? Quis demum tot ferarum & monstrorum, id est, vitiorum, domitor ac expulsor fuit? Sunt certè* HERCVLES, *hæc tuæ virtutis insignia. Vnde iurè meritóque hoc Herculis nomen tibi conuenire videtur, quod cum Principe nostro tibi consanguinitate propinquo, commune est. Porrò quoniam etiam antiquum illum Herculem & literas eductum fuisse legimus, & à Romanis vnà cum Musis & cultum fuisse, & templa habuisse, in eius vita ostendimus: hinc tu quoque, ne ab illo degener esse videare, Musas, id est, literas ac disciplinas ita excolis, ita amplecteris, vt nullam diem sine linea, id est, lectione, tibi præterire permittas. Quod vt melius commodiúsque efficias, domi habes συμβιώτω Phalethum, hoc est, conuictus participem, Hieronymum Musarum alumnum, & sacrarum legum studiosum. Macte igitur virtute ac nobilitate* HERCVLES *ornatißime, sic itur ad astra, & viuentis posteritati nomen commendamus. Interea hoc nostrum qualecunque munusculum, eò grato animo accipe, quò & ego exhibeo, & æqui bonique consulas. Nam etsi tibi æqua referre non possum, præ me tamen fero grati animi significationem. Vale: & quo vitæ tenore ad gloriam & immortalitatem ire cœpisti, perge.*

De Deis Gentium.

MARS, BELLONA, HERCVLES, ALII.

MARS dictus, vt Varro scribit, ab eo, quòd maribus in bello præest: aut quòd à Sabinis acceptus fuerit, ibi Mamers dictus. Maiors verò, vt ait Cicero, quòd magna vertat: vel, vt Seruius notat, figuratè dicitur, vt induperator pro imperator, ita Maiors pro eo qui est Mars. A Græcis verò ἄρης vocatus est, vt Phurnutus prodidit, ἀπὸ τῆ ἀραιρεῖν, ἢ ἀναιρεῖν, hoc est à tollendo, vel interficiendo. Sunt qui ab ἀρᾶς, id est, damno & nocumento, ἄρης denominatum velint. Plato tamen, vt nostri quoque putant, ἀπὸ τῆ ἄρρενος, id est, à mare deriuauit, in Cratylo. alij, quod nec Phurnutus tacet, ἀπὸ τῆ ἄρσαι, ὃ ἐστι ἁρμόσαι, id est, conuenire: vnde etiam Harmonie eius filia. Sedenim & ex nostris quidam Martem ipsum ab ἄρης, M literam addendo, dictum putauêre. Certè ab ἄρης summum Athenienses de capite iudicium Areopagum, id est, Martis pagum vocauêre: & in eo iudices Areopagitæ, quòd in eo iudicio primus Mars ipse fuerit iudicatus: vt Demosthenes in ea Oratione pluribus ostendit, quæ κατ' ἀριστοφάνης inscribitur. ait enim: In Areo pago dei ipsi senserunt, illic potissimùm cædis iudicia peragi debere. ita fama est, ibique iudices fuêre, Neptunus pro filio Halirrhotio aduersus Martem, id testantur duodecim dei iudices, qui inter Orestem & Furias illic sententiam dixêre. hæc Demosthenes. nec adeò diuersa Pausanias in Attica, Arpocration, Plutarchus, alij. Varia de Martis patria scriptores tradidêre, déque illius sacrificiis, quibus de rebus non aliis quàm Arnobij verbis recensebo, qui in quarto contra Gentes ita scribit: Quis Spartanum inquit fuisse Martem? nónne Epicharmus, auctor vester? Quis in Thraciæ finibus procreatum? non Sophocles Atticus, cunctis consentientibus theatris? Quis mensibus in Arcadia tribus & decem vinctum? non Melæ fluminis filius? Quis eis canes à Caribus, quis à Scythis asinos immolari? non principaliter cum cæteris Apollodorus? Quis dum genitalibus insultat alienis, hæsisse in laqueis inuolutum? non commentarij vestri, non scenæ? tantum Arnobius. Existimarunt præterea veteres, Martem Iunonis filium solius, quæ cùm per vireta vagaretur, ex contactu & olfactu florum Martem conceperit: (si credere dignum est.) Alij ex Ioue & Enyo natum tradiderunt, id quod & Phurnutus tradit, & interpretatur. Homerus certè Iouem inducit lib. v. Iliad. dicentem, Martem ipsum ex se & Iunone natum, cùm à Diomede in ventre Mars vulneratus esset, & apud Iouem de Minerua & Diomede quereretur, & ab Hebe sorore lauaretur. Hoc autem vulnere exclamasse adeò Martẽ ait Homerus, quantum nouem aut decẽ milia hominum in bello proclamarent. Quin etiam idẽ Homerus ipsum Martem ab Otho & Ephialte, Aloëi filiis, valido ligatum nexu ex ære canit, XIII menses in vinculis fuisse: in quibus etiam fortè periisset, nisi Eurybœa Mercuriũ monuisset, qui illum penè cõsumptum furto abstulit. Sed nos his missis, nostrum prosequamur institutum. Romani summo cultu Martem venerabantur, quòd existimarent parentem ipsum fuisse Romuli. sacerdotésq; Salios illi attribuerunt, & carmina saliaria. ardentem verò eum effingebant, nunc in curru, nunc in equo, armatum cũ hasta & flagello. tum illi etiã interdũ gallum appingebant, ob militũ videlicet vigilantiã: vel propter Alectryonis fabulã, Martis satellitis, in eã auẽ conuersi, vt in eius nominis festiuo libello Lucianus scribit, & Ausonius poëta vno penè versu attigit:

——Ter clara instantis Eloi,
Signa canit serus deprenso Marte satelles.

Isidorus Martẽ scribit nudo pectore effingi solere, quòd quisq; in bello sine cordis formidine obiicere se debet. Acitani quoq; gẽs Hispana, vt Macrobius tradit, Martis simulacrũ radiis ornatũ maxima religione celebrabãt, Necyn vocãtes: vel vt alij legũt, Neton, vel Nicon. Sanè & νεῖκον Martẽ vocatũ legimus, ídq; ex Empedocle docti quidã notãt. Porrò & illi antiquitas lupũ dicauit, vnde à Verg. & poëtis Martius est lupus cognominatus. Hinc iocus est Plauti in Truculẽto, de ouib. patris diuẽditis: Fuit, inquit, ẽdepol Mars meo iratus patri, nam oues illius haud lõgè absunt à lupis. Thraces præterea & Scythæ Martẽ colebãt, apud quos præcipua bellorũ est exercitatio. Statius Papinius lib. VII. Theb. Palatiũ ædésq; Martis apud Thracas finxit, ad quas Mercuriũ mittit Iupiter, vt bellũ excitet. hi Statij sunt versus:

Hic steriles delubra notat Mauortia syluas,
Horrescítque tuens, vbi mille furoribus illi
Cingitur aduerso domus immansueta sub Aemo,

Ferrea

Ferrea compago laterum, ferro arcta teruntur
Limina, ferratis incumbunt tecta columnis.
Læditur, aduersum Phœbi iubar, ipsáque sedem
Lux timet, & durus contristat sidera fulgor,
Digna loco statio, primis salit impetus amens,
E foribus, cæcúmque nefas, iræque rubentes,
Exanguésque metus, occultísque ensibus astant
Insidiæ, geminúmque tenens Discordia ferrum:
Innumeris strepit aula minis, tristissima virtus
Stat medio, lætúsque Furor, vultúque cruento,
Mors armata sedet: bellorum solus in arcis
Sanguis, & incensis qui raptus ab vrbibus ignis,
Terrarum exuuiæ circum, & fastigia templi
Captæ insignibant gentes, cælatáque ferro
Fragmina portarum, bellatricésque carinæ,
Et vacui currus, protitáque curribus ora.
Pœnæ etiam, Gemitúsque adeò, vis omnis, & omne
Vulnus vbique ipsum, sed non vsquam ore remisso:
Cernere erat, talem diuina Mulcifer arte
Ediderat, nondum radiis monstratus adulter,
Fœda catenato luerat connubia lecto.

Hucusq; Statius. Sedenim Homerus duos Marti equos attribuit, δεῖμον, & φόβον, id quod & testantur grammatici. dicti verò ab eorum timore ac pauore. Quintus tamẽ Calaber in Paralipom. ab Homero in lib. VIII, quatuor nominat, natos ex Borea & Erinny, qui naribus ignẽ efflarẽt. nomina hæc sunt, Aethon, Phlogius, Combos, & Phobos. Porrò & deo & Marti veterũ quidam canes immolabant, propter eius animalis audaciam. alij asinos, propter bellicum clamorẽ, vociferationémq;: quod Phurnutus scribit, quinimò & vultur auis huic deo dicata putabatur, quòd cadauera sectetur, & belli prænuncia sit. Illud certè ridiculum, quod Herodotus scribit in quarto, Scythas Martis simulacrũ statuisse Acinacem, hoc est ensem, qua de re in calce primi Syntagmatis egi. Libet verò & Ammiani Marcel. verba ex XXXI lib. Hist. hîc ascribere, de Scythis agẽtis: Nec templũ, inquit, apud eos visitur, aut delubrũ, ne tuguriũ quidẽ culmo tectũ cerni vsquã potest, sed gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eúmq; vt Martẽ regionũ quas circumeunt, præsulẽ verecundius colunt. Sanè Mars pro bello sæpe sumitur nõ modò à poëtis, sed & cæteris scriptoribus: vt cùm scriptũ legimus, incerto dubióve Marte pugnatũ esse. Quinimò & pro ingenio & naturæ vicapitur: vt cũ dicitur, suo Marte, & nostro Marte, M. Cicero: Hanc igitur partẽ relictam explebimus, nullis adminiculis, sed vt dicitur, Marte nostrò. Idem: Rex ipse suapõte, nullis commentariis Cæsaris, simulatq; audiuit eius interitum, suo Marte res suas recuperauit. Caius Iurecõs. Ne liceat potentioribus, iudiciariæ lites potius suo Marte decurrẽt. Item de iudiciis, Quo minus lis suo Marte decurrat. Pyrois Martis stella nũcupata est, vt ostẽdit M. Cic. de Nat. deor. Hyginus, Apuleius, Martianus, alij, quòd ignita sit & ardẽs.

Communis deus Mars appellatus est nõ modò Latinis, sed & Græcis, qui dicũt ἄρης κοινὸς. & Homerus, ξυνὸς ἐνυάλιος. M. Cic. quoque sæpe Martem communem, nonnunquam & deũ communem vocauit, vt Philip. XI. Sed vt cõcedam incertos exitus esse Belli, Martẽ communem, tamen pro libertate vitæ periculo decernendum. Liuius quoq; cùm inquit: Tum tuas vires, tum verò fortunæ, Martémque belli communem propone animo. Idem nec semel alibi, cæterísque scriptores in panegyricis. Sanè Seruius in octauo Aeneid. à Verg. dictum ait Herculem communem deum, quia Argiuus esset, & Græcos & Troianos de vno sanguinis fonte descendere: aut communis deus dicitur, vtriusque naturæ medius, id est, inter mortalitatem & diuinitatem. Sunt enim numina quædam tantum cœlestia, aliqua tantum terrestria, aliqua media, quos Apuleius deos medioximos vocat. alij communem deum ideo dictum volũt, quia secundum pontificalẽ ritum idẽ est Hercules, qui & Mars. nam & stellam vnam habere dicuntur, & nouimus Martem communem dici. Sic Cicero, Martem deum communem: & Verg. dat Salios Herculi, quos Martis esse dubium nõ est, quod & notat Macrobius. Porrò idem etiã Seruius lib. vndecimo Aeneid. super ea verba:

In mediósque focos,& dis communibus aras.

Dei, inquit, communes sunt, vt alij dicunt, Mars, Bellona, Victoria; quòd ij in bello vtrique parti possunt fauere. Vt autem altioris scientiæ hominibus placet, dei communes sunt, qui ἄζωνοι dicuntur, id est, qui cœli certas non habent partes, sed generaliter à cunctis coluntur: vbique enim eos esse manifestum est. vt Mater deûm dicitur; quòd cum omnibus eius communis est potestas. Alij communes deos volunt, Solem, Lunam, Plutonem, Martem: hi enim apud omnes inueniuntur, & sunt in omnibus terris. Hæc ferè Seruius. hinc non mirum tibi videri debet, si & Euripides Plutonem vocauit communem deum, cùm agit de sepultura Argiuorum apud Thebas, in tragœdia Supplicum. Et Mercurius etiam communis deus vocatus est, vt est videre apud Aristotelem in 11 Rhet. ad Theodectem: μόνῳ γὰρ καλεῖται κοινὸς ἑρμῆς. Meminit & in votis Lucianus.

Pater etiam Mars in primis à Latinis & Romanis vocatus est, præter id quod Romuli pater fuerit, sed etiam quod dei ipsi hoc patris nomine vocarentur, vt in Iupitre, id est Ioue patre vidimus. nam vt ait Gellius, quod est in elisis, aut immutatis quibusdam literis, Iupiter, id plenum atque integrum est Iouis pater: sic & Neptunus pater coniunctè dictus, & Saturnus pater, & Ianus pater, & Mars pater: hoc enim est Marspiter. nam ita Marspiter dicimus, vt Diespiter, sic & Iupiter.

Gradiuus & Quirinus apud Latinos duo præcipua Martis nomina fuerunt: hoc quidem, dum tranquillus mitísque esset: illud, dum in armis sæuus. hinc etiam Romanos Martis duo præcipuè templa habuisse legimus, alterum quidem hoc est Quirini, intra vrbem, ad tranquillitatem custodiendam, & vrbis custodiam: alterum verò in via Appia, extra vrbem prope portam, quasi bellatoris, id est Gradiui, ad arcendos hostes. ergo Gradiuus, vt Festus scribit, Mars appellatus fuit, à gradiendo in bella vltrò citróque: siue à vibratione hastæ, quòd Græci dicunt κραδάνειν, ἢ κραδάειν. vel vt alij dicunt, quia gramine sit ortus: quod interpretantur, quia corona graminea in re militari maximæ est honorationis. hæc Festus. Sanè quod Pompeius ait, quia gramine sit ortus: eruditi quidã in fabulam referũt, quam breuiter antè attigimus, quod Mars ex Iunone natus sit ex florum contactu. Sunt alij qui Gradiuum non Latinum, nec Græcum esse putant, sed Geticum vel Thracium vocabulum, quo bellicosus & fortis significetur. Gradiuus primam habet indifferentem: longam Vergilius, breuem Ausonius protulit. Vt,

Gradiuúmque patrem Geticis qui præsidet aruis, &c.

Quirinus autẽ Mars à Sabinis nũcupatus, à Quiri hasta, qua hic deus vti existimabatur.

Mamers Mars lingua Oscorum dictus est, vt Festus scribit: à Sabinis, ait Varro. à Mamerte, Mamerci, vel vt alij legunt, Mamerti, potius prænomen, quasi Martius, & Mamertini in Sicilia. lege Festum. Hesychius μάμερτον vocat Martem. Porrò Mamercus prænomen Aemyliæ familiæ fuisse legimus, de quo Car. Sigonius ex Plutarcho in Numa, & Paulo Aemylio sic ait: Mamercus fuit Pythagoræ filius, à quo Numa Pampilius rex filium Mamercum nominauit, qui auctor & princeps gentis Aemyliæ fuit. Meminit & Valer. Maximus, de prænominibus: si modò Valerij libellus ille est, & non potius Iulij Paridis.

Syluestrem deum Martem vocatum legimus, cui M. Cato de re Rust. aliquando rem sacram facit. vt cùm ager lustrandus est, & solitaurilia celebrat, ita precatur: Mars pater te precor quæsóque, vti sies volens propitius mihi domo familiæque meæ: cuius rei ergô agrum, terram, fundúmque meum solitaurilia circumagi iussi. & paulò pòst: Mars pater, eiusdem rei ergô macte hisce soli lactentibus taurilibus esto. & item mox etiã, iisdem verbis. Sed & idem scriptor cùm votum pro bobus facit, ita scribit: Marti Syluano in sylua interdius in capita singula boum votum facito.

Salisubsulus Mars ab antiquis Latinis dictus est à saliendo, subsultandóque, in bello scilicet: vnde & Salij. meminit Pacuuius apud Non. Marcel. Hinc illud Catulli à doctis aliquibus sic legitur:

In quo vel Salisubsuli sacra suscipiantur.

Videtur verò cognomen desumptum ab Homero, qui eundem deum ἀλλοπρόσαλλον vocauit, quem quidam interpretantur inconstantem, vt qui modò ad hunc, modò ad illum vertatur, deúsque & sit & habeatur communis, vt dictum est.

Cæcus Mars vocatus est, Verg. secundo Aeneid. Et cæco Marte resistunt: vel, inquit Seruius, epitheton est Martis, vel quoniam cæca nocte prælium gerebatur.

θέος

θέος ἄρης, Thurius Mars ab Homero appellatus, ab assultu citato. θορεῖν enim est, cum impetu insilere. vnde hippothoros cantus, ad incitandos equos ad hinnitum, quod in Poëtis docuimus. Videtur & Suidas ex Aristophane θόρον Martem appellare, eadem ratione.

Marmessus Mars apud Lycophronem legimus, de quo interpres: Romana, inquit, lingua Barbaris ait, non contentus, aliis etiam Romanè scribit. Cœlius Rhod. Romani inquit, Bellaces Marmessos dicunt, sicuti memorat vel Diodorus, vel Dion: neque enim succurrit nunc ad fidem (ait ille) auctoritas.

Enyalius deus Mars dictus, ab Enyo deriuatum, id est, à Bellona vel sorore vel matre, nomen, quo Græci Latiníque vtuntur. Enyalium quidem, ait Macrob. inter Martis propria nomina. Item Plut. de Tranquillitate. Enyalium, inquit Dionys. Alicarn. Sabini, & ab eis descendentes Romani, Quirinum vocant, nequaquam certum habentes, Mársne sit ille, an alius quidam, similes cum Marte honores habens. alij enim de vno deo bellicorum certaminum duce, vtraq; putant dici nomina: alij autem duobus ea diuis bellicis imposita, &c. Enyalium scribit Paus. Lacedæmonij vinctum pedicis ea ratione statuebant, ne quò ab eis recederet: vti ἄπτεσθαι νίκης, hoc est sine alis victoriam, Athenienses, ne posset euolare. De Enyo, in Bellona locuti sumus. At verò ἐνάλιος dæmon marinus à Græcis dicitur, vt vel Suidas testatur.

Vltor Mars Romæ cultus, cuius templum Cæsar Aug. bello Philippensi pro paterna vltione susceptо vouerat. auct. Suet. alij. Martial.

Vltoris prima Martis in æde sedet. Ouid. in Fast.

Templa feres, & me victore vocaberis Vltor,
Vouerat, & fuso lætus ab hoste redit.

Hinc & cùm recepisset à Parthis signa, Bisultor vocatus, à duplici victoria, quod ibidem idem poëta ostendit:

Rite deo templúmque datum, noménque Bisultor,
Emeritus voti debita soluit honor.

Dion in hist. libro LIIII. scribit, Augustum Martis Vltoris constituxisse in Capitolio templum, in quo signa & vexilla reponerentur, vt optima spolia Ioui Feretrio.

Tyrannus Mars prouerbio dicebatur antiquitùs, vt Hesychius & Suidas tradunt, de iis qui impotentes sunt, & supra modum elati atque indomiti. vnde etiam rex Mauors, hoc est ἄρης βασιλεύς, vel vt Orpheus in eius hymno, ἄρες ἄναξ: sumptum, vt Zenobius putat, à Timotheo Athenienſium imperatore, qui Rempub. contra Persas & Asianos tutatus est. Vide Erasmum. Sed & Homerus in hymno illum ita inuocat, ἀρτιβίοισι τύραννε, id est, Violentis tyranne.

Aphneus Mars, hoc est ἀφνειὸς ἄρης cognominatus est in Arcadiæ monte Cresio: inde verò denominationem sortitus, vt Tegeatæ memorant, quòd cùm Aëropem Cephei filiam Mars compressisset, ipsa ex partu interiit: nihilo tamen minus infans defunctæ matri inhærebat, & copiosè manans ex maternis mammis lac vtcunque exugebat, quod ex Martis cultu fiebat. qua ex re Mars Aphneus, id est, diues cognominatus fuit: & puer Aëropus à matre nuncupatus. auctor Paus. in Arcad.

Theritas Mars, hoc est θηρίτας ἐνυάλιος, cognominatus à Thero, quæ Martis nutrix fuisse dicitur. Ex Colchis autem Castor & Pollux huius dei simulacrum deuexêre. hęc vetustior opinio, quam non secutus est Paus. ipse enim existimare videtur, ita denominatum, sicuti hominem militarem ac bellacem dicimus, non mitem ac clementem magis quàm θῆρ, id est, fera sit, quo pacto & Homerus Achillem leoni confert, & item alios feris aliis. Theritan Enyalium ait Hesychius à Laconibus vocari.

Gynæcothœan, hoc est γυναικόθοιναν Tegeatæ Martem in Arcadia erexerunt foro in medio: ea causa, quod Marpessa mulier vidua Tegeatis, cum mulieribus reliquis contra Lacedæmonios duce Charillo processere, & insidiis structis, opem viris ferentibus, Lacedæmonios vicerunt, eorúmq; ducem cepêre. hinc ob victoriam Marti deo rem sacram seorsum à viris ferunt, & deo Epinicia obtulêre: quinimo nec de sacrificatis carnibus viros impertiuêre, statuámque deo in fori medio erexerunt, quem ideo γυναικόθοιναν vocarunt. auctor Paus. in Arcad.

Hesus Mars putatur à plerisque. Lucanus in primo,

Horrénsque feris altaribus Hesus,

Lact

Lactantius in primo: Galli Hesum atque Theutatem humano cruore placabant. M. Cicero in III. de Nat.deor. Qui si deus est,& Orpheus & Hesus dei sunt. hunc tamen ego locum emendaui,vt in Mercurio scripsimus,Rhesum.

Odrysius etiam,& Geticus,& Thracius Mars,à populis notissimis,feris & bellicosis,cognominatus est.vt illud est,

Bella horrida Martis Odrysij. Et illud,
Geticum moderatur Apolline Martem.

Apud Geronthras in Laconia Martis delubrum est,& lucus.Sacra ibi faciunt anniuersaria,quibus interesse fœminis est interdictum,vt scribit Pausan.

Bellipotens quoque à nostris Mars dictus est,quòd bello polleat: & Belliger, quòd gerat bella:& Armiger,quòd ferat arma.quin & Orph. ὁπλοχαρὴς, hoc est, qui armis lætetur. Armipotens etiam dictus: Ausonius,

Quique truces belli motus ciet armipotens Mars.

Corythaix Mars ab Homero dicitur, hoc est galeam quatiens: sicut & galeam ornatam habens, κορυθαίολος appellatus est.

οὖλος Mars etiam dictus,quasi pernicios us, & ὀλετὴς, & grauis, conturbatórque,quod notat Hesychius: licet hæc vox interdum contraria significet, hoc est mollem, & sanum, & integrum.

Sunt verò & alia permulta huius dei cognomina, seu epitheta, tum Græca tum Latina,apud poëtas: quorum nonnulla breuiter hîc collecta subscribam, ex Homero in primis,& Orphei hymno,aliisque. ὀμβριμόθυμος ἄρης, qui & ὀβριμόθυμος. nam & ὄβριμος, & ὀμβριμος vocatur,hoc est magnanimus & potens.

Ἁιμοχαρὴς, hoc est sanguinarius, qui sanguine gaudet. Homerus, & vt canit Orpheus in hymno, αἵματι ἀνδροφόνῳ χαίρων, id est, sanguine viricida gaudens. hinc & Vergilius lib. XII Aeneid.

Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
Sanguineus Mauors clypeo increpat, &c.

Χαλκάσπις ἄρης à Pindaro dictus,quod æreum scutum gerat:ab Homero verò in hymno φέραστις,quasi nos scutiferum dicamus. Idem & χαλκοκορυστὴν dixit,id est ære armatum.

Βελ particula est intentiua, & auget plerunque in malam partem: vnde βελάπιος, latè sonans,Mars dictus, vt in Apollonium Rhod.grammatici notant. hinc & βλοσύρματος ἄρης ab Homero,quòd curru perstrepat, videlicet in bello.notissimũ enim, veteres in bellis curribus esse vsos etiam falcatis. vnde & Pindarus χρυσάρματον dixit,id est aureum currum habentem Martem,in Pyth.quopiam hymno.

Χρυσοπήληξ ἄρης, Homero Mars vocatur,aureum flagellum habens: sed rectius videtur, auream galeam. πήληξ enim galea est.

Βροτολοιγὸς, καὶ μιαιφόνος ἄρης cognominatus, hoc est, mortalium interemptor & homicida, &, vt interpretatur Macrob.hominum necator. Cyrillus in quarto contra Iulianum Cæs. & Phurnutus,qui & hæc etiam addit, ἀλαλάξιος καὶ βελάπιος, vel vt aliqui legunt, μυώπιος à voce & strepitu, quo pugnantes in prælio vtuntur. vnde & Marti quidam asinum iugulant, eadem ratione vociferandi. Orpheus etiam in hymno βροτοστόνου, id est homicidam eadem ratione dixit, sicuti duo priora. Homerus in Iliad.quo loco Mineruam inducit, quæ manu Martem apprehendens, θὲς ἄρεα, id est impetuosum Martem inquit: ἄρες ἄρες βροτόλοιγε μιαιφόνε, τειχεσιπλῆτα, quod & alibi repetit.& ab vtroq; τειχεσιπλήτης, hoc est murorum quassor & impulsor cognominatus.itẽ ᵱ nec vinci nec domari possit, ἀδάμαστος: à manuum viribus καρτερόχειρ: & magno robore, μεγασθένης, & ὑπερμενέθης: quòd hasta polleat, λογυσθενὴς.

ἡνίοχος ἄρης ab Hesiodo in Theog. vocatus, hoc est pellibus indutus, vel pellitus. ἡνίοχον grammatici scribunt βύρσαν φορεῖν.

Postquàm de Marte & Martis cognominibus pleraque diximus,nec eius vxorem silentio prætermittemus. Nerio,seu Neriene, Martis coniunx dicta est. Plautus in Truculento: Mars peregrè aduenies salutat Nerienem vxorem suam. Meminit & Martianus. Dictam Nerienem opinantur eruditi, quòd lingua Sabina virtus ac fortitudo ea voce significatur. vnde & Claudia familia Neronis nomen desumpsit. In cõprecationibus deorum immortalium quæ ritu Romano fiebant, & Nerio & Neriene inuocabatur. Huius etiam deæ Licinius Imbrex mentionem fecit,in Neæra fabula, hoc versu:

Nolo

Nolo ego Neæram te vocent,sed Nerienem,

Item Ennius libro primo Annalium. Gellius lib. XIIII noct. Atticarum, disputat an Nerio, an Neriene dicendum.Citat illud Varronis ex satyra Menippea σκιαμαχία, vel κεφαλομαχία, id est,ex vmbratili, vel arietum pugna: Neriene, Minerua, Fortuna, ac Ceres. Item ex III. Cn. Gellij Annal.illud,Hersilam,cùm apud T.Tatium verba faceret,pacémq; oraret, ita precatam esse: Neria Martis te obsecro pacem dare, vt liceat nuptiis propriis & prosperis vti, quod de tui coniugis consilio contigit: & cætera,quæ multa disputat, de syllaba & deriuatione. Martianus verò ita in primo: Certúmque esse Gradiuum Nerienis Nerinæ coniugis amore torreri.Porphyrion quoque Pompo.in Comment.in Horatium: Maio,inquit,mense & item Martio religio est nubere,quòd in hoc mense de nuptiis habitum fuit certamen, & à Minerua Mars victus est, & obtenta virginitate Minerua Nerine,vel Neriene potius est appellata.hæc ferè ille.

BELLONA, ENYO.

BEllona,quæ & ab antiquis Duellona,vt duellum bellum,dicebatur,soror fuit & vxor Martis,vt ait Augustinus in Ciuit.dei. Suidas vxorem,& Placidus Lactantius: Claudianus poëta,sororem. Alij ex Enyo & Ioue Martem natum tradunt, vt in Marte traditum est. Dea hæc fuisse dicitur belli,quæ Marti in bella eunti currum & equos pararet, vt à Statio in Theb. canitur. Sanè Hyginus in fabulis, Bellonam inuenisse acum his verbis prodit:Bellone prima acum reperit,quæ græcè Bellone appellatur, hoc est, ἡ βελόνη. Enyio verò à Græcis dicta est. Idem Statius:

Tu Martia testis Enyo.

Et Martial.in secundo de Othonis morte:

Cùm dubitaret adhuc belli ciuilis Enyo.

Idem poëta alibi,

Nec te decipiat ratibus naualis Enyo.

Scribit Phurnutus de Enyo,quòd eam aliqui matrem,alij vt filiam, plerique vt Martis nutricem dixêre: in nullo differentes tamen.nam,inquit, Enyo quasi immittẽs, vel addens animum & virtutem pugnãtibus,id est, ἐνίσα: vel κατ' ἀντιφρασμὸν, quòd neutiquã ἤνιος καὶ ἥπιαινὰς, id est,æqua & mitis sit. Lycophronis interpres putat Enyo epitheton fuisse Iunonis: alibi tamen Gorgonum sororem. Hesiodus etiam in Theog. Phorcynos & Cetò filiam prodit, Græarum sororem, cæterarúmque Phorcynidum: quod & interpres notat. Paus. ex carmine Homeri putat, Enyo vnà cum Pallade dea bellis præesse, & bella ipsa curare. dicta quasi ἐνίσα, ab immittendo videlicet furorem, robúrque pugnantibus: vel quòd parum clemens sit. hinc & Enyalius Mars dictus est.& vt quidam interpretati sunt, ἐνὸς υἱὸς, id est, Enyus filium.de Bellona verò Statius in Achillide,

Ecce nouam Priamo facibus de puppe leuatis, Fert Bellona nurum.

Idem in secundo Thebaid.

Nec magis ardentes Mauors, hastatáque pugnæ Impulerit Bellona tubas.

Huius deæ sacerdotes, Acron in Horatij commẽt.appellat Bellonarios,hi se ipsi cultris feriebant,& proprio sanguine numen placabant, furentésque vaticinabantur: qua de re Tertullianus Septimius in Apologet.Lõgius, inquit, excurro, hodie istic Bellonæ sacratus sanguis de femore prosciss o in palmulam exceptus,& suis datus signatis. Lactantius in primo Diuin.inst. Alia, ait, sacra Virtutis, quam eandem Bellonam vocãt, in quibus ipsi sacerdotes non alieno, sed suo cruore sacrificant. sectis nanque humeris,& vtraq; manu districtos tenentes gladios currunt,& efferuntur,& insaniunt. Tibullus sacra hæc ita describit:

Hæc vbi Bellonæ motu est agitata,nec acrem
Flammam,non amens verbera torta timet.
Ipsa bipenne suos cædit violenta lacertos,
Sanguinéque effuso spargit inepta deam.
Státque latus præfixa veru,stat saucia pectus,
Et canit euentus,quos dea magna mouet.

Scribit & alia pleraque Apuleius de his fanaticis. Iuuenalis:

Sed vt fanaticus, œstro
Percussus Bellonatuo diuinat,& ingens
Omen habet. Horatius in primo Serm.
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis. Lucanus in primo:

Tum

Tum quos sectis Bellona lacertis.
Sæua mouet, cecinere deos,&c.

Fingebatur furens dea flagello pugnans concire,eodẽ ita canente Lucano in septimo:

Sanguineum veluti quatiens Bellona flagellum.

Nunc cum face,nunc tuba bellicum canere.Romæ vicus Bellonæ fuit in alta semita, hoc est,in sexta vrbis regione,vt P.Victor scribit. Bellonæ verò templum in nona regione ante portam Carmentalem fuisse,idem est auctor: & ante templum Columella fuit, quæ bellica dicebatur, super quam hastam iaciebant bellum indicturi,vt scribit Festus. Non procul verò fuit à circo maximo.Ouidius in Fastis:

Hinc solet hasta manu belli prænuncia mitti,
In regem & gentes cum placet arma capi.

Appius Claudius auctor fuisse dicitur huiusce ædis cõdẽdæ.quod & Ouid.ostẽdit, canẽs:

Hac sacrata die Thusco Bellona duello
Dicitur,& Latio prospera semper adest:
Appius est auctor,Pyrrho qui pace negata
Multum animo vidit,lumine cæcus erat.

Bellonæ ædem inter Martis & Apollinis quidam statuunt.nam & extra vrbem Victruuius huius deæ ædem construendam præcipit:quod alibi latius dicam. Dabatur etiam senatus apud ædem Bellonæ,plerunque è bello redeuntibus ducibus, & legatis exterarum gentium:quod ex historiis facilè colligitur,& in primis Liuianis, vt in v.Dec.M.inquit, Pomp.Cos.Romam rediit,senatúsque extemplò ad ædem Bellonæ vocatus. Ma quidem Bellona à Carmanis vocabatur,in Antilabano,vt Strabo in xij.lib.scribit:vt verò Stephanus,à Lydis hoc nomine Ma Rhea nuncupabatur,vt in Rhea clarius prodidimus.

Thressa virago ab Ausonio appellata est Enyo,vbi de Gratiano Imperatore agitur:

——Bella,inquit,horrida Martis
Odrysij,Thressæque viraginis arma retractat.

Quare his cognominibus Mars & Enyo dicti sint, in Marte prodidi, quòd scilicet Thraciæ populi semper bellaces fuerint.

VICTORIA.

VIctoriam nos in Martis Syntagmate adiunximus ea ratione, quòd Martem Victoria, vt ait Seruius in 12 Aeneid. comitatur, eo loci, quo per hypallagen vult à Vergilio dictum,

Sin nostrum annuerit nobis victoria Martem, id est:Mars victoriam annuerit.

Victoria latinè, νίκη græcè, pro dea culta fuit,quam Hesiodus in Theog.Stygis & Pallãtis filiam cecinit.Vnde mirum est,aliquos Acherontis illam potius,quàm Pallantis filiam dixisse.Scribit Phurnutus,Victoriam πάρεδρον,id est assistricem Mineruæ datam, quæ & in bello contra Gigantes opem tulit.Sunt qui tradant,paruulam adhuc Mineruam ab Ioue nutriendam traditam Pallanti Lycaonis filio,qui eam cum filia educauit: filiam adultam Mineruain deorum numerum retulit,& νίκην,id est Victoriã appellauit:se verò ab educatore Pallada dici voluit,vt Dionysius primo Hist.lib.scribit:licet diuersa alibi tradiderim. Colebatur hæc ab antiquis dea,vt pluribus in locis Pausanias ostendit,& in primis in Attica.Romæ quoque ædicula fuit Virginis Victoriæ,prope ædẽ Victoriæ, vt Liuius scribit P.Victor in octaua regione:Fori Romani ædes,inquit,Victoriæ,cũ alia ædicula Victoriæ Virginis,D.D.à Portio Catone seniore fuit.& ædes prope ædiculã, quam L.Posthumius ædilis curulis ex mulctaticia pecunia faciendam curauit. Cos.verò cum M.Attilio Regulo bello Samnitico dedicauit,vt in x.ab Vrb.con.ait T.Liuius: qui & in octauo lib.de secundo bello Pun.Victoriæ Templum etiam in Palatio fuisse ostendit. In Victoriæ templum Matrem deũm ex Pesinunte Phrygiæ oppido aduectam,delatam fuisse legimus,do nec ædes illi preciosis statuis & columnis,cæteríque ornamentis Romani construxere,in cuius dedicatione ædis Megalesia celebrata: Liuius,Cicero, alij sunt auctores. Dionysius autem Alicarn. Victoriæ templum ab ipsis constructum fuisse Arcadibus in colle Auentino lib.Antiq.primo prodidit L.Sylla bellis ciuilibus victor deæ victoriæ ludos instituit, quo d M.Cicero & Ascon.Pædian.in Verrem scribunt. Ita verò ab antiquis Victoria effingebatur,vt in nummis antiquis & marmoribus cernere datur: alata, volans, coronam vel palmam proferens.Sic eam suo carmine pingit Prudentius irridens:

Vinc

Vincendi quæris dominam?sua dextera cuique est,
Et Deus omnipotens,non pexo crine virago,
Non nudo suspensa pede,strophióque recincta,
Nec tumidas fluitante sinu vestita papillas. Claudianus quoque de laudibus Stiliconis
Ipsa duci sacras Victoria panderet alas,
Et palma viridi gaudens,& amicta trophæis,
Custos imperij virgo,quæ sola mederis
Vulneribus,nullúmque doces sentire laborem: & reliqua.

Victoriæ statuam in Germania scribit Dion.lib.LVI.quæ vergebat ad hostes, subitò versam esse versus Italiã.Talem & in Iunonis templo in Olympia positam, describit Pausanias. Sed cum suis sacris literis Aegyptij Victoriam pingerent,aquilam formabant,quoniam ea auis cæteras aues superare solet. Porrò & eadem à Romanis in primis interdum cum lauro fingebatur:imò & laurus ipsa, vt palma, interdum Victoriam apud scriptores significat.vnde & literæ laureatæ dictæ,quæ victoriam significant: ita & fasces laureati.id quod colligimus cùm ex historiis, tum etiam ex Plinio.hinc & laureola corolla, vel etiam Christianis scriptoribus dicta. Marcus Cicero in secundo Epist.ad Cœlium: Velles enim, ait, tantummodo vt haberem negotij, quod esset ad laureolam satis. Idem ad Atticum lib.quinto:Bibulus in Amano cœpit Laureolam in mustaceo quærere. quæ dicendi figura videtur prouerbij vice prolata.id quod,vt rectè obseruauit Erasmus,sic meo iudicio non recte expositum.non enim de re parua dixisset Cicero, quoniam & se cum Bibulo taxasset, qui in Amano monte castra duxisset.Quin illud potius intelligi volebat,quod gloriã quæreret ex re iam confecta. Nam mustaceum ita à Catone in re rustica paratur, vt lauri folia confecto mustaceo supponantur: & ideo qui laurum quærit in mustaceo, quærit ex eo, quod ei subtus est, quasi dicat, ex reliquiis belli à Cicerone in Amano monte confecti, Bibulum triumphum quærere. Historia est notissima ex Familiaribus epistolis, ad Senatum & Catonem. Cùm essem hæc nostra editurus,allatæ mihi sunt Epistolicæ Cœlij quæstiones, quas ille Thomæ Calcagnino scripsit, in quibus de hoc Ciceronis loco eadem fermè, quæ ego prodidi, annotauerat. Sed nos iam ad Victoriæ cognomina transeamus.

Victoriam Orpheus ad musæum ἡδυέπειαν vocauit,quod scilicet suauis sit sermo, qui de victoria affertur.

Ἑτεραλκέα νίκην Homerus nuncupauit, hoc est, vtroque inclinantem. est enim dubia victoria.Meminit & Hesychius post alios. Lucianus in dialogo Philopatris,plura. hinc Homerus idem alibi,ἀμφίεσσαν νίκην etiam vocat, id est, dubiam & incertam victoriam. Dicitur & eadem ratione ἑτερόκλινη & ἑτερόρρεπη Trimatius, antiquus poëta Latinus,& Ausonius Gallus,præpetem Victoriam dixerunt.

Dum dat vincenti præpes Victoria palmam: Trimatius Ausonius:
Tu quoque ab aërio,præpes Victoria lapsu.

Ita etiam Drepanus,in panegyrico ad Theodosium. Alij eadem ratione Volucrẽ dixere.

Palmaris Victoria videtur cognominari ab Apuleio,lib.secũdo de Asino:Atria,inquit, longè pulcherrima,columnis quadrifariam per singulos angulos stãtibus, attollebant statuas Palmaris deæ.Cic.primo de Nat.deorum: Sed illa Palmaris quidem, quod qui non modò natum mundum introduxerit,sed etiam manu penè factum.

Vitulam deam, Victoriam dici Piso putauit.cuius rei hoc argumentum protulit, quòd postridie nonas Iulias re bene gesta, cum pridie populus à Thuscis in fugam versus esset, vnde Populi fugia dicta sunt, post Victoriam certis sacrificiis fiebat vitulatio. quidam interpretati sunt,quòd potens esset vitæ tolerandæ.hinc illi pro frugibus sacra fiebant: quod obseruat Macrobius. Hyllus in lib. de Deis,Vitulam deam ait,quæ lætitiæ præesset: vnde etiam Vitulatio,& vitulari. Varro in lib.Rerum diuinarum ait,quòd pont.in sacris quibusdam vitulari soleat,quod græci θαιαν ίζειν vocant. Titius verò vitulari interpretatus est,voce lætari.quidam de hac dea Vergil.intellexisse volunt,cùm cecinit:

Cùm faciam vitula pro frugibus,ipse venito.

Vacuna quoque Victoria à Sabinis appellata,vt Varro in primo Rerum diuinarum ait: & ea maximè eos gaudere,qui sapientia vincunt. Hinc puto illud est Ausonij:Quas si solueris ô poëta nugas, Totam trado tibi simul Vacunam.

Variæ sunt de hac dea apud scriptores sententiæ, quas licet in nostro de Annis, mensibus & cæteris attulerim, hic tamen etiam repetendas duxi. Vacuna dea credita fuit, quæ vacantibus & otiosis præesse putabatur: cui, à laboribus cum vacarent agricolæ, post perceptos fructus & agrorum cultus, per hyemem sacra faciebant. Ouid. sexto Fast.

Nam quoque cùm fiunt Antiquæ sacra Vacunæ,
Ante Vacunales, stántque sedéntque focos.

Sacra hæc Vacunalia dicebantur, quæ decembri mense agebantur. meminit & Horatius huius, vt vetustæ deæ, in Epistolis:

Hæc ego dictabã post templi putre Vacunæ. quo loco Porphyrion ait: Vacuna apud Sabinos plurimum colitur dea, quæ est sub incerta specie formata. quidam Mineruam, alij Dianam putauerunt: nonnulli & Cererem esse dixerunt, sed Varro Victoriam. hæc fermè ille. Virgo Victoria à Romanis culta, à Portio Catone posita, vt suprà dixi.

Cœligena Victoria etiam dicta, teste Varrone de Ling. lat. his verbis: Victoria ab eo quòd superati vincuntur. vtrique testis poëtis, quòd & Victoria & Venus dicitur Cœligena. Tellus enim, quòd prima victa cœlo, Victoria ex eo: & ideo hæc cum corona & palma, quòd corona vinculum capitis, & ipsa à vinctura dicitur. Hæc Varro. Idem primo Rerum diuinarum: Vacunam deam Victoriam existimauit: & ea maximè eos gaudere, qui sapientia vincunt. idem & Porphyrion, vt modò est dictum.

Ἄπτερος Νίκη etiam, id est, sine alis, & implumis ab Athenienſibus formabatur, vt est apud Paus. in Attica, cuius & statuam ascribit. Idem in Lacon. ait, Victoriam ideo ἄπτερον, id est, implumem eos statuisse, ne videlicet ex Athenis euolaret. Ita & Lacedæmonij Martem catenatum habebant, ne à se scilicet abscederet. scribit Heliodorus, ἄπτερον Νίκην dexteram malum punicum, sinistra Galeam tenere. Considerandum tamen, ἄπτερον apud Græcos non implumem modò significare, sed etiam præpetem, & celerem, quod apud Homerum & Aeschinum notamus. Nec hoc Hesychium latuit. videtur tamẽ prior sententia hoc locõ Victoriæ cõuenire. Appellata etiam fuit Victoria, id est: Νίκη, Minerua, vt dictũ est suprà.

Naphthe demum ab Aegyptiis Victoria dicebatur, vt Plutarchus docet. repete quæ in Venere diximus.

Incruenta etiam Victoria cognominata cùm ab aliis scriptoribus tum à Liuio, in secũdo ab Vr. con. Item alibi, nec semel. sic etiam non incruenta & cruenta dicta.

HERCVLES.

HErculis vitam iuuenis admodum composueram, quam adultus non editurus eram. Tunc enim, quæ me ad scribendum causæ impulerant, eæ duorum carissimorum & illustrium amicorum acerbo & immaturo interitu cessauerant: in quorum gratiam, id quicquid est, laboris subieram. Verùm inter tot meas, non dico exantlatas ærumnas, sed in ipso earum euripo naufragus, & compulsus, cùm me Ferrariam quasi in portum recepissem, à Cœlio Calcagnino, viro doctiſ. & mihi singulari beneuolentia à primis vsq; puritiæ annis iunctissimo, itémque à Mustio August. à quib. multis sum beneficiis affectus, persuasus, vt scilicet Herculi I. nostro Principi aliquo me argumẽto insinuarem, hanc illi Herculis vitam vt mitterem, efficere: ex qua eius dei cognomina, vt plurimum eduxi, quibusdam duntaxat additis. Quare si parcior ero in eis recensendis, te ad eam legendam pronoco. Principiò igitur, variæ fuerũt de Hercule opiniones. Quidam plures hoc nomine fuisse volũt, duos aliqui, tres nõnulli, alij duodecim: Varro quatuor & quadraginta collegit. Cic. sex tantum enumerat: Ex Ioue, inquit, & Licyto est is Hercules, quem concertauisse cum Apolline de tripode accepimus: alter traditur Nilo natus, Aegyptius, quem aiũt Phrygias literas conscripsisse. Tertius, vnus ex Idæis dactylis, cui inferias Cretes afferunt. Quartus, Iouis & Asteriæ, Latonæ sororis, quem Tyrij maximè colũt, cuius & Carthaginẽ filiam ferunt. Quintus, in India, qui Belus dicitur. Sextus, ex Alcmena, quẽ Iupiter tertius genuit, hactenus M. Cicero. Libet hoc loco ex Hygino ascribere, quomodo Hercules genitus fuerit: ita enim inquit Hyginus in lib. Fabularum: Amphitryon cum abesset ad expugnandum Oechaliam, Alcumena existimans Iouem coniugem suũ esse, eum thalamis suis recepit. Qui cum in thalamos veniſſet, & ei referret quæ in Oechalia gessisset, ea credens coniugem esse, cum eo concubuit. qui tam libens cum ea concubuit, vt vnum diem vsurparet, duas noctes congeminaret, ita vt Alcumena tam lõgam noctẽ admiraretur. Postea cum nunciaretur ei, coniugem victorem adesse, minimè curauit, quod putabat se coniugẽ suum

suum vidisse. qui, cum Amphitryon in regiam intrasset, & eam videret negligentius securam, mirari cœpit, & queri, quòd se aduenientem non excepisset. Cui Alcumena respondit: Iampridem venisti, & mecum concubuisti, & mihi narrasti quæ in Oechalia gessisses. Quę cum signa omnia diceret, sensit Amphitryon numen aliquod fuisse pro se: ex qua die cum ea non concubuit. quæ ex Ioue compressa peperit Herculem. Hactenus Hyginus: qui & totam ipsius Herculis vitam, & res gestas octo capitibus in eodem libro est complexus. Sed enim prisci viros omnes fortes, ac monstrorum domitores, Herculis nomine nuncupauere. Atque ea de causa factum est, vt multorum gesta vni Iouis & Alcmenę filio adscripta sint. Theologorum vetus fuit opinio per Herculem solem significari: vnde & illi duodecim certamina attributa sunt, quòd videlicet duodecim signa Sol toto anno permeat. Alij philosophum Herculem putauere, & idcirco illi clauam assignant, per quam philosophia significatur: & leonis pellem, per quam prudentia. quibus rebus Hercules animi monstra edomuit, & cogitationes vanas: quibus de certaminibus scripsisse Cleanthẽ, ait Phurnutus, nec ideo vbique senem delirum ac nugacem fuisse. Sed libet Dionysij Alicarnassei verbo ascribere: Verior, inquit, de Hercule sermo talis est. Herculem ducem fuisse omniũ suæ ætatis optimum, validúmque exercitum habuisse, terras omnes inter Oceanũ peragrasse: eos dominatus amouisse, si qui subditis populis grauiter ac tyrannicè imperarent, aut vrbs finitimos iniuria atque impotentia lædens: aut si qui essent homines immanes, & hospitum cædibus nefariis gaudentes, in eos regna legitima constituisse, gubernationéque moderatas & humanitatis mores, ius deniq; æquabile omnibus inferens, tam græcis quam barbaris, maritimis & mediterraneis. quin & in desertis locis vrbes condens, atque diuertens flumina, quæ campos inundarent, in montibus excidens, semitas in viis, & cętera quæ mortaliũ esse vsui arbitratus est. Hæc Alicarnasseus. Sed quid vetat, quæ Aelianus in IIII scribit, hoc loco apponere? quæ sunt de grati animi memoria relatu digna. ita enim prodit: Beneficiorum memor fuit, & gratiam retulit Theseus Herculi. nam cùm ipsum Aidoneus Molossorum rex vinxisset, quo tempore in gratiam Pirithoi, non vt nuptias pararet, regiam vxorem rapturus, eò se contulit: Hercules ad Molossos profectus, eum è vinculis liberauit, & propterea ille in honorem Dei aram erexit. Septem illi Thebani duces Pronacti gratiam retulere. cùm enim Pronax ipsorum causa interiisset, certamen in eius honorem instituêre, quod aliqui in honorem Archemori ducis institutum fuisse putant. Hercules non oblitus est Nestoreæ liberalitatis. cùm enim Neleus detr. ctaret Herculem expiare, cæteríque filij præter Nestorem patri assentirentur, ipse capta vrbe, occiso Neleo & liberis eius, non solùm vni pepercit Nestori, sed etiam paterni regni dominum esse voluit. Athenienses publicè gratiam retulêre Herculis posteritati. nam quòd illorum auus Theseum beneficio affecerat, propterea Athenienses ipsos in Peloponnesum deduxere. Hercules remuneratus est trecentos & sexaginta Cleonæos, quorum opera aduersus Molionidas vsus fuerat, quíque præclarè & fortiter ceciderant. nam eis Nemæos honores concessit, quibus ipse à Nemęis propter aprum agrorum vastatorem interfectum ornatus fuerat. Atque hæc quidem Aelianus.

Alcides igitur, vt ab hoc incipiam, Hercules cognominatus est, ab auo Alceo: siue ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, id est, à fortitudine. Pindarus initio Alcidem nominatum, postea Herculẽ dicit, ab Ἥρᾳ, quam Iunonem dicimus: quod eius imperiis opinionem famámq; virtutis sit cõsecutus. Proclus in Plat. Cratylo, Herculem ait Alcidem prius appellatũ, à mortalib. parentib. Pythia verò Ἡρακλέα vocauit, propter gloriam quam adeptus esset, & diuinitatẽ ex Iunonis affinitate, & cognatione. Phornutus verò, seu Cornutus, Herculem innuit vocatum, quòd τὸν Ἥρωας καλέσαντα, id est, quòd heroas gloria afficiat. siquidem Herculẽ, rationem esse ait, quæ in vniuersis existat, per quam natura fortis ac robusta sit. Inuictus & ἀπόνικητος, id est, insuperabilis, tribuens robur, & per partes fortitudinem. Antiqui enim heroas vocabant, & corpore & animo fortes ac viriles, & propterea diuini generis participes: &c. quæ ille scribit. Sed hunc tantum deum, & tam celebrem, audi quo pacto irrisus sit à Diagora, illo (vt puto) Melio. Is enim, cùm Herculem ligneum in penuria lignorum exusturus esset, ad illum per ludibrium dicebat: Age ô Hercules, tertium decimũ laborẽ subiturus tibi adesto, obsonium nobis cocturus & sanè acceptũ illum in scandulas diffidit, deum irridẽs atheus, & cibaria excoxit. hoc quidem cùm alij, tum Epiphanius, vir & sanctus & doctus. In huius dei tutela est populus arbor. Physici enim Herculem tempus dicunt interpretantes: ideo

populum ei assignari ἀλληγορικῶς, quia bicolor sit. & sic partes temporis accipere possumus, id est, diei & noctis. Hęc Probus in comment. Vergilianis. Rerum tamen sacrarum periti tradunt, in sacro quod Herculi fiebat, ad aram max. in foro Boario, laurea coronatos id perficere: cùm tamen ita canat in octauo poëta,

——Herculea cum populus vmbra,
Velauítque comas foliísque innexa pependit. & paulò pòst:
Tum Salij ad cantus, incensa altaria circum
Populeis adsunt euincti tempora ramis. id quod Macrob. in Satur. 3. declarat.

Tirynthius Hercules nuncupatus, quod in Tiryntha vrbe sit enutritus. τίρυνς Peloponnesi vrbs, dicta à Tirynthe filia Alò: quæ etiam Amphitryonis soror dicta fuit, vt scribit Stephanus. Thebanus etiam Hercules dictus, vt Arnobius scribit, in Oetæo dictum est.

Amphitryoniades Hercules dictus, quòd existimatus sit Amphitryonis filius. Propertius.

Amphitryoniades qua tempestate iuuencos
Aegerat à stabulis ô Erithyia tuis. & præterea Catullus, Falsiparens dixit:
Ausus Falsiparens Amphitryoniades.

Cynosarges Hercules cognominatus, vt meminit Herodotus, & Plut. quo de nomine licet in Hercule scripserim, hoc tamen loco plura congeremus. Scribit in primis Suidas, quod Cynosarges locus fuit Athenis, hac de causa Herculi consecratus, Didymus Athenienſis, vel Diomus, vt Stephanus & Hesychius vocant, ad focum immolabat: cuius abreptam hostiam canis albus, qui fortè ibi aderat, in quendam locum attulit. cuius rei causa cũ ingenti esset terrore affectus, deus illi responsum dedit, oportere vt Herculi ibi aram erigeret, vbi canis victimã depositerat. qua re factũ est, vt à cane alba, vel veloce, vt ait Hesychius, locus Cynosarges appellaretur. quo loco nothi, quíque tam ex patre, quàm ex matre cies non essent, se propterea exercebant, quòd Hercules & ipse nothus extiterit. Plato non à cane alba, sed à Cynosargo quopiam, Cynosargen dictam ait. & inde quoque adagium deductum est, ἐπὶ τὰς κυνοσάργους, in infames atque ignobiles. plura de prouerbio Eras. De Cynosarges templo, & Pausanias in Attica, & Hesychius.

Buraicus Hercules cognominatus ab Achaiæ vrbe Bura, vbi & specus, & fluuius eodem nomine extitere. quo in loco tabella, & talis seu taxillis vaticinia dabantur. Nam qui deum consulebant, primum ante simulacrum dei preces effundebant: deinde quatuor talos, qui multi erãt apud deum, super mensam iaciebant. in singulis autem talis, figuræ notatæ inerant. in tabella verò figurarum interpretationes inueniebãtur, itaq; vaticiniũ habebatur.

Thasius Hercules etiam dictus, vt Herodotus scribit, eúmq; multa veneratione coluerunt. Legimus etiam eundem ab ipsis appellatum Seruatorem, hoc est σωτῆρα ἡρακλέα. quin & eius nomine publicam monetam inscribebant, ἡρακλέους σωτῆρος Θασίων, cuiusmodi se vidisse testatur Rheuclinius. Herculis Thasij simulacrum scribit Paus. in Eliacis, multáque de eo commemorat, quæ ego in præsentia prætermitto, vnum illud tantùm affero: Dedicarunt, inquit, & Thasij, qui è Tyro, & reliqua Phœnice oriundi, ad Europam quærendam cum Thaso Agenoris filio classe profecti sunt, Herculem in Olympia æneum, super ænea basi: eius magnitudo est cubitũm x. dextera clauam, arcum læua tenet.

Chon Hercules Aegyptiorum linguâ nuncupatus, qui cum Osiride Italiam liberauit à tyrannide, & ab hoc Chone Hercule Aegyptio Italiam antiquitus vocatam prodidit Antiochus Xenophanis, & Chones Italię populos. & Chonem vrbem, cuius & Strabo meminit, & Stephanus.

Tyrius Hercules appellatus à Tyro Phœniciæ vrbe illustri. huius scriptores multa tradidere, & præcipuè qui Alexandri gesta perscripsere, Q. Curtius, Arrianus: qui & in secundo notatu digna multa de Tyrio, Aegyptio, & Argiuo Hercule notauit.

Herculis ex Tyro simulacrum sua spõte rate delatum ferunt ad promontorium quoddam, inter Chios & Erethrios, & vtriq; ad se illud trahere certabant. id frustra tentatum. nam dimoueri inde non poterat, donec Phormio senex piscator cæcus factus est morbo: qui nocturno viso monitus, iussit mulieres comas incidere, & exinde funem conficere: fiere, vt nauis sequeretur. nobiles mulieres id facere abnuerunt. Thressæ quædam libertæ paruerunt, & ex capillis contorta reste, nauis ad Erethrienſiũ vsq; vrbẽ secuta est, & visus etiã Phormioni restitutus. quare deinceps simulacrũ summa veneratione totius Græciæ & Ioniæ cultũ est: & ei templũ, quod solis Thressis ingredi fas fuit, conditũ est, & consecratũ.

Dorsenas

Dorsanes Hercules ab Indis, & Gigantis nomine appellatus, vt Megasthenes tradit & Arrianus, item Hesychius. eosdem & Belum appellasse, testis est Cic. Verùm de Belo in Ioue plura diximus.

Ogmion Hercules à Celtis dictus, vt Lucianus lepidissimo libello ostendit. eum enim eloquentiæ ac prudentiæ deum existimabant, itaque effingebant: senem penè decrepitũ, caluum, paucis capillis, coloratum, fuscúmve & rugosum, quales videlicet seniores nautæ marini: leonina pelle indutum, cum rhopalo, id est, claua dextra, sinistra arcum tenẽtem, pharetra ex humeris dependente: catenulis verò ex auro & electro admodum tenuibus, linguæ suæ extremitate perforata insertis, maximam hominum multitudinem, non inuitam, sed sponte sequentem, auribus alligatis trahentem. hac Galli effigie, & hoc nomine suum Herculem coluere.

Prodicius Hercules in officiis cognominatus à M. Tullio, ea scilicet ratione, quòd Prodicus Ceus sophista antiquus, primus induxit suis scriptis, Voluptatem, vel (vt aliis placet) Vitium, & Virtutem, in solitudine Herculi adhuc puero apparuisse, vt vtrã vellet sibi comitem vitæ assumeret. hæc turpi & deformi erat habitu, sed genuino ac natiuo decore pulchra: illa ornatissimis vestibus ac calceis induta. nihilominus ille Herculem dixit Voluptati Virtutem antepositse. hinc ergo Prodicius Hercules: tametsi & pòst idẽ plures scripsere, inter quos Xenophon, apis illa Attica, & Lemnius Philostratus.

Gylius Hercules cognominatus, quod Gylion plerique græcorum interpretantur leonem, vel suem. alij chœrogryllum, id est, porcum spinum: alij vestis genus. Sunt & qui τὸν γύλιον per æ genus scribant militare, & vasculum oblongum, in acutum definens, aptum militiæ, ad seruandos cibos. vnde γυλιάυχην is dicitur, qui collo est gracili & prælongo. Sed de Gyliauchene alibi dixi copiosius, & de Galeancone ex Hippocrate & Galeno & Plut. in Mercurio dictum. Porrò de Gylio, in Poëtarum historia plura attulimus, in Carcini vita, ex Suida & Hesychio: aliísque. Idæus Hercules cognominatus, ab Idæis dactylis, inter quos primus fuit. quinque verò fuere, quorum hæc sunt nomina: Hercules, Pæon, Epimedes, Iasius, & Idas, fratres. Hic ergo Hercules longe Amphitryonide antiquior: hic Olympij certaminis auctor. nam ex Ida in montem Olympum aufugisse traduntur, qua de re Pindari expositores multa.

Παραστάτης, id est, adiutor, & præpositus Hercules nuncupatus, qui & προστάτης dicitur. huic Clymenus Cardis filius ab Hercule oriundus, ex Creta veniens, certamẽ instaurauit Olympicũ, quinquagesimo post cataclysmũ Deucalionis anno arámq; statuit, & Parastatę nomine appellauit, quòd post Pelopen Amphitryoni astitisset. Vide in Eliacis apud Paus.

Melius Hercules cognominatus, cuius variæ feruntur opiniones. quidam à pomis existimant. alij ab ouibus, cum μῆλον vtrunque significet. alij longe diuersa prodidere. Sunt qui bouem tradant, cum Herculi esset immolandus, aufugisse: cum verò nihil esset quo res sacra deo fieret, malum quatuor suppositis ramis pro pedibus, & duobus pro cornibus, in bouis formam, Herculi in sacrificium oblatum est. Vnde in tenues & frugales, qui nomẽ quidem magnificum gerunt, sed nullis pollent opibus, adagium factum est, Melius Hercules. Dicitur & Malum Herculis, vt ex Apollodoro Zenobius prodidit. Iulius autem Pollux, rem ita enarrat. ait enim in Bœotia de mali fructibus diuinam rem fieri, idque ea causa cõtigisse, quòd cum fortefortuna aries deo sacrandus adduceretur, Asopus fluuius adeò excreuit, vt adduci non posset. tum qui sacra procurabant, malum maturum & pulchrum pro ariete accipientes, cui pro pedibus quatuor festucas, & pro cornibus duas affixerunt: atque eo modo rem sacram perfeciſse. proinde apud Thebanos & Bœotios moris id permansit: vnde est μῆλον, ἢ μάλιστα ἡρακλῆς. Sed & μῆλον dicitur apud Hesychium, id est, Pomarius. Victor Hercules cognominatus. Vergilius, Hæc limina, inquit, victor Alcipes subiit. quod nomen licet ab eius crebris victoriis deduci possit, & (vt ait Varro) quòd omne animalium genus vicerit: nihilominus tamen in somnium refertur. Cum enim M. Octauius Herẽnius mercaturam exerceret, idq; illi pro animi sententia succederet, decimã Herculi nõ dedit. Accidit autẽ, cum nauigaret, vt à prædonibus circumueniretur. ille, vt erat animo intrepido & forti, strenuè ac animosè pugnauit, atque ita piratarum manus euasit. insequenti verò nocte, ei visus est adesse Hercules, in somniis, qui illum moneret, eum seruatũ fuisse sua ope: quamobrem Octauius tãti beneficij haud immemor, area impetrata à magistratibus, Herculi Victori ædem posuit, appolita in rei testimonium & monumentum statua, cum

inscriptione. Quidam Victorem Herculem positum ab Euandro tradunt in foro Boario, qui & triumphalis diceretur, cuius & infrà meminimus. P. verò victor: Aedes, inquit, Herculis Victoris duæ, altera ad portam trigeminam, altera in foro Boario, cognomine rotunda & parua. Extat & adhuc antiqua inscriptio Aquini, HERCVLI VICTORI.

Inuictus etiam Hercules dictus, & pollens, vt antiquorum pleræque habent inscriptiones. Varro sic dictum putat, quòd animalium omne genus vicerit, vt modò dicebam. Lucretius, quòd omnia monstra animi.

Index Hercules etiã cognominatus est, cuius fanum ab Areopagitis constructum fuit hac ratione, quæ & ipsa in somniũ refertur. Ferunt enim Sophoclem poëtam somniasse, se videre Herculem, sibi prodentem, quínam grauem auream pateram ex æde surripuisset. quod vbi compertum, Indicis Herculis & nomen & templum est constitutum.

Dexter etiam Hercules cognominatus, & Amicus, hoc est propitius & fauens: ídq; sumptum, quòd Deus lucri Hercules ab antiquis creditus sit, vt Probus Cornutus in Persium ostendit, in eo carmine:

O si Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro Hercule.

Horat. verò lib. II. Sermonum ita inquit:

Illum ipsum mercatus arauit diues amico Hercule.

Ea autem ratione his cognominibus appellatus est, ex fabula cuiusdam mercenarij coloni, qui assiduè Herculem deprecabatur (vt est à Porphyrione proditum) vt sibi aliquid boni præstaret: Hunc verò Hercules in somnis ad Mercurium duxisse visus est, qui occultum obseratúmque thesaurum ostendit: quo effosso, ille illum ipsum agrum mercatus est, in quo mercenariam operam faciebat. Horat. ita rem explicat, his verbis:

Vt illi Thesauro inuento, qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus arauit diues amico Hercule.

Quin & idem Hercules Incubo nũcupatus est, si eidem Porphyrioni stamus: quod scilicet thesauris incubaret. Sed & Hercules à Vergilio & Propertio Dexter alia ratione vocatus est, vt alibi ostendi.

Καλλίνικος θεὸς Hercules nuncupatus, hoc est, honestus & pulcher victor, de quo Artemidorus libro secundo Onirocriticôn. Nam, inquit, Hercules cùm inter mortales esset, affectis iniuria defensor fuit, ac vindex: iis verò qui præter leges viuerent, aliísque iniurias inferrent, & iniqua agerent, iniquus fuit deus, ac malus. atque adeò hac ratione bonus est iis, qui certamen ineunt, vel iudicium, vel pugnam. hinc & καλλίνικος θεὸς vocatus est, apud Pindarum quoque in Olymp. celebratum est illud Archilochi carmen, χαῖρε καλλίνικε τὺ δὲ λαοῖς ἄναξ ἡρακλεῆς. cuius versus in historia Archilochi in Poëtis lyricis meminimus. lege & Pindari commentaria. Est verò & Callinici mentio apud Diog. Laërtium, in vita Diogenis.

Ipoctoni nomine Hercules colitur ab Erythræis, à bestiola vineis infestissima denominatus, quam illi Ipon vocant: quòd eos ab hoc bestiolæ genere liberarit.

Conopionis item nomine Hercules vocitatus, quod Oetæos à culicibus, quos illi Conopas appellant, tutatus est. Reperias aliquos, qui Cornopiona, non Conopiona legant: quod scilicet Cornopas fugarit, hoc est locustas, quas illi etiam κέρνοπας, vel ἀκρίδας vocant.

Canopius Hercules, & Aegyptius cognominatus ad differentiam Thebani. Nota est historia Xenocleæ, quæ cum apud Delphos vates responsa daret, Herculi noluerit vaticinari, Iphiti cæde polluto. quare iratus Hercules, è fano tripodem asportauit. Xenocleam dixisse ferũt: Alius vtique Hercules Tirynthius, quàm Canopius. nam & Aegyptium aliũ, quàm Thebanum, ferũt: de quo Pomp. Mela lib. tertio, de Gadium promontoriis duobus agens: In altero, inquit, templum Aegyptij Herculis, conditoribus, religione, vetustate, opibus illustre. Tyrij cõdidere. Cur sanctum sit, ossa eius ibi sita efficiunt. Annorum, queis manet numerus, ab Iliaca tempestate principia sunt: opes tempus aluit.

Herculem Aegyptium vnum fuisse ex VIII deis Aegyptij asserunt, qui priores fuerunt XII deis: Vide Herod. in secundo. Aegyptij etiam Herculis mentio est apud Arrianum lib. de hist. Alexandri secundo.

Polyphagus, & Addephagus, item Buphagus, & Buthinas Hercules cognominatus est, quòd multi cibi esset. item Philopotis, quòd multum biberet. Orpheus quoque inter reliqua in eius hymno cognomina, Pamphagum vocat. de Addephago in nostris Nauigiis diximus, quin etiã legimus Herculem integrum Thiodamantis bouem comedisse: hinc Buthinas

thinas, παρὰ τὸ βόας καὶ θύειν, quod boues comederet. Sed rectius βουθοίνας scribitur: quippe θοίνη, cõuiuiũ & θοινάω cõuiuor significat. Sed & illi fulicã, seu gauiã attribuit antiquitas, propter voracitatẽ: & scyphum eidẽ dicarũt, propter potũ. Sed hac de re in Hercule plura diximus.

Lacertosus etiam Hercules cognominatus, à robore videlicet, & lacertorum toris, vt in nostro Hercule docuimus. hinc in poëmatis Priapeiorum:

Phœbus comosus, Hercules lacertosus.

Lindius Hercules, vel Λίνδιος cognominatus ea ratione, quòd Hercules aliquãdo boues Lindio Thiodamanti surripuit, quorum vnum tãtum iugulasse scribit Philostratus: eúmq; adeò integrè vorasse, vt ne quidem ossa superfuerint. Interea Thiodamas Herculi conuiciabatur. verùm mox cognito Hercule, Lindij ei aram statuerunt: qua ex re Λίνδιον appellauere, sacráq; Lindia, quæ cõuiciis ac maledictis celebrabãtur. vnde prouerbiũ emanauit.

Musagetes Hercules, seorsum ab Apolline etiam appellatus, quo de nomine in oratione incerti auctoris de instaurandis scholis (quæ tamen Eumenij oratoris fuisse, ex ipsa oratione colligitur) hanc historiam legimus. Aedem, inquit, Herculis Musarũ in circo Flaminio Fuluius ille Nobilior ex pecunia censoria fecit, non id modò secutus, quòd ipse literis & summa poëtæ amicitia duceretur: sed in Græcia cùm esset imperator, acceperat Herculẽ Musageten esse: hoc est, comitem ducémque Musarum. Idémque primus nouem signa, id est, omnium Camœnarum, quæ ex Ambracienſi oppido trãslata sunt, sub tutela fortissimi numinis consecrauit, vt res quæ à mutuis operibus & præmiis iuuari onerarique deberẽt, Musarum quies defensione Herculis, & virtus Herculis voce Musarum. & hucusque ille.

Melampygos Hercules cognominatus, hoc est, vt quibusdã arridere video, Cluniater. id verò ei cognomen inditum, ex tali fabula. Passalus & Alcmon, seu Alcimon, fratres fuere, Memnonis filij, omni scelere inquinati, quib. olim mater prædixerat, vt à Nigrinate cauerẽt. illi nil magis ab instituto destiterũt. accidit cũ fortè Hercules sub arbore fessus recubaret, vt hi fratres Herculi insidias tenderẽt. quòd præsentiens Hercules, viuos ambos cepit, per pedésque ligatos, à tergo suspensos claua gestabat: qui demissis capitibus, cũ Herculis nigras nates viderent, maternæ monitionis memores, inter se tacitè submurmurabant. quos audiẽs Hercules, re intellecta, eo fertur cognomine vsque adeò delectatus, vt statim vinculis solutos impunè abire permiserit. locus etiam vbi id contigit, Melampygos vocatus. Cætera in nostro videnda Hercule: nam de his fratribus variæ leguntur opiniones.

Monœcus Hercules ipse, & portus etiam nuncupatus, in ora Ligustica. Sic μόνοικος verò dictus, vt Seruius ait, quòd ibi fugatis cæteris omnibus, solus habitauerit: vel quòd solus ipse in Herculis templo coleretur, nec aliquis deorum simul. meminit Strabo. Vergilius:

Aggeribus socer Alpinis atque arce Monœci.

Triumphalis Hercules etiam cognominatus, qui in foro Boario positus, vt creditur, ab Euãdro, qui per triumphos triũphali habitu induebatur, quibus Romæ triũphus agebatur.

Astrologus Hercules est dictus, ait Festus, quòd eo die se flãmis iniecit, quo futura erat solis obscuratio.

Custos Hercules nuncupatus. Ouidius in Fastis,

Altera pars circi custode sub Hercule tuta est,
Quod deus Euboico carmine munus habet.

Nam Syllam ferunt eam posuisse ex carmine Sibyllino. Meminit P. Victor in nona vrbis regione, quæ erat circus Flaminius: Aedes, inquit, Herculi magno custodi circi Flaminij.

Sanctus Hercules dictus à Sabinis. Aelius apud Varronem hunc esse Sanctum ait à Sabina lingua, Herculem à Græca. hinc Propertius:

Sancte pater salue, cui iam fauet aspera Iuno,
Sancte velis libro dexter inesse meo.
Hunc quoniam manibus purgatum sanxerat orbem,
Sic sanctum Taciæ composuere Cures.

Silius de eodem:

Et læti pars Sanctum voce canebant,
Auctorem gentis.

Ouidius in Fast.

Quærebam, nonas Sancto, Fidiône referrem,
An tibi Semipater. tunc mihi Sanctus ait:
Cuicunque ex illis dederis, ego munus habebo:
Nomina terna fero, sic voluere Cures.

Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini,
Inque Quirinali constituere iugo.

Plut.in causis: Quid est,inquit,quod sponsam Rom.introducentes,iubent dicere,Vbi tu Caius,ego Caia.post priorem expositionem, An magis (inquit) propter Caiam Ceciliam,honestam sanè mulierem,ac bonam,vni ex Tarquinij liberis collocatam, cuius in Sancti,id est σάγματις templo,statua ex ære posita est. Inerant iam pridem & sandalia,& colus,pudicitiæ & industriæ suæ certa monumenta.Scribit etiam Fest. Pomp.Mediusfidius esse compositum & significare Iouis filium Herculem,quia Iouem Græci Δία dicunt, nos Fidium pro filio.nam prisci sæpe d litera pro l vtebantur.Varronis verba hæc sunt: Vnde, inquit,subdio,Dius fidius,itaque inde eius tectum perforatum,vt videatur diuum, id est cœlum.Quidam negant sub tecto per hunc deierare oportere.Aelius Dium fidium dicebat,Dijouis filium,vt Græci Διόσκορον Castorem:& putabat hunc esse Sanctum à Sabina lingua,Herculem à Græca.Sanè Sanctum pro propitio,antiquos posuisse videmus. Tibullus de Iunone: At tu sancta faue.Catullus de Cupidine:

Sancte puer,curis hominum qui gaudia misces.

Idem de Venere:

Quem neque sancta Venus. Tibul.item de Genio:

Tunc precor infidos Sancte relinque focos. Porrò Sanctũ quidam Pistium apud Alicarnas.Dionys.putauere,qua de re ego in Sango plura,& in Pistio Ioue: vbi etiam de Fidio opinionem meam recensui. Extat digna vt exscribatur Epigraphe,quæ hæc Herculis cognomina continet, quæ & græcè & latinè legitur.est autem huiusmodi:

HERCVLI PACIFERO INVICTO SANCTO SACR.
VOTO SVSCEPTO L. CORNELIVS L. F. PAL. TERRENTIANVS ET LEMNIVS LIBERTVS FECERVNT.

Græca verò hæc est:

ΕΥΧΗ ΗΡΑΚΛΕΙ ΘΑΛΛΟΦΟΡΩ ΙΕΡΩ ΕΥΑΓΕΕΣΤΑΤΩ Α· ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ Α. ΚΟΡΝΗΛΙΟΥ ΥΙΟΣ. ΠΑΛ. ΤΕΡΕΝΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΛΗΜΝΙΟΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΠΟΙΗΣΑΝ.

Quo in loco illud obseruandum est, θαλλοφόρῳ positum pro pacifero,à ramo videlicet oliuæ, quod pacis symbolum est.

Briarei etiam nomine quidam Herculem appellauere,quod Pindari inter alios interpretes obseruant: vnde & Herculis columnæ, Briarei ab aliquibus dictæ sunt,vt in Herculis vita scripsimus.

Sardus etiam,qui filius dictus est Herculis, Hercules est appellatus: de qua re Pausanias in vltimo,vbi de Sardinia loquitur,sic ait:Primi in Sardiniam transmigrasse nauibus Libyes dicuntur,duce Sardo Maceridis filio, cui & apud Aegyptios & Libyas Herculis cognomen fuit.Sardus igitur,quæ Ichnusa insula prius vocabatur,de suo nomine Sardiniam appellauit,vt apud authores res est notissima.

Hippodotes Hercules cognominatus, vt scribit Pausan. cui templum Bœotij constituere,ea scilicet ratione, quod cum Orchomenij aliquando vsque ad eum locum venissent, Hercules noctu equos, qui ad eorum currus erant iuncti, colligauit: vnde& cognomentum deductum. Hesychius: Hippodites, inquit, Hercules in Onchesto cultus: vel vt alij putant, Thebis.

Rhinocolustes Hercules à Thebanis dictus hac causa. Cùm ab Orchomeniis præcones venissent ad exactionem quampiam, iis Hercules nares abscidit, à qua re illi nomen inditum est.

Manticlus Hercules vocatus, de quo sic in Messen.apud Pausan.legimus: μάντικλος, inquit, templum Messeniis fecit Herculis, quod extra muros fuit, nuncupatum Ἡρακλῆς μάντικλος,quemadmodum Hammon in Libya,& in Babylone Belus. hic enim ab homine Aegyptio Belo,Libyæ filio,nomen habuit: Hammon verò,à pastore.

Προμάχος, id est propugnator Hercules,à Thebanis cultus, vt Pausan.docet, cuius simulacrum effecêre Xenocritus & Eubius, Thebani artifices, ex candidissimo marmore. Positum verò fuit in Amphitryonis ædibus,hoc eodem cognomine à Tanagræis Mercurius cultus,vt in eo dictum est.

Alexicacos verò Hercules,hoc est expellens mala, vt interpretatur Macrobius, post Apoll

Apollinem etiam dictus.de hoc ita Lactantius lib.v.Diuin.instit.contra Hieroclem,vt puto,de Apollonio loquens: Stultum est igitur,id putare Apollonium noluisse,quod optaret vtique,si posset:quia nemo est qui immortalitatem recuset, & maximè cùm eum dicas & adoratum esse à quibusdam,sicut deum,& simulacrum eius sub Herculis Alexicaci nomine constitutum,ab Ephesiis etiam nunc honorari. Sed & Herculis Alexicaci Hesychius meminit,qui in Melita coleretur,vnde etiam μελίτης vocabatur. Hic plura attuli, quoniam eius tantum in Herculis vita memineram.

Ceramynthes etiam Hercules cognominatus,quasi fata reiiciẽs,vt idem sit fermè eum Alexicaco. Palæmon quoque,Hesychio auctore,Hercules appellatus, quia in Olympiis cum Ioue obluctatus est.

Μενυτης Ἡρακλῆς eodem auctore Athenis dictus fuit,Menytes.

Sandes Hercules vocatus est à Persis,vt scribit Agathius secundo historiarum libro: ex Athenoclis & Berosi sententia.

Oliuarius etiam Hercules cognominatus Romæ,cuius P.Victor in vndecima vrbis regione meminit.eum enim non longe ab ara maxima & Portuni æde commemorat.

Charops,& Charopos(vtrunq; enim dicimus)Hercules cognominatus fuit, quòd truci ac minaci horrendóque fuerit aspectu, quasi dicas iracundè intuens. nam χάροπα aliquando iram significat: vnde & leonem Aristoteles Charopon appellauit. id pluribus in editione nostri Herculis secunda diximus,

Χαλκεσκάρδιος Ἡρακλῆς à Theo.vocatus,13 Edyll. quasi præcordia haberet & cor æneum ab eodem poëta ταυροφόνος,id est,Tauricida cognominatus est. Edyll.x v i i.

Μάλικα Herculem appellasse Amathusios,testis est Hesychius.

Τριστέστορ ἡρως λέων,id est, Triuesper leo cognominatus est Hercules,à Lycophrone in Alex. si Isaacio credimus. Nota est fabula trinoctij concubitus Iouis & Alcmenæ,vel ex Plauto. Lucianus,vt solet facetè,si non potius ridens suos deos, eodem cognomine vocauit. Triuesperum etiam dicitur à Greg.Nazian.in libro contra Iulianum.

Ἐχελαιδάτας Ἡρακλῆς à Tarentinis celebrabatur,vt notat Hesychius putauerim ipse à contẽtionibus & rixis compescendis dictum.

Clauiger Hercules à nostris dictus à claua gerenda, Ouidio & aliis:quo eodem nomine à claue nuncupatus est Ianus,vt in Iano dictum. Ropalos à Græcis, vt in eius vita ostendimus, claua dicitur. Orpheus verò in hymno, κλάδον ἐν χερὶ πάλλων, id est, ramum in manibus vibrans dixit.

Melchratus Hercules nominatus à Phœnicibus proprio nomine. nam vt Philo & Eusebius ex Sachoniathone Byblio prodiderũt,Demaroon accepta vxore à Saturno genuit Melchratum,qui & Hercules vocatus est.

Oetæus quoque Deus Hercules cognominatus,ab Oeta monte,vbi se hominem incendio exuit,qua de re leguntur tragœdiæ,vnde est illud: Troia bis Oetæi numine capta dei: quod est,à Propertio dictum. Arnobius lib.primo aduersus Gentes: Thebanus inquit aut Tyrius Hercules, hic in finibus sepultus Hispaniæ, flammis alter concrematus Oetæis. Idem in quarto: Cheronæus inquit Plut. qui in Oetæis verticibus Herculem post morborum comitialium ruinas dissolutum in cinerem prodidit. Sunt & illa,quæ in nostro Hercule legas:Choesimidetes,Phyllites, & Olympius:item Macistus Hercules, cuius templum commemorat Strab.lib. v i i i, inter Alpheum & Chelonatan. Stephanus Macistum vrbem esse Triphyliæ scribit,à Macisto fratre Phryxi denominatam.

Polyphron præterea Hercules à Theocrito cognominatus,id est,valde prudens, in eo Edyllio quod Hercules leonicida, id est, λεοντοφόνος inscribitur,quod sine principio legitur, σὺν δ' υἱὸς τε, βίη τε πολύφρονος Ἡρακλῆος;

Filius huic vnà atque Polyphronis Alcidæ vis.

Gaditanus Hercules cognominatus, cuius non inerudita descriptio & templi & sacri legitur apud Silium Italicum lib.Punicorum tertio, quò deuicta Sagunto Annibalem scitatum oracula iussse describit,& munera attulisse.ita enim canit:

Vulgatum nec cassa fides,ab origine fani
Impositas durare trabes,solásque per ætum
Condentum nouisse manus,hinc credere gaudent
Consedisse deum,seniúmque repellere templis:

Tum

Tum queis fas & honos aduti penetralia nosse,
Fœmineos prohibent gressus, ac limine curant
Setigeros arcere sues, nec discolor vlli
Ante aras cultus, velantur corpora lino,
Et Pelusiaco præfulget stamine vertex
Discinctus, mox thura dare, atque è lege parentum
Sacrificam lato vestem distinguere clauo:
Pes nudus, tonsæque comæ, castúmque cubile
Irrestincta focis seruent altaria flammæ,
Sed nulla effigies, simulacráve nota deorum. atque hactenus poëta Silius, qui & ærumnas & labores Herculis ibidem pauciss. verbis describit.

Nemeæus etiam Hercules nũcupatus. Sed ne te in re notissima detineam, Tertulliani tantummodo ex lib. de Coronis verba afferam: Hoc enim, inquit, superest, vt Olympius Iupiter & Nemeæus Hercules coronentur: & cætera, quæ de aliorum deorum coronis ridet Christianus eruditus scriptor.

Sunt & alia Herculis nomina, & cognomina, in hymno Orphei, quæ latinam interpretationem difficillimè admittant, & soli conueniant. vt illa:

Ὃς πόρῃ κρατὶ φορεῖς ἠὼ καὶ νύκτα μέλαιναν,
Δώδεκ' ἀπ' ἀντολίων ἄχεα λυσμοῦν ἄθλα λιέρπων. hoc est:
Qui circumfers auroram, noctémque nigrantem,
Ortus in occasum bissex certamina serpens.

Item παντρόχειρ, id est manu potens: ἀδάμαστος, id est indomitus: ἀνδρόμορφος, variformis: παντοδυνάστης, omnipotens: πανσθενέτωρ, cunctiparens, &c. Hesychius notat illum etiam ἐλεαίριον ἡρακλῆ appellatum, ab Edessa vrbe nota: sed quam ob causam, non affert. Item ἄῤῥητον, id quod & Orpheus, quasi dicas indictum & ineffabilem: quod epithetũ & aliis quibusdam deis attribuit, vt Protogono. Apuleius lustratorem orbis appellauit, & purgatorem ferarum, & gentium domitorem. Legimus adhæc Saxanum Herculem, in inscriptione quæ visebatur Tiburæ: sicut & de Tricoso Hercule in Epigrammate hoc, quod in Rodulphi Pij cardinalis vinea videri potest, sic:

Almenæ Iouis & magni fortissima proles,
Tricosus subito post mea fata vocor.

B. Aegius. Possemus & alia plura cognomina Deorum ex diuersis marmoribus afferre: Sed his nos eatenus fidem habemus, quatenus cum aliquo antiquo scriptore cõueniunt. Quis enim simplici marmorariorum inscriptioni credere velit: qui apud veteres plerunque, vt etiã hac tempestate, indocti sunt & ineruditi? Cur autem Saxanus & Tricosus Hercules vocetur, nõ facile quisquam valet enũciare: nisi Saxanus Hercules à loco: & Tricosus à trica, id est pilosus: vnde & Melãpygus dictus est, vt alibi docuimus. vel quòd Tricones apud Antiquos morosi, & ad reddendũ duri ac difficiles dicebãtur. Lucilius in Sat.

Nec mihi amore hoc opus, nec Tricone vadato.

Sunt & qui Tricones interpretãtur apud Capitolinum, de Vero Imp. pro gerronibus, siue rixatoribus: quales hi sunt, qui contentiones ac rixas auidius consectantur. Idem Lucilius:

Cotta senex crassi pater huius Paneti.
Magnus fuit tericonum, idem manus soluere nulli Lentius.

Quod etiam obseruat Nonius Marcellus.

HEBE.

HEben iure Herculi subiunximus, quòd ea Herculi nuptui sit tradita, cùm post Oetæ incendium in deorum numerum receptus est. Catullus:

Pluribus vt cœli tereretur ianua diuis,
Hebe nec longa virginitate foret. Martialis:
Nunc tibi Iuno fauet, nunc te tua diligit Hebe.

Seneca, Deus Alcides possidet Heben. De Hebe ita fabulantur. Cùm grande conuiuium Apollo in domo patris Iouis Iunoni nouercæ parasset, & ipsa auide lactucas agrestes edisset, factum est, vt inde grauida fieret, cum eò vsque sterilis fuisset, peperit verò Heben: quæ quia formosa erat, pocillatrix ab Ioue susceptа est, & dea iuuentutis dicta. Hæc deinde cùm in deorum conuiuio pocula ministraret, & fortè cecidisset, vestibus sublatis deis pudenda ostẽdit. quare indignatus Iupiter, eam ab officio amouit, & Ganymedem eius loco substituit. Postremò Herculi in deos relato, vxor data est. hoc ex Seruio. Scribit Phurnutus, Coos iurè prodidisse, Herculem cum Hebe cohabitasse, hoc est, cum iuuentutis dea, quòd scilicet integerrimus esset mente. nam vt manus iuuenum fortiores ad labores, ita senum ad consulendum animi meliores. Hebe quidem inde appellata; quod ἥβη pubertas sit, & lanugo, & eius ætatis dea existimata vnius Iunonis filia. Hesiodus de Iunone agens, eius tres filios hoc carmine commemorat, sic à me conuerso:

Hæc Heben peperit, Martémque, atque Ilithyiam. Vnde & Iunonia interdum à poëtis dicta. Ouidius:

Hoc illi dederat Iunonia muneris Hebe.

Homerus tamen in fine XII Odyss. Iouis & Iunonis filiam scribit. Idem & apertè docet in Attica Pausanias. Cynosarges enim templum describens, subiungit: Aræ Herculis & Hebes, quam Iouis & Iunonis filiam Herculi nupsisse arbitrantur. Scribit in quinto Iliad. Homerus, Heben, vt sororem Martem abluisse, vulneratum à Diomede, & curatum à Pæeone medico. Ioui verò ante Ganymedem, Heben pocula ministrasse ferunt, vt Græcis Latinísque receptum est. Ridiculum est quod afferunt aliqui, cur Hebæ Ganymedem surrogauerit Iupiter. Cognominata est Hebe Iouis priuigna, & nurus, Ouidius:

Iuppiter his monitis priuignæ dona, nurúsque Præcipit,

Est autem Hebe pubertatis & adolescentiæ dea, & eius qui flos ætatis dicitur. vnde & Ephebus dictus, eius ætatis adolescens. Sicuti Hora Romanis dea, quæ Quirini vxor dicta fuit. Hinc vetus illud Ennij:

Téque Quirine pater veneror, Horámque Quirini. De qua & Ouidius in Metam. syllabam corripiens: Et priscum pariter cum corpore nomen Mutat, Horámque vocat, dea quæ nunc iuncta Quirino est. de hac in Horta actum est.

Agretius grammaticus eandem videtur facere Heben & Iuuentam: Ab Iuuẽta, ait dea quæ Hebe græcè dicitur, Herculis vxore, Iunium mensem appellatum, in libris priscorum se ait inuenisse. Idem & in Fastis Ouid. quod & in Annis & mensibus nostris, &c. commodius retulimus. Cic. quoque de Nat. deor. Iuuentas pro Hebe posuit. Pulchra & formosa Hebe cognominata est: apud verò Sicyonios dea dicta fuit, vt Strabo auctor est. Cœlestis etiam, à Propertio:

Nec sic cœlestem flagrans amor Herculis Heben,

Sensit in Oetæis gaudia prima iugis. Heben scribit Philostratus, deorum natu minimam ac maximam, quod videlicet per ipsam deam & dei ipsi iuuenes sint. D. Aur. Augustinus in 4. Iuuentas dea, inquit, quæ post prætextam excipiat iuuenilis ætatis exordia. Idẽ alibi: Iuuentas dea cum Termino deo Ioui noluit concedere in capitolio condendo. quã rem planius retulimus in deo Termino. M. Tul. primo de Nat. deor. Vt poëtæ quidem nectar & ambrosiam epulis apparant, & aut Iuuentatem, aut Ganymedem pocula ministrãtes. Sanè hęc dea Iuuentas effingebatur ab antiquis, mulier formosa, ætate iuuenili, vestib. versicolorib. & floribus ornata, non absimilis deæ Floræ. Sed vir doctus Alciatus, hanc deã in suis Emblemat. duobus his deis Apolline & Baccho effinxit, hoc hexasticho,

Natus vterque Iouis, tener atque imberbis vterque,
Quem Latona tulit, quem tulit & Semele:
Saluete æterna simul & florete Iuuenta,
Numine sit vestro quæ diuturna mihi.
Tu vino curas, tu victu dilue morbos,
Vt lento accedat sera senecta pede. Digladiantur grammatici, Iuuentúsne an Iuuenta, vel Iuuentas dea sit: quæ hac in re ipsi statuunt, nos longè aliter postea apud auctores inuenimus. nam & Iuuentus, & Iuuenta, pro dea capitur. Ouid. lib. 1. de Trist. ad Flacũ:

Nectar & ambrosiam, latices, epulásque deorum
Det mihi formosa gnaua Iuuenta manu. Sed & Iuuentus interdum pro dea accipitur. T. Liui. Iuuentutis ædem in circo maximo Licinius Lucullus duumuir dedicauit: vouerat eam XVI annis antè M. Liuius C o s. quo die Asdrubalem exercitúmq; eius cecidit: idẽ censor faciendã eam locauit, M. Cornelio & Sempronio C o s. Huius quoq; dedicãdæ causa ludi facti, & omnia cũ maiore religione facta, quòd nouũ cũ Antiocho instabat bellũ.

De

De Hebone verò Neapolitanorum deo floris ætatis, in Bacchi nominibus actum est.

Χρυσοστέφανος Hebe, id est aureamcoronam habens, Hebe interdum cognominata est. Hesiod. in Theogonia, ἥβλωτὸν χρυσοστέφανον. quo loco Scholiastes exponit εὐμορφον, id est formosam, à corona scilicet muliebri ornamento, quæ compacta sit ex auro & preciosis lapillis.

Καλλίσφυρος Hebe cognominata, hoc est, quæ honestos habet talos, id est pedes, à parte totum. Homerus x i Odyss.

Καὶ ἔχει καλλίσφυρον ἥβην παῖδα διὸς μεγάλοιο, καὶ ἥρης χρυσοπεδίλου.

de Hercule loquitur: Et habet pulchros talos habentem Heben, filiam magni Iouis, & Iunonis aureos calceos habentis. Eadem ratione λευκόσφυρος ἥβη ab Theocrito etiam cognominata, hoc est albos talos habens Hebe: & perinde à parte totum, id est pedes.

Πολυήρατος ἥβη à poëtis etiam vocatur: hoc est, à multis, vel multùm amata, propter eam ætatem quæ amabilis est. Adolescentiæ quippe ætas omnibus grata. Homerus in hymno Veneris, quo loco Tithonum iuuenescere facit, Auroræ rem gratam faciens.

Ganymeda etiam Hebe apud Phliasios cognominata est, de qua Paus. in Corinth. In arce cupressetum est, in quo vetustissimum templum. deam, cui id est dedicatum, prisci Ganymedam, recentiores Heben nominant. Cuius & Homerus mentionem fecit, vbi Alexandri & Menelai singulare certamen exponit. Eam quidem Oenochoon, id est vini ministram appellat, quo loco facit descendentem ad inferos Vlyssem, vxorem eam Herculis esse dixit. At Olen poëta, eo carmine quo Iunonem exornat, scriptum reliquit, filios verò eam habuisse Martẽ & Heben. Habent huic deæ Phliasij honores multos: summum verò omnium quòd qui supplices huc confugerint, cuiusuis criminis impunitatem consequuntur. quin & qui vincti antè fuerunt, ad eas arbores quæ in luco sunt, compedes suspendunt. dies verò festos quotannis celebrant, quos cissatomos, perinde ac si ederisecos dicas, appellant signum quidem neque in operto custodiũt, neque in aperto vllum ostendunt: atque eius rei religione sancitam causam quandam referunt.

SYNTAGMA VNDECIMVM

DE MINERVA, AD D. BARTHOLOMAEVM FERRINVM.

Dum Ferrine meam hanc tibi pararem,
Dono mittere nescius Mineruam,
Munus conueniens ratus futurum
Hoc nostrum tibi, qui tuo hoc iuuentæ
Flore, æqualibus omnibus peræquè,
Virtute ac sapientia præires:
Sed proh fors fera, dura lex Anances,
Nondum imposta libello erat coronis,
Nec sinopide frons notata rubra:
Ferrino improba Parca cum recîdit
Fila argentea. Læta, quo recepto,
Gratis Persephone suum Dianæ
Adonin sine lacrymis remisit.

SI, cùm de nobis optimè meritis est gratia referenda, Ferrine suauissim. ea potissim. referre debemus (si modò possumus) quæ illis conuenire videantur: quis non iurè ac optimè me factum iudicet, quòd, cùm te omnium officiosissimum esse cognouerim. & (vt de alijs nunc sileam) nulla mihi tempora, etsi grauissima illa quidem, contingere, quò minus, quæ tuæ semper fuit cum prudentia summa humanitas, studium erga me tuum propensámque voluntatem omnibus officijs declarares, nullámque rem neque tam magnam, neque tam paruã putasti, quæ tibi aut difficilis, aut parum te digna videretur: omniáque quæ

quæ in rebus non modò meis, sed cæterorum etiam amicorum agis, neque laborioſa tibi, sed etiam honesta videntur: id quod nunquam ego prædicare desistam, nedum præ me ferre: Quare cùm pro tot tuis tantísque beneficiis gratiam nunc demum aliquam tibi referre statuissem, qui in hac florenti ætate prudentia ac ingenio ita præditus es, vt inter primarios eos cõnumereris, quibus prudentiss. ac sapientissimus Princeps noster HERCVLES *Estensis sua arcana committat: putaui simul nostræ necessitudinis esse, méque in te beneuolentiæ, Mineruam prudentiæ ac virtutis deam creditam, & à me cum cæteris Gentium deis descriptam, in vulgus dare, vt sub tuo nomine appareat. Et quanquam scripta mea non ea sunt, quæ ad spem aliquam immortalitatis, vel posteritatis memoriam, quenquam rapere possint: non tamen committam, vt à quoquam ipse ingrati nomine accuser. Abs te enim (quæ tua est in omnes mansuetudo, & singularis modestia) nihil metuo. Accipe igitur hoc qualecunque est, quod tibi pro tot beneficiis munus rependo. Ex hoc quidem videas licet, non referendi voluntatem mihi, sed vires defuisse. Vtcunque tamen, tu eo animo hoc nostrum munus suscipe, vt ex tua Minerua, id est, ingenio tuo ac prudentia, aliquid in hoc splendoris ac lucis lector accipiat. Vale: & quarum rerum spe ad laudem vocaris, earum fructum indies opto ampliorem consequare.*

MINERVA.

MINERVAM nostri, Græci Ἀθηνᾶν, diuerso etymo nuncuparunt. hi enim quòd non indiguerit mammarum ablectatione, hoc est, ἀνευ θηλάζειν. θηλάζω quippe lac sugo significat. nam ex patris capite adulta prodiit, à qua re etiam κορυφαγένη dicta est, vt pluribus suo loco docebimus: & quod sine matre edita, ἄμητος vocata est, teste Polluce: & ἀμήτωρ, teste Phornuto. Alij quasi ἄθρησαν dictam autumant, à præuidendi scilicet potestate, quòd sit prudentiæ præses. Plato deriuationem aliam attulit. Athenam ait quasi θεονόλη, & inde ἀθεονόμη, id est, quæ diuina cognosceret. plura idem in Cratylo. Alij ἀπὸ τοῦ θύω, ἔθυν, id est, seruire, & α particula priuatiua, quòd sola prudentia liberum hominem faciat: vt est illud M. Tullij ex Stoicorum sententia, Liberum esse neminem, nisi sapientem. Alij dictam volunt quasi Aetheroniã, ab æthere, quod Phornutus scribit: hinc Panathenæa, huius deæ maxima Atheniẽsium celebritas, de qua Isocrates, Plutarchus Pausan. alij. Fuit & ἄθλωα tibiæ genus, vt Iul. Pollux scribit, quo Nicophelen Thebanum in Mineruæ hymnis vsum ferunt. Phurnutus & alias affert ἀθλωᾶς deriuationes, adeò vt dicat difficile esse, eius etymologiam afferre: hoc est, ἀυσεξυμολόγον eius nomen propter antiquitatem. nam & quidam ἀπὸ τῦ ἀθρεῖν deducunt, quòd omnia colligat. Nostri verò, quos inter M. Tullius, Mineruam dictam volunt à minuendo, vel minando, quia prudentiæ dea sit, & belli. Festus Mineruam dictam ait, quod bene moneat. Hanc etenim & antiqui etiam pro sapientia ponebant. Cornificius verò dici ait, quòd fingatur pingatúrque minitans armis. De Minerua verò ita Arnobius lib. 3. Aristoteles, inquit, vt Granius memorat, vir ingenio præpotens atq; in doctrina præcipuus, Mineruam esse Lunam probabilibus argumentis explicat, & literata auctoritate demõstrat. eandem hanc alij ætherium verticem, & summitatis ipsius esse summam dixerunt. Memoriam nonnulli: vnde ipsum nomen Minerua, quasi quædam Meminerua formatum est. Isidorus verò in decimo: Mineruam, inquit, gentiles multis ingeniis prædicãt: hanc enim primam lanificij vsum monstrasse, hanc etiam telam ordisse. & colorasse lanas perhibent: oliuæ quoque dicunt inuentricem, & fabricæ, & multarum aliarum artium repertricem, ideóque illi vulgò opifices supplicant. Sed hoc poëticè fingitur. non enim Minerua istarum artium princeps: sed quia sapientia in capite dicitur esse hominis, & Minerua de capite Iouis nata fingitur, hoc est ingenium: ideo sensus sapientis, qui inuenit omnia, in capite est. Ideo & dea artium Minerua dicitur, quia nihil excellentius est ingenio, quo reguntur vniuersa. hæc penè totidem verbis Isidorus. Sed enim & Aristoteles, & Phornutus, aliíque, Mineruam ferunt tibias inuenisse, quas & abiecisse, propter oris deformitatem, dùm eas inflaret, séque esset in aquis intuita. hinc Ouidius ait,

Iprocul hinc, dixit, non est mihi tibia tanti,

Vt vidit vultus Pallas in amne suos. id quod repetit & Claudianus, ne alios commemorem. Sed & aliarum bonarum artium eam inuentricem tradunt, vnde illi facta cognomina ἐργάνης, & alia, vt paulò pòst dicemus. Scribit Proclus, & repetit Ficinus, auream fuisse apud Aegyptios Mineruæ epigraphen, id est, inscriptionem in eius templis: Ego sum quæ sunt, quæ erunt, & quæ fuerũt: velum meum reuelauit nemo: quem ego fructũ peperi,

Sol est natus. Multa super hac re dicunt Platonici, qui Mineruã seu Pallada intellectilem prouidentiam esse prodiderunt, ac diuinitatem, sapienter simul atque potenter (vt aiunt ipsi) cœlestia exornantem, & quæ sub cœlo sunt producentem. Sed hæc non nostri instituti sunt. A Minerua Minerual formatur, quod & Mineruale dicitur, vt placet aliquibus, præmium quod magistris exhibetur, hoc est græcè Μίσθιον. id in 3. de Re rust. ostendit Varro. Meminit & Hieronymus in epistola Pauli ad Ephesios, innuunt Horat. & Ouid. vt notat Politianus. A Minerua quoque Mineruij versus, & Mineruium, id est, Mineruæ templum, cuius meminit P. Victor in nona vrbis regione. Fuit & Mineruium oppidum vetustum, de quo T. Liuius in v. Dec. Est & recens in agro Bononiens. vnde est ridiculum in vulgi sermone, in eo versari. Sed vt à Minerua Mineruium, ita ἀπὸ τῆ ἀθλωσὰς Athenæum deducitur, pro loco vbi homines literati cõueniunt, & de literarum ac disciplinarum studiis agunt, græcis, quorum est frequens vocabulum; sed & latinis. Locus præterea Romæ fuit, vbi discentes se exercebant, vt ait Dion histor. vbi etiam recitabantur versus & orationes, & cætera. Eius loci meminere & veteres Horatiani interpretes, item Lampridius, & Hieronymus. Locus est in secundo Herodiani, de quo plerique dubitant, vbi ait ille & græcè & latinè à Politiano: Commodi interfecti corpus vehiculo delatum, furtim missum in Aristæum. quidam emendant, Athenæum, coniectura ducti, quòd Aristæum in vrbe non fuisse legant. Mineruam ait in primo Diod. aërem vocatam, & Iouis filiã dici, & virginem fuisse, quoniam aër ipse non corrumpatur, & sublimiorem locum teneat, quapropter ex vertice Iouis nata dicitur. Porphirius philosophus Mineruam virtutem solis existimabat, quę humanis mentibus prudentiam subministraret. ideóque ex capite Iouis prognata, id est, de summa ætheris parte edita ferebatur, vnde sit solis origo. Eadem Macrobius repetit. Sanè Hesiodus in Theogon. μῆτιν, hoc est consilium, siue prudentiam, Mineruæ matrem cecinit, quod & Phornutus refert. nam Metin cùm deuorasset Iupiter, inde mox deam ipsam Mineruam concepit, ac genuit, quamuis etiam in fine poëmatis, id est, Theogoniæ, alteram ex paterno capite ortam Mineruam fingat. Copiosè verò hanc fabulam est interpretatus Chrysippus, ille Stoicorum scriptor acerrimus, quem tamen Cl. Galenus impugnat, non vt medicus, sed vt philosophus, acutissimus, libro tertio de Hippocratis & Platonis decretis: quæ breuitatis causa ipse prætermisi. Sedenim & de Meti meminere etiam Christiani scriptores, dum rident gentium ineptias, & fabulamenta, vt Clemens, & Epiphanius, viri cùm doctrina, tum sanctitate insignes. Epiphanius enim, dum contra Hæreticos scribit, & Gnosticos præcipuè, inter cætera ita scribit: Introducunt, inquit, poëtæ Iouem, suam filiam μῆτιν deuorasse: infantem autem nemo vtiq; deuorarit, velut sanctus Clemens turpes deorum græcorum actiones irridens dixit. nam Metin deuorans, non infantem deuorare potuit, sed propriam genituram: & cætera, quæ abominanda Gnostici illi hæretici peragebant, quæ præfato pudore vir sanctus exequitur. Mineruæ autem nomine Marcus Cicero quinque nominat in tertio de Natura deorum. Primam, quam Apollinis matrem dixit: secundam, ortam Nilo, quam Aegyptij Saitæ colebant: tertiam, illam quam Ioue generatam, in Ioue dictum est: quartam, & Ioue natam, & Polyphe Oceani filia, quam Arcades Coresiam nominabant, & quadrigarum inuentricem ferebant: quintam, Pallantis, quæ patrem dicitur interemisse, virginitatem suam violare conantem, cui & pinnarum talaria affingebant. Hæc ex Cicerone. Arnobius quoque quinque commemorat, ex quibus prima non virgo, sed ex Vulcano Apollinis procreatrix: Nili altera proles, & quæ esse perhibetur Sais: Saturni tertia est, & quæ vsum excogitauit armorum: Iouis quarta progenies, quam Messenij Coryphasiam nuncupant: & quæ Corypallantem occidit patrem, incestorum appetitorem, est quinta. hac parte Arnobij codex deprauatus est, quare vide quæ paulò pòst in Coryphasia dicam. Effingebatur verò Minerua variis etiam modis, vultu in primis virili & truculento, teste Phornuto. Alij armis insignem, oculis toruam, & glaucis. cum hasta prælonga, & crystallino clypeo effecere: omniáque hæc mysticè, prudentis ac sapientis dicunt significare naturam. Pausanias verò in Attica, simulacrum Mineruæ in hunc propè modum effictum describit: Simulacrum inquit, ex auro & ebore constat, media eius galea sphingis species apposita, vtraque verò galeæ parte gryphes sunt exculpti. Simulacrum stat, veste podere, id est, ad talos demissa: Medusæ capite in eius pectore ebore inserto, & Victoria magnitudine quatuor cubitorum. in manu est hasta, ad pedes scutum iacet, iuxta hastam draco, &c. Huius quidem

quidem statuæ sic videtur Plinius meminisse, lib. 34. Phidias, inquit, præter Iouem Olympium, quem nemo æmulatur, fecit & ex ebore æquè Mineruam Athenis, quæ est in Parthenone astans. Alio modo ab Apuleio lib. 10. describitur. Capite, inquit, galeam gerens, contectam oleagina corona, clypeum attollens, hastam quatiens. Legimus & Mineruam sępius stantem, sed & sedentem, cuius & Eustathius meminit. Perinam enim scribit mulierem quandam Aegypti, ipsam sedentem contexuisse: vnde, ait, Mineruæ sedentis statua fieri cœpta est. Notissimum est illud, eam peplo ornatam, frequenter effictam fuisse: & plerunque cum noctua, vt sæpe videmus, nunc ad pedes, nunc in capite: sed & cum dracone. Quare cùm in exilium iret Demosthenes, dixisse fertur, Mineruam tribus immanibus oblectari feris, noctua, dracone, populo: miror non etiam gallo dixisse. quippe Pausania tradẽte, in Eleorũ arce galeæ Mineruæ gallus insidebat, quòd gallus pugnax auis sit. quinimmo & simulacrum eius legimus, quod cornicem præferebat. Notiora verò sunt, quàm vt pluribus explicem, Gorgona & ægida illi attribui. & in ipsa quidem ægidæ caput erat Gorgonis, linguam exerens: ideo quòd linguæ vsus, id est, sermonis, in omni re præstet, atque excellat. Si tamen plura velis, lege in 8 Aeneid. Verg. ibi:

Aegidáque horrificam turbatæ Palladis arma,
Certatim squammis serpentum, auróque polibat,
Connexósque angues, ipsámque in pectore diuæ
Gorgona, desecto vertentem lumina collo.

Nec eo loco Seruium legere pigeat. Sanè olea Mineruæ attribuitur, propterea quòd semper viret, & nescio quid glaucedinis habeat. & oleum, quod nihil contineat humidi admixtum, sed semper sincerum & ἀνέφαιρον perseuerat: sic & virginitas, vt Phurnutus ait. Sunt qui huic deæ oleæ sertum assignent. quod hæc arbor pacis sit symbolum. nam & ideo arma inferri dicuntur, vt postea in pace viuatur. Scribit Plinius: Athenis quoque, inquit, olea durare traditur in certamine edito à Minerua, de quo ipsius & Neptuni certamine non modo Musæ & græcæ & latinæ, sed & vtraque historia, plurima prodidere. Certè illud Pausanias tradit, oleam arsisse, cùm Medorum incendio vrbs Athenarum conflagrauit: & exustam, eodem die in duorum cubitorum proceritatem germinasse. Illud etiam mirum, scribit Plin. in oppido Troadis circa simulacrum Mineruæ, in eodem relicta sacrificia non putrescere. Sed iam his sic expositis, cognomina interpretari aggredior.

Pallàs Minerua in primis dicta est, vel à Pallãte gigante occiso, vt scribit Seru. vel quod in Pallante palude orta est, vt Festus, vel ἀπὸ τῆ πάλλειν τὸ δόρυ, id est, à vibranda & concutienda hasta: vel à saliendo, & saltando in bello, vt Plato ait. nam vel se, vel aliquid à terra attollere, seu manibus quippiam efferre, πάλλειν & πάλλεσθαι dicitur, hoc est vibrare, agitare, & saltare. Alij à Pallante patre dictam volunt, quẽ illa interemerit, virginitatẽ suã vitiare conantem. Sed an geminos patres Minerua habuit? Arcades quidem fabulantur, Mineruam adhuc paruulam ab Ioue missam ad Pallantem Lycaonis filium, vt cum eius filia in eius ædibus educaretur: vbi cùm adoleuisset Minerua educatoris filiam in deorum numero cooptauit, victoriámque, id est, νίκην vocauit, se verò ab educatoris nomine Pallada dixit. Auctores Alicarn. Dionysius & Pausanias, vt etiam in Victoria repetam. A Pallade Palladion vocabatur, hoc est, Palladis simulacrum: quod Alij vnum è cœlo lapsum apud Athenas tantum fuisse, vt ait Seruius: alij duo volunt, Troianum & Athenense. de Troiano Vergilius in secundo Aeneid.

Omnis spes Danaûm, & cœpti fiducia belli,
Palladis auxiliis semper stetit, impius ex quo
Tytides, sedenim scelerúmque inuentor Vlysses,
Fatale aggressi sacrato euellere templo
Palladium, cæsis summæ custodibus arcis,
Diripuere sacram effigiem, manibúsque cruentis
Virgineas ausi diuæ contigere vittas: &c.

Palladium demum Romam delatum ferunt, qua de re præter Seruiũ, Dionys. Alicarn. multa, inter quæ & hoc: Postea, inquit, capta vrbe inferiore, Sican dicunt, dominum arcis factum, fustu lisse ex adytis & magnorum deorũ sacra, & quod adhuc supererat Palladiũ. nam alterum quidem Vlyssem & Diomedem, noctu ingressos Ilion, furto abstulisse aiunt: profectum de inde ex vrbe Aeneam, sacra ipsa secum ferẽtem in Italiam aduenisse. Arcti-

nus autem poëta, datum eſſe dixit Dardano ab Ione Palladium vnum, fuiſſéque ipſum, in Ilio, donec vrbs capta eſt, abſconditúmque in loco inacceſſo: exemplum autem eius ita adornatum, vt nihil ab exemplari differre videretur, ad fallendos inſidiatores, in aperto fuiſſe poſitum, ídque Achiuos per inſidias ſurripuiſſe. Hæc Alicarnaſ. quibus manifeſtè videmus Seruium deceptum, quæ de Mamurio confingit. Illud item de Palladio in Paralellis, quòd Ilus captus ſit oculis, quòd Palladium ex incendio ſuſtuliſſet, id quod deinde & Metello accidit eadem cauſa. minime enim licebat Palladium mortalium oculis conſpici. & hæc ille ex Dercyllo, & Ariſtide Mileſio recitat. Scribit & Strabo in ſexto, in Ilio cùm Caſſandra violaretur in templo, Palladiũ ſeſe auertiſſe. quo loco idem de Palladio & alia ſubdit, tum Romæ, tum Lauinij, & Luceriæ, &c. Scribit & Varro in libris quos de familiis Troianis ſcripſit, Nautiorum familiam Romæ fuiſſe, quæ Palladium cuſtodiret, & ſacra retineret: ex quo Nautes apud Vergilium inducitur in quinto Aeneid. Fuit & Athenis locus quidam iudiciorum, Palladium nuncupatus, de quo Demoſthenes in oratione κατ' ἀριſτοκράτους: Alter, inquit, iudiciorum locus in Palladio erat, vbi de cæde præter voluntatem, vímque vi repellendo illata quærebatur, &c. Meminit &, ſi ſatis recordor, Pauſan. in Attica. Pollux quoque: Euerſa, inquit, Troia à græcis, Athenas Palladium fuiſſe delatum. Phaleri verò habitatores, qui portus eſt iuxta Piræum, illos eſſe hoſtes arbitrati, in mari præcipites dedere. Acamas etiam dixerat græcos fuiſſe homines, qui Palladis ſimulacrum attulerãt: occiſos itaq; oraculum vocauit ἀγνώσους, id eſt, ignotos, quòd cùm eſſent amici conteraneíque, tanquam ignoti periere. qua ex re in eo loco ob rei memoriam Palladium ſacrum, & tribunal conſtructum fuit, vbi de cæde non voluntaria ius diceretur: quoniam Phalerei non nocendi, ſed iuuandę gratia patriæ, imprudenter tanquam hoſtes interfeciſſent. plura de hoc iudicij foro Pauſ. in Attica, quo loco Demophoontem primùm pœnas luiſſe prodidit, quod cum Phalereis Argiuos pepulerit: interimque Atheniẽſem quendam incautum à Demophoontis equo prouolutũ, calcatum interiſſe, atq; ideo Demophoontem pœnas dediſſe. Sed iam plura de Palladio, quàm putarem.

Parthenos Minerua, id eſt, virgo, Athenis in arce, id eſt, Acropoli culta eſt ſumma religione, vnde & in ea templum Parthenon eſt dictum. Hinc & ſæpe legas in Parthenone apud ſcriptores, etſi parum quandoque emendatè. Iuno quoque aliquando παρθένος nuncupata eſt, vt ſuo loco diximus. Sedenim à Partheno Minerua, herba Perdicion, id eſt quę Vrceolaris herba à noſtris vocatur, Partheniũ appellata eſt. Vernula, ſcribit Plinius, charus Pericli Athenienſium principi, cùm is in arce templum ædificaret, repſiſſérque ſuper altitudinem faſtigij, & inde cecidiſſet, hac herba dicitur ſanatus, monſtrata Pericli in ſomno à Minerua: quare vocari partheniũ cœpta eſt, aſſignatúrque ei deę. hæc ex Plinij verbis.

Tritonia, vel Tritonis Minerua cognominata, vt notiſſimum eſt. Pauſanias in Bœot. Triton torrens eſt, inquit, haud magnus, prope Alalcomenas in Bœotia, verſus Libyam fluens, & ex Tritone palude in mare fertur, vbi tradunt educatam Mineruam, & non in Libya. Noſter hic tamen Mela à Tritone Libyca dictam putat, his verbis Libyam deſcribens: Super hunc ſinum, inquit, ingens palus amnem Tritona recipit, ipſa Tritonis: vnde & Mineruæ cognomen inditum eſt, vt incolæ arbitrantur, ibi genitæ: faciúntque ei fabulæ aliquam fidem, quòd quem natalem eius putant, ludicris virginum inter ſe decertantiũ celebrant. hæc Mela. Idem tradit & Herodotus, vt mox oſtendam: ſed & Lucanus poëta in nono, his verſibus canit:

Torrentem Tritonos addit illæſa paludem,
Hanc (vt fama) deus, quem toto littore pontus
Audit, ventoſa perflantem littora concha:
Hanc & Pallas amat, patrio quòd vertice nata
Terrarum primam Libyen (nam proxima cœlo eſt,
Vt probat ipſe calor) tetigit, ſtagníque quieta
Vultus vidit aqua, poſuítque in margine plantas,
Et ſe dilecta Tritonida dixit ab vnda.

Idem affirmat Iſaacius Lycophrontis interpres, idẽ fabuloſe innuit Aeſchylus. vel quòd ab Ioue genita, & apud Tritonẽ educata fuerit. vel dicta, vt Sthenę placuit, quòd τετράμηνις, id eſt, tertio die menſis genita fuerit. hinc etiam apud Athenienſes tertius menſis dies Mineruæ fuit conſecratus. vel quòd tertia nata ſit ex Ioue, poſt Apollinẽ & Dianam. vel quòd ex

ex Iouis capite edita ſit. Bœotiorũ enim lingua, vel Aeolicorum, τρίτον, vel τρίτα caput dicitur. vel quòd eadem ſit & quæ & Luna, quæ tertia à coitu die apparere incipit. vel quòd nihil ab aëre differat, qui tertium eſt elemẽtum. Quapropter & Diodorus in primo ait, Mineruam aëriã nominari. Euſeb. in Pręparatione euang. & ipſe Tritoniam aëra vocauit: qui quòd ter in anno mutetur, tres quoq; habere dicitur qualitates, caliditatem, frigiditatem, & temperiem: ideo Tritonia appellata. nam τρίτον tertiũ dicimus. Democritus quoque philoſophus Pallada ideo Tritonida cognominatam prodidit, quòd tria hæc mortalibus fuerit elargita, βουλεύειν καλῶς, κρίνειν ὀρθῶς, καὶ πράττειν δικαίως. hoc eſt, bene conſulere, rectè iudicare, & iuſtè facere. Notant Apollonij interpretes in primo Argonaut. tres fuiſſe Tritonis nomine: vnam aiunt hanc in Bœotia, alteram in Theſſalia, tertiam in Libya. Pauſa. verò in Arcad. à ſuprà recitatis aliam affert opinionẽ. Scribit enim, Alipherenſes in Arcadia (vetuſtum eſt id oppidum) maximè Pallada venerari, atque apud ſe genitã & educatam iactare, ex eóq; Lecheatæ Iouis aram extruxiſſe, vtpote, qui Pallada ibi ediderit, fontémque Tritonidem appellaſſe, ſibíque cętera vendicaſſe, quæ de Tritone feruntur. Simulacrum etiã Mineruæ æreum fuiſſe apud eos, ab Hypatodoro fabrefactum: celebritatémque ibi habitam, in qua & Myiagro rem ſacram agebant, quem deum in primo Syntagmate deſcripſi. Scribit in quarto Herodotus, Libycos dicere ſolitos, Mineruam Neptuni filiam & paludis Tritonidos: quæ cùm neſcio qua cauſa à patre reprehẽſa fuiſſet, ipſam ſe Ioui donaſſe, Iouem filiã aſciuiſſe. quo loco idẽ ſcriptor exequitur & diẽ feſtum, & celebritatem quã propterea puellæ celebrabãt, certamine quodam cruento: in quo quę morerentur, nõ virgines reputabantur, & vna inter eas ipſo certamine celebrabatur, ornabatúrque. Sed enim ne quid omittam, & dea hæc Tritogenia nuncupata eſt, de qua Sex. Pompeius: Tritogenia à ripa Tritonis fluminis dicta, quòd ibi primitus ſit viſa. Diodorus verò, Tritogeniam ideo ab Aegyptiis vocatam ait, propter tria anni tempora, ver, æſtatem, & hyemem. Tres enim Aegyptij anni partes faciebant. Sed & triplicem Mineruam præferunt, quæ in Cratylum Platonis Procli ſcholia circunferuntur: primam πηγαίαν & νοσφὰν, ſecundam ἀρχικὴν, tertiam ἀπόλυτον. quo loco multa, quæ ad antiquæ philoſophiæ & theologiæ myſteria pertinent, explicantur. Nunc nos reliqua proſequamur. Apollonij interpretes in quarto, poſtquam de Tritone Libyæ vel Bœotiæ aliis conſentanea ſcripſiſſent, tum & hoc ſubiungunt, οἱονεὶ τὸ τρέμειν τὸ φοβεῖσθαι τοὺς ἐναντίους ποιοῦσα. Hoc eſt: Alij, quòd hæc faciat contrariis τρέμειν, id eſt, timere. id quòd & Seruius in 11. Aen. Tritonia, inquit, aut quaſi terribilis, ἀπὸ τοῦ τρέμειν, quod eſt timere: aut ſecundum Ircanum, &c. Heſychius etiam, τριτογένειαν καὶ τριτογωνῆ Mineruam cognomine ſignificare ait, ἀπὸ τοῦ τρέμειν ἐπιφωνᾶν τοῖς πολεμίοις, hoc eſt, ab eo quòd pugnantes timere faciat. & hoc & plura Phurnutus ſcribit: à quo & illud, eam dictam etiam ἀτειτόνιλον, quaſi non teratur vllo labore. alij ad triplicem philoſophiæ ſpeculationem pertinere aiunt. Plutarch. tamen in Iſide & Oſiride, Pythagoricos ſcribit numeros & figuras honorare ſolitos nominibus deorum. Triangulum enim æquilaterum, Mineruam appellarunt Coryphagenem, & Tritogenean, quod τριὶ καθέτοισιν ἀπὸ τριῶν γωνέων ἀγομένοις διαιρέεται: hoc eſt, Tribus lineis ad perpendiculum ductis, à tribus angulis diuiditur.

Στρατεία, id eſt, militaris Minerua cognominata, quòd bello & militiæ præeſſet. vnde etiã dictus Iupiter Stratius apud Herodotũ, vt in Ioue dictũ eſt. Lucianus in Dialogis meretriciis, Stratiæ Mineruæ, id eſt, militaris meminit. ἀστρατείαν etiam eandẽ nuncupatã legimus à Lacedæmoniis, cuius deæ templum fuit in Laconia: ideo ſic nominatũ, quòd illic Amazones vlterius, cùm in Græcia pugnarent, nõ prodiuere. hanc verò potius Dianam Pauſ. ait.

Ἄρεια, id eſt, Martia Minerua ab antiquis culta fuit, quòd dux & gubernatrix exiſtimaretur bellorum, & iuſtitiæ defenſatrix, vt ſcribit Phurnutus. Proditum eſt, cum Oreſtes poſt matris cædem iudicium ſubiiſſet, in Ariopago cauſam dixiſſe: quo in loco Oreſtes abſolutus à parricidio, Martiæ Mineruæ aram conſecrauit, vt in Attica Pauſ. ſcribit: Ariopagus, inquit, id eſt, Martis vicus ea cauſa dictus eſt, quòd ibi ἄρης, id eſt, Mars cõdemnatus fuerit, cum Alirrhotion occidiſſet. quo loco etiam Oreſtes, quòd matrem interfecerat, iudicatus eſt: qui vt ſententiæ pœnam effugeret, aram Mineruę inſtituit, quæ ἀρείας ἀθηνᾶς βωμὸς vocata fuit. Huic porrò deæ ex manubiis Marathoniis ædem Athenienſes conſtruxere.

Hippia, id eſt, equeſtris Minerua, vt Phurnutus ait. item Pauſ. in Attica, nec quidem ſemel: item Arpocration. ſic verò nuncupata, quod currum inſtruxerit prima. hanc Iſæus rhetor & Mnaſeas Neptuni filiam fuiſſe tradiderunt, ac Polyphes Oceanitidis. Δάμιππον

etiam vocatam scribit Phurnutus, quasi dicas equidomitricem.

Sthenias Minerua, hoc est robusta, colebatur apud Trœzenios. ferunt enim, cùm inter Mineruam & Neptunum contentio esset, vtrius ea foret regio, Iupiter statuit, vt amborũ esset vrbs communis. hinc porrò factum est, vt Pallas & Sthenias & Polias cognominaretur: hoc est, & robusta, & ciuilis: Neptunus verò vt rex appellaretur. hinc etiam in Trœzeniorum nummis altera parte fuit Neptuni fuscina, seu tridens: altera verò os Mineruæ, vt à nobis alibi relatum est.

Glaucopis Athena, hoc est glauca oculos, vel cęsia Minerua cognominata fuit non modo à poëtis & scriptoribus, sed & in simulacris ita effingebatur. Scribit enim Paus. in Attica: supra Ceramicum & porticum regiam appellatam, templum fuisse Vulcani, cum Pallados simulacro, cui glauci erant oculi, iuxta Libycorum fabulam, qui Pallada ex Tritonide & Neptuno natam ferunt: & ideo glaucos oculos habere, vt etiam Neptunus habet. Alij sunt qui autumant, quod ἡ γλαύκωψ, id est, noctuæ oculos haberet, quæ auis etiam ei (vt dictũ est) ascribebatur: ideo γλαυκῶπις est appellata. Alij putant ideo vocatam, quòd virtus illustris sit, & conspicua. Diodorus Siculus ab Aegyptiis ea causa Glaucopin appellatam prodit, non ea (inquit) quam Græci putant, quòd glaucos habeat oculos: sed quòd aër, quem Pallada antiqui credebant, glauci sit coloris. Scribit Gellius sic vocatam, nõ tam quòd glaucos, id est, cæsios oculos haberet, quàm quòd horrendo ac formidoloso esset aspectu. vnde & glauci, id est, cæsij leones & βασιλικοὶ tradũtur, quod & Phurnutus ait. Sunt & qui dracones eadem ratione Glaucopas nuncupent. Est & apud Stephanum in Alcomenio, ex Alcomene & Athenai de Hippobotæ filia Glaucopus, à quo Glaucopion, & Glaucopis. Cæsia porrò à veteribus dicta Minerua est, quasi Cœlia, vt docet Gellius in secundo. Auctor Priapeiorum Flauam appellauit, illo Scazonte:

Minerua flauo lumine est, Venus pœto. Naso in eleg.

Quid si præcipiat flauæ Venus arma Mineruæ?

Ventilet accensas flaua Minerua faces. Idem in Arte:

Si poëta est, Veneri similis: si flaua, Mineruæ. Quidã putant ineptè à capillorũ colore flauam Mineruam dici. Sed de flauo & glauco colore vide Gelliũ: & si libet, nostrum Thiesiũ. Sed enim & Minerua ab oculorum truculento aspectu, & acri intuitu γοργωπος est cognominata, vt grammatici obseruant, ἀπὸ τῆ γοργῆ ὄπος, id est, à terribili acriue aspectu.

Poliuchos Minerua cognominata, cuius ædes, vt Paus. scribit, in arce fuit Spartanorũ. πολιοῦχοι enim communi genere, vt Suidas ait, dicuntur, qui ciuitatibus imperãt, eisq; moderãtur: nos, deos tutelares dicere possumus, seu custodes. Hinc & Iupiter etiã hoc cognomine vocatus est, vt dictũ est. Hinc Vitellius Cęsar patinã suam (vt ait Tranquillus) ob immẽsam magnitudinẽ clypeum Mineruæ, ægida Poliuchi dictitabat. Poliuchi cùm alij, tum in primo Herodotus meminit. Valla tutelarẽ interpretatus est. Sed & Apollonius lib. 1. Argonaut. videtur hoc eodẽ nomine Dianã illo versu nuncupare: ἠμὲν ἀρτέμιδι τῶ πολιοῦχῳ ἀφίτειρα.

Chalciœcus Minerua à Lacedęmoniis cognominata, cuius (vt Paus. in Lacon. ait) simulacrum æneum Gitiadas vir indigena confecit, simúlque in eandem versus edidit. Suidas, Chalciœcum Mineruam appellatam à Spartanis ait, quòd οἶκον χαλκοῦν: hoc est quòd ædem æream haberet: vel quod Chalcidenses ex Eubœa exules eam construxerant. Meminit in primo Thucydides, nec semel Plutarch. diuersis in locis, item in Paulaniæ vita Aemylius Probus, & Stobęus ex Chrysermo, in secundo histor. sed & Aelianus in Varia histor. & Titus Liuius, & Apuleius. Sunt qui Polyuchon & Calciœcum eandem faciant. Mirum & adhuc esse aliquos, qui apud Liuium Chalcionem legendum putent, & Chalcioniam apud Thucydidem latinum. Fuit & Minerua Chalcidica in vrbe Roma, in nona regione, si vera P. Victor prodit. Quidam nunc D. Marię esse arbitrantur, quod templum ab ea nomen adhuc seruat. quidam Mineruium. meminit, ni fallor, & Dion in hist. lib. LI.

Hellotis Minerua nuncupata, quòd cùm Dorienses Corinthum vrbem cæpissent, arderẽntque duæ sorores, Eurytion & Hellotis, in Palladis templum confugerunt, vbi & interierunt. mox subsecuta peste oraculum redditum est, expiandos sororum manes arsarũ. quare cessante pestilentia, templum Mineruæ Hellotidi construxerunt, & Hellotia celebritas instituta est. Alij ab ἕλος, id est, palude, quasi palustrem dicas. alij ab ἑλᾶν, id est capere, ab equo videlicet Pegaso, cui Pallas primũ frenum imposuerit, plura his legas in comment. Pindari, in Olymp. Fuerunt & Hellotides coronæ ambitus ingentis è myrro, ab Europa dictæ

dictæ, quam Corinthij Hellotida appellabãt. hinc & Hellotis Minerua: Athenæus auctor. κορυφαγένη ἀθήνη, Coryphagene Minerua à Plut. dicitur in lib. de Isi & Osiri, quod è Iouis capite orta putaretur. & vt ait poëta:

Quæ de patrio vertice nata dea est. & Lucanus:

Hanc & Pallas amat, patrio quæ vertice nata est. Fabulantur verò, Vulcanum securi patris caput aperuisse, quod & Lucianus in Dialogis ridet, & Pindarus in Olymp. in Diagoræ Rhodij hymno: Cùm, inquit, Vulcani instrumento id est, ęrea bipenne Pallas ex vertice patris prorumpens vehementer exclamauit, ita vt cœlum & tellus formidarẽt. quam fabulam plerique in allegoriam conferunt. Illud nunc tantum, quod idem tradit Plutarch. Pythagorici numeros & eorum figuras deorum appellationibus honestare solebant: nam triangulum æquilaterum vocabant ἀθήνας κορυφαγένας, & τετρογένειαν, quoniam à tribus lineis ad perpendiculum ductis ex tribus angulis deducitur. Poëtæ quoque fabulantur, in Mineruæ natiuitate aureos hymbres pluisse. hinc illud Claudiani:

Auratos Rhodiis hymbres, nascente Minerua,
Induxisse Iouem perhibent.

Coryphasia etiam Minerua appellata est à Coryphasio promõtorio, in quo Pylos vrbs condita fuit, vt Paus. tradit. Stephanus tamen, Coryphasion regiũculam Laconicam scribit, Pylo proximam. de Coryphasia Minerua sic in 1111. prodit Arnobius: Quid, inquit, arbitramur fore? desistétne illa Mineruam se dicere, cui Coryphasiæ nomẽ est, vel ex Coryphæ matris signo, vel quòd è vertice summo Iouis palmam ferens emicuit, atque armorum accincta terroribus, &c. Idem: Iouis (inquit) quarta progenies, quam Messenij Coryphasiam nuncupant. ex his Arnobij verbis corrigere facile possumus locum apud M. Tullium in 111. de Nat. deorum, vbi quartam commemorat Mineruam, vt non Polyphe eius mater, sed Coryphe legatur. & ibidem pro Coresia, Coryphasiam legendum: tametsi etiã Coresiam Pallada legamus, vt paulò pòst dicam ex Stephano. De Polyphe non me præterit, quod suprà ex Isæo & Mnasea relatum est, ex qua & Neptuno orta dicitur Minerua.

Lyndia Minerua cognominata fuit in Rhodo insula, ab vrbe Lyndo. de hac Diod. Siculus inter cætera tradit, Danaum cum filiabus Lyndum appulisse ex Aegypto, extructóque Mineruæ templo statuam deæ ingentem dicasse. paulò pòst subdit: Cadmus Mineruã Lyndiã muneribus ornauit, in quib. olla fuit ænea, admodum conspicua, vetusto more fabrefacta. in ea literis Phœniceis tunc primum in Græciam delatis inscriptum erat, Rhodũ vastatum iri à serpentibus. lege Bibliothecam Diodori. Meminit & Strabo lib. XIIII.

Capania nominata Minerua, vt Paulanias tradit, Argis in gymnasio Cylabare, vbi eius fuit simulacrum: aut à Capaneo dicta, aut à curru qui κάπανα à Thessalis dicebatur.

Ophthalmitis, quæ & Optiletis, hoc est, ocularis Minerua, à Lacedæmoniis culta fuit. cuius ædem à Lycurgo constructam, prodit Paulanias, cùm ipsi Lycurgo oculorum alter ab Alcandro erutus fuisset, dum in Alpion locum confugisset: cui opem ferentibus Lacedæmoniis, reliquum seruauit. Plutarch. cùm in Lycurgi vita, tum in Apophtheg. Ophthalmidis non meminit, sed Optileten vocat. nam (inquit) apud illius regionis Doricos oculi ὀπτῖλοι dicuntur. sed enim baculo Alcander Lycurgo oculum eruit, vt idem scribit Plutarchus, & à populo Lycurgo traditus, vt de eo supplicium sumeret. Sed Lycurgus nullo alio supplicio Alcandrum affecit: tantum sibi ministrare & famulari coëgit, & ex insolenti ac immani mansuetum probúmque reddidit.

ὀξυδερκὴς ἀθηνᾶς, id est, acutè videntis Mineruæ templum à Diomede positum fuisse, scribit Paulan. cùm ad Troiam pugnanti procul ab oculis Pallas caliginem depulisset, & inde factam appellationem, ab acutè scilicet videndo.

Cyparissia Pallas in Asopi vrbis Laconiæ arce templum habuit vt Paulanias scribit. idẽ & in Cyparissiis cultam, & templum habuisse, tradit in Messen. Stephanus verò: Cyparissea, inquit, Triphyliæ vrbs, quæ & Eranna vocabatur. vnde gentile nomen Cyparisseus, & κυπαρισσιάζω Minerua.

Alea Pallas cognominata fuit, quam Peloponnenses summa veneratione colebant, vt in Lacon. scribit Paus. ad quam Leotychides rex pulsus confugit, ob rem auarè administratam contra Alebadas. Meminit & Xenophon lib. VI. Hellenicôn. sed & Aleæ vetustissimum templũ Tegeates Aleus ædificauit: quo igni absumpto, alterũ Tegeatæ Scopæ Parij opera omnium magnificentissimum restituerũt. ab Alea Pallade, & Alæa festa dicta fuere.

Mineruæ etiam Aleæ meminit Herodotus, qui hiſtoriam narrat, vt Lacedæmonij cùm oraculi ambage perſuaſi in Tegeatas, bellum intuliſſent, victi & capti plerique, compedes quos tulerant contra Tegeatas, pertulerunt, ac demum Herodoti quoque tempore in huius deæ templo ſuſpenſi pendebant. Eleam etiam Mineruam legimus apud Strabonem, & Domitium in Syluis Statij:

Aut Eleæ lucis vidit Tegeæa ſacerdos. & idem Statius in quarto Thebaidos:

Templúmque Eleæ nemorale Mineruæ. Licet perperam plerique legant Altæ.

Μητηρ, id eſt mater Minerua, & culta & vocata à mulieribus Elæis: quæ cúm viderent regionem deſertam, ab hac dea impetrarunt, vt vnico concubitu virorum conciperent. quod cùm obtinuiſſent, deam ipſam Matrem nuncuparunt, & eidem templum poſuerũt: auctor Pauſan. in Eliacis.

Telchinia Pallas, vt eſt apud Pauſ. à Telchinis cognominata creditur, qui è Cypro venientes, Thaumeſſi partẽ incoluerunt in Bœotia, templúmq; de ſuo nomine deæ Palladi cõſtruxerunt Nicolaus verò in libro περὶ ἐθῶν, id eſt conſuetudinũ: Telchines, inquit, homines nuncupati ex Creta fuerũt, ſed & in Cypro habitarunt, vnde in Rhodũ migrarũt, príque eã inſulam detinuerunt. inuidi autẽ & faſcinãtes erãt, artificéſq; exiſtentes priſcorum opera imitabantur, Palladis Telchiniæ ſimulacrum primi erexerunt: vt ſi quis dicat βασκάνου ἀθλωνῆς, id eſt faſcinatricis Mineruæ. hoc idẽ repetit Stobæus in ſermone de Inuidia.

Βόδλεια ἀθλωνῆ, Budea Minerua ab vrbe Magneſiæ dicta, quæ à quopiam Budeo condita fuit: licet & alia Budæa Phrygiæ fuerit, meminit Stephanus. Alij putant, quòd cum humana prudentia excogitarit, boum opera humum colere, inde factũ nomen. atque ideo eadem ratione Boarmia à Bœotiis dicta fuit, quòd ſcilicet aptarit aratro boues: quod & apud Phauorinum legimus.

Achea Pallas cognominata, cuius templum, vt Ariſtoteles ſcribit, in Italia apud Daunios Apuliæ populos, in quo antiquitus fuiſſe tradit cùm alia, tum ſecures & enſes, cæteráque Diomedis eiúſque ſociorum arma. huius templi cuſtodes canes fuiſſe perhibẽtur, qui Græcis adeuntibus blandirentur, cæteris mortalibus agreſtes & feri. Accolæ longis ac pulis vtebantur veſtibus, propterea quòd cum Diomedes eò delatus eſt, cum captiuis Troianis, loci opportunitate captus è naui deſcendens ad ſpeculanda loca, relictæ in nauium ſtatione mulieres captiuæ Troianæ, ne in Græciam ſeruitum ducerentur Græcorũ vxoribus, naues incenderunt, & propterea ibi conſtitiſſe ferunt eo vtentes habitu.

Panachæis Minerua in Achaia culta fuit, cuius templum commune Achæis omnibus fuit, vt in Achaicis Pauſan. prodit.

Pallenis Minerua, cuius Herodotus libro primo meminit, cùm de Piſiſtrati Athenarum tyranni reditu agit, in quo Amphylitus Acarnan vates, ornatus pompa ſacerdotali, ita Piſiſtrato cecinit:

Eſt nummus proiectus, item ſunt retia tenta,
Nocte meant thynni, claro ſub ſidere lunæ.

quod interpretans Piſiſtratus, in vrbem reuerſus eſt. lege Herodotum. Meminit & Palladis quoque quæ in Pallenide coleretur, Euripides in Heraclidarum tragœdia. De Pallene Diana ſuo loco agemus. Fuit & παλλαυία Minerua in Chalcide, vt ſcribit Heſychius.

Χαλινίτις, hoc eſt Frenatrix Minerua, vel vt Domitius interpretatur, Frenalis, dicta ἀπὸ τῆ χαλινῶ, id eſt freno. Colebatur verò à Corinthiis, nam Bellerophonti opem deam tuliſſe aiunt, eíque equum Pegaſum, quem & infrenauerat, præbuit: huius deæ ſimulacrum ligneum fuit, vt Pauſan. ait, præter faciem, manúſque, & imos pedes, qui ex lapide candido conſtabant:

Scirias Minerua, quæ & Sciras eſt cognominata, à Sciro vate Dodonæo dicta eſt, qui vetuſtiſſimum eius deæ templũ cõdidit: idem & loco in Attica nomẽ dedit. Scirus autem hic vates eo prælio cecidit, quo Eleuſinij aduerſus Erechtheũ regẽ depugnarunt. eo enim tẽpore ex Dodona venerat, ſepultúſq; eſt prope torrentem, qui & ipſe à Sciro appellatus eſt, vt Pauſ. ſcribit. Stephanus tamen, Scirũ quidem Atticæ locum tradit, & Scironidas petras à Scirone: vel potius à loco ipſo. locus autẽ à Sciro heroe. Porrò in hoc loco, ait, meretrices proſtare ſolebant. Similiter & Sciraphion locus, vbi κυβιστᾶ, id eſt aleatores conueniebant: & σκιροφορῶν, quod ἀκόλαστον ſignificat, id eſt prodigum & κυβευτικὸν, ab his qui in Sciro verſabantur. Heſychius verò: Scias inquit, Minerua. Sciron aiunt Neptuni filium

filium vxorem duxiſſe Salamina Aſopi. Strabo quoque in IX. de Attica loquens, & eius partibus & locis: Nam, inquit, à quorundam vocabulis heroum Sciras & Cychria dicebatur, vnde & Minerua Sciras appellatur. Et locus alter Atticæ Scira, σκίρα: & Epiſciroſis, ἐπισκίρωσις, quoddam ſacrificandi genus: & menſis Scirophorion. Illud certè obſeruaui, diſtinctè qui græcè hæc nomina ſcripſerunt, hæc per ſimplex ῑῶτα, illa per diphthõgum ει notaſſe: quamuis Stephanus & alij quidam confundant. Ergo illud rectè, qui Heſychium exſcripſit, σκειρῶν. Sed quod ſequitur, malè, ἀρτάτις. ibi enim, vt etiam notat aſteriſcus, legendum eſt ἀργέφνις, qui vẽtus eſt notiſſimus, vt cũ Strabone alij declarãt, qui de vẽtis ſcripſerũt: & ipſe in Aeolo, hoc eſt Syntagmate Neptuni retuli. Porrò & Scirrhada legimus, vt apud Arpocrationẽ: ἀθλωνῆι, inquit, σκιῤῥάδια τιμῶσι ἀθλωνάιοι, Mineruam Scirrhada colunt Athenienſes.

Apaturias Pallas, id eſt, deceptrix, ſeorſum à Venere nuncupata eſt. Scribit enim Pauſanias, Aethrã compreſſam à Neptuno, quo in loco Apaturię Mineruæ templũ, ab ea conſtructũ: & pro Sphęria inſulam Hierã vocauit, ſtatutúmq; eſt, vt Trœzeniorũ virgines ante nuptias zonam huic deæ ſoluerent. De Apaturiis celebritate in Venere plenius egimus.

Hygeia, id eſt, ὑγέα Minerua ab Athenienſibus culta, cuius ſtatua in Acropoli ænea ſpectabatur, à Pericle poſita, quod ei in ſomniis dea oſtendiſſet, quomodo ſanaretur artifex tantum non conclamatus, qui in propylæorum conſtructione ex alto ceciderat. Memini ſuprà ex Plinio, in Partheno. Huius deæ meminit & Lycurgus orator, in oratione περὶ τῆ ἱερέως. meminit & Pauſanias in Attica. item Val. Arpocration. Fuit & altera Hygiæ Mineruæ ſtatua in populo Atticæ Acharnis, quam Soſpitem interpretatus eſt Domitius. Porrò de Hygia Aeſculapij alibi, hoc eſt, & cum patre, & ſuo loco dictum.

Ilias Minerua cognominata eſt in Daulia, cuius templo canes alebantur: quibus id erat inſtituti ac moris, vt aduenientibus Græcis blandirentur: barbaris verò ſi aduenirent, latratu infeſti erant. Scribit Dion Chryſoſtomus in libro de bello Troiano, cum Vlyſſes legatus de pace ad Troianos miſſus fuiſſet, Græcos à Troia abituros ſpopõdiſſe, ſe Mineruæ relicturos maximam ac pulcherrimam oblationem, cum hac inſcriptione, Hilaſterion, id eſt, ſacrum, Achiui Palladi Iliadi. ἱλαστήριον verò καθαρσίου θυσιαστήριον, id eſt, expiatorium, ſeu propiatorium, purgatorium ſacrificium. Mineruæ etiam in Ilio meminit Xenophon, ſtatim in principio Hellenicôn.

Singa Palladis nomẽ apud Phœnices, cuius nominis ſimulacrum Thebis Cadmus conſtituit, vt Pauſan. docet.

Craſtia Minerua templum habuit apud Sybaritas, de quo ſic Herodotus in v. Propè (inquit) Craſtin, Dorieum capta Sybari extruxiſſe aiunt templum Mineruæ, Craſtiæ cognomine.

Laphrya Pallas cognominata legitur, vt notat in Lycophronem Iſaacius, quòd ex bello ſpolia ducat: quaſi dicas, Laphyria, quando ita græcè ſpolia dicuntur. de Laphrya Diana ſuo loco agemus.

Pilætis Minerua cognominata eſt, quòd in portis vrbium appingeretur. quin etiam & in ædium ianuis, veluti in ſuburbiis Mars: ea ſcilicet ratione ſignificantes, in vrbe & ædibus prudentia opus eſſe: foris verò vt quæ eſſent, defenderentur armis bellóque.

Aethyia Minerua cognominata, quaſi αἴθυια, id eſt, mergus dicas: quòd cum prudentia nauigare oporteat, mergi exemplo. Mineruæ Aethyiæ meminit in Attica Pauſ. Cùm, inquit, ab Apollinis & Dianæ Agreſtis templo deſcendis, Pandionis heroum, id eſt, Pandionis herois templum occurrit, quem eo loco ſepultum iam diximus, quẽ Mineruæ Aethyiæ ſcopulum vocant. quo loco in græco & latino codice hoc nomen perperam ſcribitur. in græco enim ἴθυια, in latino verò ethyſia legitur: cùm in vtroque Aethyia legendum ſit. Rectius alio loco Pauſan. de eodem heroo Pandionis loquens: Ibi, inquit, Pandionem aduerſa valetudine extinctũ, cui in Megaride tumulus ad mare adiacet, quem Athenis ἀλθυιας σκόπελον, id eſt, mergi ſcopulum, vel (vt vertit Domitius) Gauiæ ſcopulum nuncupant.

Endarthyia, hoc eſt, ἐνδαρθυία, hoc nomine culta à Megarenſib. vt ſcribit Heſychius, quoniam Minerua in αἴθυιαν, id eſt, in mergum conuerſa, ſub alis Cecropa occuluit, & in Megaram deduxit. hinc illi eſt cognomen: quod exiſtimaui cum ſuperiore conuenire. Sed cùm Phauorinus idem iiſdem verbis referat, vt ipſum eſt apud vtrunque, ipſe quoq; retuli.

Ἐργάνη Pallas cognominata, vt Theophilus ait, ex eo quòd ſit præſes muliebrium operum: Operaria latinè dici poteſt. Meminit Artemidorus libro 2. de Inſomniis, & Arpocration.

Aelia

Aelianus & Paus.hoc nomine tradunt primùm ab Athenienſibus nuncupatam. Diod. Siculus eo nomine vocatam ait,quòd plura inſtrumenta inuenerit ad diuerſas artes.eadem ratione & Mechanitis Minerua cognominata putatur, quòd excogitarit artes. hinc eſt etiam in prouerbiis græcis, σὺν ἀθηνᾷ. Illud quoq; obſeruat Heſychius, quod etiam ὄργανα à Samiis ſit dicta.

Σάλπιγξ ἀθήνη, hoc eſt, tubicinis Mineruæ cognomen Pauſan. commemorat: cuius templum Hegeleum poſuiſſe ait, qui Tiſſeni ſeu Tyrſeni potius filius fuit. Porrò ipſe Tyſſenus, Herculis & puellæ Lydiæ filius, qui primus tubam inuenit, vnde & Latini Tyrrhenorum inuentum tubam tradunt,qui aliquando à Græcis Tyrſeni appellati ſunt. qua ex re Hegeleus à tuba Mineruam Salpinga vocauit. Lege apud Pauſaniam plura in Corinth.Heſychius & Phauorinus Salpingis Mineruæ templum aiunt apud Argiuos fuiſſe.

Γιγαντοφόντιδα etiam vocatam legimus Mineruam,hoc eſt Giganticidam, vt Phurnutus ait,id etiam in allegoriam transferens.

Νίκη ἀθηνᾶ,id eſt Victoria Minerua Athenis colebatur, cuius meminit Licurgus orator in ea oratione, quæ inſcripta eſt κατὰ ἱερέως. Huius deæ ſimulacrum ſine alis erat, hoc eſt ἄπτερον, in dextra malum habens granatum: ſiniſtra verò κράνος, id eſt galeam, vt quidam interpretantur.ita verò culta fuit in acropoli,id eſt, Athenarũ arce,vt in primo de Acropoli Heliodorus ſcribit,& Arpocration repetit. De Victoria quæ ſine alis, id eſt ἄπτερα ab Athenienſibus colebatur,actum eſt:& cùm de Victoria ageremus, diuerſa recenſuimus.

Fuit & in arce Megarenſium νίκης ἀθηνᾶς ſacellum,& aliud item αἰαντίδος, ab Aiace dictum, vt Pauſan.ſcribit. Meminit & νίκης Phurnutus, Extat in Hiſpania marmoreum hac inſcriptione, Palladi Victrici ſacrum:hic hoſtium reliquias profligauit Cato, vbi ſacellum miro artificio conditum,& æream Palladis effigiem reliquit.

Πολιὰς ἀθηνᾶ, quaſi tu dicas,ciuilis vel vrbana Minerua,dicta (vt innuit Pauſaniasin Attica) quòd in Acropoli eſſet, quem locum eo tempore πόλιν, id eſt vrbem appellabant. Phurnutus autem non tantum Poliada,ſed etiam χρυσόπολιν nominatam ait. Ferunt verò tum primum hoc cognomine dictam Mineruam,cùm (vt antè diximus) iam Iupiter ſtatuiſſet,vt promiſcuè Neptunus & Minerua Atticæ præſiderent.vnde ab vrbe ipſa Poliada vocarunt,& Stheniada,ſed Neptunum βασιλέα, id eſt regem.vnde & nummi eorum fuſcinam,ſeu tridentem altera parte,& altera Mineruæ os habebant: quamuis alios auctores ſecutus ſuprà,idem de Trœzeniis tradiderim.ſcribit Strabo lib.9 Poliadis Mineruæ templum in ſaxo vetuſtum fuiſſe,in quo lucis inextinctæ lychnus erat.idem Parthenon, quod Ictinum condidiſſe ferunt.hinc ab aliquibus Ictini domina Pallas vocata eſt. Sed enim Pauſanias in Attica de Poliade & lychno alia. Callimachum enim, non Ictinũ ait, qui marmor primus ſecuerit,vnde illi nomen καταλόγχου inditum. Scribit Heſychius, οἰκουρὸν ὄφιν, Poliadis Mineruæ cuſtodem draconem vocatum.& hic quidem vnum,alij verò duos aiunt in Erechthei tẽplo:& hũc acropoleos,id eſt arcis cuſtodem,cui ex melle placentam offerebant,Poliadis Mineruæ peplum primos cõtexuiſſe legimus, Aceſeum Patarenſem, & Heliconẽ Cariſtium: de quibus in Prouerbiis legitur & hiſtoria.duas virgines vocatas Canephoras,quaſi dicas Ciſtophoras,huic deæ quotannis ſtatuebant quæ inſeruirent,de quibus plura Pauſ.Sed & alibi gentiũ alia fuiſſe Poliadis Mineruæ templa legimus, inter quæ illud quod Polieum ab ea nuncupabatur,apud Ilium.Fuit & Tegeatis Poliatidos Palladis templum,in quod ſemel in anno ſacerdos ingrediebatur. lege in Arcad.Pauſan.

Alipheræa Minerua cognominata eſt,vt Stephanus & Polybius ſcribunt. ἀλίφειρα vrbs fuit Arcadiæ: hæc (vt Polybius tradit) in ſummitate collis arcem,& æneam Mineruæ ſtatuam longè à cæteris ſpecie ac magnitudine differentem habuit,quæ à quo, aut cuius ſumptibus,quóve tempore erecta fuerit,etiam apud eius loci incolas in dubio fuit,hoc interim omnes idem auctor conſtare ait,opus eſſe inter omnia opera Hecatodori & Soſtrati excellentiſſimum.hinc ergo ἀλιφειρᾶία nuncupata.

Itonia,& Itonias,& Itonis Minerua,vt notat Stephanus,& ſi Feſto ſtandum,Itonida: qui ſcribit,Itonida Minerua à loco appellata.Itonea verò à T.Liuio, qui in 6.lib.4. Dec. ſcribit, Ibi ſtatua regis Antiochi in templo poſita Mineruæ Itonææ iram accendit. Callimachus in Cereris hymno:

ἴνθαρ ἰτωνίδος μὲν ἀδαμάσας ἐπ' ἀεθλα

ἄρμενον

Ὀρμενίδαι καλέουσιν. id eſt,

Cúmque ad Itoniados certamina Palladis ipſum
Ormenidæ inuitant.

Et Apollonius in primo Argon. ἔργον ἀθηναίης ἰτωνίδος, hoc eſt, opus Palladis Itonidis. quo loco interpretes,Itoniæ Mineruæ ſcribunt templum fuiſſe in Coronia Bœotiæ,de qua nõ intelligit Apollonius:ſed potius de Theſſalica Itonia,cuius meminerit Hecatæus in primo hiſtor.Strabo:Bœotij, qui venerant ex Theſſalia, expugnata Coronæa, Itoniæ Mineruæ templum in plano condiderunt, eodem quo Theſſalicum nomine. Armenidas verò in Thebaicis ſcripſit,Itonon Amphictyonis filium in Theſſalia natum fuiſſe, à quo ſit ἴτωνος ciuitas, & ἰτωνὶς ἀθηνᾶ, id eſt, Itonis Minerua. Meminit & Alexander in primo Caricorum commentariorum, item Stephanus & Suidas.Pauſan.in Attica,vbi de Pyrrhi regis victoria contra Antigonum agit,ſcribit,inter Lariſſam & Pheras Itoniæ Mineruę poſitum fuiſſe templum.Citatur hoc Epigramma Pyrrhi apud Plutarch.item in vita Pyrrhi:

Hæc tibi dona refert clypeos Itonia Pallas,
Aeacides Pyrrhus,quos audax Galata in armis,
Et magnæ Antigoni bello amiſere cateruæ,
Quæ quondam Aeacidis armorum gloria parta eſt.

Sic verſu quidem heroico Domitius vertit,quod eſt elegiaco ſcriptum græcè.

Τὰς θυρεὰς δ μολοσσὸς ἰτωνίδι δῶρον ἀθανᾷ,
Πυῤῥος ἀπὸ θρασέων ἐκρέμασεν γαλατᾶν.
Πάντα τὸν ἀντιγόνου καθελὼν στρατὸν, ὃ μέγα θαῦμα,
Ἀιχμητὰ καὶ νεῶν, μὴ παρὸν αἰακίδαι.

Papinius etiam in extremo ſecundo Thebaid.de Minerua loquens:

Siue Aonia diuertis Itone
Læta choris. Quo loco, Placidius:
Itone ciuitas Bœotiæ Mineruæ ſacrata. vt ipſe alibi ait,
Ducit Itonæos & Alalcomenæa Mineruæ
Agmina.

Bacchilides Mineruam Itoniam dicit. ab Itone ergo Mineruam oppido cognominatum,quod eſt in Macedonia,vbi eius antiqua fuit ædes,vicina Bœotię,in qua regnauit Anthonous Herculis filius,& Paphies.

Ithomia Pallas,ab vrbe Theſſalica Ithome, cuius & meminit Homerus, vt docet Strabo libro 9.qui & Curalium fluuium ſcribit labentem παρὰ τὸ Ἰθωμάτας ἀθηνᾶς ἱερὸν, id eſt, præter Ithomiæ Mineruæ templum, Peneum ingredi. Legimus & montem Ithomen, vt in Ithomate Ioue docuimus.quare apud Catullum quidam ita legunt:

Quod tibi ſi ſancti conceſſerit incola Ithomi.

Quod tamen non recipit amicus noſtras, pro Ithomi reponens Hymetti. Idem Catullus eodem poëmate:

Vnigenámque ſimul cultricem montis Ithomi.

Nonnulli tamen Ithini legunt. De Ictino quidem bis Strabo meminit: ſed in carmine ſyllaba contumax repugnat.quare res amplianda, vt Ictini lychnus ſit asbeſtos. Mirum eſt viros alioqui doctos,Itoniam & Ithomiam confundere, cùm diuerſæ ſint, vt eſt à me oſtenſum. Bembus quidem apud Catullum vbique Itoni legit, in dialogo ad Herculem Strozam:& duplicem facit,citato ſuper hoc ex lauacro Palladis carmine Callimachi.

Ζωστηρία ἀθηνᾶ. Zoſteria Minerua cognominata,cuius meminit Heſychius. Pauſanias verò in Bœot.ait, Amphitrionẽ ſtatuas duas erexiſſe ligneas,cùm aduerſus Euboeos & Chalcodontem pugnaturus arma induceret,quod veteres ζώσασθαι, arma induere dicerent.& Homerum ait, Agamemnona Marti ſimilem zona armorum,&c. Stephanus verò in libro de Vrbibus ζωστῆρα Atticæ eſſe Iſthmum ſcribit, vbi ferunt Latonam zonam ſoluiſſe, cùm in paludem deſcendiſſet, vt lauaretur: quo in loco piſcatores ſacra Latonæ & Dianæ faciebant,& Apollini Zoſterio. Tum & hoc ſubdit, quod in Locris Epicnemidiis etiam Minerua coleretur Zoſteria.

Θαλλοφόρος ἀθηνᾶ, hoc eſt Ramifera Minerua eſt cognominata,à ramis oliuæ,puto. huius in Sympoſio meminit Xenophon,qui in eius celebritate ſenes ait venuſtos eligi.

Ἀλαλκομενηὶς ἀθηνᾶ, ab Alalcomeneo dicta,vt eſt apud Stephanum, qui eius deæ ſtatuam erexit:

Aelianus & Pauſ.hoc nomine tradunt primùm ab Athenienſibus nuncupatam. Diod. Siculus eo nomine vocatam ait,quòd plura inſtrumenta inuenerit ad diuerſas artes.eadem ratione & Mechanitis Minerua cognominata putatur, quòd excogitarit artes. hinc eſt etiam in prouerbiis græcis, σὺν ἀθηνᾷ. Illud quoq; obſeruat Heſychius, quod etiam ὄργατις à Samiis ſit dicta.

Σάλπιγξ ἀθήνας, hoc eſt, tubicinis Mineruæ cognomen Pauſan. commemorat: cuius templum Hegeleum poſuiſſe ait, qui Tiſſeni ſeu Tyrſeni potius filius fuit. Porrò ipſe Tyſſenus, Herculis & puellæ Lydiæ filius, qui primus tubam inuenit, vnde & Latini Tyrrhenorum inuentum tubam tradunt,qui aliquando à Græcis Tyrſeni appellati ſunt. qua ex re Hegeleus à tuba Mineruam Salpinga vocauit. Lege apud Pauſaniam plura in Corinth.Heſychius & Phauorinus Salpingis Mineruæ templum aiunt apud Argiuos fuiſſe.

Γιγαντοφόντιδα etiam vocatam legimus Mineruam,hoc eſt Giganticidam, vt Phurnutus ait,id etiam in allegoriam transferens.

Νίκη ἀθηνᾶ,id eſt Victoria Minerua Athenis colebatur, cuius meminit Licurgus orator in ea oratione, quæ inſcripta eſt περὶ ἱερέως. Huius deæ ſimulacrum ſine alis erat, hoc eſt ἄπτερον, in dextra malum habens granatum: ſiniſtra verò κράνος, id eſt galeam, vt quidam interpretantur.ita verò culta fuit in acropoli,id eſt, Athenarũ arce,vt in primo de Acropoli Heliodorus ſcribit,& Arpocration repetit. De Victoria quæ ſine alis, id eſt ἄπτερα ab Athenienſibus colebatur,actum eſt:& cùm de Victoria ageremus, diuerſa recenſuimus.

Fuit & in arce Megarenſium νίκης ἀθηνᾶς ſacellum,& aliud item διαντίδος, ab Aiace dictum,vt Pauſan.ſcribit. Meminit & νίκης Phurnutus, Extat in Hiſpania marmoreum hac inſcriptione, Palladi Victrici ſacrum: hic hoſtium reliquias profligauit Cato, vbi ſacellum miro artificio conditum,& æream Palladis effigiem reliquit.

Πολιὰς ἀθηνᾶ, quaſi tu dicas,ciuilis vel vrbana Minerua,dicta (vt innuit Pauſaniasin Attica) quòd in Acropoli eſſet, quem locum eo tempore πόλιν, id eſt vrbem appellabant. Phurnutus autem non tantum Poliada,ſed etiam ὀρυσίπολιν nominatam ait. Ferunt verò tum primum hoc cognomine dictam Mineruam,cùm (vt antè diximus) iam Iupiter ſtatuiſſet,vt promiſcuè Neptunus & Minerua Atticæ præſiderent.vnde ab vrbe ipſa Poliada vocarunt,& Stheniada,ſed Neptunum βασιλέα, id eſt regem. vnde & nummi eorum fuſcinam,ſeu tridentem altera parte,& altera Mineruæ os habebant: quamuis alios auctores ſecutus ſuprà,idem de Trœzeniis tradiderim.ſcribit Strabo lib. 9 Poliadis Mineruæ templum in ſaxo vetuſtum fuiſſe,in quo lucis inextinctæ lychnus erat. idem Parthenon, quod Ictinum condidiſſe ferunt.hinc ab aliquibus Ictini domina Pallas vocata eſt. Sed enim Pauſanias in Attica de Poliade & lychno alia. Callimachum enim, non Ictinũ ait, qui marmor primus ſecuerit, vnde illi nomen κανηφόρου inditum. Scribit Heſychius, οἰκουρὸν ὄφιν, Poliadis Mineruæ cuſtodem draconem vocatum.& hic quidem vnum,alij verò duos aiunt in Erechthei tẽplo:& hũc acropoleos,id eſt arcis cuſtodem,cui ex melle placentam offerebant,Poliadis Mineruæ peplum primos cõtexuiſſe legimus, Aceſeum Patarenſem, & Heliconẽ Cariſtium: de quibus in Prouerbiis legitur & hiſtoria.duas virgines vocatas Canephoras,quaſi dicas Ciſtophoras,huic deæ quotannis ſtatuebant quæ inſeruirent,de quibus plura Pauſ.Sed & alibi gentiũ alia fuiſſe Poliadis Mineruæ templa legimus, inter quæ illud quod Polieum ab ea nuncupabatur,apud Ilium.Fuit & Tegeatis Poliatidos Palladis templum,in quod ſemel in anno ſacerdos ingrediebatur. lege in Arcad.Pauſan.

Alipheræa Minerua cognominata eſt, vt Stephanus & Polybius ſcribunt. ἀλιφειρᾶα vrbs fuit Arcadiæ: hæc (vt Polybius tradit) in ſummitate collis arcem, & æneam Mineruæ ſtatuam longè à cæteris ſpecie ac magnitudine differentem habuit,quæ à quo, aut cuius ſumptibus,quóve tempore erecta fuerit,etiam apud eius loci incolas in dubio fuit,hoc inter omnes idem auctor conſtare ait,opus eſſe inter omnia opera Hecatodori & Soſtrati excellentiſſimum.hinc ergo ἀλιφειρᾶα nuncupata.

Itonia,& Itonias,& Itonis Minerua,vt notat Stephanus,& ſi Feſto ſtandum,Itonida: qui ſcribit,Itonida Minerua à loco appellata.Itonea verò à T.Liuio, qui in 6.lib.4. Dec. ſcribit, Ibi ſtatua regis Antiochi in templo poſita Mineruæ Itonææ iram accendit. Callimachus in Cereris hymno:

ἔνθα ἰτωνίαδος μὲν ἀθανάιας ἐπ' ἄεθλα

ἔρμεν

ὄρμωνίδαι καλέουσιν. id eſt,

Cúmque ad Itoniados certamina Palladis ipſum
Ormenidæ inuitant.

Et Apollonius in primo Argon. ἔργον ἀθηναίης ἰτωνίδος, hoc eſt, opus Palladis Itonidis. quo loco interpretes,Itoniæ Mineruæ ſcribunt templum fuiſſe in Coronia Bœotiæ,de qua nõ intelligit Apollonius:ſed potius de Theſſalica Itonia,cuius meminerit Hecatæus in primo hiſtor.Strabo:Bœotij, qui venerant ex Theſſalia, expugnata Coronæa, Itoniæ Mineruæ templum in plano condiderunt, eodem quo Theſſalicum nomine. Armenidas verò in Thebaicis ſcripſit,Itonon Amphictyonis filium in Theſſalia natum fuiſſe, à quo ſit ἴτωνος ciuitas, & ἰτωνὶς ἀθηνᾶ, id eſt, Itonis Minerua. Meminit & Alexander in primo Caricorum commentariorum, item Stephanus & Suidas.Pauſan.in Attica,vbi de Pyrrhi regis victoria contra Antigonum agit,ſcribit,inter Lariſſam & Pheras Itoniæ Mineruę poſitum fuiſſe templum.Citatur hoc Epigramma Pyrrhi apud Plutarch.item in vita Pyrrhi:

Hæc tibi dona refert clypeos Itonia Pallas,
Aeacides Pyrrhus,quos audax Galata in armis,
Et magnæ Antigoni bello amiſere cateruæ,
Quæ quondam Aeacidis armorum gloria parta eſt.

Sic verſu quidem heroico Domitius vertit,quod eſt elegiaco ſcriptum græcè.

Τὸς θυρεὸς ὁ μολοσσὸς ἰτωνίδι δῶρον ἀθανᾷ,
Πυῤῥὸς ἀπὸ θρασέων ἐκρέμασεν γαλατᾶν.
Πάντα τὸν ἀντιγόνε καθελὼν τρατὸν, ὃ μέγα θαῦμα,
Ἀιχμητὰ καὶ νῦν, κὴ πάρος, αἰακίδα.

Papinius etiam in extremo ſecundo Thebaid.de Minerua loquens:

Siue Aonia diuertis Itone
Læta choris. Quo loco, Placidius:
Itone ciuitas Bœotiæ Mineruæ ſacrata. vt ipſe alibi ait,
Ducit Itonæos & Alalcomenæa Mineruæ
Agmina.

Bacchilides Mineruam Itoniam dicit. ab Itone ergo Mineruam oppido cognominatam uit,quod eſt in Macedonia,vbi eius antiqua fuit ædes,vicina Bœotię,in qua regnauit Anthonous Herculis filius,& Paphies.

Ithomia Pallas,ab vrbe Theſſalica Ithome, cuius & meminit Homerus, vt docet Strabo libro 9.qui & Curalium fluuium ſcribit labentem παρὰ τὸ τῆ ἰθωμίας ἀθηνᾶς ἱερὸν, id eſt, præter Ithomiæ Mineruæ templum, Peneum ingredi. Legimus & montem Ithomen, vt in Ithomate Ioue docuimus.quare apud Catullum quidam ita legunt:

Quod tibi ſi ſancti conceſſerit incola Ithomi.

Quod tamen non recipit amicus noſtras, pro Ithomi reponens Hymetti. Idem Catullus eodem poëmate:

Vnigenámque ſimul cultricem montis Ithomi.

Nonnulli tamen Ithini legunt. De Ictino quidem bis Strabo meminit: ſed in carmine ſyllaba contumax repugnat.quare res amplianda, vt Ictini lychnus ſit asbeſtos. Mirum eſt viros alioqui doctos,Itoniam & Ithomiam confundere, cùm diuerſæ ſint, vt eſt à me oſtenſum. Bembus quidem apud Catullum vbique Itoni legit, in dialogo ad Herculem Strozam;& duplicem facit,citato ſuper hoc ex lauacro Palladis carmine Callimachi.

ζωſτηρία ἀθηνᾶ. Zoſteria Minerua cognominata,cuius meminit Heſychius. Pauſanias verò in Bœot.ait, Amphitrionẽ ſtatuas duas erexiſſe ligneas,cùm aduerſus Eubæos & Chalcodontem pugnaturus arma induceret,quod veteres ζώσασθαι, arma induere dicerent.& Homerum ait, Agamemnona Marti ſimilem zona armorum,&c. Stephanus verò in libro de Vrbibus ζωſτῆρα Atticæ eſſe Iſthmum ſcribit, vbi ferunt Latonam zonam ſoluiſſe, cùm in paludem deſcendiſſet, vt lauaretur: quo in loco piſcatores ſacra Latonæ & Dianæ faciebant,& Apollini Zoſterio. Tum & hoc ſubdit, quod in Locris Epicnemidiis etiam Mineruа coleretur Zoſteria.

Θαλλοφόρος ἀθηνᾶ, hoc eſt Ramifera Minerua eſt cognominata,à ramis oliuæ,puto. huius in Sympoſio meminit Xenophon,qui in eius celebritate ſenes ait venuſtos eligi.

Ἀλαλκομενηὶς ἀθηνᾶ, ab Alalcomeneo dicta,vt eſt apud Stephanum, qui eius deæ ſtatuam erexit:

erexit:non autem vt Aristarchus putauit, παρὰ τὸ ἀλαλητῆρι, id est auxiliari. Alalceis enim vocaretur,quam tamen sententiam sequitur Phurnutus, qui eandem etiam appellatam ait ἀγελαΐδα, ἀπὸ τῆς ἄγειν τὰς λαούς, hoc est, ab agendo populos: vel ab, ἀγελαίας, id est,armentis boum,quæ illi sacrificabant, vt indomita, vel vt alij tradunt, Agelea dicta est quasi ἄγουσα λάφυρα, hoc est,agens prædam.meminit Herodotus libro nono,& Homerus cùm alibi, tum in quarto Iliad. πρώτη δ' Διὸς θυγάτηρ ἀγελείη. hoc est, Prima autem Iouis filia Agelea. Sanè idem Alalcomenus & vrbem à suo nomine dixit Alalcomenen,de qua intellexit Statius libro Thebaid.septimo.

Ducit Itonæos,& Alalcomenæa Mineruæ Agmina.

quo loco Lutatius Placidus grammaticus ita castigatè legendus: Alalcomena ciuitas est Bœotiæ,in qua regnauit Herculis filius.hinc Bacchylides græcus poëta fuit, quem imitatus est Horatius,&c.in qua nata est Alcmena Herculis mater,& in qua etiam colebatur Minerua. Porrò Aelianus etiam vocat Mineruam Alcomeneida.sic enim ait: In Cereris templo,quod est in vrbe, Aranea solitam texit telam ante simulacri faciem: Mineruæ etiam simulacrum,quæ Alcomeneis dicebatur,sponte sua combustum est,& alia eiusmodi complura.

Alcides Minerua cognominata à Macedonibus. T. Liuius libro secundo quintæ Dec. de Perse rege bellum aduersus Romanos suscipiente: Ipse, inquit, centum hostiis sacrificio regaliter Mineruæ,quam vocant Alcidem, confecto, cum purpuratorum & satellitum manu profectus Citium est,id Macedoniæ oppidum est.

Catuleana Minerua dicta,de qua Plin.trigesimo quarto Nat. histor. de Euphranoris Alexandro,id est Paride agens.huius est,ait,Minerua Romæ,quæ dicitur Catuleana, infra capitolium,à Q. Lutatio Catulo dicata. Sunt qui libentius Catulianam legant.

Musica Minerua etiam appellata fuit, de qua idem Plinius eodem libro trigesimoquarto,capite octauo. Demetrius, inquit, fecit Mineruam quæ Musica appellatur,quoniam dracones in Gorgone eius,ad ictus citharæ tinnitu resonabant.

Captam Mineruam quoque cognominatam legimus à Romanis,cuius delubrum fuit ad Cœlij montis radices: quæ cur ita vocaretur,varias in 3.Fast. Ouid.opiniones recitat. ita enim canit:

Cœlius ex alto qua mons descendit in æquum,
Hic vbi non plana est,sed propè plana via est.
Parua licet videas Captæ delubra Mineruæ,
Quæ dea natali cœpit habere suo.
Nominis in dubio causa est.Capitale vocamus
Ingenium solers, ingeniosa dea est.
An quia de capitis fertur sine matre paterni
Vertice cum clypeo prosiluisse suo.
An quia perdomitis ad nos captiua Phaliscis
Venit,& hoc signo syllaba prima docet.
An quod habet legem,capitis quæ pendere pœnas
Ex illo iubeat furta reperta loco.
A quacunque trahas ratione vocabula, Pallas,
Pro ducibus nostris ægida semper habe.

Addit& his aliam grammaticus Marsus suam opinionem,Captámque Mineruam forte vocari posse ille existimat,quod captus locus ex Festi sententia, ad sacrificandum legitimè constitutus diceretur.

Nerine etiam Minerua, vel Neriene dicta fuit, si Porphyrioni Horatiano interpreti stamus: qua de re in Marte satis scripsimus.

Oleria Minerua appellata est,& Oleria festa, ab vrbe Olero, quæ in Creta fuit, vt Stephanus meminit.

Ἀνεμώτις ἀθηνᾶ, id est Anemotis Minerua hoc est ventosa, colebatur in ciuitate Methone, vbi & templum & simulacrum habuit,quod Diomedes dicasse fertur, vt Pausan. docet: dicta,quòd ibi dea molestum ventum sedarit.

Cydonia Minerua,cognominata quidem de nomine vrbis Cretensi :templum verò à Clymeno Herculis Idæi nepote erectum fuit,vt apud eundem Pausaniam legimus.

Ἀνεία

Ἀνεία Pallas dicta est Argis,vt Hesychius scribit,quod ἐπὶ τῶν ἄκρων, id est, quædam montis summitate constituta esset, à qua & Acrisius est denominatus. Est autem & Iuno, & Diana,& Venus eodem nomine Argis nuncupata, quod pari modo in eadem summitate, id est, ἐπ' ἄκρῳ sint positæ.

Colocasiæ Mineruæ templum fuit in Sicyone, vt est in 3 apud Athenæum,quo loco de ciborio & colocosia agit,ex Nicandri Georgico.

Ἐπιπυργίτης ἀθηνᾶ, hoc est,turrium præses Minerua,sic vocata & culta in Abderis,vt Hesychius scribit. ἐπιπυργιδίαν Pausanias vocat in Corinth.

Ἀεργάτις ἀθηνᾶ, hoc est Illaboriosa, & infatigabilis vllo labore,vt Phurnutus, vel inuulnerabilis in bello Minerua:Hesychius & Phauorinus. Sed & Phlyenses Myrinusij,vt Paus. scribit in Attica, Mineruam τιθρώνιον colebant interpretatur Domitius Almam.

Pœonia Minerua, id est, medica cognominata, cuius cùm alibi simulacra tum in primis in Attica Paus.commemorat,vt quidem apud Oropios in ara Amphiarai,item in Ceramico vnà cum Apolline Musageta.

Asia Minerua,id est, ἀσία ἀθηνᾶ, cuius templum Paus.ait fuisse in ruderibus,constructum verò à Castore & Polluce ex Colchis reuersis. nam & apud Colchos eodem nomine templum fuerat.

Hippolaitis Minerua dicta fuit, vt idem Pausanias tradit,ab vrbe Hippola,cuius ruinæ extabant Pausaniæ tempore. vrbis meminit & Stephanus.

Promachorma Minerua cognominata,quæ in monte Buporthmo templum habuit in insula Trierana,vt in Corinth. Paus.scribit.

Κελσυθέας ἀθηνᾶς, hoc est, adhortantis Mineruæ simulacrum confecit Vlysses, postquam cursu superauit procos: Pausanias.

Agoræa Minerua,id est, forensis, à Lacedæmoniis culta.idem Pausanias.

Nedusia Minerua dicta, testibus Suida & Stephano, à loco vel vrbe Laconiæ. Strabo quoque tum libro octauo,tum vndecimo. Nedusiæ Mineruæ meminit, quam à Nedonte loco nomen habere ait. sed duplex quidem templum Nedusiæ his verbis idem Strabo facit, Præter Pheras autem, inquit, Nedon amnis per Laconicum labitur agrum,alter à fluuio Neda:Nedusiæ verò Palladis cognomento insigne templum habet. Est etiã in Pœassa Nedusiæ Palladis sacellum nobile,à Nedonte loco nomẽ assecutæ. hæc quidem in octauo.in vndecimo verò ita: Inter autem ædem Pœassæ parietina, Nedusiæ Mineruæ sacellum est,quod Nestor secundum eius à Troia reditum ædificauit.

Ambulia Minerua: vide in Ambulio Ioue.

Pariæ,id est, παρείας Mineruæ simulacrum sub diuo in Laconia describit Pausanias. Paniæ verò in gymnasio Cylabare posita fuit auctore eodem.

Axioppœna Minerua ab Hercule cognominata, cùm se vltus fuisset de Hippocoonte & filiis, qui illum expiare abnuerant,& Oeonum interfecissent, ipse Palladis Axiopœnæ templum in rei memoriam constituit. antiqui enim ποινὰς vltiones vocare, vt & nos, consueuere: vide nostrum Herculem, vel Pausaniam,qui historiam pluribus exequitur.

Cyristis Minerua à Strabone commemoratur libro decimosexto. dicta à regione Cyristica,quæ Antiochensium agrum attingit,à septentrione verò Amanum montem. Huius regionis Tyndarus ciuitas fuit, Cyristicæ regionis arx. atque inde Cyristis Minerua ἀθηνᾶ κυριστις appellata. Porrò & κυρρέστις Minerua à Cyrrho Syriæ vrbe nuncupata,vt ait Stephanus quæ tamen eadem est,nisi quòd differunt Græca exemplaria,scriptura.

Σωτεῖρα, id est,seruatrix Minerua cognominata, teste Hesychio. Soteræ Palladi & Neptuno, ait Pausanias, Vlyssem in vertice montis Borei, reuersum à bello Troiano, templum condidisse. Sotera Pallas etiam à Galeno, aliisque antiquis medicis, antidotus quædam cognominata est. Legimus in Palladis Soteræ, quæ etiam Soteris dicitur, templo compedes,quibus vincti Lacedæmonij fuissent, suspensos fuisse: licet in exemplari Bapt. Leonis,pro Soteræ,solertis legatur.

Sunias Minerua frequenti cognomine fuit apud Græcos, denominata à promontorio Atticæ regionis.de qua sic Pausan.in Græcia, quæ ad continentem è regione Cycladum insularum & maris Aegæi adiacet,Sunium prominet,Atticę promontorium: quod simulac pernauigaueris, & portus & Palladis Sunaidis delubrum in promõtorij vertice existit.

Λῃστὶς, id est, prædatrix Minerua nuncupata fuit,quoniam præesse credebatur prædæ,

quæ λαὸς græcè dicitur. Phurnutus: Vel potius, ait quòd seruatrix bonorum sit, & populorum. ac ciuitatis quidem, & domus, & totius vitæ præsidem poëtæ fecere prudentiam: atque ob hanc causam & χρυσόπολις & πολιὰς etiam cognominata est, hoc est protectrix vrbiũ.

Ἀηδὼν, Aedon, id est, luscinia, Minerua à Pamphyliis nuncupata, vt scribit Hesychius & Phauorinus.

Narcæa Pallas cognominata est à Narcæo, Dionysij & Phiscoæ filio qui deuictis finitimis est magnam adeptus potentiam, & deæ templum de suo nomine erexit, vt est à Pausania proditum.

Ἀγοργόθυμος ἀθλιωῖ, sic à Græcis cognominata Minerua, quòd non muliebriter, sed viriliter irascatur, virilíque sit animo: vt in primis in eo hymno legimus, qui ipsi deæ Polymiti à gentilibus canebatur:

Ἀγοργόθυμε, φίλαρμα, μεγεσθενὲς, δαμβρυμοπάτερ,
Παλλὰς τελεγένεια, &c.

Quæ omnia vides esse deæ epitheta.

Cranea Minerua, cuius in Phocaicis Paus. meminit. eius enim celebre fuit templum, viginti stadiis tantum distans ab Elatea.

Dymæa & Lariſea Pallas, apud Achæos fuisse dicitur. hæc ita nuncupata, quod Dymęa vrbs distet trecentis stadiis à Lariſo fluuio. lege Pausaniam.

Coresia Minerua, de qua Cicero libro tertio de Nat. deorum: Quarta, inquit, Minerua Ioue nata, & Polyphe Oceani filia, quam Arcades Coresiam nominant, & quadrigarum inuentricem ferunt, Stephanus verò ait, Corion locum esse in Creta, ἀπὸ κόρης τινὸς. vnde sit ciuis Coresius, & palus Coresia, καὶ ἀθλιωᾶς ἱδρὺν κορυσίας, & Mineruæ templum Coresiæ, quam potius deductam ait à κόρη, quàm à Corio: vnde rectius fiat Corieus.

Agraule Minerua, Eusebius in quarto. Agraulos filia Cecropis fuit, & Mineruæ cognomen: Arpocration. Sanè latini videntur legisse Aglaurum, vt apud Ouidium in Metamorph. Populus etiam Athenis tribus Erechtheidos fuit ἀγραυλὴ, teste Stephano: qui & sine α aliquando ἀγρυλὴ vocatur. Porrò etiam tres Cecropis filiæ dictæ sunt à rebus, quæ augere faciant fructus, πάνδροσος, ἕρση, ἀγραυλος. & priores quidem à rore dictæ, tertia verò à rusticatione.

Lemnia Minerua Athenis cognominata, vt Pausanias scribit, quòd à Lemniis consecrata fuerit: Ex omnibus, inquit, Phidiæ operibus potissimùm spectabatur Palladis statua, quæ à consecrationis auctoribus Lemnia appellatur. Calydoniæ Mineruę tanta fuit religio, vt capitalem fraudem ausi, aut pecunia iudicati, qui ad illam confugissent, noxa pecuniáque exoluerentur. quod idem præstabatur Pergami in Asia si quis ad Aesculapij ædem confugisset, vt Polyhistor scribit Alexander.

Onca, hoc est, ὄγκα ἀθλιωᾶ, dicta apud Phœnices, vt Stephanus scribit. vnde Oncææ dictæ sunt Thebarum portæ. Citat Stephanus Euphorionem. Hesychius quoque Oncę Mineruæ meminit, aítque & portas Ogygias, id est, Thebanas significare. alibi tamen ὄγκαν Mineruam ait Thebis cognomen habere à loco, cùm ὄγκαν sit legendum. Fit enim valde verisimile, Cadmum ex Phœnicia hoc Mineruæ nomen in Bœotiam attulisse. Sedenim & Pindari interpres in Olymp. in hymno ad Theronem, super ea verba Pindari, quibus ait Mineruam continenter amare Semelen: Pallas vt dea indigena amat Semelen. Cadmus enim statuam ei erexerat, Oncis Bœotiæ vico, vbi & Oncæa Minerua colebatur. Cæterùm legimus etiam in Aeschyli tragœdia, quæ septem duces ad Thebas inscribitur, Ongeas quasdã Thebis denominatas fuisse portas, à Palladis cognomine Ongeæ iuxtà ædificato templo, sic appellatas. Onga autem apud Phœnicen dicta est Minerua, à quibus Cadmus traxit originem. hinc videmus Onca & Onga dici.

Ἀρακινθὶς ἀθλιωᾶ, Aracinthis Minerua cognominata, teste Stephano, ab Aracintho monte Bœotiæ. meminit & Rhianus poëta in Fama:

Κλῦθι μοι ὀλχάων ἀρακινθίδος ὀπατέρεια, hoc est:
Audi me felix Aracinthias ab Ioue nata.

Ἄστυρις ἀθλιωᾶ Astyris Minerua colebatur, teste Stephano, in Astyra vrbe Phœniciæ, versus Rhodon. Astyrena verò Diana in Italia colebatur, vt idem ibidem testatur, & Strabo: vt plenius in Diana dicendum.

Ἀασησία ἀθλιωᾶ, Assesia Minerua, de qua Herodotus in primo. Fuit verò Assessus terrę Milesiæ

siæ ciuitas, vt Stephanus scribit, ex Theopompi libro XXIIII. Herodotus: Vbi Asiæ Ionia bello ab Alyatte rege vexata, & segetes incensæ, fanum Assesiæ Mineruæ incendio est conflagratum.

Μονογενὴς, quæ & μονογένεια ἀθλιωᾶ dicitur, Vnigena Minerua à nostris dicta, quod ex solo Ioue nata est. Catullus:

Vnigenámque simul cultricem montis Itho mi.

Gorgona Mineruam Cyrenenses, vt Græci grammatici notant: sed & hoc nomine eam Romani inuocabant. M. Tullius ad equites: Téque, inquit, Tritonia armipotens Gorgona Pallas Minerua, &c. De Gorgonum verò fororum fabula, non est meum hoc loco plurima quæ traduntur, hic congerere, præcipuè cùm græcis latiníque poëtis scriptoribus descriptæ legantur.

Λαοσαῶος ἀθλιωᾶ, hoc est, Seruatrix populorũ Minerua cognominata, vt Phurnutus & Hesychius notãt. Theocriti interpres in IIII Edyllio ait, λαοσόος ἢ ἀθλιωᾶ, quæ populũ sequatur, vel seruans. Λίνοφι quidem malum geniũ, id est, cacodæmona significat, vel qui inuitus seruat.

Ciſſea cognominata Pallas cuius delubrum fuit celebre in arce Epidauri, vt est apud Pausaniam.

Ταυροβόρος ἢ ἀθλιωᾶ dicta est, teste Suida in Andro. nam cùm Anius dedisset taurum Atridis, iussit, vt vbicunque è naui exirent, Mineruam consecrarent. & ita cùm nauigassent, in Andro constituerunt.

Scillutiæ Mineruæ templum, scribit in VIII Strabo, ad Scilluntem inter illustria numeratum fuisse: vnde σκιλλητία ἀθλιωᾶ.

Sais Minerua dicta Strabo in XVII: Sais inferioris regionis Aegypti metropolis, vbi Minerua colebatur, in cuius templo Psammetichi sepultura fuit. Meminit & Herodotus in secundo. Propertius:

Mercurio Sais fertur Bœbeidos vndis
Virgineum primo composuisse latus.

Dicitur & Saites Minerua. Scribit Stobæus in sermone qui de legibus & consuetudinibus inscribitur, quòd in Sai vrbe Aegyptia colebatur Minerua, quæ & Isis credebatur: ideóque Sphinges pro eius templis apponebantur, quoniam sacra deorum mystica esse, & ænigmatica conuenit.

Sicyonia Pallas, cuius templum apud Sicyonios cõstruxit Epopeus Sicyonius, de Thebanis victor. Ferunt, cùm is perfecto templo deam rogasset, si gratum id haberet, aliquo ostenderet signo: tum in eo loco oleum copiosè fluxisse.

Auxiliarem Mineruam, id est, ἀωξιλιάρην coluere Romani, quòd Plutarchus ostendit, & Clitonymus in libro rerum Italicarum, qui ad illius ἀωξιλιαξίας ædem Cassium Brutum confugisse produnt: tandémque ibi fame necatum, insepultúmque iacuisse.

Προνοίας ἀθλιωᾶς τέμενος, vel vt Herodotus προνοίης ἀθλιωάης ἱρὸν, hoc est (vt Valla aliquando est interpretatus) fanum Protemplaris Mineruæ, fuit apud Delphos, quod post Herodotum Hesychius etiam confirmat. Pausanias quoq; in Bœoticis, Mineruæ & Mercurij protemplares, id est, προναοὺς vocat, qui essent in templo Apollinis Ismenij: quorũ alterum Phidias, alterum Scopas fecisse dicuntur. Ad hæc legimus apud Phurnutum & προνοίαν, id est, prouidentiam appellatam Mineruam. quin etiam & προνοίας ἀθλιωᾶς, id est, Mineruæ prouidentiæ apud antiquos templa erigebantur. Vt etiam auctor est Pausan. in Phocaicis.

Μαγαρσία ἀθλιωᾶ, Magarsia Pallas, vocata ab ingenti tumulo in Cilicia, vt ait Stephanus, apud vrbem Mallon. Arrianus in secundo de Alexandri histor. Alexander, inquit, Magarsum profectus, Mineruæ Magarsidi sacrificauit.

Μυγισία ἀθλιωᾶ, καὶ μυγισαὶς, id est, Mygisia Pallas, vel Mygisais, vocata est à Mygisis vrbe Cariæ, cuius Hecatæus meminit in quarto Genealogiarum.

Ἀλκιμάχα ἀθλιωᾶ cognominata in bello, à virtute videlicet. meminit Suidas. vnde illud, νυὸν ὑποφοίας παλλάδι ἀλκιμάχας. hoc est, templum subtectæ Palladis Alcimachæ.

Σταθμία quoque cognominata Minerua, à Stathmios, quæ vox multa significat, sed in primis stationem, statiua, stabulum, libram, alia: Hesychius.

Παραπεπλεγμένη, ἢ ἀναπεπλεγμένη ἀθλιωᾶ, teste Polluce in secundo, vocata est, vbi de tonsoribus agit, id est, Minerua circumamicta, vel redemita. cognominata quoq;, vt Phurnutus scribit ἀλογυκέντειρα, quòd hasta ferire & stimulare diceretur. Et quòd cum Victoria assistricè

Gigantes vicerit, γιγαντοφόντης nuncupatur, eodem Phurnuto auctore.

Εὔπηχυν ἀθλώσαν, hoc est boni cubiti, & perinde fortis, Mineruam vocat Rhianus poëta græcus cum canit, ὡς τε δ' εὔπηχυν ἀθλώσηι, Ambítque Eupechin Athenan.

Legimus præterea & alia nonnulla Mineruæ cognomina, apud Hesychium præcipuè, & Phauorinum, aliósque græcos scriptores, quę omnia colligere difficile est. nam & νηΐθ Mineruam ab Aegyptiis, vt Plato ait, dicta est. Hesychius, νηΐθη. item ἡφαιστία, Hephæstia, id est, Vulcania, κυδρη, ἐλλεστίη, & quæ Bombylia dicebatur à Bœotiis. Agripha etiam, item ἐπαλσία vocata, & Mænalis à Pausania dicitur Minerua.

Armipotens, & Armisona vocatur à poëtis. Vergilius:

Tum numina sancta precamur Palladis armisonæ, &c.

Cicero ad Equites: Téque, inquit, Tritonia armipotens, &c. Statius etiam vocat Palladem littoream, illo Achil. carmine:

Palladi littoreæ celebrabat Scyros honorum

Fortè diem. Sed mihi potius ex tempore epithetum, quàm perpetuum cognomen esse videtur. nam Pallas præcipuè artium dea censebatur. vnde illud Vergilij,

Pallas quas condidit arces Ipsa colat.

In Scyro tamen eius templum littorale fuit. hinc & illud eiusdem Statij:

Placidíque super Tritonia custos.

SYNTAGMA DVODECIMVM

DE DIANA, LVNA, HECATE, ISIDE, AD ILLVST. AC DOCTISS. HERCVlem Bentiuolum:

Memini illustrissime ac doctissime Hercules Bentiuole, superioribus nostris his libris tibi me pollicitum fuisse hoc de Diana Syntagma, quod in præsentia nomen vtcunque exoluo. Tu maiori volenti, quàm vires & valetudo præstare valeant, faue, vt soles. Vale.

Diana dicta est, si Macrobio stamus, ab Iana, D litera addita. Iana enim Luna est, etiam Varroni in libro de Re rustica. alij à Διὸς, hoc est Ioue, quasi Iouiana: Iouis enim filia. quidam & dictam credidere quasi Deuianam, quoniam venantes per deuia & syluas deuiare soleant, captantes feras. alij Diuianam vocant: hinc & Dianius locus, Dianæ consecratus dicebatur. est & Dianaria herba, quæ græcè est artemisia, vt est apud Vegetium in mulomedicina. ἄρτεμις enim græcè diana, vt notum est, nuncupata, vt Plato docet, διὰ τὸ ἀρτεμὲς καὶ τοῦ κόσμου διὰ τὴν δὲ παρθενίας ἐπιθυμίαν: hoc est, propter integritatem & modestiam, propter virginitatis desiderium. vel forsitan quasi ἀρετὴ ἰσωρὰ, id est, virtutis inspectrix & cõscia. vel dicta est ἄρτεμις, quasi ἄρτου, μισησάσης, id est, quòd arationem vel coitum viri & mulieris odio habeat. Strabo verò in XIIII scribit, ἡ ἄρτεμις ἀπὸ τ ἀρτεμέας ποιεῖν. hoc est, Artemis dicta quòd integros faciat. vnde etiam Phornutus ait, huius rei causa καθ' ὑφημισμὸν Artemin quidem ἀπὸ τ ἀρτεμεῖς, ὅ ἐστιν ὑγιεῖς denominari. Macrobius tamen ad Lunam respiciens, ait, ἄρτεμις quasi ἀόρτομις, quòd scilicet aëra secet. Diana tres connumerat M. Cic. in tertio de Nat. deor. primam Iouis & Proserpinæ filiam, quæ pennatum Cupidinem genuisse dicitur: secundam notiorẽ ait, quã Ioue tertio & Latona natã accepimus: tertiæ pater Vpis fuisse traditur, mater Glauce, eam sæpe Græci Vpin paterno nomine appellant. hæc ille. Sed & Latini Opin prima producta, quasi Vpin, si nõ mentimur, vocãt. Βένδις verò Diana dicitur à Thracibus, vt Strabo & Phauorinus tradunt. eadem & Βένδαρος, vt Hesychius tradit. ab Athenien sibus, Βενδιδία vocatur eius deæ celebritas. Tarentini autem Dianam Angeli nomine nuncupabant, vt idem scribit Hesychius. à Persis verò ζαρῖτις, id est, Zaretis: Arsilache, seu Orsilache, à populis Tauricæ regionis, vt Ammianus prodit. ἀλλὼ est à Chaldæis Luna nuncupata, vt notat Harpocration.

cration. Asteroarche, ab Africanis Carthaginensibus, vt Herodianus prodit in historia. Existimarunt Dianam etiam antiqui furorem immittere. atque ideo in poëtica Horatius Iracundam nominat: & in Partu virginis Actius Sanazarius lib. tertio:

Cedet & infestæ violentior ira Dianæ,

Dixit, cùm furentis morbũ describeret. vnde etiam ἀρτεμισιολύπτους græci dicunt, & σεληνολύπτους, vt docet Macrob. Est etiã apud Græcos verbum σεληνιάζομαι, à Luna deductum, vt notant Grammatici, quod significat lunaticũ esse: de quo genere morbi cùm alij multa, tum plura Galenus, à quo etiam Hippocratis verba corriguntur. Creditur verò ideo vocatus hic morbus, quòd furor non sit perpetuus, sed certis recurrat interuallis. Alij, quòd qui interlunio natus sit, hoc morbo tẽtari soleat: quod & innuere videtur Quintus Serenus poëta. Scribit Seruius, Virbij numen coniunctum Dianæ, cultũ fuisse antiquis apud Ariciam. id quod cùm alij, tum vatũ maximus Vergil. in Aen. octauo cecinit: & Seruius idem copiosè exponit, totámq; ibidem Hippolyti fabulam explicat. Fuit & Virbij cliuus prope Romã, vt Persius sexta Satyra innuit, & Probus seu Cornutus interpretatur, qui & ipse de Virbio paucis multa executus est. Scribit Sex. Pompeius, quòd iuuenilia fingebant Dianæ simulacra, quia ea ætas fortis est ad tolerandam viam. Diana enim, ait, viarum putabatur dea. Sed enim Dianæ imagines vario modo effingebantur, nam aliter vt venationum dea, aliter vt quieta & pacifica, aliter vt Luna. prima, nympharũ habitu succincta, arcu & pharetra & iaculis armata: altera, vt virgo stãs. Paus. in Cypselo, id est, arca, in qua Cypselus cõditus fuit, inter cætera Dianã alatã insculptã fuisse scribit, quę altera leonẽ, altera pantherã teneret: causam se ignorare, ipse fatetur. postrema bigis vecta, nũc vaccis, nunc equis bicoloribus trahentibus. Claudianus quidem graphicè Dianam his versibus describit:

At Triuiæ lenis species, & multus in ore
Frater erat, Phœbíque genas, & lumina Phœbi
Esse putes, solúsque dabat discrimina sexus.
Brachia nuda nitent, leuibus proiecerat auris
Indociles errare comas, arcúque remisso
Ocia neruus agit. pendent post terga sagittæ,
Crispatur gemino vestis Cortynia cinctu,
Popolite fusa tenus, motóque in stamine Delos
Errat, & aurato trahitur circumflua ponto.

Porrò Dianæ coronam ex heliochryso attribuêre scriptores, quia puella quædã Etesia eo flore eam coronare solita esset. Porrò vt Festus scribit, Hecate Diana & Luna & Proserpina eadem putabatur. Idem tradit Isidorus, qui & eas effingit ita,

Quando etenim luna est, sublustri splendet amictu;
Cùm succincta iacit calamos, Latonia virgo est:
Cùm subnixa sedet solio, Plutonia coniux, Vnde & eas nos simul describemus, Proserpina excepta.

Luna à lucendo nominata est, ait M. Cicero. Luna verò, ait M. Varro, quòd sola lucet noctu. itaque ea dicta Noctiluca, in Palatio: nam ibi noctu lucet templum. vel Luna sic dicta est, quòd luce luceat aliena, hoc est Solis: græcè eadem formè ratione σελήνη vocata παρὰ τὸ σέλας καὶ νεόν, id est, à nouo lumine. Id cùm alij ostendunt, tum maximè Cleomedes. Nam, inquit, quòd lucem semper nouam habeat, σελήνη est nuncupata: & quòd sacra Dianę adeuntibus præstet faces, sanè & σελαφόρος, item & φωσφόρος, id est, splendida, & lucifera etiã appellata est. Item quòd noctu in primis cernatur, νήχια, & νυκτιπόλος, vt Phurnutus meminit, hoc est Nocturna, & Noctiluca. Ouidius XV Metamorph.

Nec par, aut eadem nocturnæ forma Dianæ. Horatius:
Ritè crescentem face Noctilucam.

Luna Endymionem amasse fabulis traditur, pastorem, vt poëtæ canũt: quare id fictum cùm alij, tum in primis Plinius in secundo Nat. hist. & Alexander Aphrodiseus in Probl. exponunt, & interpretatur idem etiam Arati interpres. ita enim: Endymionem, inquit, pastorem Luna amasse dicitur, seu quòd primus hominum cursum Lunæ inuenerit: vnde multos annos dormisse dictus est, quoniam nihil aliud in vita, nisi ei rei studuit, sicut Mnaseas in primo libro de Europa tradidit. siue quòd Endymionẽ amasse fertur: quia nocturni roris humor, qui siderum est, ipsius quo q; Lunæ, animandis herbarum succis insudatur, &

pastoralibus profit successibus.id verò contigisse tradunt in monte Latmo,vnde Latmius Endymion ipse dictus est.Luna,vt idem ait interpres Arati,bigas dicitur habere,siue propter velocitatem,siue pro eo quòd nocte & die apparet.ideo vnum equum album, & aliũ nigrum habere dicitur. Porrò & interdum boum bigis etiam vehi fertur, propter Lunæ cornua.Festus hac de re ita:Mulus,inquit,vehiculo Lunæ adhibebatur,quòd tam ea sterilis sit,quàm mulus.vel quòd,vt mulus non suo genere & naturæ, sed equis creetur: sic ea Solis,nõ suo fulgore luceat. Ad hęc & ælurus,id est,felis Lunę filius fabulosè dicitur,quòd lunæ sequatur naturam:vt Demetrius Phalereus in eo dicit, quod est περὶ ἑρμώνειας. Vnde etiam nos hodie quoq; experientia videmus,felium oculos sicut lunam immutari:hoc est, pupillam augeri & minui,iuxta lunæ cursum. Sanè & tibi hoc loco illud non reticuerim, Lunam marem & fœminam existimatam,atq; in primis ab Aegyptiis, vt apud Eusebium & Diodorum obseruamus.vnde & Orpheus in hymno ad lunã cecinit,θυλῆς τε καὶ ἄρσενα: hoc est,& fœmina,másque. Sed quod vtroq; sexu dei existimarentur,Seruius docet in secũdo Aeneid.comment. & Macrob.in Saturn.ex Caluo Leuino, & Aristophane, vt in Venere Barbata & mascula docuimus.Porrò sicut Luna,ita & Lunus deus,& vocabatur & colebatur: vt auctor est Aelius Spartianus de Caracalla Imperatore.ait enim, ipsum dei Luni tẽplum accessisse,quem deum miro cultu & veneratione Careni colebant, adeò vt qui Lunam fœmineo genere & nomine putaret nũcupandam, is addictus mulieribus semper inseruiret. Qui verò marem deum esse crederet,is dominaretur vxori, neq; vllas muliebres pateretur insidias. Hinc licet Græci, vel Aegyptij eo genere quo fœminã hominem, etiã Lunam deum dicebant,mysticè tamen deum intelligebant. Proditum quoq; est à Philochoro in Atthide, Veneri,quæ Luna eadem ratione putabatur,mulieres virili veste, viros muliebri sacra feciss e,id ipsum quod & Macrob.prodidit. Theon in commẽtariis in Aratum, cùm multa dixisset, quo modo à Sole Luna lumen acciperet,illud etiam subintulit: Ideo à tragicis,ait,Solis filia Luna vocata est.Hesiodus,Solem & Lunam Theiæ filios cecinit.Poëtarum communis opinio est,vt Iouis & Latonæ Apollo & Diana filij dicantur: & ille Latonius,& hæc Latonia dicatur. Luna à Scythis μήνη,teste Hesychio dicebatur.

Benden Lunam & Dianam vocabant Thraces,teste Palæphato, Suida & Phauorino. vnde dicta sacra Bendidia,etiam ab Athenien sibus celebrata. Deam hanc eandem Thraces iidem βένδιν vocabant Hesychio auctore. βένδις verò cognominata est διλόγχῳ, à Cratino poëta in fabula Thracum,siue quòd ea dea duos honores sortita est,cœlestem scilicet & terrestrem: λόγχην enim sortem vocant.vel quòd duas lanceas,id est,λόγχας, cùm esset venatrix, ferre consueuerat. Sunt qui dicant,quòd duo lumina habeat: proprium quidem Lunæ,& Solis. hæc quidem Hesychius.Sed & de Bendidiis Plato,& in decimo Strabo,meminere.Xenophon lib.II.Hellanicon,βενδίδειον vocare videtur Munychiæ Dianæ templũ. Hinc est quòd ego libẽtius lib.VIII.Decad.IIII.T.Liuij legam(vbi passim legitur, Romanorum primũ agmen extra saltum circa templum Mendidium castra loco aperto posuit) Bendidion: consentientibus etiã quibusdã antiquis codicibus. nã & Mendidia apud Strabonẽ corruptè legitur,vt ante me Politianus etiã annotauit.Quidam & κυβέβιν nominant: quanquam etiã sunt qui Cybecan matrem deũm vocarint.alij Venerẽ,vt alibi ostẽdimus.

Hecate,Diana,& Luna,à plerisque eædem existimatæ. At ego quæ à plurimis tum græcis,tum latinis afferuntur,hic sub compendio quãtum memorię succurrerit,tibi subsignabo. Hecate primum,sic nuncupata,quod ἑκάς,id est,longè radios iaciat, vt iam in Apolline attigimus.Hesiodus in Theogonia, Hecaten ait non esse Proserpinam,sed aliam,Asteries Latonæ sororis filiam,& Persei vxorem.quo loco notat Scholiastes,ideo eam ab Hesiodo laudari, vtpotè Bœotio.in ea enim regione Hecate colebatur, cui Iupiter vim ac potestatem in omnia concessit elementa, vnde & existimatur nuncupata. nam ἑκατὸν centum significat,quo numero Graij aliquando infinitum designant numerum: quia Hecate infinitas habere potestates crederetur.Ouid.in Metamorph.

Ibat ad antiquas Hecates Perseidos aras.

Perseis verò appellatur,quod Persei filia fuerit, & Asteries, vt ait Hesiodus in Theog. ideo sic & eam vocat Apollonius in Argon.sic & Statius in Theb.& eorum commẽt. Musæus tamen Iouis & Asteries filiam ait,quam cùm amaret,compressit,& compressam Perseo tradidit,ex qua sola nata sit Hecate,quæ ideo μονογενὴς ab Hesiodo vocatur,& ab Apollonio in tertio Argon. quoniam vnigeniti sine fratribus plus honoris assequuntur, vt ait idem

idem Hesiodi Scholiastes,& sint etiam ditiores,&c. Pherecydes verò Aristæi Pæonis filiã scripsit.Verùm in his quæ Orphica dicuntur,Cereris filia dicitur.

Καὶ τότε δὴ ἑκάτην δῖα τέκεν σὺν πατρὶ μέγαρ. hoc est, Tunc Hecaten peperit Ceres è patre magno. Theocriti quoque commentatores in secundo Edyllio,inter cætera, quæ multa de Hecate scribunt. Iouem tradunt Cereri mixtum, Hecatem genuisse, robore & magnitudine præcellentem,quam sub terras pater misit,ad Persephonem inquirendã: & nunc eam vocari Artemin,& Phylaca,& Daduchon, & Phosphorõ,& Chthoniã.Illi iidem interpretes non multo pòst,alios aiunt dicere, Hecaten filiam fuisse Pherex,filiæ Aeoli & Iouis,quæ à matre in triuiis abiecta fuerit,& à pastoribus Pheretis susceptа, & enutrita in triuiis: propterea dea existimata fuit,quę & ante portas,vt ait Aeschylus,statuebatur.vnde ego facile crediderim,Prothyræam denominatam,de qua agemus:& προπύλαιν, cuius meminit Hesychius.Paus.verò Propylęam Dianã in Attica in primis appellatam docet. Sedenim porrò Bachylides Hecatem Noctis filiam prodidit: ἑκάτα διαφορὰς νυκτὸς μεγαλοπόλου θυγατήρ, Hecate faciferæ noctis & magnigremij filia. Ab Orpheo verò ταρταρόπαις ἑκάτη, hoc est Tartari filia dicta est. Sed simul hoc loco libet ex Græcis commentariis Hecates & Circes originẽ afferre.Circẽ igitur quidam Aeetæ sororẽ,quidã filiam dixere.hanc quidẽ Dionysius Milesius in primo Argon.filiam Aeetæ & Hecates Perseos, sororem verò Medeæ tradidit.Soli enim ferũt filios fugisse duos in illis locis Scythiæ, quibus nomina fuere Perseus & Aeetes. hos autem tenuisse eam regionem,& quidem Aeetem Colchos & Mæotas, Persea Tauricæ imperasse,& indigenã duxisse vxorem,ex eáq; filiam natam,cui nomen Hecate,quæ in venationibus esset fortis & virilis:& prima dicitur inuenisse mortiferas ac venenatas radices,& venenorũ peritissimam fuisse,& earũ rerum quæ medendi vim haberent.patrẽ verò hęc veneno sustulit,in Colchósq; profecta Aeetę patris sui fratri nupsit:id quod antè Apollonij interpretes,Diodorus etiam scriptũ reliquit:ex qua natę sint Circe & Medea. Circe verò Medea senior,matrẽ iis artibus superauit,ei nihilominus obsequẽs.Sed iã potius cætera de Hecate sequamur.A poëtis hęc etiã Triformis nominata,& Tergemina.Vergilius:

Tergiminámque Hecaten,tria Virginis ora Dianæ. Claud.
Ecce procul ternis Hecate variata figuris. Ouid.
Ora vides Hecates in treis vergentia partes. Idem:

Túque triceps Hecate. Vnde Paus.Præ cæteris,inquit,diis imprimis Hecaten colunt Aeginetæ,cuius quotãnis initia celebrãt.Initiorum auctorem Thracẽ fuisse Orpheũ perhibent.maceria templũ ambitur:in eo ligneũ signũ factũ à Myrone,cuius vnicũ os, vti corporis trũcus.nam primus, vti ego existimo, Alcamenes Atheniẽsibus triplex fecit iunctis corporibus Hecates signũ, quã Epipyrgidiam illi appellant, iuxta inuolucris Victoriæ ædem positã. Quidam ad Lunæ triplicem naturã & formam referũt,hoc est, cum falcata est in cornua,& synodica,& cum media orbis parte διχότομον,& ἀμφικύρτης diuisa & gibbosa,& πάνσεληνος,hoc est plena,vt res est nota.Alij referunt ad id quod scribit in Argon. Orpheus,quòd triceps sit Hecate.dextrum enim caput equi habere fingitur,sinistrum canis, medium hominis aggrestis:vnde & τρίμορφον Cornutus,& τριαυχένιον eam vocauit.Artemidorus lib.secundo de Insomniorum iudicio, τριπρόσωπον eadem ratione dixit. iisdem etiam nominibus Chariclides vsus est apud Athenæum in septimo. scribit Paus. Hecaten Aeginetas maximè coluisse, cuius sacra se ab Orpheo habuisse iactabant, intra cuius deæ septum ædis ξόανον,id est,simulacrum fuit vna facie, Myrionis opus. Verùm Alcamenes, vt Pausaniæ videtur, triformem fecit Hecatem,quam ait ἐπιπυργιδίαν vocabant,&c. Sed enim & Athenis locus fuisse fertur,qui Trigla dicebatur,vbi erat anathema, id est, oblatio Hecates deæ Triglanthynæ,quę & τρίγλιον dicta est.Plura Athenęus,qui & τρίγλαν ait huic deę consecratã,quod & Phurnutus.trigla verò piscis notissimus est. Illud porrò etiã notandũ, morẽ fuisse,vt singulis mensibus locupletes Hecatę sacrificarent,panésque& alia in triuiis, ponerent,quę mox ab inopibus,& egenis raperentur,quę Hecates cœna dicebatur: auctores, Athenæus & Suidas. Ad quam cõsuetudinẽ alludit in primo νεκυικῷ dialogo Lucianus, vbi & de ouo lustrali etiam fit mentio:cuius & Apuleius,Ouidius Iuuenalis, alij meminere. quin & hanc deam veneficiis quidam præposuere, vt docet Phurnutus. Sed & luctu & mœroribus eã gaudere: vnde & illi tetra & horrida sacra impendebãt,nempe humanas hostias,illíq; sanguine humano litabãt:id quod alibi retuli. Sanè in Scholiis græcis in Platonis Cratylum, quæ Procli nomine circumferuntur, id asseritur, quod Hecate & Diana

eadem sit, idque ex Orphei sententia, cuius hi citantur versus:

Ἦλ' ἄρα δ' ἑκάτη παιδὸς μέλη ὠδὶς λιποῦσα,
Ἀκτῆς δυπλοκάμοιο κόρη τροσεβήσατ' ὄλυμπον,

Et reliqua: ne tam multa græca inculcem, quod tamen hac tempestate plerique libenter vsurpant: quam rectè, illi viderint. Huic deæ & canes antiqui tribuebant. Theocritus in Pharmaceutria, τᾷ χθονίᾳ δ' ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι. hoc est, Terrestri Hecatæ, quam & catuli metuunt. Tibullus:

Sola feros Hecates perdomuisse canes.

Adnotant Theocriti expositores à Theocrito id dictum, quoniam catuli auferrent Hecatæ cœnam. Scribit Sophron, & item Lycophron, à Diana canes iugulari. quin & speluncam fuisse Hecates in Zerantho, Lycophrō hoc senario cecinit, ζηράνθου ἄντρου τ' κιωσοφάγε θεᾶς: hoc est, Zeranthon est antrum Canisuoræ deæ. Zeranthion verò antrum in Samothracia Lycophron fuisse putauit. Nicandri interpretes tamen in Thracia, ad quercus Orphei fuisse putauit. Stephan. ζήρωθος, ait, ciuitas & antrum Hecates in Thracia: & Lycophronis citat senarium. hinc & Zerinthia Venus dicta, vt Suidas docet, & nos alibi, hoc est in Venere, prodidimus. Verùm enimuerò si eadē Hecate & Diana sit, nō mirum illi attribui canes, vt venatrici. hinc Liuius Andronicus in hymno, vt est apud Terētianū:

Dirige odorisequos ad certa cubilia canes: versus est miurus. Verg.
Notior vt iam sit canibus non Delia nostris.

Porrò ait etiam Phurnutus, canes ideo Triuiæ sacratos, quòd illi iugulari solerent. Alij, propter venationem. quidam etiam attribuunt, quod & Proserpina putetur, cui canes, id est Furiæ ascriberētur. Horat. in Serm. Viderat infernas errare canes. Vel quòd, vt ait poëta Vergilius:

Nocturnis Hecate triuiis vlulata per vrbes

Ad hæc scribit Hesychius, simulacrum Hecates canem fuisse, vel quòd ei immolarentur canes: vel quòd ipsam nonnulli cum capite canino, hoc est, κυνοκέφαλον effingerent. Alibi idem auctor ait ἀρχαγέτην Hecaten vocatam, & ab Athenien sibus Zean: in Mileto verò ὑπολαμπάδιαν, quòd subter splendeat. In Stratoniceorum quoque regione Staginis summo conuentu & celebritate culta fuit Hecate, vt Strabo ait in quartodecimo. Suidas, etiam Hecates phantasma, seu spectrum, secus describit quàm Orpheus: hoc est ingens sed cum capite humano. Porrò Hecate lignum etiam vocabatur in custodiis, ad quod delinquentes ac noxij ligabantur, flagellabantúrque. Sed nimius tibi videri possim, si de Hecate quæcunque notaui, ascribere voluero. quare ad alia iam transeamus.

Βριμὼ, Brimo Hecate dea dicitur, cuius in tertio Argon. meminit Apollonius Rhodius, vbi inuocatam ait septies, eique hæc epitheta ascribit, κερο βόρον νυκτιπόλον, & χθονίαν. quo loco interpretes scribunt, septies quidem inuocari, ideo quòd pharmacides, id est veneficæ mulieres Hecaten ita inuocent. Appellatur verò βριμὼ, propter horrorem dæmonis, & visiones atque spectra, quæ Hecathæa dicuntur. Sæpe etiam speciem mutare feruntur, vnde & Empusa vocatur, de qua nunc statim agemus. Sum admiratus his diebus, virum multæ lectionis, in ingenti & copioso Opere scripsisse, βριμὼ & ὀβριμὼ nomina esse Cereris potius quàm Proserpinæ, seu Hecates, cum de hoc vel doceri potuisset à Io. Zeze in commentar. Hesiodi, & Phauorino, qui & fabulam recitat Mercurij amantis: qui cùm in venationem descendisset, voluerit puellæ violentiam inferre. illa verò in eum commota, & comminata, illum perterruerit: vnde sit appellata βριμὼ. βριμᾶσθαι enim est irasci, ac minari. Vel dicitur βριμὼ, παρὰ τὸ βρόμου, τὸ πυρὸς ῥόμου: hoc est, à crepitu, ac ignis strepitu. Quin βρῖ particula est intentiua, vt βριάπης & ὄβριμος ἄρης, id est, latè perstrepens & potens Mars. Porrò & Brizò dea fuit, quæ vaticiniis per somnia præesse putabatur, vt alibi retuli.

Empusa dæmonis nomen. Hesychius: Spectrum, inquit; seu phasma specie dæmonis ab Hecate immissum, & vt nonnulli putant, vno pede vtens. Sed tamen Aristophanes Empusam subinde mutari in alias formas dixit, & eius interpres repetit. id quod & apud Lucianum in Commēt. de Saltationibus traditur, cuius hæc sunt verba: Videbis igitur ipsos eodem in tempore subitò in aliam transmutari speciē, atque ipsum referre Proteū. Quin & Empusam exemplū conferre oportet, quæ sese in innumerabiles vertit formas. Nostro hoc tēpore, quib. hoc phātasma muliebre apparuerit, audiuimus. Legi qui putarent, illud regis

regis Dauidis meridianum dæmonium, huiusce modi terriculamentum significare. Sanè Empusa etiam aliquando numero plurium proferri videmus, vt in hoc Dionysij, vbi de hiaspide loquitur, ἐχθρῶν ἐμπέσοισι καὶ ἀλλοις ἀλλόποισι: hoc est, Empusis inimicam, aliisque etiam simulacris. Quidam cum Hecate Empusam statuūt, id quod & Aristophanes alicubi significare videtur. Putat dictam Eustathius, quod vno incedat pede: alij duos quidem illi attribuunt: sed ferreum alterum, vt in Ranis Aristophanes. Sunt qui asininum tribuunt. Alia perplura legimus de huiusmodi phantasmatibus quæ nunc tantum insinuasse sufficiat. Id vnum non reticuerim, quòd in quarto scribit Philostratus in vita Apollonij Tyanei, qui ait ex ipsius Apollonij sententia, Empusas, etiam Lamias vocari, & Mormolycias, quo loco & lepidissimam narrat historiam Menippi Lycij, qui Corinthi à Lamia amaretur: vbi de Lamiis & huiusmodi terriculamentis lectu digna & cognitu leges. De Lamiis Plut. & Dion Chrysost. in Libyca fabula, qui eas describunt: vnde suam deflexit Lamiam vir doctiss. Politianus. Porrò & Thebani Veneris Lamiæ templum erexerunt, de nomine Lamię amicæ regis Demetrij. Lamia etiam proprium nymphæ nomen, Sibyllæ matris: item nobilis familiæ, à Lamo scilicet. Sed de Lamiis alio loco copiosius dicam. Sanè & Demosth. Empusæ meminit, & Arpocration rhetor, item Eusebius contra Hieroclem, & in Apollonij Rhodij commentariis de Empusa & Hecate multa. Fuit & Empanda dicta paganorum dea quædam teste Festo.

Titanis Diana cognominata, vt notatum legimus in commentariis in Nicandrum. Orpheus etiam in hymno:

Τιτανὶς, βρομία, μεγαλώνυμε, τοξότι σεμνὴ.

Vbi obseruandum est, etiam ipsam vocari Bromian, vt Bacchus Bromius. Ennius apud Varronem, Titonis Triuia dederit stirpem Liberum. Titanis verò dicta, quòd eam genuit vnus ex Titanibus, vt in Plauto. Latona etiam Titanis, vt scribit Manilius. vocatur & Titania, vt Sol Titan. Ouidius: Dúmque ibi perluitur calida Titania lympha.

Ἀγροτέρα ἄρτεμις, vt Pollux in quinto, Venatrix Diana est, licet alij Agrestem transtulerint: & Domitius apud Paus. Agrariam. Hesychius quidem montanam interpretatus est, id est, ὀρειάρχη ἄρτεμιν. Sed & Pollux, vt suprà, sic nuncupat à montibus. Quin & ὀρεσίφοιτος, id est, quę in montib. versetur, Phornuto vocatur. eadem etiā ἀγρολέτειρα Agroletera dicta est, & Agroeles. Alij quidē existimant, quòd Agræ fuerit regiuncula terræ Atticæ prope Nessum amnē, vnde nomen dea acceperit: & templum, vbi ferunt Dianam primam venationē exercuisse, cùm ex Delo illuc venisset, cuius deæ statua arcum tenebat. Paus. Agroterę meminit, & Artemidorus lib. 11. Onirocriticôn. Sanè cùm venationi Diana prœesse crederetur, etiam ideo appellata fuit θηροφόνος, & θηρόκλονος, hoc est Fericida. quinetiam hac eadem ratione Iul. Pollux lib. 5. sic nominatam ait: ἀγροτέρα ἄρτεμις id est, venatrix, & κυνηγετάτη, hoc est venatoria: & φιλόθηρος, id est, sectatrix ferarū: & ὀρέια, id est, montana, ἀπὸ τοῦ ὄρους, id est, à mōtibus: & Idea, ab Ida: & λίκτυια, à retibus, & ἑκηβόλος, ἀπὸ τοῦ τὰ θηρία βάλλειν, id est, quòd feras iaculetur: & multa alia nomina ἀπὸ θήρας, id est, à venatione deducta, quorū & nos hoc ipso Syntagmate meminerimus, prout se nobis obtulerint. Legimus & Agoream Dianam nuncupatam. Agroteram & Agoream in Olympiis memorat Pausanias Lucifera Diana dicta est, vt in secundo de Nat. deorum scribit Cic. φωσφόρος à Grœcis, vt est apud Phurnutum. σελασφόρος etiam à Græcis, quòd in Attica Paus. obseruauimus. Eadem & Selasia, id est, σελασία nuncupata, à loco Laconicæ regionis, vt Hesychius notat.

Hypomelathia Diana nuncupata est, vt docet Hesychius.

Euporia, εὐποξία Diana in Rhodo, idem auctor: hoc est, facilis transitus.

Anaitis Diana quæ diceretur, vide in Venere, quæ & Anætis aliquando vocatur.

Parthenie Diana cognominata, propterea quod ipsa virago sit existimata à gētibus; vel vt alij magis credunt, à monte Arcadię Parthenio, in quo venationibus idoneo versaretur. vel à fluuio Parthenio, qui mediam perlabitur vrbem Amatriatam: sic dictus, quòd Diana virgo ibi venaretur. Stephanus auctor. de quo Val. Flaccus in quinto, Et satis tibi Tiphi negatum Parthenium. Callimachus in hymno, ἄρτεμι παρθενίη τιτυόκτονε χρύσεα μέζη: id est, Parthenie Tityoctene cui aurea zona refulget.

Pheræa Diana nominata ab Argiuis, qui eam ex Pheris Thessalica vrbe in suam aduexerunt, vt Pausan. scribit. Sedenim & Hesychius Pheræan cultā prodidit Athenis, deam hospitalem creditam, & ab aliquibus Hecatē. Callimachus in Dianæ hymno prope finem meminit,

meminit,& quæ in ipsum Scholia leguntur:

Πόντια μενιχίη λιμενοσκόπε χαῖρε φέραια. id est,
Munichie & portus custos veneranda Pheræa.

At Pheræam Dianam apud Sicyonios describit Pausan.in Corinth.

Ecbateria Diana in Siphno insula,& culta & nuncupata,ait Hesychius.

Derrhiatis Diana cognominata,vt Pausanias scribit,à Derrhio non procul à Taygeto,cuius simulacrum sub diuo cõstitutum ait.huius deæ templum etiam Stephanus commemorat.ait enim Derrham,non Derrhium,locum esse Laconiæ: vnde sit nomen gentile Derrhæus,vel Derrheates.vnde Derrheatidis Dianæ templum.

Daphnea Diana nuncupata,cuius sacellum Pausan.scribit fuisse in finibus Spartiatarum.Strabo lib.8.cùm de Alpheonia Diana egisset:ad Olympia,inquit,stadiis 80. distãs, huic deæ in Olympia annuus conuentus celebratur:sicuti & Elaphiæ,& Daphneæ. Tota enim hæc regio templorum Dianæ,Veneri & Nymphis dicatorum, refertissima est.

Χησίας Diana nuncupata à Callimacho in hymno ad deam ipsam à Chesio oppido Ioniæ,vt Stephanus ait:vt verò Scholiastes,ita appellata à promontorio Sami.

Lucina Diana,quæ parientibus fauere credebatur. Vergilius:

Casta faue Lucina,tuus iam regnat Apollo.

Varia tamen apud auctores sententia. Quidam enim Iunonem, vt est in Iunone dictum:quidam Dianam. Catullus in seculari carmine ad Dianam,sic ista iungit:

Tu Lucina dolentibus,
Iuno dicta puerperis.

Et similiter M.Cic.lib.secundo de Nat.deor.cuius verba placet hic subsignare, ne ea sæpius citare oporteat:Luna,inquit,à lucendo nominata sit,eadem enim est Lucina.itaq; vt apud Græcos Dianam,eámque Luciferam,sic apud nostros Iunonem Lucinam in pariendo inuocant. Vidi in aureo numismate apud Achillem Maffeium, in postica facie inscriptum,cum Dianæ simulacro, facem ardentem habente, sic: DIANA LVCIFERA. B.Aegius.Quæ eadem Diana Omniuaga dicitur,non à venando sed quòd inter septem numeretur,tanquam à vagantibus Diana dicta, quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus,quòd ij matureſcunt aut septem nonnunquam, aut (vt plerunque) nouem Lunæ cursibus:qui quia mensa spacia conficiunt, menses nominantur. Concinnéque,vt multa,Tymęus,qui cùm in historia dixisset,qua nocte natus Alexander esset,eadem Dianæ Ephesiæ templum deflagrauisse: adiunxit, minimè esse mirandum, quòd Diana cùm in partu Olympiadis adesse voluisset,abfuisset domo. Hactenus Cicer. Macrobius quoque vltimo Sat.lib.ait, Lunam humidam & aperire & relaxare, subdit: Hinc est quòd Diana,quæ Luna est,ἄρτεμις dicitur,quasi ἀρτόμις,hoc est aërem secans. Lucina à parturientibus inuocatur,quia proprium eius munus est, distendere rimas corporis,& meatibus viam dare,quod accelerando partui salutare est. & hoc est, quod eleganter poëta Timotheus expressit, διὰ λαμπρὸν πόλον ἄστρων, διά τ' ὠκυτόκειο σελήνας. hoc est,Per splendidum polum astros,pérque accelerantem partum Lunæ. Sed iam de Lucina, reliquum instituti reddo. Dicta est Lucinia vt Ouidius in Fastis docet:

Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucus,
Aut quia principium tu dea lucis habes.
Parce precor grauidis facilis Lucina puellis,
Maturúmque vtero molliter aufer onus.

Reliquum de Lucina ex Iunone repete.nam Ilithyian statim tibi ascribam, quæ apud Græcos Lucina est.

Ilithyia Diana à plerisq; existimata,vt scribit Phurnut.Hinc Hor.in carmine seculari:

Rite maturos aperire partus,
Lenis Ilithyia tuere matres,
Siue tu Lucina probas vocari,
Seu genialis. Vergilius:
Casta faue Lucina,tuus iam regnat Apollo. Ouidius:
Præpositam timidis parientibus Ilithyiam.

Vnde Aristys puella apud Theocrit. in Daphnide, χαλεπὸν βέλος ἀλεηβίας, difficile telum Ilithyiæ.Quare μογοστόκος etiam dicta est,vt notat Hesychius.vtitur item Theocritus.

hæc

hęc & βολωσία dicebatur,vt Gręci grammatici obseruant. Huic deæ dictamus,seu dictamnus(vtroque enim modo appellatur hæc herba)fuit dicata,quòd valde sit odorata & propterea ad facilem partũ valere traditur.quin ea Ilithyia ideo coronabatur, vt apud Theonem in Arati commentariis legimus,& Phornutum. Idem & Zenodotus Mallotes,& suo carmine innuit Euphorion. Orpheus in primo hymno,quo loco & προθυρόαιαν,quasi ianuæ præpositam, & vitæ ianitricem inuocat,eíque deæ de styrace suffimentũ adolet. Et quod Diana Ilithyia & Prothyræa eadem sit,ille idem Orpheus,in eodem hymno ita cecinit:

Ἄρτεμις ἐλείθυια,κὴ ἠσεμνὴ προθυραία: hoc est,Ilithyia,Diana, & casta Prothyræa, Sanè & hymno qui κοινὸς inscriptus est,Prothyręa Hecate cognominatur,χαίρ' ἑκάτη προθυραία μετασθενέος: hoc est,Salue Hecate Prothyræa valde potens.Redeo ad Ilithyian, quam Pausanias in Attica ait templum Athenis habuisse: existimatámque ex Hyperboreis ad Latonam parturientem in Delum venisse,& inde ad alias gẽtes manasse,sub specie lupæ ex Hyperboreis,scribit in histo.animalium philosophus.Homerus autem in hymno ad Apollinem,cecinit Irin missam dearum iussu,inscia Iunone,ad Ilithyiam, vt laboranti iam per nouem dies Latonæ opem ferret:atque ita illius aduentu Latonam partu leuatam. Huic propterea Deliaci in primis sacrificabant, hymnósq; canebant ab Olene vate conditos. Eadémque de causa in Attica terra Ilithyia inter deas γενετυλλίδας collocabatur quę deæ generationi pręesse putabantur. & ideo etiam Venus Genetyllis dicta est, vt suo loco dicemus. Cretenses verò, qui gnossium agrum colebant,in Amniso genitam Ilithyiam arbitrabãtur,Iunonis filiam. quin & Hesychius Ilithyian, Amnesiam etiam vocatam ait. Idem Paus.auctor est, apud Athenienses institutum fuisse,vt Ilithyiæ simulacra ad imos vsque tegerentur pedes. Fuit & Ilithyiæ apud Aeginenses templum vetustum, cuius simulacrum ita fuit effictum, vt à capite ad pedes tenuissimo esset panno contectum,& manum alteram in rectum porrigeret,altera facem teneret accensam:ea ratione, quòd partus dolores igni æquentur: vel potius,quòd in lucem partus efferre crederetur. Diodorus Siculus,quo loco Cretensium res tractat,diuersam Dianam & Lucinam facit.Lucinæ, inquit,data est parturientium cura, officiúmque eorum quę parturientes perferunt:vnde & in partus discrimine,& difficultate mulieres hanc præcipue deam inuocant. ad Dianam verò tradunt infantium ac ciborum curam pertinere:& reliqua quę idem scriptor executus est.Homerus etiam diuersam à Diana facit,& à Iunone, cùm Latonæ partum in hymno Apollinis describit. Pindarus quidem in Pythicis & ipse distinguere videtur, cùm Aesculapij matrẽ aureis sagittis Dianæ perdomitam canit,antequam cùm Ilithyia opus perficeret.idem in Nemeis Ilithyiam inuocat in Sosigenis pueri Aeginetæ hymno,eámque parcarum ait assistricem, filiámque Iunonis.Diodorus quoque Siculus Lucinam,id est, Ilithyiam,Iunonis filiam scribit. item Hesiodus,qui de Iunone loquens canit, ἣδ' ἤβην καὶ ἄρεια καὶ ἐλλίθυιαν ἔτικτεν. hoc est,Hæc Heben peperit,Martémque,atque Ilithyiam.Idem Pindarus in Olymp. ἐλαθω Ilithyiam vocauit, cùm eam & Parcas Apollo iubet assistere Euadnę parturienti. De eadem Eleutho meminit & Phurnutus,& Hesychius his verbis: Eleutho vna est Ilithyiarum, & Cereris cognomen apud Tarentinos,& Syracusanos.Ilithyiam sunt qui ἐυλινας appellent,ccu cum Parcis si,vt Paus.ait in Arcadicis:Eulimon,inquit, (vt Amasæus exponit) quasi dicas Lanificam, appellat:eandem esse innuens, quæ & Pepromene,hoc est fati sors dicitur. nam & Saturno antiquiorem memorat. Ilithyiæ templum in foro,& statuam habuisse Tegeatas,idem Paus.scribit,quę ἐπώνασις ex historia vocabatur,quasi ingeniculata,vt parientes solent.Nam cum Nauplio filiam præcipitandam in mare Haleus dedisset, illa interea genibus incumbens,puerum enixa est,vbi delubrum mox cõstructum.Dicta verò est Ilithyia ἀπὸ τῆ ἐλίσσεσθαι, hoc est ab euoluendo.Eleutho verò, παρὰ τὸ ἐς τικτόσας ἐλεύθειν: hoc est, quòd ad parturientes accedat.Sanè numero plurium Suidas Ilithyias protulit,deas parientibus assistentes: idem & Phurnutus,qui ideo plures Ilithyias & Amores fuisse scribit, quòd varij sint mulierum partus,& amantium desideria. Sed Hesychius ait,Ilithyias interdum deas significare, aliquando dolores. Singulariter verò poëta Iunonem in Argis posuit. Porrò & λοχία Diana etiam dicta fuit,à partu leuando scilicet,vt Artemidorus lib.11.cap.vigesimoquinto docet.

Acrea Diana ab Hesychio appellata scribitur, quòd ἄκρον mons apud Argiuos fuit, in quo Dianæ templum construxit Melampus, cum Prœtidas purgauit, eius rei gratia; Sophocles in Iphigenia. Sedenim & in eodem loco etiam Pallas & Iuno & Venus colebantur, quæ eodem etiam nomine appellantur,vt in Pallade scripsimus.

Cory

Coryphæa Diana, ἀπὸ κορυφῆς, id est summitate, seu apice nuncupata. nam apud Epidaurios in summo montis templum habuit, auctor Paus. & propterea Coryphæa nuncupata, cuius Telesilla in suis poëmatibus meminit, vt in Poëtis scripsimus. auctor Paus. in Corinth.

Episcopos Diana, hoc est speculatrix cognominata, cuius templum in Elide fuit, Aristarchiũ vocatum: quod cùm expilasset Sambycus, et per annum cruciatus esset, in tormentis mortuus est. vnde prouerbiũ, Sambyco grauiora pati: vt Plutarchus in Græcorũ problematib. pluribus prodit.

Dictynna Diana cognominata, eadem apud Cretenses existimatur, quæ apud Aeginetas Aphæa ἀπὸ τῆς ἀφέσεως, id est deiectu nuncupata. Dictynna igitur, quæ & Britomartis, hoc est dulcis virgo, est interpretata, Iouis et Charmes filia fuit, & Dianæ valde chara: quæ Minoem regem amantem fugiens, vt Paus. ait, se in retia, quæ piscibus capiẽdis erant extenta, proiecit. mox à Diana dea facta, à Cretensibus colebatur. Fabula elegantissimè in Ciri poëmate Vergiliano à Charme ipsa recitatur: ad quam legendam te inuito, ne hoc loco versus aduocem simul enim & de ea opiniones quæ feruntur, infelix Charme attigit. Sed & Dictynnam sibi Aeginetæ apparuisse asseuerabant. Dicta verò à retibus, quæ græcè δίκτυα dicũtur. Illud obseruaui, apud quosdam non Britomartem, sed Critomartin appellari: quos crediderim in mendosos codices impegisse. Diodorus Siculus hãc fabulam sic fermè recitat: Britomartem, inquit, etiam Dictynnam dicunt, in creta genitam, ex Ioue et Charme filia Eubuli, Cereris filij. Hæc retia ad venandum inuenit, ex quo & Dictynna est cognominata. vtebatur verò consuetudine Dianæ: quæ res causam præbuit, vt quidem Dictynnã & Dianam eandem esse existimarent, quam deam sacris templisq; Cretenses coluere. Qui autem Dictynnam à rebus piscatoriis, quas fugerat, Minoë insequente concubitus gratia denominatam volunt, procul à vero esse videntur, non enim credendum deã Ioue natam, ad tantam egestatem compulsam: nec Minoa regem iustissimum, tam impium fuisse. hæc ferè Diodorus ex Cretensium theologia. Quidam Dictynnam dictam non è piscatorum retibus, sed venatorum potius, rati sunt: quod & magis verisimile videtur, cùm Dianam significet, vel Dianæ comitem. Græcus Pindari interpres in Pythiorum principio tradit, Apolline & Diana ex Latona natis, hanc in Dictynio Cretæ monte habitasse, illum in Lycia. Sanè Phauorinus & Dianam Britomartin vocatam ait: citátque Callimachi illud, Ἑλλάφοιο βεκτόμαρτιν ἐϋσκόπου. Subdit & postea oraculum Ioui datum, quòd nasciturus esset ex Hecate, qui eum regno eiiceret. Pariente autem Hecate, assistentes puellas exclamasse βέκτον, id est bonũ: hinc dicta est Britomartis. Phurnutus lib. de Deor. nat. ait Dictynnã dici ἀπὸ τοῦ βάλλειν λευγοτὰς ἀκτῖνας: hoc est ab iacien do huc radios. Δίκτειν γὰρ τὸ βάλλειν: δίκτειν enim iacere est. vel ἀπὸ τῆς δικτυώδους τῆν διύκμιν αὐτῆς ἐς πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς: hoc est, quòd eius potestas pertranseat omnia quæ in terra sunt. hæc tantum Phurnutus. Crebra verò tum Græcis tũ Latinis scriptoribus huius deæ mẽtio. Tibullus:

Pérque suas impunè sinit Dictynna sagittas.

Lutatius, seu Lactantius grammaticus commentario 9 Theb. Dictynna, inquit ob id dicta Diana Britomartis filia, virgo Cretensis Dianæ à retibus piscatorum, (quæ græcè δίκτυα nominantur) à quibus huius corpus inuentum extractum est. Insula tamen Creta pestilentia laborauit, quam euadere penitus nequiuissent, nisi templum Dianæ instituissent, eámque Dictynnam vocassent à retibus. Statius:

Per te maternos mitis Dictynna labores.

Orthias Diana cognominata, in primis à Lacedæmoniis, cui & aram statuerant, ad quam (vt in Laconicis scribit Plutar.) pueri Spartiatæ cæsi totum diem, ad mortem vsque interdum verbera tolerabant. Pausanias verò, Limnæum locum fuisse prodit. in quo Dianæ Orthiæ sacellum fuit, vbi antiquitus homines ex oraculo sorte ducti mactabantur, quam rem vt diram, Lycurgus in puerorum flagella & verbera commutauit, vnde ara humano quidem sanguine conspergebatur. hoc simulacrum ex Taurica, vt alibi diximus, Iphigenia & Orestes deportarunt. Hæc & Lygodesmos dicitur, quod Lygi plantæ genere simulacrum inuolutum rectum fuerit. est autem λύγος vitex, vt notum ex Dioscorido, Plinio, & aliis. Et de Orthia Diana Plutar. in libello περὶ παραμῦθ: si modò Plutarchi est, vbi περὶ γάγγρ παραμῦθ. Orthiæ Dianæ & Orpheus in hymnis meminit, & ego in primo de Poët. historia. Orthian scribit Hesychius denominatã, ab Arcadiæ regione, vbi eius templum erectum fuit. Sanè &. Orthian & orthrian inuenimus: sed hanc à matutino tempore, illam quòd recta esset. de Orthosia verò Diana alio loco agam.

Brauronia Diana cognominata, à Braurone Atticę populo, vt scribit Stephanus. Brauron verò heros fuit, vnde loco nomen Brauroniæ Dianæ fanũ Athenis fuit in arce, cuius simulacrum Praxitelis opus fuit, vt ait Pausanias. Brauroniæ Strabo meminit, & Valer. Harpocration, & Herodotus. Apud Hesychium legimus, βραυρώνια celebritatẽ esse Dianæ, in Attica, in qua de capra sacra fierẽt: vbi & Rhapsodi primùm Homeri Iliada cõcinuere.

Triuia Diana dicta est, quod in triuiis coleretur, vt ait M. Varro. Græci τριόδιον, & τριοδίτιν eadem ratione vocant. Ex nostris quidam Triuiam appellatam tradunt, quòd in cœlo, in terra, & apud inferos eius sit potestas. Phurnutus verò τριοδίτιδα, καὶ τριόδιον ἐποπτίδα cognominatã ait, à triplici eius mutatione, dum per cœli signa graditur. In commentariis Theocriti etiam illud legimus, Hecaten Iouis & Phereæ, Aeoli filiæ, filiam fuisse, quæ in triuiis à matre abiecta fuerit, & à Pheretis pastoribus & susceptа & nutrita fuerit. atque ideo & in triuiis culta & nuncupata: quòd in Hecate pluribus à nobis ostensum est. Varro: Diana ab eo Triuia dicta, quod in triuio ponitur ferè in oppidis grẹcis: vel quod vna dicitur esse, quę in cœlo tribus viis mouetur, in altitudinem & latitudinem & longitudinẽ. Interpres item Arati, latinus, cur Triuia dicta sit, pluribus edisserit. Cleomedes verò in secundo de Mundo, triformen Dianã ideo ab antiquis existimatã scribit, quòd tres sint Lunę effigies, falcata, bisse ta, & plena: & propterea ait Dianã triformẽ. Horat. Ter vocata audis, adimísq; letho Diua triformis. At quare triformis dicta, ex Orpheo & aliis suprà plura attulimus. De Triuia, id est, Proserpina, Vergil. Iam subeunt Triuiæ lucos, &c. Pro luna. Catullus:

Vt Triuiam furtim sub Latmia saxa relegans,
Dulcis amor gyro deuocet aërio. Idem:

Tu potens Triuia & notho es dicta lumine Luna. Chariclides apud Athenæum in septimo ait, Δίκαιον' ἑκάτη, ζιοδίτι, ζίμορφε, ζιπερόσωπε, &c. Vide quæ in Hecate multa scripsi, & si libet, huc confer.

Enhodia, hoc est ἐνοδία ἄρτεμις est cognominata: hoc est, viarum dea, vt Festus docet. vnde & eam virginem esse putabant, quòd via nihil pariat. id quod & diuus Augustinus tradit, & Arati interpres in Luna. Enhodiæ Dianæ & Artemidorus lib. secundo Onirocriticôn meminit. Scribit Phurnutus, non aliam ob causam ἐνοδίαν dici, quam qua Apollo Agyieus, de quo in Apolline egimus. Sanè & de ἐνοδίῳ Mercurio iam actum est.

Leucophryne Diana apud Magnetes quidẽ maximè culta, sed cuius etiam apud Athenienses simulacrum esset, quòd à Themistoclis liberis positum ferunt, vt in Attica docet Pausanias. Magnesiis enim Themistocles Persarum regis beneficio imperauit, inde est dea Athenas aduecta. B. Aegius libentius scribit Leucophryenen.

Aphæa Diana dicta, cuius in Aegina templum fuit, vt ait Pausanias: & iam etiam in Dictynna dictum est. nam apud Aeginenses Aphæa fuit, qualis apud Cretenses Dictynna, & Britomartis. Aphææ & Hesychius meminit.

Saronis Diana cognominata est, quod eius deæ templum Saron in mare constrvxit. Verùm cùm aliquando ceruam insectaretur, in aqua summersus est, ibidémque sepultus: qua ex re ille & mari & deæ cognomentum, vt ferunt, dedit. Pausanias auctor. Eustathius tamen Saronicum sinum vel à flumine, vel à venatore dictum prodit, qui feram insequens in mare decidit: vel ἀπὸ τῆς σύρσεως, quòd Scylla Nisi illic tracta sit. vel quòd olim querno nemore redimitus sinus Saronicus esset, ita appellante antiqua Græcia quercum, Plin. auctore. Hesychius verò Saroniam deam vocat, sed rem parum exprimit.

Laphria Diana nuncupata, cuius in primis templum Patris vrbe Achaiæ fuit, vt Paus. pluribus scribit. eius statua in modum venantis ex ebore confecta fuit, & auro, quam Menæchmus & Suidas Naupactij confecerãt. Patrenses ab Augusto ex præda Calydonia acceperunt. cognominata verò à Laphrio viro Phocense, qui eã in Calydone erexerat. Sunt qui appellatam malint, quòd ipsius deę ira aduersus Ceneum singulis annis λαφροτέρα fieret, id est, leuior ac facilior. Dum Laphriæ Patrenses sacra facerent in pyra, quæ circa aram structa erat, varias feras & aues iniiciebãt. Fuit & Laphria Mineruæ epithetõ, vt apud Lycophronẽ scribit Isaacius. Porrò quidã nõ à Laphrio denominatã tradunt, sed per syncopen quasi λαφυρίαν, quòd vt hæc, id est, Minerua ex bello spolia, ita Diana ferat capita, & ferarũ spolia. Legimus & Misian Dianã apud Paus. & eius sacellũ fuisse in Laconicis. Alibi tamen & Hieriã vocatam ait: nam apud Orestasium, templum hoc nomine habuisse tradit.

Ephesia Diana ab vrbe cognominata. Ephesiæ Dianæ templum scribit Paus. in Achaicis struxerũt Crœsus, homo indigena, & Ephesus, Istri fluminis filius: à quo & vrbs & templum nomen obtinuit. alij tamen Amazonas struxisse tradunt, vt Pindarus & Dionysius Afer, & Strabo, aliique. Theophilus autem cùm de Epheso agit, primum quidem ab Epheso quodam dictam ait, ibi qui cauponam exercebat. id est, καπηλεύοντα. Tum subdit: vel dicta ab Epheso Lydes Amazonis, quæ prima Dianam venerata est, & Ephesiam cognominauit. aliqui dicunt, cùm Theseus & Hercules propter Hippolytæ baltheum depugnarẽt, vsque in Lydiam eas insecuti sunt, ad templũ Dianæ, quam ἀφικνεῖναι αὐτὰς τὴν σωτησέαν, à qua re est Ephesus vocata, & dea ipsa Ephesia. Sed hæc fabulosa: & his si plura cupis, lege Eustathij commẽtaria in Dionysium, vbi de trunco seu stipite vlmi agit: & Callimachi hymnum in Dianam, vbi Amazones templum struxere. nunc ad historiam veniam. Templum Ephesiæ Dianę Amazones primùm incendisse, scriptum inuenimus, Syluio posthumo regnante. rursus verò incensum, quo tempore Socrates venenum ebibit. hoc Bap. Leo lib. septimo. Plinius verò ait, Dianæ templum CC & XX annis factum à tota Asia. totius templi longitudo fuit pedum CCCCXXV. latitudo, CCXX. columnæ, CXXVII. à singulis regibus factæ, LX pedum. ex iis XXXVI cælatæ, vna à Scopa, operi præfuit Ctesiphon. Herostratus templum id incendit, vt ob aliquod saltem facinus nominaretur. id cùm ea nocte fieri contigisset, qua Olympias Alexandrum peperit, græcæ adulationi locum fecit vt diceret, desertum à dea templum, vt parturienti assisteret Olympiadi, & Magnus nasceretur Alexander. Strabo lib. quartodecimo: Dianæ Ephesiæ templum, ait, primus Archiphron mirè fabricatus est, postea maius fecit illo. sed cùm Herostratus quidã id incendio consumpsisset, aliud præstantius construxerunt, mulierum ornamentis, & multis opibus ad id collatis, refectísque prioribus columnis, quarum rerum testimonio sunt decreta tũc facta, quæ Artemidorus dixit Timæum Taurominitanum historicum ignorasse. & paulò pòst subiungit, ab eodem Timæo proditum, Dinocratem architectum templum consummasse, eum qui Alexandriam est in Aegypto architectatus. Tectum, inquit Plin. Ephesiæ Dianæ scanditur vite vna Cypria, quoniam ibi ad præcipuam altitudinem exeunt. Arrianus in primo hist. Alexandri beneficia commemorat in Dianæ Ephesiæ honorem collata. De hoc Dianæ Ephesiæ etiã templo, Lucas in Apostolicis actionibus multa: vnde D. Paulo à Demetrio negotium factitatum. quo loco Lucas & Theophylactus in prologo epistolæ Pauli ad Ephesios νεωκόρον Dianam Ephesi dixerunt. hoc est ædituam, & vt Latinus interpres exponit, cultricem. Porrò in Dianæ Ephesiæ annuo festo iuuenes primo flore ætatis, & virgines cultu nobili, ad templum cum pompa procedere solebãt, festúmque diem agere, & sponsalia mutuò inire. Sed enim vt Hesychius notat, Ephesij Elusian Dianã vocabãt.

Caryatis Diana, sic cognominata, vt Paus. scribit in Lacon. à loco Dianæ & Nympharũ sacro. Caryatidis verò Dianæ simulacrum sub diuo fuit, quo in loco annuas choreas Lacęnæ virgines agebant. Loci meminit Theopompus & Stephanus. Hesychius verò & loci, & celebritatis, & templi: Dianæ verò Caryatidis, & celebritatis, Diomedes grammaticus & Probus meminere. itémque Theocriti commentatores, vbi agũt de Bucolici carminis inuentione: Quo tempore, tradunt, Xerxes in Græciam aduentaret, omnes deserta Laconia, metu barbarorum perterriti, in diuersas partes fugêre: & cùm virgines timore latêrẽt, ex hoc euenisse, vt eo die quo solitus erat chorus virginũ Dianæ Caryatidi hymnum canere, nemo ad solenne sacrum inueniretur. tunc itaque pastores ex rure in vrbem conuenerũt, & ne ritus sacrorum interrumperetur, pastorali carmine compositum deæ honorem celebrauerunt, vnde etiam βουκολισμὸς dictus. hæc illi fermè. Alia quæ de huius carminis inuentione feruntur, & fortasse potiora, non nostræ rei propositæ faciunt. Apud Caryum vel oppidum, vt quidam, vel χωρίον, id est, regiunculam, Castor & Pollux saltationis genus inuenere, quo postea in Dianæ honorem vsæ sunt Caryatides virgines, vnde & Græcis frequens verbum καρυατίζειν. Cuius meminit Lucianus in Dialogo de saltatione.

Lye Diana nuncupata à Siculis, vt amicus noster multæ lectionis, scribit, quoniam ea dea Siculos lienis morbo laborantes liberauit. quare factum est, vt rustica turba theatrum ingressa, victoriam caneret, quam Hiero de Syracusanis obtinuerat. hæc ille, & plura. Diomedes & Probus hoc Dianæ cognomentum non à liene deductum significãt, sed potius (vt elicimus) à verbo græco λύω, soluo & libero. Diomedis verba: Antequam Hiero Syracusas expugnaret, morbo Sicilia laborabat (vel, vt Probus ait, lue pecora interibãt) variis & assi

& assiduis cęremoniis Dianã placantes, finem malis inuenerunt, eandem Lyen cognominauerunt, quasi solutricem malorum, &c. Liuius lib. quinto, v. Decad. Luam deam commemorat: nescio an eadem sit cum Diana. ita enim ille: Edito ludicro omnis generis, clypeísque æreis in naues impositis, cætera omnis generis arma cumulata in ingentem aceruum, precatus Martem, Mineruam, Luámque matrem, & cæteros deos, quibus spolia hostium dicare ius fásque est.

Taurica, Thoantea, vel Thoantis, Orestea, Fascelis, Aricina, & Nemorensis; cognomina sunt Dianæ, quæ simul enarranda mihi videntur, quòd ex eadem penè fabula desumpta videntur: quæ fabula licet à pluribus tradatur, ego hic ex Seruij Grammatici secũdo ex sexto Aen. commentario sub compendio recitabo. Cùm Græci, inquit, in Aulide venissent, Agamemnon Dianæ ceruum occidit ignarus. vnde irata dea, flatus ventorum remouit. quamobrẽ cùm nec nauigare possent, & pestilentia laborarent, oracula consulta dixerunt, Agamemnonio sanguine Dianam esse placandam. Ergo cum ab Vlysse per nuptiarum simulationẽ adducta Iphigenia in eo esset vt immolaretur, numinis miseratione sublata est, cerua suppositа: & translata ad Tauricã regionem, regi Thoanti tradita, sacerdósque facta Dianę: cùm secũdum statutam consuetudinẽ humano sanguine numen placaret, agnouit fratrem Orestem: qui accepto oraculo, carẽdi furoris causa cũ amico Pylade Colchos petierat. & cùm is occiso Thoante simulacrum sustulisset, absconditum fasce lignorum, vnde & Fascelis dicitur, (non tantum à face, cum qua pingitur, propter quod & Lucifera Diana, & φωσφόρος, & σελαφφόρος dicitur) Ariciam detulit. Sed cum postea Romanis sacrorũ crudelitas displiceret, quanquã serui immolarentur, ad Laconas est Diana trãslata, vbi sacrificij consuetudo adolescẽtulorum verberibus seruabatur, qui vocabantur βωμονίκαι: quia aris superpositi contendebant, qui plura possent verbera sustinere. Licet nonnihil aliter in tragœdia Iphigeniæ in Tauris, Euripides fabulam recitet. non enim occisum Thoantem ait, sed à Minerua monitum, vt impunè cum simulacro Oresten & Iphigeniã in Atticã abire permitteret. At verò in sexto Seruius, de ramo aureo agens: Licet (inquit) qui de sacris Proserpinæ scripsisse dicuntur, quiddam esse mysticum affirmẽt, publica tamen opinio hoc habet: Orestes post occisum regẽ Thoantẽ in regione Taurica, cũ sorore Iphigenia fugit, & Dianæ simulacrum inde sublatum haud longè ab Aricia collocauit. in huius templo post mutatum ritum sacrificiorum, fuit arbor quædam, de qua infringi ramũ non licebat: dabatur autem fugitiuis potestas, vt si quis ex ea arbore ramum effringere potuisset, cum fugitiuo eius templi sacèrdote monomachia pugnaret. nam fugitiuus illic erat sacerdos, ad pristinæ imaginem fugæ. dimicãdi autem dabatur facultas, quasi ad pristini sacrificij reparationẽ. hæc Seruius. Sed nos iã seorsum hæc ipsa cognomina interpretemur.

Taurica igitur Diana ideo vocata, vt ex his quę hic, & in Tauropolo scripsimus, vidisti, & præterea ex Diod. Siculo. Scribit Ammianus Marcellinus in hist. à Tauricis populis Dianam nuncupari Arsilachen, seu Orsilachen. De Taurica meminit etiam Ouidius lib. tertio de Ponto. Thoantias autem, & Thoantea, à rege ab Oreste interfecto dicta. Silius:

Mille Thoanteæ sedes Fascellina diuæ. Ouidius item:

Quíque Thoanteæ Taurica sacra deæ. Val. Flaccus in octauo:

Illa Thoanteæ transit deflexa Dianæ.

Orestea verò vocata ab Oreste. Ouidius:

Sacráque Orestææ gemitu questúque Dianæ. Idem:

Cultáque Orestææ Taurica terra deæ.

Fascelis, & interdum Facelis Diana vocata fuit, vt ex Seruio diximus: & Facelina quoque, vt Probus ait. Appellata verò vel à fasce, vel à face vel ἀπὸ τῆς φακέλης, id est, à lignorũ onere ac fasce: atque ideo nunc prima producta, nũc correpta enunciatur, vt ex his quos subdam versibus, facile cognoscere datur. Silius:

Mille Thoanteæ sedes Fascellina diuæ.

Quanquam Silij hoc carmen quidam sic interpolant, Sedes Facelina Dianæ, propter illud Lucilij ex tertio Satyrarum, Et sæpe quod antè

Optasti freta Messanæ & Rhegyna videbis

Mœnia, tum Liparas Facelinæ templa Dianæ.

Quod ideo dictum videtur, non tantum propter id quod paulo antè ex Seruio recitauimus, quòd Orestes apud Ariciam Dianę simulacrum collocauit: sed ob id, quod Varro

lib. Diuinarum,& Cato de Originibus tradunt, quòd Oreſtes à nece matris dicitur purgatus apud Rhegium,quod à Taurica (vt puto) Taurocinum dictũ eſt:& Rheginos, Taurocinos vocauit Cato in tertio de Originibus. nam eò (vt Probus etiam ſcribit) Oreſtem cum Iphigenia atque Pylade dicunt materna nece expiatum veniſſe: & diutius ibi viſum eſſe ex arbore ſuſpenſum enſem,quem abiens Oreſtes reliquiſſe dicitur: cuius enſis & Cato & Varro meminerũt.Scribit etiam Donatus,quo tempore Oreſtes è Scythia cum Pylade fuerat reuerſus,ſurrepto numinis ſimulacro,& lato in faſce lignorum,Faſcelidẽ Dianam nuncupatam eſſe.atque adhuc de Faſcelide, de qua & Hyginus in Aſtronom. poët. & in libro Poëticarum fabularum, Nunc de Aricina & Nemorenſi Diana agamus.ſic igitur culta & nuncupata à nemore Aricino, non multũ à Roma diſtante. Suetonius Tranquillus in Caligula:Nemorenſi regi,quod multis iam annis potiretur ſacerdotio,validiorẽ aduerſarium ſubornauit.Quod ideo ab ipſo dictum eſt,quòd vt Strabo ait, qui ibi primus hoſtiam mactabat ſacerdos, rex appellabatur:ſerui de honore certabant fugitiui: ſingulíſque annis ei qui renuerat ſacerdotium,certandum erat cum aliis,victor ſuccedebat, & hi appellabãtur reges Nemorenſes. Strabo καθίσταται γὰρ ἱερεὺς ὁ γενηθεὶς αὐτόχειρ τῆ ὁμωμιξίᾳ, τῷ τότε ὁρμῶντι ἀεὶ πορίσκοπῶν τὰς ἐπιθέσεις ἕτοιμος καὶ ἀμύνεσθαι: Qui enim victimæ mactator prius extiterit, ſacerdos inſtituitur,fugitiuus quidam vir gladium tenens,& inſultus ſemper circumſpectans, ad tutandum ſtrenuè eſt paratus. Pauſanias quoque in ſecundo eadem penè ait,vbi de Aeſculapio agit,qui Hippolytum vitæ reſtituit.ait enim,ipſum poſt vitam reſtitutam in Italiam veniſſe, Aricinúſque imperaſſe, & ibi nemus Dianæ conſecraſſe, vbi etiam Pauſaniæ tempore ſingularia fiebant certamina, & victor ſacerdotium obtinebat: certamen libero nulli proponebatur, ſed ſeruis tantum fugitiuis. hæc fermè Pauſ. Hinc igitur in Faſtis,regnum hoc ſacerdotium vocat Ouidius & in Arte:

Ecce ſuburbanæ templum nemorale Dianæ,
Partáque per gladios regna nocente manu. Item Martialis in IX.
Qua Triuiæ nemoroſa petit dum regna viator. Val.Flaccus:
Solíque immittis Aricia regi. Silius:
Quíque immitte nemus Triuiæ. Lucanus in tertio:
Qua ſublime nemus,Scythicæ qua regna Dianæ. Idem in ſexto:
Parua Mycenææ quantum ſacrata Dianæ
Diſtat ab excelſa nemoralis Aricia Roma,

Dicta autem Mycenæa Diana, à Mycene græca vrbe, ex qua Iphigenia illi mactanda, eius facta fuerat ſacerdos, & cum fratre eius ſimulacrum aſportauerat.Scythica etiam dicta,propterea quòd Tauri populi in Scythia fuerãt,vnde eſt ablata.ſic poſt Lucanum,Solinus: Ariciæ Oreſtes oraculo monitus ſimulacrum Scythicę Dianę de Taurica extulerat, quod priuſquam Argos peteret, cõſecrauit. Sanè cum ſacrum nemoralis Dianæ inſtaret, id eſt, Idus Sextiles, ab vrbe facibus accenſis in nemus Aricinum diſcurrebatur. Propertius in ſecundo,

Cum videt accenſis deuotam currere tedis
In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ. Ouidius in Faſtis:
Sæpe potens voti frontem redimita coronis
Fœmina lucentes portat ab vrbe faces:

De Diana loquens Aricina. Papinius in Syluis:

Iámque dies aderat,profugis cum regibus altum
Fumat Aricinum Triuiæ nemus,& face multa
Conſcius Hippolytæ ſplendet lacus.

Porrò & Nemidis etiam Dianę templum fuit in in Græcia,vt in octauo ſcribit Strabo.

Iphigeniam Dianam cognominatam lego à Diodoro,Heſychio,& Pauſania in ſecũdo: quam vt eandem eſſe crederem cum Tauropolo Diana, fabulæ quæ diuerſæ tradũtur,faciunt.Herodotus quippe in quarto, de Tauris populis agens,& eorũ moribus: Ita virgini, inquit,naufragos immolant,& quoſcunq; Græcos illuc delatos,hoc modo,poſtquam preces peregerint,hominis caput claua feriunt, truncum corpus proturbant è rupe,vt fertur. Eſt enim in prærupta rupe templum poſitum.caput cruci affigi quidam, truncum ſepeliri humo,tradunt.Dæmonem,cui immolant,aiunt Iphigeniam Agamemnonis. hæc quidem fermè Herodotus. Sed vt rem proſequamur: Iphigenia,vt Phœdimus ait, Dianæ miſeratione

tione in vrſam cõuerſa fuit,cum in Aulide mactanda eſſet: vel in taurũ, vt Nicander ſcribit.Sunt qui in anum,vel in ceruam. Lycophronis verò interpres Iſaacius, rem hanc ita prodit:Cùm,inquit, Iphigenia ad aras mactanda ſtaret, vrſa,vel cerua,vel anus,vel taurus per medias cucurrit Græcorum copias. qua re viſa,vates ſic iuſſit,quodcunq; illud fuerat, mactandũ eſſe:Iphigenia autẽ quæ mactanda fuerat, in Scythiam delata,vbi Dianæ templum erat,& vrbs,in qua Græci immolabantur, qui fortè illuc peruenìſſent. quod tandiu obſeruatum eſt,donec Oreſtes cum Iphigenia ſurrepto Dianę ſimulacro,quod è cœlo cecidiſſe credebatur,in Atticam deuenere, vbi ab Oreſte,Palladis iuſſu & Iphigenię,templũ Tauropoli Dianæ cognominatæ conſtructum fuit.Hæc fermè Iſaacius. Fabulam quoque Euripides in tragœdia Iphigeniæ in tauris copioſe exequitur. Tauropoliæ Dianæ meminit & Diod.lib.v. Idem & Tauropolia ſacrificia Dianæ & Martis apud Amazonas vocari ſcribit.Strabo quoq; lib.XIIII. ait in Icaria inſula templũ Dianę fuiſſe,quod Tauropoliũ à dea diceretur,id quod in XVI repetit:vbi fuit & oraculũ. T.Liuius lib. quarto,v. Decad. Amphipolim cùm iam fama pugnæ peruenìſſet,concurſúſq; matronarũ in templũ Dianę, quam Tauropolon vocant,ad opẽ expoſcendã fieret,&c. ταυροπολία,ait Heſychius eſſe, quæ in celebritatem Dianæ deferũtur.Phauorinus verò, Tauropolon (inquit) Dianã dixerũt, quoniam vt taurus πρίεσι omnia: vel quòd taurũ Neptunus immiſerit Hippolytõ furente œſtro per omnem ferè terram: vel quòd Iphigenia è Scythia fugiẽs, in Attica ſimulacrum Dianæ conſtituerit, & tauropolon Dianã appellauit. Dionyſius Afer in ſitu Orbis, non à gente tantùm ſed à tauro,Tauropolon Dianam denominatã ait:quia, vt Euſtathius,ea regio armentis abundet,quibus præſit dea:ſeu, quia Diana Luna credatur. quare & Tauropus dicta eſt, quòd ſit vt taurus aſpectu.Sanè Heſychius nõ modò Tauropolam Dianã,ſed & Mineruã vocat.ταυρῶ quoque idem,in Tauris regione Dianã nuncupatam fuiſſe ait.Sed & Taurica dea,& Taurica ſacra,ab eadem regione appellantur,vt paulò pòſt dicemus.

Munichia Diana Athenis culta, vt Pauſ.in Attica oſtendit. meminit eius Callimachus in hymno,vbi interpres Scholiaſtes,Munichiam ait partem portus Piræi eſſe,

Ποτνία μουνιχίη λιμενοσκόπε χαῖρε.

Munichia ô cuſtos portus ſalue veneranda.

De Munichio verò loco maritimo plura Strabo. meminit & Demoſthenes pro Cteſiphonte. Hellanicus verò in ſecũdo Atthidos,Munichiam ait appellatam eſſe à Munichio rege,Pentaclei filio,qui & Dianæ Munichiæ templum erexit,in quo cùm Athenienſes vrſam Dianæ ſacram interfeciſſent, fames facta eſt: qua tum demum eos liberatum iri prædixit oraculum,cùm eorum quiſpiam deæ filiam ſacrificaſſet. id quod Embarus ea conditione pollicitus eſt,ſi ſacerdotium in ſua familia perpetuò permanſiſſet, & gentilitium fieret.quod cùm annuiſſent,exornatã filiam immolauit: qua ex re factum in eos eſt prouerbium,qui inſani ac vecordes ſunt,ἔμβαρος καὶ ἀμί,id eſt,Embarus ſum,plura in prouerbiis Eraſmus.Ab hoc facto,ſcribit Arpocration,mos inoleuit,vt inde virgines Dianæ Munichię & Brauroniæ conſecrarentur ante nuptias,quæ puellæ ἄρκτοι, id eſt, vrſę ab eis vocarentur: à quibus & verbum quoq; deductum ἀρκτεύσαι,quo verbo vſus eſt Lyſias & Euripides.ἀρκτεύσαι autem δεκατεύειν,id eſt,decimare ſignificat. Alij hiſtoriam aliter recitant. Puellas enim tradunt ornatas veſte crocota,nec decimo anno grandiores, nec quinto minores immolari ſolere.nam cùm aliquando vrſam cicurem in Attica,quę cum hominibus verſabatur,fratres quidam interemiſſent,quod ſororem ſuã petulantius colludentem interemiſſet,Dianæ ira peſtilentia in Attica graſſari cœpit. vnde oraculum conſultum, reſponſúmque eſt redditum,tum peſtilentiam deſituram, ſi virgines aliquas Dianæ mactarent pro vrſa. indéque factum verbum quod diximus ἀρκτεύειν. Pollux verò lib.quinto, ἀρκτεύεσθαι, ait, τὰς παρθένους ἑλεγεῖον δὲ λῦμα καὶ ἄτιμος:decimari verò virgines dicebat populus Atticus.quem locum parum expreſſit, qui Pollucem niſus eſt latinæ conſuetudini tradere. A Munichia & Munichion menſis Athenienſiũ dicitur,in quo Munichia celebritas agebatur, vt in noſtro ſcripſimus de Annis & menſibus,&c. Huius præterea hiſtoriæ & menſis meminit Sophiſtes Libanius in ea declamatione,qua Dianam laudat:quam eſt operæprecium legere, quoties de Diana hiſtoriam amplius noſſe volueris. multa enim in ea narrat parũ protrita latinis.

Alphęa Diana,culta & nominata ab Elæis,vt docet Pauſ. Aiunt enim, Alpheum Dianę amore captum, eam precibus ad nuptias deflectere nequiuiſſe. quare ad inſidias conuerſus, noctu ei vim inferre tentauit, vnà cum nymphis eius comitibus. quas inſidias Diana

cùm sensisset,luto sibi ac Nymphis faciem illeuit.ingressus Alpheus,quæ nam Diana esset, minimè discernere potuit: quare illusus,abscessit.hinc Letrinæi Dianam Alpheam nominarũt:quam aliqui Alpheniam dixere:bene,an male,non statuo.Elæi verò Elaphiæam dixerunt,vel à ceruis,vt Pausanias existimat: vel ab indigena muliere, quam ferunt Dianæ fuisse nutricem. ἐλαφηβόλος etiam Diana nuncupabatur,ab ictu ceruorum, & nece: sicuti & & à cæteris feris quæ ab ipsa in venatione occiderẽtur, θηροκτόνος appellata fuit. Dicebatur & Elaphibolia,quo nomine culta est à Phocensibus.de qua hęc legitur historia,quòd cùm Phocenses à Thessalis obsiderentur, suasu Daiphanti principis pyram construxere, vt si quid durius accidisset,bona in ea omnia imponerent vnà cum mulieribus, id vnanimiter comprobantibus.qua pyra cõstructa,in hostes exiuere,& victoriam obtinentes, anniuersarium Elaphiboliæ Dianæ Phocenses instituerunt,vt Pausanias pluribus recitat.hinc factum prouerbium,φωκέων ἀπόνοια,id est,Phocensium desperatio, de his qui magno animo ardua & supra vires aggrediũtur.historiæ præterea Plut.& Stephanus meminere. Sanè Alphæa Diana ἀλφαία etiam dicitur,vt apud Pindarum notant interpretes in Pythiis:quo loco ποταμίαν ἀρτέμιδα.id est,fluuialem Dianam Pindarus vocauit, ob eãdem causam. Alpheæ, & Elaphiæ meminit & Strabo libro VIII.quo tamen loco Alpheonia vertit latinus interpres.cuius lucum ait ad ostium Alphei fuisse,& templum,& quæ in eo picturæ.

Cnagiam Dianam coluere Lacedæmonij, à Spartano Cnagio cognominatam, qui in bello apud Aphidnas gesto captus à Castore & Polluce,& Cretẽsibus venditus,cum Dianæ simulacro in patriam aufugit: vnde nomen dea sortita est. Paus.in Laconicis: tametsi aliam ipse historiam libentius sequatur, quæ nihil ad rem nostram.

Triclaria Diana in Achaia culta,in cuius festo peruigilium celebrabatur quotannis, in eóque hominum fiebat immolatio,quæ inde sumpsit initiũ. nam cùm in eius templo Menippus & Cometho nimia victi cupidine coiuissent, irata dea id piaculum exegit. Longa est apud Pausaniam in Achaicis historia. De Triglantina in Hecate egimus.

Pitho Diana cognominata est etiam, quod cùm Picus meus apud Hermolaum libro trigesimoquarto Nat.hist. legisset,qui id tantum innuit,ipse quid afferret amplius non habuit. ego in Corinthiacis,hoc est,libro secundo Paus.comperi, cuius hæc sunt verba à me exposita:Sacellum,inquit,Dianæ cognomine πειθοῦς, Hypermestra constituit, cùm patrem in iudicio vicisset, quod iudicium Lyncei causa effugit. de Pytho verò,id est, Suada dea, quæ Suadendi dea est,plura collegit Politianus, & ego nonnulla in Poëtices historia,& in hoc etiam vbi de singularibus deis egi.

Icaria Diana in insula Icaro colebatur,vbi deæ celebre templum fuit.scatebat verò capreis & leporibus præpinguibus hæc insula,quas feras qui capere ac venari cuperet, impetrata à sacerdotibus venia,venatores quotquot vellẽt ex iis capiebant: si veniam non impetrassent,vacui à venatione,& inanes redire dicebãtur, atq; vt audaciores mulctabãtur.

Didyma Diana à Pindaro cognominata in Pythiis, illo carmine, πάρθεν᾽ ἐκεῖ διδύμα: quod & comment.obseruant.Didyma verò, vt reor, quia cum Apolline ex Latona genita δίδυμοι enim gemini dicuntur, vt nosti.

παιδοτρόφος,hoc est puerorum nutrix Diana appellata est, vt Diodorus notat: quod ad eam infantium ac ciborum, quos ea ætas postulat, officium pertinere putarent antiqui: qua, inquit, ex causa παιδοτρόφος vocabatur, cuius deæ templum apud Coronem fuit, vt in Messeniis scripsit Pausanias.

Pellenea Diana cognominata à Pellene vrbe notiss. de hac in Arati vita scribit Plut. eius simulacrum per alia tempora intactum mansisse: & cùm à sacerdote motum de loco afferretur,aspectum ita perstringere consueuisse,vt à nullo contrà aspici posset, sed ab eo oculos cuncti auerterent:nec hominibus modò visum horrori esset, sed propinquas quoque arbores,cùm portabatur,infœcundas redderet,& immaturos fœtus excuteret. quod cùm Arati tempore sacerdos extrà tulisset,& ad Aetolos conuertisset, sic omnes consternauit,vt ne mente quidem consisterent. Fuit & in Attica Pallenidis Mineruæ fanum, vt in primo Herodotus scribit,cùm de Pisistrati reditu agit.

Hemeresia Diana apellata fuit, quoniam apud Clitorios Melampus quibusdam sacris & expiationibus Prœtidas in Dianæ templo insania ac furore sanauit: id quod pluribus in secundo de Poëtarum historia sumus executi.Diana autem ideo cognominata, à mãsuetudine,quam ἡμερησίαν Clitorij ipsi nuncupant.Historia Arcadicis à Paus.exponitur.

πολυ

πολυβόσαν& Diana etiam vocata.& vt quidam etiam putant Proserpina,quæ & ita in sacris inuocabantur, πολυβόσαν᾽ ἄρτεμι,πολυβόσαν᾽ κέρες. tametsi quidam hoc loco κέρες non Proserpinam,sed simpliciter puellam interpretantur,de Diana. Sic autem nuncupata à fimbriis, quibus vteretur: vel quòd multis ex locis audiretur,vt venatrix: vel quòd multo canum latratu frequentaretur,vel à multis sacrificiis:auctor Hesychius.

Εὐκλέα,Euclea Diana Thebis culta,cui & templum positum,vbi simulacrum fuit à Scopa factum,vt in Bœot.scribit Paus. quo loco sepultas ait Androclian & Alcidan, Antipœni filias, cuius & historiam enarrat. Ante huius deæ ædem leonem ex marmore factum, positum fuisse ferunt. Miratus sum Domitium in Attica, quam ex Paus.in latinum conuertit,quid eo loco sibi vellet: Longè posterius templum,inquit, εὐκλείας ἀνάθημα: ipse de suo addidit,quam Romani Iustam appellãt,&c. alij latinè Celebrem interpretati sunt.Eucleæ meminit & Sophocles. Eiusdem Euclææ apud Bœotios & Locros ara & statua in foro dicata fuit.hęc in primis Diana credita:ab aliis Herculis & Myrtus filia.quę cùm virgo interiisset, meruit vt ei nubentes: priusquam cõuenirent,rem sacrã facerent, vt in Aristide pluribus scribit Plutarchus.

Callistes Dianæ ædes fuit in summo tumulo, vbi sepulta erat Callisto. vnde factum est deæ cognomen, vt est apud Paus.in Arcad.

Auentina Diana cognominata, quòd in Auentino monte Romæ in primis coleretur. quæ & Auentinensis etiam à Val.Maximo appellata est, cum ait: Quisquis Auentinensi Dianę immolasset,&c.nam Ser.Tullio regnante,à Latinis templum ibi conditum fuit,teste Liuio Sex.Pomp.Seruorum,inquit,dies festus existimatus Idib. Aug. quòd eo die Ser. Tullius natus serua,ædem Dianæ dicauerit in Auentino:cuius tutelę sunt cerui,à quorum celeritate fugitiuos vocẽt Ceruos. Dionysius tamen Alicarnas. videtur Ancum Martium huius templi auctorem facere.de Anco enim inter cætera ita: Post quæ Rex pecuniis quas contulerant vrbes eæ omnes, extruxit Dianæ fanum in maximo Romæ collium Auentino collocatum,legésque in basę ærea conscripsit. Decipiuntur, qui Ouidij illud interpretantur de Diana,quòd est:

Luna regit menses,huius quoque tempora mensis
Finit Auentino Luna colenda iugo.

Nam diuersum hoc fuit à Diana Auentina,vbi nũc est ædes Sanctæ Sabinæ. Liuius autem de æde Lunæ: Atrox,inquit, cum vẽto tẽpestas forẽ ex æde Lunę,qua in Auẽtino est, raptã tulit.in summo enim dorso Auẽtini Lunæ ædes fuit.In vestibulo huius templi ex vetusto ritu boũ cornua affigebãtur,cùm in cęteris Dianę templis ceruorũ cornua. Causam Plut.in quæstionibus Romanis quęrit,& recitat:Ferũt,inquit,in Sabinis Antroni Coratio bouẽ insigni specie ac magnitudine natam fuisse.à vate deinde quodã monitũ,si quis eam bouem in Auẽtino Dianæ immolasset, factum iri eius qui rem diuinam fecisset ciuitatem totius Italiæ imperio potiturã.hominẽ re credita, vt bouẽ immolaret,statim Romã venisse.seruũ interim Seruio regi clã rem omnẽ indicasse.illũ è vestigio Cornelio sacerdoti imperasse,vt Antroni,antequã is rẽ diuinã faceret, in Tiberi se ablueret,ritè præciperet: (sic enim eos qui litare vellẽt,facere cõsueuisse:) Antronẽ cupidè profectũ lauisse,Seruiũ interim occupasse,ac Dianæ bouẽ immolasse,& cornua tẽplo affixisse.hoc Iuba monumẽtis mandauit,& Varro:nisi,quod Antronis nomen Varro nõ prodidit:nec à Cornelio sacerdote, sed ab ędituo deceptũ fuisse Sabinũ dicit. Auẽtinę Dianę & Propertius in quarto meminit:

Phyllis Auentinæ quædam est vicina Dianæ. Martialis:
Laudat Auentinæ vicinus sura Dianæ.

Astratea Diana sacellum habuit in agro vrbis Pyrrhichi,ideóque ibi positum, quòd inde Amazones contra Græcos præliantes vlterius non processerunt, vt & vox indicat.Eodem etiam loco Amazonius Apollo cultus:auctor Pausanias.

Issoria Diana Teuthrane & culta & dicta,vrbe Laconica,à Teuthrante condita:Paus. vbi Dianæ Issoriæ & Aeginææ templa fuere. Issoria, inquit Hesychius, Diana, & celebritas & locus in Sparta.meminit & Stephanus in ἴσσαις. Anysidora vero,alibi dicta.

Φιλομμειράξ,hoc est,adolescẽtum amatrix Diana cognominata,cuius sacellum fuit, vt scribit Paus.in via Siope euntibus ex gymnasio ad balnea,apud Elienses.

Cordaces Dianæ templum distabat, vt est apud Paus.per stadium à sepulchro procorũ Hippodamiæ,sic autẽ vocata fuit, à saltationis genere, quod Pelopis socij propè deam ibi

exiſtentem duxere, ἐπινίκια canentes: hoc eſt, victoriæ carmina. Quod autem ſaltationis genus eſſet κόρυλαξ, probè, vt puto, docuimus in primo de hiſtoria poëtarum, itémque quæ eſſent Epinicia.

Pyronia Diana dicta, cuius templum fuit in Arcadiæ monte Crathide: vnde ad Lernæa ſacra antiquis temporibus ignem ſumere ſolebant. à quo igne, vt reor, dea ipſa Pyronia nuncupata eſt.

Cedreatis Diana ab Orchomeniis ideo ſic vocata fuit, vt Pauſ. auctor eſt, quòd eius ſimulacrum in ingenti eſſet cedro erectum. Conſiderandum verò apud Heſychium in vocabulo κάλαβις, an legendum ſit κεδρεατὶς ὁ an ἀγρεατὶς ὁ ἀρτέμιδος.

Heurippa à Pheneatis in Arcadia Diana cognominata, vt Pauſan. ſcribit: cui templum ab Vlyſſe poſitum fuiſſe exiſtimant, quòd videlicet amiſſos equos in eo loco inueniſſet, qua ex re & cognomen factum, παρὰ τὸ εὑρεῖν τὰς ἵππους. Nuncupata etiam ὁδηγία à Rhodiis, vt notat Heſychius, quaſi boni tranſitus.

Hymnia Diana ab ὕμνοις, id eſt laudibus appellata: cuius templum fuit in Orchomeniorum regione, parte læua montium Achiſiorum. vide hiſtoriam apud Pauſ. in Arcad. vbi & cultum, & ſacerdotum ritum planè perſcribit.

Aethiopia Diana cognominata, teſte Stephano, qui & eius varias opiniones recenſet. Quidam enim ſic appellatam putant à regiuncula quadam Lydiæ Αἰθιόπου nomine, vbi coleretur. alij, quòd cùm apud Aethiopas verſaretur, eam Apollo abduxerit. nonnulli παρὰ τὸ αἴθειν, ab ardore videlicet, quòd Luna ſit, vt Callimachus ait. quidam, quòd ea Hecate ſit, quæ facibus vti putabatur, vt Eraſtothenes prodidit.

Perſia, quæ & Perſea, ſeu Perſica Diana nuncupata, de qua ſic Diodorus: Colitur, inquit, & à Perſis plurimum Diana, cui myſteria inſtituerunt barbari: quæ, vt ait, ad ſuum vſque tempus Perſea dicebantur. Sedenim dea hæc trans Euphratē colebatur ſumma religione & cultu, cui ſacræ paſcebātur boues, nullo cuſtode. Erant verò tantūmodo ſigno deæ notatæ, hoc eſt face, vel lāpade. Harū vnius miraculū Plut. in Lucullo perſcribit, quæ illi ſacrificāti obtulit. Legimus, q; in Caſtabalis Perſicæ Dianæ fanum fuit tātę religionis, q; ibi dicatæ virgines (ſi credere dignū eſt) ſuper prunas nudis pedibus ambularent, nullo nocumēto. id quod tamen dæmonū illuſione ad montē Soractis Hirpinæ quædā familiæ ad Feroniæ templū cōtigiſſe ſolitū, tradunt auctores: Plin. Solinus, Seruius, alij. Pauſ. miraculum hoc à ſe viſum tradit. Deam verò ait Lydis celebratiſſimā, Perſicā fuiſſe, cuius celeberrima tēpla fuiſſe præcipue in Hierocæſarea & Hypepis, in quibus ſacella cum ara, cum quodā cinere haud ſueto: vbi cùm res diuina fiebat, ſacerdos cū lignis ingrediebatur, quæ aræ ſupponebat, & capiti Tiaram, & manu librum tenens, legebat barbaras quaſdam ſuas precationes. Cornelius quoque Tacitus in lib. Ann. ſic de hac re prodit: Altius Hierocæſarienſes expoſuêre Perſicam apud ſe Dianam delubrum rege Cyro dicatum, & memorabantur Perpennæ Iſaurici. multáque alia Imperatorū nomina, quæ non modò templo, ſed duobus millibus paſſuum eandem ſanctitatem tribuerunt.

Phylliada Dianam Callixenus apud Athenæum appellare videtur: ſed quamobrem, non ſanè compertum habeo. Sunt qui à foliis arborum, quod ea dea, hoc eſt Luna, etiam poteſtatem habeat eorum propter humorem. Cùm ego nihil ab antiquis didicerim, quiſque quam velit ſibi rationem vel afferat, vel confingat.

Corythallian etiam Dianam apud Athenæum in quarto appellatam inuenio: ad cuius templum pueri mares à nutricibus deferebantur. quidam ſic appellatam arbitrātur, quòd κόρυς pueros dictos videmus. ſunt qui κορυθάλλῳ laurum nuncupent.

Amphipyron quoque cognominari videmus Dianam à Sophocle in Trachiniis, ea videlicet cauſa, quod vtraque manu facem præferret. eadem & Hecate exiſtimatur.

Ἰοχέαιρα, hoc eſt, ſagittis gaudens Diana, à Græcis cognominata eſt, vel quòd dea bellica ſit: vnde & Polemarchi Athenienſiū, qui principes erāt belli, ſacris Dianæ & Martis Enyalij præerant: vnde armigerā ab Ouidio nuncupatā exiſtimarim in Metam. propter arma venationis. vel quòd venationibus dea gauderet: quare & Venationū præſidem veteres putabāt. id quod ex eius pleriſq; cognominibus Phurnutus in lib. de Deorum nat. oſtēdit. Hoc verò ἰοχεαίρας epitheto, Orpheum & Homerum ſecuti plerique alij poëtæ vſi ſunt.

Κλειτυήτειρ, id eſt Venatricem: & θηροκτόνον, id eſt Fericidam: & ἐλαφηβόλον, id eſt Ceruicidam: & ὀρεσίφοιτειρ, id eſt monticolam Dianam nuncupatam ait Phurnutus. Suidas etiā, & ἐλάφονον dictam

dictam ait, quòd ſcilicet ceruos venari crederetur, quos Græci ἔλλους καὶ ἐλάφους nuncupant. Theophilus Elaphebolon, à ceruorum inſectatione dictam putat. Meminit Orpheus in hymnis eadem ratione & Elephia nominatur, cuius & Strabo meminit libro octauo. De Elaphibolia iam actum eſt. Heſychius etiam à feris cædendis, Dianam cognominatā ſcribit θηροφόνον καὶ θηροκτόνον. Dianæ præterea canes ſacri fuere, quod Phurnutus ait. Diana in Arcadicis apud Pauſ. vbi de Megalopoli & Acaceſia agit, venatrix ita deſcribitur: Ceruina pelle velata, pendente ex humeris pharetra, altera manu lapidem, dracones duos altera ſuſtinet, adiacet canis de venaticorum genere.

Lycæa Diana, eſt à lupis cognominata, à Trœzeniis, cuius ædes ab Hippolyto poſita narratur, quòd inde lupos depulerit: auctor Pauſanias.

Pergæa Diana vocata eſt, ab oppido Pamphyliæ Perga, de qua ſic Mela Pomponius: Inter eos, inquit, Perga eſt oppidum: & Dianæ, quam ab oppido Pergæam vocant, templum. meminit & Strabo libro decimoquarto. Hanc eādem Stephanus Pergaſiam vocat.

Elymaitis Diana, ſic nuncupata, teſte Porphyrio, & Hieronymo, quòd Elymais regio eſſet vltima Perſarum ad Orientem, vbi templū fuit ditiſſimum Dianæ Elymaitidis: quod cùm Antiochus Epiphanes ſpoliare conatus fuiſſet, à templi cuſtodibus, & vicinis circùmgentibus oppreſſus traditur, panicíſque quibuſdam terroribus in amentiam verſus, demū morbo interiit. & hoc ei accidiſſe commemorant Polybius & Diodorus, quòd templum violare ac diripere conatus ſit. Strabo quidem apud Elymæos Palladis ac Dianæ templum commemorat, quod Azara diceretur, ex quo decem milia talētorum ablata ſint. hanc verò hiſtoriam recitat Appianus in Syriaco: & non Dianæ, ſed Veneris templum Elymææ prodidit. ait enim, miſſum Popilium cum literis, vt nunciaret Antiocho, ne pugnaret in Ptolemæos: Antiochum deliberandi tempus popoſciſſe Popilium, virga circulum duxiſſe, & dixiſſe: intra hunc delibera. Rex ſtupefactus, ſtatim abitionem parauit, Veneríſque Elimææ templum ſpoliauit. tum demum ex valetudine tabeſcens, mortem obiit, nouem annorum filium relinquens.

Amarynthis Diana, quā & Amaryſiam vocari putamus, de qua Pauſ. in Attica: Athmonenſes, inquit, Dianam Amaryſiam colunt. cuius cauſam cùm perquirerem, nihil apud interpretes certi comperire potui. Ego verò, ait Pauſ. ita coniectura colligo: Amarynthus in Eubœa eſt, vbi hanc Amaryſiam colunt. nec minore pompa quàm Eubœi, eundem diem Athenienſes celebrant: vnde Apud Athmonenſes hoc nomen extitiſſe arbitror. hæc ille. Porrò & Steph. Amarynthum Eubœæ inſulam prodit, à venatore Amaryntho nuncupatam: vnde fiat gentile Amarynthium, & Amaryſium. citátque Pauſ. Vnde eſt Amaryſia Diana, quæ & à noſtris aliquando Amaruſia dicta eſt. Strabo verò libro nono Amarynthum ait vicum fuiſſe apud Eretriam, vnde Amarynthia Diana. Fuiſſe autem apud priſcos Eretrienſes celebres, colligit ex columnæ vetuſtæ teſtimonio, quam in Dianæ Amarynthiæ templo antiquitus illi erexerant, cuius etiam inſcriptionem adſcribit. Huius deæ & T. Liuius libro quinto Decad. quartæ ita meminit: Sacrum, inquit, anniuerſarium eo fortè tempore Eretriæ Amarynthidis Dianæ erat, quod non popularium modò, ſed Caryſtiorum etiam cœtu celebrabatur. Euphronius apud Phauorinum ait, quod in Amaryntho Colænis Diana coleretur, de qua alibi plenius agemus. Porrò & Creſſa, & Creſſica etiam cognominata cùm ab aliis, tum Callimacho & Diodoro.

Soluizona Diana, hoc eſt, λυσιζώνη cognominata eſt, de hac Apollonij interpretes: Soluebant, aiunt, primùm parientes zonas, & Dianę dicabant: vnde eius etiam Athenis Soluizonæ phanum fuiſſe proditum eſt. Eadem ratione & Ilithyia Lyſizonos nuncupatur, teſte Phurnuto. hinc Theocritus:

Ἔνθα γὼ ἐλειθυίαν ἐβόασατο λυσιζώνου:
Hic vbi Lucinam vocitabat Lyſizonam. in decimoſepimo Edyll. Orpheus in hymno:

Λυσιζώνε φίλοιστρε, κυνάγετε, λυσιμέλαινε.

Legimus & græcum epigramma de zona ſoluta. & Catullus noſter de eadem re nec ſemel meminit, vt:

Quod zonam ſoluit diu ligatam. Idem alibi:
Quod potuit zonam ſoluere virgineam.

Latini Virginenſem deam pari ratione vocauere, vt alibi docuimus. Sed & ſoluere pudorem

dorem legimus dici, propter vincula castitatis, vt Seruius docet in quarto Aeneid. in eo:

Spemq; dedit dubiæ, soluitq; pudorem.

Quin & Homerus in Odyss. λαῦσε ἡ οἱ ζώνην dixit, id est, Soluit autem ei zonam. Sanè sunt qui zonam tum solui tradiderunt, cùm primum nuptui puella traderetur: quo modo Homerus & Catullus. alij verò, cùm primum puellæ pariunt, id quod Apollonij interpretes: vnde & Lysizonæ Dianæ templum apud Athenienses. Meminit & Lysizonæ Dianæ Hesychius. Sed &, quo loco Homeri dicitur, quemadmodum Neptunus Tyro Enipei amnis amore captam, priusquam Enipeo iungeretur, euirginauerit. id enim significare, ait Scholiastes inibi, λύων παρθενίην ζώνην. Sanè & Latini ita tradunt, vt est apud Festum: Cingulo noua nupta præcingebatur, quod vir in lecto soluebat, factum ex lana ouis: vt sicut illa in glomos sublata coniuncta inter se sit, sic vir suus secum cinctus vinctúsque esset, &c. Meminit idem in Cynxia Iunone.

Cnacalysia Diana à Caphyaris culta, cognominata verò à monte Caphyis propinquo, qui Cnacalos vocabatur: auctor Pausan.

Condyleatis Diana, appellata à Condyleo loco, qui non plus stadio distat à Caphyis, vt idem scribit Pausan. Huius tamen postera ætas cognomen mutauit, & pro Condyleatide ἀπαγχομένην vocitata est. nam pueri quidam pro templo ludentes, restem fortè inuentam collo imaginis Dianæ iniecere. Sed Dianam ferunt suspendisse iniicientes. id quod Caphyiatæ intelligentes, pueros ipsos quasi sacrilegos lapidauere: tum pòst euenit, vt eorum vxores morbo quodam correptæ abortirentur. Consultum super hac re oraculum, Pythia respondit, pueros sepeliendos, & quotānis eis sacra facienda. qua ex re ἀπαγχομένην Diana, id est strangulans; pro Condyleatide est nuncupata.

Sciaditis Diana à Scia vocitata, qui locus à Megalopoli tredecim stadiis distabat: cuius templum Aristodemus tyrannus, vt docet Pausan. condidisse dicebatur.

Angitas etiā Dianæ nomē, & fluuij nō lōgè à Pangæo decurrētis, vt Hesychius prodit. Ἡγεμόνη ἄρτεμις: Hegemones Dianæ, id est ducis fanum stadiis quatuor ab Acacesio vrbe distabat, de qua in Mercurio Acacesio meminimus. nam Dianam Cereris, non Latonæ filiam, Aeschylus fuisse ait, Aegyptios imitatus: vt & Pausan. refert. Porrò hæc de Hegemone Diana historia prodita est. Aristomelidas Orchomeniorum, qui in Arcadia fuere, tyrannus, Tegeatidis virginis à se vitiatæ custodiam Chronio commisit: quæ priusquam ad tyrannum reduceretur, præ metu ac pudore sibi manus intulit. Chronius per quietem à Diana excitatus, Aristomelidan occidit, & Tegeam aufugiens euasit, atque ex ea reducis, id est ἡγεμόνης ἀρτέμιδι ædem cōsecrauit. Meminit & Hegemones Dianæ Hesychius, qui & Venerem hoc eodem nomine fuisse scribit. Sedenim & apud Lacedæmonios fuisse legimus δρόμον, id est cursus locum, in quo, ait Pausan. sua etiam tempestate adolescentes sese cursu exercere solebant. & à cursu discedentibus, Dianæ ἡγεμάχης appellatæ templum fuit, quæ scilicet ad pugnam deduceret.

Limniatidis Dianæ tēplū fuit apud Tegeates, ab ea vrbe 7 stadiis procul: decē verò ab eadē, Cnateidos Dianæ fanū. Sanè hoc nomē apud Cor. Tacitū lib. 4. ita legitur: Audite, inquit, dehinc Lacedæmoniorū & Messeniorū legationes, de iure tēpli Dianæ Limenitidis, quod suis à maioribus, suáq; in terra dicatū, Lacedæmonij firmabant annaliū memoria, vatūq; carminibus: sed Macedonis Philippi, cū quo bellassent, armis ademptū, ac pòst C. Cæsaris & M. Antonij sentētia redditū, cōtra Messenij veterē inter Herculis posteros diuisionē Pelopōnesi protulere, & cætera, quæ sequūtur, mēdosa, nec ideo ascripta. At verò Artemid. lib. 2. vbi de deis agit, Dianā ait λιμνῆτιν dictā, & piscatoribus bene significare: à stagno videlicet nūcupata. Porrò & alicubi apud Pausan. me legisse recordor, Limnæā etiā Dianā appellatā: nunc locus nō succurrit. Nūc verò demū mihi se offert, locū esse in Corin. vbi ait, apud Sicyonios cultā fuisse, templūq; habuisse, cuius tectū collapsum vetustate esset, de statua verò se nihil habere. idem scribit Pausanias. Sed & in Scholiaste Euripidis in Hippolyto: λίμνην, inquit, gymnasium Trœzenis, vbi mirificè colebatur Diana. Vnde videri potest, Limneam dictam esse.

Lycaotidis Dianæ templum fuit in Lycoa vrbe, & eius item deæ æneum simulacrum in monte ad meridiem, vt in Arcad. Pausan.

Chitone Diana ab Atticæ populo, vel potius à tunica cognominata, quæ græcè χιτών dicitur. de hac Callimachus in ipsius deæ hymno:

Πότνια πολυμέλατρε, πολύπολι χαῖρε Χιτώνη: id est,

Vrbibus & domibus multis veneranda Chitone, Salue.

Et item in hymno Iouis meminit. Solebant enim vetetes infantium vestes ipsi deæ Dianæ suspendere. Stephanus & Chitonem hanc deam, & Chitoniam vocari ait, ex Menippi Byzantij sententia. Epicharmus in Sphinge, Chitoniæ quis concinat mihi melos. Athenæus libro quartodecimo, apud Syracusanos scribit peculiares fuisse Dianæ Chitoni æ (sic enim ipse legit) saltationem, & tibiarum modulum. Porrò, nisi mendum sit, Hesychius Dianam & κιθωνέαν vocauit. B. Aegius se ait vidisse Lauiniæ in Latio, inscriptionem hanc: VIRGIN. CHITONE SACR. hoc est, Virgini Chitone sacrum.

Oenoatis, οἰνωάτις Diana etiam cognominata est, vt Hesychius ait, ab Oeno Argiua. Oene ciuitas fuit agri Argiui, vt in primo Hecatæus apud Stephanum. Horus vocat Oenoē, vnde sit Oenoatis Diana, quæ à Prœto erecta fuerit.

Stymphalia Diana vocabatur, vt est apud Pausan. à Stymphalo Arcadiæ vrbe, iuxta cuius deæ templi tectū Stymphalides aues fuisse fabulātur. Sed de his auibus in Hercule nostro plura diximus, & nobis lōgè plura Pausan. Stymphaliæ etiā Dianæ Stephanus meminit.

Colænis Diana cognominata à Colæno viro, qui vt Myrrhinusij tradunt, rex fuit ante Cecropem, quod Pausan. obseruat. Hellanicus autem, Colænum à Mercurio oriundum, ait ex oraculo Colænidis Dianæ templum cōdidisse: & Phænodemus in quarto. sed Euphronius in Amaryntho, Colænida ait fuisse appellatā, propterea quod Agamemnon ei sacrificauerit ex cera τὸν κόλον, id est, hircū sine cornibus: ita ego interpretor. Metagenes in Auris, meminit Colænidis: & Aristophanes in auibus. vnde locus nō amplius Colænis, at Diana Acāthia. Meminit & Suidas: qui præterea subdit, etiā hoc nomine genus volucris significari. Fuit & Diana Hesychio Colemis, quę à Colemo nomē sortita est, nisi perperā legatur.

Coloena, κολοίνη Diana etiam appellata, teste Strabone in decimotertio à lacu in Sardiana regione, qui Gygæus prius, mox κολόη nuncupatus est. ibi sunt Hermi & Caystri campi: & templum fuit Dianæ Coloenes, quod maxima habebatur veneratione. in eius siquidē celebritate simiæ saltare ferebantur, qua in re suam non vult fidem Strabo astringere.

Opis, ὦπις, ἡ Ὄπις, nomen Dianæ apud Græcos, vt testantur Callimachus & Macrob. qui ex Alexandri Aetoli poëtæ græci epigrammate, in libro qui inscribitur Musæ, hoc carmen citat:

Ὑμνῆσαι ταχέως ὦπιν βεβητάρεαν ἀίσσων.

Scripsimus & ipsi in primo de Poëtarum historia, Hypingos, Vpingos, fortasse non male vocari cantica & carmina quæ Dianæ dicata fuerant. Dicti verò Vpingi, ab Vpi, ipsius Dianæ patre, cuius in tertio de Nat. deorum Cicero meminit. Vnde & Diana ipsa & Vpis, & Opis interdum vocata est, prima producta. Nam Ops Opis, pro Saturni coniuge, prima correpta profertur. Tibullus:

Idææ currus ille sequatur Opis.

Callimachus in Dianæ hymno, Vpis meminit. Οὖπι ἄνασσα δλῶπι φερεσφόρε, &c.

Hoc est, Vpi regina pulchri aspectus, lucifera, &c. quo loco Glossema causas, cur Vpis Diana vocetur, habet. Sed ea præcipua est, à tribus puellis hyperboreis, Vpi, Hecaerge, & Loxo: quæ Dianam & Apollinem aluere. à prima Diana nomen sumpsit, & reliquis duabus Apollo. vel Vpis dicta παρὰ τὸ ὀπίζεσθαι, id est, à curandis parientibus. Idem Callimachus in hymno Deli:

Οὖπις τε, λόξω τε, καὶ ἠοίῃ ἐπικέρνη: Id est,

Vpísque, Loxóque, & firma ætate Hecaerge.

Porrò & Palæphatus in libro ἀπίστῳ, Dianam (inquit) Thraces vocant Bendiam, Cretes Dictynnam, Lacedæmonij Vpin. Sed Vergilius cùm in quarto Georg. tum & in x i. Aeneid. Opin non Dianam, sed sociam comitémque Dianæ facit. vt in illo:

At Triuiæ custos iamdudum in montibus Opis. & paulò pòst,

Opis ad æthereum pennis aufertur Olympum.

Ops verò pro Rhea dicitur, Saturni coniunx, vt alibi notatum: licet & docti quidam, etiam Opis vocent Sanè & Hecaerge Diana dicta, quod Pausan. Herodotus aliíque, & nos in Olenis vatis vita, de Poëtis lib. tertio, retulimus.

Coccoca Diana in Olympicis quare sit dicta, ignoratur. Pausan.

Elusia Diana nuncupata ab Ephesiis, scribit Hesychius. Me præterit, an eadem sit quæ

Lusia

Luſia Diana dicitur,de qua in Cerere Luſia actum eſt,& de qua etiam Callimachus meminit in hymno.

Chia Diana,ab inſula Chio vocata,in qua poſita & facta ab Anthermi filiis eius inſulæ indigenis.de qua ſic Plin.lib.XXXVI. Et in ipſa inquit,Chio narrata eſt operis eorum Dianæ facies,in ſublimi poſita.cuius vultũ intrãtes triſtẽ,abeuntes exhilaratũ putabant.

Neleidam Dianam nuncupatam legimus apud Mileſios. Sic verò appellatam exiſtimo, à Neleo,ex cuius filiis longè potentiſſimus fuit Phrygius. hi autem ſeceſſerant,relicta Mileto,Myuntem,dúmque ibi manerent, Pieria puella vehementer amata à Phrygio impetrauit,vt pax inter eos componeretur,quo Pieria cum puellis comitibus ad Dianæ Neleidis templum impunè quotannis proficiſci poſſet.qua adepta, apud vtroſque,Mileſios ſcilicet & Myuntios,illud inter nubentes emanauit: Sic amer, vt Pieriam amauit Phrygius.quod & in prouerbium deduxit Eraſmus.

Priapinam Dianam commemorat Plut.in Lucullo.Scribit enim, poſt illam ingentem victori am qua Lucullus Mithridatem omni maritima poteſtate priuauit, creditum eſſe, cœleſtis numinis ope eam gloriam Pop.Ro.Lucullum peperiſſe. Ferunt enim, ait, Priapinæ Dianæ indignatione tam vaſtã Ponticos tempeſtatem inuaſiſſe,quia hi ſpoliato templo,deæ quoque ſtatuam abſtulerant.

Delphinia Diana cognominata:repete quç in Delphinio Apoll. copioſe diſſeruimus.

Aſtyrena Diana,vt ſcribit Strabo lib. XIII. nuncupata fuit ab Aſtyra, qui vicus fuit in regione Troiana,& lucus ipſius Dianæ. Sed enim Stephanus Aſtyrenam Dianam videtur ab Aſtyro Italiæ deducere:& Mineruam Aſtyrida eſſe vult, à Phœniciæ ciuitate circa Rhodũ. Ait enim: Aſtyra genere neutro,numero plurali, ciuitas Myſiæ apud Troada.Dicitur & ſingulari numero, Aſtyron.Fuit & vicus proximus Adramyttio,vt ait Strabo.Fuit & vrbs Phœnices circa Rhodum,in qua colebatur Minerua Aſtyris. Eſt & Bœotiæ,ad Potnias,vt Charax ſcribit in ſecundo.Eſt & regio Italiæ,cuius gentile Aſtyrenus, à qua Dianæ Aſtyrenes templum.

Bubaſtis Diana cognominata ab Aegyptiis,vnde & vrbi nomen, vbi conuentus quotannis agebatur in honorem Dianæ,vt Herodotus auctor eſt.Stephanus verò & Strabo: Bubaſtus,inquiũt,ciuitas Aegypti,quam Herodotus Bubaſtin per iota enũciat, vnde nomen gentile Bubaſtites,& vrbs Bubaſtitis,Bubaſtus autem & ciuitas & templum Dianæ, & nomos id eſt præfectura Bubaſtites. Dicitur & Bubaſtius à Theopom. Aegyptij verò Bubaſton æluron,id eſt felem nuncupant.Hæc Stephanus. Ouid.in Metamorph.

Sanctáque Bubaſti,variíſque coloribus Apis.

Bubaſtia ſacra etiam Gratius in poëmate de Venatione memorat, de lino agens, ita canens:

Vix operata ſuo ſacra ad Bubaſtia lino,
Velatur ſonipes æſtiui turba Canopi.

Panagæa Diana prouerbio dici ſolita,vt ſcribit in Prouerbiis Eraſmus,de errabundis, ac impenſius peregrinationes amentibus,quod talis Diana fuiſſe dicatur. Sed cur Panagæa vocetur,non affert.

Elæa Diana,teſte Strabone libro octauo,nuncupata ab Elos, qui locus quidam penes Alpheum à quibuſdam dictus eſt.alij vrbem Laconicam dixere.Sunt qui maritimum oppidulum ita appellarunt.quidam circa Elos elorium ſiue paludem, vbi Dianæ Eleæ templum ſitum fuit, Arcadiæ ſubiectum.nam Arcades eius ſacerdotium gerebant. Eſt apud Plutarchum in Græcorum problematis, Dianæ etiam templum inſigne fuiſſe in Elide, quod Ariſtarchium nũcupabant,quod cùm Sambicus dirupuiſſet, tandem pœnas dedit: vnde prouerb,apud Elæos fuit: *Λεωστέρα σαμβίκῳ παθεῖν*, hoc eſt,grauiora Sambico pati: de iis qui grauia iuſtè patiuntur.

Σωτεῖρα Diana cognominata, ſalutarem latinè dicere poſſumus. Domitius tamen in Attica, Soſpitem eleganter vertit. Huius diuerſa ſimulacra & templa legimus: primum apud Trœzenios à Theſeo erectum,ex victoria Aſterionis Minois filij. ſimulacrum verò ita deſcribitur, *σωτείρας ἀρτέμιδος*, id eſt Soſpitæ Dianæ. Cùm Mardonij Perſæ exercitus milites agrum Megarẽſem populati, Thebas ad Mardonium ducem redire vellent, Dianæ numine noctem interueniſſe,eóſque locorum itinere ignaros aberraſſe in partes regionis montanas.vbi cum hoſtilem exercitũ in proximo eſſe ſuſpicarẽtur,ſagittas emiſiſſe

ſiſſe: quarum repercuſſu,quoniam rupes proxima gemitum edebat,ardentiores,vt aiunt, ad ſagittandum facti ſunt,putantes hoſtium corporibus ſagittas contineri. Interea dies illuxit, hoſtéſque ſubiere.qui cùm armati aduerſus inermes ac ſagittis vacuos dimicarent, multos ex his interfecere.cuius rei gratia Dianæ *σωτείρας* ſimulacrum erexerũt. Ibi & duodecim deorum imagines,quæ Praxitelis artificio attribuuntur: Dianã verò ipſam Strongylion effinxit,auctor Pauſanias. Non ſalutis nomine tantũ Dianam,ſed & libertatis legimus.Nã, vt Artemidorus ſcribit in ſecũdo,Eleuthera Diana culta fuit à Lyciis cap.xxxv.

Sarpedoniæ Dianæ,ait Strabo libro quartodecimo, in Cilicia fanum fuiſſe, & oraculum:vbi numine perciti reſponſa dabant.

Orthoſia Diana cognominata, cuius Pindarus in Olymp. meminit, & Heſychius.denominata verò ab Orthefio Arcadiæ monte: vel *παρὰ τὸ ὀρθοῦν*,id eſt,ab erigendo & ſubleuãdo, quòd ſcilicet hæc dea parientibus opem ferat. Meminit præterea Lycophron, & Phauorinus,interpretéſque Pindarici. De qua etiam Plutarchus in libello *περὶ ποταμῶν*, vbi de Caico Myſiæ flumine.

Coryphea Diana,ſic cognominata,quòd in montis vertice templum haberet.Sunt qui Coryphæon montem dicant prope Epidaurum,in quo Diana coleretur: auctores Pauſanias & Stephanus.nos quoque in Teleſillæ vita docuimus, quòd Teleſilla de hac dea carmen ſcripſerit.

Magneſia Diana, nominata ab vrbe Magneſiæ,cuius meminit Victruuius libro tertio, cum de ſacris ædibus agit.ait enim,Pſeudodipteri,cuius formam deſcribit, exemplar Romæ non fuiſſe:ſed Dianæ Magneſiæ,Hermogenis Alabandi.

χρυσαλάκατον Dianam Homerus, aliíque poëtæ cognominant: hoc eſt, Colum auream habentem. Vide hymnum Homeri,in Venerem.

χρυσήνεος ἄρτεμις, vocata ab Homero & poëtis, quòd conſpicua ſit habenis aureis & pulchris, Iam ſæpius dictum,aurum poni pro pulchro & inſigni: vt Venus aurea, *χρυσηλάκατος ἄρτεμις*, & id genus multa.

Cercæa Diana vocata, quam celebrat in primis Arrianus in hiſtoria Alexandri Macedonis libro ſeptimo. ait enim inter cætera, eius ſimulacrum relatum ex Aſia Athenas, in Græciam, Alexandri iuſſu,quod antea fuerat à Xerxe rege cum aliis plurimis ablatum.

Μερόεσσα, Meroeſſa Diana nuncupata: quidam à Meroe deducunt,quæ & vrbs & inſula eſt,vel Aethiopica,vel Aegyptiaca. Eſt & Meroe, vt ait Stephanus, ad orientem, non longe à Daphne Antiochię,cuius gentile nomen eſt Meroæus,vel Meruſius,nomen iuxta celebritatem. at Theopompus Meruſium in xxxix Philippicorum regiunculam ſcribit eſſe: & qui eam incolunt, ſimiliter Meruſij dicuntur,& inde Meroeſſa Diana. Abeſt autem hic locus à Syracuſis ſtadia Lxx. auctor Stephanus.

Gazoria Diana, culta & denominata à Gazoro vrbe Macedoniæ, vt idem ſcribit Stephanus. Gentile nomen à Gazoro,Gazorius: vnde Diana dicta,

Ἱππικὴ ἄρτεμις, id eſt,Equeſtris Diana,nuncupatur ab interpretibus Pindari in primo Nemeorum hymno, quo Chromium Aetnæum victorem in Nemeæis celebrat Pindarus. Scribunt quidam *ἄρτεμιν τιὴν δὲ θεὸν ἱππικὴν*: quo pacto,paulo antè notauimus & *χρυσήνεον* ab Homero nuncupari, quòd videlicet aureas habenas habeat.

Ariſtobula Diana,id eſt, optimè conſulens nuncupata. Scribit Plutarchus in vita Themiſtoclis,quòd cùm in eum inuidia quadam Atheniẽſis populus inuectus eſſet,ipſe vt eum ad ſaniorem animum mentémque conuerteret, magis incitaſſe, offendiſſéque, cum Dianæ templum dedicauit,quam Ariſtobulam,id eſt,optimè conſulentem appellauit, vt quæ optimè ciuitatis Græcorúmque ſaluti conſuluiſſet. Subdit idem pòſt; Fuit in Ariſtobulæ templo Themiſtoclis ſignum,ídque ad noſtram vſque permanſit ætatem,&c.hæc Plutarchus. Ariſtobulæ deæ meminit Artemidorus in ſecundo. Sanè & *ἀρίστη*, & *καλλίστη*, id eſt, optimam pulcherrimámque Dianam cognominatam,ait Pauſanias in Attica.

LATONA.

Latonam,quæ græcè *λητὼ* dicitur,cum Diana iunximus,quòd illius & Apollinis mater fuerit. Hæc autem Cœi filia traditur,vnde ab Orpheo in hymnis *κοιαντὶς* forma patronimica dicta eſt. *διδυματόνος* etiam cognominata, hoc eſt Gemellipara, propter Dianam & Apollinem liberos. Latonæ gallum gallinaceum in amore exiſtimatum ab antiquis, ait Aelianus, quòd ei parturienti affuerit,& quòd etiam nunc parientibus adſit, eíſque faciles

partus efficiat. Sanè idem Aelianus alibi, hoc est lib. de Varia hist. quinto, de Latonæ partu ita propémodum scribit: Fama est, virere in Delo oleam & palmas, quibus tactis Latonam, cum prius non posset párere, Dianam statim peperisse. qua de re cùm alij plures meminêre, tum maximè Catullus in suo ad Dianam hymno:

O Latonia maximi
Magna progenies Iouis,
Quam mater prope Deliam
Deposuit oliuam.

Sed longè copiosius me scripsisse memini ex Græcis & Latinis scriptoribus, de hoc Latonæ partu, in mea quapiam Annotatione iuuenili: tametsi Hyginus lib. Fab. cap. LIII. nonnihil euariet in hac recensenda fabula: Tacitus quoque lib. tertio Ann. de eadem ita propémodum scribit: Primi omnium Ephesij adiêre (de Tyberio principe loquitur) memorantes, non vt vulgus crederet Dianam atque Apollinem Delo genitos. Esse apud se Cenchrium amnem, locum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam, & oleæ quæ tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea numina: Deorúmque monitu sacratum nemus, atque ipsum illic Apollinem post interfectos Cyclopas Iouis iram vitauisse. mox Liberum patrẽ bello victorem, supplicibus Amazonum quæ aram insederant, ignouisse. Auctam hinc concessu Herculis, cum Lydia potiretur, cæremoniam templo, neque Persarum ditione diminutũ ius, post Macedonas dein nos seruauisse. hactenus Cornelius Tacitus. Culta verò fuit Latona, cum à Græcis, tum maximè ab Aegyptiis, cuius & celebre oraculum in Brute vrbe fuisse, legimus apud Strabonem in vltimo, & Herodotum in secundo, qui & ipsum copiosè describit. Alibi tamen ait, Isin matrem Apollinis & Dianæ, hoc est Hori & Bubastis: sic enim eos Aegyptij vocabant, vt suis locis ostendimus. Latona verò eorum nutrix, quo loco ad oraculum ipsum describitur. Prima quoq; Latona censetur inter VIII deos, quos summo cultu venerabantur Aegyptij, & primos deos existimabant ante XII. qui & à Græcis & Romanis (vt iam dictum est) celebrabantur. Fuerunt & tertij dei nuncupati, qui à XII qui secundi fuerant, procreati putabantur. Nocturna Latona quare cognominata sit, Plutarchus & Eusebius in tertio Præparationis euang. ostendunt. Apud insulam Hyperboream, ad Oceanum, vbi natam Latonam ferunt, regia vrbs Apollini sacrata fuit: cuius ciues quòd quotidie cantu deum ipsum colerent, erat eorum nemo non citharista: quod Bap. Leo in septimo Architect. libro recitat. At cætera quæ fabulosa de Latona traduntur, ex poëtis leges. Sufficiat hæc tantum dixisse pro instituto nostro.

ISIS.

QVoniam Isin Diodorus Siculus, & Plutarchus, aliíque eandem esse cum Luna tradidere, ideo & ipse in hoc Dianę Syntagmate conscribam. Isin autem eandem cum Luna esse docent simulacra, vt Plut. ait, quoniam κεραστόρα, id est, cornigera, ad Lunæ similitudinem effingebatur: & μελανοστόλῳ, hoc est nigris vestibus: quibus occultationem & adumbrationem eius significabant, in quibus desiderio & amore capta, solem sequi videtur: hinc quoque in amatoriis eadem inuocabatur: & ab ea amatoria, vt ait Eudoxus, subministrari dicebãtur. Sed enim Isis certe credita est Aegypti genius: qui per sistri motum, quod gerere fingebatur in dextra, Nili accessum significabat: per situlam, quam sinistra retinebat, omnium lacunarum fluentiam ostendebat, vt in VIII. Aeneid. comment. Seruius docet, qui & eam ait terram Aegyptiorum lingua esse. Sed Horus Apollo Aegyptius. quem in Græcam linguam transtulisse creditur Philippus quidam, annum describens, ita propémodum de Isidis stella hæc prodit: Annum significare volentes, Isim, hoc est mulierem pingunt. hoc eodem signo Deum intelligi volunt. nam apud ipsos Isis stella est. Aegyptia lingua Sothis appellata: græca verò Astrocyon: tametsi alia quædam exemplaria astromyon legunt. Scribit Macrobius in Satur. Isis, inquit, cũcta religione celebrabatur, quæ sit vel terra, vel natura rerum subiacens Soli. Hinc est, ait, quod continuatis vberibus corpus deæ omne densetur, quia vel terræ, vel rerum naturæ alimẽto nutritur vniuersitas. Sanè huiusmodi simulacrum repertum Romæ fuit, cùm ego ibi optimam vitæ meæ partẽ ingratis contererem. Vidi & nomisma vetustum Hadriani, in cuius tergo hæc ipsa effigies inerat, quod his diebus Saluiatus Cardinalis per octauium Pantagathum mihi ostẽdit. Alij Isides duas fuisse volunt: id quod Picus meus in suis commentariis scriptum reliquit. Sunt qui nauiculã in sinistra illi imponant, eámq; coronatã abrotano dicant, alij in manu abrotanum

tanum ipsum statuunt. Fuerunt qui deam Syriam eandem facerent cum Isde: sed ex lib. Luciani de dea Syria, facile redarguuntur. Alij Pallada, plerique Cererem: quod & in Isíde & Osiride Plutarchus notat. hinc & Thermophoros cognominata est, vt Diod. scribit: nam & leges Aegyptiis statuit. Fabulam quidem vulgatam apud poëtas de Io, minus hic ascribo: eam cùm ex Græcis tum Latinis leges, sed in primis apud Ouid. in Metamorph. & Luciani Dialogis. vnde Inachis appellatur, à patre Inacho fluuio. Propertius in primo:

Argus vt ignotis cornibus Inachidos. Idẽ de sacris, quæ suo tempore Romæ agebãtur:

Atque vtinam Nilo pereat quæ sacra tepente
Misit matronis Inachis Ausoniis. Idem & in secundo:
Io versa caput primos mugiverat annos,
Nunc dea, quæ Nili flumina vacca bibit.

Quæ sacra Ouidius in Arte, & Iuuenalis & Iosephus & alij detestantur. Est apud Plutarchum proditũ, Isin alios dixisse Prometheo natam, alios Mercurio: quorum hic grammaticam & musicam, Prometheus verò sapientiam & prouidentiam inuenit. In Hermopoli quoque Isin musarum primam, eandémque iustitiam & sapientiam vocarunt Aegyptij. Si verò de Isíde plura cupis, totum Plut. librum de Isíde lege. Sanè Isis, vt idem Plut. tradit, Myrionymos à nominum diuersitate nuncupata fuit. σῶθις astrum Isis apud Aegyptios vocari, testis est Horus: vel Philippus potius, qui eum in græcum sermonem conuertit. Summaten deam Isin vocat Apuleius in decimo de Asino: & esse ostendit vnam, diuersis tamen nominibus à diuersis nuncupari: quam partem, si modò breuiter scire cupis quę dea Isis ab antiquis crederetur, legere ne pigeat. ea si non locutionis candore, at certè te eruditione non vulgari iuuabit. Scribitur ab Aeliano in lib. de Animalibus, Copton vrbem esse Aegyptiam, in qua Isis coleretur eo cultu, quo aut coniuges, aut liberi à lugentibus afficiuntur. eóque loco quo Isis sic colitur, pernicioss. & mortiferos esse scorpiónes, qui morsu statim necent: quos vt vitent, omni diligentia ac arte student Aegyptij, & cùm aliis cautionibus, tum ad Isidis fanum capræ feræ omnibus tegumẽtis nudæ inter scorpiones humi iacentes, ab illorum acerbitate integræ incoluméque permanent: ex quo fit, vt Coptitæ eius generis capras fœminas ad diuinitatẽ & religionem cõsecrent, & religiosiss. colant, & deæ ipsi Isidi gratissimas putent, mares verò immolent.

Τιθωὶ, id est, nutrix Isis cognominata: & παναληθὶς, hoc est, susceptrix, vt ex Platone Plut. recitat, quòd dea ipsi fœmina, & totius generationis susceptrix crederetur.

Linigera Isis à nostris dicta est, quod eius sacerdotes lineas vestes induerẽtur. Ouidius:

Nunc dea linigera colitur celeberrima turba. Idem:
Vidi ego linigeræ numen violasse fatentem
Isidis, Isiacos ante sedere focos. Iuuenalis:
Qui grege linigero circundatus, & grege caluo.

Nam Isin ferunt intellecta Osiridis nece, caput totondisse: qua ex re & eius sacerdotes caput rasitare solebant. Sed de rasitatione capitis secundum morem Aegyptiorum, aliarúmq; nationum, Hebræis interdicta, longam annotationem confeci, atque ideo hic à me prætereunda. Illud etiam ab Aeliano proditum legimus, deę Isidis simulacra ab Aegyptiis effingi solita, vt quodam diademate aspidum coronarẽtur: illi verò Thermotin aspidẽ vocabant. Huiusmodi vetustum nomisma me vidisse recolo apud Augustinũ Mustiũ nostrũ. Idem quoq; Aelianus, vbi de vulturibus agit, vulturẽ Iunoni sacrum fuisse ait apud Aegyptios, & eius volucris pennis Isidis caput redimi solere, & vestibulorum fastigia exornasse. Isidis pompam in Metamorph. his versibus describit Ouidius:

Inachis ante thorum, pompa comitata sacrorum
Aut stetit, aut visa est: inerant lunaria fronti
Cornua, cum spicis nitido fulgentibus auro,
Et regale decus: cum qua latrator Anubis,
Sanctáque Bubastis, variísque coloribus Apis.
Quíque premit vocem, digitóque silentia suadet.
Sistráque erant, nunquámque satis quæ situs Osiris,
Plenáque somniferis serpens peregrina venenis.

Hactenus Ouidius. Sed & Apuleius etiam longò ordine describit. Isidis quoque gesta in eius columna breuissimè descripta Diod. Siculus commemorat: Ego Isis sum, Aegypti

ximus, in eius deæ comitatu affingebatur, vt etiam à Phurnuto traditum est. ait enim, eas παρέδρους καὶ συμβώμους hoc est assidentes, & in eisdem aris cum Venere coli. Cestum etiam cingulum, seu blatheum Veneri attribuerunt antiqui, varium & pulcherrimum, vt poëta Homerus in Iliade describit; de quo & Græci & Latini adeò multa nugati sunt. Ab hoc & nostri incestum deduxere. sic verò vocatus Cestus, veluti κεκοσμιδίου, id est, ornatus: seu διακεκεντημένου, seu vt vulgata habent exemplaria, διακέντρου, quòd vim variam habet & colligandi & constringendi. de cesto & in Cytherea loquemur. Myrtus etiam Veneri arbor attribuebatur, vel propter quandam amoris conciliationem & naturam: vel quòd planta sit maritima; vnde nata sit Venus. Rosæ quoque illi dabantur, de quibus legitur in poëmatiis Vergilianis, elegia & Poëta & dea digna. Quin & fabulæ de rosa leguntur, vt in Centuria Miscellaneorum annotauit doctè Politianus, sed & Constantinus Cæs. in Geoponicis. Philyram etiam Phurnutus ait Veneri assignari, quòd apposita amorem inducat, & ad plectendas coronas sit idonea quod ex Sapphico Horatij corroborari potest:

Displicent nexæ philyra coronæ.

Phurnuti tamen codices non Philyra, sed φιλύτρῳ habent, vel φιλυτρῷ: quæ quoniam voces parum notæ sunt, ideo ego aliquando φοίνικα, id est, palmam legebam, propter ea verba Varronis de Ling. Lat. de Venere Vitrice, cui coronam & palmam assignare videtur. Nunc nihil statuo, imo illud N. L. quod in iudiciis antiqui solebant, ascribo. Cauebant etiam veteres ne Veneri buxum offerrent, vt scilicet πύξινον, id est, pugillatum & palæstrã Veneream expiarent. Scribit Plato in Sympos. & repetit Phurnutus, quod amantum iuramẽta à deis minimè rata esse iubetur. quod & poëta Naso scribit, & Tibullus his versibus:

Nec iurare time, Veneris periuria venti
Irrita per terras & freta summa ferunt.

Postremò sues & porcos Venus auersatur, propter sordes & immunditiam, vel propter Adonidis interitum. tametsi in Theocriti carmine dimetro inducitur Venus apro ignoscere qui Adonim puerum interfecerat, quòd is se nimio amore necem puero fecisse iurarit. Phurnutus in Cerere ideo à sue interemptum Adonim ait, quòd segetibus semper fus nocere soleat. Eusebius libro tertio Præp. euang. Veneris fabulam ita exponit: Venerem inquit, dicunt generandi vim possidere, seminis & cupiditatis causam. mulierísque ei formam accommodant, propter generationem. pulchram effingunt, quia Phosphorus est, quæ pulcherrima est in cœlo stella. illi & Cupido assistit, propter cupiditatem. vbera & partes genitales obteguntur, quia seminis & nutritionis hæc membra causa sunt. nata verò è mari perhibetur, quod elementum humidum calidúmque est, & motu crebro spumas eiicit, quæ res est spermatis symbolum. Sanè ἀφροδίτης ἱερὸς, hoc est Veneris Iunonis vetus sacellum in Laconia fuisse perhibetur, qua parte Eurotas maxime stagnare consueuit, vbi matres pro nuptis filiis sacra facere solebant, vt in Lacon. tradit Paus. Sed nos ab his ad institutum iter accedamus. Pausanias in Bœoticis, tria in primis Veneris cognomina enumerat, Vraniæ, Pandemi, Apostrophiæ: quarum simulacra ait ex lignis nauium Cadmi, Harmoniam Cadmi vxorem constituisse, de quibus nos hic seorsum agemus.

Vrania, id est, cœlestis Venus: quidam sic appellari autumant ab ἕρανος, id est, cœlo, ex cuius à Saturno amputatis testiculis, & in mare deiectis, vt dictum est, Venerem natam fabulantur. hinc & Cœligena vocabatur, vt Varro testatur. vel vt idem subiungit, quòd de cœlo semen igneum cecidisse in mare dicitur, ac natam è spumis Venerem coniunctione ignis & humoris. Alij potius ex puri & synceri amoris, quasi cœlestis, & à corporis illecebris alieni significatione dictam volunt. nam Plato, & à Platone alij, duplicem Venerem constituerunt, cœlestem & terrestrem. De hac ergo Vrania Venere cœlesti, Pausanias cùm alibi, tum præcipuè in Attica & Bœoticis, item Artemidorus libro secundo Oniroriticôn: & Lucianus cùm in Amoribus, tum in meretriciis dialogis, vbi ait huic deę rem sacram fieri, & Hortensi Veneri. Existimat vir doctissimus Alciatus, in suis in Cornelium Tacitum, scholiis, eo loco quo de Paphia Venere agitur, vocem illam Venerianam, & reliqua, ita legi oportere: Vraniam, vnde Paphia Venus inquit, Vraniæ nomen sumpsit: & Pausaniam citat. Pausaniæ verò verba hæc in Attica leguntur: Non multum, inquit, à Vulcani templo Vraniæ Veneris ædes abest, Assyrij primum huius Vraniæ cultum instituerunt, quos Paphij in Cypro imitati sunt, ac Phœnices, qui Ascalonem in Palæstina tenent, à Phœnicibus Cytherij edocti eadem sacra susceperunt, quę Aegeus Athenienſibus tradidit,

tradidit, quod eius deæ ira & se liberis caruisse (nullum enim vnquam suscepit) & sororibus male euenisse arbitrabatur. Statua quę Pausaniæ erat spectabatur, ex Pario erat marmore, opus Phidiæ. Sequitur eodem loco Paus. De regione, inquit, quam Hortos appellant & Veneris templo, nullam ex antiquitate causam commemorant, ac ne de Venere quidem, quæ iuxta templum posita est, quadrangulari forma, quali sunt Hermæ. epigrãma tamen testimonium facit. Venerem cœlestem maximam esse Parcarum natu. eius autem simulacrum in hortis, opus fuit Alcamenis, cui sacra Nephalia celebrabant: ita appellata, quòd sobrij & abstemij ea celebrarent. Aegyptij quoq; Vrania Venerem coluere, teste Aeliano, qui de bobus agens scribit; in Aegypti vico Schussa nuncupato, non magno illo quidem, sed eleganti certè, quique in Hermopolitana nomo, id est, præfectura censebatur, Venerem religiosè & sanctiss. coli solitam, quam Vraniam appellabant. atque vaccã etiam ideo venerabantur, quia affinitatem & conuenientiam cum dea ipsa habere existimetur: nam huiusmodi animal tanto impetu in Venerem incitatur, vt cum maris mugitũ audit, ad coitum vehementissimè inflammetur: & hæc quidem Aelianus. nomen quoq; quo vaccam nuncupabant, in Apidi deo recẽsui. Porrò scribit Hesychius, Scythas Vraniã, id est, cœlestem Venerem ἀρτιμέασαφ, vel vt alij legunt, ἀρτιμέασαφ vocasse. De qua supià in Vesta. Herodotus verò tradit in primo, Scythis, qui templum Ascalone Veneris depræ dati fuerãt, deæ ira fœmineum morbum cum omni posteritate immissum: quare ex re Enarees, id est, execrati, cognominati sunt. Idem Herodotus in Thalia, Vraniam ait ab Arabibus vocari ἀλλάτ. quare considerandum apud eundem in primo, an Alilat, an Alytta legẽdum, quo loco scribit Mylitta Venus ab Assyriis nuncupata, ab Arabibus Alytta, à Persis Mitra. Vna Babyloniis hæc lex fuit, execranda quidem: nam mulieribus omnibus indigenis fuit communis, vt semel in vita ad Veneris templum desiderent, & cum externis viris consuetudinem haberent. Deinde & historiam subdit, de diuitibus, quæ vehiculis illuc deuehebantur, & alia quæ ridicula mihi videtur. Sanè & Origines, ac item Arrianus, Vraniam deam hanc Arabum fuisse testantur. Sed enim & Babylonij Venerem Salambonem vocabant, vt est à Lampridio proditum. Omni plãctu Syriaci cultus, & iactatione, Heliogabalus Imperator exhibuit. ζαλαμβὼ, vt Hesychius & Phauorinus tradunt, Venus à Babyloniis dicitur. Sed & σαρβατὼ Venus vocatur: à quibus populis, non prodit idẽ Hesychius.

πάνδημος ἀφροδίτη, hoc est Pandemus & popularis Venus. Theocritus in Epigrammate simul meminit huius Pandemi & Vraniæ, de Chrysogonæ oblatione:

Ἁγνὰ βασίλεια καὶ πάνδημος, ἱλάσκεσθαι τὰν θεὸν ἐπᾶρ
Οὐρανίαν, ἔργων ἄνθεμα χρυσογόνας.

Id est, hæc Venus haud Pandemus, diuam dicito placans Vranien, castæ oblatio Chrysogonæ. Sanè & Pandemos quosdam dies nuncupatos legimus, quibus mortuis epulas publicè offerebant, vnde & illius nomen: de quibus beatus Epiphanius in Ancorato suo, libro sic appellato: Pandemis, hoc est popularibus diebus, cibaria quidem in totum exurũt, vina verò libant, nihil commodi mortuis ex hoc afferentes, imò potius seipsos lædentes: veruntamen coguntur à consuetudine, confiteri mortuorum resurrectionem. atque hæc quidem Epiphanius. Diximus hoc nomine Venerem ab Harmonie Cadmi constitutam. Apollodorus tamen in libro de Deis, Athenis ait sic vocari, quòd ad forum antiquum posita esset, in quo soleret πάνδημος, hoc est omnis populus ad concionem conuenire, quas ἀγορὰς vocabant. Nicander verò in tertio Colophoniacôn, apud Athenæum: Solonem ait πάνδημον ἵδρυσθαι deæ Veneris constituisse ex pecunia prostitutarum: qua de re & carmina legũtur comici Philemonis. πάνδημον verò vniuersalem & publicum significat, vt scribit Arpocration. hinc Domitius in Paus. Attica, communem Venerem est interpretatus. hanc deam Pandemon, Artemidorus in lib. de Somniorum interpretatione inter νοητὰς, id est, intellectiles connumerat quidam generationi & coniunctioni attribuunt. Pandemo rem sacram facit Lucianus in Dialogis amatoriis. Sed & Phurnutus ait: Venus Vrania Pandemus & Pontia vocatur, propterea quòd in cœlo, terra & mari vim habere existimaretur. Hinc deprehendere potes eos hallucinari, qui apud Phurnutum legunt πανακτία, pro πόντια. Sed hi in codices inemendatos impegêre, vt in plerisque aliis. Fuit & apud Hermionenses Veneris ædes, cui Pontiæ, eidem & Limeniæ cognomina, quasi marinæ & opportunæ dicas, vt Pausanias auctor est.

Ἀποστροφία ἀφροδίτη, quam nos vertibilem Venerem dicere possumus, hæc tertia est, quæ ab

Harmoniæ Cadmi vxore constituta fuit. Hæc eadem homines à scelestis & impiis operibus, & desideriis parum æquis, malisq; cogitationib. auertere putabatur: vnde & illi nomen inditum, quod in Bœot. scribit Paus. Idem tamen in Attica ἐπιτροφίαν nominare videtur, quam ego Verticordiam latinorum facile crediderim: tametsi Domitius, Venerem curatricem interpretatus est, nisi fortè ipse ἐπιτροφίαν, non ἐπιτροφίαν legere maluerit. Porrò quoniam hic de Verticordia meminimus, hic eam tibi subscribemus.

Verticordia Venus. de hac ita Lactantius Cœlius grammaticus lib. Theb. v. Habet, inquit, Venus ignes cupiditatis, nunc odij secundum fidem sacrorum, vel precationum Veneris Verticordiæ præcipuè, quæ rogatur vt amores iniiciat, & rursum vt auferat. Si enim potestas est dandi, nihilominus ius est tollendi; & amore sublato aut naturaliter odium resident, aut mittitur. vt Vergilius:

Quæ mihi reddat eum, vel eo me soluat amantem. atque hactenus super ea Papinij verba:

Nec vultu, nec crine prior soluisse iugalem
Ceston, & Idalias procul ablegasse volucres Fertur.

Dicta verò Verticordia videtur, quod corda ad pudicitiam verteret. Valer. Max. libro octauo. Cùm senatus, inquit, libris Sibyllinis per decemuiros inspectis censuisset, vt Veneris Verticordiæ simulacrum consecraretur, quo facilius virginum mulierúmque mens à libidine ad pudicitiam conuerteretur, & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem sorte ductæ, de Sulpitia Seruij paterculi filia, Q. Fuluij Flacci vxore, sanctissima fœmina, iudicium fecerunt, cunctis castitate vt præferretur. Plinius Sulpitiæ huius lib. 7. Nat. hist. meminit, & huius historiæ: sed Verticordiæ non meminit. Iulius verò Obsequens de hac dea his propè verbis: Aedem, inquit, Veneri Verticordiæ factam, cùm tres vno tempore Vestales virgines nobilissimæ, cum nonnullis equitibus Romanis incesti pœnas subiere. Verticordiam circunscribit Ouid. quarto Fast. lib.

Cumæam veteres consuluistis anum,
Templa iubet fieri Veneri quibus ordine factis,
Inde Venus verso nomina corde tenet.

Murtia Venus à Romanis colebatur, quæ Myrtia prius dicta fuerat, vt est apud Plinium, à myrto scilicet Veneri dicata: iccirco & pro verbena in coniunctione Sabinorum & Romanorum electa fuit. Plinij verba sunt ex XV. Nat. histor. vt Hermolaus castigat. Quin, inquit, & ara vetus fuit Veneri Myrteæ, quam nũc Murtiam vocant. Idem tradit Plutar. in causis Romanorum. Murcea verò dea secordiæ, fuit alia à Murtia, cuius in quarto de Ciuit. D. Augustinus meminit: Deam, inquit, Murceam, quæ præter modum non moueret, ac faceret hominem (vt ait Pomponius) murcidum, id est nimis desidiosum & inactuosum. Festus: Murceæ deæ sacellum erat sub monte Auentino, qui antè Murcus vocabatur. T. Liuius libro primo: Tum quoque multis milibus Latinorum in ciuitate acceptis, quibus vt iungeretur Palatio Auentinus, ad Murceæ datæ sedes. P. Victor in 11. regione vrbis ædem Murciæ constituit. Apuleius autem libro sexto Met. cùm dixit Metas Murcias, Veneri dicatas intellexit, teste Hermolao.

Astarte Venus: Astarte, vt scribit Theophilus, simulacrum Veneris, quæ colebatur à Sidoniis, astri figura: ipsum verò astrum Venerem putant, nomine ἑωσφόρου: & eam quoque Moabitæ colebant. Theologus verò ita: τὶ φέσω πρὸς τὰς τῶν ἀστέρων προσκυνήτας, ἢ τὸν χαμὼν βδέλυγμα σιδωνίων. id est, Quid dicam ad eos, qui se ad Astarten adoraturi inclinant, vel ad Chamum, abominationem Sidoniorum? Epiphanius contra hæreses, de Sabellio agens: Adorauerunt, inquit, Beelphegor, & Chamos, & Astarten, & Muzuroth, & Neastho, & Beelzeboth, & reliqua gentium simulacra. De Astarte meminit & Aelianus, qui eam Syriam deam vocauit, id quod & Lucianus de dea Syria, quo libro varias opiniones recenset. Artemidorus quoque Daldianus de Somniorum interpretatione, item Eusebius libro primo de Præparatione euangelica, capite secundo. Marcus Tullius Cicero tertio de Natura deorum. Tertullianus Septimius in Apologetic. & demum Hermolaus Barbarus in Plinij libro quinto, capite vigesimoquinto. Quare magis mirum est, in Plauti Mercat. comment. scribere, se nescire Astarten deam: quam & Diuus Augustinus in libro Iudicum, Iunonem esse putauit. Plutarchus in vita Marci Crassi de prodigiis agens, quæ ipsi acciderunt in Syria, deam hanc ita

ita describit: Venus, inquit, seu Iuno, ab incolis dea nuncupata, quæ nascentibus rebus principia conferre putatur, haud obscuris ambagibus dignoscẽda monstrauit. Lucianus Syriam deam & Lunam videtur existimare. Subdubitare me Herodianus facit, qui in hist. Anton. Heliogabalum ait Astroarchen deam, Lunam scilicet & Vraniam nuncupatam, Romam afferri iussisse: an Astroarche & Astarte eadem sit. qua de re nihil statuo. De dea porrò Syria si plura cupis, Luciani libellum legito, & octauo Metamorph. Apuleij. Fuit & Astarte Aethiopiæ insula, vt Martianus in Nauigatione, id est, ὡρίπλῳ scribit, & Stephanus.

Anaitis Venus vocata à Persis, vt in histor. scribit Agathius, ex Berosо & Athenocle Symmacho; qui Assyriorum Medorúmque res antiquissimas conscripserunt. Strabo libro duodecimo, de Zela agens vrbe, olim insigni & sacra: In ea, inquit, templum est Anaitidis, quæ ab Armeniis colitur. hoc in loco sacra cum sanctimonia maxima celebrabantur, & iusiurandum de rebus maximis hic fiebat, &c. Idem Strabo lib. decimoquinto. de Cappadocia agens: Hæc, inquit, sacra in Anaitidis & Amani delubris fiunt. nam & horum ibi delubra sunt, & Amani statua in pompã ducitur. & hæc se vidisse, ipse scribit Strabo. In græco codice hæc nomina corruptè leguntur, hoc est, Naitidis & Omani. huius deæ sacra Sacarum dicebantur, & dies festus Saca, quod eo die Cyrus rex Sacas deuicit & deleuit. Scribunt præterea alij, ei deæ antiquos dedicasse ex præstantioribus, puellas quæ ibi prostrarent: quæ deinde velut sacræ viris tradebantur, eas accipientibus hilarè maritis. talequiddam de Lydis etiam prodit Herodotus. Plin. lib. trigesimotertio, cap. 4. Aurea statua prima omnium, nulla inanitate, & antequam ex ære aliqua illo modo fieret, quam vocant Holosphyraton, in templo Anaitidis posita dicitur, quod in situ terrarum nomine hoc significauimus, numine gentibus sacratissimo. quo loco multa Hermolaus: libentius enim ille legit Anæitis. Sed quid dicam? Ille Dianam, non Venerem putat. Sed Hermolaus secutus Pausaniam in Laconicis, qui in ancipiti esse tradit Cappadoces, & qui Euxinum accolunt, cuius simulacrum: & Lydos, quibus est ἀρτέμιδι ἱερὸν ἀναϊτιδι. Sed & Plut. in vita Artaxerxis ita: (ne te Lapus fallat) Dianæ enim in Ecpatanis, quam Anæitin vocant, sacerdotem legit, vt castam reliquam vitam degeret.

Amathusia Venus celebri græcis & latinis cognomine vocitata quæ & interdum Amathuntia dicta est. Catullus:

Nam mihi quam dederit duplex Amathuntia curam.

Vergilius in Ciri, vel quisquis est, nam ineptè quidam negant:

Nam te iactari non est Amathusia nostri Tam rudis.

Amathusia verò ab insula, vel vrbe potius, in qua summa veneratione colebatur, nuncupata est. de qua Vergilius:

Est Amathus, est celsa mihi Paphos, atque Cythera. Catullus in annales Volusij:

Nunc ô cœruleo creata ponto:
Quæ sanctum Idalium, Vriósque apertos,
Quæque Ancona, Gnidúmque arundinosam
Colis, quæque Amathunta, quæque Golgos,
Quæque Dyrrhachium Adriæ tabernam,
Acceptum face, &c.

Fuit verò ἀμαθοῦς Cypri ciuitas, vt Stephanus scribit, vetustissima, in qua Adonis Osiris venerabatur: qui cùm Aegyptius esset, Cyprij & Phœnices proprium fecerunt. dicta est autem vrbs ab Amatho Herculis filio, vel à Cinyræ matre Amathusa: alij ab Aeriæ filio, vt in Paphia Venere dicam.

Schœnida Venerem cognominatam sunt qui credant, apud Lycophronem, quod obseruat Hermolaus, à schœno, id est, scilla, quæ dentibus prodest, & eius cibo accendatur libido; quem secutus est Cœlius, hinc fortè Schœniculæ, vel vt Fest. ait, scorta plebeia ac vilia, ab vnguento, quo vtebantur vilissimo. Plaut. in Penulo, Misero schœno delibutas schœnicolas sordidas.

Dione Venus, & Dionæa vocata à matre: res est notissima. hinc apud Orpheum in Argon. Arete Alcinoo dissuadet, ne Medea Colchis poscentibus reddatur: Nam volentibus, inquit, soluere amores, hic valde est succensa Dionæa Aphrodite. δυμένεϊ μάλα γε φιλομμειδὴς ἀφροδίτη. Vergilius: Sacra Dionææ matti.

Pythionicæ Veneris templum & aram conſtruxit Harpalus Macedo Alexandri ſatrapa, qui Pythionicen puellam amauit, & mortuæ monumentum πολυτάλαντον, hoc eſt ſumptu multorum talentorum confecit, vt Poſſidonius ſcribit: vt verò Theopompus, templum & aram poſuit cum huiuſmodi inſcriptione, πυθιονίκης ἀφροδίτης. Sed de hac Pythionice longe plura Athenæus lib. Dipnoſoph. XIII.

Cytheræa, Cythereia, & Cytheris Venus, variatis interdum nonnihil ſyllabis, cognominata eſt à Cythera, in quam primùm (vt Feſtus ſcribit) concha delata eſt. Martialis:

Leuior & conchis Gallæ Cytheriacis.

Pauſan. & Lacon. Cythera inſula eſt è regione Bœarum, quæ vrbs eſt in extremo ſinus Bœotici, ſic vocata à Bœo vno Heraclidarum, qui eam condidit, in ea ergo fuit ſanctiſſimum Vranies templum Veneris, & templorum omnium quotquot in tota Græcia, vetuſtiſsimum, ipſius verò deæ ſimulacrum erat armatum. Heſiodi quoque interpres in Theogon. Cythera, inquit, eſt Cypri ciuitas, vocatur autem Cythera, vt Phurnutus ait, παρὰ τὸ κύθειν καὶ κρύπτειν τὸ αἰσχρόν: hoc eſt, ab occultando turpi, ſiue cupidine: vel, inquit, ἐκ τοῦ κύειν, quod hi prope mare nati ſint, Venus ſcilicet & Cupido. Sedenim & Heſychius: Cythera, inquit, inſula eſt Cretæ, & Theſſaliæ ciuitas. quidam verò inſulam Promalei aiunt. Promaleum autem Laconiæ promontorium. Cytheræa Venus iuxta Homerum quidem, non quòd Cytheris appulerit, ſed quòd occuletur, quaſi κρυβόμενον. habet enim in ſe ipſa ceſtum, vinculum amatoriæ amicitiæ ἐξηρτημένον, id eſt perficiens, & iccirco varium: vel, quòd amatores intra ſe amatorios affectus occulunt. hæc Heſychius fermè. Sed de ceſto ſumus etiam antè locuti.

Philomedea Venus frequenti cognomine nuncupata à Græcis poëtis, à Cœli, id eſt Vrani Pudendis, ex quibus natam putabat. ea verò τὰ μήδεα græcè dicuntur, vnde etiam Aphrodite & Aphogenia, vt iam dictũ eſt. Alij à riſu dictã tradunt, vt Suidas ſcribit. μηδέα enim rideo, id quod & Phurnuto placet. Ad hoc alludit noſter Horatius lib. primo Carm.

Siue tu mauis Erycina ridens. quo loco Porphyrion ait, hoc Homeri eſſe, ſecundum illud φιλομμειδὴς ἀφροδίτη. Heſiodi tamen interpretes; & Phauorinus, φιλομμηδὴς (aiunt) à pudendis Saturni deducit, & Bœotorum more. Nam Heſiodus plerunque ita locutus eſt, & in hoc nomine penultima per α diphthongum ſcripſit, & μ duplicauit propter metrum. hic eſt Heſiodi verſus:

Ἥδὲ φιλομμειδέα, ὅτι μηδέων ἐξεφαάνθη. id eſt, Atque Philomedea, quod ex teſticulis edita eſt.

Epitragiam Venerem Plutarch. in magnis Parallelis ſcribit vocatam, cùm Apollo Delphinius Theſeo reſpõdiſſet, nauigaturo in Cretam, vt deligeret ſibi nauigationis ducem Venerem, & ad mare capram immolaret, ſtatim ea in marem eſt mutata, ἀπὸ τῆς τράγου videlicet denominata ἐπιτραγία, id eſt ab hirco. id ſexta inſtantis Munichionis, hoc eſt menſis Martij VI. contigiſſe, idem Plut. eſt auctor.

Paſtophoros Veneris epitheton, quaſi dicas ferens thalamum. παστὸς enim thalamum ſignificat. hinc παστοφόρος ἀφροδίτη, quòd παστὸν, id eſt thalamum curet.

Ἀνοσία ἀφροδίτη, καὶ ἀνδροφόνος, hoc eſt impia & homicida Venus cognominata. Nam vt Timæus prodidit, cùm in Theſſalia à mulieribus quibuſdam ob zelotypiam Lais occiſa fuiſſet, quòd ſcilicet ab iuuenibus Theſſalis ardentius amaretur, acubus percuſſa ligneis in æde Veneris. vnde poſtea factum eſt, vt ædes ipſa Veneris impiæ, hoc eſt, ἀνοσίας ἀφροδίτης nuncuparetur. Oſtendebatur autem apud Peneum eius ſtatua, hydriã lapideam continens: & hoc carmen:

Τὴν δὲ τοῦδ' ἡ μεγάλαυχος ἀνίκητός τε τοκεὺς ἀλκὴ
Ἑλλὰς ἐδουλώθη κάλλει ἰσόθεος.
Λαΐδι, ἣν ἐτέκνωσεν ἔρως, δρέπεται δ' ὑπὸ κόλπῳ,
Κέρτα δ' ἐν κλεινοῖς θεσσαλικοῖς πεδίοις.

Cuius carminis hic fermè ſenſus, quòd magnifica ac virtute inuicta Græcia in ſeruitutem redacta ſit forma diuinæ Laidos, quam Cupido genuit, & nutriuit Corinthus: ea verò iacet in Theſſaliæ inclytis campis. Epigramma non illepidè à Leon. conuerſum eſt:

Inuictos potuit forma quæ vincere Achiuos,
Iſtic eximiæ Laidos eſt tumulus.
Cui patria eſt Ephyre, genitor deus ipſe Cupido,
Theſſaliæ in campis nunc tamen illa iacet.

De

De Laide hæc & alia apud Athenæum leges, eadem ferè in Πρωτικῷ Plut. niſi quod templum ait appellatum ἀνδροφόνης ἀφροδίτης, id eſt, homicidæ Veneris. Pauſ. autem ipſe in Corinthiacis nonnihil diuerſa ſcribere videtur. ait enim, in Theſſaliam ab Hippophato, vel Hippoſtrato (vt alij tradunt) amatam, profectam eſſe. Porrò de Laide Ariſtophanis interpres, & Suidas, plura: & nos nonnihil in Melanide. nunc tantum quæ ad Veneris cognomen pertinere videbantur, attulimus.

Καλλίπυγος ἀφροδίτη, hoc eſt, vt ſic dicam, Pulchriclunis Venus. Fuit apud Barbaros templum Pulchriclunis Veneris, hac ratione conſtitutum. Fuerant agreſti cuidam filiæ duæ formoſæ, quæ inter ſe de natium ſeu clunium pulchritudine certarent. quæ cum in publicam viam veniſſent, adoleſcenti cuipiam inde eunti ſe oſtenderunt, vt is iudicaret, vtra eſſet καλλιπυγοτέρα, id eſt, pulchriorum natium. Iuuenis vtramque accuratè intuens, maiorem natu clunium ſpecie præſtare pronunciauit: eiúſque ſimul eſt amore correptus, & domum reuerſus, rem fratri ſignificauit: qui vrbe exiens, ad rem huiuſmodi viſendam prodiuit. hinc & ipſe ſimiliter alterius eſt amore captus: quare ambo fratres ambas ſorores, agreſtes puellas, etiam inuito patre vxores duxere. quæ mox fortunis affluentes, ἱδρύσαντο καλλιπύγου ἀφροδίτης καλλιπύγου, id eſt, templum Veneris pulchriclunis condidere, propterea quòd puellæ ipſæ à ciuibus Pulchriclunes, hoc eſt καλλίπυγοι dicerentur. hiſtoriam hanc in Poëtis ſcenicis attigimus, in Carcini vita. Eandem & Athenæus lib. duodecimo Dipnoſoph. ex Cercida Megalopolita in Iambis recenſuit.

Armata Venus, hoc eſt Græcè ὡπλισμένη ἀφροδίτη, quæ ὁπλοφορέσα in primo ab Apollonio dicta, & ὁπλισμένη à Pauſania. Armata ergo Venus à Lacedæmoniis culta fuit, de qua ſic in primis Lactantius tradit: Cùm, inquit, Meſſenios obſiderent Lacedæmonij, & illi furtim deceptis obſeſſoribus egreſſi, ad diripiendam Lacedæmonem cùm cucurriſſent, à Spartanis mulieribus fugati fuſique ſunt. cognitis autem hoſtium inſidiis, Lacedæmonij ſequebãtur. his armatæ mulieres obuiam longius exiuerunt: quæ cùm viros ſuos cernerent parare ſe ad pugnam, quia putarent Meſſenios eſſe, corpora ſua nudauerunt. at illi vxoribus cognitis, ex aſpectu in libidinem concitati, ſicut erant armati, permixti ſunt vtrique promiſcuè (nec enim vacabat diſcernere) ſic iuuenes ab iiſdem antea miſſi cùm virginibus, ex quibus ſunt Parthenij nati: propter huius facti memoriam, ædem Veneri armatæ & ſimulacrum poſuerunt. hæc Lactantius. meminit & Pauſanias in Laconicis: qui inter cætera ait, Armatæ Veneris delubrum in templo antiquiſſimo fuiſſe in colle, in quo ſuperædificatum tabulatum erat Veneris Morphus, de qua in hoc dicturi ſumus. Meminit item armatæ Veneris F. Quintilianus, qui & hoc ait, inde argumenta declamationum antiquos deſumere ſolitos, cur armata apud Lacedæmonios Venus. Legitur hac de re epigramma Auſonij tale:

Armatam Venerem vidit Lacedæmone Pallas:
Nunc certemus, ait, iudice vel Paride.
Cui Venus, Armatam tu me temeraria temnis?
Quæ, quo te vici tempore, nuda fui. quod epigramma ex græco deſumptum eſt, quod ἀδέσποτον in quarto Græcorum epigrammaton legitur:

Παλλὰς τὰν κυθέρειαν ἐνόπλου εἶπεν ἰδοῦσα,
Κύπρι, θέλῃς ὅττως ἐς κρίσιν ἔρχόμεθα?
Ἦ δ' ἀπαλὸν γελάσασα, τί μοι σάνδαλα καὶ δόρυ φαίνειν,
Εἰ γυμνὰ νικῶ, πῶς ὅταν ὅπλα λάβω?

Legitur & alterum Iuliani Aegyptij ex Hyparchis, cuius ſunt hi duo extremi verſus:

Ὑμεῖς δ' ὦ θαλάμοισι λακωνίδος ὅπλα κυθέρης
Ἀζόμενα παίδιας τίπτε θαρσαλέης. hoc eſt:

Vos verò in thalamis Cythereidos arma Lacænæ,
Dum pudet, audacem gignite progeniem.

Barbata Venus, & Maſcula, teſte Macrobio dicebatur, ſuper eo Vergilij verſu ex ſecundo Aeneidos:

Deſcendo, ac ducente deo flammam inter & hoſtes Expedior.

Idque Calui ac Leuini auctoritatibus comprobat, & Ariſtophanis, qui ἀφροδίτην, non ἀφροδίτην hãc deã appellat. Sed planè & Ariſtoteles primo Elenchorũ idẽ affirmat, eodẽ auctore Leuino, vbi de ſolœciſmo agit: hoc idem & Seruius grammaticus oſtendit. Iul. quoq; Firmicus eadẽ, vt puto, ratione biformẽ Venerẽ dixiſſe viſus eſt, lib. III. Quin & alios deos

pari

pari modo aliquãdo à ſcriptoribus enũciatos videmus, hoc eſt mares & fœminas, vt iam in Luno & Luna ſcripſimus. Illud porrò ſcribit Suidas, Veneris ſtatuam ideo effingi ſolitam cum pectine & barba, quod Romanis aliquãdo mulieribus peſtilens irrepſit pruritus, quem Græci (ait) κνήφην vocant: quo morbo cùm pili deciderent omnes, pectinum non erat vſus: (vt hoc tempore, quo ſcribimus hæc, morbus eſt, quo tam mares quàm fœminæ toto corpore glabri & depiles fiunt, qui morbus in primis ex Venerea contage debacchatur.) Quare mulieres tam deformi ac inuenuſto morbo plurimùm angebantur. hinc Veneri vota facientes, deæ miſeratione eis pili iterum ſuccreuerunt: & propterea mulieres hac peſte liberatæ, deæ ſimulacrum cum pectine poſuere: eidémque deę ſimul barbam affinxere, vt dea maſcula & fœminea inſtrumenta haberet, vt omnis generationis præſes eſſe crederetur. Ideóq; ſuperiora corporis cingulo tenus maris ſpeciẽ præferebat: reliquũ verò, id eſt inferiora fœminæ. Legimus quoque apud Thuſſas in Aegypto cornutã Venerem cultam, cui & vacca immolabatur, & in Nitriotica præfectuta ouis, vt alibi repetam.

Genitrix Venus à Romanis culta, cuius meminit Macrob. Genitricis Veneris tẽplum Cæſar dicauit, vt Suet. ſcribit. Appianus & Dion. item Plin. lib. 36. Nat. hiſt. M. Varro magnificat Archeſilaum, L. Luculli familiarem, cuius proplaſticen pluris venire ſolitã ab artificibus ipſis, quàm aliorum opera. ab hoc factam Venerem genitricem in foro Cæſaris, & prius quàm abſolueretur, feſtinatione dedicandi poſitam. Idem alibi Plinius eundem tradit Cæſarem Veneri Genitrici thoracem dicaſſe, factum ex margaritis Britannicis.

Cnidiam Venerem non Cnidij tantum coluere, ſed totus fermè orbis, multáque eius templa habuere: quorum vetuſtiſſimum Veneris Doritidos cognominatæ, quam Dorida appellat Tatianus Aſſyrius. Secundum Acreæ, recentiſſimum Gnidiæ. Sed Gnidij ipſi Euplo eam nominabant: Scribit Athenæus XIII. Dipnoſoph. Praxitelem ſculptorẽ Gnidiam Venerem effinxiſſe ex forma Phrynes, quã efflictim amabat, atque etiã in baſi Cupidinis, ſub ſcenam theatri epigrãma inſcripſiſſe. Sed tota Gnidiæ Veneris deſcriptio non aliunde petenda eſt, quàm ex Luciani Amoribus, quo loco eius deæ & templum & lucum & ſtatuam egregiè elegantiſs. ſcriptor eſt executus. Si quem piget illa quærere, hæc ſaltem noſtri Plinij ex trigeſimoſexto libro breuiſſimè audiat. Praxitelis, inquit, ætatem inter ſtatuarios diximus, qui marmoris gloria ſuperauit etiam ſemet. opera eius ſunt Athenis in Ceramico: ſed ante omnia, & non ſolum Praxitelis, verùm & in toto orbe terrarum Venus, quam vt viderent, multi nauigauerunt Gnidum: duas fecerat, ſimúlque vendebat, alterã velata ſpecie, quam ob id quidẽ prætulerunt optione, quorum cõditio erat, Coi, cùm alteram etiã eodem precio detuliſſet, ſeuerum id ac pudicũ arbitrantes. Reiectam Gnidij emerũt, immenſa differẽtia famæ. Voluit eam poſtea à Gnidiis mercari rex Nicomedes, totũ æs ciuitatis alienum, quod erat ingens, diſſoluturũ repromittens. omnia perpeti maluere, nec immeritò: illo enim ſigno Praxiteles nobilitauerat Gnidum. Aedicula eius tota aperitur, vt conſpici poſſit vndique effigies deæ, fauẽte ipſa (vt creditur) facto. nec minor ex quacunque parte admiratio eſt. Ferunt amore captũ quendam, cùm delituiſſet noctu, ſimulacro cohæſiſſe, eiúſque cupiditatis eſſe indicẽ maculam. Sunt in Gnido & alia ſigna marmorea illuſtrium artificũ, Liber pater Bryaxidis, & alter Scopæ, & Minerua: nec maius aliud Veneris Praxitelicæ ſpecimen, quàm quod inter hæc ſola memoratur. atque hæc Plinius, vt cæterorum plurima mittam. nam nihil omnino notius nec Græcis, nec Latinis.

Sicyonia Venus, à Sicyoniis & culta & nuncupata, cuius deæ templũ duæ tantũ mulieres ingredi ſolebant, quarum altera deæ antiſtes erat, tota vita cœlebs: altera & virgo miniſtra, quæ Lutrophora dicebatur: cæteri omnes pro foribus ſupplicabant. Deæ effigies ſedentis ex auro confecta, Canachi opus, altera manu papauerum capita, altera malum tenebat, in ſummo capitis vertice poculum geſtabat. ſacrificia verò huic deę ex omni animantium genere, præter ſues: ex iunipero ſacrum adolebatur, & herba pæderote, quæ fagi habet folia, ſed minora, prini maiora, id eſt ilicis, querna ſpecie, altera parte ſub nigra, altera ſubalbida, qualia videlicet populnea. hæc Pauſan. & Leon.

Κολὰς ἀφροδίτη, hoc eſt, Colias Venus à Græcis, ſed in primis ab Atticis colebatur. de qua hæc ferè à Pauſan. in Attica: Colias, inquit, promontorium Atticæ, XX. ſtad. ab vrbe diſtans, quo Medorum diſiectam claſſem maris æſtus detulit, vbi Coliados Veneris templum, & dearum quæ Genetyllides vocabantur, fuit. ab his nihil differre videntur deæ illæ, quæ à Phocaenſibus in Ionia Gennaides appellabantur. Arpocration quoque deam à promon

promontorio denominatam ſcribit, quòd ſit ex metaphora κώλης, id eſt, membri nuncupatum. huius Demoſthenes in Neæræ oratione meminit. Ariſtophanis verò interpretes Venerem Coliadaideo cognominatam ferunt, ab adoleſcente quopiam Attico qui à prædonibus captus, Veneris auxilio ab eorum manibus liberatus eſt. Prædonum enim principis vxor, vel vt alij ſcribunt, filia eius amore correpta, eum impunè abire permiſit. Hinc Coliada Venerem à κώλοις, id eſt, membris ſolutis nuncupauit. Sunt qui tradant Coliada locum fuiſſe ſic vocatum, quòd membrorum effigiem præ ſe ferret. Non deſunt qui putent, ab Ione ſacrificante appellatam, quòd cùm ſacram rem faceret, eam hoſtiæ partem coruus abripuit, quæ Cole dicitur: & in eum locum depoſuit, qui Colias poſtea eſt appellatus. Lucianus in Amoribus nomen à promontorio deducit. Idem Strabo, & Heſychius, & Stephanus, qui κωλιὰς ita appellatum ait, quòd ſimilis locus ſit hominis κώλῳ, id eſt, membro. Fuit & ibidem Cereris templum πολύστηλον, id eſt, multis columnis ornatum.

Ἐξόπολις ἀφροδίτη, hoc eſt, extra vrbem poſita Venus. hæc Athenis fuit, vt teſtatur Plin. lib. trigeſimoſexto, his verbis: Alcamenen Athenienſem, quod certum eſt, Phidias docuit, in primis nobilem, cuius opera Athenienſes complura in ædibus ſacris poſuere: præclarámque Veneris imaginem extra muros, quæ appellatur Aphrodite Exopolis.

Hortenſis Venus, vel potius in hortis poſita. græcè enim ἐν κήποις ἀφροδίτη. Lucianus in primo de imaginibus, & item ſecundo: Illud eſt, inquit, Veneri Gnidiæ, atq; ei quæ eſt ἐν κήποις. Idem Lucianus in dialogis meretriciis, Mater & Muſarium: Pandemo, inquit, Veneri capiam candidam: Vraniæ verò, id eſt, cœleſti, & ei quæ in hortis, τῇ ἐν κήποις, vtrique iuuencã. Sic autem à loco, vt eſt apud Pauſaniam in Attica, qui ſe nullam eius templi cauſam edidiciſſe ait. Sed nec de Venere quidem, quæ iuxta templum poſita fuit, quadrangulari figura, &c. Ego putauerim ideo Venerem eam habuiſſe cognominis rationem, quòd, vt ait in primo de Re ruſtica Varro, Venus ſit hortis præpoſita, propter generationem. Quin & Næuius, vt eſt apud Feſtum, Venerẽ pro oleribus poſuit, vt Cererem pro pane, & Neptunum pro piſcibus: dicens coquus, Edi Neptunum, Cererem, Venerem. Sed & Varro in lib. de Ling. lat. Vinalia, ait, ruſtica dicuntur ante diem duodecimum: vel, vt in calendario Maffeiano, XIIII. Vide noſtrum Calendarium Baſileæ impreſſum. Kl. Septembris. quod tum Veneri dedicata ædes, & horti eius tutelæ aſſignantur, ac tum ſunt feriati olitores.

Praxis Venus cognomine, ab actione videlicet denominata, cuius ædes in Attica fuit, teſte Pauſ. poſt Bacchi templum & ſimulacrum ex ebore.

Ἑλικῶπις ἀφροδίτη, ſic appellata Venus à nigris oculis, vt apud Pindarum in Pyth. obſeruãt interpretes, in eius hymni initio, qui Xenocrati Agrigentino victori canitur, ſuper ea verba, ἑλικώπιδι θ' ἀφροδίτης. frequẽs omnino Græcis poëtis epitheton: ſicut etiã illud ἑλικοβλέφαρος, quod à ſuperciliis pulchris & acutis, teſte Heſiodi commẽtatore ſuper illud Theogoniæ.

Καὶ θέμιν εὐδίλην, ἑλικωβλέφαρόν τ' ἀφροδίτην,

Et pudibunda Themis, curuis ciliíſque Aphrodite.

Curuis autem, id eſt, pulchris, vel à parte totum: vel ſumpta metaphora à vitibus, in quibus helices & capreoli. Eſt & apud Homerum.

Nicophorus Venus, id eſt, victoriam ferens colebatur, teſte Pauſ. in Corinth. quam ferunt ab Hypermeſtra dicatam. nam illa cùm patris imperium contempſiſſet, à patre fuit ad Lycei forum citata. putabat quippe eius ſalutẽ non modo periculoſam, ſed & infamem ſibi futuram. qua ex re ab Argiuis abſoluta, νικοφόρῳ ἀφροδίτῃ, id eſt, Venerem victoriam afferentem, denominatam dedicauit. Eadem Hypermeſtra & Dianæ cognomine Pithus, id eſt, Suadelæ, ſimulacrum eandem ob cauſam dicauit, quod ſcilicet Lynceum ſeruauerit, contra patrem Danaum. De Nicophoro verò Ioue, ſuo loco ſcripſi.

Cataſcopia Venus culta à Græcis hac ratione fuit, quod in quo loco ſe Hippolytus exercere conſueuerat, Phædra illum ſpectare & videre poterat. quare cùm ibi conſtructum templum fuiſſet, ab ea ſpeculatione Venus Cataſcopia appellata eſt. auctor Pauſ.

Morpho eſt Venus cognominata apud Lacedæmonios. vetuſtiſſimum in colle ędificatum templum fuerat, in quo ſuperconſtructum tabulatum, Morphus Veneris ſacellum: cuius ſimulacrum fuit ſedens, in capite tegumentum habens, & ad pedes pedicas. Sunt qui hiſtoriam in Tyndarum referant, qui vinculis eiuſmodi mulierum conſtantiam ac ſtabilitatem aſſimularet. nam quod Veneri ipſi Tyndarus vincula pedibus iniecerit, vt filiarum

opprobria vlciſceretur,parum à ſcriptoribus probatur. Pauſ. Morpho hanc armatam legimus,vt ſuprà oſtendimus.Quin etiam cæteros deos deáſque lanceam tenentes effingebant iidem, ſignificantes,omnes eſſe bellica virtute præditos,atque itidem eſſe debere ciues in ſua R.P.

Migonitis Venus cognominata in Migonio, loco maritimo Laconiæ, vt ait Pauſ. vbi templum Veneris fuiſſe ſcribit,quod ab Alexandro Paride factũ tradunt. prope hoc templum Menelaus poſt Troiam captam annis VIII, Thetidi ac Praxidicæ erexit ſimulacra.

Symmachia Venus ideo appellata,quòd in bello etiam auxiliatrix ſit. hanc Mantinenſes ſummo honore coluere, vt in Arcad. Pauſ. prodit, & quod in Actiaco bello Romanis affuerit.

Byblia Venus nũcupata,de qua Lucianus in eo qui eſt de dea Syria,ita meminit: Vidi, inquit, in vrbe Bybli templum ingens deæ Veneris,cognomine Byblię, in quo & ritus & cęremonias in Adonim peragunt.vbi & fabulæ reliquum exequitur:ne egò longior ſim.

Elephantina Venus ab vrbe Aegyptia denominata,vt putatur.Deſcribitur Elephantina Venus à Philoſtrato in ſecundo de Imaginibus,item ritus & ſacra, tum etiam habitus illius,& puellæ molles,quæ illi deſeruiunt,& ſacra canunt,tum præterea & alia multa.

Architis Venus apud Aſſyrios culta, vt Macrobius teſtatur, quæ olim magna veneratione viguit:mox à Phœnicibus culta,vnà cum Adonide,quem quotannis lugeri etiam ſacra Hebræorum teſtis eſt hiſtoria,quo in loco multa Hieronymus.Simulacrum huius deę in monte Libano fingebatur,capite obnupto, ſpecie triſtis, faciem manu læua intra amictum ſuſtinens, lacrymæ viſione conſpicientium manare credebantur. quòd verò in Libano culta fuerit,docet etiam Muſæus in poëmatio Herus & Leandri,& Lucianus de dea Syria.quo loco inter cætera fluuium ait ex monte Libano in mare deferri, fluuio nomen Adonis,qui quotannis cruore infectus in mare exit:ipſúmque mare,quà lapſus eſt, purpureum reddit. eo tempore Adonim ab Apro ſaucium fuiſſe, indigenæ,autumant. Cætera apud Lucianum lege.de Adonide verò ſeorſum egimus.

Erycina Venus cognominata ab Eryce monte Siciliæ, in quo Aeneas matri templum conſtruxerat, vt Verg.canit:

Erycino in vertice ſedem Fundabat Veneri Idaliæ.

Polybius in primo,in Erycis vertice planiciem fuiſſe ſcribit, vbi Erycinæ Veneris templum, quod ſine controuerſia omnium Siciliæ templorum locupletiſſimum atque ornatiſſimum fuit. Diod.Siculus Erycem ait Veneris & Butæ filium fuiſſe,qui mõti,vt etiam Seruius teſtatur,nomen dederit, & matri templum,quod tamen Aeneæ adſcribit Vergilius. De hoc templo plura Diod.qui inter cętera & hoc ait,quòd à primordio eius templi nunquam per tot ſecula imminuta ſit gloria, ſed ſemper aucta. nam prętereа quæ Eryx ipſe,& Aeneas, Siculi ipſi & Athenięſes deinde, ac demùm Romani multo honore & cultu illud honeſtarunt:& cætera, quæ idem ſcriptor exequitur.nonnulla etiam M.Cicero in Verrinis,déque Veneriis illi ſacratis.Fuit & Romæ Veneris Erycinæ templũ, vt Strabo in ſexto teſtatur,eius & Ouidius in Faſtis & Amoribus meminit. Liuius inquit lib.ſecundo, tertiæ Decad. Tum ædes votæ Veneri Erycinæ,ædémque Fab.Max.dictator vouit: quia ita ex fatalibus libris edictum fuerat, vt is voueret, cuius maximum imperium in ciuitate eſſet. Idem libro tertio: Interea duumuiri creati,Q.Fab.Max.& Attilius Craſſus, ædibus dedicandis,Menti Attilius,Fabius Veneri Erycinę: vtraque in Capitolio eſt,canali vno diſcretæ. Altera fuit Romæ Venus Erycina ad portam Collinam, quam eodem Liuio auctore lib.decimo, quartæ Decad. eodem anno quo Aquileia colonia Latina in agro Gallorum eſt deducta:L.Portius,L.F.Licinus duumuir dedicauit: vota erat ab Coſ.L. Portio, Liguſtino bello.de hac Ouidius:

Templa frequentari Collinæ proxima portæ
Nunc decet,à Siculo nomina rege tenet.

Fuit prætereа & Pſophide Arcadiæ Erycinæ Veneris templum,vt Pauſ.docet: quo argumento vtitur, eam vrbem à Sicula muliere nomen habuiſſe, quæ ibi Erycinam Venerem erexit. Erycinæ frequens eſt mentio. Catullus:

Spinoſas Erycina ferens in pectora curas. Horatius:
Siue tu mauis Erycina ridens,&c.

Argynnis Venus cognominata eſt,ab Argynno pueri nomine,de quo apud Athenęum libro

libro decimotertio legimus,quòd puer fuerit ab Agamemnone rege amatus, qui cum frequentius nataret in flumine Cephiſo, periit. quo in loco eum ſepeliuit Agamemnon, ibidémque Veneris Argynnidos templum conſtruxit.quam fabulam etiam inter Poëtas retulimus.hinc illud Propertij ſanius intelligitur:

Sunt Agamemnonias teſtantia littora curas,
Qua notat Argynni pœna natantis aquas.

Steph.quoque in lib. De vrbibus ἀργύννῳ ait filium fuiſſe Leuconis Athamantis, qui fuit Siſyphi, qui fuit Aeoli,Bœotium puerum,amatum ab Agamemnone: qui cùm in fluuium Cephiſum ingreſſus eſſet, interierit:à quo Argennida Venerem denominauit.Dicitur & Argynnis. Ariſtophanes tamen ἀργύννεις cum diphthongo protulit.hęc quidem Stephanus. Qua ex re eorum falſum eſſe patet figmentum,qui confingunt, Argynnum Dianæ indignatione ſummerſum, quòd in eius contemptum eſſet auſus fretum ingredi, quod dea æſtuoſum feciſſet, ob interemptam ceruam, ſepultum in inſula Arginuſis. Et propterea Propertianum verſiculum ita legunt:

Qua notat Argynni pœna minantis aquæ.

Plutarchus in eo qui inſcribitur, ὅτι ἄλογα λόγῳ χρῶται, id eſt, quòd ratione irrationabilia vtantur,huius hiſtoriæ meminit:ſed pueri nomen Argæum,non Argynnum facit. vel altera, non eadem eſt fabula.Porrò & Herodotus Arginuſſam ait, cœleſtem Venerem à Scythis vocari. Argempaſſam legit tamen Origenes lib.VI.ex eodẽ Herodoto,vt alibi oſtẽdi.

Victricem Venerem cultã à Romanis legimus, cuius ædem (ſi rectè remetior) Porphyrion fuiſſe ait in theatro Pompeij.meminit Plut.in ipſius Pompeij vita, Plinius libro octauo, de elephantis: Pompeij, inquit, altero conſulatu, dedicatione templi Veneris Victricis,pugnauere in circo XX.aut vt quidam tradunt, XVII.& cætera pulchrè.Superioribus annis Romæ effoſſum fuit marmoris fruſtũ, in quo inſcriptum erat,Veneris Victricis. Extat & apud priuatũ Tifernatẽ Tiberimũ, VENERI VICTRICI L. ARRONIVS,&c. Non equidem auſim ſtatuere, an græcè hæc ſit dicta Nicophoros Aphrodite. Vidi in vetuſto Imp.Numeriani nomiſmate,in cuius tergo erat inſcriptio, Veneri Victrici.Erat verò imago ſtolata, quæ dextra Victoriolam porrigebat, ſiniſtra neſcio quid hac forma Cælius noſter putabat vmbilicum eſſe, qua ſpecie apud Paphum colebatur, teſte Tacito,vt docui alibi. Ego ſpeculum eſſe arbitrabar, quo de ſpeculo ſuprà ſum locutus. Sed B. Aegius, antiquitatis ſtudioſiſſimus, putat tintinnabulum eſſe ad victoris claritatem indicandam ſignificandámque. Varro quoque, ſi modo ad rem facit, de Ling.lat. Hinc comicos Victrix Venus: videlicet ne hæc non quòd vincere velit Venus, ſed quòd vincere ipſa victoria, ab eo quod ſuperati vincuntur. vtrique teſtis poëſis,quod & Victoria & Venus dicitur Cœligena.

Melanis, quæ & Melænis, Venus cognominata fuit ideo,vt tradit Pauſ.in Arcad.quòd hominibus non omnino diurni concubitus, vt belluis, ſed nocturni & abditi vt plurimum conueniant. Colebatur verò in primis à Corinthiis. Tradunt deam hanc per quietem Laidi nunciaſſe, futurum eſſe vt aliquando talentorum non paruam copiam compararet: id quod & non multo pòſt euenit. Lege Athenæum, qui adeò eam formoſam ait fuiſſe, vt pictores eam adirent, quo vel eius pectus & mammas imitarentur. Pauſ. verò in Corinth. ait, Cranion cupreſſorum nemus ante vrbem fuiſſe, in quo Bellerophontis lucus, & Veneris Melanidos templum ac Laidis monumentum, inſculpta leæna, quæ prioribus pedibus arietẽ complecteretur. qua de re etiam Alciati extat epigramma, quòd hic libenter aſcripſi:

Quis tumulus? cuia vrna? Ephyrææ eſt Laidos.& non
Erubuit tantum perdere Parca decus?
Nulla fuit tum forma, illam iam carpſerat ætas,
Iam ſpeculum Veneri cauta dicarat anus.
Quid ſcalptus ſibi vult aries,quem parte leæna
Vnguibus apprenſum poſteriore tenet?
Non aliter captos quòd & ipſa teneret amantes,
Vir gregis eſt aries,clune tenetur amans.

Subiungit & hoc idem Athenæus,alterum eſſe in Theſſalia Laidis monumẽtum.ipſam enim in Theſſaliam acceſſiſſe ait,amore Hippoſtrati captam. Quidam non Hippoſtrati,

sed Eurylochi, siue Aristonici scripserunt. alij Hippophati, quę inuidia ac zelotypia à Thessalis mulieribus occisa, vt in Anosia Venere relatum est. Sed de Laide satis. Scribit idem Paus. in Bœoticis, Thespiis fuisse Melænidis Veneris templum.

Dexicreontis Venus in Samo colebatur, sic ab euentu nũcupata. nam Dexicreon quidam circulator, id est, ἀγύρτης & mendicus, Samias mulieres luxu ac petulantia perditas, sacris quibusdam ac piaminibus expurgauit: vnde Dexicreontis Venus denominata. alij Dexicreontem Nauclerum quempiam fuisse tradunt, qui cùm negotiandi gratia in Cyprum peruenisset, & onus in nauim esset impositurus, Venus iussit vt aquam tantummodo in nauim ipse inferret, statímque oram solueret. ille verò deæ paruit, aquam intulit. cúmque summa tranquillitate nauigaret, reliquis mercatoribus sitientibus propter æstum, vnus ipse aqua abundabat, qua cæteris æstuantibus siti diuendita, magnam argenti copiam coëgit: qua & statuam deæ erexit, quam de suo nomine Dexicreontis Venerem appellauit. Plut. auctor in Quæstionibus.

Zerynthia Venus appellata est, vt Suidas ait, & Zerynthion & Zerynthon antrum, in quo canes sacrificabantur, vbi & Corybantum & Hecates mysteria agebantur, vt in Hecate copiosius retulimus, ex Lycophrone, & eius interprete Isaacio, itémque ex Stephano. Theophilus tamen & Phauorinus, Zerinphan Venerem & ζηρύνθιον antrum vocant. Puto autem mendum subesse. Sunt & Zerynthia littora apud Ouid. de Tristibus primo:

Inde leui vento Zerynthia littora nacta
Threiiciam tetigit fessa carina Samon.

Alij licet aliter legant. Ouidio consentit Phauorinus. nam Zerinthium Thraciæ ascribit. Sanè & apud Hesychium lego Zerenen, hoc est, ζερήνην Venerẽ in Macedonia vocari.

Λαδωγηνὴ ἀφροδίτη, Hesychius & Phauorinus tradunt Venerem nuncupatam Ladogenen, quòd propè Ladonem fluuium in Arcadia nata est.

Nephthe ab Aegyptiis Venus vocatur, quam & finem, seu mortem, alij Victoriam nuncupant, de qua Plutarch. in eo qui inscribitur de Iside & Osiride: quam & quinto loco natam ait, & cum Typhone coli. Hesychius tamen Venerem ait ἀθὼς ab Aegyptiis vocari: vnde Athyr mensis, qui in nostrum nouembrem fermè cadit. Est apud Epiphanium libro tertio aduersus Hęreses, Senephthe: putarim ego legendum Se Nephthe: Alij, inquit, Tithrambo, Hecaten interpretãtes: alij Senephthy, alij Thormutidi sacra faciũt, alij Isidi.

Libitina Venus à Latinis existimata fuit, ea quæ sepulcris præesset, vt copiosè docuimus in nostris Sepulcralibus. Sed & hoc loco repetenda, & addenda quædam. Hæc quidem dea & ingredientibus in vitam, & egredientibus præesse iudicabatur. vnde etiam ἐπιτύμβια Delphis cognominata; cuius etiam fuit statua, vt ex Plut. docuimus. nescio verò an hæc eadem sit, quam M. Varro Libentinam Venerem vocasse videtur, à Libendo denominatam. Meminit & Cicero de Nat. deor. Veneri Libentinæ lucus Romæ fuit, vt Festus ait. Fuit & Lubentia, cuius Plautus bis, vt puto, meminit: item Gellius in Atticis noct. & Apuleius. Sed & Horatius Libitinam vitare dixit, pro mortem effugere, vt & eius interpretes testantur. Hinc libitinarij, de quibus in Sepulcralibus actum est. Seneca in sexto de Beneficiis, ait vota Libitinariorum, pro eo quod illi multos desiderent mori. Ab hac dea Libitinensis porta Romæ appellata fuit, cuius Lampridius meminit in Commodo.

Basilis Venus à Tarantinis vocata fuit, vt ait Hesychius. vnde & lusus quoddam genus, quo ij qui reges ac milites imitabantur, vtebantur: id est, cùm ducta sorte aliquis rex creatur, & imperat ei qui deinde simili sorte & ipse rex imperat, quod lusus genus inter Iustiniani leges quidam trahere nisi sunt, vt titulo de ludo aleæ, &c. nam Regindalia esse existimatur, quæ βασιλίνδα græcè à Polluce, Suida, aliis dicta est. Etsi amicus meus Rhindalcha, à distortis naribus quasi Rhinochalca, libentius legere consueuerit: & nescio quo pacto ad cottabum transferre voluerit. Cum priore sentit Alciatus.

Ἔφιππος ἀφροδίτη, id est, Equestris Venus, ab antiquis effingebatur. nam Veneris filius Aeneas, cùm occasum versus nauigasset, equum mox conscendit, & hac statua matrem deûm honorauit, vt Suidas scribit.

Elimæa Venus: Appianus in hist. Syriaca. vide in Diana Elimaitide, ex Hieronymo, & aliis. Fuit & Pyrenæa Venus, cuius templum in Galliæ descriptione Strabo commemorat lib. quarto, à Pyrenæis montibus, vt videtur, nuncupata. quin idem Strabo Aphrodisium memorat Veneris Pyrenææ promontorium. meminit & Ptolemæus.

Πόρνη

Πόρνη ἀφροδίτη, id est, meretrix Venus cognominata fuit ab Abydenis, vt Pamphylus & Clearchus in mythicis tradunt. Nam cùm Abydena ciuitas fortè in seruitutem incidisset, meretricum arte liberata fuit. quare factum est, vt ciues in rei memoriam & monumentum, construxerint fanum πόρνης ἀφροδίτης. Pluribus ab Athenæo res exposita est, libro decimotertio. Cur non potius Meretrix Venus, quòd hæc prima, vt in historia sacra continetur, artem meretriciam instituit, auctórque mulieribus in Cypro fuit, vti vulgo corporum quæstum facerent, vt Lactantius & Seruius scribunt. D. verò Aurelius: Tres (inquit) Veneres: vna virginum, quæ etiam Vesta est: alia coniugatarum, alia meretricum, cui etiam Phœnices donum dabant de prostitutione filiarum, antequam iungerent eas viris. Iustinus & Lactantius Cyprias virgines hoc facere fermè scribunt. idem & Seruius. Strabo, Armenias & Assyrios. Herodotus, Lydos. Angilas & hoc in Africa factitasse, Solinus & Mela sunt auctores. qua enim nocte nuberent, fœminas prostituebant: quod & legimus quosdam hoc tempore facere, in Hispanis, Lusitanísue nauigationibus. Scribit Iustinus, Locrenses bello pressos vouisse, festo Veneris filias prostituturos, si victores fierent: id quod & alios fecisse mihi videor legisse. Adeò gentes ante lucem editam, in tenebris cæcutiebant, stultáque deis suis vota faciebant.

Sycensis Venus: Sycæ, quæ Punica ciuitas fuit, fanum Veneris fuisse proditum est, in quod se matronæ conferebant, atque inde procedentes quæstum dotis corporis iniuria contrahebant, honesta nimirum tum inhonesto vinculo coniugia iuncturæ. hoc fermè ex verbis Val. Max. in secundo.

Ἑταίρα ἀφροδίτη, id est, Amica Venus ab Athenienſibus colebatur, vt Apollodorus scribit. meminit & Hesychius. Sic verò appellata, quòd amicos & amicas coniungeret. Eualces verò in Ephesiacis prodidit, in Samo templa ædificata Veneri Hetæræ, quod & Athenæus repetit in Cœnis. De Ioue Hetærio, suo loco scripsimus. Sanè ἑταίρα vocabulum est, quod tam in bonam quàm malam partem accipimus, ita vt sodalem & meretricem significet. Sanè græci ϖώλας amicas nominant. nam meretrices, ϖώλας Veneris nuncupant, vt Hesychius notat. Nos, pullos, pueros etiam vocamus. Festus: Pullus Iouis vocabatur. Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat, propter candorem, quòd eius natis fulmine icta erat. Antiqui puerum, quem quis amabat, pullum eius dicebant.

Idalia, & Acidalia Venus vocata: Idalia, ab Idalio Cypri nemore, de quo Verg. primo Aen. & Seruius, & Plinius. Acidalia verò, vt Seruius in eo Vergilij. At memor ille matris Acidaliæ. Acidalia, inquit, Venus dicitur, vel quia iniicit curas, quas Græci ἄκηδας dicũt: vel certè à frõte Acidalio, qui est in Orchomeno Bœotiæ ciuitate, in quo se Gratiæ lauãt.

Golgia Venus, vocata fuit à ciuitate Cypri, sic à Golgo Adonidis & Veneris filio appellata, vbi colebatur Venus. Meminit in decimoquinto Idyllio Theocritus:

Δέασσον· ἢ γόλγον τε καὶ ἰδάλιον ἐφίλασας,
Ἄπενερθ' ἔρυκα id est,
O dea quæ Golgon colis, Idalióque recessus:
Sublimémque Erycem.

Quo in loco hæc eadem fermè interpretes. Stephanus verò: Golgi, id est, Golgoi, inquit, ciuitas Cypri, à Golgo duce Sicyoniorum coloniæ. Dicitur & Golgon neutro genere, vnde est Golgia Venus. gentile nomen Golgius, Golgia, & Golgeis Ionicè. Catullus Golgos numero plurium vsus est. tametsi ex nostris quidam Colchos scribere maluerunt, quos tamen in Plinij castigationibus Hermolaus docere potuisset. Catullus:

Quæque regis Golgos, quæque Idalium frondosam.

Meminit & Lycophron in Cassandra.

Pelagia Venus dicta, vt Artemidorus libro secundo de Insomniis ait, quam Marinam dicere possumus. vnde etiam ἐπιποντία, teste Hesychio, & Phauorino, dicitur. quin etiam eadem ratione ἁλιγενὴς, quasi dicas Saligena, vocatur. ad hæc & Hermionij, vt Pausan. scribit, Pontiam & Limeneiam coluêre, cui ante nuptias virgines, & viduæ, si nubebant, sacra facere consueuerant.

Cypris Venus frequenti cognomine dicta, vt ait Theophilus, quòd párere faciat, ἢ τὸ κυεῖν παρέχουσα: quòd & Phurnutus innuit, idémque ferè in Homerum grammatici dicunt. hoc est, veluti κυεῖν πορίζουσα. vel quòd in Cypro colebatur, vnde & Cypria interdum dicta, Tibullus in secundo:

Et faueas concha Cypria vecta tua.

Item quòd in Cypro genita, κυπρογενὴς. vide Hesiodum, & Festum. Lactantius verò Venerem ait in Cypro primum omnium artem meretriciam instituisse, mulieribúsque suasisse, vt corpore quæstum facerent, ne sola videretur impudica. Seruius item & Iustinus scribunt, virgines in Cypro statutis diebus ad maris littus ire solitas, vt ex prostitutione dotalem pecuniam pararent.

Scotia Venus, cuius templum apud Aegyptios fuit, vt scribit Hesychius, à tenebris videlicet. Venus enim in tenebris & abdito peragenda.

Calua Venus ab euentu, culta à Romanis. nam vrbe à Gallis occupata, obsessi in Capitolio Romani, cùm ex mulierum capillis tormenta fecissent, ædem Veneri Caluæ conserarunt. Lactantius auctor in primo Diuin. instit. Historiam copiosè Vegetius Renatus in quarto de Re milit. recitat. & Caluam Venerem sub tecto nominare religio fuit.

Aurea Venus cognominata Latinis, & Græcis χρυσῆ, in primis Vergilio, Homeróque vt notat apud Latinos Seruius, & Eusebius x Præpar. euang. Homerus in hymno πολύχρυσον vocat. Pindarus verò in Pyth. ἀργυροπέζαν id est, argẽteos pedes habentẽ, vel albos & pulcros.

Syria Venus vt Diodorus Siculus scribit, cognominata, cuius verba vt sunt à Poggio exposita, hæc sunt: Venus in Sicilia commorata est circa Erycem, in Cypro circa Cythera ac Paphum, in Asia autem circa Syriam: ob hásque peregrinationes Venerem tum Erycinã, tum Cytheream, tum Paphiam, tum Syriam incolæ appellarunt. hæc ille. Crediderim ego hanc deam Syriam esse. quare si videtur, cum ea, id est, Astarte, coniunge.

Paphia Venus nuncupata, vt Diodorus ait, quòd ipsa peregrinata sit circa Paphum. Est enim Paphus vrbs Cypri. Paphum & Palæpaphum Strabo celebrat: Paphum quidem ab Agapenore conditam Palæpaphum verò vetustiorem, Veneris templo illustrem. De Agapenore & Pausanias in Arcad. qui ipsum Ancæi filium scribit, Lycurgi nepotem, qui capto Ilio in Cyprum tempestate delatus est, & Paphum vrbem condidit, & fanum in vrbe opulentissimum. Plin. libro secundo: Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cuius quandam aream non impluit. De vtroque, oppido & fano, poëta in primo Aeneidos.

Ipsa Paphum sublimis abit, sedésque reuisit
Læta suas, vbi templum illi, centúmque Sabæo
Thure calent aræ, sertísque recentibus halant.

Sunt qui tradant, quòd Aerias vetustissimum Paphiæ templum posuerit, & post eum filius Amathus Amathusiam Venerem denominarit. Sed libet hoc loco ascribere quæ Cor. Tacitus de Paphia Venere prodidit, lib. decimo octauo: Haud fuerit, inquit longum initia religionis, templi situm, formam deæ (neque enim alibi sic habetur) paucis differere. Conditorem templi regem Venerianũ, vel Vranum (vt castigauit Alciatus) vetus memoria, quidam ipsius deæ nomen id perhibent. fama recentior tradit à Cinara sacratũ templum deámque ipsam conceptam mari huc appulsam: sed scientia artéque haruspicum accitum è Sicilia Myram intulisse, atque ita pactum, vt familiæ vtriusq; posteri cæremoniis præsiderent. mox ne honore nullo regium genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsa quam intulerant, scientia hospites cessere. tantum Cinarades sacerdos consulitur: hostiæ, vt quisque vouisset, mares deliguntur. certissima fides hœdorum fibris: sanguinem aræ offundere vetitum, precibus & igne puro altaria adolent. nec vllis hymbribus, quanquam in aperto, madescunt. simulacrum deæ non effigie humana: continuus orbis, latiore initio, tenuem in ambitum metæ modo exurgẽs. Et ratio in obscuro. hactenus Tacitus. Paphus, inquit Phurnutus, peculiare Veneris domicilium, Paphiæ nuncupatæ: fortè per figuram ἔλλειψιν, id est, defectum, ἀπὸ τῆς ἀπαφίσκειν, quòd decipere est. habet enim Venus iuxta Hesiodum, μειλίματα τ' ἐξαπάτας τε: hoc est, risúsque, deceptionésque. Iuxta verò Homerum, subdola verba animum quæ & fallunt sapientum. hoc est, παράφασιν, ἣτ' ἐκκλέψει νόον καίπερ φρονεόντων. Ne mirere, si in citando Phurnuto non edita exemplaria plerunque sequor. nam apud me est manuscriptus codex, illis & castigatior, & locupletior. Illud hoc loco tantum dixerim. hanc orbicularem in metam crescere: aliam, quam in Venere Vrania retulimus. quadrangularem Hermi e in morem fuisse.

Acrea, Venus, cuius in Gnidia facta est mentio. Strabo de Cypro loquens, ait Carpasiam vrbem stadiis x x x versus insulas Carpasias esse, vbi & mons & promõtorium. montis summitas Olympus dicitur, vbi Veneris Acræ templum. Fuit & Ascræa Venus, cuius mentio

mentio est apud Paus. in Corinth. Sunt qui scribãt, Acrææ Veneris templum mulieres nec videre, nec adire, fas fuisse: sicuti Eunosti fanum in Tanagra adeò mulieribus interdictum fuit, vt si quo infortunio aut vastitate Tanagræi opprimerentur, diligenter inquirerent, ne qua mulier consultò aut casu templo Eunosti appropinquasset.

Apaturias Venus: de hac ita in vndecimo scribit Strabo, vbi de Phanagoria agit, emporio apud Scythas Mœoticos: Phanagoriæ est, inquit, insigne Veneris Apaturiæ templũ. id nomen interpretantur, fabulam quandam afferentes, quòd cùm gigantes Venerem adorti essent, illa Hercule inuocato, tamdiu in latebris quibusdã latitauit, donec sigillatim Gigantes excipiens dolo Herculi occidendos exhibuit. ἀπατάω quippe est fallo, & decipio. hinc est ἀπατῶρον templum ipsum Veneris nuncupatum, vt prodit Stephanus. hinc & Apaturia celebritas, de qua sic Eusebius Pamphili in libro de Temporibus: Anno mundi circiter MMMMLXXX. Erechtheidarum imperio destructo, Atticorũ principiũ regni ad aliud genus translatũ est, cùm Timœten prouocasset ad pugnam Xanthus Bœotius: & Timœte recusante, Melanthus Pylienſis Andropompi filius suscepisset singulare certamen, ac deinde regnasset. hinc & ἀπατ]ωρίων, id est, fallaciarum solennitas celebrabatur, quia ad Victoriam fraude processerat. Sed hãc historiam locupletius tibi ex Suida recitabimus. ἀπατ]ώρια, inquit, celebritas Athenis celebrabatur, in qua Sitalci Thracũ regis filius ciuitati ascriptus. quatuor autem dierum ea fuit. primã diem ἀλωήσιαν appellabant, quod sodales ad vesperam in vnum coacti epularentur. secundum ἀναῤῥύσιν, à sacrificando: nam Ioui Sodali & Palladi sacra faciebant. tertium κουρεῶτιν, id est, puellarem vocabant, quod scilicet pueros & puellas, id est, κούρους & κούρας sodalitati ascriberent. quartus dies ἐπίβδην dictus est. Horum autem dierũ festorum talis causa fuisse dicitur. Bellum erat Atheniẽsibus aduersus Bœotios de Celænis vico, qui in cõfiniis erat. Xanthus autem Bœotius Thymœten Athenienſium regem prouocauit: quo recusante, Melanthius Messenius à Periclymeno Nelei filio generis originẽ ducens, imperij causa pugnare sustinuit. quare cùm singulari certamine pugnarent, quidã hircina nigra pelle indutus, post Xanthij terga Melantho apparuit: ipsum igitur iniquè facere dixit, quod cum comite veniret. quo dicto, respicientem Xanthium interfecit. vnde & festum ἀπατούρια, hoc est deceptoria cognominata fuit: & Dionysij Melanægidos templũ struxerunt, vt in Dionysij cognominibus recitauimus. Sunt qui Apaturia pro homopaturia dicta esse velint, quòd patres, vt liberos curiæ ascriberent, conuenirent: vt a, pro simul accipiatur. De Apaturiis Herodotus in primo. meminit & Xenophon in primo Hellinicôn, & Tertullianus: sed plenius Simplicius in Physicis Aristotelicis, itémque Hesychius, aliíque. Cognominata est etiam Pallas hoc nomine, vt in ea dictum est.

Melinæa Venus, dicta est à Melina vrbe Argiua, vbi colebatur, vt scribit Stephanus. Lycophron, τὴν καταυλίαν τε μελινάιαν θεόν: id est, hanc Castaniámque Melinæam deam.

Cluacina Venus à Romanis culta, dicta (vt Plin. scribit. lib. decimoquinto) quod cluere antiqui pugnare dicebant. T. Liuius lib. tertio: Ac nutricem propè Cluacinæ ad tabernas licet in hoc loco sint qui non Cluacinam, sed Cloacinam legere malint: de qua suo loco. Plin. Quippe ita traditur, myrtea verbena Romanos Sabinósque, cùm propter raptas virgines dimicare voluissent, depositis armis pacificatos, in eo loco qui nunc signa Veneris Cluacinæ habet. Cluacinam porrò quidam Venerem armatam interpretantur, cuius templum non procul à foro fuit.

Anadyomene Venus cognominata, quæ ex mari exiret. Plin. libro trigesimoquinto: Venerem exeuntẽ è mari Diuus Augustus dedicauit in delubro patris Cæsaris. quæ Anadyomene vocatur, versibus græcis tali opere dum laudatur victo, sed illustrato. huius enim inferiorem partem corruptam qui reficeret, non poterat inuenire. verùm ipsa iniuria cessit in gloriam artificis. Consenuit hæc tabula carie, aliáque pro ea Nero in principatu substituit suo, Dorothei manu. hæc Plin. Sed non modò poëtæ Anadyomenes meminêre, sed & philosophi. Plut. & Artemidorus libro secundo.

Ἀμβολογήρας ἀφροδίτης, hoc est Veneris senectam differentis: huius Veneris simulacrum Paus. in Lacon. tradit à Spartanis ex oraculo erectum fuisse.

Mechanites etiam cognominata, eodem Paus. teste. id nomen ei deæ & operibus eius conuenit: vnde & illa Polymechanos cognominata meretrix, à vario concubituum genere. Porrò & Minerua, eodem Paus. auctore, in Arcadia culta eodem nomine fuit, quòd artium & consiliorum inuentrix fuerit.

Phosphorus, Veneris stella matutina ἑωσφόρος, id est, Hesper, & Vesper, vespertina eadem. Cic. secundo de Nat. deor. Apul. Martianus, cæteri. ἀλεξάνδρα verò à Chaldæis dicta.

Ἀλιτέα Venus dicta in Libya, vt Hesychius notat. βαιάνις autem à Syracusanis, ἐλέμων in Cypro & Chalcedonia. alicubi & ἀριέντης. Cyprij verò Venerem ἔγχειον vocabant, Gnossij ἀνθειαν, Syracusani ἀνδλόσω: Carchedonij, id est Carthaginenses ἐπάκοον. μιλίττης etiam alicubi vocata Venus. atque hæc quidem ferè ab Hesychio & Phauorino. Porrò & ἀφροδίτη ἀφροδίτη etiam cognominata, hoc est, Cupidinis nutrix.

Hospita etiam Venus, hoc est græcè ἀφροδίτη ξένη, appellata ab Aegyptiis, vt Herodotus scribit lib. secundo. Nam cùm de fano Protei ageret, ita propémodum scribit: In Protei inquit, Fano ædes est, quæ Veneris ξένης, id est hospitæ appellatur, quam Herodotus ipse coniectura ductus, existimauit Helenæ Tyndari filiæ, quæ apud Proteum ipsum diuersata fuerit, & eo nomine vocata. Historiam totam, si libet, lege apud historicum ipsum.

Momemphita Venus, & præfectura, id est nomos apud Aegyptios, de quibus Strabo libro decimoseptimo. Huic deæ sacrã vaccam alebant, quemadmodum Memphitæ Apim, & Heliopolitani Mneuin boues, quos pro deis nutriebant.

Aeneis præterea Venus, etiam ab Aenea nuncupata, vt Alicarnas. Dion. scribit in primo hist. Frugi demum Venerem dictã inuenimus, vt apud Festum: Fruginal, inquit, templum Veneris frugi, Frugutal Iouis. alij licet Frutinal legant apud Festum, dictum esse Veneris templum Frutæ. Et hucusque de Venere dictum sit: cui iurè Vulcanum & Adonim subdidimus, tum Cupidines & Charites subiungemus, vt totam tibi Veneris cohortem muneri mittam. Tacitus lib. 3. Smyrnæos ait Tiberio principi, Apollinis imperio, Stratonicidæ Veneri templum dicauisse.

CVPIDO.

VEnerem, & eius cognomina plurima, quàm potuimus breuissimè descripsimus: nũc propositum sequentes ordinem, Cupidinem, hoc est Amorem subiungemus. Nam Latini, vt ait Seruius, Cupidinem vocant eo quòd faciat amorem. Sed Vergilius græcos imitatus, vno nomine vtrunque significat. Amorem dixit deum in illo:

Ergo his aligerum dictis affatur amorem.

Idque discreuit epitheto. Sed cum hæc perpetua non sit Seruij obseruatio (nam & Propertius ita cecinit:

Quicunque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem)

Ne in re minime dubia plures afferam: ideóque nos indiscretè vtroque nomine hac Syntagmatis parte vtemur. M. Cicero primum in tertio de Natu. deorum, tres nomine Cupidinis enumerat, quorum primus, inquit, Mercurio & Diana prima natus dicitur, secundus Mercurio & Venere secunda: tertius quidem (inquit) est Anteros, Marte & Venere tertia genitus. hæc Cicero. Plato in Symposio scribit, Cupidinem natum ex Poro metidis, id est Consilij filio, & Penia, id est inopia: quod plerique omnes magno mysterio à Platone confictum prodidêre. quæ si minus placeant, quæ à philosophis Platonicis tradũtur, vel prolixiora sunt, accipe quæ paucis Eusebius piè & religiosè scribit. Plato, inquit, in Symposio allegoricè pro paradiso Iouis hortos appellat, pro serpente deceptionem Peniæ, quæ Poro insidiata est: pro viro autem primo, quem Dei consilium atque prouidentia quasi nuperrimè natum filium produxit, Consilij filium Porum nomine posuit: & inde natus Cupido, Veneris obsequentior seruus, quia in Veneris natalitio festo die ortus erat. præter Eusebium lege & in quarto aduersus Epicureum Celsum, Origenem. Sed iam quæ cæteri Græci scriptores tradunt, afferamus: qui Cupidinem, cuius filius fuerit, variè enunciant. quidam enim (vt Græci tradunt Theocriti expositores, aliíque præterea) ex Chao & terra natum fabulantur, vt Hesioduș. Orpheus item ex Chao primùm apparuisse, & Phaneta illũ appellare videtur: Simonides ex Venere & Marte, Acusilaus, ex nocte & Aethere: Alcæus, ex Lite & Zephyro: Sappho, ex Venere & Cœlo. Olen Lycius in hymnis, ex Ilithyia, id est Lucina natum cecinit. Sed enim quòd Mercurij filios crederetur, Eusebius & alij ideo traditum aiunt, quòd amandi vis & virtus orationi attribuitur. Vergilius in primo Aeneid. Venerem facit ita Cupidinem alloqui:

Nate meæ vires, mea magna potentia solus,

Nate patris summi. Vbi Seruius: Nate meæ vires, quia Venerea voluptas exerceri sine amore nõ potest. aut secundũ Simonidẽ, qui dicit Cupidinẽ ex Venere tantum esse prog

progenitum: quanquam alij dicãt, ex ipsa & Marte alij, ex ipsa & Vulcano: alij verò Chaus & primæ rerum naturæ eum esse filium velint. Hesiodus Erota & Himerum quo vtroque nomine Amor significatur, Veneris sectatores facit. quo loco Scholiastes philosophatur, differentiámque inter eos ponit. Erota enim, id est, Cupidinem, ex aspectu amare: ἵμερον verò: id est, desiderium post aspectu desiderare facere ait. vt si pulchrum inquit, librum aspicias, propter cultum & literas ames, & possidere cupias: ecce hic ἔρως est. Sed ἵμερος, post possessionem adeptam, illius discendi nascitur desiderium, & quæ in eo scripta sunt assequendi: & cætera, quæ ille scribit. transfert enim Amorem hunc, & Cupidinem, ad cætera quæque negotia. Cupidinem Psychen amasse, eámque sibi copulasse, fabula narrat, quam lepidissimè Apuleius executus est in Metam. & Fulgentius in Mythol. ex græcis auctoribus est interpretatus. Meminit & Martianus, qui Psychen ait Apollinis & Endelechiæ filiam. Plures autem Cupidines antiqui scriptores, & poëtæ in primis finxêre, vt est apud Claudianum in Honorij & Mariæ epithalamio: item apud Papinium, à quo fortè Claudianus desumpsit. & ante hos Propertius libro secundo Eleg. cecinit:

Obuia, nescio quot, pueri mihi turba minuta
Venerat, hos vetuit me numerare timor.
Quorum alij faculas, alij retinere sagittas,
Pars etiam visa est vincla parere mihi.
Sed nudi fuerant: quorum lasciuior vnus,

Et reliqua. Certè & illo suo dicendi filo Apuleius in decimo Cupidines cum matre Venere diuersos & lasciuientes describit. Phurnutus etiam plures ait Cupidines, propter scilicet ποικιλτροπίαν, id est, morum varietatem. Sed in Imaginibus pulcherrimè à Philostrato describuntur: Ecce, inquit, ἔρωτες, id est, Cupidines mala colligunt. quòd verò multi sint, ac innumerabiles, ne admireris. Nympharum enim filij sunt, mortalium genus moderãtes: multíque ideo, quòd multa sint ea quorum mortales amore ducantur. Cœlestem autem Cupidinem diuina in cœlo facere tradunt: mox Cupidines ipsos pharetras ac sagittas aureas habere describit, omnésque nudos esse, nec quidem coronas in capite habere. satis quippe illis coma. Pennas cœruleas ac puniceas habent, nonnulli etiam aureas. Calathos porrò habent, in quibus poma deponunt. gemmis ornati sunt, smaragdis, sardonyce, & margaritis, à Vulcano compositis. In arbores deuolant, sine scalis, ad poma legenda. Inter hos verò quatuor formosissimos esse scribit: duo inuicem malis se petunt, duo reliqui sagittis: non iratis quidem vultibus, quòd ita interpretatur. Principium amoris mittere poma, sagittas verò Amorem perficere. Addit & idem Philostratus luctam ipsorum Cupidinum, rem vtique iocosam: tum etiam de lepore quædam subdit, vt videlicet cadentia poma ambedunt, & vt insequantur Cupidines. Addit præterea de leporis natura multa, & de Venere, quorum pleraque iam in Venere retulimus. Sanè idem scriptor alio loco, Cupidines scribit frenis cygnos compescere, & eos regere: quódque dei pueri sint, qui libenter cum auibus ludant, & per stagnantes aquas eos agant, ac si essent in hippodromi stadio. Sed quo modo Cupido deus pingatur, pulchrè in Elegia à Propertio libro secundo describitur, ex qua hi versus:

Quicunque ille fuit, puerum qui pinxit Amorem,
Nónne putas miras hunc habuisse manus?
Hic primùm vidit sine sensu viuere amantes,
Et leuibus curis magna perire bona.
Idem non frustra ventosas addidit alas,
Fecit & humano corde volare deum.
Scilicet alterna quoniam iactamur in vnda,
Nostráque non vllis permanet aura locis.
Et meritò hamatis manus est armata sagittis,
Et pharetra ex humero Gnossia vtroque iacet.
Antè ferit quoniam, tuti quàm cernimus hostem,
Nec quisquam ex illo vulnere sanus abit.

Sic propertius. Apuleius quoque Cupidinem suo illo Milesio dicendi genere elegãtissimè in Asino describit. Seruius etiam Honoratus in 1 Aeneid. Sanè, inquit, Cupidinis nomẽ ratione nõ caret. nam quia turpitudinis est stulta cupiditas, puer pingitur: itẽ quia imperfectus

fectus est in amãtibus sermo, sicut in puero: alatus autẽ ideo, quia nihil amantibus leuius, nihil mutabilius inuenitur, vt apud Vergilium ipsa Didone probatur. Sagittas verò iccirco gestare dicitur, quia & ipse, vt illæ incertæ velocésque sint. In templo Aesculapij fuisse Cupidinis simulacrum, his verbis scribit in Corinth. In eo, inquit, fuit Pausiæ pictoris opus cupido abiecto arcu & sagittis lyram tenens. Plutarchus apud Stobæũ, Quòd amor nõ sit iudicium: Quamobrem, inquit, Cupidinem facem gestare, hoc est, πυρφόρον poëtæ tradunt, & plastæ ac pictores effingũt: quoniã quod ignis splendidũ est, suauissimũ: quod vero, καυστικὸν id est adustiuũ, molestissimum. Sed postquam hæc attigimus, audiamus & Alexandrum Aphrodiseum in lib. Problematum (sint, non sint eius, quid ad nos?) qui hãc pulcherrimè est executus: cuius verba, ne hic prolixior sim, meo arbitratu interpolata recitabo. Problematis hoc est initium: Cur amantiũ extremæ partes modò frigidæ sunt, modò calidæ: cúmq; in spem & desperationẽ causam retulisset, subdit: obq; hanc ipsam causam pictores Amorem nunc tristem pingunt & quiescentem, nunc volantem & ridentem. puerum verò mutabilem, quia cupido vehemens quidem est, nõ tamen diuturna & perpetua. Item paulò pòst: Facem verò habere fingunt, atq; esse pennatũ, quia amantium animi suspensi tolluntur, suntq; mutabiles ceu volucres. & mox: Tenet autem dextra gladium, vel vt alij habẽt codices, sagittam: sinistra verò pharetrã, & quamplurimas sagittas: quoniam à principio quidem ex vno oculorum radio amor oritur, qui radius sagittæ similitudinem habet. Quòd autẽ multas in pharetra sagittas habere videatur, quoniam amantes occultòs emittunt radios. tum & illud sequitur: Nudum autem fingunt, quia absque medio desiderium est, manifestóq; euenit. neq; enim ob aliud quispiam amat quicquam, neq; clàm, neq; quod ignoret. quocirca & statuarij & artifices nonnunquam nudos deos & reges effingunt, vt eorum adapertas virtutes, & manifestas, nec occultas ostendant. Porrò non vnum Cupidinem, sed plures esse ferunt, quia diuersi rerum sunt amores. aliter enim atq; aliter amamus: vnde & Plato, multorum capitum esse belluam Amorẽ dixit. hæc quidem ex Aphrodiseo, meo (vt dixi) arbitratu excerpta. Sed & Phurnutus penè consimilia de Cupidine scribit. Idem scribit & Proclus in Sophista Platonis, vbi & illud ait, Cupidinem Sophistam etiam appellatum, & magum dum generatione animas naturalibus rationibus mulcet, & allicit, adeò vt ægrè à generatione amoueantur. Multiceps verò quoniam sibi essentias vitásque multas vendicauit, per quas varietatem generationis disponit. Si minus hæc quæ adhuc scripsi, de Cupidinis imagine fecerint tibi, quæso & legas Moschi pulcherrimum poëma quod ἔρως δραπέτης, id est Cupido fugitiuus inscribitur, in quo Venus ipsum, eiúsque naturam ostendit. Legitur & Aeneæ Syluij, qui pius secundus Roman. Pontif. postea fuit, elegia, eodem picturæ argumento: itémque Marulli epigramma. quæ apud ipsos legas, ne nimius sim. Fuit & in curia Octauiæ, vt scribit Plinius, Cupido fulmen tenens, cuius auctor nesciebatur. id affirmabatur, Alcibiadem fuisse principem forma in ea ætate: in cuius clypeo ita erat pictus. & memini hoc argumento ad Cœlium nostrum lusisse Cynthium. quin & fractum fulmen ipsum tenuisse Cupidinem, sic canente viro docto:

Aligerum fulmen fregit Deus aliger ign e,
Dum demonstrat vti est fortior ignis Amor.

Fuerunt & antiquis celebratæ statuæ Hermerotes, ex Mercurio & Cupidine confectæ: de quibus alibi meminimus. Sed iam de pictura satis. Sedenim antiqui in gymnasiis Cupidinem inter Mercurium & Herculem posuere, eum amorem significãtes, qui ex ratione & virtute nasceretur. Quinimmo & Samij gymnasium illi constituerunt, teste Athenæo. Ecloge legitur Ausonij poëtæ de Cupidine, ab heroinis patibulo crucis affixo: vt & meminit Lactãtius, si rectè remetior. Verùm iã Amoris nomina interpretemur. Ammonius sanè & Phornutus, aliíq;, Cupidinẽ his tribus nominibus vocatum tradunt, ἔρωτα, πόθον, & ἵμερον. Quos ait Pausanias in Attica, à Scopa effictos, tam specie inter se differentes, quàm operis artificio. ἔρως igitur per omega, ipsum Cupidinem & flagitiosum amorem significat, hoc est Amores, vt dicimus, & notant grammatici. ἔρος verò per omicron, pudicum & bonum amorem significat. quod discrimen an rectè statuatur, non disquiro, cùm inter legendum apud idoneos auctores non ita ratum offenderim, vt illi præcipiunt. ἵμερα autem dictum ait Plato, & Phurnutus, ab inquisitione amati. ἵεμαι enim pro ζητῶ, id est inquirere, capitur. Plotinus tamen ab aspectu & visione deduxit. ἔρως, ait, quasi ὄρασις.

ad

ad quam rem illud perbellè Propertij deducimus:

Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Scribit etiam Hesychius, quod ideo cupido ὀμματεύς, id est, oculeus vocatus sit, quòd ex aspectu amor concipitur. & in Achillis amoribus ὀμματοπάλογχα dicta sunt. πόθος verò desiderium dictus, quòd amantes iis frui desiderent quæ pulchra venustáque visa sunt. Nam (vt nosti) ποθέω est desidero, & cupio rem propriè quæ absit, nec præsens sit. Vnde & quidam inde deductum volunt πόθεν, quia amantes dilectos sæpe percontentur ac interrogẽt, πόθεν ἔρχονται, καὶ πόθεν ἦσαν: hoc est, vnde vel venerint, vel vbi fuerunt. Scribit & Plin. Scopa fecit Venerem, & Pothon, Phaëthontem, qui Samothraciæ sanctiss. cæremoniis colebantur. Phurnutus & hoc ait, quòd dictus sit πόθος ab osculorum imitatione: vnde & παππᾶς denominationem habuisse scribit.

Ἵμερος autem dictus, vel quasi ἵεμερος, id est, cicur & mansuetus, nec syluestris, tales enim Amor, dum sui compos est, homines efficit. quin & gentium quidem scriptores ἵμερον ipsum Cupidinis fratrem ideò scripsere. vnde mirum etiam, quosdam sine afflatu in primo hoc nomen notare. Vel dictus, vt Phurnutus ait, ἀπὸ τῆς ἵεσθαι, hoc est, ab incitando, quòd feratur ad ea quæ formosa sint.

Sed & πτέρως, id est, alatus, vel pennatus à Platone in Phœdro vocatur. hinc & Cicero de Nat. deor. eundem latinè pẽnatum Cupidinem vocat. à Phurnuto verò πτηνώτος dictus, quasi dicas volans & pennatus, quòd scilicet leues faciat, & amantium cogitationes vagas, & in auis modum ipse ideo volare videatur. Iuxta quam sententiam à nostris Aligerum cognominatum videmus, vt antè scripsimus.

Ergo his aligerum dictis affatur Amorem. & ab Orpheo πτηνόφωτα.

Sagittarius etiam, id est, τοξότης Amor nuncupatus est, quòd amore capti ab aspectu, quasi vulnere à longe feriantur, neque audeant formosos attingere: vel contrà, quòd ab aspectu formæ capite vulnerentur. τοξαλκὴς ab Orpheo ideo vocatus. Certè illud admirandum de Cupidinis telo legimus, quod in templo Dianæ apud Ephesum pependisse ferunt, nullis penitus laqueis mandatum: quod in septimo de Architectura Bap. Leo recitat.

Geminus Cupido cognominatus, non modò vt mater Venus Gemina, qua de re Plato in Symposio multa, quod scilicet cœlestis sit & terrenus: sed etiam propter geminum sexum. hinc Seneca in tragœdia.

Quam vocat matrem Geminus Cupido.

Quin & alij non Geminos, sed (vt diximus antè) tres & quinque, & plures.

Tyrannus Cupido à Platone dictus est, quòd in generosos & nobiles animos bacchari & sæuire, tyrannidémque exercere videatur, id quod & Euripides illo versiculo, quem & Abderitæ deleri canebant, ostendit, σὺ δ' ὦ θεῶν τύραννε' ἀνθρώπων ἔρως. Id est, Túque ô deûm tyranne & hominum Cupido. quin etiam Proclus in Platonis sophista, Amorem magum appellauit, vt suprà dictum est.

Harpys deus à rapacitate Amor vocatus est. hac voce vsus est Parthenius in Crinagora, ἀμφοτέρως ὑπιβὰς ἅρπυς ἐλκύσατο. Quin etiam fabulę tradunt, Erinnyn furiam ab Amore amatam fuisse, vt impotentiam ac impetum significarent insanè ac deperditè amantium.

Phanes etiã dictus est Amor, quòd ex Chao primus apparuerit, quod Orph. & Lactantius aiunt. Macrob. tamen solem Phaneta interpretatur, quoniam quotidie φαίνεται νέος, id est, nouus appareat. meminit & Hermias in Phædro Plat. nec semel. Vt illud, τὴν φάνητα, ὅπερ ὑπὸ τέρας τ' νοητῶν. id est, Phaneta, qui est finis intelligibilium deorum.

Φλύαξ ἔρως, hoc est, nugax & loquax Cupido, Athenis cognominatus cultúsque fuit: & eodem cognomine Venus, vt est apud Arpocrationem.

Pharetratus à nostris Cupido cognominatus est. Ouid. in Eleg.

Nullus amor tanti est, abeas pharetrate Cupido. Item vulgare illud:

Cæcus & alatus, nudus puer, & pharetratus.

Socrates in Symposio Xenophõtis, inter alia multa quæ de Amore disputat, ideo Pharetratum dici ait, quod forma procul inspecta, amantem quasi sagittis quibusdam feriat. παγκρατὴς ἔρως cognominatus, id est, omnium domitor, frequens est apud Græcos. Hinc notissimum est distichon:

Perfringunt, penetrant, vrunt mea spicula fulmen,
Scilicet hinc nomen est mihi παγκρατὴς.

Caunius

Caunius Cupido vocatus, quòd in Cauno vrbe coleretur, vt ait Heſychius. Poſſumus & ab æſtu deriuare, qui fit ex amore, vnde & illi ardentes faces attribuebant antiqui: vel quòd Amor κακὸνς homines reddat, id eſt difficiles & malos.

Ἀμφιθαλὴς ἔρως, id eſt, vndique germinans Cupido dictus, quòd mutuus ſit & reciprocus amor. Ariſtophanes in Auibus & grammatici. tametſi ἀμφιθαλὲς etiam dicuntur, quibus vterque parens adhuc generat.

Sanctus Amor & Cupido à noſtris ſæpe dictus. Tibullus in II.

Sancte veni dapibus feſtis, ſed pone ſagittas,
Et procul ardentes hinc precor abde faces. Catullus:
Sancte puer, cuius hominum qui gaudia miſces.

Idem & Venerem ſanctam ad Mallium vocat,

Quem neque ſancta Venus molli requieſcere ſomno,
Deſertum in lecto cœlibe perpetitur. Sed de Sancto aliàs plura.

Theſpius præterea Cupido nuncupatus, à Theſpiis, vbi colebatur, vt Strabo in nono, & Ouidius. M. Cic. in Verrem. quinetiam vt eſt apud Athenæum, ex Erexia, Cupidinea, quæ & Theſpia vocata fuere, feſta celebrabantur à Theſpiis. de quibus & Plut. in Erotico: ex his enim ſermonis originem ſumit. In Helicone, inquit, apud Muſas, ô Flauianæ, Theſpiis Erotica agenti bus: certamen enim agunt quinquennale, vt quidem Muſis & Cupidini illuſtre & honoratum. Plinius libro trigeſimoſexto: Eiuſdem, inquit, Praxitelis eſt Cupido, obiectus à Cicerone Verri, ille per quẽ Theſpiæ viſebantur, nũc in Octauiæ ſchola poſitus. eiuſdem & alter nudus in Pario colonia Propontidis, par Veneri Gnidiæ nobilitate, & iniuria. Admauit enim eum Alchidas Rhodius, atque in eo quoque ſimile amoris veſtigium reliquit: vt in Venere retuli. Pauſ. verò in Bœoticis, de Theſpio Cupidine multa refert. ait enim: Venerantur Theſpienſes maximè deorum omnium Cupidinem, cuius eſt ſignum vetuſtiſſimũ rude quoddã ſaxum. Qui primus tantos apud Theſpienſes præ cæteris Deis honores Cupidini habẽdos cẽſuerit, compertũ certè non habeo. Nõ minore verò cultu Pariani, qui circa Helleſpontum ſunt, ex Ionia oriundi (Erythris nempe huc colonia deducta) at noſtra ætate Romanis parent, eundem proſequuntur deum. Cupidinem certè vulgus hominum natu Deorum minimũ & Veneris filium putant. Lycius verò Olen, qui antiquiſſimos Græcis fecit hymnos, in Ilythiæ hymno matrem eſſe Cupidinis Ilythiam ipſam dicit. & qui poſt Olenẽ carmina fecerũt Pamphus & Orpheus, de Cupidine nõnulla verſibus mandarunt ſuis, quæ Lycomedi initiis celebrandis cantarentur. Ego ſanè quædam cognoui de homine qui ſacras lampadas præferebat, quæ conſultò reticeo. Heſiodũ quidem, vel quicunque is fuerit, qui à ſe ſcriptũ de origine Deorum carmen Heſiodi nomine ediderit, ſatis ſcio prodidiſſe, Chaos primùm, Terrã deinde, Tartarum & Cupidinẽ genitos. At Leſbia Sappho multa de Amore, & ea nõ ſatis inter ſe conſentanea, cecinit. Theſpienſib. ex ære Cupidinẽ elaborauit Lyſippus, & ante eum è marmore Pentelicõ Praxiteles. Tum ſubiungit Pauſ. à quibus fuerit Cupidinis ſignũ ablatum, & reſtitutum. Dein & eos qui violarunt, malè eis eueniſſe, & cætera quæ ſcribit Pauſ.

Cæcus Cupido fingitur, hoc eſt τυφλὸς. Scribit in decimo Idyllio Theocriti interpres, ſuper ea poëtæ verba, τυφλὸς δ' ἦκ αὐτὸς ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ καὶ ὀφρύοντος ἔρως: hoc eſt, Cæcus non modò Plutus, verùm etiam delirus Amor: Nota, inquit, quòd antiqui duos cæcos dicebant, Cupidinem & Plutum, nam qui amat, cæcus eſt: Quid faciat, non videt vllus amans. nam deformem amat mulierem, quę illi videtur pulcherrima eſſe. hæc enim eſt cæcitas, ſicut & Amor Cæcus. Cæcus ergo amor, cæcos efficiens, id eſt τυφλοποιὸς. facit nanque amantibus, quæ nõ ſunt, pulchra videri. De Pluto alibi agemus. Plutarchus in libello de Captãda vtilitate ab inimico, ait à Platone Amorem cæcum dictum, quòd amantes in re amata cæcutiant. Sed quòd etiam oculatus dicatur, iam eſt oſtenſum.

Anteros nomen Cupidinis, amorẽ reciprocãtis. Et licet aliàs de Anterote ſcripſerim, & de hoc Cœlij noſtri libellus extet, nolui tamen non hic meminiſſe. Hiſtoria apud Pauſ. in Attica legitur de Timagora & Melete, à quorum miſerando interitu ſtatua & ara ab Athenienſibus Anteroti poſita: quæ tamen hiſtoria diuerſa videtur ab ea quam pluribus eſt Suidas executus. nam Meletus, non Meles, apud eum legitur: & amator, non amatus. Sed hoc tum in Symbolis Pythagoræ, tum in Poëtarũ dialogis planius oſtendimus. Eſt & Melanippi & Charitonis alia de Anterote hiſtoria apud eundem Suidã, qui ambo mutuo

ſe ſunt amore proſecuti, vnde ſit ἀντέρωτος nomen. Sed hanc ipſam hiſtoriam, ſi placet, longè copioſius deſcriptam, lege apud Aelianum lib. 11. de Varia hiſtoria. Eiuſdem hiſtoriæ Charitonis & Menalippi meminit Athenęus lib. x 111. Dipnoſoph. vbi de verſu elego agit, in quo pentameter aliquando hexametro præponitur. vt in illo oraculo, quod Dionyſius Athenienſis cognomento Chalcus fecit, quod tale eſt:

Εὐδλάμαν χαρίτων, καὶ μελάνιππος ἔφυ,
Θέας ἀγητῆρες ἐφημερίοις φιλότᾶτος.

Fuerunt ad hæc in Eleorum gymnaſio parte quapiam, Amoris & Anterotis imagines: Cupido quidem palmæ ramum manu tenebat, quẽ ab eo auferre Anteros nitebatur. quæres anſam præſtitit aliquibus vt non reciprocantis dei, ſed auertentis magis crediderint. quos Seruius in quarto comment. Aeneid. Vergilianæ ſequi viſus, ſuper ea poëtæ verba:

Tum ſi quid non æquo fœdere amantes
Curæ numen habet, iuſtúmque, memórque precatur.

Inquit enim: ἀντέρωτα inuocat contrarium Cupidini, qui amores reſoluit, aut certè cui curæ eſt iniquus amor. Apud Platonem Socrates probroſum Amorem criminatur, quem dei, inquit, ὀνιγμὸν, hoc eſt ſuffocationem veri amoris nuncupant: quem Proclus eſt interpretatus aliter, quàm à me exponitur, diuinum ſcilicet amorem, animas à corporibus abſtrahẽtem. Anterotis porrò meminit & Cicero de Nat. deorum, vt ſuprà dictum eſt. Porphyrius quoque philoſophus de Anterote apologum ſic propemodum recitat: Cùm, inquit, Cupido infans parum coaleſceret, Venus Themin deam conſuluit. quæ Veneri reſponſum dedit, Cupidini Anterota neceſſarium eſſe, qui rependat vices, vt mutuam viciſſim dent operam. Cui Venus acquieſcens, Anterota, quaſi Anticupidinem dicas, genuit: quo vixdum nato, Cupido adoleſcere cœpit, & alas pennáſque explicare. quin quoties præſens Anteros adeſſet, Cupido formoſior & procerior: abſente illo, contrà accidere videbatur. Aliqui, inter quos Alciatus, Anterota amorẽ virtutis eſſe exiſtimarunt, ipſúmque ſuperare Cupidinem. vnde eſt carmen illud:

Aligerum, aligeróque inimicum pinxit amori,
Arcu arcum, atque ignes igne domans Nemeſis.
Vtque aliis fecit, patiatur. at hic puer olim,
Intrepidus geſtans tela miſer lacrymat.
Ter ſpuit inque ſinus imos (res mira) crematur
Igne ignis, furias odit Amoris Amor.

Atque hactenus de Cupidine. nunc ſubſcribemus Adonin, & Gratias, quas Veneris & Amoris comites putauere gentes.

ADONIS.

Adonis, qui & Adon, deus à diuerſis nationibus cultus, ea ratione Veneri eſt à nobis coniunctus, quoniam (vt ſcribit Seruius) eum Veneri ita veteres iungebant, vt Dianæ Virbium, Atyn Cybeli. Adoneus verò etiam à Pluto in Menech. dictus: ſed ab Auſonio duobus in locis Bacchus dictus, de quo plura in eius dei Syntagmate diximus. Fuit verò Adonis Cynaræ Cypriorum regis filius, & eius filiæ Myrrhæ, cuius fabulam lepidiſſimè deſcriptam apud Ouid. videto in Metamorph. & apud Hyginum in libro Fabularum, qui eam Græca voce vocat Smyrnam, cuius allegoriam in tertio Mythologicôn Placiades Fulgentius exponit. Fabulantur præterea, vt Phurnutus ſcribit & interpretatur, Adonim ſex menſes apud Proſerpinam, & ſex alios apud Venerem fuiſſe: ídque interpretãtur quidam de frumentis & frugibus in terra ſatis, quarum rerum Adonis ſymbolum eſſe exiſtimabatur, vt etiam in commentariis in Theocritum legitur. Dictum Adonim Phurnutus ait, ἀπὸ τοῦ ἄδειν τοῖς ἀνθρώποις, id eſt, ab eo quod hominibus canat. Adonis apud Phœnices Gingres dictus, vt Democlides apud Athenæum ſcribit in quarto. vnde ſunt Gingræ, & Gingrinæ tibiæ, quarum etiam Feſtus meminit. vnde etiam Pollucem lib. 1111. Idem Adonis Thamuz, vel vt D. Hieronymus, Thamus ab Hebræis vocatus eſt. In comment. in Iezechielẽ: Quin Thamus, inquit, mẽſe Iunio amaſius Veneris pulcherrimus iuuenis occiſus, & deinceps reuixiſſe narratur. eundem Iunium menſem eodem appellant nomine, & anniuerſariam ei celebrant ſolennitatẽ, in qua plangitur quaſi mortuus, & poſtea reuiuiſcẽs canitur. hæc Hieronymus. à Perſis ἀβωθὰς, à Cypriis verò, γάβαντα, vel (vt ſcribit Heſychius) ὀνυγμάιων, imo etiam φθρυλλία vocatum legimus. Sunt qui duos Adonidis nomine fuiſſe putent,

tent,Cyprium alterum Byblium:qui,vt in pleriſque deis gentilium fit,confunduntur. Stephanus in libro de Vrbibus: Amathus, inquit, Cypri ciuitas vetuſtiſſima, in qua Adonis Oſiris colebatur, qui cùm Aegyptius eſſet,Cyprij & Phœnices propriũ fecerũt. De ſacris Adonidis,& fletu,etiã mẽtio eſt in ſacris Hebræorũ literis, quo in loco plura D.Hieronymus,nec minus Macrob.in primo Satur.ſed longè plura Lucianus in lib. de dea Syria:qui copioſe eos ſacrorũ ritus vel deſcribit,vel potius ridet.Gratius poëta in lib. de Venatione,

Flet adhuc, & porrò flebit Adonim,
Victa Venus.

Hinc & Orpheus in hymno ab honore lacrymarum, qui illi impendebatur, δακρυότιμον nuncupat. Meminit & fletus huiuſmodi cùm alibi Theocritus,tum in Idyll.XXIII.quod Adonidis epitaphium inſcribitur.Adonia autem ea celebritas à Græcis vocabatur, de qua in hiſtoriis proditum, quòd cùm Athenis mulieres ea agerent, vrbe tota ſimulacra erigebantur,circúmque ſepulcra & paſſim exaudiebantur fœminei planctus,quæ res ſiniſtrum augurium Athenienſium claſſi in Siciliam proficiſcenti feciſſe exitus oſtendit, vt pluribus Plutarchus in Alcibiade & Nicia docuit.de Adoniis & Ammianus Marcellinus lib.XXII. hiſt. Euenerat,inquit,iiſdem diebus annuo curſu completo, Adonia ritu veteri celebrari. Quibus omnibus melius exponuntur verſus illi ex X Metamorph.Ouidij:

Quæſtáque cum fatis, & non tamen omnia veſtri
Iuris erunt,dixit,luctus monimenta manebunt.

Adonidis etiam templũ inſigne Strabo lib.XVI.deſcribit. Adonidis verò horti frequenti prouerbio celebrantur,de florentibus & infructuoſis,cuius prouerbij etiam philoſophi, Plato in Phædro,& Ariſtoteles meminerunt. Praxilla poëtria græca Adonidis leuitatem notauit in illo, cùm ait, ipſum apud inferos interrogatum, Quæ pulcherrima apud ſuperos vidiſſet?reſpondiſſe ait,ſolem,cucumeres,poma. De Adonide, & hortis, Pauſanias meminit. Heſychius item alterum prouerbium commemorat,quod eſt, ἄδωνιν ἴσχειν, hoc eſt, nihil ſacrum:quod ab Hercule tractum eſt,qui cùm primum vidiſſet Adonim,dixerit,Nihil ſacrũ.vide præter Heſychium & Eraſmum.Euſebius in Præparat.euang.& D.Auguſtinus in Ciuit.Dei,ſcribunt,antiquos allegoricè per Adonim ſignificaſſe tum perfectos fructus, tum deciduos flores.Adonim interemptũ fabulę ferũt,apri dente inuidia Martis immiſſo.vnde & Venus ſuẽ ſemper eſt abominata,vt in Venere attigimus.Eſt in fabulis proditũ Adonim à Venere inter lactucę folia occultatũ fuiſſe.Vnde eſt illud docti viri carmẽ.

Inguina dente fero ſuffoſſum Cypris Adonin
Lactucæ foliis condidit exanimem,
Hinc genitali aruo tantum lactuca reſiſtit,
Quantum eruca ſalax vix ſtimulare poteſt.

Sed quod Adonis à Venere in lactucis ſit occultatus, alij de Phaone Lesbio tradidere, vt planiùs in hiſtoria poëtarum,in Sappho prodidi.Scribit Phurnutus in Cerere,Adonim ideo à ſue ſublatum fuiſſe, quòd ſegetibus ſemper ſus noceat,& eas vaſtare ſoleat. Seu huius animalis dens vomeris dentem ſignificat,quo ſub terra conduntur ſemina. Sanè legimus in XV Idyllio Theocriti, quòd ſit τειφίλητος Adonis cognominatus: quæ verba ab interprete ita exponuntur, quòd à tribus deis Adonis amatus fuerit,Ioue,Venere, Proſerpina.alij tamen τειφίλητος interpretãtur pro πολυφίλητος. hæc enim particula τείς tam græcis quàm latinis in compoſitione ſępe auget.ſic etiam apud Homerũ ἀασασίη τειφίλητος dictũ eſt.

Riſi apud virum doctum, Adonin poſitum pro Veneris cognomine. quis vnquam legit Venerem hoc nomine cognominatam?Numen quidem legimus Adonim Veneri iunctũ, vt Dianæ Virbium, vt Matri deûm Atyn,Mineruæ Erichthonium.Hyginus quoque ſcribit in Aſtron. poëtico, Venerem cùm Proſerpina ad iudicium Iouis veniſſe, cui earum Adonim concederet:quibus Calliopen à Ioue datam iudicem, quæ Muſa Orphei mater fuit. itaque Calliopen iudicaſſe, vti dimidiam partem anni earum vnaquæque poſſideret. Venerem autem indignatam,quòd non ſibi proprium conceſſiſſet,obiecisſe omnibus quę in Thracia eſſent mulieribus, Orpheum, vt ſibi quæq; appeteret,membráque eius diſcerperent. Extat demum Orphei hymnus,quem ille Adonidi cum ſuffimẽto aromatum concinuit, in quo myſticè de Adonide multa.Sanè Lucianus Adonis etiam fluuij nomen eſſe ait,de quo & mira narrat.Eſt etiam hoc nomine piſcis, cuius in primis Aelianus meminit, qui & exocœton eũ vocari ait,quod extra mare in arida cubet:Adonin verò dici,quòd nũc humi,

humi,nũc in mari degat.ſic,vt Adonis à deabus,terreſtri altera,marina altera fuit amatus.

VVLCANVS.

VVlcanus deus exiſtimatus à Gentibus,à Græcis Ἥφαιστος appellatus, quaſi φάος ἴστωρ, id eſt,luminis præſes, addita ν: vt Socrates apud Platonem exponit. vel vt Phurnutus ait, ἀπὸ τῆς ἥφης, id eſt,ab incedendo, noſtri antiquitus Volcanum appellabant,quaſi Volicanum, vt Seruius ſcribit. Varro: Ab ignis iam maiore,inquit, vi ac violentia Volcanus dictus. Vulcanum ex ſola Iunone natum canit Heſiodus,hoc carmine:

Iuno Vulcanum nulli commixta in amore Edidit.

Quem multi ſecuti ſunt, inter quos Apollonius Rhodius in primo, quod eius planius oſtendunt interpretes. idem & Ouidius. Lucianus in eo qui eſt de Sacrificiis: De Iunone, inquit, ferunt, nempe hanc citra virilem congreſſum ſubuentaneo conceptu grauidam,puerum edidiſſe Vulcanum, atque eum quidem non admodum fortunatum,verùm excuſorem,& fabrum ærarium,quíque perpetuò tum igni tum in fumo verſetur, ac ſcintillis oppletum: quippe cuius ars in fornacibus exerceatur. Tum autem, ne pedibus quidem integris. claudicare enim è ruina, cùm à Ioue præceps datus eſſet è cœlo. Quod ni Lemnij pro ſua bonitate, eum dum adhuc ferretur in aëre, ſuſcepiſſent, perierat Vulcanus. Hactenus Lucianus.at Iſidorus: Ideò, inquit, fabrorum fornacis Vulcanum auctorem fuiſſe dicunt,quia ſine igne nullum metalli genus fundi extendíque poteſt. Sedenim Homerus Vulcanum ex Ioue & Iunone natũ ſcribit, quas opiniones Phurnutus de Nat. deorum explicat.& allegorias interpretatur. Vulcani plures fuere, vt notat M. Cicero in tertio de Nat. deorum. primus Cœlo natus,ex quo & Minerua Apollinem, eum cuius in tutela Athenas antiqui hiſtorici eſſe voluerunt. Secundus Nilo natus,Opas, vt Aegyptij appellant, quem cuſtodem eſſe Aegypti volunt. Tertius ex tertio Ioue & Iunone qui Lemni fabricæ traditur præfuiſſe. Quartus Mænalio natus, qui tenuit inſulas prope Siciliam, quæ Vulcaniæ nominantur. Seruius libro octauo Aeneid. Vulcanus, inquit, quaſi Volicanus dicitur, quòd per aërem volet. Ignis enim è nubibus naſcitur.vnde Homerus dicit eum de aëre præcipitatum in terras,quòd omne fulmen de aëre cadit:quod quia crebrò in Lemnum inſulam iacitur, ideò in eam dicitur cecidiſſe. Claudus autem dicitur, quia per naturam nunquam rectus eſt ignis. Phurnutus & aliàs rationes affert,cur claudus dicatur. At Aegyptiorum ſacerdotes, teſte Diodoro, affirmant Vulcanum primùm regnaſſe in Aegypto,igníſque inuentorem, quo beneficio Aegyptij ducem eum conſtituerunt. cùm enim arbor ictu fulminis in montibus conflagraſſet, ligna propinqua hyberno tempore à flamma ſunt comprehenſa.qua ex re Vulcanum calore lætatum, deficiẽte igne illi materiam addidiſſe ferunt, & eo modo aliis etiam ignẽ oſtendiſſe,tanquam à ſe inuentum. Lucretius tamen poëta fortuitò hoc accidiſſe canit. Euſebius quidem in Præp. euang. ignis virtutem Vulcanum appellatam dicit, & in forma hominis ei ſimulacrum conſtitutum,in cuius capite Pileus eſſet cæruleus,cœleſtis ſymbolum volutionis.vbi integer ſincerúſq; ignis inuenitur:nam qui è cœlo in terram delapſus eſt,cùm imbecillior ſit, materiáq; indigeat,claudicans fingitur. Vulcani verò vxor Venus dicta eſt.Cincius tamen vetus rerum Romanarum ſcriptor apud Macrobium, Maiam dixit. Piſo verò non Maiam, ſed Maieſtam ait.Quidam alij Gratiarum vnam illi attribuunt.nam inquiunt, quæ arte fiunt, gratiam habere oportet(vt alibi etiam diximus)& Venerem quandam, vt ait Phurnutus. Sed vt notat Stra. in primo,quę perfecta & ad excellentiam fieri dicebãtur, Vulcani opus, vt etiam Mineruæ,& Gratiarum,Muſarúmque.Illud etiam ſubdit Phurnutus, quòd ideo Mars dicitur Vulcani vxorem adulterio cognouiſſe,quia ferrum & æs igne domantur. ferunt præterea fabulæ, cùm Mineruam in capite geſtaret Iupiter, Vulcano vſum fuiſſe ad ipſam edendam, vt etiã in Dialogis ante Phurnutũ Lucianus ſcripſit. Sed iam cognomina & reliqua ſubiungamus. Lemnius deus Vulcanus dictus eſt. Vergilius in octauo:

Hæc pater Aeoliis properat dum Lemnius oris. Ouidius:
Lemnius extemplò valuas patefecit eburnas.

Lemnius autem dictus,quoniam in Lemnum inſulam cecidit,à Iunone propter deformitatem deiectus. alij ab Ioue dicunt,vt Phurnutus:quem aërem eſſe conſtat, ex quo fulmina procreantur. Ideo autem Vulcanus de femore Iunonis fingitur procreatus, quòd fulmina de imo aëre naſcantur.quod & Lucanus innuit:

Fulminibus terræ propior ſuccenditur aër,

Pacem summa tenent.

Hæc eadem ratione Ouid. Vulcanum Iunonigenam vocauit. Ex Iunone enim vel mythicè, vel physicè gigni videtur. Scribit Seruius. Vulcanum è cœlo in Lemnum cecidisse: idque fingi ea ratione, quia Vulcanus videtur esse fulminis ignis, qui crebro in Lemno insula cadit. Quod verò ibi colatur notum est. Vnde illud in Priapeiis.

Tutela Lemni dispares mouet gressus. Item,
Tardo gratior æstuosa Lemnos. Et illud,
Vulcanum tellus, Hypsipylæa colit.

Quia, vt notum est, in Lemno regnauit Hypsipyle: Statius, & Ouid. alij Lemniaca etiã stirps dicitur Vulcanus, ab eodem Ouidio in Meta. Philostratus in Heroicis de Philocte- 10
te, Lemnia gleba liberato: In Lemnum, inquit, cecidisse Vulcanus dicitur: Gleba quidem ipsa Lemnia insanos expellit morbos, sanguinis profluuium sistit, hydris serpentibus occurrit, eorúmque morsibus Galenus de simplic. medica. Vulcanum ait in Lemnum ideo existimatum in fabulis decidisse, quòd eius terra exusta esse videatur, in eáque parte nihil nasci nisi terrã, quæ Lemnia vocatur à medicis: quæ quòd exempta sigillo signetur, græcè Sphragis, à nostris sigillata vocatur. Dioscorides signari signo caprę, & appellari ait Sphragida ægos, id est, capræ sigillum. Galenus verò ait: Sphragis vocatur, quòd Dianæ signum habeat à sacerdote impressum. tum etiam oppidum propè, quòd legitur Hephęstiada nuncupatum, quòd in eum locum Vulcanus ceciderit.

Mulciber Vulcanus, vt ait Festus, dictus est à mulcendo, id est, molliendo ferro. voca- 20
tur & Mulcifer, eadem causa Lucanus in primo, Ora ferox Siculæ laxauit Mulcifer Aetnę. quin etiam eundem fabricæ Ferrariæ præsidem fecêre, illíque festa, quæ Chalcea dicebantur ab Athenienfibus, instituta: de quibus & Pollux in septimo. hinc & ductor Ferreus vocari videtur in Priapeiis:

Ductor ferreus insularis, æquè
Laternæ videor fricare cornu.

Plautus in Amphit. Quò ambulas tu, qui Volcanum in cornu conclusum geris? alij licet non ductor, sed vectes legant, à vecte laternæ Phari. Ego quid sentiam in re tam obscœna, cur afferam nulla est causa. Sedenim & Vulcanalia Romani celebrabant, eique tum 30
feriæ, vt ait Varro, & eo die populus pro se in ignem animalia mittebant. Sextili verò
mense agebantur, vt alibi docuimus: quo tempore Plinius Secundus, altero Plinio teste, lucubrare incipiebat. Finxere quidam poëtæ officinam habere, hanc autem tum in Lemno, tum in Vulcaniis insulis, aliísque locis, in quibus ignis æstuare solet.

Aetnæus deus dictus est Vulcanus: quin & nunc vulgo Aetna mons, Mongibelus vocatur, quasi Mulciber: quoniam sic Vulcanus appellatur, vt modò dictum est. Sanè non omittenda historia, vel potius dæmonis illusio, quæ à plerisque prodita est, de templo Vulcani in Aetna quod circunseptum fuisse ferunt, & arbores inibi consecratas. In eo ignis fuit perpetuus, & inextinguibilis. Canes ad templi & luci custodiam astitisse, qui adeuntibus castè & religiosè blandiendo associantes comitabantur, vti dei familiaribus. In scelestos verò & contaminatos, si vel templum, vel lucum ingredi vellent, irruebant, & mor- 40
dicus eos appetentes lacerabant, cæteris allatrabant.

Ignipotens etiam appellatus est Vulcanus, à Vergil. in octauo, & aliis, vel quia ipse ignis, vel eius inuentor: vel iuxta fabulas, quod cum Cyclopibus, Bronte, Sterope, & Pyracmone, seu Arge, fulmina Ioui fabricet, & deorum arma, vt Homerus, Hesiodus, Vergilius, cæteri, vnde hoc:

Ignipotens cœlo descendit ab alto,
Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
Brontésque, Steropésque & nudus membra Pyracmon.

Phthas Vulcanus nuncupatus ab Aegyptiis, vt De mysteriis Iamblichus ostendit. Sunt 50
& qui à Memphiticis Aphthas appellatum scribant. Ego certè illud apud Ciceronem libro tertio de Natura deorum, quod suprà citaui, Secundus Nilo natus Opas, vt Aegyptij appellant. Phthas legendum crediderim. Prouerbium fuit apud antiquos, ἀφθάς σοι λελάληκεν, hoc est, Vulcanus tibi vaticinatus est, vt docet Suidas. Illud hoc loco notant grammatici, ita dici Aphthas pro Phthas, vt etiam astachys pro stachys, & alia nonnulla, A adiecta.

ἑλωὶς

Ἑλωὶς Vulcanus à Dorienfibus dictus est, vt ait Hesychius.

Κυλλοποδίων, teste Theophilo, cognominatus est Vulcanus, quòd claudus esset. id enim κύλλος significat. Eadẽ ratione & χωλοίπους, vt notant Nicandri interpretes in Theriaeis, qui & ipsum ideo χαλκόποδα, & κυλλοίποδα cognominatũ tradũt à Catullo Tardipes ideo vocatus:

Scripta tardipedi Deo daturum.

Quare verò claudus dicatur, iam suprà dictum est.

Ἀμφιγύηεις quoque Vulcanus appellatus, in primis ab Hesiodo in Theogonia, item in Ergis, id est, claudus vtroque pede: vbi de Pandora agit. Item ab Homero in fine primi Iliad. quod & Cyrillus contra Iulianum in tertio notat.

Leguntur in Vulcanum hymni duo, alter Orphei, Homeri alter. in hoc κλυτόμητις, & κλυτοτέχνης cognominatur, hoc est inclyti consilij & artis, quódque cum Minerua homines ex antris eduxit, vt in domibus habitarent: in illo diuersis & variis nominibus inuocatur, κρατερόχειρ, id est, manu potens, & τεχνοδαίτης.

Pandoram non quidem deam legimus, sed tamen à deo Vulcano Iouis iussu factam. nam vt Hyginus prodit, cùm Prometheus primus homines ex luto finxisset, postea iussu Iouis Vulcanus mulierem finxit. cui Minerua animam dedit, cæteríque dei alius aliud donum dederunt: ob idque Pandoram nominarunt. Scribit Hesiodus, mulierem fuisse formosiss. & à deis hæc habuisse munera, sapientiam à Minerua, decorem à Venere, musicam ab Apolline, à Mercurio eloquentiam. hæc ab Ioue in terram demissa fingitur, vt homines falleret ac deciperet: & Epimetheo fatuo Promethei fratri in vxorem est data. hanc igitur omnibus formæ, cultus ingenij, linguæque dotibus cumulatam, Iupiter cum Pyxide pulcherrima illa quidem, sed intus omne calamitatum genus abscondẽte, ad Prometheum misit: qui recusauit munus, & fratrem monuit, vt si quid ei muneris mitteretur, dum ipse abesset, ne reciperet. Mox cùm Pandora rediisset, Epimetheo persuasit, Pyxidémque illi dono dedit. quam simulac aperuisset, omnia intus mala abscondita & calamitates euolarunt: sed sola spes in pyxidis fundo remansit. ad quam rem scriptores alludunt, & Erasmus in prouerbio perstringit, Malo accepto stultus sapit. Sunt qui hanc primã mulierum fuisse tradant, vt Paus. in Att. Aristophanes tamen Pandoram pro terra cæpisse videtur, quòd ex terra videlicet omnia dona proueniant. Tertullianus Septimius in lib. de Coronis, ait Pandoram fœminarum primam coronatam fuisse à Charitibus, cùm ab omnibus muneraretur: vnde est appellata Pandora. De Pandora & Irenæus, vir sanctiss. & doctiss. nec semel lib. secundo aduersus Hæreses, & in primis vbi de Paulo Apostolo agit. Palæphatus lib. Incredibilium, Pandorę fabulam sic interpretatur, quòd ex terra ipsa cùm formata esset, aliis fœminis similem formam dederit, quòd videlicet diues mulier fuerit, quæ sese exornare soleret, quoties ex ædibus prodiret: eóque se pigmento ornabat, quod è terra confectum erat. atque hæc quidem de Pandora.

Admonuit me, quod suprà de Pandora scripsi, vt & hoc loco aliquid de Prometheo & Epimetheo fratribus, Iapeti filiis, scribam, & licet Hesiodus eos commemoret in Re rustica, nihilominus mihi potius visum est ambos fratres ex Claudiani carminibus describere. Atq; de Prometheo quidẽ in IIII Panegyrico cõsulatus Honorij Augusti, ita ille canit:

Disce orbis, quòd quisque sibi quum conderet artus
Nostros, æthereis miscens terrena Prometheus,
Sinceram patri mentem furatus Olympo,
Continuit claustris, indignantémque reuinxit.
Et quum non aliter possent mortalia fingi
Adiunxit geminas: illæ cum corpore lapsæ
Intereunt: hæc sola manet, bustóque superstes
Euolat. hanc alta capitis fundauit in arce,
Mandatricem operum, prospecturámque labori.
Illas inferius collo, præceptáque summæ
Passuras dominæ, digna statione locauit.
Quippe opifex veritus confundere sacra profanis,
Distribuit partes animæ, sedésque remouit.
Iram sanguinei regio sub pectore cordis
Protegit imbutam flammis, auidámque nocendi,

Præcipitémque sui rabie succensa tumescit,
Contrahitur tepefacta metu: quúmque omnia secum
Duceret,& requiem membris vesana negaret,
Inuenit pulmonis opem,madidúmque fluenti
Præbuit, vt tumidæ ruerent in mollia fibræ.
At sibi cuncta petens,nil collatura cupido,
In iecur,& tractus imos compulsa recessit:
Quæ velut immanes referat dum bellua rictus,
Expleri pascíque nequit,nunc verbere curas
Torquet auaritiæ, stimulis nunc flagrat amorum,
Nunc gaudet, nunc mœsta dolet,satiatáque rursus
Exoritur,cæsáque redit pollentius hydra.

De Epimetheo verò alibi idem poëta Claudianus his versibus canit:

Nanque ferunt geminos vno de semine fratres.
Iapetionidas,generis primordia nostri,
Dissimili finxisse manu: quoscunque Prometheus
Excoluit, multúmque innexuit æthera limo,
Hi longè ventura notant,dubiísque parati
Casibus, occurrunt fabro meliore politi.
Deteriore luto prauus quos condidit auctor,
Quem meritò Graij perhibent Epimethea vates
Et nihil ætherei sparsit per membra vigoris,
Hi pecudum ritu non impudentia vitant,
Nec res antè vident, accepta clade queruntur,
Et serò transacta gemunt, &c.

Potuissem & lõge plura de his fratribus afferre,quæ consultò prætermisi:nam & Phurnutus totam fabulam Promethei,& allegoriam est executus apud Græcos.Sed & Fulgentius in Mythologico, qui non ab aquila eius iecur corrodi, sed à vulture, ídque perbellè interpretatus est.cui & Petronius Arbiter in his hendecasyllabis congruit:

Cui vultur iecur vltimum pererret,
Et pectus trahit, intimásque fibras,
Non est, quem tepidi vocant Poëtæ,
Sed cordis mala,liuor atque luxus.

Quin & Seruius grammaticus in sexta Ecloga totam hanc fabulam recitat,& interpretatur. Diximus præterea in Syntagmate de Sacrificiis, quo pacto Prometheus Iouem in parte sacrificiorum elusit. ossa enim pelle contecta, Ioui proposuit: quod Lucianus, & Hyginus pluribus tradidêre. Sed iam satis, ne te & me his nugis onerem.

CHARITES, GRATIAE.

GRatiæ, quas græci Charites vocant, tametsi à me pluribus sunt descriptæ in libello, Quomodo ingrati crimen effugiamus,pro instituto tamen & hoc loco nonnulla referenda sunt. Hæ quidem ab aliquibus Iouis & Eurynomes filiæ dictæ sunt, ab aliis Eurymedusæ, vel Eurydomenes:ab aliis Euanthes.Sunt qui Iunonis filias dicant,quidam Liberi patris & Veneris tradidêre,nonnulli comites. Orpheus in hymnis ad ipsas,quem concinuit cum thymiamate styracis eas Iouis & Eunomies filias ait. Antimachus Aegles & Solis filias existimauit:quidam Eteoclis.& ideo in primis à Theocrito Eteocleæ vocantur in decimosexto poëmate,quoad χάριτες in scribitur.atque omnia hæc ab ipso Gratiarũ effectu nomina conficta esse videmus, vt græca eorum nominum interpretatione liquet. Pindari tamen expositores Eteocleas Gratias dictas fabulosè volũt,ab Eteocle Cephisi filio: qui primus,teste Hesiodo,Gratiis sacra fecerit.Paus.in Bœot.Eteoclen scribit Andrei & Enippes ex Leuconoe genitæ filium,Cephisi tamẽ creditum,primum Gratiis sacrificasse. Strabo Eteoclen Orchomeniorum regem primũ scribit Gratiarum templum extruxisse.eúmque propterea celebrat, quòd in accipiendis & erogandis gratiis,fuerit suapte natura propensus. Constantinus Cæsar libro Geoponicon vndecimo:Eteoclis, inquit, filiæ Charites saltantes ad æmulationem dearum, in puteum,extra choream euolutæ,delapsæ sunt. Sed Tellus earũ cladem miserata, plantas virides produxit, quæ hominibus iucundę,& earum indu

inducunt memoriam:& duplici nomine nuncupatæ,Cypariſſi scilicet,& Charites. & quidem Cypariſſi, quòd similes & pariãt ferántq; ramos & fructus: Charites verò & Gratiæ, propter delectationẽ, quòd ipsum etiam apud Heronem in libris de re Rustica Didymus scriptũ reliquit.Ergo Charites,vt etiam Phornutus ait,ἀπὸ τῆς χαρᾶς dictæ sunt,hoc est à lætitia. Sed & notissimo Græcorum adagio τοῖς χάρισι κατένδειμι,id est,Gratiis sacrificare, ij iubentur, qui tristes & soliciti sunt. Quinimo & Charitam Venerem Plin.xxxv.cap.x. dixit, pro ea quæ picturis & imaginibus est venustatis gratia. Gratias aliqui duas,alij tres, quatuor alij esse dixerunt:Duæ Gratiæ feruntur, quoniam promereri hoc decet, alios gratias referre cõuenit:hoc est, dare & reddere beneficium.& vt prouerbiũ monet,χάρις χάριν τίκτει, Gratiam Gratia parit. Quin & Lacedæmonios duas coluisse legimus, Clytam vel Clyto, & Phaennã, Taygetæ filias. Athenienses eas Auxò & Hegemona vocitarunt: quarum vtrarumq; nomina,si nostro sermone referre velimus,ex iis planè elucere videas,qualis futura sit gratia. Alij tres esse putauêre,quòd cum fœnore referenda sit gratia.hinc illa auersa fingitur,quę promeretur:ne videlicet beneficiũ cùm exhibes,remunerationẽ spectes,sed tantum ad promerendum.quæ autẽ referunt,duæ sunt,quę se recto lumine intuẽtur,quòd diligẽs & accurata esse debet remuneratio,& duplicata.sic exponit Fulgentius, quòd omnis gratia cùm exit,exilis,cùm redit,onerata esse debẽt.Extant harũ signa complura vetusta, quorũ vnũ fuit Romæ in ædibus Columnensiũ,cũ epigrãmate nõ illepido,quod etiã habetur & legitur.Quòd quatuor esse ab aliquibus traditur,Horas respiciũt,& καιρούς,qui dicuntur & à nostris tempora & partes anni. Atq; ea etiã ratione coronatas,vnã floribus fructibúsq; terræ,alterã spicis & frumẽto,tertiã vuis pampinisq; & pomis,vltimã oliuis,cęterisq; similibus.Hinc apud antiquos Apollo fingebatur manu dextera Gratias gestare, quod eæ anni partes è sole proueniãt.Macrobius putat,ideo Apollinẽ dextera Gratias gestasse,sinistra arcũ & sagittas,quòd ad noxã sit pigrior deus, & prõptior ad salutẽ. Libet hoc loco altius aliquãto repetere,quæ de Horis annotaui.Horas Homerus ait cœli portis pręesse, curámq; habere vt modò serenũ,modò nubilũ sit.à quibus videri possunt quatuor anni tempora,Horæ appellata,nõ Græcis modò,sed & Latinis.Hor.de Ioue:Variisq; mundũ Temperat horis. Ouidius Homerum imitatus,cum Iano foribus cœli ascripsit,ita Iano loquente primo libro Fastorum: Præsidio foribus cœli,cum mitibus Horis.

Hinc, vt Scholiastes Hesiodi scribit, ἀπὸ τῆ ὥρεύειν, quod est custodire, dicuntur. Credebantur enim non modo Iouis aulæ custodes esse, sed & hominum acta obseruare: vnde & ὥρος custos dicitur. Plato in Cratylo:Horæ, inquit, Attica & prisca voce dicendæ. Horæ nanque dicuntur διὰ τὸ ὁρίζειν, id est, propterea quòd terminent hyemem & æstatem & flatus, & qui sunt ex terra fructus. Macrobius verò Horas dictas ait, quòd Horus Apollo & sol dicatur. Orpheus in hymno:

Ὥρας θυγατέρας θ' Θεμιδος καὶ Ἰοὺς ἀναπτῆνας,
Εὐνομίην τε,Δίκην τε,καὶ εἰρήνην πολύολβε,ἀκμαίας, hoc est:
Sunt Horæ natæ Themidis,summíque Tonantis,
Eunomiéque Dicéque,Irene & valde beata,Vernantes.

Idem ait & Hesiodus.Sed quam Eunomien vocat Orpheus, ipse Eurynomen, ab ampla scilicet distributione. Dice ab iustitia,Irene à pace dicta. quin & Horæ pro deis cultæ, & eis templa à gentibus constructa, apud Paus.legimus. Olen verò vates antiquissimus à Xantho,ab Horis Iunonem enutritam,suis carminibus prodidit.P. Ouid.noster lib.Met. 11. Horas Solis assectas cum aliis temporis partibus facit.ita enim canit:

A dextra læuáque Dies,& Mensis,& Annus,
Seculáque, & positæ spaciis æqualibus Horæ.

Idem verò in Fast.libro quinto, Floræ Horas comites facit.ita enim Flora ipsa ait:

Conueniunt pictis incinctæ vestibus Horæ,
Inque leues calathos munera nostra legunt.

Sedenim de Horis,quibus nox & dies distinguuntur,in libro de Annis mẽsibus,&c.plenius diximus. Nunc illud tantum, Horas pleroſque à Gratiis diuersas facere, in primisque Diodorus est Siculus,qui ita in Cretensium Theologia: Ex Ioue,inquit,Cretes natã volũt Venerem,Gratias, Lucinam, Dianam:& eas quas dicunt Horas,Eunomiam, Iustitiã,Pacem,Pallada,Musas.Idem paulò pòst:Gratiis inquit,Iupiter dedit, quæ ad oris speciem, ac partium corporis formã, decorémq; spectẽt, insuper & beneficij & gratiæ retributionem.

tum etiam illud subiungit: Earum quas Horas appellant, datum est suum cuique munus, ad vitæ cultum & mortalium commoditatem. nihil est enim ad vitæ hominum felicitatem comparandam vtilius, aptiúsque quàm εὐνομία, δίκη, & εἰρήνη: id est, lex, iustitia, & pax. has Horas in Apollinis hymno Homerus, cum Gratiis choreas ducere canit, coram Ioue. Athenienses, cùm Horis sacra facerent, carnes non assabant, sed elixabant, vt Philochorus scribit: deas videlicet rogantes, vt æstus siccitatésque auerterent: id quod & sacrum ipsum indicabat. Ipsarum imagines Philostratus Lemnius exequitur in Imaginibus. Hoc tibi loco non est prætermittendum, quod de Horis scribit Hyginus in suis Fab. cap. CLXXXIII. Horarum, inquit, nomina hæc sunt: Iouis, Saturni filij, & Themidis filiæ Titanaide, Auxo, Eunomia, Pheruſa, Caria, Odice, Euporie, Irene, Orteſiæ, Thallo. Alij auctores tradũt decem, his nominibus Auge, Anatole, Musia, Gymnasia, Nymphes, Mesembria, Sponde, Elete, Acte, & Hecypris, Dysis. Cætera quæ de Gratiis restant, iam proferamus. Eleos Gratias ita formasse legimus, vt vna rosam, altera talos, tertia myrti ramum manu præferret: quòd scilicet Gratia hilaris, amabilis, reciproca, hoc est vltro citróq; collata & virens esse debet. Gratiæ nudæ, id est γυμνὰς χάριτας, etiam prouerbio dicuntur: quia manifesta & clara debet esse vel gratia, vel retributio. id quod Stoici pluribus contendebant, ipsíque in libellis tum ad ingratum, tum in eo, Quomodo ingraticrimẽ sit effugiendum, ostendimus. Paus. in Bœoticis se ignorare fatetur, à quo Gratiæ primùm nudę fuerint effictæ. vbi plura de Gratiis perscribit. Sanè & Iamblichus apud Stobæum: Gratias inquit, principes ingenuè proferant nõ tantum ex dolio, id est, ἐκ τοῦ βοθυ effundentes, vt poëtæ dicunt: nec eas ex eiusmodi aliis instrumentis introclusas: at nudas & reuelatas, atque ab externo aliquo velamine erga se inuicem habentes: & cætera. De capsulis, seu arculis Gratiarum, copiosè alibi scripsi. Quidam tamen Gratias perspicuis vestibus ac splendidis indutas scripsere, quòd talis esse debet remuneratio: quin eas ideo Horatius solutis zonis cecinit. vel vt eius veteres interpretes Acron & Porphyrion exponunt, ea videlicet ratione, quòd inter se amici animos solutos ac nudos habere debent. παρθένοι, id est virgines ac puellæ Gratiæ vocantur, & alacres ac ridentes: quòd gratiã nulla fraude, nullo dolo, sed mundam ac puram esse conuenit. Decentes Gratiæ ab Horatio cognominatæ sunt, in illo:

Iunctæque nymphis Gratiæ decentes.

Mercurium insuper veteres Gratiarum ducem constituerunt, id profectò innuentes quòd nõ temerè, sed cũ delectu gratificari debemus: quod alibi docui ex variis scriptoribus. Quare autẽ Prœtidas dixerit Hesychius Charites, & ὀλολαγῶνες, haud facilè dixerim. Veluti facillimũ illud, τεῖλυτοι χάριτες, hoc est, Triiuges Gratiæ. Orchomenię sorores appellãtur, quòd apud Orchomenum Bœotiæ colerẽtur: atq; in eo lymphis se perfundere dictæ. Καλλιπάρθενοι χάριτες, id est pulchrigenæ, ab Hesiodo in Theog. aliísque nuncupatæ. Gratiarum verò nomina varia traduntur. Clytan, vel Clyto, & Phaenam Lacedæmoniorũ diximus, Auxo & Hegemona Athenienſiũ. Hesiodus Euphrosynen, Aglaian, & Thalian. Homerus, Pasitheam vnam Gratiarum facit, quem secutus est Papinius libro secundo Theb.

Non hoc Pasitheæ blandarum prima sororum.

Quo loco Lactant. Pasitheam vnam esse inquit Gratiarum. Sed postquam incidimus in Pasitheæ mentionem, de ea hoc loco nonnihil agamus.

Mnesimachus comicus poëta, Pasitheam putauit Charitis sororem, vxoris Vulcani in Lemno, atque à Somno amatam: qui & ipse ea causa fertur in Lemno habitasse. Pasitheæ quidem & Homerus in Iliad. meminit. Hanc quidem Euphrosynam esse existimant. Hesiodus autem eam Nereidum vnã facit dictam quòd omnibus esset admirabilis, vel quòd ad eam omnes properarent: hoc est, ὅτι παρὰ πᾶσι θαυμάζεται, ἢ εἰς ἣν πάντες θέουσι.

Fuit & Pasithoa nymphæ nomen, Oceani & Tethyos filiæ. Sed & Pasitheam quidam Cybelen vocari autumant, quasi πᾶσι θεοῖς μητέρα, id est omnibus Deis matrem: illud ex Galliambo Catulli allegantes, Trepidantem eam recepit dea Pasithea sinu.

Porrò & Suidas tres scribit sorores, filias Leontis fuisse: Pasitheam, Theopen, & Eubulen. Leos Orphei filium habuit Cylanthum, & filias tres, quas cum Attica laboraret pestilentia, vel potius fame, (ἐλοίμωξε, enim legitur, non ἐλοιμώξε) in eius rei piaculum Leos, vel Leon) variant enim Græcorum exemplaria) filias proprias mactauit, & inde mox est ciuitas liberata: locus Leocorion, à patre & puellis: in Ceramico vocitatus est.

Aelian

Aelianus verò XII de Varia historia, rem hanc ita prodidit: Leocorium, inquit, Athenis vocabatur delubrum filiarum Lei, Praxitheæ, Theopæ, & Eubulæ, quas fama est pro ciuitatis salute occisas esse, permittente patre Delphico oraculo. Dicebat enim, non posse vrbem seruari, nisi illæ iugularentur. Historiæ meminit Strabo, sed puellarum nomina non attulit. Item in Attica Pausanias. Sed & M. ipse Cicero libro de natura deorum tertio: Denique, ait, in Ceramico est delubrum Athenis, quod λεωκόριον nominatur. & ita castigatè legendum. Locus est corruptus apud D. Hieronymum in Iouinianum, quem ipse emendare non ausim. Sed vt ad rem redeam. Scribunt nonnulli Pasitheam vnam Gratiarum, quæ tres sunt: ἀγλαΐα, vna, quæ nobis dici potest Maiestas, seu venustas, honestásve: Euphrosyna alia, quæ hilaritas, iucunditas, lætitiáque: Thalia tertia, festiuitas, lepiditásve, ac concinnitas. Obseruant quidam Græci, inter quos Proclus, quod θαλεῖα cum diphthongo scripta Musæ nomen est, & conuiuij epitheton: θάλια verò per iota simplex, Gratiæ nomen, & nymphæ Nereidos. Sed hanc aliqui Pasitheam, quasi dixeris vndique diuinam, quæ scilicet maiestatem, hilaritatémque ac lepiditatem in sese, & alias quoque complicet. Hermasianax & Proclus Pitho vnam ex Gratiis dixerunt. Sappho, vt legitur in Scholiis in Hesiodum, Pitho ait filiam Veneris: quo loco in ἔργοις, scribit Pandoram à Gratiis & Pitho ornari. Porrò quoniam statim ab initio dixi, Eurynomen ab aliquibus matrem existimatam Gratiarum, eam Phigalei Arcades non matrem, sed Gratiarum vnam, imò Dianæ cognomen putant, vt in Arcadicis Pausanias tradit, Oceani filiam, cuius & in Iliade ab Homero fit mentio, quæ vnà cum Thetide Vulcanum excepit abiectum. ipsum Homerum lege in sextò Iliad. Scribit etiam Phurnutus, Gratiarum vnam Vulcano coniunctam: ea fortasse, inquit, de causa, quòd quæ arte fiunt, opera τῆ χάριτι dicuntur. Vnde apud Plinium, Venerem, quam Charita dicunt, legimus: quod alibi etiam dixi. Eurynomes meminit & Apollonius in Argonauticis. Demum omnem Gratiarum allegoriam si fortassis nosse velis, nostrum libellum legito, Quomodo quis ingrati crimen effugiat: in quo præterea de Gratiis multa, vt meus est mos, colligere studui.

Epigramma, cuius suprà memini, ascripsi, si minus eius tibi præsto sit exemplum:

Sunt nudæ Charites, niueo de marmore: at illas
Diua Columna suis ædibus intus habet.
Par tribus est facies, qualem decet esse sororum:
Par tribus est ætas, par quoque forma tribus.
Grata Thalia tamen geminæ conuersa sorori,
Implicat alternè brachia blanda soror.
Euphrosynen dextra stupeo, Aglaiánque sinistra
Miror, & implicitis brachia nexa modis.
Iuppiter est genitor, peperit de semine cœli
Eunomia, & Veneris turba ministra fuit.
Inde alitur nudus placida sub matre Cupido,
Inde voluptates, inde alimenta Dei.

SYNTAGMA DECIMVMQVARTVM

DE CERERE ET TRIPTOLEMO, AD NVNCIVM TRADVTIVM SVVM.

QVM optimam ætatis meæ partem in vrbe Roma famulando gratis consumpserim, nullúmque inde seruitij fructum retulerim, præter inanem qualiscunque nominis vel dignitatis honorem, & articulorum totius corporis imbecillitatem, vt vides, qua ita affligor, vt non modò è cubiculo, sed nec etiam è cubili exire, aut pedem efferre detur: quare hac aduersa victus fortuna, tandem æger, & annis grauis, in patriam me contuli: qualiter verò hîc fuerim acceptus, tibi non dixerim, qui & memor es diuini illius oraculi, δόλος ψοφέοντος ἄνακτος, & cætera. quíque ob tuam erga me beneuolentiam, omnia mea probè nosti. Tu enim quod potes, ipse manum

num tuam mihi ad qualeſcunque meas nugas deſcribendas præſtas: nam cùm tantis ac talibus moleſtijs affi-ciar, quomodocunque poſſum me ſuſtento: & non ceſſo, quin quotidie, cùm nonnihil remittunt dolores, aliquid mediter, & componam, vt in præſentia, qui ſub tuo nomine hoc ipſum Syntagma de Cerere edere conſtitui, vt in vulgus appareat. Tu, quæ tua eſt, præcipua virtus γραμματικῶς ἐξυγιάρε, hoc ipſum cum cæteris exſcribas, vt ſtudioſis ſimul adoleſcentibus nonnihil opis afferamus. Vale.

CERES. TRIPTOLEMVS.

CEres dea à gerendis frugibus dicta, ait M. Cicero in ſecundo de Natur. deorum, tanquam Geres: caſúque prima litera itidem mutata, vt à Græcis. nam ab illis quoque Δημήτης, quaſi γημήτης nominata, hoc eſt terra mater. Varro à creando deduxit, quem (vt videmus) Seruius ſequitur in primo Georg. Fulgentius noua quadam opinione nuncupari putat, quod Græcè gaudium dicatur: & ideo frumenti eſſe deam, quòd gaudij cauſam afferat. Ergo à χαρὰ ille deduxit, ſatis durè, ne inconditè dicam. Sed enim Δημήτης à Platone in Cratylo dicitur, quaſi δίδοσα μητὴρ: hoc eſt, dans mater, ab ipſa videlicet alimentorum exhibitione. eadem etiam Doricè Δαμάτηρ, vt eſt in primis apud Theocritum, à Δᾶ, quæ & Δῆ dicitur, hoc eſt terra. Sanè Orpheus & poëtæ plerique Δάω nuncupant, vnde Δαὼς Proſerpina dicitur ab Ouidio, & Auſonio, vt in Proſerpina dicam. Δάω verò dici videtur ἀπὸ τῆ Δάειν, id eſt ab inueniendo, vel quòd ipſa inuenerit, vel per ipſam nos pabula inuenerimus. Dea enim frugum eſt. Addit & Paul. Cererem ficum pomum Phytalo dediſſe, qua de re ſic agit in Attica, cum Scironium campum deſcribit: In eodem, inquit, campo fama eſt Phytalum Cererem hoſpitio ſuſcepiſſe: deámque vt gratiam referret, plantam ficulnam dediſſe, cuius rei teſtem habeo inſcriptionem quæ in Phytali tumulo legitur:

Hic ſitus eſt Phytalus, Cererem qui in tecta recepit,
Heros, cui primùm quondam dea dulcia poma
Monſtrauit: ficos nomen dixere priores.
Aeternos Phytalus, ſic eſt fortitus honores.

Atque hactenus Pauſanias. Græcos ſi mauis verſus, hi ſunt:

Ἔνθα δ' ἄνακ' ἤγαγε φύταλος ποτὲ δέξατο σεμνὴν
Δήμητραν, ὅτε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν.
ἣν ἐσιδὼν συκῆν θνητῶν γένος ἐξονομάζει,
ἐξ ἧς δὴ τιμὰς φυτάλου γένος ἔσχεν ἀγήρως.

Leguntur Scholia in Cratylũ Platonis ex Proclo, in quibus de Cerere dupliciter agitur. nã ex Orpheo Rhea dicitur: ex Heſiodo verò Rheæ filia, vt ex Ouid. etiã in ſexto Faſt. & Diodoro. Sed plura in ſcholiis habentur, quibus planè cõſonant Theologi. Sanè & Arnobius vir eruditiſs. in quinto aduerſus Gẽtes, Cererem matrẽ Iouis dicit, id eſt Rheã, his verbis: Quondã, inquit, Dieſpiter cũ in Cererẽ matrẽ libidinibus improbis atq; incõceſſis cupiditatibus æſtuaret (nã genetrix hæc Iouis regioni eius ab accolis traditur) nec tamẽ auderet id quod procaci appetitione conceperat, apertiſſ. vi petere, & ingenioſas cõminiſcitur captiones, quib. nihil tale metuentẽ çaſtitate imminueret genetricẽ, ſit ex deo taurus, & ſub pecoris ſpeciẽ ſubſeſſoris animũ atq; audaciã celãs, in ſecurã & neſciã repentina immittitur viſũrẽ, agit inceſtus res ſuas, & prodita per libidinẽ fraude, intellectus & cognitus, euolat. At verò Cererẽ cũ Veſta deſcribit Phurnutus, terrãq; ſignificare diuerſimodè oſtẽdit. In huius quoq; deæ honorẽ ieiunia antiqui inſtituerũt: quin in eius celebritate ieiunium indicebatur, vel ab ea inſtituta fuêre: vel ea cauſa, vt ab eius inuẽtis abſtinerent: vel quod in penuria quadã, quo ſementẽ facere poſſunt homines, abſtinuiſſe dicũtur, in ipſius deæ honorẽ: & propterea eo tẽpore eius quoq; celebritas agebatur. alij propter filiæ deperditæ memoriã inſtituta ieiunia aſſerũt, atq; ideo verno mox tempore cũ luſu & lætitia virides herbas eidem offerebãt quaſi quod filiam mater inueniſſet. Nuptias Cereris antiqui, vt Seruius in primo Georg. & Macrob. tradũt, celebrabant ſine vino, & Orci nuptiæ dicebantur. id etiã innuit Plautus in Aulul. Cererin' Strobile has facturi nuptias? Quiãait Strobilus. Sta, reſpõdet, Quia temeti nihil allatũ intelligo. Ita quoq; Græci ἱερὰ θύουσι, id eſt Veſtæ ſacrificabãt. plura tamen de hoc Cereris ſacro in Sacrificiis agã. Variis dein etiam modis Ceres fingebatur. nam modò ſpicea corona ornata erat, vt in 4 Faſt. canit Ouid.

Impoſuitque ſuæ ſpicea ſerta comæ:

Nunc

Nunc mœſta cum lampade, ſeu face deſcribitur. Sed & papauer illi attribuitur, vnà cum ſpicis: quod & Euſebius. vnde eſt illud Vergilij, Cereale papauer. interdum etiam matronali habitu, cum ſpicarum & papauerum manipulo: qualem me veterem vidiſſe recordor, dum Romæ agerem. Riſum vix continui, cùm apud neſcio quem legi, Cereris effigiẽ in boue ſedentem cum legione & ſeminum calatho, aſſiſtentibus agricolis, aliiſque. Scribit verò Pauſanias in Arcad. in Elaio Arcadię monte ante ſpeluncam, aram Cereris fuiſſe, cui imponere conſueuerãt ex domeſticis arboribus fructus, tum fauos & lanam ſuccidam, & huiuſmodi alia oleo conſperſa. ſimulacrum ligneum erat, lapidi inſidens, mulieri ſimile cætera, præter caput equinum, altera manu delphinum, altera columbam tenens. in capite illius & draconum & aliarum ferarum imagines additæ, veſtis ad pedes demiſſa. hoc verò ſimulacrum igni ferunt non obnoxium fuiſſe. Quin & eodem libro de alia Cerere ita propémodum ſcribit: Ceres ipſa facem dextera præferat, læuam Heræ, id eſt, Deſpinæ admouet. Hera ſceptrum & vas quæ Ciſta dicitur, genibus ſuſtinet. Idem ſcribit Pauſan. Aeſchylum Aegyptios imitatum ſcripſiſſe, Dianam natam ex Cerere, nõ ex Latona. Illud præterea traditur, quòd Iaſius, vel Iaſion (vtroq; enim modo legimus) amatus fuerit à Cerere, ex quorum concubitu Plutus natus, diuitiarum deus, de quo in Plutone agam. Iaſij meminit Heſiodus in Theog. vbi interpres Zezes grammaticus fabulam & allegoriam explicat. Iaſiona enim agricolam, Cererem verò terram interpretatur, quæ in Tripolo, id eſt, fertili loco, cauſa ſit diuitiarum. & Hyginus in Aſtron. & Diodorus Siculus, item Iſaacius & Euſtathius. Ouid. in tertio Eleg.

Viderat Iaſium Cretæa diua ſub Ida,
Figentem certa terga ferina manu. Idem nono Metamorph.

Queritur caneſcere mitis Iaſiona Ceres, &c. Sed nos inſtitutum ne deſeramus, huiúſque deæ cognomina explicemus.

Ennæa Ceres, quæ & Ennenſis dicitur, ab Enna Siciliæ vrbe nuncupata eſt, vbi ſummo honore colebatur. Cicero in Verrem cùm alibi, tum luculentiſſimè in ſexta Actione, & in ſeptima his verbis: Ennææ Cereris ſimulacrum tale fuit, vt homines cùm viderent, aut ipſam videre ſe Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam eſſe, ſed cœlo delapſam arbitrarentur. Meminit & Strabo. Carmen eſt in Priapeis:

Ennææ Cererem nurus frequentant.

Tametſi Aetnææ plerique legunt, vt etiam Aetnæa Ceres appelletur. Ennææ Cereris & Lactantius Diuin. inſt. lib. ſecundo quoque meminit. & item Claudianus:

Ennææ Cereri proles optata virebat Vnica. Silius Italicus libro primo:

Nec Cerere Ennæa, Phario nec vita colore.

Catinenſis etiam Ceres dicta, ab oppido Siciliæ Aetnæ propinquo, vt oſtendit Lactantius, ad cuius templum viris accedere non licebat. ſacra quoque illi per mulieres miniſtrabantur, & per virgines perfici ſolita erant: eiúſque deæ ſimulacrum non modò tãgere, ſed ne videre quidem maribus licebat, vt Alexander ſcribit. At nos cætera de Ennenſi ſequamur. Valer. Max. in primo tradit, cùm Gracchano interitu pollutum eſſet pulcherrimum in vrbe templum, Romani moniti Sibyllinis libris, vt vetuſtiſſimam Cererem placarent, Aetnam, (quòd ſacra eius inde etiam orta credebant) x v viros ad eam propitiandam miſerunt. Idem & Lactantius tradit: idem & Cicero de ſignis. Quidam tamen Ennam, non Aetnam potius ſcribunt, etſi Strabo oppidum Aetnam quoque ad radices montis Aetnæ conſtituat. Sacra quidem Cereris ex Græcia tranſlata: ait Feſtus. Cicero pro Cornel. Sacra Cereris per Græcas ſemper curata ſunt ſacerdotes. & ibidem: Sacerdos illa quæ Græcum illud ſacrum monſtraret. Arnobius verò lib. 11. aduerſum Gentes: Sacra, inquit, Cereris matris non quod vobis incognita eſſent aſcita, paulo antè obtentum eſt vt Græca dicantur, nouitatem ipſam teſtificante cognomine, &c.

Flaua Ceres cognominata eſt ſæpe à Latinis, à maturę ſegetis colore. Tibul. in primo:

Flaua Ceres, tibi ſit noſtro de rure corona
Spicea. Ouid. tertio Eleg.
Flaua Ceres tenues ſpicis redimita capillos, &c.

Quam elegiam totam, ſi vacat, legas. Verg. etiam primo Georg. eadem videtur ratione rubicundam appellaſſe.

At rubicunda Ceres, inquit, medio ſucciditur æſtu.

Quidam

Quidam hanc Chloen Cererem græcis appellatam putant. Paus. in Attica, huius cognominis causam à sacerdotibus petendam ait. hanc Sophocles in Oedipo Epicolono appellasse videtur Euchloen, cuius & pagum commemorat, ad quem Antigone & Ismene Oedipi filiæ iuerant, ad accipiendas aquas pro patre expiando. τὰς δ' ἐν χλόῃ Δήμητρος ἐς ἐπόψιον πάγον μολούσας. id est: Hæc verò Euchleæ Cereris in spectabilem pagum profectæ.

Hermionensis Ceres cognominata ab Hermione ciuitate, ex qua etiam fuit Lasus antiquus poëta, qui (vt Athenæus in decimo scribit) hymnum ἄσιγμον, hoc est sine litera σ, in Cererem Hermionensem concinuit, cuius initium fuit hoc, vt Heraclides Ponticus in tertio de musica prodidit: Δήμητρα μέλπω, κόραν τε κλυομένοιο ἄλοχον. hoc est, Cererem cano, Proserpinámque Plutonis coniugem.

Πάμπανον Ceres in vrbe Heraclea vocabatur, vt scribit Hesychius.

Ἀνησίδωρα Δημήτηρ, id est, vt Domitius interpretatur in Paus. Attica, Ceres frugifera: quo etiam epitheto poëtæ nostri eam appellant, vt Ouid. Eadem & ἀναξίδωρα, si Hesychio semper standum. eadem & ζείδωρος, & βιόδωρος, vt est apud Artemidorum in secundo de interpretatione insomniorum, quæ à vitæ muneribus sunt deducta cognomina. Quidam tamen potius ζείδωρον cum diphthongo in prima syllaba notant, & à ζεία frumenti specie deriuant, quam ex nostris quidam & semen vocant, ex quo optima conficiatur alica. Hinc & fœcundam interpretantur. Eadem Ceres & φερέσβιος à ferenda vita cognominata, vt idem Artemidorus scribit. quanquam & prædicta nomina Telluri conuenire possunt, eodem auctore. quin & Homerus ita cecinit:

Καὶ θνητοῖσι βροτοῖσιν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν.
Καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα.
Fructúmque ferat fœcundius aruum.

Quod & notat grammaticus Zezes, qui ἀπὸ τῆς ζέσεως, id est calescere à sole, denominari eam potius putat.

Πολυφόρβη Δημήτηρ ab Hesiodo in Theogonia vocatur, quo loco eam canit ex Ioue Persephonem concepisse. πολυφόρβαν verò exponit Scholiastes, quòd omnia nutriat, hoc est, πάντα τροφοῦσαν.

Prostasia Ceres nuncupata, colebatur in agro Sicyonio cum Proserpina in Pyræo nemore. Hic per se viri festa celebrabant, vt prodidit Pausanias, veluti γυμφῶνα per se mulieres: quo in loco statuæ erant Cereris, Proserpinæ, & Bacchi.

Pelasgis Ceres cognominata à Pelasgo Dryopæ filio, qui (vt Pausanias ait in Corinth.) ei deæ templum condidit, déque suo nomine nuncupauit. Sed enim & Argiui ipsi tradũt, Pelasgum Cererem Argo profectam hospitio suscepisse, ibíque à Chrysantide filia didicisse: quod in Attica idem prodit Pausanias.

Κυρία Δημήτηρ, Cyria Ceres à Cnidiis vocata, quasi vitæ domina, id est, τῶν ζώων κυρία: Cœlius, sed & Δέσποινα ab Arcadibus dicta, vt putat Pausan. quæ vox dominam etiam significat, & reginam. Sed in hoc Proserpina melius considerandum.

Ἐν ἕλει, quasi dicas in palude, Cereris templum & lucus fuit in Arcadia, quinque tantum à Megapoli stadiis distans, quò ingredi solis fas erat mulieribus, vt ait Pausan.

Ποτνιόδωρος Δημήτηρ, id est poculifera Ceres, quæ in Achaia colebatur ἐπὶ τὴν ἀνθέων χώραν, vt in secundo Achaicon. Autocrates prodidit, & repetit Athenæus. Sanè Nicander in Alexiph. Cererem canit post raptam Proserpinam, potionem cyceonem sibi ieiunæ parasse in oppido Hippothoontis, qua potione guttur madefecit ad Thressæ Iambes cantus, quo loco multa Scholiastes Græcus in hunc fermè modum: Ceres, inquit, rapta filia, ieiuna illam perquirens huc illuc vagabatur, donec hospitio susceptа est à Metanira vxore Hippothoontis, Neptuni & Alopes Cercyonis filiæ. Metanira igitur deæ mensam apparauit, vinúmque: quod aspernata dea, ob amissam filiam, potionem sibi cyceonem è farina iussit afferri, quam & hausit. sed Metaniræ ancilla Iambe deam mœrentem cernens, ridiculos quosdam versus meditata, vt exhilararet Cererẽ, cecinit, qui iambicis numeris conditi fuere: vnde volunt Iambi nomen fluxisse. hæc verò Iambe Echus filia fuit, & Panos, Thracia genere. Non sum nescius aliter ab aliis hanc fabulam recitari, & nomina etiam varia esse, quos ego in Poëtis secutus sum.

Caberiam Cererem cognominatam tradit Paus. in Bœot. quo loco de Cabiris agit. Apud Dircẽ fontẽ Cereris & Proserpinæ lucus fuit, quem ingredi nemo poterat, nisi eius mysteriis initiati ac instincti. Sed & nos seorsum de Cabiris, Telchinibus, Corybantibus suo loco tractauimus, vbi etiam de Cerere nonnihil. Alij à loco appellatam tradunt.

Styritis Ceres appellata fuit à Styris vrbe Phocidis, vt Paus. scribit, in qua celebre templum habuit.

Milesia Ceres, de qua Lactantius in secundo. Nam cùm, inquit, ab Alexandro Mileti ciuitas capta esset, ac milites ad Cererem Milesiam spoliandam irrupissent, omnium oculos repentè abiectus fulgor ignis perstrinxit.

Rharias Ceres nuncupata, teste Stephano & Suida, à Rhario campo Eleusis Atticæ regionis. fuit enim Rharius pater Celei, qui genuit Triptolemum ex Meganira, vel Metanira: vtrũque enim legimus. à quo campus Rharius, in quo campo, vt Pausan. ait, primum semina iacta fuerunt, ibíque primùm fruges prouenere, & perinde Rharia Ceres appellata: id quod planius in Triptolemo referendum est.

Pylagora Ceres cognominata, teste Strabone libro nono, à Pylis, quæ & Thermopylæ dicuntur, vbi VII ciuitatum conuentus Amphictyonum bis in anno fiebat, primo vere & autumno, & à loco conuentus ipse Pylea dicebatur: & legatus qui conuentum indicebat Pylagoras, quòd scilicet conuocaret ad Pylas, Cereri autem Pylagoræ immolabant. sedenim & in eodem Thermopylarum loco angusto quindecim stadiorum, vbi vicus nomine Anchela, templum fuisse scribit Herodotus libro septimo, Cereris Amphictyonidis, & sedilia Amphictyonum, & Amphictyonis delubrum.

Homoloia Ceres cognomine dicta, & à Thebanis culta, vt pluribus ostendimus in Ioue Homoloio. Repete quæ illic scripsimus ex diuersis auctoribus.

Ἀλιτηρία Δημήτηρ, Aliteria Ceres, vt in Ioue Aliterio diximus, quòd in publica fame seruaret molitores, ne farina diriperetur. παρὰ τὸ ἀλέω, molo, & erro: tametsi & Aliterius etiã in malã partẽ legamus, hoc est, pro sceleſto & impio. Sed Plutar. plura, vt etiam in Ioue dictũ.

Tedifera Ceres, quæ & græcè δαδοῦχος appellata est, propterea quòd cùm filiam Proserpinam raptam quæreret facibus accensis ex Enna, vel ex Aetna orbẽ circuisse dicta est, vt fabula est notissima Græcis & Latinis scriptoribus, quam & alibi attigimus. Vnde est illud:

Et per tediferæ mystica sacra deæ.

De hac re & Fulgentius in Mythologico. Hanc etiam Proserpinam mater Ceres cum lampadibus raptam quærere dicitur. vnde & lampadum dies Cereri dedicatus est, illa videlicet ratione, quòd hoc tempore cum lampadibus, id est, cum Solis feruore seges ad metendum cum gaudio requiratur. Sed de his daduchis varia traduntur. Quidam in Promethei celebritatibus, vt Hyginus, & Aristophanis interpres: alij in Vulcanalibus, vt Herodotus in octauo, & eiusdem interpres, longe his plura traduntur à Beroaldo, & auctore prouerb. Erasmo, & nos præterea in Sacrificiis.

Spicifera est Ceres cognominata. Manlius lib. secundo Astronomicôn:

Spiciferæ est virgo Cereris.

Sic etiam Germanicus Cæs. in Arateo carmine. Sanè Ceres spicea corona ab antiquis ornabatur. Ouidius in Fastis de Cerere:

Imposuítque suæ spicea serta comæ. Tibullus:
Flaua Ceres tibi sit nostro de rure corona Spicea.

Euseb. 3. Præparationis euang. Spicas ait & papauer Cereri ascribi.

Achæa Ceres appellata est, vt Suidas ait, ab eo luctu & anxietate, id est, ἄχος, quem habuit dum κόρην, id est, Proserpinam inquireret. Sed & Achæas solicitudines dictas, tradit Hesychius. Herodotus in Terpsichore, id est, in v. Gephyræos ait Athenas commigrasse, cum Bœotiis suspecti essent: Vbi, inquit, seorsum templa construxerunt reliquis, cùm alia quædam, tum Cereris Achææ, & templum & orgia. Plut. quoque in Isidis & Osirid. lib. Et Bœotij, inquit, Achææ Cereris μέγαρα, id est, ædes mouent, eámque festiuitatem ἐπαχθῆ nominant, à quæstu videlicet & gemitu deæ, ob raptum filiæ Proserpinæ.

Ἐπιπολλὰς Ceres sic constituta in Lacedæmone colitur, vt Hesychius annotauit: in Corintho verò ἐποπυδίη, hoc est, quæ rem domesticam curet. Eadem & ἐυάνασσα dicitur, hoc est bona regina.

Ἐφωνὶς Ceres dicta est à Sicyoniis, vt ait Hesychius. sed & ἐφωνὶς, quòd scilicet prospiceret, & præsideret.

Eualosia Ceres, hoc est ἐυαλοσία nuncupata, quòd magnas τὰς ἅλως, id est, areas faciat, &

repleat: Hesychius cognominatur item ἅλωις, καὶ ἅλωας Δημήτηρ, vt in comment. Theocriti super ea verba, περὶ Δήμητρος ἁλωάδος. Ab hac dicta τὰ ἅλῶα agricolarum festiuitas, quæ Athenis teste Philochoro ab agricolis celebrabatur, vt in Syntagmate de Sacrificiis dicetur.

Ompnia, id est, ὄμπνια Ceres dicta est, vt Hesychius scribit, quoniam ὄμπνειος fructum significat Cerealium ac frumentariorum. item λειμών, id est, campum, vel pratum. In scholiis in Alexiph. Nicandri, Ceres Ompnia vocatur, ἀπὸ τῆς ὄμπνης, id est, à nutrimento. vnde etiam Omphalos dictus, id est, vmbilicus, quòd inde embryo nutriatur.

Situs, id est, σῖτος Cereris ara fuit. σῖτον enim vocabant, à cibariis videlicet. Vnde & sitarchia iureconsultis, aliísque: vel vt Athenæus ait, quòd σῖτος, id est, frumenti & fertilitatis potestatem haberet. Hoc verò nomine à Syracusanis culta Ceres fuit. Meminit simulacri Cereris situs, Aelianus in primo de Varia historia, quo loco de edacibus loquitur. Iidem & Simalida. Porrò & Megalarti & Megalomazi Cereris statua fuit apud Bœotiæ scholium, quod ibi præstantes panes fierent.

Mallophorus, μαλλόφορος, vel μηλόφορος Ceres, id est, lanifera, cognomen est in Megaride, quod ea causa videtur esse inditum, quòd apud eos primùm oues nutrire cœperint. lanam enim μαλλὸν Græci vocant. quidam solo λ scribunt, qui & rectius facere videntur. Pausan. in Attica: Ad nauale verò, quod tempore etiam nostro Nisæa appellatur, vbi descendis, fanum Cereris μαλοφόρου, de qua cognominatione cùm alia referunt, tum illud. Maiores rem pecuariam cùm exercerent, nominarunt Cererem μηλοφόρον, quasi ouibus feracẽ. hæc Paus. Diximus verò, μῆλον græcè & malum & ouem in Hercule significare. quare hic non repetendum.

Amæa Ceres est nuncupata à Trœzeniis, vt Didymus scribit: Proserpina verò Azesia. vnde prouerbium, Amæa Azesiam accessit: cuius prouerbij Plut. & alij meminêre. fabula autem Proserpinæ à Plutone raptæ, & à matre Cerere perquisitæ. Illud mirum, quod scribit Hesychius, Cererem Azesiam vocatam, ἀπὸ τῆ ἀζώσαι τὸς καρπός, hoc est, à deficcandis fructibus. Sed & ἄμμας Ceres dicta, vt ostendit Hesychius. ait enim, hoc nomine dici nutricem Dianæ, & matrem & Rheam & Cererem.

Θεσμοφόρος καὶ θαλέστης Δημήτηρ, hoc est, legifera Ceres & vocata & culta fuit. Vergilius:

Mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri.

Quod & Seruius non inscitè annotauit. nam ait: Leges enim dicitur Ceres ipsa inuenisse. nam & sacra ipsius Thesmophoria vocãtur. Sed hoc ideo fingitur, quia ante inuentum frumentum à Cerere, passim homines sine lege vagabantur, qua feritas interrupta est inuento vsu frumentorum, postquam ex agrorum diuisione nata sunt iura. Hinc poëta:

Prima Ceres vnco terram dimouit aratro,
Prima dedit fruges, alimentáque mitia terris,
Prima dedit leges, Cereris sunt omnia munus.

Thesmophoræ verò Cereris cum primis mentio apud Herodotum, & Orpheum in Argon. Scribit in Bœot. Paus. huius deæ ædes fuisse Cadmi domicilium, & nepotum. Hac eadem Thesmophoræ nomenclatura Isis vocata est, vt nec semel est Diodorus testatus, quæ leges Aegyptiis statuisse fertur, quibus æquè omnibus iustitia seruaretur. nam eandẽ apud Aegyptios Isin & Cererem, & Lunam apud Græcos plerique putãt, vt alibi pluribus ostendemus. Thesmophoria verò festa apud Athenienses celebrabantur, vt est à Plutarcho traditum, in quibus Aegyptiorum more mulieres à cibis abstinebant, humíque iacebant. meminêre horum sacrorum cùm poëtæ alij, tum Ouid. x. Metamorph.

Festa piæ Cereris celebrabant annua matres,
Illa quibus niuea velatæ corpora veste,
Primitias frugum dant spicea serta suarum,
Pérque nouem noctes Venerem, tactúsque viriles
In vetitis numerant.

Plinius Natural. histor. libro vigesimoquarto. Non multum, ait, à salice vitilium vsu distat vitex, foliorum quoque aspectu, nisi odore gratior esset: sed Græci λύγον vocant: alij ἄγνον, quoniam matronæ in Thesmophoriis Athenienſium castitatem custodientes, iis foliis cubitus sibi sternunt. Aelianus auctor est, hagnon hanc serpentibus aduersari, ita scribens: In Athenienſium Thesmophoriis Atticæ mulieres hagni foliis cubilia substernunt, quòd serpentibus

pentibus sit infesta, & quòd existimetur ab Veneris appetitione prohibere, vnde nomen hagnos traxisse videtur. Sed de iis sacris aliàs. Nec illud te lateat volo, Thesmophoron quoq; vocatũ Dionysiũ, ab Orpheo in hymnis. Sed & Stephanus scribit, etiã θεσμοφόρου Iouẽ cultum fuisse. ait enim, apud Drymian vrbem templum vetustissimum fuisse Διὸς θεσμοφόρου.

Thermesia Ceres cognominata, cuius deæ ædes fuit in finibus Hermionidis, ad mare, vt scribit Pausanias.

Chthonia Ceres appellata est ab Argiuâ puella Chthonia, quam ipsa dea Ceres ex Argolide secum Hermionem duxit, conflagrata domo, & Colonte, puellæ Chthoniæ patre, à quo dea ipsa spreta fuerat. Ab hac igitur Chthonia, ait Paus. in ciuitate Hermione Cereris Chthoniæ templum conditum fuit, & sacra Chthonia, quæ summa celebritate agebantur. Sanè & August. in 4. de Ciuit. dei, Cererem quoque terram à gentibus existimatã scribit: hoc ideò, quia Chthonia terrestrem significat. Porrò non ignorandum, deos deásque cognominari Chthonios, qui terrestribus præsunt, de quibus suo loco agemus. Sunt & dei Hypochthonij. Chthonia præterea sacra ab Hermionensibus celebrabantur æstiuo tempore, in quibus coronabantur comosandalo, sic nuncupato flore, quem facili cõiectura ex colore & magnitudine Paus. ipse hyacinthum florẽ esse putat. Apud hoc Chthoniæ Cereris templũ fuit deæ Echus porticus, quæ mediocriter clamãti ter respondebat. Scribit Aristocles poëta in epigrammate, quod in sacrificio Chthoniæ Hermionẽsis, à vetula imbecilli ad arã ex armento bos immolandus cornibus adducebatur, quẽ bouem decẽ alioqui viri robusti ac fortes attrahere nõ poterant. Ex nostris quidã aliter recitant, bouẽ in templum tractum præferocem à multis, inter quos & vetula, & præclusis foribus, nullo negocio à vetula confici: inde altera adducta similiter cõfici, & tres & quatuor, omnésq; pariter cadere.

Mysia Ceres cognominata, vnde & Mysеion templum Cereris dictũ, quod 59. stadiis à Pallene distabat, Achaiæ ciuitate. conditum autem fuerat à Mysio quopiam Argiuo, vt est à Paus. proditũ. At Phurnutus: Mysia, inquit, Ceres ab aliquibus dicta est, propterea quòd μυσιᾶν significat satiare. vnde etiam ait cõsentaneum esse, inde mysteria deduci, quæ in huius deæ celebritatibus inducebantur, de quibus alibi planius agendum. Mysiæ Cereris sacrum tale legimus. In eo septem operabantur dies, tertia à templo exactis viris, canibus etiam maribus pulsis, solæ mulieres peragebant. Alexander de Mysorum quidem continentia ac religione plura, Strabo libro septimo qui & eos ab esu animalium abstinere consueuisse prodit, & à deis & sacris θεοτρεβεῖς, & καπνοβάτας ait appellatos, hoc est deorum cultores, & vt sic dicam, funambulos, & quòd lacte vescerentur γαλακτοφάγους.

Erinnyis est cognominata Ceres à Talphusiis, vt Antimachus poëta in Thebaide cecinit, & Paus. ostendit. nam cùm Ceres filiam quæreret, Neptunus eius amore incensus, eam insequebatur: dea vt effugeret, in equam cõuersa, inter Oncei equas versabatur. quod aduertens Neptunus. & ipse in equum se conuertit, eámque iniit. dea in furias acta, Erinnyis ideo nomen sortita est, quòd scilicet Arcades ἐρινύειν dicant furore agi, atque indignari. Lycophron quoque in Alexandra eodem nomine nuncupat, & Callimachus: quo tamen Lycophronis loco, Isaacius interpres alias attulit deriuationes, παρὰ τὸ ἀρᾶς ἀνύειν, id est, quòd diras vel imprecationes exequatur. vel παρὰ τὸ ἐν ἔρᾳ καὶ ἐν τῇ γῇ νάειν: hoc est, quòd in era, id est, in terra habitet. vel quòd in furiã mutata, à Neptuno cõpressa fuerit, Arionémq; equũ pepererit. Fabulã in Georgicis Vergilij recitat Probus grãmaticus. innuit Ouid. in Meta. lib. 6.

Et te flaua comas, frugum mitissima mater, Sensit equum.

Lactantius etiam grammaticus 6. Theb. comment. Neptunus, inquit, pater quorundam equorum fertur, Pegasi ex Medusa, Arionis ex Cerere. licet in vulgatis exemplaribus, ex Aere legatur, pro Cerere.

Lusia Ceres ab iisdem Thalphusiis nuncupata. nam ferunt in Ladone amne, post Neptuni congressum, se Cererem lauisse, ex qua re λουσία cognomen factum est ei. vide Paus. in Arcad. Sed & Dianam Lusiam vocatam legimus. Polibius lib 4. Aetolos ait cum exercitu versus Lusas iuisse. vbi cum templo Dianæ appropinquassent, quod est inter Clitorium & Cynetam, quod velut asylum à Græcis habebatur, populari greges & armenta deæ, omnésque fani diuitias expilare voluisse: & reliqua, ne modum excedam.

Melæne Ceres, id est, nigra cognominata: cuius antrum in monte Eluio ferunt, in quo colebatur, quod non plus 30. stadiis à Phigalia distabat. ex hac ergo Cerere Melæna, & Neptuno, tradunt Phigalei non equum genitum, sed quam Arcades dominam, id est,

Μέλαιναν vocabant. Sic autem Melænen vocatam aiunt, quòd nigra veste fuerit induta, ob indignationem cõtra Iouem, de rapta Proserpina. post eius enim raptum in antro ita delituit, vti ne deis quidem vbi lateret, esset compertum. Sed cùm Pan in Arcadia, cùm in aliis montibus venaretur, tum etiam in Eluio, in huius antro Cererem atra veste indutam conspexit, eámque rem Ioui detulit. Iupiter porrò ad Cererem Parcas dimisit, quarũ oratione persuasa Ceres, cum veste atra & mœrorem deposuit. rem pluribus exponit Paus. hinc & Leucippos vocata, cùm ab aliis, tum à Pindaro, quòd post inuentam filiã albis equis ad Iouem ascẽdit. hinc etiam Ἵππιον nuncupata est post filiæ inuentionem: vnde & nomen illi: cuius etiam delubrum apud Hercynum amnem fuisse tradunt. Huius Cereris Phigalenses simulacrũ ita effinxêre, vt saxo insideret, muliebri figura, prẽter caput quod equinũ, atq; adeò cum iuba esset serpentibus & aliis feris ad caput alludẽtibus: reliquo corpore ad imos pẽdes tunica velato. altera manu delphinem, columbã altera præferẽte. Plura subdit Pausanias de ritu sacrorum, & de oraculo Phigalẽsibus dato, quæ breuitatis causa omitto.

Καρποφόρος, hoc est fructiferas, appellãt Tegeatæ Cererem & Proserpinam, quarum ædes & statuas iidem habuêre, vt est apud Paus. Sed & Ceres ἀγλαόκαρπος nuncupata est, vt est apud Orpheum, & ab eo alij vsurparunt, quòd latos & pulchros ferat fructus.

Eleusinia Ceres, dicimus & Eleusinias deas numero plurali, vt est apud Macrobium in somnio Scipionis. vbi Numenij historiã recitat. Eleusiniæ Cereris Phurnutus exponit interpretationem paucis, & ad eam Orpheus hymnum concinuit. Eleusis vt Suidas ait, Atticæ ciuitas fuit, ab Eleusinio Mercurij filio & Daeræ, vel vt Paus. ait, Ogygis denominata. Stephanus verò populũ Hippothoontis tribus existimat, vnde est Cereris & Proserpinæ Eleusiniæ templum & nomen deductum. quin & quòd simul eadem ara colerẽtur, ὁμοβώμους Græci nuncupabant, vt scribit Hesychius. Fuit & sub Cithærone apud Nysæos Cereris Eleusiniæ templum antiquissimum, & Proserpinæ, vt in Aristide Plut. ostendit. Verùm & in Sicilia Diana Eleusinia, & Iupiter colebatur, vt Hesychius tradit: & apud Iones quoque. Scribit Diod. Siculus in primo, Erechtheum Aegyptium in maxima annonę penuria Athenienses frumenta attulisse: quo beneficio affecti, cum regem sibi Athenienses elegerunt. ille assumpto imperio, cæremonias & mysteria Eleusiniæ Cereris ab Aegyptiis translata Athenienses docuit. Addit & alia idẽ scriptor, vt hoc manifestius ostendat, veluti Eumolpidas ab Aegyptiis sacerdotibus traductos esse, & à pastophoris Ceryces, id est, præcones. Tanti autem primis illis temporibus Eleusinia sacra existimabantur, vt illis initiari Hercules præoptauerit. quam rem tamen minimè est assecutus, vt ait Paus. id enim Eumolpi legibus prohibebatur: nam initiari tantum indigenis licebat. atque ea de causa Eleusinia minora instituta fuêre in Herculis gratiam, quo scilicet ille initiaretur. Eumolpus quidem, non ille Trax celebratissimus, vt scribit Hister, sed alius, Herculem sacris initiauit, qui à Lycophrone μώσων vocatus est. Eleusiniæ quidem Cereris templum, apud Eleusin Atticam vrbẽ fuisse memoratur, vt Paus. Strabo, & cęteri testantur. Claudianus poëta:

Sanctáque faces extollit Eleusis.

Vergilius Eleusinam matrem vocauit in illo:

Tardáque Eleusinæ matris voluentia plaustra.

Quo loco multa Seruius. In Eleusi sacra arcana & mysteria celebrabantur, quæ somno se monitum ne explicaret, Paus. asseruit, & Philosophus Numenius in somnis est prohibitus, vt in Pythagoræ Symbolis docuimus. Adeò autem secreta atque arcana fuêre, vt vulgò prouerbium iactaretur in secretos, & tacitos, ἀπόρρητα καὶ ἐλευσίνια. Facibus verò & tedis mysteria agebantur accensis, Cererem repræsentántes, quæ raptam filiam anxia quæsisset, imposito calatho cum sacris abditis, in curru Cistophoris virginibus vnà prodeuntibus. De quibus & Claudianus ita in raptu Proserpinæ:

Iam mihi cernuntur trepidis delubra moueri
Sedibus, & clarum dispergere lumine lucem,
Aduentum testata deæ iam magnus ab imis
Auditur fremitus terris, templúmque remugit
Cecropidum, sanctáque faces extollit Eleusis.
Angues Triptolemi stridunt, & squammea curuis
Colla leuant attrita iugis, laplúque sereno
Erecti roseas tendunt ad carmina cristas.

In

In his sacris & agon celebris agebatur, cuius & Pindarus in Isthm. nec semel commentatores eius meminêre, in quo victores hordeaca corona ornabantur. hinc & Actæa Ceres, eadem sacrorum causa interdum nuncupata est, ex quo illud est Papinij:

Túque Actæa Ceres, cursu cui semper anhelo
Votiuam taciti lassamus lampada mystæ.

Sanè Hesychius ait, quod mysticè etiam Ceres est appellata ἀχθέα, nisi fortè satius legeretur ἀρθέα. Porrò etiam à multis quęri video, qualia essent sacra Eleusinia: quod minus mirum sit cum arcana essent, & abdita, nec vulgari fas esset, vt Pausaniæ & Numenij exemplo docui. Sed quæ notaui, tibi afferam. Verba hæc sunt D. Gregor. Nazianzeni in sermone solennitatis Epiphaniorum: Neque nobis, inquit, virgo aliqua rapitur, nec Ceres vagatur, nec Celeos aliquos inducit, & Triptolemos, & dracones, & hæc quidem facit, & hæc patitur, pudet enim me, per diem dare noctis sacrificium, & pudorem facere mysteriorũ. nouit hęc Eleusis, & qui tacendas res & silentio dignas spectant, hæc ille. Sed his longè plura leges apud Arnobium in quinto, vbi & hoc legimus: In istius inquisitionis errore Eleusinios etiam peruehitur fines. Pagi istud nomen est, regione in Attica constituti. qui illud temporis has partes incolebant, Terriginæ, quibus nomina hæc fuerunt, Baubo mulier, Triptolemeus capellarum Disaules custos, Euboleus porcorum, gregis lanicij Eumolpus, à quo & gens fluit Eumolpidarum, & ducitur clarum illud apud Cecropios nomen, & qui postea floruerunt caduceatores, hierophantæ, atque præcones. his subdit multa de Baubone déque eius potione cyceone, déque corporis parte nudata, vt deam exhilararet. Addit & super his carmina, & cætera Eleusiniorum arcana, quæ inde sumere in promptu est. Et perinde ad mysteria redeo, quæ maiora erant & minora, vt suprà meminimus, & Plu. ostendit, diuerso tempore actitata. Hæc cistis opertis deferebantur: vnde, quæ illa puellæ deferebant, dictæ sunt Canephoræ, id est, cistiferæ. in altera cistarum flores inerant, in altera spicæ: per illos ver, per has æstatem significabant. Theodoritus, in his muliebrium naturam deferri solitam scribit: alij alia tradunt. Sanè & hæc mysteria, Orgia etiam interdum dicta sunt, tametsi vocabulum hoc ad Bacchi sacra magis conueniat, quę (vt Seruius, & grammatici plerique obseruant) ad omnia ferè reliqua sacra referuntur. Sed certè Catullus in hoc significatu cepisse videtur, sic enim canit:

Pars obscura cauis celebrabant orgia cistis,
Orgia quæ frustra cupiunt audire profani.

Sed tamen etiã in his mysteriis Iacchus, id est, Dionysius vnà agebatur, vt palàm Plut. docet, & nos alibi pluribus. & id fascino, id est, virili membro, & vanno significabatur. vnde est illud Vergilij:

Et mystica vannus Iacchi. Istiusmodi sacris interesse profanis & peregrinis nõ licebat. in quibus illud præcinebatur, ἔκας ἔκας ὅστις ἀλιτρός: id est, Procul procul quisque profanus. Porrò si plura cupis de mysteriis & Orgiis, legas Clementis Alexandrei, viri admirandi προτρεπτικὸν πρὸς ἕλληνας, citatum etiam ab Eusebio in 11. Præparationis Euang. in quo agit περὶ ἀπορρήτων τελετῶν, καὶ κρυφίων μυστηρίων τῶν παλαιῶν: hoc est, de arcanis sacrorum & abditis mysteriis erroris cultus multorum deorum. Sed caue ne te fallat latina Trapezuntij, vel Cretensis potius interpretatio. Disaules Celei frater mystica sacra Cereris apud Phliasios instituit, de quo plura Pausanias in Corinth. Homerus tamen nullam Disaulis mentionem facit in his versibus, quibus de Cereris mysteriis agit. ita enim canit:

Mystica sacrorum diua didicere magistra,
Triptolemus, Dioclésque simul frenator equorum
Eumolpus, Celeúsque duces, populíque parentes.

Cidaria Ceres colebatur à Pheneatis, multa religione, vt pluribus Paus. docet in Arcadicis. ait enim: Prope fanum Eleusinæ lapides eminent prægrandes duo, aptè alter alteri impositus: Petrona vocant. eos lapides vbi anniuersarij sacri, quæ maiora Mysteria nominant, dies appropinquant, disiungunt: atque inde literas educunt, quibus pompæ ritus, & quæ fieri oportet, omnia consignata sunt. Eum commentarium cum sacrificulis audientibus recitandum curarint, ea ipsa quæ consequitur nocte in pristinam sedem reponunt. Ad eam lapidum compagem compertum habeo, Pheneatarum multitudinem de maximis quibusque rebus iusiurandum concipere solitam. Saxo superiori operimentum imminet rotundo ambitu, in eo effigies Cereris Cidariæ seruatur: eam effigiem sacerdos

tanquam personam indutus, statis, quæ mysteria maiora appellãtur, diebus populares patrio quodam ritu virgis cædit. Veniſſe in hæc loca Pheneatæ Cererem dictitant, ante Naum, dum errabunda Proſerpinam quæritaret: & iis qui ſe comiter ac liberaliter accepiſſent, legumina diuiſiſſe omnia præter fabam. qua enim maximè de cauſa impurum legumen faba ſit, arcanis commentariis mãdatum eſt. Iam verò qui (vti Pheneatæ narrant) Cererem hoſpitio acceperunt, quique ei templum ad imam Cyllenem erexerunt, & initia Deæ inſtituêre, quæ nunc etiam in officio permanent: Triſaules iis, & Damithales, nomina. Abeſt, quod diximus, phanum ab vrbe ſtadia propè decem.

Chamyna, vel Chanyna Ceres cognominata fuit ab Eleis, cuius varia fertur hiſtoria. quidam enim antiquum nomen deducunt ἀπὸ τοῦ χαίνειν, vel potius χάνειν, id eſt, hiſcere & hiare, quòd hiaſſe terram eo loco, quo Plutonis currus exiit, & rurſus coiiſſe dicitur: ſunt qui Chamynum, virum Piſæum Pantaleonti tyranno aduerſarium, ab Eleis occiſum ferant, cuius ex opibus templum deæ conſtructum fuerit. Quidam, alioqui vtraque eruditi lingua, non Chamynam, vt ego apud Pauſ. & legunt & ſcribunt, ſed Chanynam: parum memores, huius deæ eodem libro Ἠλιακῶν ſecundo mẽtionem factam. deinde quo pacto à Chamyno Chanyna deduci poteſt? nimirum χανεῖν verbum his erroris anſam dedit.

Patrenſis Ceres colebatur apud Patras vrbẽ Achaiæ, de qua Pauſ. in Achaicis ait, quod in eius templo ex ſpeculo oracula dabantur. Fons enim pro templo fuit, ex quo ægrotantibus ſalutem, vel mortem, oraculum ſignificabat. Speculum funiculo alligatum, libramento quodam in fontem immittebatur, ita vt vix aquam attingeret: mox ſacris quibusdam confectis, in ſpeculo vel victurum, vel interiturum conſpici dicebant.

Africana Ceres ſummo cultu & continentia celebrata à viduis mulieribus, de qua ſic Tertullianus lib. II. ad vxorem: Cæterùm, inquit, Africanæ Cereri viduas aſſiſtere ſcimus, duriſſ. quidem obliuione matrimonij allectas, in æternum viris, non modò toro decedunt. Sed & alias eis vtique ridentibus loco ſuo inſinuant, adempto omni contactu, vſque ad oſculum filiorum & tamen durante vſu perſeuerãt in tali viduitatis diſciplina, quæ pietatis etiã ſanctæ ſolatia excludit. Item alibi: Fœminas verò Cereris Africanæ, cui etiam & ſponte abdicato matrimonio adſeneſcunt. Exinde quo pacto maſculorum vſque ad oſcula filiorum inuenit diabolus poſt luxuriam caſtitatis perditricem.

Libyſſa Ceres. Libycus campus in agro Argeo appellatus, quòd in eo primum fruges ex Libya allatæ ſunt, quam ob cauſam etiam Ceres ab Argeis Libyſſa vocata eſt. hæc Feſtus.

Deſerta Ceres cognominata pro tempore & loco, vel quoniam deſerta à filia: vtrunque oſtendit poëta. nam de primo, lib. II. Aeneid. ait:

Templúmque vetuſtum Deſerte Cereris. de altero verò primo Georg.

Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem. alias Seruius etiam recitat opiniones.

Mycaleſſia Ceres appellata, quòd in Mycaleſſo Bœotiæ vrbe coleretur, cuius templum Hercules noctu & aperiebat & claudebat, vt Pauſ. ſcribit, & nos in Herculis vita retulimus. Alij à mari Mycaleſſe denominatam putant. Fama fuit, facile fructus legi, ſtatuto tempore, ſi ante hanc deam primitiæ deponerentur, & toto anni tempore durare. Pauſ.

Montana Ceres, id eſt, ὀρεία Δημήτηρ, in Phrygia colebatur, propè fluuium Sangarion: vt Hermogenes in his quæ de Phrygia ſcripſit, teſtatum reliquit, apud interpretes Apollonij libro ſecundo.

Ceres & Proſerpina magnæ deæ vocatæ fuerunt, vt docet Pauſ. qui & illas Δέαιναι ab Eleis ait appellari. Heſychius verò & ipſe Cererem aliis etiam nominibus nuncupat, vt γενετυλλίς, & γεώργις. De Eriſichthone verò Theſſalo, qui cum Cereris lucum ſuccidiſſet, in eam miſer famem deuenit, vt propriis membris non abſtinuerit, fabulam Ouid. in VIII. Metamorph. enarrat.

TRIPTOLEMVS.

TRiptolemum Cereri ſubdidimus, veteres imitati, qui idem fecêre, vt Phurnutus & Ouid. in Faſtis, & in Metam. De Triptolemo verò variè traditur. Siquidem Argiui, qui de vetuſtate cum Athenienſibus certabant, vt cum Phrygibus Aegyptij, Pelaſgũ apud ſe tradunt, Cererem Argos poſt raptam Proſerpinam profectam, hoſpitio ſuſcepiſſe, vbi Chryſanthis de filia eam certiorem fecit. mox Trochilum Cereris ſacerdotẽ, ob Agenoris odiũ ex Argis in Atticam aufugiſſe, ibíq; vxorem duxiſſe Eleuſinen, ex qua Eubuleum Triptolemúmque liberos ſuſcepiſſe ferunt. & hęc quidẽ Argiui. Athenienſes verò Triptolemum

lemum Celei filium, primum mitiores fructus coluiſſe contendunt. Muſæus poëta (ſi hæc quoque Muſæi poëmata credenda ſunt) Triptolemum Oceano Terráque genitum cecinit. Sed Orphei verſibus proditum eſt, Eubuleum & Triptolemum patre Dyſaule fuiſſe ortos (ſedenim hi verſus Orphei non eſſe videntur.) quibus duobus, quoniam filiæ raptum indicarunt, Ceres frugum ſationem dederit. Chœrilus Athenienſis poëta, fabulam Alopem docuit, in qua ait, Cercyonem ac Triptolemum fratres ex Amphictyonis filia genitos, quorum alterum Rharo: alterum, id eſt, Cercyonem Neptuno peperit. & quidem adhuc ex Pauſ. Porrò & Suidas ita: Rharus, inquit, filium habuit Celeum, ex quo genitus Triptolemus. Sed cùm Rharus errantem Cererem, ac Proſerpinam quærentem hoſpitio ſuſcepiſſet, in huius beneficij gratiam Ceres Rhari nepotem Triptolemum frumenti culturam edocuit. hinc Rharius campus, in quo Pauſ. ſcribit primum ſemina iacta fuiſſe, ibíque primum fruges proueniſſe. Rharium quidem campum in Eleuſine Stephanus reponit, vnde etiam ſit Ceres Rharia appellata. Pamphus quoque poëta antiquiſſimus, cuius in Dialogis de Poëtis meminimus, cecinit, Cererem defatigatam, dum filiam Proſerpinam perquireret, anili facie ſumpta, ſupra puteum ἄνδριον nuncupatum, hoc eſt latinè floridum, conſediſſe: atque inde illam Celei filiæ, quòd Argiuam eſſe anum putaſſent, ad matrem deduxêre, eíque Meganira filium Triptolemum educandum tradidit. Seruius libro primo Georg. Eleuſin, ait, ciuitas eſt Atticæ prouinciæ, non longè ab Athenis, in qua cùm regnaret Celeus, & Cererem filiam quærentem liberaliſſimè hoſpitio ſuſcepiſſet, illa pro munere oſtendit ei omne genus agriculturæ. filium etiam eius Triptolemum recens natum per noctem igne fouit, & per diem diuino lacte nutriuit, & eum alatis ſerpentibus ſuperpoſitum per totum orbem miſit, ad vſum frumentorum hominibus indicandum:

Angues Triptolemi ſtrident, & ſquammea curuis
Colla leuant aſtricta iugis, lapſúque ſereno
Erecti, roſeas tendunt ad carmina criſtas.

Idem & Io. Zezes grammaticus in comment. in Heſiodi opera & dies, qui & allegoriam fabulæ explicat. Phurnutus Triptolemum Eleuſinium ait à Cerere edoctum ſerendi rationem, per orbem terrarum monſtraſſe, vectum Cereris curru ab alatis ſerpentibus: Triptolemúmque nuncupatum, quaſi qui terreret hordeum, τρέιλας τὰς ὅλας. ὅλαι enim hordea ſignificant. Scribit præterea Hyginus, quo tempore Cernabuta rex Getarum erat, Cererem ſua beneficia largitam eſſe hominibus: Triptolemúmque, cuius ipſa fuerat nutrix, in curru draconum collocatum (qui primus hominum vna rota dicitur vſus, ne curſu moraretur) iuſſiſſe omnium nationum agros circumeuntem ſemina partiri, quo facilius ipſi poſterique eorum à fero victu ſegregarentur. qui cùm peruenisſet ad eum Getarum regem, ab eo primum hoſpitaliter acceptus: deinde non vt beneficus aduena & innocens, ſed vt crudeliſſimus hoſtis in fidiis captus, aliorum dum paratus eſt producere, ſuam penè perdidit vitam. Cernabutæ enim iuſſu, cùm draco vnus eorum eſſet interfectus, ne cum Triptolemus ſenſiſſet inſidias parari, currus præſidium ſibi conſtituere ſperaret, Cererem ferunt eò veniſſe, & erepto adoleſcenti curru, dracone altero ſubiecto, reddidiſſe, regémque pro cœpto maleficio pœna non mediocri affeciſſe.

SYNTAGMA DECIMVMQVINTVM

DE DAEMONIBVS, GENIIS, LARIBVS, CAETERISQVE, AC DE PANE, THEmide, & Lamiis, &c. Ad Socinum Bentium Medicum & Philosophum.

Disertissime mi Socine Benti,
Antistes sapientiæ, & peritus
Artis Pergameæ, simúlque Coæ:
Conscripsi tibi Dæmonas Pelasgi
Quos dicunt, Genios vocant Latini,
Ipsos multiplici subinde voce,
Et Manes, Lemurésque nuncupantes,
Et Faunos; Inuos, Lares, Penates,
Et quæ nomina colligo hoc libello.
Quæ si non fuerint bene explicata,
Tu, qui me Stygio additum tyranno
Sustentas medica frequenter arte,
Ignoscas rogo, deinque me tuere.
Sic sint prospera cuncta, liberique
Maiores referant, auum, patrémque.

CVM permulta me Socine Benti aliàs semper deterruerunt, quo minus vobis magnis Philosophis mea scripta legenda mitterem: tum illud, quòd vos videam aliud dicendi genus amplecti, quàm ij faciant qui mansuetiores Musas consectantur. Nihil enim vos, nisi quod ratio ipsa & natura suis legibus præscripserit, complectimini: nostrum verò totum scribendi genus in verisimili persuasione consistit, & veterum ac probatorum auctoritatibus innititur, plerunque hoc vel illud pro re & tempore probantes, Academicorum more, vt lector quam velit cunque partem, sententiámque apprehendere possit. Quare cùm superioribus diebus meum hoc institutum secutus, de Dæmonibus, cæteris eiusmodique à gentibus deis habitis, Syntagma confecissem, visum est mihi hanc omnem partem legendam tibi mittere, vt cùm tibi de his, in tuis subtilioribus lucubrationibus agendum contigerit, vno intuitu collecta posses conspicere, & decerpta melius ac enucleatius tractata conscribere. Accipe igitur mi Socine, hoc nostrum, qualecunque est: vt vel hac saltem ratione & exiguo hoc munere intelligas, quòd præ me feram grati animi significationem, ob tot, tantáque in me ac meos collata beneficia, vtcunque seruatam. Accipe inquam, ea lege, vt legas, & legendo ita castiges, vt mea tua esse videantur. Vale.

DAEMONES, ET CAETERI.

DAemonis vocabulum apud veteres latè desumptum esse videmus. nam & pro deis ipsis supremis, & pro cœlestibus atque aëreis persæpe obseruauimus. Nos primum de nomine agemus: deinde appellationes, vt institutum est nostrum, exponemus. Mittam nunc illa philosophis & theologis, qui sint, non sint, disputant. Nos Christianam pietatem sectãtes, nihil dubitamus. Dæmones igitur vocabulum putat in Cratylo Plato, ex Hesiodi sententia, quasi δαήμονας dici, hoc est prudentes ac scientes, iuxta antiquum Græcorum sermonem: quo fit (ait Socrates) vt Hesiodus, cæteríque poëtæ permulti præclarè loquantur, quicunque aiunt, quòd postquam bonus aliquis vita functus est, maximam dignitatem præmiúmque sortitur, fitque Dæmon secundum sapientiæ cognomentum. ita & ipse assero, Dæmona, id est sapientem, omnem esse hominem quicunque sit bonus: eúmque Dæmonicum esse, id est, sapientẽ & felicẽ, viuentem atq; defunctũ, rectéq; Dæmonẽ nuncupari. hæc fermè Socrates, seu potius Plato. Possidonius in lib. de Heroibus & dæmonibus, quia ex

ex ætherea substantia partita atque diuisa qualitas illis est, ἀπὸ τ̃ δαίειν, hoc est ἰρεῖν, seu ἀπὸ τ̃ δεδαῆσθαι, hoc est, μεμερισμένους, id est, diuiso & partito, eos denominatos tradit. quod & Macrob. repetit in Sat. Eusebius nec Platonis, nec Possidonij sententiam suscipit, & Dæmonas ait dici παρὰ τὸ δειμαίνω, quod exterreo & pauefacio significat. Pluribus tamen exemplis Steuchus Eugubinas, amicus meus, astruere nititur, hoc vocabulũ in linguam Græcam ex Hebræa migrasse, à Shadaim: prioréque ablata syllaba, Daimones fieri. De dæmonũ verò natura nihil ego statuo: sed nec loquar quidem, nisi quæ pia decernit religio, & patrum sententia, quæ malos omnes dæmones statuit: nec mihi hoc loco dicẽdum, quæ cùm alij prodiderunt, tum Proclus in Cratylo, & alibi de formarum & figurarum varietate deorum & dæmonum, quæ hominibus sæpissimè visæ dicuntur. nam & nostri, spectra & simulacra aërea esse docẽt. Plato in Philosopho, seu Epinomide, cùm de supremis deis locutus esset, ita subiungit: Deinceps verò sub his dæmones, genus aëreum, in tertia mediáque regione, qui interpretationis causa sunt, collocatos fatendum, orationibus colere gratia laudabilis intercessionis interpretationísque debemus, & reliqua. Idem in Symposio, dæmones inter deos & homines reponit. In Cratylo, vt dictum est, ex Hesiodi sententia homines in deos relatos statuit, & dæmonas vocat. Ita enim canit Hesiodus:

Ἀέρα θ' ἑσσάμενοι πάσαν τὴ φοιτῶσιν ἐπ' αἶαν. hoc est,
Aëráque induti tota tellure vagantur.

Variè tamen in Timæo statuere videtur: & Apulcius nõ nihil interdum à Platone euariare videtur, vt pòst docebimus: Hierocles item in aureo commentario, aurei Pythagoræ carminis: angelos enim, & heroes, & genios statuit, mox deorum filios Heroas appellat. at verò Orpheus in hymnis, dæmona inter cætera vocat ipsum Δία μέγαν πολύπλαγκτον: id est, Iouem magnum multistrepum. In poëmate verò ad Musæum, dæmonas ita distinxit, in dæmonas cœlestes, aëreos, aqueos, terrestres, infernos, id est, subterraneos & circuitores, seu vagos. Hoc est, δαίμονας ἠθερίους, καὶ ἀφρίους, καὶ ὑγροβίους, καὶ χθονίους, καὶ ὑποχθονίους, ἰδὲ πνευματώτας, vel vt alij legunt, πνευμάτους. Sed & Chalcidius in Platonis Timæum, Dæmonas ait cùm ætherios esse, tum aërios, tum terrestres: & cætera ferme quæ Platonici reliqui. Alij dæmonas ita distinguere maluerunt, in fabulosos, poëticos, & naturales: alij in angelos bonos & malos, vt Numenius & Proclus, Porphyriúsque: sanius hi quidem, sed viderint tamen, ne in vanas gentium superstitiones prolabantur. Philon autem Hebræus in libro de Mundo, ab his diuersa sentit: qua in re & illum nonnihil errare nostris quibusdam visum est. libet hoc loco Isidori verba ex VIII Etymol. ascribere: Dæmonas, inquit, à Græcis dictos aiunt, quasi δαήμονας, id est, peritos, ac rerum præscios. præsciunt enim futurorum multa: vnde & solent responsa aliqua dare. Illis quidem inest rerum cognitio plusquam infirmitatis est humanæ, partim subtilioris sensus acumine, partim experientia longissimæ vitæ, partim per dei iussum angelica reuelatione. Hic corporum aëriorum natura vigent. ante trãsgressionem quidem cœlestia corpora gerebant: lapsi verò, in aëriam qualitatem conuersi sunt: nec aëris illius puriora spatia, sed ista caliginosa tenere permissi sunt, qui eis quasi carcer est vsq; ad tempus iudicij. Hi sunt præuaricatores angeli, quorum diabolus princeps est: & cætera, quæ idem Isidorus exequitur. Sed enim commune est Græcis & Latinis vocabulum Angelorum, qui Malachim ab Hebræis dicuntur. Existimauit Philon eosdem angelos Hebræis esse, qui gentium philosophis sunt dæmones. At nos plura mittamus, qui deos gentium referre & ridere tantummodo volumus, ne & nos fortassis in absonam aliquam gentilitatis opinionem incauti decidamus: à qua re maximè abhorremus, id tantum animo fixum ratúmque habentes, quòd Dei optimi maximi & seruatoris nostri religione permissum est, & placitum: nec secus quicquam, vnquam, vt à principio professi sumus: etiam si quid ignoratione & imprudentia lingua peccaret, nec id animo sentire, nec eloqui certum decretúmque habemus. Dæmones igitur à Latinis genij vocantur, de quibus hic agendum.

GENIVS.

GEnius, vt D. Augustinus lib. septimo ex Varronis sententia ait, deus est, qui præpositus esse, ac vim habere omnium rerum gignendarum credebatur: quo modo videtur Cebes Thebanus philosophus in tabula suum posuisse senem dæmona, id est, Genium, in primi circuitus porta. sed & alio modo Genius dicitur, deus naturæ cuiusque. Plutarchus Genium esse scribit, qui vnicuique mortalium insit, Vide ipsius Problemata. Censorinus, Genium deũ ait, cuius in tutela, vt quisq; natus viuit: siue etiam, quòd vt generamur curati

siue,

siue, quòd vnà gignitur nobiscum: siue etiam quòd nos genitos suscipiat ac tueatur. Certè à gignendo Genius appellatur. Festus, Genium esse scribit, qui vim obtinet rerum omnium gerendarum. Aufustius ait: Genius est deorum filius, & parens hominum, ex qua homines gignũtur; propterea Genius meus nominatur, quia me genuit. Alij Genium esse putauerũt vniuscuiusque loci deum. Seruius ita tradit, Genium numen esse, quod nobis nascentibus datur. Vergilius:

Incertus Geniúmne loci, famulúmne parentis
Esse putem. de serpente loquentes. Hinc Persius:
Pingue duos angues. Serpentis etenim imagine Genius interdum effingebatur, interdum puerili vel iuuenili forma: interdum etiam senis, vt apud Cebetem. Coronabatur verò platani foliis, vtpotè arboris genialis. Albius Tibullus poëta ita suis versibus exornat:

Ipse suos adsit Genius visurus honores,
Cui decorent sanctas florea serta comas.
Illius è puro destillent tempora nardo,
Atque satur libo sit, madeátque mero.

In vetustis nonnullis monetis Traiani, & Adriani, aliorúmque principum, Genius pateram dextra supra aram porricere, quæ ara esset sertis ornata: læua verò manu propendulum flagellum, vel simile quiddam tenere videbatur. Sedenim & in aliis Adriani inscriptionibus, talem epigraphen comperi: GEN. P. R. hoc est Genio populi Romani. vbi imago cernebatur hominis militaris, cum veste ad cruris medium circumuoluta: dextera pateram in morem sacrificantis habebat, læua cornucopiæ. sed pro Principis arbitrio. Vnde & nos antiquariis, & harum rerum studiosis, nomismata mittamus, Genio res sacra fiebat mero ac floribus. Persius:

Funde merum Genio. Horat. in Epistolis:
Floribus & vino Genium memorem breuis horæ.

Genius in Aulular. Plauti ita inquit: Huic filiæ vna est, ea mihi quotidie thure, aut vino, aut aliquo semper supplicat. Quid verò causæ fuerit, vt merum Genio funderetur, nec hostia faciendum antiqui putarent, Varro causam explicat in eo libro, cui titulus est Articulus, siue de numeris: & Censorinus. Id moris, inquiunt, institutúque maiores nostri tenuerunt, vt cum die natali munus annale Genio soluerent, manum à cæde ac sanguine abstinerent, ne die qua ipsi lucem accepissent, aliis demerent, Denique Delij Apollinis γγίτος & aram, vt Timæus auctor est, & Cloacius, nemo hostiam cædit. hæc illi. Addit & Censorinus, quod Genio facto neminem oportebat antè gustare, quam eum qui fecisset. Horatius tamen ad Aelium Lamiam lib. tertio Carm. ita canit:

Cras Genium mero Curabis & porco bimestri.

quo loco victima adhibetur. Quidam prẽterea Genium omnium gignendarum rerum deum existimarunt. Genius, ait Censorinus, ita nobis assiduus obseruator appositus est, vt ne puncto quidem temporis longius abscedat, sed ab vtero matris acceptos, ad extremum vitæ diem comitetur. Arrianus de Epitecto: Vt custodem, ait, adhibuit vnicuique proprium dæmona. & tradidit ei custodiendum, custodem peruigilem & incorruptum, &c. Marcellinus lib. histor. xxi. Quod inter affuisse sibi squallidus existimabatur, & putabatur Genius esse quidam, tutelæ salutis appositus, eũ reliquisse mundo citius digressum. Ferunt enim theologi, in lucem editis hominibus cunctis, salua firmitate fatali, eiusmodi quædam velut actus rectura numina sociari, admodum tamen paucissimis visa, quos multiplices auxere virtutes: & cætera, quę durus quidem scriptor, sed doctus tamen, exequitur. Alij demum Genios elemẽta dixerũt: alij duodecim signa cœlestia, cum Sole, & Luna. Quidam tres illos deos Capitolinos, Iouẽ, Iunonem, Mineruã putauêre. Sed hæc sunt à curiosis perquisita: nos ad reliqua descendamus. Euricles Socraticus philosophus, duplicem omnibus Genium attributũ putauit. Empedocles quoq; & Menander, duos similiter Genios protinus vt in lucẽ quis editus est, dari putarunt. Menàdri hi sunt senarij:

Ἅπαντι δαίμων ἐγγενὴς τῷ γεννηθέντι.
Ἅπαντες ἐσμὲν μυστογωγοὶ τοῦ βίου.

Idem apud Lucilium in libro Satyrarum nono licere cognosci, ait Censorinus: bonum hunc, malum illum (vt reor) existimans. Malum deum suum iratum vocat Terẽtius:

bonum

bonum deum propitium suum Næuius vocauit, quo videlicet modo nostri bonum & malum angelum & custodem appellare consueuere. Græci ἀγαθὸν δαίμονα, & ἀγαθὸν δαίμονα. malum verò, ἀλάστορα, κακοδαίμονα, & κακοδαίμονα. Hinc Valer. Maximus libro primo de Cassio Parmensi, qui existimauit ad se venire hominem ingentis magnitudinis, coloris nigri, squallida barba, & capillo demisso: interrogatúmque quisnam esset, respondisse, κακοδαίμονα. Ita & Plut. de Bruto, in eius vita, cum ei similiter apparuisset, Tuus sum (inquit) Brute Genius malus, id est, δαίμων κακός. meminit & Appianus, & Florus. Hoc loco non prætereunda est historia (an verò potius fabulam dixerim) de Genio, id est, dæmone, quam pluribus explicat Paus. in posteriore Eliacôn libro. nam cùm de Euthymo athleta agit, qui apud ciuitatem Temessanam in Italiam rediisset, & puella esset exposita sacrificanda heroi vni ex Vlyssis sociis, Euthymus se in templum duci iussit: ibi virginem conspicatus, primò misericordia commotus, deinde etiam amore incensus: ac puellam quidem si ab eo seruata esset, se in eius manum conuenturam, fidem dedisse. Armis igitur captis, cum Genio congressus, illum victum mœnibus & agro excessisse: sublatúmque prorsus ex hominum cœtu, in mare se demersisse. Fuisse memorant, ciuitate vniuersa fœdissima calamitate liberata, maximè illustres Euthymi nuptias. Subdit idem Pausanias, se audisse, & ipsum Euthymum non diem obiisse, sed nescio quo pacto ad suam vsque ætatem illum viuere: & dæmonem ab Euthymo deuictum hac fuisse effigie, colore vehementer atro, cætera specie maximè formidabilem: amictus, lupi pellis erat. Plut. in eo qui περὶ εὐθυμίας, id est, de animi tranquillitate inscribitur. Idem de duobus Geniis affirmat. Scribit Censorinus, à nõnullis binos Genios in his duntaxat domibus, quæ maritæ essent, colendos creditum esse. Seruius grammaticus super ea Vergilij verba. Quisque suos patimur manes: Cùm (inquit) nascimur, duos Genios sortimur: vnus est qui hortatur ad bona, alter qui deprauat ad mala. nec incongruè dicuntur Genij, quia cum vnusquisque genitus fuerit, ei statim obseruatores deputantur: quibus assistentibus post mortem, aut asserimur in meliorem vitam, aut condemnamur in deteriorem: per quos aut vacationẽ meremur, aut reditum in corpora. ergo Vergilius Manes, Genios dixit, quos cum vita sortimur. Alij Iunonem & Genium singulis dederunt, quod pluribus ex diuersis auctoribus ostendit Politianus. Sed & cætera de Geniis prosequamur. Martianus lib. secundo de nuptiis Mercurij & Philolog. ita scribit: Sed quoniam, inquit, vnicuique superiorum deorum singuli quique deseruiunt, & illorum arbitrio, istorúmque comitatur (id est, cœlitum & secundorum deorum) & generalis omnium præsul, & specialis singulis mortalibus Genius admouetur, quem etiam præstitem, quod præsit gerundis omnibus, vocauerunt. nam & populi Genio, cum generalis poscitur, supplicant: & vnusquisque gubernatori proprio dependit obsequium. Ideóque Genius dicitur, quoniã cùm quis hominum genitus fuerit, mox eidem copulatur. hic tutelator, fidissimúsque germanus, animos omnium mentésq; custodit. & quoniam cogitationum arcana sapere annunciat potestati, etiam Angelus poterit nuncupari. hos omnes Græci Dæmonas dicunt, ἀπὸ τοῦ δαήμονας εἶναι. Latini Medioximos vocitarunt, qui quidem omnes minus lucidæ splendidæque naturę, quàm illi cœlestes, sunt: nec tamẽ ita sunt corpulenti, vt hominum capiantur obtutu. hęc fermè Martianus. Hinc & Tertullianus, vt puto, & deũ, & hos spiritus, corporeos aliquo modo existimauit. Sed nos prætereà sequamur. Apuleius in libro de Deo Socratis, Dęmonibus hãc definitionem attribuit, quem etiam secutus est D. Augustinus. Dæmones sunt, inquit, genere animalia, ingenio rationabilia, animo passiua, corpore aërea, tempore æterna. quam descriptionem cùm planius explicasset, monstrassétque hominis animam adhuc in corpore positam dæmona nuncupari, ideóque etiam dici δαήμονας eos qui beati forent, & quibus bonus contigisset Genius: tum de Geniis quædam locutus subiungit, eos abiuratis corporibus suis Lemures, Laruas, Larésque vocari. vt etiam in deis Manibus dicturi sumus. Idem Apuleius prætereà in lib. de dogmate Platonis: Dæmones, inquit, quos Genios & Lares possumus nuncupare, ministros deorum arbitrantur, custodésque hominũ & interpretes, si quid à deis velint. Sed de custodibus paulo suprà actũ est. Alij nonnulli extitere, qui Genios animas quorumcunq; rationales interpretati sunt: quo modo & per Geniũ alicuius iurare intelligunt, quòd maximum fuit apud veteres iuramẽtum per principis Geniũ iurare, vt planè Iurisc5sulti & Tertullianus ostẽdunt. Suet. Tranquillus in Caligula ait, multos à Caligula supplicio affectos, qui per eius Genium peierauerant. Lactantius Firmianus libro 2. Diuin. inst. de dęmonibus agens Geniorum, inquit, sibi

nomen

nomẽ assumũt, sic enim latino sermone dęmones interpretãtur. Hos vtiq; Hermes Trismegistus ἀγγέλους πονηρούς, hoc est, angelos malignos vocauit. Aliquando tamen etiam simpli ci voce dicũtur πονηροί: vt CHRISTVS Dominus ad patrem in prece quotidiana appellat. Sunt etiã in genere angelorũ, quos δυνάμεις, hoc est virtutes, vel potestates, Magi et sapiẽtes Chaldęorũ appellãt: inter quos vt M. Psellus tradit, κοσμοκράτορες repositi sunt, quasi tu dicas mundum agentes. Sunt item qui ἀμείλικτοι, hoc est, qui mulceri non permittũt animas illecebris & affectibus. Porrò Genius Genio alius alij præstare creditus est, virtute, sapientia, viribus. vnde est illud apud Plut. de Octauio Augusti & M. Antonij Geniis, quorum alterius, id est, M. Antonij, reformidabat alterũ, hoc est, Octauij Augusti. Sed nec humiliora omittamus. Genius natalis deus nũcupari videtur à Tibullo poëta. nam cùm de Genio loqueretur, ita Elegiam ad Cherinthum claudit:

At tu natalis quoniam deus omnia sentis,
Annue, quid refert clámve palámve roget.

Demum à Genio Genialis dies vocatur, quoniam in die natali lætitiæ & hilaritati operam in primis dabant antiqui, & Genio indulgebant. vnde & cùm naturæ obsequimur indulgere Genio, & è contrario, defraudare Genium dicere consueuimus. vt illud, Genialis agatur iste dies: quòd scilicet, vt Laberius mimographus dicit, Genius generis deus sit, ventri qui pareat. Ad hæc, quoniam naturæ deus existimabatur Genius, Genialis lectus maritalis est appellatus, in quo opera detur generãdis liberis. Sext. Pompeius: Genialis, inquit, lectus qui nuptiis sternitur, in honore Genij. Catullus in Epithal. Pelei & Thetidis:

Puluinar verò diuæ Geniale locatur
Aedibus in mediis. Solemus quoq; dicere non modò homines natos bono vel malo Genio, sed & vrbes, & res cæteras: quin etiam libros. & propter id Val. Martialis non inconcinnè cecinit:

Victurus Genium debet habere liber.

Quare iam satis de Geniis. deinceps Penates, & Lares, cæterámq; turbam eiusmodi deorum interpretemur.

PENATES.

PEnates dei qui diceban tur à Latinis, quo nomine à Græcis appellarentur non satis constat. Dionysius Alicarn. in primo hist. à diuersis eos scribit diuersis nominibus in græcam linguã cõuersos esse. Alij, inquit, patrios appellant, id est, πατρῴους: alij γενεθλίους. Fuêre qui ἑστιούχους, quiq; μειλιχίους. quidã & ἑρκείους, alij & ἐφεστίους: & horum vnusquisq; secũdum quod aliquid eos contingeret, videtur nomen dedisse. Sedenim Cassius Hemina, Samothracas deos eosdem existimauit, qui & Penates, & Magni dei: quod & Macrobius refert. Sed de Samothracibus idem qui suprà Dionysius Alicar. plura in eodem primo hist. ex Callistrato vetusto scriptore, itémque ex Satyro, & Arctino poëta prodidit, & nos in Cabiris nonnihil, Varro humanarum lib. 2. Dardanum refert deos Penates ex Samothrace in Phrygiam, & Aeneam ex Phrygia in Italiam detulisse. Alij Tarquinium Demarathi Corintij filium, Samothracis religionibus mystice imbutum, vno templo: ac sub eodem Samothracas deos coniunxisse volunt. Scribit Varro de Ling. lat. quod terra & cœlum, vt Samothracum initia docent, sunt dei magni: & hi quos dixi, multis nominibus, nam neque quas Samothracia ante portas statuit, duas viriles species æneas, dei Magni: neque vt vulgus putat, hi Samothraces dei, qui Castor & Pollux. Sic hi mas & fœmina, & hi quos augurum libri scriptos habent, sic diuipotes sunt pro illo, qui Samothraces θεοὶ Διώνατοι, hæc duo Cœlum & Terra, quod anima & corpus, humidum & frigidum, hæc verò de Samothracibus. Redeo ad Penates. Idem Varro, vt est apud Arnobium: Penates, ait, qui introrsus atque in intimis penetralibus cœli deos esse censet, quos loquimur, nec eorũ numerum nec nomina sciri. hos Cõsentes & Cõplices Hetrusci aiunt, & nominant quòd vnà oriantur, & vnà occidant, sex mares, & totidem fœminas, nominibus ignotis, & miserationis parcissimæ, sed eos summi Iouis consiliarios ac principes existimari. Nec defuerunt qui scriberent, Iouem, Iunonem, ac Mineruam, deos Penates existere, sine quibus viuere ac sapere nequeamus, sed qui penitus nos regant, ratione, calore ac spiritu, Hyginus patrios deos Penates, id est, θεοὺς πατρῴους vocari tradidit: atque ideò à Vergilio dictum:

Dei patrij seruate domum. Item,

Patr

Patríque Penates.

Nigidius libro decimonono de Deis requirit, num dei Penates essent Troianorum, Apollo & Neptunus, qui muros ei vrbi fecisse dicuntur: & num eos in Italiam Aeneas adduxerit. idem & Cor. Labeo in libro de Deis penatibus prodidit. Sunt tamen qui diuersos faciunt. Sed & θεοὺς μεγάλους, id est, magnos deos apud Vergilium, Penates deos Macrobius interpretatur: alij alia, quæ ab eodem Macrobio traduntur. Idem tamen Nigidius rursus, vt refert Arnobius in tertio aduersus Gentes in libro sexto exponit, & decimo, disciplinas Hetruscas sequens, genera esse Penatium quatuor: & esse Iouis ex his alios, alios Neptuni, inferorum tertios, mortalium hominum quartos dixit. Cæsius & ipse assequens, Fortunam arbitratur, & Cererem, Genium Iouialem, ac Palem: sed non illam fœminam, quam vulgaritas accipit, sed masculini nescio quem generis ministrum Iouis ac villicum. De figura verò eorum & forma, Timæus quidem historicus scribit eos lituos ferreos & æreos, & Troianum vas quoddam fictile fuisse, eáque in occultis & reconditis Lauini iacuisse sacra. Audiuisse verò se dicit ab incolis. hinc Varro de lingua Latina: Oppidum quod primum conditum in Latio, stirpis Romanæ Lauinium: nam ibi dei Penates nostri. Subdit Dionysius, imo Lapus in eius interpretatione (ea enim verba adeò mihi confusa videntur, vt per defectum græci codicis coactus sim ea interpolata hîc afferre.) agit igitur, in templo obscuro & humili, quod erat non procul à foro Romano, duas duorum Troianorum imagines se vidisse, duorum iuuenum sedentium, habentiúmque pila in manibus, vetera eius artis opera, quibus esset inscriptio, D. PENATES. Similésque vetustis in templis plerisque conspici iuuenes militari habitu, cultúque. addo ego. etiam in nomismatibus quibusdam antiquis adhuc huiusmodi imagines conspici. Porrò Macrobius, ædem deorum Penatium in ea parte Palatini montis fuisse ait, quæ Boream spectans, Velia dicebatur. Liuius item in quinto Decad. scribit: Aedes deorum Penatium in Velia de cœlo tacta est. Penates autem dicti sunt, vt M. Cicero dicit, à penu, siue ab eo quòd penitus insident, ex quo etiam penetrales dicebantur. hinc & Festus ait, Penetralia esse Penatium deorum sacraria. Vergilius:

Aeternúmque adytis effert penetralibus ignem.
Hinc & dei Penetrales dicti, Catullus:
Pubes Græca Penetrales deseruisse deos.

Macrobius Penates sic vocatos arbitratus est, quòd per eos penitus spiremus, per quos & corpus habeamus, & per quos rationem animi possideamus. Seruius grammaticus in eos Vergilij versus:

Aedibus in mediis, nudóque sub ætheris axe,
Ingens ara fuit, &c.

Penates ait omnes deos esse, qui domi coluntur. vnde & pro domibus ipsis sæpe ponuntur. Sanè legimus & publicorum & priuatorum penatium mentionem à scriptoribus habitam, vt à Liuio in tertio: quin & cœli, terræ, vrbium & ædium penates dictos annotauimus. Penatis etiam singulari numero Labeo Antistius dici putauit, quia pluraliter Penates dicantur: cùm & proportio etiam patiatur Penas dici, vt Optimas, Primas, Antias. Sed hæc nihil, vel parum, ad institutum: vt hoc ad curiositatem pertinet, Hirundinum genus deis penatibus & Veneri, quæ ipsa quoque è numero Penatium putabatur, charum existimatum esse ab antiquis, vt est apud Aelianum.

LARES.

LAres sunt dei domestici: vnde & Lares pro ædibus ipsis, vt etiam Penates dicti. hinc & Lar familiaris, qui ab antiquis, teste Plauto, in canis figura efformabatur. Plutarchus in Problemat. Cur, inquit, Laribus, quos propriè Præstites vocant, canis assistit, ipsi autem Lares canum vestibus vestiuntur. idem & Macrobius scribit. Causam exponit Plut. atque ideo valde considerandum puto, quid tandem sibi Cornutus seu Probus grammaticus in Persij Satyris voluerit, cùm scribit: Succinctis Laribus, inquit, quia Gabino habitu cynomia, id est, canina pelle dei Penates formabantur, obuoluti toga supra humerũ sinistrum, & sub dextro. Larium mater Mania putata est, vt Varro & Macrobius scribunt. Ouidius in Fastis, Lares Mercurij & Laræ Nymphæ, quæ & Muta dicta est, filios ait: Lactantius & Ausonius, Larundæ. De Lara verò, siue Larunda, hæc fabula narratur, quòd nympha hæc Tiberiona fuerit, cui ab Ioue lingua sit abscissa, quòd Iuturnæ cum Ioue coitum Iunoni

indicasset. hanc Mercurio iussit, vt ad inferos deferret. inter eundum, forma puellæ illectus Mercurius, rem cum ea habuit: vnde nati sunt gemini Lares. Scribit Arnobius, Lares vicorum atque itinerum deos esse, ex eo quòd Græci vicos cognominant Lauras. Nigidius, modò tectorum domuúmq; custodes, modò Curetas illos qui occultasse perhibentur Iouis æribus aliquando vagitum, indigetes Samothracios, vt est apud Arnobium. Varro nunc Manes ait, vnde & eorum mater Mania: nunc aërios ait deos, & heroas: nunc laruas Lares dicit, quasi quosdam genios defunctorum. quin & quod Lares vicos & compita seruarent, in quorum honorem ludi compitalicij celebrabantur. Pilæ, ait Festus, effigies viriles & muliebres ex lana, Compitalibus suspendebantur in compitis: & hunc diē festum esse deorum inferorū, quos vocant Lares, putarunt: quibus tot pilæ, quot capita seruorum: tot effigies, quot essent liberi, ponebantur, vt viuis parcerent, & essent iis pilis & simulacris contenti. hæc Festus. Macrobius verò primo Satur. planius de his agit, de compitalibus agens: Restituti ludi, inquit à Tarquinio Superbo Laribus ac Maniæ, ex responso Apollinis: quo præceptum est, vt capitibus pro capitibus supplicaretur. idque aliquandiu obseruatum pro familiarum sospitate, vt pueri mactarentur Manię deæ, matri Larium, quod sacrificij genus fuit. Brutus Consule pulso Tarquinio aliter constituit celebrandum. nam capitibus allij & papaueris supplicari iussit, vt respōso Apollinis satisfieret de nomine capitum, remoto scilicet scelere infaustæ sacrificationis. factúmque est, vt effigies Maniæ suspensæ pro singulorum foribus, periculum si quando immineret familiis, expiarent: ludósque ex viis compitorum, in quibus agitabātur, Compitalia appellauerunt. Hactenus Macrobius. Fuit Larium ædes Romæ via sacra, teste Solino. quidam & in campo Martio ab Aemilio Rugillo prætore dicatam alteram statuunt. P. verò Victor vicum etiā Romæ Larium fuisse ruraliū prodit. Sed & Lares familiares fuerūt, vt ex Plauti Aulul. palā fit, qui & domestici dicebātur. Inuenio & hostiles Lares appellatos, quòd ab his hostes arcerētur, vt Alexander ait. Solebāt verò pueri, cùm bullas deponerēt, Laribus eas suspēdere, vnde est illud Persij:

Bullāque succinctis Laribus donata pependit.

Meminit & Porphyrion, & Cornutus seu Probus, grammatici. Propertius lib. quarto:

Mox vbi bulla rudi demissa est aurea collo,
Matris & ante deos libera sumpta toga.

Inde verò Lares domicoli cœptos ait Seruius, quòd apud antiquos mortui domi sepeliebantur, quos vt deos domesticos venerabantur, vt in Sepulcralibus ostendimus. Fuerunt & Lares præstites nuncupati, Ouidio & Plutarcho testibus: licet in latino codice Plutarchi perperam Præsides pro Præstites legatur. nam in Græco rectè habet. Lares etiam coronari solitos legimus. Pli. Et iam tunc coronæ deorum honos erant, & Larium publicorum priuatorúmque, & sepulcrorum, & manium. Quin Plautus in Aulul. Larē familiarem loquentē facit, thure, vinō, coronis sibi quotidie sacrificari. Ouidius etiam in Fastis:

Lucifero subeunte lares delubra tulerunt,
Hic vbi sit clara multa corona manu. Iuuenalis in XII:
Laribúsque paternis
Thura dabo, atque omnes violæ iactabo colores.

Afferebantur & illis frugum primitiæ, quod Horatius aliíque poētæ significant, sed ante alios Tibullus istis carminibus in primo, cùm his inquit:

Vos quoque felices quondam, nunc pauperis agri
Custodes, fertis munera vestra Lares: tum illis maximè,
Sed patrij seruate Lares, aluistis & iidem,
Cursarem vestros cum tener ante pedes.
Neu pudeat prisco vos esse è stipite factos:
Sic veteres sedes incoluistis aui.
Tunc melius tenuere fidem, cum paupere cultu,
Stabat in exigua ligneus æde deus.
His placatus erat, seu quis libauerat vuam,
Seu dederat sanctæ spicea serta comæ.
Atque aliquis voti compos libaipsa ferebat,
Póstque comes purum filia parua fauum.
At nobis ærata Lares depellite tela,

Hostiáque è plena mystica porcus hara.
Hunc pura cum veste seq ar, myrtóque canistra
Vincta geram, myrto vinctus & ipse caput.

Hæc Tibullus. Propertius libro quarto:

Parua saginati lustrabant compita porci.

Nam compitalia in Larium honorem instituta & celebrata esse, etiam alibi dicetur. Fuerunt & Lares nuncupati Permarini, quorum est mentio apud Tit. Liuium X. lib. quartæ Dec. quibus Laribus ædem vouerat L. Aemilius Regillus, in bello contra Antiochum regem, prælio nauali, quæ XL. pòst annis dicata fuerit. Qui verò essent Lares Permarini, à doctis ambigi video, nec de his certi quippiam comperi. tātum ariolor, quod vt in domibus publicis priuatísque ac compitis Lares antiqui, ita etiam nauibus suos Lares attribuissent, vnde sint Permarini Lares. Sedenim & à Laribus Lararia vocata sunt, ædiculæ, vbi Lares & dei priuatim colerentur, quorum mentio ab Helio Lampridio in Alexandro. Lararium tamen nō videtur satis, antiquum: in ædium enim descriptione à Victruuio non reponitur. Scribit Lampridius, Alexandrum Mammææ Seuerum in Larario suo habuisse CHRISTVM & Abramum, Orpheum & Apollonium. Fuēre inter literatos, qui Lararia hæc existimarint salutatoria cubicula appellari à Plinio. atque duo habuisse veteres Lararia, in quorum altero deos immortales, deis immortalibus progenitos: in altero diuos, qui ex hominibus in deorum numerum relati fuissent, venerarētur: quos vtrosque deos, prout ferebat occasio, & salutabant, & floribus thuréque & cætero thymiamate, & interdum quoque victimis, aliísque rebus sibi suísque propitios faciebant. Sunt demum qui scribant, huiusmodi deos Lares apud Aegyptios quatuor fuisse, quorum hæc nomina, Dymon, Tychis, Heros, & Anachis. Existimo hæc nomina corruptè legi, pro Dynamis, Tyche, Eros, Anance: id est, Vis, Fortuna, Amor, Necessitas. Porrò à Laribus laruæ dicuntur, vt nonnulli volunt, noxiæ inferorū vmbræ, Plau. in Amph. Nam hæc quidem ædipol laruarum plena sunt. & alibi, Laruæ senem agitant. vnde laruatus, furens. Sed & larua persona est, vt notissimum est. Sed de laruis plenius agendum in deis Manibus.

Sed iam omnem hanc dæmonum scenam patefaciamus, eósque è latebris suis eruamus, atque è terra in primis: hoc est, quos dicunt Græci χθονίους, ὑπὲρχθονίους, ὑποχθονίους & καταχθονίους: nostri verò tum terrestres tum subterraneos, & inferos. Epichthonios tamen Hesiodus cœlestes intellexisse videtur, id est, ὑπερουρίους, si Proclo interpreti standum: quanquam varius est alibi hos & Animales deos, & mortales vocatos aliquādo videmus. De animalibus deis Aristoteles in primis scripsisse traditur, vt Seruius grammaticus obseruauit. Labeo & ipse libros scripsit de deis animalibus, in quibus ait esse quædam sacra, quibus animæ humanæ vertantur in deos, qui appellantur animales, quod de animalibus fiant. Hi autem sunt dei Penates & Vitales sic quidem Labeo. Sed Chthonios deos Artemidorus in libris Oniroriticōn memorat, eorúmque diuisionem & nomina ostendit. Quin & Hippocrates medicinæ princeps, in suis quibusdam opusculis Chthoniis & Hypochthoniis deis vota & sacra ad expiationem facienda præcipit. Auctores item qui de re rust. scripserunt, vt magicos & superstitiosos cæteros mittam. Prolixior enim sim, si omnes hic complecti velim: cùm nonnulla tamen sparsim hoc ipso libro dicenda sint, cùm se obtulerint. Tales verò fuēre Satyri, Satyrisci, Panes, Panisci, Syluani, Sileni, Fatui, Fatuelli, Fatuæ, Fatuellæ. Connumerantur & inter hos Ephialtæ, & Hyphialtæ: id est, Incubi, & Succubi. Ephialtæ, qui & Epialtæ: publica hos persuasio, vt Macrobius ait, opinatur quiescentes inuadere, & pondere suo pressos ac sentientes grauare. Medici verò morbum esse aiunt, qui quiescentes inuadit, Ephialtes autē dictus ἀπὸ τοῦ ἐφάλλεσθαι, quod homines inuadat & premat. Alij ab Ephialte quodam dictum volunt, de quo Homerus libro Odyss. vndecimo. Themison verò in secundo Epistolarum, πνιγαλιῶσα & πνίγμονα, dicit ἀπὸ τοῦ πνίγειν, id est, à suffocando. Fit autem hic morbus, cùm redundans caput infestat euaporatio, ex voracitate & cruditate. plura leges apud Cœlium Aurelianum Siccensem, qui latinè Incubonem vocari ait. Idem & Scribonius. Sed nos cætera sequamur. Fuit item Pales, fuit & Faula, quam Verrius scortum Herculis fuisse scribit, vt est apud Lactantium, & Augustinum in sexto de ciuitate Dei, & Macrobium in Saturn. Hanc Plutarch. Phabolam, seu Flauiam nuncupat, vt in nostro Hercule scripsimus. Sedenim hos deos, deásq;, sic colligit Martianus in Nuptiis: Panes, Fauni, Fines, Satyri, Syluani, Nymphæ, Fatui, Fatuæq;, vel Fantuæ, vel etiam Fanæ, à quibus fana

dicta,quòd ſoleant diuinare. Hi & hæ omnes poſt prolixum tempus moriebantur, vt homines: ſed tamen vt præſciendi & incurſandi & nocendi haberent præſentiſſimam poteſtatem. vnde ſunt qui eiuſmodi terriculamentis agerentur, à græcis νυμφόληπτοι, & à Latinis lymphati nũcupati. hinc & Panici terrores, de quibus paulò pòſt, hoc eſt in Pane agemus.

Satyri dicti ſunt, vt Macrobius docet, veluti Sathuni, quòd ſint in libidinem proni, παρὰ τὸν σάθωνα, quod membrum virile declarat. hos petulcos in libidinem fuiſſe, etiam D. Hieronymus in Pauli Thebæi vita teſtatur, & Euſebius in III. Præparationis euãgel. eos omnem venereã virtutem oſtendere ait. Satyros, ait Phurnutus, ſymbolum eſſe ἐκτάσεως, id eſt, mentis exceſſus. dictos verò ἀπὸ τῆς σκιρτήσεως, id eſt, quòd ora aperiant. hos & Scirtos, id eſt, σκιρτὰς, ἀπὸ τῆς σκάζειν, hoc eſt à ſaliendo nominauit. idem & σκιρτίδλας, ἀπὸ τῆς σκιρτᾶν, quod eſt furere & ſæuire, appellauit: vnde & fæuus apud nos deduci poteſt. Satyri, quos nonnulli (vt Aelianus in Varia hiſtoria lib. III ſcribit) Tityros vocant: vnà cum Dionyſio Chorum agebãt. id autem nomen ſumpſerunt à teretiſmatis, hoc eſt laſciuis cantibus, quibus Satyri oblectabantur. Satyri verò à ſimulato & ficto riſu, & Sileni à dicacitate. σίλλῳ enim infamiam appellant, cum acerbo & moleſto ioco. Veſtis erat Silenis ex vtraque parte villoſa: habitus verò totus plantationem, cuius auctor fuit Bacchus, vitium & palmitum denſitatem ſignificat, vt ait Aelianus. Porrò Seruius grammaticus Tityrum ait lingua Laconica arietem maiorem ſignificare. Sedenim Satyros, ſcribit Pauſ. in Attica, ſe ab Euphemo Care accepiſſe, inſulas eſſe quaſdam, quæ Satyrides vocentur, quas Satyri incolunt. & eos eſſe hac forma: Pyrrhos, id eſt, ruſſos eſſe, & caudas haud multo equinis minores intra clunes habere eos, cum illuc nautæ appuliſſent, ad nauim cõcurſu facto, nulla emiſſa voce in mulieres, quæ in naui erant, manus inieciſſe. Nautas verò pauefactos, barbaram fœminam expoſuiſſe. in eam Satyros irruentes, non eam tantum quæ à natura viris expoſita eſt partem, ſed aliam quamlibet petulantiſſimè appetiuiſſe. At verò Mela Pomponius, & Plinius in V. Nat. hiſt. hos animalia eſſe dixerunt quadrupedia, in ſubſolanis Indorum montibus, perniciſſima, humana effigie. Solinus in ſimiarum genere reponit. A Satyris, poëmatis genus varium & maledicum, & petulans denominatum eſt, archææ Comediæ charactere compoſitum. Olim hæc ex variis poëmatibus conſtabat: quo genere apud latinos ſcripſerunt, Pacuuius, Ennius, & Varro Menippeas. Nonnunquam interpoſita ſoluta oratione, vt ſunt fragmenta quæ extant Petronij Arbitri. Lucilius verò verſu hexametro aliud genus induxit, & eum ſecuti Horatius, Perſius & Iuuenalis, & Turnus, & noſtro tempore Philelphus: & vernacula Muſa Lud. noſter Arioſtus, & Hercules Bentiuolus, alij. Satyra non à Satyris, ſed à ſatyra lance, quæ referta variis multíſque primitiis, deis inferrebatur: cuius lancis Vergilius meminerit. ſiue dicta à quodam genere farciminis: vt ait Varro, & Diomedes. alij à lege Satyra, cuius legis Lucilius meminit:

Per ſatyram ædilem factum qui legibus ſoluat.

Sed hęc non huius inſtituti ſunt. Plura Diomedes & Feſtus grammatici, & demum per ſatyram Eraſmus, & ipſe in V I de Poëtarum hiſtoria dialogo tradidi. De Pane & eius cognominibus, ſeorſum agam.

Fauni, à fando dicti. Fauni, inquit Varro, dei Latinorum, ita vt Faunus & Fauna ſint in his verſibus, quos vocant Saturnios in ſyluęſtribus locis traditum eſt ſolitos fari, quo fando Faunos dictos, Hinc illud:

Verſus quos olim Fauni vatéſque canebant.

Vel Fauni, à Fauno Pici filio dicti: de quo Vergilius in ſeptimo:

Hunc Fauno, & nympha genitum Laurente Marica,
——Accepimus.

Quo loco hęc propémodum Seruius: Quidam deus eſt Fatuellus, huius vxor eſt Fatua: iidem ſunt Faunus & Fauna. dicti autẽ ſunt à vaticinando, id eſt, fando. vnde & Fatuos dicimus, inconſideratè loquentes. Ergo poëta Faunę & Fatuę nomen quaſi aſperum fugit, & Maricam dixit. Idẽ tamen Seruius paulò pòſt, ἀπὸ τῆς φανῆς dictũ Faunum ſcribit, quòd voce, non ſignis futura oſtenderet. Extat carmen Horatij libro III. Carminum, ad Faunum:

Faune Nymphărum fugientum amator, &c.

Vbi inter cætera Porphyrion ait, Faunum exiſtimatum inferum ac peſtilentem deum fuiſſe. De Fauno verò Lactantius ita ſcribit in primo: Sic, inquit, ante Pompilium Faunus in Latio, qui & Saturno auo nefaria ſacra conſtituit, & Picum patrem inter deos honorauit,

rauit, & ſororem ſuam Faunam, eandémque coniugem ſacrauit: quam C. Baſſus Fatuam nominatam tradit, quòd mulieribus fata canere conſueuiſſet, vt Faunus viris. Eandem Varro putauit Bonam deam, vt alio loco oſtendi. Scribit Iſidorus Hiſpalenſis præſul: Fatuos, id eſt, mente captos, origine quidam dici putant à miratoribus Fatuæ Fauni vxoris fatidicæ: eóſque primum Fatuos appellatos, quòd prẽter modum obſtupefacti, vaticinium illius ad amentiam vſque admirarentur. Sanè Romæ in inſula Tiberina Fauni ædes fuit, cuius Ouid. meminit in Faſt.

Idibus agreſtis fumant altaria Fauni,
Hic vbi diſcretas inſula rumpit aquas.

Idem & Victruuius tradit. Probus Faunum tradit ædificia lucóſque numinibus conſecraſſe, & ab eo Fana dicta. Liuius auctor eſt, Cn. Domitium Aenobarbum, & C. Scribonium ædiles, ex mulctatitia pecunia in inſula ædem Fauno feciſſe. Libet his noſtris addere, quæ Pomponius Lætus ſcribit: Faunus, inquit, antiquiſſimus omnium regum in Latio fuit, qui Aboriginibus imperauit, homines more ferarum viuentes in mitiorem vitam redegit, lucos ſacrauit, locis & vrbibus nomina dedit, ædificia erexit, templa ædificauit: quæ ideo à Fauno fana dicuntur, quòd pontifices ſacrificãdo illic fantur. Faunus in Latio cultus deorum inſtituiſſe fertur. Quidam ſcribunt, ante Faunum Ianum imperaſſe, & cultum deorum demonſtraſſe. Fauni ſoror Fatua, vaticinatrix: ab ea vates, fatuarij dicuntur. Hæc traditur mulierum caſtiſſima, ideo eam Romani Bonam deam appellauêre: cuius templum fuit in ſaxo Auentini montis, vnde ingreſſus maribus prohibebatur, & ei fœminæ tantum ſacrificabant. Et hactenus Pomponius Lætus.

Syluanus: Syluani à ſyluis vbi verſabantur denominati ſunt, & Monticolæ & Syluęſtres cognominati. Syluanus deus, qui Cypariſſum puerum amaſſe perhibetur. Puer hic Cypariſſus mãſuetiſſimam ceruam habebat, quam cùm Syluanus ignarus occidiſſet, puer eſt dolore extinctus, quem deus amator in cupreſſum arborem eius nominis vertit, & eam pro ſolatio portaſſe dicitur. Vnde poëta in Georg.

Et teneram ab radice ferens Syluane cupreſſum.

Et Gratius in lib. Cynegeticõn:

Et inculto Syluanus termite gaudens.

Hanc ita fabulam Seruius in Georgicis. In Aeneid. verò ſuper hos verſus:

Syluano fama eſt veteres ſacraſſe Pelaſgos,
Aruorum pecoríſque deo, lucúmque, diémque.

Sic ſcribit: Publica cæremoniarum opinio hoc habet, pecorum & agrorum deum eſſe Syluanum: prudentiores tamen dicunt, eſſe ὑλικὸν θεὸν, hoc eſt deum ἀπὸ τῆς ὕλης. Hyle autem eſt fex omnium elementorum, id eſt, ignis ſordidior & aër, item aqua & terra ſordidior, vnde cuncta procreantur: quam Græci ὕλην, Latini materiam appellarunt. vnde Syluani nomen factum eſt. Eſt apud Aelianũ de hiſtor. animaliũ, Crathin Sybaritam cõcubuiſſe cum capra, & inde natum puerum, qui caprina haberet crura, & humanam faciem, qui fuerit in deorum numerũ relatus, & Syluanus deus appellatus. fabulam Aelianus pluribus eſt executus. Viſum eſt ex re aſcribere, quæ ex Varrone deſumpſit D. Auguſtinus libro ſexto de Ciuitate Dei: Mulieri, inquit, fœtæ poſt partum tres deos cuſtodes Varro commemorat adhiberi, ne Syluanus deus per noctem ingrediatur, & vexet, Eorúmque cuſtodum ſignificandorum cauſa tres homines nocte circumire limina domus: & primò limen ferire ſecuri, poſtea pilo, tertiò deuerrere ſcopis, vt his datis culturæ ſignis, deus Syluanus prohibeatur intrare: quia neque arbores cæduntur ac putantur ſine ferro, neque far conficitur ſine pilo, neque fruges coaceruantur ſine ſcopis. Ab his autem tribus rebus tres nuncupatos deos: Intercidonem, à ſecuris interciſione: Pilunum, à pilo: Deuerram, à ſcopis. quibus deis cuſtodibus, contra vim dei Syluani fœta conſeruantur. Hæc D. Auguſtinus. qui & in X V de horum dæmonum laſciuia ſic propémodum ſcribit: Et quoniam, inquit, creberrima fama eſt, multíque ſe eſſe expertos, vel ab eis qui experti eſſent, de quorum fide dubitãdum non eſt, audiſſe confirmant, Syluanos & Inuos, quos vulgò Incubos vocant, improbos ſæpe extitiſſe mulieribus, & earum appetiſſe & peregiſſe cõcubitum: & quoſdam dæmones, quos Duſios Galli nuncupant, hanc aſſiduè immundiciam & tentare & efficere, plures, taléſque aſſeuerant, vt hoc negare impudentiæ videatur. Hæc quidem Aurelius Auguſtinus, quæ & ab Iſidoro in V III, ſunt repetita. Cæterùm ne plura ego eiuſmodi inculcem,

vnius Pici libros lege vel de Rerum prænotione, vel de Strigibus, in quibus plurima exempla collegit. Porrò Fauni, Satyri & Panes cognominati sunt semicapri & capripedes, à forma, de qua pluribus in Pane agam: Vocati etiam sunt à fistula Cicuticines. Gestare etiam dicebantur ferulas, vnde Narthecophori & Feruliferi dicti. Quin & liliis coronabantur, item ex harundine & ferula, vt Lutatius notat. Eosdem ex Acheruntia populo & marathro serta gestasse legimus. Nec illud te fugiat, prouectioris ætatis Satyros, Pausania teste, Silenos nuncupatos fuisse: dictos, vt Phurnutus ait, ἀπὸ τῆ σιλάνειν, id est, ab irridendo, & oculis præcipuè. Eusebius III Præparationis euangelicæ, Silenum ait spiritalis motus symbolum fuisse, qui non parum vniuerso conducit, cuius caput propter caniciem candore fulgens cœlestis motus: Cæsaries verò, quæ inferioribus imaginis partibus apponitur, crassitudinem terrestris aëris significat. & paulò pòst irridens subiungit: Cur si motus spiritalis Silenus est, & motiuam virtutem significat, tum cœlestem candorem capitis, tum aëriam & crassiorem prolixitate ac densitate barbæ, & cætera. Illud te hoc loco latêre nolim, quod est à Tertulliano nec semel proditum, & in primis aduersus Hermogenem, vbi sic ait: Nisi si Heleno illi apud Midam regem adseuerãti, de alio orbe credendum est, auctore Theopompo. Idem in libro de Pallio: Vt, inquit, Silenus penes aures Midæ, aptas sanè grandioribus fabulis, & cætera. Quam fabulam Tertulliano copiosius Aelianus in III de Varia historia refert, quam breuitatis causa hoc loco prætermitto. Sed & Maximus Tyrius in sermone XXX ita ait, Silenum ebrium laqueis & vinculis constrictum, Midæ prædixisse varia & diuersa. vnde facile videre possumus, poëtam Vergilium argumentum suæ Eclogæ Sileni desumpsisse. Plut. in consolatione Apollonij: Ferunt, inquit, Silenum iam captum post venationem, percontanti, quídnam esset hominibus optimum, quídque omnium maximè optabile? primùm quidem nihil voluisse dicere, sed silentium tenuisse. mox ita locutum: Nasci hominibus non omnium omnino optimum, nec optimæ est particeps naturæ. optimum est enim omnibus, non nasci. sed post hoc est scilicet, genitos quàm celerrimè interire: quod & Plut. refert, & Aristotelem ait in Eudemo tradidisse, ipsius etiam verba apponens. Sed mehercule Plinius in septimi lib. Nat. histor. præfatione, paucioribus hanc ipsam sententiam explicat. Multi, inquit, extitêre, qui non nasci optimum censerent, aut quàm ocyssimè aboleri. id quod & Lactantius Firmianus testatur. Hyginus quoque de Sileno & Mida fabulam explicat, cap. CXCI. Sed de hoc iam satis. Reliqua de Silenis, & aliis quæ proposui, subiungam. Mirabile illud in Pariorum lapidicinis proditum est, gleba lapidis vnius cuneis diuidentium soluta, imaginem Sileni intus extitisse, vt Plinius scribit. Sileni à Catullo Nysigeni cognominati sunt, cùm ait:

Cùm thiaso Satyrorum & Nysigenis Silenis.

Custos & famulus Bacchi ab Horatio dicitur, in Poët.

An custos famulúsque dei Silenus alumni.

Silenus Alcibiadis prouerbium fuit, de quo habes in Prouerbiis.

Σαυᾶδλοι, & σαῦδλοι Sileni à Macedonibus appellabantur, vt Amerias apud Hesychium & Phauorinum testatur. Sunt & qui παρεδλοὶ, id est, assistentes dæmones dicti, qualis qui Socrati assistebat, de quo Plutarchus & Apuleius peculiari libro scripserunt, aliíque. & item qualis Simoni Samaritæ mago, vt Eusebius notat. Ophioneum verò dæmonem Pherecydes prodidit, principẽ eorum fuisse, qui de cœlo lapsi sunt: quod & Platonicus Ficinus repetit in commentario Apologiæ Platonis pro Socrate. Sunt & Onosceli, qui dicuntur, asininis cruribus, vnde & illis nomen: qui & sese mares exhibere, interdúmque & leonis, vel canis, vel alterius animalis specie apparere feruntur. Hos eruditi quidam dæmones aiunt, in aquosa & arida, corporibus arescentibus frequentes apparere. Porrò ὀνόχωλαι, Onochelon illudentes gentes Christum D.N. vocabant, & pingebant: vt Tertullianus, Suidas, alij tradunt. Sanè & in hoc genere dæmonum Isodætes fuit, cuius Hyperides orator in Phrynis oratione meminit, & Arpocration, & Suidas: sed & ab his Phauorinus. Erat autem hospitalis dæmon Isodætes, cui popularia sacra quædam muliebria peragi solebant. Fuêre & qui κόβαλοι dicebantur. qui circa Dionysium esse credebantur, eodem Arpocratione teste, cum cæteris: Hesychio præterea, & Philochoro. Quin & Aristoteles in libro de Animalibus, Otum hoc nomine, hoc est κόβαλον, nominauit.

Fuit & Chrysios dæmon, quem quidam & Plutum nuncuparunt, & barbara Chaldæorum voce Mammona, vt in Pluto dicam. Eurynomus etiam dæmonis nomen, de quo ex

ex Delphicis interpretibus Pausanias scribit, ipsum infernum fuisse dæmonem, qui mortuorum carnes absumeret, sic vt ossa solummodo relinquerentur. Effingebatur verò horrida ac terrifica specie, exertis dentibus, in vulturij pelle sedens, colore inter cæruleum, nigrúmque, qualis est musculorum color. μορμόνας à Græcis vocari scribit Hesychius, errantes & vagantes dæmones. Considerandum vtiq;, an Mormolycias potius legendum sit. nam Philostratus in Apollonij Tyanei vita tradit, Empusas & Lamias Mormolycias etiã nuncupari. Sed enim & μορμολύκειον, vel μορμολύκιον (vtrunque enim legimus) pro larua & persona sumitur. Quinetiam μορμὼ, pro deformi & monstrosa muliere à Theocrito vsurpatur: pro larua verò, Apud Aristophanem grammatici interpretantur. In Zoroastris oraculis seu Symbolis, illud notandum est, dæmones vocari terrestres canes, hoc est, κυνώδη χθονίους, vt M. Psellus interpretatur: Ex terræ, inquit, gremiis prosiliunt κυνώδη χθονίοι, nunquam verum corpus homini demonstrantes. Idem Zoroaster & θήρας χθονὸς, id est, terræ feras appellauit. & alibi manifestè dæmonem Terrçum vocauit, vt cum dixit: Cùm videris venientem δαίμονα πρόσγειον, sacrifica lapidem μαίζειν incantans. quibus in locis ipse mihi Psellus pleraque videtur non à superstitione aliena afferre. Est verò apud Persas Mnuzirin lapis, vt idem Psellus significat, vim habẽs euocandi maiorem dæmona alterum. Soradij apud Indos dæmones crediti fuêre, qui οἰνοποιοὶ Græcè dici possunt, à nostris vini fictores. Libantes nomen dæmonis, vrbem Temesen infestantis: qui ab Euthymo victus, niger & lupina pelle amictus apparuit, vt scribit Pausan. Sed vereor ne nimius sim, si hic plures colligere velim, cum toto hoc opere, vt res feret, de his dæmonibus agendum sit. Id tantum in præsentia non prætermittam, quod idem M. Psellus in peculiari de Dæmonibus libro, ex sententia magi cuiusdam Marci, sex eorum esse genera prodidit: quorum primum vocatum ait barbara voce Leliureon, in sublimiori parte aëris agentem: alterum, in proxima eiusdem aëris parte nobis propinqua: tertium, terreum genus esse: quartum, aqueum & marinum, quod in aquis maximè versetur: quintum, subterraneum, quod in visceribus terræ degat: sextum tenebrosum, quod omnino lucem refugit. Scribit præterea de his alia multa, quæ hoc loco referre non precium sit magnum operæ. Martius verò Narniensis lib. promiscuæ doctrinæ, & ipse ex magnorum sententia hanc dæmonum distinctionem esse tradit. Magorum, inquit, doctrina aliter quàm Christianitas dæmones taxat. dicit enim, orientales occidentalésque spiritus optimos esse de sui natura: nec nisi vi ad operationem mali coguntur, apparéntque in pulcherrima forma, ita vt eos putemus, quos fides Dei ministros narrat. Sed septentrionales meridionaléque in turpissima forma apparent, vt eos criminatores dicere possimus: id est, διαβόλους, de natura sui pessimi. nanque nisi coacti bonum operantur: & vt illi pulchritudine sui nos oblectant, ita hi & nigredine, & capitibus & hominũ & brutorum & mortuorum plerunque terrificant. Dæmonium autem meridianum (cum ab incursu & dæmonio meridiano Dauid psalmographus sibi præcauendum petat) quale sit, facile intelligitur. Hactenus Martius. Sed nos de Dæmonio meridiano alibi in Empusa scripsimus. Quare porrò sit in vniuersum hoc omne dæmonum genus, docet in primis Eusebius de Prçparatione Euang. & Aur. Augustinus, cùm in Dei ciuit. tum in eo maximè qui est de Potestate dæmonum.

Lamiæ quoque in hoc dæmonum genere censentur, quas & Mormolycias & Empusas aliquando dictas iam docui, & Striges à nostris. Lamiæ sint, nec ne, à me ne petas: tantum lecta recitabo, fides sit (vt ait Plinius) penes scriptores. Duris Libycorũ lib. secundo, & Suidas & Phauorinus, Lamiam mulierem formosam fuisse tradunt, Beli & Libyes filiã, quam Iupiter adamauit, & ex ea filium suscepit: sed Iuno præ zelotypia filium perdidit: & Lamia præ mœrore deformata, alienos infantes rapere ac perdere dicitur. plura Phauorinus, & Aristophanis interpres meminit, & Alciatus in Parergis libro octauo. Dion quoq;, qui Libycam scripsit historiam, de Lamiis in hunc propè modum prodidit: Haud longè à littore maris curuũ esse locũ, arenosum, mari persimilem, in quo littora magna existunt, & arenosi aggeres in mari, circumuicina verò omnia deserta ferè manẽt. At si ibi fortè naufragi eiecti fuerint, feræ apparẽtes eos omnes qui vel peragrant, vel aberrãt, rapiũt: quarum natura & corporis figura talis habetur. Facies est mulieris, & formosæ quidẽ, vbera & pectora longè pulcherrima, quæ neq; melius pictor possit effingere: color splendidissimus, gratia quædã & venustas ab oculis, & mãsuetudo in animũ incidit, quoties aliquis eã spectarit. reliqua pars corporis dura, & infrangibilis, ob squammas cõfertas. inferiora sunt serpẽtis, vt ima pars in

caput desinat serpentis,& quidem valde horrentis.hæ feræ alas non habent,quemadmodum Sphinges.neque enim loquuntur,vt illę:neque aliam vocẽ emittunt,sed solum sibila acutissima, quemadmodũ dracones. terrestriũ omnium hæ velocissimæ,vt nullum possit eas animal effugere. Cætera quidẽ animalia viribus expugnant homines, hę solum fraude ac deceptione.pectora aperiunt,& vbera ostentant: eum verò qui aspexerit, veneficiis quibusdam cogunt ad confabulationis desiderium. & hi quidem veluti ad mulieres accedunt, illæ intrepidæ manent, deorsum in humum sæpe respicientes, ornatum ac pudorem mulieris imitantes.atque ita eum qui propius accesserit,rapiunt: nanque manus sunt ferarum, quas aliquãtisper occultant:cæterũ serpens mordẽs veneno interficit, cadauer ipsum comedunt serpens,& quod reliquum est feræ. atque hactenus Dion fermè de Lamiis feris.quibus videmus eos & falli, & fallere, qui equinos Lamiis pedes attribuunt. Has & propheta Hierem.videtur agnoscere,cũ ait: Sed & Lamię nudauerat mãmas,&c. quanquam locus hic ab Hebræis aliter effertur. D.Hieronymus quædam ibi subinnuit. Porrò & Esaias Lamiæ cubile dixit. Hebræorum nonnulli Lamias,furias interpretantur. Scribit Picus,quosdã dęmonas incubos esse interpretatos, existimasséque superiores partes habere humana specie, inferiores belluinas. Lamias ineptè à laniando dictas putauit Isidorus. Hebræi Lamiam Lilith vocant, de qua monstra confingunt. Lamiæ præterea piscis genus, cuius Nicander in Glosis meminit, qui etiam Carcharia appelletur. piscis huius, Aristoteles, Plinius & Athenæus meminêre. Audio & hodie vocari à Massilienſibus Lamiam, & ingentis interdũ magnitudinis inueniri, integrósque homines ab ea voratos aliquãdo repertos. Sed hæc nõ nostri instituti sunt. Cęterùm Philostratus & ipse multa in Apollonij vita de Lamia prodidit, quæ Menapum formosum iuuenem amare se simulabat,& quo modo larua ea esse in conuiuio ab Apollonio sit deprehensa. Lamias præterea puerorum esse terriculamenta, vel ex Apuleio satis constat. Sunt qui Striges putent, quæ infantium in cunis sanguinem sugunt. quin & Horat.in Poëtica ideo dixit:

Neu pransæ Lamiæ viuum puerum extrahat aluo.

De Lamiis & Plato meminit in Politicis. Lamia etiam propriũ nomen: vt Lamia Sibyllæ mater,quod in secundo de Historia poëtarũ ostendimus.de qua præterea Plutarchus in eo, Quod oracula defecerũt,ita scribit: Postquã,inquit,sedimus in petra,quę in foro est,in qua fertur prima Sibylla sedisse,ab Helicone descẽdens,quæ à Musis fuerat educata. Quidã verò tradũt illã ad Meleona venisse,filiã Lamiæ,Neptuni filiæ.& hæc quidẽ Plutar.qui alibi Lamiã quoq; mulierem scribit amatã à Demetrio rege,ciuitatis perniciem à Comicis poëtis dictã. eam & Athenæus commemorat in Dipnosoph.Fuêre & ciuitates aliquot Lamiæ nomine, de quibus præter cæteros Stephanus in lib.de Vrbibus,vnde & Lamiacus sinus.Fuit & Romæ Lamiarũ nobilis familia à M.Cicerone & Horat.in primis celebrata:sed quæ nihil ad Lamias istas faciat.Postremò & in historiis legimus,à Probo Cæsare multas Lamias in spectaculo inductas ac exhibitas fuisse.Hactenus de Lamiis.

THEMIS.

THemis dea,quæ Latinè fas dici potest.Cœli filia fuit.hinc ab Orpheo θεμονόπωρ cognominata est. Hanc Græci fabulantur, Iouis nuptias fugientem,in Macedonia ab eo apud Ichnas,vt mox dicam,compressam fuisse,eandem alteram Iouẽ coniugem,ait Hesiodus in Theogonia.Ex hac natæ sunt in primis Iustitia,Lex,& Pax: hoc est, δίκη, εὐνομία, καὶ εἰρήνη.id quod etiã Pindarus in Olymp.in eo hymno qui Xenophonti Corinthio stadij cursori inscribitur.Themin deã,teste Festo,antiqui putabant eã esse,quæ hominibus præciperet id petere,quod fas esset:illámq; id esse existimabant,quod fas sit.nã θέμις apud Græcos fas significat. Ammiani certè verba leguntur lib.xx1, cognitione digna,quæ ideo hic adscripsi: Elementorũ omnium spiritus,vtpote perennium corporum, præsentienti motu semper & vbique vigẽs ex his quæ per disciplinas varias affectamus, participat nobiscum munera diuinandi:& substantiales potestates ritu diuerso placatæ,velut ex perpetuis fontium venis vaticina mortalitati suppeditãt verba,quibus numen præesse dicitur Themidis.quam ex eo quod fixa fatali lege decreta præscire fas sit in posterum,quæ tethimena dis. Græcus sermo appellat:ita cognominatã,in cubili,solióque Iouis vigoris viuifici.Theologi veteres collocarunt.Themis hoc modo describitur à Phurnuto,dea, quæ efficit vt pacta & conuentiones inter nos fiant,& seruentur.hoc concinnius Græcè dicitur, θέμις. δὲ ἡ τοιωτὶ θεὸ δύναμι μεταξὺ ἡμῶν, καὶ φυλάττουσα. Alij verò,Themin dicunt deorum esse: iustitiam, hoc est δίκαιον, hominum: qua de re plura Phauorinus. nam δίκη iudicat homines: Themis verò

verò qua dei iudicant,& ipsa hominum fora soluit. Quidam & Themidis simulacrum his afferri consueuisse,qui antiquitus concionabãtur,apud quod sederent,& verba facerent: id innuentes, iusta atque æqua ea esse debere, quæ dicerentur ab iis qui publicè ius dicerent. Certè & Aristides in oratione pro concordia Rhodiensibus conciones,inquit,senatúmque deorum antiquissima Themis cogit,&c. Deam hanc templum habuisse, innuit in Metam.Ouid.in Bœot.iuxta Cephisum, inibíque & oraculum habuisse, ad quod Deucalion & Pyrrha post diluuium pro reparatione humani generis citatũ aduiere. Orpheus in eius hymno, eam hominibus primum oracula edidisse ait apud Delphos, & Pytho regnasse. Themis igitur ante Apollinẽ in Delphis oracula reddidit. Quin illud obseruatum est,Neptunum ac Terram antè etiam responsa dedisse:& per se quidem Terram, Neptunum verò Pyrconem habuisse, qui subseruiebat: tum post hos Themidi datum oraculum, demum Apollini. Euripides in fabula Iphigeniæ in Tauris, chorum inducit laudantem Apollinem his verbis propemodum:Apollo,inquit, Themin terræ filiam repulit à sacratis oraculis, nocturna ipsa Tellus edebat oracula,quæ plerisque mortalibus & priora & futura,& quæcunque euentura erant, somni per obscura terræ cubitus dicebant, & cætera. Hanc verò deam peculiari hymno celebrat Orpheus,cum thuris suffimẽto. Homerus autem in Apollinis hymno, Themidem ait Apollini nectar & Ambrosiam propinasse. Qui in Pindarum scholia scripserunt, inter multa quæ in Pythiis tradunt, & hoc aiunt: Pana oracula dedisse Arcadibus, mox in id oraculum venisse, in quo primum Nox oracula dabat, dein Themis. & demum regnante Pythone, Dionysius primus in tripode responsa reddidit:mox Pythone occiso, Apollo dedit Pythius,& vocatũ Pythium oraculum,& Pythia vates, & Pythicum certamen, vt in Apolline pluribus ostendi. De Themide crebra mentio apud auctores,Pindarum,Strabonem, Hyginum,& Arati expositorem.Catullus:

Huc, inquit,addunt diui quàm plurima,quæ Themis olim
Antiquis solita est munera ferre piis.

Ab hac & nymphas quasdam legimus denominatas, Themistiadas. Sanè eruditorum quidam Themides duas statuerunt, vetustiorem quidem alteram, alteram verò Euandri matrem, quæ & Nicostrata & Carmentis dicta est, de qua Eusebius in 111.Praparationis Euang.Themis, inquit, quæ Latinè Carmenta vocata est,vaticinandi virtus,eò quòd statuta vnicuique præcinat.priorem Themin ἀιδλάλω vocat Hesiodus in Theogonia,id est,pudore dignam,vel pudibundam, in illo:

Καὶ θέμιν ἀιδλάλω, ἐλικωβλέφαρον τ' Ἀφροδίτην. hoc est:
Et pudibunda Themis,curuiciliisque Aphrodite.

Carmentis, quæ & Carmenta, & Nicostrata,& Themis dicta fuit,& in primis à Romanis culta,& Euandri mater credita.de hac Dionysius Alicarn. in primo histor. ait, Euandro & Carmenti quotannis sacra facta fuisse, Carmenti quidẽ sub Capitolio ad Carmentalem portam,Euandro verò in Auentino, à porta Trigemina nõ procul.Romani ad hæc Carmentis vel sorores, vel comites, Porrimam & Postuertam,vt deas coluerunt, & illis rem diuinam faciebant,vt Ouid.in primis ostendit in Fastis.Sed Gellius lib.& cap.xv1.sic scribit: Difficilis partus auertendi gratia aras statuas fuisse Romæ duabus Carmentibus, quarum altera Postuerta nominata est, Prosa altera, à recti peruersíque partus & potestate & nomine.Ex quibus considerandum,an rectius Prosa,an Porrima legatur. Nec minus etiã illud notandum,Carmẽtas numero pluriũ efferri,vt modò dicebam ex Gellio. Augustinus quoq; in quarto de Ciuit.dei lib. Ac sit alius,inquit,sed ipse scilicet Iupiter in deabus illis,quæ fata nascentibus canũt,& vocãtur Carmẽtes.Plut. verò in Quæstionibus,de æde Carmẽtæ,vbi & Carmẽtalia mẽse Ianuario celebrabãtur.Martianus verò: Alij,inquit, huius generis homines in diuinãdi vsum & pręscientiã procreati,vt Carmẽtis in Arcadia.hęc ab oraculis θεσπιῳδὸς Græcè dicta, teste Dionysio, Latinè Carmẽtis.hinc & Ouid.in Fastis:

Ipsa mone,quæ nomen habes de carmine ductum.

Εὐβουλος, hoc est consiliatrix,vel bene consulens, Themis à Pindaro cognominata est. Orpheus verò ad Musæum, sacram inspectricem hominum, id est, Hieroscopon nuncupauit,hoc est, θέμιν τ' ἱεροσκοπον ἀιδλῆν. Idẽ ad Naturã canens hymnum, eodẽ vocauit nomine.

Ἰχναία θέμις cognominata est,teste Strabone,ab Ichnis græca vrbe,nõ longe à Phyllo, vbi & Phyllæus Apollo appellatus. Stephanus vrbem ait Macedoniæ Ichnæ, quæ ab Eratosthene ἄχνη vocetur. Philetas aliam dicit, quæ per a scribitur.Themis autem cùm ab Ioue perse

perſequeretur, deprehenſa fuit in locis, vbi impreſſa fuerant eius pedum veſtigia. vnde locus ab inſequendo κατ' ἴχνος, id eſt per veſtigia dictus, quod Themis ipſa Ichnæa. Huius nominis Ichnææ meminit & Lycophron in Alexandra, & illius interpres Iſaacius.

Themiſtys, vel Themiſtis dea videtur poni à M. Tullio in ea oratione quæ eſt in L. Piſonem, pro dea iuſtitiæ: quo loco Piſonem irridet Cicero, qui Cn. Cottam, L. Piſonem, Craſſum triumphi auidos vituperabat, & reprehendere ſolitus erat: Tu tantis, inquit, nationibus ſubactis, tantis rebus geſtis, minime fructum laborum tuorum, præmia periculorum, virtutis inſignia cõtemnere debuiſti: neque verò cõtempſiſti, licet Themiſte ſapientior, &c. Quidã hoc loco libentius Themite, vel Themide legũt. Themitos enim aliquando apud Græcos, pro Themidos ſcriptũ legimus. In commentariis à Phauorino collectis, obſeruamus iuxta Doricos, Themis Themidos dici, & Themitos, vnde eſt θέμιτος, & ἀθεμίτια, id eſt fas & nefas, à recto θέμις, à quo formatur proprium nomẽ Themiſtius, & ἀθεμιστία, iniuſtitia, apud Homerum in Odyſſ. At verò Strabo libro ſeptimo, vbi de Tomaris agit, ita fermè ſcribit: Apud Homerũ ait, melius eſſe τομώτερα, quàm Themiſtas ſcribendum. nullo enim modo à poëta dici Themiſtas oracula, ſed cõſilia & decreta ciuilia, & legum ſanctiones hoc eſt, vt græcè ait, πολιτεύματα καὶ νομοθετήματα. & paulo pòſt ſubdit: Simplicius apud Homerum capere oportet Themiſtas abuſiuè cõſilia, & ipſa diuinationis imperia & conſultationes, ipſáque vaticinia, quemadmodum & decreta, quod ita græcè rectius: ὁμίως δ' ἁπλόστερον δεῖ λέγειν θέμιστας καταχρηστικῶς, καὶ βουλὰς, τὰ προστάγματα ἢ τὰ βουλεύματα τὰ μαντικὰ, καθάπερ καὶ τὰ νόμιμα. Alij apud M. Ciceronem Themiſta legendum putant, pro Themi. nam Themis, aiunt, Themin facit, & Themiſta, in caſu quarto, à quo rectus formatur Themiſta Themiſtæ, & ius ac iuſtitiam ſignificare contendunt, eandémque conſiliorum oraculorúmque præſidem eſſe: & propterea Homerum θεμιστεύειν dicere, quod vaticinari & oracula dare ſignificat: pro eo quod eſt leges ferre, & iura reddere, quod & Budæus obſeruauit.

Fuit & Themiſto, præter nympham, altera Athamantis vxor de qua Hyginus in Fabulis, fabulam recitat, vt Græcos nunc auctores mittam.

PAN.

PAn Deus paſtoralis, Inuus à Latinis dictus, teſte Liuio & Macrobio. Hũc deum Arcades colebant, appellantes τὸν Δι Ἶνιν κύριον, non ſyluarum dominum, ſed vniuerſæ ſubſtantiæ materialis dominatorem ſignificãtes, vt ait Macrobius: cuius materiæ vis vniuerſorum corporum, ſeu illa diuina, ſiue terrena ſit, componit eſſentiam. Scribit Probus in commentar. Georgic. Vergilij in eo verſu, Pan ouium cuſtos: Pana, inquit, Inuum latini interpretantur, cuius ex Arcadia religionem Italiæ fertur intuliſſe Euander. Sed creditur: propter duo argumenta, ſub eius nomine & vocabulo Iupiter coli, id eſt, mundus: quorum vnum eſt, quod πᾶν græcè ſignificat omne, id eſt, vniuerſam naturam: alterum, quòd hinuli pellis qua tegitur varietas maculis imitatur ſtellas. Pan, Phurnutus ait, ideo dictus, quòd vniuerſi Deus ipſe putaretur. nam pars eius inferior hirſuta ac piloſa, hircináque, quod terræ aſperitati conuenit: ſuperior verò pars hominis eſt, quòd in æthere ſit ἡγεμονικὸν mundi, quod vtique rationale eſt: & cætera, quæ ille exponit. Verſari etiam pana tradidere in deſertis, ſolitariiſque locis, per id maximè eius ſolitudinem ſignificabant. Vnus enim, & vnigenitus mundus eſt. Quin etiam ἐπίσκοπον, id eſt, ſpeculatorem pecudum & armentorum dixêre, eáque fortaſſe cauſa cornua etiam illi & fiſſas vngulas addidere. & fortè ob geminas auriculas, quidam & hunc Priapum putauerunt. Huius dei ſimulacrum caprina facie effingebant, rubro colore, hirtis cornibus, pectore ſideribus radiante, infima ſui parte hiſpida. & caprino pede: altera manu fiſtulam tenebat, altera pedum incuruum, Pan quoq;, Seruius inquit, etiã Faunus appellatus eſt. Vergilius in ſexto: Caſtrum Inui. Inui inquit, id eſt Panos, qui illic colebatur. Inuus autẽ latinè, appellatur græcè πᾶν. Item ἰφιάλτης græcè, latinè Incubus, itẽ Faunus, id eſt Fatuus, & Fatuellus. Dicitur verò ab ineundo paſſim cũ omnibus animalibus. In Bucolicis tamen idem ita ſcribit: Pan deus ruſticus, in naturæ ſimilitudinẽ formatus: vnde & πᾶν dictus eſt, id eſt omne. habet enim cornua in radiorũ ſolis & lunæ cornuum ſimilitudinẽ. Rubet eius facies ad ætheris imitationem. in pectore verò nebridem habet ſtellatã, ad ſtellarum imaginem. Pars eius inferior hiſpida eſt, propter arbores, virgulta, feras. Caprinos pedes habet, vt oſtendat terræ ſoliditatem. Fiſtulam ſeptem calamorum habet, propter harmoniam cœli, in qua ſeptẽ ſoni ſunt, ſeptem & diſcrimina vocum. Rhabdon habet, ſeu virgam, id eſt pedum recuruum: hoc

hoc eſt, baculum, propter annum, qui in ſe recurrit, quia hic totius naturæ deus eſt. A poëtis fingitur cum Amore deo luctatus, & ab eo victus: quia, vt legimus, omnia vincit amor. Laſciuum etiam, & libidinoſum hunc ipſum deum induxerunt, propter copiam ſpermaticarum rationum, & quæ commixtione ipſarum fiunt. Hinc & ipſum nymphas inſequi dicunt. Sed & formoſos pueros, vt eſt apud Theocritum. Deſcribitur quoque his verſibus à poëta Silio libro Punicorum decimotertio:

Pan Ioue miſſus erat, ſeruari tecta volente
Troia: pendenti ſimilis Pan ſemper, & vno
Vix vlla inſcribens terræ veſtigia cornu.
Dextera laſciuit cæſa Tegeatide capra,
Verbera lenta mouens feſta per compita cauda,
Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus.
Ac parua erumpunt rubicunda cornua fronte.
Stant aures, ſummóque cadit barba hiſpida mento.
Paſtorale deo baculum, pellíſque ſiniſtrum
Velat gratalatus, teneræ de corpore damæ:
Nulla in præruptum tam prona & inhoſpita cautes
In qua non librans corpus, ſimiliſque volanti,
Cornipedem tulerit præciſa per auia plantam.
Interdum inflexus medio naſcentia tergo
Reſpicit, arridens hirtæ ludibria caudæ.
Obtendénſque manum, ſolem inferueſcere fronti
Arcet, & vmbrato perluſtrat paſcua viſu.
Hic poſtquam mandata Dei perfecta, malámque
Sedauit rabiem, & permulſit corda furentum,
Arcadiæ volucris ſaltus, & amata reuiſit
Mænala, vbi argutis longè de vertice ſacro
Dulce ſonat calamis, ducit ſtabula omnia cantu.

Hactenus conſul & poëta Silius, Pan ergo, vt cætera expediam, ſecundũ fabulas amaſſe Syringam nympham dicitur: quam cùm ſequeretur, illa, implorato Terræ auxilio, in calamum cõuerſa eſt: quem Pan ad ſolatium amoris incidit, & ſibi fiſtulam fecit. Extat apud Theocritum Panos fiſtula, miro carminum artificio confecta: quæ obſcuriſſima cùm ſit, & ænigmati penè par, expoſita eſt ab Io. Pediaſimo Chartophylace, quam etiam in latinum conuertit nõ infeliciter amicus meus A. Thileſius. Sed & huius dei amor & deliciæ Echo creditur, quæ nullius oculis eſt obnoxia, quod ſignificare ait Macrobius harmoniam cœli. quam & deam poëtæ dixêre, de qua non ſolum veteres Græci & Latini plerique luſerũt, ſed noſtri etiam temporis poëtæ. Vnum tantum Auſonij epigramma de Echus imagine, quod illius naturam exprimit, hoc loco afferam, quod eſt:

Vane quid affectas, faciem mihi ponere pictor,
Ignotámque oculis ſollicitare deam?
Aëris & linguæ ſum filia, mater inanis
Indicij, vocem quæ ſine mente gero.
Extremos pereunte modos à fine reducens,
Ludificata ſequor verba aliena meis.
Auribus in veſtris habito penetrabilis Echo:
At ſi vis ſimilem pingere, pinge ſonum.

De Echo & in Symbolis nonnihil dictum eſt. Pinum quoque arborem Pani attribuit Conſtantinus in libro vndecimo Geoponicôn, vbi & fabulam exequitur Pityos puellæ, in hanc arborem mutatæ: aliter licet Phurnutus tradat. Sedenim Euſebius quoque in tertio Præparationis euangel. Pana vniuerſi ſymbolum eſſe affirmari ait, cornua ei data propter ſolem & lunam: variam pantheræ pellem propter varietatem cœleſtium, quod & Phurnutus repetit. Quidam porrò tradiderunt, Pana Iouis & ὕβρεως, id eſt, Contumeliæ filium, alij Mercurij & Penelopes. alij Penelopes quidem, & omnium procorum, & inde illi nomen Pan: vt Duris Samius prodidit. Epimenides verò, Iouis & Calliſtus Pana & Arcada filios geminos ait. Ariſtippus in Arcadico, vel quia fortè mundus à ventis omnibus perflatur,

vel

vel fortè etiam ob Emmelecam agrestem, & austeram quæ minus demonstrari possit.

Ἄγελος θεὸς Pan deus appellatus fuit, id est agrestis deus, propterea quòd puerorum amator fuerit existimatus. eáque ratione illum pudendis arrectis effingebant, & cornutum, & à pudendis infra hircinũ hispidúmq;. qua de re in secundo de Poëtis in Thamiridis vita scripsimus. idem & ἀγρεὺς ab Atheniẽsibus vocatus, vt scribit Apollodorus apud Hesychiũ.

Βιαρκεὺς, Biarceus Panos cognomen est, teste Suida, quasi vitæ necessaria curans. Vtitur Archias in epigram.

Ἐφιάλτης, Ephialtes, qui & Epialtes, id est incubus, dictus est Pan, teste Artemidoro in secundo Onirocriticôn. licet Aegineta Paulus, & alij, pro morbo capiãt, quo ingrauari nescio quo pacto videmur semisomnes: qua de re plenius suprà sum locutus.

Λυτάιος, Lyterius Pan dictus fuit, cuius sacellum apud Trœzenios celebre fuit. sic verò appellatus, quòd per quietem Trœzeniorum principibus famis, qua vrgebantur, Pan liberationem solutionémque docuerit. auctor Paus. in Corinth.

Mendes nomen Panos apud Aegyptios, qui sub hirci effigie colebatur. lege Herodotum, Suidam & Diodorum. vnde etiam populi Mendesij & Panopolitani. Legimus & hunc deum vnum ex VIII deis fuisse apud Aegyptios, qui XII priores fuerant apud Herodotum. Legimus & mulieres cum hircis coiisse.

Lycæus Pan cognominatus. Vergil.

Panos de more Lycæi.

In Lycæo, inquit Placidus Cælius grammaticus, templum fuit Panos, in quo natus asseritur. Pausan. verò in Arcad. in monte Lycæo & templum & lucum, & hippodromum ac stadium fuisse eius numini dicatum, vnde illi nomen. Iustinus verò ex Trogo libro 43. Lycæum quidem ait dici Pana, à Romanis verò Lupercum. ita enim scribit: In Palatini radicibus templũ Lycæo, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, cõstituit, ipsum dei simulacrum nudum, caprina pelle amictum est: quo habitu nunc Romæ Lupercalibus decurritur. Hæc Iustinus.

Κεροβάτης, Cerobates cognominatus, teste Hesychio, siue quod cornua habebat quasi κεφαλιβάτης: vel quòd basin haberet corneam, id est pedes.

Arcadius deus Pan vocatus est. Propertius:

Arcadio pinus amata deo.

nam Pinea corona vtebatur. Ouid. in Fastis:

Pan tibi, qui pinu tempora nexa geris.

Theles. tamen harundine, id est syringa, Pana coronari putauit. Vergilius:

Pan deus Arcadiæ. Ouid.

Faunus in Arcadia templa Lycæus habet. nam vt suprà dictum est,

Pan enim Faunus dictus est. Idem Ouid.

Pana deum veteres pecudis coluisse feruntur
Arcades, Arcadiis plurimus ille iugis.

Capripes Pan cognominatus à poëtis, à Græcis αἰγομελὴς, & ἀγίπαν, & numero plurium Aegipanes. Propertius in tertio:

Capripedes calamo Panes hiante canent.

Hyginus de Capricorno: Huius, inquit, effigies similis est Aegipani. Sed hæc notiora, tantum innuisse sufficiat. Dicitur & semicaper deus, ab Ouid. in Fastis & Metamorphos. vt est in illo:

Sunt oculis nymphæ, semicapérve deus.

Mænalius etiam cognominatus, à monte Arcadiæ notissimo, in quo, vt Pausan. scribit, auditus est sæpe sibilans.

Tegeæus quoque dictus, à Tegea Arcadiæ. Vergil.

Adsis ô Tegeæe fauens. Propert.

Et calami Pan Tegeæe tui.

Lampeus Pan in Arcadia vocatus à Lampo monte, vel potius parte montis Erymanthi, vt Pausan. scribit, Pani dicato.

Ἁλεπλαγητὴν etiam cognominatum legimus, quasi dicas Saliuagum Panа, quòd coleretur in promontoriis, quæ mari alluuntur, quod notant grammatici.

Σινόεις, id est Sinois Pan nuncupatus, à Synoe nympha, à qua Pan educatus fuit, vt Paus. docet

docet in Arcad. Colebatur autem iuxta Megalopolin.

Scoletas Pan, à Scoleta Arcadiæ colle denominatus, eodem auctore Paus.

Nomius præterea Pan seorsum ab Apolline cognominatus, à montibus Nomiis, de quibus idem Pausa. In his montibus ad dextram Lycosuræ Panis Momij templum spectabatur, locúmque ipsum Melpæa à cantus suauitate fistulæ vocabant.

Συρικτὴς porrò Pan, id est, fistulator nuncupatus, vt ex Phurnuto didicimus: etsi vulgati codices συρτὸν habeant, id quod viam fecit doctis quibusdam hallucinandi, vt locum Phurnuti malè reponerent. A fistula igitur Syrictes cognominatus est. Ioüis & Oeneidos nymphæ filium idem facit. Alij Vlyssis & Penelopes, alij Aetheris & Oeneidos, vel Nereidos. quidam Cœli & terræ. Sed quòd retulimus, eum natum ex Mercurio & Penelope, fabulæ ferunt, Mercurium in hircum mutatum, & amatum fuisse à Penelope, quæ cum eo concumbens Pana pepererit, & ipse Pan propterea hircipes fuit. Plato Pana sermonem interpretatur, ideóque Mercurij filius fingitur, quod & sermo biformis sit, verus scilicet, & falsus. Mox & subdit: Pan Aepolus biformis, Mercurij filius dictus in superioribus partibus læuis ac delicatus, ex inferioribus asper & hircinus. Alij demum Pana vocatum tradunt, quod πᾶν ὅρας, id est, Horæ sit signum, hoc est vniuersi, & ideo propriè Pan nuncupatus est. Sunt & alia quædam de Pane in commentariis in Theocritum, præcipuè in primo Idyllio, & item alia à Phurnuto in lib. de Nat. deor. Adhæc Pindari interpretes in Pyth. exordio, Pana tradunt oracula primum dedisse Arcadibus. Idem & Pausanias prodit. Sed id ait factum ex sacello quopiam, in quod per gradus aliquot ascendebatur: nymphámque Eratoea oracula edere solitam, quæ Erato non Musa fuerit, sed nympha, quæ Arcados Callistus filij consuetudine vteretur. In Parthenio Arcadiæ monte Panos templum fuit, in quo locus dictus Aula, quod velut asylum animalibus fuit. eò enim adire non audebant nec leones, nec lupi, dum ea consectarentur, sed protinus subsistebant, ipsáque animalia relinquebant: id quod & in Dianæ Aetoliæ luco factum fuisse fabulantur. Illud quoque de Pane Aegyptij sacerdotes & poëtæ quidam prodidêre, ipsum Deum se in flumen deiecisse, in piscem mutatum posteriore parte corporis, altera verò hirci: quo tempore Dei quidam in Aegypto propter subitum aduentum Typhonis se in varias figuras transformarunt, Mercurius in ibin: Apollo in auem threiiciam, id est, gruem: Diana in catum, id est, felem. idem scribit Manilius, & Hyginus in Astronomico poëtico: qui & hoc refert, Cùm Iupiter (inquit) Titanas oppugnaret, primùm obiecisse hostibus timorem, qui Panicus appellatur, vt ait Eratosthenes. Panicus quidem terror à Pane Deo dictus est, qui & numero plurium aliquando πανικὰ dicuntur, quorum & M. Cicero meminit in Epistolis cùm familiaribus, tum ad Atticum, Nam cùm Gigantes contra Iouem & deos pugnarẽt, hic terror eis obiectus est, ad quam rem alludit Orpheus in hymno Panos, quem illi Deo cum variarum rerum suffimento concinuit, hoc versu:

παντοῦ ἐπιπέμπων οἴστρον ἐπὶ τέρματα γαίης hoc est:

Terrarum in fines immittens panicon œstrum.

Panicos etiam terrores Phurnutus dici scribit, de repentinis, & sine ratione factis. Ita enim nonnunquam greges ac armenta pauere videntur, cùm sonitus aliquis sue strepitus surgit in syluis, aut è speluncis, aut ex terræ cauernis. de his & Paus. in Phocaic. Hic terror, inquit, panicus Gallos inuasit, qui Breno duce Delphos prædaturi accesserant. Terrores quippe nulla certa causa existentes, à Pane oriri produntur. hinc & poëta Silius lib. XIII. Punicorum, describit Hannibalem deterritum hoc Panos terrore, cùm ad vrbis mœnia accessisset, eam expugnaturus: vt paulo antè allatis poëtæ carminibus ostendi. Plutarchus quoque in libro de Iside & Osiride: Post, inquit, Osiridem à Typhone cæterísque coniuratis occisum, Panes ac Satyri, qui Chemin inhabitabant. id senserunt, déque eo quod gestum fuerat, turbas & tumultus facere cœperunt. quare factum est, vt repentini terrores, Panici deinceps appellarentur, ipsum lege Plutarchũ. Porrò & Politianus totũ XXXVIII. Miscellaneorum caput hac de re confecit. Sed & Theon in Arati comment. ἴυγξ, id est, sonitum hunc cochlea factum scribit. Plutarchus etiã in eo Quod oracula defecerũt, prodit. de Panis interitu, qui Tiberij Cæs. tempore accidit: existimatúmq; fuisse ab eius temporis philosophis, eum Pana interiisse, qui ex Mercurio & Penelope natus esset. id quod & Eusebius de Præparatione euang. repetit. Legimus porrò Numã Pompiliũ, dum Inuo, id est, Pani sacrificaret, fagineum ramum gestasse, intonsis crinibus obuolutum.

SYNTAGMA DECIMVMSEXTVM

DE FORTVNA MVLTIPLICIQVE EIVS IMAGINE ET COGNOMINE, AD V. C. Alexandrum Guarinum.

Ingens Herculei decus senatus,
Idémque Aoniæ pater cateruæ,
Vnus nam potes sustinere curas
Magni principis, & præesse rebus.
Idem & Rhetoricos doces colores,
Et priscos simul explicas poëtas.
Quare, quem tibi dedico libellum,
Quo Fortuna dea est relata paucis,
A tot si liceat vacare curis,
Hunc lima expolias seueriore,
Tentésque indice lydio rogamus,
Ne fallax dea ludat hinc & inde.

Ecce tibi de Fortuna libellum, Alexander Guarine, vir doctissime, quem contractioribus his brumæ diebus confeci. & ea de causa potissimum tibi à me dono datur, vt testis sit nostræ inter nos benevolentiæ, à primis vsque adolescentiæ nostræ annis initæ, cum sub sanctissimo viro ac doctissimo parente tuo, Bap. Guarino, bonis literis & moribus operam vtrique daremus. Cuius ego viri memoria, hac infirma valetudine & ætate adhuc recreor. & licet ego longo tempore peregrè profectus, à patria procul, variis Italiæ vrbibus abfuerim, nihilominus cùm sese occasio offerebat, nostrum vterque mutuam inter nos operam dabat. Sed hæc omnibus notiora. In hoc certè libello videbis, quantas Fortuna vires sibi vendicet, in primis cùm de nobis vtranque paginam faciat. Tute certè virtute tua fultum, ac prudentia cognosces, trophæum tibi de Fortuna & quidem illustre erexisse. Me verò variis ac miris exemplis à Fortuna exagitatum, demum manicis compedibúsque vinctum, in triumpho ductum, omnibus amissis cùm Fortunæ bonis, tum amicis, ita vt penè destitutus videar: nec nisi vnus aut alter amplius mihi supersit amicus. Sed quærelas mittamus. Tu interea sumas hoc qualecunque est libelli, & boni æquique consulas. Nam si paria meritis referre non possum, grati tamen animi significationem hoc libello testatam relinquam. Vale.

FORTVNA.

FOrtunam, Alexander Guarine vir doctissime (vt probe tenes) deam gentes credidêre. hinc illud Iuuenalis:

Sed te Nos facimus Fortuna deam, cœlóque locamus.

Plaut. in Pseud. Centum doctûm hominum cõsilia hæc deuincit dea Fortuna, atque hoc verum est: perinde vt quisque Fortuna vtitur, ita præcellit, atque exinde sapere eum omnes dicimus. Speusippus Philosophus Fortunam definiuit, motum ab occulto in occultum esse. Anaxagoras & Democritus Stoicorúmq; nõnulli, Fortunam existimarunt esse causam humanę rationi minimè manifestã: at Plato ipse σύμπτωμα φύσεως, ἢ προαιρέσεως esse statuit: hoc est, Symptoma vel accidens naturæ, vel electionis, & causam eorum quæ secundũ aliquod accidens fiunt. cui non dissentit Aristoteles. Proclus in Platonis Timæó, dæmonis potestatem putat, causas inter se diuulsas cõgregantem. M. Cicero de Diuinat. Quid est enim, ait, aliud sors, quid fortuna, quid casus, quid euentus, nisi cùm sic aliquid cecidit, sic euenit, vt vel non cadere atque euenire, vel aliter cadere atq; euenire poterit? Vnde & alij ita definiêre: Fortuna est accidentiũ rerum subitus ac inopinatus euẽtus. Pausanias in Achaicis, ex Pindari auctoritate fortunam scribit vnam esse Parcarum, & eam quidem sororibus potestate antecellere. Græcè verò Fortuna τύχη dicitur. Pausanias

nias in Messeniac. Fortunæ, id est, τύχης mentionem apud Græcos primùm ait carmine fecisse Homerum, qui in hymno ad Cererem, quem in præsenti non habemus, alias Oceani filias enumerans, cum puella Proserpina ludentes, & Tychen quoque ipsam, vt vnam ex Oceani filiabus, his versibus cecinit:

Λευκίππη, φαινώ τε, καὶ ἠλέκτρη, καὶ Ἰάνθη,
Μηλόβασίς τε, τύχη τε, καὶ ὠκυρόη καλυκῶπις. id est:
Leucippe, Phænóque, & Electra, & Ianthe,
Melobasisque, Tychéque, & Ocyroe pulcriocula.

Et nihil ille de Tyche, id est, Fortuna amplius. At verò Bupalus, qui templa construere, & animalia optimè effingere nouerat, omnium primus Fortunæ statuam Smyrnæis effecit, polum capite sustinentis, manúq; Amaltheæ cornu. Post hæc & Pindarus deam ipsam celebrauit, eámque Pherepolon nominauit. hęc fermè ex Pausania. quem quis mirari possit ita dixisse, cùm ante Homerum eius Orpheus meminerit in hymno, quẽ Fortunæ cum thuris, id est, Libani thymiamate concinuit. Fuit adhæc & Aegeræ, quæ vrbs prius Hypereſia vocabatur, Fortunæ simulacrum ferentis similiter cornucopiæ: iuxta quam Cupido erat alatus. Qua ex re significari putat Pausanias, quòd ea etiam quæ ad amorem pertinent fortuna magis quàm pulchritudine & forma recte soleant mortalibus succedere. Effingebatur quidem Fortuna, teste Lactantio libro tertio, cum Cornucopiæ, & gubernaculo, tanquam opes tribuere putaretur, & humanarum rerum regimen obtinere. Hinc & philosophi, eodem auctore, eius sexum mutantes, deum vocabant: & eandem modò fortunam modò naturam nominabant: quo loco & alia multa de Fortuna disserit. Eandem, vt Eusebius scribit, in pila sedentem veteres effingebant, & alas addebant. Ideo Horatius de Fortuna ita cecinit: Nunc tibi, nunc mihi benigna, laudo manentem, si celeres quatit pennas. Thebanus Cebes in Tabula ita effinxit: Sed mulier, inquit, illa quæ nam est? quæ velut cæca atque insana, super lapide quodam rotundo consistere videtur? Fortuna, inquit, vocatur. ea autem non solum cæca, sed insana etiam, & surda est. Quæ nam huius sunt partes? Obambulat, inquit, quocunque gentium, & aliis quidem facultates eripit, aliis tradit: ab eisque rursus aufert quæ tradiderat, atque aliis temerè tribuit. vnde hoc argumento facile declaratur, cur in rotundo lapide consistat: & cætera, quæ non illepidè subdit ille. Pittacus verò Fortunæ varietatem ita expressit, vt est apud Aelianum in Varia historia. Apud Mytileneos, inquit, scalam in templis extruxit, ad vsum quidem nullum idoneam, tantum vt donarij loco esset, latenter Fortunæ vicissitudinem significans, vt nescio quo pacto felices ascenderent, infelices autem descenderent. Artemidorus Daldianus in libro Onirocriticôn, Fortunam sedentem supra cylindrum aliquando, aliquando comptam ornatámque, aliquando incomptam sordidámque describit: & cum gubernaculo, vt iam diximus. talémque sæpe nos in vetustis nomismatibus, signisq; marmoreis vidimus. Iuuenem alibi idem Artemidorus mulierem Fortunam describit: cuius verba, quoniam & ad alios deos faciunt, hic subdidi: Mercurius, inquit, iuuenis & adolescens, Hercules iuuenculus, Iupiter vir, senex Saturnus, Dioscuri Gemini adolescentes: Spes virgo, Diana & Minerua. Spes quidem ridens, Diana casta facie, Minerua Gorgon intuens: Fortuna mulier iuuenis, vetus Vesta: Parcæ tres mulieres vestitæ, nudæ Horæ, lauantes Nymphæ. Hoc totum ille. Alij inter maris vndas velificantem finxêre Fortunam: alij in saxi vertice, montísve cacumine, ventis omnibus expositam. Plerique rotæ insistentem effinxêre. Certè Apelles cùm Fortunam ipse sedentem pinxisset, interrogatus cur id fecisset, Quia nunquam stetit, respondit. Apud verò Scythas sine pedibus fingebatur, vt manus tantum & pennas haberet. Fuêre & qui vitream, propter fragilitatem, vocauêre. Hebræorum verò prophetes Esaias, Fortunæ mensam poni solitam cecinit, vt est interpretatus D. Hieronymus: Qui ponitis, inquit, mensam Fortunæ, & libatis super eam. vel vt LXX exponunt: Qui paratis Fortunæ mensam, & impletis dæmoni poculum, vel mixtam potionẽ. quo loco Hieronymus: In vrbibus, ait, omnibus, & maximè in Aegypto, veterem fuisse consuetudinem, vt vltimo die anni & mensis, eorum qui extremus est, ponant mẽsam refertam varij generis epulis, & poculum mulso mixtum, præteriti anni & futuri fertilitatem auspicantes. Pausanias in Achaicis, ait Pindaro se fidem habere canenti, Fortunam Parcarum vnam esse, præstantissimámq; sororum. Idem in Bœot. Fortunæ sacellum fuisse, in quo ipsius deę simulacrum esset, Plutum diuitiarum deum puerum tenen-

tis.id quod innuere videtur,fortunam ipsam diuitiarum esse matrem atque nutricem.huius quidem simulacri manus & faciem Xenophon Atheniẽsis, reliqua Callistonicus indigena effinxerat. C L. Galenus in suasoria (si legitimus liber est) Fortunæ, inquit, indicare nequitiam cum antiqui vellent, illam vel pingentes, vel fingentes,fœminæ specie formabant: non contenti, gubernaculum illi attribuebant: tametsi fœminea leuitas satis erat. orbem pedibus suppoſuerunt: tum etiam & cæcam, vt eius inconstantiam indicarent. Hæc ille fermè & cætera quæ sequuntur. Non defuêre & qui nostro tempore non insulsè Fortunam in equo velocissimo constituêre, & currentem eam Fatum arcu intento insequi: Fortunæ instabilitatem pernicitatémque significantes, eámque fati vi semper agi. Sedenim de equestri Fortuna in hoc, suo loco agam.

Fuêre & qui eandem duplici facie formauêre,nigra altera, altera alba, bonam malámque significantes.alij eandem cum Occasione effinxere,hoc est capillatam fronte, occipitio caluam,alatam pedibus, pilæque insistentem, manu nouaculam tenentem, vt eam effinximus primo Syntagmate. Sed & Sophocles in Antigon.

Φρόνει βεβηὼς ἄλνιῶ ἐπὶ ξυρῇ τύχης: hoc est,
Sape denuò nunc positus in nouacula fortunæ.

Sed nimius sim,si velim quæ legi,simul nunc cuncta complecti. Sed D. Augustinum par sit audire,ita in septimo de Ciuitate Dei scribentem: Fortunam certè deam, inquit, antiqui dixêre, non rationabili dispositione, sed vt temerè acciderit,sua cuique dona conferre. De hac Sallustius:Sed profectò fortuna in omni re dominatur, ea res cunctas ex libidine magis quàm ex vero celebrat, obscurátque. Seneca tamen, vt Stoicus, in Epistolis inquit: Nihil neque boni,neque mali dare potest Fortuna. valentior enim omni Fortuna est animus,qui in vtranque partem res suas ducit, beatæque ac miseræ vitæ sibi causa est. atque ideo illud ab Iuuenale scribi putarim:

Nullum numen abest,si sit Prudentia:sed te
Nos facimus Fortuna deam,cœlóque locamus.

Et vt inquit Pausan.Nihil sine Fortuna fit:hoc est, μηδὲν ἄνευ τύχης.Certè Plinius de Fortuna ita argutè exclamat: Toto,inquit,mundo, & locis omnibus,omnibúsque horis, omnium vocibus Fortuna sola inuocatur, & vna nominatur,vna accusatur, vna agitur rea, vna cogitatur, sola laudatur, sola arguitur,& conuiciis colitur, volubilísque, à plerisque verò& cæca existimata, vaga,inconstans,incerta, varia,indignorúmque fautrix:huic omnia expensa,huic omnia feruntur accepta,& in tota ratione mortalium sola vtranque paginam facit:adeóque obnoxiæ sumus sortis, vt Sors ipsa pro deo sit, qua deus probatur incerta.hæc Plinius. At cur non & Pacuuianos versus hoc loco ascribimus, præsertim Fortunam commentantes,quos& ad Herennium Gallio,vel quisquis ille fuit qui ad eum Rhetorica scripsit, attulit? hi verò sunt:

Fortunam insanam esse & cæcam,& brutam perhibent philosophi,
Saxóque instare globoso prædicant volubili.
Ideo quò saxum impulerit sors,eò cadere Fortunam autumant.
Cæcam ob eam rem iterant,quia nihil cernat, quò sese applicet.
Insanam autem aiunt, quia atrox, incerta,instabilísque sit.
Brutam, quia dignum atque indignum nequeat internoscere.
Sunt autem alij philosophi,qui contrà Fortunam negant
Miseriam esse vllam,sed temeritate omnia regi,id magis
Verisimile aiunt, quod vsus reapse experiundo edocet,
Velut Orestes modò fuit rex,modò mendicus factus est.
Naufragio res contigit: nempe ergo haud Fortuna obtigit.

Et hæc Pacuuius. Hinc,opinor,illud inter adagia connumeratur, Fortuua Euripus: de inconstãtia,& varietate rerum. Extat quoque vel Vergilij, vel alterius de Fortuna Asclepiadeum.item & alterum Annæi Senecæ,quibus dea hæc præclarè describitur. Nihil præterea vetat,quæ de eadẽ argutè quidẽ & doctè,vt solet, durè licet atque incomptè, scribit Martianus,afferre: Tunc etiam, inquit,omnium garrula puellarum,& contrario semper fluibunda luxu, leuitate pernix desultoria gestiebat,quã alij Fortem asserunt, Nemesimq; nonnulli, Tycheáq; quamplures,aut Nortiam.Hæc autem quoniã gremio largiore totius orbis ornamenta portabat,& aliis impertiens,repentinis motibus conferebat, rapiens his comas

comas pueriliter,caput illis virga comminuens, eisdémque quibus fuerat eblandita ictibus crebris verticem,complicatis in cõdylos digitis vulnerabat.dein & paulò pòst subdit: Hæc mox vt facta conspexit omnia quę gerebantur,in Iouis consistorio subnotari,ad eorum libros & pugillarem paginam cucurrit,& licentiore quadam fiducia, quæ cõspexerat inopinata descriptione corripuit,vt quædam repentè prorumpentia, velut rerum seriem perturbaret:alia verò,quę causarum ratio prospecta vulgauerat,quoniam facere improuisa non poterat, suis tamen operibus arrogabat.atque hactenus Martianus,de nomine, vi & potestate Fortunæ,eiúsque natura,eruditè, si minus eleganter, perscripsit. Quare iam satis de hac. nam de Fortuna multorũ versus afferre possem,vt Beroaldi, & Baptistæ Carmelitæ.Sed & ego pastorali ac bucolico quodam meo poëmate adolescens satis multa lusi:quibus omnibus missis,nostrum prosequamur institutum. Multis est Fortuna cognominibus nuncupata. nam Bona Fortuna Romæ in Capitolio culta fuit, Mala in Exquiliis. de hac Cicero,de illa Plinius meminere.hæc Græcè κακὴ τύχη, vel φαύλη τύχη:illa ἀυτύχη, vel quod magis est in vsu, ἀγαθὴ τύχη vocata est. vt vel in Cebetis tabula videtur. Hæc & prospera dicta,& secunda,& læta:vt illa,tristis,sinistra,& læua. Agathes quidem Tyches statua Athenis fuit apud Prytaneum,quam miro exemplo adolescens deperibat adeò,vt eò demũ vęsaniæ peruenerit,vt sibi ipsi manum conscíuerit. Vidi antiquam Bonę Fortunę imaginem cum hac inscriptione, ΑΓΑΘΗΙ ΤΥΧΗΙ. Erat autem in solio sedens mulier stolata, subtristis, cuius dextræ dextram iungere videbatur adolescentula egregia forma ac liberali, quę ante illam stabat. Post verò matronam sedentem,puellula quædam manum supra scabellum tenere,& inniti videbatur.Huius picturę interpretationẽ esse arbitror,vt anus illa in scabello sedens præteritã Fortunã significet,atq; ideo subtristis:formosa verò adolescẽtula, quæ dextrã dextræ iungit,præsentẽ Fortunã denotat.at puellula,quæ pòst matronæ scabellũ attingere videtur,futuri temporis Fortunã prę se fert, vtpote quæ ad maturã ætatem nondum peruenit: sed eiusmodi inscriptio in Græcis vetustis marmoribus frequẽs reperitur. Memini quoq; me videre pulchram mulierẽ cum Cornucopiæ.quin etiam caduceũ vidi,in cuius vertice alatus pileus erat,& vtrinq; duo cornucopię,caduceũ ipsum complectebantur,idq; significare,eloquẽtiæ & doctrinę comitẽ esse bonã fortunã, credebatur.

Aurea Fortuna in primis etiam nuncupata.hanc in cubiculis Imperatorum haberi solitam legimus.hæc & morituro ipso prębente,trãsferebatur ad succesſorẽ: vnde factum est, vt auream alicui Fortunã dicamus. Hãc verò & Regiã Spartianus in Seuero nuncupauit.

Prænestina Fortuna appellata,& Prænestinæ sortes, de quibus hic agendum ex Marci Ciceronis verbis: Numerium Suffustium, vel Suffusium,vt Prænestinorum monumenta declarãt, virum admodum clarum fuisse accepimus.hic cum assiduis insomniis, etiámque minacibus,iuberetur certo in loco silicem excidere, perterritus dicitur sic,vt agere id incœperit ridentibus ciuibus.Sed præfracto saxo,erupisse sortes, quæ in robore forent insculptæ,priscarum literarum notis.Quin eodem quoque tempore mel ex olea fluxisse tradunt.& haruspicum monitionibus factum, vti ex eadem olea fieret arcula, & in ea reconditas sortes: ad quas præmonente Fortuna Romani Pont.accedebãt, & pueri manu commixtas educere solebãt. ac talis quidem Prænestinarum sortium origo traditur. Fani Pulchritudo & vetustas harum sortium,etiamnum tempore Ciceronis nomẽ retinebat. Carneadem Clitomachus scribit dicere solitũ,nusquam se fortunatiorem, quàm Pręnestæ,vidisse Fortunam. Idem Cicero libro secundo de Diuin. prodidit. Legitur & hodie antiquum epigramma de Fortuna,quæ Prænestæ dicata fuerit,cuius hi primi versus:

Tu qui Tarpeio coleris vicina tonanti,
Votorum vindex semper Fortuna meorum,
Accipe quæ pietas ponit tibi dura merenti, &c. Lucanus in secundo:
Vidit Fortuna colonos Prænestina suos. Ouidius:
Et Prænestinæ mœnia sacra deæ. Silius:
Sacrísque dicatum Fortunæ Prænestę iugis. Statius in Syluis,
Et Prænestinæ poterant migrare sorores.

Ideo verò sorores à Statio dictæ, quòd Prænestæ colerentur,sub duarum sororum effigie:hoc est,bonæ malæque Fortunæ Suet.Trãquillus in Domit.Satis lęta,inquit,fœlicémque sortem, Pręnestina Fortuna per nouenniũ dedit, insequenti anno tristissimã reddidit. Habet,inquit Strabo lib. v, Prænestę Fortunæ templũ illustre, vnde certa edũtur oracula.

Nortiam etiam Fortunam vocatam legimus, vt ex citatis Martiani verbis patet. Porrò & Sutrinorum deam Nortiã, ex Tertulliano, in deis Topicis iam dictum est. Est verò Sutrium, notissima vrbs Hetrusca. Sed & T. Liuius lib. VII ab V.C. Volsciniis, in quit, clauos indices numeri annorum fixos in templo Nortiæ Hetruscæ deæ comparere, diligens talium monumentorũ auctor Cincius affirmat. Quare cùm ita sit, nescio, vnde in mentem venerit literatis quibusdam, vt deam Hanc Horchiam potius quàm Nortiã appellandam scripserint. Fuit & Nursia dea Volscinensiũ, nisi nos fallant Tertulliani codices in Apologetico. Nortię meminit & Iuuenalis in X. Nortia Thusco fauisset. licet codices & interpretes euariare videãtur. quidã enim non Nortiam, sed Nursiã, alij & Murciã legendũ putãt.

Equestris Fortuna cognominata & culta in vrbe fuit, cuius ædes à Fuluio Flacco posita fuit, vt Valerius Maximus & Lactantius scribũt. Liuius IIII. Dec. lib. decimo, historiam est executus: Cùm enim Fuluius Flaccus Celtiberos in Hispania fudit, ædem Fortunæ equestri, Iouiq; Opt. Max. ludósque vouit. hinc detractis frenis equis, vt maiore vi atque impetu in hostes incurrerent equites Romani: quare victoriam obtinuit. Idem Liuius lib. secundo quintæ Decad. Q. inquit, Fuluius Flaccus Censor ædem Fortunæ equestri, quam proconsul in Hispania dimicans cum Celtiberorum legionibus vouerat, annos sex postquam vouerat dedicauit: & scenicos ludos per quatriduum, vnũ diem in circo fecit. eo verò studio faciebat, ne vllum Romæ amplius, aut magnificentius templum esset: magnum ornamentum se templo ratus adiecturum, si tegulæ marmoreæ essent. profectus in Brutios, Iunonis Laciniæ ad partem dimidiam detexit: id satis fore ratus ad tegendum, quod ædificaretur, &c. Fortunæ equestris ædem Systylon ad theatrum lapideum, Victruuius in tertio fuisse scribit. Quare id mihi mirum videtur, quod ait Corn. Tacitus in tertio, Romæ Fortunam equestrem non fuisse. Cùm enim, inquit, equites Romani pro valetudine Augustæ donum vouissent equestri Fortunæ, & eius cognominis nullũ tum Romæ esset, illud Antium miserunt, vbi eo cognomine colebatur. Tantum hoc monere volui, cum Tacitus alias diligentissimus antiquitatis fuerit.

Brevis Fortuna, quæ & Parua dicebatur. Huius ædes fuit Romæ à Seruio Tullio rege extructa, vt Plutarchus in Quæstionibus Romanis exponit. In hac æde signum sua prætexta ornatum dicasse ferunt, & longo tempore incorruptum mansisse.

Dubia etiam Fortuna cognominata, cuius vicus in Auentino, hoc est, in XIII vrbis regione, vt P. Victor tradit.

Propria, vel priuata Fortuna, hoc est, ἰδία, cognominata à Romanis fuit, de qua sic Plutarchus: Idiæ, hoc est, priuatæ Fortunæ delubrum in Palatio fuit.

Virgo Fortuna, hoc est παρθένος appellata fuit, eodẽ Plut. auctore, cuius ad fontem muscosum fanum fuit. de hac intelligit Arnobius libro secundo aduersus Gentes, cùm ait, Puellarum togulas ad virginalem defertis Fortunam.

Εὐελπίδος τύχης, id est, Bonæ spei Fortunæ in magno angiportu ædem fuisse, idem qui suprà Plutarchus meminit, & in Quæstionibus, vbi interpres Bene sperans exposuit.

Masculæ quoque Fortunæ, id est, ἄρρενος τύχης ædiculam Romæ fuisse, idem prodit Plut. prope Veneris templum. qui & hoc ibidem ait: Ad hæc, inquit, & sexcenta alia honorificæ Fortunæ cognomina, quorum Seruius rex bonam partem dicauit. Fuit & Fortunæ thalamus, cuius loci idem Plut. meminit. Quid est, inquit, quòd portam vnã θυείδα, id est, fenestram appellant, apud quã Fortunæ thalamus qui dicitur, positus est. Problema est XXXV.

Cæca Fortuna cognominata fuit, vt ex Pacuuiano versu recitauimus. Cicero in Philip. Deinde obsecro vos P.C. quis hæc vestrũm non videt, quod Fortuna ipsa, quæ dicitur cæca, vidit? Idem in libro de Amicitia: Non enim solum ipsa Fortuna cæca est, sed eos etiam plerunque efficit cæcos, quos complexa est. Sed nõ modò à Latinis cæca dicta est Fortuna, verùm etiã à Græcis. Hinc Cebes: τυφλὴ, inquit, nõ solũ τυφλὴ, id est, cæca, sed & insana, & surda. hoc est, ἀλλὰ καὶ μανομένη, καὶ κωφή. Sed & Martialis cæcã nuncupat, & Plinius. Dì verò Augustinus: Vt quid, inquit, colitur, quæ ita cæca est? Quo eodem capite, hoc est XVIII. quarti libri de Ciuit. Dei, multa deam ipsam irridens attulit. Porrò & eadem causa Apuleius exoculatam Fortunam vocauit. Nunc quis nos vetet, multa de Fortunæ breuibus concludere. Libanius rhetor Christianorũ hostis, Fortunæ occultas insidias significare volens, ὑφάλους Fortunæ dixit. Est verò Hyphalus, saxum sub salo occultum & cæcum, quæ Vergilius cæca saxa & latentia appellauit. ἔυριπος τύχης, id est, Fortuna Euripus, æstuãs. Fuerunt plures Fortunæ

tunæ ædes Romæ, vt malę & detestatę in Exquiliis, Fortunę Fortis in ripa Tiberina, Equestris iuxta theatrum. Fuit & templum Fortunę breuis, hoc est paruæ, quæ & Pusilla ab aliquibus dicta est. Fuit & παρθένος, hoc est virginis Fortunæ. Aliud Primigeniæ, aliud Obsequentis ad Capenã portam. Fuit & Priuatæ, & Viscatæ, & Publicæ, & Virilis, & Bene sperantis, id est, εὐελπίδος: & ἀποτροπάιος, id est, auertentis: & blandæ, hoc est μειλιχίας, licet μειλίας in Græco Plutarchi codice legatur: item Fortunæ dubiæ in Auentino, & Mammosæ in duodecima regione, & Barbatæ, & Muliebris, quibus ferè omnibus Seruius Tullius rex principium dedit, quod à Fortuna ipse ex seruo in regnum esset euectus: idem præterea rex prospiciens Fortunam ipsam in rerum occasionibus plurimum momenti habere in vtranque partem, quod Plutarchus & Plinius scribunt. de quibus omnibus, & de alijs nonnullis, prout vel rei vel memoriæ ratio suppeditarit, agemus. Ad hæc legimus, ædem Fortunæ in aurea domo struxisse principem Neronem, ex puro candido aclucido lapide, adeò vt etiam nullis adopertis foribus intus esse lux inclusa videretur, vt pluribus paulò pòst.

Occasionem possemus & hoc loco ascribere, sed eam primo Syntagmate descripsimus: qua occasione & quidam Caluam fortunam dixêre.

Αὐτοματία τύχη, id est, Spontanea, vel vltronea Fortuna appellata, & culta à Siculis. nam cùm Timoleon ex Sicilia tyrannos eiecisset, ideóque ipsi multi inuiderent, quòd scilicet ab omnibus laudaretur, ipse, vt inuidiam declinaret, Fortunæ, quam αὐτοματίαν vocant, templum erexit: fassus, neque vi, neque prudentia sua, sed Fortunæ auxilio illa se perfecisse. Auctores, Plutarchus & Aemil. Probus. αὐτόματα enim ea Græcè dicuntur, quæ sponte sua mouentur & fiunt, vt machinæ quædam.

Seiæ Fortunę ædem scribit libro trigesimo Plinius, fuisse à Nerone constructam, quam Seiam appellatione dicebat. An verò hæc Seia esset, quã Augustinus ex Varrone ait prædictã, quàm diu segetes sub terra essent, cuius & Macrobius in Feriis meminit, & Plinius idem XVIII libro, vt antè docuimus, id est, in primo Syntagmate, nõ planè conuenit: etsi quidam, qui se bene Romanas antiquitates docuisse arbitrantur, eandem faciant. nam locus Plinij, vnde illi sunt decepti, ita legẽdus est capite vigesimosecundo libri trigesimisexti: Nerone principe, in Cappadocia repertus est lapis duricia marmoris, candidus, atque translucens, etiam qua parte fuluæ inciderant venæ, ex argumento Phengites appellatus: hoc construxerat ædem Fortunæ, quam Seiam appellatione dicebat, à Seruio rege sacratam, aurea domo complexus. quare etiam foribus opertis interdiu claritas ibi diurna erat, haud alio quàm specularium modo, tanquam inclusa luce, non transmissa. hæc Plinius. Sanè locum hunc Hermolaus ita castigat: Aedem Fortunæ, quã Sellam appellant: Vetusti, inquit, codices ædẽ Fortunæ, quã Seiani appellatione dicebat, hoc est: Nero princeps. Porrò mihi hoc loco magis satisfacit, quod idem scribit Plinius libro 8. c. 48. Seruij Tullij, inquit, prętextæ, quibus signũ Fortunæ ab eo dicatę coopertum erat, durauere ad Seiani exitum: mirúmque fuit, nec defluxisse eas, nec terredinum iniurias sensisse annis DLX. De Seiana Fortuna & equo, Gellius & Suetonius. Ostenditur & nunc Seiani antrum in ora Campaniæ, haud procul Pausilipo. Cæterum de equo Seiani plura in prouerbiis leguntur.

Publica Fortuna Romæ culta in valle Quirini, quæ inter Exquilias fuit, & Quirinalem collem. meminit Ouidius Fastor. quarto:

Qui dicit, quondam sacrata est valle Quirini,
Hac Fortuna die publica, verus erit.

P. Victor videtur In colle legere, non In valle.

Viscata, hoc est, ἰξευτικεία Fortuna, ab antiquis nominata fuit, cuius Romæ ædem fuisse accepimus: vti ab ea nos capiamur. hinc & à Seneca dictum, Viscata esse beneficia. Huius verò Hixeuteriæ Fortunæ meminit Plutarchus in Quæstionibus Romanorum, cuius hæc sunt verba à me expressa: Tum Fortunę ἰξευτικείας templum est, quam Viscatam nominant. Vnde mirum mihi videtur, quòd in libro de Fortuna Romanorum, Budæus potius viscatricem, quàm viscatam transtulerit: quod nomen etsi ridiculum videtur, vt ait Plut. nõ abre tamen, si per translationem dicas, tenaciter attrahentis quicquid illi hæserit.

Virilis Fortuna, hoc est ἀνδρείας τύχη, culta & cognominata fuit, vt Plutarchus scribit de Fortuna Romanorum, Ancum Martium Romanorũ regem virili Fortunæ templum erexisse: quòd ad victoriam plurimum Fortuna conferat. Dionysius verò Alicarn. libro Historiarum quarto, ait Seruium Tullium superatis Hetruscis, cum quibus XX annis continenter

nenter pugnauerat,rebus compositis duo templa Fortunæ construxisse, qua per omne vitæ tempus visus erat vti prospera:alterum in foro boario, alterum ad ripas Tiberis, ei quam Virilem appellauit. De sacro autem Virilis Fortunæ,Ouid.1111.Fast.

Discite nunc quare Fortunæ thura virili
Detis eò,gelida qui locus humet aqua.

In hoc verò templum ventitare solitas mulieres legimus,quæ nuptui dabantur:& corpore nudato,ne quo vitio aut labe essent affectæ, explorabantur. Scribit Plutarchus,Seruium regem Fortunæ regnum acceptum retulisse.quin vulgo etiam prædicabat, consuetudinem sibi esse cum Fortuna,eámque per fenestrã quandam ad se delabi in cubiculum solitam.& subdit:ab ipso rege in Capitolio fanum constructũ Fortunæ Primigeniæ,quam τὸν πρωτογονέα Græci vocant.de qua illud esse,quod modò recitabam, crediderim:

Tu quæ Tarpeio coleris vicina Tonanti.

Fuit & in colle Quirinali,de qua T.Liuius libro quarto de bello Maced. Aedes, inquit, Fortunæ Primigeniæ in colle Quirinali dedicauit Q.Martius Hala Duumuir ad ipsum creatus,vouerat eam x annis antè Punico bello P.Sempronius Sophus locauerat idem Censor.Meminit & in quintæ Decad.libro 3, in æde Primigeniæ Fortunæ, quæ in colle est,duo diuersa prodigia:palmam in area enatam, & sanguinem interdiu pluisse. Plutarchus Primigeniã ait Fortunã Romani coluerũt.causam hanc affert:An, inquit, Seruio ex Serua nato Romæ summa cũ laude & splẽdore imperari cõtigit,vt pleriq; ex Romanis existimãt?An illud magis,quòd Fortuna vrbi & imperiũ & originẽ præstitit?An altior quædam(inquit)ratio,& magis à natura,ex media deprompta philosophia:Fortunam scilicet rerum omniũ principium esse:Naturam verò τὸ κατὰ τύχην,id est secundum Fortunã cõsistere?

Malam etiam Fortunam quidam vocauêre,cuius ædem in Exquiliis Romæ fuisse,apud mihi suspectum scriptorem legi.

Fortem Fortunam,quam φορτικὴν τύχην Græci vocant,Romani coluêre,& à Tullio rege primum dedicatam fuisse legimus:tum & ab aliis postea. Fuit verò iuxta fluuium in hortis à Cæsare populo relictis,vt Plutarchus scribit.Sed longè ante hanc eius cellam, T.Liuius libro septimo tertiæ Decad.Romæ,inquit intra cellam ædis Fortis Fortunæ de capite signum,quod in corona erat,in manu sponte sua prolapsum. Idem T.Liuius libro x. ab V. C.Papyrium,ait,post triumphum de reliquo ære,quod in ærarium intulerat,ædem Fortis Fortunæ de manubiis faciendam locasse, prope ædem eidem deæ ab rege Seruio Tullio dedicatam.qua de re & Varro de Ling.lat.Dies,inquit,Fortis Fortunæ secundum Tiberim extra vrbem Romam dedicauit.Donatus in Phormione Terentij: Fortuna, inquit, dicta est res incerta:Fors Fortuna,euentus Fortunæ bonus. Idem & paulò pòst: Aliud Fortuna est,aliud Fors Fortuna.nam Fors Fortuna est,cuius diem festum colunt, qui in arte aliqua viuunt.huius ædes trans Tiberim est.dies autem Fortis Fortunæ festus octauo Calend. Quintiles agebatur, vt in antiquis Fastis, & apud Ouid.notauimus,cuius hi versus in sexto Fastorum leguntur:

Quàm citò venerunt Fortunæ Fortis honores,
Post septem luces Iunius actus erit.
Ite deam læti Fortem celebrate Quirites,
In Tyberis ripa munera regis habet.

Apud Non.Marcellum Actius poëta in Actyanacte, Fortunam à Forte distinguit. ita enim dicit,Quo captus modo Fortunáne an Forte reperiatur.Catullus seorsum enũciat:

Agnoscam,cùm te reducem Fors prospera sistet.

M.Tullius in L.Pisonem: Sed omitto vt sit factus vterque nostrûm.Sit sanè Fors domina campi,magnificentius est dicere,quemadmodum gesserimus consulatum.Tibullus, Fors iuuat audentes.Sedenim hic Tibullus ad prouerbium respicit, quod est,Fortes Fortuna: de quo Cicero secundo Tusc.Fortes enim non modò Fortuna adiuuat, vt est in veteri prouerbio,sed multo magis ratio.Ouidius secundo Fastorum.

Audentes Fórsque Deúsque iuuat.

T.Liuius:Fortes Fortunam adiuuare aiebant.Est & in Vergilij carminibus.

Redux etiam à Romanis cognominata,& à Domitiano Cæs.in primis: vnde Martialis in octauo:

Hic vbi Fortunæ Reduci fulgentia latè
Templa

Templa nitent. Claudianus item:

Aurea Fortunæ reduci si templa priores
Ob reditum vouere ducum,non dignius vnquam
Hæc dea prò meritis amplas sibi posceret ædes, &c.

Multa præterea extant nomismata,illa quidem vetusta,diuersorum Cæsarum, in quibus & imago est,& inscriptio REDVCIS Fortunæ.

Fortunam etiam cognominatam esse Huius diei, Cic. ostendit lib. de Legibus 2. & P. Victor in regione Palatij.Plin.lib.34.c.14.tametsi inibi mendũ insit.nam cum inquit Plin. ad ædem Fortunæ huiusce deæ: reponendum est pro Deæ, Diei: quod & agnoscitur ex cardinalis Maffei codice manuscripto,vbi Die legitur,vt illud ex Georg.

Libra die, somníque pares vbi fecerit horas.

Monuit me huiusce rei suo scripto B.Aegius.

NEMESIS Rhamnusia & Adrastia, eadem diuersis de causis sic appellata, ideo & nos simul describemus.Plato in quarto de Legibus Dialogo,pulcherrimè deam Nemesin,quæ quid quenque facere deceat, ostendit,ita describit:Omnibus,inquit,præposita est Nemesis.iudici angelus,omnium huiusmodi consideratrix,quo loco Platonici interpretes multa subtiliter de hac dea. Sed & Ammianus Marcellinus his verbis: Dea est vltrix facinorum impiorum,honorúmque præmiatrix,arbitra rerum, regina causarum, quam theologi veteres fingentes Iustitiæ filiam,ex abdita quadam æternitate tradebant, omnia despectare terrena. Quæ verba ex Orphei ad Nemesin hymno desumpta videntur. Proclus verò in Hesiodum, Iustitiæ nunciam,non filiam scribit.quod & Plato, vt modò relatum,testatur: licet Ficinus, Iudicium pro Iustitia reposuerit. Pennas ideo huic deæ fabulosa vetustas aptauit, vt adesse velocitate volucri cunctis existimaretur.Eidem gubernaculum dedit,& rotam subdidit,vt vniuersitatem regere per elementa discurrens omnia non ignoraretur. Macrobius verò,Nemesin contra superbiam coli,esséque Solis potestatem arbitratus est. cuius hæc natura sit,vt fulgentia obscuret.& quæ sunt in obscuro illuminet:sic etiam Nemesis,nunc erectas mentium humanarum ceruices opprimere,& eneruare videtur: nunc bonos ab imo suscitans,ad bene viuendum extollit. Nemesis verò dicitur ἀπὸ τοῦ ἑκάστῳ διανεμήσεως,id est,à distributione quæ vnicuiq; fit. hoc Aristoteles, qui & in tertio ad Eudemum alia plura.Orpheus etiam deę hymnum composuit. Hesychius Bonam Fortunam,hoc est ἀγαθὴν τύχην, Nemesin interpretatur: & Themin, id est fas.Plin.in 11.post aurem dextram, ait locum esse Nemeseos, quæ dea latinum nomen ne in Capitolio quidem inuenit.Idem lib.28. Alij,inquit, Græcam Nemesin inuocantes, cuius ob id Romæ simulacrum in Capitolio est,quamuis latinum nomen non sit,Hinc nostrum illud est ad Cœlium:

Quæ nec adhuc Latium nomen sortita,rependat
Diua mihi pœnas,&c.

Nemeseos simulacrum Pompon.Mela, aliíque, in Rhamnunte Atticæ pago fuisse tradunt opus Agoracriti,vel Phidiæ.Hesychius: In Rhamnunte,inquit, Atticæ pago Nemeseos erecta fuit statua δεκάπηχυς, id est, decem cubitorũ,vnius lapidis,id est, ὁλόλιθος opus Phidiæ, in manu habens mali ramum.de hac eadem sic Strabo lib.nono.Rhamnus Nemeseos statuam habet,quod Diodoti opus plerique dicunt: aliqui verò Agoracriti Parij, quæ ex magnitudine pulchritudinéque perfecta magis ac magis est,& cum Phidię operibus æmulatione contendit.Plinius verò de Agoracrito Pario & Alcamene Athenienſe agens:Certauêre, inquit, inter se ambo Phidiæ discipuli, in Venere facienda: vicítque Alcamenes non opere, se ciuitatis suffragiis, contra peregrinum suo fauentis.quare Agoracritus ea lege signum suum vendidisse, ne Athenis esset, & appellasse Nemesin. Id positum est in Rhamnunte pago Atticæ, quod M. Varro omnibus signis prætulit. Ausonius in Mosella:

Et Latiæ Nemesis non cognita linguæ.

Sed scribentem præstat audire Pausaniam hac de re in Attica: A Marathone, inquit, stadiis x L.Littorali via ad Oropum euntibus,Rhamnus decurrit. domicilia incolarum ad mare posita sunt. paulò inter continentem Nemeseos fanum est, quæ dea super cæteros deos aduersus superbos inexorabilis est: vt Barbaris quoq;,qui in Marathona venerãt, huius deæ ira multũ obstitisse videatur. nam Athenarũ opes aduersus se cõtemnẽtes,iam tum Parium marmor acceperant, quod ad trophæum erigendum vehebãt.id marmor Phidias

excidit

excidit in deæ huius statuam. corona capiti apposita est, qua & cerui & Fortunæ (si Domitium interpretem sequamur: si verò græcum codicem, Victoriæ) parua signa continebantur. in manu altera erat ramus μηλέας, id est ex malo arbore: vel μελίας, id est ex fraxino. variant enim exemplaria: & perinde qui interpretati sunt, ancipites fuêre. Sed tamen & Eudemus huic imagini in Veneris specie formatæ, in dextra mali ramum dedit. sic & Suidas. in læua verò phiala, in qua Aethiopes efficti erant. cuius rei causam neq; ego (ait Pausanias) coniectura per me assequi potui: neque eorum opinio, qui se id scire putant, mihi probabilis visa est. Græcum extat tetrastichon inter græca Epigrammata, de hac ipsa Nemesi, quod ab Ausonio Gallo est ita traductum:

Me lapidem quondam Persæ aduexere, trophæum
Vt fierem bello, nunc ego sum Nemesis.
At sicut Græcis victoribus asto trophæum,
Punio sic Persas vaniloquos Nemesis.

Quod si græcè mauis, ita habe:

Καὶ μελίδου πέρσαι δεῦρ' ἤγαγον, ὄφρα τροπαῖον
Στήσωνται νίκας, ἀμὶ δ' νῦν νέμεσις.
Ἀμφοτέροις δ' ἔτηκα, καὶ ἑλλήνεσι τροπαῖον
Νίκας, καὶ πέρσαις, ἢ πολέμῳ νέμεσις.

Legitur præterea & finis epigrammatis Theæteti:

Sum victoria certè
Nunc ego Erechthidis Assyriis Nemesis.

Extat & distichon, quo Nemesis effingitur cum freno & mensura cubiti: quo significatur, nihil sine mensura & freno agi oportere. Ipsum tale est:

Ἡ νέμεσις προλέγω ζῳοῖ πήχεϊ, τῷ τεχαλίνῳ,
Μή τ' ἀμετρόν τι ποιεῖν, μή τ' ἀχάλινα λέγειν. hoc est,
Prædico hac Nemesis norma simul, hisque lupatis,
Non effrena loqui, & nil fieri absque modo.

Scio ab aliis aliter expressum. Ego non elegantiã sed fidem sum secutus. Sed redeo ad Pausaniã, qui & hoc subdit: Neq; hoc Nemesis simulacrũ, neque aliquod aliud antiquum alas habebat, sed poste a apud Smyrnæos simulacra alata fuerunt: & nisi Nemesi alæ additæ, veluti & Cupidini: quia huius deæ numen in his potissimum apparere autumant, qui amore capti sunt, vt in Aegereæ Fortunæ imagine suprà diximus. hinc Catulli illud:

Ne pœnas Nemesis reposcat à te,
Est vehemens dea, ledere hanc caueto.

Et in Narcissi fabula etiam ostendit Ouid. Sunt qui Nemesin Fortunam faciant, vt ex Marcellino suprà dictum est. Sic & Claudianus contra Alaricum, Ramnusiam:

Sed dea quæ nimiis obstat Rhamnusia votis,
Ingemuit, flexítque rotam.

Non desunt qui apud Hesiodum iustitiam interpretentur, cùm cecinit, ἀιδὼς καὶ νέμεσις. id est, Et Pudor & Nemesis homines reliquerunt, & ad immortalium cœtus ascẽderunt. ad quæ verba, illa Iuuenalis in sexta referuntur:

Paulatim deinde ad superos Astræa recessit,
Hac comite, id est pudicitia,

qui verus pudor est:

Atque duæ pariter fugere sorores.

Sed cur & Pomponij Læti de Nemesi dea, verba ex Capitolino & Ammiano interpolata, non recitem? Is igitur lib. 2. Romani, inquit, profecturi ad bellum, Nemesi sacrificabant, & munus gladiatorium edebant: quod non sine ratione factum arbitramur. Virgo & Victrix Nemesis numen fuit, quo qui malefactis delinquebant, puniebantur: vnde victores Nemesin non frustra inuocabant. Romani enim semper iusta mouere arma: cæteræ nationes odio & maleuolentia, liuoréque, quòd imperium tantæ vrbis iustitia ageretur, tela in populum Romanum capiebant.

Nemesis, quam plerique existimauere esse vim Fortunæ, alij filiam Iustitiæ, alij vim quandam esse inter cœlestes discurrentem, prima rerum semina, quæ fatorum & sortium vires temperat atque emendat, rebus humanis trutinã adhibens, è cœlóq; terrena despectans

stans, nocentes punit, bonis præmia largitur: & cum sit velocissima, quia diu non permittit impios præesse atque grassari, alata fingitur à veteribus: & eius pedibus supponitur rota, cùm citissimè discurrat. Sed tandem multitudine scelerum indignata, oculos iam diu ab rebus humanis auertit, & cum genitrice in remotiore parte cœli vltra terrarum regiones non reditura, renascentem orbem expectat. eadem Adrastia & Rhamnusia appellata, vt mox dicemus. Nunc & aliquid de Nemesis fabula afferamus. Nemesin Oceani filiã & Noctis, canit in Theogonia Hesiodus. Nemesin verò Iouem amasse perhibent. Cùm ea auersaretur, dolis illam aggressus est, vt tradidimus in Castoribus; non opus est vt repetam. Demetrius Scepsius existimauit Nemesin Dianam esse; vt Suidas testis est. Legi potò stremò qui Nemesia, id est, νεμέσεια apud Demosthenem interpretentur, parentationũ sacra. Ego verò nõ Nemesia, sed νεμέσεια legerem libentius, de quibus in nostris Sepulcralibus egi pridem. Scribit Phurnutus, quod Nemesis ὄνις etiam dicitur, ἀπὸ τοῦ λαυθάνειν ὀνίσθω, quòd scilicet occultet retro, & conseruet quæ à nobis facta sunt punitione digna.

Adrastea verò nuncupata vel ἀπὸ τῆς ἀφορισμοῦ μοίρας, καὶ μέρους, vel vt ait Phurnutus, παρὰ τὸ ἀδρᾶν λέγειν, quasi ἀδρᾶστεια, quòd nihil eam impediat, nihil frustetur, nihil ea infectum relinquat. vel vt Pausanias ait ἀπὸ διδράσκοντος, quod scilicet nemo nocens meritam pœnam vnquam effugerit, etiam si aliquando serius assequitur. Antimachus poëta ab Adrasto denominatam his versibus ait:

Est dea quam Nemesin dicunt, dea magna, potẽnsque,
Quæ bona cœlestum consensu cuncta deorum
Possidet huic primus sacratam condidit aram
Fluminis Aesapi gelidas Adrastus ad vndas.
Hic vbi nunc colitur que, atque Adrastea vocatur.

Quam sententiam Strabo secutus est lib. 13. Alij ab Adrasto Myso, vt Pausanias docet, dictam existimant. Meminit & huius Adrasteæ Zenobius in Prouerb. seu Zenodotus, & Vergilius in Ciri, vbi Charme nutrix loquitur:

Vt scelere infando, quod nec sinat Adrastea,
Lædere vtrunque vno studeas errore parentem.

Sunt qui tradant ab eo loco, vbi Aegialeus Adrasti filius occisus fuit, Adrasteæ ædem conditã. Diogenes apud Stephanum ait, Adrasteã dictam esse ab eius nominis nympha, quæ ex Orestiadum numero vna fuit. Fuit & in Troiæ regione locus Adrastia nuncupatus, ab Adrastia filia Melissi, quæ ibi regnauit, vt Charax prodit lib. 2. Hellanicorum. Fuêre, vt in Græcis Pausaniæ cõmentariis comperi, qui diuersam Adrasteam facerent à Nemesi: vt Euripides in Rheso tragœdia, qui eam Iouis filiam: O Adrastea, inquit, Iouis filia, amoue dictorum inuidiam. Menander tamen & Nicostratus, & Antimachus, aliíque eandem putarunt. Martianus de Adrastia ita quidem scribit: In senatu Iouis quædam fœmina Adrastia dicebatur, vrnam cœlitem superámque sortem irreuocabili raptus celeritate, torquebat, excipiebátque ex volubili orbe decidentes sphæras, peplo inflexi pectoris ἐπιμαρτύρῳ. A Platone de Adrastia nonnihil Plotinus euariat, in libro de Prouidentia.

Rhamnusia etiã, vt docuimus, à pago Atticæ regionis nuncupata est Nemesis: vt illud:

Assensit precibus Rhamnusia iustis. Lucanus:

Et tumidis infecta colit quã numina Rhamnes. Claudianus:

Sed dea quæ nimiis obstat Rhamnusia votis
Ingemuit, flexítque rotam.

Repete quæ in Nemesi scripsimus. Dicitur & Rhamnusis, forma patronymica. Ouid. in decimoquarto:

Memor remque time Rhamnusidis iram.

Rhamnus autem, vt Stephanus scribit, populus est Atticæ in Aeantide tribu: dictus, quòd ibi Rhamnus plurima proueniat. est enim Rhamnus inter ruborum genera, vt notissimum est. Ferunt enim, teste Suida, primùm Veneris habitu erectam fuisse ab Erechtheo, qui Nemesin matrem habuisse fertur: atque ideo, quòd Veneris specie posita fuisset, ramum ex malo arbore manu tenebat.

Muliebris Fortuna etiam cognominata apud Romanos, id est, γυναικεία τύχη, vt Plut. scribit: cuius simulacrum, vt in quarto de Ciuitate dei Aug. scribit, à matronis dedicatum fuit, & eo nomine appellatũ: quod etiã locutũ esse, memoriæ est cõmendatum, atq; dixisse

non

non semel,sed iterum, propter quod eam ritè matronæ dicauerunt. Id verò historici in Volumniæ & Veturiæ honoré ac memoriã dedicatũ prodidêre,quæ anno post adeptam libertatem XVIII,cùm Coriolanus exul bellum patriæ intulisset,nec armis resisti posset, nec precibus,mulierũ tamen lacrymis placatus est.ideóq; templũ extructũ Fortunæ muliebri, via Latina,quarto ab vrbe lapide:quod cùm dicaretur,bis locutũ esse simulacrũ ferunt:auctores,Liuius, Val. Alicarnass.Plin.de viris illust.Plutarchus quoq; de Fortuna Romanorũ,ait,in huius tẽpli dedicatione simulacrũ ita locutũ:Piè me vrbis lege mulieres vrbanæ erexere.hoc est,vt ille græcè,ὅσίως με πόλεως νόμῳ γυναῖκες ἀρεταὶ κατιδρύσατο. Dionysius verò Alicarn.in octauo ita scribit,ὁσίῳ πόλεως νόμῳ γυναῖκες γαμεταὶ ἱδρύσατό με: hoc est, Sancta ciuitatis lege fœminæ nuptæ me dicastis.quo loco historiam hãc omnem,& quo die ei sacram rem facerent matronæ Romanæ,plenè exequitur. Sanè ex Latinis quidam sic afferunt hanc deæ vocem,Ritè me matronæ vidistis,ritéque dedicastis.Sed & Lactãtius in secundo affirmat,non semel, hoc Fortunæ simulacrum locutum fuisse. Addit & Festus, huius Fortunæ signum nefas esse attingi,nisi ab ea quæ semel nupsit.

Obsequens Fortuna,eodem Plutarcho auctore, cognominata,quasi dicas indulgens: vel vt alij interpretantur,Clemens. In inscriptionibus antiquis legi hanc epigraphen,& adhuc legi Comi:Fortunæ Obsequẽti Ord.Comens.Voto pro Salute Ciuium Suscepto. Obsequentis Fortunæ vicum P.Victor collocat in prima regione vrbis, in secunda verò vicum commemorat Fortunæ Respicientis:adeò mihi sapientes insaniisse interdum videntur antiqui,qui Fortunam cæcam fingerent aliquando præteritos respicere,& nõ potius Dei prouidentiam.Sed & ædẽ huius Respicientis Fortunæ in colle legimus fuisse Palatino: ni fortè antiquarij decepti, pro vico ædem scripserint. Idem quidem P.Victor ædem etiam Rhamnusiæ in Palatio constituit.

Mammosa à Romanis etiã nuncupata est Fortuna,ob vbertatẽ,vt puto,& fœcunditatem.Nam & eius ædem non longe à capite Viæ nouæ reponit P.Victor,qui & vicũ Mammosæ Fortunæ constituit in duodecima regione vrbis,quam Piscinam publicam vocat.

Antiatem deam Fortunam vocamus. Horatius:

O diua gratum quæ regis Antium.

Quo loco Porphyrio ait.Antij templum Fortunæ donis fuisse opulentissimum. hinc nostro Hendecasyllabo & nos ad Saluiatum:

Et virtute tua deæ Antiatis
Conatus superare & hinc & inde. Item ad Eremitam:
Sed nunc diua agitatus Antiate.

Suetonius Antianã dicere videtur.vel potius Antiatenã. Codices enim variare videmus in Caligula: Monuerunt,inquit, & Antiatinæ Fortunæ, vt à Cassio caueret. Scribit Macrobius,se apud Antium vidisse promoueri simulacra Fortunarũ,ad danda responsa. Id verò quod in Rudente Plautus ait, Vtinam nunc Fortuna Anatina vterer: ab anate aue desumptum est,quæ exit ex aqua nõ madefacta.quod idem poëta declarat.nam subdit: Vt cùm exissem ex aqua,arerem tamen.Sed hic Plautinus iocus est,non deæ cognomen.Atque hactenus de Fortuna,à sene parum firmo tibi habe, Guarine doctissime: nec munus,sed voluntatem,rogo,metire.

Fortuna conseruatrix è Cippo vtrinque insculpto & inscripto, cum imagine mulieris Cornu copiæ in sinistra tenentis, dextra verò temonem habentis, Romæ. sic: NVM. DOM. AVG. in domo Marcelli Capisuci: SACRVM. FORTVNAE CONSERVATRICI HORREOR- GALBIANORVM- M. LORINVS FORTVNATVS MAGISTER- S. P. B. D. Ex altero latere imago est mulieris,dextera è patera vinum in ardentem aram iacientis,ac sinistra simpuuium ferentis,hisce cum verbis: NVM. DOM. AVG.- SACRVM- GENIO CONSERVATO- RI HORREORVM. CALBIANORVM-M. LORINVS FORTVNATVS MAGISTERS.P.D.D.

Fortuna stata & iam nuncupata est, vt planè cognoscimus ex hac inscriptione, quæ Romæ legitur:

GERMANICO CÆSARE C. FONTEIO. CAPITONE COS. K. IAN. STATÆ FORTVNÆ. AVG. SACR. SEX. FONTEIVS. O L. TROPHIMVS CN. POMPEIVS. CN. F. NICEPHOR MAG. VICISANDALIARI REG. IIII. ANNI XVIII. DD.

Synt

SYNTAGMA DECIMVMSEPTIMVM

DE SACRIFICIIS, AMPLISSIMO PARTI AC

ILLVSTRIS. PRINCIPI, EPISCOPO
Portuensi,Car.Saluiato,Lilius Greg.Gyraldus,
obsequentiss.Seruulus,S. P. D.

EGo equidem semper cum probatis doctrina & vitæ integritate viris ita sensi,& credidi,Deum Optimum Maximum publicè coli debere,& expedire,publicis patrum cæremoniis & institutis: priuatim verò pura tantum mente,ac incontaminata: nec plus sæpere quenquam sibi arrogare, quàm decreta & maiorum instituta per tot iam secula per manus subinde trádita permittunt. Quod cùm plerique aliàs,tum hac in primis nostrorum temporum fece seruare contempserunt, in varias sectas, falsáque & impia dogmata inciderunt,turbásque plurimas & diśidia in populis concitauerũt. qua ex re práter dissensiones paśim & vulgo disseminatas, pacis quoque tranquillitatem & bonorum ciuiũ ocium ac quietem interturbãt,sic vt indies magis magísque seditiones & schísmata fieri videamus: vt nunc bella plusquã ciuilia, & cognatas acies mittam. Sed istá, quæ magis deflere & deplorare, quàm corrigere & emendare possumus, ipsi his moderanda & emendenda in præsentia mittamus, quibus hoc munus incumbit. Quin illud nos potius rideamus(si vacat) exortas nunc quoque nouas esse in re literaria hæreses, quæ non minus adolescentum animos & ingenia exagitant, & quidem præclara & liberalia. Inter hos verò quidam sunt, qui sic palàm dictitant: Nihil omnino Latinè scribendum esse,cùm satis supérque ab antiquis omnia & scripta & pertractata sint: & desperandum esse, his demum diebus quenquam cõtingere posse ad eam dicendi & scribendi fœlicitatem,in qua antiqui excelluere. Alij sunt qui hoc non omnino probant, & scribendum quidem aiunt, sed eo duntaxat sermone, qui vernaculus Hetruscorum est, quémque alij ex regulis & arte constare, alij natiuum tantum & genuinum sibi & suæ nationi affirmant. atque ideo non modo historias, sed & disciplinas, & si Deis placet, philosophiam & res sacras, ac religionis mysteria in vulgarem & vernaculam linguam & consuetudinem conuertunt. Quibus vtrisque, si corporis mihi vires, vel manus saltem suppeterent (ita enim mihi hac de re instructa & parata est supellex.) sperarem me solidis & indissolubilibus argumentis validísque sententiis respondere posse, eorúmque ita diluere ac infirmare commenta,& planè cauillos, vt vel plerosque sententiam mutare compellerem, vel saltem iuuentutem non deterrerent à linguæ latinæ & græcæ vsu, quo minus earum perennibus, consuetísque studiis operam nauarent. Sed non diffido alios, & me longè doctiores, & magis firma corporis valetudine futuros, qui peruersis ac præposteris opinionibus sine responsuri, & in bonam viam reuocaturi: vt nonnihil certè iam præstitit Barthol. Ricius, in suis de Imitatione libris. Quare nunc ego his missis, ad te de variis & multiplicibus sacrificiorum gentium cæremoniis (quæ aliàs magis animi gratia, quàm ingenij viribus à me collecta sunt) mittere constitui, ea in primis ratione, vt nostri adolescentes his nugis potius oblectentur, & erudiantur, quàm tanto cum periculo velint vel de religione & sacris rebus loqui, vel vulgari sermone plusquam expediat studia sua promouere. Accipe verò Saluiate maximè, maior futura, reddita si sint merenti præmia:accipe inquam hæc nostra qualiacunque. & licet sint te minimè digna, at certe tibi sunt à me debita, cui quotidiana tua sunt,nec vulgaria beneficia:id quod expressius his hendecasyllabis sum testatus:

Debebam tibi Saluiate præsul,
Vitæ quod supereſt mihi imbecillis,
Quòd victu & lare me foues benignus:
Sed cum muneribus nouis subinde,
Nunquam desinis optimè mereri,
Me ingratum video interire coges,
Et tu munificentior fereris.

Vale:&quod facis,cadentem subleua.

DISTICHON, PRO ARGVMENTO.

Monstrat vbi, per quos, quæ, quomodo, quando, Libellus,
Sacra suis Gentes exhibuêre deis.

QVONIAM deorum nomina & cognomina, eorúmque imagines, quantum imbecillæ vires corporis & ingenij tulêre superioribus tractatibus sum complexus, in hoc de Sacrificiis in vniuersum & per partes acturus, multa mihi præfandum duco, vt rem tibi totã maiore luce expediam: atque adeò in primis de templis, & sacris ædibus, de aris & simulacris, de sacerdotibus & celebritatibus, eiusmodíque cęteris breuiter collecta exponam. Sic verò exordiar.

Quis est qui neget, templa esse, vt sic loquar, deorum diuersoria? ad quę dei ipsi precibus ac mortalium votis exorati, diuertere quodammodo soliti putentur? Nam si quidem regibus & principibus, magnísque viris aliis apud nos fortè hospitaturis, in eorum gratiam domos nostras exornare solemus, vt maiore illos ac splẽdidiore quàm possumus apparatu suscipiamus: quid deis tandem immortalibus facere debemus, quos ad sacrificia & preces nostras inuocamus, & præsentes adesse cupimus? Et quanquam Zenonis dogma fuisse legamus, ἱερὰ θεῶν μὴ οἰκοδομεῖν, hoc est, templa deorum non ædificanda: & barbaros quosdam dicere solitos accepimus, eos impiè facere, qui deos ædium & parietum septis includerent, cum deis ipsis omnia sint patentia, mundúsque ipse, & omne hoc totum illis pro templo sit (id quod Persæ credebant, vt in hoc planius ostendam: Carmeli quoque incolæ nullum dei sui templum habuêre, nec Germani illi antiquiores, sed illi in monte tantummodo aras habuêre, hi lucos & nemora deorum suorum nominibus appellata:) nihilominus Romanos videmus, & Græcos, cæterásque minus barbaras ac feras nationes, maximam circa deorum suorum templa & fana curam diligẽtiámq; semper adhibuisse. Quare qui primi deis apud hos templa struxerint, variè proditũ inuenimus. Cùm enim primum homines (vt ait Trãquillus, & repetit Isidorus) exuta feritate rationem vitæ habere cœpissent, séque ac deos suos nosse, cultum modicum ac sermonem necessarium commenti sibi, vtriusq; magnificentiam ad religionem deorum suorum excogitauerunt. Igitur vt templa illi domibus pulchriora, & simulacra corporibus ampliora faciebãt: ita eloquio etiam quasi augustiore honorãdos deos putauêre laudésque eorũ & verbis illustrioribus, & iucundioribus numeris extulerunt. atq; hactenus ex Tranquillo Isidorus. Sunt tamen qui in Italia Ianum patrem primum templa struxisse tradiderunt, ideóq; veteri instituto in sacrificiis Ianum Latini perpetuò præfari solebant, vt in Iano dictum est. Alij Faunum, & ab eo fana Ianum Latini perpetuò præfari solebant, vt in Iano dictum est. Alij Faunum, & ab eo fana appellata, vt Probus scribit. Martianus à Fana, quæ & Fatuella diceretur. quidã Iouẽ apud Cretenses primùm templa dicasse ferunt, atq; ob id inter deos primum ipsum locum fuisse sortitum. Lactantius Cretensium antiquissimũ regem Melisseum tradit: quin & Seruius ex Sulustio, Cretensibus religionem attribuit. Phœnices Vsonem quempiam, primũ simulacra igni & vento statuisse, & templa posuisse prædicant. Phoroneum alij, aut Meropem, vel Æacum Iouis filium tradunt, vt Varro in Admirandis ait: quod & Arnobius in sexto. Sunt qui Dionysium, cũ Indos debellasset, templa struxisse, religionúmq; cultus inceptasse prodant. alij Cecropem primùm in Attica, Opi deę statuisse putant. Isidorus verò hunc ipsum Cecropem ait Iouem primùm appellasse apud Græcos, & simulacra reperisse, aras statuisse, victimas immolasse, vt alibi dixi. Alij nonnulli, vt aduersus Iulianũ Cæsarem scribit Gregorius Nazianzenus, Thraces volunt cæremonias inuenisse: immolare verò, Chaldæos: vel vt alij dicunt, Cyprios. Nonnulli Arcadas Ioui templa construxisse affirmãt. Aegyptij Isin ferunt, quæ sit legifera vocata, Ioui & Iunoni parentibus templa & sacerdotes instituisse. Sunt qui Phryges dicãt, qui deæ Phrygiæ Cybeli sacra & templa dicarint. Porrò plerique ex sepulcris initium templa sumpsisse arbitrati sunt, vt in Sepulcralibus his verbis ostendimus: Fuit inquam vsqueadeò sepulcrorũ antiquis cura, vt non aliunde templorum & sacrarum ædium originem deductam; diligentissimi scriptores tradant, Eusebius & Lactantius. qua de re & Clemens Alexãdreus in Protreptico sic scriptũ reliquit: Superstitio, inquit, templa condere persuasit. quæ enim prius hominum sepulcra fuerunt, magnificentius cõdita, templorum appellatione vocata sunt. nam apud Larisseam ciuitatem, in

in templo Palladis, Acrisij sepulcrum fuit, quod nunc sacrarij loco celebratur: in arce quoque Atheniẽsi, vt est ab Antiocho in nono Historiarum scriptũ, Cecropis sepulcrum fuit: in templo verò Palladis quã Poliadæ Græci appellant, iacet Erichthonius. Isimarus autem Eumolpi atque Dairæ filius, in Eleusine vnà cũ Celei natabus sepultus: & reliqua, quæ multa Clemens colligit, & post eum Eusebius in Præpar. Euang. quæ in Latinis codicibus non habentur, atque ideò ex Græcis repetenda. eadem & in sexto Arnobius. Cæterùm ex Hetruscorũ disciplina veteres, vt puto, moniti, nõ deis omnibus, omni loco, templa ponenda cẽsuêre. Nam qui pacis, qui pudicitiæ, qui bonis artibus præessent dei, eos intra mœnia collocãdos putauerũt: qui verò voluptatibus, rixis, incẽdiis, vt Venus, Mars, Vulcanus: eos excludere ex vrbibus solebant. tametsi hoc non ita ratum fuisse semper, ex historiis videmus. Vestam autem, Iouem & Mineruam, quos deos tutores vrbium ait Plato, in ipsarum medio, & arcium locabãt. Victruuius: Aedibus, inquit, sacris, quorum deorum maximè in tutela videtur ciuitas esse, vt Ioui & Iunoni & Mineruæ, in excelsissimo loco, vnde mœniũ maxima pars conspiciatur, areæ distribuantur. Neptunum ad maris littus statuebant, Ianum in excelsis montibus, quanquam & in foro. Aesculapium Romani in insula Tiberina reposuerunt, quòd ęgroti maximè aqua indigeãt. alibi tamen extra vrbem templa habuit, vt ait Plutarchus, quòd ibi aër sit salubrior. Gratiarum verò templum ἐμπορίῳ, hoc est, vt interpretantur plerique, in medio foro, & publico construi solitũ, tradit Aristotel. in Ethicis, & eius interpres: id quod clarius in meo Libello qui inscribitur, Quomodo quis effugere possit crimen ingrati. Video præterea varias etiã templorũ formas ab antiquis descriptas. nam Solis quidẽ ædem, Liberíque patris, rotundam veteres probarũt: Iouis verò templa, quòd omniũ rerum semina is deus patefacere credebatur, tecto esse oportere aiebat Varro perforato. Aedem Vestæ, quam cum terra eandẽ putabãt, rotundam, ad pilæ similitudinem formabãt. Cœlitibus, & superis aliis, à terra templa extare volebant: inferis deis sub terra, Chthoniis & terrestribus media ponebant sæpius. Sed de templorum & sacrarum ædium situ, si plura cupis, Victruuium legito lib. primo, & item tertio & quarto, cuius inter cętera hæc sunt verba: Ioui Fulguri, & Cœlo, & Soli & Lunæ, ędificia sub diuo, hypæthráque construuntur: horum enim deorum & species & effectus in aperto mundo atque lucenti præsentes videmus. Mineruæ & Marti & Herculi ædes Doricæ fient. his enim deis propter virtutem sine deliciis ædificia cõstitui decet: Veneri, Floræ, Proserpinæ, Fontium nymphis, Corinthio genere constitutę aptas videbũtur habere proprietates, quòd his deis propter teneritatem graciliora & florida, foliísq; & volutis ornata opera facta, augere videbũtur iustum decorem. Iunoni, Dianę, Libero patri, cæterísq; deis, qui eadem sunt similitudine, si ædes Ionicæ constituẽtur, habita erit ratio mediocritatis, quod ab severo more Doricorum, & à teneritate Corinthiorum temperabitur earum proprietatis institutio. Mercurio verò in foro, aut etiã vt Isidi & Serapidi, in emporio: Apollini, patríq; Libero, secundũ theatrum: Herculi, in quibus ciuitatibus non sunt gymnasia, neq; amphiteatra, ad circum: Marti extra vrbem, seu ad campum: itémq; Veneri, ad portum. Id autem etiã Hetruscis aruspicibus disciplinarum scriptis ita est dedicatũ, extra murum Veneris, Vulcani, Martis fana ideo collocari, vti nõ insuescat in vrbe adolescentibus, seu matribus familiarũ Venerea libido, Vulcaníque vi è mœnibus religionibus & sacrificiis euocata, ab timore incendiorum ædificia videãtur liberari. Martis verò diuinitas cum esset extra mœnia dedicata, non erat inter ciues armigera dissensio. Sed ab hostibus ea defensa, à belli periculo conseruabat. Eadem ratione & Bellonæ ædes extra vrbem fuit, vbi Senatus dabatur fortibus ducibus, & qui strenuam operam nauassent. Cereri item extra vrbem, loco quo non semper homines, nisi per sacrificium necesse haberent adire, cum religione castè sanctíq; moribus is locus tueri deberet. Porrò vt plurimum templa ad orientem solem construere solitos veteres, scribit Lucianus. Sed quam in partem precantes obuerti solerent, & alibi retuli, & in hoc infrà repetam. Templa verò à contemplatu dicta sunt. Sed Varro templum dictum ait, à tuendo. Templum tribus modis dicitur, à natura, ab auspicio, à similitudine. à natura, in cœlo; ab auspiciis, in terra: à similitudine, sub terra. in cœlo, vt:

Contremuit templum magni Iouis altitonantis:

Item, magna templa cœlitum. in terra, vt, Scrupea saxa Bacchi templa. sub terra, vt, Acherusia templa alta Orci saluete. quãquam etiam Victruuio, nec vno in loco, templum protecti parte & trabe quapiã sumatur. Dicuntur & ædes templa, & in plurali sacræ ædes.

tametsi etiam contra superstitiosas grammaticorum obseruationes, & sacra ædes in singulari apud idoneos auctores inuenimus, & simpliciter ædes pro domo: id quod & antea alij notarunt. Ab æde ædituus, ille qui ædes sacras curat, & tuetur: non æditumus, vt ait Varro, quamuis æditimum aliqui dixerint.

Templi partes quatuor dicebantur, sinistra ab oriente, dextra ab occidente, antica ad meridiem, postica ad septentrionem.

Varia verò de mundi dextera & sinistra à philosophis traduntur, & ab auguribus, quæ haud nostro instituto conueniunt. Tesca etiam, loca quædam agrestia alicuius dei. Actius: Lemnia quisquis es tu mortalis, qui in deserta & Tesca te apportes loca. dicta, quod mysteria ibi fiant, aut tuentur: vnde prius Tuesca, post tesca facta, ait Varro. Tesqua nunc fermè dicuntur. Tesqua tamẽ Festus ait, loca esse augurio designata. Cicero aspera ait esse, & difficilia. Sed & templa fana dicta sunt, quòd (vt inquit Varro) Pontifices in sacrãdo fati sint, fanũ. hinc profanum est, quod ante fanũ, id est, cõiunctũ fano. hinc profanatũ, quod in sacrario pollutum. Liuius libro decimo primę Dec. Iną; ea pugna Iouis Statoris ædẽ votam, vt Romulus antè vouerat: sed fanũ tantũ, id est, locus templo effatus, iã sacratus fuerat. & Festus à fando fana deducit, quòd fando consecrantur. vel à Fauno dicuntur, qui primus (vt Probus ait) Fana condidit. Martianus tamen fana dicta ait à Fatuis, quæ & Fantuæ, & Fanæ dicuntur, deis syluestribus, à quibus (inquit) fana dicta. Sanè Græci & ipsi templum ἱερὸν & νεὼς dicunt, sed & ναὸς: de quo Clinias ait, quod aliquando ἔννεως diceretur, διὰ τὸ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τοὺς θεούς: hoc est, quòd in ipso dei habitarent. Notat & Pollux templum à Græcis dici σηκὸς, & τέμενος, aliisque nominibus: Sed enim & plerunque templa ab ipsis deorum nominibus appellata inuenimus, vt ab Iunone ἡραῖον, à Diana ἀρτεμίσιον, à Venere ἀφροδίσιον, à Marte ἄρειον, ab heroibus ἡρῷον, & eiusmodi alia. Obseruamus verò & lucos apud deorum templa consecrari solitos. Quin & lucos quidã dictos putauêre, quod ibi lumina fierent religionis causa, à lucendo videlicet. Alij per cõtrarium dictũ arbitrantur, quòd minime luceat, propter arborum vmbras opacas. Sed quòd luci numinibus sacrati essent, non modo gentium historia, verũ & sacra declarat, Scribit Tacitus, Germanos veteres alia nulla deorũ templa habuisse, quã lucos nemoráq; deorũ suorũ nominibus appellata. Notat & Seruius. Manes & heroũ animas, qui Lares vitales dicerẽtur, lucos tenere hinc & Vergilius in sexto dicit:

Nulli certa domus, lucis habitamus opacis.

Nec aliter lucos vnquam posuit Poẽta, sine cõsecratione. Lucos quoque collucare Romano more oportere, docet M. Cato de Re rustica, formulámque ascribit: Porco, inquit, piaculo facito, sic verba concipito, Si Deus, si Dea, & reliqua; &c.

Asylum etiam templi quoddam genus fuit, ex quo nullus posset extrahi. Dictum Asylum, ait Seruius, quasi Asyrtum. Hoc autem non fuit in omnibus templis, nisi quibus consecrationis lege cõcessum esset. Liuius etiam templum Apollinis Delij Asylum fuisse scribit. Primò verò apud Athenienses statutum est ab Herculis filiis, quos insequebantur hi qui fuerant à patre oppressi, sicut docet in sept. Theb. Statius:

Fama est defensos acie post busta paterni
Numinis, Herculeos sedem fundasse nepotes,

Hoc Asylum etiam Romulus imitatus est. Verg. VIII. Aeneid,

Hinc lucum, quem Romulus acer Asylum, &c. Item:
Et iam porticibus vacuis Iunonis Asylo, &c.

Sed de Asylo hoc, & qua vrbis Romæ parte, alibi plura notaui. Nunc cætera subdam. Quoniam verò, vt dictum est, inde extrahi non poterant confugientes, propterea etiam Græci ἀσύλους homines dicebant, à violentia tutos, & sacrosanctos: quales tribunos plebis, & pontifices. hinc & ἀσυλία ἀναθήματα, statua ad quã confugientes tuti fuerãt; vt Cæsarum, quòd vel ex Iureconsultis liquet, ne historicos, aliósque scriptores nunc commemorem. Dicunt & Græci ἄσυλα vice aduerbij, hoc est tutò, vel vnde quis auferri nefas sit, vt in Asylo positus. Sic & Asylia, hoc est immunitas dicta, quæ ex sacris ædibus & aris, statuísque principum habetur. Quin & delubrum etiam aliquando pro templo sumptum est. Vergilius:

Principio delubra adeunt. Idem:
Nos delubra deũm, miseri quibus vltimus esset,
Ille dies, festa velamus fronde per vrbem,

Scribit Varro lib. octauo Diuinarum, Delubrum alios existimare, in quo præter ædem sit

sit area assumpta deûm causa, vt fuit in circo Flaminio Iouis Statoris: alios, in quo loco dei simulacrum dedicatum sit. & adiecit: Sicut locum in quo figerẽt candelam, candelabrum appellatum: ita in quo deum ponerent, nominatum delubrum. hæc ex Varrone Macrobius. Seruius tamen, à diluendo delubrum dictum putat, lib. secundo Aeneidos. ait enim: Delubrum dicitur, quod vno tecto plura amplectitur numina, quia vno tecto diluitur: vt est Capitolium, in quo est Iupiter, Iuno, Minerua. alij dicunt delubrum esse locum ante templum, vbi aqua currit à diluendo. licet alio loco idem dicat, delubrum ligneum simulacrum à libro, hoc est, raso ligno, quod ξόανον Græcè dicitur. Dicuntur & templa sacraria. Vergilius:

Et diri sacraria Ditis.

Seruius tamen ait, Sacrarium propriè locum esse in templo, in quo sacra reponantur: sicuti Donarium, vbi oblata imponuntur. Vocantur & Sacella, diminutiua forma, vt notum est. Vergilius:

Faciles nymphæ risere sacello.

Bidental dicebant antiqui, quoddam templum, quòd in eo bidentibus hostiis sacrificaretur, vt ait Festus, meminit Horat. in poëtica:

Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
Mouerit incestus. Persius: Euitandúmque Bidental.

Ita verò institutum bidental traditur. Locum fulmine tactum acri studio procurabant maiores, sacerdotémque adhibebant, & fulminis vestigia dispersa colligebant: sacríq; ibi peractis ara construebatur, in qua de bidente rem diuinam faciebãt, & locus Bidental vocabatur, quod violasse piaculum fuit. Fauissæ etiã, vt Festus ait, locus appellabatur, in quo erat aqua circa templa. Sunt qui putant, Fauissas fuisse in Capitolio cellis cisternísq; similes, vbi reponi erãt solita ea quę in templo vetustate erant facta inutilia. idem fermè tradit Gellius lib. secũdo, capite decimo, ex Varronis sentẽtia. Solebãt porrò veteres sua templa inaugurare, id est, suis auguriis sanctiora reddere: & similiter profana facere, id est, exaugurare. vtrunque clarè ostendit T. Liuius lib. primo ab Vrbe cond. Et vt libera, ait, à cæteris religionibus area esset tota Iouis templíq; eius, quod inædificaretur, exaugurare fana facelláq; statuit, quæ aliquot ibi à Tatio rege primùm in ipso discrimine aduersus Romulum pugnæ vota, consecrata, inauguratáq; postea fuerant, inter principia condendi huius operis mouisse numina ad indicandam tanti imperij molem traditur deos. Nam cùm omnium sacellorum exauguratione admitterent aues, in Termini fano non addixere, & reliqua. Nunc & illud addendum, quod Seruius scribit: Nouimus, inquit, deis superis & inferis aras consecratas. Altaria verò esse superorum tantum deorũ, quæ ab altitudine constat esse denominata. Ara, inquit Varro de Lingua latina, quòd areæ in vrbe puræ sint; à quo potest etiam ara deûm esse, quòd pura. nisi potius, ait, ab ardore, ad quem vt sit, fit ara. Idem tamen Varro lib. quinto Diuinarum dicit, aras primùm ansas dictas, quod esset necessarium à sacrificãtibus teneri: hanc opinionem Macrobius est secutus, Vergiliíq; etiam auctoritate cõprobat. At verò Isidorus: Aram, ait, à quibusdam vocatam, quòd ibi incẽsæ victimæ ardeant. Alij ab imprecationibus, quas Græci ἀραὰς dicunt. Lactantius grammaticus libro Thebaid. septimo, tria fuisse in sacrificiis loca ait: per quæ expiationem facerent, scrobiculo facto inferis, aris terrestribus, cœlestibus extructis focis. vnde denominata etiã sunt altaria, ad quæ cùm sacrificabant, manus in altum porrigebant. At verò philosophus Porphyrius: Aras, inquit, & templa statuebant cœlestibus, terrestribus (hoc est Chthoniis) escharas, id est focos: sic & heroibus. Subterraneis autẽ, id est, ὑποχθονίοις deis fossas, scrobésve, & quæ à Græcis dicuntur μέγαρα. Mũdo & nymphis, cæteríq; huiusmodi, antra dicarũt. Vnde est Homeri in decimotertio Odyss. antrum Nympharũ, quod præclarè ipse est Porphyrius interpretatus. Ergo superis deis, vt etiam Festus tradit, à terra exaltatis aris: terrestribus, in terra: inferis, sub effossa terra, sacra facere consueuerunt veteres. Id quod apud Indos diu fuisse seruatũ legimus, vt terrestribus deis in cauernis & specubus, Soli in sublimi sacrum facerent: Sanè quoniam βωμὸς Græcè ara dicitur, bomolochi inde dicti primùm quidam, qui è sacrificio epulas petebant. & quia nugaces ij fuerant, vocabulum deflexum est ad scurras, & parasitos. Porrò nonnunquam sine ara in nudo solo & pauimento sacra peregisse, Græcos compertum est. Eumæus apud Homerum, super escharam victimam fecit. Arabes arulam super aram constituebãt, Solíque in illa immolare & thura adolere solebant

lebant. has enim ad normam quadratas fuisse accepimus: sed & rotundas ipsi vidimus. Super aras verò sacra facturi, cespitem ex gramine, siue verbenas apponere soliti fuerant. Verbenæ enim in omnibus ferè sacris fastæ habitæ: has ex sacro loco decerpere oportebat. Ipsas etiam aras, quoniam & hæ peculiares deis fuêre, vt etiam victimæ, suorum numinum frondibus ornare par fuit: vt Ioui æsculo, Apollini lauro, Mineruæ olea, Veneri myrto, Herculi populo, Baccho hedera: sed & pampinis interdum, quin & ramis ficulneis plerunque his enim deus ipse, deuictis hostibus triumphasse fabulatur: Pani pino, cupresso Syluano & Diti, vel si quæ alię aliis deis conueniebant. tametsi ad aram maximam Herculi sacra qui faciebant, sola lauro coronari soliti à quibusdam traduntur. qui tamen Vergilij auctoritate conuincuntur, qui ita in octauo cecinit:

Herculea bicolor cum populus vmbra
Velauitque comas, foliisque innexa pependit. & paulò pòst:
Populeis adsunt euincti tempora ramis.

Thraces & Iudæi pro lege habebant, in omnibus sacris hedera coronari: Capadoces, Ambrosia. Apud Aegyptios vitibus hedera prę ferebatur. Druidæ Gallorũ nullum sacrum sine roboris vel quercus fronde, & visco conficiebant. Thraces non solum coronati, sed scuta & gladios hedera ornati, in solennibus libabant. Abrotonum Isidi sacris dicatum: Isiaci tamen absinthij marini ramum virgultis cæteris præferebant. Euripidis Scholiastes in Hippolyto scribit: Simulacrum Dianæ coronabatur tum dictamno, tum schino, id est, lentisco, tum loto. Ferunt enim, in Creta tantum dictamnum nasci. nam hoc citò partum educere existimatur: & propterea difficulter parientibus dictamnum datur, vt citò pariãt. Aegyptij in Iouis pompa & magi myrica, Hermionenses hiacyntho in sacris coronabãtur: Parthi ex diuerso gramine coronata agna, odores incendebant. Ferunt Aegyptios agresti herba, id est, gramine manibus decerpto, adorasse, & papyri flore deos coronasse: eorum tamen rex Ptolemæus Heliochryso deos ipse coronabat. Vespasianus coronas ex cynnamomo interrasili auro sæpe templis dicauit: apud alios autẽ fagi cortex religiosus fuit: non sic Thebis & Athenis. Nanque in Palladis templo haud facile quisquam hederã inuenit: ea verò hedera quæ fert racemos labruscæ modo, quam & similacem nominant, & arbores quæ nec seruntur, nec fructum ferunt, infaustæ omnibus habebantur sacris, & damnatæ religionis. Apud Persas non modò qui sacrificabat, sed & hostia, & qui sacris intererãt, festa ornabantur fronde. Indis contrà: nanque ex his coronatus sacrificabat nemo.

Sed postquam de sacris ædibus & templis, arisque, & cæteris scripsimus, nunc congruè simulacra & statuas subiũgemus, & qui eas primi in templis statuerint, diuisve dicauerint, disquiremus: hoc licet variè tradatur. Quidã enim Telchines apud Rhodum deorum statuas primùm fecisse volunt: quidam Hetruscos, seu Tyrrhenos prædicant. Alij Cadmum Agenoris filiũ apud Græcos tradidêre. Sunt qui Armodij & Aristogitonis primas statuas positas prodant, qui tyrannidem ex Athenarum vrbe sustulissent. Alij Aegyptios tradũt, quod eorum reges id primi moliti sint; Sesostris, Amasis, Rhapsinates, Simandius. Diophantes Lacedæmonius, qui Antiquitatum libros quatuordecim scripsit, Syrophanem ait Aegyptium, hominem locupletissimum, filio superstitem, eius desiderio simulacrum domi constituisse, ad quod familiares confugerent, cùm domini iracundiam furorémque vitarent: quomodo veniam ab hero consecuti, herulis filij simulacrum defuncti floribus & coronis ac sertis, aliisque rebus ornabant. Sed quid multa hac de re colligimus? Vesanam ac stultam Semiramidis ambitionem apud scriptores notaui, quæ ad montem Mediæ, qui Bagisthenes diceretur, suam in petra effigiem decem & septem stadiorum insculpi iusserit, quam centum viri donis ac muneribus venerarentur assiduè, vt sacerdotes.

Cætera hoc loco quæ de simulacris apud Eusebium, Athanasium, Porphyriũ, Plinium, & alios legimus, missa facio, vt sacrificia exequamur, quod nostrum est institutũ: tantummodo vnum hoc breuissimè addam, simulacra, seu signa illa & statuas appellemus. antiqui ex varia materia factitauêre, cæra, sale, vitro, omnis generis marmore, creta, argilla, auro, argento, ære, ferro, chalybe, plumbo, stanno, gemmis, lapillis: item & ex varij generis ligno, vt ex Plinio, Solino, Plutarcho, Pausania, Eusebio, aliisque obseruamus.

Sed non ex omni quidem ligno simulacra veteres factitasse, obseruauimus: vt & Pausanias obseruat, qui se ait animaduertisse, has tantũ arbores sumi solitas, ebenum, cupressum, cedrum, quercum, similacem, loton, buxum. his radicem oliuæ in minoribus simulacris addit

addit Theophrastus: Plinius vitem, qui in Populonia, ait, ex ea Iouis simulacrum vetustissimum tot æuis incorruptum se vidisse. Sed cùm non ex omni ligno Mercurius, vt etiam in prouerbio dicitur, fieret, præcipuè tamen ex thyia, quam Trogetem vocauit Homerus, fieri solebat, Atque hactenus de simulacris.

Nunc, vt rem totam complectar, sacerdotum & sacricolarum nomina breuissimè tibi commemorabo. quæ cùm apud Romanos, tum apud Græcos varia diuersáque fuêre. Verùm audiendus prius est Plato, qui in eo qui Ciuilis, vel de regno Dialogus inscribitur, ita statuit: Sacerdotum, inquit, genus esse, vt intelligat doceátque quo pacto donaria deis & sacra sint offerẽda: item qua ratione vouendum sit, quíd ve boni sit à deis petendum, non enim omnia à deis temerè petenda: qua de re & gentes & nostri plura disseruêre, quæ huius non sunt instituti. Sacerdotum igitur nomina multa apud Græcos fuêre, de quibus iam sparsim toto opere meminimus, & Iulius Pollux in Onomastico lib. primo & octauo, hæc fermè collegit: ἱερεῖς, νεωκόροι, ζακόροι, θύται, τελεσταί, ἱέρσεργοι. καθάρται, θεσπρωτοί: & quibus nominibus vsi sunt poëtæ, θυηπόλοι. Sunt item qui in vaticiniis, & deorum oraculis reddendis fuêre, προφῆται, ὑποφῆται, μάντεις, θεομάντεις, χρησμωιδοί, χρησμολόγοι, παναγεῖς, πυρφόροι. Sunt prętera ὑπηρέται, ἀργεωφόδοι, τειτ]ύαρχοι, χαλαζοφύλακες, θυσκόοι. aliíque.

Nunc quoque de Latinis nostro more breuiter scribamus, Christianorum & Hebræorum nomina missa facientes, vt professi sumus, ne misceamus sacra profanis, primúmq; de pontificibus agamus. Pontifices, qui à Plutarcho in Numa ϰεφυρσοποιοὶ græcè dicũtur, creduntur apud Romanos primùm è patriciis, à Numa Pompilio secundo rege constituti, & quatuor ab initio creati: & pòst cùm plebis potestas creuisset, quatuor alij ex plebe creari cœperunt. M. Valerio & Q. Apuleio Coss. Inter hos qui minores appellabantur, vnus erat maximus & re & nomine. hic sacra omnia exscripta habebat, & obsignata: hostias, dies, ad quæ templa res diuina esset facienda, cætera denique sacra tum publica tum priuata. Pontificum verò Max. electio ipsis Pontificibus pertinebat. Erat quidem Pont. Max. iudex ac vindex contumaciæ priuatorum magistratuum: minorum verò Pontificum maximus is dicebatur, qui primus in id collegium venisset: & minimus vocabatur, qui nouissimus. Pontifex verò vnde sit dictus, variè traditur. plurimi à ponte faciendo, in primísque sublicio: quibus & græca vox consentit, ϰεφυρσοποιός. hoc Varro, Alicarn. Plu. alij. Scæuola verò, quem plerique sequuntur, à posse & faciendo deduxit. Rex sacrorum, qui & Rex sacrificulus dictus est, à Romanis institutus, Iunio Bruto & M. Valerio primis Coss. cùm Roma reges exacti fuissent, vt Plu. in Quæstionibus tradit, propter sacra quædam, quæ per regem tantummodo celebrari decebat. Rex tamen iste Pont. Maximo subiectus erat. Huius vxor Regina sacrorum appellabatur: quæ quoties sacra faceret, ex malo punica virgam, quam Inarculum vocabant, infulæ loco deferebat. Hæc eadem Calend. omnibus Iunoni porcum, vel agnum in regia mactabat. Cætera quæ regi pertinerent, haud satis mihi adhuc comperta habentur. Athenienses certe & ipsi βασιλέα, id est, Regem sacrorum habebant, hac eadem religione ac potestate, qui sacris præerant Eleusiniis, Lenæis, & quæ lampada fiebant, & alia quædam.

Flamines quidam à Romulo primùm, quidam à Numa tres institutos dixerunt: potior tamen eorum videtur esse sententia, qui à Romulo primùm Dialem & Martialem flamines institutos tradidêre: mox, vt Varro asserit, Numa singulis deis flamines fecit, à quibus etiam deis nominauit, vt Dialis, Martialis, Quirinalis. & deinde aucta vrbe, Viminalis, Vulcanalis, Carmentalis, Falacer, seu Falacris, Palatualis, Furinalis, Pomonalis, & cæteri vsque ad XV numerum. Inter hos maximæ dignationis fuit Flamen Dialis, cùm cæteri discrimina suæ maiestatis haberent, minimæ verò dignationis, Pomonalis flamen fuit, quod Pomonæ leuissimo fructui agrorũ præsideret, id est, pomis, vt ait Festus. Dicti autem flamines, à gestatione pileorum, quasi pileamines. quidam ab infulis, quas flammas appellabãt: vel à flammeis, notiss. velaminis genere, quòd parum cõstat. Alij à filo lanæ, quo caput præcinctum habebant. Alij à filo quidẽ dictum: nam per æstatẽ, cùm propter æstum galerum gestare non possent, lini filis caput amiciebãt. Nudo quippe capite sub dio esse, flamini fuit religio. Hoc autem gestaminis genus etiam Apex dicebatur. Lucanus in primo:

Et tollens apicem generoso vertice flamen.

Meminit & Vergilius VIII, & Seruius & Festus, & Augustinus II de Ciuit. Dei: Nam etiam, inquit, flamines instituerunt, quod sacerdotũ genus adeò in Romanis sacris, testãte

apice, excelluit, vt tres solùm flamines haberentur. Val. Max. Sulpitio inter sacrificandum apex prolapsus est. Flamen Dialis insigni veste, & Curuli sella vtebatur, & albo galero. Flamini Diali iurare non licebat, iniurato credi oportebat: cui enim sacra credita essent, ei fidem non habere, nefas existimabant. hinc ex edicto prætoris verba illa quæ leguntur: Sacerdotem Vestalem & flaminem Dialem in omni mea iurisdictione iurare e nō cogam. Idem singulis idibus Ioui bouem mactabant. sub diuo vngi, vel sine interula esse. equo vehi, noctem ab vrbe abesse non licebat. Dialem coniuge defuncta Flaminio abire, bis connubio iungi nefas. Frumentum, farinam, carnem crudam, capram, equum tangere non licebat. Fabam nec tangere, aut nominare fas fuit. Tibias funebres audire, hederam attingere, aut annulum cum gemma, vel nodum habere, piaculum fuit. alia sunt multa apud auctores, Plutarchum, Gellium, & Festum, quæ Flaminibus religiosa erant, sed mihi superuacanea visa sunt, vt hoc loco recitem. Fuerunt præterea qui Curiales Flamines dicerentur. Sed Imp. & Cæsarum temporibus qui in diuorum numerum redacti fuissent, noui Flamines creati fuerunt: vt C. Cæs. dictator, lege Antoniana, à M. Ant. lata, quòd M. Ciceronem secunda Philip. indignè tulisse videmus. & pòst alij vt August. Antonianus, Marcianus, Aelianus, quod in historiis obseruamus. fuit quoque apud Romanos lex, si Flamen sacrū ritè nō peregisset, aut aliquo modo insigniter deliquisset, vt Flaminio deiceretur quomodo multos deiectos historia docet. Sedenim & si maximæ auctoritatis fuêre Flamines, Pont. tamen Maximo dicto audientes fuêre, vt cùm L. Metellus Pont. Max. non est passus Posth. Flaminem Martialem Cos. à sacris discedere. & P. Licinius, & ipse pont. Max. Q. Fabiū Pictorem, Præt. Flaminem Quirinalem non permisit ire in Sardiniam. Aliæ sunt historiæ. Porrò Flaminum ministri Flaminij dicti sunt, & ministræ Flaminulæ. Flaminum verò vxores, Flaminicæ dicebantur. hæc ita vnius viri vxores, vti Flamines vnius vxoris viri, id est monogami fuerūt. Omnium porrò rerum sacrarū administri, Camilli antiquo Hetruscorū vocabulo dicebantur, vt plenius in Mercurio dictū est.

DE POTITIIS ET PINARIIS.

Pinarius & Potitius duo senes fuerunt quibus Hercules apud regem Euandrum ostendit qualiter se coli vellet, scilicet vt mane & vesperi ei sacrificaretur. Ab his factum est, vt Romæ Pinarij & Potitij Herculis sacerdotes appellarentur. Profecto itaque primo matutino sacrificio, cùm circa solis occasum essent sacra repetenda, Potitius prior aduenit, qui à potādo, id est πωτίζειν, vel à πότος, seu πότιμος dictus fuit. Pinarius postea, extis iam redditis aduenit, quare iratus Hercules statuit, vt Sinariorum familia tantum ministra esset epulantibus Potitiis & complentibus sacra. vnde etiam Pinarij dicti sunt ἀπὸ τοῦ πείνης, id est, à fame: nam senem illum Pinarium constat alio nomine fuisse nuncupatum. hinc est, quod Vergilius tantum Potitij commemorationem facit:

Primúsque Potitius ibat.

Historiam T. Liuius in primo exequitur. Hoc modo hæ duæ familiæ, longo tempore Herculi rem sacram fecêre, donec auctore Appio Claudio gens Potitia, sacra Herculis in mancipia transtulisset, qui tempestate 12 familiæ eius fuerant, puberes omnes ad 30, intra annum cum stirpe extincti sunt. Postea empti de publico serui, officium exercuerunt. historiam hanc aliquanto secus Festus recitat. ait enim, Appium Claudium 50. millia æris grauis his dedisse, si seruos publicos edocerent ritum sacrificandi: quo facto, Potitij cùm essent ex familia numero 12, omnes interierunt intra diem 30.

ARVALES Fratres. Acca Laurentia Romuli nutrix, consueuerat pro agris semel in anno sacrificare, 12 eius filiis sacrificium præcedentibus. vnde cùm vnus mortuus esset, propter nutricis gratiam Romulus in vicem defuncti se succedere pollicitus est. vnde & ritus processit, cum 12 deinceps sacrificare & Aruales dici fratres: sicut Rutilium Geminum in libris Pontificalibus memorasse, ait Fulgentius ad Chalcidiū. Varro, Aruales fratres propterea dictos scribit, vt fruges ferant arua. Romulo verò in eo sacro Accam Laurentiam dedisse ferunt spiceam coronam, quæ vitta alba colligata fuit; id quod & Plin. testatur.

Augures, & eorum collegiū, summo in honore habitos legimus, non modò apud Romanos, sed & apud Græcos, & Barbaros pleróſq;, nā Chaldæos primùm, & Pisidas, ac Cilices, dein Hetruscos & Græcos, mox Latinos & Romanos augurādi disciplina excelluisse accepimus. & Augures quidē tres prius Romæ fuêre, propter tres ipsius tribus, Luceres, Rhamnenses, Tacienses: mox vno addito quatuor extiterūt. Sed cùm pòst plebs admissa esset

esset in partem honorum vrbis, quinque plebeij Augures creati, & patricij quatuor, atque ita nouem numero fuêre, idque M. Val. & Q. Apuleio Coss. Romani igitur nihil nisi auguratò inchoabant. Locum verò augurij ita fuisse legimus: Templum augur constituebat, versus orientem sedebat, capite velato erat: lituum, id est, incuruum baculum dextra manu tenebat, quo in cœlo regiones diuidebat, & quæ auguria veniebant prædicebat. Si læua fuissent, qua parte est septentrio, felicia pronunciabat: illa pars propter altitudinē prospera putabatur. A dextra parte meridies, parum fausta & infelix credebatur, quia locus est depressus, plura Liuius lib. primo, Dionysius Alicarn. lib. secundo, Plut. in Prob. & in Vitis, Val. Maximus, M. Tullius de Diuinatione, Varro, & alij. Illud non ignorandū, quod Plut. notat in Causis: quòd vbi sacerdotes in iudiciū acti, aut dānati forēt, alter substituebatur. Augures verò nō ita. nam quamdiu viuerēt, eodē ordine persistebāt. causam ibidē ascribit.

Salios XII Marti Gradiuo, vt ait Liuius in primo, legit Numa Pompilius. dicti verò, vel à Salio viro quopiam Samothrace, vel Mantineo: vel potius à saliendo, id est, saltando, id quod in comitiis facere quotannis Salij solebant. Sanè nō Romani solùm in sacris quibusdam saltationibus & hyporchematibus vtebantur, sed aliæ omnes fermè nationes. nam vt scribit Athenæus, & Lucianus, deis peculiares suæ fuerunt saltationes. quin nulla sacra in Delo fiebant, quibus non esset adhibita saltatio: nec ab Orpheo ac Musæo vlla instituta sacra fuisse constat, sine saltatione. Indi manè & vesperi cum saltatione Solem salutabant. Longus sim, si velim omnes recensere.

Salij igitur, vt ad Romanos redeā, versiculoribus tunicis ornati, per vrbem tripudiantes carmina Saliaria appellata canentes pergebant, succincti æneis baltheis, togis nexis fibulis, quas trabeas vocabant, in capite pileos gestabāt dictos apices, accincti gladiis, dextera lanceam aut virgam ferebant, læua peltam Thraciam, quòd Ancyle dicebatur: hoc est, circum anciſum, id cœlo lapsum in Numæ regiā existimatum, ad cuius formā 12 numero summa arte confecit Mamurius artifex, nulla alia mercede ex opere contentus, nisi quòd in fine sacri, Mamurij nomen accineretur. Lege cautum erat, vt Salij liberi essent, & indigenæ, & quorum vterque parens viueret, & cuiuscunque Fortunæ pauperes, aut diuites. Proditum historia est, Tullium Hostilium regem numerum duplicasse, & eorum perinde collegium adauctum. hęc ex T. Liuio in primo ab V. C. Plu. in Numa, Val. Maximo in primo, Dionys. Alicarn. in secundo, item & grammaticis Seruio & Acrone, aliisque.

Fœciales, & Patres Patratos ideò simul conscribimus, quòd Pater patratus ex Fœcialib. vnus id muneris obire solebat. aliqui tamen seorsum describunt. Plut. quidē in Causis Ro. Patrē Patratum maximum haberi Fœcialiū sacerdotū ait, qui fœderibus faciēdis præerāt: & ille pater, & hi filij dicebātur. hos quoq; Plut. suo tēpore apud imperatores in precio fuisse ait. Fœciales autē dicti, quòd fidei publicæ inter populos præessent: vel à fœdere faciendo, seu feriendo. Pater verò patratus, à patrando dictus, id est, à sanciendo fœdere in quo tantū præesse putabatur. Per hos ergo fiebat, vt iustum conciperetur bellum, & vt fœdere fides pacis cōstitueretur. hoc instituisse dicitur Numa, cùm indicendū esset bellū Fidenatibus, quod scribit Pomp. cùm tamē eorū vsum apud Liuium non videamus ante Hostilij tempora fuisse. Plinius tamē, seu quicunq; alius fuit qui de Viris illust. scripsit, Ancū Martiū ait ius fœciale, quo legati ad res repetēdas vterētur, ab Equicolis trāstulisse, quod prius (vt ferunt) Hessus excogitauit. Mittebātur autē Fœciales, priusquā bellū conciperetur, ad res repetēdas: & si nō impetrabāt, bellū postea indicebatur. Nam vnus fœcialium, qui patrem patratū faciebat, ex ipsis fœcialibus electū, sacris vestibus ornatus ad auctores iniuriarum procedebat: & priusquā vrbē intraret, ianitorē, vel alium quempiam obuiū alloquebatur imprecationibus quibusdā. inde in forum pergebat, & cur venisset edisserebat: tempus ad consultandum dies aliquot, vt alibi dicam, dabat. si per hos dies res infecta esset, deis cœlestibus manibúsque inuocatis abibat, ad senatúmq, omnia referebat: senatus, quod iustum piúmq; foret, statuebat, Fœcialémq; vt bellū indiceret, dimittebat. Quibus vteretur verbis, & qua cæremonia, à me alibi relatū est. Fœcialium sacra violare nefas erat. Fabius cùm violasset, vrbs ideo à Gallis capta credita. Nonius Marcellus: Fœciales inquit, apud veteres Ro. erāt, qui sancto legatorū officio ab his qui aduersum Po. Ro. aut rapinis aut iniuriis hostili mēte commouerāt pignora, facto fœdere iurè repetebāt: nec bella indicebātur, quę pia vocabāt, priusquā fuisset quid Fœcialibus denunciatū. Varro de vita Po. Ro. lib. secundo: Itaque bella & tardè & nulla licentia suscipiebāt, quòd bellum nullum nisi pium putabant

bant geri oportere. priusquam indicerent bellum, iis à quibus iniurias factas sciebant. Fœciales legatos repetitum mittebant quatuor, quos oratores vocabant. alia præterea Nonius & Festus tradunt. nos hæc pro re satis.

De Gallis Magnæ matris Ideæ, cùm satis supérque in ipsius deæ descriptione, déque omni eius ferè cæremoniarum ritu dixerim, non est cur hoc loco plura repetam.

Duumuiri sacrorum à Tarquinio Superbo instituti fuerunt, qui soli sacros libros inspicerent, & Carmina Sibyllina: deinde cùm plebs creandos esse ex suis instaret, ex patriciis & plebeiis x creati sunt, & inde x v, qui eos libros inspicerent: atque ita ad x v viros sacrum deuenit, quibus & aliquando data cura corrigendorum fastorum. Sed si de his plura cupis, post cæteros nostrum secundum de hist. poëtarum dialogum, si vacabit, legito, quo loco de Sybillis abundè scripsimus.

De septemuiris Epulonũ sic à Pomponio scriptũ inuenimus: Veteres (inquit) Põtifices, vt ait Cic. in 3. de Orat. propter multitudinẽ sacrificiorũ tres epulones esse voluerunt, vt ludorũ epulare sacrificiũ facerent. Id sacerdotium antiquũ fuisse cõstat: sed de ætate nondum mihi planè compertum. Epulonũ numerus auctus fuit, duóque tribus additi, adeò vt quinq; fierent epulones aliquo tẽpore: sed postea theatraliũ ludorum atq; Circensiũ ambitione ad v i i vsq; producti. Excusabatur septemuiri Epulonũ filia à Vestali vocatione. Est Romæ pyramis Cæstij, in qua ita inscriptũ: Opus absolutum diebus c x x x. ex Testam. C. Cæstij Corn. Tri. pl. Septem Viri Epulonum. Epolonos, ait Festus, dicebant antiqui, quos nunc epulones dicimus. Datum est autem his nomen, quòd epulas indicendi, Ioui cæteríque deis potestatem haberent. vnde etiã sacræ mensæ dicebantur, de quibus Arnobius in secundo: Sacras, inquit, facitis mensas salinorum appositu, & simulacris deorum.

Titij sodales sacerdotes extra vrbem habitabant, & in tuguriis certa auguria seruabant, quoniam ad id deputati à Pont. erant. nomen inditum est ab auibus, vt Varro ait, quas in auguriis certis obseruare solebant. horum meminit & Lucanus:

Et doctus volucres augur seruare siniſtras,
Septemuirque epulis festus, Titiúsque sodales.

De Lupercis, copiosè paulò pòst in Lupercalibus agemus: item de Popis, aliísque.

Tutulos, ait Varro in Pontificalibus, sacerdotes dici breuium deorũ. Numa verò Pompilius, & ipse de pontificalibus scribens, Tutulum dici ait pallium, quo sacerdotes caput rectabant, cùm ad sacrificium accessissent. sicut & Vergilius ait:

Et capita ante aras Phrygio velatus amictu.

Lege ad Chalcidium Plac. Fulgentium.

Curionem etiam Romani interdum pro sacerdote posuêre. Curiones, inquit Varro, dicti sunt à curiis, qui faciunt vt in his sacra fiant. Festus: Curionũ æs, ait, dicebatur, quod Curioni dabatur ob sacerdotium curionatus. Arnobius lib. primo aduersus Gentes: Iupiter ille Capitolinus huiusmodi potestatem dedit, Curionem autem Pontificẽ maximum, quinimo Dialem, quod eius est, flamine isto iurè donauit. & Ouid. in Fastis:

Curio legitimis tunc Fornacalia verbis
Maximus indixit. Curia etiã aliquando pro templo sumitur. id ostendit Ouid. qui locum vbi Cæsar occisus est, nunc templum, nunc curiam appellauit. Sed certè curia sacrata fuit. Videtur Dion. Alicarn. in 2. hos designare, cùm ait: Duces curiarum factos esse sacrificulos à Romulo imitato Græcorum consuetudinem, apud quos instituta fuêre prytanea, in quibus sacra fiebant ab iis qui prytanes dicebantur.

Cupentus porrò lingua Sabinorum sacerdos vocabatur, quod notat Seruius. hinc Vergilius lib. Aeneid. 12. videtur nomen deduxisse, cùm cecinit:

Nec Di texere cupentum.

Postremò quoniã Orgeones, & Chalazophylaces, & Pyrphoros suprà memorauimus, & Latinis parum noti videntur, hoc loco exponã. Orgeones ergo dicebantur sacerdotes, qui deorum honori, aut heroum cõueniebãt: ab Orgiis, vt putatur, dicti: id est, sacris mysteriis, vel à verbo ὀργιάζω, id est sacrifico, & sacra instituo: vel quia inter sacrificandũ ὀρέγουσι τὸ χεῖρε, id est porrigant & extendant ambas manus. Putant alij, quod in Orgadibus, id est terris alicui deo sacris, vel lucis rem diuinam facerent. hi & Orgiastæ dicuntur.

Καλαζοτύλακες verò sacerdotes à Græcis dicebãtur, qui grandines cũ instarẽt, specularentur. hi enim agni vel pulli sacrificio auertere credebãtur. Sed si agnus vel pullus abfuisset, dig

digitum graphio stilóve feriebant, atque inde fuso sanguine litabant. hos autem à Cleone institutos legimus.

πυρφόροι, id est, igniferi, sacerdotes fuêre, qui ante alios ignem in sacrificiis inferebant. hi etiam in prima acie prodire cum face & corona solebant, nec à quoquam violari fas erat, vt feciales apud Latinos horum meminit & Pollux.

Pastophori etiam apud Aegyptios & Græcos sacerdotes legũtur, dicti vel à πάστῳ, id est, thalamo: vel à veste, seu velo. Apuleius sic Isidis sacerdotes vocat. Sed & Venus Pastophoros vocata est, vt suo loco à nobis proditum est.

His ita de templis, aris, & sacerdotibus, præmissis, eam tibi sentẽtiam primùm subsigna-
10 bo, quam de deorum hominúmve honore ac cultu protulit apud Alexandrum Callisthenes Olynthius, auditor & propinquus Aristotelis. Cùm enim Anaxarchum, suadẽte Alexandro audiuisset, vt diuinos honores oblatos susciperet: tum mox ille, pulcherrimam distinctionem diuinorum humanorúmque honorum fecit, itaque definiit: Ad deos (inquit) Alexander, pertinent templa, statuæ, luci, sacrificia, libationes, diuini item hymni: laudes verò hominum sunt: & quidem salutari homines à salutantibus, & osculari mos est: diuinitas autem, quoniam in cœlestibus sedem habet, neque fas est vt à mortalibus cõtingatur, propterea adorationibus sacrificiisque colitur. Deis præterea, ait, chori & pæanes, cæteráque id genus concinuntur: neque enim mirum videatur, quod alij aliis honores & cultus superis instituti sint, cùm & heroum quoque honores à deorum cultu differãt. non itaque
20 decet hæc confundi, & mortalem quempiam per honorum excellẽtiam humanum suprà modum extolli. pessimè enim id fieri videmus, si deis & hominibus par honor afferatur. Atque hæc quidem apud Arrianum philosophus Callisthenes disseruit. Erant ergo, vt vides, apud gentes distincti honores & cultus: alij quidem deis, alij heroibus, & item alij hominibus. nam heroibus mos fuit rem sacram ad occidentẽ versus fieri, deis verò ad orientem: vt Pindari Græcus interpres notat, & ipse in hoc alibi pluribus ostendi.

Nunc verò attende, quæ varia obseruauerim de sacrificiorum vocabulis. ne de re instituta, aliqua tibi (prout facultas tulerit) prætermisisse videri possim. Neque enim ego nũc rem ad Platonis legem redigo, quin in Legum lib. octauo, singulos deos singulis anni diebus, totidémque sacra fieri mandauit, vt vnus aliquis semper rex magistratibus deorum
30 alicui, aut dæmonum pro ciuitate, pro seipsis, pro rebus suis sacrificaret. Sed ad instituta vt plurimum Romanorum & Græcorũ deduco. Erat ergo sacrificiũ, quodcunq; erga deos officium, quod ritè rei diuinæ faciendæ causa impendebatur. vnde & Sacrificare verbum quod (vt inquit Socrates in Eutyphrone) est munera deis offerre: vt vouere, à deis petere. Heraclitus verò sacrificia medicamẽta nuncupabat, quod à morbis animũ expurgare possent. Sacrificium, inquit Isidorus, est victima, & quæcunq; in ara cremãtur, seu ponuntur. omne autẽ quod deo datur, aut dedicatur, aut consecratur. quod dedicatur, dicẽdo datur, vnde & appellatur. Hinc errãt, qui consecrationẽ, dedicationẽ putant significare. Immolatio ab antiquis dicta à mola, de qua suo loco agemus: vel, vt putat Isidorus, quòd in mole altaris posita victima cæderetur. vnde & mactatio post immolationem erat, vt paulò pòst
40 ostendam. Sed enim appellamus & sacrificiũ, sacrũ: vt sacra facere: vt & illud quod dicitur, inter sacrũ & saxum, & rem sacram & rem diuinã, & alia, de quibus sparsim suis locis agemus. Sunt & sacrificia alia publica, quæ pro populo fiebant: quæ & popularia sacra dicta sunt, vt ait Labeo, quæ omnes ciues faciebãt. hæc & certis familiis attributa fuerãt, vt Fornacalia, Palilia, Laralia, vt ait Festus. Alia erãt priuata, quæ pro singulis hominibus & familiis agebãtur, vt Varro & Festus docẽt. Fuerũt item sacra quæ Peregrina dicebãtur, de quibus Sex. Pomp. Peregrina, inquit, sacra appellabãtur, quæ aut euocatis deis in oppugnãdis vrbibus Romã fuerãt delata, aut quę ob quasdã religiones per pacẽ erãt petita, vt ex Phrygia Matris Magnæ, ex Græcia Cereris, Epidauro Aesculapij, quæ colebantur eorũ more à
50 quibus sunt accepta. Itẽ alia stata erãt sacrificia, quæ certis diebus fiebant, quæ & Stata sacra dicebãtur, vt in primis apud poëtas videmus. Cato in ea quam scripsit de Lucio Vecturio, de sacrilegio commisso, cum ei equum ademit: Quod, inquit, tu quantum in te fuit, sacra stata, solennia, sancta deseruisti. Festus, Macrobius & Lactantius grammaticus. Alia erant Solennia, quæ omnibus annis præstari solerent, vt iidem tradunt. Hæc eadem & Anniuersaria dicebantur, quæ annua sacra à Vergilio in v i i i. Aen. dicta sunt. quo loco sic Seruius: Annua, inquit, quæ differre nefas: Anniuersaria ideo non differuntur, quia

nec

nec iterari possunt. nam Calen daria, si qua fuerint ratione dilata, possunt repeti, nec piaculum eorum intermissione committitur. Cæremoniæ verò sunt, ritus sacrificiorum, à populis Italiæ dictæ: vel à carendo, vt alij putant. Vnde Valer. Max. imò M. Tullius, in ea oratione quæ de Aruspicum responsis inscribitur, nam ex ea sunt verba desumpta: Maiores statas solennésque cæremonias, pontificum scientia: bene gerendarum rerum auctoritatem, augurum obseruatione: Apollinis prædictiones, vatum libris: portentorum depulsa, Hetrusca disciplina explicari voluerunt. prisco etiam instituto rebus diuinis operadatur, cùm aliquid commendandum est, precatione: cùm exposcendum, voto: cùm exoluendum, gratulatione: cùm inquirendum, extis, vel sortibus: imperito cum solenni ritu peragendũ sacrificio, quo etiam ostentorũ ac fulgurum denũtiationes procurantur. Quæ verba si quis rectè perpendat, totam fermè rationẽ votorum & sacrificiorum cõprehendunt, atq; ideò à me hic vbi sunt recitata. Illud etiam sanè significandum duco, quòd denariæ quædam dicebantur cæremoniæ, & tricenariæ, quibus sacra adituris decem continuis rebus, vel triginta certis quibusdã rebus carendum erat, vt Festus notat. Græci quoque, vt ex Polluce, aliísque colligimus, variis vocabulis rem diuinam vocitabãt: inter quæ hæc sunt. θυσία, quam Porphyrius & grammatici quidam dictam existimant, quòd mortalium primi ex combustis arboribus thymiasin, id est euaporationem & suffitũ deis impendere solerẽt, & à thymiasi thysiam deriuatam volunt: hinc & Orpheus hymnos deis cum thymiamate & suffitu cecinit. Quidam à θύω, hoc est sacrifico deducunt, vnde etiam thus. Sanè quidam thure primùm sacrificari cœptũ prodiderunt. Libanum quippe puerum legimus sacrificiis deditum, inuidia interemptũ, in cognominem plantam deũm miseratione mutatũ, qui Græcè λίβανος id est thus dicitur. hinc & ἀλλοδολιβανος, ipsa thuris plãta. Historiã latius explicat in Geoponico Heron, seu Cõstãtinus. Arnobius tamen negat, apud vetustiss. thus in sacris fuisse, quod alibi dicã. A Thysia, Buthysia deducitur, quã vocẽ & latini vsurpãt, vt Trãquillus in Nerone. Est & verbũ βοθυτεῖν, id est bouẽ immolare, vel maiore vti sacrificio. quo verbo Aristophanes in Pluto vsus est. Grãmatici à βοῦς particula intentiua deriuãt, vt βούλιμος, βοῦπινος, βούπεινας, cùm magnam famem, ficum & sitim significare volunt. Athysia etiam Acanaptisia Luciano dicitur, & Athenæo, quæ sine fumo sunt sacrificia, & perinde exigua: qualia sunt inopũ, quibus nõ esset victimarũ copia. Dicũtur & sacrificia Orgia, quæ (vt Seruius scribit) omnia apud Græcos sacra significãt, vt cæremoniæ apud Latinos. sed abusiuè, inquit, sacra Liberi Orgia dicebãtur, dicta ἀπὸ τοῦ ὀργᾶν, id est à furore: vel ἀπὸ τῶν ὀρῶν, id est à montibus: nam præcipuè in montibus celebrabantur. Vergil.

Qualis commodis excita sacris
Thyas, vbi audito stimulant Trieterica Baccho
Orgia, nocturnúsque vocat clamore Cithæron.

Græci quidam Orgia dicta tradunt ἀπὸ τοῦ ἄργειν, id est ab arcendo, quòd à sacris profani arceri debeant. hinc ὀργιάζω, & ὀργιάζομαι, rem diuinam facio: & ἐξοργιάζω, expio, & ad sacra fusci pienda præparo. Sacrificium præterea ἱερουργία dicitur, τέλος & τελετή, & numero plurali τὰ τέλη. vnde & τελεῖα ἱερά, sacra eximia, & quæ ampliora sunt, & sanctiora appellabantur. τελετὴ quoque, pro mystica & sacra celebritate. quidam vtrunque ἀπὸ τοῦ τελεῖν deriuant, quod perficere ac impendere significat, quod in sacris multa impẽduntur ac profunduntur, hinc & τελεταρχης is dicitur, qui religionis alicuius est conditor, quo nomine CHRISTVS à Dionysio vocatur. hinc & τελεστήριον, locus vbi mysteria & sacra peraguntur. hinc Polyteles, qui multa: & Euteles, qui bene & frugaliter expendunt. Vocatur item sacrificium θῦμα δυκλῆ, ἱερατεῖον, aliísque multis nominibus, vt quæ deis propria & peculiaria, vt παμίλια Osiridis, δεῖπνοφόρια & Demetria Cereris, & Aphrodisia Veneris, Dionysia Bacchi, Panathenæa Mineruæ, cæteráque quæ his Syntagmatibus commemoraui. Atque hæc quidem de Græcis. Illud verò à Latinis quibusdam traditum inuenimus, victimam ab hostia differre: idq; volunt ab Ouid. in Fastis significatum his duobus versibus:

Victima, quæ cecidit dextra victrice, vocatur:
Hostibus à victis, (vel vt in aliis legitur, domitis)

Hostia nomen habet. Quod discrimen cùm alij, tum in primis Isidorus & Seruius videntur agnoscere, sed ab auctoribus certè confunduntur. Festus alicubi hostiam ab antiquo verbo hostio deriuat, quod est ferio, licet idem alibi ita scribat: Hostia sacrificium, quod Laribus immolabant, quòd ab illis Hostes arceri putabant. Cæsar de bello Gallico:

Hostiæ

Hostiæ omnibus locis immolabantur. Hostiæ, ait Isidorus, apud Veteres dicebantur sacrificia, quæ fiebant antequam ad hostem pergerent: Victimæ verò sacrificia, quæ post victoriam deuictis hostibus immolabantur. & erant victimæ maiora sacrificia, quàm hostiæ. Alij victimam dictam putauerũt, quòd vi ictus percussa cadebat: vel quod vincta ad aras ducebatur. hæc Isidorus. Athenæus porrò lib. Dipnosoph. VIII. plura ex pluribus auctoribus exequitur, cur & quomodo sacrificia instituta sint. Qui verò primus animal occiderit, Hyperbius dicitur, Martis filius: qui boues, Prometheus. Sed certè de Prometheo hęc apud Hyginũ in Astronomico poëtico leguntur: Antiqui, inquit, cum maxima cæremonia deorum immortalium sacrificia administrarent, soliti erãt totas hostias in sacrificiorum consumere flamma. itaque cùm propter sumptus magnitudinẽ sacrificia pauperibus non contingerent, Prometheus, qui propter excellentiã ingenij miram, homines finxisse existimatur, recusatione dicitur ab Ioue impetrasse, vt partem hostiæ in ignem coniicerẽt, partem in suo consumerent vsu: idq; postea consuetudo firmauit. quod cum facile à deo, non vt ab homine auaro impetrasset, ipse Prometheus immolauit tauros duos: quorum primùm iocinora cum in ara posuisset, reliquam carnem ex vtroque tauro in vnum compositam, corio bubulo texit: ossa autem, quæ circum fuerunt, reliqua pelle contecta, in medio collocauit, & Ioui fecit potestatem, vt quam vellet earum consumeret partem. Iupiter autem etsi non pro diuina fecit cogitatione, nec vt deum decebat, omnia qui debuit antè prouidere, sed quoniã credere instituimus historiis, deceptus à Prometheo, vtrũque putans esse tauorum, delegit ossa pro sua dimidia parte. itaque postea in solennibus & religiosis sacrificiis carne hostiarũ consumpta, reliquã, quæ pars fuit deorũ, eodem igne cõburunt. hæc Hyginus in Astronomico poëtico, & multo ante Hyginũ Hesiodus in Theogonia. ex quorum verbis facile intelligas, quod scribit Lucianus in dialogo Iouis & Promethei, cũ ait: Nã quibus me ipsum decepisti in distributione carniũ, ossa pinguedine obducta modò opponẽs, & meliorem partem tibi ipsi reseruãs? & cætera. Legimus tamen primos Athenienses bobusin cibis nõ abstinuisse, vt Theon prodit. id etiam Paus. tradit in Eliacis, veteres solitos fuisse hostiam, per quam aliquis iurasset, nõ amplius inter edulia & cibaria homini apponere. vnde Homerus pręconem inducit, aprum in mare proiecisse, per quem Agamẽnon iurauerat, Bryseida sui esse lecti expertem. Sanè notãdum est, antiquos totã victimã prius incendisse, vt suprà ostensum est. vnde illa sunt adhuc vocabula, Holocautoma, & Holocaustoma, & Holocauston. de quib. sic etiã Isido. Holocaustũ, inquit, sacrificium illud, qđ totũ igne consumitur, dũ offertur. Antiqui enim, dũ maxima sacrificia administrare solebãt, hostias totas in sacrorũ cõsumere flãma solebãt. Sed reliqua prosequamur de Hostiis.

Præcidaneæ hostiæ dicebantur, quæ ante solennia sacrificia pridie mactabantur. Festus: Præcidaneã porcam dicebãt, quàm immolare antè erãt soliti, quã nouam frugẽ inciderent. Idem: Præcidanea agna vocabatur, quæ ante alias cædebatur. Itẽ porca, quæ Cereri mactabatur, ab eo qui mortuo iusta nõ fecisset: id est, glebã nõ iecisset. Cato quoque de Re rustica: Thure, vino, Iano, Ioui, Iunoni præfato: priusquã porcã fœminã præcidaneam immolari præcipit. quo facto, subdit postea, Porcã præcidaneam immolato, &c. Sed hac de re audiẽdus est Gellius: Præcidaneæ, inquit hostiæ dicũtur, quæ ante sacrificia solennia pridie cædebãtur, Porca etiam præcidanea appellata, quam piaculi gratia ante fruges nouas fieri cœptas immolari Cereri mos fuit, si qui familiã funestam aut non purgauerant: aut aliter eam rẽ, quàm oportuerat, procurauerant. Sed porcã & hostias quasdam appellari vulgò, notum est. Ferias præcidaneas dici, id opinor à vulgò remotũ est, propter ea verba Attei Capitonis ex lib. v, quos de pontificio iure composuit: Coruncanio Pont. Max. feriæ præcidaneæ in atrum diẽ inauguratæ sunt. Collegium decreuit, nõ habendum religioni, quin eo die feriæ præcidaneę essent. hæc Gellius. Videndũ an rectè apud Festum Præsa porca dicatur, pro præcidanea. Sed B. Aegius fortè præcisam legendum existimat. Festi hæc sunt verba: Præsa porca dicitur, vt ait Veranius, quæ familiæ purgandæ gratia Cereri immolabatur, quod pars quædam eius sacrificij fit in conspectu mortui, eius cuius funus instituebatur. Dicebatur etiã hoc genere sacri Piaculus Porcus, vt docui alibi ex Catone de Re Rust.

Succidaneæ hostiæ dicebantur, litera per morem compositi vocabuli in literam commutata, vt idẽ Gellius scribit: id quod & in Præcidaneis accidisse videmus, nam quasi succedaneæ & præcidaneę appellatæ sunt. Et succedaneę quidẽ dictæ, si primis hostiis litatum

non erat,aliæ post eaſdem ductæ hoſtiæ cædebantur, quæ quaſi prioribus iam cæſis,luendi piaculi gratia ſubdebantur & ſuccedebant,ob id ſuccidaneæ nominatæ,litera i tractim, hoc eſt productè pronũciata. Audio, inquit Gellius, quoſdam eam literã in hac voce barbarè corripere. Idem Gellius S.C.affert,quod factum fuit M. Ant. A. Poſthumio Coſſ.tale,quod C.Iulius L.F.pont.nunciauit in ſacrario in regia haſtas Martias mouiſſe. De ea re ita cẽſuerũt, vt M.Ant.Cos.hoſtiis maioribus loui & Marti procuraret,quod cęteris deis, quibus videretur, placandis,vti procuraſſet,ſatis habendum cenſuerunt: ſi quid ſuccidaneis opus eſſet,Robigus accederet.Hactenus S.C.Plautus in comœdia Epidicus inſcripta, Men'piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam, vt meum tergum ſtultitiæ tuæ ſubdas ſuccidaneum. Illud de ſuccidaneis ſcribit Seruius in VIII. Aeneid.cõmen. In omnibus,inquit,ſacris fœminini generis plus valere victimas:denique ſi per marẽ litare non poterat, ſuccidanea dabatur fœmina:ſi autem per fœminam non litaſſent, ſuccidanea adhiberi non poterat. Apud Aegyptios ſecus, quibus fœminam hoſtiam immolare fuit nefas. Barbaris quoq; circa mõtem Caucaſum, & apud Derbices Perſicam gentem,Femineum animal victimam dare, aut eius carnibus veſci, ſub graui documento vetebatur. Videtur Vergilius in III. Aeneid.ſuccidaneum ſacrificium innuere,cùm ait:

Rurſum in ſeceſſu longo,ſub rupe cauata,
Arboribus clauſi circum atque horrentibus vmbris,
Inſtruimus menſas, arísque reponimus ignem.

Quo loco Seruius: Sanè ſciendum,inquit,iterationem hanc fieri ſecundum ritum ſacrorum.nam diſplicuiſſe prima, ex prodigiis indicatur. quidã etiam has auctas hoſtias dixerunt: quoniam cùm primis hoſtiis non litatum eſſet,tunc & aliæ addebantur, quoad litatum eſſet.Suet.circa Peruſiam ſacrificio non litante,augeri hoſtias imperauit. Legimus quoque, Paulum Aemilium ſacrificantem non litaſſe, vſque ad XX hoſtiam. in XX verò prima apparuiſſe ſigna, quæ victoriam pollicebantur. hinc ad apud Græcos prouerbium factum, δευτέρων ἀμεινόνων, quod in ſacrificiis ſecunda meliora ſint. nam vt dictum eſt, ſi priora non bona apparuiſſent, ad ſecunda conuertebantur meliora.meminêre & Plato & Heſychius.

Eximiæ hoſtiæ. Eximij,ait Macrobius, in ſacrificiis vocabulum,non poëticum epitheton, vt aliqui putant,ſed ſacerdotale nomen eſt. Veratius, vel Veranius, vt aliqui legunt, in pontificalibus quæſtionibus docet,Eximias dictas hoſtias,quæ ad ſacrificium deſtinatæ eximebantur è grege: vel quod eximia ſpecie, quaſi offerendæ numinibus eligerentur. hinc Vergilius ait:

Quattuor eximios præſtanti corpore tauros. quo in loco ait Macrobius, Eximios, quòd eximuntur:quòd verò lecti,præſtantes corpore dictum eſt. Donatus quoq;: Eximia pecora dicũtur,quæ à grege excepta ſunt ad vſus dominorum ſuorũ,vt vberius paſcãtur. Sed propriè eximij ſunt porci maiores, qui ad ſacrificandum excepti, liberius paſcantur. Etenim boues qui ad hoc electi ſunt,egregij,vel eximij dicũtur;& oues lectæ. vt Vergilius:

Mactant lectas de more bidentes. Idem:

Quattuor eximios præſtanti corpore tauros. hæc Donatus.

Ambiguæ oues in ſacris quæ dicerentur, Bebius Macer, qui Faſtos dierum ſcripſit, oſtendit.ait enim, Iunoni eas quæ geminas parerent, oues ſacrificari cum duobus agnis, altrinſecus alligatis:& has ambiguas vocatas,quaſi ex vtraq; parte agnos habentes. quam ſententiam eſt ſecutus Placiades Fulgentius ad Chalcidiũ. Varro tamen de Ling.lat. Abigenam bouem dictam ait apud Augures,quam circum aliæ hoſtiæ conſtituebãtur. Videtur innuere,quòd circum agerẽtur: vt Ambuſtum,inquit, quod circum vſtum eſt:& Abagium,quod adagium dicitur,litera mutata. Idem Varro alibi, Aruigem in hoſtiis ſcribit, quæ cornua habeant,& quorum exta veru coquantur,quod aliàs planius dixi.

Haruga,vel vt alij,Aruga, ſine afflatu,ab ara,hoſtia eſt,auctore Donato.alij ab hara, in qua includebatur.apud Feſtum tamen legimus; Hariunga dicebatur hoſtia, cuius adhærentia inſpiciebantur exta.

Cauiares hoſtiæ dicebantur,ait Feſtus, quod Cauiariæ, id eſt, pars hoſtiæ cauda tenus duceretur, & ponebatur in ſacrificio pro collegio pontificum quinto quoque anno.

Prodigiæ hoſtiæ dicebantur, quæ conſumebantur, vt Veranius & Feſtus ſcribunt, vnde & prodigi dicti. Prodigialis vero Iupiter etiam legitur,cui Plautus mola ſalſa & thure compr

comprecari ait.

Bidentes hoſtiæ quæ dicerentur, variè proditum eſt.quidam oues tantum, alij & verres,alij alia.de quib.ſic Seruius apud Macr.lib.V I. Sat.De bidentium,inquit,numero dentium,quem grammaticus ille opinatus eſt,reprehendendus à me non eſt, cum ipſe iam riſeris: verum procurandum mihi eſt,ne illud obrepat, quod bidentes epitheton ſit ouium, cum Pomponius egregius Attellanarum poëta in Gallis tranſalpinis hoc ſcripſerit: Mars tibi voueo facturum ſi vnquam rediero,bidẽte verre. P.verò Nigidius in lib. quem de extis compoſuit,Bidentes appellari ait,non oues ſolas,ſed omnes beſtias bimas:neque tamen dixit,cur ita appellarentur. Sed in commentariis ad ius pontificum pertinentibus legi Bidenes primo dictas,d litera ex ſuperfluo, vt ſæpe aſſolet, interiecta:ſicut pro reire redire, & cætera.hinc idem,vt putatur,Seruius lib.quarto Aen.ſuper eos verſus:

Principiò delubra adeunt,pacémque per aras
Exequirunt,mactant lectas de more bidentes. Bidentes autem,inquit,dictæ ſunt hoſtiæ,quaſi biennes,quia neq; minores aut maiores licebat hoſtias dare. ſunt enim in beſtiis, vel vt alij legunt,ouibus,duo eminentiores dentes inter octo,qui non niſi circa bimatum apparent,nec in omnibus, ſed in his quæ aptæ ſacrificiis inueniũtur. Proſequitur Seruius apud Macr.Ergo bidennes primum dictæ ſunt, quaſi biennes: & longo vſu loquendi corrupta eſt vox,& ex bidennibus bidentes dictę.Hyginus tamen,qui ius pontificum non ignorauit,in quarto lib.quos de Vergilio fecit, Bidentes appellari ſcripſit hoſtias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberẽt,per quos ex minore in maiorem tranſcendiſſe conſtaret ętatem.hoc idem quod Macrobius,Gel.antè dixerat lib.Noct. Attic.XVI.vbi etiam fatui atque arrogantis grammatici rident inſolentiam,putantes de ouibus tantum dici bidentes,propter eos Vergilij verſus in VII. vt puto Aen. Centum lanigeras mactabat ritè bidentes,hoc idem quod Gellius & Macr.non. Marcellus tradit de proprietatibus rerum.

Fuerunt & Ambaruales hoſtiæ, de quibus paulò pòſt in Ambaruali ſacro & Amburbio agemus.

Sed reliqua de hoſtiis breuiter afferamus. Trebatius lib.primo de religionibus, Hoſtiarum in primis genera duo fuiſſe docuit: alterum,in quo voluntas Dei per exta diſquirebatur;alterum, quo ſola anima deo ſacrabatur. vnde & animales hoſtias vocabant, id quod retrò copioſius oſtendam.In his ipſis hoſtiis, vel animalibus, vel conſultatoriis, vt ait Macrobius quædam fuêre, quæ Iniuges hoſtiæ vocabantur: id eſt, quæ nunquam domitæ ac iugo ſubditæ fuerunt. Harum & Vergilius meminit:

Nunc grege de intacto ſeptem mactare iuuencos
Præſtiterit,totidem lectas de more bidentes.

Et vt iniuges euidentius exprimeret, adiecit:

Et intacta totidem ceruice iuuencas.

Manilius Chreſtus in lib.quem de Deorum hymnis ſcripſit, ait Mineruæ iniuges boues ſacrificari ſolitas,id eſt,iugum quæ nunquam tulerunt:illa videlicet cauſa,quòd & virginitas iugum neſciat maritale, & virtus nunquam ſit iugo prementi ſubiecta. Idem quod & Placiades Fulgentius repetit,in eo quem ſcripſit lib.ad Chalcidium.Cætera quæ de hoſtiis dici poſſent,ſuis locis in Deis aſcripſimus. Quare iam par eſt, vt tranſeamus ad ſacrificiorum & celebritatum pleraque nomina,quorum apud auctores frequens eſt mentio, vt noſtro ſtudio harum rerum ſtudioſis inquirendi laborem in tui gratiam adimamus, atque ab Amburbio exordiemur.

Igitur Amburbium, quod & Amburbale ſacrum dicebatur,ſacrificiũ fuit, quoties vrbs luſtrabatur.id verò fuit mos fieri,cum prodigium aliquod vrbi minari videretur,& tædis aut victimis expiari conueniret, nonnunquam & ſulphure & aqua.Sed & ouis combuſtis vrbem vel totam,vel partem luſtrabant: vnde etiam Nouendiale ſacrum inſtitutum fuit, quod dupliciter actum apud Romanos obſeruauimus, vno modò,cùm defunctis parentabant,ſeque luſtrabãt,vt in Sepulcralibus docui;altero, cum prodigium aliquod accidiſſet, quod nouendiali ſacro expiare ſolebant, vt eſt frequenter cùm apud alios, tum maximè apud Liuium obſeruatum.ita verò perficiebatur,vt video doctis placere. Nouem dies aſſiduè deis ſacrum faciebant, quod ſacrum indici ſolebat vel à Pont.Maximo,vel à Prætore vrbano, ex ſenatus decreto. Fuerunt & Nonalia ſacra,quæ nonis celebrarentur: vnde & appellata,vt M.Varro meminit.

Solitaurilia sacra fuêre, quæ singulo perfecto lustro per Censores celebrari mos fuit, ad lustrandam vrbem, sue, oue, & tauro: aut verre, ariete & tauro: qui circum vrbem ducebantur, túmq; multa religione lustrum condebatur. vt ferè sint, qualia τριτοβόλια à Græcis fieri consueuêre. M. Cato de Re rust. Agrum lustrare sic oportet, Imperans solitaurilia circumagi cum diuis volentibus, quódque bene eueniat, mando tibi Mani, vt illa solitaurilia, fundum, agrum terrámq; meam quota ex parte, siue circumagi, siue circumferenda censeas, vti cures lustrare: & cætera. Festus: Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem signant, tauri, arietis, verris, quod omnes integri solidíq; corporis sint: solum enim lingua Oscorum significat totum, & solidum. hæc Festus. sed & Græci ὅλον dicunt totum: & integrum. Porrò de solitaurilibus meminit Liuius, Asconius, Quintilianus, aliíque.

Ambaruale sacrum, ad arua & segetes lustrandas, multa prece & cæremonia celebrabatur. Pomp. Festus apud Macrobium: Ambarualis hostia, ait, quæ rei diuinę causa circum arua ducitur, ab his qui pro frugibus faciunt. quod volũt Vergilium in apotheosi Daphnidis significasse, cùm ait:

Et cùm lustrabimus agros. & in primo Georg.
Térque nouas circum fœlix eat hostia fruges.

Ambaruale, ait Seruius sacrificiũ, quod arua ambiat victima: sicut Amburbale, vel Amburbium sacrificium, quòd vrbem circuit & ambit victima. Dictum verò ab am, antiqua particula, quæ circum significat: vt Amburbia etiam, b litera interposita ad cõsonantiam, vt etiam Ambio & Ambitus. Porrò Ambaruale sacrum, nisi de porca fœcunda & grauida, aut vitula fieri consueuerat. Fuit autem Ambaruale sacrum, vt modò dicebam, cùm arua & segetes solenni victima lustrabantur. eam victimam maturis frugibus ter circum arua ducere conueniebat, vt in Cereris sacris infrà dicam, omnésque pòst clamantes sequebantur: ex quibus vnus querna corona ornatus cum solenni saltatione composito carmine Cereri decantabat laudes. ac postquam vino & lacte libasset, ant equam fruges meterent, porcam Cereri immolabant: quæ, vt dictum est, præcidanea dicebatur. Agri prætereà ita quoque plerunque lustrabantur. Iunoni & Iano vina prius libabant, mox Martem patrem aduocabant, vt sciens volénsque propitius adesset sibi & familiæ. mox peracto sacro, agrum lustrabant: id quod M. Cato de re Rust. plenius est executus. Græcos quoque vrbes lustrasse accepimus, edoctos ab Epimenide Cretensi, binis ouibus nigri & candidi vélleris, dimissis ex vrbe pagóve quò ire vellent, liberè sequentibus eas custodibus: qui vbicunque procubuissent, illas propitio deo immolabant. At verò Galli hominem saginatum per annum, festo die extra vrbis pomœrium lapidibus obruebant: itaque lustrari vrbem putabant. Hinc etiam annotamus, anathemata à Græcis dici sacros eiusmodi homines, qui ad vrbium lustrationem expiationémve deis manibus & inferis deuoti mactabãtur, si qua lues aut calamitas ingrueret, quam tali hominum internecione Deis placatis sedatum iri putabant. ad quæ sacra Diuus Paulus alludens, ad Romanos scribit: Optarem ego ipse anathema esse: id est, quod Græci dicũt ἀναθεματίζεσθαι, hoc est execrari & exterminari à Christo, modo sic illis prosim. Certè & D. Hieronymus notat vocem hanc anathema propriam esse ludæorum, & pro corporali occidione & detestatione, seu execratione desumi. Vtitur hac voce & alibi D. Paulus, hoc est ad Corinthios & Galatas: item & in libris Mosis. Non me præterit & quæ ab aliis scribũtur, qui modò pro seiunctione quadam & deuotione sumunt, modò pro oblatione, & iis donariis quæ deis tholis & templis offeruntur, ἀπὸ τοῦ ἀνατίθεσθαι dicta, hoc est à seponendo, vel suspendendo. Hinc Prudentius contra Marcionem:

Organa, & externi laudant anathemata regni.

Sed illud Græci per ε à verbo ἀνατίθεμαι, id est, execror, hoc per η scribunt. Certè & LXXII interpretes in Deuteronomio, & alibi hac voce vsi sunt. Est & vulgata Pythagoræ sententia apud Stobæum, θυηπολίαι μὲν ἀρρόνων πυρὸς τροφὴ, τὸ δ' ἀναθέματα ἱδρυσιβλαβὴς χορηγία: hoc est, Sacrificia imprudentum, ignis alimentum: anathemata verò, id est, oblationes sacrilegorum, impensa & chori inductio. Sed ad nostra redeamus. Si oues lustrarentur, alia à supradictis ratio fuit. nam pastor summo diluculo aqua oues inspergebat, & sulphure, herbáque sabina, & lauro, igne succensis, circumcirca ouilia suffibat, cúmque sacro carmine milio & libo cum lacte & sapa Pali deæ sacra faciebat. Hoc suffimento pecora piari, & morbos depelli, & tabem putabant. Scribit in Hippia maiore Plato, quòd qui expiabant antiqui, Macariæ Herculis filiæ sacram rem faciebant, atque in primis pro re profana. Si verò exercitus lustrandus

dus esset apud Romanos, in campo Martio exercitus instruebatur, & sue, aut hirco, oue & tauro lustrabatur. Milites ipsi lauro coronati, rem diuinam faciebant, sub diuo: & hunc lustrandi morem Seruium regem primum instituisse ferunt, & Armilustrum nuncupasse: in hoc illud maximè obseruare consueuisse accepimus, vt ij qui hostias ducerent, bonis & faustis nominibus appellati eligerentur. ex hac enim re certa omnia prosperi vel sinistri euentus veteres captabant: quæ superstitio & nostros plerosque hodie quoque inquinat. Alij hanc exercitus lustrationem ita peragebant, suem, ouem, taurum, qui puri essent, ter circum acies instructas præcedente pompa ducebant, Martíque deo immolabant. Aliæ porrò lustrationes non Romani modò, & Græci, sed & Hebræi, Aegyptij, & Persæ, aliæque nationes: quæ tamen omnes ad easdem referri queunt, nisi pro regionis & loci vel instituto & consuetudine, vel rerum copia.

Lustralia sacra appellabantur, quæ quinto quoque anno id est, lustro peragebantur. aliquando tamen lustralia, pinguia significat, quo modo interpretatur Lactantius grammaticus lib. secundo Thebaid. in Noctis hymno:

Lustraliáque exta
Lacte nouo perfusus edet Vulcanius ignis.

Lustralia, inquit, pinguia: nec possumus quinquennalia accipere, cùm constet anniuersarium sacrum dicatum fuisse. Lustralia ergo pecora sunt, quæ per quinquennale tempus deuota sacrificiis nutriuntur, & ideo pinguia. Seruius quoque 8. Aeneid. super ea verba:

Vescitur Aeneas simul, & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & lustralibus extis.

Lustralibus, inquit, aut pinguibus, moris enim fuerat completo lustro pingues victimas offerre censores: aut certe de quinquennali boue, id est, perfectæ ætatis. nam & Homerus βοῦν πεντα ένναετον dixit. Sanè lustratio quæ fiebat post funus, præclarè tribus versibus à poëta in sexto Aeneid. exprimitur, post iusta Miseno peracta. Idem inquit:

Ter socios pura circumtulit vnda,
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ,
Lustrauítque viros, dixítque nouissima verba.

In quibus versibus nihil est otiosum, sed omnia ex prisca religione desumpta. nam cùm omnis expiatio, seu expurgatio ad superos pertinere crederetur, ternarium numerum superis sacrum adhibuit. Quin & verbo apto lustrationi vsus est, quod est Circumfero. vnde & Plaut. Pro laruato te circumferam: id est, purgabo. codices vulgati non pro laruato habent, sed pro Cerito. Imò ipsa lustratio, vt Seruius docet, a circumlatione dicta, vel tedæ, vel victimæ, in quibusdam vel sulphuris. Iuuenalis:

Cuperent lustrari, si qua darentur
Sulphura cum tedis, aut si foret humida laurus.

Tum & aquam spargit poëta, quæ sordes abluat, ramo felicis & festæ oliuæ: licet lauro potius id fieri soleret, vt dicit Donatus, & cõsentit Seruius, sed Verg. mutauit propter Augustum: nam quo die natus erat Augustus, nata in palatio laurus erat, ex qua triumphantes coronabantur. & ideò ne lustratione lugubri videretur adhibere, mutauit in felicem oliuam. Sanè & aqua marina purgationes factas apud antiquos, & hodie fieri à Mauris, aliísque multis audiui. De mari Proclus, vt alio loco dictum, & M. Cicero de parricidis agens, in culeo insutis: Non sic in flumen abiicere, ne cùm delati essent in mare, ipsam polluerent, quò cætera quæ violata sunt, expiari putantur. Meminit & Aristophanis interpres. Nam, inquit, moris fuit expurgare profanatos, si ad mare deferantur, & abluantur. At res hæc notior est. hinc etiam illud Catulli ad Gellium:

Suscipit ô Gelli, quantum non vltima Tethys,
Nec genitor Nympharum abluit Oceanus.

Insani quoque homines expiantur porco in primis. Id etiam Plautus in Menech. ostendit. Nunc ipso naturæ deo mihi respondé adolescens, quibus hic preciis Porci veniunt, sacres, sinceri: numum à me accipe: iube te piari De mea pecunia: nam equidem insanum esse te certò scio. & paulò pòst: Hercle certò non sanus satis. & mox: Iube, si sapis, porculum afferri tibi. Ad hoc facit illud Horatij in Sermonibus:

Immolet æquis Hic porcum Laribus. Idem & Varro confirmat lib. 11. de Re rust. Illud etiam fuit purgationis genus per Oscilla, cuius meminit Vergilius in secũdo Georg.

Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.

De quibus copiosè in primis Hyginus & Seruius. Oscilla verò ab ore cillendo, id est, mouendo dicta, si Seruio stamus, alij ab osculo diminutiuum volunt oscillum, vt à baculo bacillum. Santra tamen vetus scriptor: Oscilla, ait, quod oscillant, id est, inclinant, præcipitéque in os ferantur. at verò Cornificius: Oscellantes inquit ab eo quod os celare sint soliti personis, propter verecundiam, qui eo genere lusus vtebantur. Causa autem eius iactationis proditur, vt Festus scribit, quòd Latinus rex prælio, quod ei fuit aduersus Mezentium Ceritum regem, nusquam apparuerit, iudicatúsque est Iupiter factus Latiaris: itaque per sex eos dies feriatos liberos, seruósque requirere eum non solum in terris, sed etiam qua videretur cœlum posse adiri per oscillationem, velut imaginem quandam vitæ humanæ, in qua altissima interdum ad infimum, infima ad summum efferuntur. Hyginus autem in Fabulis, vbi de Icaro agit, oscillationem ait celebritatem fuisse apud Athenienses, qui cùm pestilentia laborarent, consulto oraculo responsum est, vt diem festum celebrarent Oscillationis, ad expiationem Icari & Erigones. Nec desunt, qui exemplum Græcorum Italicos secutos putent, quod illi quoque, vt interfecto Icaro Erigone filia eius dolore impulsa suspendio perierit: quas neces vt expiarẽt Attici, oraculo moniti, Oscillorum celebritatem instituerunt. vt Seruius & Hyginus, & in Aratum Grammatici pluribus retulerunt. Prudentioribus tamen placuisse legimus, sacra Liberi patris ad animæ purgationem pertinere. hinc & ei deo Mystica vannus Iacchi: nam vanno & cribro fit granorum purgatio. Omnis autem purgatio, aut per aquas, aut per ignem fit, aut per aërem, sicut & in sexto canit poëta:

Aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos, alij sub gurgite vasto,
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.

Qua de re alibi nonnihil retuli, & ibi plura Seruius. In purgationibus præterea notamus oua adhiberi solita, & sulphura, tedas, lauros, & similia, vt ex Plinio, Iuuenale, Ouidio, Apuleio, poëtis cæteris colligimus. Fuit & expiationis apud Græcos alia ratio in pestilentia, aut fame, aliáve calamitate, maiorí ve aliquo discrimine, qua hominem abiectum perquirebãt, quem caricis, placentis, caseóque alliciebãt, eum septies virgis quibusdam ad pudenda verberabant, tum demum fouea confossa cremabant, cineres in mare proiiciebant: eo sacro arbitrati vrbem expurgari, Catharmon id appellãtes. Meminit Isaacius apud Lycophronem, item Hipponax in Iambis. Quidam & Anathema vocant, vt paulò antè ostendi, Apollonius verò Tyaneus, vt est apud Philostratum & Eusebium, non minus tetra expiatione vsus in Ephesi pestilentia est. nam mendicum senem lapidibus obrui præcepit, vt eam auerteret. Historia est nota. hanc fermè expiationem, seu deuotionem potius, fecisse Abderitanos certis diebus, innuit Ouidius in Ibin:

Aut te deuoueat certis Abdera diebus,
Saxáque deuotum grandine plura petat.

Morem insuper fuisse legimus expiandi purgandíque classem, id quod & in libro de Nauigiis scripsimus. in littore maris altaria posita marinis vndis alluebantur, omnísque circunstabat multitudo linguis fauens. tum sacerdotes in mari stantes, sacrum faciebant, térque per classem scaphis circumuecti, sacra piamina ferebant, ducibus & nauarchis vnà annauigantibus, ipsáque piamina attollentibus, vt ab exercitu totáque classe infelicia cuncta auerterentur, ac depellerentur. Alium puerorum expiandi morem antiquis fuisse, demonstrat Persius Satyra secunda:

Ecce auia, aut metuens matertera cunis,
Exemit puerum, frontémque atque vda labella
Infami digito & lustralibus antè saliuis
Expiat, arentes oculos inhibere perita.

Sed & Græci solebant pro infantibus sacrificare, quinta à partu die, quam rem in Truculento Plaut, argutissimè his Dinarchi verbis ostẽdit: Quin deis, inquit, hodie sacrificare pro puero volo ascititio. Addit Phronesiũ meretrix, Imo hercle verò quinto die, quod fieri oportet, censeo. Hunc autem morẽ expiandi Plato in Theæteto dilucidè declarat, quo loco sic Socrates loquitur: Hanc prolem, vt videtur, qualiscunque sit, vix demũ genuimus: post partum verò, vt moris est, quinta die ab eius natali, solennia celebrantes, circulo cursim

sim circumferre debemus, præcauẽtes ne nos fallat, si fortasse educationi digna nõ sit, sed inanis ac falsa: num censes natum tuum omnino alendum, nec vllo modo abiiciendum? an fortè reprobatum videns primogenitum tuum, non molestè feres de medio tolli? hactenus apud Plat. Socrates. Quibus verbis planum videmus, quod obscurum apud Plautum videbatur. Sed & fuit nostris, hoc est Latinis lustricus dies, quo lustrare infantes solebant antiqui, & nomina imponere fœminis quidem VIII, maribus IX die, vt Macrob. Festus & Plut. ostendunt: vnde etiam dea Nundina à nono die dicta, vt alibi docui. Sed & Hebræi peritomen, id est, circumcisionem suam, VIII die vt plurimum, vt nos sanctam absolutionem, quod græcè baptisma appellamus, facere consueuerunt. Porrò expiatio, seu purgatio de nece hominis quæ fiebat priscis, scribitur à Pausan. in Attica: Cùm, inquit, Theseus Pallantis filios interfecisset, Trœzena profectus est purgationis causa: hoc est τέτρας τελεῖνας, ἐς τροιζῆνα ἔρχεται καθαρσίων ἕνεκα. ne fortè te decipiat Domitij interpretatio. Meminit item alterius eiusdem Thesei purgationis, ob cædem quam de latronibus fecerat, à Phytali nepotibus. Item in Corinth. narrat Apollinis & Dianæ expiationem, de Pythonis morte. de his etiam sæpe apud auctores leges: vt apud Herodotum in primo de Adrasto, qui ea causa ad Crœsum regem iuerat, vt expiaretur, & incautè regis filium interemit. Nota est historia. nihil omnino notius apud auctores, si quis nece aliqua pollutus esset, bis septies se inundationibus vestéque aqua abluere solebat: vnde etiam sæpe legimus huiusmodi expiationes apud flumina factas. Fuit & in hoc genere expiaminum, vt Varro de Ling. lat. docet, piacularis hostia, cũ quid cũ piaculo factũ esset. Varronis verba: Prætor, inquit, qui tum factus est, si imprudẽs fecit, piaculari hostia facta piatur. Dicimus & piaculare sacrũ, & piaculare sacrificiũ vtrunq; apud Liuium legimus. hinc & Piacularis Romæ porta appellata fuit, propter piacula quæ ibi fiebant: vel vt Cloacius ait, quòd piaculũ ibi solueretur piandi, vel propiciandi causa. Lege Festum, à quo & illud proditum est: Piatrix dicebatur sacerdos, quæ expiare erat solita: quam quidem alij vocabant simulatricem, alij sagam, alij expiatricem. & Piamenta etiam dicebantur, quibus in expiando vtebantur, siue purgamenta. Demùm Epimenides Phæsto vrbe Cretensi oriundus, expiationum carmina composuit, & de his librum versibus edidit, vt in decimo Strabo, aliíque prodidêre. Sed iam nonnihil de celebritatibus & festis tum Romanorum, tum Græcorum afferamus.

DE CELEBRITATIBVS, ET FESTIS.

Sed & nonnihil iam de Romanorũ & Græcorũ celebritatibus & festis afferamus, vt intactũ tibi nihil mittamus. incipiámq; à Latinis feriis, de quibus ita Plin. Feriis Latinis, ait, in Capitolio quadrigas certasse, victorẽ absinthiũ bibisse, quod eo maiores arbitrarentur sanitatẽ honorificè dari. Latinas verò ferias, inquit Varro, à Latinis populis dici, quibus ex Albano mõte carnẽ petere cũ Romanis ius erat. Plura de his in Ioue scripsi. Arnob. lib. II. vbi de Cęremoniarũ mutatione agit: In Albano, inquit, antiquitus monte nullos alios licebat, quã niuei tauros cãdoris immolare, nónne istũ morẽ religionémq; mutastis, atq; vt rufulos liceret dari senatus cõstitutũ sanctione? De hoc sacro & Alicar. plura. hoc autẽ Latinarũ sacrificiũ, Latiar vocabatur, vt Macr. ait in Sat. M. Cic. ad Q. Fratrẽ: De nostra, ait, Tullia spero cũ Crassipede nos confeciſſe: dies erãt duo, qui post Latinas erãt religiosi, cæterũ cõfectũ erat, Latiar erat, exiturus ad VIII idus Aprilis spõsalia Crassipedi prębui. Sicut verò Latiar dicebatur, ita & Palatiar, sacrificiũ quod in Palatio fiebat: Festus. Alij Palatuar legũt, vnde & Palatualis flamẽ, qui ei deo cõstitutus erat, in cuius tutela Palatiũ esse credebatur.

Palilia, vel Parilia, Palis deis solennitas, dies vrbis Romæ natalis fuit, XII kalend. Maij, vt planius infra ostendam, & in primo quoque libro vbi de Pale actum est.

Matralia, Matris Matutæ, Iunio mense, peragebantur. de his in nostris Fastis sum locutus. in his liba rusticana sumebantur, nec ad ea sacra ancillis accedere licebat. Matronalia verò kalend. Mart. agebantur, vt Horat. Ouidius, & Acron ostendunt, & Plut. & Festus.

Fuerunt & Meditrinalia, à dea Meditrina: de qua suo loco ex Varrone & Fasto actum est.

Megalesia, Magnæ matri Non. Aprilis agebantur: Ouid. Varro ait, quod ipsa accersita ex libris Sibyllinis, ab Attalo rege Pergami prope murum Megalesion, in templum eius deæ, vnde aduecta Romam: quod copiosius traditum est in ipsa dea.

Opalia, deæ Opi mense Decembri fiebant: Varro, Macrob. Cætera in Opis descriptione repete.

Angeronalia quæ essent, in ipsa dea Angerona explicui, vbi & de Consentijs.
Quinquatria, quæ & Quinquatrus, Mineruæ dies, XV kal. April.
Minusculæ verò idus Iul. Festus. Sunt qui Munusculæ legant, à muneribus.
Cerealia: vide retrò, vbi de Cerere agemus.

Populifugia mense Iunio à Romanis celebrabantur, vt docet Macrobius. Varro: Iunio, inquit, mense dies Populifugia videtur denominatus, quòd eo die repentè tumultu fugerit populus. non multo enim pòst hic dies, quàm decessus Gallorum ex vrbe & qui tum sub vrbe populi, vt Ficuliates, ac Fidenates, & finitimi alij, contra nos coniurauerunt. aliquot huius diei vestigia fugæ in sacris apparent, de quibus rebus antiquitatum libri plura referunt, ait Varro. Mense Iulio, ex calendario Maffeiano: vbi Poplifugia, sine u ante l: vti etiam Poblicola, pro Publicola. B. Aegius.

Fornacalia XII. Kal. Mar. à Fornace dea, de qua in primo actum est.

Hilaria lætitiæ celebritas, VIII. Kal. April. Vide nostros Fastos. horum meminit Macrobius, & Vopiscus in Aureliano.

Lemuria sacra, sedandis Lemuribus Remi, mense Maio celebrata, vt Ouid. & Porphyrion tradunt, & ego alibi plura.

Quirinalia, XII. Kal. Maij, quæ & feriæ Quirini dictæ. Ouidius & Varro.
Regifugium, VI Kal Aprilis. sacrum verò VI Kalend. Iulij: Ouid.
Terminalia, mense Februario: de quibus alibi, hoc est in termino, plura.

Feralia dicta, cùm ferebant epulas ad sepulcra: Varro, & plura infrà, cùm de inferorum sacris agemus, vbi etiam de Februis, & aliis.

Liberalia, quæ & Bacchanalia, & Dionysia, Festus, Macrobius hæc & Orgia dicta fuêre. Sanè Liberalia & Bacchanalia non eodem tempore fiebant. nam Liberalibus togæ pueris dabantur, XVI Kalend. April. vt Ouid. in III Fastorum, & ipse in meo Calendario notaui. Horum M. Cicero nec semel meminit ad Atticum, & alibi: Liberalia, inquit Varro, dicta, quòd per totum oppidum eo die sederent sacerdotes liberi, & anus hedera coronatæ, cum libis & foculo pro emptore sacrificarent. Bacchanalia verò singulis mensibus agebantur, quæ sublata fuerunt à Posthumio Cos. propter dedecus. Porrò in Græcis inuenio, Dionysia tripliciter Athenis celebrata fuisse: prima quidem per agros, mense Posideone: altera Lenæa, eo mense qui ideò Lenæon dictus est, de quo in nostro de Annis & temporibus, &c. tertia Dionysia, mense Elaphebolione celebrabantur.

Equiria, ab equorum cursu dicta, ait Varro: hæc Ouid. duplicia commemorat, in Martio scilicet, & Aprili.

Compitalia, vt Festus ait, festa quæ in compitis agebantur. Varro, Laribus compitalia diem attributum ait, vbi viæ competunt, compita: & tum ibi sacrificabatur, quotannísque eis dies concipiebatur, ideóque interconceptiuos dies relatus, hinc & ludi compitalitij nuncupati, de quibus in Laribus actum est abundè.

Consualia, Conso deo celebrata dicta quòd cùm feriæ publicæ ei deo in circo ad aram eius ab sacerdotibus fierent, & ludi illi, virgines Sabinæ raptæ fuêre, XVII. Kal. Septem. In Conso plura dicta sunt.

Furinalia, seu Furnalia, deæ Furinæ festa, vt in primo dictum, VI Calen. Septembris. Quidam Deam Furinam duplici r, enunciant.

Vulcanalia mense Sextili agebantur. vide Vulcanum.

Vortumnalia, à Vortumno dicta, cuius feriæ, ait Varro, mense Octobri. & hoc lege in Vertumno.

Apollinares ludi prius in certo tẽpore celebrati, pòst à Licinio Varro Præt. lege lata, IIII. Non. Quintilis celebrati, boue aurato, capris duabus albis auratis: Macrob. & Seruius in VI. Aen. Hos ludos Laureatũ populo spectasse, Festus scribit, stipe data pro cuiusq; copia.

Caprotinæ Non. Quintil. dictæ, quòd eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres sacrificabant, & sub caprifico faciebant, ipsius arboris lac offerentes. quin & è caprifico virgam adhibebant, vt ait Varro. Plura sunt à me in Iunone relata. Ancillarum hic dies festus fuit Caprificia nuncupata, ab arbore caprifico, sub qua sacrum fiebat. plura Macrobius; Plutarchus tum in Romulo, tum in Camillo, & itẽ in Parallelis. Plinius verò initium Caprificiorum Vulcano sacrum fuisse ait, ita scribens: Vindemiæ mellis Attici signum dedere Caprificiorũ diẽ, Vulcano sacrum. Plerique putãt, Caniculares dies Caprifici dies esse. Notius verò est, hunc diem ab Ouid. in Arte notatum esse, in illo:

Porrige & ancillæ, qua pœnas luce pependit
Lusa maritali Gallica veste manus.

Laurentinalia, X. Kal. Ian. celebrabantur, vt docui in Fastis. M. Cicero ad Brutum: In eóque sum maiorum exemplum secutus, qui hunc honorem mulieri Laurentię tribuerũt, cuius vos pontifices ad aram in Velabro sacrificium facere soletis. alij Laurentalia libentius legunt, de quibus & Festus. Varro: Feriæ publicæ Laurentinæ, is dies, quem diem quidam in scribendo Laurentalia appellant, ab Acca Laurentia nominatus, cui sacerdotes nostri publicè parentant sexto die qui Acca dicitur, &c. Porrò & quidam Larentalia absque u in prima syllaba enunciant. alij duas faciunt, quod planius in Flora notauimus.

Faunalia, in quibus Fauni sacrum Non. Decembr. celebrabant. Horat. in Odis, & eius interpretes: plura ipse in Dæmonibus.

Mercatorum dies festus idus Mart. vt Festus scribit. Idem & seruorum dies festus, idus Sextilis.

Agonalia inferius à me commemoranda, ariete agebantur, v. Idib. Ian. Numa Pompilio auctore. de his & Ouid. Hæc & Agonia dicuntur, & duplicia erant: altera quidem Ian. altera XII Kal. Maias celebrata, vt planius in Calendario ostendi.

Carmentalia à Carmente dicta, vt suo loco ostensum est. hæc verò annis singulis à matribus familiâs XVIII. Kal. Feb. fiebant: in quibus aliquid scorteum, aut sua morte peremptum attulisse, piaculum fuit.

Robigalia VII. Kalend. Maias, vt in Fastis notauimus, celebrabantur. alij licet VI. kal. scribant. De Robigo deo in primo abundè dictum est, atque ideò hic repetere superuacaneum est. Oue & cane Robigo deo sacrum agebatur, vt infrà ostẽdam. Floralia quo pacto, quáve cæremonia celebrarentur, in deę Florę descriptione copiosè disserui. hęc verò III. Kalend. Maij agebantur. quidam tamen VI. Non. Maij, scribunt.

Fordicidia, inquit Varro, à fordis bobus dicta sunt. Bos forda, quæ fert in ventre, quòd ea die publicè immolabantur boues prægnantes in curiis. Complures à fordis cædendis, Fordicidia dicta autumant. hæc & Fordicalia dicta fuêre, & XVII, kalend. Maias celebrabantur. Fest. & Ouidius.

Lupercalia Romanorum celebritas, X V. kalend. Mart. (licet aliter alij scribãt) celebrabantur. in his capræ candidæ immolabantur, vel vt alij tradunt, canes. Februatus is dies, teste Varrone & Censorino, dicebatur. Februalia sacra ad expiandos manes fiebant, græcè λυπάια dicta, à Pane Lycæo, deo Arcadico, qua de re in eius descriptione plura dixi. nunc illud tantum: Hæc sacra à Lupercis celebrabantur, quorum varia fertur institutio, vt à Plut. In Romulo pluribus traditur. Magis illa recepta est, quæ de Euandro Arcade rege proditur, qui ex Arcadia profugus. in Latio Palatium tenuerit, nudósque ibi iuuenes hoc sacrum per ludum & lasciuiam primùm agere instituerit, quam & Iustinus commemorat ex Trogo. Quidam fabulosè in Herculem & Faunum referunt, vt in Fastis Ouid. Alij in Romulũ & Remum, qui cum Quintiliis & Fabiis in lucta cùm essent, abactores pecorum, vt erant nudi, infectati sunt: & recuperata præda, id sacrum instituerunt. quod idem recitat Ouid. Sunt qui tradant, quod Romulus Remúsque Amulio cæso fœdati cruore vultus, nudatis gladiis & succinctis vestibus, ab Alba ad Ruminalem ficum vsque cucurrerint. Varia quoque de nomine traduntur. Plerique enim à lupis, qui λύκοι græcè dicuntur, nomen deducunt, quòd scilicet lupi arceantur à stabulis. alij à lupa non miti, quæ abiectis infantibus pepercerit: vnde & Luperca dea est auctore appellata Varrone, vt scribit Arnobius. Iustinus verò ex Trogo lib. XLIII. Lycæum, ait, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, qua de re plenius in Pane dixi. Alij tradunt, quod ludicrum ipsum, seu templum Lupercal diceretur in specu sub monte Palatino, quod & poëta innuit, cùm ait:

Et gelida monstrat sub rupe Lupercal. Ouidius de Romuli lupa nutrice:
Illa loco nomen fecit, locus ille Lupercal,
Magna dati nutrix præmia nomen habet.

Lupercal, ait Liuius, ludicrum in mõte Palatino. Quare & ego ad Riccium in Hendec. cùm me ludis & spectaculis interesse ob infirmam valetudinem non posse dixissem:

Hinc qua me ratione cogitare
Putas, perpetuò esse me grabato

Damn

Damnatum, atque triennium iacere. & paulò pòſt:
Nec quos ferre ſolet iocos Lupercal.

Nec deſunt, qui auctore Fabio, Lupercal dicant vocatum eſſe, quaſi luere, id eſt purgare per capram. nam vt iam dictum, de capra in primis ſacrum fiebat. ſedenim ea Lupercis fuit præcipua veneratio, vt quæ minus fœcundæ mulieres haberentur, minúſque fœtus ederent, ad lupercos confugere ſolerent, qui capris direptis tergoribus, eíſque ſuccincti, circum antiquum oppidum, hoc eſt Palatium diſcurſabant, loris coriiſve occurrentes, verbera incutientes. His fœminæ vltro obuiam prodibãt, facilem eo verbere partum ſibi ſperantes. Hinc Ouid. in Faſtis:

Excipe fœcundæ patienter verbera dextræ,
Iam ſocer optatum nomen habebit aui. Et Propertius:
Verbera pellitus ſetoſa mouebat arator
Vnde licens Fabius ſacra Lupercus habet.

Plura Plutar. in cauſis Romanis. Iuuenalis in molles & pathicos:

Nec prodeſt agili palmas præbere Luperco.

Diu verò Lupercorum ſuperſtitio Romæ durauit. Nam & Iul. Cæſaris tẽporibus fuit, cùm M. Anton. in his voluit regium diadema illi imponere. hiſtoria eſt nota. plura Plutar. iu M. Anton. & Cæſaris vita. Id moris in Lupercalibus ſeruabant, vt nobiles adoleſcentes ſibi faciem ſanguine inficerent & alij occurrerent cum lana, lacte madida, id tabum abſtergentes, Romulum ſcilicet & Remum imitantes: nõnunquam & laruis perſoníſque obtecti id ſacrum peragebant, quo pacto & nos eo anni tempore perſonis inducti curſitantes inſanire ſolemus. Scribit Feſtus, Fabiani & Quintiliani appellabantur Luperci, à Fabio & Quintilio, eorũ præpoſitis. Ouid. tamen in ſecundo Faſt. Fabios Remi ait ſocios, & Quintilios Romuli: qui dum ſacrificarent Fauno, cæſa capella, & à paſtoribus nunciatum eſſet, pecora parte diuerſa abacta. in hoſtes exiuerunt. & prior Remus recepta præda cum Fabiis rediens, exta & viſcera capellæ immolatæ abſumpſit, & oſſa tantummodo Romulo ſeruauit. Quare commotus Romulus indoluit, quòd Quintilij ſui neglecti fuiſſent, & tantum Fabiis licuiſſet: à qua, aiunt, licentia Licentes Fabij poſthac appellati fuêre, & in Lupercalib. principes habiti. hinc illud Propertij paulò antè citatum:

Vnde licens Fabius ſacra Lupercus habet. & Ouid. de Romulo:
Riſit, & indoluit Fabios potuiſſe, Remúmque
Vincere, Quintilios non potuiſſe ſuos.

Sed tamen ſi quis Licens pro licentioſo interpretabitur, me iudice, non inſulsè expoſuerit. Sunt quoque qui Licens illud Propertium, Lyceus legant. & certè ego vetuſta vidi exemplaria, quæ eam lectionem adhuc conſeruent.

Lucaria feſta dicebantur, quæ in luco à Romanis celebrabantur, qui lucus permagnus erat inter viam Salariam & Tiberim, pro eo quòd victi à Gallis fugientes è prælio, ibi ſeſe occultauerunt: Feſtus. Lucar verò æs dicebatur, quod ex lucis captabatur. alij erogationem quæ in lucis fiebat: & lucaris pecunia, quæ in luco erat data. Plutar. tamen in Probl. Lucar, præmium fuiſſe ſcribit, quod in ſpectaculis impendebatur. Lucaris meminit Cor. Tacitus, libro primo.

Fontanalia, quo anni tempore fierent, vt mihi incompertum eſt, ita Varrone & Feſto teſtibus deſcribuntur, quorum hic: Fontanalia, ait, fontium ſacra, vnde & Romæ Fontanalis porta. ille verò, à Fonte dici tradit, quòd eo die feriæ ab eo, cùm in fontes coronas iaciebant, & puteos coronabant. Hæc verò, vt in Calendario Maffeianorum, fiebãt IIII. idus Octob. vt me monuit B. Aegius. Tubiluſtria, quæ & Luſtria dicta fuêre, celebritas fuit apud Romanos, qua tubæ ſacrorum in atrio Saturio expiabantur, menſe Martio. Varro auctor. id ſacrum agna fiebat, teſte Feſto. Tubiluſtria, vt Ouid. oſtendit XIII. Kal. Iunij peragebantur:

Proxima Vulcani lux eſt, quam luſtria dicunt:
Luſtrantur puræ, quas facit ille, tubæ.

Armiluſtrum, & Armiluſtria vocata, vt Varro & Feſtus tradunt: in quibus Ancylia per vrbem deferebantur. Armiluſtrum alibi ſcripſi à Seruio Tullio inſtitutum. alij tamen à Numa tradunt. Aquilicia quoq; ſacra à Romanis fieri ſolita legimus. Cùm in magna ſiccitate aqua eſſet euocãda, quod cùm alibi, tum præcipuè apud Tertullianũ eſt videre, qui ait

ea Ioui immolari, in Apologetico. Hinc & ſacerdotes, qui à Ioue aquam eliciebant Aquilices dicebantur, eodem aduerſus Martionem autore. De Nudipedalibus verò ſacris, cùm & per vota fiebant, vel populo denunciarentur, alibi memini me ſcripſiſſe.

Vinalia duplicia fuêre, vt Varro, Plin. Feſtúsque oſtendunt: altera vinis deguſtandis, IX. Kal. Mart. vel Maias, vt in calendario Maffeiano. Cùm vina pura eſſe putabantur, quo die Ioui nouum linum libare mos fuit, quod ex dolio hauriebatur in vaſe: altera vinalia fuêre, in quibus Flamen Dialis vindemiam auſpicabatur: maturis vuis, vinum legere, & vindemiã fieri iubebat: quibus diebus agnam immolabat, intérque cæſa & porrecta vinum legebat: quo tempore & ex fano Veneris vinũ affatim effundebant. fuit etiam veteri lege ſancitum, vt Flamen Martialis diceret diem veteri vino libando medicaminis cauſa. inde vſurpatum verbum, Nouum vetus vinũ bibo, nouo veteri morbo medeor. Vnde Meditrinæ nomen deæ, cuius ſacra Meditrinalia, & dies Meditrinalis, vt alibi diximus. In primitiis etiam pomorum noua vetera eſſe dicebant, & alia exoptabant noua ominis cauſa. Fuerunt & Ruſtica vinalia XII. Kal. Sept. vt Varro ait: vel XIIII, vt ex Feſto & veteribus Faſtis in noſtro de Annis & menſibus cæteríſque docuimus: quo die Veneri ædes dicata fuit, & horti eius tutelæ aſſignati, & tum fuêre olitores feriati. de his Varro in primo de re Ruſt. ita tradit: Mineruam & Venerem venerari oportere, quarũ vnius procuratio oleri, alterius hortorũ: quo nomine ruſtica vinalia inſtituta. Sed quod hortis præeſſe Venus putaretur, plura in hortẽſi Venere dixi. hę quidẽ vinaliorũ ferię, ſedãdis & leniẽdis tẽpeſtatibus ſolẽnes habebãtur. His etiã nouũ vinũ in vrbẽ ferre, & in vinariis cellis cõdere moris fuit. Sed & apud Tuſculanos cautũ lege fuit, ne quis nouũ vinũ antequã vinalia calarẽtur, in vrbẽ inueheret. quin & hodie in cõſuetudine eſt in Latio, in oppidíſq; vrbẽ proximis, ne quis vindemiã inchoet, niſi publico edicto promulgato, quo vindemiã indicitur. Porrò & Romanis vino & nouis frugibus veſci non licebat, priuſquã ſacerdos primitias libaſſet: Græcis ante vernũ æquinoctiũ vitẽ incidere, ante autũnale vuã guſtare nefas habebatur. ſed & προτρυγία celebritas Dionyſio peragebatur, & neptuno, vt ſcribit Heſych. Nos interpretari poſſumus, Ante vindemia. hinc & ſtella Protrygitis, de qua alibi ex Critol. actũ eſt.

Septimontium feſtum Romanorũ inueni nuncupatum, cum ſeptimus collis vrbi eſſet additus: in cuius celebritate in locis ſeptem ſacrum factum fuiſſe, teſtis eſt Varro, Palatio, Suburra, Velia, Fagitali, Cœlio, Oppio, & Ceſpio, quo die per vrbem vehiculis vehi, criminoſum habitum fuit. Plura affert Plut. in Cauſis Romanis. Et Feſtus, & Suetonius in Domitiano: qui Septimontialem diem nominat, in quo Domitianus epulum ſenatui, equitíque panariis, plebei ſportellis cum obſonio diſtributis dedit.

Fuit & Maiuma celebritas apud antiquos, quæ (vt vox ipſa declarat) menſe Maio peragebatur. Quidam recentiorum Iurecoſſ. eam celebritatem eſſe tradit, qua etiam nõnulli hodie vtuntur, dum in principio menſis Maij, qui ſine fronde aliqua virente incedunt, ma deſiunt, vel poſtibus affigunt frondes & ramos. De qua imperatores Arcad. & Honor. ita in Codice Iuſtiniani ſtatuerunt, his verbis: Clemẽtiæ noſtræ placuit, vt Maiumæ prouincialibus reddantur: ita tamen, vt ſeruetur honeſtas, & verecundia caſtis moribus perſeueret. Suidas verò Maiumas, non Maiuma vocat: aítq; celebritatẽ Romæ fuiſſe, qua apud Hoſtiam ſeſe aqua marina inuicẽ permadefaciebant. Verùm pòſt Anaſtaſius Imperator Conſtantinopoli ſublatam eſſe voluit, & in aliud tempus, hoc eſt in Auguſti menſe fieri permiſit, ob Gallorum victoriam. De Maiuma etiam diximus in primo Syntagmate. Chariſta Ro. Græca voce Feſtum vocauere, quo cognati & conſanguinei conuenire ſolebant, & inuicem mutua dona dare. Ouid. in Faſtis:

Proxima cognati dixere Chariſtia patres.
Et venit ad ſocios turba propinqua deos.

Hæc autem fiebant X. Kal. Mart. Val. Max. lib. ſecundo: Conuiuium, inquit, ſolenne maiores noſtri inſtituerunt, idque Chariſtia appellauerunt (etſi aliqui Euchariſtia legunt, qua voce noſtri altaris ſacrificium & corporis Domini nuncuparunt) Subdit Val. Præter cognatos & affines nemo interponebatur, vt ſi qua inter neceſſarias perſonas querela eſſet orta, apud ſacra menſæ & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordiæ adhibitis tolleretur. Sed iam & Græca ſacra, & celebritates, quantum pro tempore ſuccurrerint, tibi commemorabo, in primíſque ab Hecatombe exordiar.

Hecatombe celebre Græcorũ ſacrificiũ fuit, qua voce & Latinos interdũ vſos videmus.

Iul.

Iul. Capitolinus: Tantum, inquit, sane lætitiæ in Balbino, qui plus timebat, vt Hecatomben faceret, quod tale sacrificium est. Centum aræ vno loco construuntur cespititiæ, ad eas centum sues, centum oues mactabantur: inde si Imperatoris sacrificium fieret, centum leones, vel vt aliqui legunt, oues, quod parum mihi placet) centum aquilæ, & cætera huiusmodi animalia centena feriebãtur: quod quidem etiam Græci quondam fecisse dicuntur, cùm pestilentia laborarent, & à multis Imperatoribus id celebratum cõstat. hæc ferme Capitolinus. Fuit hoc sacrum interdum centũ boum: sed & ouium interdum, & caprarum, & suũ. Fuerunt & qui ex omni genere hoc sacrũ peragerent, qui etiã σύσκιον, id est opacum & vmbrosum nuncuparunt. Sunt qui cẽtum pedum victimarum dixerint. ab hoc & Hecatombæus mensis à Lacedæmoniis, in quo & festa Hiacynthia fiebant. quo de mense certiora attulimus ex variis auctoribus in nostro de Annis mensibus & cæteris. Hinc & Iupiter & Apollo Hecatombæus dicti, & Hecatombæa celebritas. Sunt qui Hecatomben ita describant, sacrificium non simplex, nec vulgare, sed sumptuosum & splendidum, vtpote quod ex centum victimis constaret: vt etiam χιλόμβη, ex mille bobus, seu vidum, vtpote quod ex centum victimis constaret: vt etiam χιλόμβη, ex mille bobus, seu victimis. Alij abusiuè dictum putant, vt finitum pro infinito numero ponant, vt cùm dicimus ἑκατόζυγα ναῦν, hoc est multorum iugorũ nauem. Inuenimus & βόπρωρον sacrificiũ quodam, ex centũ ouibus & boue vno. Alij & βούαρχον dicunt, vt notat Hesychius. Sanè quidam nõ à victimarum numero, sed quod centũ Peloponnesi vrbes id sacrum facerent: vt Hecatombe à sacrificantiũ numero dicatur, nõ hostiarum. Hac quoque ratione qua Hecatombe dicitur, & ἑκατοσταία, & ποëticè ἑκατοσβοία sacrificia, ex xx bobus dicuntur.

Βουφονία festiuitas quædam fuit apud Athenienses, quæ in Diipoleis, id est Iouis Polei honore agebatur. in his bos mactabatur ab eo qui ex re βουφόνος, id est bouicida dicebatur: quæ de re in Ioue Polieo satis multa attuli. Sacrum istud ob vetustatem desitum, nomen tantummodo retinuit. Siquidẽ cũ prius bos cæderetur, mox popanon pro boue offerebant: popanon ipsum, id est placentam nuncupantes bouem, vt ex Hesychio didicimus. De Buphoniis verò meminit in Nebulis Aristoph. καὶ κηκέδια, καὶ Βουφονίων. Et Cecidæ, inquit, & Buphoniorum. de Cecida in Poëtis egimus, qui Dithyramborum poëta fuit. de Buphono verò plura in Attica Paus. Sed si rem copiosius scire cupis, Aelianũ legito, qui in octauo Variæ historiæ hanc rem planè describit, & Buphonia & Diipolia vocari ait.

Διϊπόλια peruetusta Athenis celebritas fuit: sic vocata, quòd Ioui Polieo perageretur, vt alibi scripsi. Sed quoniam, vt dixi, peruetusta fuit: hinc Aristophanes pro prisco & obsoleto διϊτολιώδη posuit, vt obseruant grammatici.

Fuerunt & Pandia festa Ioui cõsecrata, de quibus cùm alij, tum & Theodoritus in oratione de Martyribus & sacrificiis.

Μιλοσφαγία sacrificia apud Græcos fuêre, quæ ab ouibus iugulandis nuncupata fuêre. μῆλα quippe, vt notum est, pecora dicuntur. Hesychius auctor.

Hysteria sacra quæ de sue fiebant, vt in Veneris sacrificiis planius tradetur.

Anthisteria celebritas, quæ in Anthisterione mense agebantur: in qua, vt à Latinis in Saturnalibus, serui conuiuiis liberalib. excipiebantur, quib. peractis prouerbium emanauit, Ite foras Cares (id est κακοῦ θύραζε, quasi dicat, serui) nõ amplius Anthisteria, vt etiam in Annis & mensibus nostris dictum. Fuit & prouerbium alterum, κισσὸς μετ' ἀνθιστήρια, hoc est, hedera post Anthisteria: cum serius quippiam fit, & post tempus. Existimant enim plerique, Dionysio Anthisteria dicata fuisse, in quibus & κιττοφόροι, id est hederigeri introducebantur. hæc & Pythœgia, & aliis nominibus appellata fuerunt. Ambrosia quoque Dionysij festum, apud Iones in primis, quæ Lenæa & Choæ dicebantur.

Antheſphoria festiuitas fuisse traditur, quæ in Proserpinæ honore fiebat, sic verò appellata à legendis floribus. nam cum à Dite est rapta, floribus legendis intenta erat; vt ex Ouid. & Claudiani carminibus liquet in primis, quinimò etiam θεογαμία eidem, hoc est nuptiarum celebritas, cùm Diti nupsit, celebrabatur.

Gamelia solennitas nuptialis, & mensis Gamelion, in quo Iuno Gamelia culta. Gamelia verò mense Ianuario celebrabantur, quod planè ostensum est in nostro de Annis & mensibus, &c.

Anacalypteria, ἀνακαλυπτήρια dies festus fuit post nuptias, cum spõsa reuelabatur, vt ab omnibus conspiceretur: tametsi munera etiam significant, quæ eodem die sponsæ exhibebantur: nõ his dissimilia, quæ Repotia à nostris dicta sunt. Sanè & ἀνακαλυπτήρια, vt in Græcis comm

commentariis inuenimus, munera etiam significabant nouæ sponsæ allata, dicta ἀπὸ τοῦ ἀνακαλύπτειν, à reuelando: quoniam huiusmodi dona eo die, quo sponsa reuelabatur ab amicis, domesticis & ipsi sponso conferebantur, quæ eadem ab ὄπτομαι, id est, video, ὀπτήρια, & à προσφθέγγομαι, id est, alloquor, προσφθεγκτήρια vocabantur: tametsi nonnulli προσφθεγκτήρια eadem quæ ἀπαρθένια, id est, ea quæ pro ablata virginitate dabantur, esse putent. Dicuntur eadem & ἐπαύλια & θεώρετρα.

Ἅλῶα, τὰ, numero plurium, vt ferè cętera, festiuitas fuit agricolarum Athenis, quæ subuectis ex agris frugibus in honorem Cereris & Bacchi celebrabatur, vt Philochorus prodit. sic verò dicta, quòd in areis, quæ Græcè ἅλῳα dicuntur, præcipuè moras traherent homines. vnde & Cererem ἁλῳάδα nuncupatam legimus, quæ & ἁλῳὶς, & Euhalosia cognominata, vt in Cerere planius diximus.

Elaphebolia festa celebrabantur mense Februario ab Athenienſibus, in quibus cerui Dianæ Elaphebolię sacrificabantur: vnde & mensis ipse Elaphebolion dictus.

Theoxenia celebritas & sacrificium, quod omnibus simul deis exhibebatur: Pollux & Hesychius auctores. Sed plura leges in commentariis Pindaricis, qui ea instituta tradunt à Dioscuris, à deorum hospitalitate & commercio appellata. in his verò quoniam & ludi agebantur, præmium victorum chlæna, seu chlamys erat.

Apaturia festiuitas fuit apud Athenienses, meminit Xenophon in primò Hellenicôn: quanquam & alibi agerentur. hanc quatriduò celebrari solitam, proditum legimus. Quomodo verò instituta fuerit, in Veneretradidimus: inde repete. Apaturia etiam inter prouerbia memorat Erasmus: profectus ad Apaturia rediit Thergelione, id est, Aprili: licet ipse Maio interpretatus sit. historiam in fabula Acharn. Sitalcis Thraciæ regis filij, qui in ea, id est, Apaturiis vrbe donatus fuit, irridet. In his prima dies δόρπεια, altera ἀναῤῥύσις, tertia κρεῶν τις, extrema ἐπιβόλια dicebatur.

Ἐμπλοκία celebritas fuit apud Athenienses, in qua mulieres plexis capillis procedere solebant: Hesychius. Cotyttia festa barbarica fuerunt, quorum meminit Horat. & Verg. in poëmatiis, quæ à Cotytto dea denominata: de qua in ipsa dea etiam egimus. De Bendidiis quoque sacris ibidem meminimus, & item in Bende Diana.

Pammilia celebritas etiam fuit, de qua in Osiri actum est.

Ἀνάκεια solennitas fuit, quæ in honore Castoris & Pollucis fiebat. nam Anaces ipsi dicti sunt, vt in nostris Nauigiis, & in Dioscuris tradidimus, & in ἄναξ Apollo.

Διαβατήρια, τὰ, sacrificia dicebantur, quæ in transitu aliquo fiebant, παρὰ τὸ διαβαίνω, id est, transeo, eadem forma Diabateria dicta sunt, qua etiam Niceteria. Plut. in Lucullo, ἔθυσε τῷ Εὐφράτῃ διαβατήρια: Sacrificauit, inquit, Euphrati diabateria, hoc est, sacra pro transitu.

Nephalia apud Græcos fuisse sacrificia legimus, quæ sine vino celebrarentur, vt docet Iul. Pollux vnde & verbum νηφαλέειν, hoc est eiusmodi sacris vti. Suidas ait, apud Athenienses Nephalia exhibita fuisse Mnemosynæ, Aurorę, Soli, Lunę, Veneri Vranię, & nymphis. in hoc autem sacrificio non vinum, sed aquam mulsam libabãt. Paus. tamen ait, Eleos thure cum tritico melle subacto, additis oleæ ramis, aras suffire solitos, & vti vino: solis autem nymphis, καὶ τοῖς Δηοῦσι νάμασι, id est, Cereri & Proserpinæ, vinum minime libarę cõsueuisse, nec ad aram omnium deorum. verùm de Cereris sacris alibi plenius egi. Sunt & qui hoc sacrum Dionysio interdum & Erechthei filiabus exhibitum tradant, vt testatur Philochorus. Sanè hoc sacrificij genus ἄοινον etiam appellabatur, hoc est absque vino: vtè contrario ἐνάσπονδον, in quo vinum libatur. Fuerunt præterea Nephalia ligna arida quæ in sacrificiis prima incendebantur, vt etiam ἄκαπνα, id est, non fumida.

Helenophoria festum apud Athenienses, in quo mysteria agebantur, sic appellata ab Helenis, id est, ciſtis, quæ vimine contextæ erant: vt Iul. Pollux in vltimo docet. habebant verò ansas salignas, similes & nos hodie habemus in domesticis vsibus. De Mysteriis verò alibi plura, & de Eleusiniis diximus.

Oschophoria celebritas, seu festum Athenis fuit, cuius apud auctores, & in primis Plut. crebra est mentio. In Oschophoriis pueri ingenui pubescentes eligebantur, qui ferrent ὄσχας, id est, ramos ac palmites cum suis racemis, in templum Mineruæ Sciriados. Fuit & Athenis locus Oschophorion nuncupatus, à Phalero non procul, vbi Mineruæ templum fuit. Hesych. & Nicandri interpres in Alexiph. ab his Oschophorica carmina dicta, quorum in primo de Hist. poëtarum egimus.

Pyanepsia celebritas apud Athenienses,à pyanis fabis nuncupata,dicata Apollini: hæc verò Panopsia à cæteris Græcis dicebantur, & in Octobri mense agebantur:qui ideo Pyanepsion vocabatur,vt planius ostendi in libro de Annis & mensibus ac cæteris. in Pyanepsiorum celebritate,vt Suidas ait,iresione fuit ramus oleæ implexus lanis,obuios vndique fructus habens,qui olim ponebatur ante ianuam in honorem Apollinis.hûc ferebat puer, & affigebat foribus Apollinis. Variè autem institutum ferunt,sed eorum præcipua est sententia,qui in Theseum referunt. Multi decipiuntur in hac historia recensenda,qui parum accuratè eam ex Plutarcho,Suida,& aliis animaduertunt.

Ἐξιτήρια festa dicebantur,cùm primitiæ deis offerebantur,vt Grammatici tradunt.

Metagetnia festiuitas in honorem Apollinis Metagetnij celebrabatur, secundo Græcorum mense,vt alibi pluribus docui. Fuerunt & sacra Carnia,Carnio Apollini dicata, vt in Apollinis cognominibus planius est patefactum.

Boedromia celebritas apud Athenienses fuit: hæc excursioni cuidam similis erat, & mensi Boedromioni nomen dedit,qui in sextilem,id est, Augustum nostrum coincidit,vt ostensum est in lib. de Annis & mensibus cæterísque : quo loco historiam sumus executi, quare instituta,& vnde dicta.

Munychia sacra Dianæ fuêre, quæ in mense Munychione agebantur, qui nostro Martio conuenit,vt ex Græcis scriptoribus palàm est.

Thargelia festus dies apud Athenièses fuit,Apollini & Dianæ sacer,à quo mensis Aprilis denominatus,vt in Annis & mensibus cæterísque copiosius proditum est. in hoc verò mense duos homines immolabant,vnum pro maribus,alterum pro fœminis.hos Pharmacos,id est,medicos vocabant,& saginatos in custodia publica asseruabant. est verò Thargelos olla quædam, in qua antiqui fructuum primitias coquebant. Miror viros quosdam doctos Thargeliona februarium potius quàm Aprilem putasse : vt minus his succensendum sit, qui Maium tradidere.

Scira, σκίρα,celebritas fuit peculiaris Athenienſium,in qua vmbracula & scenæ fiebant, quæ eo nomine dicerentur, ferè vt similis esset Scenophegiæ Hebræorum. Certè à scenis vltimus Athenienſium mensis, id est, Maius, Scirophorion nuncupatus fuit, vt copiosè monstrauimus in Annis & mensibus.Porrò hi falli videntur,qui in Martium referunt.

Plynteria festa erant Cereris,qui dies inter nefastos repositi fuerunt. Scribit Pollux libro octauo,in Plynteriis à Solone permissum tria iurare numina,Iesion, Catharsion, & Hecaesterion,quæ sunt Iouis cognomina:hoc est,supplicem,expiatorem, & depulsorem. Xenophon libro primo Hallenicôn tradit, in Plynteriis Mineruæ templum etiam claudi solere,& aliquid omnino facere piaculum fuisse,in summa etiam necessitate.

Οἰνιστήρια, Oenisteria,quasi dicas Latinè Vinalia,celebritas fuit, quam Athenis pubescentes Ephebi peragebant,antequam lanuginem comámve attonderent. Herculi verò vini certam mensuram inferebant, & libabant, hísque qui conuenerant propinabant. meminêre Pollux & Hesychius.

Θεοίνια Theœnia apud Athenièses Bacchi sacrificia dicebãtur,& deus ipse θεοίνης, vt notat Hesychius:nos Thyonæũ & Thyonianũ vocamus,vario licet etymo, vt dictum est alibi.

Trieterica festa Bacchi notiss. quæ Latinè Triennalia dici possunt, Latinis & Græcis æquè vsurpata.

Aletides sacrificia quædam Athenièsium,pro Icaro & Erigone,quæ oscillis agebantur: de quibus iam egimus.Cùm enim, vt inquit Hyginus, in finibus Athenienſium multæ virgines sine causa suspendio sibi mortem consciscerent,propter Erigonem,habito ab Apolline oraculo sacrificium solenne instituerunt, quod publicè priuatímque faciebant, & id Aletides appellabant, quòd Erigone cum cane ignota & solitaria patrem Icarum mendica persecuta sit,quas Græci ἀλητίδας nominant:& ἀλήτης,mendicus,vagus,& erro dicitur.

Ἐπιτήρια dies celebris & festus Athenis fuit,in quo omnes qui in magistratu erant,procedebant, vnde & nomen fuit. Hanc verò anni primam diem Athenienses existimabant. meminit Demosthenes in oratione παραπρεσβείας.

Encænia,orum,festum dedicationis,puta templi,quo modo nostri accipiunt:& Hieronymus & Augustinus,& cæteri,Euangelicum exponunt. vnde ἐγκαινίζω, innouo.

Χύτροι,Chytri festum fuit apud Athenienses percelebre, in quo omne seminum genus in olla coquere solebant,Dionysio & Mercurio operantes, vt Theopompus scribit. principium huius sacri à Deucalione vsq; per manus traditum fuit. Ferunt enim illũ, & qui cum eo fuerant,semina ita coxisse in olla,vnde festum exortum & appellatum est. nam chytra ollam significat. nec ex coctis quicquã gustabãt, sed Dionysio & Mercurio Chthoniis offerebant pro mortuis. Sunt qui hoc eodem peracta die affirment,quo & Choes agebãtur, ídque XIII decembris. Lege Suidam. Chytra etiam basij genus, vt in Annotationibus scripsi. Chytrinda verò conuiualis ludus fuit, vt tradit Hesychius,qui puerorum lusum esse ait. Ex his quispiam sedet in medio,quẽ circumcirca pueri cõcursantes,illũ eò vsq; versant, donec ille aliquẽ apprehẽdat ex eis,qui deinde sedere cogatur. Meminit Pollux,& Suidas.

Lampadum dies,qui & τὰ ἐπὶ λαμπάδι,hoc est festum quod ad lampadã fiebat. De hoc verò ita legimus, quòd lampadum celebritas triplex fuerit apud Athenienses, ἀθηναίοις, ἡφαίστιος, & προμηθέως:hoc est, Miueruæ, Vulcani,& Promethei.citat Istrum Suidas,qui perscripserit, Athenienses cùm sacra facerent, Vulcano lampada excogitasse,& ob eius rei memoriam perpetuos illi deo ludos cõsecrasse,in quibus semper esset lampadum vsus: vt quoque gratias referrẽt prudentiss.artium inuentrici Mineruæ,& item Prometheo, primo suprema literarum memoria artium variarum inter homines propagatori.sanxerúntq;, vt pariter in illorum sacris eadẽ lampade posteri vterentur:sed hac de re plura Erasmus in Prouerb.

Monophagorum celebritas fuit apud Aeginenses,quam copiosè describit in Quæstionibus Græcis Plut.ait enim,cùm in bellum Troianũ profecti essent multi Aeginetæ, pauci tamen diuersis de causis inde rediere.quare,inquit, clam quisque domi suæ comitere excipientes,ipsimet in conuiuiis ministrabant,nec alienum quenquam admittebant.hoc igitur imitantes,Neptuno rem diuinam facere solebant,& thyasos exercebant, XVI dies silentio inter se conuiuia celebrantes; solenne festum dirimebant, & ex eo μονοφάγοι appellabantur,hoc est solitariè vescentes. Monophagi etiam apud Athenæum dicti, qui seorsum ab aliis esitarẽt:quo more veteres, diuerso à Romanis, qui vnà cum amicis palàm discumbebant.vnde cœna dicta, διὰ τὴν κοινωνίαν. hinc Iuuenalis Satyricè carpit: Quis, inquit, fercula septem Secretò cœnauit auus?

Ephestria Thebis festa fuerunt,ob Tiresiam constituta,in quibus ipsius simulacrum virilibus vestimentis exuebatur,& muliebrib.induebatur:móxque illis ademptis, iterum virilia imponebant, alludentes ad ipsius Tiresiæ fabulam, de qua poëtæ & Græci & Latini adeò multa. Dicta verò sunt ἐφέστεια ἀπὸ τῆς ἐφεστίδος, id est,à superiore veste,qua induebatur.

Ascolia festa fuisse legimus apud Atticos, quibus inter vtres saltantes bacchabantur: vnde & ab vtribus nomina sumpsere. Meminit poëta Vergilius in Georg.cùm ait:

Vnctos saliere per vtres. Quam rem hic parcius attigi; quoniam in quarto de Poëtarum historia Dialogo fusius exposui.

Fuerunt & quæ ὠμοφαγίαι dicebantur, de quibus post Græcos Arnobius lib. v. aduersus Gen.Bacchanalia etiam,inquit,prætermittemus inania, quibus nomen Omophagiis græcum est, in quibus furore mentito, & sequestrata pectoris sanitate circumplicatis vos anguibus atque vt vos plenos dei numine ac maiestate doceatis,caprorum reclamantium viscera cruẽtatis oribus dissipatis.hæc ille.Omophagia autẽ dicta, quasi dicamus crudiuora.

Nestea celebritas etiam fuit apud Græcos, in qua ieiunium seruabant, vt Aelianus in quinto de Varia historia prodidit.ait enim,cùm Tarentini obsiderentur à Romanis,& fames expugnabiles feciſſet, Rhegini decreuerunt decimo quoque die inediam sustinere,& Tarentinis alimenta permittere.id cùm fecissent, Tarentini obsidione illa liberati,& calamitatis memores, festum agunt, quod Nesteam, hoc est ieiunium appellant.

Hiacynthia in Laconia celebrabantur,in Apollinis honorem,ob Hiacynthum puerum ab eo amatum,cuius fabulam Ouid.in Metamorph.copiosè exequitur: vt nunc grammaticos mittam,inter cætera & hoc Quid.

Annua prælata redeunt Hiacynthia pompa. τειχία,quæ τριχία interdum legimus (nisi nos scriptura fallat, vel diuersa significent:nam & τείλεια etiam offendimus)sacrificia dicebantur dei Enyalij,id est,Martis,quę tribus animalibus cum testiculis,id est, non castratis fiebant,vt obseruat Hesychius:vel vt alij tradunt, his tribus,sue,ariete,tauro,id est, πρασείῳ,κριῷ,ταύρῳ. ferè Romanis Solitaurilibus similia,vt iam dictum est.

Δωδεκάθοα, hoc est, duodenaria sacrificia, à græcis nuncupata, quæ ex duodecim animalibus fiebant. Fuit & festum apud Athenienses, quod δωδεκάθλια vocabant: quod & χίας, vt Hesychius notat, appellabant. meminimus & nos in Fastis, Dicebatur & δωδεκάς, vt quid

quidam putant, à duodecim mensibus.

Theophania celebritas fuit, quæ Delphis agebatur, cuius Herodotus in primo meminit. De nostris verò Theophaniis hic nihil agendum, quæ & Epiphania dicuntur.

Diasia etiã Milichij Iouis festa fuere, Athenis celebrata, vt Suidas & Lucianus in Charidemo docent. meminit & Aristoph. dicta ἀπὸ τῆ διαφυγεῖν ἀυτὸς τὴν ἰχὼς τὰς ὕσας. Scribit Hesychius, Diasia celebritatem fuisse Athenis, quę cum quadam tristitia ageretur. De Eleutheriis sacris in Eleutherio copiosè dixi: de quibus etiam Theodoritus in oratione de Martyribus. Item de Diipoliis sacris ibidem.

Ἀποβάθρα sacra fuerunt apud Græcos, quæ in altari peragi non solebant, sed in plano solo, vel pauimento.

Ὑποκάυστρα; Hypecaustria, vt scribit Plut. in Quæstionib. apud solos Mineruæ sacrificantes vocabant, quòd ibi multa sacra & mysteria fierent a l auertenda mala.

Diamastigosis solennitas fuit maxima apud Lacedæmonios, cuius cùm alij meminere, tum Tertull. in Apologet. & in lib. ad Martyres: Nam, inquit, hodie apud Lacedæmonios solennitas maxima est Diamastigosis, id est, flagellatio: in quo sacro ante aram nobiles quoque adolescentes flagellis affliguntur, astantibus parentibus & propinquis, & vti perseuerent adhortantibus. qua de re & ego alibi, & Philostratus in vita Tyanei Apollinis, & Nazianz. Greg. & Lucian. in Anacharsi.

Panathenæa Athenarum & Mineruæ in primis festa, quæ singulis quinque annis celebrabantur: quæ & Magna sacra appellabantur. primus Erichtonius, Vulcani & Mineruæ filius ea instituit. Postea Theseus cùm in vnũ cõgregasset tribus vnámq, vrbem feciſſet: in hac celebritate neq; senes, neq; ignobiles, neq; viri certabãt, sed pueri tantũ: victori ex olea corona præmiũ dabatur. Hęc partim ex Aristophanis cõmentariis, partim ex Suida, aliisq;

Panhellenia sacra totius Græciæ, Panionia totius Ioniæ, vti etiam Panbœotia, de quibus Strabo, Suidas, Arpocration, & alij plerique.

Sed infiniti penè sit laboris, omnia sacrorum genera recensere, quæ ante veram Christi lucem, tenebris illusa antiquitas peragere solebat. Quare ad publica alia quædam me accingam, vt hac te rerum varietate nonnihil oblectem, si minus lepore ac facundia ex ingenij & virium imbecillitate queam.

SVPPLICATIONES, LECTISTERNIA.

FVerunt ad hæc quæ sacrificiis coniungerentur, & quæ inter ea commemorari non abre fuerit, supplicationes & lectisternia, quę ad templa & puluinaria deorum, vel ob lætitiam, vel ad auertendam deorum iram peragerentur: in quibus plerunque senatores ac patricij cum coniugibus & liberis, ad delubra & aras procedebant, nonnunquam omnes tribus & ordines etiam Pont. Maximo præeunte: sed & aliis persæpe modis. In his enim & pueri ingenui, & libertini, ac item virgines omnes coronati, & lauream præferentes, cum pompa thensas & fercula deûm deferentes, tum & sacro carmine supplicare, & deûm pacem expoſcere solebant. Lectisternia verò & puluinaria iuxta deorum aras statuebantur, cum aliis ornamẽtis: quin & frondes virentes & odorifera, ac flores omnis generis, & verbenæ ante deûm ædes & in ipsis templis sternebantur. has supplicationes & huiusmodi cętera à Po. Ro. frequenter celebratas in historiis legimus, nunc tot dierum numero, nunc demum ad L. vsque diem comperio. Illud autem obseruatum ab antiquis videmus, vt quoties supplicationes aut lectisternia indicerentur, à iurgiis & litibus abstinerent, & vinctis vincula demerent. Scribit etiam Festus quòd ædiles per supplicationes muratam addebãt ad puluinaria. Fuit autem murata potio quæ in sacris adhiberi solita fuit. quin & in XII tabulis cauebatur, ne mortuo traderetur: quod & Varro primo Antiquitatum libro scripsit. Supplicationes Vergilius eo loco in quarto innuit;

Simul diuûm templis indicit honorẽ. Quo loco ait Seruius, Iussit fieri supplicationes & mox: Ferię inquit, legitimæ sunt, aut indictæ. Indici autem dicuntur, quia paupertas maiorum ex collatione sacrificabant: aut certè de bonis damnatorũ, vnde & supplicia dicuntur. idẽ & Isidorus in sexto, & meminit Festus: Supplicationes, quæ sunt de bonis passorũ supplicia. Sallustius: In suppliciis deorũ magnifici. hinc & Sacrum dictũ, venerabile, & execrabile: quia sacræ res de bonis execrandorum fiebant. Isidorus lib. v. Supplicium, inquit, propriè dicitur, nõ qui quoquo modo punitur, sed ita damnatur, vt bona eius cõsecrentur, & in

& in publicum redigantur. nam supplicia dicebantur supplicamẽta. & supplicium dicitur, de cuius damnatione delibatur aliquid deo: vnde & supplicare. Idem & in fine sexti libri Etymol. Nec hic te lateat volo, quoties apud antiquos aliquid consecrabatur de bonis alicuius cõdemnati, qua religionis cæremonia id fieri soleret. Coss. id, aut Imperatorum iussu fiebat: focũlum accendi videbatur, vbi præco cum tibicine verbis priscis & solennibus præeunte Pont. Max. carmen maledicum velato capite sacrum perficiebat. Idq; iussu populi fieri conuocata concione mos fuit. aliàs irritam fieri consecrationem censebatur. Deuotiones verò & euocationes paulò pòst etiam exequemur. Nunc quoniam de lectisterniis meminimus, quorum crebra est mentio, & in his plerosque falli videmus, hic ex Liuio pauca ascribenda. Is lib. v. ab v. c. ita prodit: Grauis, inquit, pestilénsque omnibus animalibus æstas excepit vrbem, cum insanabili pernicie: quando nec causa, nec finis inueniebatur, libri Sibyllini ex S. C. aditi sunt. Duumuiri sacris faciundis, Lectisternia tunc primum in vrbe Romana facta per dies VIII. Apollinem, Latonémque & Dianam, Herculẽ, Mercurium, atque Neptunum, tribus quæ amplissimæ tum apparari poterant, stratis lectis placauere: priuatim quoque id sacrũ celebratum est tota vrbe, patentibus ianuis, promiscuóq; vsu rerum omnium in propatulo posito, notos ignotósque passim aduenas in hospitiũ ductos ferunt, & cum inimicis quoque benignè & comiter sermones habitos, iurgiis & litibus temperatum. vinctis quoq; dempta in eos dies vincula religioni deinde fuisse, quibus eam opẽ tulissent, vinciri. Quidã putant, epulũ Ioui in Capitolio lectisterniũ dici: quod parũm probatur. Lectisternia, inquit Seruius in XII. Aen. dicuntur, vbi in templo homines sedere cõsueuerunt. Notamus lectisternium in Capitolio sic celebrari solitum: stratis tribus lectis conuiuiũ tribus deis apponebatur, Ioui, Iunoni, & Mineruæ. Ioui simulacrũ in lectulo reponebatur, Iuno verò & Minerua in sellis, ea ratione quam alibi retuli. sic appositis epulis, nõ dei, sed VII ipsi epulones celebrabãt. T. Liuius lib. VII, ab v. c. Eo nihil dignũ memoria actũ, nisi quod pacis deũ expoſcẽdæ causa tertiò tum post conditã vrbem lectisterniũ fuit.

Expositis supplicationibus, & lectisterniis, iam deorum Euocationes, vrbiúmq; Deuotiones, & sese pro patria deuouentiũ ritus, quibúsque hęc cæremoniis fierent, apud Romanos in primis, ostendã. Verrius Flaccus auctores ponit, quibus credat, in oppugnationibus ante omnia solitũ à Romanis sacerdotibus euocari deum, cuius in tutela id oppidum esset. Problema etiam legimus Plutarchi, cuius hoc est lemma: Cur deum illum, cuius in tutela vrbem esse dicunt, siue masculus is est, seu fœmina, & quærere & nominare nefas esset: hoc enim ita esse, religione confirmant: Valerium Soranum male periisse dicẽtes, quòd numinis nomen efferre ausus esset. An quod Latinorum quidam monumentis tradiderunt, euocationes quasdam ac deorum veneficia esse putauerunt: quibus quoniam ipsi hostium deos euocare, & ad se traducere consueuissent, ne idem ipsi paterentur, magnopere verebantur. quemadmodum Tyrij statuis vincula iniiciunt, & reliqua. Alibi quoque recitauimus, à Lacedæmoniis Martem catenatum, ne à se vocaretur: & νίκην ἄπτερον, id est, sine alis Victoriam, ne ab Athenienſibus aufugeret.

Sed iam nos harum vtrãque, id est, euocationis & deuotionis, recitemus Macrobij verbis ex lib. III. Satur. Constat, inquit, omnes vrbes in alicuius dei tutela esse: moremque Romanorum arcanum & multis ignotum fuisse, vt cum obsiderent vrbẽ hostiũ, camque iam capi posse confiderent, certo carmine euocarent Tutelares deos, quod aut aliter vrbẽ capi pòsse non crederent: aut etiam si posset, nefas existimarent deos habere captiuos. nam propterea ipsi Romani & deum, in cuius tutela vrbs Roma esset, & ipsius vrbis Latinũ nomen ignotum esse voluerunt. Sed dei quidem nomen nonnullis antiquorum licet inter se dissidentium libris insitum, & ideo vetustas res persequentibus, quicquid de hoc putatur, innotuit. Alij Iouem crediderunt, alij Lunam. Sunt qui Angeronam, quæ digito ad os admoto silentium denunciat. Alij autem, quorum mihi fides videtur firmior, Opem Consiuam esse dixerunt. Ipsius verò vrbis nomen etiam doctissimis ignoratum est, cauentibus Romanis, ne quod sæpe aduersus vrbes hostium fecisse se nouerãt, idem ipsi quoque hostili euocatione paterentur, si tutelæ suæ nomen diuulgaretur. Mox idem scriptor subdit, ex lib. quinto Rerum reconditarũ Sammonici Sereni, euocationis & deuotionis formulam, quam ex Furij vetustissimo lib. ille excerpsit. Est autem hoc carmẽ, quo Dei euocabantur: Si deus, si dea est cuius populus ciuitásq; Carthaginẽsis est in tutela, téque Maxime, ille qui vrbis huius, populiq; tutelã recepisti, precor, venerórque, veniámque à vobis peto, vt vos popu

populum ciuitatémque Chartaginenſem deſeratis,loca,templa,ſacra,vrbémque eorũ relinquatis, abſque his abeatis, eíque populo ciuitatíque metum,formidinem, obliuionem iniiciatis,proditíque Romã ad meóſque veniatis,noſtráque vobis loca,templa,ſacra,vrbs, acceptior probatiórque ſit: mihi quoque Populóque Romano,militibúſque meis præpoſiti ſitis, vt ſciamus,intelligamúſque. Si ita feceritis,voueo vobis templa ludóſque facturum. Subiungit idem in eadem verba hoſtias fieri oportere, auctoritatémque videri extorum, vt ea promitterẽt futura. At verò Liuius in v.ab v.c. Dictator Camillus,ait.ita è Veiis deos euocauit: Tuo,inquit,ductu Apollo Pythice,tuóque numine inſtinctus, pergo ad delẽdam vrbem Veios,tibíque hinc decimam partem prædæ voueo.te ſimul Iuno regina,quæ nunc Veios colis,precor,vt nos victores in noſtram tuámque mox futuram vrbem ſequare,vbi & dignum amplitudine tua templum accipies. hæc Liuius. Deuotio verò vrbium & exercitus ita fieri ſolebat. Poſt deorum euocationem,ea verò à Dictatore,vel Cos. vel Prætore, vel Imperatore fiebat, his propè verbis: Dis pater,ſiue Iouis manes, ſiue quo alio nomine fas eſt nominare,vt omnes illam vrbem Carthaginem,exercitúmque,quem ego mentio dicere,fuga,formidine,terrore compleatis,quíq; aduerſus legiones, exercitúmque noſtrũ arma teláque ferent,vti vos eos exercitus,eos hoſtes,eóſque homines,vrbes, agróſque eorum,& qui in his locis regionibúſque,agris vrbibúſque habitant,abducatis, lumine ſupero priuetis, exercitúmque hoſtium,vrbes agróſque eorum,quos me ſentio dicere, vti vos eas vrbes agróſque,capita ætatéſque eorum deuotas conſecratáſque habeatis,illis legibus,quibus quãdoque ſunt maximè hoſtes deuoti:eóſque ego vicarios pro mea fide magiſtratúque meo,& pro populo Romano,exercitibus, legionibúſque noſtris do,deuoueo,vt me meámque fidem,imperiúmque,legiones exercitúmque noſtrũ,qui in his rebus gerundis ſunt,bene ſaluos ſinatis eſſe.ſi hæc ita faxitis,vt ego ſciam,ſentiam,intelligã, tunc quiſquis votum hoc faxit,vbi faxit,rectè factum eſto,ouibus atris tribus. Cum Tellurem dicebat,manibus terram tangebat:cum Iouem dicebat manus ad cœlum tollebat:cum votum recipere dicebat,manibus pectus tangebat. hæc ex Macrobio. In hiſtoriis autem legimus, huiuſmodi deuotiones factas non modo in Italia,ſed & extrà: quinimmo & poëtam Vergilium ſub poëtico quodam inuolucro has innuiſſe, docti viri obſeruant, vt cùm cecinit,

Exceſſere omnes adytis,arísque relictis,
Dei quibus imperium hoc ſteterat. & item cùm ait,
Ferus omnia Iuppiter Argos Tranſtulit.

Deuotiones etiam ſingularium perſonarum factas, ex hiſtoriis obſeruauimus. vt cum ſe duo Decij, pater & filius pro populi Rom. victoria deuouerunt: & Q. Curtius. Sed & apud Græcos Codrus pro Athenienſibus, & Menœceus pro Thebis ſe deuouerunt,itémque pro Celenæis Anchurus. Vnam ego vel alteram ex latinis afferam,in primíſque ex Liuio,qui lib.octauo ab v.c.ita ſcribit:Cùm collegã litaſſe Decius intellexiſſet,ſibíque omnia læta, niſi quod caput iecinoris à familiari parte cæſum aruſpex oſtendiſſet,alioqui acceptã deis hoſtiã eſſe: Atqui,inquit,bene habet,ſi à collega litatũ eſt.tum inſtructo exercitu, M. Valeriũ Pont.magnã voce inclamauit: Deorũ, inquit, ope Valeri opus eſt: agedum Pont. publicus Pop.Ro.præi verba,quibus me pro legionibus deuoueam.Pont.eum togam prætextam ſumere iuſſit,& velato capite,manu ſubter togam ad mentum exerta,ſuper telum ſubiectum pedibus ſtantem,ſic dicens: Iane,Iupiter,Mars pater,Quirine,Bellona, Lares, Diui Nouenſiles,Dei Indigetes,Diui quorum eſt poteſtas noſtrorũ hoſtiúmque, Deíque Manes,vos precor,veneror,veniã peto,feróque,vti pop. Ro. Quiritiũ vim victoriámque proſperetis,hoſtéſque Po.Ro.Quiritiũ terrore,formidine, mortéque afficiatis: ſicut verbis nuncupaui,ita pro Rep.Quiritium exercitu,legionibus,auxiliis,Pop.Ro. Quirit. legionẽs,auxiliáque hoſtiũ,mecum Deíſque Manibus Telluríque deuoueo. hactenus deuotiones,auxiliáque hoſtiũ,mecum Deíſque Manibus Telluríque deuoueo. hactenus deuot

emittebat,ex quo bellum iustũ esse intelligebatur.Cincius in lib.tertio de Rẽ milit.Fœcialem Po.Ro.bellum indicentem hostib.telúmq; in agrũ eorũ iacientẽ, hisce verbis vti scripsit;Quòd populus Hermundulus:& cætera,vt suprà vide Gellium lib.XVI. cap.IIII.

Patris autem Patrati opera & auctoritas exigebatur ad patrandũ, id est sanciẽdum iuramentum,vbi Fœciales de fœderibus cõuenerant.Creauit quidem M. Valerius primus Fœcialis Sp.Fusium primum Patrem patratũ eo bello,quod Tullius Hostil.cũ priscis Latinis gessit,verbena caput capillósque cingens:alias præterea partes, scilicet repetẽdi Patri patrato dedit Ancus Martius,eum morẽ ab antiquissima Equicolorum gente repetens. eius rei formula antiquissima est huiusmodi: Legatus, idémque Pater patratus, vbi ad fines eorũ venit antè res repetũt,capite velato filo lanę id velamen est. Audi Iupiter,inquit, audite fines cuiuscũque sint gentis,numina audiãt fas.ego sum publicus nuncius Pop.Romani,piè iustéque legatus venio,verbis meis fides sit. Peragit deinde postulata, inde Iouẽ testem facit;Si ego iniustè impiéque illos homines,illásque res dedier Pop.Romano mihíque exposco,tum patria cõpote me nunquam sinas esse.hæc,cũ fines suprà scandit: hæc, quicunque ei primus vir obuius fuerit:hæc portã ingrediens, hæc forum ingressus, paucis verbis carminis cõcipiendíque iurisiurandi mutatis.Si nõ reddebantur quæ exposcebat, diebus tribus & XXX(tot enim solennes erant) peractis,bellum ita indicebat: Audi Iupiter & tu Iuno,ac Quirine,deíque omnes cœlestes: vos terrestres, vósque inferni audite: ego vos testor,populúmque illum (quicũque est nominabat)iniustũ esse.neque ius persoluere.Sed de istis rebus in patria maiores natu cõsulemus,quo pacto ius nostrum adipiscamur.Cum his nunciis Romam ad cõsulendum redibat.Cõfestim Rex, Dictator,Cos.siue quis alius senatũ habere posset,ex his fermè Patres verbis cõsulebat:Quarum rerũ,litium, causarum,condixit Pater patratus Pop.Ro.Quiritium,Patri patrato priscorum Latinorum,hominibúsque priscis Latinis,quas res nec dederunt,nec fecerunt,nec soluerũt,quas res fieri,dari,solui oportuit,dic (ei dicebat,quem primum sententiam rogabat) quid censes:Tum ille: Puro pióque duello quærendas censeo.eorum qui aderant in eandem sententiam ibant.Bellum erat consensu fieri solitum,ac Fœcialis iniectu hastæ, vt dictum est, bellum indicebat.Hanc repetendi cæremoniam,clarigationem dictam, Seruius ostendit & libro nono & x.Aen.Nam cùm Vergilius dixisset,

Et iaculum intorquens dimittit in auras: ibi ait Seruius,Hoc de Romanorum solennitate tractum est.cum enim vellent bellum indicere,Pater patratus,hoc est primus Fœcialium proficiscebatur ad hostium fines,& præfatus quædã solennia,clara voce dicebat, se bellum indicere propter certas causas,aut quia socios læserant,aut quia nec abrepta animalia,nec noxios reddiderant.& hæc Clarigatio dicebatur,à claritate vocis.post clarigationem hasta in eorum fines emissa,indicebatur pugnæ principium. quod locupletius reperit in x.ibi.Tũ certare odiis,& res rapuisse licebit. vbi inter cætera & hoc subdit idem Seruius:Clarigatio autem dicta est,aut à clara voce,qua vtebatur Pater patratus:aut ἀπὸ τῆς κλαρᾶς,hoc est à sorte.nam per bellicam sortem inuadebant agros hostium.vnde κληρόνομοι dicuntur,qui iurè sortiuntur bona defuncti, id est legitimi hæredes.Hinc & Arnobius lib. secundo contra Gentes:Cum paratis bella,signum monstratis ex arce, aut fœcialia iura tractatis per clarigationem repetitas res raptas.Sed iam de his hactenus.

Nec postremò ab instituto nostro alienũ videtur,condend e vrbis ritũ cæremoniámue ascribere,quam & M.Portius Cato in Originũ libris est executus.Cõditores enim ciuitatum tantũ in dextrã vaccã intrinsecus iungebant,& cincti ritu Gabino, seu Sabino, hoc est,togæ parte caput velati,parte succincti,tenebãt stiuam incuruam, vt glebæ omnes intrinsecus caderent.& ita sulco ducto,loca murorũ designabant,& aratrũ susp̃édentes circa loca portarum:vnde territorium dictum est,quasi terribouiũ, hoc est tritum bobus & aratro,Idem repetit Seruius lib,v.Aen.Varro quoque in his qui sunt de ling. Lat.Oppida, inquit,cõdebant in Latio Hetrusco ritu:id est,iunctis bobus tauro & vacca,interiore aratro circumagebant sulcum,hoc faciebant religionis causa,die auspicato,&c.

Fuit & Farreatio,seu cõfarreatio genus sacrificij,quod inter virũ & vxorem fiebat in signũ coniunctionis inter eos:dictũ à farreo libi genere,quod ex farre fieri solebat,vt ait Festus,vel à verbo,vt quidam putant,Cõfarreo,quod nõ est in vsu,vnde quoque diffarreatio,in signum dissolutionis connubij.Plinius libro decimooctauo : Quin,inquit, & in sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat,nouæque nuptæ farreum præferebant.

Cor.

Cor.Tacitus libro quarto : Nam patricios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari,ex quibus vnus legeretur vetusto more,neque adesse,vt olim eam copiam,omissa confarreandi assuetudine,aut inter paucos retenta.

Operæprecium me facturum putaui si quædam altius de sacrificiis repetam, quæ per se curiosos lectores iugi mea lectione nonnihil detineant. Et perinde à Proclo philosopho exordiar,philosopho non minus Academico quàm Peripatetico,is in libro de Sacrificiis, ita propémodum scribit: Sacerdotes per mutuam rerum cognationem & sympathiam in vnum conducebant,& per repugnantiã repellebant,purificantes quæ oportebat, sulphure atque bitumine , aquam aspergentes marinam. Sulphur enim purificat propter odoris acumen,aqua verò marina propter igneam portionem atque iidem animalia deis in deorum cultu congrua adhibebant,cæteráque similiter.quamobrem aliis atque similibus recipientes,primùm potentias dęmonũ cognouerunt,videlicet eas esse proximas rebus actionibúsque naturalibus,atque per hæc naturalia quibus propinquant,in præsentiam conuocarunt:deinde à dæmonibus ad ipsas deorum vires actionésque processerunt, partim quidem à docentibus dæmonibus addiscentes , partim verò industria propria interpretantes quæ conuenirent symbola , in propriam deorum intelligentiam ascenderunt. ac denique posthabitis naturalibus rebus,actionibúsque,ac magna ex parte dęmonibus,in deorum se consortium receperunt. Et hæc fermè Proclus : quo libro multa ea de re comminiscitur, quæ ego vt superstitiosa nimis prætereo. Sed Porphyrius Tyrius philosophus , ipse primos scribit qui deis sacrificare cœperunt , non animalia , sed herbas primùm floréſque, deinde & arbores sacrificasse,aromatáque suffumigasse.Quin & Lycurgus ex herbis,& iis rebus quę parabiles essent,sacrificia instituisse dicitur,ne quãdo ex difficultate sacra omitterentur,vel differre necesse esset.sed & Cecropem legimus Iouem ὕπατον nuncupasse,eíq; nihil omnino animatũ sacrificasse,sed pemmata,seu bellaria indigena. ea autẽ Atheniẽses πελάνους vocitabant,vt Pausanias scribit in Arcad. πέλανος verò,vt Didymus ait,placẽta fuit ex flore farinę confecta,sacrificiis accommodata:quæ sic appellabantur ἀπὸ τῆς πεπλατύσθαι, vel διὰ τὸ φανὸν εἶναι. Euripides in Oreste , ἀφρὸν ἁλὸς πέλανον dixit , spumam circa Orestis furentis os concretam, Commentatores in primo Apollonij Argon. panes interpretari videntur parum mundos , nec planè confectos. Sed & lacrymæ quoque aridæ & coactæ , & thuris & gummi, πέλανοι dicuntur, vt Suidas ait:& obolus,qui mercedis causa vatibus dabatur. Inuenimus etiam morem fuisse Iliacis temporibus,vt nec thure,nec costo, sed cedri & citri fumo deos adolere solerent. quosdam & rore marino,& iunipero;alios βραδὺ quapiam herba sacrificasse legimus. Pythagoram etiam animatis rarius sacrificasse, qui eius vitam perscripsere,prodidertũt.Qui verò primi animalibus vesci cœperunt,id frugũ penuria fecisse , ait Porphyrius. Tribus autẽ de causis deis sacrificãdũ cẽsuere theologi gentiũ, vt veneremur, vt gratias referamus,vt ab ipsis necessaria petamus,& mala propellamus.Ad hęc autẽ perficiẽda votũ animi satis esse existimabãt:cui & addi posse credebãt quędã ex frugibus munuscula.Animalia verò mactare nefas ducebãt:etsi id licuisse videmus per Hebręorũ leges,

Theologi igitur qui dicebantur apud gentes, Deo nihil quod ex materia esset, offerendum statuebãt, quod ipsi Deo ab omni prorsus materia secreto,subitò nõ fieret impurum: quapropter neq; ei sermo vocalis satis accommodatus esse videtur,neq; etiã ex animo sermo intimus,propterea quòd animi quadã inquinatus affectione putaretur: sed puro silentio,puróq; animi affectu Deũ illi colendũ arbitrabãtur.quẽ Aegyptij, vt Iamblichus scribit,Icton,& primũ exemplar appellabãt:qua de re & in Pythagoræ Symbolis super ipsius silentio plura scripsimus.Porphyrius quoq;, oportere ait coniunctos similéſq; Deo iam affectos homines,ad Deum mẽtis ectasin,ac eleuationẽ,velut sacram quandã victimam dedicare,quæ quidẽ ipsamet diuina laus est & salus:& in qua Dei cõtemplatione,omnis affectus ex parte sacrificiũ verè compleri ac perfici asseruit.Filiis autẽ Dei,quos & deos intelligibiles vocabat,laudes iam ex ipso quoq; sermone adhibẽdas censebat,atq; vnicuiq; ipsorũ iustã primitiarũ oblationẽ faciendam,ex iis rebus quas ipsi mortalibus largiri dicebantur, vel quæ eos nutrire & conseruare putabantur. Sic agricolæ primitias earũ frugũ quas colligebãt,offerebãt.Quare ex antiquis pleriq; disputabãt;nõ debere animalia mactari , quin etiã & ab eorũ esu abstinendũ esse.sic peripateticus Dicæarchus, antiquos Græcos prodit nullũ animal occidisse,vt qui proximè deis geniti essent,& perinde natura optimi,adeò vt eorũ ætas aurea vocaretur.Sic & gymnosophistę,prętер reliquã temperãtiã atq; sanctimoniã quã habuisse testantur auctores, Bardesanes,Porphyrius & Philostratus,aliíq;, anima-

lib. abſtinebant: ſic & Eſſæi, gens ſancta exiſtimata apud Hebræos, vt Philon, Ioſephus, Egeſippus & Euſebius produnt, multis animalibus abſtinebant. antiqui præterea Aegyptiorum ſacerdotes, vt Chæremon Stoicus, Porphyrius & Hieronymus tradunt, animalibus plurimùm abſtinebant. quin etiã multa velut diuina venerabantur. Sed quid multa congero? Iniquè fert Porphyrius, ſuo tempore multos etiã philoſophię ſtudioſos, gloriam potius inanẽ quàm diuinitatẽ colentes, ante ſtatuas prouolui, eáque obire ſacra quæ minimè illos deceret. Sed enim ego nõ hæc in manus ſumpſi, vt rectè nécne id factũ eſſet monſtrarẽ, ſed vt gentiũ potius ſuperſtitionẽ multiplicem oſtenderem: & vt ea volentibus vel expẽdere vel redarguere, ad manus paruo labore præſtò forẽt. Et licet ante me hac eadem de re quidã ſcripſerint, ita tamen cõcisè ac ieiunè id tractarũt, vt nõ multa ex iis poſſis excerpere. in iis etiã pleraque offendi, quæ longè ſecus ſint, quàm ab eis prodẽtur. Nec quiſquã me hoc ſcripſiſſe putet detrahendi ſtudio, nã & ideo ipſorũ nomina cõticui, errata tantũ caſtigaui. Sic mecũ agat alius, ſum etenim homo. Quare iam inſtitutũ exordiar.

Et antequam ad ſacrificia particularia deueniam, prius quædã in vniuerſum afferam, quæ ad præſentem tractationẽ cõueniunt: in primíſque illud quod Plutarch. Numæ Põpilio aſcribit, vt deos adoraturi ſedeãt, quod & vice prouerbij vſurpatur. Significat verò vota certa cõcipere oportere, & in ea quæ optima ſunt perſiſtere ac perſeuerare. quidam tamen aliũ putant habere ſenſum. quod eos qui ſacris operantur, oporteat nõ obiter, ac velut aliud agẽtes hoc facere, ſed vacuos ac totos rei diuinæ vacare, ac intẽtos eſſe. Vnde cũ Pontifex ſacra aggrediebatur, præcones clamabãt, Hoc age: quod planius in Symbolis Pythagorędixi. Sed vt & verbis Ciceronis vtar, nec diis immortalibus ſemper eoſdẽ, atq; aliàs alios ſolebant venerari, & precari, vt ſcilicet res & tempus expoſcere videbatur. Sanè nec deis omnibus eadem conueniebãt, nec vni omnia ſacra, vt cùm alij, tum Euſebius & Lactãtius, & in primis Nazianzenus Gregor. aduerſus Iulianũ Cæſ. Nec eodem, inquit, modo, vt ſacerdotibus videtur. nam alicubi, vt apud Lindios, pium eſt Buphagum, id eſt Herculem execrari, quod in dei cedere honorem creditur, ſi in eum multa conuicia dicantur: vel apud Tauros hoſpitum mactatio, vel apud Lacedæmonios puerorũ ſuper alta re flagellatio: vel Phrygibus piũ eſt, ſub tibiarum cantu concidi, aut ſaltationibus effœminari, ſicut aliis puerorũ turpis amor, nonnullis etiã ſcortari: aut quæcũq; habẽt myſteria, ne ſigillatim cuncta enumerem. Quare nũc præſtat audire Apollinis oraculum de cultu & ſacrificiis deorum, quod Porphyrius in lib. Reſponſorum, & Euſebius in quarto Præparationis euang. aſcripſerunt, variis de cauſis. hoc autem latinè expreſſum tale eſt:

Hæc age, qui nutu diuorum ingreſſus amice es
Huius iter vitæ: mactanda eſt hoſtia cunctis
Multa deis, ſeu qui terram, ſeu qui mare vaſtum,
Aera ſeu qui habitant, latum ſeu qui æthera, ſeu qui
Alta colunt cœli, ſeu qui infima regna barathri.
Quæ quibus obſeruanda modis ſint, ſingula dicam:
Tu memori commiſſa animo mea dicta teneto.
Terna quidem diuis cœleſtibus hoſtia, & ipſa
Candida mactanda eſt: terna & terreſtribus, atque
Alta eadem. gaudent porrò, & capiuntur apertis
Terreſtres aris: foueas cum minima contrà
Expoſcant atro imbutas inferna cruore,
Nec placeat niſi quæ terræ mandetur humata
Victima. mel verò Nymphæ, atque liquentia vina,
Offerri lætantur. at ignem accendier aris,
Quæ circum volitant terram, ſibi numina quærunt,
Imponíque atrum corpus, tum thura, ſimúlque
Iniiciet ſalſas fruges, & dulcia liba
Hæc facito. verùm quibus eſt data cura profundi,
His ipſo ſemper fer ſacra in littore, totum
Porricéque in fluctus animal. cœleſtibus autem
Extremas reddes partes, atque igne cremabis.
Quod ſupereſt, propone tibi, dapibúſque reſerua,

Sudet

Sudet odoratis craſsíſque vaporibus aër. Et hoc quidem oraculum ita Porphyrius eſt interpretatus. Cum igitur terreſtres & inferni dei ſint, atras illis quadrupedes offerendas Deus iubet. modus autem differt. Nam terreſtribus ſuper aras, infernis verò in ſcrobibus & foueis mactandas eſſe victimas præcipit: aëreis autem volatilia dicit offerenda, corporibus holocauſtis & ſanguine ad aram circumfuſo. Volatilia etiam deis marinis, ſed vina in fluctus porricere mãdat. ita omnibus deis, præterquam terreſtribus, volatilia immolari poterant: ſed marinis ſolummodo nigri coloris volatilia. Quare cæteris alba offerenda ſunt, cœleſtibus verò & æthereis beſtiarum, quas albas eſſe præcipit, & conſeruandas extremitates, reliquas autem partes comedendas. ex his enim ſolummodo comedere oportebat, ex aliis verò minimè: ita quadrupedes & terreſtres terreſtribus ſacrificanda fuerãt; ſimile etenim ſimili gaudet. Sus porro, terreſtre animal eſt, & idcirco Cereri gratiſſimum. Atra verò, quia & terra naturaliter tenebroſa & opaca. Tres autem ſimul, quoniam terreſtris corporis tria ſunt ſymbola: & ſuper aras terreſtribus, quoniã ſuper terram verſantur. Cæteris deis idcirco volatilia ſunt offerenda, quoniam vniuerſa mouentur: in motu enim ſemper maris aqua eſt. eius atræ ſunt hoſtiæ, quoniam & cæruleus color eſt aquarum. Alba verò aëreis: lucis enim aër ſuſceptibilis. Cœleſtibus autem & æthereis extremitates conſecrandas iubet, quoniam leuiores reliquo corpore ſunt. Quorum ſacrificiis communicare fas erat: quia cum cæteri dei arcere mala ſolere putarent, cœleſtes bona mortalibus largiri credebant. Hæc ferè ex Porphyrio & Euſebio. Fuit etiam Pythagoreorum vel ſymbolum, vel ænigma, Superis impari numero ſacrificandum, paria autem inferis: vt alibi diximus. Sanè & Lucianus in eo qui eſt de Sacrificiis, varia eſſe ſacrificia prodit, pro etiã perſonę ſacrificãtis qualitate: Agricola, inquit, de boue rem diuinã facit, opilio de agno, ępolus de capra. eſt qui thus, qui liba & placẽta offert. Et ſi pauper ſit, deis litat, dextrã tantũmodo exoſculãs. At verò cũ immolãt, primò victimã ſertis coronãt, explorántq; antè num legitima ſit, & apta, ne fortè ſacrificẽt quæ religio admittat: tum ad arã deducunt, & ante dei ſimulacra iugulabãt, voce cõueniẽtẽ & tibiis & ſacris. Sedenim Valerius Max. Plutarchus & Seruius, aliíq; ſcribũt, apud antiquos nõ ſolũ publicè, ſed & priuatim nihil gerebatur, niſi auſpicio prius ſumpto: quo ex more plerunq; & ſacrificia captatis auguriis peragebãtur. Sed in ſacrificiis ritè celebrãdis maiorẽ nullam cæremoniã fuiſſe videmus, quàm nihil ſibi cõſcire, bonos ac pios eſſe. vnde Plautus in Rudẽte, Arcturũ cœleſte ſidus inducit dicentẽ:

Atque hoc ſceleſti in animum inducunt ſuum,
Iouem ſe placare poſſe omnibus hoſtiis;
Et operam & ſumptum perduunt. atque id ideo
Fit, quia nihil ei acceptum eſt à periuriis.
Supplicij facilius ſi qui pius eſt à deis ſupplicans,
Quàm qui ſceleſtus eſt, inueniet veniam ſibi.
Idcirco moneo vos ego hæc, qui eſtis boni,
Quíque ætatem agitis cum pietate & cum fide,
Retinere porrò poſt factum vt lætemini.

Hæc quidem Arcturus, vel Plautus potius: quibus planè cognoſcimus, bonos ac pios eſſe debere, qui deis immortalibus eſſent ſacra miniſtraturi. Dein vt hæc ritè peragerentur, obſeruatio penes Pontifices fuit. Qui duo in primis hoſtiarum genera eſſe ſtatuerunt: vnum, in quo deũm voluntas per exta diſquirebatur: alterum, in quo ſola anima deis ſacrabatur. vnde & aruſpices, has Animales hoſtias vocabant. Vtrunque hoc hoſtiarum genus ſacrorum peritiſſimus Vergilius ſuo carmine oſtendit, & primo quidem illud quo voluntas numinum per exta monſtrabatur:

Mactat, inquit, lectas de more bidentes. Et mox;
In pecudúmque recluſis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.

Alterum illud, in quo hoſtia animalis dicebatur, quoniam eius tantum anima ſacrabatur, ſignificat, cùm inducit Entellum victorem Eryci mactare taurum. nam vt explicaret animalis hoſtiæ cauſas, ipſo animæ vſus eſt nomine:

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis, Perſoluo.

Quod verbum, vt etiam Macrobius notat, pertinebat ad nuncupata vota. Animalem hoſtiam idem poëta in illo ſignificat,

Sangui

Sanguine quærendi reditus, animáque litandum Argolica. nam & animam, id est hostiæ nomen posuit: & litare, quod significat sacrificio facto numen placare & impetrare, vt planius infrà ostendam.

Sanè & Seruius lib. 11. Aeneid. ait: Animales hostiæ hæ sunt, quæ tantum immolantur. Alibi sanguinem in aras tantum fundi solitum, ostendit Vergilius: vt,

Sanguinis & sacri pateras. & alibi corporis partem: vt,

Extáque salsos Porriciam in fluctus. alibi integras victimas: vt,

Et solida imponit taurorum viscera flammis. quod græcè sacrificium holocaustoma, & holocaustum, & holocautoma vocatum videmus: quòd videlicet tota igni absumeretur. Obseruabant præterea antiqui in sacrificiis, vt antè aduersos deos placarẽt, & postea propitios inuocarent: quod Vergilium seruasse Grammatici notant. vt in illo,

Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam. Sic etiam Dido in 1111 Aen. nuptura primum Cererem placat, quæ nuptias est execrata, propter filiæ raptum: & Apollinem, qui vxoris expers fuit. placat Liberum patrem, qui nisi raptum habere potuit coniugem: sic Iunonem conciliat, cui vincla iugalia curæ, & matrimoniorum dea & regina. Lege, & Vergilij versus perpẽde, videbis ipsum sacrorũ diligẽtissimũ & peritissimũ. Vt me plerũque, pudeat, pigeátque, nos in nostris sacris adeò cõniuere, ne cæcutire dicã. Sed præstat aliena & vetera recensere, quàm nostra nostris frustra & surdis exprobrare.

Victimæ antiquis hæ frequentes fuere, ouis, sus, bos, capra, gallina, & anser: quas cum immolabant nisi puræ integræque fuissent, & lectæ ad rem diuinam, minus proficere putabant. Fuit quidem priscis opinio, vt ex hœdis potius & agnis hostiæ fierent, quàm ex cæteris: quia hæ mites & cicures essent. nam gallinacei, sues, & tauri, animo magis abundare videntur. Ideo etiam ouilli pecoris hostiam maximam, non ab amplitudine, sed quia animi esse placidioris viderent, pontifices dixerunt. Sunt igitur qui scribant, sex tantum animalium genera in sacrificiis veteres adhibuisse: quorum sententiam nos nec approbamus, nec refellimus. nam apud auctores plura inuenimus, sed variis in locis & ritibus. Aiunt ergo illi veteres, altiles duas afferri solitas, gallinam & anserem: licet Aristophanes in Auibus, omnibus fermè deis suas aues attribuat: quadrupedia quatuor, ouem, suem, capram, bouem. at qui angustiori forent patrimonio, qui nec bouem possent sacrificio inferre, farinacea ex masa hunc conficiebant, & bouis vice immolabant: vnde & septimus bos est dictus. Sanè in sacris plerunque simulata pro veris accipiebantur. hinc cum de ijs animalibus quæ inuentu difficilia essent, sacrificium faciendum foret, ea de pane vel de cæra effingebantur, imò etiam de aliqua alia re. hinc Vergilius,

Sparserat & latices simulatos fontis Auerni.

Nam & in templo Isidis aqua sparsa de Nilo dicebatur. Idem obseruat Seruius secundo Aeneid. comment. vnde in Priapeiis Aristagoras villicus,

De cæra facta dat tibi poma deus.

Id quod & Græcos factitasse notaui. nam Cyziceni nigram bouem quotannis cùm immolare solerent, & obsidione pressi talem inuenire nõ possent, frumentaceam effinxere, eóque pacto sacrum perfecere. Athenienses quoque in Iouis Milichij id aliquando effecere, vt ex Thucydide in Ioue retulimus. Sed vt sequar de victimis, Philo Hebræorum doctiss. quandoque solum Mosem quinque pura instituisse in sacrificiis tradit: ex auitio quidem genere duo, columbas & turtures: ex quadrupedibus tria, ouem, bouem, capram. & sicut Hebræi sue abstinebant, ita gentes ex eo maximè rem diuinam fecere. Aegyptij Lunæ & Libero suem immolabant, reliquis deis boues, vitulósque & anseres: capras verò & hircos non attingebant. contra Britanni nec leporem, nec gallinã, nec anserem quidem ad epulas adhibebant, nec deis etiam sacrificabant. Romani Pontifices certè maximam hostiam, vt dixi, ouilli pecoris dicebant, non ab amplitudine corporis, sed ab animo & natura placidiore, vt inquit Festus. Fuerunt porrò & aliæ victimæ, sed diuersarum nationum, & gentium. nam vt canit Ouidius,

Placat equo Persis radijs Hyperiona cinctum,
Ne detur celeri victima tarda deo.

Palumbos etiã in sacrificiis adhibitos legimus. hinc Plautus in Penul. Nos palumbẽ ad arã vsque duximus. Sed institutũ prosequamur. Eligebãtur ergo hostiæ & ex grege secernebantur, quæ ideo & lectæ & eximiæ dicebantur. atque hæ quidem maiores, & vberius depa

depastæ, non claudæ, non morbosæ, non alio quouis modo vitiosæ: fu tura enim cognosci antiqui non posse existimabant, nisi ex sacra victima, quæ præterea fixam aurem, vel caudam aculeatam, aut linguam nigram non haberent. Et quoniam sic victimę eximebantur, & seligebãtur, factum est vt etiam Legere verbum sacrorum diceretur. Numa Pompilius, deos fruge coli, & mola salsa supplicari instituit: vnde & Immolo verbũ pro sacrifico deductum creditur. quæ quidẽ mola ex farre, sale & aqua componebatur, sine qua mola nullum sacrificium ratum fieri censuit. atq; id far nisi tostum fuisset, ad rem diuinam non esse purum statuit. ideo & Fornacalia, & religiosas ferias, quibus far in fornacibus torrebatur, obseruari iussit. quin & Fornax dea, vt in primo Syntagmate dictum est: quòd farris genus ador & adoreum dicebatur, & vulgò semen, vt Isidorus ait, etiam dictum: & Edor quondam appellatũ, ab edendo, quia eo primo vsi sunt homines: siue quia in sacrificiis ipsius generis panes ad aras offerebantur. vnde & Adorea sacrificia ait dici: quãquam Adorea pro gloria & victoria etiam capitur. Farina præterea, ex qua mola cõficiebatur, horna, hoc est, huius anni esse debebat. Græci verò ὅλοχύτας molas ex hordeo & sale in sacris cõfectas adhibebant. Homerus, ὅλοχύτας προβάλοντο, id est, molas porriciebant. hoc Homeri interpretes & Phauorinus tradunt. Græci ergo non far, sed hordei primitias, libáque & placentas ex hordeo offerri, hordeúmq; sale inspersum in primis aræ infundi, satius duxere: sine quo, saluis cæremoniis, nullum sacrum fieri fas putabatur. Hinc etiam qui eiusmodi primitias colligebant, apud Opuntios, vt Plut. notat, Crithologis fecere nomẽ. Megaris verò, dum ad Tei sepulcrum sacrum fiebat, pro hordeo calculis vtebantur. Dianæ autem Propyleę Eleusiniæ mulieres nullam, nisi ex ibi nato hordeo, molam cõficere fas fuit. Sed & proprij quibusdam deis panes erant dicati, de quorum nonnullis Athenæus & Pollux libro sexto, vt sunt Obeliophori in Bacchi celebritatibus: Pelani omnibus deis communes, quos paulò suprà scripsi. Bos etiam placẽtæ nomen, cornuta Apollini, Dianæ, Hecatæ, & Lunæ attributa. Popana etiã, & Prothymata, in sacris, & Aesculapio in primis, vt docet in Pluto Aristophanes, adhibebantur: Melituta verò Trophonio. Aristeretiam & Hygiea, molæ species traduntur. Sed in Fornacalibus, qui non fuerant feriati, quíque in sua tribu, vt erat constitutum, sacrum non fecissent, in Quirinalibus sacrificio expiare cogebantur; idcirco Quirinalia stultorum ferias dictas inuenimus. Omnibus quoque ferè deis, vt pòst ostendemus, suæ victimæ & su sacra constituta fuere, quæ pręterire & transgredi fas non erat. Nanque aliena hostia alius deus placari non credebatur: quippe non eadẽ Ioui & Neptuno, Iunoni & Cereri victima assignabatur, vt paulò pòst patebit. Sed nec hoc perpetuò ratum, & vbique. Neptuno plerique de nigro tauro rem sacram faciebant. Trœzenij de fructuum primitiis: Græci aliquot de cruribus taurorum: Vlysses ariete, apro & tauro litauit. Athenis autem, licet octauo die cuiusque mensis Neptuno sacrũ fieret, non tamen de tauro semper neque Apollini semper de tauro Græci, sed multiplicis generis victima sacrificabant. nanque Homero teste, vnus tauro, alius ariete, aliquis hirco sacrum fecit. ex bobus verò, vitulis & pecudibus laudatissimæ vitulæ ad deorũ placamenta habebantur. Idcirco Ioui à flamine omnibus idibus bos cãdidus, & ex agro Falisco, aut Meuania immolabatur: illos enim ad sacra saginabant, & deorum suppliciis seruabant. Bos autẽ qui iugo subactus fuisset, purus nõ putabatur. Fœtus bouis triceſimo die, pecudis septimo, suis verò decimo à partu, idonei sacris, ac puri putabantur. Creditum quoque, bouem quinquennalem insignem Ioui victimã esse, & pecudes bimas sacrificio maturas. Solonis quidem lege de boue nulli deo sacrificari licebat, quia animal putaretur innocuum, & colonũ. Tantę autẽ venerationis veteribus fuit, vt æquè capitale censerent bouem, ac ciuem, necasse. Aegyptij boues ruffas Typhoni mactare soliti fuere. Arabes, pingues ac saginatos camelos in ara Ignoti Dei sacrificabãt: nupturæ virgines camelis deos propitiabant. Heroibus tauro, capro, & ariete litabant. Sunt qui tradant, Pythagoram præter sua instituta, bouẽ quãdoque Musis & Ioui gallũ albũ immolasse: quod vix crediderim, propter ea quæ de eo in Symbolis retuli. Romani magna religione hostias explorabãt, itémque magna superstitione Aegyptij, vt in sequentibus ostẽdemus. Græci, an tauri puri essent, farina, an capri, ciceribus, capræ verò aqua frigida explorabãt: si enim hæc gustare noluissent, id sacrũ minus deis gratũ arbitrabãtur. Vlceroſam quoque victimã veteres reiiciebant. quin & vlcerosos augures de cœlo seruare minimè fas fuisse, notaui: quòd vlcus pollutio, ac corporis diminutio quę dã censeatur, vt Plut. scribit. Ad hæc & Ruminales hostias nisi bidentes essent, omnes non puras

esse affirmabãt. Sed hoc locupletius declarauimus, dum de hostiis bidẽtibus locuti sumus.

Proditum verò memoriæ est, à suilli pecoris genere immolãdi initium Romæ primum factum, eo argumento, quòd sus fœderibus & sponsalibus adhiberetur. Hinc & Varro lib. secundo de Re rust. Porci, inquit, qui à partu decimo die habentur puri, & ab eo appellantur ab antiquis sacres, quòd tum ad sacrificia idonei primum dicuntur: itaq; apud Plautum in Menechmis, eum insanum putat, qui vt pietur in oppido Epidamno, interrogat, Quanti hi porci sunt sacres? Idem Plautus in Rud. Sunt domi agni & porci sacres. hinc etiã sunt Nefrendes sues, de quibus sic Fulgentius ad Chalcidium: Diophantus Lacedæmonius, qui de sacris deorum scripsit, ait, apud Athenas Marti solere sacrificari sacrũ quod ἐκλοιφόνευμα appellabatur. Si quis enim centũ hostes interfecisset, Marti de homine sacrificabat apud insulam Lemnum, quòd sacrificatũ est à duobus Cretẽsibus & vno Loero, sicut Soficrates scribit. Sed posteaquã hoc Athenien sibus displicuit, cœperunt afferre porcum castratum, quem Nephrendẽ vocabant, quasi sine renibus. Et apud Romanos scribit Siciniũ Dentatũ centies & vicies pugnasse singulari certamine, cicatrices habuisse supra quadraginta quinque, post tergum nullam. coronas accepisse vigintisex, armilas CXL. & istum primum sacrum fecisse Marti. hactenus Fulgẽtius. Sed de Dentato, quanquam parum ad rem facit, Plinius & Solinus, aliiq; nonnihil euariant: Nefrendes, scribit Festus, arietes dixerũt, quòd dentibus frendere non possunt. alij dicunt, Nefrendes infantes esse nondum frendẽtes, id est, frangentes. Liuius: Quem ego nefrendem alui, lacteã immulgens opem. Sunt qui Nefrendes testiculos dici putent, quos Lanuuini appellant nebrundines, Græci νέφρους, Prænestini nefrones. hæc Festus: qui quamuis nefrendes arietes dicat, Varro tamen Fulgẽtio sustinet nefrones. hæc Festus: qui quamuis nefrendes arietes dicat, Varro tamen Fulgẽtio suffragatur, vt qui porcos scribat significare, qui lactentis nomine amisso, nondũ fabam frendere, id est, frangere possunt. Sed & in initiationibus Cereris sus mactabatur. Et quamuis in sacris ipsius deæ vinum adhibere nefas esset, in hoc tamen sacro de vino libasse, pontificales libri non vetabant: quam quidem suem immolari ab eo qui mortuo iusta fecisset, criminẽ admitti putabatur. Deorum quoq; matri nullum sacrum, nisi de porca fieri, quidam prodidere: & lustrari exercitũ. Scribit Aelianus Aegyptiis persuasum esse, sues Soli & Lunæ inimicis. esse: & semel tantum, cum festos dies agunt, eos Lunæ singulis annis dicasse: aliàs verò nunquam nec huic ipsi, nec cuiquam deorum sacrificasse: id propterea faciẽtes, quia execrandos & detestandos existimabant, vt Iudæi quoque. quod & pluribus Plut. in Symposiacis est executus. Subdit etiam Aelianus, in mysteriis Athenienses sues immolasse, propter perniciem quam segetibus sues inferũt. Eudoxus verò ait, Aegyptios ab immolandis suibus abstinuisse, quòd postquam sementem fecissent, eorum greges ad proterendam & proculcandam frugum sationem, & depellẽdam in altiorem humum, & humidiorem, immittere solerẽt, vt hac quasi occatione obducta terra semina, ab auibus minus infestarentur. hæc fermè Aelianus. In Mysia præterea Abretani Iouis templum fuit, in quo sues comesse aut mactasse scelus erat: idem & apud Phœnicas, quibus per omne tempus, vt Iudæis etiam, suibus abstinere per leges cautum fuerat. Proditum tamen est, in Thessalia Veneris fanũ fuisse, & aliud in Sida Pamphyliæ, & in Aspendo, & Argis, in celebritate quæ Hysteria dicebatur, in quibus præter instituta moresq; aliorum sues mactare licebat, cum in cæteris nullo modo fas esset. Aristophanes tamen in fabulis, suum plerunq; & porcorum sacrificium commemorat. Notat & Galenus in commentariis Chirurgiæ Hipp. γλυκέαν à græcis vocari sue, vel porcum in sacrificio, blanda scilicet voce: vt quoque simiam, καλλέαν, eadem ratione. atque hac in re Callimachi versus citat. Solum apud Thussas in Aegypto, vbi Venus cornuta colebatur, vacca illi immolabatur, & in Nitriotica præfectura ouis. Astris porrò & Stellis legimus volucres dicatas, anseres Isidi, Lunæ taurũ, Iunoni agnum, Veneri columbam. Græci Mineruæ iuuencam sæpe indomitam auratis cornibus mactarunt. Victimas quoque de piscibus aliquando legimus factas. Bœotij, vt scribit Athenæus, Copaidas anguillas, à lacu sic vocatas, coronatas, moláque perfusas deis immolabãt. Idem & piscatores scribit ex thynnis, quem maximum cepissent, Neptuno immolare solitos, & sacra ea Thynnæ appellasse. Mnaseas etiam Atergatidis deæ sacra piscibus fieri prodidit, cùm veris & coctis, tum simulatis ex auro & argento. Phaselitæ quoque in Lycia piscium salsamenta quotannis patrio ritu deis suis offerre solebant: ídque sacrum institutum, quod Lacius Argiuus à pastore Cylabra campum emisse ad ædificandam vrbem piscium salsamẽtis fertur, potius quàm farina, vel melle. Quin etiam & aruspicinam Lycios exercuisse,

Athe

Athenæus ex Polycharmo prodit, ex piscibus & futura prædixisse. Porrò & mullum piscem, id est, triglam, vt alibi dixi, Proserpinæ, ac item Dianæ sacrarunt antiqui, & citharon Apollini, Mercurio bocas, Libero patri cittulum, apuam Veneri, Neptuno pompilũ: quem & sacrum piscem quidam vocauere, vt pluribus Athenæus exposuit, & Aelianus. Porrò & id obseruauimus, mullum barbatulum non attingi à sacrificãtibus sacerdotibus, nec à fœmina Argolica Iunonis sacerdote. Sed nec mustelam sacerdotes esitant, vt idem ait Aelianus, quòd ore pariat. Caius Caligula eò vesaniæ processisse traditur, vt sibi tanquam numini sacro phasianos, phœnicopteros & pauones mactari iusserit. Sed hæc portenta sacrorum mittamus, cætera dicamus. Vinum in plerisque omnibus sacris penè libabatur, In nuptiis Cereris, vt alibi dictum, non adhibebatur. Vinum nouum Baccho dare fas fuit, frugum primitiæ Cereri. sed hæc gustare, aut vesci his prius quàm sacerdotes, minimè fas fuit. Scribit Festus, Sacrima appellatum mustum, quod Libero patri sacrificabãt pro vineis & vasis & ipso vino conseruandis: sic vt præmessum de spicis, quas primùm messuissent, Cereri sacrificabant. In sacris verò deæ Ruminæ inferre vinum, expiatione dignum fuit: quippe illi sacrum facientes, hostiæ lac, nõ vinum spargebant. Et in sacris Bonæ deæ, quam Floram perperam quidam vocant, cum vinum libabant, lac esse dicebant. Vestæ quoque non vino, sed de Numico flumine, vt ait Seruius, libabãt: quibus diebus, mense Iunio molæ frumentariæ, & asini sertis & pane coronabantur. Ad huius templum iuxta forum, nisi nudo pede accedere non conueniebat: sicut in æde Dianæ apud Cretenses, quam Britomartin nominabant, de qua in Dictynna abunde locuti sumus. Proditum quoque memoriæ est, Romulum nunquam vino in sacris, sed lacte libasse. Quinetiã Atheniẽses Mnemosynę, Auroręs, Soli, Lunę, Vranię, & Nymphis nõ vino, sed aqua melle diluta sacrificasse, vt in sacris Nephaliis, iam dictũ. Vbi autẽ in sacris vina libare deis necesse fuit, ex greca & imputata vite seu fulmine tacta, aut quę vulneratis pedibus calcata, vel immũditie polluta fuerat, aut iuxta quã homo laqueo pepẽderat, quæq; circumcisis vinaceis profluxerat, vina libare deis infaustũ erat, sed ex iis tantũ vitibus vuisq; fertilibus laticis, qualẽ, vt canit Poëta,

Pateris libamus, & auro,
Inflauit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

Pythagoræ quoq; Symbolum fuit, Ne deis libaris ex imputatis vitibus: vt planè ibi exposui. vinum verò antequam funderet sacerdos, prius simpullo ligneo propinabat, vel fictili, quod & simpuuium vocatum video. Iuuenalis Satyra VI,

Simpuuium ridere Numæ, nigrúmque catinum.

Hinc simpullatrices mulieres sacris deditæ, vt Festus ait. erat autem simpullum, in sacrificij apparatu haud cyatho dissimile. Huius meminit Cicero in tertio de Legibus, & Plinius libro trigesimoquinto. Vocatur etiam Sympinium. Arnobius, agens de vino in sacrificiis: Date quæso, inquit, deis immortalibus vt bibant, scyphos, brias pateras, sympiniáque depromite. Idem paulò pòst: Operæprecium est etiam verba ipsa depromere, quibus cum vinum datur, vti ac supplicare consuetudo fuit: Mactus hic vino inferio esto. Inferio, inquit Trebatius, verbum ea causa additum, eáque ratione profertur, ne vinum omne omnino quod in cellis atque apothecis est conditum, ex quibus illud quod effunditur promptum est, esse sacrum incipiat, & ex vsibus eripiatur humanis. Addito ergo hoc verbo, solum erit quod inferetur sacrum, nec religione obligabitur: vt inferium videlicet vinum dicatur sacrum, quod deis infertur. Sanè & Varro, Depesta, ait, dicta etiam nunc in diebus sacris Sabinis vasa vinaria, in mensa deorum sunt posita. Apud antiquos scriptores Græcos inueni appellari poculi genus Depestam, quare vel inde radices in agrum Sabinum & Romanorum sunt profectæ: quod vinum dabant vt minutatim funderent, à guttis Guttum appellarunt; quòd sumebant minutatim, à sumendo simpullum nominauere. In huiusce locum in conuiuiis è Græcia successit Epichysis, & cyathus; in sacrificiis remansit Guttus & Simpullum. hæc Varro. Sed & hodie guttum habemus in cõuiuiis. Gottum tota Venetia nuncupantes. Epichysi vtitur & Plautus in Rudente: Præterea, inquit, sinus, epichysis, cantharus, gaulus, cyathus. Sanè græci σπονδεῖα vasa dicebant, à σπονδὴ, id est, sacrifico dicta, in quibus deis vina libabant. σπονδικοὶ verò, huiusmodi sacerdotes vocabantur. Et quoniam in sacris morosa & cunctabunda voce vtebantur, inde spondæus pes, sacris maximè aptus dictus est: & οἰνόσπονδια, cum vino sacrificia peracta. Thasij vino

libaneo,odore thuris,deis prolibabant.& apud Asopum in æde Eumenidum mulso libarẽ, & pro coronis,floribus vti permissum fuit. Sanè Seleucus apud Athenæum libro secundo,negat veteres vini copiam,aut deliciarũ quippiam in sacrificiis inferre solitos, cum tamen θοίνας, & θαλίας, & μέθας deis impenderent:& quidem θοίνας, quòd vino vterentur: θαλίας, quòd vescerentur: μέθας verò, quòd μετὰ τὸ θύειν, post sacrificia hilares fierent. Epicharmus etiam apud eundem corruptos mores notat, ac mutatam frugalem illam in sacris obseruantiam. Ex sacrificio, inquit, epulum, ex epulo facta est potatio, ex potatione comus, ex como facta est θυωρία, id est,ludus: ex θυωρία iudicium, ex iudicio condemnatio,ex condemnatione compedes, sphacelus, & mulctatio. Hæc ille. Quid, inquam, si hoc tempore viueret Epicharmus, de nostris nunc sacris diceret? Nundinas, non sacra appellaret. Sed nos nostra mittamus, vetera sequamur.

Victimæ plerunque maiores auratis cornibus procedebant, minores coronatæ offerebantur, vt planius non multo pòst dicam. Obseruabant etiam, vt si vinum hostiæ infundendum foret,molam aut fruges in caput spargerent,ordine præpostero:si verò, cum hostia ad aras ducebatur,vehementius fuisset reluctata, inuitáq, altaribus admoueretur, vel si aufugisset, vel percussa mugitum dedisset: aut in aliã corporis partem, quàm oporteret, cecidisset:piaculare sacrum,& triste auspicium facere credebatur, quasi quòd inuitis Deis offerri videretur.quæ verò fugisset hostia, vbicunque eam nacti fuissent, mactari oportebat,ne maius piaculum fieret. Iones tamen contra instituta moréque sacrorum tunc maximè hostiam litare, & deis gratam fieri putabant: cum inter immolandum taurus mugitum dedisset. Existimatum etiam antiquis est,funestam familiam, seu hominem funere pollutum,nec publica sacra facere,nec ædes deorum dedicare posse,nisi in lemuralibus & parentalibus,vt suo loco dicemus. Notauimus suprà in Succidaneis, fœmininas hostias potiores apud Romanos fuisse. apud Aegyptios tamen vetitum fuit, fœminam hostiam immolare. Barbaris quoque circa montem Caucasum, & apud Derbices Persicam gentem, fœminam victimam fuisse, aut eius carnibus vesci,sub graui documento vetebatur. Si tamen primis hostiis non litassent, aut primum sacrum negligentia vel casu non rectè initum aut curatum foret, illud dennò augeri, & victimas succedere ad expiandos deos permittebatur, donec ritè perlitatum esset. Illud non omiserim, Romanos consueuisse pro rebus quas citò expedire volebant,ætate grãdioribus hostiis: vbi verò rem augere vellẽt,seu produci,iuniore victima sacrificasse. Nec vnam vnquam hostiã duobus deis,aut incertis,sed certo immolare solitos:quia vtri deo res diuina faciẽda esset, facile vt dignosceretur:superísq; deis impares & albas,inferis verò pares & nigras obtulisse. Veteres etiam illud obseruabant, vt si pro infantibus immolandum foret, non grandis, sed minor hostia mactaretur:obseruatúmque est in deorum Manium sacris,auersa ac tristia auspicia,& dira magis fausta esse. Itaque in his non litare potius quàm litare est. Animalia præterea sacrificiis congrua, integra atque insecta, quæ à græcis ἄθλια & ἄτομα dicebantur,legebantur: καὶ μὴ ἐμπικρα, hoc est non curta,seu mutila.nam & Solon philosophus dicere solebat, ἐμπικρα ἀφελῆ. Sacrificiorum etiam quædam ὑπόθετα, hoc est adiecta,seu appositа dicta legi, quorum in Areopagitico meminit Isocrates: quæ non erant indigena & patria. Fuere & quæ Dorophorica,& quæ Apolytrotica,quæq; Apoplectica,atque Athyta nuncupata fuere. Item quæ λυσεκθύτα,hoc est,in quibus non erat litatum,vel quæ dira sacra ab aliquibus dicuntur. Porrò sicut hostiæ puræ ac integræ parandæ fuerant, sic & sacerdotes, qui sacra facturi erant,nisi tales fuissent & ipsi à sacris arcebantur. Id Plinius in septimo declarat, de M. Sergio agens: & Seneca libro quarto Declam. de Metello loquens,& Dionys. Alicar. libro secundo hist.quo loco agit de sacerdotibus à Romulo constitutis.

Par etiam fuerit,ritus & cæremonias subsignare.nam singulis ferè deis sua sacra instituta fuere,quæ transgredi aut præterire nefas ducebatur. neq; deos omneis eisdem semper sacris,sed alios aliis ritibus,cęremoniísque placari,toto hoc de Deis opere docui:quę tamen in omni sacrificio solennia seruari in vniuersum solita, quásve cæremonias custodiri, hic tibi collecta perscribam.

Sacerdos in omnibus sacrificiis ritè celebrandis, antequam deis immolaret,aut rem diuinam faceret, quibusdam se prius sacris præparabat, vnde Græcis verbum frequens ἐξοργιάζω, quod est,ad cultum sacrorum se expiare. Inter hæc erat corporis ablutio. vnde & Aeneas ex ritu deos precaturus,ait in secundo Aeneid.

Donec

Donec me flumine viuo Abluero.

Tum etiam à Venere abstinebat, vt ad celebranda sacra lautus ac mundus accederet. Legimus Numam Pompiliũ,cum pro frugibus faceret,esu carnium & Venere abstinuisse: & Iulianum Cæsarem,& si Procopio credimus,Iustinianum,oleribus leguminibúsq; contentum sæpe cœnitasse,ob religionem.eos item qui initiandi essent Isidis sacris,dies x parcere carnibus & vino. Quin & Aegyptios festis quibusdã diebus ieiunia seruasse: id quod & Hebræos adhuc obseruare animaduertimus. Aquæ quidem aspersione corporis labem tolli,& castimoniam præstari putabant, prætérque Mysos & Essæos, aliósque qui ob religionem animantibus abstinebant, vt suprà dictum est:cœlibémque vitam agebãt,qui Abij & Anymphi dicti fuere. Constat sacerdotes Matris deûm Samia testa sibi virilia amputasse,atque illos qui maxima sacra obibant, vt in casta religione manerent,& procul à mulierum contagio vitam agerent,herbis quibusdam euirari, & virilitatem amittere: vtque nulla nisi sacrorum maneret cura,nudíque & vacui religioni ac pietati intenderent, cunctarum se rerum dominio abdicare.quod iure pontificio veteri caueri quidam putant,illis verbis: Ad diuos adeunto castè,pietatem adhibento,opes amouento.qui secus faxit,Deus ipse vindex erit. Quam castimoniam apud exteros quoque seruatam notauimus. Quippe in Thesmophoriis,matronæ Athenienses vt Venerem cohiberẽt, foliis viticis cubilia substernebant.nonnulli garo ex piscículis,qui squamam non haberent (quòd incendia libidinum reprimere feruntur,& irritos conatus facere venereos) in sacris vsi fuere: quòd Agesilaus putabat,deos non minus religiosis operibus, quàm sacrificiis castis delectari: quod & Rex & poëta Iudæus ante illum monuerat. Legimus præterea hierophantas Athenienſium postquam in sacerdotium cooptati erant, vt castè sanctéque sacrum facerent,cicutæ forbitione se castrauisse: Aegyptios verò sacerdotes negotiis omissis, mulieribus nũquam indulsisse,carnibúsque & vino abstinuisse. Itémq; Gymnosophistas adeò abstinentiæ studiosos fuisse, vt pomis solum oryza & farina alerentur. In Creta quoque, vt Euripides testatur,quos vocabant Iouis prophetas,non modò carnibus,sed ne coctis quidem vesci solitos fuisse: & Indorum Magos proditum est,qui ad solis sacerdotium promoti fuerãt,carnibus abstinuisse,& nunquam sub tecto fuisse,sed lineis velatos sub diuo vitã egisse. Quin etiam obseruatum antiquis inuenimus, vt qui rem diuinam facturus esset, ad suas leuãdas culpas,se in primis reum dicere solitum,& noxæ pœnituisse,& admissa fassum, vultúsque summisisse, & ad omnem modestiam finxisse: quod vtinam & hodie perseueraret in nostris,inter quos plerique nulla reuerentia ac modestia sacra obeunt. Sed & vestibus sacerdotes amicti erant sacris, vt ex Romanis historiis didicimus, ne nũc Hebræos afferamus. Sed & Platonis verbis videmus: Nam,inquit,in sacrificiis & celebritatibus pulchra veste, aureísque coronis ornatus sacerdos rem diuinam facit. Sacerdos autem qui victimam faciebat,pura in veste, & candida, plerunque intextili tela, nec maioris operis quàm menstruæ:nonnunquam in purpura & auro:triumphales viri,& qui amplissimos honores adepti fuissent,in triumphi ornatu,aut in prætexta,lotis manibus, & fronde coronati, sancti & venerabiles, nudis pedibus, tonsa coma, ad rem diuinam accedebant. Idque iam à Pythagora traditum, sed à Iudæis Lacedæmonij obseruarũt,qui nudis pedibus adorandum sacrificandúmque censuerunt. Sed de nudipedalibus,in Annotationibus dictum est. Pura autem & religiosa vestis dicebatur, vt Festus ait, & Seruius, qua rem diuinam facturi festo vtebantur die. ea quidem erat soluta omni vinculo,nullis maculis, nec aliquo squallore obsita,nec funesta,aut fulgurita. Caper & Hyginus in illos Vergilij,

Fontémque ignémque ferebant
Velati lino, & verbena tempora vincti.

Quo loco non lino,sed limo legendum aiunt. Limum enim vestem fuisse dicunt,in extremo sui purpuram limam,id est,flexuosam habentem: vnde nomen accepit. Aliqui tamen malunt limbum legere potius quàm limum. Sanè Aegyptij laneas vestes in deorum templa non inferebant:hinc & linigeri dicti. Sic ergo instructus sacerdos ipse, vel præco publicus,sacra præcedens clamabat: Hoc age.ac voce populum excitabat, virgáque turbam summouebat,quæ commentaculum dicebatur: & silẽtium indicebat,ne mala aliqua vox obstreperet,néve quid triste audiretur:& sacris fauere,& attentos esse iubebat. hinc Vergilius ait in tertio,Fida silentia sacris. Vnde & græcè mysteria dicta,ab occludẽdo ore, id est,μύειν τὸ στόμα. licet aliter Phurnutus putet, vt in Mysia Cerere retuli. Hinc etiam di-

cere solebant, Pascito linguam, teste Festo. De silentio plura dixi in Symbolis Pythagoræ. Secluſa ſacra dicebãtur, quæ Græcis dicebantur mysteria, vt docet Festus. Initiationes vocat Cicero, Liuius, aliiq;. Sunt & qui opertanea ſacra huc transferant, quorũ & Plinius meminit, in quibus gallinæ nigræ nõ videbantur puræ. Dici verò videtur opertanea, quòd ſeorſum ab hominũ cõſpectu & in operto fierẽt: vel quòd myſtica eſſent, & ἀπόῤῥητα. In deorũ ergo ſacrificiis taciturnitate ac ſilentio opus fuit, & vt intẽtis eſſent animis. Si enim opus facientẽ ſacerdos inter ſacra videre cõtigiſſet, temerari & pollui putabatur. Ideo ei cultos dabatur, qui ſacra inſpiceret: & alter, qui linguis fauere iuberet. Propterea etiã & mali ominis verba vitabantur. hinc Seruius lib. III. Mactat, ait, verbum ſacrorũ fuiſſe κατ' εὐφημισμὸν, id eſt, per bonũ omen dictũ, vt adolere. Nam mactare propriè eſt, magis augere. Vergilius,

Mactant lectas de more bidentes.

Quoties enim aut thus, aut vinum ſuper victimam fundebatur, dicebant, Mactus eſt taurus, thure vel vino: hoc eſt, cumulata eſt hoſtia, & magis aucta: id quod & Iſidorus libro decimo ſcriptum reliquit. Apud Græcos autem ad ſacrificium acceſſurus ſacerdos, hoc primùm prẽfari ſolitus fuit, τίς τῇδε; hoc eſt, Quis hic? Qui verò intererant ſacris, referebãt, πολλοὶ καὶ ἀγαθοί, quod eſt dicere, multi & boni. Quin & illud etiam in ſacris dictum obſeruant ſcriptores, quod & legitur apud Callimachum in hymnis, ἐκὰς ἐκὰς ὅστις ἄλιτρος. Quod & ſimiliter Vergilius vſurpauit, cum ait:

Procul hinc, procul eſte profani.

Nam polluti homicidio, aut humano infecti ſanguine, cæteríque eiuſmodi, à ſacris arcebantur: né ve aras contingerent, aut ſacrificio intereſſent, publicis legibus prohibebantur. Sanè apud Græcos legimus, ſacra quædam ἀβίβλα nuncupata, in quibus intereſſe profanis haud fas fuerat: vti βίβλα, ad quę etiam profani admittebantur. & quia à quibuſdam ſacris mulieres innuptas, aut ſeruitio preſſos, vel ære coemptos abeſſe oportebat, ideo in ſacrorum apparatu lictor præfari ſolebat: Hoſtis victus, mulier virgo exeſto. At in Chæronea ſacerdos lorum tenens pro ædibus ſacris Matutæ, id eſt, Leucotheæ, clamitabat: Seruum non ingredi, non ſeruam, non Aetolum, nõ Aetolam. iis enim ſacrificio adeſſe eo loci non licebat. Apud Magos, qui eſſent lentiginoſi, tanquam deis inuiſi, ab aris ſummouebantur: Item qui elati reuixerant, quibúſq; viuentibus exequiæ factæ fuiſſent, velut profani à ſacris propellebantur. Apud Germanos, iis qui ſcutum amiſiſſent in acie, ſacris intereſſe haud licebat: & apud Aegyptios, ſubulcis omnibus templa interdicta fuere. Itẽ mẽſtruatis Hebræis, & fœtis, poſt XL diem, & qui impetigine deformes eſſent. Apud Scythas quoq;, qui hoſtem nullum interfeciſſent in acie, in ſolennibus libare non poterant: reliqui initiati intereſſe ſacris non prohibebantur. Romani ſacerdotes cum adorarent, rem diuinã facturi, capita velabant: Græci aperto erant capite. Sanè quòd Romani velarent capita, præter Vergilium & Plutarchũ in Cauſis, ita Feſtus: Saturnij, inquit, dicebãtur, qui caſtrum in cliuo Capitolino incolebant, vbi ara dicata ei deo ante bellum Troianum videtur, quia apud eam ſupplicãt apertis capitibus. Nam Italici, auctore Aenea, velabant capita: quòd is cum rem diuinam faceret in littore Laurentis agri Veneri matri, ne ab Vlyſſe cognitus, interrumperet ſacrificium, caput adoperuit, atque ita conſpectum hoſtis vitauit. hoc idem Plut. pluribus, & alia. Seruius verò nõ Vlyſſem, ſed Diomedem ait, iuſſum Palladium reddere: qui cum implere pararet, Aeneam ſacrificantem inuenit. hinc Nautes Palladium accepit, atque inde mos velandi capitis. id quod Helenus Aeneæ prædicit libro tertio Aeneid.

Purpureo velare comas adopertus amictu.

Macrob. autem in tertio Sat. ex Balbi ſententia, apud aram Maximam obſeruant, ait, ne lectiſternium fieret: vbi etiam aperto capite omnes ſacra feciſſe tradit. quod fiebat, ne quis dei habitum imitaretur: nam ibi ipſe operto capite erat. Varro ait, Græcum hunc fuiſſe morem, vt ſcilicet græco ritu ſacrificaretur in ara Maxima. hoc & amplius addit C. Baſſus, idcirco hoc factum fuiſſe, quia ara Maxima ante aduentum Aeneæ in Italia conſtituta eſt, qui hunc ritum velandi capitis inuenit, vt ſuprà dictum eſt. Scribit Numa in pontificalibus, Tutulum vocari pallium, quo ſacerdotes caput tectabant, cum ad ſacrificium acceſſiſſent. hoc idem ad Chalcidium Fulgentius. Vergilius:

Et capita ante aras Phrygio velatus amictu.

Quare verò Saturno aperto capite ſacra fierent, vt veritatis cultori, & honori, pluribus Plut. in Quæſtionibus: licet ſint qui ſcribãt, ne ſacerdotis animus à ſacris auerteretur, quod

& ſu

& ſuprà tactum. Dexteram dein ad os ferebat, ſéque in orbem circumagebat, vt erat à Numa inſtitutum: de qua in ſacris, quæ diuerſimodò fiebat, vertigine, locupletius in Symbolis diſſerui. Tibicines præterea & citharœdi in ſacrificiis adhibebãtur, qui prœcinerent, monerẽntque ne aliud ageretur, né ve exaudiretur: quibus & ius fuit in æde veſcendi, id quod priſca religione ſeruatum eſt. Tibiæ verò quibus in ſacris vtebantur, ex buxo fuerant: quæ autem in ludis, ex tibiæ aſininæ oſſe, aut ex argento confectæ erant. Sed de multiplici tibiarum genere, in Poëtarum hiſtoria ſcripſi, cum de ſcena agerem. Aegyptij in ſacris non tibias, ſed cantus adhibuere. Hoſtia ergo ſi maior erat, auratis cornibus plerunque immolabatur. S. C. extat de ludis Apollinaribus primùm faciendis, quod Macrobius recitat primo Satur. In quo Decemuiri præceptum fuit, vt Græco ritu hoſtiis ſacrum facerent, Apollini boue aurato, & capris duabus albis auratis: Latonæ boue fœmina aurata, Ludos in circo populus coronatus ſpectare iuſſus eſt. hinc Ouidius ait,

Indutáque cornibus auro
Victima, vota facit. & alio loco:
Blandis indutæ cornibus aurum
Conciderant ictæ niuea ceruice iuuencæ.

Iuuenal. Frontémque coruſcat, dixit: propter ſcilicet cornua aurata. Aſcanius in decimo Aeneid. apud Vergilium,

Et ſtatuam ante aras aurata fronte iuuencum
Candentem, paritérque caput cum matre ferentem,
Iam cornu petat, &c.

Quo loco Seruius: Quæ Ioui conueniret victima, perbellè exponit. Si minor hoſtia eſſet immolanda, illius de fronde coronabatur, cui ſacra fiebant: laneáque infula & candida vitta circundata, ante aras nullo vinculo ligata ſiſtebatur. neq; enim in ſacris vinctum quid eſſe debet, vt notat in tertio Aeneid. Seruius. licet Iuuenalis in duodecimo ita ſcribat:

Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem,
Tarpeio ſeruata Ioui, frontémque coruſcat:
Quippe ferox vitulus templis maturus & aræ, Spargendúſque mero, &c.

Et Iſidorus ab aliquibus victimam vocatam tradit, quòd vincta ad aras ducebatur, vt ſuprà dictum eſt. Sed hoc ad ferociam victimæ dictum eſt, dum duceretur: vel vt alij exponunt, referentes ad tempus ante ſacrificium, quo ligatæ fuerant. Scribit enim Seruius, in ratione ſacrorum, quòd par eſt & animæ & corporis cauſa. nam plerunq; quæ non poſſunt circa animam, fiunt circa corpus: vt eſt ſoluere, vel ligare, cum non poſſit anima per ſe; ex cognatione poteſt. ergo Helenus apud Poëtam benè,

Vittáſque reſoluit Sacrati capitis. Item illud,
Vnum exuta pedem vinclis in veſte recincta.

Quoties quoque victima reluctabatur, vt dixi ſuprà, oſtẽdebat ſe improbari. vnde aptè Vergilius in decimo,

Et ſtatuam ante aras aurata, &c. & alibi,
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram. Lucanus,
Diſcuſſa fugit ab ara Taurus.

Hinc & Ammian. hiſt. libr. XXXIII: Abunde ratus poſt hæc Iulianus proſperitates ſimiles aduẽtare, complures hoſtias Marti parabat Victori: & ex tauris pulcherrimis decem, ad hoc perductis, nondum aris admoti voluntate ſua nouem procubuere triſtiſſimi: decimus verò, qui diffractis vinculis lapſus, ægrè reductus eſt, mactatus ominoſa ſigna mõſtrauit. Contrà verò apud Senonas: nam lucum ſacrum venerabantur, quem niſi vinculo ligatus ingredi nemo poterat. qui ſi fortè prolapſus corruiſſet, attolli minimè licebat, ſed per humum reptare conueniebat. In Scythia quoque Marti ſacrum fieri ſolebat, in quo victima primis pedibus ligata ad aram ſiſtebatur, cui laqueum collo iniiciebant, ac baculo circunducto ſtrangulabant ſine precatione & votis.

Sed & aqua in ſacris adhibebatur. nam & expurgari adeuntes ad ſacra ſolitos aquæ inſperſionibus legimus: in qua torrem ex altari, vbi rem diuinã feciſſent, prius extinxiſſent, quę Chernips diceretur. Scribit Seruius in quarto Aeneid. quòd qui ſuperis ſacrificabant, abluebantur. Vergilius:

Donec me flumine viuo Abluero

Qui verò deis inferis, aspergebantur : vt illud,

Spargens rore leui, &c.

Aquam autem Romani de fonte Iuturnæ, qui circa Numicum labitur, in omnibus sacris adhibebant, vt in XII Seruius scribit, inspergebántque. Eam verò aquam super terram posuisse, piaculum ac triste omen erat. Ideo vas lato ore, & fundo angusto, in quo hauriretur, ne stare posset, in sacris adhibebant: quod vas, Donatus & Seruius futile vocant. & de eodem ita Lactantius lib. octauo Theb. Futile, inquit, vas est quoddam lato ore, fundo angusto: quo vtebantur in sacris deæ Vestæ, quia aqua ad sacra in terra non ponebatur: quod si factum esset, piaculum erat. vnde excogitatum est vas, quod stare non posset, sed si positum esset, statim funderetur. vnde & homo commissa non retinens, futilis dicitur: & contrà non futilis, bonus consiliis. Licet quidam eruditi, hoc vas cadum etiam & scyphum dixerunt: illúdque manibus tenere oportebat, quod quidem Flaminicæ virgines sacrorum ministræ, aut Vestalium famulæ, & nonnunquam pueri flaminum ministri, quos Camillos appellabant, vt dictum est alibi, patrimi & matrimi omnes coronati test

vaticinabatur: quod ex eius simulacro, quod in Olympia fuit, colligebatur: ad cuius humerum dextrũ obrepere videbatur mustelus, & canis hostia bifariam sectus, iecúrque ostendens penes ipsum iacebat. Obseruabant & flammam aruspices, quæ ex crematis victimis edebatur, vt scribit Didymus. Item bilem, quomodo humorem eiacularetur. Vesicam præterea, ore lana colligato igni imponebant: & quo illa pacto disrumperetur, & quam in partem lotiũ fudisset, adnotare cõsueuere. Colligebantur porrò & ex hostiarum cauda vaticinia. nam igni inflexa difficultatem rei indicabat, vel belli: extensa & deorsum corruens, cladem futuram. Si verò in altum erecta fuisset, victoriæ indicia præ se ferebat. Scribit Lactantius in quinto Theb. comment. super ea verba,

Et in nullis spirat deus integer extis:

Fuit, inquit, quoddam in extis signum, quod Deus appellabatur: quod si integrum apparuisset, propitium numen ostendebat: sin verò dimidium, iratum significabat numẽ, aut certè non præsens. hæc autem Prosecta exta dicebantur, vt idem ait Lactantius, cum reddebantur inspecta, verbo sacrificantium vsus est poëta: particulæ enim minutæ membrorum omnium prosecta dicuntur in sacris, quæ inferuntur aris. Lucanus:

Si pectora pleno
Sæpe dedi, laui calido prosecta cerebro.

Statius:

Vbi aduerso dederat prosecta tonanti.

Nonius verò ait: Prosecta exta, quæ aris dabantur, ex fibris pecudum dissecta. Licinius Macer in Ornithogonia:

Vulgari tosta vapore,
Cum virgis prosecta ferunt.

Val. Flaccus tertio Argonaut.

Tunc piceæ mactantur oues, prosectáque partim
Pectora per medios, partim gerit obuius Idmon.

Hæ quidem sacrificiorum particulæ videntur etiam Præsiciæ, à præsecando dici. de quibus Arnobius lib. septimo, ridens antiquorum superstitiosa sacrificia, his verbis agit: Quòd si omnes has partes, quas præsicias dicitis, accipere dei amant, súntque illis gratæ, vel voluptatis alicuius, vel dulcedinis sensu, &c. Sed præstat hoc loco pleraque eiusmodi nomina vsurpata in gentiũ sacris, semel cõmemorare: quæ idem Arnobius his verbis colligit. nã cùm de totis & integris victimis egisset, ridens: Quid, inquit, sibi reliqua hęc volunt, Magorum cohærentia disciplinis, quæ in sacrorum reconditis legibus pontificalia resti- tuêre mysteria, & rebus inseruere diuinis? Quid, inquam, sibi hæc volunt, Apexabo, isicia, silicernia, longauo, quæ sunt nomina & farciminũ genera hircino alia sanguine, com minutis alia inculcata pulmonibus? quid tedæ, quid næniæ, quid offæ? non vulgi, sed quibus est nomen appellatióque penitæ: ex quibus quod primum est, in exiguas aruina est micolas, at illa minutim insecta de more: quod in secundo situm est, intestini est porrectio, per quam proluuies editur, succis perexiccata vitalibus? offa autem penita est, cum particula viscęris cauda pecoris amputata. quid polimnia, quid omenta, quid palasea, siue vt quidam cognominant, plasea? ex quibus est nomen omenti pars quædam, quo receptacula ventrium circumretita finiũtur. Vobis cauda est plasea, siligine & sanguine delibuta. Polimnia porrò sunt ea, quæ nos proles verecundius dicimus, à vulgaribus autẽ assolent cognomine testium nuncupari. Quid fitilla, quid frumen, quid africia, quid gratilla, catumeum, conspolium, cucubula? ex quibus duo quæ prima sunt, pultium nomina, sed genere & qualitate diuersa: series verò quæ sequitur, liborũ significãtias cõtinet. & ipsis enim non est vna eadémque formatio: nõ enim placet carnem strebulam nominare, quæ taurorum è coxendicibus demitur, pulpaméta non assa, quæ in verubus exta sunt, animata prius & torrefacta carbonibus: nõ salsamina denique, quæ sunt vna cõmixtio, quadrimis copulata de frugibus non similiter fendicas, quæ & ipsæ sunt diræ, quas plebis oratio illa solet, cũ eloquitur, nuncupare; non ratione eadẽ erũnas, quæ sunt prima in gurgulionibus capita, quæ dejicere cibos & referre naturæ struminatoribus * fæculis, non magmenta, nõ augmina, nõ mille spęcies velamen sanguinũ, vel fitillarum, quibus nomina indidistis obscura, vulgóque vt essent augustiora feciſtis. Idẽ paulo pòst: Quæ causa, quæ ratio est, vt caro strebula separatim, ruma, cauda & plasea separatim, iræ solæ, noménque solum augmento rum adiiciatur in causam? Tum subiungit exclamans: O deorũ magnitudo mirabilis, ô nullis

nullis hominum comprehensa, nullis intellecta naturis: si quidem, vt prosint, testiculis pecudum redimuntur, & rumis: neque prius iras atque animos ponunt, nisi sibi adoleri paratas conspexerint nænias, offásque redemptas. hactenus ex Arnobio. Ad reliqua sacrorum redeo. Sanè ars aruspicina hoc etiam habebat, vt & thuris motus, & crepitus, & fumi agitatio, & flexus aruspex ipse colligeret: quoniam hæc primum signa aut testabantur extorum promissis, si bona fuissent: aut si contrà, refringebantur, vt testatur liber de Thuris signis, hæc Lactantius in quarto Theb. Illud etiam obseruandum, quod pluribus contendit Arnobius, thus in sacris non esse rem vetustam, sed nouellam. nam neque, ait, temporibus (vt perhibetur) heroicis quídnam esset thus, scitum est: neque genitrix & mater superstitionis Hetruria opinionem eius nouit, aut famam. Mox neque Romulum nouisse, neq; Numam, ostendit: quod ex Apuleio ipse etiam alibi docui. Extis porrò inspectis, ex omni viscere & membro primitias partésque desectas farina farris inuoluêre, & in calathis sacrificanti offerebant: & tunc hostia perfecta dicebatur. Has sacerdos aris imponens accensis, igne comburebat. hoc enim in omni sacrificio seruabatur, vt de singulis oblatis, aut Deo immolatis, particulas tanquam libamina adolerent: in ignem mittebant, addito igni thure & costo, aliísque odoramentis, prout sacrum ferebat, & ritus. Illud etiam notauimus, quòd in maritimis sacrificiis exta in fluctus iactabantur. vnde illud,

Porricit in fluctus. Silius in XVII,

Cui numen pelagi placauerat hostia taurus,
Iactáque cæruleis innabant fluctibus exta.

Sanè exta veru assa apponebantur. At verò arietis, non veru cocta, sed elixa in olla, apponebantur: alias ritu præpostero sacrum peractum censebatur. Varro de Ling. latina: Hæc sunt, ait, quorũ in sacrificiis exta in veru coquuntur, quas & Actius scribit, & in Pontificiis libris videmus. Scribit Arnobius in secundo, vbi de cęremoniarum mutatione agit: Cum, inquit, Romulo Pompilióque regnantibus, percocta planè ac madida cremarentur deis exta, nónne rege sub Tullo semicruda cæpistis, & leuiter cremata porricere, prisca obseruatione contempta? tantum Arnobius. At verò in hostiis eam dicabant Aruigem, quæ cornua habebat: quoniam is cui oui mari testiculi dempti, & ideo vt natura versa veruex declinatur: sed etiam coxas cum inguinibus cnissa, quam & cnissarion dicebant, id est adipe operientes comburebant. κνίσα enim propriè in sacrificiis nidor, euaporatio & aruina dicitur. Hinc Lucianus de Sacrificiis, ἀναφροµένην κνίσαν, id est, insurgentem nidorem, vel ascendentem, dixit: quod & κνισάριον vocatur. censebatur enim hæc pars preciosa præcipuè, & propter incessum, & quia inde semen genitale deducitur. Sic victimarum quidem viscera, licet nunquam abluta, elixa per sese fiebant: vinúmque aris postea fundebatur, & tunc Porrici hostia dicebatur: de quo verbo in sacris vsurpato Macrobius in Sat. Ex quo emanauit illud, Inter cæsa & porrecta. M. Tullius ad Atticũ: Ne quid, inquit, inter cæsa & porrecta, vt aiunt, oneris mihi addatur, aut temporis. Meminit & Varro de Ling. lat. & ego de Annis, mensibus, &c. & Erasmus in prouerbiis. Ex reliquis autem hostiæ partibus seu membris cœnam apparabãt, quibus, qui sacris interfuissent, vesci licebat. De quibus ex legis præscripto ad domesticos portiunculam afferre, & impartiri fas fuit: extraneos adhibere nefas fuit. id quod & Hebręis præceptum erat. Vescebantur verò stantes, cum panibus rotundis, in deorum honore adhibitis. nam in sacris ædibus simul epulari & sacrum fieri obseruatum est: mensæ enim in templis ararum vicem prębebant. Sed quoniam nisi peracto sacrificio eo vesci licebat, illud ideo prouerbio iactatũ est, Haud immolata sacra sæpe deuorat in intemperantes, & ventri deditos. quales apud Hebræos fuere Heli filij, quorum nota est historia. At Aegyptij sacerdotes immolata victima caput abscindebant, illúdque diris & carminibus execrati, in flumen deiiciebant, cum solenni precatione: vt si quid aduersi eis immineret, in caput illud redundaret. Sed plenius de omni hoc sacrificandi ritu Aegyptiorum paulò pòst agam. Apud Græcos ex cæsa victima nonnunquã, capite & ventre excepto, cætera dabantur deis, lingua verò præconibus: Deis, qui iucundi ab aliquibus, ab aliis placidi & mites latinè nuncupati sunt, à Græcis θεοὶ μειλίχιοι, sacra nocturna fieri solebant apud Myoneam vrbem, in mõtis excelsi vertice, in quibus omnes hostiarum carnes ante solis exortũ absumi oportebat. Nunc & ex qua materia in sacris ignis faciendus esset, aliquid dicendũ est. Nam & in hoc religiosam vetustatem fuisse videmus. In sacris ignem ex olea, lauro, vel crassioris corticis quercu, aut cuius caudex cauus fungosúsque foret, ac-

cendere, vel adolere nefas fuit. Hæc etenim ligna ominosa sunt, & detestata: quem ignem in sacris subdita face accendebãt, eum partim ex fumo quos globos volueret, quantúm ve se attolleret, vt paulò antè dicebam: partim ex flamma, si lucidior, aut obtusior, & qua specie foret, ij qui Capnomantes dicebantur, plerunque obseruabant. superstitiosum id quidem. Si autem extincto & mortuo carbone sacrificaretur, neglectæ religionis signum, & pernicioſum putabatur. Persis ligna arida dempto cortice sacrificio apponere mos fuit, oleúmq; superfundere, & pinguem aruinam. Et hoc locupletius, vbi de Persarum instituto seorsum agam. Elienses alba populo in sacris Iouis semper vsi fuere, ex quo Hercules Ioui sacrificanti eam attulit. Apud Siculos in colle Vulcanio, iuxta stagnum, dum sacrum fieret, sarmentorum fasces super aras sua sponte ignem concepisse, & nullo flante anhelitu incendium fecisse fabulati sunt. sicut de Seleuco proditum est, qui cum Ioui in Pella victimam immolaret, ligna aris imposita vltro arserunt: & de Egnatia nympha inter nymphas iam retuli. Seruius in XII. Aeneid. super ea poëtæ verba,

Qui fœdera fulmine sancit:

Post alia, Certè (inquit) quia apud maiores arę non incendebantur, sed ignem diuinum precibus eliciebant, qui incendebant altaria. Vt minus mirum sit, quod de Ioue Elicio legimus. Sanè & ad facienda fœdera, vt Seruius idem docet, aqua & ignis adhibebãtur. Vnde & contrà, quos arcere volebant à cõsortio, eis aqua & igni interdicere solebant: id est, rebus, quibus consortia copulabantur. Sed & in captandis auguriis sacerdotes prius, & aruspices, qui nunc (inquit Plutarchus in Problem.) augures, luminaria semper aperta habere voluerunt, nec operculo impoſito claudi. rationem pluribus ille & causam affert. Apud Scythas verò, cùm sacrum Marti fieret, hostiarũ carnes ossibus ipsarum adurebantur. Lusitani ignitis lapidibus sacrificiorum carnes coquere solebant: iidem ex immolata hostia, vt paulo antè dixi, nihil concidebant, sed extis tantummodo perspectis vaticinabantur. Iasides, licet ex omni incenderent aras, spinas tamen asparagi, aut stramina in sacris cremare nefas habebant. Thisetæ, & Argyni, ossa victimę tantum in ignem mittebãt, & deflagrabant, ipsi carnibus vescebantur. Sanè solebant partes de immolatis victimis dare præsentibus, & absentibus mittere, quæ μεταδόσεις à Græcis dicebantur, & Missa interdum à Latinis. Strobula, inquit Festus, Vmbrorum lingua appellabantur partes carnium sacrificatarum. Non hoc loco reticuerim, quod est ab Isidoro proditum libro XI. Sacra spina est, inquit, vna pars spinæ, quam Græci θρωμβὸν vocant, id est, os sacrum, quòniam primum infante concepto nascitur: ideóq; & hostia id primum deis suis dabatur, vnde & sacra spina dicitur. hæc ille. Apud Lacedæmonios in publica visceratione primi Reges fuere, quibus dúplum quàm cæteris dabatur, priuilegióque honoris præter libamina immolatorum quoque animalium coria. Delphis id moris fuit, vt immolantes victimas, exclusis cæteris, vescerentur, ad quam extraneos admittere nefas erat: cõtrà in sacris Hecates, qui sacrum fecerat, de sacrificio vesci nõ licebat, quod & Plutarchus in Sympoſiacis testatur. De cœna quæ huic deæ in triuiis apponebatur à gentibus, suo loco, hoc est in Hecate, planè scripsi. In epulo Iouis, quod in Capitolio septemuiri Epulonum celebrabant, Iupiter in lectulum, Iuno & Minerua in sellas ad cœnam inuitabantur. ex quo illud colligit Valerius Maximus, quòd viri antiquitus in lectulis duntaxat, mulieres verò in sellis discumberent. Porrò inter vescendum victimarum carnes, laudes deis canere tam Latini quàm Græci solebant, his quibus sacrificium factum fuisset: quod apud Vergilium de Hercule diligenter obseruatum videmus. nam & psallere in numerum, & hymnos canere, chorúmque agere apud auctores veteres consueuisse annotamus: tum etiam saltantes à læua dextrorsum, mox à dextera lævorsum choream ducebant. Erant & diuersa hymnorum genera, de quibus in primo de Poëtica & poëtarum historia Dialogo pluribus egimus, quæ hic non est vt repetamus: illic enim ex græcis & latinis scriptoribus recensuimus. Scribit Plutarchus, suo tempore Romanos peractis votis deos deuenerari, & in templis fœdere ac permanere consueuisse: Re demum diuina, & cæremoniis peractis, sacerdos ILICET proclamabat, quasi eos diceret iam abire licere, qui sacris interfuissent. Græcis verò & Aegyptiis id conuenebatur, quod Apuleius ostendit in sua Metamorphoſi, λαοῖς ἀφεσις, hoc est populis missio. vnde & nostri, Missam hostiam esse concinunt. Atque hactenus quidem de sacrificiis in vniuersum.

DE

DE INFERORVM SACRIFICIIS.

CAeterùm hac parte huius Syntagmatis de inferorum victimis ac sacrificiis agere proposui, tametsi in nostro de Sepulcralibus & vario sepeliendi ritu pleraque sum complexus: Operis tamen ratio requirit, ne eam hoc loco intactam relinquamus. atque ab hoc exordiar: Antiquorum fuisse sententiam, viuos superorum deorum esse, mortuos ad deos Inferos pertinere. iuxta quam opinionem locutus est Poëta libro vndecimo Aeneid.

Nos iuuenem exanimem, & nil iam cœlestibus vllis
Debentem, vano mœsti comitamur honore. & idem in XII,
Vos ô mihi manes
Este boni, quoniam superis auersa voluntas.

Superis siquidem omnia deberi putabant antiqui, donec viuerent: ideo, quia (vt dicunt physici) cum homo nascitur, sortitur à Sole spiritum, à Luna corpus, à Marte sanguinem, à Mercurio ingenium, à Ioue desiderium, à Venere cupiditatem, à Saturno humorem: quæ omnia singulis extinctos reddere existimabant. At nos hæc mittamus, qui Deo tantum debemus quicquid sumus: rideamúsq; has sapientum ineptias, & vanam religionem. Romanis consuetudo fuit, vt polluti funere, non sacrificarent superis. Si tamen contingeret, vt vno eodémque tempore & funestaretur quis, & cogeretur dare operam sacrificiis, laborabat ille, vt antè sacra compleret, quàm funus agnosceret. Vnde & Horatius Puluillus in Capitolij dedicatione, cum ab inimicis filius extinctus nunciaretur, ait, Cadauer sit: nec voluit funus agnoscere, donec templum dicasset, ne sacrum intermitteret. Iuxta quem morem & alias habemus historias. Sed & poëta Maro ita Aeneam inducit:

Aeneas, inquit, quanquam sociis dare tempus humandis
Præcipitant curæ, turbatáque funere mens est,
Vota deûm primo victor soluebat eoo.

Quin etiam qui de pietatis generibus scripserunt, primum locum in sepultura esse voluerunt. Vnde cum pontificibus nefas esset cadauer videre, magis tamen nefas fuit, si visum insepultum reliquissent. Vnde etiam genus sepulturæ fuit, pulueris vel glebæ iniectio, vt in Sepulcralibus copioſè retuli. Verum enimuerò iam sacra defunctorum instituta exponere exordiar. Scribunt interpretes Apollonij in primo Argon. cum sepulcrum Dolopis Mercurij filij interpretantur, quòd mortuis in occasu solis iusta peragebantur, cœlestibus verò in solis ortu: Entomáque mortuis iugulari, quibus capita amputarentur. alij ἔντομα dicũt, ϕ quæ generare non poterant, mortuis ac inferis dicarentur: veluti deis cœlestibus, quæ essent cum testiculis & coleata: hoc est, ἄγονα τοῖς ἀγένοις ϑύεσθαι, ἢ τοῖς ἀρσενίοις. Itaque victimarum capita statuebant, vt ea in terram conuersa haberent: quod copioſius in commentariis Apollonij legitur, & Phauorini. Sed iam par est, vt sacrũ deis infernis apponã, quod à peritissimo sacrarum cæremoniarũ vate lib. VI. Aeneid. descriptũ est. ita enim ille:

Quatuor hic primum nigrantes terga iuuencos
Constituit, frontíque inuergit vina sacerdos,
Et summas carpens media inter cornua setas,
Ignibus imponit sacris libamina, prima
Voce vocans Hecaten, cœlóque Herebóque potentem:
Supponunt alij cultros, tepidúmque cruorem
Suscipiunt pateris: ipse atri velleris agnam
Aeneas matri Eumenidum, magnæque sorori
Ense ferit, sterilémque tibi Proserpina vaccam:
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras,
Et solida imponit taurorum viscera flammis,
Pingue superque oleum fundens ardentibus extis.

Atque hæc quidem poëta, in quibus illud in primis obseruandum videtur, ipsum poëtam vsum esse summo artificio & verborum proprietate. primùm atri coloris iuuencos, tum vina inuergit ex ritu sacrorum: quippe fundo, vergo, & inuergo, verba in sacris fuerunt. de quibus sic obseruãt periti, vt Fundere sit supina manu libare, vt in quarto Aeneid.

Media inter cornua fundit,

Quod fiebat in sacris superùm. Vergere verò, seu Inuergere, est conuersa in sinistram partem manu ita fundere, vt patera conuerteretur: quod in infernis fiebat, qua infusio-

ne si victima non stupuisset apertè probabatur. Statius libro sexto Theb.

Spumantésque mero pateræ verguntur,& atri
Sanguinis,& rapti gratissima cymbia lactis.

Tum & illud etiam notandum, ex cæremoniarum instituto, quod ait,& summas setas inter victimæ cornua carpsit,& igni imposuit: quod etiam antè annotaui. Illud quoque non prætereundum, quod ait, Voce vocans Hecaten: quòd propriè dictum est voce, non verbo,& quibusdam mysticis sonis. nam in huiusmodi sacris variè nomina inuocabantur, quod apertè Lucanus expressit: vt,

Latratus habet illa canum, gemitúsque luporum,
Quod strident, vlulántque feræ, quod sibilat anguis,
Exprimit & planctus, fractæque tonitrua nubis:
Tot rerum vox vna fuit.

Sed & illud non simpliciter à Vergilio dictum, Supponunt cultros alij: ex eadem disciplina prolatum est. nam dum victimas cæderent, secespitam, id est, cultrum superponebãt. sicut & illud, Inchoat aras: quod, vt Seruius ait, verbũ sacrorũ fuit,& perficere denotabat.

Sanè in fine sacrorum illud etiam dicere alta voce solebant, SALVE AETERNVM, VALE AETERNVM. quod & poëta Vergilius in Pallantis funere Aeneã protulisse ait,

Salue æternùm mihi maxime Palla,
Aeternúmque vale.

De quibus verbis Varro in Logistoricis ait, ideo mortuis Salue & Vale dici, non quòd valere, aut salui esse possint: sed quòd ab iis recedimus, eos amplius nunquam visuri. Hinc etiam ortum ait Seruius, vt etiam maledicti significationem interdum Vale obtineant. vt Terentius, Valeant qui inter nos dissidium volunt: hoc est, ita à nobis discedant, vt nunquam ad nostrum reuertantur aspectum. Ergo ea ratione Vale mortuis dicebatur, quasi à nobis recedentibus. Porrò & Statius lib. v. Theb. Archemori exequias describit, qui item in quarto Tiresiam inducit ferale sacrum facere. ita enim canit:

Tum fera cæruleis intexit cornua sertis,
Ipse manu tractans, notæque in limine syluæ.
Principiò largos nouies tellure cauata,
Inclinat Bacchi latices,& munera verni
Lactis,& Actæos hymbres, suadúmque cruorem,
Manibus aggeritur, quantum bibit arida tellus.
Trunca dehinc nemora aduoluit, mœstúsque sacerdos
Treis Hecatæ, totidémque satis Acheronte nefasto
Virginibus iubet esse focos: tibi rector Auerni,
Quanquam infossus humo, superat tamen agger in aruis
Pineus, hunc iuxta cumulo minor ara profundæ
Erigitur Cereri, frondes atque omne cupressus
Intexit plorata latus, iámque ardua ferro
Signati capita,& frugum libamine puro
In vulnus cecidere greges.

Quo loco Lactantius quædam his sacris conuenientia, quæ ipse missa facio. Item quæ Silius Italicus libro XIII Punicorum, vbi Scipionem inducit similiter patri apud Auernum huiusmodi ferale sacrum peragere, Autonoe Grynea phœbade monente. Ita enim canit, ne Græcos nunc inculcem:

Inducit iuuenem, ferróque cauare refossam
Ocyus vrget humum, atque arcanum murmur anhelans,
Ordine mactari pecudes iubet. acer operto
Ante omnes taurus regi: tum proxima diuæ
Cæditur Enneæ casta ceruice iuuenca.
Inde tibi Alecto, tibi nunquam læta Megæra
Corpora lanigerûm procumbunt lecta bidentum,
Fundunt mella super, Bacchíque & lactis honorem.

Sed iam ad alia, quæ dicenda restant, properemus.

Romæ in campo Martio Terenti locutus fuit, vbi Ditis & Proserpinæ ara fuit. locum quidam

quidam dictum volunt, quòd ibi Tiberis tereret. Quin & ideo Tiberim ipsum Rumonem & Serram vocatum fuisse ait Seruius, quasi ripas ruminans & exedens. & in aliqua etiã vrbis parte Tereotus dictus, eo quòd ripas terat. In hoc ergo loco Inferis deis sacra fiebant,& ludi à loco denominati Terentini instituti, de quibus plura scripsi in nostro de Annis & mensibus. cum enim multa portenta fierent, & murus & turris qui erant inter portam Collinam & Exquilinam, vel vt alij dicunt Gabiusam, de cœlo tacta essent, ideóque decemuiri Sibyllinos libros adiissent, & renuntiatum esset, vt Diti patri & Proserpinæ ludi Terentini tribus noctibus in campo Martio fierent, & hostiæ furuæ immolarentur: Terentus, inquit Festus, locus fuit in campo Martio, quo in loco ara Ditis patris in terra occultabatur, hinc & ludi Terentini. Ausonius poëta:

Trina Terentino celebrata trinoctia ludo. Stat. Papinius in Syluis,
Aut instaurati peccauerit ara Terenti.

De hac etiam ara Val. Max.& Censorinus, & alij. ad hanc ter annis singulis accessum placandis Manibus patêre. ídque ideo mundum patêre dicebatur, post scilicet Vulcanalia,& mense Octobri & Nouembri: quod fuit tertio Kalen. septemb.& quarto Non. octobris,& tertio Idus nouemb. id quod etiam ex Festo alibi recitaui. Cùm autẽ in Italia humanis capitibus prius Ditem placarent, mox ab Hercule moniti hominum simulacra pro victimis dederunt. Obseruatum quoque fuit, vt sterilibus iuuencis & pecudibus, ac vino & melle, lacte & sanguine Diti sacra fierent. tametsi in inferiis vina Numæ lege libare vetitum fuerit aliquãdo, iuxta illud, Vino rogum ne respergito. Et aras quidem Inferorum, quæ plerunq; geminæ fuerunt & pares, quas nigris vittis aut cæruleis ornabant, & cupresso: cúmque pecudes immolarent, spirantem cruorem in effossam terram mittere solebant,& vinum & lac & mel vnà infundebant, seu potius (vt dictum est) inuergebãt, viscéráque cæsæ victimæ ter circum aras ducebant, igne accenso. Hoc piaculari sacro inferos euocari arbitrabantur. Inualuerat etiam mos, vt infernis deis sacra facturi pares victimas, eásque sinistra immolarent: & cum manes expiandi essent, pocula libarẽt, aut in sepulcrum conuersa manu inuergerent. In his sacris litasse, piaculum fuit. Nigras, vt dictum est, hostias immolabant,& vina spargebant: quinetiam & vasa in ignem immittere solebant,& viscera igni imposita oleo conspergebant, vt facilius cremarentur. Nam cum Diti sacra exhibebant, omnia simul in eis absumi & perdere volebant. Ligna è sepulchris eruta atro igni apponebant. Neque oriente luce ac sole, vt deis superis, sed vel noctu, vel post meridiem, decrescente die, hostiam mactare fas fuit, capite eius ita constituto, vt terram, non cœlum spectaret, quod & iam antè dictum est. Nec in huiusmodi inferorum sacris corpus abluebat, qui sacrum peragebat: sed lotione omissa, ramo tantummodo leuiter inspergebatur. Est Fabij Seruiliani Pontificis Maximi disciplina traditum, vt atro die manibus parentare non liceret, ne infesti Manes fierent: quia atro die nec Ianum, nec Vestam præfari licebat. Fuit etiam illud parentationis genus à pontificibus sancitum, quod fuit per iniectionem pulueris, aut glebæ, quo cadauer inhumatum expiabatur: qua de re suprà,& in Sepulcralibus abundè. quo loco & de Libitina & libitinariis, déque Epitymbia Venere, omníque sepeliendi ritu scripsimus: quæ inde, si vacat, repetenda sunt. Fuerunt & apud Romanos defunctorũ piamina, Februa appellata, quòd Sabinorum lingua februum purgamentum significaret: vel, vt alij volunt, à feruore, quoniam adolẽdo & flammis feruentibus fierent. Vnde & Februarius mensis, de quo abundè dixi in libro de Annis, mensibus,&c. eo enim mẽse populus februabatur. id est, purgabatur. per XII enim dies februa celebrabantur: híscq; diebus pro impetranda mortuorum animabus quiete, omnis populus piaculis sacrificiísq; circa sepulcra accensis facibus cæreísq; intentus erat. hæc Festus. Fuit & antiquis silicernium, vt Donatus scribit. Cœna & deis manibus inferebatur: vel quòd eam silentes cernant vmbræ, id est, vmbræ possideant: vel quòd qui inferunt, cernant, sed non degustent. nam de his quæ libantur inferis, quisquis ederit, vel biberit, funestabatur: aliter licet Festus & Nonius tradant. hic quidem, funebre conuiuium silicerniũ ait: ille, farciminis genus quo funesta familia purgabatur. Silicernij meminit Terentius, Cecilius, & Varro. Legimus apud Eleos, Plutonis templum fuisse, quod semel tantum patefieri solebat: & quamuis patêret, nulli tamen introire licebat. Sicyonij quoq; semel quotannis Eumenidum, prope Asopum fluuium, diem & sacrum peragebãt. Ad hæc & Græcis id moris fuit, vt paucis à morte diebus feralia sacra impenderent. Idque obseruatum, vt corpore

reliquo cremato, plerunque digitum, membrúmve, aut capillos seponerent, quibus tanquam cadaueri iusta persoluerent, ac parentarent. Fuit & ἐγκισμὰ apud Argiuos sacrificij genus, quod defunctis exhibebatur. nam cum aliquis cognatorum aut familiarium defunctus fuisset, statim post luctum Apollini sacrificabant: post verò trigesimum diem Mercurio. mortuorum enim corpora vt à Tellure, sic animas à Mercurio suscipi putabant. Apollinis autem sacerdoti hordeum dantes, carnem pro eodem accipiebant, ignémque quasi pollutum extinguentes, & rursus accendentes, carnem coquebant: quod sacrũ Enceniſma appellabant. Plutarchus auctor in Prob. Philostratus in Heroicis, in Neoptolemo sacrum & inferias scribit: quas Thessali ad Achillis sepulcrum peragebant: quos vt legas moneo. Ego, ne immensum crescat Opus, huiuscemodi multa prætereo, & præcipuè ex poëtis, Homero, Apollonio, aliis. Porrò varia ac diuersa parentationum genera apud diuersas nationes fuere, vt copiosè ostendi in Sepulcralibus. Hic addam, quæ in illo nos præteriere. Plataeenses manibus peremptorum ciuium dabant inferias, tum præcedente tibicine, vehicula lauro & myrto fusca cum coronis sequebantur, tum lactis vini & olei libationes succedebant. mox Princeps indutus purpuram, seruis eiectis, taurum ante pyram immolabat: Iouémque ac Mercurium deueneratus, eorum matres qui pro patria occubuissent, ad cœnæ epulas conuocabat, cratere libans vinum, ídque se defunctorum Manibus propinare affirmabat, atque ita apud eos fiebat expiatio. Longior sim, si in persoluendis inferiis funerum propria cuiusque nationis aut gentis instituta, cæremoniásque persequi velim. Lemuria, quæ ab aliquibus Lemuralia dicũtur, Romani deis inferis instituerunt, ad placandos in primis Remi manes. Vnde & quidam Lemuria, quasi Remuria dicta putauêre, vt ait Porphyrion. Sed ipse de Lemuribus in Dæmonum Syntagmate disserui. Nunc id tantum addam, quòd dum celebrabantur inferiæ, deorum ædes clausæ iacebant. in Lemuralibus quidem fabam noctu iacere solebant, Lemures se ex domo eiicere clamantes: quam tamen fabam nigram esse oportebat, ipsámque lotis manibus & pede nudo per ora versare, & post terga reiicere, æriſque tinnitum facere, vtque Lemures fabis redempti domo abirent, nouies orare: ídque Maio mense tribus noctibus fieri, donec solutis religione animis, Manes expiatos ducerent. In parentalibus assumere fabas, vsus obtinuit: sicut in peruigiliis cicer, & ad ferales cœnas lentésque & offas ad sepulcra illorum ferre, quibus parentare ius erat, quæ & feralia à ferendis epulis dicta putantur, vt ait Festus: seu à ferendis pecudibus, quas in defunctorum sepulcris super nuda silice apponebant. in his cœnis præter legumina & apium quoque apponi solitum obseruaui, quòd contra ebrietatem facere existimetur. Ouidius certè ostendit sacra feralia & parentalia non multum preciosa requirere. ita enim ait:

Est honor & tumulis animas placare paternas,
Paruáque in extructas munera ferre pyras.
Parua petunt Manes, pietas pro diuite grata est
Munere, non auidos Styx habet ima deos.
Tegula porrectis satis est vallata coronis,
Et sparsæ fruges, paruáque mica salis.
Inque mero mollita Ceres, violæque solutæ,
Hæc habeat media testa relicta via. Et idem mox:
Hanc quia iusta ferunt dixere Feralia lucem,
Vltima placandis Manibus illa dies.

Sed quoniam feralia prima breui hoc loco effertur, ego piacula reposui eo libentius, quòd bene doctus amicus asseruit codicem se vidisse, qui ita habet.

Præterea in funeralibus libatio duabus rebus expediebatur, vt scribunt Lactantius & Seruius. vnde Vergilius ait, Duo lacte nouo, duo sanguine sacro:

Quòd alterum eorum alimonium sit vitę retinendæ, alterum virium continendarum, quia vita hominum his rebus viuatur. eámque propterea sepulturæ commendare solebãt, vt societate parta curationis lucis amissæ posteritas defectionis honoretur. Vnde & flores sparguntur in honorem mortuorum. Vergilius: Purpureos spargam flores.

Quin & defunctorum vmbris, coronis, frugibus sparsis, micis salis, vino, violis & floribus, vt etiam Ouidius in Fast. testatur: sed & epulis, vt dictum est.

His à me sic expositis, videor operæ precium facturus, si seorsum aliqua ascripsero, vt quàm

quàm variæ fuerint & diuersæ gentium cæremoniæ in suis placandis & adorandis numinibus, intelligas. Atque ab Aegyptiis exordiar: de nostris enim id est, Christianorum, & de Hebræorum sacrificiis, à principio libri sum professus, me nihil nisi parergòs allaturum.

Igitur Aegyptiorum mos fuit, antistitem in suis sacris Pontificem habere, apud quem reliqui sacerdotes initiarentur, non sigillatim cuique deorum quos Aegyptus colebat, sed simul & gregatim. primus verò eorũ Pontifex dicebatur, quẽ penes summa fuit rerum sacrarum. is vbi defunctus erat, in demortui loco filius subrogabatur. id quod etiam Hebræis diuina lege præceptũ fuit. Aegyptij ergo sacerdotes, cùm alias hostias, tum boues explorabãt, essent idonei ad sacrificia, qua lingua essent, quos pilos in cauda haberent, & alia insũ per quædam signa obseruabãt. vt Herodotus scribit: quæ si affuissent, & mũda essent, cannabo alligabant cornua, & sphragitide terra sigillum imprimebant. aliis enim victimis, nisi prius sic signatis, in re diuina qui vterentur, pœna capitis tenebantur. Talem verò sacrificandi ritum habebant. Pyra ante aram statuebatur, in qua immolata hostia adolebatur: dein libato vino supra pecudẽ contra templũ deo inuocato, cui sacrum fiebat, & victimæ caput auferebãt, illúdq; in forũ deferebãt. vbi si negotiatores externi, in primísq; Graeci affuissent, illis vendebãt: sin minus, in flumen abiiciebant. capútq; ipsum his potissimũ verbis execrabãtur: Si quid fortè esset, quod vel sacrificantibus, vel Aegypto nocitũrum esset, vt id omne in caput ipsum cõuerteretur. hic quidẽ mos Aegyptiorum fuit, hic ritus, vt de capite sacrificatæ victimæ ne ederẽt. Habebant & hoc instituti Aegyptij, vt ieiunarent, vt nostri & Hebræi, pridie celebritatis, aut festi, ἣν προεορτίῳ, vt Græci dicunt: & vbi obdormiuissent, bouem immolabant, eámq; corio exuebant: & tota aluo euacuabant, & expurgabãt: intestina intra ventrẽ cum adipe relinquebant, crura truncabant, & extremos lumbos armósq; ac ceruicẽ. his peractis, reliquũ bouis corpus stipabant panibus puris, & melle, & vua passa, & ficis, & thure myrrháq; & aliis odoramentis. vbi hæc fecissent, ac inferiissent, adolebãt: multúmq; olei & vini infundẽtes, ieiuni perseuerantes antequã rem diuinã facerẽt, dum adolebatur sacrificiũ, verberabantur omnes (qua de verberatione statim agã) postea epulabãtur, & ex reliquiis dapes struebãtur, proponebantúrq;. Sciendũ tamen, Aegyptios ex nulla alia pecude sacra fecisse, prẹterquam sue, boue, vacca, vitulo, & anſere. Flagellatio verò, seu verberatio, quã Aegyptij facere post sacrificiũ soliti fuerant, ab Herodoto lib. 11. his fermè verbis describitur: In vrbe, inquit, Busiri, quem diem festum Isidi agãt, superius à me dictũ est. Verberabantur enim post sacrificium cuncti, sanè multa hominum millia: qua autem causa verberẽtur, non est mihi fas dicere. hæc Herodotus. ~~Proecdeo etiam, vt eam flagellationem agnoscas, quã nationes nostri peculiari quodam Numine ita esse fortunatas dicuntur, fuisse existimarunt, Dicit plura appellatione Sanctus Xenophanes, physicus dictum illud malim intelligas, quicum Aegyptios ita seu verberãtos ac lugentes in suis sacris faciat videri. Si hoc ita esse constet, quibus sacra faciat, quid agere. Si autem nescis hominem, qui eis rem diuinam faciebat.~~ Sed & alia quæpiam de Aegyptiorum sacris Plutarchus in lib. Isid. & Osirid. affert, quo loco multa, cur lineis vestibus vterentur in sacris, cur ieiurarent, cur & sale abstinerent: ne quæ Diod. & Iamblichus scribunt, inculcem.

Agedum & quę de Persarum religione & deis proditum legimus, perstringamus. Persæ nec statuas, nec aras erigebant, nec templa, vt aliàs dixi: sacrificabãt verò in loco aliquo excelso, vt videmus etiam Palæstinos fecisse: quod ex sacra Iudæorum historia cognoscimus, & vt in Carmelo deo dictum est ne hic multa congeram. Cœlum Persę, ait Strabo, Iouem putabant: quẽ, vt Herodotus & Origenes testantur, cœli circulũ, vel gyrum vocabant, vt in Iouis Syntagmate ostendi. Solem colebant, quem Mithran nuncupabant: de quo quàm multa tradãtur, in Apolline est à nobis relatum. Colebant item Lunã, & Venerem, & Ignem, & Tellurem, & Ventos, & Aquã. sacrificabãt inquam in loco aliquo excelso, & mundo, cum imprecationibus coronatámq; hostiã mactabant. cum verò Magus, qui sacrificio prẹerat membratim carnes in singulos quosq; diuisisset, abibãt omnes, nulla deis parte relicta: nõnihil hac in re à Grẹcis & Hebrẹis differẽtes, qui pro re & instituto aliquã do totam victimam adurebant, (quod nostri à Grẹcis holocaustum dicunt) & nonnunquã distribuebant, vel epulabantur, vt ostensum est. Sed illud ità Persæ agebant, quòd deos existimarent nihil prẹterea velle, prẹter animę hostiã. Aliqui, vt docet Strabo, prẹcordiorum partem igni imponebant. Sed enim igni & aquę prẹsertim rem sacram faciebant: igni quidem, arida ligna imponẽtes cortice adempto, & aruina superiniecta, & adipe: deinde

infuso oleo succendebant, nihil inspirantes, sed ventilantes: illud interea identidem repetentes, φαγέτω τὸν κύριε. Quòd si quis inspirasset, aut mortuum quicquam cœnúmve in sacrum ignem immisisset, morte plectebatur. tanta adeò veneratione sacrum ignem prosequebantur. Aquæ verò sacra hoc modo peragebant. ad lacum, vel flumen, vel fontem accedebant, & scrobem faciebant, ibíque hostiam iugulabant, cauentes ne quid proximè aquam sanguine contingeretur: ac si id accideret, omnia polluerentur. postea immolatis carnibus super myrto lauróque impositis, eas Magi virgis subtilibus cremabant, & imprecationibus quibusdam factis, oleum lacte & melle mixtum inspergebant non in ignem, neque in aquam, sed super terram: imprecationes per multum tempus faciebant, fasciculum virgarum tenuium ex myrica tenentes. atque hoc de Persarum institutis legi. Sedenim in Cappadocia, vbi maxima fuit magorum multitudo, qui ab igne Pyrethi vocabantur, & permulta Persarum deorum fana non cultro, sed stipite quodam mactabant, tanquam malleo verberantes. Fuerunt autem Pyrethia septa quædam ingentia, in quorum medio ara erat in ea Magi cinerem multum & ignem inextinguibilem seruabant, quò quotidie ingressi imprecationes faciebant, per horam ferè ante ignem, virgarum fasciculum tenentes, & τιάρας περιεμμένοι πίλωτὰς: hoc est, vt Gregor. Tifernas est interpretatus, Filtraceis, infulis velati, ex vtraque parte dependentibus, adeò vt vittæ labra cõtegerent. hæc in Anaitidis & Amani delubris fiebant. nam & horum ibi delubra fuerant: & Amani quidem statua in põpa deducebatur. Atque de his iam satis. Nec hoc loco omittemus sacra quæ deæ Syriæ, seu illa Atergatis, seu Astarte, seu quæcunque alia illa fuerit, quæ in Hieropoli vrbe fiebãt. Cum primũ igitur vir quispiã illuc venisset, caput & supercilia tõdebat: mox ouem mactabat, & in frusta cõcidẽs conuiuabatur. Ouis vellus humi sternebat, & super eo genibus flexis procũbẽs, pedes & caput suo ipsius capite imponebat: & precibus petebat, vt sacrificiũ numini acceptũ esset, seq; ei in posterũ maiora daturũ pollicebatur. his peractis, caput & sociorũ coronabat, & proficiscebatur, toto itinere frigida lauãs & bibens, humiq; cubans. neque lectum fas conscendere, donec iter perfectum esset. Qui autem ita peregrinatur, à certis in vrbibus assignatis hospitium assumebant: qui doctores ab Assyriis vocabantur, quoniam omina & oracula illis interpretabantur. Addit & Lucianus alia quædam sacra, & eorum ritus, quæ ridenda potius quàm referẽda mihi visa sunt. Tum & illud quoque, omnes compungi & inuri notis quibusdam, alios quidem in manus volam & in ceruice, alios stygmatis inustos, &c. quæ multa Lucianus refert.

Quamuis in superioribus, dum sacrificandi ordinem in vniuersum describimus, de omni fermè Romanorum cæremonia pro virili attigimus: nihilominus nunc quoque visum est studiosis talium rerũ conducere, seorsúmque eadem prope petere, & omissa quædam addere. Incipiam verò ab hoc, quòd in pontificũ libris cautũ fuisse legimus, quod & M. Tullio visum fuit vt in libro secundo de Legibus repetere. hoc illud est: Ad diuos adeunto castè, pietatẽ adhibento, opes amouento: qui secus faxit, Deus ipse vindex erit. Separatim nemo habessit deos, néve nouos: sed ne aduenas, nisi publicè adscitos, priuatim colunto. Cõstructa à patribus delubra habẽto. Lucos in agris habento: & Larũ sedes, ritus familiæ patrúmque seruãto. Diuos, & eos qui cœlestes semper habiti colũto: & ollos, quos in cœlũ merita vocauerint, Herculem, Liberũ, Aesculapiũ, Castorem, Pollucẽ, Quirinum: ast olla, propter quæ datur homini ascensus in cœlum, Mentẽ, Virtutem, Pietatẽ, Fidem earúmque laudum delubra sunto: Nec vlla vitiorum sacra solennia obeunto. Feriis iurgia amouẽto, eáque in famulis operibus patratis habẽto: itáque, vt ira cadat, in annuis anfractibus descriptũ esto. Certásque fruges, certásque baccas sacerdotes publicè libanto. Hoc certis sacrificiis ac diebus, itémque alios addes. Vbertatem lactis fœtúsque seruanto: idque ne cõmitti possit ad eam rationẽ, cursus annuos sacerdotes finiunto: quæq; cuiq; diuo decoræ gratæque sint hostiæ prouidento. Diuísque aliis alij sacerdotes, omnibus põtifices, singulis flamines sunto. Virgines Vestales in vrbe custodiunto ignẽ foci publici sempiternũ. Quóque & priuatim, & publicè modo, ritúque fiat, discunto ignari à publicis sacerdotibus. Eorũ autẽ genera sunto duo: vnum quod prẽsit cæremoniis & sacris, alterum quod interpretetur fatidicorũ & vatum effata incognita: cũ Senatus populúsque asciuerit, interpretes autẽ Iouis opt. max. publici augures signis & auspiciis postea videto, disciplinam tenento. Sacerdotes vineta virgetáque, & salutẽ populi auguranto: Quíque agent rem duelli, quíque populare auspicium, prædicto, ollíque obtemperanto: Diuorúmque iras

iras prouidento, ollísq; parento: Cœlíque fulgura regionibus ratis temperanto: vrbémque & agros & templa liberata & effata habento. Quæque augur iniusta, nefasta, vitiosa, dira defixerit, irrita infectáque sunto. Quíque non paruerit, capitale esto. Fœderum, pacis, belli, induciarum oratores, fœciales, iudices ne sunto. Bella, disceptatio, prodigia, portenta ad Hetruscos & aruspices, si senatus iusserit, deferunto: Hetruriæque principes disciplinam docento. Quibus diuis creuerit, procuranto: iidémque fulgura atque ostenta pianto. Nocturna mulierum sacrificia ne sunto, prẽter olla quæ pro populo ritè fient: Néve initianto, nisi vt assolet, Cereri græco sacro. Sacrum commissum, quod neque expiari poterit, impiè commissum est: quod expiari poterit, publici sacerdotes expianto. Ludis publicis, quod sine curriculo, & sine certatione corporum fiat, popularem lætitiam in cantu & fidibus & tibiis moderanto, eámq; cum diuũm honore iungũto. Ex patriis ritibus optima colũto, præter Idææ matris famulos, eósque iustis diebus, ne quis stipem cogito. Sacrum, sacróve commendatum qui clepserit, rapsérítque, patricida esto. Periurij pœna diuina, exitium: humana, dedecus. Incestũ pontifices supremo supplicio sanciunto. Impius ne audeto placare donis iram deorum. Sanctè vota reddunto. Pœna violati iuris esto. Quocirca ne quis agrum consecrato. Auri, argenti, eboris sacrandi modus esto. Sacra priuata perpetua manento. Deorum Manium iura sancta sunto. Hos leto dato diuos habento. sumptum in ollos, luctúmque minuunto. Et hactenus ex Pontificum lib. M. Cicero, ex quibus Romanæ religionis & cultus summam percipimus. Nihilominus seorsum alia subiungemus. Scribit ita Lactantius in tertio Commentariorum in Thebaid.

Primo inter, &c. Primò, inquit, est sanguine libare, deinde immolare, tertiò reddere, quartò litare. Dionysius verò Alicarnass. in septimo Histor. ita clarius: Post pompam, inquit, C o s s. & sacerdotes, quibus licebat, & aruspices, lotis manibus se sacra & pura circumpurgantes aqua, fruges Cereales capitibus victimarum inspergentes, postea precibus votísque nuncupatis immolare ministros iubebant. Horum verò alij quidem supra hostiam stantes, rectè tempora feriebant: alij cadentibus supponebant sphagidas, id est, cultros. & post hæc eas excoriãtes, & membratim diuidentes, primitias ex omni viscere, quos ex omni alio membro excipiebant, quas farris farina inuoluentes afferebant sacrificantibus in canistris, qui eas aris imponentes succendebant, & vinum infundebant aduersum purificata. Hæc fermè Dionysius: qui & hæc ipsa propè eadem Græcorum fuisse, ex Homero pluribus ostendit. Sanè quoniam de canistro & hic & alibi in sacris meminimus, sciendum, quòd in ipso sacrificio canistrum deferebatur cum hordeo, corona & cultro, & igne. id quod festiuè licet Aristophanes in Pacis fabula rideat, iuxta tamen sacrorum ritum exequitur. Sed institutum sequamur. Igitur ab Ioue exordiemur.

Triumphantes Ioui Capitolino candidum taurum auratis cornibus mactabant. Seruius in decimo Aeneid. super ea Ascanij facta Ioui vota,

Et statuam ante aras aurata fronte iuuencum
Candentem, paritérque caput cum matre ferentem.

Iuuencum, inquit, secundum Romanas cæremonias dixit. Ioui enim de tauro non immolabatur, nisi cum triumphi nomine, de sue, vel tauro fiebat: quod tamen ideo admissum fuit, quia non tantum Ioui, sed aliis deis qui bello præerant, sacrificabatur. Hæc Seruius. hinc Iuuenalis:

Duc in Capitolia magnum,
Cretatúmque bouem. id est, album, Seneca in Medea:
Primus septriferis colla tonantibus
Taurus celsa ferat tergora candido.

Tonantibus, inquit, Ioui & Iunoni. Atteius Capito, antiquitatum diligentiss. scriptor: Ioui, inquit, tauro, verre, ariete immolari non licet. Labeo libro LXXVIII affirmat, nisi Neptuno, Apollini & Marti, taurum non immolari. Sed & principio anni C o s s. iniuges iuuencos mactabant, cum consulatum inibant. Quot verò idib. Idulis, hoc est, agna alba à Flamine Ioui, vt inquit Festus, cædebatur. Ouid.

Idibus alba Ioui grandior agna cadit. Kal. Febr. Ioui tonanti bidens victima fiebat: Idibus verò Ianuarij, veruex. Legi & qui Flaminis vxorem scribat, omnibus nundinis Ioui arietem mactasse. Prodigiali Ioui mola salsa & thure sacrificabatur. Varia certè plerunque victima Ioui offerebatur, pro cognominis diuersitate. aliter enim Elicio, aliter Fulminatori, vel Tonanti. Ioui præterea in veste candida sacrificabatur,

Iunoni de tauro albo antiqui rem sacram faciebãt, sed de iuuẽca potius docti autumant.

Seneca

Seneca in Medea,

Lucinam niuei fœmina corporis intentata Iugo placet.

Id est, iniugis: vbi fœmina pro vacca sumitur. sic & Vergilius,

Vrítque videndo Fœmina. Iuuenalis tamen,

Niueam Reginæ ducimus agnam, dixit. Sed & Aelianus scribit, quòd cum Samiis aurum furto sublatum quis inuenisset, Mandrabulus Samius Iunoni ouem consecrauit. Pauo insuper, & anser, huic deæ dicati. De pauone fabula apud Ouid. in Metamor. & Athenæum. De anseré, T. Liuius in Capitolina obsidione, indicat. Tametsi Martialis libro nono, Velium Domitiani comitem inducat, Marti anserem vouisse: qua de re eius pulchrum legimus epigramma,

Dum comes Arctoi, &c. In omnibus etiam Cal. Regina sacrorũ, id est regis sacrorum vxor, porcam vel agnam Iunoni immolabat: eidem mulieres Cal. Martiis flores & coronas offerebant. Caprotinæ etiam huic deæ dicatæ fuerunt, itémque caprificia sacra ancillarum, de quibus antè planè bis actum est.

Neptuno Taurum nigrum sacrificabant. Vergilius:

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Homerus in Odyss. τάυρους παμμέλανας, hoc est, tauros valde nigros. quo loco interpres: Tauros, inquit, propter maris violentiam: nigros verò, propter aquæ colorem, ex maris profundo. Idem ferè scribit Phurnutus, vt in Neptuno retulimus apud quẽ & illud legimus, καὶ θύσι αὐτῷ ἀσφαλάκους πολλαχοῦ: id est, Eidem deo sacrificãt asphalacos vbique. quidam talpas interpretati sunt, quasi quòd ἀσφαλῶς, tutò terræ fundamenta & ædificia consistere faceret: vnde & Asphalius ipse cognominatus sit, vt pluribus in Neptuno ostendi. Pindarus in Olymp. ταῦρον ἀργὸν illi ascribit; quidam album interpretantur, propter maris spumas: alij non album, sed florentem, seu nitentem, aut procerum interpretantur. Ego velocem expono: nam & sic canes cognominatos videmus. Sed de hac voce cum alibi tum in Argiphonte Mercurio plura dixi. Quare quicũque Neptuno cãdidos tauros attribuũt, hi in sacrificiis parũ antiquitatis scij esse videntur. Sanè & Pindari interpretes Neptuno nigros tauros mactari prodiderunt. Sed & Tempestati nigrã pecudem Maro attribuit. ait enim:

Nigram hyemi pecudem, zephyris felicibus albam.

Porrò & hoc in nostris Nauigiis obseruauimus, veteres mare ingressuros, Neptuno & fluctibus sacra fecisse: & plerunque hostiam ipsam, nonnunquam cruda exta proiecisse. quod & Scipionem, cum nauim in Africam conscensurus esset, fecisse, testis est Liuius.

Ridiculum est quod Baptista Leo scribit lib. septimo, ex sophista Ph. In Isthmo solitos Neptuno & Soli formicas immolare.

Plutoni, hoc est Diti patri de nigra pecude rem diuinam faciebant, eidémque pocula mixta mero & lacte libabant. Tibullus:

Interea nigras pecudes promittite Diti,
Et niuei lactis pocula mixta mero. Horat. lib. secundo Carm.
Non si tricenis, quotquot eunt dies,
Amice places illacrymabilem
Plutona tauris, Vergilius in sexto Aeneid.
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras,
Et solida imponit taurorum viscera flammis,
Pingue superque oleum fundens ardentibus extis.

Obseruant periti sacrorum, & cum his grãmatici, quòd sterilibus pecudibus, & iuuencis, ac vino, melle, lacte, sanguine, Diti sacra fieri sunt solita: quãquam Numæ legibus deis inferis vina libare vetitum esset, ita enim ille statuit: Vino rogũ ne respergito. Sed aliud est Diti rem sacram facere, aliud rogum respergere.

Dionysio, hoc est Baccho, hircum, seu caprũ mactabant, quòd hoc animalis genus maximè vites rodat, vnde illud est:

Vite caper morsa Bacchi mactatus ad aras
Dicitur vltoris, &c. Vergilius in Georg. secundo:
Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt proscenia ludi. & mox idem:
Ergo ritè suum Baccho dicemus honorem,

Carmin

Carminibus patriis, lancésque & liba feremus,
Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram,
Pinguiáque in verubus torrebimus exta colurnis.

Hinc etiam Prudentius contra Symmachum:

His nunc pro meritis Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & virides discindunt ore chelydros. Ouid. in Fastsi,
Rode caper vites: tamen hinc cum stabis ad aras,

In tua quod spargi cornua possit erit. Qua de re & græcum legimus Eueni carmen, quod an Ouidius æmulatus sit, an græcus Euenus Ouidiũ, eruditi quidam ambigunt. Politianus tamen à græco latinum desumptũ affirmat; nec transmarinam illam græci poëtę Venerem Ouidium attigisse. Euenum poëtam certè antiquiorem Ouidio, in Poëtarum historia recensui. Sed & Phurnutus hunc sacrificandi morem describit, & interpretatur: cum in Attica agricolæ vtres dispergere solerent, saltantes inter eos: quem ritum elegantiss. est in Georg. Vergilius executus: quæ celebritas ab vtribus ἀσκωλία dicebatur, vnde & verbum ἀσκωλιάζειν: qua de re in Mecænatis vita in Hist. poëtarum disserui. His addit Phurnutus Phallos, & Phallogogia. Sedenim & Tibullus in VII primi lib. Eleg. de Bacchi & Osiridis sacris elegantissimè lusit. Martio etiam mense liba & mella Baccho offerebantur, quod idem Tibullus ostendit:

Sic, inquit, venias hodierne tibi dum thuris honores,
Libáque Mopsopio dulcia melle feras. Sanè æquè græcis ac latinis Trieterica Bacchi sacra dicuntur, hoc est Triennalia. Ouid.
Ibat vt Aonia referens Trieterica Baccho. Idem in Metamorph.
Tempus erat, quo sacra solent Trieterica Bacchi
Sithoniæ celebrare nurus, nox conscia sacris,
Nocte sonat Rhodope tinnitibus æris acuti. & Vergilius:
Bacchatur, qualis commotis excita sacris,
Thyas, vbi audito stimulant Trieterica Baccho Orgia. & Statius:
Da Paruenium Trieteride multa, Instaurare diem.

Apollo, qui & Phœbus à græcis & latinis, à Persis Mithra dictus est, tauro in primis placabatur. vnde poëta Vergilius:

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Ludis quoque Apollinaribus à Romanis, ex carminum Sibyllinorum religione boue aurato & capris duabus albis auratis, XVIII Augusti placabatur: & Latona, fœmina boue aurata, quod in hoc alibi planius dixi. Alij equo, hoc est, celerem deum celeri victima, tradunt. Lactantius in primo. Ouid. in Fastis:

Placat equo Persis, radiis Hyperiona cinctum.

Scribit Strabo lib. XI, vbi de Massagetis loquitur: Ab iis, ait, solis victimam equum mactari. Herodotus etiam à Scythis idem fieri tradit. Philostratus verò in Heroicis refert Palamedem græcis præcepisse, vt orienti Soli candidum equum mactarent. Parrhasij tamen in Arcadia Apollini Epicurio, id est, auxiliari, aprum sacrificabant: Apollini Pythio, Pæani, & Agyieo, pro reconciliatione patris & filij, sacrificium facit Aristophanes in Vespis. quod fabulosè licet, ex ritu tamen sacrorum descriptum est.

Aesculapio de caprares diuina in primis fiebat, quoniam capra nunquam sine febre esse dicitur: salutis verò deus Aesculapius. Sed & gallus illi immolabatur, vt est alibi à medicum. Sunt qui gallinas scribant, & has quidem rostro nigro, nigrísque pedibus, & digitis imparibus. Si enim luteo essent rostro, vel pedibus, impuræ putabantur ab aruspicibus. Et quanquam in symbolo Pythagoræ, quod est (Gallum nutrias, ne tamen sacrifices) pleraque attuli de galli gallinacei sacris: hic tamen quædam, quæ me illic præterierant, ex varia lectione collecta, ascripsi. Non tantum ergo gallus Aesculapio dicatus fuit, & Marti, & Nocti: sed & Ioui, Cybeli, & Mensi interdum. Est & apud Plut. in lib. Isid. & Osiridis, vbi de Anubi agit, & Hermanubi: Ad hunc, inquit, inferiora, sicut ad illum superiora pertinent: quapropter illi candidum gallum, huic croceum immolant. Sed Pyrrhus quoque rex, cum splene laborantibus mederetur, albo gallo sacrum peragebat. Porrò non modò Aristophanes in Pluto, quomodo sacra fierent, & sanarentur ægroti in templo Aesculapij, docet, sed & Philostratus in vita Apollonij Tyanei, & alij plerique.

Mercu

Mercurio, vt aliis deis, cætera immolabantur: ſed lingua ei dicabatur. nam vt in commentariis in Apollonium Rhod. legimus, antiquis mos fuit, vt cum cubitum irent, vinũ libarent, & victimarũ linguas Mercurio ſacrificarent. idque naturali ratione factum aiunt: quãdoquidem Hermes, id eſt Mercurius, ſermo putabatur, cuius ſit organũ ac inſtrumentum lingua, quæ decenter Mercurio, dum ſomnus inſtaret, ſacrificabatur: quin & ipſe ſomni deus credebatur, vt in eius dei deſcriptione plenius oſtenſum eſt. Huiuſce ritus memi nit Apollonius in primo Argon. quin & Homerus ait, γλώσσας ἧν πυρὶ βάλλῳ, id eſt, linguas in igne iaciebãt. Direchidas autẽ hiſtoriam affert de Alcathoo Pelopis, qui ob necẽ Chryſippi ex Megaris aufugit, & cũ leone certare contigit, linguámque eius cõſecrare. Sed & Philochorus in libro περὶ θυσιῶν, linguas ait optimã eſſe corporis partẽ. Hinc & Homerus dixit, ἀλλ' ἄγε τέμνετε γλώσσας, Sed age cædite linguas, præco: quod eſt, linguis fauete. Maiæ, quæ Mercurij mater fuiſſe perhibetur, Romani menſe Maio ſuem prægnantem immolabant.

Vulcano cum ſacrum fiebat, omnia igne abſumebantur: id quod Proteruiam dicebãt, vt alibi planè oſtendi. Nam niſi victima, & quodcunque ſupereſſet, igni datum fuiſſet, ſacrificium pollui putabatur:

Marti à Romanis October equus immolabatur in campo Martio, Idib. Octob. ſumma religione: id quod copioſe in lib. de Annis & mẽſib. & c. docui, Plutarchi quoque codicem tum græcum tum latinum caſtigaui. Colebatur & à Carmanis Mars, cui quòd equis carerent, eorúmque inopia in bello aſinis vterentur, aſinum ſacrificabant, vt Strab. in x v ſcribit id à Scythis fieri ait Arnobius, Apollod. citans. Quin etiã inter Carmanos nemo vxorem ducebat, niſi prius hoſtis caput amputatum, ad regem detuliſſet. Latini lupum & picum Marti dicabant. Luſitani hircum, Galli Ciſalpini verrem, diuerſo quique conſilio & ritu, ita vt Phaſelitæ de piſcibus ſalitis Marti rem diuinam facerent, vt etiam in Symbolis prodidi. Illud etiã inſtituti apud Lacedæmonios annotatũ legi, cum ipſi aliquo ſtratagemate victoria potiti eſſent, Marti bouem immolabãt: ſi verò aperto Marte viciſſent, gallum. id quod ab eis nõ ſine ratione fiebat, quòd pluris æſtimabant incruentam victoriam, quàm cruentã. Iidem porro Marti Enyalio canem mactabant Lacedæmonij, vt ait Pauſ. in Lacon. Scribit enim, ephebos Lacones, cum pugnam eſſent inter ſe inituri, Marti canis catulum immolaſſe, deo ſcilicet validiſſimo victimam validiſſimam & cicurẽ dicare ſe arbitrantes. Subdit idem, catulos nõ ſacrificari à Græcis: Colophoniis exceptis, qui catellam nigram nocturno tempore immolabãt Triuiæ. Quare mirum eſt, quoſdam Enodio deo ſcripſiſſe potius, cum Mercurius eo cognomine dictus ſit. Sed præter ea quæ hic & alibi ſparſim attuli, nunc breuiter tibi oſtendam, de canibus apud alios ſecus quàm Pauſanias tradit, ſacrificatum fuiſſe. Nam Sabæi & Thraces, vt canit Ouid. canes immolabant:

Exta canum, inquit, Triuiæ vidi libare Sabæos,
Et quicunque tuas accolit Aeme niues.

Romanos etiam in Lupercalib. canẽ immolaſſe, iam dictum eſt. Item in expiationibus quibuſdã, & ad placãdum caniculæ ſidus, frugibus inimicũ, canes ruffæ adhibebãtur: quod ſacrum Canariũ augurium nuncuparunt. Græci verò περισκυλακισμὸν vocabãt, quòd ex catulis ſacrum fieret, vt Plutarchus ſcribit. Durè quidam interpretati ſunt circumcatulationem. Pro frugibus quoque & pecoribus, vt rubigo auerteretur, lactenti catulo ſacrũ conuenire exiſtimabãt: idque Rubigalibus. vt in primo Syntagmate dictum eſt, & infrà dicetur. Catulos etiã recens editos tã in Adicialibus, quàm deorũ cœnis ſæpe adhibitos fuiſſe, Plauti fabulæ indicio ſunt. nã catulos lactantes adeò puros putóſque veteres exiſtimarũt ad cibum, vt etiã placandis numinibus, vt ait Plinius, hoſtiarum vice vterentur. Thraſyllus etiã vates ex canum extis vaticinari ſolitus erat. Sed nec ſementem Latinis adminiſtrari, nec oues tonderi, niſi catulatio, id eſt ex cane ſacrum prius fieret, vllo modo licuit. Quin & apud Bœotios, ait Plutarchus, expiatio fieri ſolebat, cane per mediũ in duas partes diſſecto *exire idẽ & Caribus, vt quibus exta canis deis offerre mos fuerit: vnde factũ ſit prouerbiũ, Caricũ ſacrificium. nã pro hirco canẽ mactabant: auctores Diogenianus, & Heſychius & Arnobius. Viuas præterea canes cruci affigi à Romanis, atque inter ædes Iuuẽtatis & Sumani quotãnis anſere inſidẽte deferri, vulgo proditũ ſuit, quæ crux ex ſambuco fiebat. Quare cũ ex canib. tot ſacra peracta legamus, mirũ eſt à Pauſania dici, quæ paulo antè notaui & quæ Plutar. omnis antiquitatis diligentiſſimus obſeruator in eo Problem. ſcribit, in quo agit, Quid eſt quòd ſacerdotẽ, id eſt Flaminẽ Dialem cane & capella illud

adeò Romani abſtinere voluerũt, vt non modò attingere, ſed nequidem appellare liceret? in quo Problem. cum multa de capra & cane diſſiſſet, demum & illud ſubinfert: Etſi veteres hoc animal omnino impurum eſſe putauerunt. Cœleſtium enim deorum nulli prorſus canis conſecratus eſt, ſed Chthoniæ Hecatæ cœnæ dimiſſus in triuiis piaculi locum obtinet: & cętera: quæ ſubdit. Quare iam ſatis de ſacris ex cane, harum rerũ curioſis attulerim.

Herculi Romæ in ara Maxima bos ſacrificabatur, ſumpta conſuetudine, de qua latè T. Liuius, & Ouid. & Dionyſ. Alicarn. Sed & Vergil. lib. Aeneid. vi ii. Apud hanc aram Herculis dum ſacra fiebant, dúmque ſacrificabatur, omnes capitibus apertis, & non velatis eſſe oportebat, cum cæterorum deorum ferè operto capite ſacra peragerentur, quod planius antè retuli. Sed & ſedentes in his ſacris epulabantur, cum in aliis ſtantes id facerent. Porrò quo modo manè & veſperi ſacra huic deo in ara Maxima fierent à Pinariis & Potitiis, iam ſuprà relatum. Scribit Plutarchus in Quæſtion. Cum Herculi res diuina fieret. nullus alius Deus vocabatur, nec intra mœnia canis apparebat, qua de re in Herculis vita ſum locutus. Decima præterea Herculi dabatur, vt pluribus idem Plutarchus oſtendit in cauſis Romanis. Sed hac de re audi Varronem: Herculi, inquit, decima data ab eo eſt, quòd ſacrificio quodam fanatur, id eſt, vt fani lege fit: id dicitur pollutum, quod à porriciendo eſt fictum. dum enim ex mercibus libamẽta proiecta ſunt Herculi in aram, tum pollutum eſt: at tum profanum dicitur, id eſt, perinde vt ſit fani factum. Itaque vbi olim fano conſumebatur omne quod profanum erat, vt etiam fiebat, quod pop. Rom. vrbis quotannis faciebat, cum Herculi immolaret publicè iuuencum. hæc Varro. Porrò ab hoc ſacro pollucere verbum factum eſt, vt idem Varro teſtatur in Satyr. Maiores ſolitos decimã Herculi vouere, nec decem dies intermittere, quum pollucerent. Legimus & M. Craſſum, & Lucullum, & Syllam eiuſmodi decimas Herculi, & pop. Rom. perſoluiſſe. Mulieribus ſacris adeſſe, & rem diuinam facere ferè deis omnibus licebat: Herculis tamen ſacrificio adeſſe, vel exta tangere, aut veſci, aræ ve admouere manus, aut ſolennia videre, religio fuit. cauſam Plutarchus recenſet. Apud Lindum Herculi cum conuiciis ſacra agebantur, vt Lactantius Firmianus in primo de Inſtit. & ipſi in vita Herculis diximus. vnde prouerbium, Lindia ſacra. Silius Italicus ſacrum Herculis Gaditani, & eius cæremonias luculenter eſt executus in exordio ſtatim libri tertij Punic. id quod & ipſe in Hercule retuli. Lucianus quoque in fine τῶν ἐξάγων, ſacrum Herculi fieri deſcribit ex pyra accenſa, quod in rei memoriam fiebat illius interitus. Apud Sicyonios, ſcribit Pauſ. in Corinth. in Herculis, inquit, quidem ſacrũ traditum à Phæſto Herculis filio morem retinent. Is enim cum in Sicyoniam veniſſet, animaduertit Herculi tanquam Heroi parentari. indignè verò ferẽs diuinos illi honores non haberi, inſtituit, quod adhuc à Sicyoniis ſeruatur, vt iugulati agni ad aram pernas adurerent: carnium verò parte vna nõ aliter quàm victimarum ſoliti eſſent, veſcerentur, altera Herculi tanquam Heroi parentarent. Feſtorum verò dierum, quos in Herculis honorem agitabant, priorem ὀνομάστην, ἱερόκλειαν alterum vocabant. atque hæc quidem Pauſ. Plura de Herculis vel ſacris, vel diuerſarum gentium inſtitutis, collegit Alexander libro ſecundo cap. xiiii. Sed cum non probet veterum ſententiam, & quæ prodit pleraque confundant, & aliter ipſe quædam, quàm ab ipſo traduntur: ea tibi ſuperſedeo aduocare. locum oſtendo: fides ſit penes auctorem, eum ſi legere placuerit.

Ceres dea frugum, cui in primis ſpicas antiqui dicabant, & ex eis coronas. Sed de porca res ſacra fiebat, vt alibi dictum. Huic & frugum primitiæ offerebantur. Quin & menſe Aprili cum lampadibus & tedis accenſis, ſacerdotes in veſtibus albis mactata porca ſacrum peragebant. Ouidius:

Prima putatur
Hoſtia ſus meruiſſe mori, quia ſemina pando
Eruerit roſtro, ſpémque interceperit anni. Idem alibi:
Prima Ceres grauidæ gauiſa eſt ſanguine porcæ,
Vlta ſuas merita cæde nocentis opes.

Sanè porcum, vilẽ admodum apud Platonem Socrates victimã facere videtur, in lib. de Legibus: In arcanis, inquit, audiendę ſunt eiuſmodi fabulæ à quàm pauciſſimis, qui quidem non porcum, ſed precioſam quandam rarámq; victimam ſacrificauerint. Idem & Proclus repetit. Cereris nuptiæ ſine vino celebrabantur, & Orci nuptiæ (quod Seruius ſcribit) dicebantur. vnde Plautus in Aulular. Cererin' Strobile hi ſunt facturi nuptias? Qui? quia

temeti nihil allatum intelligo. Cùm tamen, vt inquit Aelianus in XII, vinum Pramneum deæ Cereri dicatum esset. Cereris sacra hęc Thesmophoria græcè dicebantur, vt pluribus in Thesmophoro Cerere scripsi. Eadem & Πυάνεψια. In his sacris Athenienses Πλυντήρια commemorabant, quod demum teste Hesychio ἀπὸ τοῦ πλύνειν nuncupatum fuit. hæc ferè describuntur in X. Metamorph. ab Ouidio:

Festa piæ Cereris celebrabant annua matres,
Illa quibus niuea velatæ corpora veste,
Primitias frugum dant spicea serta suarum,
Pérque nouem noctes Venerem, tactúsque virilis
In vetitis numerant: & reliqua. Idem alibi:
Annua venerunt Cerealis tempora sacri,
Sceubat in vacuo fœmina virque thoro.
Flaua Ceres tenues spica redimita capillos,
Cur inhibes sacris commoda nostra tuis?

Sed non sine piaculo prætermisimus poëtæ ex primo Georg. versus. ita enim canit:

In primis venerare deos, atque annua magnæ
Sacra refer Cereri: lætis operatus in herbis;
Extremæ sub casu hyemis, iam vere sereno,
Tunc agni pingues, & tunc mollissima vina,
Tunc somni dulces, denſæque in montibus vmbræ,
Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret:
Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho,
Térque nouas circum felix eat hostia fruges.
Omnis quam chorus & socij comitentur ouantes,
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quàm Cereri torta redimitus tempora quercu
Det motus incompositos, & carmina dicat.

Quo loco grammaticus Seruius ostendit, aliud esse Cereris sacrificium, aliud Orci nuptias. in hoc enim vinum non inferebatur, in illo vtique. Legimus præterea, sæpe quoque litatum Cereri lacte, vino & melle, sine victima. Scribit Phurnutus primo vere, cum primùm herba viridis apparere cœpisset, tum primùm herbam ipsam antiquos solitos fuisse Cereri dicare. Tum pòst etiam subiungit, de sue prægnante sacrificium illi factum, propter terræ fertilitatem conceptúmque facilem. Sed & papauer huic deæ offerebatur, quod nõ sine ratione factum ait. nam papauer ipsum cum rotundum sit, & turbinatum, terram significat: eius verò inęqualitas, valles ac montes significare videtur: quæ in tra sunt granula multiplicia, hominúmque & animalium multitudinem denotant. Addicit idem Phurnutus alia quædam, quæ breuitatis causa prætereij, nec nostro satis conducunt instituto. & Ouid. in III Fast. ita cecinit:

Illa (nempe Ceres) soporiferum paruos initura penates
Colligit agresti lene papauer humo.
Dum legit, oblito fertur gustasse palato,
Longámque imprudens exsoluisse famem.

Verg. Georg. I.

Nec non & lini segetem, & Cereale papauer,

Vbi Ser. Cereale, inquit, vel quod est esui, sicut frumentum: vel quo Ceres vsa est, ad doloris obliuionem. Probus ibidem: Cereale, ait, quia in segete nascitur. Plinius tamen lib. 19. cap. 8. Candidi papaueris semen, ait, tostum in secunda mensa, cum melle apud Antiquos edebatur. hoc & panis rustici crusta inspergitur, adfuso ouo inhærens; vbi inferiorem crustam apio gytque Cereali sapore condiunt. Porrò vt Græci Πυάνεψια Cereris sacra dixere, sic & latini Cerealia, vt Varro docet. Cereris sacra ex Græcia, scribit Festus, multi ex Attica dicunt, propter sacra Eleusinia: alij ex Enna Sicilię vrbe, quod M. Cicero & Val. Max, assentiri videntur, vt copiosè in Ennensi Cerere docui.

Proserpinę sterilis victima attributa fuit, quia nec ipsa vnquam peperit. Macrob. ex sententia Cor. porca. Quidam super hoc & illud Martialis in sexto interpretantur:

Exol

Exoluit votis hac te sibi virgine porca.

Certè Vergilius in sexto cecinit,

Sterilémque tibi Proserpina vaccam. & Aur. Prud. in I. contra Symmachum:
Rapta ad Tartarei thalamum Proserpina regis,
Placatur vaccæ sterilis ceruice resecta.

Mineruæ taurus albus immolabatur interdum. Romę verò in Quinquatriis prima dies sine cæde & victima fuit, quòd eo die in lucem deam editam putabant: in cæteris autem victimas cædere solebant. At verò Tubilustrio, qui eorum dies vltimus fuit, & quo tubæ lustrabantur, de agna res diuina fiebat. Lege Varronem, & alios. Iuuenalis:

Niueam reginæ ducimus agnam,

Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura: Id est, Palladi, quæ Mauritana Gorgone, capite Medusæ vsa à poëtis fingitur. Athenienses annua solennia Mineruæ tauris & agnis celebrare solebant, vt ait Alexander. In quadam Africæ parte puellæ absque victima, fustibus inuicem decertantes, sacrum Mineruæ peragere solebant.

Diana cerua placabatur: hæc enim ei victima pro Iphigenia data fuisse creditur. Et quanquam ex aliis possem multa afferre, hoc tamen sacrum leges in Euripidis tragœdia, quæ Iphigenia in Aulide inscribitur, & quæ in Tauris. alij licet diuersa tradant, vt in ipsa dea exposui. & vt ait poëta:

Quæ semel est triplici pro virgine cæsa Dianæ,
Nunc quoque pro nulla virginitate cadit.

Sabæi verò & Thraces extis canum, vt paulò antè dixi, Dianam placabant: Ouidius:

Exta canum Triuiæ vidi libare Sabæos,
Et quicunque tuas accolit Aeme niues.

Idibus Augusti Romæ facibus accensis ab vrbe in nemus Aricinum discurrebãt, in quo nemore Dianæ Nemorensis appellatæ celebre templum erat. Quò ego sæpe animi gratia cum amicis sum profectus, cum Romę gratis optimam ætatis partem consumerem. De his sacris, Idibus (vt dixi) Sextilibus celebratis, sic ait Propertius:

Cum videt accensis deuotum currere tedis
In nemus, & Triuiæ lumina ferre deæ. & Statius in Syluis:
Iámque dies aderat, profugis cum regibus altum
Fumat Aricinum Triuiæ nemus. & idem paulò pòst,
Omníque pudicis
Itala terra focis Hecatæas excolit Idus.

Sed hac de festiuitate, eiúsque certamine, plura in deæ cognominibus relata sunt.

Lunæ taurus mactabatur, quia similia videntur cornua tauro. Lactant. in primo: Isidi deæ Aegyptiorum, quæ & Luna putabatur, ab aliquibus Ceres, vt in ea actũ est, anser mactabatur, iecúrque illi apponebatur, vt Herodotus & Ouid. testantur. tametsi Macrobius, aliique nonnulli asserant, Aegyptios thure & precibus deos placasse. De Isidis pompa, & sacerdotibus linigeris, rasísque eorum capitibus, aliàs in ipsius deæ descriptione actum est. Sed & Claudianus poëta: Sic numina Memphis

In vulgus proferre solet: penetralibus exit
Effigies, breuis illa quidem, sed plurimus infrà
Liniger, imposita suspirans veste sacerdos,
Testatur sudore deam, Nilotica sistris
Ripa sonat, variósque modos Aegyptia ducit
Tibia, submissis admugit cornibus Apis.

Eadem fermè Apuleius in Asino aureo: sed longè plura habes in Plutarchi libro de Isi. de & Osiride.

Hecatę deę, vt iam dictum est, canis immolabatur, diuersimodè quidem. nonnulli enim Proserpinam existimantes, ei de cane sacra faciebãt, vt Plut. scribit, & Lycophronis interpres, citans illud Sophronis in Mimis, ὁ γὰρ κύων βαυβύζας λύει τὰ φάσματα: hoc est, canísque baubans dissipat phantasmata. Quin & Caniuora dea dicta est ab ipso Lycophrone, id est, κυνοφάγος θεὸς, vt in Hecate diximus. Plut. etiam in causis: Cur, inquit, Genetæ nuncupatæ soli canem Romani immolant. Et paulò infrà in eodem ait: Vt igitur Hecatę Greci, sic Romani Genetæ, pro his quę domi nascũtur, canẽ immolãt. qua de dea nõ multo pòst scribã

Veneri albas columbas dicabant veteres,& ideo Aeneas apud poëtam maternas appellat aues. Rem autem diuinam mense Aprili apud Romanos Veneri ex rosis & floribus faciebant mulieres,myrto coronatæ. Et quamuis sus inuisus Veneri dicitur,sues tamen legimus etiam apud Græcos Veneri immolatos, vt est apud Athenæum comprobatũ ex Antiphanis,Callimachi & Zenodoti scriptis.Idẽ prẽterea Athenæus ait, ab Argiuis suem Veneri sacrificari,cuius sacrificij celebritas à suibus ὑσήϊα nuncupabatur. Est & græcis prouerbium suem immolauit:hoc est, ἀφροδίτῃ ὗν ἔθυκεν: vbi quis offert id munus,quod minimè gratum sit. Inuisus quippe Veneri sus propter Adonis necem,vt in eo copiosè traditum. Quà verò cæremonia Paphiæ Veneri sacrificaretur, in eius descriptione ostendi. Veneri cornutæ apud Tussas gentem Aegyptiam, vaccam immolari solitam, iam dictum est. Astartem cùm alij, tum Theophylactus Venerem interpretatur, in Comment. Oseæ.

Saturno Romani,vt Macrobius in primo Sat. scribit, sacra faciebant more græco, capite aperto. Alibi dicit, ritu peregrino, & capite aperto. Sed quanquàm hanc rem pluribus suo loco ex diuersis auctoribus explicui, hic etiam nihilominus ex Plutarcho in causis Romanorum, breuiter repetam: Quid est,inquit,quòd Saturno capite aperto immolant? An quòd velandi capitis ritum Aeneas tradidit?Saturni verò sacrificium peruetustum est. An illud potius, quoniam deis cœlestibus immolantes velantur: Saturnum verò terrestrẽ & chthonium esse arbitrantur? An quòd veritas oculi, obscuraríque non potest? veritatis autem parentẽ ac deum Romani Saturnum habent.Sedenim Festus ait, Saturno furuum bouem,id est, nigrum immolabant. at verò Cyrenæos euinctos tempora coronis, ex ficu recenti Saturno sacra fecisse proditum est,mellitáque placentas mutuò misitasse. Aborigenes autem, Italiæ indigenæ, humana hostia placabant: id quod postea ab Hercule in simulacra & effigies Argæas immutatum fuit, & luminibus splendoribúsque celebrata. vnde & cærei ideo in Saturnalibus mittebantur, vt Macrobius scribit:& sigilla fictilia passim vendebantur, vnde etiam Sigillariorum nomen. Sed quòd humana victima Saturnus placaretur,apud varias nationes,pluribus Eusebius de Præparatione euang.Clemens,Cyrillus, Plutarchus, aliíq; permulti prodiderunt. Sed & alij quoq; dei,dæmonésq; ac heroes: quin & in sacris Hebræorum literis harum abominationũ est facta mentio,in quibus & ipsi interdũ prolapsi,& proprios etiã filios iugulabãt, & in ignes mittebãt,vt planè ex lib. Carminũ regis Dauidis,& qui in eũ commentarios iam trium linguarũ condiderũt,colligimus. Carthaginenses Saturno quidem filios sacrificabant. vnde cum aliquãdo obsessi essent ab Agathocle rege,putarunt sibi Saturnũ iratũ ea causa,quòd clàm liberorum loco coemptis infantibus,& educatis,illi sacrificassent.quare vt factũ expiarent,ducentos nobiliorũ ciuiũ filios publicè immolarunt. Quin etiã cum ad Himeram Gelo Carthaginenses debellasset, pacem & fœdus cum eis hac conditione fieri voluit,vt inter cætera subscriberent,ne filios sacrificarent. Nota est historia apud Plut. Sed nefanda & execranda hæc sacra mittamus.

Rhea,quæ & Cybele,& Deorum mater,aliísque multis nominibus vocabatur,sacerdotes castratos,qui Galli dicebantur,habebat, vt in cognominibus iam pluribus est declaratum. Deæ huic proprio suo sanguine litabant. Magnæ verò matri de porca sacra fiebant. Moretum quoq;,quod edulij rusticani genus fuit apud antiquos, eidem offerebant, vt in Fastis docet. Moretum carmine Vergilius composuit elegantiss. vt nosti, quod puer ipse olim sum interpretatus. Moretum & Seruius vir lõgè doctiss.teste Macrobio, composuit. Sed & Columella lib.de re rust.vltimo,moreti confectionẽ docuit.Hęc & alia pleraque in eo nostro puerili commentariolo dicebam, quod mihi è manibus extorsit Bernard. Barbuleius, cui plurimum literæ & literati debent, nedum ego, quem fratris loco habeo.

Vestæ,vel deis si quando Vestales virgines sacra libarent,vel rem diuinam facerent,eo cultu ornatúque vt erant,& vittatæ peragebant.album tamen prẽterea vestimentũ,quod suffibulum vocabatur,oblongum & prætextum,& quadrangulum in capite sumebant, fibuláque subnectebant: tum casta mola & sale tuso in ollam fictilem misso, mox in aquam iniecto,sacra faciebant:calicibúsq; fictilibus,quos culullos dicebant, Vestæ & deis libabãt. Alexander lib. v.cap.x i. Sed de Vestalibus in Vesta plura legito,& quæ in hoc retuli. Illud hoc loco non omiserim,quod ab Hesychio scriptum est, morem fuisse Græcis, vt Vestæprimitias facerent. atq; inde prouerbium exortum, quod prẽtermisisse miror Erasmũ, A Vesta incipiens:hoc est, ἀφ' ἑστίας ἀρχόμενος. Profertur verò à cursoribus circa sacra Gynęceę dęę, quam & Plut.in causis Romanorum duobus capitibus nominare videtur:licet in altero,id est,priore,interpres malè exposuerit.nã pro Gynæcea Floram reposuit,in altero verò Gynecæa pro Geneta legitur:cui lectioni græcus codex suffragatur. Nec prætereà legimus,quòd de cane fecerint, vt certè Plut.ait. Diuersa ergo Gynæcea à Geneta, quam & Genesiam nescio qua ratione quidam dixerint.Et licet de Gynęcea,id est, Bona dea locutus sim in Rhea & Magna matre,in Saturni Syntagmate,hic tamen quę Plut.in causis scripsit afferam. Quid est,inquit, quod deæ Gynæceæ,quam Bonam deam nominant, omni florum genere sacrum exornantes mulieres in domum myrtos non important præsertim cum ambitiosius cunctis germinum ac florum varietatibus vti soleant?An illud est, quod à fabulatoribus dicitur,Flauij diuinatoris vxorẽ fuisse? quæ cum vino clam copiosius vteretur,deprehẽsa myrteis virgis,ac flagris à viro cæsa fuisse dicitur. Inde factum est, vt myrtus in eius ædem non inferatur: vinum tantum, cum mulieres ei libant,lac appellant? An verò,quod cùm à multis aliis,tum verò rebus venereis,castæ ac purę sacrum illud obeunt. Non solum enim viros excludunt, sed cum solenne sacrum faciunt, quicquid masculum est, domi exigunt.myrtum igitur quasi Veneri dicatam, religiosam habent. Nam quam nunc Murtiam Venerem nominant, antiquitus (vt videtur) Myrtiam appellare consueuerant. Hactenus Plut.Hoc verò sacrum Damium vocabatur, teste Festo, Plura alibi retuli. Hic illud tantum, quod Pomp. Lætus de Sacerdotiis ait,ascribam: Fauni soror Fatua, vaticinatrix. ab ea vates Fatuarij dicuntur; hæc traditur mulierum castissima, ideo eam Romani Bonam deam appellauere.cuius templum est in saxo Auentini montis,vnde ingressus virorum prohibetur,& ei fœminæ tantum sacrificant.Hæc ille. Illud tamen obseruandum,quòd non in monte Auentino hæc sacra, sed in ædibus vel pontificis, vel alterius probati ciuis & patricij,vt contigit,cum ea Clodius polluere tentauit:quod planè in eius Deæ descriptione tradidi.

Iano sacra fiebãt ex libo,quod ab eo Ianual antiqui dicebant.erat enim placẽtæ genus, itẽ ex mola,quę farina horna & sale miscebatur:interdũ verò thure & mero. Hinc Ouid.

Iane tibi primùm thura merúmque fero.

Sed & ad melioris anni omen solebant veteres Kal. Ian icaricas & cariotides & mella tum deo, tum amicis & propinquis elargiri, vt dulces dies anni à dulcibus rebus auspicarentur. Sed & stipes & pecunias largiebantur: id quod & hoc ipso tempore ab aliquibus obseruari videmus. Huic quoque Agonalia quidam attribuerunt, de quibus in hoc ipso antè scripsi,quo die Iano aries mactabatur. Ouid.

Ita rex placare sacrorum
Numina lanigeræ coniuge debet ouis.

Notauimus aliàs, in anni exordio,in principio Ianuarij,solitos Romanos bene auspicari. Nũc visum est addere,quæ Lucianus scribit in Pseudologista: In anni (inquit) exordio, nempe die tertia à magna noua luna,cum Romani pro more maiorũ ipsi precationes pro toto anno faciũt,& sacra iuxta cæremonias sacrificãdi à Numa rege institutas, in eo videlicet die,dei votis precibúsq; vacent. Meminit & Pli.in Panegyrico, itémq; historiographi.

Pales dea pastorum,vt primo Syntagmate ostensum est. Ab hac dea Palilia, quæ & literæ immutatione Parilia vocata fuere. hæc x i i Kal. Maij celebrabantur,qui Romæ dies natalis fuit:de quo Genethliacon carmen legitur non illepidũ P. Marsi,& aliorum. Varię verò eo die fieri solebãt purgationes & expiamina, quorũ in quarto Fast.meminit Ouid.

Alma Pales faueas pastoria sacra canenti,
Prosequor officio si tua facta meo.
Certè ego de vitulo cinerem,stipulámque fabalem,
Sæpe tuli plena februa tosta manu.
Certè ego transilui positas ter in ordine flammas,
Virgáque rorales laurea misit aquas. & Propertius:
Annuáque accenso celebrate Parilia fœno. Persius verò ait,
Fumosa Parilia fœno. Fiebant & alia plura à pastoribus.Ouilia enim,oues & pecudes,purgabantur fumo ex sulphure,rosmarinúmque ac herbam sabinam & laurum cremabant. Item liba ex milio,& lactis mulctralia in deæ ipsius honorem offerebãt. Tibullus:

Et placidam niueo spargere lacte Palem. Ouidius:
Et tepido lacte precare Palem.

At si de Pale plura cupis, præter ea quæ in primo lib. dixi, lege Dionysium Alicarn. in primo

primo,& Seruium in Georg.Plutarchum, Varronem, cæteros.

Telluri terræ deæ mense Aprili Romani bouem fordam, id est, grauidam mactabant, vaccásque prægnantes, ex quibus vitulos à ministris exectos maxima virgo cremabat. Horatius tamen secundo Epistol. tellurem porco placari solitam canit: quo loco Porphyrion ait,porcum pro porca positum. Quin & Ouidius ait,

Placentur frugum matres, Tellúsque,Cerésque,
Farre suo, grauidæ visceribúsque suis.

Sunt qui nigras victimas Telluri attributas scribant.Et quoniam,inquit Cœlius noster, terra per inertiam desidere ac torpere in se ipsa dicitur,huius rei gratia putatur à sedentibus Opi sacrũ fieri cõsueuisse. si quãdo verò terra mota esset,rituales Hetruscorũ libri sue fœta ostentũ procurare solebãt.& Arnobius ridẽs sacrificia,ita scribit in septimo:Telluri, inquiũt,matri scropha ingẽs immolatur fœta,at Mineruę virgini, virgo cęditur vitula,&c.

Pani deo hircus coleatus sacrificabatur, qui quidem hircus ad specum agebatur,in quo Pan ipse diuersari putabatur,vt docet Lucianus. Pani verò Lycæo, in Lupercalibus, canis immolabatur,vt ait Plutarchus quoniam gregis amicus & custos est canis.Alij capram albam dicunt: nonnulli hircum, ex cuius corio Luperci sacerdotes flagella conficiebant, nudíque per vrbem fœminas feriebant,qua de re in Lupercalibus actum est.

Syluanum verò lacte placabant,vt Horatius in eo ostendit:

Tellurem porco,Syluanum lacte piabant.

Licet & porco interdum placari legerim. Iuuenalis,

Cædere Syluano porcum, quadrante lauari.

M.Cato de Re rust.Marti Syluano in sylua interdius in capita singula boum votum faciebant.nam Martem Syluanum appellarunt. Mulieri ad eam rem diuinam adesse non licebat. Id verò fiebat ex adore & larido & vino. Vide Catonem.Priapo naturæ & hortorum deo asinus hostia fuit,propter membri virilis amplitudinem.Lactantius fabulam narrat,& Ouid. in Fast.

Cæditur, inquit, & rigido custodi ruris asellus.

Sed non hoc illi perpetuum.nam in Theocriti epigrammatibus,huic deo ab Aepolo de vitula fit sacrum,& de hirsuto hirco,& saginato agno. Quare aliud est proprium & peculiare sacrum, aliud pro re & tempore & persona. Sic in Priapeiis, puer domini florentis agelli, poma Priapo offert. Sanè Theophylactus in commentariis Oseæ ait,mystas initiatos huic deo Priapo sacrificasse,quem Beelphegor dictum ait,qui mares viderentur fœmellæ fuisse, quæ cymbalis vtentes,fœmineísque vlulatibus triuia circuibant.

Fauno res diuina nonis Decemb.de hœdo & vino fieri solebat,Horatius tertio lib.carm. ad Faunum ipsum canit:

Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore. & mox,
Cum tibi nonæ redeunt decembres.

Hæc verò celebritas Faunalia dicebatur, vt Acron, Porphyriónque consentiunt. Alij agno etiam Fauno litatum dixere.

Terminum pluribus in primo Syntagmate scripsi: & quanquam ibi de sacris quæ antiquitus illi inferebantur, pleraque retuli, quæ tamen tunc præteriisse videri possum, hic ascribam. Ara deo Termino statuebatur à dominis vtrinque,lignáque concisa foco imponebantur,& canistro fruges igni inspergebantur,tum demum puella fauos mellis porrigebat: alij & vina.itáque holocaustoma fiebat. Obseruatum est,Numam regem statuisse,ne ex re animata res sacra Termino fieret: id quod pluribus Plut.scribit,& ante eum Dionys. Alicarn. Ouidius tamen illi agnam & porcam in secundo Fast. immolari prodidit: item Horatius, cum cecinit;

Vel agna festis cæsa Terminalibus,

Vbi Acron, Terminaliorum inquit diem institutum,vt per epularum festiuitatem cæsis agnis fines seruari faceret, plura de Terminalibus Festus, & Macrobius. Aliud ab his Termini sacrificium,Aur. Prudentius poëta contra Symmachum attulit. ita enim canit:

Et lapis illic
Si

Si stetit antiquus,quem cingere sueuerat error
Fasceolis,vel gallinæ pulmone rogare,
Frangitur,& nullis violatur Terminus extis.

Rubigo deo, qui & genere fœminino Robigo dicebatur,ad arcendam ex segetibus robiginem sacrificium veteres faciebant, vt in primo Syntagmate scriptum est. mense enim Aprili,extis canis & ouis placabant. Ouidius in Fastis:

Flamen in antiquæ lucum Robiginis ibat,
Exta canis flammis,exta daturus ouis.

Hæc verò offerebantur cum thure & vino

Rumina dea,de qua in primo Syntagmate scripsi: huius deæ hostiæ lacte inspergebantur, nec vinum adhibebatur.Plut.id fieri putauit, propter ficum Ruminalem,sub qua Romulus rumam, id est, mammam suxit: vel quòd vinum minus conuenire existimatur infantibus. Vide Plut.Probl.& quæ alio loco notaui.

Quæ ventis sacra facta legerim, vide in Aeolo:id est,in Neptuni Syntagmate.

Nocti deæ gallus sacrificabatur,& nocturno tempore.Ouidius in Fastis,

Nocte deæ noctis cristatus cæditur ales,
Quòd tepidum vigili prouocat ore diem.

Statius verò Papinius libro secundo Theb.nigras ei hostias cum lacte offert, in Noctis hymno.ita enim canit: Nigras tibi nigra litabunt
Electa ceruice greges,lustraliáque exta
Lacte nouo perfusus edet Vulcanius ignis.

Legitur & adhuc hymnus Orphei ad Noctem, cuius suffimentum faces. eius hoc est principium, meis verbis:

Te Nox ô genitrix hominúmque deúmque canemus,
Nox genesis cunctis,quam & Cyprin iurè vocemus, Audi diua,beata, &c.

Fortunæ virili mense Aprili thura adolebant,& cum melle papauera,& lacte, quod sacrum & Veneri commune fuit. Fortunam verò Lacedæmonij,vt etiam prouerbio est celebratum, admota manu inuocabant: id significantes, sic quidem deos inuocari debere, vt simul & nos quoque nostram addamus operam, alioqui nostra frustra esse vota.

Enyus,id est,Bellonæ sacra non bestiarum victima, sed suo ipsorum sacerdotum cruore peragebantur.gladios enim districtos vtraque manu tenentes, humeros sibi ac lacertos fanatici feriebant, hócq; sanguine Deis litari,& crimina expiari arbitrabantur:ita tamen, vt pro sanguine & vulneribus stipes ac pecunias captarent, vt in eius deæ descriptione plenius retuli. Atque hactenus de Gentium sacrificiis.

FVRIARVM, quas Erinnyias,& Eumenidas,& Semnas deas vocabant,sacrum huiusmodi Sophocles in Oedipo Epicolono fieri docet: Manus ac digitos ex profluente aqua abluebat,qui sacra facturus:& in cratere ansato,ouis nouellæ vellere obtecto,mellitã aquã ad choas& libamina reponebat,quę prima aurora sobriis humi ter fundebat,térq; insuper nouẽ ramos oliuæ ibi deponebat:tum demũ preces verbis cõceptis ipsis Furiis effundebat.

Pacis sacrificium poëtarum festiuiss.exequitur copiose Aristophanes,in eius deę nomine fabula.nam cum primũ canistrum descripsisset,cum hordeo, serto, cultro,& igne:tum subdit, qui sacra faceret,canistrum sumpsisse,aram circuisse,faculam intinxisse,mox preces ipsi deæ effudisse:O grauiss.regina dea,veneranda Pax,domina chororum,regina nuptiarum susci pe sacrificium nostrum: & cætera, quæ ibi leguntur. Pòst victimam facit ex oue, sed non ante conspectum deæ: quoniam ea non cæde lætatur, nec eius cruẽtabatur ara:at seorsum iugulabatur,& pedes offerebantur, ignísque ex scissis lignis incendebatur: tum assabantur cætera viscera,vt iam in aliis diximus,& præcipuè ex Homero diuersis ex locis. Illud quoque notamus, nautas seruatos ex periculis maritimis, deis marinis sacrificasse: quod notissimum est ex poëtis. Sed & Vergilius:

Votáque seruati soluent in littore nautæ,
Glauco,& Panopeæ,& Inoo Melicertæ.

Sed nihil impedit, quin in hoc de vario sacrificandi ritu gentium Syntagmate id ascribam,quod à me est breuiss.collectum, & excerptum cùm ex aliis,tum maximè ex his scriptoribus,Lactantio Firmiano,Macrobio,Cicer. Platone in Minoë, Dionys. Alicar. Orosio,Diod.Siculo,Eusebio,Luciano,Cyrillo,Tertulliano,Plinio,Suetonio, Solino, Mela,

Procopio, Alexandro, aliis. Si enim nationum ac gentium sacra, institutáq ue sacrorũ scrutari, & Barbaros externósque ritus recensere libuerit, quàm impia atque nefanda eorum sacra inueniemus? Atque vt ab his exordiar, Tauri Scythiæ pro hostiis Dianę aduenas immolabant, præsertimque naufragos: & quos (vt inquit Athanasius) prouidentia eripuerat, hos ipsi iugulabant. alij postquam è bello redierant, captiuos per centurias diuidebant, & ex singulis vnum sumentes, tot Marti iugulabant, quot ex vnaquaq; centuria delegissent. Scribit Procopius, apud Thulitas, id est Thulæ insulæ habitatores, suo tempore, hoc est Iustiniani Imperatoris, victimarum potissimam fuisse, virum quempiam, quem primum in prælio cepissent, Marti sacrificasse, vt quem deorum maximum ducerent. Sed ea, inquit, est apud hos immolandi consuetudo, vt non solum hostiam mactent, sed in arbore viuam hanc prius suspendant, indéque inter senticeta & vepres proiectam, sic variis ac miseris modis excruciando conficiunt. Legimus item paucis antè annis, ab Hispanis nautis orbem lustrantibus insulam repertam, quam ipsi à Corolo Carolinam dixere, in qua frequentes visebantur statuæ æneæ suorum numinum, quæ intrinsecus cauæ, manibus iunctis passísque fuerant, in quibus infantes & puerulos quos deis illis suis immolabant, includere solebant, & crudelissimè incendebant, in caueis statuarum & simulacrorum igne accenso, & ære calorem concipiẽte: & hæc quidem hoc tempore. vt minus mirum videatur, quod à Mose & Hebræis prophetis scriptum legimus, & in primis in Deuteronomio, capite duodecimo: Omnes abominationes quas auersatur Dominus, fecerunt, deis suis offerentes filios & filias, & comburentes igni. Quo loco interpretes, cùm alia multa tradunt, tum illud, quod simulacra illa erant ex ære Cyprio, aliísque metallis ignita, & succensa. Vt cætera mittã, quæ traduntur: ad nostra redeo. In Asia Laodicæi Mineruæ virginem mactabant, Arcades Ioui Lycęo puerum: plerique iuxta Boristhenem, væcordi animo homines victimas dare, & in deorum sacrificiis humanis ossibus adolere solebant. Blemyę, Cymbri, Galli, Dryidæ, & Germani, statis diebus humanis hostiis litare, & captiuorum cruore adolere aras solebant: tunc maximè deos propitiari arbitrantes, cùm per cruciatum hominem excarnificassent: ex pœnis & hominum suppliciis diuinationes & auguria captantes. Fuit quoque apud Phœnices & Carthaginenses nimis diu obseruatum, vt infantes qui Principum filij essent, sorte ductos, regio ornatu Saturno immolarẽt hostias: & quem sors morti destinarat, morti subtrahere non licebat. Quare multorum ciuium largis fletibus deplorata fuere funera. Hinc Imilce Annibalis vxor, cum Aspar eius esset mactandus filius, apud Silium in calce quarti libri Punicorum dolens ait:

Quæ porrò hæc pietas, delubra aspergere tabo?
Heu primæ scelerum causæ mortalibus ægris,
Naturam nescire deum: iusta ite precari
Thure pio, cædísque feros auertite ritus:
Mite & cognatum est homini Deus, hactenus oro
Sit satis, ante aras cæsos vidisse iuuencos.
Aut si velle nefas superos, fixúmque, sedétque,
Me me quæ genui, vestris absumite votis,
Cur spoliare iuuat Libycas hac indole terras?

Et cætera. Ab istis verò sacris cùm desiuissent, postea victi ab Agathocle, deos propterea subiratos arbitrati, quod antè etiam diximus, vt numen placarent, CC nobilium filios mactasse feruntur ad aras. Adeò cæca mortalitas, sub religionis nomine, ad infandas cædes præceps agebatur. Id quod etiam à Rhodiis & Cretensibus factitatum comperimus, vt hominem epulis grauatum ac pueros impuberes, festis diebus, Saturno & ipsi mactarent. In Chio & Salamine mos per multa secula viguit, vt Diomedi & Dionysio homines diserptos iugularent. Eiusdémque Dionysij templum in Arcadia fuit, in quo puellæ ad aram diffagellabantur ad necem: sicut & Spartæ in ara Orthię Dianę, pueri. Quinetiam alij ingenti simulacro viminibus intexto, & viuis hominibus oppleto, ac igne succenso, ipsis fœdum in modum exanimatis, maximum holocaustoma deis suis offerre putauerũt. Boiis & Celtis, purgato capiti hostis capite, caluariam auro cælare, & in eo poculo solennibus libare religiosissimum erat. Proditum est, Aristomenem Messenium Ioui, quem Ithomaten appellabant, CCC simul homines, in quibus Theopompus fuit, vno sacrificio mactasse: & Lacedæmonios eò vesaniæ processisse, vt Marti humana victima litarent.

Galatæ

Galatæ & Massagetæ, non aliter deos ritè consuli arbitrabantur, quàm iugulato homine apud aras deorum: ex cuius casu, tum ex membrorum laniatu, & sanguinis fluxu futura diuinabant. Cymbri noxios homines seruatos, fudibus affixos, deis pro hostiis dabant. Galli, præter Hesum & Theutatem, quos deos humano cruore placabãt, grauioribus morbis aut periculis affecti, ad placandas deorum aras aut homines immolabant, aut se immolaturos vouebant: ad cuius aram etiam grandæuos ætate, victimarum loco prosecabant. Lusitanis vetus mos fuit, ex hominum intestinis exta prospicere atque inde omina & vaticinia captare, abscissásq; captiuorum dextras pro munere deis offerre. Thraces Zamolxin, quem maximum suum deum putabant, non alia ratione propitium sibi fieri arbitrabantur, quàm si ad aram facili lancearum ictu homo cõcideret, eam optimam & deis gratissimam victimam opinati. Germani quoque ritu barbarico, Mercurio humano cruore litare religiosissimum putabant. Idem etiam fecisse Senones traditur, qui cæso publicè homine, infanda sacra statis diebus celebrabant, his portentis expiari delicta credentes. Persis etiam, ad habendas suis deis gratias, viuentes iuuenes, eósque adhuc spirantes sub terra defodere, assuetum fuit: quem etiam morem Græcis inoleuisse accepimus, vt in anniuersaria celebritate Baccho viuos homines sacrificarent: quíque ita fuisset immolatus, maximam inter suos probitatis ac religionis laudem ferebat. Longum esset exequi, qui Taurorum populorum mores fuerunt, vt apud aram hominem sisterẽt, & post solennes quasdam preces hominis, caput eius claua feriebant, crucíq; illud affigebant: truncum porrò corpus ex ingenti rupe in præceps dabant. id quod cum Leucadiis commune fuisse quidam tradunt, qui in Apollinis Leucadij sacro, ad auertandam deorum iram, hominem de montis specula deiicerent, & in mare præcipitem deuoluerent. Fuit & id moris Albanis, vt hominem sacris initiatum qui sanctitate polleret, diu asseruatum, & opiparè saginatum, apud aras sisterent, eúmque furiali carmine excantatum, deuotúmque, additis quibusdam precationibus, cum aliis victimis immolarent. Tantáque animorum fuit insipientia, támque præceps libido imperiti vulgi, ante verbum diuinum corporatum, vt omnes ferè mortales in templis coire, & nefandis libidinibus immisceri, ac pudendis genitalibus sacra facere, quod procreationis seminaria forent, nefas non putarent: quod abunde in Venere, & Priapo, aliísque deis ostendi. Quin & Britannis longo tempore morem fuisse accepimus, vt coniuges & nurus nudas, & quodam herbarum succo delibutas, ad templa ducerent, & ita supplicarent, captiuorúmque sanguine deis litarent. At verò Corinthi supra mille prostitutas in templo Veneris assiduè degisse, & inflammata libidine quæstui meretricio operam dedisse, velut sacrorum ministras deæ famulari solitas, memoriæ est proditum. Hic tibi mitto sacratas Lydias & Cyprias libidines. Piget verò, pudétque referre, Romanos rerum dominos, quibus fœdera, leges & sacra exteris dare nationibus imperium fuit: quanto in errore, & quàm tetra caligine versatus fuerit victor ille gentium populus, & totius dominator Orbis, omni superstitioni obnoxius: fascinos & mutinos, nedum Iunones & Genios quotidie sibi asciscendo, & obscœna numina adoptando: qui etiam extra ordinaria sacra, ex fatalibus libris facere coactus, Græcum & Græcam, totidémque Gallos in foro boario, ad placandas deorum iras, sub terras viuos defodere veritus non fuerit. licuítque illi diu in sacris hominem interimere, & deis immolare: adeò vt Saturnum & ipse, & Latialem Iouem, humana placaret hostia. cuius simulacrum, dum sacrificarent, humano sanguine proluebant: donec Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Crasso Coss. S. C. cautum fuit, ne nouam inducere religionem, néve hominem immolare, aut humano sanguine litare liceret. Sed iam de his satis. Quare nos CHRISTO gratias agamus, qui nos à tam fœdis immanibúsque sacris exemptos, salutifero Eucharistiæ sacrificio instituit, quo Deo patri quotidie litamus: Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat, per infinita seculorum secula, Amen.

SYNTAGMATIS DEORVM GENTILIVM XVII, ET VLTIMI FINIS.

AVTORVM, QVIBVS TOTO HOC

Opere L. Gyraldus vtitur, Catalogus.

Aceſtor
Acron
Actius Sannazarius
Acuſilaus
Aelianus
Aelius Stilo
Aemylius Probus
Aeneas Syluius
Aenopides
Aeſchylus
Agatharchides
Agathius
Aglaoſthenes
Agretas
Agretius grammat.
Albricus
Alcæus
Alciatus
Alexander ab Alex. ſiue Neopolitanus
Alexander Aphrodiſ.
D. Ambroſius
Ammianus Marcell.
Ammonius
Amphitheus
Anacreon
Anaxagoras
Anaxarchus
Annius
Anthes
Antimachus
Antipater
Apollodorus
Apollonius
Apollophanes
Apoſtolius
Appianus
Apuleius
Archematus
Archeus
Aratus, eiúſque interpres
Archilochus
Arctinus
Arethus
Ariſtagoras
Ariſtarchus
Ariſtides Mileſ.
Ariſtippus
Ariſtodemus
Ariſtophanes
Ariſtoteles
Armenidas
Arnobius
Arpocration
Arrianus
Artemidorus
Aſclepiades
Aſconius
Athanaſius
Athenagoras
Athenæus
Athenocles
Atreus Capito
Auſuſtius
D. Auguſtinus
Auſonius
Autocrates
Bachilides
Bandelus
Baptiſta Leo
Baptiſta Mantuanus
Beda
Beroaldus
Bebius Macer
Bembus
Beroſus
Beſſarion
Boccatius
Boëthius
Budæus
Cælius Aurelianus
Cæcilius Minutianus
Cælius Calcagninus
Cælius Rhodiginus
Cæſar
Caius Iuriſconſultus
Callixenus
Calias
Callimachus
Callinus
Calliſthenes
Calliſtratus
Capitolinus
Carbilius
Caſsiodorus
Caſsius Hemina
M. Caro
Catullus
Cebes Thebanus
Cenſorinus
Cephiſiodotus
Ceſellius
Chalcidius
Charax
Chares Mitylenæus
Charicides
Charon Lampſac.
Cheræmon
Cherilus
Chryſermus
Chryſoſtomus
Chryſippus
Cicero
Cincius
Claudianus
Cleanthes
Clearchus
Clemens Alex.
Clemens Pont.
Cleomedes
Clinias
Clitonymus
Cloacius
Columella
Conon
Conſtantinus Cæſar
Cornelius Labeo
Cornelius Tacitus
Cornificius
Cornutus
Cratinus
Cratinus iunior
Crinitus
Critolaus
Cteſias
Cyprianus
Cyrillus Alex.
Dantes Algerius
Democlides
Democritus
Demoſthenes
Demoſtratus
Dicearchus
Didymus
Dinarchus
Diodorus Siculus
Diodorus Sinopæus
Diogenes Laert.
Diogenetus
Diogenianus
Diomedes grammat.
Dion
Dionyſius Afer
Dionyſius Halicarn.
Dionyſius Mileſius
Diophantus
Dioſcorides
Domitius
Donatus
Dracon Corcyræus
Drepanus
Durides
Duris Samius
Egnatius
Empedocles
Ennius
Ephorus
Epicharmus
Epiphanius
Eraſmus Rot.
Eratoſthenes
Eſaias propheta
Eualces
Euclides
Eudoxus
Euhemerus
Eumelius
Euphorion
Euphronius
Euripides
Euſebius
Euſtathius
Fabius Pictor
Fabius Quintilianus
Feſtus
Firmicus
Florus
Frontinus
Fulgentius
Galenus
Gaza
Gellius
Georgius Valla
Germanicus Cæſar
Gilius
Granius
Greg. Nazianzenus
Harpocrates
Harpocration
Hecatæus
Heliodorus
Helius Lampridius
Hellanicus
Heraclitus
Heraclides Pont.
Hermes Triſmegiſtus
Hermeſianactes
Hermippus
Hermogines
Hermolaus Barbarus
Heron
Herodianus
Herodotus
Heſychius
Heſiodus
Hieremias propheta
Hierocles
D. Hieronymus
Hippocrates
Homerus
Horatius
Hyginius
Hyllus
Hyperides
Iamblichus
Ioannes Annius
Ioannes Zezes
Ion
Ioſephus
Irenæus
Iſaacius Zezes
Iſidorus
Iſocrates
Iſſæus
Iſter
Iuba
Iulius capitolinus
Iulianus Cæſar
Iulius Firmicus
Iulius modeſtus
Iulius Obſequens
Iulius Pollux
Iulianus Aegyptius

Iuſtinus
Iuuenalis
Labeo
Lactantius
Laertius
Lampridius
Laſus Hermion
Leon philoſoph.
Leonicus
Libanius
Licinius Imbrex
Liuius Andronicus
Liuius Patauinus
Lucanus
Lucas Euangeliſta
Lucianus
Lucilius
Lucretius
Luctatius
Lycurgus orator
Lyſimachus
Lycophron
Macrobius
Manethus
Manilius
Marcellus
Marlianus
Marſilius
Marſus
Martialis
Martianus
Marullus
Maſſurius Sabinus
Maximus Tyrius
Megaſthenes
Menander
Menechmus
Menippus
Merula
Metagenes
Meraſthenes
Methodius
Minutianus
Minutius Fœlix
Mnaſeas
Mneſimachus
Mombritius
Moſes Aegyptius
Muſæus
Myrſilus
Myrtilus
Naugerius
Nazianzenus
Nearchus
Nehumius
Neoptolemus
Neuius
Nicander
Nicanor
Nicephorus
Nicoſtratus
Nigidius
Niſus Chius
Nonius Marcellus
Numenius
Nymphiodorus
Olen Lycius
Origenes
Orpheus
Ouidius
Pacuuius
Palephatus
Pamphus
Paniaſis
Parmeniſcus
Parrhaſius
Parthenius
Paulus Aegineta
Paulus Apoſtolus
Paulus Diaconus
Pauſanias
Pecellides
Pediaſimus
Perſius
Petronius Arbiter
Phauorinus
Phænodemus
Pherecides
Pherenicus
Pheſtus
Philarchus
Philemonax
Philochorus
Philon Byblius
Philoſtratus
Phœdimus
Phornutus
Picus Mirandula
Pindarus
Plato
Plautus
Plinius
Plotinus
Plutarchus
Polemon
Polyanthus
Politianus
Polybius
Polycharmus
Polymantes
S. Pompeius
Pomponius Lætus
Pontanus
Porphyrius philoſop.
Porphyrion Horatij interpres
Poſidippus
Poſidonius
Priſcianus
Probus grammat.
Proclus
Procopius
Prodicus
Propertius
Prudentius
Pſellus
Ptolemæus
Pythagoras
Quintilianus
Q. Calaber
Q. Curtius
Rhabanus Hebræus
Rhianus
Riccius
Ruellius
Ruffinus
Sachoniachthon
Saluſtius
Sammonicus Serenus
Santra
Sceptius
Scopas
Sedulius
Sempronius
Seneca
Serenus
Seruius gram.
Sextus Clodius
Sidonius
Silius Italicus
Simonides
Simplicius
Siſides
Socinus
Socrates
Solinus
Sophocles
Sophronius
Soſibius
Soſicrates
Soſtratus
Sozomenus
Spartianus
Speuſippus
Statius
Staphylus
Steſimbrotus
Stephanus
Steſichorus
Steuchus Eugubinus
Stobæus
Strabo
Suetonius
Suidas
Syneſius
Syrianus
Tacitus
Tarquitius
Tarrhæus gram.
Tatianus
Telechides
Teleſarchus
Terentius Comicus
Terentius Varro
Tertullianus
Themiſon
Theocritus
Theodoretus
Theognis
Theon
Theophilactus
Theophius
Theophraſtus
Theopompus
Thomas Morus
Thucydides
Tibullus
Timæus Tauromin.
Timoſthenes
Timotheus poëta
Timotheus theolog.
Tireſias
Trebatius
Trimatius
Trapezontius
Tyberianus
Tyrius philoſophus
Phalerius Antias
Valerius Flaccus
Valerius Max.
Valerius Probus
Valerius Soranus
Valturius
Varro Vegetius
Velleius
Vergilius
Verrius Flaccus
Vibius Sequeſter
P. Victor
Victruuius
Villius
Vlpianus
Vopiſcus
Xanthus Lydius
Xenagoras
Xenophon
Zenobius
Zenodotus
Zezes grammar.
Zoroaſtres.

DIALOGISMVS VNICVS LAVRENTII FRIZZOLII SOLIANENSIS AD CLARISS. V. ACHILLEM *Bochium equitem Bononien. De Lilij operibus déque eius vita breuiter.*

INTERLOCVTORES.

EMPTOR ET BIBLIOPOLA.

CVM superioribus diebus Ferrariam veniſſes Achilles Bochi eques ornatiſs. téque ad Lilium Greg. Gyraldum vnà cum Io. Baptiſta Pigna contuliſſes, ac cum eo de multis variiſque rebus eſſes collocutus, rogaſti eum, vt iuberet aliquem amanuenſium ſuorum, vitæ ſuæ capita, vt ſic dicam, exſcribere, habere enim aiebas in animo eam velle te literarum monimentis poſteritati commendare, quod cum tibi ipſe, ſicut & ſuipſius effigiem, qua Academiam tuam exornare cupiebas, vt aliis pleriſque, abnegaſſet, ego qui tunc ibi aderam, tui pro ſingulari virtute, pro dignitate tua, ac ſapientia (tametſi ignotus tibi) obſeruantiſsimus, quæque de eo colligere potui, vt eo præſente me rogaſti, nunc ad te mitto, ne eius ipſius Lilij modeſtia meáque negligentia te ab honeſto ac laudabili huiuſcemodi inſtituto deflectat, & eo maxime cùm me tibi gratum facturum exiſtimem. Vale ac Dialogiſmi collocutores emptorẽ cum bibliopola attende.

EMPTOR.

Nunquid habes noui mi lepidiſsime Bibliopola? BIBLIOP. Nihil præter quoſdam Lilij Gregorij Gyraldi annotationum Dialogiſmos, expectabam quidem Iouij hiſtorias, ac conuerſum in Latinum Pauſaniam, aliáque nonnulla. EMP. Tu interim ne graueris hos mihi Dialogiſmos oſtendere. BIB. quid obſtat? en accipe & lege. E. nunquid Lilium hunc noſti? B. noui & quidem vt magis neminem. E. nunquid aliud præter quàm has annotationes compoſuit? B. plura quidem. E. Et quonam titulo circunferuntur? B. Dicam ſi rectè inſcriptiones meminero, primúmque mihi ſuppetit eum edidiſſe ſyntagma quoddam de muſis, dein Herculis vitam, tum demum Sepulcralia, & de vario ſepeliendi antiquorum ritu. Tranſtulit poſtea è Græco in Latinum, quin corruptum emendauit potius, ac amiſſum bibliothecis reſtituit, Symeonis Sethi medici Antiochẽſis libellum περὶ τροφῶν δυνάμεως, hoc eſt de facultate cibariorum. Sed prius hymnos quoſdam heroico carmine cõſcriptos, & alia quæpiam ediderat. Dedit poſtea librum de Nauigiis, in quo de nauium inuentu, earũ generibus & de nauigandi ratione plurima nõ indigna ſcitu connumerat. Sequitur poſt hũc alius liber quẽ de Annis, menſibus, diebus & horis cõpoſuit, cui ſubdidit antiquos faſtos, hoc eſt calendaria, tum Græcè tum Latinè. Collegit præterea decem dialogis Græcorum & Latinorum antiquorum omnium poëtarum vitas opus ingens & varium. Scripſit deinde Parænesim aduerſus ingratos cui ſubiunxit remedium De crimine ingrati & nomine vitando. Sed ne ipſe ingratus cuiquam videri poſſet, ſicut de antiquis Græcis & Latinis omnibus poëtis benemeritus erat, hiſtoriam duobus dialogis De poëtis noſtrorũ temporum comfectam ſuperiori anno edidit, ac vnà cum iis epiſtolam heroico carmine conſcriptam eiuſdem ferè argumenti, vbi agit de incommodis, quæ in direptione paſſus fuerat Vrbana, cum qua exhibuit & Progymnaſma aduerſus literas & literatos, quod iuuenis confecerat declamando. EMP. Nunquid plura? B. Nunc meminero, hem exciderat volumen illud ingens de Deis gentium quod ante duos dialogos de poëtis noſtrorum temporum compoſuit, ſeptemdecim ſyntagmatibus diſtinctum, in quo deorum omnium nomina, cognomina, in quibus colerentur templis, ſtatus, cæremonias congeſsit. E. In eo plurimum quidem puto ineſſe eruditionis, B. non id ego iudicarim, vnum illud ſcio, nobis æra meruiſſe. paucis verò antè diebus exiit eiuſdem quidam libellus, in quo antiquorũ ænigmata ac Pythagoræ ſymbola puer collegit, ac interpretatus eſt: ea neſcio quo fato in manus hominum deuenerint, ſed puto ab amicis extorta. Nunc verò has annotationes dedit, quæ apud me venales his diebus extitere. quid verò tibi de his videtur? E. Rectè quidem. ſed nonnulla me tamen cepit admiratio, quòd cùm præter alios Latinos auctores Ciceronem maximè & Vergilium meritò extollat, & imitandos præcipiat, ex annotationum harum capitibus parum vel nihil videam ſuper eos ab ipſo annotatum. B. Sui mihi conſilij rationem ſæpius aperuit. Amicos habet quamplures Ciceronianos, & ex his præcipuè, qui Ciceronis animam in ſe more Pythagorico transfuſam putent, quique ſuper omni

omni Ciceronis verbo fortè ogganniuerint, ne annotauerint aliquid dicam. Maluit igitur annotationes ſuas perire, quàm eos quos amat, & quibus aduerſari noluit, offendere. De Vergilio verò alia eſt ratio, ſed huic ferè conſimilis. E. Beaſti me mi Bibliopola. Sed Lilius an veſtras eſt, & Ferrarienſis? B. Et quidem noſtras, & Ferrarienſis. E. Quot annos natus? B. Tres & ſeptuaginta. Natus eſt enim Lilius Greg. Gyraldus iſte, vt ex eo ſæpius audiui hic Ferrariæ, Anno à verbo Dei corporato MCCCCLXXIX. Idibus Iunij, ſub Herc. I. Eſtenſi Ferrarien. principe. E. Et quibus nam parentibus? B. Ingenuis ſcilicet, patre Gyraldo, quod cognomen fuerat antiquum maiorum ſuorum, matre verò Sancta. E. Perge quæſo aliqua de eo. B. Is puer prima elementa à M. Vergnanino & Luca Ripa grammaticis Rhegienſibus didicit: mox adoleſcens ſub Bapt. Guarino, viro doctiſſimo atque optimo, bonis literis operam dedit. dein peregrè profectus eſt, & Carpos primum ad Albertum Pium Carporum, necnon & Ioan. Franciſcum Picum Mirandulæ principes, apud quos nactus librorum copiam, multa legendo collegit. Fuit & hoc tempore Mediolani, vbi per annum ſub Demetrio Chalcondylo publicè ibi docente, ac in vtraque lingua eruditiſſimo, Græcis literis operam nauauit. Deinde Mutinæ cum Rhangoniis Comitibus manſit, donec Romam ſe contulit: vbi ipſe tantiſper fuit cum Herc. Rhangonio Card. ampliſſimo, dum Cæſariani milites vrbem diripuerunt. in qua quidem vrbis direptione multa paſſus, Hercule immaturo interitu vnà cùm ampla librorum cæterarúmque rerum ſupellectile erepto, omni ſpe & facultatibus ſpoliatus, ſe ad Picum recepit. Sed heu, ecce Picus à fratris filio vita & Mirandula impiè priuatus eſt. Ille Picus, inquàm, qui (vt te audiuiſſe puto) ſemper honeſtiſſimè vixerat: qui non doctrina modò, qua omnes longè ſuperabat, ſed morum ſanctitate lumen quaſi cæteris extinctis elucebat, tam indignè trucidatur. Lilius verò pedibus æger, multo grauiora ab ipſis coniuratoribus quàm in Vrbana paſſus direptione, vix, rebus omnibus iterum exutus, eorum manus euaſit. tandem in patriam reuerſus, cum Manardo & Cælio Calcagnino, viris doctiſſimis, ac veteribus amicis aliquot annos coniunctiſſimè vixit. ſed eo magis articulari morbo afflictatus à Manardi interitu, nunquam ſuis pedibus iuit: cæterum mula vel ſella curuli vehebatur. Sed tanta, ingruente bruma, vis morbi creuit, vt neque vehi amplius neque ſtare poſſet. Sedebat igitur in lectulo, ac ſcribebat aliquid ſemper, vbi Deorum gentium ac Poëtarum noſtrorum hiſtoriam contexuit. Tandem ab atrociſſimo articulorum morbo oppreſſus, abhinc ferè ſexennio decumbit, omni manuum ac pedum cæterorúmque membrorum priuatus munere: vt non modò ori manus admouere, ſed nec ſe abſque famuli obſequio, ac tantillum quidem in grabato excutere poſſit. E. Doleo quidem acerbiſſimo eius caſu: ſed dic quæſo mi optime Bibliopola, nunquid habet in manibus quod ederè velit amplius? B. Habet ſchedas multas, & opiſthographorum libellorum volumina: verùm cùm ea ipſe euoluere nequeat, ob infirmas manus, iacent cùm eo, ac cum ſitu blattíſque luctantur. Scribit quandoque epigrammata, vbi amicis gratias agit, aut ſi ab eis vel epitaphia vel alia huiuſcemodi elogia efflagitantur. E. Quid eſt quod de eius verſibus nihil agis? Plura apud eum carmina eſſe, cum quotidie ferè aliquid ſcribat, opinor. B. ſic eſt, vt inquis. & vt mihi ab eo ſæpius audire contigit, ſua carmina in tres tomos diſtinxit: iuuenilia, ſenilia, & ſacra, quæ ipſe Herculi II. principi huic noſtro dicauit. E. Nunquid eſt aliud quod me de eo audire fas ſit? B. Eſt quidem, quod te audire non diſpliceat, eius modeſtiæ & grauitatis amplum teſtimonium, Epitahium quod ipſe in paruo ſuo ſepulcro conſcribi iuſſit, quod tale eſt:

D. M.

D. M.

Quid hoſpes aſtas? tymbion
Vides Gyraldi Lilii,
Fortunæ utramque paginam
Qui pertulit: ſed peßima
Eſt uſus altera, nihil
Opis ferente Apolline.
Nil ſcire refert amplius
Tua, aut ſua: in tuam rem abi.

LILIVS Greg. Gyrald. Proton. Apoſt. mortalitatis memor,
Ann. ag. LXXII. V. S. P. Cur. MDL.

Spirat verò adhuc Lilius (vt eius verbo vtar) non viuit, ſéque adeuntibus peramanter exhibet, & memoria pollens locos perdifficiles auctorum omnium explicat. E. Id audire mihi pergratum fuit, tibíque gratias ingentes habeo. ſed quanti conſtant hi Dialogiſmi? quanti alios vendidiſti? B. Drachma herculea. E. Carioris hercle quàm putaram. ſed drachmam accipe, ego mecum Dialogiſmos auferam. Tu vale.

ELOGIVM TVMVLI ALPHONSI
Maianthi Ferrarien. per Lilium.

ALPHONSO Maiantho adoleſcenti forma & moribus egregiis, ingenuarúmque artium ſtudioſo, & in primis Philoſophiæ, ac Medecinæ, quibus & vtriuſque linguæ bonis literis dum aſſiduus operam nauat, in febriculam incidit, quam ſubſecuta dyſenteria ſuo ſcalari anno abſumptus eſt, heris boníſque omnibus ſui deſiderium relinquens: Mœſtiſſimi parentes filio chariſſimo, quod ab eo ſibi optabant, iuſta buſtúmque peregerunt. prò dura fatorum lex.

Vixit annos XX. Menſes II. obiit menſe Nouembri. M D LI.

Eiuſdem,

Maianthi tumulus monet uiator,
Vt nequid nimis optimum putemus.

EIVSDEM.

Dum Maianthe vacas puer Camœnis,
Artes ingenuas ſecutus omnes,
Et præuertere dum paras iuuentam,
Vt æquus ſenibus fores docendo:
Parcæ candida fila nere viſæ
Te quarto (heu miſer) abſtulere luſtro:
Et tanta indole ſpéque decidiſti.
I, ſperes nihil hic tibi viator.

FINIS.

Series chartarum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z,
A B C D E F G H I K L M N O P Q.
Omnes ſunt terniones, præter Q quaternionem.

Visto y expurgado en Madrid. 26. de henero. 1591
El Doctor
Joan de Llano

LVGDVNI,
Excudebat Iacobus Faurus.

RERVM ET VERBO-
RVM IN HISTORIA DEORVM
Gentilium L. Gyraldi memorabilium

INDEX.

ABadir 44.41
Abaris vates 197.55
Abatos insula 187.55
Ab ben-veruach haccados, nomẽ duodecim literarum 9.23
Abeona dea 51.50
Abigena bos auguribus quæ 46.42
Abraxas 68.9
absinthium Latinis ferijs bibi solitum 415.4
acacalis nympha 158.51
Acacus 258.37
Acamarchis 157.45
Acapnatisia sacra 408.28
AcheloidesSirenes 157.45
Acheron 188.10
Achores deus muscarum 46.30
Val.Acilius 29.31
Acmon, Idæus dactylus 64.33,& 118.55
ἀκρίδες 282.40
Acronis in Horatium locus emendatus 51.22
Actæõ Aristei filius 64.33
Actæus 26.44
Acte 256.12
Adad Assyrijs nomen summi dei 10.24,& 60.1
Adargatis dea 60.52
Adelphi vnde dicti 196.36
Adeona, dea adeũdi 51.50
ἅδης Pluto 168.16,& 169.26
adoleo, verbum sacrorũ 442.40
Adonai nomen pro quo enuncient Hebræi 8.26
Adoneus Bacchus, nõ ab Adonai 249.32
Adonia sacra 350.11
Adonis fl. 350.53
Adonis veneris comes 349.36, vnde dictus ib. 46. in lactucæ folijs abditus 350.31. ἀνακαλυπτήριος cur dictus 350.9
τριφύλλιτος 350.40
Adonidis horti 350.20
Ador & Adorea sacrificia 433.12
adoratio 11.5
adrastia 157.28,393.13 vnde dicta 395.14
Adrianus deus 61.35
ædes & ædituus 400.1
Aega nympha 157.37
Aegæõ deus maris 150.19
Aegeria nympha 150.17 dea prægnantium & parientium 50.8
Aegipan 384.39
Aegle 157.41
Aegyõ vrbs Siciliæ 24.18
Aegyptij vnde linigeri dicti 47.50. quomodo victoriã pingere soliti 27.11
Aegyptiorum de Dijs opinio 11.32. mos in sacris faciendis 451.4
ἀεθαλὴς 73.2
Aello 183.47
Aelures fabulosè Lunæ filius dicitur 306.7
Aenus mons 95.31
Aeoliæ insulæ 165.10
Aeolus Iouis filius 164.6 Hipporades ibid.17,& 165.31. cur ventorũ deus fictus 165.7
Aeoli duo 165.28
Aeneas de⁹ indiges 22.54
aer corruptus in templo Apollinis conclusus 211.48
ærarium Romani cur in æde Saturni esse voluerint 121.23. quid in eo asseruarint ibid.31
Aeropus 273.39
Aesa parca 180.53
Aesculapius medicinæ inuentor 217.48. vnde dictus 218.8. à quo nutritus. ibid.13. fulmine ictus 219.19. eiusdem simulacra varia ibid.7
Aesculapius ἀγλαὸς 221.49. ἀγλαόπης 221.8 ἀπαλεξίκακος 223.2 Archagetes 221.53. Aulonius 222.54. Aesculonis nomine nuncupatur 257.5. αὐξιθαλὴς 223.2
Aesculapius καθαρσίος 221.26. Coronides 221.11. Cotylæus 222.46
Aesculapius Epidaurius 221.36 ἀπιοδότης 222.36. Gortynius 222.0. Hagnitas 222.4. Opifer 222.50 Pæon 222.34. Pergamenus 222.1. Phœbigena 221.6. Salutifer 222.50. Triccæus 221.29
Aesculapij filiæ quatuor 220.14. insignia, & cur ei tribuantur 220.50
Aesculapio de quo sacrificatum 455.43
Aesculapij tres 218.3
Aesculapij delubrum in Antone 222.54
Aeternitas dea 57.14
Aethiopum de dijs & eorum cultu opinio 11.39. eis vt semper liberi fuerint, à quo concessum ibid.43
Aetna, mongibelus 352 33
Aeuiterni dij qui 23.9
Africia 444.43
Africus ventus 166.30
Agapenor 347.23
ἀγαθὸς δαίμονος poculum quale 511.43
ἀγάλλ dei nomẽ apud Turcas 10.25
ἀγλίης dæmõ, Iouis filius 123.17
Agdus lapis 123.29
Agenoria dea quæ 50.29
Agla, nomen Dei τετραγράμματον 9.59
ἀγλαΐα 357.9
Agnodice puella 218.28
Agno nympha 96.33,& 158.39
ἄγνος vitex 362.52
ἄγνοια calũniæ socia 58.22
Agones in sacris qui 443.17
Agonia & Agonalia 442.46,& 417.15
Agonij dei 296
Agonius deus 50.39
Agoracritus Parius 393.43
Agraule Minerua 302.24
ἀγρεὺς 64.27
agricolarum duces, dijcõsentes 22.7
Agyiea, loca 208.5
Aidoneus rex 279.25
ἄδωνις 95.29
Aius deus Rom. 56.16 vnde sic dictus 47.27
Alabandus deus vnde sic dictus 63.11
Alalcomena opp. 300.10
ἀλαλάζω 114.41
Alastores qui 26.45
Albuneæ deæ historia 67.13
Alcamenes Phidiæ discipulus 393.44
Alcides 279.40
Alcmena ex Ioue Hercu-

lem genuit 279.5
Alecto 182.33
Alectryō in Gallum mutatus 270.40
Aletides, sacrificia 422.43
ἄλσυρον & ἄφιτον quid differant 215.22
Alexāder Macedo, XIII Græcorum deus 22.17
Alexandri Maced. historiæ scriptores 97.8. liber ad matrem de sacrificandi ritu 11.16
Alexandri ab Alexandro error 58.9
ἀλεξίκακοι 28.5
ἀλεξίτωρ Ζεὺς 84.26
ἀλθεα dea 29 42
ἀλητήριοι seu ἀλιτηριώδεις θεοὶ, qui 28.20
ἀλιὰς 331.20
ἅλινος γέρων 147.13
Alipheira vrbs 298.4
ἀλλὰ, dei nomen apud Arabes 10.24
Almon fl. 125.37
ἅλωα, festa agricolarum 362.2, 421.7
Altária vnde dicta 401.39
Altis apud Pindarū quid 87.6
alui purgatio à quo inuēta 218.6
Amalthea nympha 1[illegible]. 22. Melissei filia & Iouis alumna 7.49, & 17.23
Amaltheæ cornu 157.31
Amanus deus 59.27, & 61.13
Amarynthus 321.29
Amata Vesta 133.13
Amathus 333.36
Ambarualia sacra 412.17
Ambiguæ oues in sacris quæ 410.41
Ambrosia, festa 420.44
Ambullij Castores 164.9
Amburbale sacrum quale 412.17
Amicitia dea 52.26
eiusdem imago ibid.29
Ammiani Marcellini locus expositus 28.13
Amor deus 344.27. cur tristis pingatur 346.13
Amphiaraus deus, & eius historia 63.52
Amphictyon Athenien. rex 244.1
Amphictyonum conuentus vbi, & quoties fieri soliti 361.14
Amphilochus vates pro deo cultus 64.13
Amphitheatra oualiforma 161.17
Amphithoe 157.46
amphitryoniades 162.28
Amphitrite 146.31
Amphitryon 278.50
ἀμπυξ 229.41
Amyclæ opp. 208.42
Amymone Nauplium peperit 140.5
Anacalypteria 420.55
ἀνάῤῥυσις 343.19
Anaitis Venus 61.32
ἄναξ vnde dictum 205.42
Anaces 162.53
Anathemata, sacra 412.34
ἀνάθεμα & ἀνάθημα quid differant 412.46
Anatola 356.11
Anaxagoræ opinio de deo 14.19
Anaximandri Milesij opinio de Deo 13.45
Anaximenis opinio de Deo 13.50
Anchurus Midæ filius in voraginem se coniicit 83.14
Ancillæ nomen vnde deductum 28.31
Ancillæ à senatu Rom. manumissæ 111.24
Anculi & Anculæ qui 28.30
Ancylæ 405.23
Andira 132.16
Angelia Mercurij filia 25[illegible].17
Angeli Hebræis qui 369.41
Angerona 42.48
Angeronalia 416.1
Angeronia dea silētij 48.36, & 55.6. inde anguilla inuidiæ nota 40.2
Aniger fl. 154.34
anima pro hostia in sacris 431.50
animalia sacrificijs congrua quæ 213.7, 432.19
ἄρτια non mutila esse oportuisse 436.37
Anna Perenna dea 57.2. Romæ quo mense culta ibid.11
Annō quid egerit, vt deus haberetur 59.15. ab auibus, quod eas edocuerat carmen contemptū & opinione falsus sua ibid.16
Anteros 348.49
Anthesphoria sacra 177.45.42[illegible].46
ἀνθιστήρια festa 42.38, & 420.38
Anthiæ vestes 247.24
Antias dea 396.27
Antinoꝰ ab Adriano Cæsar factus 67.54
Antiphilus Apellis æmulus 38.15
Antisthenis Athenien. sis opinio de Diis 14.35
ἀντίθεοι qui 28.32
Antra quibus dijs dicata 401.46
Anubis 264.50
Anxur, Terracina 112.51
Aonia 228.54
ἄωοι dei qui 28.27
ἀπαφίσκειν 342.46
Aparctias 166.33, & ibid. 41
Apaturia festa 237.15. dierum quatuor, & qui singuli dicti 343.18, & 421.23
Apex pro pileo flaminis 403.52
Apesas, Apesantius Iupiter 90.1
Apexabo 444.33
ἄφετοι κόραι 213.6
ἀφροδίσιοι 400.22
ἀφροδίτη 329.4
Apia dea Scythis quæ 43.21
Apis qualis deus 172.46
Apis bos 173.54
Apis taurus, & eius consecrandi ratio 179.15
Apis post mortem Serapis dictus 173.9
Apidis sacra à Cambyse violata 174.49. ab Ocho ibid.51
Apium feralib. apponi solitum cur 450.32
Apollo deus ἐγγεγαμμένος 21.28. vnde dictus 191.3. à quibus deus factus 13.31. cur gratias dextra gestare fingatur 355.22. cyclopas interemit 218.1. quatuor artium præses 139.47
Apol. Abæus 210.12. ἀκεσεκόμης 211.9. acesius 191.48. Acræphius 211.2[illegible]. Actæus & Actiacus 206.54. Aegletus 215.34. ἀκηγενέτης 193.35. Aeneas 203.30. Agræus 197.39. Agyieus 207.54. ἀλεξιμμάντις 215.21. ἀλεξίκακος 215.33. Intonsus 211.15. Ismenius 196.35. Ixius 215.27
Apollo Larissenus 214.42 Lathræus 215.29. Latous 195.1. Leschecorius 214.11. Leucadius 207.19. Lybistinus 192.33. Lithenius 210.17. λοίμιος 191.50 Lycegenetes 194.31. Lycius 193.43. Lycoctonus 194.24. λυκωρεὺς 194.48
Apollo maleaticus 204.41. malloeis 204.38. matous 215.40. marmarinus 215.19. μεταγείτνιος 210.7. μεσαγέτης 204.36. musagetes 215.14. murinus 203.39 myricæus 208.32. mystes 210.51
Apollo Νεπαῖος 197.32, & 214.23 Nomius 197.24
Apollo Oetosyrus 216.33. Opsophagus 195.8. Orchestes 214.15. οὔλιος 192.25
Apollo Pæan 191.52 Pagasæus 205.25 Palatinus 206.40 παφλοπίτιος 213.36 Parrhasius 207.46 Pasparius 203.45 pastor ab Amphryso 197.34 Patareus 208.19 παῤῥῶος 197.5 φασιμβροτος 204.31 Phanæus 193.15, Philalexander 213.40
Apollo Philesius 202.39 Phœbus 193.26 Phillæus 214.54 Phyxius 214.17. Plataniſtius 264.12 ποίεννος 197.29 Polius 214.44 Pornopion 203.27 προόχιος 214.37. Prostaterius 206.24 Ptous 196.46 Pythius 195.51, & 197.42 πυτόκτονος 192.52
Apollo Salganeus 215.11 Selinuntius 215.10 Smintheus 202.51 Sosianus 216.36 Spodius 195.12 Strobæus 214.50 Styracites 215.31. Synhodus 217.20
Apollo Tarrhæus 215.4 Tegyreius 209.38 Telchinius 26.54, & 210.22. Telmissius 214.27. Tembrius 209.30 Thearius 204.15 Thecmius 216.27 Temenites 212.19 Theoxenius 207.30 Thornax 214.34 Tymbræus 212.36 Thyrxeus 206.12 Tilphosius 214. Tortor 204.18 Toxophorus 213.54 Tragius 215.24. Triopius 196.24
Apol. ζωστεάτας & ζωστελικὸς 216.20
Apollinis amicæ & cynædi 190.11 insignia 190.18. nominum acrostichia 217.24
Apollini quæ immolari solita 655.29
Apollinares ludi 416.46
ἀπολλωνόβλητοι 191.28
ἀποπομπαῖοι θεοὶ qui 28.1
ἀποζοπᾶοι 28.7
Apelles falso accusatus, & quomodo calumniā descripserit 38.5
Appiades deæ quæ, & quot 24.33
Appiani locus restitutus 89.52
Appius Claudius templi Bellonæ auctor 276.12
Apuleij locus expositus 145.4, & 201, & 277.40, 332.39
Aquæ sacrificandi mos apud Persas 452.4
aquæ vsus in sacris 439.51
religio 440.3
Aquila cur Ioui dicata 72.18 ales calidissima ibid.25
Aquilicia sacra 418.54
Aquilo 166.41
Ara & altare quid differant 401.34
ara pinguis Virgilio quæ 67.46. placabilis ibid. 49.
aræ Amphiarai descriptio 643
aram tangere quibus nephas 444.33
aræ deorum incognitorum quomodo & à quibus erectæ 20.47 inde
Arbis fl. 99.54
arbores quæ quibus deis dicatæ 402.5
Arcapes Eleos vincunt 62.28
Arcesilai opinio de Deis 16.19
Archelai physici de deo opinio 14.12
Archias Aristechmi filius 222.28
Archigalli qui 125.18
Arcitenens deus 213.52
arctos stella 158.10
ἀρᾶλεῦσαι quid 317.39
Arculus dous arcarum 51.9
Areopagum iudicium 270.12
ἀρετὴ & ἰσχὺς quid differāt 29.41
ἄρης vnde dictus 270.10 Epithera lege in Marte
Argentum lunæ nomine nuncupatur 257.5
Argentinus deus, pecuniæ filius 39.20
Argestes leuconotos 166.14
ἀργὸς 260.1 pro veloce 454.23
Arginnus puer 338.55
Argyra nympha 158.14
ἄργυφον pro pulchro 241.7
Ariadnæ chorus 233.23
Arimanes pluto 170.16
Aristæchmus Archiæ pater 222.28
Aristeus deus à quo factus 92.15.26 eius historia 64.23
Aristoclia nuptiarum die amantum manibus discerpta 73.35
Aristophanis locus 259.45 eiusdem prouerb. χυτρῆς θεὸς expositum 25.21
Aristophani διπλοῦς quid 420.31
Aristotelis testamentum 98.12.
Aristotelis Stagiritæ opinio de Deo incerta 15.36. in multis sibi contrarius ibid.
Aristotelis pontici opinio de deis 16.15
Armilustrum à Seruio rege institutum 413.35 & 418.52.
Arnobii locus dubius 67.10
Arriani locus emendatus 248.53
ἄρσις 370.10
Arsinoë Aesculapij mater 221.20
ἄρτεμις Diana 310.35 vnde sic dicta 304.39
ἀρτεμιδόβλητοι mulieres 191.30
ἀρτεμίσιον 400.22
Aruales fratres 404.44
Aruiges hostiæ 410.47
Aruina 444.36
Arungus deus 44.1
Aruspices quid obseruare soliti in sacris 444.3, & 445.4
Aruspicij disciplinæ inuentor 67.7
Ascolia festa quæ & vnde 423.31, & 455.14
Asia nympha 158.47
Asinus pro Apideus datus Aegyptiis ab Ocho 174.50
ἄζωνοι θεοὶ 24.48
ἀσφάλακος quid 454.20
Astaroth 68.17
Astarte dea 58.50, & 61.29 & 332.44
Asterie insul. 193.4.
Astrea iusticiæ mater 30.40
Astyra opp. 324.22
Asylum vnde dictū 400.34
Asylia quid ibid.
Atabulus ventus 165.51
Atabyrius Iupiter 89.39
mons ibid.43
Atergatis Plinio quæ 59.52
Ἀτη dea quæ 58.19
Athenæi locus restitutus 239.41
Athenienses, Iones dicti 197.20
Atheniēses ignoti dei cultores 20.45
Athenis iudicia rerum etiam inanimatarū exerceri solita 94.5
ἀθηνᾶ vnde dicta Minerua 289.15
Athyr mensis 340.29
Athysia 408.28
Atlantides qui, & eorum de diis opinio 12.2
Atropos 179.52
Attes interitus 123.8
M. Attilij votum ad Iouē Statorem 78.7
Atys flos 112.27, & 124.11
Auerruncus deus & Auerruncare 54.15 inde
Auernus Lacus 188.22 nunc Doliola dictus ibid.32
Auge 356.11
Augilæ qui, & eorum de dijs opinio 12.9
Augures 404.51, & 446.20
Augurij locus 405.3
Augustini locus variè lectus 21.19 codex emendatus 35.30
Augustinus Mustius 327.42

Auguſti Cæſ. ſomnium de Ioue irato 76.11
Aurora ἀγγελίαι 224.11
aurea 223.13
Aurora crocea 224.3
κροκόπεπλος ibid. χρυσόθρονος ibid.9
Aur. ἐαυτοῦ 224.7 ὁρι-ζωνομένη ibid.21 ἡμέρα ibid.22
Aur. λαμπαδοφόρος 223.30 λαμπροφανὴς 224.26. Lutea 223.51
Aur. Memnonis mater 223.47. Pallantias 223.24 Præuia 224.13 Pudoricolor 224.17
Aur. Rhododactylos 224.14 Roſcida 223.54. Tithonia ibid.39
Auſonij Galli locus expoſitus 51.14, & 56.10, & 249.3
Auſonij lapſus in ſyllabæ quantitate 37.37
auri penuria Romæ & in Græcia 208.50
Aurum Solis nomine nũcupatur 257.4
ἀυτόματα quæ 391.20
Auxeſia dea, & eius hiſtoria 63.36
Auxo 356.10

B

BAal 102.6
Bapt. Leo reprehenſus 454.33
Bacchanalia 416.22
Bacchus Iouis & Semeles filius 231.21 cur Dionyſius dictus 233.34 à quibus deus conſtitutus 13.30
Bacchus ridiculus ſuccuba 232.45 membratim diſcerptus 235.23
Bacchus Acratophorus 243.26 Adoneus 249.32
Aegobolus 245.51 Aeſyneres 237.19, ἀθίασος 243.37. ἀλφιτεύς 247.51 ἀμφίετης 247.41. Antheus ſeu Anthias 247.21. Aſalaminius 248.39
Bacchus Bacchepara 236.21 Bactes 248.2 Baſſareus 245.10. Bimater 235.4. Briſæus 247.53
Bro nius 245.41 Brutinus 248.26 Bugenes 240.51
Bacc. Cydonius 244.11
Cephalen 235.45 Chonopotes 239.33 κατόβιμος 248.16 Colonatas 247.11. Conſitor vuæ 247.33
Corymbifer 238.15 Creſius 237.7
Bac. Δημήτηρ 235.46. Δίμοιρος 243.31 δίφυὴς ibid. Duſarces 341.36
Bac. Edonius 246.44. Eleleus 246.3. ἐλεύθερος 234.25 enorchus 237.38. ἐπιλήνιος 236.55 Eraphiotes 240.37. Erebinthius 237.50 ἐσθρεμίτης 240.41. Eubulus 244.6 Euergetes 246.50 ἔνιος 244.20
Bacc. Gorgyieus 247.54
Bacchus Hebon 242.52 Hedereus 248.13 Hyalicus 247.12 Hyes, ὗης 239.12 Hygiates 237.32
Bacchus Iacchus 237.54 Ignigena 246.12 Iobachus 236.24 Iſodætes 246.28 Iyngies ibid.33
Bacchus λαμπτὴς 243.15 Laphyſtius 246.48 Lenæus pater 236.4 Libenus 248.48 Liber pater 234.8 Licnites 248.42 Lyeus 236.33 Ligyreus ibid.18 Limnæus 246.40 Lyſius 236.25
Bacchus Mænoles 240.32. Mæonius 236.15. Maronæus 239.47 maſares 247.2 Melanægis 237.9. meliaſtes 236.12. Melpomenos 247.8. Methymnæus 239.35. μίσης 248.28 Mitrephorus 243.27 Morychus 237.44
Bacchus Narthecophorus 245.26 Nyctelius 247.13
Bacchus Omãdius 248.23 Omphacites 243.44 Oreos 247.29 Ouris 241.38 ὀρσάλτ 248.50
Bacchus πατρῷος 248.19 Pericionius 247.37 Phauſterius 239.51. Phleon Polites 243.39 & Phylus 243.50. πολύόφθαλμος 242.10 Problaſtus 237.48 Prottyges 243.44 Pſila 247.39 πυριγενὴς 248.13 πυρισπόρος ibid.16
Bacc. Rectus ὀρθὸς 244.1
Bacchus Sabazius 238.20 σωτὴρ 237.35 Staphylites 243.14 Sycites 238.2
Bacc. ταυροκέρως 241.11 ταυρόμορφος & 240.52. Taurophagus 242.47 θοίνιος 248.29 θεάμβος 236.5 Thyonius 234.50 Thyrſianax 243.30. τιλανολύτης 235.23
Bacc. Vitiſator 247.35 Zagreus 246.18
Bacchi cognominum acroſtichis 249.40 deſcẽſus ad inferos 232.31 ſimulacra 233.1. templum Romæ nũc quod 233.30 miniſtri qui 235.19
Baccho cur mulieres tributæ 234.35 cur item cornua 241.4 quæ offerri ſolita 454.49
βάκτυλος quid 44.40
Bábyce ciuitas quæ 59.53
baptiſma 471.45
B. Barbuleus 104.42
Baſilea magna mater 131.33
Baſſaris 245.16
βάζω 248.26. βάζειν 245.25
βλεὺς, Iupiter 82.36
Bebo 243.13
Bένδις 304.51 Βενδιδία ibid. 52, & 306.53
Beelphegor 102.7
Beelzebub deus muſcarũ 46.35, & 171.52
Bellona Treſſa virago 276.21. belli dea 275.14
Bellona acim reperit 275.19
Bellonæ ſacerdotes & ſacrificia 275.38 effigies 276.3
Bellonæ quid immolari ſolitum 463.30
Bellum indicendi formula 427.50
Belus, Hercules 278.48
Belus deus, & eius hiſtoria 101.16
Beli reſponſum Seuero Imperatori datũ 101.51
Beneficium, deus 51.44
Berecynthia mater 129.32
Beroſus auctor ſuſpectus 101.40
Beſſas deus 68.24
βιτάχμονες qui 27.49
Bidentes hoſtiæ 411.2
Bidental 401.15
Bocatij error 151.37
Βοηδρόμια feſta 269.49, & 422.13
Bolina nympha 159.23
βωμοὶ & Bomolochi 401.51
βωμόνικαι 315.22
Bona dea 127.2, & 129.49
Bonæ deæ ſacra à P. Clodio violata 128.7
Bonæ deę de quibus ſacra fieri ſolita 261.6
Bonus deus in Arcadia cultus 51.38
Boni euentus dei imago, ſeu deſcriptio 51.32
Bootes quomodo ad aſtra relatus 175.33
Boreas ventus 165.53, & 166.41
bos forda quæ 417.26
Boues quales & quando ſacrificio apti 433.39
βουφονίαι ἐορτὴ 420.21
βοθυτεῖν & βοθυσία quid 408.25
Brachmanarum opinio de Deo 16.6
Brauron heros 313.2
Briareus, Hercules 284.31
βρίμω vnde dicta 308.34
Briſeis vnde dicta 248.5
Britomaris 312.39
βριτομαρτὶ ibid.32
βρίζω & βρίζδω 247.54
βρίζω 368.9
Brizo dea inſomniorum 368.37
βρόμος 245.13
Brumalia feſta 245.46
Brutorum Rom. moneta 39.12
Bubaſtia 324.34
Bubona dea boum 54.14
Bucolici carminis inuentio 314.9
Budæ reprehẽſus 341.49
Budæi emendatio in Quidio dubia 41.43
Bupalus primus fortunæ effictor 357.9
Buſiris opp. vnde ſic appellatum 174.27
Buxus Veneri ingrata 330.19

C

CAbiri dei qui 25.28 & quot ibid.42
Caca dea Caci ſoror 41.1
Cadũcei cur duobus draconibus implicati fingantur 257.54
Cæcias ventus 166.30, & ibid.42
καιρὸς deus 37.14. eius imago ibid.25
Callirhoë 244.13
Calliſthenes, Ariſtotelis auditor 407.10
Calliſtho nympha 158.9
Calumnia dea à quib. culta & eius imaginis deſcriptio 38.12
Cambyſes in Aegypto templum Cabirorũ deſtruit 25.33
Camillus templũ Iunoni Reginę dedicauit 109.9
Camillus, κάμιλλος quid 262.42
Camilli flaminum miniſtri 440.13
κώμενοι, κεκμικέναι 119.2
Canarium auguriũ 456.39
Candaules 91.1
Canis albus, ſymbolum fidei 31.37
Canes Hecatæ tributi 308.5. crucifigi ſolitiubi 456.51
Caniſtrum in ſacrificio adhibitum 453.31
Canopus deus 62.46
κάπανα 295.34
Capitolium quando conditum, & quoties incenſum 74.50
Capnomantes qui 446.4
Caprotinæ nonæ 111.26
Caprotinæ 416.49
Carpathos 148.5
Cardea, dea cardinib. prępoſita 53.47
Caria, Chryſaoris dicta 92.6
Carmenta dea, Themis 381.29.48
Caria vnius horarum nomen 356.10
Carmentalia 417.18
Carmelus deus & mons 59.23
Carna dea antiquis Romanis culta 43.44
Carneæ ſacra 210.29
καριατίζειν 314.49
Caſſandræ templum in Italia 135.7 (91.19
Caſius Iupiter, mõs, vrbs
Caſs. Brutus fame necatus 303.35
Caſſotis nympha 157.51
Caſtalius fons 229.13
Caſtimonia inſacrific. veterum lege ſancita 437.10. inde
Caſtor Hippodamus 160.44
Caſtores Amiclæi 164.23
Apheterij 164.21, ἐπόπται 163.41
Caſtorum hiſtoria 160.31
ædes olim, nunc D. Coſmi templum 161.40
καθαροὶ θεοὶ 25.25
καταιτεβασίαι 99.24
Catius deus qui, & vnde ſic dictus 50.41
Catharmos 414.31
Cato eludis Floralibus abire iuſſus 42.26
Caronis iocus in abliguritorem bonorum 54.4
locus expoſitus 268.23 & 429.37
Catulli locus emendat. 341.44. expoſitus 47.10 & 365.29. variè lectus 299.35
Catumen 444.44
Cauiares vel Cauiariæ hoſtiæ quæ 410.52
Cea inſula 92.24
Cecrops diphyes dictus 107.30. primus in Græcia religionis autor 12.34
Cecropis filiæ 302.27
Celebritas, Solis filia 17.39
Celeno 183.47
Cenchrea 145.24
Ceraſtæ furiæ 182.4
Cerberus Meduſæũ monſtrum 187.20
Cerealia 416.4
Cæremonia vnde dicta 10.48
Cæremoniæ quid 408.2
Ceres, & eius hiſtoria 353.7
Ceres dea ex quinta regione cœli 17.38
Ceres Achea 361.43. Africana 366.22. ἀγλαόκαρπος 364.15, agricolarum dea 22.10, Aliteria 361.22 ἅλωις 362.1. Amea ibid. 22. ἀναξίδωρος & ἀνησίδωρα 360.12
Ceres βιόδωρος 360.14
ceres caberia ibid. 54, καρποφόρος 364.14, catinenſis 359.35, chamyna 366.9, chthonia 363.7, κυνεία 360.36, cidaria 365.47 ἐπιπολλὰς 361.50
ceres δαδοῦχος 361.25 deſerceres Eleuſinia 364.17
ἐγγύελα 360.39
Ennæa 359.25
ἐπωπὶς 361.53, Erinnyis 363.33, Eualoſia 361.55, Euchloos 360.3
ceres flaua 359.49 frugifera 360.12
Ceres Hermoniẽſis 360.6, Homoloia 361.20
Ceres Legifera 362.28 Leucippos 364.7, Libyſſa 366.30, Lulia 363.47
Ceres Mallophorus 362.14. Melæna 363.53. Miletia 361.5, Montana 366.40, Mycaleſia ibid.36. Myſia 363.23
Ceres Ompnia 362.4
Ceres Patrenſis 366.17, Pelaſgis 360.32, φορέσβιος 360.18, πολυφόρβη 360.26 ποτνιὰ 360. 41 Proſtaſia 360.29 Pylagora 361.13
Ceres Rharias 361.8 Rubicunda 359.55
Ceres σιτὼ 362.8 Spicifera 361.36 Styritis 361.3
Ceres Tedifera 361.25 Thermeſia 363.5 Theſmophoros 362.28
Ceres ζείδωρος 360.14
Cereris effigies 358.53
in Cereris ſacris vinum non ſemper libare licitum 434.24. 435.9
Cereri ſacra ex quibus fieri ſolita 457.42
Cerei paſchalis conſecratio, exignis veſtialium ceremonia accepta 133.51
Certamen in honorẽ proactis cur, & à quibus inſtitutum 279.28
Ceruiſiæ inuentor Bacchus 231.44
Ceſtus Veneris 330.2
Cethegus Suadæ medulla dictus 45.31
κίγκλις 257.45
Chalazopylacesqui olim 406.54
Chamus Aegyptiorum deus 12.1
Chaus deſcriptio 135.21
χάρα ira 285.17
Charites 354.39
Charõ deus infernus 186.45. portitor 187.3 nauta ibid.6 Porthmeus 187.3
χάσμα apud Celænã 83.12
Charbas ventus 166.42
Charybdis 150.41
Chernips in ſacris quid 439.33
χιλιῶμβω 420.14
Chiron centaurus Saturni filius 218.24
χθὼν vnde dicta 134.55
Chloris dea quæ ſit Ouidio 42.22
Chon Hercules 280.41
Chorus ventus 166.51
Chriſtus τελεσάρχης 408.42 vnde ſic Græcè appellatus 8.16
Chriſtiani primitiuæ eccleſiæ ſine imaginib. 18.55
Chryſaoris 92.3
Chryſippi Cilicis opinio de Deo 14.37
χρυσὸς 258.29
Chthonia ſacra 363.14
Chytri feſtum 422.54
Chytrinda ludus 423.6
Cicero Platonis opinionem de diis imitatus 15.26
Ciceronis locus variè lectus 231.13 & 239.8 & 262.3 & 212.19 emendatus 260.54. & 295.22 & 352.50 expoſitus 48.44. & 137.30
Cic. prouerbium expoſitum 277.19
cinis immobilis contrauentum 112.28
Circe ſoror Medeę 307.17
Circenſes 141.55
Circius ventus ab Auguſto cultus 165.49
Circumciſio 415.8
Circumfero verbum luſtrationis 413.31
Clarigatio quid 428.28
Clarus vrbs & mõs 205.46
Claudiâ virgo Veſtalis 128.46
Claudiani locus 117.21 & 394.36
Cleanthis aſſij Stoici opinio de deo 14.32
Clemẽtia dea à quib. culta 36.2
Cleobis 114.17
Cleomedes athleta pro deo cultus 63.33
Cleoſtratus ſerpenti immolatus 93.20
Cloacina dea quæ 53.53
Clotho 179.50
κνίση 336.4
κνίσαι & κνισάριον quid 445.30
coccyx mons, cuculus Iupiter 107.49
cocytus 188.20

cœlibaris hasta 111.39
Cœlij calcagninij obitus 189.28
cœlum primus attlantidum deus 12.4
cœlum à quib.in xvi. regiones diuisum 17.24
cœli filij qui dicti 13.90
cœna vnde dicta 423.25
collina dea 41.46
collucare quid 400.31
κόλη 323.20
colona quid 246.53
columbæ aues Veneris 460.1
commentaculum quid 437.52
comus deus cõuiuiorum 46.9
cõcordia dea, & eius cultus qualis 33.30
confarreatio 428.51
compitalia 374.20 & 416.34
conisalus deus obscœnus 61.37
consentes dei in prima parte cœli 17.28,& 372.49
consentia sacra 21.30
conspolium 444.44
consualia 141.55
consus à Neptuno alius 142.35
conti templum à L.Greg. visum 142.6
contumeliæ fanum Athenis 40.38
κόρλαξ 320.2
κόρη proserpina 177.48 & 243.45
coresius 302.22
Cor. Taciti, loc. mendosus 322.39 alius emendatus 330.49
cornua veterib.in poculorum vsu fuisse 241.22
coronæ in sacris quib.frõdibus fieri solitæ 402.2
coronarum inuentor Ianus 136.7
Corone, oppidum 216.29
coronis dea 63.29
corope & corype 209.18
corybantes etiam Curetes dicti 26.14,28.10.38
cybeles ministri 122.33
vnde sic dicti 27.44
κορυβαντίζειν quid 27.45
corycium antrum 154.30
corynthus Apollo deorũ antiquissimus 216.29
coryphasia 280.46
cotys dea 179.36
cottytia festa 421.26
cotytto 179.13
κηδεῶτις 343.20
κραδίαναι 271.24
κρατὴς vnde dictus 241.24
cremona quando exusta 56.47
crenis nympha 158.21
crephagenetus deus Thebæorum 65.35
cretensesvnde Telchines dicti 27.3
κρόνος. vide Saturnus
κρονόλοφοι 119.27
crotonis vrbis ambitus 112.11
cubus cybelæ deæ dicatus 122.25
cululli in sacris qui 470.50
cumina dea quæ 47.34
cupentus 406.45
cupido aliger 347.20 ἀμφιταλὴς 348.4 Anteros 348.48
cup. cæcus ibid.40. caunius 348.1
cup. Harpys 347.38 Geminus ibi.28 multiceps 346.30 δημάτιος 347.3 πανδαμάτωρ 347.52 Phanes ibid.41. pharetratus ibid.48
Sagittarius ibid.43 Sanctus 348.7 Sophista 346.28
cup. Thespius 348.14. τοξαλκὴς 347.25 τυφλὸς 348.40. Tyrannus 347.33
cupidinis imagines 345.26 inde, à quibus descriptæ 346.32
cupidines tres 344.33 multi cur 345.21
cupressus Plutoni sacra 168.37
curetes dei qui 25.55 vnde sic dicti 26.7 multarum rerum ad vitam necessariarũ inuẽtores. ibi.34
curiones pro sacerdotibus 406.34
cura 16.21
curis 111.34
cyane nympha 159.7
cyathus 435.52
cybele vnde dicta 122.17
à quibus dea facta 13.28
cybele Athenien. 154.44
dea turrita 130.20
enthea 124.47
Isodroma 130.17
cyb. mater Phrygia 130.44. montana 128.28 mygdonia mater 130.37 Pasithea ibid.13
cyb. φιλοσῥομανὴς 124.49
cybele πυργοφόρος 130.30
turrigera 122.13 & 34
τυμπανόδλητος 124.49
cybele templum 128.30
mysteria 124.17
cybelæ de quibus sacrificatum 460.37
cyclopes Vulcani ministri 352.43
cylleniusignis 258.51
κύλλος 353.3
κύλλοι qui dicantur 257.30
cylonium scelus 21.1
cymachiũ terræmotu sub aquis obruta 146.12
cymothoë 153.31
cynocephalus 265.27
cynosarges Athenis vnde sic dictus 280.18
cynosura quæ 264.22
cynthius Io.Bapt. Gyraldus professor Ferrariæ 189.30
cynthos quid 129.37
cynthus inf. 193.5
cyparissi, Gratiæ 355.1
cyparissus in cupressum mutatus 377.35

D

Dactyli dij qui, & cur sic dicti 27.12 inde
Dædala festa 99.40 & 115.31
Dæmon Ophioneus 378.41 chrysios ibid.54
Dæmonis vocabulũ quà latè sumptum 368.42
Dæmones futurorũ præscij 369.33 κόβαλοι 378.51 κωμῆται χθόνιοι 379.10
Dæmones medioximi 371 38 μόρμονες 379.4 Onoscelli 478.43 παρεδλῆαι 378.59 Soradij 379.16
Dæmonũ genera 369.35 379.22 natura ibid.44
Dagon, Aegyptiorum Deus 12.1.& 95.16
Demia dea, & eius historia 63.36
Damnaneus Idæus 27.14
Daps quomodo facienda 82.18
Daulis nympha 158.10
Dayyan dei nomen 9.46
Deæ Appiades quæ, & quot 24.33 materæ quæ 24.17 potniades seu mænades 25.4
Deæ Syriæ sacra 452.19
Decima cur Herculi data 457.14
Decij deuotio pro exercitu Ro. 426.39
Δήειρ 358.18
Δήϊρας 206.30
Δελεφὰτ 344.2
Delos inf. 193.2
Delphicũ oraculũ quinquies destructum ac restauratum 196.8
Delphinus 195.18
Delubrum 400.51
Δημήτηρ vnde dicta 358.9
Δημήτεια 458.3
Democriti de deo opinio 13.53
Demosthenis loc. emendat. 395.10
Dentium euulsio à quo inuenta 218.6
Deois, proserpina 178.12
Depellentes dij qui 28.8
depesta in sacris poculũ 435.44
Decreto dea Syrorũ 59.36. filia Semiramidis ibid.47
Desiderij regis edictum 113.17
Δεῦαι θεοὶ 28.25
Deuerra dea 54.34.&377.47
Deuotio vrbium & exercitus quibus verbis fieri solita 426.11
Διὸς Iupiter 82.36
Dexicreon 340.3
Dextera auguria infausta 405.7
Dextræ iunctæ fidei signum 31.18
Deus in extis quid 444.11
Deus nomẽ vnde dictum 10.27
Deus in montib.olim inuocari plurimum solitus 103.11 quomodo publicè ac priuatim colẽdus 397.14
Deus vnus tantum, non plures 7.36
Dei nomen cur ineffabile.8. 46. omnibus fermè nationibus tetragrãmatum 10.18
Dei virtute omnia ali ac sustentari 7.43
Deo nomen nullum inditum 20.18 & cur ibid. 27
Deum solo silentio etiam colendum 429.42
Dij anthelij 206.17 æuiterni qui 23.9 animales 375.32 ἄξονοι qui 17.53 & 24.48 & 272.4
dij Cabiri vnde sic dicti 25.31 certi & incerti 20.43 cælites 21.14. secundi.ibid.16. maiorũ gentium. ibid. 26. communes 272.6 consentes qui & quot 21.31 curetes qui 25.55
Dij diuipotes 24.14 Samothraces ibid.15
Dij emissarij qui 28.1 indigetes 22.45 Lucrij qui 39.40
Dij marini ἠνάλιοι 146.46 ἀγιάλιοι. ibid.50. nixi, præsidentes parientium nixibus 48.49 nouensiles qui & quot 23.45 inde 224.38
Dij patellarij vnde sic dicti 23.38 penates 87.43 πατρῷοι 372.54 peregrini seu ξενικοὶ ab Atheniẽsibus etiam culti 21.9
Dij salutigeri qui 36.45 selecti 23.10.non ijdem qui consentes 23.21 Semones 23.23 sumanes 23.45
Dij Topici qui 58.42 Tutelares qui 41.11
Dij in singulis membris qui crediti 19.22
dij nullis cognominib. culti apud Pelasgos 21.8
Deorum Gentilium diuisio ex Martiano Capella 17.23 ex Varrone ibid.26
Deorum cognomina à paruis plerunque rebus sumpta, vt moribus, culicibus,&c. 303.23
Deorum inferorum officia varia 185.26
Deorum multitudo vnde nata 13.22 origo Græcis quando cognita 13.28. simulacra cur instituta 18.21
Deos adoraturum sedere oportuisse 430.16
Deis omnibus ædes, habita loci ratione, positæ 399.7
singulis suos ritus & cæremonias fuisse 437.47
Deis superis super aras sacrificandum 431.3
Diana dea, & eius historia 304.33 à quib.dea facta 13.29
Dian. Acrea 311.52 Aethiopia 329.17 ἀγροτέρα 309.26 Alphæa 317.53 Amarynthis 321.27 Amphipyros 320.46 Aphea 313.35 Aricina 316.9 Aristobula 325.42 Astratea 319.46 Astyrea 324.19 Auentina 319.18
Diana βόλωσια 311.1 Brauronia 313.2 Bubastis 324.27 Calliste 319.18 Cedreatis 320.7 Caryatis 314.35 Cercæa 325.27 Chesia 310.14 Chia 324.3 chitonia 322.54 χρυσαλάκατος 325.22 χρυσήνιος 325.24 Cnacalysia 322.13 Cnagia 318.18 colænis 323.16 condyleatis 322.15 cordace 319.54 coryphæa 312.1 & 325.15 corythallia 320.42 κιωνγέτις 320.54
Daphnea 310.10 Delphinia 195.19 Diania 324.18 Derriathis 310.6 Dictynna 312.8 didyma 318.37
diana ἐλαφηβόλος 318.15 & 320.54 Elæa 324.41 Elusia 323.55 Elymaitis 321.14 Enhodia 313.26 Ephesia 314.1 Euclea 319.6 fascelites 315.19 &315.45 Gazoria 325.35
Diana hegemon 322.26 hemeresia 318.52 Heurippa 320.10 ἵππιη, equestris 325.38 hymnia 320.14 diana Icaria 318.33 Ilithyia 310.47 ἰσχέαιρα 320.48 Iphigenia 316.48 Issoria 319.49
Diana Laphria 313.45 Leucophryne 313.31 Limniatis 322.38 λοχία 311.50 Lucina 310.16 Lycea 321.9 Lycaotis 322.52 Lye 314.50 λυσιζώνη 321.43
dian. magnesia 325.19 μεσόαιρα 325.30 μονοστόνος 310.55 munichia 317.25 myœnæa 316.32 diana Meleis 324.6 dian. Oenoatis 323.10
Opis 323.28 ὀρεσίφοιτις 370.55 Orestea 315.42 Orthias 312.43 Orthosia 325.10
diana παιδοτρόφος 318.40 Panagea 324.38 Parthenie 308.47 Pellenea 318.40 Pergea 321.11 Persia Persea 320.22 Pheræa 309.53 φιλομείραξ 319.52 φωσφόρος 309.41 Phyllis 320.39 Pitho 318.26 πολυδύσαι 319.1. Priapina 324.13 πρόθυρέα 311.5 Pyronia 320.4
diana Saronis 313.38 Sarpedonia 325.8 Sciaditis 322.23 Scythica 316.33 Selasia 309.42 σωτεῖρα 324.49 Stymphalia 323.13
diana Taurica 315.7 Tauropolos 317.10 θηροκτόνος 320.54 Thoatea 315.38 Titanis 309.19 Triclaria 318.22 Triuia 313.7
diana Virginẽsis dea 321.55 Vpis 323.28
dianæ effigies variæ 305.17 epitheta à venatione sumpta 309.26
dianæ quæ victima tributa 459.15
dianæ tres 304.47
dianaria herba 304.38
Διαβατήρια sacrificia 421.32
Διαβολὴ dea 33.12
diabolus, dæmonum princeps 369.29
diagoræ melij error de deo 8.1 scomma in Herculem 279.50
diamastigosis festũ 424.13
diasia festa 424.4
Δίκη dea 30.32
dictæus Iupiter vnde dictus 82.44
dictamnus cur dianæ dicata 311.1
dictynna 312.8
didonis pater, Assyrius 101.28 genealogia ibid.
didymęũ oraculũ 200.34
dies γενέθλια 194.33
dies genialis 372.14
dies præcipuè religiosi quinam fuerint 186.1
diespiter Iupiter 80.7
Διιπολιέια 94.12
dijpolia sacra 420.30
dindymene Cybele 122.43
diodorus Siculus in quo libro nugari deprehenderit 22.18 eiusdem latina versio aduertẽda 122.50 locus restitutus 89.53 sententia de deo 11.11
diogenis Apolloniatæ opinio de Deo 14.27
diogenis Lertij locus in Aristotelis testamento emendatus 110.42
dionysia 416.29
dionys. Areop. de nominibus diuinis Ecclesiæ visitatis cõsulendus 10.13 quomodo deũ definiat 7.50
dionysij tres 231.3 quinque ibid.13
Διὸς 73.53
Sub dio, quid 73.54
dioscuri 162.3
Diræ furiæ 184.39
Dis pater 168.15
Discordia dea, & eius descriptio varia 34.45
Dithyrambus Dionys. 235.13
Diuinationum species & nomina 198.31 (24.14
Diuipotes dei qui et quot
Diuites auari ouib.aureo vellere, & caprificis in rupib.ortis simil. 230.33
Diuitiis cor nõ apponendum 175.43
Διοδεκάδες, festum 423.53
Doliche 100.12
Domiducus deus, coniugibus domum ducendis præses 54.39
Domitius deus 54.41
Domus structura à Vesta inuenta 134.6
Δόλιχος Dioscurorum forma 161.31
δολιχιήτης quos vocent Græci 111.50
δολιχὸς 343.18
δόξα τῆ τιμῆ dea 29.23
Draconum natura 220.5
δρέπανον 120.16 (63.49
Drimachusà Chiis cultus
δρυάδες θεαὶ 28.26
Dryades 151.14 & 152.5
Druydarum superstitio 68.53
Δυλλεία Theologis qd 11.1
Dusij, dæmones 377.53
Duumuiri sacrorum qui 406.6

E

ΕΑνὸς 224.8
Ebrietas baacum comitatur 231.43
Ebrietatis signũ quis depinxerit 231.49
ἐκατεσηέα & ζεὺς 86.33
ἐκεχειρία dea quæ 58.39
ἑκατονφόνευμα 434.9
ἐχεμυθία quid 55.31
Echidna nympha 158.23
Echo Panosamica 385.34
Echus imago 385.50
Ecphanti Syracusani opinio de Deo 15.46
Edessa ciuitas 59.53
Edusa dea eduliorum 47.54
Egeria nympha 160.8
Egnatia nympha 160.10
Ehie, nomen Dei τετραγράμματον 9.8
ἐλαπέννη quid 82.23
ἐλμαρμένη 181.1
Εἰσιτήρια celebritas 422.35
El, Eloha, nomẽ Dei quale 9.42
Elaphebolia festa 421.12
Elei ab Arcadib. victi 62.27
Elei Arcadas vincũt 91.31
Ἐλελεῦ, exclamatio bellica 246.5
Elete 356.12
Eleusinia 198.1. explicari prohibita 364.42. quæ fuerint 365.7
Eleusis, ciuitas 364.19
Eleutheria festa 97.46
Ἐλευθερία dea à Græcis culta 39.9
Eleutho 311.38
Elicius Iupiter vnde dictus 80.43
ἡλιόβαντοι 214.36
ἥλιος vnde dictus 101.19
Elymais regio 321.14
Empedoclis Agrigentini opinio de Deo 15.6
Emplocia festa 421.25
ἔμπολος 263.19
Empusa 324 tempore authoris visa.
Encænia, festum dedicationis 422.52
ἔγκυισμα quid 450.2
Endymionis fabula 305.49 cur Latmius dictus 306.1
Ἐνταφιάζεσθαι 198.18
Ἐνόσιος 311.43
Enenthius deus 59.18
Euhyas vnde dictus 244.27
Enneaterides quatuor Delphis 199.35
Ennij locus apud Cic. expositus 158.31
ἔννυχα quæ 237.41
ἔνυδρα quæ 214.32
ἔντομα 447.31
Enyo belli dea 275.19
ἠὼς 223.16
Ἐπαχθῆ festa 361.48
Epaphus, Apis 174.33
Ephebus vnde dictus 28720
Ephestria festa 423.27
Ephesus vnde sic vocata 314.9
Ephialtæ qui 375.43
Ἐπίβολη 343.21
Ἐπιβολὴ Calumniæ pedissequa 37.24
Epichtonij dij 375.30
Epichysis 435.52
Epicuri Athen. opinio de Deo 15.47
Epidaurus Æsculapio cõsecrata 218.49 & 221.41
Epies deus 59.34
Epigraphæ herculis cognomina cõtinens 284.20
Epimedes 20.55
Epimenides autor ararũ diis incognitis erectarũ 20.47
Epimetheus 354.13
Epiphanij locus emendatus 340.28
Episciosis 297.3
Epulonum septemuiri 406.12
Equiria 416.32
Ἥρα Iuno vnde dicta 105.51
Ἡραγένεια 82.3 & 107.39
Ἥραιον 400.22
Erasmus notatus 90.47
Erasmi error 130.7 198.20,277.19,& 421.21
ab Erasmo adagia omissa 460.53
Erato nympha 385.20
ἐρκὸς quid 87.36
Erebinthinus Dionysus 237.52
Ἐρεβινθῶ 237.51
Erechteus rex Athenienſ. deus 62.40
ἐρεννεῦς 363.37
Erisichton 366.45
ἐρεσινῶ 263.1
ἑρμαθίωναι statuæ 259.30
ἑρμέρωτες 259.33
ἑρμῆς ἀμαθὴς ibid.50
ἑρῶον 400.23
ἔρως ἵμερος quid differant 345.4
ἔρως 346.50 ἐρῶ. ibid.51
erumnæ in sacris 444.50
Erycina Venus 338.47
Erinnyes tragicæ 181.31
55
ἑτάιρα 341.21
Eteocles 354.48
Etesiæ venti 166.47
Ethnicorum superstitiosa de diis opinio in singulis membris 19.21
Exaugurare 401.28
Execrationum ceremoniæ 427.6
Exequiarum descriptio 448.25
exercitus lustrandi ratio Romæ 412.55
Expiationis ratio tempore famis aut pestis 414.27
Exta & extispicia quæ 443.41
Ἐσάρ, Dei nomen apud Tyrrhenos 10.23
escharæ 401.45
ἑστία. vide Vesta
Eua à Bacchantibus inuocata 244.51
εὐδαιμονία dea, & eius imaginis descriptio 38.35
bonus Euentus, agricolarum deus 22.4
Euentus poëta græcus Ouidio antiquior 455.9
eugion 116.54
Euhadnes deus Astrologiæ interpres 59.33
Euhemeri error de Deo 7.55
Eumenides 182.54 σεμναὶ θεαὶ 183.10 scelerum vltrices 182.55
Eunica 157.49
Eunomia 356.10
Euocationis deorũ tutelarium formula 425.52
εὐωχίαι 239.36
εὐφρόνη, quid & vnde sic dicta 58.1
Euphrosina 357.10
Euporiæ 356.10
Eurus 166.43
Eurycleas 198.15
Eurypylus furore correptus 237.23
Eusebius quomodo Deũ definiat 7.50
Eusebij Latina versio aduertenda 122.53. falsa quo loco 365.40
Eusebij locus correctus 265.7
Euteles quis 408.44
Euthimus Genium dæmona armis deuicit 371.13

F

FAbij, licentes vnde dicti 418.28
Fabulinus deus 48.19
Fagutal sacrum quale 81.24
Falacer deus 58.7
Fama dea, & eius descriptio 40.8
Fana vnde dicta 375.55 & 377.16,400.18
Fascinus pro priapo 252.43
Fatua dea 127.10
Fatui & fatuæ pro Faunis 376.47
Fatum à parcis & sortibus quid differat 180.6
Fauissæ 401.22
Faula Herculis scortum à Romanis culta 42.14
Fauna dea 127.7
Faunalia 417.11
Faunus Latij rex 377.13
Fauno qua de re sacrificatum 462.34
Fauni qui 376.40
Fauonius ventus 166.31
Fauor deus, & eius descriptio 52.47
Fauores dij qua parte cœli sint 17.28
Febris dea cur à Romanis culta 49.45
Februa quæ 449.41
Felium oculi, vt luna, immutantur 306.9
Feralia 416.20
Ferentina dea 68.5
Feretria, quid 76.34
Feriæ legitimæ & indictę 424.50
Feronia dea 67.20. vrbs 112.52
Ferrum & chalybs Martis nomina nuncupantur 257.4
Fessonia dea defessis iuuãdis 51.36
Festi locus emẽdatus 48.49. Fẽdicæ feriæ 444.49
Fides dea à quib. culta, & de eius imagine 31.3 inde cur à Vergilio cana dicta 31.35
Fidius 79.27
Filicernia 444.34
Fitilla 444.43
Flamines 404.22

Flaminij, & flaminicæ 404.22
Flaminibus quæ religiosa fuerint 404.3
Flora dea 42.10. agricolarum deus 22.11
Floralia quãdo celebrari solita 42.34
Flumina cornuta 241.30
Fluuij τάυρωποι 141.13. κιφασφόροι ibid.
in focis sacra fieri solita quæ 401.45
Fœciales, & eorum munus 405.31
Fœcialiũ cæremoniæ in feriẽdo fœdere 427.23
Felicitas dea 38.35
Fœminæ nubẽtes prostitui solitæ vbi, etiam hoc tempore 341.12
Fontanalia festa 418.42
Forculus, deus forib. præfectus 53.46
Fordicidia 417.26
Foria, quid 208
Forina dea ibid.
foriolus, quid ibid.
Formidinis deæ imago 48.32
Fornacalia sacra 416.12, & 433.9
Fornax dea 41.34
Fortuna dea 386.42 ex vndecima cœli regione 17.45
Fortuna antias 396.27. ἀντοματία 391.16 aurea 489.29
Fortuna bona, & eius simulacrum 389.12
For. cæca 390.43. Calua 391 15. Cõseruatrix 396.42
Fort. δία 390.32 Dubia ibid.
Fortuna equestris 390.10
ἐπιλπὶς ibid.
Fortuna fortis ibid.
Fortuna mala 392.23. mãmosa 396.24. mascula 390.39. muliebris 495.43. Nortia 390.1. Obsequens 396.15
Fort. Prænestina 389.32
Fort. Rhamnusia 392.40 redux 392.53
Fort. Stata 396.50, & 58.12 Seia 391.22
Fortuna virgo 396.34. Virilis 391.52 Viscata 391.45
Fortuna rerum omnium principium 391.21
Fortunæ incõstãtia 388.17 inde simulacrũ Romæ locorum 96.7. variæ descriptiones ac imagines, & à quibus depicta primum 395.30 inde
Fortunæ quid immolari solitum 463.26
Fracidus fantinus 443.28
Fraus cur dea facta 17.41 eius imaginis descriptio 38.8
Frons Genio consecrata 19.37
Fructuosa dea 43.10
Frugual 344.18
Frumen 444.43
Fulgẽtius castigatus 190.25
Fulgora dea quæ 51.1
Fulmina in imo aëre oriũtur 351.54
Fuluius Flaccus 390.12
Fuluius Nobilior Ro. scholas instaurat 283.13
Fũdo, verbum sacrorum 447.51
Funere pollutos non potuisse sacrificare ibid.16
Furiæ βλοσυρωπὸν ὄχημα 183.3. canes Stygiæ 184.27. ceraſtæ 182.4. πυκνόχρωτοι 183.2. Importunæ 185.1 luctificæ 185.1. obscœnæ volucres 184.53. ὀφιοπλόκαμοι 182.10. Palestinæ deæ 183.17. φοβερῶπες 183.3 Tartareæ sorores 182.6 virgines 181.38
Furijs quid immolari solitum 463.35
Furor, furiarũ frater 185.5
Furoris descriptio 293.19
Furina dea quę 251.5. 185.7
Furinalia 416.41
L. Furius ædẽ Iunoni monetæ nouit 110.4
Furti ac doli inuẽtor Mercurius 255.54
Futile, vas sacrũ, & quà forma fuerit 440.7

G

GAgnæus vẽtus 165.52
Galeancones qui 255.20
Galeni locus de templo pacis Romæ illustratus 33.15
Galeotæ qui 241.51
Gallicus ventus 166.41
gallus cur Martí appingatur 270.39. cur Mercurio tributus 256.45. Latonæ amatus 325.54. Mineruæ tributus 293.11
Gallus fl. 131.49
Galli olim Mercurij cultores 261.3
Galli sacerdotes qui 125.13, & 126.3
Gamalia festa 420.50
γαμηλίων 107.31
Gabrinus ventus 166.31
Gatis Syrorũ regina 61.11
A. Gellij locus varię lectus 43.13 interpollatus 47.31. corrigendus 381.43
τέλως θεὸς 51.50
Gemini Castor & pollux 164.6
Genetæus Iupiter 88.31
Genialis dies 372.14. lectus ibid.19
Genita, vel Gynæcea dea 127.46.
Genius, 369, 50. vnde dictus. ibid.2. aliusalio fortior 372.7. deus ex quinta regione cœli 17.38
Genius Bruti & Casij 371.3
Genio indulgere 372.15 defraudare ibid.
per Genium principis iurare 371.52
Genij effigies 370.9. sacrificia 370.21. Genij 58.45
Varroni qui 16.29
Genij ἀμέλικτοι 372.6. κωμωγοὶ 372.5
Genij locorũ 372.24. quot vnicuique dati 370.50
Genius dæmon ab Euthimo armis deuictus 371.13
γεφυροποιοὶ 403.29
Gerania mons 154.51
Germanorũ nomen vnde sumptũ 59.9. eorundem vetus theologia 12.30
Glabrionis statua prima aurea in Italia 33.1
Glauc⁹ deus maris 149.24
Gleba Lemnia quibus medeatur 352.11
Glissas vrbs 93.28
Gnidus Veneris signo à Praxitele nobilitata 336.30
Gnosticorũ hæreticorum princeps Iao 239.18
γνῶθι σεαυτὸν vnde orta sententia 200.5
Golgi 341.40
Gorgones 155.17
Græ nymphæ ibid.42
Græcorũ cæremoniæ in feriendo fœdere 427.37 mos in supplicando 19.41
Grammatici interpretes reprehensi 454.45
Γραικαλλιπάρηοι 356.36
Gratiæ deæ, & quæ 354.39
Gratiæ decentes 356.28
Eteocleæ 354.45, Orchomeniæ sorores 356.34. παρθένοι 356.27
τριζυγία 365.34
Gratiæ quot 355.7
Gratilla 444.43
L. Gregorij hendecasyllabum in spectacula a suo Duce edita 137.13
Greg. Nazianzeni locus corrigendus 46.31
guttus poculum 435.48
γύαλον quid 281.21
γυμνάκιες ἄφετοι 213.6
gytheum vrbs Lacon. 94.37
Hæreses huius ætatis in religione & re literaria quæ 397.22
Hamadryades 151.15. & 152.5
Hammo Iupiter 97.2
Hannum, Dei nomen 9.48
Harpyiæ 183.43, καμψόνυχες 184.33, canes Iouis 184.10 diræ ibid.39
Harpocrates deus silentij apud Aegyptios 55.33
hastæ veterum regum diadema 68.36
haruga hostia 410.49
Harulpicinæ inuẽtor, Tages 66.40
Hebe καλλίσφυρος 288.5
χρυσοσφυρος 288.2, cœlestis 287.30, Ganymeda 288.14, Herculis vxor 286.47. inde. Iunonia cur dicta 287.9, λευκόφυρος 288.9, πολυόνυμος 288.11, pulchra & formosa 287.29
Hebo deus 242.52
Hebræorum insanũ commentum, de septuaginta duobus Dei nominibus 10.41 inde.
Hecale 95.20
Hecatombe, sacrificium 113.45 & 419.55
Hecatombæus Iup. 84.48
Hecate 306.41
Perseis cur dicta. ibid.51
ἑκηβόλεια 307.3, βελεμὼ 308.34 κιωσοφάγος 124.20, ὑπνολαμπὲρα 308.28
τρίκλινος 307.46, tergemina & triceps 307.26

πρόμαχος & Φιλοπόλεμος ibid.40
Hecatæ victima quæ tribui solita 459.49
hedera ἀχαρνίτης 248.15.
Baccho cur sacra 23.11
Helenæ mater quæ 162.13
Helenophoria 421.45
Heliades 215.6
Helicon 227.31
Heliogabali dei historia 65.16
Helice nympha 157.37
Helice terræmotu cõscisa 144.22
Heliotia festa 294.52
Heraclidis Pontici opinio de Deo 16.17. item Heracliti 14.16
Heræus Lycaonis F. 243.39
Hercules ἀλάμαχος 286.22. addephagus 282.52 Aegyptius 282.49. ἀνδρόμορφος 286.22 Alcides 279.42. Alexicacos 284.55. Amicus 282.12 Amphitrioniades 280.12. Astrologus 283.7
Herc. Briareus 284.31. Buphagus 282.52. Burinas ibid. Buriacus 280.28
Hercules καλλίνικος 282.23 Canopius ibid.41 καρποφόρος 280.22. χαλκιόκαρδος 285.20 Charopus ibid.16. Chron 280.41. Ceramynthes 285.8. κλέπλοφ ἢν χεὶ φάλλω 285.31. Clauiger ibid.29. Conopæus 203.25. Conopion 282.38. custos 283.39. Cynosarges 280.16
Hercules dexter 282.12. Dorsanes 281.1. dux optimus 279.15
Hercules Edessæus 286.23. βριαρεύτατος 285.27. falsiparens 280.15 fauens 282.12
Herc. Heros 279.46. Hippodotes 284.39. Gaditanus 285.4. Gylius 281.19
Hercules, Idæus dactylus 280.10. 281.25. Index 282.8. inuictus 282.5. Ipoctonus 282.36
Herc. Lacertosus 283.4. Lindius 282.7. maricus 284.47 melampygos 283.21. & 286.37. melius 281.4. monœcus 283.31. musagetes 283.12
Hercules Nemæus 280.12 Hercul. Oetæus 285.36. Ogmion 231.4. Oliuarius 285.14.
Hercul. Palæmon 285.9. Pamphagus 282.54. παντοδυνάστης 286.23. παραστάτης 281.30. Hercul. philosophus 279.11. polyphagus 282.52 polyphron 285.45. prodicius 281.11. πρόμαχος 284.51 propitius 282.12
Herc. rhinocolustes 284.44. Sanctus 283.44. Surdus 284.34. Saxanus 286.35. Sol 279.9
Herc. ταυροφόνος 285.21. thasius 280.33 Tirynthius heros 280.9. τριστέστερος λέων 323.7. Tricosus 286.35 Triumphalis 283.35. Tyrius 280.45 Victor 281.47. à suis sacris mulieres arcet 128.15
Hercules tempus 279.55
Herculis effigies 279.21. & 281.5
Herculis cognomina epigraphe contenta 284.20
Herculis generatio qualis 278.49
Herculis lignei decimus tertius labor 279.52
Herculis sacra colentes populo coronati 280.3 eiusdem vita à L. Gregorio composita 238.32
Herculi quæ sacrificari solita 457.6. decima ei data, ibid.
Hercules mercenarium se deprecãtem, in somnis ad Mercurium ducere visus est 280.20
Hercules multi & quot à quibus numerẽtur 278.42
Hercules Bentiuolus, erudítus princeps 230.26
Hercules Estẽsis dux Ferrariæ vbi sacra Clementiæ fecerit 36.2
Hercules Contrarius comes 269.26
Herc. Rangonius discipulus Lilij Gregorij 118.30
Hermonthis opp. 100.30.
lex 100.33
Hermæ statuæ quæ 259.12
Herc, Martea dea 58.10
Hermetis Trismegisti sententia de Dijs explicata 11.22
Hermogenis rhetoris patria 84.42
Hermolai Barbari error 198.23
Herodiani locus emẽdatus 290.5
Herodoti locus emendatus 280.20
Heroes qui, & vnde dicti 16.29, & 22.24
Herostratus templum Ephesium incendit vt notus esset 314.16
Hesiodus ante Herodotũ quandiu 13.17. vbi interemptus 102.25
Hesiodi loc. expl. 95.34, & 99.4, & 152.47, 181.5, 337.36. versio emendata 45.45
Hesychij error 362.25 locus dubius 40.45. emẽdatus 64.3, & 211.10, & 212.53, & 267.28, 297.6, & 319.5. 320.9. 378.52. hiacynthos 129.38
Hierapolis 59.52
Hieroni Siciliæ tyranno quid responderit Simonides de Deo 17.8
D. Hieronymi locus corruptus 357.7
Hilaria 416.13
Hippocratia festa 142.17
Hippona dea equorum 45.51
Hirpini populi 171.31
hirũdines penatibus charæ 373.41
Hoc age, clamari solitũ in sacrificijs 430.29
holocaustum quid 409.31
Homerus quandiu ante verodorum fuerit 13.17
Homoloia porta Thebis 93.4
Honori sacrificantes cur caput aperiebant 29.22
Honorum diuinorum ac humanorum differentia 406.21
Hora dea 287.21
horarum nomina 356.9
Horatij hymnus edisc endus 256.5. locus expositus 51.12. & 73.53. 137.28. 340.38. 380.25. 387.22. 413.54
Horta dea, vxor Romuli, & vnde sic dicta 50.32
Horus Aegyptijs quis 251.14
Horus Apollo 203.47. & 326.22
hospitalis Iup. summa religione cultus 88.39
hostia aliena alius deus non placatur 431.3
hostia animalis quæ 431.44. maxima 432.47. perfecta 445.13
Hostia vnde dicta 408.51
hostiæ mactandæ ritus 441.44. & 442.52
hostiæ auratæ immolari solitæ 439.8
hostiæ eximiæ quæ 410.29. præcidaneæ 409.34. succidaneæ ibid.53
hostiæ quomodo an puræ essent exploratæ 433.51. quomodo legi solitæ 432.55
hostiarum genera quot 411.27, 431.42
hostilina dea 42.4
hostire veterib. quid. 42.4
hyacinthia festa 423.45
hyades 156.18
hye & hyeris 238.29
hyes, deus xenicus 21.12
hygeia dea à Græcis culta 36.43 eius simulacrum 223.4
hygini codex ab Arnobio dissentiones 232.49
hyle quid 377.34
hymenæi historia 116.26
hymni in sacris cantari soliti 446.42
hypatos vrbs 93
hypecaustria sacra 424.11
hyperion 131.25, & 204.20
ὑγίεια sacra 420.37, & 460.6

I

IAcchus 239.54
Iadalboth 69.10
ianuæ vndæ dictæ 137.23
Iãbe carminis iambici inuentrix 360.49
Ianus qua parte cœli situs 17.28. cur in sacrificijs primus inuocari solitus 398.34
Ianus bifrons & biceps 136.11. Consuuius 137.37. & 138.10. clauiger 137.36. clusius 137.37. geminus 136.16
Ianus Iunonius 137.26. & 138.13
Ianus Latij rex 135.16. matutinus 138.19. pater 138.22. Patulcius 137.37. πρωπάτωρ 138.24. quadrifrõs 136.29. Quirinus 138.12
Iemon deus 23.28. Vertumnus 138.30. eius templũ Romæ 136.52. quoties reclusum, & recludendi ratio 137.55
Iano quibus de reb. sacra fieri solita 461.24
Iani numero plurali 137.19
Iani Pãnonij error 113.2
Iao Gnosticorum hæreticorum princeps 239.18
Iapix ventus 166.30
Ialius 27.9, & 359.15
Icmæus Iupiter 92.19
ἱκετήσια 102.50
Ictos Aegyptijs quid 429.44
Idæa mater 128.19 quomodo Romam aduecta 129.7
Idæi dactyli qui 27.4. eorum nomina ibid.9
Idæi dactyli quinque 281.26
Idas 27.10
Idothea 147.37
ἴυγξ ἴυγξ, vox precantium Apollinem 191.8
ieiuninm Cerealib. indictum 358.44
Iehoua quomodo enunciandum 8.29
Iesu nomen tetragrammatum apud nos præcipuum 10.15
Iesus Christus verus σωτὴρ 98.6
Ignis maximus deorum habitus 68.47 à Vulcano quomodo inuentus 351.32
ignis Vestæ quotannis renouari solitus 133.51
ignis sacer perpetuõ à quibus nationibus seruatus 134.24. quibus lignis cõstruí solitus 445.53
igni & aqua cur interdici solitum 446.18
Ilicet, verbum vltimum sacrorum 446.50
Ilithyia 310.47
Ἵμερος 346.49, & 347.11
Immolo, verbum sacrorum 442.39
immolãdi initiũ Romæ à qua hostia factũ 434.2
Impudentiæ fanum Athenis 40.39
Inachis 327.6
Inarculus 403.35
inaugurare 401.26
incedo verbum Iunoni proprium 109.46
inchoare, verbum sacrorum 448.15
incubo morbus 375.50
Indi arborum cultores 68.39
indigetes dij qui, & vnde sic dicti 22.45
indigitamenta quæ 41.25
indigitare 22.49
infantium ac puerorum terriculamenta 185.48
infantibus quoto die nomẽ imponi solitũ 49.43
inferium vinum 435.39
infula 440.51
initiationes 438.2
inopia, impedimentũ ad virentem 118.22
intercido, deus 54.18, & 377.47
Inuidia dea, & eius imagi nis descriptio 39.43
Inus dolores 150.4
Inuus 382.28
Io sacra Romæ 327.7
io triumphe, vox acclamantium militũ 236.7
Iphigenia in Tauris quæ 316.48
ipos 382.37
Irene 356.10
Iris deorum nuncia ad lites 265.54. ἀελλόπους 266.30. aerea 266.20. διόλιμνη 266.26. harpiarum sopror 184.20. Imbrifer arcus 266.22. ποδήνεμος ἄγγελος 366.31. Thaumantias seu Thaumantea 266.8
Irminsul, Saxonum deus 69.3
ἰσχὺς & ἀρετὴ quid differãt 29.41
Isis Aegyptiorum dea, Luna 11.34. 326.34
Isis, atmis 328.12
Isis patritia ibid.21
Isis Pelagia ibid.15
Isis proserpina 172.3
Isis Linigera 327.32. nocturna 326.27. τιθηνὴ 327.30
Isidisgesta 327.54
Isidis simulacrum Romæ repertum 326.51
Ismenus fl. 196.38
Isilicia 444.33
Isthmus Corinthi 143.48
Italia Saturnia dicta 119.13
ἰθωμάτια festa 89.25
Ithyphallus 251.49
Itôn opp. 299.9
Iudæorum de deis sententia, seu theologia 12.28
iudices inferorum 187.29
iudicia de securi & alijs rebus inanimatis vbi exercita 94.4
iugatinus deus 54.36
Iulius Cæsar Mercurio supplex 254.36
Iul. Pollucis locus malé versus 317.48
Iunius Aquila 252.53
Iuno dea, tellus & aer credita 105.28. eiusdem statuæ & imagines. ibid.37 qua parte cœli sita 17.30
Iuno acrea 114.52 ἀγοραῖος 113.22. alea 114.37. ammonia 115.46. ἀνθοφόρος 112.44. anthia 114.13, & 116.22. argiua 113.44. auerna 178.8
Iuno bona 109.3. βοῶπις 115.47. Bunea ibid.4.
Iuno Calendaris 110.55. Candrena 115.20. Caprotina 111.11. χῆρα 108.12. Chthona 92.7. Curis 111.34. cinxia 108.35. Citheronia 115.22. Cypra 115.55
Iuno Dirphya ibid.10. domiduca 54.40, & 108.21
Iuno egeria 107.6. Europia 115.50. Iuno februalis 111.6. feronia 112.29. fluonia 124.47. fulgura 108.46
Iuno Gabina 116.7. gamelia 107.26
Iuno Hoplosmia 114.42 ὑπερχειρία 114.5
Iuno Imbrasia 113.32, & ibid.39. inferna 168.22, & 178.10. Ipnusia 115.18. iterduca 108.21. iuga 107.8
Iuno lacinia 112.5. λευκώλενος 114.49. Lucina 106.35, & 310.16
Iuno magna 108.48. matuta 110.40. moneta 109.50. Iunonalis 106.53. nouella 110.53. νυμφευγαμήνη 108.17
Iuno opigena 106.52
Iuno παρθένος 108.9, & 115.12. Pelasga 114.7. Phygæa 115.6. φερεσφόνη 112.44. φιλοσέφανος 112.44. Populona 108.42. profunda 178.9. prosymna 114.27
Iuno regina 109.6. rhescynthis 116.18, & 209.2
Iuno Samia 113.27. socigena 108.40. Sospita. 110.25. Stygia 178.7
Iuno Telchinia 26.55, & 115.51. telea 107.37. Tropæa 112.3
Iuno vnxia 108.27. Ὑπερχειρία 106.31. Zeuxidia 111.55. zygia 107.14
Iunonis nutrices tres 114.29. cognomina triplicia 108.9
Iunoni quo animali sacrificatum 453.55
Iupiter in prima parte cœli regnans 17.25. vnde sic dictus 70.34. à quibus Deus factus 13.31. cur oliua coronari solitus 73.1
Iupiter abretanus 103.23. adultus 82.1. Aegyptius 84.33. Aetneus 109.25. Aenesius 95.30, & 98.53. ἀγοραῖος 99.10. ἀγλοχος 83.21. ἀγριφάγος 99.14. ἀλάλκομενεὺς 76.19. ἄθλιος 75.52. ἀλάστωρ 104.26, & 29. ἀλιτήριος 80.4. altissimus 92.49. altius 87.5. alumnus 82.11. alysius 84.24. ambuliũs 94.33. ammon 96.18. anthesmius 93.46. ἀντίπαλος 73.27. arbitrator 81.45 auxurus 97.19. ἀπεσσάντιος 90.1. ἀπόμιος 80.38. aphesius 94.23. ἀπόμυιος 46.34, & 86.35. Aristæus 92.15. Aratrius 95.12. Arbitrator 81.41. Arbius 99.53. Arboreus 91.47. Areius 87.10. ἀργικέραυνος 75.32. Asbameus 102.38. Ascræus 86.7. Asius 100.1. Assabinus 97.9. ἀστροπαῖος 75.44. atabyrius 89.39. athous 95.38
Iup. Bagæus 102.31. βαρύγδουπος 76.20. Belus 101.16. Biennius 100.3. βροντᾶιος 76.16, & 76.16. Iupiter Capitolinus 74.47 cappotas 94.37. Caræus 85.52. Iupiter Casius 89.51, & 91.19. καταβάτης 81.18. catæbates 99.21. καθάρσιος 96.28. Cenæus 98.38. centumpeda 82.6 κεραυνοφόρος 86.44. Cerauius 75.28. Charmõ 100.16. Chrysaoreus 91.51.

Cithæronius 99.31. Comyrus 102.,3.κάπι& puluereus 98.31. κορυφαι& 75.21.96.1
Iupiter Crangus 103.49. κλήσιος 86.40. custos 74. 34. Cynetheus 102.45
Iupiter Dapalis 82.16.94. 45. Diespiter 80.8. Dictæus 82.44. Dodonæus 89.5. Dolichæus 100.11. Drymnius 103. 49
Iupiter ecelides 104.13. ἐλαπαναίης 82.22,&94. 45. elacatæus 102.27. Eleus 84.52. eleutherius 97.24. Elicius 82.43. Eneumus 91.28, & 99.5. ἐνδιενδρος 9.47. ἠόριος & ὄρριος 7.5. ἐπακμαῖος 103.11 Ephetius 79.42. ἐπιδάμιος 104.10. epicarpius 103.14. ἐπικλόπιος 104.17. ἐπικυκλίδι& ibid. ἐπικαίριος 104.9. epidotas 93. 48. ἐπιρρύτιος 104.4. ἐπισατίδι& ibid. ἐπόψιος 104.11. ἐποπτεύς καὶ ἐπόψιος 93.41. ἐρεθίμιος 104. 16. ἐρίγδουπος ζεὺς 76.15. euanemus 94.35. εὐφημί& 10.15. εὔπνοος 103.55. εὐρυόπης 76.23. ἑξακεσίδι& 103.50
Iupiter γαμήλιος 94.50. feretrius 76.29. fulminator 75.28. genethlius 94. 55. Gyrapius 103.50
Iupiter Hecalesius 95.20. Hecatombœus 84.48. Heliconius 93.13. Hellenius 94.20. Herceus 87.35. Hermothites 100. 30. ἑταιρεῖος 79.50. ἱκέσιος. 86.33. hicetesius 102.49. homogynus 94.40. homognius ibid. Homoloius 92.53. ὁπλόσμιος 86. 2. Hymettius 93.10. Hynnareus 95.39. hypatus 93.26. Hyperdexius 84.46. ὑπερφερέτης 77.7. ἰωλδημέτης 76.21. ὕψιστο& 92.49
Iupiter Icmæus 92.19. Idæus 83.3. Imperator 74.14. infernus Pluto 168.21. inuentor 81.41. inuictus 74.12. Ithomeres 89.22
Iupiter labradæus 90.51, 89.5. lapideus 73.31. laprius 103.27. larisseus 98.33. Latialis 77.13. liberator 97.24. lucetius 80. 19. lyceus 95.41. lycoreus 100.34
Iupiter mæmactes 87.30. maleæus 100.40. mandragoras 103.21 μαιευτῶ& 104.17 marnas 102.43 μαζεὺς 104.11 mechaneus 102.29. medineus 104.7. melissæus 87.22 μέμφι& 104.20 messapeeus 99.17. μητιέτης 103.42. milichius 83. 52. μοιραγέτης 84.29. μόλιος 86.20
Iupiter nemetes 102.13. νεφεληγερέτης 103.37. nicæus 74.9. νικηφόρι& 86.47
Iup. Olympius 85.9. ὄλμδιος 80.34. omnipotens 73. 39. opitulus 82.5. optimus max. 73.43,& 75.17 ὄμος 100.45. ὁμοσκύπι& 76.20 ὄφι& 74.28, & 103.45
Iupiter ξένιος 88.23
Iupiter παλαιὸς 87.17 Pallatius 104.7. παγκρατὴς & πάγχαρ& 104.12 panhellenius 94.17. Panomphæus 85.41. parnethius 93.10 panoptes 104.9. παντοκράτωρ & παγκράτης 73.41. Pappa seu Papparus 73.22. Pater 73.9. πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε 73.18. παφίων 73.10. φίλιος 79.47. phratrius 84.19. phylicus 85. 39. phryxius 92.34. Pileus 85.36 Pitius 79.18. pistor 78.18. πλόσιος 84. 44. Pluuius 80.33. polieus 93.53 Prædator 81. 49 prodigialis 81.16. promantheus 103.49
Iupiter Rex 73.32
Iupiter Saotas 93.18. Salaminius 103.9 Sardessius 91.49. Scotinas 94. 30. Scyllius 100.17. σκυλοφόρ& 77.5 Semaleus 93.12 Σινωπίτις 104.20. Syllanius ibid.31. σωσίπολις 98.25. σωτὴρ 98.3. splachnotomus 94.48. Stanius 102.34 Stator 77. 41. σθένι& 84.15. τεροπηγερέτης 75.50. τήριος & τηρίσιος 77.41. τρέσιος 86.11, 293.41. Stygius 171.43
Iupiter Taminæus 100. 18. Taramis 103.16. Tarræus 92.10. Tarpeius 75. 19. τερψιμέραυνος ibid.38. τέλει& 82.3,& 95.1. Temilius 100.3. Terminalis ibid.45. θαλάσσι& 104.16. Tigillus 82.7. Tomarios seu tinarios 101. 9. tonãs & fulgens 75.54 Triphylius 91.28. τριφθαλμ& 93.35. Tropæuchus 77.5,& 89.33 Trophonius 90.35. Vedius 81.30. Vellsurus 103.29. Victor 73.55 vimineus 81.22. vltor 82,26
Iupiter cum Alcmena, Amphitryonẽ simulans concubuit 278.51
Iouis cognomina seu epitheta 77.15 inde. nomina Græca monosyllaba quot 82. 6. filij qui dicti 13.12. insolentia 89.46. potentia quanta 70. 51 inde. simulacra varia 71. 51 inde. templum ab Adriano Athenis structũ 94.18
Iouis Fidij simulacrum 79.34
Ioui quæ animalia immolari solita 453.35 vnde tot templa constituta sint 12.12
Ioues trecenti 7.49, & 70.37. inde
iuramenta amantium irrita 30.20. Rhadamantia qualia 187.10
iurandi formula in sanciendis fœderibus 78.37
in Ius vocandi auris vellicatione mos 19.32
Iustitia dea, & eius nomina ac cultus 30.31
iustitiæ imago 30.44
Iustiniani locus expositus 340.44
Iustini historici locus emendatus 61.22
Iuturna nympha 50.11,& 159.27
Iuuenalis locus expositus 34.20,& 45.54,&179.23 & 259.21,& 388.24 variè lectus 390.8
Iuuentas dea cur nulli cedere dicta 45.4
iuuentas Ioui non cedit 287.36. eius effigies ibid, 39
iuuentutis ædes 287.52
Iynx 246.34

L

LAbith 134.13
Labre Lydis quid 91.5
Lacedæmoniorum dij terè armati, & cur 18.43
Lachesis 179.51
Lactantij error 241.22 locus parum castigatus. ibid. locus correctus 170.6 inde
Lactantij in v i Theb. locus correctus 363,44
Lactucina dea 41.53
Laidis forma Græciæ pernicios̃a 334.40. monumẽtum 339.43,& 340.2
lampadum celebritas. 423.9
Lampridij locus expositus 50.24. emendatus 59. 29
λαπαρεία, festum 243.16
Lamia 309.9
lamiæ, dæmones 37.41
lamiarum figura 379.52
lamiæ vocabuli alia significata 380,17. inde
λαοῖς ἄφεσις 449.52
Laperſæ Castores 164.11
λαφυεία 313.53
Laphystius Iupiter 90.22
mons ibid.30 Bacchus 90.33
Lar militaris in secunda parte cœli 17.30 cœlestis ibid.36
Lares 209.14. inde. 373.45, & 374.23
Lares dij qua parte cœli sint 17.28
larium figura 373.6
lararium 375.12
lararia antiquorum duplicia ibid.17
Larentiam ac Laurentiã vnam fuisse 42.46
Larissa opp. 98.35
Larua 186.16
Laruæ Varroni qui 16.29
Larundæ fabula 373.54
Lastaurus 242.51
Latinæ feriæ quæ, & vnde dictæ 77.17,& 415.33
Lateranus deus 51.4
Latiar 415.40
Latium vnde dictũ 119.16
Latona seu λητὼ 325.51. cur διλυματόν& dicta 325.53
λαξέα Theologis quid 11.2
Lauerna dea furum 51.10
Lauinium pro Lanuuium falsò scriptum 110.40
Laurentinalia 417.4
laurus pro victoria 277.13

Lautia, quid 88.51
F. Leander Bononiensis. Lilij Greg. amicus 113.19
Lebene Cretensium vrbs 222.24
λεχέρνα sacrif 114.6
lectæ hostiæ 442.39
lectisternia quæ 424.39 & 425.8
Lema quid 120.55
Lemnus crebris fulminib. acta 352.3
Lemnus mater deũm 132.11
Lemures 186.14 inde
lemuria 416.15
lemuria quæ 450.20
Lenæ Bacchæ 237.5
Leocorium 357.6
λέσχαι 214.11
Lethe fluuius 288.33
Leuana dea quæ 47.36
Leucippi de rerum primordio sententia 15.4
Leucothea 150.2
Leucothoë dea quæ 54. 45
lex Athenis de Lupis occidendis 194.24 Babyloniorum execranda 331. 22. Platonis de terminis 88.41. de sorore ducenda in vxorem 242.20
λιβὶς 302.1
λίτεσθαι 183.9
libare 442.15
libatio quibus verbis fieri solita 435.38. in funera lib. duabus rebus facta 450.50
Libentina dea quæ 48.41
Liberalia festa 416.22
Liber, agricolarum deus 22.10. cur Panhellinos dictus 94.28
Libera, Venus 234.45
Libera, Proserpina 177. 21,& 178.17
libri elephantini Romanorum 121.32 lintei 110.17
Libertas dea à quibus culta 38.54
Libethra opp. 228.48
Libitinam vitare 340.48
Libs ventus 166.30
licens quid 418.33
Lilius Greg. Gyrald. iam senex hoc opus scribit 7.20. familiaris Leoni, Adriano & Clementi Pontificibus 118.27. sacris Ghristi initiatus 10. 10. sæpe ad fontẽ Iuturnam descendere solitus 159.41, morbo articulari continuè afflictus 70. 27 quem Deum profiteatur 7.30
Limẽtinus deus liminib. præses datus 53.46
limus 43.47
λιτὰι, Iouis Icesij filiæ 53. 27
literæ laureatæ 177.14
litare volẽtium mos 319. 40,& 442.13
λιθοβολία 63.45
Liuij locus emendatus 36. 48. variè lectus 23.27. correctus 53.54,& 390.3, 294.45,& 306.36, & 50. 47. expositus 137.6
Lolliorum familia nobilis 253.52
λόγχος 306.32
Longauo 444.24
Lotus nympha 158.53
Lua dea 315.5
Lucani locus expositus 183. 21,& 444.15
Lucaria festa 418.36
Luciani locus expositus 409.23
Lucina 310.16
Lucullus primus fœlicitati ædem construit 38.41
lucivnde hic dicti 400.24
Lucus Titanis in Sicyonia 204.23
ludi Apollinares 192.41. compitalitij 374.8. Florales qui 42.25. magni seu Romani 141.54. Terentini 449.4
Luna dea, & vnde dicta 305.39,& 305.43 Epipyrgidia 307.34 Solis filia 306.25
Lunæ victima quæ tributa 459.35
Lunus deus 306.15
Lupercalia 111.8,& 417. 30. vnde dicta ibid. quãdiu durarint 418.16
Lupercus 384.24
Iupus Apollini sacer 194. 29 cur Marti dicatus 270.48
Lustralia sacra 413.12
Lustria festa 418.46
lustrãdi arua ritus 412.21
lux vnde dicta 193.52
Lycaonia inf. 220.42
Lycaonis fabula 95.44
Lycobas annus 194.35
Lycophos 193.51
Lycorea opp. 100.34
Lycus 26.44
λύγ& 312.51,& 362.52
Lympha syluestris dea ex quarta cœli regione 17. 36 dea agricolarũ 22.14
λύσιοι θεοὶ 28.5
λυσιωδοὶ qui ibid.17
Lysizona Diana 47.9
Lyssa dea 182.24

M

MA, Bellona 276.21
Macaria Herculis filia pro Athenien. rep. morti deuota 38.50
μακὼμ, dei nomen 9.45
Macrobij locus elucidatus 239.22
mactare, verbum sacrorũ 438.9
mæmacterion mẽsis quintus Athenien. 87.30
Mæonia, Lydia 236.17
magna mater 123.30. χαλκώπεργος dicta 126.44. metragyrtes 129.54
Maia 127.30,& 255.8
Maiuma quæ sint 42.36
Maiuma celebritas 419. 34
μαλέα, & eius deriuata 100.41
μαλὸν 362.16
malum Punicũ vnde natum 123.38
mala Punica concordiæ signum 34.29
Mamercus Aemyliæ familiæ prænomẽ 272.35
Mamercus Pythagoræ filius 272.37
Mammon deus 171.55,& 176.18
manalis lapis, ostium orci 185.45
Manasses rex quinquefor mis 136.49
mandragoritis 103.22
manes dij 185.37
Mania, Lariũ mater 373. 52,& 374.6
μανίαι 183.4
Manichæorum de Deo opinio 202.22
Maphronio insidiatori clemẽs est Hercules Ferrariæ dux 36.4
Marcellini locus dubius 175.4 correctus 102.38
M. Marcellus tẽplum Honoris renouauit 35.3
Mare ἀγάξονος & πολυφλοισβος 141.9
Ma-Rhea 132.24
Maria dea 67.22
mariforium 78.23
Maro quid 239.49
Marpessa mulier 273.48
Mars, seu Mauors & Mamers deus 270. 2. qua parte cœli sedẽ habeat 17.39. à quibus deus factus 13.26
Mars ἀγελάμαχος 274.45
ἀλλοπρόσαλλος 272.51
ἄναξ 273.31. Aphneus ibi. 35 armiger 274.11. βασιλεὺς 273.31. bellipotens 274.10 Bisultor 273.23. βελέπιος 274.30. βελισάρματος 274.31. βροτοκτόνος ibid.41. βροτολοιγὸς ibid. 37
Mars cæcus 272.54. καρτερόχειρ 274.46 χαλκάσπις ibid 28. χαλκοκορυστὴς ibid.29. χρυσάρματος ibi. 33. χρυσοπάλης ibid.35. cõmunis 271.42. κορυθάιολος & Corythaix 274.14. Enyalius 273.8 Geticus 274.4. Gradiuus 272.18
Gynæcothœas 273.74
ἀμοιχαρὴς 274.23. Hesus 273.54. ἁπλοχαρὴς 274.11. ὑπερμεγέθης ibid.46. μεγαυθὴς ibid. μιαφόνος
Mamers 272.33 Marmessus 273.4
Mars νέφιος, & Necys 270. 46. Odrysius 274.4. ὁμβριμόθυμος ibid.21. ὄλος ibid.16. pater 272.12
φοβέστης 274.29. Quirinus 272.32. ῥυσήτωρ 274. 47
Mars Salisubsulus 272. 47. syluester ibid.40 ταχεσπλήτης 312.1. Theritas 273.41 Thracius 274.4. Thurius 273.1. tyrannus ibid.29 vltor ibid.18. volucer 264.1
Mars pro bello & ingenio 271.34
Marspiter 272.16
Martis equi 271.22
martis patria 270.19 parẽtes ibid.26. effigies ibid.36
marti de quib. sacrificatũ 456.16
Marsyas 234.20
Martialis locus expositus 112.10,& 222.2
Martianus linguæ nitoris & syllabarum quantitatis negligens autor 173.50

INDEX.

Masaris pro Baccho 247. 2
mater deûm quæ 126.18
Almone flu. ablui solita 125.38
mater deûm, Andirina 132.16 κυβάκη 130.10
Pessinuntia 131.45
matris deûm sacerdotes & sacra turpia 125.30
materæ deæ quæ 24.17
mathmon Hebræis quid 176.23
matralia 415.47
Matuta dea 54.44
Medeæ templũ viris ingredi nefas 127.43
μεδίω 103.47
medicũ de ægroto vatem esse oportere 219.16
medicorũ & aliorũ scriptorũ differẽtia 368.29
medioximi dæmones 371. 38
medusa 155.17
Meditrina, dea medendi 49.37
mediusfidius quid significet 284.7
Megæra Tartarea 182.43 & 184.43
megalesia, ludi 129.25 & 415.51
μέγαρα 401.46
melampygos locus 283. 29
Melanthus Messenius 237.11
Melchratus 285.33
Melia nympha 152.47
melinoë 159.10
Melissa, Melissei F. magnæ matris sacerdos 12. 39
Melisseus primus in Creta religionis autor 12.37
melissæus Iuppiter 87.22
melitta 151.4
Mellona dea quæ 41.32
membris singulis quos deos tribuerint Ethnici 19.22
Memnon 223.34
Mena, dea menstruorum 49.10
Mendes, Pan. 384.14
Menestratus, thoracis ænei inuentor 93.21
Mens dea à quibus culta 30.14
mensæ sacræ 406.21
mẽsis Delphinius 195.29
mensib. singulis deus præses tributus 21.40
Meon rex 122.51
Mephitis, dea terri odoris 56.46
mercaturæ deus 255.31
mercurius sermonis de⁹, & vnde dictus 254.23
idem malè Cynosurius à quibusdã dictus 264. 21 Acacesius 258.36 Atlantiades 264.5 ἀγώνιος 263.32 ἀγοραῖος 261. 12 ales, & alipes 263.53 Alychmius 264.25 ἄμυκτος 259.48 ἄγγελος θεῶν 251.12 Anubis 264. 50 Arcas, & Arcas puer 257.32 ἀργειφόντης 259.53 caducifer 257.36 Casmillus 262.34 κηρυλέμπορος & κηρύλαξ 263.18 κῆρυξ θεῶν 257.43 χαριδοτὴς 264.6 χθόνιος 261.39 & 261.44 κλέπτης 263. 18 κοινὸς 256.13 communis 272.10 κερυφόρος 262. 6 χρυσόῤῥαπις 258.19 Cyllenius 257.27 διάκονος 258.16 διάκτορος 262. 23 ἐριῶποδος 266.1 ἐμπολαῖος 263.18 ὀρθιάνιος ibid. 1 εὐάγγελος 258 15 γαλιάγκωψ 264. 15 Gorgon 303.7 Harpedophorus 260. 27 ἡγεμόνιος 263.15 Hodius 263.9 Maiugena 264.5 maleuolus 259 1. μηλοσκόος 262.54 Nomius 263.31 Nomacriates 262.20 ποιμνοκόρος 264.35 Parammon 263.46 Perseus 264.41 φιλήδης 264.18 Phlyesius 264.35 πομπεὺς 261 39 Posygius 262.30 πρόμαχος 262.13 Pronæus 262.18 Propyleus ibid. 16 προθυραῖος 264.11 πτηνοπέδιλος 256.26 πυλαῖος 261.39 σφιγγοστρόφος 263. 50 Strophæus 260.28 ταμίας τῶν ψυχῶν 261. 38 Tegeæus 264.1 tetragonus 259.3 τετράγωνος 265.40 Trophonius 265.34
Mercurij virga 258.3
imago 255.14. 27 & 256.22 cur alata 254. 33
Mercurio cur gallus tributus 256. 45 quæ immolari solita 456.1
Mercurij quinque 254.39
quatuor ibid.48
Meschias 8.7
Metagenia sacra 422.10
μετάνοια calumniæ pedisequa 38.31
Metis, Mineruæ mater 290.23
Μήδη quid 261
τὰ μήδεια 334.23
μηλοσφαγία, festa 420.35
μηλοκαύστης 129.54
Milesium oraculũ 200. 35
μίλιχα 243.22
Mimon 26.44
minerua agricolarũ dea 22.13 vnde sic dicta 289.32 quo die genita 292.54.24 an geminos patres habuerit 291.36
Achea 296.24 Acria seu Acrisia 301.1 Aedon 302.4 Aethyia 297.41 Agelea 300.4 Agorea 301.24 Agraule 302.24 ἀκαντὶς 298. 21. Alalcomeneis 299.55 alcides 200.17 Alcimacha 303.49 Alcomeneis 300.15 Alea seu Elea 295.51 Alipherea 298.45 Ambulia 94.34, 301.33 Anæmotis 300.51 Apaturias 297.11 Aracinthis 302.48 Armisona & Armipotens 304.9 ἄρεια 293.45 ἀρσενόθυμος 302. 9 Alia 301. 15 Assesia 302.55 Astrateia 293. 42 Astyris 302.52 ἀτρυτώνη 301.9 auxiliaris 303.34 Axiopœna 301.36 Budea βυδλέια 296.19 Calydonia 302. 32 Capania 295.33 capta 300.27 Catuleana 300.21 κελεύθεια 301. 22 Chalciœcus 294. 38 χαλινῖτις 296.42 Cissea 303.15 Cælia 294.21 Colocasia 301. 5 Coresia 302.19 κορυφαγένη 295.2 Coryphasia 295.16 Cranea 302. 15 Crastia 297.32 Cydonia 300.54 Cyparissia 295.47 Cyristis 301. 40 διαμίπτωσ 293.55 διορυμεύτειρα 303.55 Dymæa 302.17 Eudarthyia 297.50 Epipyrgitis 301.7 ὄργανις 298.5 ἔυπηχυς 304.2 flaua 294.23 Gigantophontis 298.13 Glaucopis 294.8 γοργοπος 294. 29 Hellotis 294.49 Hippia 293.53 Hippolaitis 301. 18 Hygeia 297. 15 Ilias 297.22 Itonia 298. 51 λαφαγῶσ 303.12 Laphrya 296.35 Lemnia 302.30 λιμῆς 301.55 Lyndia 295.27 Magarsia 303.44 mater 296.8 μονογενὴς 303.4 musica 300.24 Narcæa 302.6 Nedusia 301.25 Nerine 300.47 Oleria ibid.49 Onca 302.36 Ophthalmitis 295.35 Pæonia 301.12 Pallas 291.31 littorea 344. Pallenis 296. 34 Panacheis ibid. 32 Paria 301. 34 Parthenos 292. 27 πωλὰς 298.25 Poliuchos 294.31 Promachorma 301.20 πρόναια 303.37 Pyletis 297.38 Scirias 296.47 Stenias 294.2 στρατεῖα 293. 40 Scillutia 303. 20 Sicyonia ibid.31 Sotera 98.15, 301.45 Stathmia 303.51 Sunias 301.51 ταυροβόλος 303.17 Telchinia 296.11 triangulus æquilaterus 293. 37 triplex ibid.25 Tritonia 292.35 Vnigena 303.4 Zosteria 299.45
Mineruæ simulacra 290. 48 inuẽta 289.40 olea 291.20
mineruæ quid immolari solitũ 112.19 gallus cur tributus 291.11
mineruæ quinque, & quę 290.36
Minerual quid 290.4
misericordia dea Atheniensibus 40.34
misericordiæ templũ & cultus 35.49
minos quæsitor 187.33
Mintha nympha 159.5
Minthe Plutonis pallace 169.49
Minusculæ 416.3
Minutios deus 50.22
Mithras Persis & Alexandrinis pro sole cultus 12.16 201.7 202.35

mithr

INDEX.

mithræ sacra 202.46. inde, à Commodo pollutа 202.17
mithræ initiari volentiũ cruciatus 202.15
mixobarbarum, dictio explicata 249.10
Minuzirin quid 379.15
modi Carnei 210.33
μοιραγέτης ζεὺς 84.29
molæ compositio 433.6
μορύξαι 237.44
Momus, Deus reprehensionis 45.37
monachorũ disciplina, ab Aegyptiis sumpta 451.33
Monogrammi dij à quo dicti 15.52
μονοφάγοι qui 432.22
monophagorum celebritas 423.17
mons Saturnius 119.13
morbus Gallicus ex Venerea contage ortus 336.6
moriæ quid fuerint 86.21
Morpho, venus 337.51
mors dea, & eius effigiei descriptio 49.21
morta, parca 180.18
mortuorũ sacra qua parte cœli fieri solita 447. 29
mos veterum tesseras hospitibus dandi 88.45
Moses quomodo cornutus visus 241.16
motacilla auis 246.38
Mulciber ex quarta cœli regione Deus 17.36
mundus Cereris 185.52
munichia sacra 422.17
murata quid 424.46
murcia, dea desidiæ 50.17
mures in Ida sacri 203.19
musæ comites Apollinis cur dicantur 225.51
musæ Aonides 227.52. Aganippides 228.27 Ardalides 229.42 Camœnæ 227.29 Castalides 219.6 Citheriades 228. 3. Corycides 229.19. Heliconiades 227.31. Hiantiæ sorores ibid.55 Isides 218.13 Libethrides 228.43 Lygiæ 229. 29 Mæonides ibid.48
Mnemosynides ibid. 26 & 225.32 nymphæ 227.8
Olympiades 229.31 Parnassides 227.38 Pegasides 228.17 Pierides ibid. 5 & 225.19 Pimplię, Pimpleades 228.52 Thespiades 228.34 virgines 227. 17 tres 224.44 quatuor ibid. 45. quinque ibi. 45 septem, ibid. 47 nouem 225.1 musarum duo genera 224.31 ædes in circo Flaminio 283.14 singularum nomina & inuenta 225.1 & 226.29 ordo 225.55
musica hydraulica 228.26
Mustaceum quomodo paretur 277.22
Muta Larum mater 55 32
mutunus deus 253.7
mydrus quid 79.15
Mygdonia mater 130.37
Myiagrus deus muscarũ 46.15
myrica planta vetustissima 208.34
myrtus cur Veneri tributa 330.7
mysteria vnde dicta 437. 54
mystes, sacerdos 210.53

N

N. L. antiquorum literæ, in iudiciis 330. 28
Næniа, dea funerũ 49.13
næniæ 444.35
Naiades 151.15 & 153.36
vnde dictæ 153.36
ναὸς 400.19
Napeæ 152.2
Naphte 278.27
Narcissus defunctis conueniens 168.46
νάρθηξ 245.28
Nascio vel natio dea quæ 48.20
Natagai à Tartaris quoddã pro Deo numen confictum 68.28
nationes omnes Iouem constituisse deum 70.45
naues ac classes expiandi ratio 414.39
Nautiorũ familia à Troianis profecta 292.11
necessitas dea 51.45
necessitatis filiæ 180.40
neda nympha 96.3
nefrendes sues quæ 434.8
Neleus & liberi eius à quo & cur occisi 279.32
Nemea 102.13
νεμέσεια Demostheni quid 395.10
Nemesis dea 393.13
Helenæ mater 162.13
cur alata fingatur 493.53
Nemestrinus deus 42.9
Nephalia sacra 421.35
Nephthe 340.25
νέλαι, ἀγρυπνίοις ζεὺς 84.33
Neptunalia 140.44
Neptunus Aegæus 145.25
Asphalius 143. 34 βασιλεὺς 140.49 Canobus 145.27 Cenchreius 145. 23 Consus 141.54 κριῶδοχος 146.2 κυναγοχάστης 141.12. & 145.37 Damæus 145.35 deus liquidus 139.44 Domatites 144.48 Elytius 141.51 ἐννοσίγαιος 145.40 ἐννοσίδας 146.19 ἐπασπλάκος 144.6 Epopres 145.16 Erechtheus ibid.31. Eresius 141 52 ὁρίκτυπος 146.19 Euryabis ibid.8 ἐυείπιος ibid.21 ἐυρυμέδων, seu ἐυρυμεδόντης ibid.14 ἐυρύσθρονος ibid.16 ἐυτειάνης 141 1 γαιόχος 145.50 ἑλικλύων ibid.19 Heliconius 144.21 ἵππιος 142. 48 Hippocronius 143. 31 Isthmius ibid.48 Mesopontius 141.52 μυκέτας 141.7 nisyreus 144.27 νυμφαγέτης 146.1 Onchestius 141.20 ὁρσοτειρὰς ἀινὰς ibid. 4. Pelagæus 143.41 Petræus 144.8 Phythalmius ibid.37 ποντομέδων 141.42 Portunus 144.51 Proselystius 141.24 rector pelagi ibid. 43 Samius 143. 55 σεισίχθων 145.40 σωτὴρ 144.43 Tænarius 141.30 ταυρεὼς ibid.15 Tenedius ibid.47 τεμενίδοχος 145.50 τινακτοραγάτης ibid.40 τειαιοκράτωρ 141.6 τειαινύδχος 140. 55. & 140.26
Neptunus vnde dictus 139.21
neptuni filij qui dicti 13.15 & 140,17 imago ibid.28
neptuno cur fuscina tributa 141.2 quãdo, à quibus & qua hostia sacrificabatur 433.33
nerus deus marinus 147.13
nereides 151.15 centũ 140. 38 quinquaginta 152.23
Nerio martis vxor 274.50
Nestea celebritas 423.40
νικατόριον Straconi quid 87.3
νίκη. lege Victoria
nicon 26.46
Nicostrata dea 381.34
nili aquæ quàm pretiosæ ac religiosæ Aegyptiis 440.22
Nisyreus neptun⁹ 144.27
noctiluca 305.40
noctua Baccho inuisa, & cur 231.51
nodotus vel nodinus deus 41.51
nomen Dei ἀγράμματον 20.17
nomẽ τετραγράμματον seu quatuor literarũ quod 9.7
Nomina duodecim & quadraginta duarum literarum quę 8.55 9.14 & inde.
nomina ἐπαγράμματα abominanda 172.12
Nomion Apollo 190.3
Nomius deus 64.27
notus ventus descriptus 166.22
nouenarij numeri potentia & virtus 24.2
nouẽdiale sacrum 411.48
nouẽsiles dei qui & quot 23.45 inde
nox Amphilyce 193.53
dea omnium antiquissima 57.25
Nocti deæ quid immolari solitum 463.15
Numa Pomp. procurãdi fulminis scientiam quo modo edoctus 48
Numeria, dea numerãdi 50.54
Numeriani nomismatis signum 339.27
numerus digitorum Iani explicatus 135.38
Nundina dea 315.7 & 49. 4
nuptiæ cur Maio & Martio mẽsib. nefastæ 275.10
in Nuptiis dij quinque in uocari soliti 117.43
νύξ dea 30.20 mundi opifex 72.4
νυκτελέω 247.14
nymphæa lauacra 151.22
Nymphæ 150.45 Amniades 154.53 Anigrides ibid. 33 Caberides ibid. 12. Cytheroniades ibid. 24 committę 157.17 Coryciæ 154.30 κρηναῖαι 157. 37
Nymphę Dodonides 154.

18.Ephydrides 152.19
ἐπίτεσοι 151.26
Nymphæ faciles 151.46
Heliades 155.7 Hereſides ibid.14 ἱλαοικαὶ ἐυμένες 151.50 Ionides 154.55
Iſmenides ibid.39. Lemoniades 151.33 limnades ibid.39 limniacæ ibid.45 Luſiades 155.3
Lydiæ 227.13 Meliæ 153.47 Mycaleſides 156.52
Naucelides 151.55 Nereides, vel Nerinæ 152.22 Nyſeides 234.6 Nyſiades 136.45 Ocranitides 152.53 Oreſtiades 151.29 Ordemniades 151.29 Pactolides ibid.54 Phaetontiades 155.7
ποταμίδες 153.44 Proſelenides 156.50 Pterides 155.5
Nymphæ ſeriades ibid.4 Sphragitides 154.25 Sithnides ibid.44 Telhiniæ 26.55 Themiſtiadæ 155.15 Thyſiades 156.41 Tiberiade 151.54 Vraniæ 151.23
nymphæ quæ Iouem aluerint 96.3
nympharũ genera 151.10
νυμφόλακτος 376.30
Nyſa vrbs 234.1
Nyſus liberi nutritius 227.45
νὺξ ἀρχαία dea 57.25 eius imago ſeu deſcriptio ibi.43
epitheta ſeu cognomina ibidem 53.5

O

OCcaſio dea 37.14 eius imago ibi.25
Occator deus 41.26
oceanidi dum nympharũ nomina 152.52
Oceanus 146.19 βαθυδίνης 147.20 ταραξαυος 21
Octauius Herennius Herculi victori ædem ponit 281.49
Octauius Pantaguthus 326.53
Ocypete 183.47
Oculi felium vt Luna immitantur 306.9
Oebalii fratres 162.44
Oeniſteria celebritas 422.35
Offæ 444.35
Ogenus deus peruetuſtus 46.54
Ogoas deus apud Caras 64.20
οἰνῶ Bacchus 240.27
olea cur Mineruæ tributa 291.20
olympias ventus 166.32
olympiorũ inſtitutor 85.10
Omenta 444.40
ὁμοχέταιθεοὶ qui 28.23
ὅμωλον quid 93.2
ὁμόνοια dea vbi culta 33.30
omophagia feſta 423.35
Onca ſeu Onga 302.36
oncheſtum 141.20
Onoſceli 378.43
Onoſcelia ex aſina & filio Martis nata 46.5
ὦον quid 162.36
Opalia feſta 130.53, & 415.54
operis huius vſus 82.30
operor, verbum ſacrorũ 442.40
Opertanei dii in prima parte cœli 17.28
opinari eſſe hominum, Dei ſcire 20.41
Opinionis imago deſcripta 29.48
Opis vel Ops 130.50
Opis Diana 323.28 Parca 181.1
Ops Couſi 131.2
Ops dea 43.20
Ops, Rhea 12..2
ὀπλοὶ 295.40
oraculi capiendi à Mercurio ritus 271.19
Orbona dea cur à Romanis culta 49.52
Orcus pro Plutone 170.41
Orci nuptiæ & Cereris ſacrificium quid differant 458.29
Orcini liberti 170.51
Oreades nymphæ 151.14, & 247.29
Oreſtes quod ſimulacrũ ex Taurica attulerit 312.50
Orgeones qui 406.48
Orgia ſacra 365.26, & 408.30 vnde dicta ib.31, & 10.53
Ormenus 26.43
Ormiſdas & Oromagdas 202.22
Ornea ſacra 253.19
Ornithias ventus 166.43
Orpheus nec Ciceroni, nec Ariſtoteli ſatis notus 81.19 eius locus emẽdatus 245.8
ὄρση, dei nomen apud Magos 10.24
Orthana 61.38
Orteſie 356.10
Ortigie inſ. 193.4
Oſchophoria 421.50
Oſcilla quæ, & vnde dicta 414.55
oſculatio manuum in ſacris 441.38
Oſiris Aegyptorum deus alter 11.34
Oſiris, Bacchus 241.38 vnde dictus. 242.11
Oſiris Serapis 172.33
Oſiridis nomina 242.43
Oſilago, dea ſolidatrix oſſium 49.8
oua in purgationibus adhiberi ſolita 414.25
oues æneæ 89.43
oues Dianæ 320.25
Ouidius an ſit Euenum Græcum imitatus 455.9
Ouidii locus expoſitus de deis Appiadibus 24.28
item alii 57.22, & 59.38 inde 75.11. & 137.29 & 183.18, & 207.22, & 319.26 reſtitutus 221.12 varie lectus 246.9, & 450.45
ὄλαι 367.30
ὄλαο 192.29
ὀλοχὼται 43..14
ὄρανὸς Atlandidum deus 12.4

P

PAean Apollo 191.52
παιανίζειν 277.50
Pederos herba 329.40
Pæon 27.9, & 222.34
Pagaſæ 205.270
Palæmon 149.53
Palæſtinæ deæ furiæ 183.17
Palæſtra, filia Mercurij 255.44
παλαμναῖοι θεοὶ 28.20, & 26.45, & 28.20
Palaſea, ſeu Plaſea 444.41
Palatiar 415.43
Pales dea quæ 43.35 filia Iouis 17.39
Palicus deus 67.30
Palilia, vel parilia feſta 415.45
Palladium quid, & quot, 291.41
Pallas. lege Minerua
πάλλειν 291.34
Palmytius 63.10
Pammilia feſta 421.29
pammiliorum celebritas 142.30
Pammyles deus 253.26
Pan, Arcadiæ deus 334.29, & 382.28 cur ab Amore victus fingatur 383.2
Pan ἀγρομελὴς 384.39 ἄγελεῖος θεὸς ibid. ἀλεπλάγητος ibid.53 Biarceus ibid.6 Capripes ibid.39 κδροβάτης ibid.27
Ephialtes ibid.8 ἐπίσκοπος 382.41 faunus 384.35 Lampeus ibid.51 Lycæus ibid.18 Lyterius ibid.11 Mænalius ibid.46 Mendes ibid.14 Nomius 385.3 Scoletas ibi.2 ſemicaper 384.43 Sinois ibid.55 συρικτὴς 385.6 Tegeæus 384.48
Panos fiſtula 383.30 effigies 282.36
Pani deo quibus hoſtiis immolatum 462.13
Panathenæa 424.19 vnde dicta 289.27
Panda dea quæ, & vnde ſic dicta 51.6
Pandemus Venus & dies 331.30
Pandia feſta Ioui conſecrata 420.33
Pandora non dea, ſed à Deo facta 352.14, 131.21
παυήγορος dea conſolationis 45.34
Pãhellenia ſacra 42.46
Panici terrores qui 385.39
Panionia feſta 144.24
Panomphæus Iupiter vnde dictus 85.43
papauer Cereri tributũ cur 359.1
Paphus 342.22
Papinij locus expoſitus 264.42
Pappas 123.54
παράνυμφος 150.49
Parcæ tres, & quæ 179.39 ἀμεταργεῖοι 181.27 lanificæ ibid.10 tetricæ ibid.25
Parcarum nomina tria 180.3 generatio bis facta ab Heſiodo 180.6
in Parentalibus fabis vſi veteres 450.28
Parilia quibus hoſtiis fieri ſolita 461.40
Parmenidis opinio de Deo 14.48
Parnopes ter in Sypilo monte deleti, non vno tamen modo 205.32
πάρνοπες 213.39, & 282.40
Parthaſij in Horat. error 216.34 eiuſdem locus emendatus 134.15
Parricidæ quomodo puniri ſoliti 413.45, & 415.10
Parthenium herba 292.31
Parthenon 292.27
Partunda dea parietium 40.17
Paſchillus Romæ de bello Imp. & Galliæ regis 137.53
Panthea 27.130.13, & 157.8
P. Paſſetus 105.3
παστὸς 334.37
Paſtophori ſacerdotes 407.6
Pater, Filius & Sp.S. non tres dij, ſed vnus 8.11
pater patratus, & eius officium 405.31, & 428.3
Pattaici dij qui 25.16
Pauentia dea 48.24
Paulus III. P. ab Hercule Ateſt duce hoſpitio ſuſceptus 137.10
Pauor, deus à quo conſtitutus 53.29
Paupertas dea, & eius deſcriptio 56.37
Paupertas Erinnys 181.54
Pauſanias reprehenſus 387.12, & 456.53
Pauſaniæ liber vndecimus nõdum editus 100.20 verſio examinata 319.7 emendata 216.24, & 63.47, & 297.41, & 366.14 varius 394.3
Pauſias ebrietatis ſignum depinxit 231.49
Pax dea à quibus culta 33.3, eius imago ibid.20
ἀείνυη dea ibid.3
Paci quid immolari ſolitum 463.40
pecora piandi ac luſtrandi ritus 412.50
Pecunia dea, & quando cudi cœpta 39.14
pelani, Ioui offerri ſoliti 93.33, & 429.25
Pellonia, dea pellendorũ hoſtium 50.27
Penates dij qui 21.32, & 372.30 quæ in parte cœli ſiti 17.28 vnde ſic dicti 373.15
penatiũ genera quatuor 373.8 effigies. ibid.
Peneſtia 183.34
Penita 444.58
παπρομήν parca 181.18
perdrix contumeliæ indicium 40.4
Perfica dea quæ 47.10
Pertunda dea ibid.10
Pericionius, vnde deductum nomen 247.39
Perina Aegyptia 291.5
Periphallia, Priapi feſta 251.44
περισκυλακισμὸς 456.39
perlito 442.36
Perſarum de diis ſententia 12.14 mos in ſacrificiis 451.40 inde
Perſephone 177.3
Perſij locus expoſ. 374.25 & 28.9
Peſinuntia dea 131.45
πέταμ ibid.55
Petra ſancta, olim fanum Feroniæ 113.18
Petronij locus illuſtratus 10.30
πήλης 274.36
Phaeton 103.25, & 207.41
Phalloutroboli quid 251.46
Phallus Priapus 251.37
phantaſma quid 268.5
Phaſelitæ 61.41
Phaſianæ dea 132.6
Phauorini menda 340.18
Pherecydis opinio de deo 14.14
Pheruſa 356.10
Pherephatte 177.39
Phidiæ Minerua 291.1
Philelphus in verſione Xenophontis reprehenſus 133.6
φιλία dea 52.26
Philon Byblius 11.52
Philonis error de dæmonibus 369.30
Philoſophorum opiniones de Deo ex Tertulliano 16.30
Philotis ancilla 111.19
Philyra nympha 179
Philyra Veneri iuncta 330.12
Phlegeton 188.38
φλύειν vel φλεύειν 243.42
Phœbeius oſcen, coruus 190.30
Phœbus Apollo 193.26
Phœnicũ dij loculis nummarijs referti, & cur 18.44
Phorcys, deus marinus 140.9
φόσφος dea 58.27, & 344.1
Phrygia mater 132.4
φθόνῳ, Calumniæ anteambulo 38.26
Phurnuti Aldinus codex erroneus 258.44, & 218.16, & 342.49 locus male repoſitus 385.6 emendatus 331.51, & 61.4 reſtitutus 244.36
Phytalmios Iupiter à quo dictus 24.41
Phyxius Iupiter 92.34
φῦξιοι θεοὶ 28.5
Piatrix ſacerdos 415.24
piamenta ibid.26
pica auis Baccho ſacra 236.10
Picunus deus, auſpicijs coniugalibus præſes 54.24
Picus Saturni filius, deus 54.7
Pierides Muſæ 225.19 vnde dictæ 228.5
Pietas dea, & eius incomparabile exemplum in Rom. muliere 32.21
pietas quid 10.50
pileũ geſtare, olim libertatis indicium 39.11
Pileati fratres, Caſtor & Pollux 164.31
Pilumnus, deus 54.20, & 377.47
Pinarij 404.29
Pindari locus expoſitus 58.35, & 454.22
Pindari Scholiaſtes Germanus notatur 246.21
pinus Cybelæ dicata 130.32 Pani tributa 383.47
Piſæus Iupiter vnde dictus 85.36
Piſas duodecim dij Græcorum deportati 22 19
piſcis notius qualis 60.32 inde
piſces ſacrificare qui, quibus dies, & quando ſoliti 434.48
Pithiũ oraculũ vnde ſic appellatum 381.21
Pitho dea 45.21
Pitho, Diana 318.26 Veneri cur iuncta 329.55, & 357.16
Platonis opinio de Deo 15.23 locus explicatus 115.34, & 344.38
Plauti locus expoſitus 396.37 locus expoſ. 270.48, & 410.8, & 414.51 emendatus 413.32 49.12
Pleiades 156.29
Plinius quando lucubrare incipiebat 352.31
Plinij ſententia de Deo ridicula 16.40
Plinij locus caſtigatus 86.5 reſtitutus 391.26 variè lectus 300.21
Plumbum Saturni nomine nuncupatur 257.3
Plutarchus reprehenſus 456.54
Plutarchi interpretatio emendata 165.38 locus expoſitus 27.23, & 56.27, & 255.18, & 421.33, & 55.47, & 127.31, & 333.27
Plutarchi error 238.47 eiuſdem verſionis locus falſus 374.32, & 461.1
Pluto vnde ſic dictus 169.3
Pluton ex tertia regione cœli deus 17.35
Pluto Aidoneus 169.41 axiocerſes 170.14 Iupiter Chthonius 170.34 Clymenus 170.22. clytopolos. 168.32. dux Erebi 171.49 Eubulius 170.18
Febrius 171.40
Lagetas 170.12
Leptynis 170.32
Iupiter Niger, πολυδέκτης 171.39
Quietalis 171.42
rector profundi 171.50
Soranus 171.22
Stygius ibid.41
Summanus ibid.1
Vedius vel Veiouis ibid.49
Plutonis hiſtoria 168.15 oraculum de Trinitate 171.16
Plutoni cur claues tradita 169.11 cur galea, ibid.17
Plutoni quę animalia immolari ſolita 454.35
Plutus à Plutone diuerſus deus 175.13 cur cæcus fingatur ibid.39. ἄβλεπτος

ibid.48
Plynteria festa 422.30
poculum ἀγαθῆ δαίμονος quale 51.40
pœna deus 51.44
Poetarum opiniones de Dijs incertæ 17.3 commenta de dijs à Romanis veterib. reiecta 18.12
Polymnia 444.39
Polyuchus 294.31
pollucere 457.20
pollux ἀελιτόρος 160.44
Amycleus 164.23
πῶλοι Veneris 341.26
Polympuus qui 262
polyteles quis 408.43
Pomona dea 43.5 Vertumni vxor 139.1
pompæi dij qui 28.2
Pomp. magnus vbi sepultus 91.23
pomi discordiæ inscriptio 35.13
πονηροὶ in oratione Dominica qui 372.3
pontifices qui, & quomodo constituti 403.19
Popæ qui 442.46
Popanos 420.24
Popilij legati Rom. libertas in Antiochum 321.22
populifugia festa 416.5
populonia dea quæ 51.1
porca præcidanea quæ 409.36
porcos sacrificare, quos, quib. deis & quando solitum 434.23 inde porrici quid 445.35
porticus Athenis tres celebres 97.38
portius Cato ædis Victoriæ dedicator 276.43
Portunus deus portarum 145.11 deus marinus 149.52
Posthumius Liuius Fidenas 111.16
Postuerta dea vnde sic dicta 48.54
Potina dea potionis 47.54
potitij 404.29
Potniæ Bœotiarum vrbs 25.7
Potniades deæ quæ. ibid.
πότος 346.49
Præsiciæ in sacris quid 444.26
Prænestinæ sortes 389.32
præstites, Lares 373.47, & 374.33
Praxidice dæmon seudea, & eius historia 46.40
Praxitelis Venus Cnidia 336.23
precatio Ciceronis ad Iouem statorem 77.41 Romuli ad eundem ibid.4
precationes & carmina ante sacrificia fieri solita 440.38, & 441.14
precum dearũ descriptio 53.10, & ibid.23
prema dea quæ 47.16
priamus statuã Iouis trioculi vbi habuerit 93.77
priscorum erga deos cultus vani ac stulti 68.32 inde
priapus, vrbs 250.43 ficulnus truncus 252.7 deus naturalis membri 23.24, & 250.11 Agricola deus 251.19 Bacchi comes 251.6 Auistupor 251.24 Bonus dæmon seu genius ibid.34 custos ruber 252.14 fascinus ibid. 43 Ithyphallus 251.49 Lampsacenus 253.21 Muro vel mutunus 253.7 Orneates ibid.17 Phallus 251.37 sol ibid.18 Typho 252.33
Priapi ortus 250.22
Probi locus in Georg. emendatus 64.43
Prodici Cei Hercules 281.12 opinio de Deo 14.25
prodigiæ hostiæ 410.54
προεδρομέοι θεοὶ 21.35 vestibulares, & præstructores appellari ibid.
Pronax quorũ causa interijt 279.29
Pronopius Apollo, culiciarius dictus 203.36
Prometheus 353.37
Propertij locus expositus 318.29, 339.4, & 14
Prosa vel Prorsa dea quæ 48.54
prosecta exta 444.13
proserpina dea 41.19, & 106.36 vnde dicta 177.1 quo loco rapta 178.29
Proserp. Azesia 178.4. & 462.23
Axiotersa 178.46
χθονογονία 177.48
κόρη ibid.49
Cotytto 179.13
Δέκεια ibid.7
Deois 178.12 Δέκατεύουσα ibid.48 ἑτάρη 179.5 Locrensis 178.36 μεινογένεια 179.10 νυχία ibid.12 πολυθύσανος 319.1 πρωτογόνη 179.4 Rapta diua 178.29 eius sacra 177.41 fanum Locris 178.37 festa messe celebrata 176.44 initiationis ritus 177.29 victima quæ tributa 112.7
προστροπαῖοι θεοὶ qui 28.20
Prosimnus 232.52
πρωτέλεια quæ 95.8
Proteuiam fecisse, Catoni quid 54.3
Protagoræ Abderitæ opinio de dijs 15.17 error de Deo 7.55
Proteus deus Marinus 147.24 Ambiguus 148.22 Carpathius ibid.4 cæruleus ibid.22 mutans vultum ibid.23 Pallenius ibid.3 Phalagræus 142.4 Pharius ibid.
χοιροφυγέα sacra 419.26
πρόθυυτῆρες filiæ Iani 136.40

PROVERBIA.

Adonidis horti 350.20
Amœa Azesiam accesit 361.25, & 178.5
Sic amer, vt Pieriã amauit Phrygius 324.11
ἀμαστόφορος λαβηθείαν 228.50
Apaturia redijt Thergelione 421,21
ἀφθὰς σιλελάγνης 352.52
Ἀττικοὶ τὰ ἐλευσίνια 464.44
A Vesta incipiens 460.54
βαδίζειν πρὸς ἐμπεπλεγμένην 109.47
κάρες ἀβρᾶξ, non amplius anthisteria 420.40
Caricum sacrificiũ 456.50
κέλμις ἐν σιδήρῳ 27.18
τὰς χάριτι ἀπένδειν 355.5
χάρις χάριν τίκτει ibid.9
χυτρεῦς θεὸς 25.51
Cicerinum ius 237.53
Cimmeriæ tenebræ 268.32
κοινὸς ἑρμῆς 256.17
κορυκικὰ λίμνα 120.55
Deos pedes laneos habere 120.3
δευτέρου ἀμεινόνου 410.26
ἔμβαρ ἐμοὶ 317.36
ἐν ὅλμῳ 213.11
Erebinthinus Dionysus 237.52
ἑρμῆς ἀμύθητος 259.50
fortuna Euripus 388.48
γυμνὰι χάριτες
ἁρπυγὰ κοτυτίσιος 179.30
Hedera post Anthesteria 420.42
Inter cæsa & porrecta addere 445.36
ἴθι ἐς κυνοσάργες 280.26
iudicium Rhadamãteum 187.41
Laureolam in mustaceo quærere 277.18
Lyndia sacra 457.27
malo accepto stultus sapit 357.27
malum Herculis, vel melius Hercules 281.39
Mercurius quadriceps 259.46
non ex omni ligno Mercurius 403.2
Narthecophori multi, pauci verò Bacchi, ab Erasmo omissum 245.32
non nasci optimum 378.24
Neptuni filij 140.20
noui Simonem & Simonme 27.2
Ollaris Deus 25.21
Panagæa Diana 324.38
Phrocensium ἀπονοία desperatio 318.12
Rapta Coryttijs 179.30
sacra nondum immolata deuorat 445.45
sacrificium Phaselitarũ 61.41
salua res est saltante sene 441.8
Sambico pati grauiora 324.47
σάραν φαυτικώτερον 149.23
Silenus Alcibiadis 378.37
Pylea 361.15
Veneri suem immolare 460.7
In vino veritas 233.3
Prouidẽtia dea quæ 30.9
Prouidentiæ ædes 199.33
Psaphõ magnus Deus ab auibus vocatus 59.12
Psila 247.19
ψιθυρὸς 264.13
Psyche Endelechiæ filia 345.11
Ptolemæus Apellem cẽtum talẽtis donat 38.19
Pudicitia dea Romæ duplex 36.18
pudor, Athenien sibus dea 40.34 eius descriptio 40.48
puerorum expiandorum ratio 414.50
Pullus pro puero 387.27
Puta dea quæ 41.28
Pyanepsia sacra 422.1
pyleones 106.8
Pyrethia 134.37
Pyrethi & Pyrethia quæ 452.11
Pyrois equus solis 216.54
Pyrois 271.40
Pyrphori qui olim 407.3
Pythia vates 298.2
Python draco occisus 222
de Pythone physica interpretatio 199.19
Pythagoræ de Deo opinio 14.3
Pythagoræ ἐχεμυθία 55.31
Pytho vrbs 199.7
Pythones non subire corpora vt responsa dent 198.12
πῶϋξ 214.19

Q

Q Litera nulla Sabinis 111.37
Quies dea Romanis culta 50.13
Quinarius numerus cur Mercurio tributus 257.12
Quinquatria 459.6, & 416.2
Quirinalia 416.17 cur stultorum feriæ dicta 433.29
Quirinus deus Romanorum, & eius historia 66.23
Quirinus qua parte cœli sedeat 17.30

R

R Amus oliuæ symbolum pacis 84.29
Reddi in sacris quid 443.38
Rediculus deus à redeuntibus hostibus dictus 58.16
religio quid, & vnde dicta 10.42
religio vana qua homines dij facti sunt, vnde irrepterit 19.9
Regifugium festũ 416.18
Regindalia, ludus 340.45 rebus etiam pernicious nomina deorũ olim imposita 50.3
Rex sacrificulus, & eius officium 403.31
Rex silentium 168.25
Rhabbeni Hebræi docto ris ad Antonium expositio nominis τετραγραμμάτου 8.36
Rhadamantus Gnosius 187.17
Rhamus Atticæ populus 395.48
Rhea 122.2 à quibus dea facta 13.28 Antea 130.45 Ma 247.2. Phasiane 132.6
Rheæ de quibus litatum 470.37
Rhegium vnde Tauroci num dictum 316.2
Rhet. ad Herennium, Gallionis 188.35
Rhodus aliquando Telchinis vocata 26.40
Rindalcha 340.46
Risus simulacrum à Lycurgo erectum vbi 51.47. eiusdem encomium ibid.52
ritus præcipui sacrificiorum 436.52 inde
Rhodus aliquãdo telchinis vocata 26.40
Robigalia 427.21
Robigus, agricolarũ deus 22.11
Roma in cuius dei tutela fuerit, ignorum alijs 425.44
Romani olim plusquam centum & septuaginta annis sine imaginibus deorum 19.1, & 68.38. quid de dijs vrbiũ caparũ facere soliti 24.7
Romani vbi bellum indicere solici 427.50
Romanorum religio ac ceremoniæ 452.33. inde
Romanis quis velandi capitis in sacris, author 438.34
Romulus cur pro Romo dictus 66.28
Rubigo & robigo an differant 44.5
Rubigus deus 43.31
Rubigo deo quæ immolari solita 463.4
Rumina, vel Rumia dea quæ 47.43
Ruminæ deæ quid offerri solitum 463.10
Runcina dea 42.6
Rusina dea quæ 41.30

S

Sabázeq quid 238.22
Sabazius deus 238.30
Sabis deus 97.14
Sacerdos sacra facturus quid obseruarit 436.52
sacerdotis cuiusdam Aegyptij callidũ commẽtum 62.52
sacerdotem quid scire oporteat 403.8
sacerdotes aram manu tenere soliti 440.27 item in ara circumagere se 439.1 Ilidis rati 327.37 potitij & pinarij 404.29
sacerdotum nomina Græca 403.11 vestes in sacrificijs quales 437.32
sacerdotes puros esse oportuisse 436.43
sacra execranda ac veneranda quæ 424.53
sacra piacularia quomodo obseruabantur 436.13 secluſa 438.2 opertanea ibid.3
sacrorum infernorũ descriptio 447.35
sacrorum ritus vniuersales 436.52
in Sacris aqua adhiberi solita, & quæ 439.51 nihil vinctum esse. ibid. 25 salutationibus vsi veteres 405.14 quibus verbis silentium indici solitum 437.51 succidaneis fœminæ potiores 436.23 quibus vino libari solitum 439.9 inde
Sacrarium & Sacellum 401.11
sacres porci vnde dicti 434.4
sacri feralis descriptio 448.26 inde
sacrima quid 435.12
sacrificandi Dianæ Persicæ ritus 320.31
sacrificandi naufragos ritus apud Scythas 316.51
Sacrificium nullum sine igne fieri licitum 442.43
sacrificium quid 407.31
sacrificij partes 442.31
sacrificia interrumpi piaculare 440.54
sacrificia Lyndia 283.11
post Sacrificia osculari manus solitum 441.38
sacrificia publica & priuata quæ 407.42 quibus de rebus principio instituta 429.7
sacrificia simulata pro veris sæpe accepta 432.31
sacrificia veterum frugalia 436.3 vnicuique pro qualitate personæ facienda 431.21
sacrificiorum tempus matutinum 440.34
in Sacrificijs de singulis partibus primitias igni cõburi oportuisse 445.11 deos aduersos prius placandos fuisse 432.10 quibus hominib. interesse prohibitum 438.22
Secrificaturos pios bonósque esse oportuisse 431.30
Saturnus ex qua regione cœli deus 18.48
Sadai, Dei nomen 9.47
Saga 415.25
Sagaritis nympha 159.15
Sagitta Abaris 197.55
Sais Minerua 303.22
Salacia 146.22
Salamnus quis 27.13
Salij duodecim sacerdotes 405.12 Liberi & indigenæ ibid.26
Salmacis nympha 158.28
Salue æternum, verba sacrorum 448.16
Saluiatus cardinalis 326.53
Salus dea 17.28. à Romanis culta 36.43
Samothraces dij 372.34
Samus insula 113.27
Sãchuniathon Berytius, primus Phœnicum scriptor quando vixerit 11.49
Sancire verbum vnde ortum 66.3
sanctitas quid 10.50

ſanctus pro propitio 284. 13
ſancus deus 17.47
ſangus deus, idem qui & Hercules 65.41
ſanitatis ſymbolū ab Antiocho datum militib. quale 537.5
Sarapidis ſimulachrum à quo & quando Alexandria eiectum 173.12
Sardeſſus vrbs 91.49
Sardus inſula 284.37
Saron deus Marinus 149. 18
Saturualia ſacra 121.3
Saturnus à quibus Deus factus 13.28 cœli filius 118.46
Saturno cur aperto capite immolari ſolitū 460. 12. cur veritatis pater fictus 29.50
Saturnus Oenotriam vitiat 133.36
Saturnus ἀγκυλομήτης 121. 41 ἀμίαντος 121.36 falcifer 120.13 γηράϊχος 121.76 μεσασθμὴς ibid. 36 vitiſator ibid. 51
Saturni effigies 120.48
Saturni lacryma Pythagoreis quid 121.1
Satyra vnde dicta, & eius inuentores 376.26
Satyri capripedes, cicuticini & narthecophori 378.2 vnde dicti 119.31, 376.5
σαῦλοι, Sileni 378.38. eorum veſtis 376.15 patulantia & in muliere laſciuia ibid. 25 in Saxonia Veneris fanū 329.48
Saxonum veterum deus, columna lignea 69.2
σκάφειν 376.10
σκεῦος ibid
ſceua gladius 442.8
ſceptrum cur in leua Ioui tributum 72.3
ſceptra veterum regum, haſtæ 68.36
Schuſſa Aegypti vicus 331.9
σκίρα celebritas 422.26
ſcire, Dei eſſe, hominum opinari 20.41
Sciron ventus 166.51, & 165.52
Scirophorion 297.4
σκιροφόρια ſacra 177.4
Scirus vates & locus 296. 48
Scylla 150.32
Scyphius equus 143.19
Seceſpita gladius ſacrorū eiuſque forma 441.55
Securi Dei 41.13
σηκὸς 400.21
Seia dea, quando ſegetia dicta 41.16
σέλας ſol 216.17
ſelecti dij qui 23.16
σελλοβλῆτοι 191.30
σελλοδλῆπλοι 305.5
σελλωιάζομαι verbum Græcis quid ſignet ibid.6
σελήνη ibid.43
Semhammemphoras dictum omen Iehuhe 9.5
ſemidei qui 22.22
Semiramidis veſana ambitio 402.43
Semones nij qui 23.23
Seneca à veneno liberatus 97.55
Senecæ locus expoſitus 340.39, 453.43 & 454.1
ſenonas Lucum coluiſſe 439.46
Sentinus deus ſenſuum 47.18
ſeptemuiri Epulonum 406.12
ſeptimōtium feſtum 419. 28
Serapis 172.1
ſerapis Aeſculapius creditus 172.30
ſermo ad quid homini datus 258.43
ſerpentes in tutela Aeſculapij 220.1
ſerræ & claues à Iano inuentæ 449.47
ſeruator 98.17
ſerui fugitiui à ceruis dicti 319.22
Seruij error 111.52, & 294.5
Sicilia Cereri & Liberæ ſacra 178.19
Sicinius Dētatus quoties pugnarit 434.13
ſidera quomodo creata crediderint Ethnici 199.25
Sigaleon deus 56.10
Sigillarij vnde dicti 460. 25
ſigna quæ quibus membris tributa ab Ethnicis 19.43
ſignis cœleſtibus qui cuique Deus præſens tribuit 21.45
Signum ebrietatis quis depinxit 231.49
Silanus vocabulum, parum multis cognitum 140.15.
ſilentio ſolo Deum eſſe colendum qui aſſerant 429.42
Silenus cuſtos & famulus Bacchi 378.35 captus quid reſponderit 378. 21
Sileni, Nyſigeni ibid.33 Onoſceli ibid.43. παράεδροι ibid.39
Sileni qui ibid.7
Silicernium quid 449. 50
Silij locus expoſitus 315. 48
Simonidis Cei poetæ Lyrici ſententia de Deo Hieroni Siculo expoſita 17.7
Simpullum quid 435.34 vnde dictum ibid.48
ſimulacra ex qua materia facta 402.49
ſinga Pallas 297.30
Σινοπίτης ζεὺς 104.20
Siniſtra auguria, fauſta 405.5
Sirenes 151. 24, & 155. 45
σιτάρχια 32.8
Sminthæ 20.4
σῶκος Mercurius 263.5
Sipylus mons 203.12
Sol, Apollo 190.17
Sol magnæ matris filius 131.25
Sol Phaëthon 207.41. cur leonis vultu pingatur 201.12 vnde ſic dictus 191.8
Solis equi quatuor 216,51
Solem Aegyptij qua re ſignificarint 242.12
ſoles multi 191.19
ſolennia ſacrificia quæ 407.53
Solinus ferè omnia à Plinio ſuppilatus 32.38
Solini locus variè lectus 46.24
ſolitaurilia ſacra 412.1
Somnus deus 266.33
Somnus χάλκεος æreus 268.54 ferreus 268. 48 irriguus 268.47. λυσιμέλιμνος 268.52 mortis frater 266,51, & mortis imago 267.6
Somnus, noctis filius 266.46
Somni alæ 267.41 cornu ibid.21 deſcriptio ibid.36 domus 268.27 filij tres 267.51
ſomnia cornea ibid.36 vana 268.46
ſomniorum genera ibid. 33. inde
Somnium ταυσιπῆερον 267.51
Soractes mons & deus 171.26
Soſipolis deus 62.26
σωτῆρες, Caſtores 163.17
Sozomeni interpretatio emendata 200.47
Spes dea à quibus culta 31.44. eius effigies qualis ibid 55
Speuſippi ſententia de Deo 15.41
σφαγεῖα 443.55
Sphragis ægos 352.16
ſpicæ, Iunonis flores 112.2
ſpina ſacra 446.30
Spinenſis deus 42.8
Spintharus Corinth. architectus 199.16
ſpolia opima quot, & quibus dijs ſuſpenſa 76.42
σπονδεῖα vaſa, & σπόνδυλιες 43,52
ſtamnos quid 102.36
Stannum Iouis nomine nuncupatur 257.4
Stata dea 58.12
Stathmios vox polyſema 303.51
Statilinus deus qualis 48. 15
Statij locus illuſtratus 10.29 162.41 emendatus 228.1, 296.6, 300.9, 389.50
ſtatuæ Hermerotes 346. 42
ſtatuarum inuentores 402.34
Stephani de Vrb. locus emendatus 94.15, 115.42, & 264.21.36
στροπηγόρετης ζεὺς 75. 51
Sterquilinius deus 54.29
στίλβω 258.50
Stoicorū opinio de Deo 16.3
Strabo reprehenſus 251.1
Straboni locus emendatus 306.30. verſio emendata 318.16. locus emendatus 333.12
Stratonicus cytharœdus 63.17
Strenua, vel Strenia dea 50.19
ſtriges dæmones 379.42
ſtrobula quid 446.29
Strophades inſulæ 184. 21
Styx palus 187.45
Suada ſeu Suadela dea 45.21
Subigus deus in nuptijs 47.14
ſubſolanus ventus 166. 19
ſuccidaneæ hoſtiæ & quādo adhiberi ſoliti 410. 12
ſues Antonianæ 213.8
Suetonij locus expoſitus 137.5 variè lectus 396. 34
ſuffibulum 460.48
Suidas malè à quibuſdam intellectus 135.48
Suidæ locus emēdatus 61. 43. dubius 356.53
Sulpitia Rom. ſanctiſſima 332.20
ſuminanus Pluto 171.1, & 186.12
ſumanes dij 23.43
Sunium 301.53
ſupernas 166.41
ſupplicationes vnde dictæ 424.52
Sutrium 390.2
Syluano quæ ſacrificari ſolita 462.18
Syluani qui 377.22 mulieribus improbi ibid. 51
Σύρη Dei nomē epud Perſas 10.22
Syrij cur piſcibus abſtineant 60.3, & 14
Syrochus ventus 166.28
σύσκιον ſacrum 420.8

T

TAcita, ſilentij dea 55.6
Taciti locus incertus 399.22
tædæ 444.35
Tænarus 141.30
Tages deus apud Hetruſcos 66.40
Tamynæ 100.18
Tanais dea 62.21
Tarantæus Iupiter 92. 10
Tarayipus deus à quibus cultus 61.45 Oenomanus a plerisque dict⁹ 62. 4. Portharius filius 62.5
Tarpeius mons 75.5
Tarphe oppidum 115.8
L. Tarrhæi grammatici ſcripta 215.6
Tarſos Iupiter 84.39
Tarſos D. Pauli patria ibid. 42
ταυρία 141.15
Tartari, Nabagai, numen ab ipſis conflictum, pro Deo colunt 68.28
Taurocinum oppidum 316.2
Taurus draconem genuit & taurum draco, vbi 177.28
taurus ταμμέλαινα 141.10. quid ſignificet 242.50
Telchines dij qui 26.39, & 210.24
τέλεια 27.38
τέλειον poculum 95.11
τέλειοι qui 107.38
Teleſphorus Deus 65.37
τελετὴ, τέλος, & τέλεια ἱερὰ 11.4, & 408.38
Tellus dea ex quinta regione cœli 77.38 magna mater 126.36 Ops 131.10
Telluris deæ hiſtoria 43.11
Telluri qua de re ſacrificatum 462.2
Tempeſtas dea 57.20
templum Beli in medio Babylonis 101.46 concordiæ Romæ quando & à quo conditum 33. 38. Iouis Statoris qualis formæ fuerit 78.14 Epheſiæ Dianæ quoties incenſum 314.12 Libertatis à quo & quando conditum 39.1 Telluris, Romæ à quo conditum 43.22
templi boni euentus reliquias etiam hodie Romæ videri 51.34
templi partes 400.5
templa Aſiæ à Xerxe incenſa 200.38
templa deorum diuerſoria 398.14 ex ſepulcris olim condita 398.50 extra vrbes quæ poſita 399.9 plurimum ad orientem verſa 499.47. & 400.46
templa prætereūntes quid facere ſoliti 441.42. vnde dicta 399.49. templorum optimi cōditores 398.34 variæ formæ 399.20
temulentia Bacchum comitatur 231.48
Tenes deus, atque eius hiſtoria 63.20
tenus 141.47
τερέσιοι θεοὶ qui 28.22
Terentus Romæ quid 448.55
Terminalia feſta quando celebrari ſolita 45.19, & 416.19
Terminus 119.5 à quo primum deus conſtitutus 44.12 cur nulli cedere dictus ibid.37
termino quibus hoſtijs ſacra facta 462.43
terra dea 131.17
terra Lemnia 252.15
terræ filij qui 13.9
terracina Anxur 112.51
Teſca vel teſqua 400.9
teſſera hoſpitalis quæ 88. 47
Thetys 142.27
τετραγράμματον nomen quod 8.27. eiuſdem nominis ratio ibid.49
Thalaſſi dei hiſtoria 117. 28
Thaletis opinio de Deo 13.40
θαλία & θαλεῖα 357.11
Thallo 356.10
Thamus Veneris amatius 349.51
Thargelia feſtiuitas 422. 19
Theænia ſacrificia ibi 39
Theagenes athleta pro deo cultus 63.33
thebęiſoli nullū deū mortalem venerati 65.36
Theia ſolis mater 191.24
Themis dea 380.38 nympha 157.22 εὐβουλος dicta 381.50
ἱεροσκοποι 381.52 ἰχνῶαι 381.53
Themidis figura ſeu deſcriptio 380.52. templū 381.5
Themides duæ ibid.27
Themiſtis dea 382.4
θεμιστεύειν Homero quid ibid.23
Theocriti locus explicatus 119.2, 268.18, 308.5. ſyrinx difficilis 383.11
Theodori Oethei opinio de deis 15.12
Theodori Cyrenaici error de Deo 8.1
Theogamia ſacra 177.5
θεοίνια 240.31
Theophania feſta 424.2
θεὸς nomen tetragrammatum 10.21
θεὸς, vnde ductum nomen 10.31
θεὸς ἀνώνυμος cur 20.21
θεοὶ ἄγνωστοι, nō iidem qui incerti 20.46
θεοσέβεια 10.54
Theoxenia feſta 207.34, & 421.14
Therapnæi fratres 172.39
theſaurorū cuſtodes, dracones 210.6
theſmophoria 362.32
Thetis nympha mater Achillis 158.1
Theutates Mercurius Gallis cultus 260.45
A. Thileſius 383.34
Thiſea nympha 96.3, & 158.39
θοίνη & θοινάω 283.1.2
θορᾶν 273.1 θόρναξ 214.35
Thoth 260.36
θωὺθ & θεὺθ, tetragramma ta 10.21
Thraſceas ventus 166.48
θρησκεία 10.51
Threſſa virgo 276.24
Thucydidis locus emendatus 75.1, & 294.46
Thus in ſacris non res vetuſta 445.8. vnde dictū 408.18
Thyella 183.47
tymbræ ſignificata 12.36
Thyoneus Bacchus 234.51
thyrſus quid 232.13
θυσία vnde dicta 408.16
Tibiæ & Tibicines in ſacris 439.3
tibiæ Gingrinæ 349.48
Timoleon quomodo inuidiam declinarit 391.17
timor deus Lacedæmonibus cultus 48 26
tirrhenorū mare 165.38
Tiryntbius heros 280.9
Tiſiphone 182.34
Titan 204.22
Titanaide 356.9
Titan ſolis frater qua ratione exiſtimatus 204.23
Titanes à Titea matre 131.18 vnde ſic vocati 12.6

INDEX.

Titea dea 131.18
Tithonus 223.33
titij sodales 406.23
Tolosæ in Hispania Capitolium 75.23
Tomarus mons 101.10
tomuri vates ibid.13
Topici dij qui. 58.43
τόξον 213.35
trabeæ 475.22
Thrasceæ philosophi verba in morte 97.52
θρῆνυ 293.31
tribunal Athenis delphinium 195.43
τρίκτυα sacra 423.48
Trieterica 455.20
trigla 307.47
Trinitas à Plutone ipso oraculo monstrata 172.5
Τριφίλητος quid 350.40
Triphylius Iupiter 91.28
Triptolemus, & eius historia 369.49
Tripus Apollinis, & eius forma 190.42
Triton 292.36
tritonis descriptio 148.24
tritones hac ætate vbi visi 149.4
triuia Proserp. 313.20
triumphus vnde dictus 236.5
trophonius 254.43, & 265.34
trophonij Iouis oraculũ 90.35
tubilustrio, dies quinquatriorum 459.8
tubilustria festa 414.46
tutela ancila 111.18
tutelares dij 58.51
tutullina dea quæ 41.4
tutulũ in sacrificijs quid 438.51
tutuli sacerdotes 406.29
Tychon deus 61.19
Tyndaridæ 160.39,& 162.28
Typhon 251.14,& 252.33.
gygas 60.28

V

VAccæ impetuosæ in Venerem 331.11
Vacuna dea vacandi 50.52,& 278.2
Vagitanus deus infantum vagientium 47.22
vale æternum, verba sacrorum 448.16
valetudo dea 17.45
Vallæ locus emendatus 25.20
Vallonia dea 41.46
M. Varronis Terentij opinio de dijs 16.21
Varronis locus malè à quibusdam correctus 171.36
vatum superstitiosorum nomina 198.29
vaticanus deus vnde sic dictus 47.28
ve in compositione vis 81.30
veneratio 11.5
venti tres tantùm Antiquis noti 166.11. à quib. culti 165.44
Ventorũ nomina vulgaria 166.28 inde
verbena in sacris fausta 402.3
verberatio Aegyptiorum in sacris 451.29
veritas dea quæ, & variæ eius formæ 29.42. inde bene Vertat, & male vertat, vnde sumpta 138.48
Vertumnus qualis deus 23.25,& 138.30
Venus agricolarum dea 22.13. vnde dicta 328.45 àquibus dea facta 13.26
Venus Acidalia 341.30
crea 342.5. ἀδλιη 344.3 Aeneisibid.16 Amathusia 333.29 ἀμβολογήρας 343.59 ἀμφιγυὴς 353.7. Anadyomene 343.43. Anaitis 333.9 ἀνοσία 334.39 Apaturias 343.5 Apostrophia 331.55 Architis 338.17 Argynnis 338.55 ἀργυρόπεζα 342.15 Armata 331.20 Astarte 332.41 Aurea 342.13
Venus Basilis 342.42 Byblia 328.11 καλλίπυγος 335.7 Calua 342.9 Catascopia 337.48 Cluacina 343.36 Cnidia 336.20 Cœligena 303.42 Colias 336.51. Cypria & Cypris 341.52. Cytherea 334.6. Dexicreontis 346.4. Dionea 331.52
Venus Elephantina 338.14. Elimæa 340.52. ἑωόπλος 335.20. ἐπιπονία 341.48. Epitragia 334.32. equestris 340.49. Erycina 338.28. ἐξόπολις 337.13
Venus frugi 344.17. Genitrix 336.14. Golgia 341.34
Venus ἀλιγενὴς 341.49 ἑλικῶπις 337.23. ἑλικοβλέφαρος ibid.35. ἑταίρα 341.21. ὁπλοφρόσα 335.20. Hortensis 337.17 hospita 344.8
Venus Idalia 341.30
Venus Ladogenes 340.23 Libitina 340.31
Venus Mascula 335.49. Mechanites 343.52. Melanis 339.36 Melinæa 343.44 Migonitis 338.5. Momemphita 344.13 Morpho 337.51. murtia 332.29. Nephthe 340.25 Nicophoros 331.41
Venus πάνδημος 341.37 Paphia 342.21. Pastophoros 334.37. Pelagia 341.47. Philomedea 334.22. pœta 294.24. Polymechanos 342.53. πόρνη 341.1 Pyrenæa 340.33.9y thionica 334.1
Venus Schœnis 333.47 Scotia 342.7 Sycensis 341.17. Sicyonia 336.43 Stratonicida 344.21. Symmachia 338.8. Syria 342.16
Venus Verticordia 332.7. Victrix 339.20. Vrania 330.40
Venus Zerinthia 308.15, & 340.14
Veneris simulacra 329.12. fanum cur extra muros positum 399.38
Veneris vmbilici forma 339.28
Veneris Paphiæ religio, templum & forma 342.33
Veneri victima quæ tributa 460.1
Veneres quatuor 328.54
Vergo, & Inuergo, verba sacrorum 447.51
Vespasianus vbi vasa tẽpli Hierosolym. reposuerit 32.8
Vesta Rhea ac terra 132 31. βελαία 134.47. Thræcia ibid.49
Vestæ imago 134.51
Vestæ sacerdotes sex 133.10
Vestæ de quibus sacrificandum 460.46
Vestalium supplicium 133.36
Vestis religiosa qualis 437.42
Vestes Anthinæ seu Damascenæ 247.24
Victima ab hostia an differat 409.1 vnde dicta 439.29
Victimæ antiquis frequẽtiores quæ 432.19
Victimis ad aram ducendis quid obseruatum 436.12
Victimarij ministri succiuncti 442.45
Victoria dea 276.30 à quibus dea facta 273 ἀμφίπεδος 277.34 ἄπτερος 279.19 Cœligena 277.13 ἑτεραλκὴς ibid. 32 ἥλυθεπεια ibid. 30 incruenta 278.29 Palmaris 277.40 Præpes ibid. 37 Vacuna ibid. 53 Vitula dea ibid. 44 volucris ibid. 39
Victoriæ effigies 276.53
victoriæ virginis templũ 276.43
Vinalia festa 419.4
vinum in quibus sacris libari solitum 435.9 quale ibid.23
vini loco, qui potus in quibus locis reperti 237.55
vinum vt oderit aliquis, ratio 231.53.
violentia dea 51.45
Virbij numen 305.11
Virginensis dea Romanis culta 47.8
Virginia Auli filia Puditiæ plebeiæ Romæ arã dicat 36.22
virgo, in cœlo iusticia 30.37
virgines vbi prosttui solitæ antequam nuptui darentur 62.24
virgines vestales primæ 133.14 tonderi solitæ ibid.28
virgines hodie in claustra inuitas coniici 135.13
Vitiplaca, dea Romæ cõiugibus placandis præposita 53.40
virtus dea euæ, & à quibus culta 28.39
virtutis variæ imagines 29.29. templum cur ante Honoris positũ à Ro. 29.17
vitulæ ad deorum placamenta laudatissimæ 431.38

vitulari

INDEX.

vitulari & vitulatio quid 277-49
Vitunnus deus 47.18
Virgilius sacrorum peritissimus 432.16
Virg. locus ecclesiastis repugnans 284.4
Virgilij locus explicatus 19.31,24.55,25.9,44.48, & 48.5,56.51,& 64.42, 67.25,&67.46,81.53,82. 43,85.21, 88.6,109.43, 112.5, 165.3.166.10,186. 9,187.2,188.23,197.22, 211.5, 277.51, 308.18, & 23.310.16,313.20,365.34, 372.21, 377.27, 400.29, 406.46, 410.16, 411.32, 413.25, 423.32, 424.48, 431.46, 432.11, 435.26, 438.52, 442.41, & 443.39, 447.6, 447.36, 453.36. correctus & expositus 437.44. variè expositus 76.45
vlmus arida viridi vite operta, amicitiæ etiam post mortem indicium 52.44
vmbilicus orbis 200.8
volatilia quibus deis immolari fas 431.5
Volsinius 139.2
Volturna dea ibid.5
Volumnus & Volumna dij nuptiales, vnde sic dicti 50.43
Volupia dea, & eius figura 48.35
Vortumnalia 416.44
vouere quid 407.33
Vrania, Venus 248.52
Vranus, cœlum deus omnium 118.51
vrbis condendæ ritus apud veteres 628.42
vrbes omnes in alicuius dei tutela fuisse 425.40
Vrotalt, Bacchus 248.50
Vulcanalia sacra 352.29, 416.43
Vulcanus deus ex quinta regione cœli 17.38,351.3. cur claudus fingatur ibid.29, Aetnæus 352.34 κλυτομήτης & κλυτοτέχνης 353.10. κυλλοποδίων ibid. 2. ductor ferreus 352.23. ἐλωὸς 353.1. Ignipotens 352.42. Iunonigena ibid. 2. Lemnius 351.48. Mulciber 352.20. Phthas & Aphthas ibid.48. Tardi pes 353.4. τεχνοδίαιτος ibid.13
Vulcano quid immolari solitum 456.13
Vulcani tres 351.20
vulnerum alligatio à quo inuenta 218.4
Vulturnus ventus 166.28
vxores vnde dictæ 108.32

X

XAnthius Bœotius 137.10
Xenia vnde dicta 88.48
Xenocratis Chalcedonij opinio de dijs 15.19
Xenophanis opinio de Deo 14.45
Xenophontis versio emẽdata 133.5
eiusdem de Deo opinio 15.33
Xerxes oraculum Didymæum expertus 200.42

Y

YΓιείας effigies & symbolum 36.52 inde ὑπόθεσις quid Theologis 11.3
ὕφαλος 390.53
ὕπνος. lege Somnus.
ὑπόλυψις calumniæ socia 38.23
ὑποφῆται 85.46

Z

ZAmolxis deus à Græcis cultus 65.8
ζευάνας 61.30
ζέα & ζέας 360.16.24
Zenonis opinio de Deo 14.39. dogma de templis non ædificandis 198.19
Zephyrus deus 46.12, & 166.31
Zerinthion 308.11
Zetes & calais 207
ζεὺς, vnde dictus Iupiter 82.36
ζεὺ vnde dictus Iupiter 70.35
ζιμὶ Dei nomen apud populos nuper repertos 10.25
Zoana 99.41
ζωογόνοι dij qui 24.38
Zoroastris dij tres 202.18
ζώσας 299.47
Zython decoctio 231.44

FINIS.